University of Groningen

Bouwsteen en Toetssteen

Vermeulen, Henri Jean Joseph

DOI:
[10.33612/diss.119580916](https://doi.org/10.33612/diss.119580916)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2020

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Vermeulen, H. J. J. (2020). *Bouwsteen en Toetssteen: Een overweging van de bronnen en methoden van de genealogie gecentreerd rond het Gelderse geslacht De Cock*. [, Rijksuniversiteit Groningen]. Rijksuniversiteit Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.119580916>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Bouwsteen en Toetssteen

Een overweging van de bronnen en methoden van de genealogie
gecentreerd rond het Gelderse geslacht De Cock

Henri J.J. Vermeulen

Deel I

Afb. 1: Het zegel van Rudolf I de Cock uit 1265 op de omslag uit de collectie losse zegels (inv. nr. 135) van het Nationaal Archief (foto A.A.J. van der Maat).

Promotor:

Prof. dr. D.E.H. de Boer

Beoordelingscommissie

Prof dr. M.G.J. Duijvendak

Prof. dr. F. Keverling Buisman

Prof. mr. J.S.L.A.W.B. Roes

Bouwsteen en toetssteen

Een overweging van de bronnen en methoden van de genealogie
gecentreerd rond het Gelderse geslacht De Cock

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de Rijksuniversiteit Groningen
op gezag van de
rector magnificus prof. dr. C. Wijmenga
en volgens besluit van het College voor Promoties.

De openbare verdediging zal plaatsvinden op

15 juni 2020 om 16.00 uur door

Henri Jean Joseph Vermeulen

geboren op 28 oktober 1936
te Hillegersberg

Afb. 2. Wapen Gerard de Cock van Waardenburg

L'armorial universel du héraut de Gelre, (1370-1395)
Paul Adam-Even, (1971), nr. 891.

I.0. Structuur van het boek.

Alvorens u zich in dit boek gaat verdiepen is het zinnig eerst bij de structuur daarvan stil te staan. In dit boek wordt een exemplarische analyse gegeven van de bronnen en methoden die bij genealogisch onderzoek naar laatmiddeleeuwse adellijke geslachten van nut kunnen zijn. Door de gedegen analyses van de bronnen en de doordachte toepassingen van de methoden kunnen de mogelijkheden en onmogelijkheden van deze combinatie in kaart worden gebracht. Dit heeft uiteraard voor de structuur van het boek gevolgen gehad, waarvan de lezer zich bij de het lezen bewust moet zijn.

Daarnaast is bij het vormgeven van de tekst en het betoog gebruik gemaakt van een aantal conventies betreffende cursivering van namen, cursivering van familie-relaties, enz. Deze conventies zijn toegevoegd aan het eind van deze paragraaf. Het onderzoek werd opgebouwd uit een groot aantal observaties betreffende de bronnen (gedegen analyses van documenten) en methoden (doordachte toepassingen van getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden) die ons bij de reconstructie en verificatie van verwantschappen en hun manier van leven ten dienste stonden. Het was daarbij zaak om uit het grote aantal documenten bewijzen op te diepen of met behulp van de methoden hypothesen te ontwikkelen voor de identificatie van het familienetwerk (maagschap). De voor het onderzoek gebruikte documenten - akten, zoals oorkonden, afschriften, registers, cartularia, rekeningen, (leen)registers, necrologia/memorieregisters/obituaria en verzamelingen, maar ook grafmonumenten en zegels - bestrijken een breed spectrum. Deze documenten werden primair niet als zodanig beschreven en geanalyseerd, maar telkens specifiek bevraagd ten aanzien van de informatie die zij bevatten op het terrein van getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden. In feite werd hun waarde als informatiedrager inzake familienetwerken (maagschappen), zowel partri- als matrilineair, onder de loupe genomen. Deze benadering had consequenties voor de aard van het onderzoek en wees de weg tot een verdeling in feitelijke en beschouwende analyses en bevestigende casus-behandelingen. De resultaten van het onderzoek zijn vastgelegd en worden ondersteund door circa 140 geneagrammen en kwartierstaten. Deze zijn onafscheidelijke metgezellen van de tekst. Zij verduidelijken en verbeelden in hoge mate deze tekst.

Aanvankelijk had het onderzoek alléén betrekking op de familie De Cock in de Tieler- en Bommelerwaarden van 1250 tot 1500. Later bleken de gevonden onderzoeksmethoden ook toepasbaar te zijn op veel adellijke families in de Nederlanden in de late middeleeuwen.

Omdat het onderzoek een handleiding is voor het opzetten van genealogisch onderzoek kan dit ook functioneren als een methodologisch instrument voor toekomstige onderzoekers.

De kern voor het onderzoek wordt gevormd door de bronnen. Met de daaruit voortvloeiende gegevens wordt met behulp van de methoden, te weten de toepassing van getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden, en het patri- en matrilineair familieonderzoek, zoveel informatie vergaard, dat geneagrammen en kwartierstaten van veel adellijke families uit de Nederlanden tussen circa 1250 tot circa 1500 kunnen worden opgesteld. Hierdoor ontstaat er een duidelijk beeld van die adel in de Nederlanden in die tijd, welk beeld hieronder schematisch wordt weergegeven.

Uit praktische overwegingen heeft het boek twee tekstdragers gekregen. De bronnen en methoden, alsmede de Geneagrammen en Kwartierstaten I zijn aan het papier toevertrouwd, terwijl de genealogie De Cock, de zegelafbeeldingen en de Geneagrammen Algemeen II op een USB-stick zijn gezet.

Papier.

USB-stick.

Hoofdstukken.

Appendices.

- I. Problematiek en doelstelling.
- II. Bronnen.
- III. Getuigenissen
- IV. Vernoemingen.
- V. Bewapeningen.
- VI. Casus Van Randerode.
- VI. Oorsprong en positie familie De Cock.
- VIII. Conclusie.
- IX. Samenvatting.

- X.1. De Cock van Waardenburg.
- X.2. De Cock van Isendoorn.
- X.3. De Cock van Opijnen.
- X.4. De Cock van Bruchem.
- X.5. De Cock van Neerijnen.
- X.6. Zegelafbeeldingen (134).
- X.7. Geneagrammen Algemeen II (40)

Literatuur.

Aanhangsels.

Geneagrammen en Kwartierstaten I (68).

Conventies.

01. De cursief gedrukte namen in de tekst, de geneagrammen, de kwartierstaten en de appendices geven aan dat de voor- of toenaam van de betreffende persoon niet als zodanig in de betreffende bron voorkomt maar uit andere overwegingen en ook met behulp van getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden, aannemelijk is.
02. De cursief gedrukte familierelaties in de tekst en de geneagrammen geven aan dat de familierelatie van de betreffende persoon niet als zodanig in de betreffende bron voorkomt maar uit andere overwegingen aannemelijk is.
03. De jaartallen bij de personen in de tekst, de geneagrammen, de kwartierstaten en de appendices geven de jaartallen weer waarin deze personen voor het eerst en voor het laatst in de bronnen worden genoemd. Staat er een kruisje vóór het jaartal dan is de persoon in kwestie in dat jaar overleden, maar staat het kruisje achter het jaartal dat is de persoon in kwestie al (in dat jaar of eerder) overleden.
04. De personen met een vet geschreven naam zijn maagschapsleden maar ook medezegelaars of erfgenamen; de personen met een onderstreepte naam zijn oorkonders.
05. De geneagrammen zijn patrilineair georiënteerd en bestrijken meerdere generaties van één familie en de kwartierstaten zijn patri- en matrilineair georiënteerd en bestrijken verschillende generaties van meerdere families.
06. Het nummer achter het geneagram of de kwartierstaat verwijst naar de noot met de bronnen voor dat geneagram of die kwartierstaat.
07. Voor de leesbaarheid van de randschriften zijn punten tussen de woorden geplaatst en zijn geen < > maar [] haken gebruikt.

Afb. 3. Wapen Wouter de Cock van Isendoorn

L'armorial universel du héraut de Gelre, (1370-1395)
Paul Adam-Even, (1971), nr. 1182.

Afb. 4. Wapen Ricold de Cock van Neerijnen

L'armorial universel du héraut de Gelre, (1370-1395)
Paul Adam-Even, (1971), nr. 1216.

Inhoud

Inhoud: Deel I.

0.1.	Structuur.	p. 5
I.	Problematiek en doelstelling.	p. 20
I.1.	Inleiding.	p. 21
I.2.	De genealogie als wetenschap.	p. 22
I.3.	Doelstelling.	p. 25
I.4.	Verwantschap.	p. 26
I.5.	Bronnen.	p. 27
I.6.	Getuigenissen.	p. 27
I.7.	Vernoemingen.	p. 27
I.8.	Bewapeningen.	p. 28
I.9.	Rangorden.	p. 28
I.10.	Casus Van Randerode.	p. 29
I.11.	Oorsprong, rol en bezit De Cock.	p. 29
II.	Bronnen.	p. 36
II.1.	Inleiding.	p. 37
II.2.	Toegankelijkheid.	p. 38
II.3.	Stand van zaken.	p. 39
II.4.	Essentiële bronnen.	p. 40
II.4.1.	Akten.	p. 40
II.4.2.	Leenregisters.	p. 42
II.4.3.	Necrologia/memoriaregisters/obituaria.	p. 45
II.4.4.	Pauselijke dispensaties.	p. 48
II.4.5.	Grafstenen.	p. 51
II.4.6.	Verzamelingen.	p. 66
II.5.	Primaire en nadere toegangen.	p. 67
II.5.1.	Inventarissen.	p. 67
II.5.2.	Regestenboeken.	p. 69
II.5.3.	Leenrepertoria.	p. 70
II.6.	Toepassing.	p. 71
II.7.	Conclusie.	p. 71.
III.	Getuigenissen.	p. 78.
III.1.	Inleiding.	p. 79
III.2.	Familie-onderzoek.	p. 79
III.3.	Familiegoederen.	p. 79
III.4.	Familierelaties.	p. 81
III.5.	Magen en vrienden.	p. 82
III.6.	Borgstellingen.	p. 84
III.6.1.	Beloften.	p. 86
III.6.2.	Verkopen.	p. 87
III.6.3.	Verpachtingen.	p. 89
III.6.4.	Verzoeningen.	p. 90
III.7.	Huwelijksvoorwaarden.	p. 97

III.8.	Magescheiden.	p. 103
III.9.	Testamenten.	p. 111
III.10.	Voogdijstellingen.	p. 115
III.11.	Evaluatie.	p. 119
IV.	Vernoemingen.	p. 126
IV.1.	Inleiding.	p. 127
IV.2.	Naamgeving.	p. 128
IV.3.	Herontdekking vernoemingssystematiek.	p. 130
IV.4.	Karaktermoord Heinrich Müllers.	p. 133
IV.5.	Rehabilitatie Heinrich Müllers.	p. 135
IV.6.	Debat gaat voort.	p. 137
IV.6.1.	M. Thierry de Bye Dólleman	p. 137
IV.6.2.	Kees Kuiken.	p. 138
IV.6.3.	Ronald A. van der Spiegel.	p. 139
IV.6.4.	Godfried Croenen	p. 140
IV.6.5.	Antheun Janse.	p. 144
IV.6.6.	Kees Nieuwenhuijsen.	p. 148
IV.7.	Evaluatie.	p. 150
V.	Bewapeningen.	p. 156
V.1.	Inleiding.	p. 157
V.2.	Wapenboeken en zegel(afgietsel)verzamelingen.	p. 158
V.3.	Ontwikkeling wapen.	p. 160
V.3.1.	Inleiding.	p. 160
V.3.2.	Familiewapen	p. 161
V.3.3.	Familie Van Beusichem (tot circa 1350).	p. 163
V.3.4.	Familie Van Bronkhorst (tot circa 1360).	p. 163
V.3.5.	Familie Van de Lek (tot 1340)	p. 164
V.3.6.	Familie Van Voorne (tot 1370).	p. 165
V.3.7.	Aanpassingen wapen.	p. 165
V.4.	Gebruik mannelijk en vrouwelijk zegel.	p. 166
V.5.	Ontwikkeling mannelijk wapen.	p. 168
V.5.1.	Familie Van Borselen.	p. 171
V.5.2.	Familie Van Teilingen-Van Brederode.	p. 171
V.5.3.	Familie Van Sponheim.	p. 173
V.5.4.	Familie Van Kuyc.	p. 173
V.6.	Ontwikkeling vrouwelijk zegel.	p. 175
V.6.1.	Type 1.	p. 176
V.6.2.	Type 2.	p. 177
V.6.3.	Type 3.	p. 179
V.6.4.	Type 4.	p. 181
V.6.5.	Type 5.	p. 182
V.7.	Ontwikkeling randschrift.	p. 184
V.7.1.	Randschrift zegel.	p. 184
V.7.2.	Randschrift tegenzegel.	p. 189

V.8.	Ruiterzegel.	p. 190
V.9.	Meerdere zegelstempels.	p. 192
V.10.	Rangorde.	p. 195
V.11.	Eigenaardigheden.	p. 198
V.12.	Evaluatie.	p. 202
VI.	Casus van Randerode.	p. 212
VI.1.	Inleiding.	p. 213
I.	Stamvader	p. 215
II.1.	Harper I van Randerode, (1076-1109).	p. 215
II.2.	Meginher van Randerode, (1094-1104).	p. 215
III.1.	Gerard van Randerode, (1129).	p. 216
III.2.	Willem van Randerode, (1147).	p. 216
III.3.	Harper II van Randerode, (1144-1158).	p. 216
IV.1.	<i>Harper III van Randerode.</i>	p. 216
IV.2.	Gooswijn van Randerode, (1147).	p. 216
V.1.	Gerard II van Randerode, (1166-1188).	p. 218
V.2.	Herman van Randerode, (4 mei).	p. 220
V.3.	<i>Gooswijn van Randerode</i> († jong).	p. 220
V.4.	Willem I van Randerode/Boxtel, (1166-1173).	p. 220
V.5.	Heilwig van Randerode, (1213).	p. 221
VI.1.	Dirk van Randerode, (1208-†1247).	p. 221
VI.2.	Gooswijn van Randerode, (1216-†1262).	p. 221
VI.3.	Gerard III van Randerode, (1212-1257).	p. 222
VI.4.	<i>Elisabeth van Randerode</i> , († jong).	p. 224
VI.5.	Jutta van Randerode, (1247†).	p. 224
VI.6.	Beatrix van Randerode, (1233-1246†).	p. 225
VI.7.	Boudewijn van Randerode, (1244).	p. 226
VI.8.	<i>Willem II van Randerode/Boxtel.</i>	p. 226
VII.1.	<i>Gerard IV van Randerode</i> , († jong).	p. 226
VII.2.	Lodewijk I van Randerode, (1226-1263).	p. 226
VII.3.	Aleid van Voerstelle (Boecstelle), (1272).	p. 260
VII.4.	Lodewijk van Boxtel, geestelijke, (1271).	p. 260
VIII.1.	<i>Gerard van Randerode</i> , († jong).	p. 227
VIII.2.	<i>Dirk van Randerode</i> , († jong).	p. 227
VIII.3.	Lodewijk II van Randerode, (1262-†1290/5).	p. 227
VIII.4.	Ermgard van Randerode, (1260).	p. 232
IX.1.	Heilwig van Randerode, (*ca.1263-†1305).	p. 231
IX.2.	Lodewijk van Randerode, (1298).	p. 231
IX.3.	Arnold I van Randerode, (1299-†1330).	p. 233
IX.4.	Dirk van Randerode, (1321).	p. 231
IX.5.	Hendrik van Randerode, (1310).	p. 231
X.1.	Lodewijk III van Randerode, (1311-1364).	p. 237
X.2.	<i>Gerard van Randerode</i> , († jong).	p. 236
X.3.	<i>Aleid van Randerode</i> , († jong).	p. 236
X.4.	<i>Ermesinde van Randerode</i> , († jong).	p. 236
X.5.	<i>Arnold van Randerode</i> , († jong).	p. 236
X.6.	<i>Katharina van Randerode</i> , († jong).	p. 236

X.7.	Mechteld van Randerode, (1330-1365).	p. 236
X.8.	Heilwig van Randerode, (1336).	p. 236
X.9.	Hendrik van Randerode, (1366).	p. 236
XI.1.	Katharina van Randerode, (1347-1355†).	p. 241
XI.2.	<i>Godfried van Randerode, († jong).</i>	p. 241
XI.3.	Arnold II van Randerode, (1347-1397).	p. 241
XI.4.	<i>Lodewijk van Randerode, (1342).</i>	p. 241
XII.1.	Jutta van Randerode, (1378-1391†).	p. 249
XII.2.	<i>Godfried van Randerode, († jong)</i>	p. 250
XII.3.	Lodewijk IV van Randerode, (1382-1390†).	p. 250
XII.4.	Maria van Randerode, (1391-1414).	p. 250
XII.5.	Katharina van Randerode, (1383-1415).	p. 251
XII.6.	Herman van Randerode, (1379-1417†)	p. 251
XIII.1.	Sophia van Randerode, (1417).	p. 255
VI.2.	Evaluatie.	p. 256
VI.2.1.	Oudste vier generaties.	p. 257
VI.2.2.	Vijfde generatie.	p. 257
VI.2.3.	Zesde generatie.	p. 257
VI.2.4.	Zevende generatie.	p. 258
VI.2.5.	Achtste generatie.	p. 258
VI.2.6.	Negende generatie.	p. 258
VI.2.7.	Tiende generatie.	p. 258
VI.2.8.	Elfde generatie.	p. 259
VI.2.9.	Twaalfde generatie.	p. 259
VI.2.10.	Dertiende generatie.	P. 260
VI.3.	Subcasus van Boxtel.	p. 260
VII.	Oorsprong en positie De Cock.	p. 286
VII.1	Inleiding.	p. 287
VII.2.	Ambten.	p. 292
VII.3.	Stads- en landrechten.	p. 292
VII.4.	Heerlijkheden.	p. 294
VII.5.	Overige heerlijke rechten.	p. 295
VII.6.	Familie Van Malsen.	p. 297
VII.7.	Familie De Cock (kok).	p. 300
VII.7.1.	Connectie familie Van Kuyc met familie De Cock.	p. 300
VII.7.2.	Connectie families Van Haaften en Van Tuil met Familie De Cock	p. 301
VII.7.3.	Herkomst familie De Cock	p. 303
VII.7.4.	Heerlijkheid Waardenburg.	p. 306
VII.7.5.	Heerlijkheid IJzendoorn.	p. 306
VII.7.6.	Vrij-eigen versus leen van de fouding fathers.	p. 307
VII.8.	Bronnen.	p. 307
VII.9.	Getuigenissen.	p. 308
VII.9.1.	Borgstellingen.	p. 308
VII.9.2.	Huwelijksvoorwaarden.	p. 310

VII. 9.3. Magescheiden.	p. 311
VII. 9.4. Testamenten.	p. 312
VII. 9.5. Voogdijstellingen.	p. 313
VII.10. Vernoemingen.	p. 313
VII.11. Bewapeningen.	p. 314
VII.12. Rangorden.	p. 315
VII.13. Evaluatie.	p. 316
VII.14. Conclusie.	p. 318
VII.15. Bijlage 1.	p. 319
VIII. Conclusie.	p. 324
VIII.1. Inleiding.	p. 325
VIII.2. De genealogie als wetenschap.	p. 326
VIII.3. Doelstelling.	p. 327
VIII.4. Verwantschap.	p. 327
VIII.5. Bronnen.	p. 328
VIII.6. Getuigenissen.	p. 329
VIII.7. Vernoemingen.	p. 330
VIII.8. Bewapeningen.	p. 331
VIII.9. Rangorden.	p. 332
VIII.10. Casus Van Randerode.	p. 332
VIII.11. Oorsprong, rol en bezit De Cock.	p. 333
VIII.12. Evaluatie.	p. 334
IX. Samenvatting.	p. 336
Literatuur.	p. 346
A. Primaire niet-uitgegeven bronnen.	p. 347
B. Uitgegeven bronnen.	p. 351
C. Secundaire literatuur.	p. 362
Aanhangsel hoofdstuk I. Problematiek en Doelstelling.	
I. Kwartierstaat Johanna en Margaretha van Gennep.	p. 375
Aanhangsels hoofdstuk II. Bronnen.	
II.a. Belening 12 april 1317.	p. 377
II.b. Belening 22 maart 1322.	p. 378
II.c. Huwelijksvoorwaarden 23 oktober 1431.	p. 379
II.d. Kwijting 28 september 1439.	p. 380
II.e. Belening 25 november 1371.	p. 381
II.f. Goederenafstand 4 april 1315.	p. 382
II.g. Belening 12 juni 1321.	p. 383
II.h. Belening 30 juni 1347.	p. 384
II.i. Verkoop 8 mei 1315.	p. 385
II.j. Beleningen 23 mei (14)44, 13 oktober (14)69 en 18 september (14)73.	p. 386

II.k.	Belingen 19 december 1395, 28/29 november 1441, 23 juli 1451 en 13 september 1473.	p. 388
II.l.	Kwartierstaat Gijsbrecht de Cock van Opijnen.	p. 390
II.m.	Kwartierstaat Adriaan de Cock van Isendoorn.	p. 391

Aanhangsels hoofdstuk III. Getuigenissen.

III.a.	Geslacht Van de Woerd, Borgstelling.	
	Inleiding.	p. 393
	I. Floris I van de Woerd, (1200-1233).	p. 394
	II. Floris II van de Woerd, (1255-1256).	p. 395
	III. Floris III van de Woerd, (1285-†1304).	p. 397
	IV.1. Floris IV van de Woerd, (1285-†1304).	p. 400
	IV.2. Willem van de Woerd, (1304-1336).	p. 400
	IV.3. Hendrik van de Woerd, (1309-1330).	p. 402
	IV.4. Hazetiaan van de Woerd, (1320-1343).	p. 403
	V.1. Aleid van de Woerd, (1336-1354†).	p. 403
III.b.	Geslacht Van Oegstgeest, Borgstelling.	
	I. Willem I van Oegstgeest, (1201).	p. 405
	II. Dirk van Oegstgeest, (1221-1242).	p. 405
	III. Willem II van Oegstgeest, (1281-1322†).	p. 406
	IV.1. Christina van Oegstgeest, (1312-1337†).	p. 408
	IV.2. Elisabeth van Oegstgeest, (1358-1366).	p. 409
	IV.3. Floris van Oegstgeest, (1364).	p. 409
	V. Willem Mabelia uten Waarde, (1326-1365†).	p. 409
III.c.	Geslacht Van Amstel, Borgstelling.	
	V. Gijsbrecht IV van Amstel, (1252-1303).	p. 411
III.d.	Geslacht Van Woerden, Borgstelling.	
	V. Herman V van Woerden, (1274-1317).	p. 415
III.e.	Geslachten Persijn, Van Voorne en Putten, Borgstelling.	p. 416
III.f.	Geslachten Van Kruiningen, Teilingen, Borselen en Strijen, Borgstelling.	
II.2.	Godfried van Kruiningen, (1234-1265).	p. 419
	III.1. Hugo van Kruiningen, (1263-1294).	p. 420
	III.2. Wouter van Kruiningen, (1263-1296).	p. 420
	III.3. <i>Hadewig van Kruiningen</i> , († v. 05.1263).	p. 420
	IV.1. Oda van Kruiningen, (1287-1312).	p. 424
	IV.3. <i>Oda van Borselen</i> , (1288†).	p. 425
	V. Willem IV van Strijen, (1275-1294).	p. 427
III.g.	Geslacht Van Broekhuizen, Magescheid.	p. 429
III.h.	Geslacht Van Heusden, Voogdijstelling.	p. 434

Aanhangsels hoofdstuk IV. Vernoemingen.

IV.	Geneagrammen en kwartierstaten (in aparte map).	
	01. Geneagram Van Volmestein.	p. 450
	02. Gidsnamen.	p. 450
	03. Kwartierstaat Van Amstel 1.	p. 450
	04. Kwartierstaat Van Amstel 2.	p. 451

05. Kwartierstaat Van Arkel.	p. 452
06. Kwartierstaat Van Beusichem 1.	p. 452
07. Kwartierstaat Van Beusichem 2.	p. 454
08. Kwartierstaat Van Brederode 1.	p. 455
09. Kwartierstaat Van Brederode 2.	p. 456
10. Kwartierstaat Van Broekhuizen 1.	p. 459
11. Kwartierstaat Van Broekhuizen, enz.	p. 460
12. Kwartierstaat Van Broekhuizen, enz. A.	p. 462
13. Kwartierstaat Van Broekhuizen, enz. B.	p. 465
14. Kwartierstaat Van Broekhuizen, enz. C.	p. 466
15. Kwartierstaat Van Broekhuizen, enz. D.	p. 466
16. Kwartierstaat en 16.1. Geneagram Van Bronkhorst.	p. 467
17. Kwartierstaat De Cock Van Isendoorn 1.	p. 467
18. Kwartierstaat De Cock Van Isendoorn 2.	p. 469
19. Kwartierstaat De Cock Van Neerijnen.	p. 470
20. Kwartierstaat De Cock Van Neerijnen.	p. 471
21. Kwartierstaat en 21.1. Geneagram Van Diest.	p. 472
22. Kwartierstaat Van Egmond.	p. 474
23. Kwartierstaat Van Holland 1.	p. 476
24. Kwartierstaat Van Holland 2.	p. 476
25. Kwartierstaat Van Holland 3.	p. 477
26. Kwartierstaat Van Sponheim.	p. 480
27. Kwartierstaat en 27.1 Geneagram Van Zevenborn.	p. 481
28. Geneagram Van Arkel-Van Kleef.	p. 482
29. Geneagram Van Arkel-Van Virneburg.	p. 482
30. Geneagram Van Buren.	p. 483
31. Geneagram Van Cysoing.	p. 484
32. Geneagram Persijn-Van Horne-Van Abcoude	p. 485
33. Kwartierstaat Van Heusden-N.N.-Van de Lek-Van Borselen.	p. 487
34. Geneagram Van Brederode-Persijn-Van Egmond-Van Leiden.	p. 493

Aanhangsels hoofdstuk V. Bewapeningen.

V.a. Wapen familie Van Beusichem.	p. 505
V.b. Wapen familie Van Bronkhorst.	p. 507
V.c. Wapen familie Van de Lek (tot 1340).	p. 509
V.d. Wapen familie Van Voorne (tot 1370).	p. 511
V.e. Vrouwelijke zegeltypen.	
V.e.1. Type 1.	p. 515
V.e.2. Type 2.	p. 516
V.e.3. Type 3.	p. 517
V.e.4. Type 4.	p. 519
V.e.5. Type 5.	p. 523
V.f. Zegelende vrouwen.	p. 529
V.g. Meerdere zegelstempels.	
V.g.1. Zegelstempels Jan I, heer van Cuijk, ridder, (1254-†1308).	p. 533
V.g.2. Zegelstempels Otto van Kuyc, ridder, (1306-1350).	p. 533
V.g.3. Zegelstempels Mechteld van Gelre, (ca. 1325-†1384).	p. 534

Aanhangsels hoofdstuk VII. Oorsprong en positie De Cock.

VII.a. Kroniek tak De Cock van Waardenburg.	p. 543
VII.b. Verkoopakte kasteel bij Rhenoy, 05.08.1265 (eerste bron).	p. 547
VII.c. Verkoopakte kasteel bij Rhenoy, 05.08.1265 (tweede bron).	p. 547
VII.d. Goederenruil in Tielerwaard, 05.08.1265 (eerste bron).	p. 547
VII.e. Goederenruil in Tielerwaard, 1265 (tweede bron).	p. 549
VII.f. Goederenruil in Tielerwaard, 05/08.08.1265 (derde bron).	p. 549

Lijst verspreide afbeeldingen, wapens en zegels.

Afb. 1. Zegel Rudolf I de Cock (omslag).	
Afb. 2. Wapen Gerard de Cock van Waardenburg.	p. 4
Afb. 3. Wapen Wouter de Cock van Isendoorn.	p. 8
Afb. 4. Wapen Ricold de Cock van Neerijnen.	p. 9
Afb. II.1. Dispensatie Agnes van de Lek.	p. 51
Afb. II.2.1. Grafsteen Willem van Brederode/Hildegonda van Voorne.	p. 55
Afb. II.2.2. Tekening zelfde grafsteen.	p. 56
Afb. II.2.3. Gezichten Willem van Brederode/Hildegonda Van Voorne.	p. 57
Afb. II.3.1. Grafsteen Gijsbrecht van Bronkhorst.	p. 62
Afb. II.3.2. Tekening zelfde grafsteen.	p. 63
Afb. II.4. Grafsteen Arnold van Harff.	p. 65.
Afb. II.5. Meerdere afschriften uit de verzameling Buchell Booth.	p. 67
Afb. III.1. Verwantschapsdiagram voor een ongehuwd persoon.	p. 81
Afb. IV.1. Burchtruïne Volmarstein in Wetter.	p. 134
Afb. IV.2. Kwartierstaten Elbert van Isendoorn/Maria van Essen.	p. 149
Afb. V.1. Collectie zegelafgietsel in de Archives Nationales te Parijs.	p. 160
Afb. V.2. Zegel Jutta van Ravensberg, vrouwe van Monschau.	p. 176
Afb. V.3.1. Zegel Jutta van Nassau, vrouwe van Kuyc.	p. 177
Afb. V.3.2. Tegenzegel Jutta van Nassau, vrouwe van Kuyc.	p. 178
Afb. V.4.1. Zegel Aleid van Diest, vrouwe van Royère.	p. 179
Afb. V.4.2. Zegel Aleid van Diest, vrouwe van Royère.	p. 180
Afb. V.5. Zegel Philippa van Gelre, vrouwe van Valkenburg.	p. 181
Afb. V.6. Zegel Agnes van Lichtenberg, vrouwe van Hardenbroek.	p. 182
Afb. V.7. Rangorde 20.04.1308.	p. 196
Afb. V.8. Rangorde 23.05.1308.	p. 197
Afb. V.9.1. Zegel Gooswijn <i>van Randerode</i> , domdeken te Keulen.	p. 198
Afb. V.9.2. Tegenzegel Gooswijn <i>van Randerode</i> , domdeken te Keulen.	p. 199
Afb. V.10. Gooswijn <i>van Randerode</i> , elekt te Utrecht/proost Sint-Jan.	p. 200
Afb. V.11. Zegel Hendrik, deken van Grave.	p. 201
Afb. VI.1. Kasteel Liedberg.	p. 218
Afb. VI.2. Kasteel Stolberg.	p. 237
Afb. VI.3. Wapen familie Van Randerode.	p. 256
Afb. VII.1. Kaart van de Tieler- en Bommelerwaarden.	p. 289
Afb. VII.2. Necrologium Arnold van Vessem.	p. 301
Afb. Aanhangsel IIIa.1. Zegel Jan V, heer van Heusden.	p. 437

Lijst verspreide genealogische schema's

Schema 01. Grauwert-Van Zuilen.	p. 139
Schema 02. Berthout.	p. 143
Schema 03. Van Duivenvoorde.	p. 148
Schema 04. Van Voorne.	p. 231
Schema 05. Van Voorne.	p. 243
Schema 06. Van Voorne.	p. 244
Schema 07. Van Sponheim.	p. 246
Schema 08. Van Wevelinghoven.	p. 254
Schema 09. Van Erperode.	p. 255
Schema 10. Van der Aa.	p. 262
Schema 11. Van Diepenbeek-Van Leeuw.	p. 267
Schema 12. Van Randerode-Van Kuyc.	p. 270
Schema 13. Van Randerode volgens Hardenberg.	p. 271
Schema 14. Van Randerode volgens Quadflieg.	p. 272
Schema 15. Van Haarlem.	p. 399
Schema 16. Van Teilingen.	p. 410
Schema 17. Van Kuyc-Van Oegstgeest.	p. 410
Schema 18. Van Voorne- Persijn.	p. 418
Schema 19. Van Borselen.	p. 426
Schema 20. Van Brederode-Van Valkenburg.	p. 458
Schema 21. Van Brederode-Van Gennep.	p. 458
Schema 22. Van Broekhuizen-Van Brakel.	p. 462
Schema 23. Van Arkel.	p. 469
Schema 24. De Cock-Grauwert.	p. 471
Schema 25. Van Gennep.	p. 481
Schema 26. Van de Lek.	p. 489
Schema 27. Van Haarlem.	p. 491
Schema 28. Van Egmond.	p. 492

Deel II (USB-stick)

X. Appendices.

X.1. De Cock van Waardenburg, Batenburg en Nieuwaal.

X.2. De Cock van Isendoorn.

X.3. De Cock van Opijnen.

X.4. De Cock van Bruchem.

X.5. De Cock van Neerijnen.

X.6. Afbeeldingen.

X.7. Geneagrammen Algemeen deel II (40).

De nummers van de zegels in appendix X.7. corresponderen met de nummer in appendices X.1 t/m. X.5.

Problematiek en doelstelling

Hoofdstuk I: Problematiek en doelstelling.

I.1. Inleiding.

De onderhavige studie is voortgekomen uit een onderzoek van jaren naar een reeks takken van het Gelderse geslacht De Cock en draagt daarvan in dubbel opzicht de kenmerken. Zij bevat naast gedegen analyses van de bronnen en doordachte toepassingen van de methoden, betreffende getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden, veel materiaal over de Gelderse familie De Cock. Die vormen de bouwstenen en de toetsstenen van de studie. Daarenboven culmineert de behandeling van de bouwstenen en toetsstenen in een overzicht van de ontwikkelingsgang van het geslacht De Cock in de late middeleeuwen.

Aan het begin van het promotietraject lag derhalve een uitvoerige genealogie van het geslacht De Cock op tafel (6.000 persoonskaarten). Bij het opzetten en uitwerken van die genealogie zijn de beschikbare bronnen geanalyseerd en de gekozen methoden ontwikkeld, getoetst en toegepast. Om de methoden optimaal te kunnen toepassen moeten de bronnen voldoende gegevens genereren. In het geval van de familie De Cock vloeien die bronnen zo overvloedig dat doordachte toepassingen van de methoden veelvuldig mogelijk waren. Hierdoor konden de familierelaties (maag-schappen) uitvoerig in beeld worden gebracht.

In het verleden zijn vaak met geen of weinig bronnen maar met veel creativiteit genealogieën vervaardigd die de toets der kritiek niet konden en niet kunnen doorstaan. Inzicht in de genealogie van een familie was in het verleden vaak doelmatig bij adelserkenning, erfdeling, enz. en dus functioneel bij statuskwes-ties. Dit leidde echter onvermijdelijk en voorspelbaar tot kunstgrepen, onzorgvuldigheden en vertekeningen. Voorbeelden hiervan zijn de genealogie van het geslacht Van Brederode in de *Cronica illustrium dominorum de Brederueden* van Johannes a Leydis uit het midden van de 16de eeuw, bewerkt door W. Jappe Alberts en C.A. Rutgers, (1957)¹ en de genealogie van het geslacht Van Lynden in *Annales de la maison de Lynden* door Chr. Butkens (1626)². Een voorbeeld waarmee de status van een familie naar een hoger plan werd verheven zijn de 16 wapens tegen de zijkant van de graf-tombe van Jan II, heer van Heinsberg, (†1438), Margaretha van Gennep, (†1419) en Jan III, heer van Heinsberg, († 1443), in de Sint-Gangulfuskerk te Heinsberg³. De wapens van Jan II op de zijkant van de graftombe zijn volgens de onderschriften op de voet van die tombe: ‘Loen, Holland, Chyny, Heinsberg, Gilych, Engeland, Brabant en Schottland’ en die van Margaretha: ‘Genepe, Altenburg, Vlandern, Bruynenburg, Erkel, Lippe, Gelder en Heube’. Deze kwartierwapens zijn voor heer Jan II moeilijk in overeenstemming te brengen met de werkelijk door zijn overgrootouders gevoerde wapens, namelijk Sponheim (Heinsberg), Loon, Voorne, Kuyc, Hengebach (Gulik), Brabant, Avesnes (Holland) en Valois (Kwartierstaat Vernoeming 26). Die van Margaretha komen evenmin overeen met de door haar overgrootouders gevoerde wapens, namelijk Gennep, onbekend (overgrootmoeder van vaderszijde), onbekend (overgrootvader van moederszijde), onbekend (overgrootmoeder moederszijde), Bot, *Randerode*, Arkel en Virneburg (Kwartierstaat Problematiek en Doelstelling 1). Mogelijk zijn deze wapens aangebracht nadat de grafsteen van het klooster van de Praemonstratenserinnen naar de kerk van Sint-Gangulfus (en daar verheven tot een tombe) was overgebracht. Moderne genealogieën lijden deels vanuit vergelijkbare motieven, deels als gevolg van methodologische en heuristische manco’s, aan kunstgrepen en slordigheden. Dit wordt bijvoorbeeld geïllustreerd in de boeken over de *Muntende Ministerialen* van J.J. Grolle, (2002), *De abdij van Egmond* van Wim

Schmelzer, (2004)⁴, alsmede vele genealogieën op het internet. In veel van deze gevallen ontbreekt de verantwoording voor die genealogieën.

Dit is niet alleen jammer omdat het de betrouwbaarheid van de individuele verwantschapsconstructies aantast, maar vooral omdat betrouwbare genealogieën een essentiële voorwaarde zijn van uiteenlopende vormen van adelsonderzoek.

1.2. De genealogie als wetenschap.

In 1877 schrijft E. Richardson⁵ in het voorwoord op zijn boek over de *Geschiede der Familie Merode*, dat de genealogische wetenschap de voorafgaande jaren duidelijk stappen vooruit had gezet. Hij betoogt daarin dat de genealogie lang misbruikt en geminacht werd, maar als een betekenisvolle ondersteuning van de geschiedenis dient te worden behandeld. Ruim 70 jaar later schrijft D. Th. Enklaar⁶ in zijn inleiding op het boek *Het oude geslacht Van Foreest* van H. A. van Foreest, dat de genealogie op een keerpunt zou kunnen staan, wanneer hij zegt ‘De genealogie heeft bij de adepten van de historische wetenschap geen al te goede naam. Uiting van ijdelheid, veelal beoefend door dilettanten, soms omhangen met het politiek bedenkelijke luchtje van sibbekunde, zo komt de geslachtskunde de wetenschappelijke geschiedvorsers voor. Niet helemaal ten onrechte. Vaak vraagt men zich bij het lezen van een genealogische studie vruchteloos af: Welk sociaal belang, welke betekenis voor de geschiedenis heeft de verkregen uitkomst, dat moeite, kosten en tijd, die vereist werden om daartoe te geraken, verantwoord mogen heten? Veelal lijkt de genealogie niet veel meer dan tijdpassering, amusement en sport. En men krijgt niet de indruk, dat die, gelijk anders het lichaam, de geest fris en lenig maakt. Toch kan een familiegeschiedenis wel degelijk van belang voor de wetenschap zijn. Indien de stamboom, in feite niets meer dan een staketsel van dode latten, tot leven wordt gewekt door een gedocumenteerde schildering van de omstandigheden, waarin die dode mensen verkeerden, waaronder zij hun leven leefden. Indien, om kort te gaan, het sociale milieu, met de wisselingen up en down, die dat wellicht onderging, getekend wordt. Dan ontstaat een bijdrage tot de kennis van het dagelijks leven en van de rechtsverhoudingen, die zeker van waarde voor de geschiedenis zijn’.

‘Wanneer een dilettant’, aldus H.A. van Foreest⁷, ‘zich waagt op het lastige terrein der geslachtskunde, dient het pad dat hij wijst, met omzichtigheid te worden gevolgd. Indien hij daarbij de eigen afstamming tot voorwerp zijner nasporingen kiest, is wantrouwen bij voorbaat zijn rechtmatig deel. Schrijver dezes (Van Foreest) maakt zich op dit punt bepaald geen illusies! Maar wat te denken van een ketterij, welke twijfel zaait aan de uitspraken van een onzer grootste genealogen W.A. Beelaerts van Blokland en zich deswege beroept op: Een familieboek, familieberichten en familiepapieren, alle drie even verdachte bronnen’.

Er zijn dus twee aspecten die de historicus wantrouwen inboezemen en op zijn tellen doet passen bij genealogisch onderzoek. Ten eerste de genealogie zoals die door Enklaar wordt getypeerd en ten tweede de genealogie van de eigen familie zoals die door Foreest wordt beschreven. Het bovenstaande in aanmerking genomen was Enklaar een roepende in de woestijn, immers opnieuw ruim 70 jaar later heeft er nog vrijwel geen kentering plaatsgevonden. Anno 2020 is er nog maar weinig in positieve zin veranderd. Binnen het grote geheel van de historische wetenschappen is de ‘aangeklede’ genealogie - een gedocumenteerde schildering van de omstandigheden, waarin dode mensen verkeerden, waaronder zij hun leven leefden - die Enklaar voor ogen had nog nauwelijks van de grond gekomen. De genealogie is nog steeds ondergewaardeerd.

Getuige de recente prosopografische studies⁸, zoals die van A. Janse over de ridderschap in Holland (2001), die van A. Steensel over de edelen in Zeeland (2010) en die van A. Noordzij over de adel en ridderschap in Gelderland (2013), lijkt er een trend te zijn ontstaan waarbij historici het werk van genealogen lijken te omarmen. In dit opzicht is het werk van J. van Winter *Ministerialiteit en ridderschap in Gelre en Zutphen*, 1962⁹, zijn tijd ver vooruit. Het bestrijkt de periode vanaf het ontstaan van de ministerialiteit in Gelre tot het begin van de eerste Bourgondische bezetting daarvan in 1473. Van Winter behandelt daarin de oorsprong, het wezen en de ontwikkeling, de vrijheid of de onvrijheid van de ministerialen, alsmede de landsheerlijke ministerialenpolitiek. Het onderzoek van A. Janse *Ridderschap in Holland, Portret van een adellijke elite in de late middeleeuwen*, loopt van circa 1275 tot circa 1475. Hij bespreekt hoofdzakelijk de mannelijke adel en ridderschap in al zijn facetten in Holland. De studie van A. van Steensel *Edelen in Zeeland, Macht, rijkdom en status in een laatmiddeleeuwse samenleving*, 2010, bestrijkt de periode van ca 1430 tot 1530. Hierin worden de contouren van de adel in Zeeland in beeld gebracht in verband met de omslag in de rol en positie van de edelen in Zeeland in genoemde periode. Het artikel van Aart Noordzij, *De late middeleeuwen, ridderschap, vorst en territorium*, als onderdeel van de studie *Adel en ridderschap in Gelre, Tien eeuwen geschiedenis*, 2013, bestrijkt de periode ca. 1300 tot ca. 1550. In deze periode speelde o.a. de tweedracht tussen hertog Reinoud III van Gelre en hertog Eduard, zijn jongere broer, over de erfdeling, en het geschil tussen hertogin Mechteld van Gelre, stiefzuster van de broers, en hertog Willem I van Gulik, oomzegger van de broers/stiefzuster, over de opvolging, een beduidende rol. In deze controversen werd de ridderschap aangevoerd door vertegenwoordigers van twee riddermatige geslachten namelijk de Hekerens en de Bronkhorsten. Mechteld van Gelre werd hierbij, door het gemis aan een centraal bestuur, in de gelegenheid gesteld haar positie binnen Gelre te versterken. Enerzijds vervulde de ridderschap, tijdens en na bovengenoemde geschillen, alle mogelijke taken in dienst van en voor de Gelderse vorsten, maar anderzijds wilden zij hun zelfstandigheid en onafhankelijkheid niet opgeven. Hun drijfveer was niet de loyaliteit en trouw aan de hertog en het hertogdom maar vooral de belangen van henzelf en die van hun familie.

Bovenstaande studies hebben geheel of gedeeltelijk betrekking op dezelfde periode als de onderhavige studie. In de onderzoeken van Van Winter, Janse, Van Steensel en Noordzij spelen de individuele adellijke families echter nauwelijks een rol. Het onderzoek van Van Winter heeft betrekking op de ministerialen in de graafschappen c.q. hertogdom Gelre en Zutphen. Een belangrijk verduidelijkende rol hierbij spelen de tabellen waarin ministerialen uit 272 families, en ter aanvulling en vergelijking 175 vertegenwoordigers uit de vrije ridderschap (onzekere afkomst) en 40 afgezanten van de adel zijn opgenomen. Wanneer de tekst in samenhang met de tabellen wordt bestudeerd, wordt het duidelijk dat het hoofdzakelijk een patrilineair onderzoek betreft. Alleen de reconstructies van de genealogie van de voogden van Roermond en verwante families alsmede die van Van Hekeren vormen hierop een uitzondering. In het onderzoek wordt amper van de behandeling van de juridische en sociale aspecten van de groep afgeweken. Van Winter zegt met zoveel woorden dat ‘zuivere familie-aangelegenheden buiten beschouwing zijn gebleven’. De tabellen bevatten voornamelijk stamreeksen van de besproken families, waarbij lang niet altijd duidelijk wordt of een bepaald persoon (altijd man) een zoon, een jongere zoon of een schoonzoon van de voorafgaande vertegenwoordiger uit die familie in de reeks betreft.

Het boek van Janse behandelt de ridderschap in het graafschap Holland. Hij beperkt zijn prosopografische populatie hoofdzakelijk tot mannen. Vrouwen uit adellijke kringen komen slechts mondjesmaat aan bod als moeder, echtgenote of dochter van deze mannen. De tekst wordt onder andere aangevuld met 24 schema's. De meeste schema's¹⁰ betreffen een paar generaties van een familie en dienen vooral om de afkomst (3), de huwelijksbanden (12), het gebruik van de voornaam (2), het gebruik van de toenaam (1), het bezit (1) en een opmerkelijke bron (1) te illustreren.

Opvallend is het schema¹¹ van de huwelijksvrienden (magen en vrienden) bij het huwelijk van Adriaan van Matenesse en Aleid van Spangen uit 1405. Met behulp van het oorspronkelijke huwelijkscontract worden de magen en vrienden van het bruidspaar in - jammer genoeg - een versnipperd schema met telkens maar enkele vertegenwoordigers van 7 families in beeld gebracht. Het schema,¹² dat berust op een afschrift van het testament van Willem van Naaldwijk uit 1394, geeft de generatieoudsten met naam, zonder de echtgenoten en kinderen met voor en/of toenaam te noemen, van vijf oudere generaties van de familie Van Naaldwijk weer. Alleen de fragmentgenealogie van het geslacht Van Raaphorst¹³, gebaseerd op het regelmatige optreden van leden van die familie als baljuw of rentmeester in een van de grootste ambtsdistricten in Holland, biedt een begin van een beeld van deze familie.

Het boek van Van Steensel behandelt de ridderschap in het graafschap Zeeland. De tekst in deze studie wordt toegelicht met een aantal schema's. Deze schema's hebben betrekking op een paar generaties van de families Van Borselen, Van Bourgondië, Van Haamstede, Van Kats, Van Reimerswaal en Van Renesse en dienen vooral om de huwelijks- en verervingsstrategieën, de huwelijken, politieke conflicten en netwerken binnen die families in beeld te brengen. De afzonderlijke schema's in beide studies zijn geschikt om het punt (afkomst, huwelijksbanden, enz.) te maken, maar kunnen geen patri- en matrilineair beeld van deze families schetsen.

Het artikel van Noordzij is een poging om de rangorde binnen de Gelderse ridderschap te ontrafelen. Hij gebruikt hiervoor vier oorkonden uit de jaren 1375, 1377, 1418 en 1436 met 171, 278, 139 en 206 getuigen. Het analyseren van de rangorde, bekend bij de opstellers, in deze oorkonden, is voor de huidige onderzoeker door de vele onbekenden in de vergelijking een moedige maar vrijwel onmogelijke taak.

In deze groepsstudies zijn de politieke rol, alsmede de economische en sociale positie van de adel onderwerp van het onderzoek. Deze studies tonen aan, dat genealogie onmisbaar is voor de analyse van sociale groepen en gelijktijdig dat de huidige stand van de genealogie die basis zelden biedt doordat te weinig families/maatschappijen in den brede zijn onderzocht.

Het eerste promotie-onderzoek na de Tweede Wereldoorlog, waarin een adellijke familie onderwerp van studie was, is dat van J.A. Coldewij, *De heren van Kuyc, (1096-1400)*, in 1982¹⁴. Dit promotie-onderzoek was in 1954 al door een genealogisch onderzoek naar *De graven van Holland* - waarvoor vijf vorstelijke families model stonden - door A.W.E. Dek, voorafgegaan. Coldewij hoort tot het type onderzoeker dat door Enklaar en Van Foreest werd gewantrouwd. Ten eerste betrof zijn studie een genealogisch onderzoek en ten tweede zelfs een onderzoek naar de eigen familie. Hij wilde onderzoeken of en hoe de familie Van Westerouen van Meeteren, een zijtak van de familie Van Kuyc van Meteren en of en hoe die laatste familie weer een zijtak van de familie Van Kuyc was. Behalve *De geschiedenis van het land en de heeren van Cuyk*, door Jan J.F. Wap, uit 1858, en enige publicaties van H.B.M. Essink¹⁵ stond hem vrijwel niets over de familie Van Kuyc ter beschikking. Alles moest van de grond af aan worden opgebouwd. Dit laatste nam echter zoveel tijd in beslag, dat van een publicatie over de familie Van Kuyc van Meteren of die Van

Westerouwen van Meeteren niets meer is gekomen. Overigens is het geslacht Van Kuyc daarna niet in de vergetelheid geraakt. Twee onderzoekers hebben zich sindsdien publicitair met het geslacht Van Kuyc van Meteren beziggehouden. Ten eerste R. Dix¹⁶ en ten tweede L. van der Hoeven¹⁷. De laatste publicatie was mede gebaseerd op de aanzienlijke verzameling ongesorteerde aantekeningen - 13 dozen – van dr. J.A. Coldewey op het C.B.G. te ‘s-Gravenhage. De verdienste van Coldewey is, dat hij een indrukwekkende hoeveelheid gegevens over de heren en het geslacht Van Kuyc bijeen heeft gebracht en deze op een overzichtelijke wijze heeft gepresenteerd. De gekozen opzet, waarbij de contacten van elk van de heren, met de nadruk op Jan I, heer van Cuijk, (1254-†1308), en Otto, heer van Cuijk, (1306-1350), zijn jongste zoon, worden vermeld, maakt het boek overzichtelijker maar doet enige afbreuk aan de leesbaarheid. Het is een prestatie om dit rijke materiaal, dat gedurende lange jaren werd verzameld, geordend te presenteren. Daarnaast is het zijn verdienste dat hij de echtheid van een aantal afschriften in het catularium van Marienweerd staande heeft gehouden tegen Oppermann. Ook was hij in staat de herkomst van de heren van Cuijk, onder andere door hun bezit van vele goederen in de Tieler- en Bommelerwaarden, tot Unroch, die rond 1000 graaf in Teisterbant was, geloofwaardig op te voeren. In zijn proefschrift komt tevens een stroom van verbeteringen en aanvullingen tot stand op bovengenoemde Jan Wap, het enige tot 1982 verschenen overzicht met betrekking tot de heren en het geslacht Van Kuyc. Sindsdien zijn er 37 jaar verstreken, maar behalve de reeds genoemde publicaties over het geslacht Van Kuyc van Meteren zijn er geen nieuwe ontwikkelingen gesignaleerd. In deze studie zullen door de familierelaties van de familie Van Kuyc met de familie De Cock alsmede het bezit van de goederen in de Tieler- en Bommelerwaarden, hun beider oorsprongsgebied, nog vele raakvlakken vertonen.

Uit een inventarisatie van het genealogisch- en familie-onderzoek van adellijke families in diezelfde periode in de Nederlanden blijkt duidelijk dat dit onderzoek zich vrijwel zonder universitaire bemoeienis heeft afgespeeld¹⁸. Ook in tijdschriften als *Castellogica*, *De Nederlandsche Leeuw*, *Ons Voorgeslacht*, *Publications de Limbourg*, zijn talloze genealogische publicaties verschenen. De laatste jaren zijn wel enkele studies met een aanzienlijke genealogische component aan Nederlandse universiteiten verdedigd, zoals *De Herlaars in het Midden-Nederlandse rivierengebied (ca. 1075-ca. 1400)*, 2018, door A. van Doornmalen en *Licht op het zonneleen Gronsveld, Ontwikkelingen en instellingen van het rijksonmiddellijke graafschap Gronsveld (elfde eeuw tot circa 1795)*, 2015, door Th. van Rensch.

In de landen om ons heen zijn - in de laatste decennia – in elk geval vier genealogische dissertaties, die raken aan de Nederlanden, gepubliceerd. Het betreft het boek van Ute Bader uit 1979, *Geschichte der Grafen von Are bis zur Hochstaden-schen Schenkung (1248)*; dat van Florian Glaser uit 1999, *Schönforst-Schönau*; dat van Godfried Croenen uit 2003, *Familie en Macht: De familie Berthout en de Brabantse adel, 12de eeuw tot midden 14de eeuw* en dat van Volker Tschuschke uit 2007, *Die Edelherren von Ahaus*. De onderzoeken van Ute Bader en Florian Glaser zijn zuiver genealogisch, die van Godfried Croenen en Volker Tschuschke bevatten naast de genealogie ook nog de bestudering van het land van Mechelen en dat van Ahaus.

1.3. Doelstelling.

De genealogie heeft in de laatste decennia een hogere vlucht genomen. In dit onderzoek wordt beoogd het inzicht in de genealogische materie te verbeteren en vergroten. Het genealogisch onderzoek naar adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en

1500 is traditioneel meestal patrilineair. De familieleden, die voorkomen in dergelijk onderzoek, worden hierin langs mannelijke lijn zo ver mogelijk gevolgd. Het onderzoek wordt absoluut vruchtbaarder, wanneer niet alleen patrilineair, maar ook matrilineair naar bouwstenen (bronnen) en toetsstenen (methoden) wordt gezocht. Het zoeken naar en opsporen van voor- en toenamen, goederen, belanghebbenden, getuigen, borgen en medezegelaars behelst onvermijdelijk dat andere families in een ‘zijwaarts’ onderzoek worden betrokken. De vruchtbaarheid van dat diepere onderzoek wordt dan nog verder vergroot door niet alleen naar de horizontale (vergelijkbare) generaties, maar ook naar de verticale (oudere/jongere) generaties van die families te kijken. Slechts bij patri- en matrilineair gericht familie-onderzoek nemen de kansen op het betrouwbaar vaststellen van de familienetwerken sterk toe. Het gaat dus om familiale en sociale contextualisering (het beschrijven van een familie of verwantschapsgroep vanuit verschillende gezichtspunten).

De genealogie zoals die door Enklaar werd getypeerd en het onderzoek van de eigen familie zoals die door Foreest werd beschreven, vragen bijgevolg om een andere benadering. In de hierna volgende hoofdstukken, waarin de analyses van de bronnen en de toepassingen van de methoden een belangrijke rol spelen, zal dit worden aangetoond en getoetst. In deze studie worden gepubliceerde en ongepubliceerde bronnen alsmede de tot nu toe vrijwel niet-toegepaste methoden gehanteerd. Op basis van die bronnen en die methoden kunnen geregeld stevig gefundeerde en/of gemotiveerde besluiten worden genomen, waardoor duidelijke vernieuwingen en aanvullingen op de eerder genoemde kennis zeker kunnen plaatsvinden. *Bouwsteen en Toetssteen. Een overweging van de bronnen en methoden van de genealogie in verband met een onderzoek naar het Gelderse geslacht De Cock*, beoogt door een gedegen analyse van die bronnen (bouwstenen) en een doordachte toepassing van die methoden (toetsstenen) te komen tot een betrouwbare kennis van adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 en een methodologische verfijning van de onderzoekspraktijk.

I.4. Verwantschap.

Het familienetwerk speelde bij adellijke families in de middeleeuwen in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 een doorslaggevende rol¹⁹. Op het Concilie van Lateranen IV in 1215 werd bepaald dat verwantschap niet verder reikte dan tot en met de vierde graad en werd uitgelegd hoe die verwantschap moest worden geteld. De kerk had dit bepaald om aan te geven binnen welke groep - om incest te voorkomen - mocht worden getrouwd. De middeleeuwers beschouwden daardoor alle verwanten tot in de vierde graad als familie. Deze verwanten waren nauw betrokken bij de borgstellingen, in geval van beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen, alsmede bij huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen. De verwanten traden hierbij op als rechthebbenden dan wel mede-aansprakelijken. Zij zorgden er voor - al dan niet onder bepaalde voorwaarden - door afstand of geen afstand van hun rechten te doen dat duidelijkheid werd geschapen. Dit had als doel de problemen, als gevolg van die onduidelijkheden, in de toekomst te voorkomen of zekerheid te scheppen. Deze groep verwanten werd aangeduid als de maagschap (het middeleeuwse woord voor verwant is maag). Het interessante aan een maagschap is dat deze vooroudergeoriënteerd is, maar niet op één voorouder (patrilineair), maar op alle voorouderparen (patri- en matrilineair). In de dagelijkse werkelijkheid ging de verwantschap vermoedelijk nog verder dan de vierde graad.

In het hoofdstuk getuigenissen zal aandacht worden gevraagd voor de moge-

lijkheid dat alle nog levende verwanten bij bovenstaande rechtshandelingen waren betrokken. Waarschijnlijk speelden zelfs verwanten tot in de zesde en zevende graad nog een rol.

I.5. Bronnen.

In dit proefschrift wordt veel aandacht besteed aan de bronnen en de interpretatie van de informatielagen daarin. Het genealogisch onderzoek kan, ondanks uitgebreid patri- en matrilineair onderzoek, toch door gebrek aan bouwstenen op een dood spoor terecht komen. Het zal dan ook niemand verbazen, dat in de bronnen regelmatig bouwstenen voor een succesvol genealogisch onderzoek ontbreken of nog niet gevonden zijn. Het onderzoek valt of staat dan ook met de beschikbaarheid van de bouwstenen (rechtstreekse verwantschapsvermeldingen). Het onderzoek kan opnieuw richting krijgen door de zoektocht naar de toetsstenen (niet-rechtstreekse verwantschapsvermeldingen). Deze toetsstenen zitten verscholen in getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden. Zij kunnen met deze analytische systematiek aan het daglicht worden gebracht. Door het vinden van de bouwstenen en het uitwerken van de toetsstenen bestaat een gerede kans dat de genealogie een betere methodologische basis krijgt. Met de kennis uit die bronnen en de resultaten van die methoden kan waarschijnlijk een meer verantwoord adellijk familiegebouw worden opgetrokken en de dynamiek van een sociale groep worden beoordeeld.

I.6. Getuigenissen.

De doelstelling van het hoofdstuk getuigenissen is te analyseren in hoeverre de spelers in de getuigenissen van adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 familie van elkaar waren en hoe de hieruit verworven inzichten functioneel kunnen zijn bij het construeren en verifiëren van verwantschapsstructuren (maagschappen). De borgstellingen, bij beloften, verkopeningen, verpachtingen en verzoeningen, zijn juridisch bindende overeenkomsten. In het verlengde hiervan spelen ook huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen een beduidende rol. Bij het opzetten van een genealogie zijn analyses van de bronnen (bouwstenen) en doordachte toepassingen van de methoden (toetsstenen) - getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden - onmisbaar. In deze studie zal worden nagaan welke rol de getuigenissen speelden bij adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en 1500. Met behulp van de spelers in die getuigenissen - de oorkonders, belanghebbenden, borgen/getuigen/medezegelaars - aangevuld met de patri- en matrilineaire verwanten, aangetroffen in dezelfde of andere documenten, zullen de families beter in kaart kunnen worden gebracht. Daarbij zal ook worden gelet op de rangorde van de oorkonders/borgen/getuigen/medezegelaars en die van de patri- en matrilineaire verwanten, in die documenten. Mogelijk geven deze getuigenissen informatie of zelfs uitsluitel over de vormen en graden van die verwantschap. De resultaten daarvan zullen worden neergelegd in diverse geneagrammen en kwartierstaten.

I.7. Vernoemingen.

De doelstelling van het hoofdstuk vernoemingen is een solide basis verschaffen voor de vaak gehanteerde aanname dat de kinderen van adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 werden vernoemd volgens bepaalde regels. In deze studie zal worden nagegaan hoe die vernoemingen verliepen en welke rol zij speelden.

de methoden. Deze studie gaat niet zonder meer uit van theoretische veronderstellingen gebaseerd op directe of indirecte waarnemingen. Er wordt geprobeerd de verzoemingen langs verschillende wegen in beeld te brengen door meerdere generaties zowel patri- als matrilineair te volgen. Gelijktijdig zal dit materiaal worden benut om de risico's van te gemakkelijke toewijzingen te signaleren en te voorkomen. Door deze benadering te kiezen wordt de kans op het identificeren van de kinderen uit een gezin en de juiste volgorde van die kinderen binnen dat gezin vergroot. Tevens bestaat de kans dat in grote gezinnen niet alleen de beiderzijdse grootouders en ouders, maar ook de overgrootouders worden vernoemd/gevonden. In het hoofdstuk verzoemingen zullen de resultaten van het gebruik van de bouwstenen en toetsstenen in diverse geneagrammen en kwartierstaten worden toegelicht. In dit onderzoek zal worden aangetoond, dat in veel gevallen met de voornamen van de grootouders, ouders, overgrootouders, enz. de voornamen en volgorde van de kinderen in het gezin kunnen worden gevonden. Ook andersom kunnen met hulpverlening van de voornamen van de kinderen de voornamen van hun grootouders/ouders/overgrootouders worden achterhaald. Dit vergroot de waarde van genealogische reconstructie voor onderzoek naar sociale structuren en netwerken.

I.8. Bewapeningen.

Dit hoofdstuk heeft als oogmerk de wapenkunde als identificerend hulpmiddel bij de genealogische reconstructie te versterken. Belangrijk aspect daarvan is te demonstreren dat de mannelijke en vrouwelijke wapens van leden van adellijke families in de Nederlanden in de late middeleeuwen volop in ontwikkeling waren. De bezegeling van een oorkonde onder toepassing van een kenmerkend wapen is de bevestiging van gemaakte afspraken. Deze afspraken hebben vooral betrekking op regelingen in de familie, zoals in getuigenissen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijsstellingen. In het onderhavige onderzoek zal worden nagegaan of en hoe bij adellijke families en personen in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 de bewapening zich ontwikkelde en werd toegepast. Ook op dit terrein heeft de literatuur zich nog nauwelijks op getalsmatig relevante synchrone (analyse van de ontwikkeling van een verschijnsel op een punt in tijd) en diachrone (analyse van de ontwikkeling van een verschijnsel door de tijd heen) verbanden gericht, zullen de bewapening in het algemeen, de regels voor het mannelijk en vrouwelijk wapen, de ontwikkeling van het mannelijk en vrouwelijk wapen en het gebruik van het mannelijk en vrouwelijk wapen worden bestudeerd. Aan de hand van een groot aantal casus zal naar de evolutie van de bewapening bij afzonderlijke families, de ontwikkeling van het rand-schrift op het zegel en het tegenzegel, het (mannelijke) ruiterszegel, de wijziging in de bewapening en het voorkomen van meerdere zegels worden gekeken. Tevens zal worden nagegaan of met behulp van volle en gebroken wapens op het zegel, (ruiter)-zegel, tegenzegel, schild en schouderschild maar ook op de helmtooi en -kleden, alsmede paardedekken, de rangorde/volgorde van de kinderen uit een gezin en/of de leden van een familie tot duidelijkheid kan worden gebracht. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het zegelen – al dan niet met een voogd – van vrouwen.

I.9. Rangorden.

Het is relevant om aan te tonen dat de vertegenwoordigers van het wereldlijk en kerkelijk gezag (eerste categorie), alsmede de leden van adellijke families (tweede categorie) in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 in oorkonden/akten, enz. in een

bepaalde rangorde werden vermeld. Er zijn sterke aanwijzingen dat binnen de middeleeuwse maatschappij maar ook binnen de adellijke families in die tijd strikt de hand werd gehouden aan de rangorde van die vertegenwoordigers en leden van die families.

Voor wat betreft de eerste categorie - vertegenwoordigers van het wereldlijk en geestelijk gezag - hoeft niet ver te worden gezocht. Het blijkt uit talloze oorkonden dat de borgen/getuigen/(mede)zegelaars van de wereldlijke heren en kerkelijke instellingen als bisdommen (bisschoppen en kapittels) en kloosters (abten en abdissen, enz.) een sociaal juridisch functionele rangorde volgden. Deze volgorde was - getuige de talloze middeleeuwse oorkonden/akten, enz. - geestelijken, landsheren, edelheren, ministerialen, ridders en knapen²⁰. Voor wat betreft de tweede categorie - leden van de adellijke families - is dit minder duidelijk. De vraag 'Volgden de borgen/getuigen/(mede)zegelaars bij overeenkomsten, zoals daar zijn borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijsstellingen, een duidelijke rangorde', is in de hoofdstukken getuigenissen en bewapeningen bestudeerd.

I.10. Casus Van Randerode.

Van de edelheren van Randerode, die vanaf het eind van de 11de eeuw voorkomen en die een sterke burcht aan de Würm, tussen Geilenkirchen en Heinsberg, bewoonden, is weinig bekend. Genoemde familie is al in het begin van de 15de eeuw uitgestorven, waarna de bezittingen en daarmee de archieven verstrooid zijn geraakt. Als gevolg daarvan is maar weinig over deze familie gepubliceerd. In deze casus zal een poging worden ondernomen om, ondanks de beperkte bronnen maar met behulp van getuigenissen, vernoemingen en bewapeningen, en de inzet van patri- en matrilineair familieonderzoek, de ontwikkeling van een gefundeerde genealogie van de familie Van Randerode te laten zien. Juist in een complex analytisch voorbeeld als dit kan de inhoudelijke winst van een methodologisch sterkere benadering zichtbaar worden.

I.11. Oorsprong, rol en bezit De Cock.

Van de familie De Cock is - hoewel dit voor de verschillende takken varieert - een rijke hoeveelheid archiefmateriaal beschikbaar. Desondanks is over dit adellijk geslacht weinig gepubliceerd, dat de toets van de kritiek kan doorstaan. Het merendeel van die publicaties geeft 'complete' stamreeksen/genealogieën. Soms zijn het slechts korte mededelingen. De bewijsvoering voor deze stamreeksen/genealogieën ontbreekt vaak volledig, waardoor niet duidelijk wordt wat waarheid en wat verzinsel is. Het ontzenuwen van deze stamreeksen/genealogieën is onbegonnen werk. Het leek daarom verstandiger deze publicaties²¹ ter zijde te schuiven en de genealogie van het geslacht De Cock van de grond af aan op te bouwen. Eerder publiceerde ik al een aantal kleinere genealogische publicaties²², die vrijwel uitsluitend op bronnenonderzoek waren gebaseerd. De omvang van het beschikbare bronnenmateriaal voor/van de familie De Cock is echter dusdanig, dat het ook een verantwoorde basis bood om methodologische waarnemingen en conclusies daaraan te verbinden.

Tijdens het verzamelen van de gegevens bleek dat de familie De Cock veel uitgebreider was dan tot nu toe werd aangenomen. Dit leidde niet alleen tot een uitbreiding van de genealogie, maar ook tot een verdieping van het inzicht. Om het onderzoek en de publicatie daarvan hanteerbaar te houden was zelfs beperking noodzakelijk. Die beperking werd gevonden in de tijd. Het onderzoek is daarom gericht op de periode van ruwweg 1250 tot omstreeks 1500. Naast de hoofdtak De Cock van

Waardenburg, bestaat er een reeks takken, zoals De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem, De Cock van Neerijnen, enz. Al deze takken uitwerken viel buiten het bestek van het onderhavige onderzoek. De keuze is gevallen op de afstammelingen van Rudolf II de Cock. Dit betreft de takken De Cock van Waardenburg, De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem en De Cock van Neerijnen. Waardoor takken als De Cock van Delwijnen, De Cock van Hemert, De Cock van Kerkwijk, enz., buiten deze studie gevallen.

Voor het genealogisch onderzoek in de laatmiddeleeuwse Nederlanden vormen de archieven van de vorstendommen een onmisbare basis. Het is duidelijk, dat voor het genealogisch onderzoek naar het geslacht De Cock - naast het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen (1288-1827) in H.G.A. te Arnhem - de archieven in het graafschap/hertogdom Gelre en het graafschap Zutphen de kern voor het onderzoek vormen. Slechts af en toe werden leden van de familie in het graafschap Holland en Zeeland, hertogdom Brabant, graafschap Vlaanderen, graafschap/hertogdom Kleef en graafschap/hertogdom Gulik, aangetroffen. Uit Gelre en Zutphen hebben daarnaast verschillende huis- en familie-archieven, alsmede de archieven van de hoofdsteden Arnhem, Nijmegen, Roermond en Zutphen veel relevant materiaal geleverd.

De beschikbare oorkondenboeken zijn met uitzondering van *De gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland tot 1538*, 1830-1875, dl. I-VI, door Nijhoff, het *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen*, 1904-1924, dl. I-V, door Sloet en Van Veen en de archiefbewerkingen van Van Doorninck (1898-1908)¹³, belangrijke bronnen voor de familie De Cock. Het: *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, dl. I-VIII, met uitzondering van het Nederlands gedeelte van het archief op het huis Vornholz, helpt de familie De Cock, onder andere omdat het niet verder gaat dan 1326, niet veel verder. Tot volle tevredenheid zijn de archieven van de familie De Cock voor verschillende takken uitzonderlijk goed bewaard. Van de tak De Cock van Waardenburg en die van De Cock van Neerijnen is in Het Gelders Archief te Arnhem het vrijwel complete archief van die takken bewaard gebleven (2140 inventarisnummers). Ook het kleinere archief van de tak De Cock van Hemert is goed bewaard (551 inventarisnummers). Van de archieven van de overige takken - De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen en de Cock van Bruchem - resteren uit de periode 1250 tot 1500 slechts schamele resten. Op het kasteel Warfusée van Antoine, graaf van Oultremont, te Saint-Georges-sur-Meuse, rust ook nog een gedeelte van het archief van de tak De Cock van Opijnen. Bij het doorzoeken van dit archief zijn, in het gedeelte met betrekking tot de heerlijkheid Balgoijen, echter slechts twee oorkonden uit de beoogde periode gevonden. In het algemeen kan worden gesteld dat de oorkonden/akten, waarbij maar enigszins het vermoeden bestond dat zij iets over de familie De Cock zouden kunnen bevatten, zijn bestudeerd en uitgewerkt. Het is de bedoeling om hoofdzakelijk met behulp van de rijke archieven van de huizen Waardenburg, Neerijnen en Nederhemert en de daarvoor mogelijke patri- en matrifamiliaire verwantschapsonderzoeken te proberen de vermoede regels voor de genealogie, die voort kunnen vloeien uit getuigenissen, vermeldingen, bewapening en rangorden, definitief te ontdekken en verder uit te werken.

In de appendices, waarin het merendeel van de takken van het geslacht De Cock - afzonderlijk en in samenhang - uit de doeken wordt gedaan, valt het zoeklicht - nog veel meer dan tot nu toe het geval was - qua tekst en beeld op dat geslacht.

Noten.

- ¹ W. Jappe Alberts en C.A. Rutgers, *Cronica Illustrium Dominorum de Brederueden*, 1957.
- ² J.F. van Someren, 'Bijdragen tot de geschiedenis van Butkens genealogische vervalschingen, in: *De Navorscher* 44 (1894) p. 258-267; F. Prims, 'De bedriegerijen van Butkens en de slachtoffers (De Valsche kronijken van Butkens en Antwerpen)', in: *Antwerpsch Archievenblad*, jg. 32, 1927, p. 158 (zie ook: jg. 31, 1926, p. 157); Frans Ketner, 'Utrechtse oorkonden door Butkens vervalst', in: *Stichtse studiën, Utrecht*, 1974, p. 1-9.
- ³ Het grafmonument in de Sint-Gangolfuskerk van Heinsberg wordt beschouwd als een van de topstukken van Rijnlandse beeldhouwkunst in de 15de eeuw. De beeldengroep stelt Jan II van Loon-Heinsberg (alias 'de strijdbare', †1438) voor, samen met zijn eerste gemalin Margaretha van Gennep (†1419) en hun zoon Jan III (†1443). De graftombe bevindt zich boven een grafkelder in het noordelijke zijschip, die direct aan de buitenmuur grenst. De kerk van Heinsberg werd in de 15de eeuw opnieuw gebouwd op de plaats van een oudere romaanse voorganger, waarvan alleen nog de crypte bewaard is gebleven. Het noordelijke zijschip wordt gedateerd op omstreeks 1450. Gezien de directe aansluiting van de grafkelder op de fundamente van het noordelijke zijschip, wordt vermoed dat de kelder uit dezelfde periode is. De kelder was vanuit de oostkant van het graf toegankelijk middels een schacht, die alleen diende om grafkisten in de kelder te plaatsen. Een trap ontbreekt. De toegang bleef waarschijnlijk onbekend, tot hij in 1854 weer zichtbaar werd toen er een nieuwe vloer werd gelegd. Bij die gelegenheid werd de grafkelder (2,30 x 1,70 meter en 1,90 hoog) onderzocht en werden delen van vijf menselijke skeletten aangetroffen. Op eveneens aangetroffen loden plaatjes was aangegeven dat behalve de drie op het monument afgebeelde personen ook Jan IV (de zoon van Jan III, †1448) en Jan van Loon-Heinsberg, de 57^e bisschop van Luik (†1459) in de kelder waren bijgezet. Omdat alleen familieleden vóór 1443 overleden werden afgebeeld, wordt de beeldengroep gedateerd op 1443-1448. Opdrachtgever was waarschijnlijk de bisschop. Hij was een zoon van Jan II van Loon-Heinsberg en Margaretha van Gennep, en dus een broer van Jan III. In de kelder werd ook een deel van een bisschoppelijke kromstaf aangetroffen. De botten werden in 1854 in een nieuwe kist gelegd, waarna de kelder weer werd gesloten en voorzien van een steen met opschrift. De datering van het grafmonument tussen 1443-1448 wijst er ook op dat de overledenen eerst op een andere plaats waren begraven. Dit kan alleen zijn geweest in het klooster van de Premonstratenzerinnen, waar ook de oudere heersers van het huis Heinsberg werden begraven. Dat klooster ging echter in 1542 in vlammen op tijdens de Gelderse successieoorlog, waardoor de grafmonumenten van deze oudere heren van Heinsberg onbekend zijn. De liggende figuren (gisanten) liggen onder een rijk versierd gotisch baldakijn en houden de handen in gebedshouding voor de borst. Hun voeten rusten op zittende leeuwjes. De uit kalksteen vervaardigde beelden zijn nog slechts voor een gedeelte origineel. Het grafmonument werd verwoest toen tijdens een storm in de nacht van 1 februari 1743 het gewelf van de kerk instortte. Wat nog resteerde van de beelden werd destijds ondergebracht in de grafkelder. Toen de kelder in 1854 werd herontdekt en onderzocht, vond men ook delen van de grafbeelden terug, maar besloten werd destijds om die te laten liggen. Toen in 1880 een nieuwe communiebank moest worden geplaatst, werd de gelegenheid te baat genomen om de kelder opnieuw te inspecteren en na te meten. Dit keer werden de overblijfselen van de gisanten wel uit de kelder gehaald, evenals de uit zwarte steen vervaardigde en met wapens versierde zijwanden (wangen) van de pseudotombe waarop de beelden lagen. Het best bewaard was het beeld van Margaretha van Gennep. Van de mannelijke figuren waren de hoofden, het grootste gedeelte van de bovenlichamen en de benen bewaard. Van één figuur ontbrak de borst. Het grafmonument wordt tegenwoordig beschouwd als een van de belangrijkste Rijnlandse beeldhouwwerken uit de 15de eeuw, maar de onderdelen die in 1880 uit de kelder werden gehaald, schijnen nog jaren op een hoop gestapeld op het kerkhof te hebben gelegen. Pas kort na 1900 werd begonnen met de restauratie van de beelden, door beeldhouwer Mormann uit Wiedenbrück, die dat werk in 1907 voltooide. Bij het Engelse bombardement van Heinsberg op 16 november 1944 liepen de beelden wederom (lichtere) schade op, en moesten ze opnieuw worden hersteld; P. Clemen, *Die Kunstdenkmäler der Rheinprovinz*, 1906, bd. 8, p. 514 e.v.; W. Frenken, *Chronik Propsteikirche St.Gangolf*, 2012; Uit: Rondom Roermond, Verhalen over cultureel erfgoed, 9 juli 2017.

Fragmenten grafbeelden van Margaretha van Gennep, (†1419) en Jan II, heer van Heinsberg, (†1438).

Gerestaureerde graftombe van Jan II, heer van Heinsberg, (†1438), Margaretha van Gennep, (†1419) en Jan III, heer van Heinsberg, († 1443).

De wapens van Jan II op de zijkant van de graftombe zijn volgens de onderschriften op de voet van die tombe: 'Loen, Holland, Chyny, Heinsberg, Gilych, Engeland, Brabant en Schottland' en die van Margaretha: 'Genepe, Altenburg, Vlandern, Bruynenburg, Erkel, Lippe, Gelder en Heube'. Vermoedelijk zijn deze wapens later aangebracht nadat de graftombe van het klooster van de Premonstratenzerinnen naar de kerk van Sint-Gangulfus was overgebracht.

⁴ J.J. Grolle vermeldt in *Muntende Ministerialen*, 2002, 15 genealogische schema's die tussen 912 en 1157 beginnen en Wim Schmelzer vermeldt in *De abdij van Egmond*, 2004, de heren van Egmond vanaf Radbodus II/I, koning van het Friese rijk tot 754, 1^e heer van Egmond (Kenum), † 28.01.792 tot Jan I, 21^e heer van Egmond, † 28.12.1369.

⁵ E. Richardson, *Geschiede der Familie Merode*, 1877, Vorrede.

⁶ Jhr. A. van Foreest, *Het oude geslacht Van Foreest 1250-1570*, 1950, Woord vooraf.

⁷ Idem, p.7.

⁸ Antheun Janse, *Ridderschap in Holland, Portret van een adellijke elite in de late middeleeuwen*, 2001; Arie van Steensel, *Edelen in Zeeland, Macht, rijkdom en status in een laatmiddeleeuwse samenleving*, 2010; Coen, O.A Schimmelpenninck van der Oije, Frank Keverling Buisman, Marc. V.T. Tenten, en Fred J.W. van Kan, red., *Adel en ridderschap in Gelderland, Tien eeuwen geschiedenis*, 2013.

⁹ J. M. van Winter *Ministerialiteit en ridderschap in Gelre en Zutphen*, 1962

¹⁰ A. Janse, *Ridderschap in Holland, Portret van een adellijke elite in de late middeleeuwen*, Lijst van genealogische schema's.

¹¹ A. Janse, *Ridderschap in Holland, Portret van een adellijke elite in de late middeleeuwen*, p. 180.

¹² Idem, p. 274.

¹³ Idem, p. 392.

¹⁴ Monna, recensie: J.A. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis van Nederland*, 1985, dl. 100, afl. 1, p. 93-94.

¹⁵ H. Essink, 'Jonker Jan van Kuyc die tot Cleve doet bleeff', in: *De Brabantse Leeuw*, 1961, jrg. 10, p. 21 e.v.; idem, 'Nogmaals de in Kleef gedode Jan van Cuyk', in: *De Brabantse Leeuw*, 1961, jrg. 10, p. 110-111; idem en A. van Agt, *Inventarissen van archieven der kerkelijke instellingen te Beers, Boxmeer en Grave*, 1963; idem, *De archieven van het Graafse Sint-Catharina-Gasthuis*, 1964; idem en F. van Wagenberg, *Tongelaar, Van Domeingoed der heren van Cuijk naar particuliere Belgische edellieden*, 1968, p. 2-29; idem, *Een onderzoek naar de absolute rechten der*

- heren van Cuijk, in: Anna van Egmondreeks, 1992, nr. 1;
- ¹⁶ R. Dix, Het geslacht van Cuyk van Meteren (1400-1496) en Nogmaals het geslacht van Cuyck van Meteren (1400-1694), in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2007 en 2010, jrg. 124 en 127, kol. 130-141 en 11-14
- ¹⁷ L. van der Hoeven, 'Nadere beschouwingen over het geslacht Van Cuijck van Meteren', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2014, jrg. 131, p. 89-112.
- ¹⁸ J. Aalbers, M.J. van Gent, S. Groenveld, A. Janse, Y. Kuiper, *Heren van Stand, Van Wassenaer, 1200-2000*, 2000; G. Aders, A.J. Bonke, A.L. Hulshoff, A.P. van Schilfgaarde, *Geschiedenis der graven van Limburg Stirum*, (1961-2007); Th.A.A.M. van Amstel, *De heren van Amstel*, 1105-1378 (1999); Frans Angevaere, *Rechtsprekers en Schuinsmarcheerders* (2014); P.C. Boeren, *De heren van Breda en Schoten, circa 1100-1281*, 1965; C.W.L. baron van den Boetzelaer en J.W. des Tombe, *Het geslacht van den Boetzelaer*; Prof. M. Bos, *Het Stichts-Hollands geslacht van den Bosch*, 1995; E.H.P. Cordfunke, *Macht en aanzien*, 2013; A.W.E. Dek, *De heren van Reimerswaal en het Zeeuwse geslacht Blok*, 1957; A.W.E. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 1958; A.W.E. Dek, *Genealogie der heren van Brederode*, 1959; A.W.E. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979; A.W.E. Dek, *Genealogie der heren van Crujningen*, 19..; N. van Dinther, *Van Dinther Brabantse geslachten, Middeleeuwen, 1100-1500*, 2006; H. Domsta, *Die Geschichte der Fürsten Merode im Mittelalter*, 1981, dl. I en II; W.A. van Ham, *Het doorluchtige huis van Bergen op Zoom*, 1969; G.J. ter Kuile, *Geschiedenis van de heerlijkheid Zalk en Veekaten, van het kasteel Buckhorst en zijn bewoners*, 1948; J. Lauwerys, 'Hoogstraten, Vrijheid en Heerlijkheid, 13de-16de eeuw', in: *H.O.K.*, 1963; P. Leding, 'Untersuchungen zur Geschichte der Grafen von Werl', in: *Studien und Quellen zur Westfälische Geschichte*, Band 5, 1965; W.H. Lensink, 'De heren van der Merwede, 1243-1403', in: *Holl. Studiën* 3, 1972; M.P. van der Linden, *De burggraven van Montfoort*, 1957; J. van der Loo en E. Pies, *Die Herren Stecke*, 1985; J.W. van Maren, *Het geslacht Zoudenbalch, in 't Sticht zeer bekend*, 2005; L. Marien, *De heren van Diest, 1088-1296*, 1970; Gisela Meyer, 'Die Familie von Palant im Mittelalter', in: *Veröffentlichungen des Max Planck-Instituts für Geschichte*, Band 202, 2004; J. Mötsch, 'Genealogie der Grafen von Sponheim', in: *Jahrbuch für Westdeutsche Landesgeschichte*, jrg. 13, 1987; C.J.F. Sloomans, *Jan metten Lippen, zijn familie en zijn stad*, 1945; N. Stam, *Het eiland en de heren van Borsele, 976-1323*, 1981; I.W. des Tombe, *Het geslacht van Renesse 1897*; J. van de Venne, *Geschiedenis van het kasteel Valkenburg, zijn heren en drossaarden*, 1951; J. Verhoog, *Onvoltooide Roem. De eerste negen heeren van Brederode, 1203-1473*, 1997; H. Vogel, 'De adellijke familie van Gemert', in: *Het hooghuis te Gemert*, 2001; A. baron de Vos van Steenwijk, *Het geslacht de Vos van Steenwijk in het licht van de geschiedenis van Drenthe*, 1976; Helga Bei der Wieden, *Schaumburgische Genealogie*, 1999; W. Wijnaendts van Resandt, *Geschiedenis en genealogie van het geslacht van Middachten*, 1913; Henri J.J. Vermeulen, 'Twee wapens op de tombe van Arnold van der Sluis, ridder', in: *Bernensia*, 1968, nr. XIII, p. 1-2; Henri J.J. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder, 1314-1356*, 1980; Henri J.J. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland', in: *Ons Voorgeslacht*, jrg. 42, 1987; Henri J.J. Vermeulen, 'Drie generaties Oudshoorn', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 116, 1999; Henri J.J. Vermeulen, 'Drie generaties Oudshoorn. Een vervolg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 116, 1999; Henri J.J. Vermeulen, 'De kinderen van Jan III, heer van Arkel, 1297-1324, en Kunigonda van Virneburg, 1314-1328', in: *Ons Voorgeslacht*, jrg. 58, 2003; Henri J.J. Vermeulen, 'Het geslacht Van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 123, 2006; B. de Keijzer en Henri J.J. Vermeulen, 'Het adellijk geslacht Van Batenburg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 125, 2008; Henri J.J. Vermeulen, 'Borgen zijn familie. De borgen van Jan van Beusichem en Culemborg, knape, op 19 oktober 1307', in: *Ons Voorgeslacht*, jrg. 95, 2010; Henri J.J. Vermeulen, 'Mitsen en Maren bij twee grafstenen De Cock', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 135, nr. 1, 2018, p. 1-18.
- ¹⁹ A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 170 e.v.
- ²⁰ I.A. Nijhoff, In de *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland tot 1835*, dl. I-VI 1830-1875.; Th.J. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, dl. I-IV, 1840-1846; Heinrich, August Erhard, Roger Wilms, Ludwig Perger, Heinrich Finke. Hermann Hoogeweg, S.A. Münster, Robert Krumbholz, Jozef Prinz en Manfred Wolf, *Das Westfälische Urkundenbuch*, dl. I-XI, 1847-2005; Baron L.A.J.W. Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen, tot op de slag van Woeringen 1288*, dl I-II, 1872-1876; S. Muller Fz., A.C. Bouman, K. Heeringa en F. Ketner, *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*, dl. I-V, (1920) 1925-1959; A.G.F. Koch, J.G. Kruisheer en E.C. Dijkhof, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*

-
- tot 1299, dl.I-V, 1970-2005; Dieter Hägermann en Jaap G. Kruisheer, 'Die Urkunden Heinrich Raspes und Wilhems von Holland', in: *Die Ukunden der Deutschen Könige en Kaiser*, 1989-2006.
- ²¹ H.U.A. familie Grothe, inv. nr. 181; Jhr. C.Ph.L.van Kinschot, 'De Cock van Opijnen, van Weerdenburg, van Neerijnen en van Breuckum', in: *Wapenheraut*, 1914, p. 317-325 en 369-371; A. Ottevanger, 'Het Gelderse Geslacht De Cock van Opijnen in Noord-Brabant', in: *Brabantse Leeuw*, 1966, p. 104-108; A.F. van Goelst Meyer, 'Het geslacht De Cocq van Waardenburg', in: *Mededelingen van de historische kring West Betuwe*, 1976, jrg. 4, nr. 1, p. 32; J.N.A. Groenendijk, 'Was Henricus van Werva een De Cock', in: *Mededelingen van de historische kring West Betuwe*, 2002, jrg. 30, nr. 1, p. 13-28; J.N.A. Groenendijk, 'Het geslacht De Cock van Neerijnenin', in: *Aqua Vitae*, 2011, jrg. 14, nr. 2, p. 16-35; P.v.d. Zalm, *Wapenalbum Bommelerwaard*, 2007; Remco van den Heuvel, 'Van Berchem-Van Haamstede (De Cock van Bruchem) (119, 2002, 344; 120, 2003, 123-126; 121, 2004, 194-197)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2018, jrg. 135, nr. 2, Vragen en Antwoorden, p. 101
- ²² Henri J.J. Vermeulen, 'Twee wapens op de tombe van Arnold van der Sluis, ridder', in: *Bernensia*, 1968; Henri J.J. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder, 1314-1356*, 1980; Henri J.J. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland', in: *Ons Voorgeslacht*, jrg. 42, 1987; Henri J.J. Vermeulen, 'Drie generaties Oudshoorn', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 116, 1999; Henri J.J. Vermeulen, 'Drie generaties Oudshoorn. Een vervolg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 116, 1999; Henri J.J. Vermeulen, 'De kinderen van Jan III, heer van Arkel, 1297-1324, en Kunigonda van Virneburg, 1314-1328', in: *Ons Voorgeslacht*, jrg. 58, 2003; Henri J.J. Vermeulen, 'Het geslacht Van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 123, 2006; B. de Keijzer en Henri J.J. Vermeulen, 'Het adellijk geslacht Van Batenburg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 125, 2008; Henri J.J. Vermeulen, 'Borgen zijn familie. De borgen van Jan van Beusichem en Culemborg, knape, op 19 oktober 1307', in: *Ons Voorgeslacht*, jrg. 95, 2010; Henri J.J. Vermeulen, 'Mitsen en Maren bij twee grafstenen De Cock', in: *De Nederlandsche Leeuw*, jrg. 135, nr. 1, 2018, p. 1-18.
- ¹³ P. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen, 1376-1392*, 1900; Idem, *Acten betreffende Gelre en Zutphen 1377-1397*, 1901; Idem, *Leenacten van Gelre en Zutphen, 1376-1402*, 1901; Idem, *Acten betreffende Gelre en Zutphen, 1400-1404*, 1901; P. van Doorninck en J. van Veen, *Acten van Gelre en Zutphen, 1107-1415*, 1908.

Bronnen

Hoofdstuk II: Bronnen en hulpmiddelen voor de genealogie en hun ontsluiting.

II.1. Inleiding.

In dit hoofdstuk wordt een aantal essentiële bronnen en hun primaire en nadere toegangen voor het genealogisch onderzoek behandeld. Dit met de bedoeling om als onderdeel van de genealogische methode duidelijk te maken met welke informatieve gelaagdheid rekening moet worden gehouden. Tot deze bronnen voor het onderzoek kunnen worden gerekend de akten, zoals oorkonden, afschriften, registers, cartularia, rekeningen, leenregisters, necrologia/memorieregisters/obituaria, alsmede pauselijke dispensaties, maar ook de grafstenen en verzamelingen. Evenmin mogen de zegels hierbij uit het oog worden verloren. Het gebruik van inventarissen, regestenboeken en leenrepertoria, de primaire en nadere toegangen op de archieven, heeft uiteraard een eigen functie in het genealogisch onderzoek. Zij kunnen worden gebruikt om de weg in de archieven te vinden. Hieruit kunnen echter, in de regel, veelal geen rechtstreekse genealogische conclusies worden getrokken. In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste bronnen en toegangen voor het genealogisch onderzoek in een logische volgorde worden behandeld¹.

Archiefvorming, het geheel van procedures en handelingen om documenten in een archief onder te brengen, ontstond pas toen daaraan door het belang en de aanwas van voorhanden bescheiden (akten, zoals oorkonden, enz.) behoefte was. Het aantal documenten groeide zeer geleidelijk. Aanvankelijk werd het schrijven van deze bescheiden uitbesteed aan destinatarissen (bestemmelingen) en pas later aan kanselarij-medewerkers². Kruisheer geeft aan, dat van de 561 in origineel overgeleverde oorkonden van de graven van Holland tot 1299 er 76 (bijna 14%) door destinatarishanden zijn geschreven en 255 (ruim 45%) door kanselarijhanden. In 230 gevallen (ruim 40%) kan niet worden bepaald of het schrift van een destinatarishand dan wel van een kanselarijhand afkomstig is. Bij het voortschrijden van de jaren nam het aantal destinatarishanden, ten opzichte van de hoeveelheid kanselarijhanden, van bijna 40% tot ruim 12% af. Het aantal kanselarijhanden stijgt van bijna 9% tot bijna 59%. Tot 1299 onderscheidt Kruisheer 18 destinatarishanden en 26 kanselarijhanden³. Van Camp⁴ heeft een soortgelijk onderzoek gedaan waaruit blijkt, dat 677 oorkonden, 254 afschriften, 25 minuten en enkele akten (sic!) in het archief van de graven van Henegouwen, Holland en Zeeland te Bergen, door 28 schrijvers in vaste of tijdelijke dienst van de kanselarij en beroepsschrijvers in opdracht werden geschreven. Hoewel er tijdens het Hollandse en het Henegouwse huis geen kanselarijen bestonden, wordt deze benaming door Kruisheer en Van Camp⁵ toch bewust gehanteerd. De adellijke families maakten veelal gebruik van de diensten van een geestelijke en/of een notaris.

In de steden en dorpen speelden later de schepenen in de schepenbanken een vooraanstaande rol. De oudste documenten, die in die archieven werden opgenomen, waren de privileges. Nadat deze voor de veiligheid in een kist, zoals bij voorbeeld in Amsterdam (IJzeren kapel in de Oude of Sint-Nicolaaskerk)⁶, Dordrecht (Comptoir der Thesaurie in het stadhuis)⁷ en Haarlem (kist in de Grote of Sint-Bavokerk)⁸, met sloten werden opgeborgen, ontstond de behoefte deze documenten over te schrijven in een cartularium (inkomende documenten) en/of in een register (uitgaande documenten). Dit waarborgde een efficiënte en veilige consultatie. Het was immers onveilig en ondoenlijk de documenten met behulp van de sleutelbeheerders telkens uit de kist te laten halen en weer terug te laten bezorgen. Een voorbeeld van de eerste categorie is het cartularium van de stad 's-Hertogenbosch⁹, (ca. 1185-1538), en een voorbeeld van de tweede categorie het schepenprotocol van diezelfde stad¹⁰, (1367-1400). Daarnaast zijn

er ook cartularia van kloosters als de abdij Mariënweerd¹¹, (1282-1481), en adellijke families als het geslacht Van Borsele¹², (1282-1481), (1555), bewaard gebleven.

De opkomst van de steden vroeg daarnaast al snel om een registratie van de inkomsten en uitgaven van die stad. Deze worden - om enkele belangrijke voorbeelden te noemen - in Dordrecht sinds 1283, in Hulst vanaf 1326, in Deventer vanaf 1337, in Venlo vanaf 1349, in Arnhem vanaf 1353, in Middelburg en Zutphen vanaf 1365, in Culemborg vanaf 1374, in Utrecht vanaf 1380, in Nijmegen vanaf 1382, in Doesburg vanaf 1389, in Leiden 1390, in Maastricht, Den Bosch en Zwolle vanaf 1399 geregistreerd¹³.

Naast de registratie van de inkomsten en uitgaven, ontstond er in vorstelijke respectievelijk geestelijke kringen ook een behoefte om de leenopdrachten en beleningen alsmede van de jaargetijden en gedachtenissen, waarvan de essentie eveneens aanvankelijk mondeling werd overgeleverd, aan het perkament toe te vertrouwen. Op deze leenopdrachten en beleningen, alsmede de jaargetijden en de gedachtenissen zal op een later tijdstip worden teruggekomen.

Aan het onderzoek van de dynamiek van de verschriftelijking van de Westerse samenleving zijn veel publicaties gewijd. Het gebruik van het schrift in de interne administratie van de middeleeuwse steden wordt door verschillende onderzoekers, zoals J.F. Benders, A. v. Brandt, Michael Clanchy, alsmede W. Prevenier, Th. de Hemptinne¹⁴, op het kruispunt geplaatst van de institutionele geschiedenis, stedelijke diplomatie en geschiedenis van de sociale communicatie, zoals die wordt beoefend in Engeland, Duitsland en ook in Nederland.

II.2. Toegankelijkheid.

Het staat buiten kijf dat de essentiële bronnen - akten, zoals oorkonden, enz. - voor de onderzoeker, op zoek naar informatie over middeleeuwse families, van groot belang zijn. Zonder deze bronnen is het samenstellen van een verantwoorde genealogie onmogelijk. *De handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*, van de handen van mrs. S. Muller Fz., J.A. Feith en R. Fruin Th.Az. uit 1898 - opgesteld in opdracht van de Vereeniging van Archivarissen in Nederland - had tot doel te bewerkstelligen, dat deze essentiële bronnen - van de bisdommen, kapittels, kloosters, parochies, steden, landen, families en huizen - op een identieke manier van een primaire toegang, inventaris, zouden worden voorzien. Een inventaris dient volgens deze handleiding om een overzicht te krijgen van de archiefstukken die in het archief aanwezig zijn en om de volgorde van die stukken te bepalen. De beknopte beschrijving van het nummer in de inventaris is er alleen op gericht een zeer summiere aanduiding van de inhoud van het betreffende nummer te geven¹⁵. Deze werkwijze heeft als groot voordeel dat nu bekend is waar een document zich bevindt en binnen welke administratie het thuishoort en is ingedeeld. Het bewerken van een archief op deze manier geeft echter niet veel van de inhoud van de archiefstukken prijs.

Een mooi voorbeeld hiervan is de inventaris van *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, door J.C. Kort. In deze inventaris worden alle akten in het betreffende archief opgesomd en van een nummer voorzien. De omschrijving van de meeste nummers is zeer incompleet. Dit heeft overigens niets met de kennis en kunde van Kort te maken maar alleen met de beperkingen (regels, tijd, geld, interesse, enz.) waarbinnen moest worden gewerkt. De datum en inhoud van de akten worden wel aangeduid maar niet uitgewerkt. Wie oorkondt en wat wordt geoorkond wordt niet medegedeeld. De betrokkenen - getuigen/borgen/zegelaars - worden meestal niet vermeld. De aantekeningen met betrekking tot de grafelijke raad ontbreken. Terwijl de

zegels niet worden vermeld laat staan beschreven. De leenregisters en de rekeningen worden alleen als zodanig aangeduid, maar de zich in de leenregisters en de rekeningen bevindende informatie wordt niet gedeeld. Het is duidelijk dat deze inventaris slechts op primaire ontsluiting is gericht en niet is bedoeld als voornaamste bron voor een op personen gericht onderzoek. Dankzij de nieuwe technische mogelijkheden staan anno 2020 - als een goed begin - de scans en teksten van 15 registers van de Hollandse grafelijkheid, 1299-1345, dus een klein gedeelte van het archief van de graven van Holland, online.

Van het begin af aan was het ook de bedoeling van Muller, Feith en Fruin de inventaris van een regestenlijst te voorzien¹⁶. De regestenlijst is er voor om de inhoud van elke akte in het archief aanwezig nauwkeurig te leren kennen¹⁷. In deze lijst moet bij elk regest de datum van de akte in onopgeloste en in opgeloste vorm - ongedateerde akten geeft men een zo nauwkeurig mogelijke, met redenen omklede, tijdsbepaling - en de plaats waar de akte is uitgevaardigd, staan¹⁸. Het is er uitsluitend om te doen, wie akteert en wat wordt geakteerd¹⁹. Idealiter moeten in de regesten de voor- en toenames in hun oorspronkelijke spelling worden weergegeven. Titulaturen behoren meestal in hun geheel te worden medegedeeld. Om te weten, welke persoon wordt bedoeld, kan het van veel belang zijn, te weten, of hij ridder was of niet, welke heerlijkheden hij bezat, welke hoge ambten hij bekleedde. Zonder die bijvoegsels is het onmogelijk de verschillende personen met dezelfde voor- en toenames van elkaar te onderscheiden²⁰. In het regest moet een opsomming van de aanwezige zegels, een mededeling over de aard van het stuk - origineel of afschrift en perkament of papier - en een mededeling omtrent de transfixen, die door de oorkonde zijn gestoken, voorkomen²¹. In de praktijk is het daar om plausibele redenen veelal niet van gekomen.

II.3. Stand van zaken.

In de volle middeleeuwen was er uiteraard nog geen sprake van een G.B.A (gemeentelijke basisadministratie). Hierdoor is het vaak problematisch een eenvoudig genealogisch staketsel als leidraad voor de genealogie van een familie op te zetten. Pas in de loop van de 16^e eeuw is sprake van (voorlopers) van D.T.B's (doop-, trouw- en begraafboeken) of van R.A. (rechterlijke archieven). De aankleding van het staketsel moet daardoor uit veel andere bronnen en met alternatieve methoden worden verkregen. De onderzoeker, die zich met middeleeuwse families bezighoudt, heeft daardoor een lange weg te gaan. Deze weg is vaak richtingloos, daar niet van te voren vaststaat of in bepaalde archieven bouwstenen voor de betreffende familie te vinden zijn.

Als gevolg daarvan moet voor de kennis over die tijd worden teruggerepen op andere beschikbare bronnen. Hiervoor komen bij uitstek in aanmerking de documenten uit/van de schrijfkamers/schrijvers (clerici/notarissen) van de bisdommen, kapittels, kloosters, parochies, begijnhoven, gasthuizen, landen, steden, families en huizen. Het aantal documenten dat voor bewaring door deze instellingen en particulieren in aanmerking kwam, groeide onophoudelijk. Op den duur ontstond daardoor de noodzaak enige orde in deze documentenverzamelingen te scheppen. Dit leidde tot het ontstaan van talrijke en zeer verschillende institutionele en particuliere archieven, waarin de akten, zoals oorkonden, afschriften, registers, cartularia, rekeningen en registers, hun plek kregen. Daarbij kwamen voor de geestelijke instellingen nog de functiegerelateerde brontypen, zoals de necrologia/memorieregisters/obituarialia en pauselijke dispensaties bij. Daarnaast moet ook nog rekening worden gehouden met de genealogische verzamelingen, grafstenen en zegelstempels.

Teneinde de toegankelijkheid van deze archieven te uniformeren werd, zoals boven reeds vermeld, in 1898 *De handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*, door de mrs. S. Muller Fz., J.A. Feith en R. Fruin Th.Az. geschreven. Deze handleiding heeft er toe bijgedragen dat de archieven van al deze instellingen op een identieke manier werden bewerkt. Deze werkwijze heeft als groot voordeel dat nu bekend is waar een document zich bevindt. Het bewerken van het archief op deze manier heeft echter als groot nadeel dat niet veel van de inhoud van de archiefstukken wordt prijsgegeven. Het is duidelijk dat een dergelijke inventaris slechts een heuristisch hulpmiddel is en geen onderzoeksinstrument. Akte na akte - zeker na 1300 - moet worden bestudeerd. Akten, zoals oorkonden, afschriften, registers, cartularia, rekeningen, leenregisters, moeten worden aangevraagd en pagina voor pagina bekeken. Slechts weinig inventarissen zijn - om welke reden dan ook - met die in de handleiding voorziene regestenlijst (zie hierboven) uitgerust. Bovendien zijn in die gevallen waar wel een regestenlijst is toegevoegd de regels van de handleiding uit 1898 maar zeer ten dele gevolgd.

Andere informatiebronnen, zoals necrologia/memorieregisters/obituaria en pauselijke dispensaties, zijn slechts op beperkte schaal beschikbaar/buikbaar. De grafstenen en verzamelingen kunnen daarentegen met veel inspanning nog veel genealogische data opleveren. De zegelstempels zullen in het hoofdstuk Bewapeningen worden behandeld.

II.4. Essentiële Bronnen.

II.4.1 Akten.

In de archivistiek wordt het onderscheid tussen oorkonden en akten, die in de literatuur schijnbaar nochalant door elkaar worden gebruikt, vermeden door alleen van akten te spreken. In de publikaties van Oorkonden- en Akten wordt dit onderscheid echter wel degelijk gemaakt²². Voor de eenduidigheid wordt in deze studie echter de lijn van de archivistiek gevolgd.

Iedere onderzoeker is vooral aangewezen op de bestudering van de akten. Hierbij moet een onderscheid worden gemaakt tussen de akten vóór en na circa 1300. Het is duidelijk, dat dankzij de moderne uitgaven, de teksten van de akten in de oorkondenboeken van Holland en Zeeland²³, Utrecht²⁴, Gelre en Zutphen²⁵, Noord-Brabant²⁶, enz., vóór circa 1300, zonder verdere raadpleging van het betreffende akten kunnen worden gehanteerd²⁷. Als enige beperking moet hierbij wel worden aangekend, dat de zegels aan/op de oorkonden er ook in deze boeken vrijwel altijd bekaaid afkomen. Aan het nog onvolledige oorkondenboek van Noord-Brabant - alléén de Meierij van Den Bosch, het Markiezaat van Bergen op Zoom en de Baronie van Breda - wordt hard gewerkt. Na toevoeging van de circa 750 oorkonden van de voormalige Hollandse gebieden met de heerlijkheden Heusden en Altena, alsmede de oorkonden van de heerlijkheden Cuijk, Ravenstein, Megen, Boxmeer en Bokhoven via het DONB (Digitaal Oorkondenboek van Noord-Brabant)²⁸ zal ook dit oorkondenboek zijn voltooid. Als gevolg van deze laatste inspanningen zullen alle akten van vóór 1300 van Noord-Brabant eenvoudig toegankelijk zijn.

Overigens moeten hierbij het werk van Valerie Van Camp²⁹ met betrekking tot de oorkonden en 'kanselarij' van de graven van Henegouwen, Holland en Zeeland, in Henegouwen, en dat van Jinna Smit³⁰ met betrekking tot de klerken van Willem IV graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen, in Holland, worden betrokken. De nadruk in deze twee publicaties valt op de 'kanselarij' en klerken van de graven uit het huis

Avesnes. Hierin geen oorkondeteksten maar wel de handschriften van die klerken en de zegels van de graven.

Nà circa 1300 neemt het aantal akten, zoals bekend, exponentieel toe. De oplossing voor de ontsluiting daarvan zou volgens Burgers, zoals door hem verwoord in een lezing, kunnen zijn *Afbeeldingen van zoveel mogelijk oorkonden, zonder de pretentie van wetenschappelijk editeren, online zetten*. Voorbeelden hiervan zijn Cartago, digitaal oorkondenboek van Groningen, Drenthe en Oost-Friesland, en het Monasteriumproject. Beide digitaliseringsprojecten kunnen niet voor dit onderzoek worden ingezet. Ten eerste omdat de banden van Groningen, Drenthe en (Oost)-Friesland met de rest van de Nederlanden in die tijd heel los waren en ten tweede omdat in het Monasteriumproject nog helemaal geen archieven uit de Nederlanden zijn opgenomen. Hieruit kan dus worden geconcludeerd dat de onderzoeker voor de bronnen nà circa 1300 volledig is aangewezen op de akten, zoals oorkonden, afschriften, cartularia, registers, leenregisters, rekeningen, necrologia/memorieregisters/obituaria en verzamelingen of de neerslag daarvan - met alle beperkingen van dien - in de inventarissen, regestenboeken en leenrepertoria. Veel akten uit de bronnen nà 1300 zijn online beschikbaar. Deze akten zijn daarin echter meestal slechts voorzien van de beknopte beschrijvingen uit de inventarissen, regestenboeken, leenrepertoria. Met andere woorden: Oude wijn in nieuwe zakken. Dit helpt de onderzoeker niet veel verder. Aan het feit, dat de onderzoeker alleen weet dat een archiefstuk nog bestaat is niets veranderd. De beheerders van alle bronnen nà 1300 zouden moeten bevorderen, dat alle akten worden gescand of worden afgeschreven (bij voorbeeld middels Handwritten Text Recognition (HTR) met het computerprogramma Transkribus) en van verantwoorde regesten worden voorzien. Deze regesten - in feite niets anders dan gewogen samenvattingen - moeten alle relevante gegevens bevatten, waarbij de samenhang der dingen in de akten behouden blijft. Deze regesten moeten digitaal toegankelijk worden gemaakt. Er is echter veel tegenwind, met als teneur te tijdrovend en te duur m.a.w. onrealiseerbaar!

De akten voor het genealogisch onderzoek van het geslacht De Cock, bevinden zich hoofdzakelijk in Het Gelders Archief. De hiervoor in aanmerking komende archieven zijn het hertogelijk archief, alsmede bepaalde klooster-, huis- en familiearchieven. Ook de stadsarchieven van de hoofdsteden, Arnhem, Nijmegen, Roermond en Zutphen, komen voor onderzoek in aanmerking. De meest geraadpleegde archieven zijn echter die van de huizen Waardenburg en Neerijnen, alsmede dat van de heerlijkheid Nederhemert. Ook de kleine archieven van de familie De Cock van Opijnen en van de heerlijkheid IJzendoorn zijn geraadpleegd.

Van het belangrijke hertogelijke/grafelijke archief van Gelre/Zutphen bestaat nog steeds geen oorkondenboek. *Het oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, 1980-2003, dl. I-VIII, uitgegeven door E. Harenberg, M. Dillo, F. Ketner en M. Polak, waarin verantwoorde bewerkingen van de archieven van een ruim aantal geestelijke instellingen, alsmede het Nederlands gedeelte van het archief op het huis Vornholz en het oud archief van de stad Zutphen, draagt op geen enkele manier bij aan het toegankelijkheid van het hertogelijke/grafelijke archief van Gelre/Zutphen.

Ondanks deze lastige toegankelijkheid is het hertogelijk archief in de loop der eeuwen veelvuldig geraadpleegd. Reeds in 1639 publiceerde J. Pontanus, samen met A. van Slichtenhorst, onder andere op basis van dit archief de *Historiae Gelricae*. Hij werd tussen 1801 en 1805 gevolgd door W. van Spaen la Lecq, met diens vierdelige *Oordeelkundige inleiding tot de historie van Gelderland*. Ook P. Bondam, *Charterboek der Hertogen van Gelderland en Graaven van Zutphen tot 1286*, dl. I-IV (1783-1809); I. Nijhoff *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gederland tot 1538*, dl. I-VI (1830-1875) en L. Sloet: *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen tot op*

den slag van Woeringen, 5 juni 1288, dl. I-II, (1872-1876) lieten zich niet onbetuigd. De laatste aanvulling is *Gelderse charters uit München teruggekeerd* van de hand van P. Meij (1953). Reeds in de jaren 1904 tot 1924 zijn de leenregisters door J. Sloet, J. van Veen en A. Martens van Sevenhoven, als: *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen* (kwartier van Arnhem, kwartier van Nijmegen, kwartier van Zutphen, Overkwartier en Uitheems) gepubliceerd³¹. Het enige leenregister (36 pagina's): *Pheodalia bona acceptata ab et coram domino Reinaldo, comite Gelrensi, a tempore obitus patris sui, qui obiit MCCC^c XXVI, die XI^m virginum*, genaamd - beter bekend als *Het oudste leenactenboek* - is in 1898 door P. van Doorninck³² gepubliceerd. In het begin van de 20ste eeuw heeft hij ook de registers B 22 (in samenhang met het Alste en het Oldste register), B 23, B 24 en B 25, alsmede leenakten van Gelre, 1376-1392, integraal uitgegeven³³. Tenslotte is door L.S. Meihuizen in 1953, *De rekening betreffende het graafschap 1294-1295*, uitgegeven. De hierboven aangeduide werken zijn, met uitzondering van *De gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland tot 1538*, door van I. Nijhoff (1830-1875), het *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen* door J. Sloet, J. van Veen en A. Martens van Sevenhoven (1904-1924), en de bewerkingen van P. van Doorninck van beperkt belang voor de familie De Cock. Slechts een enkele maal werd hierin informatie over die familie aangetroffen.

In de *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland tot 1835*, 1830-1875, dl. I en VI, door Nijhoff zijn veel akten uit het hertogelijke/grafelijke archief volledig opgenomen en geanalyseerd. Soms wordt de akte slechts in de vorm van een beknopt regist weergegeven. In dat geval moet de betreffende akte zelf ter hand worden genomen. Aan het *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen*, 1904-1924, dl. I-V, door Sloet en Van Veen kleeft het bezwaar, dat slechts de datum, het leengoed, de leenman en het leenrecht worden medegedeeld. De volledige leenakte bevat veel meer informatie, die bij het niet raadplegen van het origineel wordt gemist. Het bovenstaande gaat ook veelal, zelfs in versterkte mate, op voor de huis-, familie- en kloosterarchieven. Zij zijn geïnventariseerd, maar onvoldoende toegankelijk. De inhoud van de archiefstukken is meestal zeer beknopt en met gebrek aan detaillering weergegeven. Hierdoor is de inhoud van het archiefstuk gebrekkig/onvolledig bekend. Het digitaliseren en beter toegankelijk maken van al deze archieven is dan ook ongelooflijk belangrijk. Dit kan heel duidelijk worden aangetoond met de digitale editie van het *Oorkondenboek van Noord-Brabant*, (1131-1312) (tot nu toe 300 oorkonden van een totaal van circa 750) door Van Syngel en de digitale editie van de *Registers van de Hollandse grafelijkheid*, (1316-1345) (ruim 3500 documenten) door Burgers. In beide gevallen zijn de oorkonden gedigitaliseerd, getranscribeerd, van aanvullende informatie voorzien en op internet beschikbaar gesteld. In het eerste voorbeeld is zelfs een begin gemaakt met het omzetten van de Latijnse teksten naar het Nederlands. Beide digitale edities kunnen op eenvoudige wijze met behulp van zoektermen worden doorzocht. De spelling kan hierbij soms roet in het eten gooien. De schrijfwijze van de voor- en toenames van de oorkonders, getuigen, borgen, enz. kan variëren. Ook de schrijfwijze van de goederen, heerlijkheden, enz. kan sterk aan variaties onderhevig zijn. Als gevolg daarvan moeten in feite alle varianten van die voor- en toenames als zoektermen kunnen worden ingevoerd.

De onderzoeker is voor de bronnen na circa 1300 dus vrijwel volledig aangewezen op de akten, zoals oorkonden, afschriften, cartularia, registers, leenregisters, rekeningen, necrologia/memorieregisters/obituaria, pauselijke dispensaties, verzamelingen, enz. of de neerslag daarvan in inventarissen, regestenboeken, leenrepertoria. Het digitaliseren van deze bronnen zou een wereld van verschil maken.

II.4.2. Leenregisters.

In de middeleeuwen is sprake van een uitgebreid leenstelsel³⁴. De wijzigingen in de beleningen werden aanvankelijk niet schriftelijk vastgelegd, maar berustten op mondelinge overlevering. Het enige voorbeeld van een mondelinge overlevering is, volgens Kort, de verklaring uit 1199 van leenmannen van de heer van Voorne. Volgens deze verklaring hielden zij een bepaalde visserij van hem in leen. Zij werden daarbij op hun woord geloofd. In hetzelfde jaar 1199³⁵ vindt de vroegste belening door de graaf van Holland plaats. Biggo en diens kleinzoon worden in dat jaar door Dirk en Aleid, graaf en gravin van Holland, met het ambacht, de tiend en het patronaatsrecht van Pendrecht, ten Zeeuwsen rechten, beleend. Eerst in de 13de eeuw voelde de leenheer, die zijn leenkamer zag groeien, de behoefte een registratie van zijn leenmannen/lenen, dus van zijn bezit, in het leven te roepen. De oudste vorm van deze leenregistratie bestond uit lijsten, waarop de leenmannen met hun lenen werden genoteerd. De graaf van Holland begon evenals de heer van Voorne in 1281 en werd gevolgd door de heer van Teylingen in 1284 en die van Putten en Strijen in 1304. Van deze lijsten hebben slechts enkele exemplaren de tand des tijds doorstaan. De volgende vorm van leenregistratie was het manboek. In deze gepagineerde lijst werd de opdracht door de leenman van het leen ingeschreven. Tussen de opdracht van een leenman en de daaropvolgende leenman werd telkens ruimte gereserveerd voor toekomstige nieuwe beleningen. Omdat elke heer met een nieuw manboek begon, werden deze manboeken niet zo rommelig als de lijsten. Ook van deze manboeken zijn niet veel exemplaren bewaard gebleven. Voorbeelden zijn de registraties van de leenhoven van Putten en Strijen, vanaf 1361, alsmede Abcoude en Wijk, vanaf circa 1380. Voor Jacob van Gaasbeek werden in 1408 de laatste manboeken aangelegd. Zij werden bijgehouden, hoewel steeds minder, tot circa 1450, waarna ook deze heer het systeem van de manboeken losliet. De registratie met lijsten en manboeken had duidelijke nadelen. Voor de volgende beleningen ontbrak al snel de ruimte. Uit nood werd dan de naam van de oude leenman geschrapt en door de nieuwe vervangen. Dit maakte de lijsten en manboeken rommelig en na enige tijd onbruikbaar. Bovendien ging door deze handelswijze informatie, van belang voor de historicus, verloren. De jongste vorm van leenregistratie is die met registers. Ook hierin ging de graaf van Holland voorop met lijsten van aantekeningen over door hem verleende akten van allerlei aard. Er zijn enkele van deze lijsten van omstreeks 1300 bewaard. In de loop van de veertiende en 15de eeuw werd de registratie steeds meer gespecialiseerd, zodat er vanaf 1433 sprake was van een aparte serie leenregisters. In de leenakte werd de naam van de leenheer en leenman opgenomen. De datum, de omschrijving van het leen en de namen van de getuigen bij de belening waren ook vaste onderdelen van de leenakte. De wijze, waarop de leenman het leen had geërfd of anderszins had verkregen, werd eveneens beschreven. Soms werden de leenakten beperkt tot de zakelijke gegevens. Inhoudelijk ging daarbij niets verloren, alleen de naam van de leenheer en het jaar van de belening moest aan een eerder ingeschreven akte, waarin de naam van de leenheer en het jaar van de belening volledig waren opgenomen, worden ontleend. In 1316 ging de graaf van Holland er toe over de door hem verleende akten in chronologisch ingerichte registers te laten inschrijven. Juist zoals in de lijsten van 1300 ging het in deze nieuwe registers om akten van allerlei aard.

In de laatste decennia zijn veel leenregisters door leenrepertoria toegankelijk gemaakt. De meeste van deze leenrepertoria bevatten echter beknopte informatie. De bestudering van de authentieke leenakten geeft begrijpelijkerwijs veel meer informatie. Dit kan met talloze voorbeelden worden aangetoond. De gekozen voorbeelden vallen in twee groepen uiteen. De eerste groep betreft twee beleningen met de windmolen en

het gemaal te Appeltern en Altvorst en een belening met het huis en de hofstede te Bruchem gepubliceerd door J. Sloet³⁶ (Aanhangsel IIj) en de tweede groep betreft acht beleningen met het goed de Maasakker gepubliceerd door E. Dösseler en F. Oediger³⁷ (Aanhangsels IIk). Het eerste leen uit de eerste groep wordt omschreven als *Die windmeulen tot Apeltern met den gemale tot Apeltern ende tot Altvorst met al heuren tobehoren tot Zutphenschen rechte*, het tweede leen uit de eerste groep als *Een huys ende hofstat in den kerspel van Brueckhem gelegen, ende een windmeule met den gemale van Brueckem ende Kerckwick, met den winde, tot Zutphenschen rechten*, en het leen uit de tweede groep als *Die heerschap van Maesacker myt all oiren tobehoren, gelegen tussen Maesen ende Waele, myt leenen, myt mannen, myt hoge gerichte, myt leghe gerichte, myt ernfis ende myt tynse bynnen dycks ende buten dycks ind myt der vagedien van Apeltaeren, myt enen ponde to verhergeweden*. De omschrijving van het leen is, in tegenstelling tot de beschrijving van de beleningen, meestal toereikend. De beschrijving van de beleningen is meestal beperkt tot het jaartal (al dan niet aangevuld met maand en dag), altijd de naam van de nieuwe leenman/-vrouw, soms de naam van de vorige leenman/-vrouw, af en toe de naam van de echtgenoot, nu en dan de naam van (groot)vader en bijwijlen de naam van de hulder. Ook de leenheer/-vrouw zelf wordt lang niet altijd vermeld. Soms moet er met idem, krijgt uitstel, idem eed vernieuwd, idem lijftocht zijn echtgenote, enz. genoegen worden genomen. De beleningen vonden vrijwel uitsluitend plaats wanneer een nieuwe leenheer/-vrouw aantrad of wanneer een nieuwe leenman/-vrouw belening verzocht. Door het bestuderen van de volledige tekst van de belening kan veel aanvullende essentiële informatie worden verkregen. De drie beleningen van de eerste groep vermelden geen leenheer/-vrouw. Gezien de data 23 mei (14)44, 13 oktober (14)69 en 18 september (14)73, zijn dit Arnold van Egmond, (*1410-†23.02.1473); (1423-1465 en 1471-1473), Adolf van Egmond, (*1438-†1477); (1465-1471), en Karel van Bourgondië, (*1433-†5 januari 1477); (1473-1477) (eerste Bourgondische bezetting, 1473-1477), in hun hoedanigheid van hertog van Gelre en graaf van Zutphen. Op 23 mei 1444 beleent *Arnold van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen*, Mechteld *de Cock* van Waardenburg en Niewaal, als erfgenaam van Arnold van Appeltern, haar grootvader, ten Zutphensen rechten met de wind, de windmolen en het gemaal van Appeltern en Altvorst. Hierbij wordt de kanttekening gemaakt, dat de inwoners op straffe van een boete van vier pond, waarvan de ene helft voor de hertog en de andere helft voor Mechteld, nergens anders mogen malen dan op voornoemde molen. Willem van Berchem, haar echtgenoot, is hulder en Jan, heer van Gemen, en Jan van Boetberg, erfmaarschalk van het land van Gelre, zijn leengetuigen (Sloet: 1444. *Mechtelt van Weerdenborch van Nijwal, erve hares oldevaders Arnt. Hulder haer man Willem van Berchem*). De tweede belening, die van 13 oktober 1469, vindt plaats kort na het aantreden van *Adolf van Egmond* als hertog van Gelre en graaf van Zutphen. Hierbij wordt Willem van Berchem, heer van Maasakker, voogd van Mechteld *de Cock* van Waardenburg en Niewaal, de erfgename van Arnold van Appeltern, haar grootvader, beleend (Sloet: 1469. Eadem). De derde belening, die van 18 september 1473, vindt plaats kort na de verovering van Gelre en Zutphen door *Karel van Bourgondië* als hertog van Gelre en Zutphen. Hierin beleent de hertog Elisabeth van Berchem, dochter van Willem van Berchem, echtgenote van heer Wouter van Hamal van Elderen, heer van Monceaux, ten Zutphensen rechten, met de dagelijkse heerlijkheid van de dorpen Bruchem en Kerkwijk, de hofstede met het huis te Bruchem, een molenwerf waar wijlen heer Jan die Cock, ridder, een windmolen op had staan en waar nu een windmolen op staat, alsmede de wind en het gemaal te Bruchem en Kerkwijk. Ook hierbij de kanttekening, dat de inwoners van Bruchem en Kerkwijk, op straffe van verbeurte van een pond nergens anders mogen malen dan op

voornoemde molen. Heer Wolter, haar echtgenoot en voogd, is hulder en Hendrik de Vos van Steenwijk en Peter van der Werken, zijn leenmannen (Sloet: *Lijsbet van Berchem, huysfrou Wolters van Hamel geheiten van Elderen, als erve hares vaders Willems*).

De acht beleningen van de tweede groep hebben allen betrekking op het goed de Maasakker, een leen van het graafschap Kleef. Dit goed is al minstens vanaf 1235 in het bezit van de familie Van Appeltern. De oudste beleende bezitter is Dirk van Appeltern, zoon van Jan, ridder. Hij wordt op 2 oktober 1235³⁸ met dit goed beleend. De veel latere tweede en derde belening met dit leen, ook van een Dirk van Appeltern, ridder, zijn van 17 juni 1370³⁹ en in 1388⁴⁰. De daarop volgende beleningen, die van 19 december 1395, 28 november 1441, 18 september 1449, 23 juli 1473 en 13 september 1473, verdienen in dit verhaal over de verschillen tussen de leenrepertoria en de originele leenakten zeker aandacht. Adolf I van de Mark, (1368-1394), Adolf II van de Mark, (1394-1448), en Jan II van de Mark, (1449-1481), zijn in deze periode graaf c.q. hertog *Jan II vanaf 1417* van Kleef en leenheren van het goed de Maasakker. Op 19 december 1395⁴¹ oorkondt Adolf I van de Mark, *graaf van Kleef*, dat wijlen Dirk, graaf van Kleef, zijn overgrootvader (sic!), Dirk van Appeltern, zoon van heer Jan, ten Zutphensen rechten, met het goed de Maasakker met alle toebehoren heeft beleend en dat hij Arnold van Appeltern, met dit goed heeft beleend. Het heergewade is één pond en de leengetuigen zijn Hendrik van Bilant, kanunnik te Kamerijk, en Jan van Doornik, ridder (Dösseler: Arnt van Apelteren). De volgende belening door Adolf II van de Mark, *graaf van Kleef*, vindt plaats op 28 november 1441⁴². Op deze datum wordt Mechteld *de Cock* van Waardenburg, kleindochter van wijlen Arnold van Appeltern, met het goed de Maasakker beleend. Hierbij wordt aangetekend, dat Willem van Berchem, haar echtgenoot en voogd, de eed heeft afgelegd en hulde heeft gedaan. Het heergewade is één pond en de leengetuigen zijn Willem Smulling en Arnold van Gestelen (Dösseler: Mechtelt van Werdenborgh, dochter wilnere Arndtz van Apeltoren x Wilhem van Berghem). Een dag⁴³ later meldt Willem van Berchem, dat Adolf II, hertog van Kleef en graaf van de Mark, Mechteld *de Cock* van Waardenburg van *Niewaal*, zijn echtgenote, met het goed de Maasakker heeft beleend (Niet bij Dösseler). Op 23 juli 1451⁴⁴ oorkondt Jan II, *hertog van Kleef en graaf van de Mark*, dat hij na de dood van *Adolf II*, zijn vader, Mechteld *de Cock* van Waardenburg van *Niewaal*, echtgenote van Willem van Berchem, met het goed de Maasakker met alle toebehoren heeft beleend, dat hij Willem, echtgenoot en voogd van Mechteld, aan het goed heeft gelijftocht en dat Willem de eed heeft afgelegd en hulde heeft gedaan. Het heergewade is een pond en de leengetuigen zijn Elbert van Alpen en Gooswijn Stecke (Dösseler: Mechtelt van Werdenborgh, die echte huisfrouwe is Willems van Berchem). In de volgende belening, die van 13 september 1473⁴⁵, meldt de oorkonder, dat Arnold van Appeltern, voogd van jonkvrouw Mechteld *de Cock* van Waardenburg en *Niewaal*, weduwe van Willem van Berchem, het goed de Maasakker met alle toebehoren aan *Jan II, hertog van Kleef en graaf van de Mark*, heeft opgedragen en dat de hertog voornoemd Wolter van Hamal, genaamd van Elderen, heer van Monceaux, ridder, echtgenote van Elisabeth, haar dochter, met het goed voornoemd, ten Zutphense rechten, heeft beleend. Het heergewade is een pond en de leengetuigen zijn Jan van Loe, Otto van Wylich, ridders, en Helmich Bentynech (Dösseler: Her Wolter van Hamell anders gen. van Elderen, here to Monschare, oirre dochter Lysbeth echte man). De vergelijking van de beknopte tekst in de leenrepertoria met de tekst van de leenakten geeft de onderzoeker vitale informatie.

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat het raadplegen van leenrepertoria niet volstaat. Veel informatie uit de leenakten wordt daardoor gemist.

*II.4.3. Necrologia/memorieregisters/obituariala*⁴⁶.

Vanaf de volle middeleeuwen waren de mensen ervan overtuigd, dat zij vrijwel allen na hun dood op zijn minst in het vagevuur terecht zouden komen⁴⁷. In het vagevuur, een voorportaal van de hemel wordt - voor de zonden tijdens het leven begaan - boete gedaan. Het was dus zaak zo goed mogelijk te leven. Dit hield in zo min mogelijk te zondigen, de Tien Geboden na te leven, de werken van barmhartigheid te beoefenen en de Kerk te steunen met geld en goederen. Dit kon door in de kathedralen, kapittel-, klooster-, parochiekerken, alsmede in begijnhof- en gasthuiskapellen, jaargetijden en gedachtenissen te stichten, waarmee de straffen in het vagevuur worden bekort. Zo'n jaargetijde/gedachtenis kon worden gesticht door betaling van een som geld of door schenking van een goed. Dit bezorgde inkomsten aan de geestelijken voor hun levensonderhoud. De kerkelijke instellingen verplichtten zich, als wederdienst, regelmatig een mis op te dragen voor de ziel van de overledene/gememoreerde. Deze regelmaat kon een mis per jaar (jaargetijde), maar ook een maandelijks of wekelijkse dienst (gedachtenis) betreffen. De geestelijken, tegenwoordig bij dit jaargetijde of deze gedachtenis, hadden vaak recht op een uitdeling in natura (brood en wijn) of in geld. De armen en zieken, die voedsel of andere hulp kregen, werden geacht met gebed en door het bijwonen van de jaargetijden of gedachtenissen hun weldoeners te helpen met het bekorten van hun verblijf in het vagevuur.

Door de aanwas van de jaargetijden en gedachtenissen in de middeleeuwen ontstond een groeiende behoefte aan een goede administratie daarvan⁴⁸. In de necrologia werden overleden priesters, kanunniken, monniken, broeders en begijnen, alsmede de talrijke andere weldoeners ingeschreven. Als basis voor deze administratie werd de (Romeinse) kalender gebruikt, waarin oorspronkelijk uitsluitend de feestdagen van de heiligen en andere kerkelijke hoogtijdagen stonden vermeld. In essentie is het necrologium een kalender met voor elke dag een lijst van doden, die men op de verjaardag van hun sterven wilde herdenken. Het necrologium was een liturgisch boek, dat bedoeld was om tijdens de liturgie (het koorgebed bijvoorbeeld) te citeren. Zo werden elke dag de heilige van die dag, alsmede de overledenen van die dag herdacht. De necrologia moesten regelmatig opnieuw worden aangelegd. De meest voor de hand liggende oorzaak hiervan was meestal het gebrek aan ruimte. Het aantal namen nam toe, maar per dag was er maar beperkte ruimte voor nieuwe namen beschikbaar. Een andere oorzaak was dat, door het dagelijks gebruik, het necrologium moeilijk leesbaar werd. Aangezien het necrologium vaak eeuwen lang werd bijgehouden zijn, door deze vernieuwingen, een ruim aantal necrologia bewaard gebleven. De oudste, uit de 10de tot 12de eeuw, zijn die van de abdijen van Egmond, Rolduc en Thorn en de kapittels van Keulen, Maastricht en Utrecht. Veel andere Nederlandse necrologia stammen uit de 14de tot 16de eeuw. Het oudste necrologium van de abdij van Averbode stamt uit 1247-1248. Dit necrologium is een kopie van een ouder necrologium dat verloren is gegaan. In totaal heeft deze abdij vijf necrologia die in de tijd na elkaar zijn ontstaan. Ook van de abdij van Berne nu te Heeswijk zijn vijf necrologia bewaard gebleven. Het oudste necrologium, dat van Arnold van Vessem uit 1572, is een fraaie kopie van een ouder necrologium. Aan deze kopie lagen zeer oude dodenlijsten, met gegevens uit de 12de en 13de eeuw, ten grondslag. Gezien bovengemelde sterkere behoefte zijn gedachtenissen ook opgenomen in memorieregisters. Zo werden elke dag de heilige van die dag, alsmede de gedachtenissen van die dag gevierd.

Het obituarium is meer een administratief document, waarin de verplichtingen van de kerkelijke instelling werden vastgelegd. Bij het geven van de opdracht tot het houden van een jaargetijde en/of meerdere gedachtenissen werden alle details van de

uitvoering daarin gespecificeerd, bijvoorbeeld in welke kapel en aan welk altaar de mis moest worden opgedragen, wat er aan de priester, koster en klokkenluider moest worden betaald of er eventueel aalmoezen moesten worden uitgedeeld of maaltijden moesten worden verstrekt en wat dies meer zij. Het werd alleen als onderbouwing van de afspraken en niet als liturgisch boek gebruikt. Het obituarium werd eveneens vaak eeuwen lang bijgehouden.

Het repertorium van Louise van Tongerlo et al. (2001), de database MeMO van Truus van Bueren et al. (2013), de oproep van Arnoud-Jan Bijsterveld (2014)⁴⁹ en de proefschriften van Rolf de Weijert-Gutman (2015) en Douwe Faber (2018)⁵⁰, hebben er toe bijgedragen dat de necrologia, enz. wat meer in de belangstelling zijn komen te staan. Het *Repertorium van handschriften en edities van middeleeuwse necrologische bronnen betreffende Nederland* en de database MeMO (Medieval Memoria Online) geven een overzicht, respectievelijk in tekst en beeld, van de in Nederland bewaard gebleven necrologia, enz. In het repertorium worden alleen de necrologia, enz. opgesomd. In de database MeMO worden behalve de necrologia, enz. ook de grafmonumenten, memorievoorstellingen en verhalende bronnen binnen de dodengedachtenis aangeduid. De necrologia, enz. worden in het repertorium alleen opgesomd en in de MeMO database alleen verbeeld en aangeduid met titel en vindplaats. Van sommige necrologia, enz. is de tekst ook getranscribeerd en gedrukt of online beschikbaar gesteld.

Van een systematisch, grootschalig onderzoek naar de genealogische inhoud van deze informatiebronnen, indien mogelijk, is tot op heden nog niets gekomen. De genealogische informatie in de necrologia/memorieregisters/obituaria is vaak mager, meestal slechts het jaargetijde (vrijwel altijd alleen de datum zonder jaar) en soms de gedachtenissen met de geschonken goederen. Met enig geluk worden ook de ouders en/of broers en zusters en/of andere familieleden van de overledene/gememoreerde genoemd. De beoordeling van deze informatie is dan ook bijzonder lastig. Er is vrijwel altijd aanvullende informatie uit andere bronnen nodig om tot een besluit te komen! Ondanks deze beperkingen zijn Johanna Maria van Winter⁵¹, Henk Verdonk⁵², Hein Jongbloed⁵³ en Michel Groothedde⁵⁴ er in geslaagd om met behulp van necrologia/memorieregisters/obituaria en andere aanwijzingen een discussie over de oudste graven van Gelre en Zutphen te voeren. Hun gedachtenwisselingen over deze graven, alsmede de Zutphense falsa, zijn een, nu al decennia durend, gevecht op hoog niveau met betrekking tot de interpretatie van veelal nauwelijks wisselende bronnen dat maar niet tot consensus wil leiden. Het lijkt erop dat de auteurs op ‘uiterst mager’ bronnenmateriaal hun eigen egelstelling hebben betrokken.

De genealogische informatie in de necrologia/memorieregisters/obituaria is, zoals gezegd, meestal erg schraal. De beoordeling van deze informatie is dan ook bijzonder lastig. Er is vrijwel altijd aanvullende informatie uit andere bronnen nodig om tot een besluit te komen!

Voorbeeld.

Kl. Aprilis (21). I. F⁵⁵.

Obiit Johannes de Bilant ac Jutta, coniux sua, avus ac avia Jutte de Blitterswyck, cellarie nostre ac commonialis.

Kl. October. Remigii. Dedicatio templi (20) VI. F.

Obiit Jutta de Bilant dicta de Blitterswyck, mater Jutte de Blitterswyck, nostre commo-nialis.

Met deze kennis kan - met behulp van aanvullende gegevens van de families Doys van Bilant en die Van Blitterswijk - een klein gedeelte van de genealogie van het geslacht Doys van Bilant worden vormgegeven (Geneagram Bronnen 3).

De schrale genealogische informatie uit de necrologia/memorieregisters/obitua-ria is soms, zoals bij het bovenstaand voorbeeld, toch verrassend. Hetzelfde zal wor-den gezien bij de casus Van Randerode.

II.4.4. Pauselijke dispensaties.

In de middeleeuwen was er een levendige correspondentie tussen de bisschoppen en de pausen. Van de inkomende brieven in het Vaticaan is weinig bewaard gebleven. De teksten van uitgaande brieven, waarin de neerslag van de vraagstelling uit die inkomen-de brieven bestaan, althans waar het de grote zaken vanaf circa 1200 betreft, nog vrij-wel volledig. Deze uitgaande brieven werden volledig ingeschreven in de Vaticaanse en Avignonse registers en per pontificaat geordend. Voor Nederland zijn deze registers vanaf 751 tot 1378 door Gisbertus Brom uitgekamd en werden de resultaten daarvan gepubliceerd in het Bullarium Traiectense, (1891-1896) (2286 nummers)⁵⁶. De sup-plieren gericht aan de pausen Clemens VI, Innocentius VI en Urbanus V, (1342-1366), zijn door Regnerus Post bekeken⁵⁷. Voor België zijn, voor zover is nagegaan, alleen de registers van de navolgende pausen bestudeerd: Johannes XXII, (1316-1334), Bene-dictus XII, (1334-1342), Clemens VI, (1342-1352), Innocentius VI, (1352-1362), Urbanus V, (1362-1370), Gregorius XI, (1370-1378), Urbanus VI, (1378-1389), Bonifacius IX (1389-1394)(1404) en Innocentius VII, (1404-1406)⁵⁸.

De onderwerpen waarover tussen de bisschoppen en de pausen van gedachten werd gewisseld betreffen vooral de verwantschapsgraden, wettiging van kinderen, ont-binding van huwelijken, verlening van kerkelijke functies, aanwijzing van kerkelijke inkomsten (prebenden), toekenning van draagaltaren (reisaltaren), vergiffenis van zon-den in het uur van de dood, en dergelijke. Het opsporen en uitwerken van de genea-logische gegevens, verstopt in de pauselijke correspondentie, kan bijzonder lastig zijn. De genealogische informatie is vaak beperkt tot een paar voor- en toenamen. De be-langrijkste genealogische informatie, die ligt besloten in de correspondentie tussen de bisschoppen en de paus, betreft de aanvragen voor dispensatie voor een te nauwe graad van bloedverwantschap tussen echtgenoten. De verleende/afgewezen dispensaties hiel-den niet alleen verband met de bloedverwantschap tussen echtelieden. Niet alleen de verwantschap tussen de eerste en tweede echtgenoot/echtgenote maar ook de ver-wantschap tussen de verloofde en echtgenoot/echtgenote speelde hierin een rol.

Een pauselijke dispensatie is binnen het kerkelijk recht in het kader van dit onderzoek, een bijzondere vorm van ontheffing voor een te nauwe bloedverwantschap tussen twee huwelijkskandidaten. De aanvraag voor de dispensatie werd verstuurd door de bisschop van het bisdom waarin de echtelieden woonden. In deze briefwisseling traden regelmatig schrijffouten op of werden de namen tot een Latijnse variant verhas-peld. Een voorbeeld hiervan is de dispensatie die paus *Nicolaas IV* op 3 maart 1291⁵⁹ verleende aan edelheer Arnold van de Sluis en vrouwe Agnes van de Lek, diens echtgenote, in het beletsel van de vierde graad van bloedverwantschap tussen de eerste en de tweede echtgenote van Arnold en wettigt het reeds verwekte en nog te verwek-ken nakomelingschap. In de tekst van de dispensatie wordt zij Aleydis de Roistelle genoemd (Afb. II.1). De juiste spelling van de familienaam van Aleid, mogelijk Van

Boxtel of Rixtel, is - door gebrek aan aanvullende gegevens - nog steeds onbekend. In de literatuur komt zij voor als Aleidis van Roistelle en Alheidis van Voerstelle⁶⁰, (1272). Ook twee andere dispensaties kunnen aanleiding tot verwarring geven.

In de eerste dispensatie, die van 11 juli 1308⁶¹, verleent paus Clemens V aan Jan van Beusichem en Petronella van Abcoude uit het bisdom Utrecht, dispensatie in de beletselen - de vierde graad van bloedverwantschap tussen hen beiden - voor hun huwelijk. In deze dispensatie is sprake van Johannes van Rosichem en Pernybe van Alquonde. In beide toenames zitten schrijffouten (Geneagram Algemeen 02 en 14).

In de tweede dispensatie, die van 12 juli 1347⁶², verleent Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, *namens paus Clemens VI*, aan Rudolf de Cock en Sophia uten Hout, uit het bisdom Utrecht, dispensatie in de beletselen voor hun huwelijk, namelijk de vierde graad van bloedverwantschap tussen Rudolf de Cock, tweede, en Jan van de Merwede, eerste echtgenote van Sophia uten Hout. In deze dispensatie is sprake van Sophia, dochter van Johannes de Ligno. De Ligno is in het Latijn hetzelfde als Uten Hout in het Nederlands. Het lijkt echter onwaarschijnlijk dat in de aanvraag voor de dispensatie De Ligno heeft gestaan. Waarschijnlijk is de toenaam in Rome tot een latijnse variant verhaspeld (Geneagram Bronnen 4).

In tegenstelling tot de verwantschap tussen Jan van Beusichem en Petronella van Abcoude is die tussen vrouwe Agnes van de Lek en Aleid van Roistelle, alsmede die tussen Rudolf de Cock en Jan van de Merwede nog niet achterhaald. De verwantschap tussen Jan van Beusichem en Petronella van Abcoude is, door het onderzoek naar het geslacht Van Zuilen, gevonden. Petronella van Abcoude, gehuwd met Jan van Beusichem, en Sweder van Abcoude, gehuwd met Mabelia van Arkel, zijn zus en broer. Daarenboven zijn Jan van Beusichem en Mabelia van Arkel, neef en nicht (Geneagram Algemeen 02).

De pauselijke dispensaties geven slechts summiere aanknopingspunten, die regelmatig voor meer dan een uitleg vatbaar zijn. De dispensatie van 3 maart 1291 geeft bovendien voeding aan het gevoel, dat vaak pas achteraf dispensatie voor het beletsel werd aangevraagd. Het vraagt erg veel aanvullend onderzoek om de beletselen, zoals de vierde graad van bloedverwantschap, tussen Aleid van Roistelle en Agnes van de Lek, alsmede die tussen Rudolf de Cock en Jan van de Merwede te ontrafelen.

Vaak werd een huwelijkscontract gesloten op jonge leeftijd van het meisje. Het huwelijk kon echter bij minderjarigheid nog niet worden geconsumeerd. De periode, tussen het sluiten van het huwelijkscontract en de consummatie van het huwelijk, werd kerkrechtelijk aangeduid als verloving. Ook een verloving werd door kerkelijke juristen als onverbrekkelijk beschouwd. Van de aanvragen voor een dispensatie in de beletselen van een niet-geconsumeerd huwelijk zijn diverse voorbeelden bewaard gebleven.

Het eerste voorbeeld is het verzoek op 18 juli 1285⁶³ van Gerard van Velsen⁶⁴ en Hildegonda *van Brederode*, zijn echtgenote, voor dispensatie van het beletsel van bloedverwantschap in de vierde graad. De oorzaak hiervan was, dat de onmondige Gerard indertijd door wijlen Albert van Velsen, zijn vader, aan een dochter van heer Jan Persijn, een verwante van Hildegonda, was toegezegd. Hierover bestond kennelijk onduidelijkheid, daar paus *Honorius IV*, de prior van de Predikheren en de gardiaan van de Minderbroeders te Utrecht, een onderzoek gelastte in te stellen en naar bevind van zaken dispensatie te verlenen. Aangezien nergens sprake is van de ontbinding van het huwelijk van Gerard en Hildegonda zal de gevraagde dispensatie waarschijnlijk in eerste of tweede aanleg zijn verleend (Geneagram Borgstelling 6 en 7, Schema 18, p. 420).

Het tweede voorbeeld betreft de inwilliging op 22 juli 1343⁶⁵ door paus *Clemens VI*, via *Jan van Arkel*, bisschop van Utrecht, op verzoek van Jan, hertog van Brabant, van de dispensatie in het beletsel van bloedverwantschap in de vierde graad voor het huwelijk van heer Jan van Polanen en Aleid, dochter van *Willem*, heer van Horne en *Altena*, vrouwe van Cranendonk. Op 20 mei 1348⁶⁶ blijkt dat dit huwelijk niet is voltrokken. Dit wordt gemeld door Maria van Bourbon, keizerin van Constantinopel, die bevestigt dat voor het huwelijk van Jan van Polanen met Aleid van Horne, dochter van wijlen Willem, heer van Horne en *Altena*, vrouwe van Cranendonk, door *Jan van Arkel*, bisschop van Utrecht, dispensatie was verleend. Daarna was Aleid ziek geworden en aangezien er geen zicht op genezing bestond was Jan met Oda, haar zuster, gehuwd. Voor de lieve vrede wordt nu de vrijstelling verzocht van de opgelopen excommunicatie en dispensatie van de beletselen van dit huwelijk en wettiging van de kinderen. Het verzoek is in opdracht van paus *Clemens VI* ingewilligd door *Jan van Arkel*, bisschop van Utrecht, op voorwaarde dat zij een tijd worden gescheiden en dat zij een kapelanie met een jaarinkomen van 30 pond zouden stichten (Geneagram Algemeen 12).

Uit de eerste dispensatie volgt, dat Gerard van Velsen, zoon van Albert, (1276-†1296)⁶⁷, eerst verloofd was met een dochter van heer Jan Persijn, (1259-1282)⁶⁸, en later gehuwd met Hildegonda van *Brederode*, (1285-1287)⁶⁹. Beide dames waren bloedverwanten in de vierde graad van elkaar. Zoals in het hoofdstuk getuigenissen zal worden besproken heeft in 1271⁷⁰ een groep edelen uit Duitsland, de Zuidelijke Nederlanden en de Noordelijke Nederlanden, waaronder heer Jan van Persijn, afgezien van wraakneming op de burgers van Keulen voor het doden in 1268 van edelheer Hendrik van Herpen, ridder, (1260-1268)⁷¹, en de gevangenneming van edelheer Albert, diens broer, (1268-1279)⁷². Het is vrijwel zeker dat de oervederaars uit de Noordelijke Nederlanden via Alverada van Kuyc, (1228)⁷³, de echtgenote van Dirk, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1198-†1228)⁷⁴, familie van de edelheren Hendrik en Albert van Herpen waren. Het feit dat Jan Persijn op 17 augustus 1271⁷⁵ als lid van deze groep afziet van wraakneming op de burgers van Keulen maakt het aannemelijk dat zijn moeder genealogisch en chronologisch een dochter van Dirk en Alverada moet zijn geweest. Hierdoor was zijn dochter een achterkleindochter van dit echtpaar. Hildegonda op haar beurt moet, als bloedverwante in de vierde graad van bloedverwantschap van deze dochter Persijn, alsmede een achterkleindochter van dit genoemde echtpaar zijn geweest. Zij zal gezien haar weinig voorkomende voornaam naar haar moeder, Hildegonda van Voorne, zijn vernoemd en daarmee de derde dochter van Willem, heer van Brederode, (1244-1284) en Hildegonda van Voorne, (†1303), zijn geweest (Geneagram Borgstelling 5, 6 en 7 en Bewapening 3).

De tweede dispensatie maakt duidelijk, dat heer Jan II van Polanen, zoon van Jan I en Katharina van Brederode, (1339-1378), eerst verloofd was met Aleid van Horne, een dochter van Willem, heer van Horne en Altena, en Oda van Putten, vrouwe van Cranendonk, (1343-1360†), en later gehuwd met Oda van Horne, haar zuster, (1348-†1353) (Geneagram Algemeen 12).

Uiteraard gaat het in deze pauselijke dispensaties om de bloedverwantschapsinformatie. De schrijffouten en Latijnse varianten in de voor- en/of toenaam maken de interpretatie van de gegevens in deze dispensaties er niet gemakkelijker op.

Afb. II.1. : Opdracht tot onderzoek naar de verwantschap tussen Aleid van Roistelle en Agnes van de Lek, respectievelijk eerste en tweede echtgenote van heer Arnold van der Sluis (foto Vaticaanse archief, Rome).

II.4.5. Grafstenen.

De evaluatie van de waarde van de in grafmonumenten vervatte informatie voor de genealogie komt maar zeer aarzelend op gang. De oudste beschrijvingen van grafstenen bevinden zich in drie handschriften van Aernout van Buchel, (1565-1641). Deze bevinden zich respectievelijk in het Utrechts Archief (*De Monumenta passim in templis ac monasteriis Trajectinae urbis atque agri inventa*), in de Utrechtse Universiteitsbibliotheek (*De Inscriptiones monumentaque in templis et monasteriis Belgicis inventa*) en in het Rijksarchief Friesland (*De Monumenta quaedam sepulchralia, et publica in templis, aliisque locis inventa et descripta, quae in libris observationum ac hactenus descriptorum monumentorum meis non habentur*). Aernout van Buchel geeft in de

Monumenta een systematisch overzicht in tekst en beeld van de monumenten en familiewapens in de kerken en kloosters van de stad en de omgeving van Utrecht. In de *Inscriptiones* beschrijft hij de monumenten en familiewapens uit de andere provincies van de Noordelijke Nederlanden en enkele plaatsen in de Zuidelijke Nederlanden. In de *Monumenta quaedam sepulchralia et publica* geeft hij de grafzerken en familiewapens in Friesland weer. De tekeningen hebben een grote waarde vanwege de zorgvuldigheid van Aernout van Buchel en het feit dat hij het optekende in een tijd dat zijn bronnen nog werkelijk bestonden. De wapens zijn gekleurd. De vraag die hier bij opkomt is: Waar heeft Van Buchel de kleuren vandaan? De door hem in de 16de en 17de eeuw getekende wapens op de grafstenen waren mogelijk/misschien/waarschijnlijk wel degelijk (in tegenstelling tot de zegels) gekleurd.

Na dit vroege/prille begin is het een paar eeuwen stil. In de laatste decennia is de belangstelling voor de grafmonumenten en familiewapens weer een beetje toegenomen. Hierbij moet een onderscheid worden gemaakt tussen de beschrijvingen van een enkel grafmonument⁷⁶, grafmonumenten van een familie⁷⁷, grafmonumenten in een specifieke kerk⁷⁸ en grafmonumenten in landen en streken⁷⁹. Belonje, alsmede Van Caster en Op de Beeck hebben zich verdienstelijk gemaakt door respectievelijk een beginnende inventarisatie van de Nederlandse en een inventarisatie van de Belgisch-Limburgse grafstenen te maken. Door het initiatief van Truus van Bueren et al., 2013, zijn sindsdien de meeste in Nederland gelokaliseerde en gefotografeerde grafstenen in de MeMO database vermeld. Deze drie ontsluitingshulpmiddelen geven een overzicht in beeld, van de in Nederland en Belgisch-Limburg bewaard gebleven grafstenen. De grafstenen worden bij Belonje, alsmede bij Van Caster en Op de Beeck verbeeld alsmede ingedeeld en beschreven. In de MeMO database worden zij verbeeld alsmede aangeduid met de vindplaats en een summiere omschrijving. In het laatste geval blijft hierdoor de grafsteenbeschrijving alsmede de wapenbeschrijving en -interpretatie achterwege.

Van de bestudering van de genealogische componenten op deze grafstenen, met andere woorden de koppeling van de persoon/personen op de grafsteen met de wapens op de grafsteen van de geslachten waaruit zij stammen (meestal de ouders, grootouders en overgrootouders van beide zijden bij acht wapens) is tot op heden nog maar weinig gekomen. Het inwinnen van deze informatie is soms, door de ernstige beschadigingen en de moeilijke bereikbaarheid van de grafstenen bijzonder lastig. De naam van de dode/doden en de datum/data van zijn/haar overlijden zijn meestal nog wel te ontcijferen met behulp van het randschrift op de grafsteen. Het genealogisch verband van de dode/doden met zijn/haar ouders, grootouders en overgrootouders is veel lastiger in beeld te brengen.

Het uitwerken van de genealogische gegevens uitgehakt in een grafsteen wordt sterk bemoeilijkt door de werkelijkheid. Veelal zijn gedeelten van de steen verloren gegaan of afgesleten c.q. afgehakt. De interpretatie van de bewaard gebleven genealogische gegevens kunnen veel hoofdbrekens geven. Ook de informatie aan en de vakbekwaamheid van de steenhouwer moeten bij het doorgronden van de grafstenen niet worden vergeten. Als extra complicatie voor de interpretatie speelt de nauwkeurigheid en de vaardigheid van de tekenaar een rol.

Als voorbeelden van mogelijkheden en problemen van dit brontype worden hier de bewaarde grafstenen van tenminste een zestael leden van het geslacht De Cock genoemd. Die van Gijsbrecht de Cock van Opijnen, domproost en aartsdiaken te Utrecht, († 20 mei 1391), oorspronkelijk in de Dom te Utrecht⁸⁰, die van Jan de Cock van Opijnen, († 7 februari 1482), en Elisabeth van Schengen († 2 januari 1505), diens echtgenote, oorspronkelijk in de kerk te 's-Heer Arendskerke⁸¹, die van Jan de Cock

van Neerijnen, kanunnik in de Sint-Jan te 's-Hertogenbosch, in de Sint-Jan te 's-Hertogenbosch, († 23 september 1495)⁸², die van Katharina de Cock van Opijnen, in de Sint-Cyriacuskkerk te Dalfsen, († 3 mei 1549)⁸³, die van Adriaan de Cock van Isendoorn, domkanunnik te Utrecht, († 7 februari 1566), in de Dom te Utrecht⁸⁴ en die van Hendrik de Cock van Isendoorn, († 16 december 1594), en Sophia van Stommel, diens eerste echtgenote, († 19 augustus 1576), in het toilet van de N.H. kerk te Vaassen⁸⁵. De stenen van Gijsbrecht de Cock van Opijnen, domproost en aartsdiaken te Utrecht, en Adriaan de Cock van Isendoorn, domkanunnik te Utrecht, zullen hier worden besproken. Zij geven een goed inzicht in de mogelijkheden en onmogelijkheden om de informatie op de grafstenen te doorgronden.

De bespreking van de grafstenen van Gijsbrecht de Cock van Opijnen en die van Adriaan de Cock van Isendoorn worden voorafgegaan door de beschrijving van de grafsteen toegeschreven aan heer Willem, heer van Brederode, (1244-1284), en Hildegonda van Voorne, zijn echtgenote, (†1302), in de Sint-Engelmunduskkerk te Velsen⁸⁶ en vervolgens door de bespreking van de grafsteen van Gijsbrecht van Bronkhorst, heer van Anholt en Batenburg, (†1429), in de Sint-Victorkkerk te Batenburg⁸⁷.

De vier grafstenen - die van Willem van Brederode, (1284), en Hildegonda van Voorne, (†1302), die van Gijsbrecht de Cock van Opijnen, (†1391), die van Gijsbrecht van Bronkhorst, (†1429), en die van Adriaan de Cock van Isendoorn, (†1561) - geven een tijdsbeeld van de grafstenen van twee geestelijke en drie wereldlijke personen uit de late middeleeuwen. Daarnaast is het uitzonderlijk, dat de mogelijke beeltenis van Hildegonda van Voorne (†1303), echtgenote van Costijn van Rensse, (1226-1244), en moeder van Jan, heer van Renesse, (1267-1296†), alsmede echtgenote van Willem, heer van Brederode, (1244-1280†), en moeder van Dirk II, heer van Brederode, (1268-†1318), de hoofdrolspelers in de ruzie met Floris V, graaf van Holland en Zeeland, (zoen 6 en 7 februari 1292), en met vrouwe Katharina van Durbuy, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, (zoen kort na 6 februari 1292), bewaard zijn gebleven.

Heer Willem, heer van Brederode, die in 1255⁸⁸ door aankoop van Hugo van Naaldwijk in het bezit van het ambacht Velsen kwam, had het recht om een persoon voor het pastoorsambt voor te dragen aan de bisschop. Dit zogenaamde patronaatsrecht werd verkregen door een kerk te bouwen en die met fondsen voor onderhoud en eredienst te begiftigen. Dat in deze eigen kerk een kapel voor de begrafenis van de Van Brederode's is gesticht lijkt dan ook voor de hand te liggen. De zerk, die 238 x 192 x 16 cm meet, bestaat uit Doornikse zandsteen en is in 1967 opgegraven in Velsendorp⁸⁹. De afbeelding op de zerk toont de gebruikelijke voorstelling van een ridder en zijn echtgenote in een kerkinterieur. Deze kostbare zerken, in lijnuitparing, werden uitsluitend vervaardigd voor zeer voornamen personen. Genoemde techniek kwam tegen het einde van de 13de eeuw in zwang. De voorstelling op de zerk is in groeven en verdiepte vlakken van ca. 5 à 6 mm diep uitgehakt. Deze vlakken zijn met geel koper ingelegd geweest. Extra ingesneden vlakjes in de uitgehakte vlakken zorgen er voor dat toegevoegd pek het inlegwerk beter laat hechten aan de steen. De zerk met de gracieuze voorstelling van een ridder en zijn echtgenote is voorzien geweest van kostbaar inlegwerk. Helaas is bij de opgraving de steen zonder inlegwerk aangetroffen, waardoor de wapenfiguren, het randschrift en de leuzen in de wimbergen verloren zijn gegaan. De zerk, die op ongeveer 60 cm onder het maaiveld en 2,30 m vanaf de noordmuur van de Sint-Engelmunduskkerk werd aangetroffen, bedekte twee grafkeldertjes voor één persoon elk met een skelet. Deze keldertjes zijn opgetrokken uit kloostermoppen waarvan het formaat een indicatie van de ouderdom van de keldertjes kan geven. De afmeting van de kloostermoppen van het graf van de ridder is onbekend. Het

kloostermoppenformaat van het graf van de echtgenote is 28 x 13,5 x 6 cm en daardoor dateerbaar tussen 1280 en 1320. In het graf van de ridder werd een zilveren penning van graaf Floris V aangetroffen, die volgens de laatste inzichten tussen 1284 en 1286 kan worden gedateerd. Het jaar van overlijden van heer Willem, heer van Brederode, valt precies binnen de omlooperperiode van die penning, waardoor dit muntstuk van de graaf als visitekaartje van de ridder kan worden gezien. Door het verloren gaan van het inlegwerk, waardoor de wapenfiguren, het randschrift en de leuzen niet meer aanwezig zijn, kan niet met 100% zekerheid worden aangetoond, dat de zerk daadwerkelijk die van heer Willem, heer van Brederode, (1244-1284), en Hildegonda van Voorne (†1302), zijn echtgenote, betreft.

In het graf van Willem zijn sporen vastgesteld van een grote houten kist en van een kleine kist van 78 x 23 cm. De kleine kist heeft vermoedelijk boven op de grote kist gestaan. In het graf zijn enkele fragmenten van twee kinderskeletten tussen 1-2 jaar aangetroffen⁹⁰. Hierbij kan de vraag worden gesteld kunnen deze twee skeletten van de vermoedelijk jong-overleden kinderen *Hendrik* en *Mabelia* zijn geweest?

Afb. II.2.1. Grafsteen van heer Willem, heer van Brederode, (1244-1284), en vrouwe Hildegonda van Voorne, (†1302), in de Sint-Engelmunduskerk te Velsen (foto Huis van Hilde, Castricum).

Afb. II.2.2. Tekening grafsteen van heer Willem, heer van Brederode, (1244-1284), en vrouwe Hildegonda van Voorne, (†1302), in de Sint-Engelmunduskerk te Velsen (tekening Huis van Hilde, Castricum).

Afb. II.2.2. Gezichtsreconstructies van heer Willem, heer van Brederode, (1244-1284) en vrouwe Hildegonda van Voorne († 1302) door Maja d'Hollosy met behulp van hun schedels aangetroffen in de Sint-Engelmunduskerk te Velsen (foto Huis van Hilde, Castricum).

Voor de bespreking van de stenen van Gijsbrecht en Adriaan zullen de tekeningen in Monumenta van Van Buchel op Het Utrechts Archief worden gebruikt. De grafsteen van Gijsbrecht de Cock van Opijnen, domproost en aartsdiaken te Utrecht, is verloren. De nog bestaande grafsteen van Adriaan de Cock van Isendoorn, domkanunnik te Utrecht, is aan het zicht onttrokken. Een behoorlijke foto hiervan is niet beschikbaar.

Voor het onderzoeken van de grafstenen is, naast de tekst, de rangschikking van de wapens van belang. Deze rangschikking kan in verschillende tijden en verschillende landstreken sterk variëren⁹¹. De opmerking van Van Buchel uit 1636 (*dat hier te lande de springende opstelling van de wapens wordt gebruikt*) is voor de bespreking van de twee grafstenen van leden van het geslacht De Cock als uitgangspunt gekozen. Op de grafsteen van Gijsbrecht de Cock van Opijnen en die van Adriaan de Cock van Isendoorn staan de wapens van hun acht kwartieren. Heraldisch rechts de vier van vaderskant en heraldisch links de vier van moederskant. Dit houdt in, dat de vaderlijke

kwartieren (van boven naar beneden), die van vader, vaders moeder, vaders grootmoeder van vaderszijde en vaders grootmoeder van moederszijde zijn. De moederlijke kwartieren zijn dan (van boven naar beneden), die van moeder, moeders moeder, moeders grootmoeder van vaderszijde en moeders grootmoeder van moederszijde.

De grafsteen van Gijsbrecht de Cock van Opijnen, domproost en aartsdiaken te Utrecht, staat afgebeeld bij Van Buchel (*Monumenta*, p. 27, fol. 16). De beschrijving van de grafsteen van Gijsbrecht is als volgt: in het midden op een blauwe steen met koper de gestalte van een geestelijke, gekleed in albe en kazuifel met een manipel. In de handen een paneeltje, waarop een afbeelding van de zittende Verlosser. Het opschrift luidt *Hier ligt begraven Gijsbrecht Cock van Opijnen, proost en aartsdiaken te Utrecht, die stierf op 20 mei 1391, amen*⁹².

Op de tekening van Van Buchel staan, op de rand van de steen, de volgende acht wapens: Heraldisch rechts (van boven naar beneden): drie palen van vair met een uitkomende leeuw in het schildhoofd; een zesspakig rad; een *gekroonde, enkel/dubbelstaartige* leeuw; een roos; en heraldisch links (van boven naar beneden): een enkele beurtelings gekanteelde dwarsbalk; drie lelies; zeven dwarsbalken en een schuinbalk met blokjes. De vaderlijke wapens van Gijsbrecht de Cock van Opijnen op de grafsteen zijn: drie palen van vair met een uitkomende leeuw in het schildhoofd (De Cock van Opijnen); een zesspakig rad (Van Heusden); een *gekroonde, enkel/dubbelstaartige* leeuw (Onbekend); een roos (Van Arberg?); De moederlijke wapens zijn: een enkele beurtelings gekanteelde dwarsbalk (Van Buren); drie lelies (Van Lichtenberg?); zeven dwarsbalken (Van Schalkwijk?) en een schuinbalk met blokjes (Onbekend).

Wordt de opmerking van Van Buchel uit 1636 (*dat hier te lande de springende opstelling van de wapens wordt gebruikt*) toegepast op de kwartierwapens van Gijsbrecht de Cock van Opijnen, (1349-1391)⁹³, dan zijn die aan vaderskant, die van Jan de Cock van Opijnen, (1318-1333)⁹⁴, (vader), die van Aleid van Heusden (vaders moeder), die van N.N. *een leeuw* (vaders grootmoeder van vaderszijde) en die van Aleid van Arberg, (1287-1303)⁹⁵, (vaders grootmoeder van moederszijde). De wapens aan moederskant zijn dan die van N. van Buren (moeder), die van Elisabeth van Lichtenberg (moeders moeder); die van Sophia van Schalkwijk (moeders grootmoeder van vaderszijde) en die van N.N. (een schuinbalk met blokjes) (moeders grootmoeder van moederszijde) (Aanhangsels Bronnen II.1 en afb. IV.7 op USB-stick).

Het uitwerken van de kwartierstaat van Gijsbrecht de Cock van Opijnen - op basis van deze vaderlijke en moederlijke wapens - vraagt veel onderzoek. Vooral het derde en het vierde moederlijke wapen brengen de nodige hoofdbrekens met zich mee. Het derde moederlijke wapen lijkt op dat van het geslacht Van Schalkwijk: gedwarsbalkt van acht stukken. Het betreffende wapen op de grafsteen heeft echter slechts zeven dwarsbalken. Toch is het niet onmogelijk, dat hier het wapen van het geslacht Van Schalkwijk is bedoeld. Het is immers heel goed mogelijk, dat de steenhouwer en/of Van Buchel zich hebben vergist. De steenhouwer kan één dwarsbalk minder hebben uitgehouwen. De tekenaar kan één dwarsbalk minder hebben gezien of getekend. Het vierde moederlijke wapen, mogelijk een schuinbalk met blokjes, is nog niet thuis te brengen. Er mankeert echter nog meer aan deze grafsteen. Het vierde vaderlijke wapen Van Arberg is niet volledig (één in plaats van drie rozen). Ook het derde moederlijke wapen Van Lichtenberg is, door het ontbreken van de geschulpte rand van het schild, eveneens incompleet.

De vaderlijke wapens van Gijsbrecht de Cock van Opijnen op de grafsteen zijn: drie palen van vair met een uitkomende leeuw in het schildhoofd (De Cock van Opijnen); een zesspakig rad (Van Heusden); een *gekroonde, enkel/dubbelstaartige* leeuw; een roos (Van Arberg?); de moederlijke wapens, zijn: een enkele beurtelings

gekanteelde dwarsbalk (Van Buren); drie lelies (Van Lichtenberg?), zeven dwarsbalken (Van Schalkwijk?) en een schuinbalk met blokjes. Het uitwerken van de moederlijke wapens op de grafsteen van Gijsbrecht de Cock van Opijnen vereist meer inspanning. Voor de ontsluiting daarvan moeten niet alleen de betrokken tak van de familie De Cock maar ook de verwante families, zowel patri- als matrilineair, over een langere periode worden nageplozen. Voorlopig zijn van de vaderlijke kwartieren twee kwartieren duidelijk, één kwartier waarschijnlijk en één kwartier onbekend, terwijl van de moederlijke kwartieren slechts één kwartier duidelijk, twee kwartieren waarschijnlijk en één kwartier onbekend zijn.

In het bovenstaande betoog wordt de kennis van de toenames en wapens van vier families in de kwartierstaat De Cock van Opijnen vergeleken met de overeenkomstige wapens op de grafsteen van Gijsbrecht de Cock van Opijnen. De toenames en de wapens van de ouders, grootouders en het merendeel van de overgrootouders van Gijsbrecht zijn bekend. Twee familiewapens (*een gekroonde, enkel/dubbelstaartige* leeuw en een schuinbalk met blokjes) op de grafsteen zijn niet in overeenstemming te brengen met de wapens van de betreffende families in de kwartierstaat, daarnaast zijn de wapens van drie personen uit de kwartierstaat (Van Arberg, Van Lichtenberg en Van Schalkwijk) onvolledig weergegeven op de grafsteen. Speelt of spelen hier de informatie aan de steenhouwer, de vakbekwaamheid van de steenhouwer en de vaardigheid van de tekenaar een rol? Daar Van Buchel zeer nauwkeurig werkte, ligt het meer voor de hand aan te nemen dat de steenhouwer niet goed is geïnformeerd of geen vakbekwaam werk heeft afgeleverd (Aanhangsels Bronnen II.1 en afb. IV.7 op USB-stick).

De grafsteen van Adriaan de Cock van Isendoorn, domkanunnik te Utrecht, staat afgebeeld bij Van Buchel (Monumenta, p. 30, fol. 17v en p. 24, fol. 14v). De beschrijving van de grafsteen van Adriaan⁹⁶ is als volgt: vrijwel in het midden van de kerk, waar men op een pilaar de wapens van de familie Van Isendoorn ziet afgebeeld, ligt in de vloer een steen met opschrift en wapens. In het midden van de steen het wapen: drie palen van vair en een leeg schildhoofd *De Cock*. Onderaan op de steen rust een skelet op een rechthoekige cartouche. In de hoeken staan de emblemen van de vier evangelisten. Het opschrift luidt *Graf van Adriaan van Isenderen, protonotarius van de apostolische stoel en domkanunnik, die stierf op 7 februari 1566*⁹⁷.

Het centrale wapen op de grafsteen toont het wapen van de familie De Cock en niet dat van De Cock van Isendoorn. De hoofdtak van het geslacht De Cock is bij het overlijden van Adriaan al uitgestorven. De tak de Cock van Isendoorn, de op een na oudste tak van het geslacht De Cock, heeft daarna de naar rechts gaande leeuw uit hun schildhoofd verwijderd. Het opschrift op de grafsteen *Graf van Adriaan van Isenderen* bevestigt dat het een lid van de tak De Cock van Isendoorn van het geslacht De Cock betreft.

Op de tekening van Van Buchel staan, naast het wapen de Cock in het centrum, op de rand van de steen, de volgende acht wapens: Heraldisch rechts (van boven naar beneden): drie palen van vair en een leeg schildhoofd; golvend gedwarsbalkt van acht stukken; twee afgewende vissen op een veld beladen met kruisjes en een rad; en heraldisch links (van boven naar beneden): drie naar rechts gewende vogels; gevierendeeld: 1 en 4 drie palen van vair en een schildhoofd met een naar rechts gewende uitkomende leeuw; 2 en 3 een naar rechts gewende, enkelstaartige leeuw; gevierendeeld: 1 en 4 een beurtelings gekanteelde dwarsbalk; 2 en 3 drie naar rechts gewende gekroonde leeuwenkoppen (2.1) en een golvende dwarsbalk.

Wordt de opmerking van Van Buchel uit 1636 (*dat hier te lande de springende opstelling van de wapens wordt gebruikt*) toegepast op de kwartierwapens van

Adriaan de Cock van Isendoorn, (1527-†1566), dan zijn die aan vaderskant, die van Jan de Cock van Isendoorn, (1500-1555†), (vader), die van Katharina van Sterkenburg, (1443-1473†), (vaders moeder); die van Adriana van Brakel, (1418-1429†), (vaders grootmoeder van vaderszijde), en die van Gloria van Akersloot, (1439-1468), (vaders grootmoeder van moederszijde). De wapens aan moederskant zijn dan, die van Margaretha van Rossem, (moeder); die van Johanna de Cock van Hemert, (1484-1523), (moeders moeder); die van Margaretha van Groesbeek, (1429-1453), (moeders grootmoeder van vaderszijde) en die van Johanna van Loon van Poederloijen, (1458-1487), (moeders grootmoeder van moederszijde) (Aanhangsels Bronnen II.m en afb. III.41 op USB-stick).

De vaderlijke wapens van Adriaan de Cock van Isendoorn op de grafsteen zijn: drie palen van vair met een leeg schildhoofd (De Cock); golvend gedwarsbalkt van acht stukken, (*met en zonder*) het tweede, vierde en zesde stuk beladen met vijf penningen en het achtste stuk met één penning (Van Sterkenburg); twee afgewende vissen op een veld beladen met kruisjes (Van Brakel) en een rad (Van Heusden). De moederlijke wapens zijn: drie naar rechts gewende vogels (Van Rossem); gevierendeeld: 1 en 4 drie palen van vair en een schildhoofd (*met en zonder*) een naar rechtsgewende uitkomende leeuw; 2 en 3 een naar rechts gewende, enkelstaartige leeuw (De Cock van Hemert); gevierendeeld: 1 en 4 een beurtelings gekanteelde dwarsbalk; 2 en 3 drie naar rechts gewende gekroonde leeuwenkoppen (2.1) (Van Loon) en een golvende dwarsbalk (Van Gronsveld).

De voorouders van Adriaan van de kant van De Cock van Isendoorn en die van Van Sterkenburg zijn Willem de Cock van Isendoorn, (1397-1442)⁹⁸, zoon van Alard en Folswina van Druten, huwde in eerste echt met Adriana van Brakel, (1418-1429†)⁹⁹, dochter van Jan en waarschijnlijk Johanna van Bloenstein (1402-1406)¹⁰⁰. Wouter de Cock van Isendoorn, (1424-1474)¹⁰¹, hun zoon, huwde in 1456¹⁰² Katharina van Sterkenburg, (1443-1473†)¹⁰³, dochter van Gijsbrecht en Gloria van Akersloot, (1439-1468)¹⁰⁴. Jan de Cock van Isendoorn, hun zoon, (1500-1555†)¹⁰⁵, huwde Margaretha van Rossem, (1517-1559†)¹⁰⁶, en zijn de ouders van Adriaan de Cock van Isendoorn, domkanunnik te Utrecht, (1527-†1566)¹⁰⁷.

De voorouders van Adriaan van de kant van Van Rossem en die van de kant van de Cock van Hemert zijn Jan, heer van Rossum, (1430-1467)¹⁰⁸, zoon van Gooswijn en Meralda Stecke, huwde vóór 1 jan. 1429 Margaretha van Groesbeek, (1429-1453)¹⁰⁹, dochter van heer Jan en Hadewig van Redinchoven. Jan, heer van Rossum, (1478-1511)¹¹⁰, hun zoon, huwde in 1468¹¹¹, in eerste echt, met Beatrix van Haaften, (1468-1478†)¹¹², dochter van Walram en Beatrix van Varik, en vóór 1478¹¹³, in tweede echt, met Johanna de Cock van Hemert, (1478-1523)¹¹⁴, dochter van Peter en Johanna van Loon, vrouwe van Poederloijen. Margaretha van Rossem, vrouwe van Cannenburg, Lathum en Bredevoort, hun dochter, (1517-1559†), huwde Jan de Cock van Isendoorn, (1500-1555†), en zijn daardoor de ouders van Adriaan de Cock van Isendoorn, domkanunnik te Utrecht, (1527-†1566).

Het is duidelijk dat de vaderlijke wapens op de grafsteen van Adriaan de Cock van Isendoorn, domkanunnik te Utrecht, (1527-†1566), in de juiste volgorde staan. Van de moederlijke wapens lijken er twee verkeerd te staan. Dit zijn die van Loon (moeders grootmoeder van moederszijde) en die van Van Groesbeek (moeders grootmoeder van vaderszijde). Dezelfde wapens op de pilaar staan ook in deze verkeerde volgorde. Mogelijk heeft moeders grootmoeder van moederszijde de voorrang boven moeders grootmoeder van vaderszijde gekregen (Aanhangsels Bronnen II.m en afb. III.41 op USB-stick).

De grafsteen van Gijsbrecht, heer van Batenburg en Anholt, (1389-†1429), is

in een muur gemetseld in de Sint-Victorkerk te Batenburg¹¹⁵. Op de grafsteen ligt jonker Gijsbrecht in volle wapenrusting. Hij is afgebeeld met ontbloot hoofd op een kussen, gevouwen handen voor de borst en gespoorde voeten op een hond. In de hoeken van de grafsteen staan de namen van de vier evangelisten met hun symbolen. Johannes (arend), Mattheus (mens), Marcus (leeuw) en Lucas (stier). Het beschadigde randschrift luidt vermoedelijk:

HIER LEET BEGRAVE(N) JONCH(ER) GIJSBRECHT VA(N) BRO(N)C-
HORST HE(RE) TOE BATENBURG [ENDE] ANHOLT DIE STARF INT JAR
M.CCCC. XXIX D(EN) XXIX DA(CH) IN [JULI] BIDT

Hij is de zoon van heer Dirk van Bronkhorst, heer van Batenburg, (†1407)¹¹⁶, en Elisabeth Utenhove, (1387)¹¹⁷, en de kleinzoon van edelheer Gijsbrecht, heer van Bronkhorst en Batenburg, (1322-1358†), en Katharina van Leefdaal, (1344-†1361). Katharina was een dochter van edelheer Rutger van Leefdaal, heer van Oirschot, Perk en Hilvarenbeek, (1304-†29 januari 1333)¹¹⁸, en Agnes van Kleef, zijn echtgenote, (1336-†17 mei 1338)¹¹⁹. Op de grafsteen zijn vier wapenschilden afgebeeld. Twee boven (rechts en links) naast zijn hoofd en twee beneden (rechts en links) naast zijn knieën. Het rechterschild naast zijn hoofd heeft geen wapen. Waarschijnlijk zal dit een enkelstaartige, gekroonde leeuw (Bronkhorst) zijn geweest. Het linkerschild vertoont een Sint-Andrieskruis in alle kwartieren vergezeld van een omgekeerde droogscheerdersschaar (Batenburg). Het rechterschild naast zijn knieën heeft als wapen een hart-schild met een scepterrad over alles heen (Kleef) en het linkerschild drie vijfbladige rozen (2.1) (Leefdaal). Het zijn vermoedelijk de wapens van edelheer Willem van Bronkhorst, zijn overgrootvader van vaderszijde, van Johanna, vrouwe van Batenburg, zijn overgrootmoeder van vaderszijde, van Agnes van Kleef, zijn overgrootmoeder van moederszijde, en van Rutger van Leefdaal, heer van Oirschot, Perk en Hilvarenbeek, zijn overgrootvader van moederszijde.

De opmerking van Van Buchel uit 1636 (*dat hier te lande de springende opstelling van de wapens wordt gebruikt*) wordt op deze grafsteen dus niet gevolgd. Mogelijk was het wapen van Elisabeth Utenhove, zijn moeder, te min en ging de voorkeur uit naar het wapen van Katharina van Leefdaal, een dochter van Agnes van Kleef (Geneagram Vernoeming 16.1).

Afb. II.3.1. Grafsteen van Gijsbrecht van Bronkhorst, heer van Batenburg en Anholt, in de Sint-Victorkerk te Batenburg (foto H.J.J. Vermeulen).

Afb. II.3.2. Tekening van de grafsteen van Gijsbrecht van Bronkhorst, heer van Batenburg en Anholt, in de Sint-Victorkerk te Batenburg (foto MeMO).

Het ontrafelen van niet vier maar acht of zelfs 16 vaderlijke en moederlijke kwartieren op de grafsteen van één enkel persoon is gezien het bovenstaande een vrijwel onmogelijke opgave. Voorbeelden hiervan zijn de grafsteen van Nicolaas Hoen van Hoensbroek, (†1567), met het wapen van Van Hoensbroek, alsmede vier vaderlijke en vier moederlijke kwartieren oorspronkelijk in de commanderij van de Duitse Orde te Bernissem, nu in het kasteel Bioul te Bioul¹²⁰; de grafsteen van Reinier van Wijhe (†1657) met acht vaderlijke en acht moederlijke kwartieren in de kerk van Echteld¹²¹; de grafsteen van Arnold van Harff, (1471-1505), met 16 vaderlijke en 16 moederlijke kwartieren in de Sint-Pauluskerk te Lövenich¹²².

Bij de grafsteen van een echtpaar moet rekening worden gehouden met de beiderzijdse vier, acht of 16 kwartieren. Hiervan zijn voorbeelden de grafsteen van Gwijde van Blois, (†1527), en Digna van Assemansbrouck, (†1516), diens echtgenote, met hun alliantiewapen alsmede vier vaderlijke en vier moederlijke kwartieren in de kerk te Tholen¹²³; de grafsteen van Willem Torck (†1577) en Bertha Pieck tot Wolfswaard, diens echtgenote, met hun wapens alsmede vier vaderlijke en vier moederlijke kwartieren in de kerk te Heesbeen¹²⁴; de graftombe van Gerrit van Assendelft, (†1486), en Beatrix van Dalem, (†1492), diens echtgenote, met hun alliantiewapen alsmede acht vaderlijke en acht moederlijke wapens in de Sint-Jacobskerk te s-Gravenhage¹²⁵; het grafmonument van Engelbrecht II van Nassau, (†1504), en Cimburga van Baden, (†1501), diens echtgenote, met hun wapens, alsmede acht vaderlijke en acht moederlijke kwartieren in de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Breda¹²⁶; de grafsteen van Hendrik de Cock van Isendoorn, (†1594), en Sophia van Stommel, diens echtgenote, (1576), met acht vaderlijke en acht moederlijke kwartieren in de N.H. kerk te Vaassen¹²⁷ en de grafsteen van Hendrik van Merode, (†1564), en Francoise van Brederode (†1553), diens echtgenote, met het Merodewapen, alsmede 16 vaderlijke en 16 moederlijke kwartieren, oorspronkelijk in de abdij Hocht nu in de Sint-Ursulakerk te Lanaken¹²⁸.

Voor het ontrafelen van de kwartierwapens op bovenstaande grafstenen is - uit de aard der zaak - in eerste instantie de volledige en juiste informatie van die wapens nodig. Een zo gaaf mogelijke steen met de juiste wapens is daarbij van groot belang. Daarnaast moet de informatie aan en de vakbekwaamheid van de steenhouwer op een hoog plan hebben gestaan. De inspanning om de genealogische gegevens op deze grafstenen te ontrafelen wordt met de toename van het aantal kwartieren alleen maar groter.

Afb. II.4. Grafsteen van Arnold van Harff, (1471-1505), in de parochiekerk van Sint-Paulus te Lövenich (foto Peter Bors, Beesel).

II.4.5. Verzamelingen.

Sandra Langereis (2001)¹²⁹ beschrijft in haar proefschrift, *Geschiedenis als ambacht*, het leven en de werken van Arnoldus Buchelius, (1565-1641), en Petrus Scriverius, (1576-1660). Zij hoopt daarin recht te doen aan de monumentale bronnenkennis van deze twee geschiedkundige antiquaren, die zich op bronnenonderzoek hadden toegelegd. Door hun tijdgenoten werden Van Buchel en Scriverius gerespecteerd als gezaghebbende specialisten op het terrein van historisch onderzoek. In de tegenwoordige tijd is Van Buchel bij genealogen, Utrechtse historici en vele mediëvisten befaamd dankzij zijn indrukwekkende handschriftelijke nalatenschap. Deze wordt voor een belangrijk deel bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, in de Utrechtse Universiteitsbibliotheek en op Het Utrechts Archief (verzameling Van Buchel Booth, toegang 355, 61 registers, 170 mappen met aantekeningen en losse afschriften, alsmede 273 oorkonden, van 1295 tot 1695). De kleinere verzameling van Adriaan van Winssen, heer van Hoenkoop, (†1639), ook op Het Utrechts Archief (toegang 355, 16 registers, van 869 tot 1625), behoort eveneens tot deze categorie.

De collectie Van Spaen¹³⁰, geïnventariseerd door Suze van Zanten Jut (1951), berust bij de Hoge Raad van Adel in 's-Gravenhage (handschriften, nrs 1 t/m 271). Deze collectie werd bijeengebracht door Alexander Bernhard van Spaen, (1669-1745), en Willem Anne van Spaen la Lecq, (1750-1817), diens kleinzoon. De collectie bestond uit een belangrijke verzameling charters, alsmede handschriften van historische en genealogische aard. Beide Van Spaens waren genealogen en hebben hun genealogische gegevens, zowel uit de bronnen als literatuur, geput. De door hen geraadpleegde bronnen waren voor het merendeel leenregisters, landdagresolutiën en opzweringsboeken voor de ridderschap. Daarnaast neemt de optekening van gedenkwaardigheden uit kloosters en kerken een grote plaats in. Het werkterrein van Alexander werd vooral gevormd door de landen Kleef, Mark, Gulik en Berg. De belangstelling van Willem Anne ging aanvankelijk meer uit naar Gelderland en later naar de archieven van het Nederrijnse. Bovendien heeft hij een uitgebreide verzameling uittreksels en kopieën uit Utrechtse en Gelderse archieven bijeengebracht. Na het overlijden van Willem Anne werden de charters aangekocht door het Nationaal Archief (toen nog Algemeen Rijksarchief) en de handschriften door Hoge Raad van Adel beide te 's-Gravenhage.

Tot deze handschriftelijke nalatenschappen behoren veel afschriften van akten, vaak in combinatie met de tekeningen van de daar aanhangende zegels, alsmede mooi geïllustreerde albums met beschrijvingen en tekeningen van grafmonumenten, ramen, enz., uit kerken, kloosters in Utrecht en andere plaatsen in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden. De vergaarders van bovengenoemde verzamelingen hebben veel archiefverzamelingen gezien of zelfs in bezit gehad. De akten, die zij hebben afgeschreven en de zegels die zij hebben nagetekend, hebben soms in het origineel de eeuwen niet overleefd. Het is dus heel goed mogelijk dat de onderzoeker in deze verzamelingen aanvullende informatie vindt. In deze schat aan gegevens zullen bij nadere bestudering nog veel genealogische aanknopingspunten worden gevonden.

Afb. II.5. Meerdere oorkonden in H.U.A, verzameling Buchel Booth, inv. nr. 6, fol. 45v-46 (foto H.U.A., Utrecht).

De verzamelingen Van Buchel en Van Winssen alsmede de collectie Van Spaen mogen gezien hun inhoud als essentiële bronnen worden aangemerkt.

II.5. Primaire en nadere toegangen.

II.5.1. Inventarissen.

Inventarissen zijn als primaire toegangen hoofdzakelijk bedoeld om de weg in sommige essentiële bronnen te vinden. De onderzoeker mag dus geen gespannen verwachtingen koesteren. De beschrijvingen van de akten in deze inventarissen zijn conform *De handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven van 1898* van de handen van Muller, Feith en Fruin zeer beknopt. De beschrijving van het inventarisnummer van het gegeven document is hoofdzakelijk ten gerieve van de archivaris die daarmee het betreffende document in het betrokken archief in het aangaande archiefdepot kan terugvinden. De beschrijving van het bedoelde document is daardoor voor de onderzoeker onvolledig. Inventarissen, zoals de *Regesta Hannonensia*¹³¹, de archieven van de graven van Blois¹³², de heren van Haarlem¹³³, de familie Heereman van Zuydtwijck¹³⁴, de graven van Holland¹³⁵, de familie van Matenesse¹³⁶, het archief van de heren van Putten en Strijen¹³⁷, het huis Rump¹³⁸, de heren van Voorne¹³⁹, de huizen Waardenburg en Neerijnen¹⁴⁰, enz., zijn voor genealogen eigenlijk van beperkte waarde. De akten uit deze archieven, moeten daadwerkelijk stuk voor stuk worden opgevraagd, bestudeerd en bewerkt. In het onderstaande worden enkele voorbeelden, ter adstructie van de valkuilen die dreigen bij lichtvaardig afgaan op louter de inventarisatietekst, gegeven!

P. Muller geeft in *Regesta Hannonensia*, 1881, zeer beknopte beschrijvingen van de door hemesignaleerde oorkonden/akten, enz. Als voorbeelden van de gemiste kansen die dit oplevert worden twee oorkonden, die nauw met elkaar verweven zijn, gebruikt. In de beschrijving van de eerste oorkonde, die van 12 april 1317¹⁴¹, wordt alleen vermeld dat Herbaren Floriszn., door heer Jan van Arkel, met het gerecht van Ammersgraafland, de ban, boete, tijns en 2/3 van de tienden wordt beleend. Uit het origineel blijkt echter, dat de datum niet juist is weergegeven - dinsdag na beloken Pasen in plaats van dinsdag na Pasen - dat er sprake is van Herbaren van Bergambacht, neef van Jan, heer van Arkel, die het gerecht van Ammersgraafland en het Achterland met de ban, de boete, de tijns alsmede tweederde deel van de tienden, met toestemming van Willem, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland, ten behoeve van Herbaren Floriszn. aan de heer van Arkel heeft opgedragen en dat die Herbaren Floriszn. daarmee heeft beleend. Vergelijking van de beschrijving van Muller met het origineel geeft inzicht in een aantal gemiste zaken. De datum is foutief weergegeven, heer Jan van Arkel is Jan, heer van Arkel, Ammersgraafland is Ammersgraafland en het Achterland, Herbaren van Bergambacht en Herbaren Floriszn. zijn twee personen en Ammersgraafland en Achterland worden in leen gehouden van de graaf van Holland en worden in achterleen gegeven aan Herbaren Floriszn. (Aanhangsel IIa). In de beschrijving van de tweede oorkonde, die van 22 maart 1321-1322¹⁴², wordt, door dezelfde bewerker, alleen vermeld dat de belening van Arnold van Liesveld, diens zoon, wordt bevestigd. Uit het origineel blijkt echter, dat Jan, heer van Arkel, Arnold van Liesveld, zoon van wijlen Herbaren en *kleinzoon van wijlen* Floris, beleent, en dat Arnold van Liesveld het gerecht Ammersgraafland en het Achterland, als een hoog en laag gerecht, met het huis en tweederde deel van alle tienden als een recht leen van Jan, heer van Arkel, zijn neef, in leen en van de graaf van Holland in achterleen houdt. Dat het heergewade voor dit leen 20 penningen bedraagt en dat de leengetuigen Otto, heer van Asperen, en Herbaren van Arkel, zijn broer, ridders, zijn, ontbreken eveneens (Aanhangsel IIb).

De beschrijvingen van de oorkonden van 23 oktober 1431 en 28 september 1439¹⁴³, beiden in de inventaris van het Archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen door van Van Schilfgaarde, 1980, schieten ook te kort. Het is niet meer dan de vermelding dat de voorwaarden voor het huwelijk tussen Willem *van Haaften* van Isendoorn en jonkvrouw Adriana de Cock *van Neerijnen*, dochter van Gijsbrecht, zijn gesloten, en dat de bruidsschat is voldaan. De combinatie van deze beide oorkonden is onjuist. De eerste oorkonde betreft het opzetten van de voorwaarden voor het huwelijk van Willem de *Cock* van Isendoorn met jonkvrouw Adriana de Cock *van Neerijnen*, dochter van Gijsbrecht, en de tweede oorkonde het afhandelen van een van de voorwaarden voor het huwelijk van Willem van Haaften met jonkvrouw Elisabeth of jonkvrouw Maria de Cock *van Neerijnen*, dochters van dezelfde Gijsbrecht. Deze summiere beschrijving van de voorwaarden voor dit huwelijk heeft tot gevolg, dat de huwelijksvrienden van beide zijden *Dirk van Brakel en Frank Pieck, enerzijds, en Walraven van Haaften en Hendrik Doelvoet, anderzijds*, worden gemist, dat de medegave van jonkvrouw Adriana de Cock *van Neerijnen* van Gijsbrecht, haar vader (41½ morgen land, gelegen in de gerechten Hellu en Herwijnen en 200 Arnhemse guldens per jaar) en haar morgengave van Willem *de Cock* van Isendoorn, haar toekomstige echtgenoot (een lijftocht van 32 oude Franse schilden per jaar) onvermeld blijven en dat de jaarrente van 20 Arnhemse guldens, die door jonkvrouw Adriana de Cock *van Neerijnen* aan jonkvrouw Elisabeth en jonkvrouw Maria de Cock *van Neerijnen*, haar zusters, moet worden uitgekeerd, eveneens niet wordt vermeld. Daarenboven komt het feit, dat jonkvrouw Adriana de Cock *van Neerijnen* geen afstand doet van haar rechten op de

goederen van Gijsbrecht, haar vader (met uitzondering van het huis en de hofstad met 14 morgen land te Neerijnen, een jaarrente van 15 oude Franse schilden en de goederen te Varik alsmede de goederen die Gijsbrecht door zijn huwelijk met Sophia, zijn *tweede* echtgenote en *stiefmoeder van Adriana*, zijn aangekomen), niet boven water. De summier constatering, dat de bruidsschat is voldaan, moet worden aangevuld met de wetenschap, dat Willem van Haaften de 337½ Hollandse Wilhelmusschilden, die hem bij het huwelijk met de ongenoemde dochter *Elisabeth of Maria* van Gijsbrecht de Cock van Neerijnen waren toegezegd, van Gijsbrecht heeft ontvangen (Aanhangsel IIc en IIId).

J. Bos-Rops geeft in de *Inventaris van het archief van het huis Rumpt te Geldermalsen, 1372-1789*, (1987), de beschrijving van de door haar geïnventariseerde oorkonden, akten, enz., volgens de regels van ordenen in *de handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven* weer. Een voorbeeld hiervan is een originele oorkonde uit 1371. Zij beschrijft deze oorkonde als volgt: Akte van belening van Otto van Asperen, Herbarenszn., met het huis en de hofstad te Rumpt en de molen, het gemaal en het windrecht te Herwijnen, door hertog Reinoud van Gelre. Als hier i.p.v. een beschrijving van het inventarisnummer een regest van de oorkonde zou zijn gemaakt was de uitgewerkte datum - 25 november 1371¹⁴⁴ - geweest. De titels van Reinoud de leenheer *Reinoud, hertog van Gelre en graaf van Zutphen*, het heergewaad van *één pond*, de plaatsbeschrijving (gelegen in het kerspel Rumpt, buitendijks tussen de Linge, enerzijds, en de dijk, anderzijds, alsmede de heren van Sint-Mariënweerd aan het ene eind en de hofstede van de kerk te Rumpt aan het andere eind), en de leengetuigen *Jan van Benthem, Jan van Wije, ridders*, e.a. zouden dan niet zijn gemist. Terwijl het feit dat de goederen te Rumpt vroeger van Gerard van Asperen, ridder, en die te Herwijnen vroeger van Gerard van Herlaar, heer van Poederoijen, ridder, zijn geweest, evenmin onvermeld was gebleven (Aanhangsel IIe).

II.5.2. Regestenboeken.

Het regestenboek is een verzameling van regesten van alle akten die een archief van een bisdom, kapittel, klooster, parochie, begijnhof, gasthuis, land, stad, familie of huis bevat. Alvorens hier nader op in te gaan moet eerst een onderscheid worden gemaakt tussen regestenlijsten en regestenboeken. De regestenlijst is, zoals boven reeds vermeld, een aanhangsel met beknopte regesten bij de inventaris van een specifiek archief, terwijl de regestenboeken een verzameling van 'verantwoorde' regesten van de akten uit bovengenoemde archieven zijn. Zij zijn bedoeld om de onderzoeker de gecomprimeerde informatie uit de bron mede te delen. Deze regestenboeken worden vaak gebruikt bij het ontbreken van oorkondenboeken. De onderzoeker mag dus gespannen verwachtingen koesteren. De regesten van de akten moeten volgens *De handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven van 1898* van de handen van Muller, Feith en Fruin op een uniforme manier worden aangepakt (§75-79).

Over de regestenboeken¹⁴⁵ samengesteld door Van Bavel, Hardenberg, Van Schilfgaarde en Verkooren is het oordeel genuanceerd. De datum wordt uitgewerkt, de inhoud samengevat, de borgen/getuigen/zegelaars genoemd en de zegels vermeld. Alleen worden de schepenen meestal nog steeds stiefmoederlijk behandeld.

Ook in de regestenboeken kunnen allicht vergissingen worden gemaakt. Bovendien is de selectie van informatie uit de hoofdtekst voor een regest vaak subjectief. Dit maakt ook een nauwkeurige controle van de regesten noodzakelijk.

A. van Schilfgaarde geeft in het *Archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949, iets uitgebreidere beschrijvingen van de door hem geïnventariseerde akten. De

beschrijving van de oorkonde van 4 april 1315¹⁴⁶ door Van Schilfgaarde mist echter duidelijk enige gegevens uit het origineel. De getuigenrij, bestaande uit edelheer Jan, heer van Arkel, en Herbaren van Arkel, ridder, diens broer, Gerard van Waardenburg, Jan van Hemert, Arnold van Uitwijk, Jan van Zoelmond en Steven van de Weide, ontbreekt volledig (Aanhangsel IIf). De beschrijving van de oorkonde van 12 juni 1321¹⁴⁷, door dezelfde onderzoeker, is zeer summier. Hierin wordt alleen gemeld, dat Arnold van Schalkwijk door Jan van Amstel met vier morgen land, zoals Arnold's vader door Jan's vader, wordt beleend. Hierdoor wordt gemist dat Arnold van Schalkwijk, wanneer Jan van Culemborg, aan wie Jan van Amstel het voornoemde goed heeft verkocht, de manschap van Arnold voornoemd verlangt, dat Jan van Culemborg dan Arnold van Schalkwijk op dezelfde manier als heer Arnold, diens vader, door de heer van Amstel, zijn vader, zal belenen. De anderhalve morgen land, gelegen ter Kerckenwaert, onderdeel van het leen, alsmede de leengetuigen Willem, zoon van Otto, en Arnold de Cock, worden niet genoemd (Aanhangsel IIg).

H. van Bavel O.Praem. maakt in de *Inventaris van het archief van de cisterciënzerkloosters Mariënkroon en Mariëndonk, 1245-1631*, (1972), en de *Regesten abdij van Berne, 1134-1400*, (1984), twee vergissingen. De eerste heeft betrekking op een oorkonde van 30 juni 1346¹⁴⁸. Hierin geeft Jan van Wijtvliet, heer van Blaasveld, de halve tiend in Babiloniëbroek, die hij van Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, in leen heeft ontvangen, aan Elisabeth, dekenisse te Ghorichem, zijn moeder. Wordt de originele tekst bekeken dan staat er echter geen Ghorichem (Gorinchem), maar Gherichem (Gerresheim). Met deze kennis kan - met behulp van aanvullende gegevens uit het archief van het klooster Gerresheim in het H.S.A. te Duisburg, die van de familie Van Wijtvliet en die van Jan van Brabant *van Wijtvliet*, bastaard - een gedeelte van de genealogie van het geslacht Van Wijtvliet worden vormgegeven (Aanhangsel IIh) (Geneagram Bronnen 1). De tweede vergissing heeft plaatsgevonden bij het transcriberen van een afschrift van 8 mei 1315¹⁴⁹. In dit afschrift melden Arnold Poeldonk en Jan Frank, schepenen te 's-Hertogenbosch, dat Wellinus, zoon van wijlen Hille, hun medeschepenen, het goed Thenoddenvelt, met alle toebehoren, dat Wellinus voornoemd als bruidschat aan Ricold, de echtgenoot van Margaretha, zijn dochter, had geschonken, aan Ricold heeft gegeven en dat deze het goed, ten behoeve van de abt en het convent van het klooster Berne, aan de proost van dat klooster heeft verkocht. Volgens de beschrijving door Van Bavel staan Roverus, zijn schoonvader, kanunnik te Tyl, en Theodericus, diens broer, borg. Een schoonvader die kanunnik is vraagt om aandacht. In werkelijkheid staan Wellinus, zijn schoonvader, Roverus, kanunnik te Tyl, en Theodericus, diens broer, borg. Waarschijnlijk zijn dit Wellen, zijn schoonvader, Arnold Rover, kanunnik te Tiel, en Dirk, diens broer, zijn zwagers. Met deze kennis kan - met behulp van aanvullende gegevens over de familie De Rover en die van Ricold de Cock - een gedeelte van de genealogie van het geslacht De Rover worden opgezet (Aanhangsel IIi) (Geneagram Bronnen 2).

II.5.3. Leenrepertoria.

Leenrepertoria zijn als primaire toegangen bedoeld om de weg in de leenregisters te vinden. In de laatste decennia zijn veel leenrepertoria gepubliceerd. Een goed overzicht van het leenstelsel en een helder begrip daarvan wordt verkregen uit het *Overzicht van de Leenkamers in Holland*, (1996), en het *Repertorium op de lenen van Gaasbeek*, (2001) door J. Kort¹⁵⁰. Uit de aard der zaak moeten hier ook de leenregisters van de hertogen en graven van Gelre, alsmede die van de hertogen van Brabant en de graven van Kleef worden genoemd¹⁵¹. Voor genealogen zijn deze uitgaven van groot belang.

Veel gepubliceerde leenrepertoria bevatten echter uitsluitend beknopte informatie. De bestudering van de authentieke leenakten geeft begrijpelijkerwijs veel meer informatie. Dit kan met talloze voorbeelden worden aangetoond (Aanhangsel IIj en IIk).

II.6. Toepassing.

De akten vóór 1300, onmisbaar voor de genealogie, zijn door de oorkondenboeken gedeeltelijk goed toegankelijk. Voor de bronnen na 1300 zullen de onderzoekers zeer gebaat zijn bij een ontsluitingsvorm, waarbij alle akten worden gescanned of worden afgeschreven (bij voorbeeld middels Handwritten Text Recognition (HTR) met het computerprogramma Transkribus) en van ‘verantwoorde’ regesten worden voorzien. Hetzelfde geldt voor de akten in registers, cartularia en leenregisters.

Sommige bronnen geven hun inhoud gemakkelijker prijs dan andere. De inschrijvingen in de necrologia/memorieregisters/obituaria zijn meestal zeer beknopt, de informatie in de pauselijke dispensaties is summier en vertoont daarnaast regelmatig schrijffouten en verhaspelingen, de grafstenen zijn door de beschadigingen, het gemis aan vakbekwaamheid van de steenhouwer en vaardigheid van de tekenaar vaak moeilijk te lezen en de verzamelingen bevatten een schat aan gegevens die nog lang niet ten volle is benut. Het is zaak om uit deze bronnen zoveel data te genereren dat de methoden, als getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden, die in de volgende hoofdstukken zullen worden besproken, onbelemmerd en optimaal kunnen worden ingezet en benut.

II.7 Conclusie.

Voor het genealogisch onderzoek kan de onderzoeker over een ruim aantal essentiële bronnen alsmede primaire en nadere toegangen beschikken. De bronnen zijn te onderscheiden in de bronnen op perkament of papier, de akten, zoals oorkonden, afschriften, registers, cartularia, rekeningen, leenregisters, necrologia/memorieregisters/obituaria, pauselijke dispensaties en verzamelingen, maar ook essentiële bronnen in steen, de grafstenen, of van metaal, de zegels. De beperkte ingangen tot deze essentiële bronnen worden gevormd door de primaire inventarissen en nadere toegangen, zoals regestenboeken en leenrepertoria. Het voorgaande bevestigt zondermeer, dat de tekst uit de primaire inventarissen en nadere toegangen in vergelijking met de tekst van de essentiële bron als informatiedrager niet volstaat. Het zijn dan ook slechts ontsluitingsinstrumenten. Wil de onderzoeker absolute zekerheid dan zal hij de akten, grafstenen en zegels zelf moeten raadplegen. Daarnaast blijkt, dat de tekst uit de nadere toegangen een vergelijking met de tekst uit de essentiële bronnen meestal wel doorstaat. Maar voor werkelijk onderzoek zullen de akten, grafstenen en zegels in originali moeten worden geraadpleegd.

In de aanhangsels van dit hoofdstuk wordt middels een achttiental stalen, ontleend aan de primaire en nadere toegangen - inventarissen, regestenboeken en leenrepertoria - duidelijk aangegeven met welke informatieve rekening moet worden gehouden

Noten.

- ¹ Hier wreekt zich mijn gewoonte dat, hoewel ik - bij mijn genealogisch onderzoek - veelvuldig met archivarissen in aanraking ben gekomen mij maar weinig heb verdiept in het werk van die archivarissen. Zo heb ik ongewild de indruk gewekt dat veel van het werk - van die levende en overleden archivarissen - als onbruikbaar voor genealogisch onderzoek werd weggezet. Dit was zeer beslist niet de bedoeling. De gebruikte voorbeelden, waarin kritiek op de inhoud van de primaire en nadere toegangen van die archieven werd geleverd, hadden en hebben niets te maken met de kennis en kunde van de bewerker van het betreffende archief maar alleen met regels neergelegd in de handleiding voor het ordenen en beschrijven van die archieven, alsmede met de beperkingen in tijd, geld en interesse. De *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*, 1898, van de handen van S. Muller Fz., J.A. Feith en R. Fruin Th.Az., was wel bekend maar heeft met het argument, ik ben geen archivaris maar een onderzoeker, onvoldoende aandacht gekregen. Volgens deze handleiding kunnen beschrijvingen in een inventaris (of de samenvatting van een akte in een regest) niet alle detailinformatie bevatten die een onderzoeker voor zijn genealogisch onderzoek nodig heeft. Hier zal dus een inschatting moeten worden gemaakt of het de moeite waard is om de akte - oorkonde, afschrift, register, cartularium en leenregister - die achter die omschrijving schuil gaat in het origineel te raadplegen. Het is echter niet altijd duidelijk of in deze omschrijvingen aanwijzingen voor het betreffende genealogisch onderzoek ontbreken. Dit vraagt, indien op zeker moet worden gespeeld, om het aanvragen van veel meer akten. In deze studie wordt de lezer er regelmatig mee geconfronteerd, dat de opsomming van de titulatuur of relaties de leesbaarheid van de zinnen niet bevordert. Het is echter bijzonder lastig om niet regelmatig de volledige titulatuur (koning, hertog, graaf, heer, ridder, knape, geestelijke, schepen, enz.) of de relaties (echtgenoot, echtgenote, zoon, dochter, neef, nicht, verwant, amicus, avunculus, avus, avia, consanguineus, matertera, enz.) van een persoon te vermelden. De vermelding van deze titulatuur en die relaties zijn - in het patri- en matrilineaire genealogisch onderzoek - noodzakelijk om de mannelijke of vrouwelijke personen, met dezelfde voornaam van elkaar te onderscheiden. Zij zijn met de regelmaat van een klok bepalend voor het onderscheid tussen die personen. Het is nu eenmaal genealogie en geen archivistiek.
- ² J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. I, p. 46.
- ³ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1986, dl. II, p. 419-442.
- ⁴ V. Van Camp, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Henegouwen, Holland en Zeeland, Schriftelijke communicatie tijdens een personele unie: Henegouwen, 1280-1345*, 2011, dl. 1-2.
- ⁵ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. I-II; V. Van Camp, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Henegouwen, Holland en Zeeland, Schriftelijke communicatie tijdens een personele unie: Henegouwen, 1280-1345*, 2011, dl. 1-2.
- ⁶ P. Horsman, *Abuysen ende desordien*, 2009, p. 133-136.
- ⁷ Idem, p. 134.
- ⁸ Idem, p. 138.
- ⁹ N. Sassen, *Inventaris der archieven van de stad 's-Hertogenbosch. B. Charters en Privilegiebrieven, berustende in het archief der gemeente 's-Hertogenbosch*, 's-Hertogenbosch, 1865.
- ¹⁰ M. Spierings, *Het schepenprotocol van 's-Hertogenbosch, 1367-1400*, 1984.
- ¹¹ J. Fremery, *Cartularium der abdij Mariënweerd*, 1890.
- ¹² P. Henderikx red., *Cartularium van de heren van Veere uit het geslacht van Borsele, (1282-1481), (1555)*, 2007.
- ¹³ J. Burgers en E. Dijkhof, *De oudste stadsrekeningen van Dordrecht, 1283-1287*, 1995, p. IX.
- ¹⁴ J.F. Benders, *Bestuursstructuur en schriftcultuur. Een analyse van de bestuurlijke verschriftelijking in Deventer tot het eind van de 15de eeuw*, Dissertatie Groningen 2002; A. v. Brandt, Geistliche als Kaufmannschreibpersonal im Mittelalter, *Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde*, 1958, jrg. XXXVIII, p. 164; Michael Clanchy, From memory to written record. England 1066-1307, 1995, 2e druk, Oxford, 1995; W. Prevenier, Th. de Hemptinne, ed., La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. *Actes du congrès de la Commission internationale de diplomatie*, Gand, 25-29 août 1998, Leuven- Apeldoorn, 2000.
- ¹⁵ S. Muller Fz., J.A. Feith en R. Fruin Th.Az., *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*, 1898, § 77.
- ¹⁶ Idem, § 77.
- ¹⁷ Idem, § 77.
- ¹⁸ Idem, § 79.
- ¹⁹ Idem, § 78.

-
- ²⁰ Idem, § 78.
- ²¹ Idem, § 79.
- ²² A. von Brandt, *Werkzeug des Historikers. Eine Einführung in die historischen Hilfswissenschaften* (Stuttgart 2007, 17de druk), Hoofdstuk 3 (pp. 81 ff) *Das Geschäftsschriftgut: Urkunden und Akten*.
- ²³ A. Koch, J. Kruisheer en E. Dijkhof, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, dl. I-V, 1970-2005.
- ²⁴ S. Muller, K. Heeringa en F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, dl. I-V, 1920-1959.
- ²⁵ L. baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen tot op den slag van Woeringen, 5 juni 1288*, dl. I en II, (1872-1876); M. Dillo, E. Dijkhof, E. Harenberg, F. Ketner en M. Polak, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, dl. I-VIII, 1980-2003.
- ²⁶ H. Camps, M. Dillo, G. Van Synghel en E. van der Vlist, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, dl. I-II, 1979-2000,
- ²⁷ J. Burger, *De Hollandse graven hebben hun oorkonden nu op het net internet*, in: *E-data and research*, vol. 6, nr. 2, ISSN 1872-0374.
- ²⁸ *Het Digitaal Oorkondenboek van Noord-Brabant (DONB)* is een project van de Stichting Brabantse Bronnen. Het is een vervolg van het gedrukte *Oorkondenboek van Noord-Brabant (ONB)* tot 1312. Tot op heden zijn twee delen van het *ONB* gepubliceerd: *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. I De Meierij van 's-Hertogenbosch* (met de heerlijkheid Gemert). H.P.H. Camps ed. ('s-Gravenhage 1979). *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. II. De heerlijkheden Breda en Bergen op Zoom*. M. Dillo en G. Van Synghel ed. (Den Haag 2000). Het DONB zal vooralsnog uitsluitend in digitale vorm beschikbaar zijn en vormt een work in progress. Vanaf 2010 worden de oorkonden na afronding van de bewerking onmiddellijk aan de database toegevoegd en gepubliceerd. Deze database zal op termijn, bij de afsluiting van het project, ca. 750 oorkonden bevatten van de voormalige Hollandse gebieden met de heerlijkheden Heusden en Altena, de oorkonden van de heerlijkheden Cuijk, Ravenstein, Megen, Boxmeer en Bokhoven en van het supplement op deel I. De bewerker van het DONB is G. Van Synghel, senioronderzoeker van het Huygens ING in Den Haag
- ²⁹ V. Van Camp, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Henegouwen, Holland en Zeeland*, Schriftelijke communicatie tijdens een personele unie: Henegouwen, 1280-1345, 2011, dl. 1-2.
- ³⁰ J. Smit, Was getekend: de klerken onder Willem IV, 1337-1345, in: *Madoc*, jrg. 2008, p. 91-99.
- ³¹ J. Pontanus, *Historiae Gelricae* (samen met Arend van Slichtenhorst) (1639); W. rijksvrijheer van Spaen la Lecq, *Oordeelkundige inleiding tot de historie van Gelderland*, dl. I t/m. IV, (1801-1805); P. Bondam, *Charterboek der Hertogen van Gelderland en Graaven van Zutphen tot 1286*, dl. I-IV (1783-1809); I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gederland tot 1538*, dl. I-VI (1830-1875); L. baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen tot 05.06.1288*, dl. I en II, (1872-1876); J.J.S. Sloet, J.S. van Veen en A.H. Martens van Sevenhoven, *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen (Kwartier van Arnhem, Kwartier van Nijmegen, Kwartier van Zutphen, Overkwartier en Uitheems)*, (1904 tot 1924).
- ³² P. van Doorninck, *Het oudste leenactenboek van Gelre, 1326, 1898*
- ³³ P. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen (register B nr. 23), 1376-1392*, 1900; P. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen (register B nr. 25), 1400-1404*, 1901; P. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen (register B nr. 24), 1377-1397*, 1901; P. van Doorninck, *Leenacten van Gelre en Zutphen, 1376-1392*, 1901; P. van Doorninck en J. van Veen, *Acten betreffende Gelre en Zutphen (register B nr. 22 alsmede Dat Alste register en Oldste register, 1107-1415)*, (1908).
- ³⁴ J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II, p. 142, nr. 706; J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II. p. 143, nr. 713; J. Kort, *Overzicht van de leenkamers in Holland*, 1996, p. 27, 30, 31 en 32; J. Kort, *Repertorium op de lenen van Gaasbeek*, in: *Historische reeks Kromme-Rijng gebied* 6, 2001, p. 16.
- ³⁵ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1970, dl. I, nr. 239.
- ³⁶ J. baron Sloet, *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen, Kwartier Nijmegen*, 1924, leen nr. 29a, p. 78 en leen 301b, p. 668.
- ³⁷ E. Dösseler en F. Oediger, in *Die Lehnregister des Herzogtums Kleve*, 1974, p. 402-403.
- ³⁸ Idem, p. 402.
- ³⁹ Idem, p. 402.
- ⁴⁰ Idem, p. 402.
- ⁴¹ Idem, p. 403; H.S.A. Duisburg, *Kleve-Lehen, Generalia*, nr. 1, fol. 165;
- ⁴² Idem, p. 403; H.S.A. Duisburg, *Kleve-Lehen, Spezialia*, nr. 90.1.
- ⁴³ Idem, p. 403; H.S.A. Duisburg, *Kleve-Lehen, Spezialia*, nr. 90.1.
- ⁴⁴ Idem, p. 403; H.S.A. Duisburg, *Kleve-Lehen, Generalia*, nr. 3, fol. 197v-198.

- ⁴⁵ Idem, p. 403; H.S.A. Duisburg, Kleve-Lehen, Generalia, nr. 3, fol. 306v-307.
- ⁴⁶ A. Bijsterveld, Memoria and Nobility-Research in the Netherlands, in: *Verortete Herrschaft*, 2014, p. 211-232; H. van Heussen, Het Necrologium der abdij ten Daal buiten Utrecht, in: *Histor, Episcop. Ultraject.*, 1755, p. 136 e.v.; N. Huyghebaert, *Les documents nécrologique*, 1972; J., Een necrologium der St. Servaasabdij te Utrecht, in: *Archief voor de kerkelijke geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, 1901, jrg. 27; J. Sivr, *Het necrologium der adellijke abdij van O.L. Vrouw Munster te Roermond*, 1876; Fr. Gervasius Slechten, *Necrologium monasterii S. Mariae Sanctique Joannis Baptistae in Averbode, Ordinis Praemonstratensis*, 1920; M. Spierings, Het obituarium of dodenboek van de Sint-Janskerk te 's-Hertogenbosch (1280-1435), in: *Boschboom Bladeren*, 1979, nr. 23; Anniversarium domkapittel Utrecht, R.A. Utrecht, archief domkapittel, inv. nr. 397, fol. 47 (jonger handschrift); G. van der Velden, O.Praem., *Het necrologium van Arnold van Vessem uit 1574*, 1986; W. Bams, *Het Necrologium van de Sint-Maartenskerk te Zaltbommel (1312-1569)*, p. 89 achterz. 1e kol., 28.07; G. Bartelink, *Memorieboek of calendarium-necrologium van het Sint-Plechelmuskapittel te Oldenzaal*, 2009; G. Goorhuis, Het memorieboek van het Sint-Plechelmuskapittel, in: *Jaarboek Twente*, 2010, p. 5-17; Rolf Weijert, Kim Rageti, A. Bijsterveld en Jeanette van Arenthals (redactie), *Living memoria, studies in medieval and early modern memorial culture*, 2011.
- ⁴⁷ M. de Jong, Het vagevuur : een nieuwe visie van statische naar dynamische middeleeuwen, in: *Volkkundig Bulletin*, 10 (1984), p. 126-139; J. Gof, *La naissance du Purgatoire*, 1984.
- ⁴⁸ H. van Heussen, Het Necrologium der abdij ten Daal buiten Utrecht, in: *Histor, Episcop. Ultraject.*, 1755, p. 136 e.v.; N. Huyghebaert, *Les documents nécrologique*, 1972; J., Een necrologium der St. Servaasabdij te Utrecht, in: *Archief voor de kerkelijke geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, 1901, jrg. 27; J. Sivr, *Het necrologium der adellijke abdij van O.L. Vrouw Munster te Roermond*, 1876; Fr. Gervasius Slechten, *Necrologium monasterii S. Mariae Sanctique Joannis Baptistae in Averbode, Ordinis Praemonstratensis*, 1920; M. Spierings, Het obituarium of dodenboek van de Sint-Janskerk te 's-Hertogenbosch (1280-1435), in: *Boschboom Bladeren*, 1979, nr. 23; Anniversarium domkapittel Utrecht, R.A. Utrecht, archief domkapittel, inv. nr. 397, fol. 47 (jonger handschrift); G. van der Velden, O.Praem., *Het necrologium van Arnold van Vessem uit 1574*, 1986; W. Bams, *Het Necrologium van de Sint-Maartenskerk te Zaltbommel (1312-1569)*, p. 89 achterz. 1e kol., 28.07; G. Bartelink, *Memorieboek of calendariumnecrologium, van het St. Plechelmuskapittel te Oldenzaal*, 2009 (transcriptie online); G. Goorhuis, Het memorieboek van het Sint-Plechelmuskapittel in: *Jaarboek Twente*, 2010, p. 5-17.
- ⁴⁹ A. Bijsterveld, Memoria and Nobility-Research in the Netherlands, in: *Verortete Herrschaft*, 2014, p. 211-232.
- ⁵⁰ D.J. Faber, Memoria in Leiden in de late middeleeuwen. Stichten en bespreken. Samenwerken en betwisten (Proefschrift, 2018); Rolf de Weijert-Gutman, Schenken, begraven, gedenken. Lekenmemoria in het Utrechtse Kartuizerklooster Nieuwlicht, (1391-1580) (Proefschrift, 2015).
- ⁵¹ Jkvr. Johanna Maria van Winter, Adel en ridderschap in Gelre, tiende tot dertiende eeuw, in: *Adel en ridderschap in Gelderland, Tien eeuwen geschiedenis*, 2013, p. 13-27, alsmede de noten.
- ⁵² H. Verdonk, *Gerard van Gelre en zijn overlijdensdatum in het necrologium van Wassenberg*, Brochure 1, 1986; H. Verdonk, *De overlijdensdatum van Yolanda van Gelre, gravin van Henegouwen, in het martyrologium Usuardi*, Brochure 2, 1986; H. Verdonk, *Enkele necrologische aantekeningen met betrekking tot de graven van Gelre en Zutphen*, Brochure 3, 1987; H. Verdonk, *Gerard van Gelre en zijn overlijdensdatum in het necrologium van Wassenberg (vervolg)*, Brochure 4, 1987; H. Verdonk, *Gerard van Wassenberg en zijn 'avunculus' Gozewijn van Heinsberg*, Brochure 5, 1988; H. Verdonk, *Familie-inschrijvingen van Wichman van Elten in het gebedenboek van Reichenau*, Brochure 6, (1990); H. Verdonk, *De oorsprong van de graven van Gelre*, Brochure 7, 1992; H. Verdonk, *De graven van Gelre en de Zutphense erfenis*, Brochure 8, (1994); H. Verdonk, *Dirk, bisschop van Mnster, (1118-1127), en de graven van Zutphen*, Brochure 9, (1995); H. Verdonk, *De oudste generaties van de graven van Kleef*, Brochure 13, (2000); H. Verdonk, *Graaf Gerard de Lange van Gelre en zijn vrouw Clementia van Gleiberg*, Brochure 14, (2000).
- ⁵³ Hein H. Jongbloed, De Flamenses in de elfde eeuw. Oorsprong en ontplooiing van het Gelderse gravenhuis, in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, 2008, deel 99, p. 27-90; Idem, Ommekeer aan de IJssel. Graaf Godschalk († 16 december 1063) en de opkomst van Zutphen, Idem, 2010, deel 101, p. 27-80; idem, De Zutphense falsa (1059*-1209*) een eeuw na Tenhaeff, Oudere en jongere misverstanden onder het mes, idem, 2011, deel 102, p. 33-92; idem, Balderik 'van Upladium' (ca. 970-5 juni 1021). Karoling met een krasje in nu Gelderse contreinen, idem, 2012, deel 103, p. 7-44.
- ⁵⁴ Michel Groothedde, De blauwdruk van middeleeuws Zutphen, de Zutphense ringwalburg in breed perspectief, in: Westerheem, 2009, jrg. 58, p. 277; Michel Groothedde, De 'nieuwe' IJssel, in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, 2010, jrg. CI, p. 7-26.
- ⁵⁵ M. Smeets en W. Keyser-Schuurman, Inventaris van het archief van de Munsterabdij te Roermond,

- 1220-1797, 1974, p.25, nr. 8.
- ⁵⁶ Gisbertus Brom, *Bullarium Trajectense*, dl. I-II, (1891-1896).
- ⁵⁷ R.R. Post, *Supplieken gericht aan de pausen Clemens VI, Innocentius VI en Urbanus V*, (1342-1366), 1937.
- ⁵⁸ Arnold R. Fayen, *Lettres de Jean XXII*, (1316-1334), dl. I-II, 1908-1912; Alphonse Fieren, *Lettre de Benoit XII*, (1334-1342), 1910; Dom Ursmer Berlière, *Suppliques Clément VI*, (1342-1352), 1906; Dom Ursmer Berlière, *Suppliques d'Innocent VI*, (1352-1362), 1914; Alphonse Ferens, *Suppliques d'Urbain V*, (1362-1370), 1914; Camille Tihon, *Lettres de Grégoire XI*, (1370-1378), 1962; Marguerite Gastout, *Suppliques et lettres d'Urbain VI*, (1378-1389), en de Boniface IX, (1389-1394)(1404), 1976; Monique Maillard-Luypaert, *Lettres d'Innocent VII*, (1404-1406), 1987; R.R. Post, *Supplieken gericht aan de pausen Clemens VI, Innocentius VI en Urbanus V*, (1342-1366), 1937.
- ⁵⁹ G. Brom, *Bullarium Trajectense*, 1891, dl. I, nr. 387.
- ⁶⁰ R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Munster, 1200-1300*, 1871, dl. III, nr. 931.
- ⁶¹ G. Brom, *Bullarium Trajectense*, 1891, dl. I, nr. 481.
- ⁶² Idem, dl. II, nr. 1224.
- ⁶³ J. G. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2220.
- ⁶⁴ E.H.P. Cordfunke, Een landjonkertje?, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2010, jrg. 127, nr. 6, p. 178-182; B. de Keijzer, De afstamming van Gerard van Velsen opnieuw bekeken, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2011, jrg. 128, nr. 1, p. 38-40;
- ⁶⁵ U. Berlière, O.S.B., *Suppliques de Clément VI, (1342-1352)*, in: *Analecta Vaticano-Belgica*, 1906, dl. I, nr. 444.
- ⁶⁶ G. Brom, *Bullarium Trajectense*, 1891, nr. 1248.
- ⁶⁷ B. de Keijzer, De afstamming van Gerard van Velsen opnieuw bekeken, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2011, jrg. 128, nr.1, p. 38-40
- ⁶⁸ M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis van de abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I, nr. 46; J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II, nr. 2127.
- ⁶⁹ B. de Keijzer, De afstamming van Gerard van Velsen opnieuw bekeken, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2011, jrg. 128, nr.1, p. 38-40
- ⁷⁰ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr's 1569, 1570, 1571, 1572, 1573 en 1574.
- ⁷¹ H.J.J. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder*, (1314-1356), 1980.
- ⁷² Idem.
- ⁷³ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 490.
- ⁷⁴ Idem, dl. II, nr. 456.
- ⁷⁵ Idem, dl. III, nr. 1574.
- ⁷⁶ Nicole Ex en Frits Scholten, *De Prins en de Keyser in de Nieuwe Kerk te Delft*, 2001; Jos de Meyere, *Het Grafmonument van Reinoud III van Brederode in de Grote Kerk te Vianen*, 2010.
- ⁷⁷ Guido de Werd en Wiland Koenig, *Land im Mittelpunkt der Mächte, Die Herzogtümer Jülich-Kleve-Berg*, 1984; A. of vianen hvvan Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre en graven van Zutphen*, 1967.
- ⁷⁸ P. Borst, A. de Groot, J.G. Jonker-Klein en R. Roks, *Graven en begraven in de Dom van Utrecht*, 1997; Gerard van Wezel et.al, *De Onze-Lieve-Vrouwekerk en de grafkapel voor Oranje-Nassau te Breda*, 2004.
- ⁷⁹ J. Belonje, *Stenen Charters*, 1948, vierde druk; Etienne van Caster en Roland Op de Beeck, *De grafkunst in Belgisch Limburg*, 1981.
- ⁸⁰ Het Utrechts Archief, *Verzameling Van Buchel Booth*, Monumenta, p. 27, fol. 16.
- ⁸¹ Bloys van Treslong Prins (Zeeland), 's Heer Arendskerke, blz. 83, nr. 6.1.
- ⁸² Floor slab of John (de) Cock in the St. John's Cathedral, 's-Hertogenbosch, MeMo 2623.
- ⁸³ A. Mensema, R. de Raat, en C. van der Woude, *Inventaris van het huisarchief Almelo, 1236-1917* (1933), dl. 1, p. XLII.
- ⁸⁴ H.U.A. Utrecht, *Verzameling Van Buchel Booth*, Monumenta, fol. 17v.
- ⁸⁵ D. Buurman, in: *De Cannenburch en zijn bewoners*, 1990, p. 53.
- ⁸⁶ Jan H. Verhoog, *Onvoltooide Roem*, 1997, p. 119-127; met gebruikmaking van het rapport van B.J. Oosterop, *De Brederodezerk van de Engelmunduskerk in Velsendorp*.
- ⁸⁷ H.J.J. Vermeulen, Het geslacht van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328 (vervolg), in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2006, jrg. 123, nr. 4, p. 201 e.v.; H.G.A., Het archief van het huis Batenburg, *idem*: Het archief van het huis Bronkhorst.

- ⁸⁸ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 1041.
- ⁸⁹ J.H. Verhoog, *Onvoltooide Roem*, 1997, p. 119-127.
- ⁹⁰ Mededeling (e-mail d.d. 13.03.2019) van dhr. M.C.W. (Martin) Veen, Beheerder Provinciaal Depot voor Archeologie – Regionale Economie en Erfgoed; Jan H. Verhoog, *Onvoltooide Roem*, 1997, p. 119-127.
- ⁹¹ H. Nagtegaal, *Heraldisch Vademecum*, 2003, p. 67-68.
- ⁹² Et in pavimento lapis caeruleus aere vestitus, cui insculpta sunt sequentia, cum infinitis propemodum emblematis, ornatus causa circum additus. Habitus vero est viri, sacrali solemni ornati veste, librum clausum manibus tenens, cum Salvatoris sedentis imagine. Hic iacet sepultus venerabilis vir Giselbertus dictus Coc de Opinen, praepositus et archidiaconus Traiectensis, qui obiit anno MCCCXCI, XX mensis maii, amen.
- ⁹³ P. Ernsting en J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, nr. 185; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre Meuse*, 1961, t.p., dl. I, nr. 6681.
- ⁹⁴ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, 1830-1875*, dl. I, nr's 177 en 268.
- ⁹⁵ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1909, dl. III.2, nr. 3152; J. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Heusden, in: *Ons Voorgeslacht*, 1997, jrg. 52, nr. 483, p. 357-358.
- ⁹⁶ H.J.J. Vermeulen, Mitsen en Maren bij twee grafstenen De Cock, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2018, jrg. 135, nr. 1, p. 1, afb.1.
- ⁹⁷ In medio fere templi eo loco, ubi ad columnam sive pilam depicta spectantur insignia Isendoriana, lapis est in pavimento, cum hoc epitaphio et signis. Sepulcrum generosi domini Adriani ab Isenderen, sedis apostolicae pronotarii, ac huius ecclesie canonici, qui obiit VII februarii anno MD LXVI.
- ⁹⁸ Ostenfelde, archief huis Vornholz, Nederlands gedeelte, inv. nr. 1103; J. Kort, *Het archief van de familie van Matenesse en van de heerlijkheid Matenesse, 1251-1917*, 1988, nr. 526.
- ⁹⁹ J. Sloet, *Register op de lenaktenboeken van het vorstendom Gelre en het graafschap Zutphen, 1924, Kwartier Nijmegen*, p. 655-656; idem, p. 93-94.
- ¹⁰⁰ Idem, p. 613-614;
- ¹⁰¹ Idem, p. 93-94; A. van Schilfgaarde, *De graven van Limburg Stirum in Gelderland en de geschiedenis hunner bezittingen*, 1961, dl. III.2, nr. 606.
- ¹⁰² Ostenfelde, archief huis Vornholz, Nederlands gedeelte, inv. nr. 1108.
- ¹⁰³ J. Kort, *Het archief van de familie van Matenesse en van de heerlijkheid Matenesse, 1251-1917*, 1988, nr. 539; J. Sloet en J. van Veen, *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en het graafschap Zutphen, 1912, Uitheemsche leenen*, p. 4.
- ¹⁰⁴ J. Sloet en J. van Veen, *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en het graafschap Zutphen, 1912, Uitheemsche leenen*, p. 4; idem, p. 4.
- ¹⁰⁵ H.G.A., Arnhem, archief huis Soelen, inv. nr. 417; R. Wartena, *Inventaris van het archief van het huis de Cannenburg*, 1969; inv. nr. 62.
- ¹⁰⁶ A. van Schilfgaarde, Het adellijk geslacht Van Rossem, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1953, jrg. 70, kol. 139; R. Wartena, *Inventaris van het archief van het huis de Cannenburg*, 1969; inv. nr. 88.
- ¹⁰⁷ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, 1830-1875*, dl. VI-2, nr. 1445.
- ¹⁰⁸ A. van Schilfgaarde, Het adellijke geslacht Van Rossem, *De Nederlandsche Leeuw* 70 (1953), kol. 138.
- ¹⁰⁹ D. Graswinckel en H. Hardenberg, Het archief van het kasteel Rechteren, 1941, nr. 137; A. van Schilfgaarde, *Archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949, nr. 1567.
- ¹¹⁰ Van Schilfgaarde, Het adellijke geslacht Van Rossem, in: *De Nederlandsche Leeuw* 70 (1953) 138-139.
- ¹¹¹ Idem, 139.
- ¹¹² Idem, 139.
- ¹¹³ Idem, 139.
- ¹¹⁴ J. Kort, *Leenhoven van de heren van Vianen, 1292-1666*, *Ons Voorgeslacht*, 1985, jrg. 40, nr. 353, p. 430; R. Wartena, *Inventaris van het archief van het huis de Cannenburg*, 1969, nr. 64.
- ¹¹⁵ H.J.J. Vermeulen, Het geslacht van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328 (vervolg), in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2006, jrg. 123, nr. 4, p. 201 e.v.; H.G.A. Arnhem, Het archief van het huis Batenburg; idem: Het archief van het huis Bronkhorst; N.A. 's-Gravenhage, collectie Van Limburg-Stirum, inv. nr. F 2.
- ¹¹⁶ H.G.A., Het archief van het huis Batenburg.
- ¹¹⁷ J. Kort, Het archief van de familie van Slingelandt (420) 1438-1868, 2004, p. 122, bijlage C, nr. 544.
- ¹¹⁸ A.R.A. Brussel, archief familie Van Boisschot, in: Nr. 20; Archives départementales du Nord, Tresor des chartes, inventaire chronologique manuscrit en 9 volumes, dl. III, 1315-1342; Baron V. de Ryckman de Betz et vicomte Fernande de Jonghe d'Ardoye, *Amorial et biographies des chanceliers et conseillers de Brabant, Hombeek*, p. 58-59.

-
- ¹¹⁹ A.R.A. Brussel, archief Merode-Westerlo, inv. nr. 909; Baron Ryckman de Betz et Vicomte Fernande Jonghe d'Ardoye, *Amorial et biographies des chanceliers et conseillers de Brabant*, Hombeek, p. 58-59.
- ¹²⁰ E. van Caster en R. Op de Beeck, *De grafkunst in Belgisch Limburg*, 1981, nr. 61, p. 165-166.
- ¹²¹ G. van Dijk en H. van Wijhe, *Het geheim van de Wijenburg*, 2009, p. 16.
- ¹²² E. von Oidtmam, Rheinische Ahnentafeln, in: *Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde*, 1913, dl. I, nr. 1, p. 2-8.
- ¹²³ J. Belonje, Stenen charters, in: *Heemschutserie*, 1948, dl. 8, vierde druk, afb. 6.
- ¹²⁴ Idem, afb. 7.
- ¹²⁵ B. Koene, *Voor graaf en geslacht*, 2005, p. 143, 145 en 146.
- ¹²⁶ G. van Wezel, *De Onze-Lieve-Vrouwenkerk en de grafkapel voor Oranje-Nassau*, 2002, p. 278 e.v., nr. 37.
- ¹²⁷ C. Temminck Groll, *Cannenburg en zijn bewoners*, 1990, p. 53.
- ¹²⁸ E. van Caster en R. Op de Beeck, *De grafkunst in Belgisch Limburg*, 1981, nr. 60, p. 161-164.
- ¹²⁹ S. Langereis, *Geschiedenis als ambacht*, 2001.
- ¹³⁰ S. van Zanten Jut, *Inventaris van de collectie Van Spaen*, 1951.
- ¹³¹ P. Muller, *Regesta Hannonensia, 1299-1345*, 1881.
- ¹³² A. Schmidt-Ernsthausen, *Archief van der graven van Blois, 1304-1397*, 1982.
- ¹³³ J. Kort, *Het archief van de heren van Haarlem, 1254-1321*, 1976.
- ¹³⁴ J. Bos-Rops, *Inventaris van het archief van de familie Heereman van Zuydtwijck, 1360-1880*, dl. I-II, 1987.
- ¹³⁵ J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981.
- ¹³⁶ J. Kort, *Het archief van de familie van Matenese en van de heerlijkheid Matenese, 1251-1917*, 1988.
- ¹³⁷ C. Dekker, *Inventaris van het archief van de heren van Puten en Strijen, 1235-1459*, 1960.
- ¹³⁸ J. Bos-Rops, *Inventaris van het archief van het huis Rumpt, 1372-1789*, 1987.
- ¹³⁹ J. Kort, *Archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, 1272-1371*.
- ¹⁴⁰ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288 - 1827*, 1980.
- ¹⁴¹ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 173.
- ¹⁴² Idem, p. 173.
- ¹⁴³ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288-1827*, 1980, dl. I, nr's. 538 en 553.
- ¹⁴⁴ J. Bos-Rops, *Inventaris van het archief van het huis Rumpt te Geldermalsen, 1372-1789*, 1987, inv. nr. 1.
- ¹⁴⁵ A. Verkooren, *Chartes et cartulaires de Brabant, 1154-1427*, v.a. 1910, p.p. dl.1-8, d.p. dl.1-2; t.p. dl.1-4 plus supplement; H. Hardenberg, *Inventaris van het archief van de heren van Altena*, 1932; A. Verkooren, *Chartes et cartulaires de Luxembourg, 1083-1555*, 1914-1921, dl. 1-4; W.R. Schleidgen en H. Preuss, *Kleve-Mark Urkunden, 1223-1416*, v.a.1983, dl. 1-3; A. van Schilfgaarde, *Het Archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949, dl. I-3; H. van Bavel, O.Praem., *Regesten abdij van Berne, 1134-1500*, 1984-1990, dl. 1-2.
- ¹⁴⁶ A. van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949, dl. II, nr. 41a.
- ¹⁴⁷ Idem, nr. 51a.
- ¹⁴⁸ H. van Bavel O.Praem., *Inventaris van het archief van de cisterciënzerkloosters Mariënkroon en Mariëndonk, 1245-1631*, 1972, nr. 27.
- ¹⁴⁹ H. van Bavel O.Praem., *Regesten abdij van Berne, 1134-1400*, (1984), nr. 154.
- ¹⁵⁰ J. Kort, Overzicht van de leenkamers in Holland, 1996, en J. Kort, Repertorium op de lenen van Gaasbeek, 2001.
- ¹⁵¹ L. Galesloot, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant*, 1865, alsmede *Inventaire des archives de la cour féodale de Brabant, 1870-1884*, dl. I-II (Ook hier moet naar de originele lenregisters, te weten, het Casselboek/het Latynsboek, het Stootboek, het Spectboek, enz., enz., worden verwezen); J.J.S. Sloet, J.S. van Veen en A.H. Martens van Sevenhoven Baron Sloet, e.a. *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen*, 1904-1924; E. Dösseler en F. Oediger, *Die Lehnregister des Herzogtums Kleve*, 1974.

Getuigenissen

Hoofdstuk III: Getuigenissen.

III.1. Inleiding.

De doelstelling van het hoofdstuk getuigenissen is te analyseren in hoeverre getuigen op adellijk niveau familie van de oorkonder zijn. Het daaruit verworven inzicht kan een hulpmiddel opleveren voor het onderzoek van een adellijke familie in de late middeleeuwen, in de Nederlanden. Deze analyse wordt uitgevoerd door de rol van de maagschap in enkele specifieke verantwoordelijkheidssituaties te bestuderen. Dit betreft de borgstelling bij uiteenlopende rechtshandelingen - beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen - de opstelling en bekrachtiging van huwelijksvoorwaarden, het vaststellen van magescheiden, testamenten en voogdijstellingen. In dit hoofdstuk zal daarom aandacht worden geschonken aan het familie-onderzoek, de familiegoederen en de familierelaties (magen en vrienden) om met de kennis daarvan middels de rechtshandelingen het gestelde doel, getuigen zijn familie van de oorkonder, te bereiken.

III.2. Familie-onderzoek.

Het genealogisch onderzoek naar adellijke families in de late middeleeuwen in de Nederlanden is meestal patrilineair. De leden van die families, die deelnemen aan het onderzoek, worden hierin zo lang mogelijk gevolgd. Het onderzoek wordt echter veel vruchtbaarder, wanneer niet alleen patrilineair, maar ook matrilineair naar bouwstenen voor het genealogisch onderzoek van die families wordt gezocht. De voor- en toenamen van de oorkonder, goederen, aangelanden, getuigen, borgen en medezegeleers kunnen vaak de aanleiding zijn om op basis van die voor- en toenamen, enz., naar andere families te kijken. De vruchtbaarheid van dat onderzoek wordt verder vergroot door niet alleen naar de horizontale (vergelijkbare) generaties, maar ook naar de verticale (oudere/jongere) generaties van die families te kijken. Het patri- en matrilineair gericht genealogisch onderzoek vergroot de kans op het vinden van de benodigde gegevens van die andere families. Hierdoor kan dikwijls een beeld van de maagschap - de samenbindende factor bij al deze getuigenissen - worden gemaakt.

III.3. Familiegoederen.

De middeleeuwse maatschappij bestond niet uit een verzameling individuen maar uit een verzameling families¹. Als lid van een familie had men, met de vrienden en vijanden van die familie, de vriendschap en vijandschap (veten) gemeen. Hierdoor kan worden aangenomen, dat niet alleen het onroerend maar ook het roerend goed familie-eigendom was en dat een vermogen niet van één persoon maar van de gehele familie en dus familievermogen was. Omdat de verschriftelijking van vermogenstransacties de bronnen voor het familie-onderzoek levert, heeft dit consequenties voor het familie-onderzoek.

In het oud-vaderlands recht bestond een duidelijk onderscheid tussen roerend en onroerend goed. Het onroerend goed was ontilbaar, onverplaatsbaar en erfelijk terwijl het roerend goed tilbaar en verplaatsbaar was. Het oud-vaderlands recht werd ook toegepast op onlichamelijke zaken (niet zintuigelijk waarneembaar). Hiervoor was de verklaring, dat er rechten waren, zoals tiend-, cijns-, jacht-, vis- en veer-rechten, erfpachten of huur van langere duur, die men ook als onroerend goed wilde beschouwen. Deze belangrijke rechten waren ook familiegoed en werden daardoor tot

de onroerende goederen gerekend. Aanvullend kan nog worden opgemerkt, dat het vruchtgebruik en pandschap onroerend waren indien zij op onroerend goed en roerend indien zij op roerend goed waren gevestigd. Huur voor korte tijd, bijvoorbeeld voor zes jaar of korter, werd als roerend aangemerkt. Houten en stenen huizen op de grond van iemand anders werden eveneens als roerend beschouwd. Later werden de stenen huizen als onroerend goed aangemerkt. Het onroerend goed was erfelijk familiebezit, terwijl het roerend goed individueel eigendom was.

De overgang van het Germaans naar het oud-vaderlands recht op dit punt is die van familie-eigendom naar private eigendom. Het aangeërfde onroerend goed was toen geen familie-eigendom in de letterlijke zin van het woord meer. De familie of een familielid kon er zich echter nog steeds tegen verzetten en kon zelfs verhinderen, dat de eigenaar er over beschikte ten bate van niet-familieleden en het zodoende buiten de familie bracht. Familie-eigendom was het toen nog in deze zin, dat het niet bij de ganse familie, maar bij een lid van de familie en op deze wijze in de familie bleef. Dit recht van verzet kon niet alleen bij beschikkingen om niet – huwelijksvoorwaarden, magescheiden - worden uitgeoefend, maar eveneens bij schenkingen onder levenden, beschikkingen bij testament en beschikkingen onder bezwarende titel - bv. verkoop. Kortom, het was mogelijk het recht van verzet bij elke rechtshandeling, waardoor onroerend goed aan iemand buiten de familie zou komen, in te zetten. De verkoop van onroerend goed werd door het recht van verzet – medezeggenschap - zeer bemoeilijkt. De familieleden van de verkoper, wier medewerking niet, via vrije wil of via vergoeding, was verkregen konden het recht van verzet uitoefenen.

De familieleden van de verkoper van een onroerend goed of onlichamelijke zaak hadden daarnaast het recht om voor dezelfde prijs de reeds aangegane verkoop over te nemen, het goed/de zaak te naasten, het zogenaamde naastingsrecht. Vermoedelijk heeft dit recht zich uit een voorkoopsrecht ontwikkeld. Het voorkoopsrecht is het recht der familieleden om te eisen, dat het goed/de zaak, voordat deze aan derden wordt verkocht eerst aan hen wordt aangeboden. Het naastingsrecht kwam niet overal voor. Het was plaatselijk gewoonterecht. Ook bij verpanding of verpachting tegen onlosbare renten van een onroerend goed kon naasting plaatsvinden. De familieleden, d.w.z. de wettige erfgenamen van de verkoper, hadden het recht, om in de regel voor het gerecht en met zekere formaliteiten, het object van de verkoop te naasten. Voorwaarden hiervoor waren dat de naasting niet ten behoeve van vreemden was, dat dezelfde prijs vermeerderd met de kosten zou worden betaald en dat de transactie binnen een bepaalde termijn (bijv. een jaar en een dag) zou worden afgehandeld.

De familieleden bij het recht van verzet en het recht van naasten waren behalve de naaste erfgenamen, zoals de kinderen en kleinkinderen, eveneens de verwanten uit de opgaande of zijlijn, die eerst bij vooroverlijden van de naaste erfgenamen zouden kunnen erven. Bij familieleden moet ook onderscheid worden gemaakt tussen de bloedverwanten - personen die voorouders gemeen hebben - en de aanverwanten - personen waarbij een betrekking bestaat tussen de ene echtgenoot en de bloedverwanten van de andere. Dit levert een probleem op bij aangetrouwde familieleden. Het aangetrouwde lid is geen familie en kan alleen als borg optreden in de rol van voogd over zijn kinderen. Cruciaal voor dit wel of niet optreden als borg is dus niet het gesloten huwelijk, maar het feit dat uit deze verbintenis kinderen waren geboren.

In de landsheerlijke periode en daarna stonden minderjarige en getrouwde vrouwen onder voogdij van hun vader respectievelijk schoonvader en echtgenoot. Hier staat tegenover, dat de meerderjarige ongehuwde vrouw en de weduwe nage-

noeg volkomen zelfstandig konden functioneren. Deze zelfstandigheid had echter één beperking. De meerderjarige vrouw of weduwe had bij het verrichten van rechtshandelingen, die voor het gerecht moesten plaatsvinden, de bijstand nodig van een voogd. De taak van deze voogd - de zogenaamde gekoren (gekozen) voogd - was één bepaalde rechtshandeling tot een (goed) einde te brengen.

Het is duidelijk, dat in de middeleeuwen de familie en onroerende goederen, alsmede de onlichamelijke zaken, onlosmakelijk aan elkaar waren verbonden. Het is dan ook begrijpelijk, dat bij getuigenissen, waarin veelal sprake is van onroerende goederen en/of onlichamelijke zaken, de maagschap - dat wil zeggen de naaste erfgenamen, zoals de kinderen en kleinkinderen, maar ook de verwanten uit de opgaande of zijlijn - moesten worden betrokken (formele goedkeuring) en/of worden uitgenodigd (bezegeling). Was dat niet het geval, dan kon tegen de rechtshandelingen met personen buiten de familie verzet worden aangetekend. Ook was het mogelijk, voor de familieleden van de verkoper van een onroerend goed of onlichamelijke zaak, het onroerend goed of de onlichamelijke zaak, te naasten. Wanneer wordt gesproken van familieleden betrof dit niet alleen de bloedverwanten maar ook, bij blijken geboorte, de aanverwanten. Het is duidelijk, dat de minderjarige en verloofde/gehuwde vrouw, in tegenstelling tot de meerderjarige ongehuwde vrouw of weduwe, een ondergeschikte rol speelde. In de bijlagen bij dit hoofdstuk worden deze bevindingen bij 50 rechtshandelingen van adellijke families, in de periode 1250-1500, gespreid over de Nederlanden, aangetoond cq. aannemelijk gemaakt.

III.4. Familierelaties.

In de Nederlanden wordt doorgaans slechts een beperkt deel van het totaal aan verwanten tot de verwanten van een bepaalde persoon (hier aangeduid als *ego* = ik) gerekend. In onderstaand diagram is een familie weergegeven met daarin de benamingen, zoals die tegenwoordig binnen de Nederlandse samenleving worden gebruikt. Uitgangspunt is een ongehuwd persoon zonder kinderen.

Afb. III.1. Verwantschapsdiagram voor een ongehuwde persoon²

Het kerngezin (het conjugale gezin): ‘Ontstaan door vrije keuze van de partners, geborgd door de gelijkberechtiging en intimiteit tussen de partners en tussen hen en de kinderen en vormgegeven door de weinig verplichtende contacten van de partners en de kinderen met de overige verwanten of met de directe leefomgeving’, volgens de opvatting van P. Hoppenbrouwers³ had omstreeks 1500 nog een lange weg te gaan. In de visie van E. Shorter⁴ was in de periode tussen 1250 en 1500, die hij de ‘Bad Old Days’ noemt, het gezinsleven sterk afhankelijk van de invloed van een uitgestrekte verwantenkring, waren de huwelijken over het algemeen met politieke of zakelijke oogmerken gearrangeerd en gingen de vrouwen en kinderen gebukt onder de wil van de pater familias. Het onderhavige onderzoek lijkt de visie van Shorter op het gezinsleven tussen 1250 en 1500 te bevestigen.

In de Middeleeuwen werden in de Nederlanden, in het kader van de kerkelijke huwelijkswetgeving, de verwanten tot en met de vierde graad van bloedverwantschap als behorend tot de familie gerekend⁵. De basis hiervoor was gelegd op het Concilie van Lateranen IV in 1215. Hier werd bepaald dat voor de huwelijkspartners de bloedverwantschap niet verder mocht reiken dan tot en met de vierde graad⁶. Dit in tegenstelling tot de zevende graad die tot 1215 als uiterste grens voor de verwantschap werd gebezigd. De kerk had dit bepaald om aan te geven binnen welke groep niet mocht worden getrouwd om incest te voorkomen. In de praktijk zullen zij zich hieraan waarschijnlijk slecht hebben kunnen houden. Waarschijnlijk leverde dit, gezien de veelheid aan pauselijke dispensaties, binnen de relatief kleine groep van de adel veel problemen op. Regelmatig moest dan ook voor deze huwelijksbeletselen dispensatie worden aangevraagd. Deze beletselen golden niet alleen voor de bruidegom en bruid, maar ook voor de eerste en tweede echtgenoot/echtgenote en de bruidegom of bruid, en ook voor de vroegere verloofde en de bruidegom of bruid.

In de Middeleeuwen werden in de Nederlanden voor de rechtshandelingen als borgstellingen - beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen, alsmede huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen - waar de verwantschap tussen de oorkonder en diens borgen/getuigen een beduidende rol speelde, vermoedelijk ruimere graden van bloedverwantschap gehanteerd. De borgen zorgden er voor - al dan niet onder bepaalde voorwaarden - dat duidelijkheid werd geschapen door afstand of geen afstand van hun rechten te doen. Dit had als doel de problemen, als gevolg van onduidelijkheden, in de toekomst te voorkomen en zekerheid te scheppen. Deze groep verwanten werd aangeduid als de maagschap (het Nederlandse woord voor verwant is maag). Het interessante aan een maagschap, volgens de huidige stand van het onderzoek, is dat deze vooroudergeoriënteerd is, maar niet op één voorouder (patrilineair), maar op alle voorouderparen (patri- en matrilineair).

In het onderstaande zal worden aangetoond dat voor de verwantschap tussen de oorkonder en diens borgen/getuigen een ruimere marge werd aangehouden dan voor de verwantschap tussen de bruidegom en bruid.

III.5. Magen en Vrienden.

In middeleeuwse teksten komt regelmatig de combinatie maagschap en vriendschap, magen en vrienden, voor. Zij vormt volgens Hoppenbrouwers één geheel en kan worden aangemerkt als een van die vele tautologieën waaraan het Middelnederlands zo rijk is⁷. In veel gebeurtenissen in het dagelijkse middeleeuwse leven speelden de maagschap, magen en vrienden, een doorslaggevende rol. Zoals boven reeds onder de aandacht is gebracht moet hierbij aan borgstellingen, bij beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen, alsmede aan huwelijksvoorwaarden, magescheiden, tes-

tamenten en voogdijstellingen worden gedacht. Regelmatig wordt het begrip magen en vrienden in algemene termen gebruikt, waarbij de afzonderlijke magen en vrienden niet nader worden gespecificeerd. Het bewijs voor Hoppenbrouwers stelling - de combinatie magen en vrienden is een tautologie - is dan echter moeilijk te leveren. Hiervoor moeten geslachten zeer diep en breed worden onderzocht. Het is onvoldoende alléén de hoofdstaak van het betreffende geslacht te onderzoeken ook alle zijstaken moeten worden nagespeurd. Daarnaast is het zaak, dat de aangehuwde vrouwen en mannen, maar ook hun ouders, grootouders, indien mogelijk in kaart worden gebracht. De drie gebeurtenissen, waarin expliciet sprake is van magen en vrienden, zijn een verzoening uit 1292 (1292 kort na 6 februari)⁸, een belofte van 19 oktober 1307⁹ en een magescheid van 22 juli 1415¹⁰.

In de eerste rechtshandeling vindt de verzoening plaats van Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, met edelvrouwe, vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland. Hiervoor staan Gijsbrecht, heer van Amstel, Floris van Brederode, Herman van Woerden, Willem IV, heer van Strijen, ridders, Jan van Teilingen, Floris van de Woerd, Dirk, zoon van heer Simon, en Willem van Oegstgeest, als magen en vrienden van Dirk II, heer van Brederode, borg. Mogelijk zijn borg één tot en met drie de nauwe verwanten, de magen en borg vier tot en met acht de verre verwanten, de vrienden! De resultaten van dit onderzoek zijn in Geneagram Borgstelling 7 neergelegd (zie voor de bewijsvoering aanhangsel IIIa/d en IIIf).

In de tweede rechtshandeling doet Jan van Beusichem van Culemborg, knape, een belofte aan Reinoud, graaf van Gelre. De maagschap - *nostros consanguineos et amicos* - bestaat uit Jan, heer van Arkel, Arnold van Arkel, Hubrecht van Vianen, Hubrecht van Schonouwen, Steven van Beusichem, zoon van Alard, ridders, Sweder van Abcoude, Sweder van Montfoort, Wouter van Zoelen, alsmede Dirk en Steven van Lienden, knapen, staat hiervoor borg. De resultaten van deze navorsing zijn in Geneagram Borgstelling 1 neergelegd (zie voor de bewijsvoering ook de eerste belofte).

In de derde rechtshandeling vindt het magescheid plaats tussen Agnes de Cock van Waardenburg en Elisabeth, Gerarda, *Agnes*, Jan, Willem, Jan, Hubrecht, Sweder, Alard en Henrica, haar kinderen, van de door Willem van Broekhuizen, haar echtgenoot repectievelijk hun vader, nagelaten goederen. Hiervan zijn: Roelman van Arendaal, heer van Well, ridder, Jan en Hendrik van Broekhuizen, broers, Jan en Dirk *van Broekhuizen* van Wickerode, broers, en Seger van Broekhuizen *van Oijen*, hun magen en vrienden, getuige. De resultaten van deze nasporing zijn in Geneagram Maagschap 1 neergelegd (zie voor de bewijsvoering ook het eerste magescheid).

Bovenstaande voorbeelden versterken het vermoeden dat de combinatie magen en vrienden inderdaad als een tautologie kan worden aangemerkt. Dat wil overigens niet zeggen, dat een vriend altijd (verre) familie is. Het kan heel goed dat het een persoon is waarmee een vriendschappelijk relatie of persoonlijke band wordt onderhouden of een persoon die wordt vertrouwd en aardig gevonden.

Op de valreep van dit onderzoek werd ik¹¹ geattendeerd op het bestaan van een tweetal oorkonden van 22 september 1283¹². Beide oorkonden hebben o.a. betrekking op de verpanding van het kasteel en de stad Wassenberg alsmede alle toebehoren voor 8.000 Keulse marken door Reinoud I, graaf van Gelre en hertog van Limburg, aan Siegfried van *Westerburg*, aartsbisschop van Keulen. In de oorkonde van Siegfried is sprake van heer Hendrik van Montfort, de graven van Luxemburg en Gulik, de heren van Valkenburg en Heinsberg, en daarenboven *de edelheren* Walram van Luxemburg, Van Hengebach, Van Leeuwenberg, Van Berchem en Gerard van Gulik, die verwanten en vrienden (*consanguineorum vel amici*) van Reinoud worden

genoemd. Ook zij mogen volgens deze verpanding, evenals Reinoud, het kasteel en de stad met alle toebehoren lossen met 8.000 Keulse marken. In de tegenoorkonde van Reinoud is sprake van de graven van Luxemburg en Gulik, de edelheren Van Valkenburg, Van Heinsberg, de broer van de hertog van Luxemburg, Van Hengebach, Van Leeuwenberg en Gerard van Gulik, zijn bloedverwanten (*consanguineorum*), alsmede de heer van Montfort, zijn avunculus (oom van moederskant). De groep verwanten en vrienden in de oorkonde van Siegfried is dezelfde als de schare verwanten in de oorkonde van Reinoud. Door deze twee oorkonden wordt de indruk gewekt, dat ook binnen vorstelijke families sprake was van gemeenschappelijk onroerende goederen en dat de maagschap - magen en vrienden - op deze goederen bij rechtshandelingen, middels het recht van verzet en het recht van naasting, hierop rechten konden doen gelden. Het zou dus mogelijk kunnen zijn dat ook onder vorsten sprake is van magen en vrienden die beide verwanten kunnen zijn.

III.6. Borgstellingen.

Er zijn sterke aanwijzingen, dat in de late middeleeuwen in de Nederlanden adellijke oorkonders en adellijke borgen geregeld familie van elkaar waren. De aanwijzingen hiervoor worden in bovengenoemde bouwstenen gevonden. Het valt om te beginnen op, dat borgen vaak expliciet maag van de oorkonder worden genoemd. In veel gevallen is met enige inspanning deze maagschap (verwantschap) ook impliciet te achterhalen. Uiteraard moet er sprake zijn van bloedverwantschap. De oorkonder(s) en de borgen moeten dus gemeenschappelijke voorouders hebben. Dit kan een probleem opleveren bij aangehuwde familieleden. Het aangehuwde lid is geen familie en kan alleen als borg optreden in de rol van voogd over zijn kinderen. Cruciaal voor het wel of niet kunnen optreden als borg is dus niet de gesloten huwelijksverbintenis, maar of er uit dit huwelijk kinderen zijn geboren die in leven zijn. Aangenomen mag worden, dat magen/vrienden/borgen in borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden en voogdijstellingen, volgens een bepaalde rangorde worden vermeld. Deze rangorde - zie hoofdstuk bewapeningen - is de oudere vóór de jongere generatie, de oudere vóór de jongere tak, en de nauwere (broer en zuster, zwager en schoonzus, vader en moeder, oom en tante, alsmede grootvader en grootmoeder) vóór verdere verwantschap (magen en vrienden). Bovendien gaat binnen deze rangorde de man vóór de vrouw, de geestelijke vóór de leek en de ridder vóór de knape (Geneagram Algemeen 0.2, 9 en 10, alsmede Geneagram Borgstelling 7).

De borgstelling is een rechtshandeling waarmee een borg of groep borgen zich garant stelt voor degene die een verplichting aangaat. Deze verplichtingen komen voort uit beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen en dergelijke. Dus uit zakelijke en menselijke overeenkomsten. Indien de belover, verkoper, verpachter of verzoener de verplichtingen niet nakomt, zijn de borgen genoodzaakt in plaats van de verkoper, enz., diens verplichtingen te voldoen. De borg zal op eigen kosten in een herberg in een vooraf bepaalde stad in leistung komen en daar blijven tot de belofte is gehonoreerd, de koop- of pachtpenningen zijn betaald of de zoen is gesloten¹³. In het geval de oorkonder de voorwaarden vermeld in de borgstelling verbreekt, kunnen hij en zijn borgen een boete of zelfs al hun goederen, zowel eigen als leengoederen, verbeuren¹⁴. Dit is wel afhankelijk van hetgeen in de borgstelling zelf is vastgelegd.

Het afleggen van een belofte, het verkopen of verpachten van goederen en het sluiten van een verzoening is vaak onmogelijk zonder toestemming of hulp van de maagschap. Overigens werden alleen zaken die de moeite waard waren via een borgstelling geregeld. De borgstelling geeft de koper of verpachter de zekerheid, dat de

maagschap van de belover, verkoper of pachter en verzoener volledig achter de transactie staat. Met de borgstelling in de hand krijgen de verkoper of verpachter meer zekerheid, dat de koop- of pachtpenningen daadwerkelijk zullen worden voldaan. Als geruststelling geven de belovers, verkopers of verpachters en verzoeners, de belofte - zoals uit veel akten blijkt - de borgen van hun belofte schadeloos te houden. In de recensie van de publicatie van B. de Keijzer, *Borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden, Onderzoek naar borgstellingen in de middeleeuwen*, uit 2011, stelt Ronald A. van der Spiegel¹⁵ zich onder de andere de volgende onbeantwoorde vragen. Hoe ver ging de verwantschap, waaruit de borgen werden gekozen en wie werd nog tot de kring der verwanten gerekend? C. Glaudemans heeft daar iets over geschreven¹⁶. Zij is de mening toegedaan, dat in de late middeleeuwen in Holland na een doodslag, door de nakomelingen van de overgrootouders van de dader zoengeld aan de nakomelingen van de overgrootouders van de dode moest worden betaald (vierde graad). Het kon iemand overkomen, dat hij/zij mee moest betalen aan een verzoening na een doodslag, terwijl hij/zij zich helemaal niet bewust was van zijn /haar verwantschap met de dader. Uit de casus waarin de borgen van Jan van Beusichem en Culemborg, knape, op 19 oktober 1307¹⁷, in het middelpunt van de belangstelling staan, volgt dat vermoedelijk alle nog levende verwanten, in deze casus van de 1^e tot 6^e graad, bij de borgstelling waren betrokken (Geneagram Borgstelling 1).

Een zeer opvallende groep bronnen voor een grootschalig inzicht in het functioneren van borgen is de verzameling oervedebrieven voor de aanval op Keulen bij de Ulrepoort van 14 op 15 oktober 1268. Deze groep bestaat uit een aantal brieven, waarin de verwanten van edelheer Hendrik van Herpen, ridder, die bij die overval werd gedood, en edelheer Albert van Herpen, diens broer, die bij dezelfde gelegenheid gevangen werd genomen, afzien van wraakneming op de burgers van Keulen. Deze verwanten zijn Everard (van Diest), proost van Sint-Georg te Keulen, Willem, graaf van Gulik, Werner van (Me)rode, ridder, Willem, eerstgeborene van de graaf van Gulik, Gerard van Blankenheim en Arnold van Diest, (9 juli 1271)¹⁸; Jan Brien van Diest, heer van Linter, (26 juli 1271)¹⁹, Arnold, heer van Crainhem, en Michael, zijn broer, (26 juli 1271)²⁰, Arnold, heer van Diest en burggraaf van Antwerpen, (2 juli 1271)²¹, Arnold en Gerard, broers, zoon van Lodewijk, heer van Leefdaal, (26 juli 1271)²², Godfried van Lewis en Gijsbrecht, zijn broer, (26 juli 1271)²³, Raso, heer van Liedekerke, en Jan, zijn broer, (26 juli 1271)²⁴, Godfried, heer van Wezemaal, en Gerard, zijn broer, (26 juli 1271)²⁵, Jan, heer van Kuyc (16 augustus 1271)²⁶, Willem, heer van Brederode, (16 augustus 1271)²⁷, Simon, heer van Haarlem, (16 augustus 1271)²⁸, Jan, heer van Renesse, en Costijn, zijn broer, (16 augustus 1271)²⁹, Gerard, oudste zoon van Arnold, heer van Heemskerk, en Bertold, zijn broer, (17 augustus 1271)³⁰, Jan Persijn, heer van Velzen, (17 augustus 1271)³¹, Albert, heer van Voorne, Floris, zijn broer, Hugo van Voorne, heer van Heenvliet, en Dirk, zijn broer, (17 augustus 1271)³². Aan de datum te zien, zijn de in de Keulse regio wonende verwanten samen met Arnold van Diest op 9 juli 1271, die uit de Zuidelijke Nederlanden op 26 juli 1271 en die uit de Noordelijke Nederlanden op 16 en 17 augustus 1271 in Keulen op bezoek geweest om hun oervedebrieven te bezegelen. De oervedebrieven zijn alle, evenals het merendeel van de zegels, in het Historisch Archief van de stad Keulen bewaard gebleven. Om de familierelaties van alle genoemde heren met de edelheren Hendrik van Herpen, ridder, en Albert van Herpen, te ontrafelen, zullen veel archieven in Nederland, België en Luxemburg, alsmede in Duitsland (Duisburg, Keulen en Münster) en Frankrijk (Parijs en Rijsel), moeten worden bezocht. Een dergelijk onderzoek zou de kaders van de onderhavige studie te buiten gaan. Voor de Noord-nederlandse oervederaars van de edelheren Hendrik en Albert van Herpen is

het onderzoek wel verricht en is de cirkel vrijwel rond. Het is nagenoeg zeker dat deze oervederaars via Alverada van Kuyc, de echtgenote van Dirk, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, familie van de edelheren Hendrik en Albert van Herpen zijn. Voor deze oervederaars kan dan ook de conclusie worden getrokken die de analyse bevestigt dat in de Nederlanden in de late middeleeuwen, in ieder geval door de nakomelingen van de overgrootouders van de dader aan de nakomelingen van de overgrootouders van de dode verantwoording moest (4^e graad), worden afgelegd. Ook zijn er voorbeelden dat bij de hypothese - adellijke oorkonders en adellijke borgen in de late middeleeuwen in de Nederlanden zijn familie van elkaar - alle nog levende verwanten waren betrokken (Geneagram Algemeen 7, Bewapening 3, Borgstelling 2, 5, 6, 7, 8, 11, Huwelijksvoorwaarden 1, 2 en Vernoeming 8, 16, 26, 34 37 en 38).

In het bovenstaande wordt verondersteld, dat in de late middeleeuwen in de Nederlanden adellijke oorkonders en adellijke getuigen vaak familie van elkaar waren. Een aangehuwd lid, hoewel geen familie, werd op bepaalde voorwaarden hiervan niet uitgezonderd. In de onderstaande rechtshandelingen - borgstellingen - zal duidelijk worden gemaakt, dat magen en vrienden familie van de oorkonder waren, dat magen en vrienden in een bepaalde rangorde werden vermeld en dat alle nog levende magen en vrienden bij gemelde borgstellingen waren betrokken.

III.6.1. Beloften.

Bij het analyseren van de groep personen die betrokken is bij beloften dient de genealoog er rekening mee te houden dat tussen de genoemde individuen mogelijk een verwantschapsrelatie bestaat. Aan de hand van vier voorbeelden kan de rol van de maagschap bij beloften worden geïllustreerd.

Geneagram Borgstelling 1.

Het eerste voorbeeld is de belofte van Jan van Beusichem en Culemborg, knape. Hij belooft op 19 oktober 1307³³, dat hij en Hubrecht, zijn zoon, verwekt bij Margaretha, dochter van wijlen heer Gerard van Maurik, het kasteel Maurik, waarmee Hubrecht voornoemd door Reinoud, graaf van Gelre, is beleend, als diens open huis zullen bewaren. Borgen voor deze belofte zijn Jan, heer van Arkel, Arnold van Arkel, Hubrecht van Vianen, Hubrecht van Schonouwen, Steven van Beusichem, zoon van Alard, ridder, Sweder van Abcoude, Sweder van Montfoort, Wouter van Zuilen, alsmede Dirk en Steven van Lienden, knapen, die verwanten en vrienden worden genoemd, die het ook vrijwel allen zeker zijn. De gegevens over de familie Van Lienden, uit het laatste kwart van de veertiende en het eerste kwart van de vijftiende eeuw, zijn echter minimaal. Zij laten geen bewezen maar slechts een veronderstelde plaats van Dirk en Steven van Lienden in de genealogie toe.

Geneagram Borgstelling 2.

Het tweede voorbeeld van een belofte is die van Jan van Nassau, gewezen elect van Utrecht, die op 15 maart 1296³⁴ belooft, dat hij de vijf kapittels te Utrecht niet lastig zal vallen, wanneer een der Utrechtse bisschoppen of wie dan ook hem geheel of gedeeltelijk de door de H. Stoel toegezegde uitkering van 1.000 pond per jaar zal onthouden. Hiervan zijn Floris V, graaf van Holland, Reinoud I, graaf van Gelre, Dirk VIII, graaf van Kleef, getuige. Ook Jan I, heer van Kuyc, ridder, alsmede

Hendrik en Willem, ridders, diens zoons, zijn getuige. Hier moet rekening worden gehouden met het feit dat de regerende vorsten, Floris V, Reinoud I en Dirk VIII, de overige borgen voorafgaan en dat daarna de familie Van Kuyc volgt. Jan I van Kuyc is gehuwd met Jutta van Nassau, een zuster van Jan. Uit dien hoofde is Jan van Kuyc een zwager van Jan van Nassau en zijn diens zoons Hendrik en Willem van Kuyc, ridders, diens zoons, oomzeggers van Jan van Nassau. Het is duidelijk dat hier sprake is van drie verwanten die beloven dat Jan van Nassau zijn belofte gestand zal doen.

Geneagram Algemeen 11.1.

Het derde voorbeeld van een belofte is die waarmee Maria van Brabant, hertogin van Gelre en gravin van Zutphen, op 8 juni 1366³⁵ erkent, dat zij 5.000 Vlaamse ponden aan de erfgenamen van Jan II de Cock schuldig is en belooft hiervoor een jaarrente van 500 Vlaamse ponden, losbaar met 1.000 pond per 100 pond rente, gevestigd op haar renten te s-Hertogenbosch, aan heer Rudolf de Cock, voogd van de kinderen van Jan II, diens broer, of na beëindiging van de voogdij aan de kinderen zelf zal be-talen. Hiervoor staan Wenceslaus en Johanna, hertog en hertogin van Luxemburg, Lotharingen, Brabant en markgraaf en markgravin van het Heilige Roomse Rijk, haar zwager en zus, borg. Ook in de hoogste kringen uit die tijd blijkt, wanneer er geen sprake is van landsheerlijke verplichtingen, dat borgen familie kunnen zijn.

Geneagram Algemeen 11.1.

Het vierde voorbeeld van een belofte is die van Arnold de Cock van Opijnen, schepen te Tuil, die op 1 september 1438³⁶ belooft, dat hij aan Gijsbrecht *de Cock*, heer van Hemert 3.000 Gelderse goudgulden zal betalen indien jonkvrouw Katharina, dochter van Gijsbrecht, zijn echtgenote, zonder kinderen komt te overlijden. Alfer de Cock, broer van Arnold, jonkvrouw Christina, moeder van Arnold, weduwe van Arnold, vader van Arnold, Jan van de Steeg, Gerard Marceliszn. en Jan van Ghiffen, staan hiervoor borg. De relatie van de eerste twee borgen, Alfer de Cock van Opijnen en Christina *van de Horst*, de moeder van Alfer, is duidelijk. Die van Jan van de Steeg, Gerard Marceliszn. en Jan van Ghiffen is nog onduidelijk.

III.6.2. Verkopen.

Het ligt voor de hand dat de genealoog ook bij het analyseren van de groep personen die betrokken is bij verkopen er rekening mee dient te houden dat tussen de genoemde individuen mogelijk een verwantschapsrelatie bestaat. Met de hulp van zeven voorbeelden wordt hun rol bij verkopen geïllustreerd.

Geneagram Algemeen 23.

Het eerste voorbeeld betreft de verkoping van de hoge heerlijkheid IJzendoorn en alle toebehoren, die op 17 april 1280³⁷ plaatsvindt voor Godfried van Wier, Gijsbrecht Merceman, Hendrik van Beuningen, Rutger, zoon van Ida, en Alard van Dromte, schepenen van Tiel. Zij verklaren, dat de edelheren Hendrik en Godfried van Ochten, broers, hun goederen te IJzendoorn met alle toebehoren aan heer Rudolf de Cock, hebben verkocht. Zij verklaren ook dat Jutta, moeder van Hendrik en Godfried, alsmede Jutta, echtgenote van Hendrik, nog van hun rechten afstand zullen doen. Tevens zullen Hendrik en Godfried er voor zorgen, dat heer Jan Wolft en Bertha *van Ochten*,

diens echtgenote, heer Arnold van Almelo en Marina *van Ochten*, diens echtgenote, en Jutta *van Ochten*, zuster van Hendrik en Godfried, van hun rechten afstand doen en dat Vederuna, weduwe van Herman genaamd Westrenen, haar lenen te IJzendoorn aan Hendrik zal opdragen en van Rudolf voornoemd zal ontvangen. Bij de verkoop wordt door de edelheren Godfried en Hendrik van Ochten, aan heer Rutger de Cock beloofd, dat zij hem van aanspraken op de heerlijkheid door de maagschap van Ochten zullen vrijwaren, en dat Jutta, hun moeder, Jutta, echtgenote van Hendrik, en Bertha *van Ochten*, Marina van Ochten, alsmede Jutta van Ochten, hun zuster, van hun aanspraken afstand zullen doen. Bertha *van Ochten*, echtgenote van heer Jan Wolft, is vermoedelijk - zij noemt haar twee kinderen Jutta³⁸ en Ricold - een dochter van Ricold II van Ochten en Jutta, diens echtgenote, en dus een zuster van Hendrik en Godfried van Ochten. Marina van Ochten, echtgenote van heer Arnold van Almelo, is waarschijnlijk - gezien haar voornaam - een kleindochter van Ricold I van Ochten en Marina, diens echtgenote, en daardoor een tante van Hendrik en Godfried van Ochten.

De enige bewaard gebleven akte van instemming met deze verkoop van de hoge heerlijkheid IJzendoorn, gedateerd 25 februari 1282³⁹, is die van Arnold van Almelo, ridder, en Marina, zijn echtgenote. Aangezien met het vorderen van de tijd geen aanspraken door de maagschap Van Ochten op de hoge heerlijkheid IJzendoorn met alle toebehoren zijn gedaan, mag worden aangenomen, dat ook de overige instemmingen met de verkoop heer Rudolf de Cock hebben bereikt. Het is duidelijk dat bij deze verkoop de volledige maagschap Van Ochten van dat moment acte de présence geeft.

Geneagram Borgstelling 2 en Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1.

Het tweede voorbeeld van een verkoping betreft een jaarrente van 200 pond zwarte Tournaisen door Otto en Johanna, heer en vrouwe van Kuyc en Heverlé, aan acht personen. Zij verklaren op 25 november 1324⁴⁰, dat zij voor deze rente - die door de schepenen, burgemeesters en de stad Grave zal worden betaald - 120 pond uit het gemaal, de gruit en de pacht van Grave, alsmede de waarden bij Grave, 30 pond uit de veetiende, 50 pond uit de tiende van de Tongelaarbroek en 50 pond uit de tol te Kuyc als onderpand hebben gesteld. Jan, hertog van Lotharingen, Brabant en Limburg (zegelt niet), Jan, proost te Maastricht en Leuven, Jan van Hoogstraten, Wenenmar, diens broer, alsmede Jan van Amstel en Jacop van Meerlo, Hendrik van Haps, ridders, Jan van Meer, Jan van Brakel, Peter van Meerlo, Peter, diens zoon, Jan de Hertog en diens broer, Jacob, zoon van Arnold Heym, Arnold, diens broer, Sarijs van Kuyc, Hendrik P(er)em, zoon van Quadepapen, en diens broer, Jan Perem en diens broer, e.a., staan borg voor deze transactie. Hoewel Jan, hertog van Lotharingen, Brabant en Limburg, onder de borgen voorkomt kan hij geen maag van Otto en Johanna, heer en vrouwe van Kuyc en Heverlé, zijn geweest. Hij was echter de primair gerechtigde in de onderpanden en moest daardoor als borg met de verkoop instemmen. Ook de borgen, die na heer Hendrik van Haps worden opgesomd, hebben - ondanks het feit dat de familienamen Van Meer, Van Brakel, Van Meerlo en Van Kuyc verwantschap doen vermoeden - nog geen plaats in de maagschap toegewezen gekregen. De overige borgen zijn allen via de mannelijke of vrouwelijke lijn, als verwanten van Otto, heer van Kuyc, aan te merken. Jan van Kuyc, proost te Maastricht en Leuven, is een broer van Otto, Jan en Wenenmar van Hoogstraten, broers, zijn oomzeggers van Otto, alsmede Jan van Amstel, oomzegger van Otto, Jacob van

Meerlo en Hendrik van Haps, ridders, die niet als familielid worden aangeduid, zijn respectievelijk een neef en een oomzegger van Otto.

Twee andere documenten vullen het bovenstaande aan. In het eerste document d.d. 20 april 1308⁴¹ geven Jan I, heer van Kuyc, met toestemming van Jutta, vrouwe van Kuyc, zijn echtgenote (*collateralis nostre*), Jan, proost te Maastricht en Leuven, en Otto, heer van Zelhem, ridder, hun zoons (*filiorum nostrorum*), alsmede Jan van Kuyc, hun kleinzoon (*nepotis nostri*), het grootste gedeelte van de gemene grond in hun heerlijkheid, tussen de heerlijkheid Herpen en de heerlijkheid Boxmeer, aan de ene kant, en de Maas en de Peel, aan de andere kant, tegen een jaarrente van tien pond, aan de inwoners van hun heerlijkheid. De getuigen, die niet expliciet als familieleden worden aangeduid maar wel tot de maagschap behoren, zijn Albert, heer van Herpen, *oomzegger*, Willem II, heer van Boxtel, *oomzegger*, Willem II, heer van Escharen, *achterneef*, Jacob III, heer van Meerlo, ridders, *oomzegger*, en Hendrik van de Lek, heer van Haps, knape, *kleinzoon*.

In het tweede document d.d. 8 november 1313⁴² verkoopt Jan II, heer van Kuyc, de goederen Ten Molenlaar en Ter Heiden met alle toebehoren, met toestemming van Jan, proost te Maastricht en Leuven, en heer Otto van Kuyc, zijn ooms, voor 200 Brabantse marken aan Jacob, zoon van Engelberna van Driel, het eerste goed tegen een jaarrente van vier kleine penningen en het tweede in leen van de heer van Herpen. De medezegelaars zijn heer Hendrik, heer van Haps, zijn neef, Jan van Amstel, zijn neef, en Rutger II, heer van Herpen, zijn verre neef (tevens leenheer).

Het staat buiten kijf dat naast de hertog, alléén op 25 november 1324, de volledige maagschap van de familie Van Kuyc toestemt in of instemt met de gemelde transacties. Met bovenstaande drie verklaringen, uit 1308, 1313 en 1324, kan de maagschap - zowel over de mannelijke als de vrouwelijke lijn - in meerdere generaties Van Kuyc in kaart worden gebracht. Hoewel in de verklaring van 20 april 1308 de getuigen niet als borg en slechts gedeeltelijk als familielid worden aangeduid, zijn zij dat - gezien het belang van de transactie - wel. Jan, heer van Kuyc, zal *coûte que coûte* hebben willen voorkomen, dat er familieleden waren die nog aanspraken konden doen gelden. Door het document mede te bezegelen stemmen zij in met de inhoud daarvan. Ook in de verklaring van 8 november 1313 worden de getuigen niet als borg, maar alleen als familielid aangeduid. Jan van Kuyc, proost, en Otto van Kuyc, ridder, stemmen volgens de verklaring in met de verkoop, terwijl Hendrik, heer van Haps, ridder, Jan van Amstel, en Rutger II, heer van Herpen, door medebezegeling van de verklaring hun instemming daaraan verlenen.

Uit gemelde documenten en zegels blijkt, dat er van familie sprake is. In de drie transacties komen telkens de op dat moment levende leden van de maagschap van de familie Van Kuyc als borgen voor. Het is duidelijk dat de verkopen met de daaraan gerelateerde rechtshandelingen een aantal nuttige voorbeelden van de betrokkenheid van de maagschap daarbij levert.

III.6.3. Verpachtingen.

Een serie verpachtingen geeft eveneens een beeld van de rol van de maagschap⁴³.

Geneagram Borgstelling 3 en 4.

Het betreft de verpachtingen van de grote en kleine tienden te Hiern, Neerijnen en Opijnen, alsmede de tiend die Gooswijn genaamd Helle in pacht heeft gehad, door de deken en het kapittel van Sint-Jan te Utrecht. De deken en het kapittel verpachten de-

ze tienden aan zes opeenvolgende leden van het geslacht De Cock van Waardenburg. De verpachtingen bestrijken een periode van 137 jaar en zes heren en een vrouw van Waardenburg. Dit zijn Rudolf I de Cock van Waardenburg, ridder, op 1 mei 1280; Rudolf II de Cock, ridder, op 20 januari 1287; Gerard I de Cock van Waardenburg, zoon van wijlen heer Rudolf, op 20 januari 1317; Jan de Cock, heer van Waardenburg, ridder, en vrouwe Agnes, zijn echtgenote, op 7 maart en 7 mei 1345; Gerard II van Waardenburg, knape, op 11 oktober 1367 en Agnes de Cock, vrouwe van Broekhuizen en Waardenburg, dochter van wijlen Gerard. De pachtperioden variëren van 16 jaar tot één leven en drie levens daarna. De jaarpacht varieert van 82 Leuvense ponden tot 34 mark zilver, een zestiende deel van een mark zilver en een tweëndertigste deel van een mark zilver. Uit de laatste drie verpachtingen blijkt, dat de collatie van de kerk berust in de handen van de deken en het kapittel, terwijl de visitatiebelasting door de heer of vrouwe van Waardenburg moet worden voldaan. Het heergewade blijkt, volgens twee verpachtingen, een aam wijn te zijn. Tussen de verpachting van 1317 aan Gerard en die van 7 mei 1345 aan Jan zijn de tienden enige tijd aan leden van het geslacht Van Varik verpacht geweest. Dit volgt uit een tweetal oorkonden van respectievelijk 30 januari 1345⁴⁴ en 28 maart 1345⁴⁵. Op de eerste datum doen Staas van Varik, ridder, Gerard van de Rijn en Jan van Varik, knapen, ten behoeve van het kapittel van Sint-Jan afstand van de pacht van genoemde tienden. Op de tweede datum doet Herbaren van de Rijn, zoon van Gerard, neef van Staas en Gerard, hetzelfde. Het is dus mogelijk dat de pacht ergens tussen 1317 en 1345 in andere handen is geweest. Vermoedelijk is een dochter van Gerard de Cock gehuwd geweest met een lid van het geslacht Van Varik.

De borgen in de eerste drie oorkonden zijn leden van het geslacht Van Beusichem. In de resterende drie oorkonden zijn het leden van verschillende takken van het geslacht De Cock. De verwantschappen tussen de leden van de verschillende takken van het geslacht De Cock is duidelijk, die van De Cock met die Van Beusichem wordt bij de bespreking van de vroege De Cocks uit de doeken gedaan (p. 301).

III.6.4. Verzoeningen.

Voor de behandeling van de rol van verwantschapsrelaties bij verzoeningen is een iets uitvoeriger historische inbedding vereist. De Zeeuwse edelen zijn in de laatste decennia van de dertiende eeuw zeer verbolgen over Floris V, graaf van Holland⁴⁶, vanwege zijn willekeur en de niet-handhaving van het landrecht van Floris de Voogd uit 1256. Onder leiding van Jan van Renesse en Wolfert van Borselen kiezen de Zeeuwse edelen in 1290 gezamenlijk voor Gwijde, graaf van Vlaanderen en Namen. Het merendeel van hen gaat zelfs zover dat zij graaf Gwijde als hun leenheer erkennen. Bij de verzoening van 11 juni 1290⁴⁷, die later zal worden behandeld, blijkt dat ook heer Dirk, heer van Brederode, in onvrede met graaf Floris V leefde.

In maart 1290⁴⁸ stellen heer Jan van Renesse en andere heren uit Zeeland bewesten Schelde mede namens heren uit Zeeland beoosten Schelde, hun grieven tegen Floris V, graaf van Holland, die lange tijd in strijd met het landrecht heeft gehandeld en weigert op hun klachten in te gaan, in handen van Gwijde, graaf van Vlaanderen en Namen. Zij beloven hem, indien hij dat wenst, als hun heer te zullen huldigen en hem bij het realiseren van zijn rechten op Zeeland bewesten Schelde te zullen helpen. In een afzonderlijke oorkonde van dezelfde datum⁴⁹ belooft graaf Gwijde, de verbolgen edelen, zonder hen geen overeenkomst met graaf Floris V te zullen sluiten en hen in het conflict met de graaf te zullen steunen.

In de strijd doet Jan I, hertog van Brabant en Limburg, een bemiddelingspoging. In het Vlaamse Biervliet zullen vredesonderhandelingen worden gehouden. Floris V, graaf van Holland, krijgt een uitnodiging en een vrijgeleide van Gwijde, graaf van Vlaanderen en Namen, zijn schoonvader, maar wordt desalniettemin bij aankomst door hem gevangen gezet. Hierover is de Brabantse hertog uiteraard zeer ontstemd⁵⁰. Op 12 juni 1290⁵¹ belooft graaf Floris V zich aan hetgeen de 67 door de scheidslieden aan te wijzen gezworenen, met betrekking tot het Zeeuws landrecht zullen vaststellen, te zullen houden. De graaf van Vlaanderen zal dit vervolgens bevestigen, terwijl de gezworenen dit met een eed zullen bekrachtigen. De uitspraak door graaf Gwijde, hertog Jan en graaf Robert vindt ook op 12 juni 1290⁵² plaats. De hoofdpunten zijn, dat de strijd is beëindigd, dat alle uitgewekenen naar Zeeland mogen terugkeren en dat graaf Floris V hen in hun lenen, die zij voorheen van de graaf van Holland hielden, zal herstellen, dat graaf Floris V Zeeland bewesten Schelde van de graaf van Vlaanderen in leen zal houden, dat graaf Floris V het verdrag, dat destijds tussen Floris de Ruwaard en Margaretha, gravin van Vlaanderen, is gesloten, bevestigt en dat de graaf Floris V een baljuw zal aanwijzen, die jaarlijks acht weken in Zeeland bewesten Schelde en vier weken in Zeeland beoosten Schelde zal rechtspreken. Op dezelfde datum⁵³ bevestigt graaf Floris V de uitspraak van graaf Gwijde, hertog Jan en graaf Robert. Daarnaast belooft hij ook op dezelfde datum⁵⁴ Jan I, hertog van Brabant en graaf van Limburg, van diens borgstelling, met betrekking tot zijn leenhulde voor Zeeland bewesten Schelde aan de graaf van Vlaanderen en Namen, schadeloos te zullen houden.

Nog te Biervliet verklaren de heren Jan van Renesse en Dirk II van Brederode op 11 juni 1290⁵⁵, dat zij trouw zullen zijn aan de graaf van Holland en dat zij zich in geval van onenigheid met de graaf van Holland zullen onderwerpen aan het oordeel van de hertog van Brabant. Graaf Floris V kan nu uit Biervliet vertrekken en is op 25 juni 1290⁵⁶ reeds in Dordrecht. Hij is volgens Melis Stoke⁵⁷ helemaal niet van plan zich aan deze afgedwongen afspraken en overeenkomsten te houden en laat volgens Willem Procurator⁵⁸, zodra hij zijn vrijheid terug heeft, Jan van Renesse en Dirk van Brederode oppakken en in Geertruidenberg gevangen zetten.

Aanvankelijk liep alles met betrekking tot het nieuwe landrecht van een leien dakje. De bovengenoemde 67 gezworenen, waaronder Wolfert van Borselen en Jan van Renesse, worden dezelfde dag door scheidsrechters aangewezen⁵⁹. Snel gaan een tweetal werkgroepen, een Vlaamse en een Zeeuwse, onafhankelijk van elkaar en elk met een eigen opdracht aan de slag. Wanneer het ene en het andere ontwerp naast elkaar worden gelegd is al snel duidelijk dat de twee ontwerpen niet zonder meer tot één geheel kunnen worden samengevoegd. Het eerste gedeelte, dat is ontstaan in de Vlaamse grafelijke kanselarij, bevat vrijwel uitsluitend nieuwe bepalingen, zoals die door graaf Gwijde eerder dat jaar aan de Zeeuwse edelen zijn toegezegd. Het tweede gedeelte, ontstaan met behulp van de Zeeuwse gezworenen, bevat vrijwel uitsluitend de omgewerkte Nederlandse lezing van het landrecht van Floris de Voogd, aangevuld met de sinds 1256 toegevoegde artikelen. Graaf Floris V die op 30 oktober 1290⁶⁰ op Westhove, het buitenverblijf van de abt van Middelburg, is, lijkt aanstalten te maken een gedeelte van zijn toezeggingen ten uitvoer te brengen. Klaarblijkelijk probeert heer Wolfert van Borselen, die zich op deze datum met graaf Floris V heeft verzoend, zonder hulp van de gevangen Jan van Renesse, de graaf er toe te bewegen het nieuwe landrecht uit te vaardigen. De laatste fase van het ontstaan van het Zeeuwse landrecht speelt zich af te Veere, de machtsbasis van Wolfert van Borselen. Hierheen heeft het grafelijke gezelschap zich vanuit Westhove verplaatst en hier wordt het nieuwe Zeeuwse landrecht op 13 november 1290⁶¹ ook uitgevaardigd. In feite is de graaf van

Holland, zoals een half jaar eerder te Biervliet, de gevangene van zijn tegenspeler. Graaf Floris V is niet gevangen, maar zal zich ook niet vrij hebben gevoeld. Graaf Floris V zal zich door de grote overmacht en in het land van zijn tegenstanders, niet op zijn gemak maar eerder bedreigd hebben gevoeld. Hij zal gedacht hebben *Nu toegeven en later terugnemen*.

Het landrecht is na haar uitvaardiging dan ook slechts korte tijd van kracht. Omstreeks 17 maart 1291⁶² wordt van het landrecht van 1290 buiten werking gesteld. Op die datum vervangt graaf Floris de titel graaf van Holland door die van graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland. Door zich graaf van Zeeland te noemen gaf hij uitdrukkelijk aan zich niet langer aan de hem afgedwongen leenrechtelijke onder-schikking aan de graaf van Vlaanderen met betrekking tot Zeeland bewesten Schelde gebonden te achten. Zeeland bewesten Schelde werd door de graaf van Holland in achterleen gehouden van de graaf van Vlaanderen die het op zijn beurt weer van het Heilige Roomse Rijk in leen hield. Ook het afgedwongen landrecht wordt definitief niet ingevoerd. Het oude landrecht van Floris de Voogd van 1256 wordt in ere hersteld. Dit blijkt uit de verzoening van Wolfert, Raso en Jan van Borselen, gebroeders, alsmede Gillis van de Poel met graaf Floris V tussen 23 maart en 23 juni (waarschijnlijk 1 mei) 1296⁶³, waarbij zij zich formeel in het landrecht van 1256 moeten schikken. Kort nadat graaf Floris de Zeeuwse edelen tegemoet is gekomen zullen dezen zich met hem hebben verzoend.

Geneagram Borgstelling 5 en 6 alsmede Aanhangsel Getuigenissen IIIa-d en IIIf.

Graaf Floris verzoent zich op 6 februari 1292⁶⁴ met Jan van Renesse en Dirk II van Brederode. Alleen Jan van Renesse, Dirk II van Brederode en Floris van Borselen bleven voorlopig trouw aan Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland. Wolfert van Borselen en drieëntwintig andere Zeeuwse heren die - in verband met de twist tussen de graaf van Vlaanderen en de graaf van Holland inzake Zeeland bewesten Schelde - zijn uitgeweken, hebben op 1 augustus 1292⁶⁵ Gwijde, graaf van Vlaanderen gehuldigd, aangezien graaf Floris V hen uit hun goederen heeft verdreven en zijn beloften heeft geschonden.

Uit het bovenstaande komt duidelijk naar voren, dat heer Jan van Renesse en heer Dirk II van Brederode ontrouw zijn geweest aan en in opstand zijn gekomen tegen graaf Floris V. Ook zij waren in Biervliet en hebben - toen de toekomst er rooskleurig uit leek te zien - op 11 juni 1290⁶⁶ gezamenlijk beloofd trouw aan de graaf van Holland te zullen zijn en zich bij onenigheid aan het oordeel van de hertog van Brabant te zullen onderwerpen. Bij deze belofte van de beide heren zijn geen borgen aanwezig. Volgens Willem Procurator⁶⁷ moeten zij, niet lang nadat graaf Floris op 25 juni 1290⁶⁸ in Dordrecht is aangekomen, zijn opgepakt en gevangen gezet. Uit dit conflict is een reeks verzoeningen voortgekomen, die stuk voor stuk een verhelderend beeld geven over de wijze waarop verwanten en vrienden bijdroegen tot de zekerstelling. Hieronder wordt aangegeven hoe de identificatie van borgen kan bijdragen tot een beter begrip van het functioneren van het fenomeen borgstelling in de zoenprocedure en gelijktijdig als toetssteen voor familierelaties en familienetwerken.

Op 6 februari 1292⁶⁹ verzoenen heer Jan van Renesse, alsmede heer Dirk II van Brederode, zich dan toch met graaf Floris V. Hierbij bleef graaf Gwijde, tegen alle verwachtingen in wel leenheer van het huis te Renesse en de daarnaast gelegen 100 gemet land. Het betreft een viertal vrijwel identieke teksten, twee in het Nederlands en twee in het Latijn. De verzoeningsoorkonden van heer Dirk II van Brederode worden aangevuld met afzonderlijke borgstellingen van verschillende magen. In deze

oorkonden beloven heer Jan van Renesse en heer Dirk II van Brederode, graaf Floris V, tegen wie zij in opstand waren gekomen en in wiens gevangenschap zij waren geraakt, trouw te zullen dienen op straffe van verbeurte van al hun goed en van excommunicatie door de bisschop van Utrecht.

Borgen, die op 6 februari 1292 als borg voor heer Jan van Renesse optreden, zijn Jan van Renesse, zijn zoon, Jan van Renesse, zoon van wijlen heer Costijn, zijn broer, zijn neef, en heer Dirk II, heer van Brederode, zijn broer (overborg). Het is duidelijk dat deze borgen familie zijn en ook de manier waarop is bekend. De borgen staan, op straffe van verbeurte van al hun goed, garant voor de belofte van Jan. Hij zal bovendien bij het breken van zijn belofte door de bisschop van Utrecht worden geëxcommuniceerd. Er is dus klaarblijkelijk een rol voor de maagschap weggelegd. In het ontwerp voor deze verzoening worden ook Wouter van Kruiningen, Wouter van Berchem, ridders, Nikolaas van Kats en Simon van de Hoog, borgen genoemd. Gezien het feit dat zij borg zijn, zullen ook zij tot de maagschap van heer Jan van Renesse hebben behoord. Het hoe en wat van de familierelatie met de familie Van Kruiningen, Van Berchem, Van Kats en Van de Hoog. Dat onderzoek is op dit moment niet beschikbaar.

Borgen die op 6 februari 1292⁷⁰ als borg voor heer Dirk II van Brederode optreden, zijn heer Floris I van Brederode, Dirk van de Doortoge, diens zoon, Floris III van de Woerd en Floris IV van de Woerd, diens zoon, alsmede heer Jan van Renesse, zijn broer (overborg). Naast deze borgen zullen ook andere borgen, die indien nodig afzonderlijke borgstellingen zullen uitvaardigen, optreden. Dit zijn Jan van Teilingen, Dirk van Teilingen, zoon van heer Simon, en Willem II van Oegstgeest op 6 februari 1292⁷¹, alsmede Gijsbrecht IV, heer van Amstel, en heer Herman V van Woerden, op 7 februari 1292⁷². De borgen - Jan en Dirk van Teilingen, alsmede Willem II van Oegstgeest, bloedverwanten, Gijsbrecht IV, heer van Amstel, neef, en heer Herman V van Woerden, zwager van heer Dirk II van Brederode staan, op straffe van verbeurte van al hun goed, borg voor Dirk. Ook Dirk zal bij het breken van zijn belofte door de bisschop van Utrecht worden geëxcommuniceerd.

In deze serie borgstellingen kan Gerard van Velzen eveneens een rol hebben gespeeld. Hij is gehuwd met een Hildegonda - een weinig voorkomende voornaam in Holland - uit een onbekende familie. Mogelijk was Gerard van Velzen gehuwd met een nog onbekende dochter van Hildegonda van Voorne. Zij was een dochter van Hendrik van Voorne en Mabelia van Cysoing, (†1302). Zij huwde in eerste echt heer Costijn van Renesse, (1226-1244), en in tweede echt heer Willem, heer van Brederode, (1244-1284). Uit haar tweede huwelijk zijn de volgende kinderen geboren. Heer Dirk II, heer van Brederode, (1268-†1318), *Hendrik*, († jong), *Mabelia*, († jong), Alverada, (1300-1323), *Hildegonda*, (1285-1287), Elisabeth, (1295), Aleid, (1300-1330) en Richarda, (1303-1325) van Brederode. Cordfunke⁷³ neemt aan dat Gerard van Velzen gehuwd is geweest met Hildegonda van Woerden, dochter van Herman V van Woerden, (1284-1318†), en Elisabeth van Brederode, (1293-1295). B. de Keijzer⁷⁴ maakt aannemelijk dat dit qua leeftijd niet goed mogelijk is. Hildegonda van Woerden komt slechts voor in de jaren 1317 en 1318. De laatste keer wordt zij 'Hildegondis puella, filia quondam domini Hermanni de Woerden, militis' genoemd. Een huwelijk in of vóór 1292 van een meisje of ongehuwde jonge vrouw uit 1317 en 1318 met Gerard van Velzen, die van 1276 tot 1296 wordt vermeld is niet goed te verdedigen. Het is veel aannemelijker dat Hildegonda, echtgenote van Gerard van Velzen, een Van Brederode was. Zij is dan vernoemd naar haar moeder Hildegonda van Voorne en Hildegonda van Woerden naar haar grootmoeder Hildegonda van

Voorne. Als *Hildegonda* het vierde kind en de derde dochter uit dit huwelijk is, zal zij circa 1265 ($1255 + 4 \times 2,5$ jaar) zijn geboren en circa 1277 ($1265 + 12$) huwbaar zijn geweest. Hildegonda wordt tweemaal vermeld. Ten eerste op 18 juli 1285⁷⁵ wanneer Gerard van Velzen en Hildegonda, zijn echtgenote, dispensatie vragen voor het belet-sel van bloedverwantschap in de vierde graad en ten tweede op 2 november 1287⁷⁶ wanneer graaf Floris van Holland, bekend maakt dat Gerard van Velzen het ambacht Noordwijk, de helft van de tienden van Beverwijk, de helft van de marktol en de dagelijkse tol van Haarlem, alsmede de tiend van 't Woud, die Gerard van Willem van Teilingen hield, aan Hildegonda, diens echtgenote, in lijftocht heeft gegeven. Later blijkt dat Gerard van Velzen wel degelijk een dochter heeft gehad. Dit volgt uit een gift van graaf Willem van Holland op 29 augustus 1325⁷⁷, waarbij Clarissa, dochter van Gerard van Velzen - op verzoek van vrouwe Richarda van Brederode en anderen levenslang - als zij ongehuwd blijft, een jaarrente van tien pond krijgt. De zuster Clarissa die op 15 juni 1342⁷⁸ als laatste begunstigde in het testament van Christina van Teilingen wordt vermeld kan dezelfde zijn. Clarissa zal waarschijnlijk na 1292 zijn geboren.

Uit het bovenstaande komt duidelijk naar voren, dat heer Jan van Renesse en heer Dirk II van Brederode, ontrouw zijn geweest aan en in opstand zijn gekomen tegen graaf Floris V. Deze ontrouw zal ook gevolgen hebben gehad voor hun relatie met vrouwe Katharina van Durbuy, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland. Zij huwt in 1281 met Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1261-†1287), en is de moeder van Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1289-†1337)⁷⁹. Daar op 10 november 1289 Floris, graaf van Holland, de belening door Gerard, het kind van Voorne, van heer Hendrik van de Lek met het ambacht Oversliedrecht, gelegen bij de tol van Niemandsvriend, bevestigt, zal zij als weduwe van Albrecht en mogelijk voogdes over Gerard, al dan niet samen met graaf Floris V, de honneurs over de heerlijkheid Voorne en het burggraafschap van Zeeland hebben waargenomen.

Geneagram Borgstelling 7 alsmede Aanhangsel Getuigenissen IIIa-d en IIIf.

In in 1292 - op 6 februari of kort daarna⁸⁰ - verzoenen heren Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, zich met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland. Zij beloven vrouwe Katharina en graaf Floris V tegen eenieder te zullen helpen en de kinderen van Simon van Westvoorne, zoon van Dodo, geen hulp te zullen verlenen. Ook bij deze verzoening treden veel borgen op. De borgen voor heer Jan van Renesse en heer Dirk II, heer van Brederode, zijn Hugo van Kruiningen, Wouter, diens broer, Jan van de Maalstede, ridders, Floris van Borselen, Jan, zijn zoon, Jan van Schenge, Nicolaas van Kats en Hugo Vornekin (voor Jan van Renesse) en Gijsbrecht IV, heer van Amstel, Floris I van Brederode, Herman V van Woerden, Willem IV, heer van Strijen, ridders, Jan van Teilingen, Floris III van de Woerd, Dirk van Teilingen, heer Simonszn., en Willem II van Oegstgeest (voor Dirk II, heer van Brederode). Zij zijn op straffe van verbeurte van hun grafelijke lenen borg voor Jan en Dirk. De laatsten zijn bij niet-nakomen van hun belofte 5.000 Hollandse ponden aan Katharina verschuldigd. Het is opvallend, dat de graaf van Holland waarschijnlijk voor het in toom houden van de maagschap van Jan en Dirk tegen Katharina, zoals in de oorkonde vermeld, tot overborg wordt gekozen.

De borgen voor heer Jan van Renesse bij de verzoening met de vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, vrouwe Katharina, zijn door de onbekendheid met de familierelaties van de familie van Renesse met die van de borgen nog niet te

ontrafelen. De borgen voor heer Dirk II van Brederode bij de verzoeningen met graaf Floris V en vrouwe Katharina zijn door de grotere bekendheid met de familierelaties van de familie Van Brederode met die van de borgen redelijk in kaart te brengen⁸¹.

In deze studie worden de verzoeningen van 27 oktober 1285⁸² van Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, heer Gijsbrecht IV, heer van Amstel, en Arnold van Amstel, broers, alsmede die van 21 maart 1288⁸³ van heer Herman, heer van Woerden, in beide gevallen eveneens met graaf Floris V, niet meegenomen. Het zijn vier verzoeningen die geen raakvlakken hebben. In 1285 verzoenen de gebroeders van Amstel, en in 1288 Herman van Woerden, zich met graaf Floris V, terwijl Jan van Renesse en Dirk II van Brederode in die tijd in de gratie zijn. In 1292 echter hebben Jan van Renesse en Dirk II van Brederode geschillen met de graaf Floris V, terwijl de broers van Amstel en Herman van Woerden weer in de gratie zijn. Jan Renesse en Dirk II van Brederode kunnen in 1285 en 1288 geen rol als borg hebben gespeeld. Zij waren onacceptabel voor de gebroeders Van Amstel en Herman van Woerden. In 1292 daarentegen kunnen Gijsbrecht IV, neef, en Herman V, zwager van Dirk II van Brederode, bij de verzoening van Jan van Renesse en Dirk II van Brederode ook met graaf Floris V en de vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, vrouwe Katharina, wel een rol als borg hebben gespeeld.

Een ruim aantal borgen bij de verzoening van heer Dirk II, heer van Brederode, met graaf Floris V en die bij de verzoening van heer Jan van Renesse en heer Dirk II, heer van Brederode, met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, stamt uit de geslacht Van Teilingen (Van Brederode). Door het werk van J. Craandijk, A. Dek, S. Muller Hz., H. Obreen en J. Verhoog⁸⁴, kunnen deze borgen die behoren tot dit geslacht hun plaats in een van de takken worden toegewezen (Geneagrammen Borgstelling 5, 6 en 7). De overblijvende borgen voor Dirk II zijn dan Floris III van de Woerd (2x borg) en Floris IV, diens zoon (1x borg), Willem II van Oegstgeest, eenmalig als bloedverwant (2x borg), heer Gijsbrecht IV, heer van Amstel, eenmalig als neef (2x borg), heer Herman V van Woerden, zwager (1x borg), en heer Willem IV, heer van Strijen, (1x borg). In de navolgende uiteenzetting zal de (familie)relatie van deze borgen met heer Dirk II van Brederode uit de doeken worden gedaan. Hierin zal het geslacht Van Teilingen (Van Brederode) nader worden bekeken, terwijl ook de geslachten Van de Woerd en Van Oegstgeest worden bestudeerd. Ook de rol van Gijsbrecht IV van Amstel, Herman V van Woerden en Willem IV van Strijen, alsmede diegenen die direct of indirect met deze families/personen verband houden, mogen niet aan onze aandacht ontsnappen (Zie Aanhangsel IIIa-d en IIIf waarin de genealogische relatie van de familie Van de Woerd, Van Oegstgeest, Van Amstel, Van Woerden en Van Strijen, de laatste via de familie van Kruiningen en Van Borselen, met de familie Van Teilingen (Van Brederode) worden belicht).

Conclusie

In twintig voorbeelden is het belang van de borgstellingen - beloften, verkopeningen, verpachtingen en verzoeningen - voor het genealogisch onderzoek onder de aandacht gebracht. Daarbij is duidelijk geworden dat de betekenis van deze borgstellingen als sociaal-juridisch fenomeen eerst kan worden begrepen als een solide genealogisch inzicht, via genealogiën en geneagrammen/kwartierstaten, is verkregen. In dit opzicht is het gekoppelde gebruik van bovenstaande tekst met de gedeeltelijke genealogiën in de aanhangsel IIIa-d en IIIf en de uitgewerkte borgstellingen in Geneagrammen en Kwartierstaten dl. I van groot belang.

In de aanhangsels wordt de genealogie gepresenteerd van een wisselend aantal generaties van verschillende adellijke families, zoals Van de Woerd, Van Oegstgeest, Van Amstel, Van Woerden en Van Velzen en afzonderlijke personen, zoals Oda van Kruiningen, *Oda van Borselen* en Willem IV, heer van Strijen, ridder. In de geneagrammen wordt de samenhang van verschillende adellijke families weergegeven, zoals de families Van Beusichem/Van de Lede Geneagram Borgstelling 1); Van Kuyc (Geneagram Borgstelling 2); De Cock/Van Beusichem (Geneagram Borgstelling 3); De Cock (Geneagram Borgstelling 4); Van Voorne/Van Brederode/Van Renesse/Van de Woerd (Geneagram Borgstelling 5); Van Teilingen/Van Brederode/Van Renesse 1 (Geneagram Borgstelling 6); Van Teilingen/Van Brederode/Van Renesse 2 (Geneagram Borgstelling 7); Van Haarlem (Geneagram Borgstelling 8); Van Persijn (Geneagram Borgstelling 9, Schema 18, p. 420); Van Oegstgeest Geneagram Borgstelling 10); Van Teilingen/Van Brederode/Van Renesse 3 (Geneagram Borgstelling 11); Van Kruiningen/Van Teilingen/Van Borselen (Geneagram Borgstelling 12).

Aanhoudend is in dit onderzoek geprobeerd de verwantschap, het niveau en het bezit van de betreffende familie(leden) op te sporen en daarmee de samenhang met andere adellijke families - de maagschap - te ontdekken. Met behulp van deze twintig voorbeelden wordt de maagschap in kaart gebracht terwijl tevens de noodzaak van een degelijke documentatie en visualisatie voor en van het genealogisch onderzoek wordt aangetoond.

De neerslagen van bovengenoemde bevindingen zijn de Geneagrammen Borgstelling 5, 6 en 7. Hierin wordt de maagschap van Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, ridders, bij hun verzoening op 7 februari 1292 met Floris V, graaf van Holland en Zeeland, en op 6 februari 1292 of kort daarna met de vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, vrouwe Katharina, in beeld gebracht. De borgengroep uit de eerste oorkonde, de verzoening met graaf Floris V, bestaande uit heer Floris I van Brederode, Dirk van de Doortoge, diens zoon, Floris III van de Woerd, Floris IV van de Woerd, diens zoon, en heer Jan van Renesse, broer van heer Dirk II, (in een gezamenlijke oorkonde), alsmede Gijsbrecht IV, heer van Amstel, neef, heer Herman V van Woerden, zwager, Jan van Teilingen, bloedverwant, Dirk van Teilingen, zoon van heer Simon, bloedverwant en Willem II van Oegstgeest, bloedverwant van heer Dirk II, heer van Brederode (in afzonderlijke oorkonden) vindt zijn plaats in het geneagram van de familie Van Teilingen (Van Brederode). Ook de borgengroep uit de tweede oorkonde, de verzoening met vrouwe Katharina, bestaande uit Gijsbrecht IV, heer van Amstel, Floris I van Brederode, Herman V van Woerden en Willem IV, heer van Strijen, ridders, alsmede Jan van Teilingen, Floris III van de Woerd, Dirk van Teilingen, heer Simonszoon en Willem II van Oegstgeest, iets kleiner dan in de eerste oorkonde, vindt zijn plaats in het geneagram van de familie Van Teilingen (van Brederode). Het gezin van heer Dirk II, heer van Brederode, zoon van heer Willem en vrouwe Hildegonda van Voorne, en Maria van de Lek, kan op basis van de vernoemingen en rangorden, met een hoge mate van waarschijnlijkheid worden samengesteld.

In de onderstaande rechtshandelingen - huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen - zal duidelijk worden gemaakt, dat magen en vrienden ook bij deze rechtshandelingen familie van de oorkonder waren, dat magen en vrienden in een bepaalde rangorde werden vermeld en dat alle nog levende magen en vrienden bij deze rechtshandelingen waren betrokken.

III.7. Huwelijksvoorwaarden.

In de late middeleeuwen werden de huwelijksvoorwaarden in adellijke kringen, op advies van en in overleg met de magen, vaak lang voor de werkelijke huwelijks-sluiting overeengekomen. Vaak ging het hierbij om huwelijksvoorwaarden bij de voltrekking van een huwelijk waarbij een of beide partners nog minderjarig waren. In de huwelijksvoorwaarden van minderjarigen werden vaak boeten, voor de verbreking van die voorwaarden vóór de voltrekking van het huwelijk, vastgelegd. Ook werden met regelmaat bepalingen opgenomen ter overbrugging van de periode tot aan de sluiting van het huwelijk. De jongen of het meisje kon bijvoorbeeld al aan de zorgen van zijn/haar aanstaande schoonfamilie worden toevertrouwd. Aan dit toevertrouwen kleefden financiële, het kind ging enige jaren in de kost bij de aanstaande schoonfamilie, maar ook politieke en sociale aspecten. Bij minderjarigheid van de adellijke huwelijkskandidaten was aan beide zijden toestemming van de maagschap nodig. Deze verwanten moesten het onderling eens worden over de huwelijkskeuze en de huwelijksvoorwaarden. Uithuwelijking zonder toestemming van de maagschap was illegaal. Voor weduwen, die wilden hertrouwen, was formeel ook toestemming vereist. In die gevallen waren het vooral de kinderen uit het eerste huwelijk, die in de zaak betrokken moesten worden. Het tweede huwelijk van de moeder, maar ook dat van de vader, zou immers gevolgen kunnen hebben voor hun erfrechtelijke positie. Bij meerderjarigheid bestond er een formele vrijheid van partnerkeuze, maar die was in de praktijk nogal ingeperkt door sociale randvoorwaarden en ook door de behoefte om het huwelijk, ook als daartoe geen juridische eis bestond, toch in goed overleg met de maagschap te regelen⁸⁵.

Het huwelijk was altijd een instrument in het streven naar de instandhouding en uitbreiding van het familiebezit. Dat bezit speelde een rol bij het sluiten van een huwelijk. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de meeste bepalingen in de huwelijksvoorwaarden betrekking hebben op de verkrijging en vererving van de in het huwelijk ingebrachte goederen. De verkrijging werd vaak in beeld gebracht met behulp van de medegave door de ouders van de bruid en de ochtendgave door de ouders van de bruidegom of de bruidegom zelf. Aangezien verwanten potentiële erfgenamen waren werd het huwelijk altijd gezien als een familiezaak. Alleen al daarom is het begrijpelijk, dat het belangrijk werd gevonden, dat deze verwanten ook hun toestemming aan de huwelijksvoorwaarden gaven.

In de late middeleeuwen werd in adellijke kringen in de Nederlanden veel van huwelijksvoorwaarden gebruik gemaakt. In deze voorwaarden is het niet al te moeilijk achter de magen van de huwelijkskandidaten te komen. Zij worden meestal als zodanig aangeduid. Dit is echter maar een deel van het verhaal. Het is immers ook van belang achter de graad van verwantschap van die huwelijkskandidaten met die magen te komen. Dit vraagt niet alleen om specifieke genealogische kennis van de families van de kandidaten, maar ook om die van de magen. De grote handicap hierbij is, dat maar weinig laat-middeleeuwse adellijke geslachten in kaart zijn gebracht. Om dicht bij het geslacht De Cock te blijven is de beantwoording van de vraag: Wie weet iets van de geslachten Van Apelter, Van Beesd, Van Brakel, Van de Dussen, Van Est, Van Haften, Van Malden, Van Malsen, Van Puiflik, Van Ranst, Van Tuil, Van Wijde. Heel eenvoudig. Niemand! Voortdurend loopt de onderzoeker tegen dergelijke complicaties aan. Het gevolg hiervan is dat bij het genealogisch onderzoek van een adellijke familie A voor elke generatie aanvullend onderzoek naar de adellijke families B, C, D, enz., moet worden gedaan. Het is vaak moeilijk in de huwelijksvoorwaarden van de hierboven aangegeven geslachten achter de verwant-

schappen tussen de huwelijkskandidaten en mogen te komen. Er moet dus een keuze worden gemaakt. Om praktische redenen worden daarom in deze studie de huwelijksvoorwaarden van leden van de geslacht De Cock of andere in kaart gebrachte geslachten gebruikt als casus om de reikwijdte van dit brontype te demonstreren.

Geneagram Algemeen 28 en 29.

De eerste groep voorwaarden, die hier aan bod komt, is opgesteld voor het huwelijk van Willem de Bot van der Merwede, knape, met jonkvrouw Petronella de Cock van Neerijnen, dochter van heer Gijsbrecht en Goede uten Ham, gesloten op 7 juli 1358⁸⁶. Hierin wordt vastgelegd, dat Petronella, wanneer Willem met of zonder nageslacht vóór Petronella overlijdt, alle goederen, die zij in het huwelijk heeft meegebracht, zal behouden. Tevens wordt vastgelegd, dat Willem binnen één jaar ten behoeve van Petronella een jaarrente van 250 pond zwarte Tournaisen zal vestigen en dat Willem ten behoeve van heer Gijsbrecht, zijn toekomstige schoonvader, afstand zal doen van alle goederen in het land van Gelre en in het land van Buren, die jonkvrouw Petronella van wijlen vrouwe Oede, haar moeder, heeft geërfd. Simon van Teilingen, Daniël van Tolloysen, Rudolf de Cock, ridders, Jan van de Merwede, zoon van heer Floris, en Jan Bot, zoon van Hendrik, knapen, staan borg voor de uitvoering van deze voorwaarden. Deze regelingen geven een goede indruk van de maagschap. Willem de Bot van de Merwede, die zelf partij is voor zijn huwelijk met Petronella de Cock, voert Simon van Teilingen, ridder, Daniël van Tolloysen, ridder, Rudolf de Cock *van Opijnen*, ridder, Jan van de Merwede, knape, en Jan Bot, knape, als borgen aan. De extra informatie die wordt geboden is, dat heer Gijsbrecht de Cock van Neerijnen en Goede uten Ham, de ouders van Petronella, zijn. Bovengenoemde geneagrammen laten duidelijk zien hoe de verwantschapsrelatie tussen Willem en zijn borgen in elkaar steekt. Simon van Teilingen, is een achterachterneef, Daniël van Tolloysen, een neef, Rudolf de Cock *van Opijnen*, tweede echtgenoot van Sophia uten Hout, de weduwe van Jan van de Merwede, ambachtsheer van Sliedrecht, een verre neef, Jan van de Merwede, een neef, en Jan Bot, zoon van Hendrik, een natuurlijke achterneef. Alle takken van de familie Van de Merwede zijn bij deze voorwaarden betrokken.

Geneagram Algemeen 11.1 en 17.

De tweede groep van voorwaarden is opgesteld voor het huwelijk, gesloten op 15 september 1498, van Adolf van Rechteren, zoon van wijlen heer Otto, en jonkvrouw Katharina de Cock van Opijnen, dochter van Jan de Cock van Opijnen⁸⁷. Aan Adolf, de bruidegom, wordt door Otto, zijn vader, circa 500 mudden rogge per jaar en een derde van het huis, de molen alsmede alle toebehoren, groot ca. 50 morgen, genaamd de Bredenhorst, medegegeven. Jan de Cock van Opijnen, geeft Katharina, zijn dochter, het goed de Tedingswaard, gelegen in Oud Avezaath, in de Betuwe, de Rossemse Waard te Drumpt, en het veer over de Linge. Heer Hendrik van Ranst, heer van Boxtel, en vrouwe Henrica *van Haaften*, vrouwe van Boxtel, zijn echtgenote, beloven de bruid, petekind van vrouwe Henrica, na hun dood, een jaarrente van 50 Rijnse gulden uit hun goederen in de Tielerwaard. Bovendien zullen Jan de Cock en Henrica *van Haaften* de uitzet en de kleren van de bruid voor hun rekening nemen. Tevens zullen heer Jan van Horne, heer van Baucignies, enz., en vrouwe Adriana *van Ranst* van Boxtel, *zijn echtgenote*, van al hun rechten op de goederen afkomstig van de heer en de vrouwe van Boxtel, gelegen in Gelre, ten behoeve van de kinderen van

Jan de Cock, afstand doen, terwijl Jan de Cock en Adolf van Rechteren van alle rechten op de goederen, die gelegen zijn in Boxtel, Kessel, Breda en verder in Brabant en Luik, ten behoeve van Jan van Horne en Adriana *van Ranst*, afstand doen. Jonkheer Seger van Voorst, oom, Werner Duisterbeek, burgemeester van Zwolle, en Arnold van Huysweerden, raadsheer van de stad Zwolle, hebben voor Adolf van Rechteren, bruidegom, en Hendrik van Ranst, heer van Boxtel, Liempde, Kessel, enz., Jan van Horne, broer van Akbcoude en heer van Baucignies, Brijmoers, enz., ridders, en Hendrik van Doorn, de huwelijksvoorwaarden voor jonkvrouw Katharina, dochter van Jan de Cock van Opijnen, bruid, bepaald. De maagschap van Katharina de Cock van Opijnen, werd dus gevormd door heer Hendrik van Ranst, haar grootvader, vader van Elisabeth, haar moeder, heer Jan van Horne, heer van Baucignies, de schoonzoon van Hendrik, haar zwager, en Hendrik van Doorn, een onbekende maag.

Geneagram Algemeen 11.1 en 15.

De derde groep voorwaarden is opgesteld voor het huwelijk van Jan VI van Kuyc, zoon van Wenemar, heer van Cuijk, met Johanna van Gulik, natuurlijke dochter van Willem van Gulik, hertog van Gelre en graaf van Zutphen⁸⁸. Deze voorwaarden zijn in afschrift als één dossier bewaard gebleven in een vijftal ongedateerde akten.

In de eerste akte meldt Jan van Kuyc, oudste zoon van Wenemar, heer van Cuijk, dat hij, met raad van Willem van Gulik en Wenemar, zijn vader, op verbeurte van een boete van 5.000 oude gouden schilden voorwaarden voor zijn huwelijk met Johanna, minderjarige en natuurlijke dochter van Willem van Gulik, heeft gesloten. Wenemar, zijn vader, is borg. Zegelaars, naast Wenemar en Jan, zijn Gijsbrecht de Cock *van Opijnen*, domproost te Utrecht, Jans oom, en Hendrik van Est, Jans zwager. In de tweede akte meldt Willem van Gulik, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, dat Jan van Kuyc, oudste zoon van Wenemar, heer van Cuijk, met zijn raad en die van Wenemar voornoemd, op verbeurte van een boete van 5.000 oude gouden schilden, voorwaarden voor Jans huwelijk met Johanna zijn minderjarige en natuurlijke dochter heeft gesloten. In de derde akte lijftocht Wenemar, heer van Cuijk, nadat het huwelijk van Jan van Kuyc en Johanna van Gulik is geconsumeerd, haar aan een jaarrente van 300 oude gouden schilden. Medezegelaars zijn Jan, zijn oudste zoon, en heer Gerard van Vorsler, zijn rentmeester. In de vierde akte geeft Willem van Gulik, nadat het huwelijk tussen Johanna en Jan is geconsumeerd, al zijn bezittingen in het kerspel Beesd, met uitzondering van de hof van Jan van Dalem en enig land in de Vorstbroek, als medegave aan Johanna. De voorwaarde is wel, dat deze bezittingen bij het kinderloos overlijden van Johanna, naar hem zullen teruggaan. In akte vijf belooft Willem van Gulik, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, dat hij het land en de heerlijkheid Cuijk met alle toebehoren zal beschermen.

Beredeneerd⁸⁹ kan worden dat de eerste twee akten dateren uit de jaren tussen 1378, vermoedelijke geboorte Johanna van Gulik, en 1388⁹⁰, laatste vermeldingen Wenemar, heer van Cuijk, en de laatste drie akten uit de eerste helft van 1390. Dit laatste volgt uit de belening op 3 juli 1390 van Jan VI, heer van Cuijk, met het huis te Beesd⁹¹. De vermelde bezittingen in het kerspel Beesd zijn de medegave van Johanna toegezegd in de derde akte. Het huwelijk zal in de eerste helft van 1390 zijn gesloten. De maagschap, die in de eerste akte wordt vermeld, wordt gevormd door Wenemar, heer van Cuijk, vader van de bruidegom, alsmede Gijsbrecht de Cock *van Opijnen*, domproost te Utrecht, en Hendrik van Est, respectievelijk oom van moederszijde en zwager van de bruidegom. Ook Willem van Gulik de natuurlijke vader van de bruid, wordt in verschillende akten genoemd. De familie Van Kuyc en dus ook de maag-

schap is door gebrek aan nazaten heel klein geworden. Johanna van Kuyc, gehuwd met Willem van Gulik, de broer van Johanna, Katharina van Kuyc, gehuwd met Herbaren van Heukelom van Acquoy en Jutta van Kuyc, gehuwd met Willem Pieck, de zusters van Jan VI, heer van Cuijk, spelen geen enkele rol bij deze huwelijksvoorwaarden. Jan IV, heer van Hoogstraten en half Asten, zal gezien de verschillen van mening tussen Hendrik van Kuyc, heer van Rijkevorsel en half Asten, zijn vader, en Wenemar, heer van Cuijk, zijn oom, wel niet zijn uitgenodigd (zie Aleid de Cock van Opijnen).

Geneagram Algemeen 31.

De vierde groep voorwaarden bestaat uit een uitkristallisatie van de regelingen opgesteld voor het huwelijk van heer Jan *de Cock* van Hemert met Heilwig van Nijenrode⁹². Jan van Hemert, ridder, bevestigt hierin op 3 mei 1451⁹³, dat Gijsbrecht, heer van Hemert, zijn vader, bij de voornoemde huwelijksvoorwaarden de heerlijkheden Hemert, Delwijnen en half Kerkwijk, tegen een levenslange jaarrente van 400 Wilhelmusschilden en 80 kapoenen, aan hem heeft afgestaan. Peter van Hemert, abt te Berne, zijn oom, Jan van Rossum, heer van Zoelen, zijn neef, en Dirk van Brakel, Jansz., zijn zwager, zijn namens de maagschap hiervan getuige.

Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1a t/m d en 2.

De vijfde groep voorwaarden is opgesteld voor het huwelijk van Jan van Heinsberg, zoon van Godfried en Mechteld van Loon, heer van Dalenbroek, (1324-†1334), en Katharina van Voorneburg, dochter van Hendrik en *Heilwig* van Kuyc, vrouwe van Acquoy, (1324-1364)⁹⁴. Het bestaan van dit huwelijk volgt o.a. uit de aantekening in het register Voorne O.Q (LRK, nr 431), fol. 3v⁹⁵ in het archief van de heren van Voorne en burggraven van Zeeland. De notitie luidt 'Item enen brief roerende van een hylic tusschen Janne Godevairtsz., here van Hensberch, etc. ende joncfrouwen Katrinen der joncfrouwen van Vornenburch, besegelt mit XVII segelen'. In het gemelde register wordt op de keerzijde van de niet-gefolieerde titelpagina de verklaring gevonden, dat de stukken, afkomstig zijn uit de archiefkist van de vrouwe van Voorne, en overgeleverd zijn aan Jan van Beieren, nu heer van Voorne. Het archief was dus opgeborgen in een kist, waarvan genoemd register summier de inhoudsopgave weergeeft. In deze kist bevonden zich dus ook de huwelijksvoorwaarden van Jan en Katharina die met de andere oorkonden in de kist aan Jan van Beieren, heer van Voorne, zijn overhandigd. Er is tot nu toe nog op geen enkele manier aan de betrouwbaarheid van dit register getwijfeld. Wij mogen er dus van uitgaan dat de huwelijksvoorwaarden van Jan en Katharina bezegeld met 17 zegels in de archiefkist aanwezig zijn geweest. Jammer genoeg kunnen de voorwaarden voor genoemd huwelijk op basis van deze aantekening niet meer worden achterhaald, maar met de kennis van een viertal laat-middeleeuwse adellijke families uit de Nederlanden, alsmede het feit dat borgen familie van de oorkonder zijn en dat kinderen naar hun grootouders/ouders/overgrootouders/overovergrootouders, worden vernoemd, kunnen de voor- en toenames van de 17 zegelaars worden achterhaald.

Het huwelijk tussen Jan van Heinsberg en Katharina van Voorneburg zal in 1324 vóór 24 december⁹⁶ - de sterfdatum van Jan, heer van Arkel, (1297-†1324) - zijn ingezegend. De voorwaarden voor dit huwelijk zullen waarschijnlijk zijn gesloten tussen Godfried van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, vader van de bruidegom, en Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, oom en voogd van

de bruid, en zij zullen als eersten de akte met de huwelijksvoorwaarden hebben bezegeld. Hendrik van Voorne, (1308-1320), de vader van de bruid, was al enige jaren daarvoor overleden. Godfried van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, en Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, zullen bij de onderhandelingen de instemming van de verschillende maagschappen hebben gezocht. Hiervoor komen de leden van de geslachten Van Sponheim, Van Loon, Van Voorne en Van Kuyc, in aanmerking. Alle levende leden (of hun plaatsvervangers/voogden) van die families, de maagschap, spelen hierin een rol⁹⁷. Voor de volgorde van de magen zal goed op hun rangorde binnen de vier families zijn gelet. Eerst zal met de generaties van de vier families, de oudere voor de jongere, rekening zijn gehouden. Vervolgens zal op de takken binnen een familie, de oudere voor de jongere, zijn gelet. Binnen die bepaalde tak speelde ook de leeftijd en het geslacht een rol. Ten leste zal de geestelijke voor de leek en de ridder voor de knape zijn gegaan. De maagschap van de vier families is in één geneagram en de zegelaars zijn op basis van bovenstaande regels in twee tabellen bijeengezet. Hierbij heeft het geslacht Van Kuyc voor de meeste hoofdbrekens gezorgd. Het belangrijkste struikelblok hierbij is de voor- en toenaam van de moeder van Jan I, heer van Kuyc. Volgens Coldewey⁹⁸ is deze moeder een dochter van *Jan van Putten* en *Aleid van Altena*. Hij gebruikt hiervoor twee argumenten, ten eerste het bezit van goederen te Katendrecht dat onderdeel was van de heerlijkheid Putten en ten tweede de vererving van de naam Jan die onbekend was in het geslacht Van Kuyc. Uit deze casus voor het huwelijk van Jan van Heinsberg en Katharina van Voorneburg blijkt verder dat er nog een aantal openstaande vragen onbeantwoord blijven met betrekking tot de kinderen uit het gezin van Jan I en Jutta van Nassau, heer en vrouwe van Cuijk. Deze vragen hebben betrekking op het aantal en de volgorde van die kinderen.

Voor het duiden van een gedeelte van de kinderschaar van Jan I en Jutta van Nassau, heer en vrouwe van Cuijk, moet de vernoemingssystematiek te hulp worden geroepen. Volgens deze systematiek worden de oudste kinderen vernoemd naar hun grootouders van beide zijden, de volgende kinderen naar hun ouders, de eventueel daaropvolgende kinderen naar hun overgrootouders van beide zijden en de mogelijk daarop nog volgende kinderen naar hun overovergrootouders van beide zijden. De oudste kinderen van Jan I en Jutta van Nassau zullen naar Hendrik III, heer van Cuijk, en een dochter *Van Putten*, Hendrik II en Mechteld van Gelre, graaf en gravin van Nassau, hun grootouders, zijn vernoemd. De volgende kinderen naar Jan I en Jutta van Nassau, hun ouders. De daaropvolgende kinderen naar Albert en *Heilwig* van Merheim, heer en vrouwe van Cuijk, Jan Persijn en Aleid van Altena, Walram I en Kunigonda N., graaf en gravin van Nassau, alsmede Otto en Richarda van Scheyern-Wittelsbach, graaf en gravin van Gelre en Zutphen, hun overgrootouders. Hun jongste kind Agnes zal naar Agnes N., de moeder van Otto van Gelre, of Agnes van Loon, de moeder van Richarda van Scheyern-Wittelsbach, haar overovergrootmoeders van moederszijde, zijn vernoemd (Geneagram Huwelijksvoorwaarden 2).

De kinderen van Jan I, (1254-†1308), en Jutta van Nassau, (1272-1313), heer en vrouwe van Cuijk, zijn Hendrik, (1277-†1304)⁹⁹, gehuwd met Aleid van Diest, (1278-1291)¹⁰⁰, Willem, (1295-†1303)¹⁰¹, gehuwd met Sophia van Gymnich, (1295-1301)¹⁰², Mechteld, (1291-1318)¹⁰³, en *een onbekende dochter*, allen vernoemd naar hun grootouders. Jan, proost van Sint-Servaas te Maastricht en Sint-Pieter te Leuven, (1306 -1325)¹⁰⁴, en *Jutta* zijn vernoemd naar hun ouders, en Gerard, proost van Sint-Pieter te Leuven, (1296-1306†)¹⁰⁵, is vernoemd naar Gerard van Kuyc, priester en proost van Sint-Odiliënberg, (1265-1297)¹⁰⁶, broer van Jan I, of Gerard van Nassau, aartsdiaken van de Kempen, kanunnik van Sint-Lambert te Luik, proost van O.L.V. te

Maastricht en Sint-Walburg te Tiel, (1259-†1311)¹⁰⁷, broer van Jutta van Nassau. *Aleid* († 15 augustus)¹⁰⁸, Kunigonda, (1295-1329)¹⁰⁹, en Otto, heer van Zelhem, enz., (1306-1350)¹¹⁰, zijn vernoemd naar Aleid van Altena, Kunigonda van N., gravin van Nassau, en Otto, graaf van Gelre en Zutphen. Agnes, (1303-†1345)¹¹¹, de jongste dochter is vernoemd naar Agnes van N, gravin van Gelre en Zutphen, of Agnes van Loon, hertogin van Beieren¹¹². Hendrik van Kuyc, de oudste zoon, is - in verband met de hogere status van het geslacht Van Nassau - naar Hendrik II, graaf van Nassau vernoemd. Willem van Kuyc, de tweede zoon, is - vermoedelijk door de reeds verbruikte voornaam Hendrik - naar Willem van Kuyc, heer van Asten en Escharen, de jong-overleden († v. 1240) oom¹¹³ van Jan I, heer van Kuyc, zijn genoemd. Hoe hoger de naamgever in de kwartierstaat hoe jonger het kind. Voor de eventuele kinderen - *dochter, Jutta, Albert, Heilwig, Jan, Aleid, Walram en Richarda* - zijn nog geen echte aanwijzingen gevonden. Mechteld, (1291-1318)¹¹⁴, de oudste dochter, is gehuwd met Dirk, heer van Batenburg, (1286-1311)¹¹⁵, *Jutta*, de vermoede derde dochter, met Gijsbrecht IV, heer van Amstel, (1252-1303)¹¹⁶, *Aleid*, de vermoede vijfde dochter, met Hendrik van Voorne, heer van Acquoy, (1308-1320)¹¹⁷, Kunigonda, (1295-1329)¹¹⁸, de zesde dochter, met Robrecht, graaf van Virneburg, (1270-1308)¹¹⁹, *Richarda*, de vermoede zevende dochter, met Gijsbrecht van de Lek, voogd van Stralen, (1309-1314), en Agnes, (1303-†1345)¹²⁰, de jongste dochter, met Hendrik van Sponheim, heer van Leeuwenberg, (1287-1343)¹²¹. Naast Jan II van Kuyc, (1308-1319)¹²², en Margaretha van Kuyc, (1308)¹²³, de kinderen van Hendrik de oudste zoon, beide in 1324 reeds overleden, Jan I van Kuyc van Hoogstraten, (1316-†1357)¹²⁴, Wenemar, (1324-1356)¹²⁵ en Margaretha, (1358)¹²⁶, de kinderen van Willem de tweede zoon, beide in 1324 geen ridder, zijn er vermoedelijk, nog minimaal twee kleinkinderen van Jan I en Jutta van Nassau over. Te weten Jan van Amstel, (1291-1351)¹²⁷, in 1324 geen ridder, zoon van Gijsbrecht IV, heer van Amstel, (1252-1303), en *Jutta* van Kuyc, alsmede Hendrik van de Lek, heer van Haps, (1308-1346)¹²⁸, in 1324 ridder, zoon van Gijsbrecht van de Lek, voogd van Stralen, (1309-1314)¹²⁹. Jan van Amstel heeft verschillende kinderen nagelaten waaronder een dochter Jutta¹³⁰, die naar Jutta van Nassau, vrouwe van Cuijk, is vernoemd.

De vermoedelijke zegelaars van de voorwaarden voor het huwelijk van Jan van Heinsberg, heer van Dalenbroek, en Katharina van Voorneburg, vrouwe van Acquoy, in 1324 zijn dus Godfried van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, *vader van de bruidegom*, Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, *oom van de bruid*, Arnold V, graaf van Loon en Chiny (tot 1313), *grootvader van de bruidegom*, Hendrik van Sponheim, heer van Leeuwenberg, *oom van de bruidegom*, mede namens Agnes van Kuyc, zijn echtgenote, *tante van de bruid*, Lodewijk, graaf van Loon en Chiny (vanaf 1313), *oom van de bruidegom*, Willem van Oreille, heer van Rummen, namens Johanna van Loon, zijn echtgenote, *tante van de bruidegom*, Jan, heer van Arkel, namens Mabelia van Voorne, zijn echtgenote, *tante van de bruid*, Jan van Kuyc, proost van Sint-Servaas te Maastricht en Sint-Pieter te Leuven, *oom van de bruid*, Otto, heer van Cuijk, *oom van de bruid*, Dirk van Heinsberg, *broer van de bruidegom*, Godfried van Heinsberg, *broer van de bruidegom*, Albert van Voorne, heer van Bergen op Zoom, *neef van de bruid*, Dirk van Kleef, graaf van Hülchrath, namens Mechteld van Voorne, zijn echtgenote, *nicht van de bruid*, Hendrik van de Lek, heer van Haps, ridder, *neef van de bruid*, Jan van Kuyc, heer van Hoogstraten, *neef van de bruid*, Wenemar van Kuyc van Hoogstraten, *neef van de bruid*, Jan van Amstel, *neef van de bruid*, zullen daarbij acte de présence hebben gegeven. In deze uitwerking van de aantekening met betrekking tot de voorwaarden voor het huwelijk van Jan van Heinsberg, heer van Dalenbroek, en Katharina van

Voorneburg, vrouwe van Acquoy, uit het archief van de heren van Voorne en burggraven van Zeeland, zijn met behulp van de kennis van de geslachten Van Sponheim, Van Loon, Van Voorne en Van Kuyc, de getuigenissen en de vermeldingen, de voor- en toenames van de 17 zegelaars achterhaald. (Zie Aanhangsel IIIe waarin de genealogische relaties van de families Persijn, Van Voorne en Van Putten wordt belicht).

Conclusie.

Uit de hierboven besproken vijf huwelijksvoorwaarden blijkt duidelijk dat ook bij deze rechtshandelingen de borgen familie van de oorkonder waren. Aan de juistheid van de notitie van de vijfde groep huwelijksvoorwaarden 'Item enen brief roerende van een hylic tusschen Janne Godevairtsz., here van Hensberch, etc. ende joncfrouwen Katrinen der joncfrouwen van Vornenburch, besegelt mit XVII segelen' behoeft niet te worden getwijfeld. In het register Voorne O.Q (LRK, nr 431), fol. 3v wordt immers op de keerzijde van de niet-gefolieerde titelpagina de verklaring gevonden, dat de stukken - afkomstig uit de archiefkist van de vrouwe van Voorne - overgeleverd zijn aan Jan van Beieren op dat moment heer van Voorne. Het archief was dus opgeborgen in een kist, waarvan genoemd register summier de inhoudsopgave weergeeft. Het register is bewaard gebleven terwijl de kist met inhoud verloren is gegaan. De huwelijksvoorwaarden moeten hebben bestaan en waren bezegeld met 17 zegels. In het onderzoek van de huwelijksvoorwaarden van Jan en Katharina is het duidelijk geworden dat het genoemde aantal van 17 zegels de sleutel tot de oplossing van dit vraagstuk moet zijn. Er zijn bij de families Van Sponheim, Van Loon, Van Voorne en Van Kuyc in 1324 inderdaad 17 levende mannen en vrouwen gevonden die de huwelijksvoorwaarden van Jan en Katharina kunnen hebben bezegeld. Een voordeel hierbij was dat de eerste drie families redelijk onderzocht zijn. De vierde familie daarentegen heeft voor veel hoofdbreken gezorgd. Het belangrijkste struikelblok was de voor- en toenaam van de moeder van Jan I, heer van Kuyc. Terwijl er verder nog een aantal openstaande vragen met betrekking tot de kinderen uit het gezin van Jan I en Jutta van Nassau, heer en vrouwe van Kuyc, moesten worden beantwoord. Deze vragen hadden betrekking op het aantal, de volgorde en de mengeling van die kinderen. Het is duidelijk dat - met de genealogische kennis van de families Van Sponheim, Van Loon, Van Voorne en Van Kuyc in samenspraak met de vermeldingen - een eenvoudige vermelding¹³¹ in het archief van de heren van Voorne en burggraven van Zeeland over het bestaan van een door 17 personen gezegelde brief met betrekking tot voorwaarden voor het huwelijk van Jan van Heinsberg met Katharina van Voorneburg, geloofwaardig is uitgewerkt. Uiteraard zijn ook bij deze rechtshandeling de zegelaars familie van het bruidspaar.

III.8. Magescheiden (boedelscheidingen).

In de late middeleeuwen waren bij de vererving van adellijk onroerend goed in de Nederlanden, twee erfrechtelijke systemen van toepassing. Voor de allodiale goederen gold het gewoonterecht en voor de leengoederen, tijnsgoederen, tafelhoederen en pachtgoederen het leenrecht. Bij het magescheid speelden beide rechten begrijpelijkerwijs een belangrijke rol. Volgens het eerste recht deelden huwelijkspartners in elkaars eigen goederen zonder rekening te houden met de herkomst daarvan. Als een van hen overleed, dan kreeg de overlevende de helft van het gezamenlijk bezit, terwijl de andere helft toekwam aan de kinderen of hun erfgenamen. De wederzijdse inbreng

van geld en/of goederen, alsmede de vererving daarvan werd door de maagschap van de huwelijkskandidaten uitonderhandeld. Hierbij is sprake van de medegave (bruid-schat) afkomstig uit de familie van de vrouw en de morgengave, lijftocht en douarie afkomstig van de man. De inhoud van de medegave, morgengave, lijftocht en douarie alsmede de vererving daarvan werden in de huwelijksvoorwaarden vastgelegd. Deze afspraken werden doorgaans gebruikt om onmiddellijke toepassing van het gewoon-terecht te omzeilen. De huwelijkspartners behielden dan tijdens hun leven afzonder-lijk hun huwelijksgoed naast eventuele bezittingen die in gemeenschap van goederen werden gehouden¹³².

Het allodiale goed kon - met behulp van een akte - door/voor het plaatselijk gerecht worden overgedragen. Vererfde het allodiale goed bij overlijden van de eige-naar, dan was geen akte vereist en ging het goed over onder algemene titel¹³³.

Het gewoonterecht en leenrecht strookten met de dagelijkse praktijk, waarin de lijnen van vader op zoon werden getrokken en in het bijzonder voorrang werd ge-geven aan de oudste zoon. Principiële gelijkberechtiging van afstammelingen, zowel mannelijk als vrouwelijk, paste daar slecht bij. Door afspraken of regelingen tussen de erfgenamen te maken kon het nadelige effect van erfdelingen enigszins worden beperkt. Er zijn veel voorbeelden te geven van het uitkopen van mede-erfgenamen. Heer Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, (1337-1362), koopt in zijn leven veel fami-liegoederen terug. Zo op 18 en 22 februari 1358¹³⁴, respectievelijk 139 morgen en 7 hont land (42 ½ morgen te Neerijnen, 84 ½ morgen en 7 hont te Neerijnen en Hiern, alsmede 12 morgen land te Hellouw) en 30 ½ morgen land (24 ½ te Delwijnen en 6 morgen te Wel), ten vrij eigen, zonder tijns en dijk, voor respectievelijk 5.000 en 1.000 pond van Petronella de Cock, zijn dochter, die deze goederen van heer Gijs-brecht en Oda van *Barendrecht*, had geërfd. Ook Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, (1403-1447), kleinzoon van genoemde heer Gijsbrecht, koopt regelmatig goederen terug, die door huwelijksvoorwaarden en testamenten waren vervreemd. Zo kocht hij op 24 september 1403¹³⁵ goederen terug van Arnolda en Elisabeth de Cock, zijn zus-ters; op 9 augustus 1425¹³⁶ van Adriana de Cock van Neerijnen, zijn oudste dochter; op 19 februari 1406¹³⁷ van Dirk de Cock, zijn oom, alsmede Gijsbrecht en Petronella, zijn neef en nicht; op 7 april 1407¹³⁸ van Willem de Cock van Neerijnen, zijn vader; op 20 januari 1417¹³⁹ en op 22 april 1433¹⁴⁰ van Jan de Cock, zoon van Ricold, zijn achteroudoom; op 18 augustus 1418¹⁴¹ van Willem van Haaften, zijn schoonzoon, en heer Otto, diens vader; op 16 oktober 1426¹⁴² van Adriana de Cock van Neerijnen, zijn dochter, en op 25 mei 1444¹⁴³ van Gijsbrecht de Cock van *Neerijnen*, zoon van Dirk, *zijn neef*.

Het is dus duidelijk dat in deze voorbeelden de bezitters van het huis Clinge-lenburg probeerden de goederen, vervreemd door huwelijksvoorwaarden, mageschei-den en testamenten, weer aan het bezit toe te voegen.

Het leenrecht had oorspronkelijk geen erfrechtelijke component¹⁴⁴. In de late middeleeuwen echter waren de lenen vrijwel zonder uitzondering erfelijk. De leeftijd van leenrechtelijke meerderjarigheid is in de loop der tijden veranderd. Voor Brabant nam Galesloot¹⁴⁵ de leeftijd van 20 jaar aan. Voor het Sticht gold volgens A. Johanna Maris¹⁴⁶ in de vijftiende eeuw de leeftijd van 18 jaar. Het Hollands leenrecht zal op dit punt niet afwijkend zijn geweest. Beelaerts¹⁴⁷ laat in: *De praktijk van het leen-recht van Gelderland* deze vraag onbeantwoord¹⁴⁸. De erfgenamen moesten binnen een jaar en één dag na de dood van de erflater - onder medebrenging van diens leen-akte - voor het leenhof verschijnen om hulde te doen aan de leenheer en het zoge-naamde heergewade - veelal een pond, maar soms ook een aam wijn, een havik, een paard, een paar handschoenen, een paar zilveren schotels, enz. - betalen. Alleen bij

minderjarigheid, buitenlands verblijf, ziekte of andere bijzondere omstandigheden kon van deze regel worden afgeweken. Wie echter verzuimde om een verzoek tot belening in te dienen, verloor zijn rechten en verbeurde zijn leen. Meestal kon de leenman door betaling van een boete - vaak het dubbele heergewaad - het verzuim alsnog herstellen. De leenman die het goed vrij wilde kopen van de leenband, kon dat, mits aan de leenheer een derde van de waarde werd betaald. Het was ook mogelijk in ruil voor een verkocht goed een ander vrij goed van gelijke waarde in leen op te dragen om de leenheer te compenseren. Normaal gesproken mocht de erfgenaam van de erflater er van uitgaan, dat de leenheer hem met de lenen van de erflater zou belenen. Wanneer de leenman - na een belening tijdens diens minderjarigheid - zelf zijn leened kwam afleggen of wanneer de leenheer zelf door een ander werd opgevolgd, werd er met de ledige hand beleend. De betaling van een heergewade bleef in deze beide situaties achterwege. Naast de betaling van het heergewade was de leenman aan het eind van de middeleeuwen, de Bourgondische tijd, ook nog de betaling van zekere hofrechten verschuldigd. De stadhoudergeneraal, stadhouder van de lenen, leengriffier en andere ambtenaren moesten immers voor hun werkzaamheden worden betaald. Ook de leengetuigen ontvingen een kleine vergoeding. Onder bepaalde voorwaarden kon een gevolmachtigde voor de leenman hulde doen. Deze moest daartoe wel een schriftelijke volmacht hebben, die werd afgegeven ten overstaan van twee leenmannen van de eigen leenkamer of van een andere leenkamer. De leened werd dan door deze gevolmachtigde - hulder genaamd - afgelegd. Deze trad op voor minderjarigen, vrouwen, geesteszieken en geestelijken. Wanneer een voogd tijdens de onmondigheid of onbekwaamheid van de leenman overleed, moest een nieuwe voogd worden aangesteld. Diens belening gold niet als eedsvernieuwing en kon derhalve met ledige hand plaatsvinden. De lenen in de Nederlanden, met uitzondering van die in Zeeland, vererfden in principe ongedeeld op de oudste zoon. In de loop van de dertiende eeuw kwamen er voorzichtig veranderingen in het leenrecht, waardoor ook een dochter van de erflater kon erven. In de veertiende eeuw konden de lenen onversterfelijk worden. Dit hield in, dat het leen bij elke overgang zowel op een zoon als een dochter kon vererven. Hierdoor was een tweedeling in lenen ontstaan. De lenen, die alleen in mannelijke lijn konden vererven (zwaardlenen, slechte of versterfelijke lenen) en de lenen, die ook in vrouwelijke lijn konden vererven (spillelenen, goede of onversterfelijke lenen). Voor het leen was, in tegenstelling tot het vrij-eigen goed, ook bij vererving een aparte akte vereist. Het leenrecht was ook een aantrekkelijke mogelijkheid om de nadelen van het gewoonterecht bij erfdeling te ontlopen. Het vrij-eigen goed werd dan aan een leenheer opgedragen op voorwaarde dat het direct weer in leen zou worden teruggegeven. Er was dus geen sprake van deling noch gelijkberechtiging van alle kinderen. Alle goederen kwamen volledig aan de oudste zoon of een andere wettige erfgenaam. Als er geen zonen maar alleen dochters waren, viel het goed in principe terug aan de leenheer. Zwaardlenen vielen ook terug aan de leenheer als de oudste zoon kinderloos stierf, ook al had zijn jongere broer wel nakomelingen, of als een zoon eerder stierf dan zijn vader. Aangezien het leenrecht geen plaatsbepaling kende - het erfgoed gaat bij vooroverlijden van de kinderen van de erflater over op de kleinkinderen van de erflater die de plaats vervulden van de reeds overleden erfgenamen - vielen zwaardlenen in het laatste geval niet toe aan een eventuele kleinzoon. Deze bezwaren konden echter worden ondervangen door bijzondere regelingen tussen de leenheer en de leenman te treffen. De belangrijkste daarvan zijn de beleningen gezamenderhand en onversterfelijke lenen. De belening gezamenderhand hield in dat de erfgenamen het leen na de dood van de erflater gezamenlijk bezaten. Deze gezamenlijkheid fungeerde dan als *communitas continuata* (gecontinu-

eerde gemeenschap; Fideicommiss) dat bleef voortbestaan zolang een van de leden nog in leven was. De onversterfelijke lenen verstierven nooit aan de leenheer.

Het gewoonterecht en leenrecht speelden een belangrijke rol bij het magescheid. Gelukkig zijn er veel boedelscheidingen bewaard gebleven. Hierin werden de vrij-eigen goederen van de erflater, onderhevig aan het gewoonterecht, onder de erfgenamen verdeeld. Hieronder vielen de allodiale goederen van de erflater, maar ook de medegave, morgengave, lijftocht en douarie van diens echtgenote. Zoals boven reeds is aangegeven was de vererving van de medegave, morgengave, lijftocht en douarie vaak al geregeld via de huwelijksvoorwaarden. De oudste zoon van de erflater had de mogelijkheid om gedeelten van het leenbezit aan zijn jongere broers mee te geven. Deze leengoederen hielden de jongere broers vervolgens van hun oudste broer in achterleen. Op deze manier werd het familiebezit nog enigszins bijeen gehouden. Uiteraard speelde de maagschap in de magescheiden een doorslaggevende rol. In de zes magescheiden die nu volgen zal worden geprobeerd de rol van de maagschap bij deze rechtshandeling aan het licht te brengen.

Geneagram Algemeen 03.

Het eerste magescheid, dat van 14 januari 1362¹⁴⁹, bewerkstelligd door Arnold de Cock van Opijnen, Gijsbrecht de Cock van Neerijnen en Otto van Heukelom, zoon van Herbaren, ridders, heeft betrekking op de verdeling van de goederen van wijlen heer Jan de Cock, heer van Waardenburg. De partijen zijn, Agnes, weduwe van heer Jan, enerzijds, en Gerard, Sweder, Rudolf en Alard van Waardenburg, zoons van wijlen heer Jan, anderzijds. Het betreft hier een mix van vrije goederen en leengoederen. Hierbij worden aan Agnes o.a. de goederen over de Linge richting de Lek en 800 oude schilden, Sweder o.a. de gerechten te Hemert en Zennewijnen, aan Rudolf o.a. het gerecht en het patronaatsrecht van de kerk te Nieuwaal en 1.200 ponden Vlaams, aan Alard de goederen te Vuren, als lenen van Gerard, hun broer, en aan Gerard zelf de overige goederen te Hier en Neerijnen, het huis Werdelt met de gerechten te Hier en Neerijnen toegewezen. De maagschap bestaat hier uit heer Arnold de Cock van Opijnen, achterachterneef, heer Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, achterachterneef, en heer Otto van Heukelom, zoon van Herbaren, de stiefbroer van Gerard, Sweder, Rudolf en Alard de Cock van Waardenburg. De hoofdrolspelers in dit eerste magescheid zijn het hoofd van de tak De Cock van Opijnen, het hoofd van de tak De Cock van Neerijnen en Otto van Heukelom, zoon van Herbaren en weduwe Agnes.

Geneagram Magescheid 1 en 2, Testament-Magescheid 1 en 2, alsmede Geneagram Vernoeming 10, 11, 12, 13, 14 en 15.

Het tweede magescheid, dat van 22 juli 1415¹⁵⁰, door Roelman van Arendaal, heer van Well, ridder, Jan en Hendrik van Broekhuizen, broers, Jan en Dirk van Wickerode, broers, en Seger van Broekhuizen, betreft de verdeling van de goederen van heer Willem, heer van Broekhuizen, Geysteren, Oostrum, Oirlo en Spraland, met de bijbehorende kastelen Geysteren en Spraland, alsmede het ambt van erfhofmeester van Gelre. Deze magescheiders worden door de erfgenamen magen en vrienden genoemd. De erfgenamen zijn Agnes de Cock van Waardenburg, de echtgenote, en hun kinderen (Jan, Willem, Jan, Hubrecht, Sweder, Alard en Henrica, alsmede Elisabeth, Gerarda en Agnes). Volgens het magescheid worden de goederen over Agnes en haar kinderen als volgt verdeeld. Agnes krijgt het slot en de heerlijkheid Waardenburg onder beding dat deze goederen, na haar overlijden, aan Jan van

Broekhuizen, haar oudste zoon, zullen komen, en dat de leenmannen van deze heerlijkheid haar als vruchtgebruikster en Jan, haar oudste zoon, als erfheer, zullen huldigen. Jan, haar oudste zoon, de heerlijkheid Broekhuizen met lenen, renten en kerkgift, onder de verplichting om aan Jan van Broekhuizen, heer van Loe, zijn broer, een jaarlijkse erfrente van 50 Rijnse gulden, losbaar met 600 Rijnse gulden, uit te keren, Willem van Broekhuizen het slot en de heerlijkheid Geysteren, de heerlijkheden Oirlo en Oostrum, mede het hofmeesterambt van Gelre. Jan van Broekhuizen, junior, die reeds eerder de heerlijkheid Loe had verkregen, een erfelijke jaarrente van 100 schilden gevestigd op de heerlijkheid Waardenburg, Hubrecht van Broekhuizen een huis in de stad Culemborg, goederen en jaarpachten te Buren, goederen te Maurik, alsmede de halve tol van Venlo, Sweder van Broekhuizen de tienden van Swolgen, de korentienden van Vorst, de hof opten Stock te Broekhuizen, de hof Hol te Well en de halve tol van Venlo, Alard van Broekhuizen een erfelijke jaarrente van 50 oude schilden gevestigd op de heerlijkheid Waardenburg, de halve windmolen te Rade en de goederen te Rade die van de heer van Meerlo afkomstig waren, Henrica van Broekhuizen de heerlijkheid, het huis en het slot te Grubbenvorst en Velden met alle toebehoren, en Willem van Kessel, *gehuwd met Gerarda van Broekhuizen*, kreeg een erfelijke jaarrente van 50 oude schilden, overeenkomstig de voorwaarden van zijn huwelijk, gevestigd op de heerlijkheid Waardenburg, toebedeeld. Van dit magescheid zijn het origineel en een afschrift bewaard gebleven¹⁵¹. Het magescheid is zowel door Agnes de Cock, vrouwe van Waardenburg, als door Jan, haar oudste zoon, en Willem, Jan, Hubrecht, Sweder en Alard van Broekhuizen, haar overige zoons, de mannelijke erfgenamen, als door heer Roelman van Arendaal, heer van Well, Jan en Hendrik van Broekhuizen, broers, Jan en Dirk van Wickerode, broers, en Seger van Broekhuizen, de magescheiders, hun magen en vrienden, bezegeld. Van de dertien zegels zijn er zeven in min of meer beschadigde maar soms in geres taureerde staat bewaard gebleven. Hierdoor kan gevoeglijk worden aangenomen, dat de erfgenamen de besluiten van de magescheiders hiermee hebben bekrachtigd. Van de vrouwelijke erfgenamen, Elisabeth, Gerarda, Agnes en Henrica, worden alleen Henrica - bedeed met de heerlijkheid, het huis en het slot te Grubbenvorst en Velden met alle toebehoren - en Willem van Kessel, *gehuwd met Gerarda van Broekhuizen* - bedeed met een jaarrente van 50 oude schilden - in het magescheid vermeld. De twee overige dochters Elisabeth van Broekhuizen, non/abdis van Gravendaal, † 8 april 1469¹⁵², en Agnes van Broekhuizen, non te Mariaweide, † 4 september 1422¹⁵³, zullen bij hun intrede in het klooster zijn uitgeboedeld. Van deze kloosterlingen, zij worden beide Van Broekhuizen genoemd, is niet met 100% zekerheid te zeggen dat zij als kinderen van Willem en Agnes aangemerkt kunnen worden. De tijd waarin zij leefden en de vernoeming van Elisabeth, *oudste dochter*, naar haar grootmoeder van vaderszijde Elisabeth van Buderich en Agnes, *derde dochter*, naar haar moeder, Agnes de Cock van Waardenburg, geven voldoende zekerheid (Zie Aanhangsel IIIg waarin het magescheid waarin de goederen van heer Willem, heer van van Broekhuizen, enz., over Agnes de Cock van Waardenburg, vrouwe van Broekhuizen, enz., diens echtgenote, en hun kinderen worden verdeeld).

Geneagram Magescheid 1.

Door het werk van Flokstra¹⁵⁴ is het mogelijk ook de plaats van de magescheiders binnen de genealogie van de familie Van Broekhuizen aan te wijzen. Volgens dit werk kende het geslacht Van Broekhuizen verschillende takken. Deze takken zijn, chronologisch gezien, Van Broekhuizen, Van Swalmen, Van Wickerode, Van Ooijen

en Ter Binnen. De tak Van Ooijen splitste zich andermaal in een tak Ter Horst en Van Ooijen. Jan van Broekhuizen ter Binnen, broer van Willem van Broekhuizen, de erflater, (1394-1424)¹⁵⁵, is de nauwste bloedverwant. Hij zou de lijst van magescheiders hebben moeten aanvoeren. Jan heeft geen broer Hendrik en kan dus niet met de Jan uit het broederpaar Jan en Hendrik van Broekhuizen worden vereenzelvigd. De tak ter Binnen is dus niet vertegenwoordigd onder de magescheiders. Heer Roelman van Arendaal, heer van Well, (1391-1435)¹⁵⁶, was een zoon van Salentin, (1373-1388), en Mechteld van Broekhuizen, (1382-1388)¹⁵⁷. Gezien de tijd, waarin zij en haar echtgenoot leefden, kan zij een zuster van Jan van Broekhuizen, (1354 -1380)¹⁵⁸, zijn geweest. Hierdoor kan Roelman een neef - zelfde grootvader - van Willem, de erflater, en een achterneef van diens kinderen, de erfgenamen, zijn geweest. Heer Roelman van Arendaal, heer van Well, is in de lijst van magescheiders de nauwste bloedverwant van Willem, de erflater, en zal daardoor deze lijst hebben aangevoerd. De volgende twee magescheiders Jan, (1377-1418), en Hendrik van Broekhuizen, (1411-1415), broers, stammen uit de tak Ter Horst¹⁵⁹. Flokstra geeft aan, dat zij zonen van Jan van Broekhuizen ter Horst, (1359-1384), zijn. Hij maakt Jan, hun vader, tot een jongere broer van Seger van Broekhuizen van Ooijen, (1375-1396). Aangezien Jan duidelijk eerder voorkomt en een beter erfdeel - de halve heerlijkheid Horst - dan Hendrik - het huis Ooijen - krijgt, is dat niet erg geloofwaardig. Willem van Broekhuizen, de erflater, is een verre verwant (vierde en vierde graad) van Jan en Hendrik van Broekhuizen ter Horst. De volgende twee magescheiders, Jan van Broekhuizen, heer van Wickerode, (1397-1454)¹⁶⁰, en Dirk van Broekhuizen van Wickerode, (1397-1427)¹⁶¹, beiden in 1397 nog minderjarig, stammen uit de tak Van Wickerode. Zij zijn verre verwanten van Willem van Broekhuizen, de erflater (vijfde graad). De laatste magescheider is Seger van Broekhuizen, heer van Ooijen, (1396-1425). Hij is de zoon van Seger van Broekhuizen, heer van Ooijen, (1375-1396), de broer van de hierboven genoemde Jan¹⁶². Heer Willem, heer van Broekhuizen, de erflater, is een verre verwant (vierde graad) van Seger van Broekhuizen, heer van Ooijen. De hoofrolspelers in dit tweede magescheid zijn de magescheiders, die magen en vrienden van de erfgenamen worden genoemd.

Geneagram Magescheid 1 en Testament-Magescheid 2.

Het derde magescheid, van 11 december 1451¹⁶³, is bewerkstelligd door twaalf spelers. Dat zijn Hendrik van *Boxmeer*, heer van Stevensweert, en Jan van Arendaal, heer van Well, ridders, alsmede Jan van Broekhuizen, heer van Wickerode, Elbert van Alpen, heer van Hönnepel, Dirk Schenk van Nideggen, heer van Afferden, Karel Spede, heer van Meerlo, Jan Tengnagel van Meerwijk, Jan van Bremp, Jan van Efferen, Hendrik van Meerwijk, Willem Kelner en Willem Spaen, pastoor te Horst. Waarschijnlijk behoren alleen de eerst drie spelers tot de maagschap. Van de overige spelers is de verwantschap, als die er al is, met het geslacht Van Broekhuizen nog onbekend. Het onderhavige magescheid betreft de verdeling van de goederen van heer Jan van Broekhuizen, heer van Loe, Geysteren, Oostrum en Spralant, ambtman van Kessel en erfhofmeester van Gelre. Uit dit magescheid volgt dat Anna van de Straten, *vrouwe van Loe*, weduwe van Jan, enerzijds, en Godart van Harff, Adriaan van Broekhuizen, Eustachius van Broekhuizen, Gooswijn Stecke, Frederik van Rutenberg, Willem van Kessel, Willem, Gerard en Jan van Broekhuizen, broers, Agnes en Margaretha van Broekhuizen, dochters van wijlen Alard, anderzijds, de erfgenamen zijn. Wanneer deze gegevens in een geneagram worden gezet valt direct op dat Willem van Kessel mogelijk op een verkeerde plaats staat. Willem van Kessel en

Godart van Harff, respectievelijk gehuwd met Gerarda van Broekhuizen, de tweede, en Henrica van Broekhuizen, de vierde dochter van Willem en Agnes de Cock van Waardenburg, behoren tot dezelfde oudere generatie. Willem van Kessel, (1404-1467), maakt in 1411¹⁶⁴ huwelijksvoorwaarden en Godart van Harff, (1418-1468), in 1418¹⁶⁵. De verklaring dat Willem, gehuwd met Gerarda, in 1451 reeds is overleden en door een zoon Willem is opgevolgd gaat niet op. Willem († tussen 1467 en 1469) en Gerarda († na Willem tussen 1467 en 1476) zijn op 13 december 1351¹⁶⁶ en ruim daarna nog in leven. Daarenboven hebben zij géén zoon Willem. Willem zal dus - in verband met de volgorde binnen de maagschap - in het magescheid van 11 december 1451 vóór Godart van Harff moeten worden geplaatst!

In het testament van 24 maart 1443¹⁶⁷ van heer Hubrecht van Broekhuizen, is sprake van Mechteld van Brempt, echtgenote van Hubrecht, alsmede van wijlen Willem en Adriaan, zoons van Hubrecht (Geneagram Testament-Magescheid 1). In dit testament opgesteld door heer Dirk Hillen vanden Baent, notaris van het Heilige Roomse Rijk, zijn Jan van Broekhuizen, Hubrechts broer, Hendrik van Loeven en Godart van Hillen, executeurs testamentair, alsmede heer Rutger, pastoor te Kempen, en Hendrik van Nuyn, getuigen. Adriaan, (1443-1484), wordt in het testament van Hubrecht, zijn vader, verschillende keren aangemerkt als diens tweede zoon. Het is opvallend, dat in het magescheid van 11 december 1451 onder de erfgenamen van Jan van Broekhuizen, heer van Loe, enz., te weten de nog levende kinderen van Jan van Broekhuizen, heer van Ammerzoden, enz., en Adriana van Brakel, met name Eustachius, Gooswijn Stecke, de echtgenoot van Henrica, en Frederik van Rutenberg, de echtgenoot van Agnes, die van Sweder van Broekhuizen en Heilwig van Betgenhusen, met name Willem, Gerard en Jan, en die van Alard van Broekhuizen en Maria van Daert, met name Agnes en Margaretha, Adriaan de erfgenamenrij opent. Adriaan lijkt daardoor een zoon van Jan en niet van Hubrecht. Het is vreemd dat Adriaan, als tweede zoon van Hubrecht, de jongere broer van Jan, de rij erfgenamen - vóór Eustachius, Gooswijn Stecke, Frederik van Rutenberg, het eigen kind en de aangetrouwde kinderen van Jan, de oudere broer van Hubrecht - aanvoert. Ook bij de feitelijke verdeling van de goederen in het magescheid wordt de volgorde Godart van Harff, Adriaan van Broekhuizen, Eustachius van Broekhuizen, Gooswijn Stecke, Frederik van Rutenberg, Willem van Kessel, Willem, Gerard en Jan, broers van Broekhuizen, Agnes en Margaretha, zussen van Broekhuizen, aangehouden. In het voorgeslacht van Hubrecht en Mechteld komt echter geen Adriaan voor. Het is veel logischer om in Adriaan een zoon van Jan en Adriana te zien. Adriaan is dan naar Adriana van Brakel, zijn moeder, vernoemd. Zelf heeft hij ook weer een dochter Adriana die naar Adriana, haar grootmoeder, is vernoemd. Ook Eustachius, zijn dan jongere broer, heeft een zoon Adriaan, die naar Adriana, zijn grootmoeder, is vernoemd. Adriaan wordt slechts zesmaal vermeld, waarvan eenmaal als zoon van Hubrecht. De erfgenamenrij zou dan zijn: Willem van Kessel, Godart van Harff, *Gerard* †, Adriaan en Eustachius van Broekhuizen, Gooswijn Stecke, Frederik van Rutenberg, Willem, Gerard en Jan van Broekhuizen, alsmede Agnes en Margaretha van Broekhuizen. Een tweede Adriaan, respectievelijk een zoon van Jan of Hubrecht, lijkt met het kleine aantal vermeldingen een brug te ver. Het zou ook nog zo kunnen zijn, dat Adriaan, als tweede zoon van Jan van Broekhuizen, door Hubrecht van Broekhuizen, wegens gebrek aan erfgenamen is geadopteerd. De vraag of Willem van Kessel en Adriaan van Broekhuizen bij de vervaardiging van het magescheid van heer Jan van Broekhuizen, heer van Loe, enz. 'per ongeluk' op een verkeerde plaats staan of dat zij om welke reden dan ook op de juiste plek staan, blijft voorlopig nog onbeantwoord.

Geneagram Magescheid 2.

In het vierde magescheid van 20 januari 1457¹⁶⁸ gaan Jan, heer van Broekhuizen en Waardenburg, erfhofmeester van Gelre, Walraven van Broekhuizen, heer van Ammerzoden, en Reinier van Broekhuizen, broers, in overleg met Gijsbrecht van Brederode, domproost en proost van Oudmunster te Utrecht, Reinoud, heer van Brederode, Vianen en Ameide, Eustachius van Broekhuizen van Waardenburg en Arnold de Cock van Opijnen, een magescheid aan, waarbij Walraven van Jan, zijn broer, tegen betaling van 1.000 Rijnse gulden de heerlijkheid en het slot Ammerzoden in leen krijgt, terwijl Reinier 150 malder rogge per jaar uit de heerlijkheid Broekhuizen en 100 oude schilden per jaar uit de heerlijkheid Waardenburg zal ontvangen. Gijsbrecht van Brederode, domproost en proost van Oudmunster, en Reinoud, heer van Brederode, Vianen en Ameide, die zijn geestelijke broeder voor moet laten gaan, zijn ooms, broers van Walravina, hun moeder. Eustachius van Broekhuizen van Waardenburg, is broer van Gerard, heer van Broekhuizen, hun vader, en Arnold de Cock van Opijnen, is neef, zoon van een zuster van Adriana, vrouwe van Brakel, zijn echtgenote. De hoofdrolspelers in dit magescheid zijn de magescheiders die allen familie van de erfgenamen blijken te zijn en dus tot de magescheid van het geslacht van Broekhuizen behoorden.

Geneagram Algemeen 31.

In het vijfde magescheid van 19 april 1471¹⁶⁹ bewerkstelligen heer Jan *de Cock*, heer van Hemert, Eustachius en Peter, broers, Alfer de Cock van Opijnen en Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, een magescheid tussen Jan de Cock van Opijnen, enerzijds, en Willem de Cock van Neerijnen, als voogd van jonkvrouw Johanna de Cock van Opijnen, zijn echtgenote en zuster van Jan voornoemd, anderzijds, met betrekking tot de nagelaten roerende en onroerende goederen van wijlen Arnold de Cock van Opijnen en jonkvrouw Katharina *de Cock* van Hemert, hun ouders. Hierbij wordt aan Willem voornoemd door Jan voornoemd 27 Rijnse gulden, een jaarrente van 3 Rijnse guldens te Tuil en 200 overlandse Rijnse gulden toegewezen. Tevens wordt overeengekomen, dat wanneer Jan voornoemd zonder kinderen komt te overlijden de uiterwaard te Opijnen, leen van de heerlijkheid Waardenburg, en twee boerderijen, genaamd Tedingswaard en gelegen te Avezaath, leen van de abdis en het convent van Thorn, aan Willem zullen worden toegewezen. Alfer de Cock van Opijnen is een broer van Arnold, echtgenoot van Katharina van Hemert, en Gijsbrecht de Cock van Neerijnen is een broer van Willem, echtgenoot van Johanna de Cock van Opijnen. De hoofdrolspelers in dit vijfde magescheid zijn verschillende leden van de tak *De Cock* van Hemert, aangevuld met een vertegenwoordiger van de tak *De Cock* van Opijnen en een van de tak *De Cock* van Neerijnen.

Geneagram Algemeen 31.

Het zesde magescheid van 25 januari 1523¹⁷⁰ wordt aangegaan tussen jonkvrouw Johanna *de Cock* van Hemert, dochter van wijlen Peter en wijlen Johanna van Herlaar, weduwe van Jan van Rossem, enerzijds, en Maarten van Rossem, heer van Poederoijen, haar zoon, anderzijds. Hierbij geeft Maarten een lijfrente met enige andere rechten aan Johanna waarna Johanna alle goederen, allodiaal en leen, roerend en onroerend, die haar van Peter en Johanna, haar ouders, alsmede van wijlen jonkvrouw Cornelia *de Cock* van Hemert, haar zuster, zijn aangekomen, aan Maarten of

diens erven geeft. Verder wordt bepaald, dat alle genoemde goederen, na de dood van Johanna en Maarten, aan Jan van Rossem, heer van Broekhuizen, en jonkvrouw Margaretha *van Rossem, gehuwd met Jan* de Cock van Isendoorn, Johanna's zoon en dochter, en Maarten's broer en zuster, zullen gaan. In dit zesde magescheid blijken moeder - Johanna *de Cock* van Hemert, vrouwe van Poederoijen - en zoon - Maarten van Rossem, heer van Poederoijen en maarschalk van Gelre - heel goed in staat om zonder inmenging van buitenaf de verdeling van de goederen tot een goed einde te brengen en tevens voor de toekomst te kunnen regelen.

Conclusie.

De zes voorbeelden tonen aan, dat de maagschap - magen en vrienden – nadrukkelijk bij de magescheiden is betrokken. In de magescheiden worden beslissingen genomen over de verdeling van de allodiale goederen van de erflater op de erfgenamen. Tevens wordt hierin de rechtsgang van de medegave, morgengave, lijftocht (jaargeld) en douarie (huwelijksgoed) van de weduwe geregeld. Ook wordt, indien nodig, de overgang van een gedeelte van het leenbezit van de oudste zoon van de erflater naar een jongere broer of jongere broers geregeld. De jongere broer hield dit leengoed dan in achterleen van zijn oudste broer. Het is opvallend dat vrouwen in deze magescheiden vrijwel geen actieve rol speelden. De indruk wordt zelfs gewekt dat door de mannen meestal namens hen en over hen werd beslist. De magescheiders - magen en vrienden - hadden duidelijk alle touwtjes in handen.

III.9. Testamenten.

In de late middeleeuwen werd in adellijke kringen in de Nederlanden het testament - gezien de voorbeelden - op verschillende manieren aangewend. Het werd gebruikt om vrij-eigen en (leen)goederen van de erflater op erfgenamen te verdelen, jaargetijden en gedachtenissen te stichten, kinderen te adopteren, alsmede schenkingen te doen. Het stichten van jaargetijden en gedachtenissen vormden hierin de grootste moot.

In het testament kunnen de allodiale (en leen)goederen, die onderhevig waren aan het gewoonterecht, van de erflater onder de erfgenamen worden verdeeld. Onder deze goederen worden niet alleen de allodiale goederen van de erflater, maar ook de medegave, morgengave, lijftocht en douarie van diens echtgenote verstaan. De vrijheid van handelen is bij het testament echter duidelijk ingeperkt, omdat - zoals eerder is aangegeven - de vererving van de medegave, morgengave, lijftocht en douarie al in de huwelijksvoorwaarden was geregeld. In een testament heeft de oudste zoon van de erfater nog wel de mogelijkheid om gedeelten van het leenbezit aan zijn jongere broer /broers in achterleen te geven. Alleen bij deze toepassing van het testament speelt de maagschap opnieuw een rol. Het testament wordt geregeld toegepast om jaargetijden en gedachtenissen te stichten. Hierbij komen de ververwijderde verwanten meestal niet meer aan bod. Het betreft voornamelijk de eigen generatie van de schenker/schenkster en soms diens/haar ouders en/of eigen kinderen en/of die van broers en zusters waarvoor een jaargetijde of gedachtenis wordt gesticht. In deze toepassing van het testament speelt de maagschap geen rol. Het testament wordt door kinderloze ouders soms aangegrepen om een kind van een ander echtpaar als erfgenaam te adopteren. Hierbij speelt de maagschap evenmin een rol. In onderstaand verslag wordt van de verschillende toepassingsmogelijkheden van het testament een voorbeeld gegeven.

Geneagram Algemeen 7.

Jonkvrouw Wilhelmina van Teilingen sticht in haar testament van 15 mei 1310¹⁷¹ een kapellanie in de kerk van Voorhout voor het zielenheil van *heer Willem III van Teilingen* en *vrouwe Oda van Kruiningen*, haar ouders en haarzelf.

Geneagram Algemeen 7.

Christina van Teilingen, abdis te Leeuwenhorst, sticht in haar testament van 15 juni 1342¹⁷² jaargetijden voor haarzelf, *heer Dirk van Teilingen* en *vrouwe Geertruida*, haar ouders, Willem en Jan van Teilingen, *haar broers*, *Margaretha van Teilingen*, vrouwe van Hagenstein, haar zuster, Jan van Wateringen, ridder, *zoon uit het eerste huwelijk van Margaretha*, Jan en Gijsbrecht uten Goye, jonkvrouw Bertha *uten Goye* van Brakel, jonkvrouw Margaretha *uten Goye* van Rossem, *kinderen uit het tweede huwelijk van Margaretha*, *Dirk, heer van Monschau en Valkenburg*, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, *leenheer*, en zuster Clarissa van Velzen.

Geneagrammen Algemeen 22.1 en 22.2.

Jonkvrouw Elisabeth de Cock van Neerijnen, weduwe van Gooswijn van Tuil, sticht in haar testament d.d. 4 juli 1341¹⁷³ jaargetijden voor haar zielenheil, dat van Gooswijn van Tuil, haar echtgenoot, en dat van Willem van Malberg, *haar halfbroer*, van jonkvrouw Petronella, diens echtgenote, van heer Ricold de Cock alsmede van Gijsbrecht de Cock, haar broers. Zij doteert voor deze jaargetijden een stuk land aan heer Jan Houscilt, priester. Deze schenking, ten vrij-eigen zonder tijns en dijk, wordt gedaan ten behoeve van de altaren - ter ere van de maagd Maria, Sint-Jan de Evangelist en de heilige maagd Barbara - in de kerk van Neerijnen, en ten behoeve van de kapellaniën op diezelfde altaren. Hierin wordt dus voor vrijwel alle kinderen van Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, een jaargetijde gesticht.

Geneagram Algemeen 22.2.

In het testament van Gijsbrecht de Cock van Neerijnen d.d. 11 april 1350¹⁷⁴ blijkt hoe ver een erflater in het beschrijven van zijn wensen kan gaan. Gijsbrecht schonk op die datum bij testament 1 morgen en 36 roeden land - voor 4 pond en 10 schellingen per jaar in erfhuur gegeven aan Gerard Buyc - aan de kerk te Neerijnen. Hiervan waren 30 schellingen voor de kerk, 5 schellingen voor de pastoor, 5 schellingen voor elk van de altaren van O.L.V., Sint-Jan, Sint-Barbara en Sint-Petrus en 1 schelling voor de koster. Deze schenking werd gedaan voor de jaargetijden op zaterdag na Maria-hemelvaart (15 augustus) van Wouter (*Wellen*) en Gijsbrecht de Cock *van Neerijnen*, Ricold de Cock *van Neerijnen*, hun vader, en jonkvrouw Elisabeth, echtgenote van Gijsbrecht. Jan de Cock, heer van Waardenburg, zijn neef - in werkelijkheid zijn achterachterneef - zegelt mee. In dit testament worden de jaargetijden voor Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, Elisabeth *van Loon*, zijn echtgenote, en Wellen de Cock van Neerijnen, zijn broer, en Ricold de Cock van Neerijnen, hun vader, gesticht.

Geneagram Algemeen 26.

In de laatste aanvulling op de testamenten van heer Willem van de Bossche, heer van Erp, zoon van Gerlach en Aleid van Heusden, (1309-†1342), en Elisabeth van Boxtel,

dochter van Willem en Kunigonda van Dalen, (1312-1351†), een vermogend man die het klooster van de Rijke Klaren in 's-Hertogenbosch stichtte. In een laatste aanvulling op zijn testament van 21 september 1344¹⁷⁵ meldt hij, dat hij zijn testament en de twee aanvullingen daarop heeft aangevuld en gespecificeerd. In deze aanvulling benoemt Willem erfgenamen voor de goederen die nog aan niemand waren gelegateerd en die hem en zijn voorouders van de kant van de verwante familie, die Knodingen geheten, waren toegevallen. Hiertoe behoorden ook de goederen die hij aan Elisabeth van Boxtel, zijn echtgenote, als huwelijksgiften in bruikleen had gegeven. De erfgenamen van deze goederen zijn de bloedverwanten Gerlach Knode voor 1/4 gedeelte, de wettige kinderen van wijlen heer Dirk Rover voor 1/4 gedeelte, de wettige kinderen van wijlen Emond Rover, de broer van Dirk, voor 1/4 gedeelte, alsmede heer Jan de Cock van Neerijnen en Jan van Tuil, rector van de kerk te Wanssum, *mogelijk de zoon van Gooswijn van Tuil en Elisabeth de Cock van Neerijnen*, voor 1/4 gedeelte. Hij neemt heer Willem, heer van Horne en Altena - zoals letterlijk in dit testament staat vermeld - als zijn zoon en naaste erfgenaam aan.

Soms gaat de adoptie zo ver, dat zelfs de voornaam van de beoogde adoptiefzoon(-dochter) wordt gewijzigd. Dit blijkt uit een verklaring van 17 februari 1521¹⁷⁶ van twee Utrechtse notarissen. Zij melden daarin dat - in tegenwoordigheid van Hendrik van Rechteren, jonkheer van Almelo, leenheer, en van jonkvrouw Katharina *de Cock* van Opijnen, weduwe van Adolf van Rechteren, diens moeder - Seger van Rechteren, ridder, wiens huwelijk met jonkvrouw Mechteld van Doornik, bijna zeker kinderloos zal blijven, bij testament heeft verklaard dat hij een van de zoons van wijlen Adolf, diens broer, die eertijds Vincent was gedoopt, heeft geadopteerd, hem de naam Seger heeft gegeven en hem universeel erfgenaam van al zijn onroerende en roerende goederen heeft gemaakt.

Geneagram Borgstelling 6 en 7.

Schenkingen werden meestal per testament geregeld. De oudste schenkingen in deze studie zijn die van 21 maart en 14 september 1293¹⁷⁷, waarin heer Herman V van Woerden, voor zijn zielenheil, dat van vrouwe Elisabeth *van Brederode*, zijn echtgenote, en die van *Herman IV van Woerden en Clementia van Montfoort*, zijn ouders, het patronaatsrecht en de kerken van Harmelen en Waarder schenkt aan het huis van Sint-Katharina van de orde van Sint-Jan de Doper. Het is dan wel geen testament in de strikte zin van woord, maar het stichten van zielenheilen wijst duidelijk in die richting. Mogelijk zijn dit de uitvoeringsbepalingen van het testament. Getuigen bij beide schenkingen zijn Gijsbrecht IV, heer van Amstel, *neef* van Elisabeth van Brederode, en Dirk II, heer van Brederode, *zwager* van Herman van Woerden.

Geneagram Borgstelling 2 en Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1c en d.

Van Jan I, heer van Cuijk, is geen testament bewaard gebleven. Aan het eind van zijn leven treft hij echter een drietal regelingen, die als uitvoeringsbepalingen van zijn testament kunnen worden beschouwd. Op 20 april 1308¹⁷⁸ geeft hij, tegen een jaarrente van 10 pond, het merendeel van de gemeente in zijn heerlijkheid Cuijk, aan de inwoners van zeven dorpen in het land van Cuijk, op 7 mei 1308¹⁷⁹ geeft hij, de eigendom van de gemeente van het rechtsgebied van Boxmeer tot Beek aan de parochianen van de dorpen Sambeek, Beek en Overloon, die daarvoor een jaarrente van respectievelijk 20, 15 en 5 schellingen aan de kerken van Sambeek, Beek en Overloon, moeten betalen en op 15 mei 1308¹⁸⁰, twee maanden voor zijn dood,

schenkt hij 58 morgen bouwland bij Tiel, alsmede inkomsten uit de stad Tiel, Overasselt en Grave, aan de deken van de Sint-Elisabethkerk te Grave. Het in erfpacht geven van gemene gronden op 20 april 1308, heeft betrekking op familiegoederen, waarvoor Albert, heer van Herpen, Willem, heer van Boxtel, Willem, heer van Escharen, Jacob, heer van Meerlo, ridders, en Hendrik van Haps, knape, hun toestemming geven. Aan de schenking op 15 mei 1308 hechten Jutta, zijn echtgenote, Jan *van Kuyc*, proost van Maastricht en Leuven, zijn zoon, en Jan van Kuyc, zijn kleinzoon, hun goedkeuring.

Geneagram Borgstelling 2 en Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1c en d.

Het testament van Jutta van Nassau, vrouwe van Cuijk, weduwe van heer Jan, wijlen heer van Cuijk, berust in het archief van de deken en het kapittel van de kerk van Sint-Elisabeth te Grave. In dit testament opgesteld op 25 januari 1312¹⁸¹ schenkt zij, voor haar zielenheil en dat van haar echtgenoot, haar goederen Doedenbergh en Loevert met alle toebehoren, alsmede een jaarrente van 20 pond aan de kanunniken van de Sint-Elisabethkerk te Grave en jaarrenten aan veel geestelijke instellingen. In dit testament is sprake van eigen goederen van Jutta van Nassau, vrouwe van Cuijk. Alleen Jan van Kuyc, proost van Sint-Pieter te Leuven en Sint-Servaas te Maastricht, en Otto van Kuyc, ridder, haar nog levende zoons, alsmede Jan, II, heer van Cuijk, haar kleinzoon, zijn bij dit testament getuige.

Geneagram Algemeen 8.1.

Het testament van heer Wouter, heer van IJzendoorn, van 29 augustus 1396¹⁸², is een goede illustratie van schenkingen bij testament. Hij bevestigt hierin de beschikkingen en schenkingen van wijlen Arnolda van Keppel, vrouwe van IJzendoorn, zijn moeder, en wijlen Otto van Isendoorn, zijn broer, aan de natuurlijke kinderen van Otto, zijn broer, vrouwe Jutta van Rutenberg en Mabelia van Lawick, zijn zusters, en ook *de ghyft ende makynge* aan kapel en kerk te IJzendoorn. Rudolf van Isendoorn, proost van Sint-Peter te Utrecht, en Alard van Isendoorn, zijn broers, nemen hierbij ook de plaats in van heer Willem van Isendoorn, zoon van heer Wouter, die in het buitenland verblijft. In dit testament speelt de volledige kinderschaar van heer Willem II de Cock, heer van IJzendoorn, en Arnolda van Keppel, diens echtgenote, een rol. Het is duidelijk dat hier sprake is van testamentaire beschikkingen en schenkingen van/door Arnolda van Keppel, moeder van Wouter, en Otto van Isendoorn, een broer van Wouter. Bij de rechtshandeling zijn alle broers en zusters van heer Wouter, heer van IJzendoorn, behalve zijn overleden broers Willem en Herbaren van Isendoorn, en zijn *overleden* zuster Aleid, van de partij.

Conclusie.

Uit de analyse van deze testamenten blijkt dat er in zes gevallen sprake is van stichtingen van jaargetijden, in twee gevallen van adoptie, in zes gevallen van schenkingen en in twee gevallen van vererving van roerende en onroerende goederen. De beschrijving van de schenkingen en wat daarmee moet gebeuren is soms zeer minutieus. Op basis van de geanalyseerde testamenten kan worden geconcludeerd dat de maagschap hierin, met uitzondering van de vererving/schenking van vrij-eigen (en leen)goederen, geen rol speelt. Soms bevat een testament niettemin enige bruikbare genealogische informatie. Een voorbeeld daarvan is het testament van Wilhelmina

van Teilingen van 15 mei 1310. Hier staat tegenover dat de testamenten van Christina van Teilingen, abdis van Leeuwenhorst van 15 juni 1342, Elisabeth de Cock van Neerijnen van 4 juli 1341, heer Willem de Cock van Isendoorn van 29 augustus 1396 en van Gijsbrecht de Cock van Neerijnen van 11 mei 1350 veel genealogische informatie bevatten. Soms zelfs genealogische informatie die nog niet uit andere bronnen is verkregen. Af en toe wordt het testament ook aangegrepen om kinderen te adopteren. Zo neemt op 21 september 1344 heer Willem van de Bossche, heer van Erp, heer Willem, heer van Horne en Altena, als zoon en naaste erfgenaam aan en op 17 februari 1521 doet heer Seger van Rechteren, hetzelfde met Seger van Rechteren, zoon van wijlen Adolf, zijn broer. Daarnaast wordt er, met betrekking tot de getuigen, onderscheid gemaakt tussen de schenking van familiegoederen en eigen goederen. Dit wordt duidelijk in de uitvoeringsbepalingen van het testament 20 april 1308 van heer Jan, heer van Cuijk, en het testament van 25 januari 1312 van vrouwe Jutta van Nassau, vrouwe van Cuijk. In het eerste geval zijn het familiegoederen en komen vrouwe Jutta van Nassau, vrouwe van Cuijk en alle nog levende familieleden zegelen en in het tweede geval zijn het eigen goederen en komen alleen Jan van Kuyc, proost van Sint-Servaas te Maastricht en Sint-Pieter te Leuven, en heer Otto van Kuyc, haar zoons, alsmede Jan, II, heer van Cuijk, haar kleinzoon, zegelen.

III.10. Voogdijstellingen.

In de late middeleeuwen kwamen minderjarige adellijke kinderen dan wel niet toerekeningsvatbare adellijke meerderjarigen - na het overlijden van hun ouders - onder voogdij van een of meer van hun naaste beiderzijdse bloedverwanten. Deze voogden zorgden voor de minderjarigen en beheerden hun goederen. Gedurende deze voogdij genoten de voogden de inkomsten uit de goederen van deze minderjarigen. In de voogdijstelling werd de voogd benoemd en werden zijn rechten en plichten vastgelegd. Enkele voorbeelden zullen dit verhelderen.

Geneagram Voogdijstelling I.

Het eerste voorbeeld is gekozen omdat het in veel opzichten - leenrechtelijk, familie-rechtelijk, voogdijrechtelijk en erfrechtelijk - een uitdaging is. Dit voorbeeld speelt zich af tijdens de minderjarigheid van Jan V, heer van Heusden. Deze heer van Heusden is enig kind uit het huwelijk van Jan III, heer van Heusden, met Ermgard van Cranendonk, diens tweede echtgenote. Het huwelijk - tussen Jan III en Ermgard - moet tussen 9 februari 1301¹⁸³, wanneer Ludolf van Are, heer van Wickerode, de eerste echtgenoot van Ermgard nog leeft, en 1304¹⁸⁴, wanneer de heer van Heusden het goed te Hese aan Ermgard, zijn echtgenote, in lijftocht geeft, zijn gesloten. Jan III, heer van Heusden, zal vóór 23 mei 1308¹⁸⁵, wanneer Jan IV, heer van Heusden, de voogdij over Jan V, zijn stiefbroer, overdraagt aan vrouwe Ermgard, zijn stiefmoeder, zijn overleden. Met behulp van het necrologium van de abdij te Berne kan de overlijdensdatum van Jan III nader worden gepreciseerd en op 15 januari 1308¹⁸⁶ worden gesteld. Het enige kind uit dit tweede huwelijk, de latere Jan V, zal omstreeks 1305 zijn geboren. Wanneer Jan IV, heer van Heusden, ridder, vermoedelijk eind 1316¹⁸⁷ overlijdt en uit zijn huwelijk met Margaretha van Kuyc, dochter van Hendrik en Aleid van Diest, geen kinderen achterlaat, valt de heerlijkheid Heusden boven de Oude Maas terug aan Dirk VIII, graaf van Kleef, de leenheer. Sophia van Heusden, weduwe van Willem, heer van Horne en Altena, en echtgenote van Jan, heer van Saffenberg, en Aleid van Heusden, echtgenote van Gerlach van de Bossche, de doch-

ters uit het eerste huwelijk van Jan III, alsmede Jan V, de zoon uit het tweede huwelijk van Jan III, kunnen geen rechten op de heerlijkheid Heusden, dat een recht leen is, doen gelden. Sophia en Aleid omdat vrouwen niet, en Jan V omdat alleen mannen in neerdalende kunnen opvolgen. Toch beleent Dirk VIII, graaf van Kleef, op 13 januari 1317¹⁸⁸ - ten overstaan van Margaretha, zijn echtgenote, en Jan, zijn broer - Gerard, heer van Horne en Altena, en Jan van de Elshout, als voogden van Jan V, zoon van *Jan III*, heer van Heusden, en Ermgard van Cranendonk, vrouwe van Heusden, met de heerlijkheid Heusden en alle toebehoren, gelegen aan gene zijde van de Oude Maas, zoals deze door *Jan III*, heer van Heusden en Jan IV, diens zoon, van hem en zijn ouders in leen werd gehouden en na de dood van Jan IV zoon van *Jan III*, heer van Heusden, aan hem was vervallen. Voorwaarde voor de belening is echter dat de voogden, namens de graaf van Kleef, een bedrag van 6.000 pond zwarte Tournois en aan Jan van Halen, lombard, betalen. Een bedrag dat, volgens de beleningsoorkonde, door Jan V, binnen zes weken na het bereiken van diens meerderjarigheid, aan de voogden moet worden terugbetaald. Pas daarna zal Jan V door de graaf van Kleef met de heerlijkheid Heusden worden beleend. Mocht Jan V onverhoopt eerder komen te sterven, dan mag de graaf van Kleef de heerlijkheid Heusden binnen een jaar kwijten en lossen met 6.000 pond zwarte Tournois exclusief de kosten en de schade van de lombard Jan van Halen. Doet hij dat niet dan zullen Gerard, heer van Horne en Altena, en Jan van de Elshout de heerlijkheid bezitten. Binnen de boezem van de familie ontstaat onenigheid met betrekking tot de voogdij over Jan V, heer van Heusden. Deze voogdij was op 23 mei 1308¹⁸⁹ door Jan IV, heer van Heusden, aan vrouwe Ermgard, zijn stiefmoeder, overgedragen. In de beleningsoorkonde van 13 januari 1317¹⁹⁰ worden Gerard, heer van Horne en Altena, en Jan van de Elshout als zodanig aangemerkt. Ongetwijfeld zal Ermgard hiertegen hebben geprotesteerd. Op 18 maart 1317¹⁹¹ belooft zij, samen met haar broer *Willem*, heer van Cranendonk, zich aan de uitspraak in het geschil met Jan van de Elshout over de voogdij van Jan, zoon van de heer van Heusden, door *Jan van Berlaer*, heer van Helmond, te zullen houden. Op dezelfde datum¹⁹² beloven *Gerard*, heer van Horne, *Jan van Berlaer*, heer van Helmond, *Willem*, heer van Cranendonk, en Hendrik, heer van Gennep, aan Jan van Heusden, als hij meerderjarig wordt, bij de financiële afwikkeling van de voogdij te zullen helpen. Ermgard heeft met haar protest bereikt, dat Gerard, heer van Horne en Altena, als voogd door Willem van Horne, heer van Cranendonk, haar broer, is vervangen. Dit komt het duidelijkst tot uiting in verschillende oorkonden die Jan V, heer van Heusden, direct na zijn meerderjarigheid uitgeeft. In een van de oorkonden belooft hij de raad van de heer van Cranendonk en Jan van de Elshout niet in de wind te zullen slaan (21 mei 1319)¹⁹³ en in een andere dat hij de heer van Cranendonk en Jan van de Elshout van alle beloften die zij namens hem hebben gedaan, zal ontheffen (21 mei 1319)¹⁹⁴. Het is duidelijk dat de voogdij over Jan V, heer van Heusden, door Willem, heer van Cranendonk, zijn oom, en Jan van de Elshout, zijn neef, wordt gevoerd. Vermoedelijk legt Jan van de Elshout, voogd van Jan van Heusden, deze afspraken op 18 maart 1317¹⁹⁵ zelf vast. Jan van de Elshout, een van twee voogden van Jan V, heer van Heusden, is vóór 26 juni 1323¹⁹⁶ overleden.

In hetzelfde jaar¹⁹⁷ is een verdeling van de goederen te Elshout, Engelen en Vlijmen, tussen Elisabeth, weduwe van Jan van de Elshout, enerzijds, en Jan V, heer van Heusden, anderzijds, tot stand gekomen. Als gevolg hiervan doet Jan, op 22 oktober 1323¹⁹⁸ voor de schepenen van Heusden, ten bate van vrouwe Elisabeth van *Diest*, weduwe van Jan van de Elshout, afstand van enige goederen. De notitie is als een raamvertelling in een andere notitie - een vidimus d.d. 2 januari 1340¹⁹⁹ van de heer van Zelem - opgenomen. Thomas van Diest, is op dat moment heer van Zelem.

Hij is de jongere broer van Gerard, heer van Diest en burggraaf van Antwerpen, alsmede van Jan van Diest, bisschop van Utrecht. Het ligt daardoor voor de hand te veronderstellen dat vrouwe Elisabeth, de weduwe van Jan van de Elshout, ook uit het geslacht Van Diest stamt.

Ondanks al deze tegenwind is Jan V, heer van Heusden, in het bezit van zijn vaderlijk erfdeel en een gedeelte van het bezit van Jan van de Elshout, zijn neef, gekomen. De belening tijdens de minderjarigheid van Jan V in 1317 met de heerlijkheid Heusden door Dirk VIII, graaf van Kleef, en de inning tijdens de minderjarigheid van Jan V van eind 1316 tot begin 1319 van Jan V van de inkomsten van die heerlijkheid door Willem, heer van Cranendonk en Jan van de Elshout, zijn voogden, zal een zware last op de heerlijkheid hebben gelegd. Jan V, heer van Heusden, treft bij zijn meerderjarigheid vermoedelijk dan ook een berooide heerlijkheid aan (Zie Aanhangsel IIIh waarin de voogdij door Willem van Horne, heer van Cranendonk, en Jan van Elshout over Jan V, heer van Heusden, wordt toegelicht).

Geneagram Algemeen 6.

Het tweede voorbeeld is gekozen omdat het hier een nieuwe borgstelling betreft. Dit voorbeeld speelt zich af tijdens de jeugd van Willem II de Cock, heer van IJzendoorn. Gerard *de Cock* van Waardenburg, heer van Puiflik, regelt op 13 november 1318²⁰⁰ met vrouwe Mabelia *van Arkel van Heukelom*, zijn *schoonzuster*, echtgenote van wijlen heer Willem I de Cock *van IJzendoorn*, zijn broer, de voogdij over Willem II *de Cock* van IJzendoorn, zijn neef, hun zoon. Mabelia krijgt hierbij tot Pinksteren over vier jaar (30 mei 1322), onder bepaalde voorwaarden, de voogdij over Willem en diens goederen. Mocht Willem binnen deze periode overlijden of mocht Mabelia hertrouwen dan moet er een financiële verantwoording worden afgelegd. Ook mag Willem in deze periode, zonder toestemming van de samenstellers van de voogdijstelling, geen huwelijk sluiten. Tevens wordt afgesproken dat Mabelia en Willem de inkomsten samen zullen delen. Bij deze voogdijstelling zijn Otto, heer van Asperen, Gijsbrecht van Malsen, Arnold van Heukelom, Jan de Cock, ridders, Eustachius van Brakel, Herbaren van Heukelom alsmede Ricold *de Cock van Neerijnen*, *zoon van heer Gijsbrecht de Cock*, knapen, getuige. Mabelia van Arkel van Heukelom, (1318-1335), en Willem I de Cock van IJzendoorn, (1318†), zijn de verbindende factoren tussen de familie Van Arkel en die van De Cock. Van de maagschap zijn alle takken van de familie De Cock vertegenwoordigd. Ook de afstammelingen van Otto I van Arkel, heer van Heukelom, uit diens tweede huwelijk met *N. van Kuyc*, zijn direct of indirect vertegenwoordigd.

In deze voogdijstelling worden veel praktische zaken met betrekking tot de voogdij over Willem II de Cock, heer van IJzendoorn, tussen Gerard de Cock van Waardenburg, zijn oom, en Mabelia van Arkel van Heukelom, zijn moeder, Gerard's schoonzus, geregeld. Het is duidelijk dat Mabelia onder bepaalde voorwaarden met de voogdij wordt belast. Zowel de maagschap van Willem I de Cock, heer van IJzendoorn, als die van Mabelia van Arkel van Heukelom zijn bij deze voogdijstelling betrokken.

Geneagram Algemeen 9 en 10.

Het derde voorbeeld is gekozen omdat hierin een bestaande borgstelling wordt opgebroken. Dit voorbeeld speelt zich af tijdens de minderjarigheid van Lambrecht II en Alard V van Buren. Otto van Buren, knape, oudoom van vaderszijde, past op 8

januari 1344²⁰¹, ten behoeve van de vrijheid van handelen van jonkvrouw Mabelia *van Kaets*, weduwe van Alard IV, heer van Buren, de voogdijstelling over de onmondige kinderen van Alard IV aan. Otto doet hierbij - tot Lambrecht II, oudste zoon van Mabelia, mondig wordt of Mabelia hertrouwt - afstand van de voogdij ten gunste van haar. Otto van Buren, knape, zal ook Otto *van Buren, heer van Arcen*, zijn neef, zoon van wijlen heer Arnold van Buren, zijn broer, tot afstand van de voogdij bewegen.

Voorts beloven Otto van Buren, knape, alsmede Otto II, heer van Heukelom, Jan, heer van Waardenburg, Willem II de Cock van Isendoorn, Arnold de Cock van Opijnen, Jan van Heukelom, broer van de heer van Heukelom, Jan II van Heukelom, zoon van de heer van Heukelom, Jan van Wijhe, ridders, Willem *de Cock* van Isendoorn en Jan van Zoelmond, knapen, voogd en magen, dat zij Otto van Buren, zoon van wijlen Lambrecht I, wanneer deze meerderjarig wordt, ten behoeve van jonkvrouw Mabelia, van diens rechten op de voogdij afstand zal laten doen.

Als afsluiting bezegelen zo te zien alle nog levende leden van het geslacht Van Buren en alle aangetrouwde en gecertificeerde leden (blijkende geboorte) van de geslachten De Cock, Van Arkel, Van Wijhe en Van Zoelmond, als voogd en magen, de gewijzigde voogdijstelling. Willem *de Cock* van Isendoorn, knape, heeft geen zegelstempel en neemt genoegen met die van de andere zegelaars. De maagschap is in deze voogdij dus ruim vertegenwoordigd.

In deze aanpassing van de voogdijstelling is sprake van Lambrecht II en Alard V van Buren, zoons van Alard IV en Mabelia van Kaets. In de tekst staat boven *Lambert* waarschijnlijk *Alaerd*. De bovenstaande brief is opgenomen in een getuigenverhoor en andere stukken betreffende het proces in appel tussen jonkvrouw Mabelia *van Kaets*, weduwe van Alard IV, heer van Buren, en voogdes over Lambrecht II en Alard V van Buren, haar zoons, enerzijds, en het kapittel van Sint-Pieter te Utrecht, anderzijds, over het recht op de tienden te Malsen, voor de officiaal van de aartsbischoep van Keulen uit 1353 (z.d)²⁰². Bij het overschrijven van de tekst van de oorkonde uit 1344 naar die van het getuigenverhoor uit 1353 zal men zich hebben gerealiseerd, dat Lambrecht van Buren in 1353 was overleden en opgevolgd door Alard.

Als vervolg op de wijziging van de voogdijstelling voor Alard V van Buren - de jongere broer van de inmiddels overleden Lambrecht II - lost jonkvrouw Mabelia *van Kaets*, echtgenote van wijlen Alard IV van Buren, op 4 januari 1349²⁰³ een gedane belofte in. Met Alard V van Buren, haar zoon, en Otto van Buren, diens oom, geeft zij - tot de mondigheid van Alard V - aan laatstgenoemde Otto, voor de afstand van de voogdij over Alard V, haar zoon, het goed Balgoijen met alle toebehoren. Hierbij is de jaarrente van 30 pond van de graaf van Kleef inbegrepen, maar zijn de jaarrenten van de proost van Sint-Jan, van Gerard Zebaars en van jonkvrouw Mechteld *van Arkel van Heukelom*, echtgenote van wijlen Lambrecht I van Buren, en moeder van Otto, uitgezonderd. Jan II, heer van Heukelom, Jan de Cock van Waardenburg, Willem de Cock van Isendoorn, Otto van Buren, *heer van Arcen*, en Arnold de Cock *van Opijnen*, ridders, hun magen, staan hiervoor borg en zijn medezegelaars. Opnieuw is de maagschap - bestaande uit vertegenwoordigers van de families Van Buren, Van Arkel en De Cock - ruim vertegenwoordigd.

In deze voorgenomen wijziging van de voogdijstelling wordt Mabelia van Kaets, weduwe van Alard IV, heer van Buren, en moeder van Lambrecht II en Alard V van Buren, haar zoons, de volledige vrijheid van handelen, in verband met een geschil met het kapittel van Sint-Pieter te Utrecht over het recht op de tienden te Malsen, in het vooruitzicht gesteld. Het bijzondere van deze wijziging in de voogdijstelling is, dat Lambrecht II van Buren de tot nu toe onbekende zoon van Alard IV en Mabelia, die wel op basis van de vernoemingen werd verondersteld, definitief aan de

vergetelheid is onttrokken.

III.11. Evaluatie.

In het voorafgaande is de opmerking gemaakt, dat er weinig adellijke families zijn onderzocht, terwijl de studies van een paar middeleeuwse adellijke families, die wel zijn uitgezocht, sterk verouderd zijn. Dit betekent dat essentiële informatie en inzicht om uitspraken te kunnen doen over het sociaal functioneren van deze geslachten in familieverband ontbreekt. Het onderzoek naar de rol van de maagschap in middeleeuwse adellijke families in de Nederlanden vraagt dus niet alleen een gedegen analyses van de bronnen maar ook doordachte toepassingen van de methoden, als getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden.

Het is duidelijk aangetoond dat de maagschap van adellijke families in de late middeleeuwen in de Nederlanden een duidelijk aanwijsbare rol heeft gespeeld bij vele rechtshandelingen. Hierbij wordt gedacht aan de borgstelling bij beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen, maar ook bij huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen. Uit de late middeleeuwen zijn in de Nederlanden opmerkelijk veel borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen, bewaard gebleven. Met behulp van deze bescheiden is het goed mogelijk achter de magen/vrienden/getuigen van de oorkonder(s) te komen. Zij worden meestal als zodanig aangeduid. Dit is echter maar een deel van het verhaal. Het is het immers ook van belang uit te zoeken hoe de verwantschap van de betrokkenen precies in elkaar steekt. Dit vraagt niet alleen om specifieke genealogische kennis van de familie van de oorkonder, maar ook om die van de magen/vrienden/getuigen. Het gevolg hiervan is dat bij het genealogisch onderzoek van een adellijke familie, zowel patri- als matrilineair naar verwantschappen moet worden gezocht. Het is echter onmogelijk in alle gevallen achter de verwantschappen tussen de oorkonders en magen/vrienden/getuigen te komen. Om deze verwantschappen aan te tonen c.q. aannemelijk te maken moeten alle zeilen worden bijgezet. In eerste aanleg worden daarbij de feiten uit de akten, oorkonden, registers, cartularia, leenregisters, memorieregisters/necrologia/obituaria en verzamelingen gebruikt. In tweede aanleg, wanneer deze feiten ontoereikend zijn, kunnen getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden een vitale rol spelen. Is dit nog ontoereikend dan kunnen familiale dwarsverbanden - patri- en matrilineair - worden gelegd als hulpmiddel om tot een verantwoorde genealogie te komen.

Voor deze dwarsverbanden kunnen de volgende vragen worden gesteld:

01. Hoe noemden de oorkonder en de borgen elkaar?
02. Gingen leen- of eigen goederen van de ene naar de andere familie?
03. Vererfdn voornamen van de ene naar de andere familie?
04. Gingen beloften tot schadeloosstelling van de oorkonder naar de borg?
05. Gingen wapens of wapenonderdelen van de ene naar de andere familie?
06. Klopten de chronologische gegevens van de generaties van de ene met die van de andere familie?
07. Waren de achternamen eenduidig (De Cock, De Cock Van Waardenburg, De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem en De Cock van Neerijnen) of niet-eenduidig (Teilingen, Brederode, Doortoge, enz.)?
08. Klopten de leeftijdseisen voor het verlenen van de ridderslag en voor de opname in de geestelijkheid?

Als directe aanwijzingen ontbreken, zijn deze vragen van belang om toch daarmee de maagschap in beeld te krijgen.

Noten.

- ¹ A.S. de Blécourt en H.F.W.D. Fischer, *Kort begrip van het oud-vaderlandsrecht*, 1959, 7e druk, p. 91-103 en p. 56; J. Ph. de Monté Verloren, *Hoofddlijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafsche omwenteling*, Utrecht, 1946;
- ² P. Kloos, *Culturele antropologie, Een inleiding*, 1995; P. Prevos, *De families Prevaes, Prevos en Prevaas*, 1999; Alex van Stipriaan en Thomas Polimé, *Kunst van overleven, Marroncultuur uit Suriname*, 2009.
- ³ P. Hoppenbrouwers, 'Maagschap en vriendschap', in: *Holland*, 1985, jrg. 17, nr. 2, p. 69-108.
- ⁴ E. Shorter, *The making of the modern family*, 1975, p. 3.
- ⁵ P. Kloos, *Culturele antropologie, Een inleiding*, 1995.
- ⁶ Idem.
- ⁷ P. Hoppenbrouwers, 'Maagschap en vriendschap', in: *Holland*, 1985, jrg. 17, nr.2, p. 69-108.
- ⁸ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr. 2692.
- ⁹ H. Vermeulen, 'Borgen zijn familie', in: *Ons Voorgeslacht*, 2010, jrg. 65, nr. 624, p. 394-408.
- ¹⁰ K. Janssen de Limpens, 'Genealogie van Broeckhuysen', in: *De Maasgouw*, 1959, jrg. 78, p. 188-189.
- ¹¹ Ik dank mr. dr. J.W.A. Fleuren (Joseph) Universitair hoofddocent – Vaksectie Algemene rechts-wetenschap aan de Radboud Universiteit Nijmegen, voor deze informatie.
- ¹² L. baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, dl. II, nr. 1070 en Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1848, dl. II, nr. 782.
- ¹³ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.2, nrs. 2333 en 2417; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nrs. 2449 en 2450; E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr. 2692;
- ¹⁴ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nrs. 2685, 2686, 2687, 2688, 2694 en 2695.
- ¹⁵ R.A. van der Spiegel, 'Zijn borgen altijd verwanten?', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2014, jrg. 131, p. 45-46.
- ¹⁶ Corien Glademan, *Eigenrichting, veten en verzoening in laat-middeleeuws Holland en Zeeland (ca. 1350-ca. 1550)*, 2003, p. 256-257.
- ¹⁷ H. Vermeulen, 'Borgen zijn familie', in: *Ons Voorgeslacht*, 2010, jrg. 65, nr. 624, p. 394-408.
- ¹⁸ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1867, dl. III, nr. 48.
- ¹⁹ Idem, nr. 51.
- ²⁰ Idem, nr. 51.
- ²¹ Idem, nr. 51.
- ²² Idem, nr. 51.
- ²³ Idem, nr. 51.
- ²⁴ Idem, nr. 51.
- ²⁵ Idem, nr. 51.
- ²⁶ Idem, nr. 51.
- ²⁷ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1571.
- ²⁸ Idem, nr. 1570.
- ²⁹ Idem, nr. 1569.
- ³⁰ Idem, nr. 1573.
- ³¹ Idem, nr. 1574.
- ³² Idem, nr. 1572.
- ³³ H. Vermeulen, 'Borgen zijn familie', in: *Ons Voorgeslacht*, 2010, jrg. 65, nr. 624, p. 394-408.
- ³⁴ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht van Utrecht tot 1301*, 1959, dl. V.1, nr. 2748.
- ³⁵ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. II, nr. 146.
- ³⁶ P. van Doorninck, *Inventaris van het oud archief der heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert*, 1892, nr. 130.
- ³⁷ E. Harenberg, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, 1980, afl. 1, nr. 1281.12.13.
- ³⁸ A. Kappelhof, *Het archief van de tafel van de H. Geest in 's-Hertogenbosch*, 1980, dl. I, nr. 116 en 125; E. Harenberg, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, 1980, afl. 1, nr. (kort voor 02.06.1309) en 02.06.1309.
- ³⁹ E. Harenberg, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, 1980, afl. 1, nr. 1282.02.25.
- ⁴⁰ S.A. Grave, archief van de magistraat der stad Grave, nr. 3.
- ⁴¹ J. Wap, *Geschiedenis van het land en der heeren van Cuyk*, 1858, p. 255.
- ⁴² B.H.I.C., 's-Hertogenbosch, archief klooster Sophiae Domus te Vught, inv. nr. 59. Vidimus d.d. 13.11. 1409, door Wijnrik van der Heiden en Hendrik van Merlaer, schepenen te Grave.

-
- ⁴³ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.1, nr. 2028 en dl. IV.2, nr. 2290; H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 272-3, 272-5, 272-7, 272-8 en 272-9.
- ⁴⁴ Het Utrechts Archief, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 272-4.
- ⁴⁵ Idem, inv. nr. 272-6.
- ⁴⁶ E. Cordfunke, *Floris V*, 2011; D. de Boer, Cordfunke en H. Sarfatij, *Wi Florens De Hollandse graaf Floris V in de samenleving van de 13e eeuw*, 1996; H. Obreen, *Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, 1256-1296*, 1907; T. Oosterhuis, *De moordzaak Floris de vijfde*, 1999; J. Verkaik, *De moord op graaf Floris V*, 1996; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nr's. 2442, 2443 en 2445.
- ⁴⁷ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nr. 2487.
- ⁴⁸ Idem, nr. 2451.
- ⁴⁹ Idem, nr. 2452.
- ⁵⁰ H. Obreen, *Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, 1256-1296*, 1907, p. 134-138.
- ⁵¹ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nr. 2489.
- ⁵² Idem, nr. 2490.
- ⁵³ Idem, nr. 2491.
- ⁵⁴ Idem, nr. 2492.
- ⁵⁵ Idem, nr. 2487.
- ⁵⁶ Idem, nr. 2498.
- ⁵⁷ J. Burgers, *Rijmkroniek van Holland, 366-1305*, 2004, vs. 5271 e.v.
- ⁵⁸ M. Gumbert-Hepp en J. Gumbert, *Willem Procurator, Kroniek*, 2001, p. 177-178; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nr. 2505.
- ⁵⁹ J. Kruisheer, *Het ontstaan van de dertiende-eeuwse Zeeuwse landkeuren*, 1998, p. 72-81.
- ⁶⁰ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nr. 2531.
- ⁶¹ Idem, nr. 2534; P. Henderikx, e.a., *Geschiedenis van Zeeland*, 2012, dl. I, p. 107 e.v.
- ⁶² E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr. 2574.
- ⁶³ Idem, nr. 3113; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nrs. 2545, 2546, 2547, dl. V, nr. 2668, 2669, 2670 en 2671.
- ⁶⁴ Idem, nr.'s 2683-2684 en 2688-2689.
- ⁶⁵ L. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland, 1866-1872*, dl. II, nr. 825.
- ⁶⁶ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nr. 2487.
- ⁶⁷ M. Gumbert-Hepp en J. Gumbert, *Willem Procurator, Kroniek*, 2001, p. 177-178; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nr. 2505.
- ⁶⁸ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nr. 2498.
- ⁶⁹ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr.'s 2683-2684 en 2688-2689.
- ⁷⁰ Idem, nr.'s 2688-2689.
- ⁷¹ Idem, nr.'s 2685-2687.
- ⁷² J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr. 2694 en 2695.
- ⁷³ E. Cordfunke, 'Een klein landjonkertje? Gerard van Velsen en zijn afstamming', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2010, jrg. 127, nr. 6, p. 178-182.
- ⁷⁴ B. de Keijzer, 'De afstamming van Gerard van Velzen opnieuw bekeken', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2011, jrg. 128, p. 38-40.
- ⁷⁵ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2220.
- ⁷⁶ Idem, nr. 2320.
- ⁷⁷ M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I, nr. 193.
- ⁷⁸ G. de Moor, *Verborg en geborgen*, 1994, p. 597-598.
- ⁷⁹ J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, 1272-1371*, 1972, p. 10, nr. 24; A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979, p. 14 en 17.
- ⁸⁰ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr. 2692.
- ⁸¹ A. Dek, *Genealogie der heren van Brederode*, 1959; J. Verhoog, *Onvoltooide roem. De eerste negen heren van Brederode, 1203-1473*, 1997; H. Obreen, 'De heeren van Teylingen en van Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1926, jrg. 44.
- ⁸² J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. IV, nr's. 2237 en 2238.
- ⁸³ Idem, nr. 2347.
- ⁸⁴ J. Craandijk, 'Wat leert ons van den Berghs oorkondenboek van Holland en Zeeland omtrent de Teilingens in de dertiende eeuw?', in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, 1899, 3^e reeks, dl. X, p. 61-77; A. Dek, *Genealogie der heren van Brederode*, 1959;

- R. Fruin, 'De jongere tak der Van Teylingens', in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, 1899, 3^e reeks, dl. X, p. 78-99; S. Muller, Hz., *Het oudste register van graaf Florens*, 1901; H. Obreen, 'Van Teylingen en Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1926 en 1927, jrg. 44 en jrg. 45; J. Verhoog, *Onvoltooide Roem. De eerste negen heeren van Brederode, 1203-1473*.
- ⁸⁵ A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 170 e.v.
- ⁸⁶ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288 - 1827*, 1980, dl. I, nr. 538.
- ⁸⁷ H. Bordewijk en R. de Raat, *Regestenlijst van het huisarchief Almelo, 1154-1578*, 1993, dl. I, nr. 722.
- ⁸⁸ P. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen, 1376-1392*, 1900, p. 1-6 (fol. 1, 1v, 3 en 3v).
- ⁸⁹ Willem van Gulik, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, (1371-1402), en vanaf 1393 hertog van Gulik is op 31 maart 1363 geboren⁸⁹. Johanna van Gulik, zijn natuurlijke dochter, zal vermoedelijk niet eerder dan 1378 het levenslicht hebben aanschouwd en kan in 1390 zijn gehuwd.
- ⁹⁰ A. Hulshof, 'Oorkonden aangaande de betrekkingen der Gelderse vorsten tot Frankrijk', in: *Gelre*, 1912, p. 59; I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, 1830-1875*, dl. III, nr's. 132-133.
- ⁹¹ P. van Doorninck, *Leenacten van Gelre en Zutphen, 1376-1402*, 1901, p. 43.
- ⁹² J. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Altena, 1232-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1985, jrg. 40, nr. 349, p. 195.
- ⁹³ P. van Doorninck, *Inventaris van het oud archief der heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert*, 1892, nr. 147.
- ⁹⁴ H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder, 1314-1356*, 1980, p. 117 e.v.
- ⁹⁵ J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne burggraven van Zeeland, 1272-1371*, 1972, p. 99, nr. (17), LRK nr. 431, fol. 3v.
- ⁹⁶ A. Maris, 'Sterfdata van Heer Jan III (X) van Arkel en zijn eerste echtgenote Mabelia van Voorne', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1971, jrg. 88, k. 75.
- ⁹⁷ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981; A. Dek, *Genealogie van het vorstenhuis Nassau*, 1970, p. 12-15; T. Klaversma, 'De geslachten van Altena en Horne tot ca. 1300;', in: *Publications de Limbourg*, 1978, jrg. 114, p. 7-61; J. Kort, 'Bezit en eigendom in het land van Altena in de Middeleeuwen', in: *Historische reeks land van Heusden en Altena*, 2004, dl. 13, p. 9-36; J. de Roo van Alderwerelt, 'De graven van Vianden', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1960, jrg. 77, p. 213-215; D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln, Neue Folge*, 1979, Band VII, Tafel 143; idem Band VIII, 1990, Tafel 35 en 36, 47A, 68B; idem 1998, Band XVIII, Tafel 25 en 57; H. Hemgesberg, *Ein Beitrag zur Geschichte des Hauses Sponheim-Heinsberg*, 1988; G. van der Velden, 'De oorkonde van 1212 betreffende een verdrag tussen Dirk, heer van Altena, en Jan, heer van Heusden', in: *Met Gansen Trou*, 1996, jrg. 46, nr. 4, p. 49-53; J. Vaec, *De graven van Loon*, 2016; H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder, 1314-1356*, 1980; H. Vermeulen, 'De kinderen van Jan III, heer van Arkel (1297-1324) en Kunigonda van Virneburg (1314-1328)', in: *Ons Voorgeslacht*, 2003, jrg. 58, nr. 553, p. 277-308; B. de Keijzer en H. Vermeulen, 'Het adellijk geslacht Van Batenburg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2008, jrg. 125, nr. 2, p. 29-42.
- ⁹⁸ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, p. 55.
- ⁹⁹ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1825; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des des pays d'Outre-Meuse*, 1910, p.p., dl. 1, nr. 193.
- ¹⁰⁰ M. Gay, *Les registres de Nicolas III*, 1898, fascicule I, p. 54; M. Piot, *Inventaire des archives de la Belgique, inventaire des chartes des comtes de Namur*, 1890, nr. 228.
- ¹⁰¹ P. Goetschalckx, 'Cartularium van de abdij van Sint-Michiels te Antwerpen', in: *Bijdragen tot de geschiedenis, bijzonderlijk van het aloude hertogdom Brabant*, 1914, jrg. 13, nr. 415; J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, p. 232.
- ¹⁰² P. Goetschalckx, 'Cartularium van de abdij van Sint-Michiels te Antwerpen', in: *Bijdragen tot de geschiedenis, bijzonderlijk het aloude hertogdom Brabant*, 1914, jrg. 13, nr. 415; *Bijdragen geschiedenis van het hertogdom Brabant*, 1902, jrg. 1, p. 333-334.
- ¹⁰³ B. de Keijzer en H. Vermeulen, 'Het adellijk geslacht Van Batenburg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2008, jrg. 125, nr. 2, p. 29-42;
- ¹⁰⁴ P. Doppler, *Lijst der proosten van het vrije rijkskapittel van St. Servaas te Maastricht, 800-1797*, in: *Publications de Limbourg*, 1936, dl. 72, p. 192; S.A. Grave, archief van de magistraat der stad Grave, nr. 3; J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897 - 1901, dl. I,

- p. 437.
- ¹⁰⁵ *Rapport sur une mission aux archives de Berlin*, Analyse de documents relatifs à l'histoire de Louvain et particulièrement à l'histoire de l'église Saint-Pierre, in: Bulletin de la commission royale d'histoire, 1903, dl. 72, p. 329; U.B. Leuven, archief kapittel Sint-Pieter te Leuven, 21.05.1296; D. Enklaar, *Gemeene gronden in Noord-Brabant in de middeleeuwen*, 1941, nr. 156.
- ¹⁰⁶ P. Weiler, *Urkundenbuch des Stiftes Xanten*, 1935, dl. I, nr. 218; M. Willemsen, *Oorkonden en bescheiden aangaande de kerk en het kapittel van St. Odiliënberg*, in: *Publications de Limbourg*, 1886, dl. 23, nr. 13.
- ¹⁰⁷ A. Dek, *Genealogie van het vorstenhuis Nassau*, 1970, p. 13-14.
- ¹⁰⁸ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 956.
- ¹⁰⁹ H. Vermeulen, 'De kinderen van Jan III, heer van Arkel, (1297-1324), en Kunigonda van Virneburg, (1314-1328)', in: *Ons Voorgeslacht*, 2003, jrg. 58, nr. 553, p. 277-308.
- ¹¹⁰ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1961, d.p., dl. I, p. 215; S. Drossaers, *Het archief van den Nassauschen domeinraad*, 1948, dl. I, afd. I, nr. 468.
- ¹¹¹ Wenen, DOZA, oorkonde dd. 22.07.1303; F. Schmitz, *Urkundenbuch der Abtei Heisterbach*, 1908, p. 84.
- ¹¹² I. Jacobs, *Het hertogdom Gelre*, dl. I., R. Jahn en J. van Winter, *De genealogie van de graven en hertogen van Gelre*, 1982, p. 34.
- ¹¹³ H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, 1979, dl. I.1, nr. 386.
- ¹¹⁴ B. de Keijzer en H. Vermeulen, 'Het adellijk geslacht Van Batenburg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2008, jrg. 125, nr. 2, p. 29-42;
- ¹¹⁵ Idem, p. 24-28.
- ¹¹⁶ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1275; F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 31.
- ¹¹⁷ H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden*, 1314-1356, 1980, p. 27-37.
- ¹¹⁸ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 956; H. Vermeulen, 'De kinderen van Jan III, heer van Arkel, (1297-1324), en Kunigonda van Virneburg, (1314-1328)', in: *Ons Voorgeslacht*, 2003, jrg. 58, nr. 553, p. 277-308.
- ¹¹⁹ D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln, Neue Folge*, 1979, Band VII, Tafel 143.
- ¹²⁰ Wenen, DOZA, oorkonde dd. 22.07.1303; F. Schmitz, *Urkundenbuch der Abtei Heisterbach*, 1908, p. 84.
- ¹²¹ H. Hemgesberg, *Ein Beitrag zur Geschichte des Hauses Sponheim-Heinsberg*, 1988.
- ¹²² J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, p. 232.
- ¹²³ Idem, p. 232.
- ¹²⁴ Idem, p. 232-233.
- ¹²⁵ Idem, p. 232.
- ¹²⁶ J. Lauwerys, 'Hoogstraten Vrijheid en Heerlijkheid, (XIIIe-XVIe eeuw)', in: *H.O.K.*, 1963; J. Coldewey, *De heren van Kuyc 1096-1400*, 1981; G.A. Tongeren, fonds Luc Breuls de Tiecken, inv. nr. 2a.
- ¹²⁷ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1959, dl. V.1, nr. 2465; W. Schleidgen, *Kleve-Mark Urkunden*, 1983, nr. 285.
- ¹²⁸ H. Essink, *De archieven van het Graafse Sint-Catharina-Gasthuis*, 1964, p. 37; idem, p. 77.
- ¹²⁹ Chr. Renger en J. Mötsch, *Inventar des herzoglich arenbergischen Archivs in Edingen/Enghien*, 1997, dl. II, nr. 43 en 45.
- ¹³⁰ Th. van Amstel, *De heren van Amstel*, 1999, p. 194-195.
- ¹³¹ J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne burggraven van Zeeland, 1272-1371*, 1972, p. 99, nr. (17), LRK nr. 431, fol. 3v.
- ¹³² A. van Steensel, *Edelen in Zeeland*, 2010, p. 264-265.
- ¹³³ A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 201-202.
- ¹³⁴ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288-1827*, 1980, dl. I, nr. 538-1.
- ¹³⁵ Idem, nr. 549.
- ¹³⁶ Idem, nr. 1767.
- ¹³⁷ Idem, nr. 546.
- ¹³⁸ Idem, nr. 1681.
- ¹³⁹ Idem, nr. 1747.

-
- ¹⁴⁰ Idem, nr. 1747.
- ¹⁴¹ Idem, nr. 1875.
- ¹⁴² Idem, nr. 1676.
- ¹⁴³ Idem, nr. 1743.
- ¹⁴⁴ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, *De praktijk van het leenrecht in Gelderland*, 1910, p. 11-70; A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 200-206; J. C. Kort, 'Repertorium op de leenen van Gaasbeek', in: *Historische reeks, Kromme-Rijng gebied*, 2001, nr. 6, p. 9-14.
- ¹⁴⁵ L. Galesloot, *Inventaire des archives de la Belgique, Cour feodale de Brabant*, 1870, dl. I, p. XLV.
- ¹⁴⁶ A. Johanna Maris, *Repertorium op de Stichtse leenprotocollen, dl. I, De Nederstichtse leenakten (1349-1581)*, 1956 inleiding p. XII.
- ¹⁴⁷ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, *De praktijk van het leenrecht in Gelderland*, 1910.
- ¹⁴⁸ J. Maris van Sandelingenambacht, 'Historie van het Arkelwapen anno 1621 van Christoffel Peter Cornelisz. Van Ghilse, vergezeld van allerhande commentaar', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1971, jrg. 88, nr. 5, kol. 139 e.v.
- ¹⁴⁹ B. Slicher van Bath, *Archief der heeren van Ammerzoden*, reg. nr. 2.
- ¹⁵⁰ M. Flokstra, 'De middeleeuwse heren van Broekhuizen', in: *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg*, 1997, nr. 133, p. 141-190.; Henri J.J. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, nr. 368, p. 6-7.
- ¹⁵¹ Geldern, archief Haag, inv. nr. 1034 en H.S.A. Duisburg, archief Geldern, oork. nr. 8.
- ¹⁵² R. Scholten, *Das Cistercienserinnen-Kloster Grafenthal oder Vallis Comitis*, 1899, p. 258
- ¹⁵³ R.A. Maastricht, archief klooster Mariaweide, inv. nr. 4.
- ¹⁵⁴ M. Flokstra, 'Middeleeuwse heren van Broekhuizen', in: *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg*, 1997, dl. 133, p. 141-190; idem, 'Een bijdrage tot de genealogie over de familie Van Broekhuizen, tak Swede'r', in: *De Maasgouw*, 1985, dl. 104, p. 156-171; idem, 'Een bijdrage over de heren van Geijsteren in de 15e eeuw', in: *Munsters in de Maasgouw, Werken LGOG*, 1986, nr. 9, p. 57-107; idem, 'De familie Van Broekhuizen en de hof Ter Binnen', in: *Horster Historiën*, 1986, dl. I, p. 57-76; idem, 'De familie Van Broekhuizen, tak Hubrech't', in: *De Maasgouw*, 1988, dl. 107, p. 74-83; idem, 'Geysteren in de middeleeuwen', in: *Castellogica*, 1988, band II, p. 18-48; idem, en Th. J. Van Rensch, 'Geschiedenis van de heerlijkheid Horst tot het begin van de zestiende eeuw', in: *Horster Historiën*, 1988, dl. 2, p. 31-94; idem, 'De bezitters van het kasteel Ooijen door de eeuwen heen', in: *Castellogica*, 1992, band II, 1^e stuk, p. 267-278 en 2^e stuk, p. 287-296
- ¹⁵⁵ M. Flokstra, 'De familie Van Broekhuizen en de hof ter Binnen, 1394-1565', in: *Horster Historiën*, 1986, p. 57-71.
- ¹⁵⁶ N. Andernach, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, band X, 1391-1400, 1987, nr. 79; D. Kastner, *Die Urkunden des Gräflich von Loëschen Archivs von Schloss Wissen*, band. I, 1245-1455, 2004, nr. 212.
- ¹⁵⁷ M. Flokstra en Th.J. van Rensch, 'Geschiedenis van de heerlijkheid Horst tot het begin van de zestiende eeuw', in: *Horster Historiën*, 1988, dl. 2, p. 40-45.
- ¹⁵⁸ M. Flokstra, 'Middeleeuwse heren van Broekhuizen', in: *Publications de la Société Historique et Archeologique dans le Limbourg*, 1997, jrg. 133, p. 141-190.
- ¹⁵⁹ M. Flokstra en Th.J. van Rensch, 'Geschiedenis van de heerlijkheid Horst tot het begin van de zestiende eeuw', in: *Horster Historiën*, 1988, dl. 2, p. 46-53.
- ¹⁶⁰ Kasteel Gymnich, archief Gymnich, oork. nr. 61; Freiherren M. Geyr zu Schweppenburg, *Inventarium des gräflich Wolff-Metterich'schen Archivs zu Gracht*, 1925, dl. II, oorkonden, nr. 944.
- ¹⁶¹ Kasteel Gymnich, archief Gymnich, oork. nr. 61; K. Höhlbaum, *Das Urkunden-Archiv der Stadt Köln seit d. J. 1397*, in: *Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln*, 1889, dl. VI, Heft 18, p. 94.
- ¹⁶² M. Flokstra, 'De bezitters van het kasteel Ooijen door de eeuwen heen', in: *Castellogica*, 1992-1, p. 267-278.
- ¹⁶³ L. Korth, 'Das gräflich von Mirbach'sche Archiv zu Harff', in: *Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein*, 1894, dl. 57, p. 59-60.
- ¹⁶⁴ M. Flokstra, 'De middeleeuwse burchtheren van Kessel, 1279-1542', in: *Castellogica*, 1981, jrg. I, p. 80.
- ¹⁶⁵ L. Korth, *Das gräflich von Mirbach'sche Archiv zu Harff*, 1892, dl. I, p. 308-309.
- ¹⁶⁶ M. Flokstra, 'De middeleeuwse burchtheren van Kessel, 1279-1542', in: *Castellogica*, 1981, jrg. I, p. 65-80.
- ¹⁶⁷ Geldern, Schloss Haag, gräflich Hoensbroechsches Archiv, inv. nr. 1035.
- ¹⁶⁸ B. Slicher van Bath, *Archief der heeren van Ammerzoden*, nr. 44.
- ¹⁶⁹ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288-1827*, 1980, dl. I,

-
- nr. 561.
- ¹⁷⁰ R. Wartena, *Het archief van de Cannenburg*, 1969, nr. 64.
- ¹⁷¹ P. Meilink, *Het archief van de abdij van Egmond*, 1951, st. 2, nr. 155.
- ¹⁷² G. De Moor, *Verborg en geborgen*, 1994, p. 597-598.
- ¹⁷³ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288 - 1827*, 1980, dl. I, nr. 1261.
- ¹⁷⁴ Idem, nr. 1640.
- ¹⁷⁵ J. Hoekx, *Archief van het klooster der Rijke Claren te 's-Hertogenbosch, 1335-1668*, 1965, nr. 13.
- ¹⁷⁶ H. Bordewijk en R. de Raat, *Regestenlijst van het huisarchief Almelo, 1154-1578*, 1993, dl. 2, nr. 846.
- ¹⁷⁷ G. van Dijck, *Inventaris van het archief van de balije van Utrecht der Johanniterorde, 1251-1815*, 1975, nr's. 6-7;
- ¹⁷⁸ D. Enklaar, *Gemeene gronden in Noord-Brabant in de middeleeuwen*, 1941, nr. 156.
- ¹⁷⁹ Idem, p. 311.
- ¹⁸⁰ A. van Agt en H. Essink, 1963, *Inventaris archief kerkelijke instellingen te Beers, Boxmeer en Grave*, p. 72, reg. nr. 1.
- ¹⁸¹ Idem, reg. nr. 3.
- ¹⁸² Ostenfelde, archief huis Vornholz, Nederlands gedeelte, inv. nr. 1112.
- ¹⁸³ F. Ehlen, *Geschichte der Abtei Knechtsteden*, 1904, nr. 115.
- ¹⁸⁴ G. v.d. Velden O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografiënreeks heemkundekring Onsenoort*, 1985, nr. 3, nr. 44.
- ¹⁸⁵ Idem, nr. 46.
- ¹⁸⁶ G. v.d. Velden O.Praem., *Het necrologium van Arnold van Vesem uit 1574*, 1986, p. 17.
- ¹⁸⁷ Nationaal Archief 's-Gravenhage, archief Vilvoordse charters, nr. 7.2.
- ¹⁸⁸ Nationaal Archief 's-Gravenhage, archief Vilvoordse charters, nr. 7.2.
- ¹⁸⁹ G. v.d. Velden O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografiënreeks heemkundekring Onsenoort*, 1985, nr. 3, nr. 46.
- ¹⁹⁰ Nationaal Archief 's-Gravenhage, archief Vilvoordse charters, nr. 7.2.
- ¹⁹¹ G. v.d. Velden O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografiënreeks heemkundekring Onsenoort*, 1985, nr. 3, nr. 70.
- ¹⁹² Idem, nr. 71.
- ¹⁹³ Idem, nr. 84.
- ¹⁹⁴ Idem, nr. 103.
- ¹⁹⁵ Idem, nr. 72.
- ¹⁹⁶ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Friesland, 1753-1756*, dl. II, p. 319; Voor de politieke verwickelingen tussen Jan III, hertog van Brabant, Willem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland, en Dirk, graaf van Kleef, zie bijlage IIg.
- ¹⁹⁷ P. Avonds en H. Brokken, 'Heusden tussen Brabant en Holland, (1317-1357)', in: *Varia Historica Brabantica*, 1975, dl. IV, p. 37.
- ¹⁹⁸ G. v.d. Velden O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografiënreeks heemkundekring Onsenoort*, 1985, nr. 3, nr. 125.
- ¹⁹⁹ G. v.d. Velden O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografiënreeks heemkundekring Onsenoort*, 1985, nr. 3, nr. 125.
- ²⁰⁰ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, 1830-1875*, dl. I, nr. 181.
- ²⁰¹ H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Pieter, inv. nr. 386-2, fol. 2-2v.
- ²⁰² H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Pieter, inv. nr. 386, twee rollen.
- ²⁰³ H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Pieter, inv. nr. 386-2, fol. 3-3v.

Vernoemingen

Hoofdstuk IV: Vernoemingen.

IV.1. Inleiding.

De vernoeming van adellijke kinderen in de late middeleeuwen in de Nederlanden lijkt aan een duidelijke systematiek onderworpen te zijn. Hoewel hierover wel een eensgezindheid in algemene zin bestaat, zijn de meningen over de praktische kant hiervan heel verschillend. De doelstelling van dit onderzoek is de gedachte dat adellijke kinderen in de Nederlanden in de late middeleeuwen werden vernoemd verder te onderbouwen. Het onderzoek naar het gebruik van deze systematiek wordt echter sterk bemoeilijkt door het ontbreken van fundamentele studies naar het al dan niet toepassen van deze systematiek binnen adellijke families in onze gewesten. Het genealogisch onderzoek van adellijke families in die tijd staat mede daardoor nog in de kinderschoenen.

Tijdens dit onderzoek is duidelijk geworden dat het bestuderen van een enkele familie weinig meer dan anekdotische waarde heeft. Zonder uitgebreid patri- en matrilineair familie-onderzoek is verantwoorde genealogie, die eenvoudig voorouderzoek ontstijgt, onmogelijk. Het is noodzakelijk dat zo veel mogelijk generaties in kaart worden gebracht. Dit betekent dat meerdere verwante families uit dezelfde tijd, in dezelfde streek, gelijktijdig in het onderzoek moeten worden betrokken. Dit wordt gecompliceerd doordat, als gevolg van de relatieve bronnenschaarste, vaak de kennis over het aantal kinderen en de juiste volgorde van die kinderen binnen het gezin ontbreekt. Het is zaak nogmaals te benadrukken dat het niet alleen noodzakelijk is deze kinderen te vinden, maar ook om over een zo compleet mogelijk overzicht van de verwanten, van vaders- en moederszijde, als mogelijke leveranciers van voornamen te beschikken.

Mogelijk hebben er - in de vernoemingssystematiek - tussen diverse gewesten verschillen bestaan. Dit wordt door Redmer Alma gesterkt in zijn studie: *Vernoeming in de stad Groningen en de Ommelanden* in de 16de eeuw, (1513-1646)¹. Deze opent met de verzuchting dat uitputtende studies naar de vernoemingspraktijk vóór de 19de eeuw ontbreken. Ook stelt hij, dat voor het bepalen van de herkomst van de voornamen binnen een enkel gezin een complete lijst van de kinderen in de juiste volgorde nodig is. Verder moet volgens hem worden beschikt over zo compleet mogelijke overzichten van de verwanten als mogelijke naamgevers. Het is het gebrek aan deze twee overzichten dat hem met betrekking tot de vroege tijd parten speelt. Zijn onderzoek betreft adellijke- en burgerkinderen in Groningen en Oost Friesland. In deze streken werden de kinderen volgens Alma naar dode voorouders vernoemd. Hij baseert zijn onderzoek op gezinslijsten uit zeven families. Hierbij komt hij tot de conclusie, dat de kinderen vóór 1600 en in ieder geval die in de 16de eeuw in de stad Groningen en Ommelanden, vrijwel uitsluitend - vernoeming naar heiligen en vorsten daargelaten - naar dode verwanten werden vernoemd.

In deze studie is binnen de omschrijving van de Nederlanden gekeken naar de adel in de periode van 1250-1500. Gezien deze afbakening vallen belangrijke publicaties zoals die van O.D.J. Roemeling (1980-1990)², J.W. Schaap (1981-1989)³ en A.N. baron de Vos van Steenwijk (1976)⁴ - die behoren tot de eersten die hebben geprobeerd op ruime schaal familiebanden te reconstrueren - hier buiten. Hiervoor zijn duidelijke redenen aan te geven. O.D.J. Roemeling bespreekt een serie niet-adellijke families uit de provincie Groningen meestal in de periode ná 1500, J.W. Schaap presenteert drie adellijke en twee niet-adellijke geslachten uit de provincie Drenthe en de kop van Overijssel, ná 1139, 1325 en 1350 en N. baron de Vos van Steenwijk,

bespreekt in: *De Vos van Steenwijk in het licht van de geschiedenis van de Drentse adel*, verschillende adellijke families uit de provincie Drenthe, vanaf 1212.

In dit hoofdstuk zal duidelijk rekening worden gehouden met twee begrippen, naamgeving en vernoeming, waar een subtiel doch essentieel verschil tussen bestaat.

IV.2. Naamgeving

In de Nederlanden is, vergeleken met Frankrijk en Engeland, weinig grootschalig interdisciplinair onderzoek naar de naamgeving gerealiseerd. Voorbeelden in de Nederlanden zijn het werk van J. Meijers en J. Luitingh, naast de publicaties van F. Debrabandere, M. Gysseling, O. Leys, J. Lindemans, E. Palmboom, R. Rentenaar, J. van der Schaar, T. Schoonheim en C. Tavernier-Vereecken⁵.

Een belangrijk voorbeeld van een studie naar de naamgeving is die van A. Somers, Voornaamgeving in het graafschap Vlaanderen in de 12de eeuw, in: *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis*, 2007, p. 47-94. Ondanks het feit dat deze studie buiten de afbakening van deze studie valt wordt hier toch aandacht aan besteed omdat hiermee de essentie van de naamgeving kan worden aangegeven.

Somers putte voor zijn onderzoek vooral uit de getuigenlijsten van de oorkonden van de graven en die van de kapittels, abdijen, kloosters en andere wereldlijke of geestelijke instellingen of personen van/in Vlaanderen. Hieruit werd door Somers 'n bestand van 8.496 personen samengesteld met in totaal 1928 verschillende namen. Namen komen echter vaak in varianten voor. Zo is Willelmus hetzelfde als Guillelmus of Wilhelmus een vorm die terug te brengen is tot Willem. Dit brengt het aantal verschillende namen op 1008 of een gemiddelde van 8,4 personen per naam. In het onderzoek kwamen 7.718 mannen (91%) en 778 vrouwen (9%) voor. De namen van deze mannen en vrouwen werden in een databank gebracht, zodat ze aan de hand van verschillende parameters kunnen worden gerangschikt en geconsulteerd. De grootse groep werd gevormd door de Germaanse (6.634), gevolgd door de Griekse (662) en Hebreeuwse namen (459). De restgroep bestond uit Latijnse (263), Aramese (42), Keltische (42), Gotische (17) en Angelsaksische (7) namen. Bij het bestuderen van een naam moet ook rekening worden gehouden met de cultureel geïnspireerde (240 namen uit ridderromans en 305 namen door de kruistochten), religieus geïnspireerde (2.987 namen van heiligen, namen uit het Oude Testament en namen uit het Nieuwe Testament) en politiek geïnspireerde namen (4.964 namen van vorsten) actueel in het graafschap Vlaanderen binnen de 12de eeuw. Meer mannen (16%) dan vrouwen (10%) droegen de naam van een vorst die niet als zodanig in de familie voorkwam. Het is duidelijk dat ondanks deze indeling het probleem van de mengvormen blijft bestaan. Er zullen steeds namen zijn die in meer dan een categorie kunnen worden ondergebracht. Soms is er ook een chronologisch aspect dat een rol speelt. Zo is er na het huwelijk in 1156 van Philips van de Elzas, graaf van Vlaanderen, (†1191), met Elisabeth, gravin van Vermandois, (†1182), een opvallende stijging van het aantal Elisabeths. Ook bij Dirk van de Elzas, graaf van Vlaanderen, (†1168), en de eerder genoemde Philips wordt iets soortgelijks waargenomen bij hun aantreden respectievelijk in 1128 en 1168⁶.

Somers heeft ook naar de adel in zijn bestand gekeken. Deze groep bevat 490 personen - 397 mannen en 93 vrouwen - met 119 verschillende namen. Opvallend zijn in deze groep de voornamen Boudewijn (37 personen), Walter (34 personen) en Willem (20 personen) bij de mannen en de naam Mathilde (14 personen) bij de vrouwen.

Uit het onderzoek van Somers blijkt dat de voornamen uit drie bronnen waren geput. Te weten 35,16% uit de religieuze sfeer, zoals namen van heiligen, 6,41% uit de culturele sfeer, zoals namen uit ridderromans en die geïnspireerd door de kruistochten, en 58,45% uit namen van vorsten. Hierbij rijst de vraag, hebben vorsten generale namen en/of wanneer is een vorstennaam zo ingeburgerd dat de herkomst er niet meer toe doet? Hieruit wordt duidelijk dat bij naamgeving de familierelatie tussen de naamgever en de naamontvanger geen enkele rol speelde!

Het is volgens Somers opvallend dat bij de adel vanaf de 12de eeuw *leading names* (in het Duits: *Leitnamen* en in het Nederlands: gidsnamen) opduiken. Deze worden door hem, op basis van de studie van S. Wilson⁷, gekwalificeerd als voornamen of groepjes voornamen die steeds weer verschijnen en die verwijzen naar de namen van voorouders. Somers noemt in zijn studie enige voorbeelden onder de deelnemende mannen. Hierbij werd een voornaam in 21 gevallen doorgegeven van de vader op de oudste zoon, in 8 gevallen op de jongere zoons en in vier gevallen op de jongste zoon; in 12 gevallen van de grootvader op de oudste zoon, in 3 gevallen op de jongere zoons en in 2 gevallen op de jongste zoon. Er zijn 10 gevallen waarbij zoons naar een oom werden vernoemd. In 2 gevallen werd een zoon naar de overgrootvader van vaderszijde vernoemd en in 2 gevallen naar een betovergrootoom. Daar tegenover staat, dat slechts 2 meisjes werden vernoemd naar hun grootmoeder van vaderszijde. In 2 gevallen werd de oudste dochter naar haar moeder vernoemd en 1 geval werd de jongste dochter naar haar moeder vernoemd. In 1 geval werd een nichtje naar haar tante van moederszijde vernoemd. Omdat zowel voornamen van vaders- als moederszijde werden doorgegeven was het systeem van de voornaamgeving dus tweezijdig. Door gebrek aan genealogische verbanden in Somers bestand is er echter geen zinvolle structuur in deze vernoemingen te ontdekken. De veronderstellingen betreffende het doorgeven van namen zijn dan ook niet goed te verifiëren. De naam van de vader maar ook die van de grootvader zullen binnen de familie van vaderszijde en die van moederszijde niet uniek zijn geweest. Er bestaan voor de namen van de oudste zoon, jongere zoons en jongste zoon zeker meerdere keuzes binnen de familie. Nu zijn het slechts losse elementen die alleen door een uitgebreid patri- en matrilineair onderzoek tot een bestendig vernoemingsoverzicht kunnen leiden. Eerst daarna kan een antwoord op de genealogische samenhang worden gegeven. Zo'n onderzoek, dat minstens 3 generaties moet omvatten, is in het graafschap Vlaanderen van de 12de eeuw wellicht heel moeilijk, maar in elk geval niet uitgevoerd.

J. van der Schaar, *Uit de wordingsgeschiedenis der Hollandse doop- en familienamen*, 1953, besteedt in de inleiding enige aandacht aan de vernoeming in Nederland. Hij refereert daar aan een tweetal kleine enquêtes, respectievelijk door Klaes Sierksma⁸ en hemzelf opgesteld. Op basis van deze enquêtes komt hij tot onderstaande gevolgtrekkingen.

Is het eerste kind uit een gezin een jongen dan ontvangt hij de naam van zijn grootvader van vaderszijde en is het eerste kind een meisje dan ontvangt zij de naam van haar grootmoeder van vaderskant. Is het tweede kind een jongen dan wordt hij naar zijn grootvader van moederskant vernoemd en is het tweede kind een meisje dan wordt zij naar haar grootmoeder van vaderskant vernoemd. Het derde en het vierde kind worden gewoonlijk vernoemd naar de niet-vernoemde grootouders. Bij eventuele volgende kinderen zijn over het algemeen de broers en zusters van de ouders (maar volgens Van der Schaar ook de ouders) aan de beurt. Daar waar de ouders van de vader voorgaan komen ook de broers en zuster van de vader over het algemeen het eerst aan de beurt. Zijn er slechts tantes, dan kan de vrouwelijk naam van een

mannelijke uitgang worden voorzien. Zo nodig worden jongensnamen vervrouwelijkt en omgekeerd. Gestorven familieleden gaan meestal voor. Uit de enquête van Van der Schaar is de indruk ontstaan dat in Noord-Holland het Rooms-Katholieke deel van de bevolking sterker vasthoudt aan de vernoemingsgewoonten dan het Protestantse.

In principe is deze waarneming - in ieder geval voor wat betreft de eerste vier kinderen - een stap in de goede richting. Toch mag niet uit het oog worden verloren, dat de kleine enquête van Sierksma - in verschillende streken van Nederland - en die van Van der Schaar - in Noord- en Zuid-Holland alsmede Utrecht - kort na de Tweede W.O., zijn gehouden. Dus in de tijd dat een begin wordt gemaakt met het doorbreken van de vernoemingstraditie. De enquête van Van der Schaar vond bovendien plaats in een serie plattelandsgemeenten (géén grote steden) in Noord- en Zuid-Holland, alsmede Utrecht, terwijl beide enquêtes werden gehouden onder burgers (géén adel). De geldigheid voor de middeleeuwse periode moet dus nog worden aangetoond.

Een derde voorbeeld van een studie naar de naamgeving is die van Michael Mitterauer, *Ahnen und Heilige, Namengebung in der europäischen Geschichte*, 1993. Deze zeer diepgaande studie gaat, evenals die van Somers, over naamgeving naar heiligen en vorsten. Zij strekt zich uit over Europa vanaf het begin van de jaartelling tot nu. In deze studie passeren de Joodse, Griekse, Romeinse en Christelijke tradities de revue. Zij legt het zwaartepunt op de periode voor het einde van de middeleeuwen. Het onderzoek mist ook de familierelaties van de mannen en vrouwen in het onderzoek. Er is daardoor methodologisch geen raakvlak met de vernoemingspraktijk van de adel in de Nederlanden van 1250-1550.

In de laatste decennia hebben onder andere M. Thierry de Bye Dölleman, Kees Kuiken, Ronald A. van der Spiegel, Godfried Croenen, Antheun Janse, alsmede Kees Nieuwenhuijsen zich zijdelings met vernoeming bezig gehouden⁹. Hun ideeën en bevindingen zullen achtereenvolgens in dit hoofdstuk worden besproken.

Het is echter nog steeds onmiskenbaar, dat (amateur)historici, vanuit uiteenlopende benaderingswijzen en dikwijls met vooringenomenheid naar het fenomeen vernoeming kijken. In het volgende gedeelte van dit hoofdstuk worden verschillende, elkaar deels bestrijdende en deels bevestigende benaderingen en opvattingen van de vernoemingssystematiek besproken.

IV.3. 'Herontdekking' van de vernoemingssystematiek.

Het discours over de naamgevingstradities kreeg in 1926 een belangrijke impuls door een publikatie van de Duitse onderzoeker Heinrich Müllers, (1885-1950)¹⁰. Hij beschreef dat het sinds de vroege middeleeuwen voorkomt dat kinderen naar hun grootouders worden vernoemd. Müllers vond in zijn geboortestad Rheydt en in de wijde omgeving daarvan (Mönchen-Gladbach, Viersen, Süchteln, Odenkirchen en Rheindahlen, en andere plaatsen in de streek rond Gladbach en gedeeltelijk eveneens in de streek rond Grevenbroich), dat de eerste vier kinderen naar hun grootouders waren vernoemd. Later heeft hij nog vastgesteld, dat dit gebruik in het grootste gedeelte van het hertogdom Gulik plaatsvond¹¹.

Niemand in dat gebied had volgens Müllers zelfs de vrijheid zijn/haar kind een van de traditie afwijkende, aansprekende naam te geven. Niet alleen de toenaam, maar ook de voornaam vererfde! Deze vererving vond op een bijzondere manier en volgens een vaste systematiek plaats. Deze systematiek kon meer of minder streng worden toegepast, maar werd in het algemeen goed nageleefd. De oudste en de twee-

de zoon kregen daarbij gewoonlijk de voornamen van hun grootvaders en de oudste en de tweede dochter die van hun grootmoeders. Alle volgende kinderen werden volgens hem naar de broers en zusters van de ouders vernoemd. Hierbij ging de voorkeur uit naar de broer of zus die jong of in de kracht van zijn/haar leven kort voor de geboorte van het kind, dat naar hem/haar werd vernoemd, overleed. Later (i.e. vanaf de 18de eeuw) toen het gebruik van meerdere voornamen voor een persoon in zwang kwam, kreeg de oudste zoon vaak de voornamen van zijn beide grootvaders, terwijl de oudste dochter vaak de voornamen van haar beide grootmoeders kreeg. Bij de strengste toepassing van de vernoemingssystematiek kreeg de oudste zoon de voornaam van zijn grootvader van vaderszijde en de tweede zoon die van zijn grootvader van moederszijde. Omgekeerd kreeg de oudste dochter de voornaam van haar grootmoeder van moederszijde en de tweede dochter die van haar grootmoeder van vaderszijde. Deze voornamen van de grootouders, die theoretisch bij de kinderen van elk ouderpaar moesten verschijnen, noemde Müllers erfnamen. Met behulp van deze erfnamen kunnen de voornamen van de ouders van een echtpaar met absolute zekerheid worden aangewezen. Hij illustreerde dit met een voorbeeld van de vernoemingsgewoonte binnen zijn eigen familie waar de vernoemingssystematiek streng werd toegepast¹².

Volgens Müllers kende de hier gekarakteriseerde hoofdregel, ondanks haar ogenschijnlijke gestrengheid, ook uitzonderingen. Wanneer een ouderpaar bijvoorbeeld minder dan vier kinderen of slechts zonen of dochters had, wanneer dus de vier erfnamen niet allemaal konden worden vergeven, traden bepaalde afwijkingen bij de vernoeming van hun kindskinderen op. In het geval, dat de kinderen van zulk een echtpaar in kwestie huwden en zelf zoons en dochters kregen, vernoemden zij hun kinderen volgens de erfnamen die hun ouders niet hadden kunnen vergeven. De oudste kinderen werden dan in zulke gevallen vernoemd naar de overgrootouders wier voornamen in de voorafgaande generatie niet waren vergeven en de volgende kinderen werden vervolgens weer naar de grootouders vernoemd. Iets soortgelijks vond plaats, wanneer een broer of zuster van een echtpaar vroeg stierf. Regelmatig kwam het dan voor, dat een kind de naam van die oom of die tante kreeg, die net voor zijn of haar geboorte was overleden. Wanneer een echtgenote/echtgenoot overleed en de overlevende echtgenote/echtgenoot hertrouwde, dan kreeg een van de eerste kinderen uit dit tweede huwelijk de voornaam van de overleden echtgenote/echtgenoot. Een uitzondering, die vaak werd gezien bij ambtsdragers, zoals rentmeesters, pastoors, leraren, gerechtsschrijvers en gerechtsboden, is dat de voornamen van leden van de heersende adellijke familie of hun meerdere regelmatig als erfnaam voor een van hun kinderen werd gebruikt. Het vernoemen van kinderen naar hun ouders of hun doopouders was volgens Müllers zeer ongebruikelijk.

Müllers verduidelijkte de vernoemingssystematiek in het ogenschijnlijk daarmee tegenstrijdige geval waarin een zoon dezelfde voornaam als zijn vader kreeg. Deze naam verkreeg hij niet, omdat zijn vader zo heette, maar omdat diens vader of schoonvader zo heette. De vererving van de voornaam van de vader is dus schijnbaar, in werkelijkheid vererfde de voornaam van de grootvader.

In 1950¹³ verscheen een postuum artikel waarin Müllers een vroegere publicatie uit 1926 aanvulde. Deze publicatie ging bovenal over de vernoemingssystematiek bij de Mennonieten¹⁴. Deze confessionele gemeenschap, gesticht circa 1540 door de Fries Menno Simons, heeft de vernoemingssystematiek tot het begin van de 18de eeuw strak aangehouden. Bij de Mennonieten ondervond de vernoeming, in tegenstelling tot andere confessies, geen concurrentie van de vernoeming naar doopouders, aangezien de Mennonieten alleen de doop van volwassenen en niet die van kinderen

kenden. Als gevolg daarvan kenden de Mennonieten geen doopregisters maar slechts geboorteregisters. In dezelfde publicatie stelde hij zich daarenboven de vraag in hoeverre de vernoemingssystematiek en de daarop gebaseerde onderzoeksmethode ingang in de genealogische literatuur hadden gevonden. Hij vermeldde een negental publicaties - tussen 1925 en 1943 - van zijn eigen hand, en een negental publicaties - tussen 1937 en 1944 - van andere onderzoekers, waarin de systematiek was toegepast en tot tevredenheid op hun bruikbaarheid was getoetst. In deze publicatie omschreef Müllers het wezenlijke van de vernoemingssystematiek als volgt:

Volgens de vernoemingssystematiek krijgen de eerste en tweede zoon van een echtpaar de voornamen van hun beide grootvaders en de eerste en tweede dochter die van hun grootmoeders. Deze vier van generatie tot generatie wisselende voornamen noemt Müllers echte erfnamen. Volgende kinderen van hetzelfde echtpaar krijgen allereerst de voornamen van vroeg gestorven (of niet geboren) broers en zusters van de vader of moeder, die in de generatie van de vader of moeder dragers van echte erfnamen waren (of waren geworden). Deze kinderen werden dus niet naar hun grootouders maar naar hun overgrootouders vernoemd. Müllers beschouwde hun voornamen als verlate erfnamen. Erfnamen uit de generaties voorafgaand aan de vorige werden slechts zelden opnieuw gebruikt. Wanneer dat echter toch voorkomt, worden deze erfnamen opnieuw verlate erfnamen genoemd.

Kinderen uit het tweede huwelijk van een man of een vrouw kregen allereerst de naam van de gestorven eerste echtgenoot/echtgenote. In principe gaf men - in de geboortestreek van Müllers - de kinderen nooit de voornamen van hun ouders, tenzij wanneer een vader vóór de geboorte van zijn zoon of een moeder vóór de geboorte van haar dochter overleed. Wanneer echter een echtgenoot met de voornaam Peter een schoonvader met dezelfde voornaam Peter heeft of wanneer een echtgenote met de voornaam Maria een schoonmoeder Maria heeft, dan moesten zij volgens de vernoemingssystematiek een zoon Peter of een dochter Maria noemen. In zulke gevallen droegen de kinderen slechts schijnbaar de voornamen van hun ouders, in werkelijkheid echter de voornamen van hun grootouders. De volgorde, waarin de voornamen van de grootouders bij de kleinkinderen voorkomen, heeft verschillende gedaanten.

De gestrengheid waarmee de vernoemingssystematiek werd toegepast neemt in onderstaand overzicht van boven naar beneden af.

- De oudste zoon werd naar de grootvader van vaderszijde, de tweede zoon naar de grootvader van moederszijde, de oudste dochter naar de grootmoeder van moederszijde en de tweede dochter naar de grootmoeder van vaderszijde vernoemd.
- De oudste zoon kreeg - meestal om een speciale reden, bijv. de grootvader van moederszijde was reeds dood en die van vaderszijde leefde nog - de voornaam van de grootvader van moederszijde en de oudste dochter de voornaam van de grootmoeder van vaderszijde.
- Eerst werden de beide grootouders van vaderszijde en vervolgens die van moederszijde vernoemd.
- Eerst werden de beide grootouders van moederszijde en vervolgens die van vaderszijde vernoemd.

Bij een verdere afzwakking van de gestrengheid van de vernoemingssystematiek komen de gevallen op de proppen waarbij de kinderrij met verlate erfnamen wordt begonnen c.q. onderbroken.

IV.4. Karaktermoord op Heinrich Müllers.

Friedrich von Klocke stelde zich in 1955 scherp teweer tegen de bevindingen van Heinrich Holthusen¹⁵ en Heinrich Müllers¹⁶. Hij beschuldigde Müllers ervan de ontdekking van de vernoemingssystematiek voor zichzelf te hebben opgeëist, hoewel deze al lang vóór hem algemeen goed en veelvuldig in de literatuur behandeld was. Deze opvattingen van Von Klocke, (1891-1960), archivaris, historicus, genealoog, hoogleraar en overtuigd lid van de NSDAP, over het werk van Holthusen en Müllers stoelden mogelijk op een ‘jalousie de metier’. Immers Holthusen, (1886-1971), was röntgenoloog en Müllers, (1885-1950), archivaris.

Voor de ontwikkeling van de vernoeming tot in de 13de eeuw verwees Von Klocke naar het werk van E. Brandenburg, waaraan het volgende werd ontleend: *‘Das Auftauchen neuer Vornamen in einer Familie ist allerdings häufig durch das Zurückgreifen auf Namen des mütterlichen Geschlechtes bedingt. Aber auch hier kommen andere Umstände, wie die Namen angesehener Taufpaten oder Tagesheiligen in Betracht’*¹⁷. Hij voerde verder nog aan dat, afgaand op het onderzoek van W. Grönbech, de kinderen naar gestorven verwanten werden vernoemd en daardoor de vrijgekomen voornamen overnamen¹⁸. Vaak liet men de groot- en overgrootvader, wanneer die voor de geboorte van het kind was overleden, in de naam van het kind herrijzen. Met dezelfde frequentie werden de broers/zussen van de grootvaders en de vader/moeder, zodra die waren overleden, opnieuw in naam tot leven gewekt.

Von Klocke was dus de mening toegedaan dat de oudste zoon naar de grootvader van moederszijde werd vernoemd. Ook legde hij nadruk op het gebruik van de voornaam van de doopouder en dagheilige. Bij hem speelde eveneens een rol, dat al in de tijd van de Karolingen onvrije boeren vaak dezelfde voornaam als vrije grondheren droegen. Von Klocke¹⁹ liet niet na erop te wijzen, dat voor het vernoemings-systeem geen vaste regels golden! Hij komt dan tot de ontboezeming: *Das alles sollte man doch bedenken wenn als die Grundregeln bei der Vererbung der Vornamen: Benennung des ältesten Sohnes nach dem väterlichen Grossvater, des zweiten Sohnes nach dem mütterlichen Grossvater, des dritten Sohnes nach dem Vater u.s.w. von Holthusen*²⁰ *vorgeführt werden.*

Ter staving van zijn gelijk gebruikte Von Klocke een drietal voorbeelden, respectievelijk gebaseerd op de familie Van Volmestein (drie generaties 1269-1322), de graven van Altmark-Nordmark (voornamelijk op basis van de middeleeuwse kroniek geschreven tussen 1012-1018 van bisschop Thietmar van Merseburg) en de familie Van Fürstenberg (drie generaties 1348-1422). In het kader van dit onderzoek naar de vernoeming van adellijke kinderen in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 spelen alleen de familie Van Volmestein en die van Van Fürstenberg een rol. Daarbij moet de opmerking worden gemaakt, dat het in bovengenoemde periode, door het ontbreken van doopboeken, onmogelijk is het door Von Klocke zo aangehangen systeem van het gebruik van de voornaam van de doopouders of dagheiligen te toetsen.

In het eerste door Von Klocke genoemde voorbeeld behandelt hij de vernoemingen van de oudste kinderen van Dirk I, heer van Volmestein, zoon van Hendrik, en Elisabeth van Brackel, dochter van Bertold, en Elisabeth, zijn echtgenote, (1269). Het zijn Bertold ‘primogenito meo’ (1269), Hendrik ‘primogenito meo’ (1297) - Bertold is inmiddels overleden - en Hendrik samen met Dirk ‘nostri filii priores’ (1297). In 1307 is nog sprake van Dirk II, Werner, domkanunnik te Paderborn, en Hendrik van Volmestein, broers. Werner voert in 1322 gedeeld - Volmestein en Brackel - op zijn zegelstempel. De vijf zoons, te weten Bertold, Hendrik *de Oude*, Dirk II, Werner en Hendrik *de Jonge*, stammen uit het huwelijk van Dirk I, heer van

Volmestein, met Elisabeth van Brackel. De oudste drie worden respectievelijk naar de grootvader van moeders-, de grootvader van vaderszijde en de vader vernoemd.

Afb. : IV.1. Burchtruïne Volmarstein in Wetter (foto n.l.wikipedia.org).

Von Klocke voerde voor deze data geen bronnen aan. Alleen het eerste voorbeeld kan, zoals hierna zal worden aangetoond, ter staving van het gelijk of het ongelijk van Von Klocke worden aangewend. Wanneer de ‘bewijsvoering’ van Friedrich Von Klocke, met de data van A. Hulshoff en G. Aders²¹, alsmede die van Detlev Schwennicke²² - verstrekt door Arnold Berg - wordt versterkt, komt een verantwoord genealogisch beeld van drie generaties van het geslacht Van Volmestein voor de dag. Dirk I, heer van Volmestein, zoon van Hendrik en Sophia van Altena, (1250-1313), was in zijn eerste echt met Elisabeth van Brackel, (1250-1285), dochter van Bertold en *Lutgard*, en in tweede echt met Kunigonda van Dortmund, (1286-1303), dochter van Koenraad II en Gisela, gehuwd. Uit het eerste huwelijk werden Bertold, (1269), vernoemd naar Bertold van Brackel, zijn grootvader van moederszijde, Hendrik, (1297), vernoemd naar Hendrik van Volmestein, zijn grootvader van vaderszijde, en Dirk II, (1298-1323), vernoemd naar Dirk, zijn vader, Everhard, kanunnik te Kappenberg, (1290-1312), Werner, domproost te Paderborn, (1295-1331), en Hendrik, (1307), vernoemd naar Hendrik van Volmestein, zijn overgrootvader van vaderszijde, geboren. De naamgevers van Everhard en Werner zijn door bovengenoemde onderzoekers niet gevonden. De naam Everhard komt echter regelmatig bij de familie Van Volmestein en die van Werner bij de familie Van Brackel voor. Uit het tweede huwelijk werden Lutgard, (1298), vernoemd naar haar grootmoeder van moederszijde, Sophia, (1298-†1324), naar Sophia van Altena, haar grootmoeder van vaderszijde, Kunigonda, (1298-1339), naar Kunigonda van Dortmund, haar moeder,

en Mechteld, (1298-1340), naar Mechteld van Holland, de echtgenote van Arnold van Altena, haar overgrootmoeder van vaderszijde, geboren. De naamgeefster van Lutgard, waarschijnlijk haar grootmoeder van moederszijde, is nog niet gevonden. Daar Bertold en Hendrik, de oudste broers, voortijdig overleden, volgde Dirk II, de derde zoon, als heer van Volmestein op. Hij huwde met Gosta van Rinkerode, dochter van Gerwin, (1304-†1318). Uit dit huwelijk werden Dirk III, (1313-1349), vernoemd naar zijn grootvader van vaderszijde, Gerwin, (1313-1371), naar zijn grootvader van moederszijde, Elisabeth, (1313-†1338), naar haar grootmoeder van vaderszijde, en Reke (1313) *naar haar grootmoeder van moederszijde*, geboren. De naamgeefster van Reke, mogelijk haar grootmoeder van moederszijde, is nog niet gevonden. Bij de vernoeming van de eerste en tweede zoon van Dirk I van Volmestein, en Elisabeth van Brackel, met name Bertold en Hendrik, werd een omgekeerde systematiek van vernoeming - eerst de grootvader van vaderszijde en vervolgens die van moederszijde - toegepast. De kinderen van Dirk I, heer van Volmestein, uit het eerste huwelijk met Sophia van Altena en die uit het tweede huwelijk met Kunigonda van Dortmund, volgden de door Müllers en Holthusen herontdekte vernoemingssystematiek. Ook de kinderen van Dirk II, heer van Volmestein, en Gosta van Rinkerode, volgden - drie van de vier - dezelfde systematiek (Geneagram Vernoeming 1). De conclusie hieruit moet luiden dat de beweringen van Von Klocke niet deugen.

Samengevat:

- Het vermeende gebruik, dat kinderen naar hun doopouders of de dagheiligen, werden vernoemd is niet te achterhalen. De doopouders en dagheiligen zijn onbekend.
- De ongefundeerde aanname, dat kinderen naar gestorven verwanten werden vernoemd werden, is onjuist. Sterker nog de voornamen van de gestorven verwanten, denk aan Bertold, (1269), en Hendrik van Volmestein, (1297), verdwenen uit de groep mogelijke erfnamen.
- Het principe, dat de oudste zoon naar de grootvader van moederszijde werd vernoemd, is hoogstens half waar of minstens half onwaar.

In het tweede voorbeeld van Von Klocke, de vernoeming in de familie Van Fürstenberg, wisselen de data zonder bron en de beweringen zonder fundering elkaar af. Het onderzoek is veel te licht - drie generaties met gezinnen van twee kinderen - om conclusies te kunnen trekken als: *‘Die besprochene drei Generationen genügen, um zweierlei festzustellen: In den Stammhäusern der westfälischen Fürstenberg des 14 Jahrhunderts dürfte es (wie nach meinen Beobachtungen in vielen anderen Häusern auch) üblich gewesen sein: 1) beim älteren bzw. erstgeborenen Sohn dessen Mutter die Nachbenennung nach Ihrem Vater einzuräumen und 2) beim jüngeren bzw. Zweitgeborenen Sohn nach seinem Vater vorzunehmen’*²³.

IV.5. Rehabilitatie van Heinrich Müllers.

Joseph Roelen²⁴ was de eerste onderzoeker die Müllers in bescherming nam. Hij stelde, dat de door Müllers opnieuw onder de aandacht gebrachte vernoemingssystematiek wel degelijk tot op die dag - in het gebied aan de linkerozijde van de Rijn zonder dat men zich de onderliggende wetmatigheid nog bewust was - vrijelijk werd toegepast. Het is volgens Roelen de grote verdienste van Müllers, dat hij de toepassing van de vernoemingssystematiek heeft herontdekt en dat hij de daaruit voortvloeiende gevolgen voor de genealogie heeft getrokken en openbaar gemaakt. Roelen

was bovendien in staat om het onderzoek van Müllers naar ‘Die Stammeltern des reformierten Geschlechts Nierstrass’ van een mooie sluitsteen te voorzien²⁵.

Eberhard Quadflieg was de tweede onderzoeker die Müllers verdedigde. Hij wees eerst op de bestaande verwarring in de terminologie²⁶. Deze werd veroorzaakt door het feit dat aan twee verschillende zaken dezelfde betekenis werd gegeven. Hij doelde hierbij op de erfnaam (Nachbenennungsname) en de gidsnaam (Leitname). De erfnaam is een voornaam die van de grootouders, ouders, overgrootouders, enz., op de kleinkinderen, kinderen, achterkleinkinderen, enz. vererfde. De gidsnaam (Leitname) echter is een voornaam (roepnaam, doopnaam) die in een familie bij uitstek en typisch gidsend (leitend) voorkwam en die via de mannelijke en vrouwelijke lijn vererfde (Geneagram Algemeen 02). De gelijkstelling van de erfnaam aan de gidsnaam lag niet in de bedoeling van Müllers. Hij wilde methodologisch uit de namen van de eerste vier kinderen (bij voorkeur twee jongens en twee meisjes) de namen van beiderzijdse grootouders reconstrueren. Holthusen ging nog een stapje verder en wilde uit de namen van de eerste zes kinderen (bij voorkeur drie jongens en drie meisjes) niet alleen de namen van de beiderzijdse grootouders maar ook die van de ouders vinden. Een werkwijze, die - zoals ook het werk van Joseph Roelen²⁷ toonde - veelvuldig vruchten droeg.

Niet lang daarna stelde Eberhard Quadflieg zich stevig te weer tegen de beschuldigingen van Von Klocke aan het adres van Heinrich Müllers. Deze beschuldigingen werden vermoedelijk ingegeven door de omstandigheid, dat Müllers weliswaar veel onderzoek had gedaan, maar had nagelaten de resultaten daarvan te publiceren. Tegen de pogingen van Von Klocke om de resultaten van Müllers als nieuwe wijn in oude zakken te bestempelen, ging Quadflieg in het verweer door deze bevindingen met voorbeelden te staven. Het aantonen van het gelijk van Heinrich Müllers was bij Eberhard Quadflieg in goede handen.

Quadflieg toonde, op basis van een ouder onderzoek uit 1940²⁸, dat in de katholieke familie van de componist Caesar Franck afkomstig uit Duitstalig België, gedurende de zestiende tot de 20de eeuw, in een viertal elkaar niet direct opvolgende generaties de oudste vier kinderen vrijwel altijd naar hun grootouders van beide zijden werden vernoemd²⁹. In de tweede generatie, werden Lambert, de oudste zoon, naar zijn grootvader van vaderszijde, en Margaretha, de (oudste) dochter, naar haar grootmoeder van moederszijde vernoemd. Tussen de geboortedata van de oudste zoon (1629) en die van de (oudste) dochter (1633) was volgens Quadflieg zoveel ruimte, dat tussentijds nog gemakkelijk twee kinderen *Daniel* vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde en *Barbara* vernoemd naar haar grootmoeder van de vaderszijde geboren kunnen zijn. Van de derde generatie is de grootmoeder van moederszijde onbekend. Daar de oudste vier kinderen, te weten Katharina naar haar grootmoeder van vaderszijde, Lambert naar zijn grootvader van vaderszijde, Anna Maria naar een onbekende grootmoeder van moederszijde en Laurens naar zijn grootvader van moederszijde zijn vernoemd, zou deze ontbrekende grootmoeder wel eens Anna geweest kunnen zijn. De geboorte- en overlijdensdata van de ouders, alsmede de geboortedata van de kinderen zijn in alle generaties bekend. De overlijdensdata van de grootouders en dan alleen nog de vaderlijke grootouders zijn alleen in de tweede generatie bekend. Grootvader Lambert Franck (†1623) was, in tegenstelling tot grootmoeder Barbara Raermecker (†1639), voor de geboorten van Lambert (*1629), *Daniël*, (*1630-1631), *Barbara*, (*1631-1632), Margaretha, (*1633), alsmede Anna Katharina, (1635), reeds overleden. In deze familie werden kinderen dus ook naar nog levende grootouders vernoemd.

In een volgend onderzoek gebruikte Quadflieg - als basis voor het staven van

de vernoemingssystematiek - een viertal Akense en een vijftal Keulse patricierfamilies³⁰. De periode, waarin deze families onder de loupe werden genomen, valt precies binnen de chronologische grenzen van onderhavige studie. Uit dit onderzoek blijkt zonneklaar dat zowel binnen het Akense als het Keulse patriciaat - in de dertiende tot de 15de eeuw - de vernoemingssystematiek voortdurend werd toegepast.

In een ander onderzoek nam Quadflieg het geslacht Van Randerode, een Rijnlandse adellijke familie, op de korrel³¹. Hij constateerde dat van de edelheren van Randerode, die voorkwamen sinds de 11de eeuw en die een sterke burcht tussen Heinsberg en Gulik bewoonden, zo weinig bekend was. In het algemeen waren de gezinnen klein en veelal ontbraken de broers en zusters in de geestelijke stand. Alleen in de laatste vier generaties kon de vernoemingssystematiek enigszins verantwoord worden gevolgd. Ook deze bestudeerde periode ligt binnen de chronologische begrenzing van het onderhavig onderzoek. Volgens Quadflieg werd in de laatste vier generaties van de familie Van Randerode de vernoemingssystematiek voortdurend toegepast. De Casus Van Randerode, hoofdstuk VI van deze studie, sluit daar bij aan.

De bevindingen van Von Klocke dat kinderen naar gestorven verwanten werden vernoemd en dat de oudste zoon naar de grootvader van moederszijde werd vernoemd worden met dit onderzoek gelogenstraft. Ook zijn nadruk op het gebruik van de voornaam van de doopouder en dagheilige is door onbekendheid met de doopouder en de dagheilige van de borreling moeilijk te bezigen. Het staat vast dat de vernoemingssystematiek, in tegenstelling tot de denkwijze van Von Klocke, vaste regels kende! De uitkomsten, dat vernoeming van de oudste zoon naar de grootvader van vaderszijde, de vernoeming van de tweede zoon naar de grootvader van moederszijde en de derde zoon naar de vader, zoals Müllers en Holthusen dachten, blijken zeker niet van realiteit ontbloot.

IV.6. Debat gaat voort.

In de laatste decennia hebben in Nederland verschillende verhandelingen over de vernoemingssystematiek het licht gezien. Deze zijn – zoals hierboven aangegeven - van de hand van M. Thierry de Bye Dólleman, Kees Kuiken, Ronald A. van der Spiegel, Godfried Croenen, Antheun Janse en Kees Nieuwenhuijsen. Hieronder worden hun bevindingen en ideeën afzonderlijk getoetst.

IV.6.1. M. Thierry de Bye Dólleman.

Het onderzoek van M. Thierry de Bye Dólleman behandelt de ‘Gewoonten en gebruiken met betrekking tot de naamgeving van kinderen vóór 1600’³². Dólleman maakte een wijs voorbehoud ‘Het is en blijft slechts het noteren van de door mij in de onderzoekingspraktijk opgedane ervaringen, met als resultaat dat mijns inziens met recht van een zekere vaste naamgevingstraditie kan worden gesproken. Daarbij moet men dan wel degelijk in de gaten houden, dat mijn ervaring slechts berust op een vrij grondige bestudering van de oude geslachten in Haarlem en het omringende Zuid-Kennemerland’. Dólleman steunde zijn betoog met een achttal voorbeelden. In één voorbeeld blijkt de vernoeming van een zevende kind (naar zijn overleden grootvader) en in een ander voorbeeld de vernoeming van een twaalfde kind (naar haar overleden moeder). Slechts in één voorbeeld is het de vernoeming van een eerste kind (naar de overleden vader) en in twee andere voorbeelden op het zoveelste kind (naar de overleden vader respectievelijk de overleden moeder). De overige drie voorbeelden hebben betrekking op kinderen, die naar de eerste echtgenote van hun

vader (een) of naar de eerste echtgenoot van hun moeder (twee) werden vernoemd.

Het artikel gaat over de naamgeving van kinderen vóór 1600. Het is heel goed mogelijk, dat bij de vernoeming van de kinderen van de oude geslachten te Haarlem en het omringende Zuid-Kennemerland eveneens de regels van het vernoemingssysteem werden toegepast. Voor zo'n conclusie is het artikel van Dólleman echter niet toereikend. Er moet eerst veel meer patri- en matrilineair onderzoek naar de oude families van Haarlem en Zuid-Kennemerland worden gedaan voor een conclusie kan worden getrokken. Het onderzoek van Dólleman, dat de naamgeving van al dan niet adellijke Haarlemse kinderen vóór 1600 betrof, zegt niets over de vernoeming van adellijke kinderen tussen 1250 en 1500 in de Nederlanden.

IV.6.2. Kees Kuiken.

Kees Kuiken³³ stelde in zijn publikatie 'De wetten van Dólleman' - 'wetten' voor voorouderonderzoek voor - 1. Volg het erfgoed. 2. Geen vernoeming bij leven (kinderen kregen doorgaans de voornaam van de overleden naaste familieleden). 3. Vernoeming van de hak op de tak (kinderen gebruikten de toenaam van hun vader of de toenaam van hun moeder of de voornaam van hun vader). 4. Vernoeming met de (voor)naam en toenaam. 5. Volg het wapen. Op deze wetten van Kuiken valt, in verband met de vernoeming van adellijke kinderen tussen 1250 en 1500 in de Nederlanden, nogal wat af te dingen. Uit de aard der zaak hebben alleen de tweede t/m vierde wet iets met de vernoemingssystematiek van doen.

De tweede 'wet' - geen vernoeming bij leven - kan vrij gemakkelijk worden ontkracht. Uit het onderhavige onderzoek is ten aanzien van adellijke kinderen tussen 1250 en 1500 in de Nederlanden, niet gebleken dat de kinderen uit een gezin doorgaans naar hun 'overleden' grootouders, ouders enz., werden vernoemd. De indruk bestaat zelfs dat bij de vernoeming het feit dat de grootouders, ouders, enz. wel of niet waren overleden geen punt was. De tweede 'wet' gaat dus niet op.

Ook de 'derde' wet - vernoeming van de hak op de tak - lijkt in geen geval op te gaan. Het is niet gebleken, dat de kinderen uit een gezin doorgaans de toenaam van hun vader of moeder of de voornaam van hun vader willekeurig gebruikten. De nadruk in deze benadering valt teveel op de toenaam. De toenaam speelde bij de vernoemingssystematiek in werkelijkheid geen rol. De 'derde' wet klopt dus niet.

Wimersma Greidanus³⁴ toont in zijn onderzoek aan, dat kinderen uit eenzelfde gezin, terwijl hun ouders de vernoemingssystematiek volledig naleefden, een verschillende toenaam konden gebruiken. De kinderen van Peter Grauwert, (1286-1328), en Bertha van Zuilen, (†4 juni 1309), waren Dirk Grauwert, Wouter van Zuilen, Elisabeth van Zuilen, Christina Grauwert, Bertha Grauwert en Ava van Zuilen. Drie kinderen kozen voor de toenaam Grauwert en drie voor Van Zuilen.

In het onderstaande overzicht worden de wisselende toenames, van de kinderen van Peter Grauwert en Bertha van Zuilen, samengevat.

01. Dirk Grauwert Ouderidder, (†22.09), vernoemd naar zijn grootvader van vaderszijde.
02. Wouter van Zuilen, kanunnik, (†1328), vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde.
03. Elisabeth van Zuilen, non, (†13.07), vernoemd naar haar grootmoeder van vaderszijde.
04. Christina Grauwert, (1360-1362), vernoemd naar haar grootmoeder van moederszijde.

05. Bertha Grauwert, (1330), vernoemd naar haar moeder.

06. Ava van Zuilen, non, (†1359), vernoemd naar Ava van Zuilen, zuster van Gijsbrecht van Zuilen, haar overgrootvader van moederszijde.

Schema 1.

Grauwert-Van Zuilen.

Dirk Grauwert (1286) x Elisabeth			Wouter van Zuilen (1262) x Christina (†02/03.06)		
<hr/> Peter Grauwert (1286-1328) (†13.09.1328)			x	<hr/> Bertha v. Zuilen (†04.06.1309)	
Dirk Grauwert Ouderidder (†22.09)	Wouter v. Zuilen kanunnik (†1328)	Elisabeth v. Zuilen non (†13.07)	Christina Grauwert (1360-1362)	Bertha Grauwert (1330)	Ava v. Zuilen non (†1359)
			x		
			Frederik uten Ham (1326-1381†)	1. Gijsbrecht v. Ruwiel (1351†) 2. Otto v. IJsselstein (†1354)	

Het uitgangspunt van de vierde ‘wet’ - vernoeming met de (voor)naam en toenaam - is de overtuiging, dat in de middeleeuwen voorouders, zowel van vaders- als moederskant, met voor- en toenaam in de herinnering van de familie voortleefden. Het positieve van deze ‘wet’ is dat hier dus een lans wordt gebroken voor de combinatie van patri- en matrilinair familie-onderzoek. Het is echter niet gebleken dat de voor- en toenaam altijd een twee-eenheid vormden. Het waren twee afzonderlijke grootheden die soms wel maar vaak ook niet bij elkaar hoorden. De toenaam van de kinderen veranderde niet veel en dan nog vaak op eigen initiatief. De vierde ‘wet’ lijkt dus ook niet op te gaan.

Ook in de literatuur is al betoogd dat geen van de bovengenoemde ‘wetten’ een voldoende en zelfstandig bewijsmiddel oplevert voor het aantonen van een verwantschap, zoals door de hieronder behandelde onderzoeker Van der Spiegel³⁵. Zijn kritiek op Dölleman’s tweede ‘wet’ - geen vernoeming bij leven - onderbouwt hij met behulp van een lijstje van elkaar opvolgende naamdragers van de familie van Wassenaar tussen 1200 en 1447. Uit dit onderzoek blijkt dat alle naamdragers meerderjarig waren op het moment, dat zij voor het eerst werden genoemd. Deze gegevens heeft Van der Spiegel gebruikt om de benaderde geboortedata van de verschillende naamdragers uit het lijstje vast te stellen. Hieruit blijkt dat de elkaar opvolgende Van Wassenaars in dit lijstje allen nog tijdens het leven van hun grootvaders werden vernoemd³⁶.

IV.6.3. Ronald A. van der Spiegel.

In zijn publikatie ‘Papponymie en genealogie: Vernoeming als bewijsmiddel’ deed Ronald A. van der Spiegel verslag van een onderzoek naar vernoeming en concentreerde zich bij de behandeling daarvan op het door hem als papponymie - de vernoeming van een kleinkind naar een grootvader (van vaderszijde) - aangeduid verschijnsel.

Het onderzoek van Van der Spiegel bestrijkt vele eeuwen. Papponymie is volgens hem van alle tijden. Hij licht dit toe met de vernoeming van enige (5) Joodse hogepriesters in Jeruzalem (ca. 300 v. Chr tot circa 164 na Chr.) en enige (3) Alanen uit het Oost-Romeinse rijk (ca. 425-475). Ook komt de vernoeming bij de keurmedigen uit de 14de eeuw in het graafschap Holland, het patriciaat vóór 1400 in de stad Leiden en de adel in de 13de en 14de eeuw in het graafschap Holland aan de orde. Van der Spiegel illustreert de toepassing van papponymie met behulp van de elkaar opvolgende leden van de familie Van Wassenaar tussen 1200 en 1447³⁷ en de elkaar opvolgende graven van Holland tussen 1157-1299³⁸. Hij vult dit aan met diverse stamreeksjes van de Hollandse adel uit de 13de en de 14de eeuw³⁹.

Op basis van het bovenstaande stelt Van der Spiegel zich de vraag: 'Is het vermoeden van vernoeming een voldoende en zelfstandig bewijsmiddel voor het aantonen van een filiatie?' Met het antwoord: 'Het vermoeden van vernoeming geeft alleen een zoekrichting en de genealoog dient zich er te allen tijde van bewust te zijn dat vernoeming op andere gronden tot stand kan zijn gekomen', is het lastig oneens te zijn. Deze conclusie is terecht, maar dan niet op basis van de door hem gevoerde bewijsvoering

Het is overbodig dat naast erfnamen en gidsnamen een term - papponymie - wordt ingevoerd. Bij de beoordeling van het onderzoek van Van der Spiegel moet rekening worden gehouden met het feit dat het - door gebrek aan data - vrijwel onmogelijk is in de tijd ver vóór 1250 de aanwezigheid van een vernoemingssystematiek aan te tonen. Om op basis van slechts vijf Joodse hogepriesters en niet meer dan drie Alanen de aanwezigheid hiervan aan te nemen, zoals hij doet, gaat te ver. Voor wat betreft de door Van der Spiegel gesignaleerde vernoeming bij de keurmedigen uit de 14de eeuw in het graafschap Holland en het patriciaat vóór 1400 in de stad Leiden ontbreekt mij het toetsingsmateriaal en derhalve onthoud ik mij van een oordeel. Dit in tegenstelling tot de graven van Holland en heel veel adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en 1500. Het betoog van Van der Spiegel over de vernoeming binnen de elkaar opvolgende graven van Holland tussen 1157-1299⁴⁰ en de verschillende adellijke families in Holland uit de 13de en de 14de eeuw betreft maar een zeer beperkt gedeelte van het gehele verhaal. Een zowel patri- als matrilineaire uitwerking van de genealogie zal in vergelijking met de louter patrilineaire stamreeks het beeld volledig doen kantelen. Wanneer bij de adellijke familie Van Wassenaar wordt afgestapt van alléén de opvolgende naamdragers, maar de eigen familie en de aanverwante families zoveel mogelijk zowel patri- als matrilineair bij het onderzoek worden betrokken, ontstaat vermoedelijk een ander beeld.

IV.6.4. Godfried Croenen.

Godfried Croenen wijdt in zijn studie *Familie en Macht, de familie Berthout en de Brabantse adel*⁴¹ in het eerste hoofdstuk, familieleden en verwanten, een aparte paragraaf aan naamgeving en vernoeming. Hij stelt dat 'De vernoeming naar de vader, resulterend in een onafgebroken lijn opvolgingen in de mannelijke lijn met dezelfde voornaam, reeds lang bekend is aan onderzoekers die de middeleeuwse adellijke families hebben bestudeerd'. Volgens hem bestond er in Holland een wijd verspreid vernoemingssysteem, waarbij de oudste zoon steeds naar zijn grootvader van vaderszijde en niet naar zijn vader werd vernoemd, zodat er een hele reeks afwisselende voornamen ontstond (Jan Wouterszoon, Wouter Janszoon en Jan Wouterszoon) (sic!). Verder kende Brabant, zoals de rest van de Zuidelijke Nederlanden, het vernoemingssysteem waarbij een bepaalde naam als gidsnaam (Leitname) van vader op

zoon werd doorgegeven. In dit systeem kregen de dochters dijkwijs de naam van hun moeder. Croenen wijst er op, dat door dit systeem - bij de Mechelse Berthouts, Berlaarse Berthouts en Duffelse Berthouts - de voornamen uit oudere patri- en matri-lineaire generaties terugkeren. De oudste zoons die in de heerlijkheid Mechelen opvolgden kregen zonder uitzondering de voornaam Wouter. Voor de jongere takken Van Berlaar en Van Duffel-Geel waren de gidsnamen respectievelijk Jan en Hendrik.

Aangezien de vernoeming naar vader en moeder maar voor twee kinderen toepasbaar was, werden de jongere kinderen vernoemd naar andere verwanten, zoals de grootouders en overgrootouders. Hierbij is naar zijn mening een voorkeur vast te stellen voor de grootouders en overgrootouders van moederskant. De jongste kinderen werden vernoemd naar ooms en tantes van vaderskant.

Het merendeel van de nieuwe namen wordt in de generaties van de grootouders, overgrootouders en betovergrootouders gevonden. Croenen meldt, dat in zijn schema's 7 (vernoeming bij de Mechelse Berthouts in de 3^e en 4^e generatie), 8 (idem in de 5^e en 6^e generatie), 9 (desgelijks bij de Berlaarse Berthouts) en 10 (eveneens bij de Duffelse Berthouts) gepresenteerde opvolgingslijnen van voornamen natuurlijk hypothetisch zijn en in sommige gevallen misschien anders moeten worden verklaard. Uit veel voorbeelden is hem duidelijk gebleken dat - indien de aangetrouwde families voldoende uitgezocht zijn - de meerderheid van de nieuwe voornamen verwezen naar grootouders en overgrootouders van moederskant. Er kan volgens hem in ieder geval moeilijk sprake zijn geweest van een rigide systeem waarbij de namen van bepaalde voorouders verplicht enkele generaties later werd toegekend aan hun kleinkinderen en achterkleinkinderen. Hij verwijst daarbij naar Cordfunke, die - in *Gravinnen van Holland* - meent dat zo'n rigide systeem wel bestond binnen de familie van de Hollandse graven, waardoor de oudste en op een-na-oudste zoon en dochters respectievelijk werden vernoemd naar de grootvader en -moeder van vaders- en moederskant.

Hier lopen blijkbaar conceptueel twee systemen - naamgeving en vernoeming - door elkaar heen. De basis hiervoor zijn de bronnen, waarop Croenen zijn betoog baseert, zoals J. van Loon, *Bijdrage tot de morfeemgeschiedenis en -geografie der Nederlandse toenames*, 1981, en Michael Mitterauer, *Ahnen und Heilige: Namengebung in der europäischen Geschichte*, 1993, en de gebruikte termen, als patroniemen en gidsnamen (Leitnamen). De studie van Van Loon is een studie naar achternamen en die van Mitterauer naar naamgeving (heiligen en vorsten). Er is geen verband met vernoeming. Hierdoor zou in zijn visie er een reeks afwisselende voornamen zijn ontstaan, Jan Wouterszoon, Wouter Janszoon en Jan Wouterszoon.

Hier is duidelijk een vergissing in het spel. Er is geen sprake van een vernoeming naar de grootvader maar naar de vader. Aanvankelijk werd slechts één naam gebruikt om mensen te onderscheiden. Onder invloed van de groei van de bevolking en het ontstaan van de steden, maar ook vanuit de behoefte om iemands identiteit te versterken, werden vanaf de middeleeuwen steeds vaker toenames gebruikt als nadere aanduidingen bij de voornaam. Die toenaam kon de naam van de vader bevatten, zoals bij Jan Wouterszoon, Wouter Janszoon en Jan Wouterszoon. Andere toenames konden naar een eigenschap of het beroep verwijzen, bijvoorbeeld De Grote, Bakker en Smid. We spreken van een familienaam zodra de toenaam erfelijk werd en dus van generatie op generatie in min of meer gelijke vorm werd doorgegeven. Dat gebeurde vanaf de late Middeleeuwen. Dit soort (toe)namen worden familienamen genoemd⁴². Zij werden echter eerst na de middeleeuwen in de Nederlanden op ruime schaal ingevoerd.

In het voorgaande is al gewezen op de bestaande verwarring in de terminologie⁴³ bij vernoeming. Deze wordt veroorzaakt door het feit dat aan twee duidelijk verschillende zaken dezelfde betekenis wordt gegeven. Hier worden de erfnaam (Nachbenennungsname) en de gidsnaam (Leitname) bedoeld. De erfnaam is een voornaam die van de grootouders, ouders, overgrootouders, enz., vererfde op de kleinkinderen, kinderen, achterkleinkinderen, enz. De gidsnaam (Leitname) daarentegen is een voornaam (roepnaam, doopnaam) die in een familie bij uitstek en typisch gidsend (leitend) voorkwam en die zowel via de mannelijke als de vrouwelijk lijn vererfde (Geneagram Vernoeming 2). Het gelijkstellen van de erfnaam (Nachbenennungsname) aan de gidsnaam (Leitname) is onjuist.

Het is moeilijk - door gebrek aan data - de adellijke families uit de middeleeuwen vorm te geven. Moderne, betrouwbare genealogieën van de families Van Crainhem, Van Diest, Van Herlaar, Van Leefdaal, Van Leeuw, Van Liedekerke, Van Vorselaar, Van Wesemaal, enz., waarop vertrouwd zou kunnen worden, zijn heel dun gezaaid! Vaststelling van een soepel verlopend vernoemingssysteem is zonder deze data vrijwel onmogelijk.

Volgens Croenen golden de onderstaande vernoemingsregels.

- De oudste zoon werd vernoemd naar zijn vader (en de oudste dochter naar haar moeder).
- De jongere kinderen werden naar de grootouders en overgrootouders - bij voorkeur van moederskant vernoemd.
- De jongste kinderen werden naar ooms en tantes van vaderskant vernoemd.

Croenen stelt dat de 'opvolgingslijnen van voornamen natuurlijk hypothetisch zijn en in enige gevallen misschien anders moeten worden verklaard'. Desondanks is hij de mening toegedaan, dat 'uit veel voorbeelden toch duidelijk is gebleken dat, indien de aangetrouwde families voldoende bekend zijn, de grote meerderheid van de nieuwe voornamen die werden gegeven aan kinderen, verwezen naar grootouders en overgrootouders langs moederzijde'. Het *voldoende bekend zijn* is echter de achilleshiel van deze redenering. Een goed voorbeeld hiervan is te geven op basis van de oorkonde van 14 november 1320⁴⁴, waarin Hendrik III Berthout en Beatrix van Rotselaar, zijn echtgenote, heer en vrouwe van Duffel en Geel, de verdeling van hun goederen onder hun kinderen regelen. Hendrik Berthout, (1284-1320), huwde tweemaal, in eerste echt met Mechteld van *Diest*, vrouwe van Zelem, (1297-1298), en in tweede echt met Beatrix van Rotselaar, (1305-1329)⁴⁵. Uit het eerste huwelijk zijn geen kinderen en uit het tweede minimaal acht kinderen geboren. Van de acht kinderen zijn er in 1320 drie meerder- en vijf minderjarig. Aangezien Hendrik mogelijk reeds vóór 1322 of vóór 28 mei 1323 is overleden zijn er na 1320 hooguit nog twee kinderen (dochters?) bijgekomen⁴⁶. Kinderen - in de juiste chronologische volgorde binnen een gezin - kunnen bij uitstek hulp bieden bij het vinden van de voornamen van de patri- en matrilineaire grootouders, ouders, overgrootouders en betovergrootouders. Daarvoor moeten echter wel de voor- en toenamen van die voorouders bekend zijn. In de kleine gezinnen van deze tak van het geslacht Berthout is, door gebrek aan data en de hoge kindersterfte, het aantal kinderen, maar ook de chronologische volgorde van die kinderen binnen deze gezinnen moeilijk te bepalen.

Van de voorouders van de acht kinderen Berthout is erg weinig bekend. De overgrootvader Wouter III is gehuwd met Sophia (familiennaam onbekend), de grootvader Hendrik I is gehuwd met Beatrix (familiennaam onbekend), de vader Hendrik II is gehuwd met Alaise (familiennaam niet bekend) en Hendrik III is in tweede echt gehuwd met Beatrix van Rotselaar, vermoedelijk een dochter van Gerard. Volgens Croenen zijn er aanwijzingen dat Sophia, de echtgenote van Wouter III Berthout

stamde uit het grafelijke familie van Holland, dat Beatrix, de echtgenote van Hendrik I Berthout, stamde uit het geslacht van Le Roeulx, en dat Alaise, de echtgenote van Hendrik II Berthout, stamde uit het geslacht van Leefdaal, maar harde bewijzen daarvoor ontbreken. Blijft over Beatrix van Rotselaar, de vrouw van Hendrik III Berthout, die daadwerkelijk uit het geslacht van Rotselaar stamde en denkkelijk een dochter van Gerard van Rotselaar, (†1312), was. Hendrik en Gerard Berthout, de oudste twee zoons van Hendrik III en Beatrix van Rotselaar, zijn vernoemd naar Hendrik II de vader van Hendrik III, de grootvader van vaderszijde, en Gerard, heer van Rotselaar, de vader van Beatrix, de grootvader van moederszijde. Echte bewijzen voor het bestaan van de vernoemingsregels van Croenen blijken dus te ontbreken. Eerst als diepgravend onderzoek is gedaan naar de toenamen van Sophia, Beatrix en Alaise zal blijken of deze regels wel of niet houdbaar zijn. Bij dit onderzoek zullen ook Gerard, heer van Diest en Zelem, Jan van Berlaar, heer van Helmond, Gerard van Vorselaar, en Arnold van Rotselaar, ridders, magen van Hendrik III of Beatrix, en edelheer Floris Berthout, heer van Mechelen, ridder, neef van Hendrik III - uit de oorkonde van 14 november 1320 - moeten worden betrokken. Het afwijzen door Croenen van een rigide vernoemingssysteem, zoals Cordfunke⁴⁷ meent te hebben aangetoond bij de grafelijke familie van Holland, is zonder enige onderbouwing op zijn minst nog niet aan de orde.

Uit het onderstaande schema blijkt duidelijk, dat zonder verder diepgaand onderzoek van de aangetrouwde families binnen deze tak van het geslacht Berthout niets zinnigs over de vernoemingsregels valt te concluderen

Schema 2.

IV.6.5. Anthleun Janse.

Anthleun Janse geeft in de studie *Ridderschap in Holland, Portret van een adellijke elite in de late middeleeuwen* een helicopterview van die groep in die tijd⁴⁸. Ook de vernoeming, gesplitst in het gebruik van voor- en toenames, wordt daarin besproken. In het onderdeel met betrekking tot de voornaam merkt hij op, dat in Nederland het vrij algemeen aanvaarde oude principe van de vernoeming naar de grootouders werd toegepast. In zijn onderzoek stelt hij vast, dat bij de keuze van een voornaam er al vroeg vaste patronen waren. De vernoeming van de grootouders in een vaste volgorde is daarvan het meest bekend. In de vroege middeleeuwen werd de vernoemings-systematiek vooral onder de adel, maar in de loop van de eeuwen ook onder andere sociale groepen, zoals patriciërs, enz, aangewend. Deze gewoonte is volgens hem oeroud. Hij vindt het veelzeggend dat de oudste zoon vrijwel altijd naar zijn grootvader van vaderszijde werd vernoemd. Hij constateert, dat - als de oudste zoon steeds naar zijn grootvader van vaderszijde werd vernoemd - de onderzochte familie in principe een regelmatige afwisseling van twee namen toonde. Het sterkst wordt dit gezien bij de familie Van Naaldwijk, waarbij de voornamen Hendrik en Willem elkaar per generatie afwisselden. Iets soortgelijks ziet hij ook bij de families Van Poelgeest, Van Wassenaar en Van de Woude. De regelmatige afwisselingen van twee voornamen worden in de laatste drie reeksen af en toe verstoord. Het vroegtijdig overlijden van de oudste zoon en de opvolging door een jongere zoon kan hier de oorzaak van zijn geweest.

Het blijkt dat in de stamreeks van Van Poelgeest de afwisseling van de namen Gerard, (1307), Dirk, (1331), Gerard, (†1382), Dirk, (†1404), tweemaal wordt vervolgd met drie opeenvolgende Gerard's, (†1457, †1482 en †1518). De verklaring hiervoor zou volgens Janse kunnen zijn, dat de oudste en de tweede zoon van Gerard (†1457) vroegtijdig zijn overleden en dat Gerard, de derde zoon, vernoemd naar zijn vader, opvolgde. Ook is de vernoeming van Gerard als tweede zoon, naar zijn grootvader van moederszijde, volgens hem mogelijk.

De regelmatige afwisseling van de namen Philips en Dirk bij het geslacht Van Wassenaar wordt onderbroken met Hendrik, Jacob en Jan. De voornamen Hendrik en Jacob zijn inderdaad lastig te verklaren. Zijn veronderstelling, dat Hendrik van Wassenaar naar Hendrik van Kuyc, burggraaf van Leiden, (1266-†1319), zijn oudvader (grootvader), en Jacob naar Jacoba van Beieren, gravin van Henegouwen, Holland, Zeeland en Friesland, zouden zijn vernoemd, kan een goede verklaring hiervoor zijn. Ook Jan van Wassenaar, die Hendrik, zijn broer, opvolgt, kan naar Jan van Egmond, zijn grootvader van vaderszijde zijn vernoemd.

De eerste drie naamdragers van de reeks Van de Woude worden Jacob I, (1293), Jacob II, (†1344), en Jacob III, (†1395) genoemd. De vierde naamdrager is Jan, († 1417). De daaropvolgende naamdragers worden weer Jacob genoemd (Jacob IV, †1431 en Jacob V, †1503). Jan van de Woude, zoon van Jacob en Floris-Katharina Bogge, diens tweede echtgenote, werd vernoemd naar Jan Bogge, zijn grootvader van moederszijde. De reeks wordt afgesloten met o.a. een Reinoudje, (1519†), vernoemd naar Reinoud van Brakel, haar grootvader van moederszijde, en Jacoba, (†1525), vernoemd naar Jacob van de Woude, haar grootvader van vaderszijde. Stellig is uit het eerste huwelijk van Jacob van de Woude met Elisabeth van de Does of uit het tweede met Floris-Katharina Bogge een oudere zoon Jacob geboren, die dan vroeg moet zijn overleden⁴⁹.

Janse verklaart verstoringen van de gebruikelijke vernoemingssystematiek mede door de behoefte te vernoemen naar een lid van de schoonfamilie. De oudste

zoon werd dan vernoemd naar de grootvader van moederszijde. Volgens Janse werd deze behoefte soms ingegeven door het verschil in status tussen de familie van de vader en die van de moeder. Hij voerde hierbij Bartoud van Assendelft, zoon van Gerard, (1315-1345), op. Deze huwde Katharina, bastaarddochter van Dirk van de Wale, broer van Philips van Duvenvoirde. Barthoud noemde zijn oudste zoon uit dit huwelijk Dirk, (1337-1346). Die was vernoemd naar zijn schoonvader en eerst Gerard, zijn tweede zoon, (1348-1390), naar zijn vader⁵⁰. Jan van Egmond, (†1369), die met Guyote van IJsselstein huwde, noemde zijn oudste zoon geen Wouter, maar Arnold, naar de grootvader van moederszijde. Arnold was heer van IJsselstein en Guyote was zijn erfdochter. Jan van Arkel, (†1428), die met Johanna van Gulik was gehuwd, noemde zijn oudste zoon geen Otto, maar Willem, naar de grootvader van moederszijde. Willem, zijn schoonvader, was hertog van Gulik⁵¹.

Incidenteel kregen kinderen volgens Janse een dubbele voornaam toebedeeld. De voorbeelden hiervan zijn de dames Dirk-Klaas Persijn, (1321-1341)⁵², Willem-Mabelia uten Waarde, (1333-1365†) en Jan-Dirk van Raaphorst, (1333-1397)⁵³. Voor Dirk-Klaas gist Janse, dat zij zowel naar Dirk, haar vader, als Nicolaas, haar overgrootvader, of Nicolaas, haar oom van vaderszijde, werd vernoemd. Willem-Mabelia uten Waarde werd echter naar heer Willem van Oegstgeest vernoemd. Het derde voorbeeld betreft Jan-Dirk van Raaphorst, dat Janse niet thuis kan brengen.

Ook hadden sommige ouders volgens Janse de merkwaardige gewoonte om twee van hun kinderen dezelfde naam - met de toevoeging de jonge - te geven⁵⁴. Een aansprekende voorbeeld betreft het gezin van Jan van Duivenvoorde, (1404-1462), en Maria van Vianen, dochter van Jan, zijn echtgenote, (1424)⁵⁵. Hun kinderen waren: Arend, Jan, Elburg, non, Ogier, Dirk, Arend en Jan.

Janse vindt de meeste voornamen van de Hollandse edelen nogal gewoontjes. Door de heersende vernoemingssystematiek bestond er weinig variatie in die voornamen. In zijn bestand van bijna duizend namen van ridders en knapen, in de periode 1280-1480, heet 20 % Jan. Andere veel voorkomende namen zijn Dirk, Willem en Gerard. Ook Hendrik, Floris, Arend, Gijsbrecht, Filips en Klaas scoren vrij hoog.

Een familienaam is volgens Janse een vaste toenaam, die in mannelijke lijn vererft. Adellijke toenames komen al vroeg in de grafelijke getuigenlijsten voor. Het is echter volgens hem moeilijk te zeggen of deze toenames het gevolg zijn van bijnamen (Bokel, Dever, Persijn, enz.), van plaatsnamen (een hof of heerlijkheid in bezit, zoals Rodenrijs, Haarlem, Rijswijk, enz.) of van een kasteel in bezit (Brederode, Egmond, Heenvliet, Teylingen, Voorne, enz.). Vooral de jongere takken noemden zich vaak naar het kasteel, dat ook in veel gevallen hun voornaamste bezit was. De bekendste voorbeelden daarvan betreffen de dertiende eeuwse zijtakken van het geslacht Van Wassenaar, die zich respectievelijk noemden naar de kastelen Duivenvoorde, Santhorst, Polanen en Groeneveld.

Janse is de mening toegedaan, dat met behulp van de inzichten ontleend aan de vernoeming een genealogie - die meestal fragmentarisch is en vaak tal van onzekerheden bevat - soms kan worden aangevuld. Hierbij is echter mijn inziens wel voorzichtigheid geboden, aangezien de vernoemingssystematiek niet wettisch (volgens de wet) werd gehanteerd. Er waren veel redenen om er van af te wijken. Vernoeming naar de vorst is daar een voorbeeld van. Ook een verschil in status tussen de familie van de vader en de moeder (edelen versus niet-edelen; arm en rijk) kan een reden zijn. Het is ook in dit geval heel erg jammer dat Janse meestal alleen naar de patrilineaire data heeft gekeken. Hierdoor zijn veel matrilineaire data niet gevonden en daardoor ook niet gebruikt en is het vrijwel onmogelijk de vernoemingssystematiek aan te tonen. Ook de per generatie afwisselende voornamen, zoals bij de families

Van Naaldwijk, Van Poelgeest, Van Wassenaar en Van de Woude, kunnen daardoor niet passend worden geïnterpreteerd⁵⁶.

Naar de vernoemingssystematiek is door hem geen echt onderzoek gedaan. Dit kon ook niet worden verwacht bij een overzicht van de ridderschap van Holland, dat een heel ander oogmerk had en waarin niet alles tot op de bodem kon worden uitgezocht.

Op de globale bevindingen van Anthleun Janse zijn dan ook wel een aantal zaken af te dingen en aan te vullen. Hij constateerde, dat - als de oudste zoon steeds naar zijn grootvader van vaderszijde werd vernoemd - de onderzochte familie in principe een regelmatige afwisseling van twee voornamen toonde. De familie Van Naaldwijk liet vanaf het einde van de 13de eeuw een voortdurende afwisseling van de voornaam Hendrik en Willem zien. Ook de families Van Poelgeest, Van Wassenaar en Van de Woude vertoonden, hoewel wat minder opvallend, deze stereotype afwisseling van voornamen. Wordt het wat breder getrokken dan is het buiten kijf, dat naar de door Janse aangehaalde families - met uitzondering van die Van de Woude - nauwelijks onderzoek is gedaan. Het is dus heel goed mogelijk, dat - als bij verder onderzoek meerdere mannelijke en mogelijk vrouwelijke leden van de eigen familie en/of de aanverwante families worden gevonden - het beeld dat door hem wordt geschetst volledig gaat kantelen. Dit kan goed worden geïllustreerd met het lijstje naamdragers en het geneagram van de familie Van Bronkhorst.

Wordt het onderstaande lijstje Van Bronkhorst vergeleken met het geneagram Van Bronkhorst (Geneagram Vernoeming 16.1) dan wordt al heel snel duidelijk, dat veel meer onderzoek moet worden gedaan.

Van Bronkhorst (lijstje):

Gen.	Naam	Vermeld	Naam	Vermeld
I	Willem	(1191/5-1226)		
II	Gijsbrecht	(1230-1241†)		
III	Willem	(1264-1291)		
IV	Gijsbrecht	(1283-1315†)		
V	Willem	(1314-†1328)	Gijsbrecht	(1325-1369)
VI	Gijsbrecht	(1322-1358†)	Gijsbrecht	(1325-1381)

De vernoeming van de oudste zoon naar de grootvader van vaderszijde werd volgens Janse niet altijd gevolgd. Deze oudste zoon kon ook naar de regerend vorst worden vernoemd. Hiervoor geeft hij geen overtuigend bewijs. Het is bijzonder moeilijk deze manier van vernoemen aannemelijk te maken, laat staan te bewijzen.

Janse kan - van de kinderen met een dubbele voornaam - Jan-Dirk van Raaphorst niet thuisbrengen. Deze Jan-Dirk van Raaphorst, (1333-1397)⁵⁷, wordt bij de pauselijke dispensatie van 13 mei 1354⁵⁸ - met betrekking tot het beletsel voor haar huwelijk met heer Gerard van Egmond, (1333-1397†)⁵⁹ - '*Johannae Theoderici, natae quondam Theoderici de Raephorst, militis*' genoemd. In de overige oorkonden wordt zij afwisselend Johanna en Jan-Dirk genoemd. Misschien moet hier niet meer achter worden gezocht dan dat Johanna, dochter van heer Dirk, Johanna Dirksdochter werd genoemd. Aan de opmerking van Janse, dat Willem-Mabelia uten Waarde naar heer Willem van Oegstgeest werd vernoemd kan misschien nog worden toegevoegd, dat Willem-Mabelia tevens werd vernoemd naar Mabelia van Kuyc *van Leiden*, dochter van Dirk van Kuyc en Christina *Bokel*, haar grootmoeder van moederszijde

(Geneagram Borgstelling 10).

Volgens Janse kon een kind twee namen krijgen, maar vaker moesten twee kinderen het met één naam doen. Het meest sprekende voorbeeld hiervan is het gezin van Jan van Duivenvoorde en Maria van Vianen. Zij kregen samen zeven kinderen. De oudste zoon werd, geheel volgens de vernoemingssystematiek Arend genoemd, naar zijn grootvader van vaderszijde. De tweede zoon heette Jan, naar zijn grootvader van moederszijde, Jan van Vianen. Ook de naam van zijn oudste dochter pastte binnen de gewoonte. Zij kreeg de naam Elburg, naar Elburg van Kralingen, haar grootmoeder van vaderszijde. Vervolgens werden echter nog vier zoons geboren. Dit waren Ogier, vernoemd naar Ogier van Kralingen, de vader van zijn grootmoeder van vaderszijde, Dirk, naar een oom van vaderszijde, een tweede Arend en een tweede Jan. Janse ziet dit, gezien de hoge kindersterfte, als een extra verzekering dat geen voornamen uit het geslacht zouden verdwijnen⁶⁰. Het voorkomen van twee kinderen in hetzelfde gezin met eenzelfde voornaam is niet vreemd. Dit is de simpele consequentie van de vernoemingssystematiek, waar bij een groot aantal kinderen naams-herhalingen plaatsvinden. De vernoeming van de kinderen van Jan van Duivenvoorde, zoon van Arnold en Elburg van Kralingen, en Maria van Vianen, dochter van Jan en Sophia van Herlaar, zijn echtgenote, is dan ook eenvoudig te ontwarren. Het vraagt echter extra onderzoek om gegevens over de kinderen uit dit gezin boven water te krijgen en om de juiste chronologische volgorde van die kinderen te bepalen. Een zeer gelukkige bron daarbij is de oorkonde van 20 april 1469 waarin Arend, Jan, Jan, Ogier en Dirk van Duivenvoorde, broers, de 500 Beierse guldens - hen toegezegd voor een kapel, als zoen voor de dood van Arend van Duivenvoorde, hun broer - aan heer Reinier Nicolaaszn., priester, biechtvader van de zusters te Warmond, geven. In een volgende oorkonde van 16 mei 1469 beleent Karel, hertog van Bourgondië, Arend van Duivenvoorde na de dood van Arend van Duivenvoorde, diens jongere broer met een tiende te Alphen, waarvan Ogier van Duivenvoorde, diens broer, de andere helft heeft,⁶¹. De jongens uit het gezin van Jan van Duivenvoorde en Maria van Vianen zijn, op basis van deze twee oorkonden, in de juiste chronologische volgorde te plaatsen: Arend, Jan, Jan, Ogier, Dirk en Arend te plaatsen.

Elburg van Duivenvoorde is aldus vernoemd naar Elburg van Kralingen, haar grootmoeder van vaderszijde, en daardoor de oudste dochter en het eerste kind; *Sophia*, de tweede dochter, naar Sophia van Herlaar, haar grootmoeder van de zijde van haar moeder; Arend van Duivenvoorde, de oudste zoon, naar Arend IV van Duivenvoorde, zijn grootvader van vaderszijde; Jan, de tweede zoon, naar Jan van Vianen, zijn grootvader van moederszijde, Jan, de derde zoon, naar Jan, zijn vader, Ogier, de vierde zoon, naar Ogier van Kralingen, zijn overgrootvader van moederszijde, Dirk, de vijfde zoon, naar Dirk van Duivenvoorde, zijn oudoom van vaderszijde, *Maria*, de derde dochter, naar Maria van Vianen, haar moeder, en Arend, de jongste zoon, naar Arend III van Duivenvoorde, zijn overgrootvader van vaderszijde. De kinderen uit deze reeks blijken zo afwisselend naar hun grootouders, ouders, overgrootouders en oudoom te zijn vernoemd. Dit is dus in volledige harmonie met de veronderstelde vernoemingssystematiek. In onderstaand schema zijn de bevindingen samengevat!

Schema 3.

IV.6.6. Kees Nieuwenhuijsen.

Kees Nieuwenhuijsen⁶² neemt in het boek *Strijd om West-Frisia* - bij de uitwerking van de genealogie van de graven van Holland - duidelijk afstand van een verondersteld rigide vernoemingssysteem. Hij stelt 'Volgens dit systeem zou de eerste zoon in een gezin naar de grootvader van vaderszijde worden vernoemd, de tweede zoon naar de grootvader van moederszijde, de eerste dochter naar de grootmoeder van vaderszijde en de tweede dochter naar de grootmoeder van moederszijde. Daarop volgende kinderen kregen de namen van ooms en tantes of van de ouders. Zo is bijvoorbeeld verondersteld dat graaf Arnulf van Gent, *graaf van West-Frisia*, (†993), vernoemd naar *graaf Arnulf I de Grote van Vlaanderen*, (918-†965), zijn grootvader van moederszijde, een oudere broer Dirk moet hebben gehad omdat eerst de grootvader van vaderskant moest worden vernoemd. Die oudere broer zou op jonge leeftijd zijn overleden en daarom nooit in historische bronnen zijn vermeld'. Volgens Nieuwenhuijsen zijn op die manier volledige genealogieën ingevuld (Van Winter, 1962, Cordfunke, 1987 en Dijkstra, 1991⁶³).

Zonder argumentatie of bewijsvoering is dit, getuige onderhavige studie, een opmerking die zonder meer terzijde kan worden geschoven. Cordfunke is de onderzoeker die verantwoordelijk is voor de veronderstelling dat Arnulf van Gent, *graaf van West-Frisia*, (†993), is vernoemd naar *graaf Arnulf I de Grote van Vlaanderen*, (918-†965), zijn grootvader van moederszijde, een oudere broer Dirk moet hebben gehad. In zijn onderzoek *Gravinnen van Holland: Huwelijk en huwelijkspolitiek van de graven uit het Hollandse Huis*, voegt hij aan de gezinnen van de graven van West-Frisia later die van Holland op basis van vernoemingssystematiek kinderen toe. Op zichzelf is met de aanvullingen van Cordfunke niets mis. Er moet echter duidelijk worden gemaakt dat deze aanvullingen op basis van de vernoemingssystematiek hebben plaatsgevonden. Om op basis van een aantal, meestal niet samenhangende gegevens, vier nieuwe graven - Dirk, graaf in Noord-Frisia, (†793), Dirk, graaf in Noord-Frisia, (†822), Gerulf I, graaf van Westergo, (†839), en Dirk, graaf (in Noord-

Frisia?), (†880) (hoewel speculatief) - aan de genealogie van de graven van Holland toe te voegen, zoals Nieuwenhuijsen doet⁶⁴, is echter onverantwoord.

Volgens de insteek van Nieuwenhuijsen bestaat er pas na 1500 een strikte vernoemingssystematiek⁶⁵. Hij baseert zich hierbij op het proefschrift van J. Van der Schaar⁶⁶. Met betrekking tot de periode vóór 1100 is voor deze stellingname wel begrip op te brengen. Uit deze periode zijn zo weinig data overgeleverd, dat het ontwikkelen van een verantwoorde genealogie vrijwel onmogelijk is. De patrilineaire data zijn in die tijd zeer summier, terwijl de matrilineaire data vrijwel ontbreken. Hulpmiddelen als getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden kunnen hierdoor nauwelijks in stelling worden gebracht. Ook de gegevens over de voor- en toenamen vervat in de bronnen betreffende de activiteiten waarbij de maagschap wordt betrokken, zoals bij huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten, voogdijstellingen, alsmede borgstellingen bij beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen, met andere woorden de getuigenissen, kunnen niet worden ingezet. Overigens gaat slechts een heel klein gedeelte van het proefschrift van Van der Schaar, bedoeld als bijdrage aan de kennis van de geschiedenis der Noordnederlandse naamgeving, over vernoeming. De onderzoeken van Klaas Sierksma⁶⁷ en J. van der Schaar tonen aan dat, in de tijd direct na de Tweede Wereldoorlog, de vernoemingssystematiek nog werd nageleefd. Hieruit mag toch niet worden afgeleid, dat vanaf het eind van de middeleeuwen een heel strikt vernoemingssysteem werd toegepast.

Afb. I.2 Schilderij met de kwartierstaten van Elbert van Isendoorn à Blois en Maria van Essen, circa 1645, Coll. GK, Cannenborch.

IV.7. Evaluatie.

Wanneer aan de literatuur ontleende voorbeelden van het vernoemingsdiscours worden overzien, blijken Heinrich Müllers en Heinrich Holthusen - hoewel niet helemaal eensgezind - de toon te hebben gezet voor de toepassing van de door hen herontdekte vernoemingssystematiek. Müllers wilde methodologisch uit de namen van de eerste vier kinderen (bij voorkeur twee jongens en twee meisjes) de namen van beiderzijdse grootouders terugvinden. Alle volgende kinderen werden naar de broers en zusters van de ouders vernoemd. Hierbij ging de voorkeur uit naar de broer of zus die kort tevoren was overleden. De volgorde, waarin de voornamen van de grootouders bij de kleinkinderen voorkomen, kan variëren. De vier, van generatie tot generatie, wisselende voornamen noemde Müllers echte erfnamen. Met behulp van deze erfnamen kunnen de voornamen van de grootouders met absolute zekerheid worden teruggevonden. Wanneer bijvoorbeeld een ouderpaar minder dan vier kinderen of slechts zoons of dochters kreeg, waardoor de vier erfnamen niet allemaal konden worden vergeven, traden bepaalde afwijkingen bij de vernoeming van hun kindskinderen op. In het geval, dat de kinderen van zulk een echtpaar in kwestie huwden en zelf zoons en dochters kregen, vernoemden zij hun kinderen volgens de erfnamen die hun ouders niet hadden kunnen vergeven. De oudste kinderen werden in zulke gevallen naar de overgrootouders wier voornamen in de voorafgaande generatie niet waren vergeven vernoemd en de volgende kinderen werden vervolgens weer naar de grootouders vernoemd. De oudste kinderen werden dus niet naar hun grootouders maar naar hun overgrootouders vernoemd. Müllers beschouwde hun voornamen als verlate erfnamen.

Holthusen ging nog een stapje verder en wilde uit de namen van de eerste zes kinderen (bij voorkeur drie jongens en drie meisjes) niet alleen de namen van de beiderzijdse grootouders maar ook die van de ouders terugvinden. De oudste zoon wordt naar de grootvader van vaderszijde, de tweede zoon naar de grootvader van moederszijde en de derde zoon naar de vader, de oudste dochter naar de grootmoeder van moederszijde, de tweede dochter naar de grootmoeder van vaderszijde en de derde dochter naar de moeder vernoemd.

Uit de paragrafen naamgeving en vernoeming volgt dat bij de naamgeving in tegenstelling tot de vernoeming de familierelatie tussen de naamgever en de naamontvanger geen rol speelde. Het fenomeen dat kinderen naar vorsten werden genoemd, hetgeen in de Nederlanden heel lastig is aan te tonen, is dus in de strikte zin van het woord geen vernoeming maar naamgeving. Volgens Müllers werden de kinderen na de eerste vier niet naar de ouders maar naar broers en zusters van de ouders vernoemd. Holthusen is de mening, dat het vijfde en zesde kind in principe naar hun ouders werden vernoemd.

Uit het, voor de onderhavige studie, verrichte onderzoek blijkt duidelijk, dat de vernoemingssystematiek tussen 1250 en 1500 bij veel adellijke families in de Nederlanden duidelijk werd toegepast. Dit zal in het vervolg van dit hoofdstuk aan de hand van veel voorbeelden - uit de Nederlanden - duidelijk worden aangetoond.

Bij het bestuderen van een familie is het niet alleen noodzakelijk de ouders, grootouders en overgrootouders, maar ook de ooms en tantes, alsmede de neven en nichten zo veel mogelijk in kaart te brengen. Zonder dit uitgebreide patri- en matri-lineaire netwerk is goed genealogisch onderzoek bijna niet uitvoerbaar. Gaandeweg is duidelijk geworden, dat indien één familie wordt onderzocht, er niet veel zinnigs boven water komt. Het is zaak meerdere verwante families uit die tijd, in die streek, gelijktijdig met het onderzoek naar die familie te laten meelopen. Het is noodzakelijk

om over een zo compleet mogelijk overzicht van de verwanten, zowel van vaders- als moederszijde - als mogelijke leveranciers van voornamen - te beschikken. De basis van elk genealogisch onderzoek wordt gevormd door de kennis uit teksten (oorkonden/akten, enz.). Hierop kan middels getuigenissen (borgstellingen, huwelijksvoorwaarden/magescheiden/testamenten/voogdijstellingen), vernoemingen (ouders, grootouders/overgrootouders, enz.), bewapeningen (wapens/randschriften) en rangorden, een verantwoord familie netwerk worden opgetrokken. Door deze benadering te kiezen wordt ook de kans op het vinden van de kinderen en de juiste chronologische volgorde van die kinderen in het gezin vergroot. Het is dus mogelijk om met de voornamen van de grootouders en ouders de waarschijnlijke voornamen van de kinderen te vinden, maar ook om met de voornamen van de kinderen de waarschijnlijke voornamen van de grootouders en ouders te vinden. Desalnietemin kunnen lang niet altijd alle vragen worden beantwoord. Sommige hierna te bespreken casus leveren duidelijke antwoorden en bij sommige blijven - door gebrek aan gegevens – onzekerheden bestaan.

Noten.

- ¹ Redmer Alma, 'Vernoeming in de stad Groningen en de Ommelanden in de 16de eeuw', in: *Naamkunde*, 2003-2004, jrg. 35, p. 1140.
- ² O.D.J. Roemeling, 'Oldambster geslachten III en IV', in: *De Nederlandsche leeuw*, 1982, jrg. 99, nr. 7, p. 260-270 en nr. 11-12, p. 412-440, (Hommens, Groningen, start ca. 1450, adel?; Diurcken, Sebens, Groningen, start ca. 1500, adel?); O.D.J. Roemeling, 'Oldambster geslachten V', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1983, jrg. 100, nr's 8-9, p. 404-428 (Bennens, Groningen, vanaf 1530, adel?; Tammens, vanaf 1550, adel?); O.D.J. Roemeling, 'Oldambster geslachten VI', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1984, jrg. 101, nr's 4-5, p. 133-152 (Groningen, Doedens, Groningen, vanaf 1500, adel?); O.D.J. Roemeling, 'Oldambster geslachten VII', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1985, jrg. 102, nr. 11, p. 410-445 (Groningen, Doedens, Bauckens-Gockinga, vanaf 1500, adel?); O.D.J. Roemeling, 'Oldambster geslachten VII', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1986, jrg. 103, nr. 12, p. 449-489 (Groningen, Wigboldus-Poppens, vanaf 1550, adel?); O.D.J. Roemeling, 'Oldambster geslachten XII, XIII en XIV', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1988, jrg. 105, nr's 1, 8 en 12, p. 9-36, 228-247 en 363-384 (Wypckens, Groningen, vanaf 1500, adel?; Hayens/Matthiae, Groningen, circa 1550, adel?; Groningen, Tonckens, vanaf 1450, Adel ?); O.D.J. Roemeling, 'Oldambster geslachten XV', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1989, jrg. 106, nr's 9-10, p. 344-369 (Fockens-Hoysum, Groningen, ca. 1500, adel?); O.D.J. Roemeling, 'Oldambster geslachten XVI', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1990, jrg. 107, nr's 3-4, p. 65-105 (Naltkes/Waldricks, Groningen, ca. 1500, adel?; Meeckens/Tonkes, Groningen, circa 1600; O.D.J. Roemeling, 'Oldambster geslachten I en II', in: *De Nederlandsche leeuw*, 1980, jrg. 97, nr's 1-2 en 7-8, p. 1-28 en 213-259 (Tiddinga, Groningen, start ca. 1500, adel?)).
- ³ J.W. Schaap, 'De heren van Ruinen en hun heerlijkheid', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1981, nr's 8-9, p. 270-322 (Drenthe, vanaf 1139, adel); J.W. Schaap, 'Het adellijke Drentse geslacht Knasse', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1983, nr's 10-11, p. 472-488 (Drenthe, vanaf eerste kwart 14de eeuw, adel); J.W. Schaap, 'Het geslacht Kuilart', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1987, nr's 1-2, p. 8-39 (Kop van Overijssel, vanaf eerste kwart 14de eeuw, adel?); J.W. Schaap, 'Een opvallend riddermatig geslacht Van der Zede', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1987, nr's 4-5, p. 122-230 (Kop van Overijssel, vanaf 1350, adel); J.W. Schaap, 'Vroege generaties van het geslacht Ten Oeveren hun verbindingen met het riddermatige geslacht Ovingh', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1989, nr's 5-6, p. 146-166 (Overijssel, circa 1350, adel?)).
- ⁴ A.N. baron de Vos van Steenwijk, *Het geslacht De Vos van Steenwijk in het licht van de geschiedenis van de Drentse adel*, 1976.
- ⁵ F. Debrabandere, *Kortrijkse persoonsnamen omstreeks 1400*, 1958; F. Debrabandere, *Studie van de persoonsnamen in de Kasselrij Kortrijk, 1350-1400*, 1970; F. Debrabandere, 'Persoonsnamen in de Kortrijkse baljuwsrekeningen 1385-1400', in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, 2000, 72, p. 203-412; M. Gysseling, 'Het voortleven van voormiddeleeuwse persoonsnamen in Noord-Gallië', in: *Feestbundel aangeboden aan professor D. Blok ter gelegenheid van zijn 65ste verjaardag en zijn afscheid als hoogleraar in de nederzettingsgeschiedenis in verband met de plaatsnaamkunde aan de Universiteit van Amsterdam*, 1990, p. 99-102; M. Gysseling en F. Debrabandere, 'Vroegmiddeleeuwse persoonsnamen', in: *Naamkunde*, 1999, 31, p. 87-137; M. Gysseling en F. Debrabandere, 'Persoonsnamen in de Vier Ambachten 14de en 15de eeuw', in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, 1999, 71, 295-588; O. Leys, *Bijdrage tot de studie van persoonsnamen in een deel van Maritiem Vlaanderen 1260-1360*, 1949 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling); O. Leys, *De persoonsnamen in de West-vlaamse oorkonden tot 1225*, 1954 (onuitgegeven doctoraatsverhandeling); O. Leys, 'La substitution des noms chrétiens au noms préchrétiens en Flandre occidentale avant 1225', op: 5e congrès international de toponymie et d'anthroponymie, 1955, *Actes et mémoires I*, 1958, p. 403-412; O. Leys en J. van der Schaar, 'De oudste vrouwenamen in Zuid-Nederland', in: *Anthroponymica*, 1959, 10, p. 5-28; O. Leys en J. van der Schaar, 'Vlaamse vrouwenamen en Hollandse naamgeving in de middeleeuwen', in: *Bijdragen en mededelingen der Naamkundecommissie van de Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam*, 1959, 14; J. Lindemans, *Bijdragen tot de geschiedenis en de betekenis van de Vlaamse persoonsnamen*, 1944; J.A. Meijers en J.C. Luitingh, *Onze voornamen*, 1972; R. Rentenaar en E. Palmboom, 'De naamkunde tussen taal en cultuur', in: *Cahiers van het P.J. Meertens-Instituut*, 1988; J. van der Schaar, *Woordenboek van voornamen*, 1992; T. Schoonheim, 'Vrouwenamen in Middeleeuws Holland, Germaans en niet-Germaanse vrouwenamen in Holland tot 1300', in: *Van vader- naar moedertaal. Latijn, Frans en Nederlands in de 13de-eeuwse Nederlanden*, 2000, 101-117; C. Tavernier-Vereecken, *Gentse naamkunde van circa 1000 tot 1253: een bijdrage van het oudste Middelnederlands*, 1968.

-
- ⁶ Edward De Maesschalck, *De graven van Vlaanderen, 861-1384*, 2012, p. 137 e.v.
- ⁷ S. Wilson, *The means of naming. A social and cultural history of personal naming in western Europe*, 1998, p. 81.
- ⁸ Klaes Sierksma, *De Traditie der Voornamen*, 1946.
- ⁹ M. Thierry de Bye Dölleman, 'Gewoonten en gebruiken met betrekking tot de naamgeving van kinderen vóór 1600', in: *Holland 1974*, VI, p. 289-297; Kees Kuiken, 'De wetten van Dölleman', in: *Tijdschrift voor familiegeschiedenis, Genealogie* 2004, jrg. 14, p. 2-23; R.A. van der Spiegel, 'Papponymie en genealogie: Vernoeming als bewijsmiddel', in: *Ons Voorgeslacht*, 2010, jrg. 65, nr. 624, p. 368-383; Godfried Croenen, *Familie en Macht, de familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003, p. 58-65; Antheun Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 239-252; Kees Nieuwenhuijsen, *Strijd om West-Frisia*, 2016, p. 196-197.
- ¹⁰ H. Müllers, 'Niederrheinische Sitten bei der Namen- und Patenwahl für Neugeborene', in: *Kultur und Leben, Monatschrift für kulturgeschichtliche und biologische Familienkunde*, 1926, Jahrg. 3, Heft 12, p. 369-374.
- ¹¹ H. Müllers, 'Die Leinamensitte und die Mennoniten', in: *Mitteilungen der Westdt.-Gesellschaft für Familienkunde*, 1950, Band XIV, Heft 2, p. 42-45.
- ¹² H. Müllers, 'Niederrheinische Sitten bei der Namen- und Patenwahl für Neugeborene', in: *Kultur und Leben, Monatschrift für kulturgeschichtliche und biologische Familienkunde*, 1926, Jahrg. 3, Heft 12, p. 369-374.
- ¹³ H. Müllers, 'Die Leinamensitte und die Mennoniten', in: *Mitteilungen der Westdt.-Gesellschaft für Familienkunde*, 1950, Band XIV, Heft 2, p. 42-45.
- ¹⁴ Idem, p. 42-45.
- ¹⁵ H. Holthusen, 'Die Vererbung eines seltenen Vornamens (Otrave) in sechs Jahrhunderten', in: *Familie und Volk*, 1954-1955, Jahrgang 3, Heft 2, S. 42-48; H. Mahrenholtz, 'Die Vererbung von Vornamen (Taufnamen) in der Zeit von 1150 bis 1650', in: *Familie und Volk*, 1954, Jahrgang 3, Heft 1, S. 1-7; (Het lijkt erop dat Holthusen zijn wetenschap aan Mahrenholtz heeft ontleend; Mahrenholtz wordt in de publicatie van Holthusen wel geciteerd; Holthusen krijgt van Von Klocke de twijfelachtige eer).
- ¹⁶ Fr. von Klocke, 'Die Filiation, ihre Konjektur und Injektur, insbesondere mit Rufnamen als "Nachbenennung" im Personenkreis der Familie früherer Zeit', in: *Familie und Volk*, 1955, jrg. 4, p. 134 e.v.
- ¹⁷ E. Brandenburg, *Die Nackommen Karls d. Gr.*, 1935.
- ¹⁸ W. Grönbech, *Vor Folkeæt i Oldtiden*, 1909 (Engelse vertaling 1928: *The culture of the Teutons* en de Duitse vertaling 1937: *Kultur und Religion der Germanen*).
- ¹⁹ Fr. von Klocke, 'Die Filiation, ihre Konjektur und Injektur, insbesondere mit Rufnamen als "Nachbenennung" im Personenkreis der Familie früherer Zeit', in: *Familie und Volk*, 1955, jrg. 4, p. 134.
- ²⁰ H. Mahrenholtz, 'Die Vererbung von Vornamen (Taufnamen) in der Zeit von 1150 bis 1650', in: *Familie und Volk*, 3. Jahrgang, Heft 1, S. 1-7; H. Holthusen, 'Die Vererbung eines seltenen Vornamens (Otrave) in sechs Jahrhunderten', in: *Familie und Volk*, 3, 1954-1955, Jahrgang 3, Heft 2, S. 42-48;
- ²¹ A. Hulshoff en G. Aders, *Die Geschichte der Grafen und Herren von Limburg und Limburg-Styrum und ihrer Besitzungen, 1200-1550*, dl. II.2 en 3.
- ²² D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln, Neue Folge, Band VIII*, 1980, Tafel 93 en 94.
- ²³ Fr. von Klocke, 'Die Filiation, ihre Konjektur und Injektur, insbesondere mit Rufnamen als "Nachbenennung" im Personenkreis der Familie früherer Zeit', in: *Familie und Volk*, 1955, jrg. 4, p. 137.
- ²⁴ Joseph Roelen, 'Leit- oder Erbnamensitte?', in: *Mitteilungen des Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde*, 1956, Band XVII, Heft 8, p. 373 e.v.
- ²⁵ H. Müllers, 'Die Stammeltern des reformierten Geschlechts Nierstrass', in: *Mitteilungen der Westdt. Gesellschaft für Familienkunde*, 1935, Band VIII, Heft 6, p. 211-220.
- ²⁶ E. Quadflieg, 'Erbnamensitte beim Aachener und Kölner Patriziat im 13. bis 16. Jahrhundert', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, 1958, Heft 1, p. 11-13.
- ²⁷ J. Roelen, 'Leit- oder Erbnamensitte', in: *MGWF*, 1956, jrg. 17, p. 373 e.v.
- ²⁸ E. Quadflieg, 'Caesar Francks deutsche Ahnen', in: *Zeitschrift für Musik*, 1940, nr. 107, p. 517 e.v.; Idem, 'Caesar Francks Familienbeziehungen zu Aachen', in: *MWGF*, 1940, nr. 12, p. 115 e.v.
- ²⁹ E. Quadflieg, 'Caesar Francks deutsche Ahnen', in: *Zeitschrift für Musik*, 1940, jrg. 107, p. 517 e.v.; E. Quadflieg, 'Caesar Francks Familienbeziehungen zu Aachen', in: *MWGF*, 1940, jrg. 12, p. 115 e.v.

-
- ³⁰ E. Quadflieg, 'Erbsnamensitte beim Aachener und Kölner Patriziat im 13. bis 16. Jahrhundert', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, 1958, Heft 1. Voor Aken zijn dat de families Von Hochkirchen, (vanaf 1338) (vier generaties, derde generatie acht kinderen), Colyn, (vanaf 1342) (vier generaties, derde generatie drie kinderen), Van Segraedt, (vanaf 1376) (vier generaties, derde generatie zes kinderen) en Von Roide, (vanaf 1364) (vier generaties, derde generatie drie kinderen), en voor Keulen de families Jüdden, (vanaf 1227) (vijf generaties, derde generatie vier kinderen), Raitz, (vanaf 1166) (vijf generaties, derde generatie vijf kinderen), Scherfgin, (vanaf 1178) (vier generaties, derde generatie vijf kinderen) Van Schüren (vanaf 1205) (drie generaties, tweede generatie vijf kinderen) en Birclin (vanaf 1300) (drie generaties, derde generatie drie kinderen).
- ³¹ E. Quadflieg, 'Katharina, Frau von Randerath (1291-1307) und Katharina, Frau von Born und Sittard (1334-1364)', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, 1958, Heft 2, p.1-21.
- ³² M. Thierry de Bye Dölleman, 'Gewoonten en gebruiken met betrekking tot de naamgeving van kinderen vóór 1600', in: *Holland* 1974, VI, p. 289-297.
- ³³ Kees Kuiken, 'De wetten van Dölleman', in: *Tijdschrift voor familiegeschiedenis*, Genealogie 2004, jrg. 14, p. 21-23.
- ³⁴ G. Wimersma Greidanus, 'Van Zu(y)len, fouten, feiten en fantasieën', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1984, jrg. 101, kol. 104-105; B. de Keijzer, 'Van Langerak-Van Zuylen. Mededelingen over twee middeleeuwse geslachten', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1994, jrg. 111, kol. 362-373.
- ³⁵ R.A. van der Spiegel, 'Papponymie en genealogie: Vernoeming als bewijsmiddel', in: *Ons Voorgeslacht*, 2010, jrg. 65, nr. 624, p. 368383.
- ³⁶ Philips II is zeker tijdens het leven van Philips I, zijn grootvader, Dirk II tijdens het leven van Dirk I, zijn grootvader, Dirk III tijdens het leven van Dirk II, zijn grootvader en ook Philips IV tijdens het leven van Philips III, diens grootvader, geboren.
- ³⁷ Philips I, Dirk I, Philips II, Dirk II, Philips III, Dirk III, Philips IV, Dirk IV, Philips V en Jacob.
- ³⁸ Floris III, Willem I, Floris IV, Willem II, Floris V en Jan I.
- ³⁹ Van Arkel, Van Brederode, Van Egmond, Van Haarlem, Van de Merwede, Van Moordrecht, Van Naaldwijk, Persijn, Van Putten, Van Strijen, Van Teilingen, Van Voorne en Van Wassenaar.
- ⁴⁰ Floris III, Willem I, Floris IV, Willem II, Floris V en Jan I.
- ⁴¹ Godfried Croenen, *Familie en Macht, de familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003, p. 66-73.
- ⁴² C.B.G., Centrum voor familiegeschiedenis.
- ⁴³ E. Quadflieg, 'Erbsnamensitte beim Aachener und Kölner Patriziat im 13. bis 16. Jahrhundert', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, 1958, Heft 1, p. 11-13.
- ⁴⁴ Godfried Croenen, *De oorkonden van de familie Berthout*, 2006, nr. 318.
- ⁴⁵ Godfried Croenen, *Familie en Macht, de familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003, p. 294-295, en p. 361-365.
- ⁴⁶ J.T. de Raadt, 'De heerlijkheden van het land van Mechelen, Duffel, Gheel en hun heeren', in: *Kempisch Museum* I, 1890.
- ⁴⁷ E. Cordfunke, *Gravinnen van Holland*, p. 13-14; Hij meldt dat de oudste en een-na-oudste zoon en de oudste en een-na-oudste dochter werden vernoemd respectievelijk naar de grootvaders en grootmoeders van vaders- en moederskant. Hij voegt aan zijn genealogische schema's talrijke hypothetische kinderen toe.
- ⁴⁸ A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 239-252.
- ⁴⁹ Jhr. W. Gevers Deynoot, 'Genealogie van den Woude, de heren van Warmond', in: *De Nederlandse Leeuw*, 1964, jrg. 81, p. 76-102.
- ⁵⁰ B. Koene, *Voor God, Graaf en Geslacht*, 2005, bijlage I.
- ⁵¹ A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 241.
- ⁵² N.A. 's-Gravenhage, archief graven van Holland, inv. nr. 255, fol. 5v (oud: L.R.K. nr. 37, fol. 5v); J. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen te 's-Gravenhage 1281-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1985, jrg. 40, nr. 346, p. 14-16.
- ⁵³ C. Hoek, 'Acten betreffende Delfland (deel 1)', in: *Ons Voorgeslacht*, 1997, jr. 52, nr. 486, p. 641; C. Hoek, 'Acten betreffende de Lier, Maasland en Schipluiden', in: *Ons Voorgeslacht*, 1991, jrg. 46, nr. 412, p. 46.
- ⁵⁴ A. Janse, *Ridderschap in Holland, Portret van een adellijke elite in de late middeleeuwen*, 2001, p. 240.
- ⁵⁵ J. Kort, *Wassenaer de Oudste, Het archief van de familie Van Wassenaer Van Duvenvoorde*, 2002, p. 54, nr. 23.

-
- ⁵⁶ A. Janse, *Ridderschap in Holland, Portret van een adellijke elite in de late middeleeuwen*, 2001, p. 239-240.
- ⁵⁷ C. Hoek, 'Acten betreffende Delfland (deel 1)', in: *Ons Voorgeslacht*, 1997, jr. 52, nr. 486, p. 641; C. Hoek, 'Acten betreffende de Lier, Maasland en Schipluiden', in: *Ons Voorgeslacht*, 1991, jrg. 46, nr. 412, p. 46.
- ⁵⁸ G. Brom, *Bullarium Trajectense*, 1891, nr. 1509.
- ⁵⁹ H. Brokken, *Het ontstaan van de Hoekse en Kabeljauwse twisten*, 1982, p.543-544, nr. 24; C. Hoek, 'Acten betreffende Delfland (deel 1)', in: *Ons Voorgeslacht*, 1997, jr. 52, nr. 486, p. 641; C. Hoek, 'Acten betreffende de Lier, Maasland en Schipluiden', in: *Ons Voorgeslacht*, 1991, jrg. 46, nr. 412, p. 46; A. Van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen te Naaldwijk', in: *Ons Voorgeslacht*, 1983, jrg. 38, nr. 332, p. 430-431.
- ⁶⁰ A. Janse, *Ridderschap in Holland, Portret van een adellijke elite in de late middeleeuwen*, 2001, p. 242-243, schema 12.
- ⁶¹ F. Angevaere, *Rechtsprekers & Schuinsmarcheerders, De geschiedenis van het gelacht Van Noordwijk & Van de Boekhorst*, 2014, p. 47-48; H. Brokken, *Het ontstaan van de Hoekse en Kabeljauwse twisten*, 1982, p. 542-543; M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg*, 1951, p. 314-316; J. Kort, *Wassenaer de Oudste, Het archief van de familie Van Wassenaer van Duivenvoorde*, 2002, bijlage A, nr's 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34; bijlage B. nr's. 22, 23, 29, 30, 32, 33, 38, 49; P. van der Plas, 'Het geslacht Van Voorschoten, later geheten Van Cralingen: Opkomst, bloei en neergang', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2013, jrg. 130, nr. 1, p. 19 e.v.; H. Poelman en D. Graswinckel, *Het archief van het huis Duivenvoorde*, 1920, p. 183, nr. 60.
- ⁶² K. Nieuwenhuijsen, *Strijd om West-Frisia*, 2016, p. 196-197.
- ⁶³ J. van Winter, 'Dirk I bis, een nieuwe Hollandse graaf', in: *Holland*, 1983, jrg. 15, p. 185-198; E.H.P. Cordfunke, *Gravinnen van Holland*, 1987, p. 31, 42 en 46; B. Dijkstra, *Een stamboom in been. Vier eeuwen graven en gravinnen van het Hollandse Huis*, 1991, p.114 e.v.
- ⁶⁴ K. Nieuwenhuijsen, *Strijd om West-Frisia*, 2016, p. 197-200.
- ⁶⁵ Idem, p. 196-197.
- ⁶⁶ J. Van der Schaar *Uit de wordingsgeschiedenis der Hollandse doop- en familienamen*, 1953.
- ⁶⁷ Klaes Sierksma, *De Traditie der Voornamen*, 1946.

Bewapeningen

Hoofdstuk V: Bewapeningen.

V.I. Inleiding.

Het wapen en randschrift op het zegel aan een oorkonde, alsmede het noemen van de zegelaar in die oorkonde werden onveranderlijk gebruikt voor de herkenning van historische personen en de vaststelling van hun familiebanden. Het is daarom verleidelijk uit te gaan van een sterke continuïteit van het wapen en randschrift. In tegenspraak hiermee zal echter blijken dat bij het begin van het ontstaan van het wapen en randschrift - 13de eeuw - vaak een grote veranderlijkheid en verscheidenheid in het wapen en het randschrift wordt gezien. Van deze veranderlijkheid alsmede verscheidenheid is aan het eind van de ontwikkeling van het wapen en randschrift - eind 15de eeuw - overigens vrijwel niets meer over.

De doelstelling van dit hoofdstuk is duidelijk maken hoe het wapen en randschrift op het zegel zich hebben ontwikkeld. Het is daarnaast belangrijk te constateren, dat de ontwikkeling van het wapen en randschrift, in de bestaande literatuur, door de genealoog en heraldicus onvoldoende worden belicht. De belangrijkste reden hiervoor is wellicht dat de zegels moeilijk bereikbaar zijn. Een belangrijke oorzaak hiervan is, dat de oorkonden met de daaraan hangende/opgedrukte zegels in plastic omhulsels zijn opgeborgen. De oorkonden zijn eerst gefotografeerd/gescanned, terwijl de zegels door de beheerders enerzijds zorgvuldig onder handen werden genomen door ze beschermd op te bergen, maar anderzijds stiefkinderlijk werden behandeld door ze ongefotografeerd te conserveren. Daarnaast is het een handicap dat zegels zeer verspreid zijn.

Bezien wij de genealogische en heraldische literatuur dan is er van een vlakdekkende spreiding van de informatie over alle vorstendommen en heerlijkheden in de Nederlanden in de late middeleeuwen absoluut geen sprake (zie noten 30 en 32). Het zijn meestal momentopnamen die de veranderlijkheid en verscheidenheid in de Nederlanden van de wapens en randschriften niet tonen. In dit hoofdstuk zullen de ontwikkeling van het wapen en randschrift, alsmede de veranderlijkheid en verscheidenheid van de wapens en randschriften op de mannelijke en vrouwelijke zegels in de Nederlanden gedurende de late middeleeuwen worden behandeld. Daarbij wordt afzonderlijk kort aandacht besteed aan het ruiterszegel als aparte beeldcategorie.

Het wapen is van oorsprong een persoonlijk herkenningsteken bij uitstek, dat werd gedragen op het schild, de kleding en het paardentuig, maar ook werd toegepast op de stoffering van de kamers en meegevoerd op de karren. Het waren herkenningstekenen van een adellijke familie in huis, op pad, toenooveld, slagveld, enz. Deze toepassingen van het wapen worden in het beloop van dit onderzoek aangeduid met bewapeningen. Het wapen ontstond vanuit de behoefte om de strijdenden tijdens de toernooien en veldslagen uit elkaar te kunnen houden en het ontwikkelde zich vanaf de 12de eeuw tot een vast herkenningsteken. In verloop van tijd werd het wapen onderdeel van het zegel dat door de oorkonder werd benut om de door hem of anderen uitgevaardigde overeenkomsten te bekrachtigen. Uiteindelijk is het gebruik van het wapen op de zegels de getalsmatig belangrijkste bewaard gebleven toepassing van de bewapeningen geworden. Het zegel werd in de eerste plaats gezien als een bewijsmiddel dat de inhoud van de akte was gewaarborgd. De kleuren - uiteraard niet op de zegels - evenals de voorstellingen waren aan bepaalde regels gebonden en dit geheel evolueerde tot een beeldtaal die door herauten en juristen werd verstaan.

Het wapen en randschrift moesten er toe bijdragen dat de, door getuigenissen (borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen) en vernoemingen geboden zekerheid, door een herkenbaar, sociaal en juridisch betekenisvol, optisch kenmerkend materiaal wordt versterkt.

De oudste wapens in de Nederlanden werd in de tweede helft van de 12de eeuw gevonden op het niveau van de vorsten, landsheren en kerkelijke instellingen zoals bisdommen (bisschoppen en kapittels) en kloosters (abten en abdissen). Hierop volgden de ‘landsheren’ van Mechelen, die al vanaf 1154¹ drie palen; die van Breda, die sinds 1167/1187² drie Sint-Andrieskruisen; die van Altena, sinds 1212³ twee afgewende zalmen; die van Kuyc, sinds 1196/1204⁴ twee dwarsbalken, een eerste wapen voerden. Hierop volgend hebben eerst de hoge adel en later ook de modale en lage adel een erfelijk wapen aangenomen.

Deze ontwikkeling kan via bewaard gebleven zegels op de voet worden gevolgd voor de volgende geslachten. Van Diest, 1200⁵, Van Heusden, circa 1200⁶, Van Voorne, 1203⁷, Van Dale, 1225⁸, Van Teilingen, 1226⁹, Van Amstel, 1233¹⁰, Van Haarlem, 1236¹¹, Van Beusichem, 1239¹², Van Putten, 1241¹³, Van den Bergh, 1244¹⁴, Van Arkel, 1247¹⁵, Van Buren, 1255¹⁶, Van Persijn, 1255¹⁷, Van Borselen, 1256¹⁸, Van Heemskerk, 1256¹⁹, Van Heeswijk, 1263²⁰, De Cock, 1265²¹, Van Brederode, 1270²², Van Broekhuizen, 1275²³, Van Renesse, 1271²⁴, Van Batenburg, 1286²⁵ en Van Woerden, 1288²⁶.

V.2. Wapenboeken en moulageverzamelingen (zegelafgietsels).

Voor een onderzoek naar de bewapeningen in de middeleeuwen zijn de middeleeuwse wapenboeken nuttige vindplaatsen voor de wapeninformatie door tijdgenoten. Hieronder vallen de wapenboeken van Bigot, van Van Wijnbergen, van Bellenville en van Kuunre. Het oudste wapenboek dat van Bigot, stamt uit 1254, dat van Van Wijnbergen, uit de periode 1265 tot 1288, dat van Bellenville uit eind 14de eeuw en dat van Kuunre uit 1396. Deze wapenboeken kunnen nog worden aangevuld met het beroemde en geroemde wapenboek van de heraut Gelre, ontstaan tussen 1395 en 1402. In deze boeken staan echter – uitgezonderd de wapenboeken van Bellenville en de heraut Gelre - weinig wapens uit de Nederlanden. Een pluspunt bij de beoordeling van de wapens in deze boeken is dat zij in kleur zijn afgebeeld. Bij het universele wapenboek van de heraut Gelre is enige jaren geleden stilgestaan door Van Anrooij²⁷. Hij noemt het wapenboek van de heraut Gelre - een van de belangrijkste wapenkundige handschriften rond 1400 - een boek vol informatie. Het wapenboek, waarvan vier (deel)-edities bekend zijn, bestaat uit tekst en meer dan 1.600 gekleurde wapenschilden. Het is echter niet voltooid en vertoont tekenen, zoals hij zegt, van een werk in uitvoering. De heraut Gelre, de auteur in dienst van Willem, hertog van Gelre en Gulik, graaf van Zutphen, (1372 tot 1377-1402), begon met het wapengedeelte van het boek, (fol. 26r-115v), omstreeks 1395. Hij maakte daarbij gebruik van verzamelingen van wapens uit voorgaande tijden, bijeengebracht door herauten uit heel Europa. Het wapengedeelte wordt voorafgegaan door een tekstgedeelte dat bestaat uit zeventien met wapens verluchte teksten (fol. 1r-25r). Het tekstgedeelte is waarschijnlijk van dezelfde hand als het wapengedeelte en geschreven vóór 1402. In dat jaar kwam de heraut Gelre in dienst van Albrecht van Wittelsbach, graaf van Holland, enz., (1389-†1404), en veranderde zijn officiële titel in heraut Beyeren. Voor het inzicht in de wapenkunde door historici maakt Van Anrooij twee opmerkingen. De eerste: ‘Wapenkunde is binnen de historische wetenschappen hoofdzakelijk een *terra incognita*²⁸. Geen enkele historicus,

kunsthistoricus of literatuurhistoricus, inclusief hij zelf, beschouwt afbeeldingen op zegels, munten, postzegels, pelgrimsinsignes, schilderijen, wandtapijten, meubels en andere objecten als zaken die behoren tot de kern van hun onderzoek²⁹. De tweede: 'Onbekend maakt onbemind. Het belangrijke bronnenmateriaal is niet gemakkelijk bereikbaar'³⁰. Misschien is dit wel een van de oorzaken van de moeizame relatie tussen historici en genealogen.

Voor het onderzoek naar bewapeningen zijn ook de gedrukte wapenboeken als hulpmiddel van belang. Als eerste moet hier worden gedacht aan het *Wapenboek van den Nederlandschen adel, met genealogische en heraldische aantekeningen*, door J. Rietstap (1883). In de tijd gevolgd door het *Armorial Général*, eveneens van J. Rietstap (1884-1889) met meer dan 110.000 wapenbeschrijvingen. Ook het wapenboek met de ouderwetse titel het *Stam- en wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche Familiën, met genealogische en heraldische aantekeningen*, van A. Vorsterman van Oyen (1885-1890), past in deze opsomming. Al deze wapenboeken zijn uiteraard niet zonder gebreken. De heraldicus R. Muschart heeft uit het *Armorial Général* en andere bronnen, in de jaren 1932, 1933, 1936, 1937, 1947-1954 in het genealogisch en heraldisch tijdschrift *De Nederlandsche Leeuw*, veel wapens verbeterd. Er zijn allerlei handboeken, verhandelingen, artikelen, enz., gevuld en geschreven met/over bewapeningen. Voorbeelden hiervan zijn de werken van W. Ewald, *Siegelkunde*, (1914), C. Pama, *Rietstap's Handboek der Wapenkunde*, (1961), E. Kittel, *Siegel*, (1970), en R. Laurent, *Sigillografie*, (1986). Daarnaast zijn er publicaties en collecties, die de wapens van een bepaald tijdperk³¹, land³², streek³³, instelling³⁴ en adellijke families³⁵ beschouwen.

Een recente bundel over dit onderwerp is getiteld *Adel en Heraldiek in de Nederlanden*³⁶. De titel wekte hooggespannen verwachtingen en die zijn zeker in vervulling gegaan. De bundel bevat een gevarieerde reeks bijdragen, die uiteenlopende aspecten van de adel en heraldiek onder handen nemen. Het geografische brandpunt van de bundel is echter Overijssel en de drie noordelijke provincies. De bijdragen betreffen daarnaast vooral de periode na 1500. De belangwekkende inhoud wordt dus niet door de titel gedekt. De Nederlanden - Noord en Zuid - zijn verschrompeld tot Overijssel, Groningen, Friesland en Drenthe, terwijl de bijdragen hoofdzakelijk families na 1500 (12 van de 16 bijdragen) uit die provincies behandelen. Iemand die de katholieke adel in de Nederlanden in de late middeleeuwen onderzoekt vindt daarin dus weinig van zijn gading.

Het Algemeen Rijksarchief van België te Brussel bezit een grote verzameling zegels in de vorm van hun afgietsels (37.800 afgietsels). Deze verzameling werd door R. Laurent³⁷ beschreven. De overige Belgische Rijksarchieven hebben ook - hoewel op kleinere schaal - soortgelijke collecties. Ook zijn de zegels van de vorsten van het middeleeuwse België, voornamelijk bewaard in het archief, de musea en verzamelingen van het archief van het Département du Nord in Lille, door R. Laurent³⁸ beschreven.

Het Nationaal Archief van Frankrijk in Parijs doet niet onder voor het Algemeen Rijksarchief van België te Brussel. Verrassend is dat G. Demay³⁹ wijst op talloze zegels afkomstig uit de Nederlanden in dat archief.

Afb. V.1. Collectie zegelafgietsels in de Archives Nationales te Parijs (foto M. Flokstra).

V.3. Ontwikkeling wapen.

V.3.1. Inleiding.

De doelstelling van dit hoofdstuk is de evolutie (ontwikkeling) en dynamiek (afwisseling) van het familiewapen, de ontwikkeling van het mannelijk en vrouwelijk wapen, het gebruik van het mannelijk en vrouwelijk wapen, de ontwikkeling van het rand-schrift op het zegel en tegenzegel, het gebruik van het ruiterzegel, het voorkomen van meerdere zegelstempels en de rangorde van de zegelaars, in de middeleeuwen, op de voet te volgen.

Zelden of nooit zijn in de aangehaalde werken, met uitzondering van dat over de familie Van Merode door H. Domsta, de familie Berthout door G. Croenen, de familie Van Limburg door A. Hulshoff en G. Aders en de familie Van Ahaus door V. Tschuschke, de wapens van een volledige familie aan een onderzoek onderworpen.

De eerste die in een aantal afleveringen van de *Maasgouw, Castelogica en P.S.A.H.L.*, tussen 1985 en 1997, de wapens op de zegels van een Nederlandse familie, in dit geval de familie Van Broekhuizen - zonder de takken Van Swalmen en Van Wickerode - beschreef, was M. Flokstra⁴⁰. In de appendices IX. 1-7 komen de leden en zegels (131) van de familie De Cock - van de takken De Cock van Waardenburg, De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem en De Cock van Neerijnen tussen circa 1250 en circa 1500, zowel in tekst als beeld aan de orde. Om dit te kunnen doen, is het nodig de systematiek en iconografie van het wapen kort te schetsen.

Belangrijke hulpmiddelen bij het lezen van dit hoofdstuk zijn de geneagrammen en kwartierstaten naast de aanhangsels en bijlagen. In deze geneagrammen en kwartierstaten worden de structuur van een ruim aantal adellijke families in de late middeleeuwen uit de Nederlanden in beeld gebracht. Het wordt daardoor duidelijk hoever de vertakkingen reiken. Tevens wordt hierin de patrilineaire en soms matri-lineaire maagschap van de betreffende zegelaar/zegelaarster duidelijk. De appendices en bijlagen geven uitgebreide informatie over de wapens van de familie Van Beusichem, Van Bronkhorst, Van de Lek en Van Voorne. Tevens komen in de appendices veel voorbeelden van vrouwelijke zegels type 1-5 alsmede van zegelende vrouwen aan bod. Ook worden verschillende zegelaars/zegelaarster met meerdere zegelstempels besproken. Last but not least passeren twee bijlagen van de familie Van Kuyc waarin de rangorde van de zegelaars/zegelaarster duidelijk wordt gemaakt de revue.

Het zou ideaal zijn alle zegels in dit hoofdstuk volgens de volgorde van de beschrijvingen opgesteld door Van Schilfgaarde⁴¹ te kenschetsen. Door deze aanpak op deze zegels toe te passen zouden alle zegels via vergelijkbare kenmerken met elkaar kunnen worden vergeleken. Het op deze wijze beschrijven van de zegels is echter praktisch onmogelijk. Het overvloedige aantal zegels in dit hoofdstuk is verspreid over legio archieven in de Nederlanden. Daarenboven zijn zij vaak moeilijk bereikbaar en meestal in plastic omhulsels opgeborgen. Na het fotograferen moeten alle foto's bovendien nog de nodige bewerkingen ondergaan om ze voor reproductie geschikt te maken. Het merendeel van de behandelde zegels is echter al ergens gereproduceerd. Bij de bespreking van de zegels zal telkens in een of meerdere noten worden aangegeven waar de afbeelding van het betreffende zegel zich bevindt of in welk archief het zegel kan worden gevonden. De volgorde van de beschrijvingen, zoals opgesteld door Van Schilfgaarde, is door mij wel grotendeels gevolgd bij het kenschetsen van de zegels van de verschillende takken van de familie De Cock. Maar die zegels berusten hoofdzakelijk in het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen op het Gelders archief te Arnhem (Appendices X, 1-7 op USB stick).

V.3.2. Familiewapen.

De wapens van sommige families lagen in het midden van de 13de eeuw al vast, terwijl de wapens van andere families nog volop evolueerden. Voorbeelden van de eerste groep zijn de wapens van de families Van Arkel, Van Buren, Van Diest, Van Haarlem, Van Heusden, Van Renesse, enz. en die van de tweede groep die van de families Van Beusichem, Van Bronkhorst, Van de Lek, Van Voorne, enz.

Het familiewapen was in de late middeleeuwen aan twee soorten aanpassingen, te weten evolutionaire en dynamische, onderhevig. De evolutie (ontwikkeling) heeft voornamelijk betrekking op het basiswapen en de dynamiek (afwisseling) vooral op de breuken in dat wapen. De zegels van de familie De Cock zijn door hun volledigheid voor de evolutionaire aanpassingen goed bruikbaar. De tak De Cock van Waardenburg

toont - met uitzondering van Gerard II de Cock van Waardenburg, (1362-1399) - drie palen van vair en een leeg schildhoofd, de tak De Cock van Isendoorn drie palen van vair en een schildhoofd rechts beladen met een naar rechts gaande leeuw, de takken De Cock van Opijnen en De Cock van Bruchem, drie palen van vair en een schildhoofd met een naar rechts gewende uitkomende leeuw en De Cock van Neerijnen drie palen van vair en een schildhoofd beladen met drie hamers. De evolutionaire aanpassingen zijn dus beperkt gebleven tot de toevoeging van een gaande leeuw, een uitkomende leeuw of drie hamers in het schildhoofd. De nakomelingen van de stamvaders van de verschillende takken houden deze aanpassingen - op één uitzondering na - vast. De uitzondering is de tak De Cock van Isendoorn die, na het uitsterven van de tak De Cock van Waardenburg, teruggaat naar het oorspronkelijke wapen en de gaande leeuw in het schildhoofd verlaat. De verschillende takken van het geslacht De Cock worden door deze evolutionaire aanpassingen goed van elkaar onderscheiden. De erfgenamen van goederen van de Waardenburgse tak, de kinderen van Agnes de Cock, vrouwe van Waardenburg, (1385-1429), en Willem, heer van Broekhuizen, (1374-1415†), delen - vereist voor de belening - hun wapen: I het wapen Van Broekhuizen (een schildhoofd beladen met twee rijen (5.4) hermelijnstaarten en een lege schildvoet) en II het wapen De Cock van Waardenburg (drie palen van vair met een leeg schildhoofd). Ook hier gaat het geëvolueerde basiswapen De Cock dus niet verloren. De vertegenwoordigers van de verschillende takken van het geslacht De Cock, ook de bastaarden, blijven trouw aan hun evolutionaire aanpassingen van het basiswapen De Cock (Afbeeldingen op de USB-stick).

De ontwikkeling van het zegel in de familie Van Kuyc geeft een goed beeld van de dynamische aanpassingen. Deze aanpassingen zijn de breuken in het wapen, zoals de barensteel, het vrijkwartier, de deling en vierendeling alsmede de rechter- en linker schuinbalk. De dynamische aanpassingen van het basiswapen van de familie Van Kuyc kunnen goed worden gevolgd op de zegels van enige kinderen (Hendrik, Willem, Jan en Otto) en een kleinkind (Jan II) van Jan I, heer van Kuyc, (1254-1308), en Jutta van Nassau, vrouwe van Kuyc, (1272-1313). Jan I, hun vader/grootvader, † 1308, voerde het volle wapen van Kuyc, Hendrik, zijn oudste zoon, † 1304, hetzelfde wapen met een barensteel van drie hangers, Willem, zijn tweede zoon, † 1303, hetzelfde wapen met een vrijkwartier Gymnich, Jan, zijn derde zoon, tot 1325, hetzelfde wapen gedeeld met Nassau, Otto, zijn jongste zoon, tot 1319 hetzelfde wapen met een barensteel van vier hangers en na 1319 (zijn neef Jan II is overleden) het volle wapen. Jan II, zijn kleinzoon, tot 1309, hetzelfde wapen met een barensteel van drie hangers en na 1309 (zijn grootvader Jan I is overleden) het volle wapen van Kuyc. Hendrik van Kuyc en Willem, zijn jongere broer, overlijden vóór hun vader en zullen nooit het volle wapen Van Kuyc hebben gevoerd. Otto van Kuyc heeft één zegelstempel met een vrijkwartier waarop een niet te ontcijferen wapen en tien verschillende zegelstempels tot 1319 met een barensteel van vier hangers en na 1319 het volle wapen (totaal 53 afdrukken). De barensteel, het vrijkwartier, de deling en de vierendeling alsmede de rechter- en linker schuinbalk zijn tekenen van dynamische, tijdens het leven van de zegelaar wisselende, aanpassingen. Deze aanpassingen kunnen duidelijke informatie geven over het leven en het wel en wee van de oorkonder.

Indien de familie Van Haaften ook tot de familie De Cock zou behoren is de barensteel van drie hangers in het schildhoofd van hun wapen waarschijnlijk een evolutionaire aanpassing van het basiswapen De Cock. De stamvader van de familie Van Haaften zou dan een jongere broer van de stamvader van de familie De Cock kunnen zijn geweest. De oudste broer voerde dan het wapen De Cock, drie palen van vair en

een leeg schildhoofd, en de jongere broer het wapen Van Haaften, drie palen van vair met een barensteel van drie hangers in het schildhoofd. Deze aanpassing van het wapen is van blijvende aard en is dus een evolutionaire en geen dynamische aanpassing (Geneagram Borgstelling 2, Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1, Afbeelding V.7 (eerste vijf zegels), Afbeelding V.8 (laatste vijf zegels) en V.9 (meerdere zegelstempels, p. 37).

Binnen de familie De Cock waren de evolutionaire aanpassingen gering. Dergelijke aanpassingen kunnen zich echter sluipend voltrekken en uiteindelijk zeer ingrijpend zijn. Voorbeelden daarvan zijn de wapens van de families Van Beusichem, Van Bronkhorst, Van de Lek, en Van Voorne. Zij worden hieronder besproken, omdat het naar verhouding grote aantal bewaarde zegels, de spreiding door de tijd en de verscheidenheid een tamelijk representatief beeld opleveren.

V.3.3. Familie Van Beusichem (tot circa 1350)⁴².

Het oudst bekende wapen van de familie Van Beusichem dat staat op het zegel van Steven van Beusichem, ridder, (1213-1249), uit 1239 is geschuinbalkt van zes stukken met twee dwarsbalken over alles heen (vaderlijk wapen Van Beusichem gebroken met het moederlijk wapen Van Kuyc). Door het huwelijk van Steven van Beusichem, (1213-1249), met Ava van Zuilen werden de Van Beusichem's opgenomen in de clan der Van Zuilens. Het wapen van de familie Van Zuilen (drie zuilen) wordt volledig overgenomen of geïntegreerd in het wapen van de familie Van Beusichem. Sweder van Beusichem, de tweede zoon van Steven en Ada, (1248-1284), zegelde met drie zuilen met aan weerszijden een wapenschildje. Het wapen op het rechterschildje, geschuinbalkt van zes stukken en op het linkerschildje, geschuinbalkt van zes stukken met twee dwarsbalken over alles heen. Mogelijk komen in dit zegel de drie founding families - Van Beusichem, Van Kuyc en Van Zuilen - bij elkaar. Na deze eerste drie generaties zet de vierde generatie de lijn uit. Culemborg drie zuilen; Schonouwen drie zuilen met een barensteel (Nb. Gerard twee zuilen met een vogel); Vianen drie zuilen of drie zuilen met de twee eerder genoemde schildjes; Wale geschuinbalkt van zes stukken en twee dwarsbalken over alles heen. De randschriften geven hierop regelmatig aanvullende informatie (Geneagram Algemeen 02) (Appendix V.a).

V.3.4. Familie Van Bronkhorst (tot circa 1360)⁴³.

Het oudst bekende wapen (1241) van de familie Van Bronkhorst op het zegel van Gijsbrecht van Bronkhorst was een beurtelings gekanteelde dwarsbalk. Omstreeks 1260 heeft zich in dit wapen van het geslacht Van Bronkhorst een opvallende evolutionaire aanpassing voltrokken. Het wapen veranderde van de beurtelings gekanteelde dwarsbalk naar een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers. Dit wordt duidelijk in het wapen van Willem en Gijsbrecht de elkaar opvolgende heren van Bronkhorst en Rekem. Gijsbrecht van Bronkhorst, de broer van Willem, heer van Bronkhorst en Rekem, voerde als proost van Emmerik en als aartsbisschop van Bremen, geen wapen op zijn zegels. Lodewijk, een jongere broer van Gijsbrecht, heer van Bronkhorst en Rekem, proost van Sint-Ansgar te Bremen en domproost te Hamburg, voerde een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers. Jan van Bronkhorst, de jongste broer van Gijsbrecht en Lodewijk, proost van Elst en proost van Oudmunster, deelde zijn vaderlijk wapen - een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers (Van Bronkhorst) - met dat van zijn moeder - geruit (Van

Randerode). Niet lang hierna brengt het huwelijk van Willem, heer van Bronkhorst, en Johanna, vrouwe van Batenburg, opnieuw een evolutionaire aanpassing in het wapen van sommige leden van de familie Van Bronkhorst teweeg.

De verwerving van de heerlijkheid Batenburg moet voor de familie Van Bronkhorst van ingrijpende betekenis zijn geweest. Op een opvallende manier komt dit tot uiting in het wapen van Willem, heer van Bronkhorst, (1314-†1328), en dat van Dirk, (1322-1336), en Boudewijn, (1322-1347†), zijn jongere zoons. Het wapen op hun zegels kwam neer op het Batenburgwapen met een Bronkhorstbreuk. Willem voerde tijdens zijn leven als wapen een Sint-Andrieskruis in drie kwartieren vergezeld van een omgekeerde droogscheerdersschaar en in het bovenste kwartier van een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers. Dirk en Boudewijn, de jongere zoons van Willem, en de beoogde erfgenamen van de heerlijkheid Batenburg, gebruikten hetzelfde wapen. De laatste wijziging werd na 1318 doch vóór 1322 nog gevolgd door een - minder ingrijpende - evolutionaire aanpassing van een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers naar een gekroonde, enkelstaartige leeuw zonder barensteel van vijf hangers. Beide aanpassingen worden grosso modo door alle familieleden gevolgd. Heilwig van Bronkhorst, gravin van Holstein, (1289-1331), voerde de aanpassingen slechts ten dele door. Op haar zegel, waarop zij zich Heilwig, gravin van Holstein noemde, voerde zij een ongekroonde, enkelstaartige leeuw als vaderlijk wapen (1304). Gijsbrecht van Bronkhorst de Oude, (1325-1369), alsmede Gijsbrecht de Jonge, (1325-1381), en Willem, (1360-1378), zijn zoons, en Beatrix, abdis van Metelen, (1341-1386†), zijn dochter, hebben de twee aanpassingen in het wapen niet doorgevoerd. Het wapen van Gijsbrecht de Oude bleef de enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers, terwijl zijn zoons hetzelfde wapen voerden maar dan met een barensteel van drie hangers. Gijsbrecht van Bronkhorst, (1322-1358†), de oudste zoon van Willem en Johanna, voerde als heer van Bronkhorst een gekroonde, enkelstaartige leeuw en als heer van Bronkhorst en Batenburg een gekroonde, enkelstaartige leeuw omgeven door drie schildjes met een Sint-Andrieskruis in alle kwartieren vergezeld van een omgekeerde droogscheerdersschaar. Het schild met het wapen van Bronkhorst bleef hier de centrale plaats innemen, terwijl de drie schilden met het wapen van Batenburg er als satellieten omheen cirkelden. Op deze kennis geven de randschriften regelmatig aanvullende informatie (Geneagram Vernoeming 16.1) (Appendix V.b).

V.3.5. Familie Van de Lek (tot 1340)⁴⁴.

Het oudst bekende wapen (1233, 1241 en 1243) van de familie Van de Lek op het zegel van Folpert II, heer van de Lek, toont geschuinbalkt van negen stukken en een gaande leeuw over alles heen. In de volgende generatie, die van Hendrik I, zijn zoon, werden evolutionaire aanpassingen in het wapen aangebracht. Het oudste zegelstempel uit 1249 toont een naar rechts gaande leeuw. Het tweede zegelstempel dat tussen 1255 en 1265 werd gebruikt heeft geschuinbalkt van zes stukken. Het derde zegelstempel is hetzelfde als het tweede met dien verstande dat Hendrik zich op het randschrift van het zegel ridder noemt. Het jongste zegelstempel gebruikt in 1268 toont een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. Hendrik II, zoon van Hendrik I, wijzigde zijn wapen bij twee gelegenheden. Hij voerde als wapen in 1271 en 1276 geschuinbalkt van zes stukken en in 1285, 1295, 1298 en 1299 een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. Peter, jongere zoon van Hendrik II, heeft, ondanks het feit dat hij drie verschillende zegelstempels heeft laten snijden, niet aan de essentie van het familiewapen gesleuteld.

Hij voerde als wapen een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. Het wapen van Hendrik IV, zoon van Peter, kent drie varianten, op de eerste variant uit 1329, 1330, 1331 en op de tweede variant uit 1335 voerde hij een gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van drie hangers. Tenslotte op de derde variant uit 1340 een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. Regelmatig geven de randschriften hierop aanvullende informatie (Geneagram Bewapening 1 en 2) (Appendix V.c).

V.3.6. Familie Van Voorne (tot 1370)⁴⁵.

Uit de zegels blijkt, dat de evolutionaire aanpassingen van het wapen van het geslacht Van Voorne in de 13de eeuw in volle gang waren. Hugo, (1198-1213), Dirk, (1198-†1228), en Hugo van Voorne, (1228-1271), voerden een gaande leeuw. Hendrik van Voorne, (1229-†1259), een klimmende leeuw en opnieuw Hendrik, (1229-†1259), Dirk, (1245-1275), Albert, (1261-†1287), Floris van Voorne, (1261-1271), alsmede de na hen komende familieleden (op het zegelgedeelte van hun vaders wapen), een klimmende, aanziende leeuw. Het wapen van de familie Van Voorne, dat van een gaande naar een klimmende en van een klimmende naar een klimmende, aanziende leeuw evolueerde, werd in de loop van de tijd dus veel minder opvallend evolutionair aangepast dan dat van de families Van Beusichem, Van Bronckhorst en Van de Lek (Geneagram Bewapening 3) (Appendix V.d).

V. 3.7. Aanpassingen wapen.

Soms nam de familie, die goederen erfde van een andere familie, het wapen van die familie geheel of gedeeltelijk over. Dit fenomeen komt onder andere voor bij Dirk van Kuyc, burggraaf van Leiden, (1240-1253)⁴⁶, die het vaderlijke wapen verliet voor dat van zijn schoonvader *Jacob Bokel*, (1201-1241), en Jan van Broekhuizen van Waardenburg, (1397-1441), die het vaderlijk wapen brak met het wapen van zijn moeder *Agnes de Cock van Waardenburg*, (1385-1429). Willem van Gulik, hertog van Gelre en Gulik, graaf van Zutphen, speelt bij het laatste voorbeeld een bepalende rol. Op 15 augustus 1397⁴⁷ meldt hij, dat hij Gerard, heer van Waardenburg, ridder, met het huis te Waardenburg met alle toebehoren, alsmede al het goed dat deze en diens ouders van hem en zijn ouders in leen hebben gehouden, heeft beleend, dat Jan van Waardenburg, oudste zoon van heer Willem van Broekhuizen, en vrouwe Agnes, diens echtgenote, dochter van Gerard voornoemd, na het sterven van Gerard voornoemd, het wapen van Waardenburg zal aannemen, dat Jan voornoemd volledig de nahand aan bovengenoemde goederen zal hebben en dat Jan voornoemd met deze goederen, behalve de rechten van de hertog en lijftocht van Henrica van Culemborg, vrouwe van Waardenburg, zal worden beleend. De opvolgers van heer Willem, heer van Broekhuizen, enz. en vrouwe Agnes, vrouwe van Waardenburg, voerden daarom gedeeld: I. Broekhuizen en II. De Cock van Waardenburg of het volle wapen De Cock van Waardenburg⁴⁸.

Ook de gelijkenis met een wapen van een schadelijke vijandige partij kon aanleiding zijn om een wapen aan te passen. Dirk van Wassenaar, ridder, (1258-1297)⁴⁹, werd in een oorkonde uit 1274⁵⁰ dominus Theodericus de Wassenara genoemd. Op zijn zegel voerde hij als wapen: Gedwarsbalkt van zes stukken met een Sint-Andrieskruis over alles heen en als randschrift: S(IGILLUM) • THEODERICI • D(E) • [WASSEN]NARE • MILITIS. Op een los zegel vermoedelijk uit 1294⁵¹ is het wapen van Dirk van Wassenaar, ridder: Drie Wassenaars. Dat zegel heeft als randschrift: S(IGIL-

LUM) • DIDERIC • HEERE • VAN • WASSENNARE. De gelijkenis van het oorspronkelijke wapen van Dirk van Wassenaar, ridder, uit 1274 (gedwarsbalkt van zes stukken met een Sint-Andrieskruis over alles heen) met dat van Gijsbrecht III van Amstel, ridder, uit 1247⁵² (gedwarsbalkt van acht stukken met een Sint-Andrieskruis over alles heen), en ook met dat van Gerard van Amstel, ridder, broer van Gijsbrecht III, uit 1259⁵³ (gedwarsbalkt van acht stukken met een in twee rijen geschaakt Sint-Andrieskruis over alles heen) en dat van Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, zoon van Gijsbrecht III, uit 1285⁵⁴ (gedwarsbalkt van acht stukken met een in twee rijen geschaakt Sint-Andrieskruis over alles heen) zal voor Dirk de reden zijn geweest om zijn wapen van 1274 te wijzigen in dat van 1294. De spanning tussen de Van Amstels en graaf Floris V maakten heraldische verwarring zeer onwenselijk. Het is opmerkelijk dat van die verandering ook gebruik is gemaakt om het randschrift van het Latijn in het Nederlands om te zetten⁵⁵.

Conclusie.

Het bovenstaande maakt duidelijk dat in sommige families - Van Arkel, Van Buren, Van Diest, Van Haarlem, Van Heusden, Van Renesse, enz., - het familiewapen bij het eerste voorkomen al vast stond, en dat in andere families - Van Beusichem, Van Bronkhorst, Van de Lek en Van Voorne - de evolutie van het familiewapen nog geruime tijd doorging. In het loop van de tijd waren er regelmatig redenen om het familiewapen aan te passen. Soms zijn deze redenen duidelijk, maar meestal niet. Zo werd het familiewapen van Van Beusichem aangevuld met de wapenbeelden van de aangehuwde families Van Kuyc en Van Zuilen. Zo nu en dan zijn de wijzigingen erg ingrijpend. Het bestaande familiewapen van de familie Van Bronkhorst werd volledig evolutionair aangepast van gedwarsbalkt naar een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers en dat van Van de Lek van gedwarsbalkt van negen stukken en een gaande leeuw over alles heen naar een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. Soms zijn de aanpassingen weinig ingrijpend. Het wapen van de familie Van Voorne evolueerde slechts van een gaande leeuw, naar een klimmende leeuw en vandaar naar een klimmende aanziende leeuw. Het wapen van de familie Van Kuyc werd bij het aanvaarden van het burggraafschap Van Leiden gewijzigd. Ook het wapen van de familie Van Broekhuizen werd bij verwerving van Waardenburg aangepast en werd het wapen van de familie van Wassenaar vanwege de gelijkenis met een wapen van een schadelijke vijandige partij gewijzigd. Om conclusies over het wapens, uit het onderzoek naar bepaalde families, te kunnen trekken zullen de genealogen zoveel mogelijk zegels, zowel uit patri- als matrilineair onderzoek, moeten verzamelen. Met andere woorden er moet een bevredigend aantal zegels van een behoorlijk aantal leden van de bedoelde familie worden gevonden.

V.4. Gebruik mannelijk en vrouwelijk zegel.

Het is opvallend, dat mannen in de middeleeuwen veel vaker zegelden dan vrouwen. Van de 787 vermeldingen en afbeeldingen van zegels van wereldlijke personen in de studie over de Nederlandsche zegels tot 1300⁵⁶ hebben er 755 betrekking op mannen en slechts 32 op vrouwen. In het onderzoek naar de vorsten van Merode⁵⁷ staan in totaal 174 afbeeldingen van zegels van telgen uit het dit geslacht alsmede hun dochters en echtgenoten afgebeeld. Dit zijn 146 mannelijke en 28 vrouwelijke familieleden. Hetzelfde speelt zich af in de studie over de familie Berthout⁵⁸. Hierin zijn in totaal

ongeveer 112 ruiter-, tegen-, geheim-, jacht- en wapenzegels (vaak van verschillende typen) van leden van dit geslacht alsmede hun dochters en echtgenoten afgebeeld. Hiervan hebben er 83 betrekking op mannen en 29 op vrouwen. De oorzaak hiervan is dat de vrouwen in vergelijking met de mannen bij het zegelen duidelijk minder mogelijkheden hadden.

Volgens Antheun Janse⁵⁹ trouwden ridders en knapen doorgaans met dochters van andere ridders en knapen. In principe trouwden lage edelen met dochters van lage edelen en hetzelfde gold *mutatis mutandi* voor de hoge en modale adel. Met uitzondering van de hoge adel koos de ridderschap zijn huwelijkspartner niet alleen binnen de eigen groep, maar ook over het algemeen binnen de eigen streek. Het huwelijk werd gesloten op advies van en in overleg met familie en vrienden. De minderjarige en getrouwde vrouwen waren niet handelingsbekwaam. Dat betekende, dat zij niet zelfstandig een overeenkomst konden afsluiten. Alleen met medewerking van een voogd - vader/schoonvader/echtgenoot - kon een vrouw rechtshandelingen verrichten. Als de toekomstige partners nog minderjarig⁶⁰ waren lag het voor de hand dat de verwanten - ouders, ooms en broers - het initiatief namen en het huwelijk arrangeerden. De stem van het minderjarige kind werd niet of nauwelijks gehoord. In de 14^e en 15de eeuw was de huwbare leeftijd voor meisjes twaalf en voor jongens vijftien jaar. Bij minderjarige bruidsparen kon geen huwelijk worden gesloten laat staan dat het werd geconsumeerd. In het kanonieke recht ging het dan om een verloving. De eigenlijke huwelijksluiting vond plaats wanneer de partners meerderjarig waren geworden. Dat neemt niet weg dat ook de verloving in het kanonieke recht als onverbrekkelijk werd beschouwd. Bij minderjarigheid was toestemming van de familie en vrienden vereist. Met familie en vrienden wordt de maagschap van de huwelijkskandidaten bedoeld, dat wil zeggen zijn/haar verwanten van vaders- en moederszijde. Bij minderjarigheid werd in het huwelijkscontract vaak een bepaling opgenomen over de periode tussen de sluiting van het huwelijkscontract en de daadwerkelijke voltrekking van het huwelijk.⁶¹ In het leven van de vrouw speelde de voogd een belangrijke rol. Tot aan hun twaalfde levensjaar stond het meisje onder de voogdij van haar vader. Een huwelijk, dat mogelijk was op twaalfjarige leeftijd, werd meestal niet eerder dan op vijftienjarige leeftijd voltrokken en geconsumeerd. In de tussenliggende periode bleef het meisje thuiswonen of werd aan de zorgen van haar toekomstige schoonfamilie toevertrouwd. In het eerste geval bleef haar vader de voogd en in het tweede geval werd haar toekomstige schoonvader dat. Nadat het huwelijk was voltrokken stond de vrouw onder voogdij van haar echtgenoot. Wanneer deze overleed, veranderde het leven van de middeleeuwse vrouw ingrijpend. Zij stond niet langer onder voogdij van haar echtgenoot, maar werd handelingsbekwaam. Ook na een tweede huwelijk bleef zij handelingsbekwaam. Het huishouden waarin zij haar taak had vervuld, was uiteengevallen. Haar zogenaamde steun en toeverlaat had zij verloren. Hoe moest dit nieuwe bestaan in een samenleving, waarin het volledige gezin met een mannelijk hoofd als norm werd beschouwd, nu worden ingericht? Hoe diende zij met haar verworven vrijheden om te gaan? De stereotiepe ware weduwe was vroom en contemplatief en leidde een teruggetrokken bestaan⁶².

Bij de ontwikkeling van het vrouwelijke zegel zal worden signaleerd dat - in landsheerlijke families en de hoge adel - ook vrouwen meestal een zegel hadden. In de modale en lage adel, zoals Van Kuyc, Van Broekhuizen en De Cock, was dit lang niet altijd het geval. Binnen de modale en lage adel, werden vrouwen als niet handelingsbekwaam gezien. Dat betekende, dat zij niet zelfstandig een overeenkomst konden sluiten. Alleen met medewerking van een voogd - vader/schoonvader/echtge-

noot - kon een vrouw rechtshandelingen verrichten. Hogere vrouwelijke geestelijken (abdisen en thesauriersters) en weduwen konden zelfstandig een overeenkomst afsluiten. Daarnaast kan niet aan de indruk worden ontkomen, dat slechts bepaalde categorieën vrouwen voor het bezit en gebruik van een zegel in aanmerking kwamen. Worden de vrouwelijke zegels van de bovenstaande drie families bekeken, dan blijkt dat de dochters uit de families Van Kuyc, Van Broekhuizen en De Cock die een zegel hadden/ gebruikten - enige onverklaarbare uitzonderingen buiten beschouwing gelaten - vrouwen uit de hoge adel, erfdochteren, geestelijke dochters of weduwen waren. Naar het zich laat aanzien was dus geen juridische maar een sociale maatstaf beslissend (Appendix V.2).

Conclusie.

In het hoofdstuk getuigenissen is naar voren gekomen dat vrouwen in rechtshandelingen, waaronder borgstellingen, huwelijksvoorwaarden en voogdijstellingen, wel voorkomen maar feitelijk geen (mede)beslissende rol spelen. Alleen bij magescheiden en testamenten, het betreft dan meestal haar eigen goederen, speelt de vrouw een doorslaggevende rol. Ondanks die beperkte kansen van vrouwen tot het verrichten en dus bezegelen van rechtshandelingen, is het aantal zegels van vrouwen toch opvallend. Binnen de adellijke families was - in verband met de vrouwelijke handelingsonbekwaamheid - het bezit en gebruik van het vrouwelijke zegel sterk ingeperkt. Bij de lage adel kwamen slechts bepaalde categorieën vrouwen voor het bezit en gebruik van een zegel in aanmerking. Dit waren erfdochteren, geestelijke dochters (abdis of thesaurierster) en weduwen. Aangezien vrouwelijke zegels in vergelijking met mannelijke zegels duidelijk in de minderheid zijn moet elk gevonden vrouwelijk zegel worden gekoesterd en goed worden geïnterpreteerd. Vrouwelijke zegels zijn ook voor de genealogie van belang, omdat deze zegels vaak patri- (vader/echtgenoot) en matri-lineaire (vader/moeder) informatie geven. Dit zal eens te meer blijken als in de volgende paragrafen eerst de dynamiek van het mannelijke wapen en daarna die van het vrouwelijk wapen worden geanalyseerd.

V.5. Ontwikkeling mannelijk wapen.

In de middeleeuwen werden, zoals hieronder aannemelijk zal worden gemaakt, voor het samenstellen van de wapens heraldische regels gehanteerd. Hierbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen de wapens die door mannen en die door vrouwen werden gebruikt. Met talrijke voorbeelden kan namelijk aannemelijk worden gemaakt, dat - door middel van gereguleerde veranderingen in het wapen - de rangorde van de mannelijke leden van een familie en de afkomst en/of huwelijks staat van de vrouwelijke leden kon worden aangegeven. Binnen de eerste categorie was het gebruikelijk, dat de oudste zoon - tijdens het leven van zijn vader - en de jongere zoons - ook na het overlijden van hun vader - alsmede de bastaarden, dynamische aanpassingen in het volle (familie)wapen aanbrachten. Genoemde wijzigingen waren noodzakelijk om hen van het hoofd van de familie en van hun generatiegenoten te kunnen onderscheiden. Tevens was het nodig de legitieme en illegitieme leden van een familie uit elkaar te houden. De aanpassingen die in het volle wapen werden aangebracht, werden breuken, en het veranderde wapen werd gebroken genoemd. De reden voor dit alles was, dat alleen het hoofd van de familie het recht had zich van het volle wapen te bedienen. Binnen de tweede categorie was het gebruikelijk dat ongehuwde vrouwen

het wapen van hun vader (heraldisch rechts) en dat van hun moeder (heraldisch links) al dan niet gedeeld, gebruikten. Gehuwde vrouwen gebruikten al dan niet gedeeld het wapen van hun echtgenoot (heraldisch rechts) en dat van hun vader (heraldisch links).

Indien in deze verhandeling sprake is van een rechter- of linkerwapen of van een rechter- of linkerschildje wordt - in navolging van de gangbare heraldische literatuur - de plaats van het wapen of schildje gezien vanuit de persoon die het wapen of schild vasthoudt. Er is daardoor sprake van heraldisch rechts en heraldisch links. Heraldisch rechts is van de kijker uit gezien links en heraldisch links is van de kijker uit gezien rechts.

Aan een goede beoordeling van de dynamische aanpassingen van het mannelijk zegel liggen verschillende voorwaarden ten grondslag. De eerste voorwaarde is dat het familiewapen vast moet liggen. Ten tweede moet er een onderscheid tussen de leden van de hoofdtak en die van de zijtakken en ten derde tussen de leden van de verschillende generaties van de betreffende familie kunnen worden gemaakt. De vierde voorwaarde is dat er een bevredigend aantal zegels van een behoorlijk aantal leden van de bedoelde familie bewaard is gebleven.

Op basis van de hiervoor behandelde voorbeelden mag worden aangenomen dat in de 13de eeuw de voorkeur uitging naar een verandering van metaal/kleur van het wapenschild of de toevoeging van een barensteel of een (rechter-) of linkerschuinbalk (-staak of -streep) aan het wapen. Een groot aantal voorbeelden uit de 14de eeuw staat de conclusie toe dat de toevoeging van een barensteel of een vrijkwartier en de deling of de vierendeling, alsmede van een (rechter)schuinbalk (-staak of -streep) of een geschulpte schildzoom aan het wapen schering en inslag waren geworden. In de 15de eeuw verwaterde dit systeem en werd veelal in het wapen slechts een onderscheid tussen de verschillende takken van een familie en niet tussen de vertegenwoordigers van die takken gemaakt.

De gevolgtrekking hieruit is, dat in de 13de eeuw, de legitieme leden van een familie hun wapen braken door een verandering van metaal/kleur, door toevoeging van een barensteel of (rechter)schuinbalk. De illegitieme leden voerden een (rechter-) of linker schuinbalk als breuk. In de 14de eeuw braken de legitieme leden van een familie hun wapen door toevoeging van een barensteel of vrijkwartier en door een deling of vierendeling. De illegitieme leden voegden vaak een (rechter)- of linker-schuinbalk of geschulpte schildzoom toe aan het wapen van de familie. In de 15de eeuw viel de nadruk op de toevoegingen aan het wapenschild. De jongere takken van een familie voerden het gebroken wapen van hun stamvader als het volle wapen van hun tak of stapten over naar een ander wapen. Werd de eerstvolgende jongere tak, door het uitsterven van de oudste tak, zelf oudste tak dan werd naar het oorspronkelijke volle wapen teruggekeerd.

De wisseling van metaal/kleur had als belangrijk voordeel, dat de verschillende takken van een familie via hun schild, livreen, tijdens festiviteiten, toernooien of veldslagen, duidelijk van elkaar konden worden onderscheiden. De wisseling van metaal/kleur komt niet tot uiting op de zegels. Wat bij het bestuderen van de veranderlijkheid en verscheidenheid van de ontwikkeling van het wapen en het randschrift een belangrijk nadeel is. Zo voerden de verschillende takken van het geslacht Van Kuyc, te weten de tak Van Asten en Escharen, Van Boxtel, Van Herpen en Van Kuyc (oudste tak), de dubbele dwarsbalk met acht merletten als wapen. De verschillende takken van de familie Van Kuyc waren dus niet met behulp van hun zegel van elkaar te onderscheiden. De breuk, die niet in hun zegels tot uiting kwam, was echter wel zichtbaar op hun schild. Door het werk van Claes Heinen, de samensteller van het

‘Wapenboek van de heraut Gelre’ en dat van de onbekende auteur van het ‘Wapenboek van Bellenville’ is duidelijk geworden, dat de heren van Kuyc⁶³ in hun wapen andere kleuren gebruikten (op een gouden veld twee rode balken vergezeld van acht rode merletten) dan die van Boxel⁶⁴ (op een rood veld twee zilveren balken vergezeld van achter zilveren merletten) en dan die van Herpen⁶⁵ (op een zilveren veld twee rode balken vergezeld van acht rode merletten). Het is dan ook niet te gewaagd te veronderstellen, dat ook die van Asten en Escharen, die niet in de wapenboeken voorkomen, ook een variatie van metaal/kleur op hun schild hebben doorgevoerd. Eenzelfde verschijnsel wordt gezien in het wapen van de Helmondse en de Mechelse Berthouts. Maar ook in de tak Van Drongelen, die Van Heesbeen en die Van Heusden (oudste tak) van het geslacht Van Heusden, alsmede in de tak Van Bergen op Zoom en die Van Wezemaal uit het geslacht Van Wezemaal, enz.

Het gebruik van een andere breuk, die van de toevoeging van een barensteel of een (rechter-) of linkerschuimbalk (-staak of -streep), zowel bij de legitieme als illegitieme leden van een familie, alsmede de deling en vierendeling bij de legitieme leden van een familie, moet nu nog onder de loupe worden genomen.

De barensteel, ook wel toernooikraag genoemd, is een korte dwarsstreep met drie (soms meer doch zelden minder) hangers, die meestal in het schildhoofd van het wapen wordt geplaatst. In de regel werd de barensteel gebruikt door de oudste zoon van de man die het volle wapen voerde. Voerden meer zoons, nooit meer dan twee, uit hetzelfde gezin de barensteel, dan kwam de rangorde in het aantal hangers aan de barensteel tot uiting. De indruk bestaat dat de barensteel van de oudste zoon meer hangers had dan die van zijn jongere broer of zijn eigen oudste zoon. Doordat de barensteel veelal als breuk werd gebruikt, kwam het dikwijls voor dat de dwarsstreep of hangers weer met kleine figuren, zoals lelies, rozen, sterren, werden beladen. Deze figuren vormden dan weer een breuk op de breuk die de barensteel zelf al vormde. De barensteel hing los over het schild en kon, tijdens toernooien of veldslagen, wanneer het hoofd van de familie of de tak sneuvelde of overleed, direct worden verwijderd.

De (rechter-) of linkerschuimbalk, die door het hart van het schild gaat, wordt gevormd door twee schuine lijnen die uit de rechterbovenhoek van het schild naar de linkerbenedenhoek lopen. De schuinstaak houdt het midden tussen een smalle schuimbalk en een schuinstreep. Wanneer de (rechter-) of linkerschuimbalk (-staak of -streep) de randen van het schild niet raken zijn zij verkort. De (rechter)schuinstaak die uit de rechterbovenhoek van het schild naar de linkerbenedenhoek loopt, werd soms als teken voor onderscheiding voor jongere zoons en voor illegitieme leden van een familie gebruikt. De linkerschuinstaak (- streep), die uit de linkerbovenhoek van het schild naar de rechterbenedenhoek loopt, werd, al dan niet verkort, zonder meer als het onderscheidingsteken voor illegitieme leden van een familie gebruikt.

Het vrijkwartier, alsmede de deling en vierendeling aan/van het wapen werden ook vaak, meestal door de jongere zoons, als breuk gehanteerd. Het vrijkwartier beslaat bij het wapenzegel een vierde van het schild en wordt altijd, wanneer geen nadere aanduiding wordt gegeven, in de rechterbovenhoek geplaatst. Staat het in de linkerbovenhoek, dan heet het linkervrijkwartier. Van een deling van het wapen wordt gesproken, wanneer het schild door een verticale lijn in twee helften wordt verdeeld. Van een vierendeling is sprake, wanneer het schild door een verticale en een horizontale lijn in vier kwartieren wordt verdeeld. De indruk bestaat dat voor het wapen in het vrijkwartier het wapen van de moeder of dat van de echtgenote werd gekozen. Bij deling blijkt het rechterwapen vaak dat van de vader en het linkerwapen dat van de moeder

te zijn. Bij vierendeling kon eveneens voor het wapen van de vader (1 en 4) en voor het wapen van de moeder (2 en 3) worden gekozen.

In onderstaande paragrafen worden de dynamische aanpassingen van het wapen van de families Van Borselen, Van Teilingen/Brederode, Van Sponheim en Van Kuyc besproken.

V.5.1. Familie Van Borselen.

Nicolaas van Borselen, ridder, (1243-1263†), de stamvader, voerde blijkens zijn zegel uit 1256, een dwarsbalk⁶⁶. Peter, heer van Borselen en Goes, ridder, (1263-1282†), de oudste zoon van Nicolaas, voerde volgens zijn zegel uit 1263, een dwarsbalk met een barensteel van drie hangers en volgens dat uit 1266 een dwarsbalk⁶⁷. Hendrik Wisse van Borselen, ridder, (1263-1271†), de tweede zoon van Nicolaas, brak, volgens zijn zegels uit 1263, 1264 en 1266, het volle wapen van de familie met drie vijfpuntige sterren (1.1.1) in het schildhoofd⁶⁸. Floris van Borselen, ridder, (1282-†1322), de oudste zoon van Peter, voerde, volgens zijn zegels uit 1290, 1299 en 1300, een dwarsbalk⁶⁹. Heer Wolfert van Borselen, (1271-†1299), de tweede zoon van Hendrik, gebruikte volgens zijn zegels uit 1290 en 1292, alsmede zijn bewaard gebleven zegelstempels in het Rijksmuseum te Amsterdam, een dwarsbalk met drie vijfpuntige sterren (1.1.1) in het schildhoofd⁷⁰. Heer Raso van Borselen, (1290-1299), de vierde zoon van Hendrik, voerde volgens zijn zegels uit 1290 en 1292, een dwarsbalk met drie vijfpuntige sterren (1.1.1) in het schildhoofd en een barensteel van vijf hangers⁷¹. Jan Mulart van Borselen, ridder, de vijfde zoon van Hendrik, voerde volgens zijn zegels uit 1290 en 1299, een dwarsbalk met drie omgekeerd vijfpuntige spoorraden (mooi uitgevoerde sterren?) (1.1.1) in het schildhoofd en een schuinstaak over alles heen⁷². Heer Floris van Borselen, heer van Scoudee, (1297-1348), de derde zoon van Wolfert, heeft in 1297 een zegel waarop de afbeelding van de staande zegelaar met valk en kap⁷³.

De vier generaties van het geslacht van Borselen voldoen volledig aan de eerder gestelde voorwaarden met betrekking tot de dynamische aanpassingen van het mannelijke zegel. De leden van de hoofdtak aangevoerd door Peter, heer van Borselen en Goes, ridder, gebruikten de dwarsbalk als wapen en de leden van de zijtak aangevoerd door Hendrik Wisse van Borselen, ridder, voegden drie vijfpuntige sterren aan deze dwarsbalk toe. Peter van Borselen brak tijdens het leven van Nicolaas, zijn vader, de dwarsbalk met een barensteel van drie hangers. Floris van Borselen, de oudste zoon van wijlen Peter, voerde in 1290 de dwarsbalk. Ook de zegels uit 1299 en 1300 van Floris van Borselen, ridder, zijn, omdat het volle wapen wordt gevoerd, die van Floris, zoon van Peter, en niet die van Floris, zoon van Wolfert. Wolfert van Borselen, Raso en Jan Mulart, ridders, broers, voeren de dwarsbalk met drie vijfpuntige sterren in het schildhoofd, waarbij het wapen van Raso wordt aangevuld met een barensteel van vijf hangers en dat van Jan Mulart met een schuinstaak over alles heen. Het zegel van Floris van Borselen, heer van Scoudee, ridder, toont geen wapen en is daardoor in deze samenhang niet te beoordelen (Geneagram Borgstelling 12 en Geneagram Vernoeming 33)⁷⁴.

V.5.2. Familie Van Teilingen-Van Brederode.

In de familie Van Teilingen en Van Brederode is eveneens sprake van een hoofdtak Van Teilingen en een zijtak Van Brederode. Het familiewapen ligt vast en er kan een

onderscheid worden gemaakt tussen de leden van de hoofdtak, die van de zijtak en die van de verschillende generaties. Er zijn echter weinig leden, zowel uit de familie Van Teilingen als die Van Brederode, waarvan heraldisch bruikbare zegels bewaard zijn gebleven. In tegenstelling tot de familie Van Borselen is er tussen het wapen van de hoofdtak van de familie Van Teilingen en dat van de zijtak van de familie Van Brederode géén zichtbaar verschil. Meer dan waarschijnlijk is hier dus sprake van een verandering van metaal/kleur op het schild. Deze kennis kan niet aan de wapens op de zegels van de oudste generaties van de familie Van Teilingen en Van Brederode worden ontleend. Er moet dus genoeg worden genomen met de beschrijving van die schilden en wapens uit later tijd. Volgens l'Armorial universel du héraut Gelre, (1370-1395), van de hand van P. Adam-Even, 1971, voert *Here Symoen van Teylingen - d'or au lion de gueules, armé, lampassé d'azur au lambel d'argent* (een rode leeuw op een gouden veld, getongd en genageld van blauw met een zilveren barensteel) (nr. 1738), *Her Jan van Langerack - d'or au lion de gueules, armé, lampassé d'azur au lambel d'argent* (een rode leeuw op een gouden veld, getongd en genageld van blauw met een zilveren barensteel) (nr. 1034) en *Die here van Brederode - d'or au lion de gueules, armé, lampassé d'azur au lambel de même* (een rode leeuw op een gouden veld, getongd en genageld van blauw met een blauwe barensteel) (nr. 1020). Het enige verschil tussen het wapen van heer Simon van Teilingen en heer Jan van Langerak (Teilingen)⁷⁵, enerzijds, en dat van de heer van Brederode, anderzijds, is de kleur van de barensteel.

Willem I van Teilingen, de stamvader, (1174), heeft geen enkele afdruk van zijn zegelstempel nagelaten. Willem II, heer van Teilingen, ridder, (1198-†1244), de oudste zoon van Willem I, voerde op zijn zegels uit 1226⁷⁶, 1236⁷⁷ en 1243⁷⁸ een leeuw met een barensteel van vijf hangers. Dirk, heer van Teilingen, ridder, (1245-1282†), oudste zoon van Willem II, gebruikte op zijn ruiterszegels uit 1256⁷⁹, 1259⁸⁰, 1272⁸¹ en 1274⁸² een leeuw met een barensteel van vijf hangers. Jan van Teilingen, jongere zoon van Dirk, (1276-1304†), voerde in 1296⁸³ een leeuw met een schuinstaak. Dirk van Teilingen, zoon van heer Simon, oomzegger van Dirk, (1283-1307), voerde in 1285⁸⁴ en 1287⁸⁵ drie leeuwen (2.1) elk met een barensteel van drie hangers.

Dirk I van Teilingen (Brederode), dapifer (spijsdrager), (1203-1231), tweede zoon van Willem I, heeft geen afdruk van zijn zegelstempel nagelaten. Willem, heer van Brederode, ridder, (1244-1284), voerde op zijn ruiterszegels uit 1270⁸⁶, 1271⁸⁷ en 1274⁸⁸ een leeuw met een barensteel van vijf hangers. Floris van Brederode, (1266-1293), jongere zoon van Dirk I, heeft een onbruikbaar zegel nagelaten. Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1268-†1318), de oudste zoon van Willem, heer van Brederode, heeft naast drie onbruikbare zegels uit 1293⁸⁹, 1296⁹⁰ en 1299⁹¹, een ruiterszegel uit 1296⁹² en drie wapenzegels uit 1300⁹³, 1307⁹⁴ en 1312⁹⁵ nagelaten. Zowel het ruiterszegel als de wapenzegels tonen een leeuw met een schuinstaak.

Alleen de heren van Teilingen en die van Brederode uit het geslacht Van Teilingen gebruikten een ruiterszegel. Jan van Teilingen en Dirk II, heer van Brederode voerden beiden een leeuw met een schuinstaak. Zij waren generatiegenoten. De verdere leden van het geslacht Van Teilingen en Van Brederode uit deze periode voerden als wapen een leeuw met een barensteel van vijf hangers. Het nageslacht van Dirk van Teilingen, heer Simonszoon, gebruikte in tegenstelling tot de drie leeuwen (2.1) met elk een barensteel van drie hangers van Dirk, heer Simonszoon, een leeuw met een barensteel van drie hangers⁹⁶ (Geneagram Algemeen 7 en Geneagram Borgstelling 5, 6, 7, 11 en 12).

V.5.3. Familie Van Sponheim.

Godfried van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, ridder, (1298-†1331), echtgenoot van Mechteld van Loon, erfdochter van Arnold, graaf van Loon en Chiny, en Margaretha van Vianden, (1303-1331), voerde tijdens het leven van Dirk van Sponheim, zijn vader, (1258-†1303), van 1298 tot 1300 een staande, gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers en van 1303 tot 1309 een staande, gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van drie hangers. Hij gebruikte een tegenzegel waarop hetzelfde wapen met de barensteel van vijf hangers. Na de dood van zijn vader gebruikte hij van 1303 tot 1327 een ruiterzegel en van 1311 tot 1327 een wapenzegel, waarop een staande, gekroonde, dubbelstaartige leeuw maar nu zonder de barensteel⁹⁷. Dirk, heer van Heinsberg en Blankenberg, ridder, later graaf van Loon en Chiny, (1320-†1361), voerde tijdens het leven van Godfried van Sponheim, zijn vader, (1298-†1331), van 1323 tot 1326 een staande, gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers. Na de dood van zijn vader voerde hij van 1331 tot 1335 een staande, gekroonde, dubbelstaartige leeuw⁹⁸. Dirk van Heinsberg, graaf van Loon en Chiny, heer van Heinsberg, enz., ridder, (1320-†1361), voerde na het erven van de graafschappen Loon en Chiny, van 1342 tot 1346 een ruiterzegel en van 1336 tot 1357 een wapenzegel met een gevierendeeld wapen: 1 en 4 Gedeeld: I. Vijf dwarsbalken (Loon) en II. In een met kruisjes bezaaid veld twee afgewende zalmen (Chiny); 2 en 3: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Heinsberg)⁹⁹. Jan van Heinsberg, heer van Dalenbroek, ridder, (1324-†1334), jongere broer van Dirk en echtgenoot van Katharina van Voorne(burg), (1324-1364), gebruikte in 1326 een staande, gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van vier hangers¹⁰⁰. Godfried van Heinsberg, kanunnik te Keulen en Luik, proost te Maastricht, later graaf van Chiny, (1324-1356†), jongste broer van Dirk, voerde in 1326 een staande, gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Heinsberg) met een vrijkwartier waarin vijf dwarsbalken (Loon). In 1345 en 1346: 1 en 4 Gedeeld: I. Vijf dwarsbalken (Loon) en II. In een met kruisjes bezaaid veld twee afgewende zalmen (Chiny); 2 en 3: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Heinsberg) met een barensteel van drie hangers over alles heen¹⁰¹. Godfried van Heinsberg, heer van Millen en Maaseik, zoon van Dirk, (1336-†1342), voerde in 1336 een gevierendeeld wapen: 1 en 4 Gedeeld: I. Vijf dwarsbalken (Loon) en II. In een met kruisjes bezaaid veld twee afgewende zalmen (Chiny); 2 en 3: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Heinsberg) met een barensteel van drie hangers over alles heen¹⁰² (Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1 en Kwartierstaat Vernoeming 26 en 39).

V.5.4. Familie Van Kuyc.

Hendrik van Kuyc, heer van Mierop, ridder, (1277-†1304), de oudste zoon van Jan I, heer van Kuyc, en Jutta van Nassau, voerde in (1296)¹⁰³ twee dwarsbalken met acht merletten (Kuyc) en een barensteel van vier hangers; Willem van Kuyc, heer van Hoogstraten, ridder, (1295-†1303), de tweede zoon, voerde in 1296¹⁰⁴ twee dwarsbalken met acht merletten (Kuyc) en een vrijkwartier waarin een geschulpt kruis (Gymnich). Sophia van Gymnich, dochter van Wenemar en Johanna van Elslloo, vrouwe van Hoogstraten, was zijn echtgenote. Jan van Kuyc, proost te Leuven en Maastricht, (1306-1325), de derde zoon, voerde (1308-1322)¹⁰⁵ langs zijn priesterlijke gestalte twee wapenschilden, het rechterschild (Kuyc) en het linkerschild (Nassau), Otto van Kuyc, de jongste zoon, (1306-1350), voerde (1308-1311)¹⁰⁶ twee dwars-

balken met acht merletten (Kuyc) en een barensteel van vier hangers (Hendrik en Willem, zijn broers, waren dood en Jan II, zijn neef, was heer van Cuijk). In hetzelfde jaar¹⁰⁷ voerde hij ook een ander wapen, twee dwarsbalken met acht merletten (Kuyc) en een vrijkwartier waarin vermoedelijk een leeuw op blokjes (Nassau). Jutta van Nassau was zijn moeder. Jan II van Kuyc, zoon van Hendrik en kleinzoon van Jan I, (1308-1319), voerde (1308-1310)¹⁰⁸, twee dwarsbalken met acht merletten (Kuyc) en een barensteel van vier hangers (Hendrik, zijn vader, was overleden). Jan II van Kuyc is na 1308¹⁰⁹ en Otto van Kuyc na 1319¹¹⁰ heer van Cuijk en voeren daarna het volle wapen twee dwarsbalken met acht merletten (Kuyc). Jan III/I, heer van Cuijk en Hoogstraten, ridder, (1316-†1357), oudste zoon van Willem en Sophia van Gymnich, heer en vrouwe van Hoogstraten, voerde in 1336, 1339 en 1347, dus vóór de periode dat hij heer van Cuijk werd, twee dwarsbalken met acht merletten (Kuyc) en een vrijkwartier waarin een geschulpt kruis (Gymnich). Na het erven van de heerlijkheid Cuijk keerde hij terug, volgens zijn zegels uit 1351 en 1355, naar het volle wapen Kuyc¹¹¹. Arnold van Kuyc van Boxtel, proost te Arnhem, (1317-1331), de tweede zoon van Willem, heer van Boxtel, en Maria van Diest, voerde in 1331 een gedeeld wapen: Rechts: Twee dwarsbalken met acht (?) merletten (Boxtel); links: Twee dwarsbalken (Diest)¹¹². Gerard van Kuyc van Boxtel, kanunnik te Munster en pastoor te Boxtel, (1313-1354), de vierde zoon van Willem, heer van Boxtel, en Maria van Diest, voerde in 1313 en 1324 een gedeeld wapen: Rechts: Twee dwarsbalken met vier merletten (Boxtel); links: Twee dwarsbalken (Diest). In 1353 gebruikte hij als wapen twee dwarsbalken met acht merletten (Kuyc) en een vrijkwartier waarin twee dwarsbalken (Diest)¹¹³. Jan Pijlijser, ridder, (1391-1406), zoon van Jan (uit een bastaardtak van de hertogen van Brabant), was gehuwd met Geertruid van Boxtel, (1391-1406), dochter van Willem, heer van Gansooien, en Katharina. Hij voerde in 1372¹¹⁴, 1374¹¹⁵, 1383¹¹⁶ en 1384¹¹⁷ als wapen een staande leeuw en een schuinstaak, in de vorm van een pijl, over alles heen. De bastaarden van de tak van Kuyc¹¹⁸ uit het geslacht van Kuyc voerden het Kuycse wapen met in het merendeel van de gevallen een schuinstaak over alles heen en in een enkel geval een geschulpte schildzoom. De bastaarden van Boxtel¹¹⁹ uit het geslacht van Kuyc en de enig bekende bastaard van de tak van Leiden¹²⁰ uit het geslacht van Kuyc voerde een gedamasceerde dwarsbalk met een schuinstaak over alles heen (Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1 en 2, Geneagram Vernoeming 34, alsmede Kwartierstaat Vernoeming 40 en 41).

Conclusie.

Voor het gebruik van het mannelijk wapen van adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 werden bepaalde regels gehanteerd. Door middel van geregleerde veranderingen in die wapens was het mogelijk een onderscheid tussen de afzonderlijke families, de takken van een familie en de mannelijke leden van een familie te maken. Dit was noodzakelijk om de leden van een familie van het hoofd van die familie en hun overige familieleden op een tournooi en het slagveld te kunnen onderscheiden. Op deze manier was het tevens mogelijk de legitieme en illegitieme leden van een familie uit elkaar te houden.

In de 13de eeuw ging de voorkeur uit naar de verandering van metaal/kleur van het wapenschild of de toevoeging van een barensteel of (rechter-) of linkerschuinbalk (-staak of streep). Hiermee konden de identieke wapenschilden van de verschillende takken van een familie en de oudste zoon van zijn vader worden onderscheiden. Dit wordt duidelijk geïllustreerd in het familiewapen van Van Kuyc. De heren van Cuijk

voerden op een gouden veld twee rode balken vergezeld van acht rode merletten, de heren van Herpen op een zilveren veld twee rode balken vergezeld van acht rode merletten en de heren van Boxtel op een rood veld twee zilveren balken vergezeld van acht zilveren merletten. Ook de heren van Asten en Escharen van diezelfde familie zullen, maar dat laat zich met behulp van de onderscheidende wapenboeken als het 'Wapenboek van de heraut Gelre' en 'Het wapenboek van Bellenville' niet achterhalen, veranderingen van metaal/kleur in hun familiewapen hebben aangebracht.

In de 14de eeuw zijn naast de toevoeging van een barensteel of vrijkwartier ook de deling of vierending voor de legitieme en de toevoeging van een linkerschuinstaak of geschulpte schildzoom voor de illegitieme leden van een familie, van of aan het wapen, in zwang gekomen. Hiermee konden de identieke wapenschilden van de verschillende generaties van een familie en de zoons van hun vader worden onderscheiden. De barensteel werd meestal gebruikt door de oudste zoon van de man die het volle wapen voerde. De barensteel was de meest gebruikte wapenbreuk. Voerden leden uit verschillende generaties of dezelfde generatie een barensteel dan varieerde het aantal hangers aan die barensteel. Gezien het feit dat de barensteel veelvuldig werd gebruikt kwam het voor dat de barensteel of de hangers met kleine figuren, als lelies, rozen en sterren, werd beladen. De wapens van de familie Van Kuyc geven ook hier een duidelijke illustratie van het gebruik van de barensteel, het vrijkwartier en de deling. Jan I, heer van Cuijk, voerde het volle wapen, Hendrik van Kuyc, zijn oudste zoon, voerde tijdens het leven van zijn vader een barensteel van vier hangers, Willem, zijn tweede zoon, een vrijkwartier met het wapen Van Gymnich, Jan, zijn derde zoon, langs zijn priesterlijke gestalte, twee wapens Kuyc en Nassau, Otto, zijn jongste zoon, een barensteel van vier hangers en later een vrijkwartier met het wapen *Nassau en* Jan II van Kuyc, zoon van Hendrik en kleinzoon van Jan I, voerde een barensteel van vier hangers. De bastaarden van de takken Van Kuyc, Van Boxtel en Van Leiden van het geslacht Van Kuyc lieten eveneens de gangbare bastaardwijzigingen in hun wapens zien. Bij de beschrijving van het mannelijk wapen in de familie van Heinsberg komt de vierending duidelijk aan bod. In de paragrafen met betrekking tot de dynamische aanpassingen van het wapen van de families Van Borselen, Van Teilingen/Brederode, Van Sponheim en Van Kuyc wordt duidelijk, dat deze aanpassingen veelvuldig voorkwamen en nauw met elkaar samenhangen. Voor de genealogie is deze informatie van belang omdat daarmee de veranderlijkheid en verscheidenheid van de wapens op de mannelijke zegels, hoofdzakelijk in de 13de en 14de eeuw, kan worden aangetoond en verklaard.

V. 6. Ontwikkeling vrouwelijk zegel.

Het vrouwelijke zegel heeft een gefaseerde ontwikkeling doorgemaakt. Deze ontwikkeling speelde zich hoofdzakelijk af in de 13de tot 15de eeuw. Vóór 1300 waren de vrouwelijke zegels meestal zeer eenvoudig en na 1400 veelal gedetailleerd en ingewikkeld. Het hoogtij van de ontwikkeling van het vrouwelijke zegel viel in de 14de eeuw. In dit onderzoek wordt voor het eerst melding gemaakt van het feit, dat er vijf verschillende typen vrouwenzegels zijn te onderscheiden. De onbekendheid met deze typeringen is de belangrijkste reden voor een uitvoerige signalering, analyse en beschrijving van deze zegels in Aanhangsel V.e. 23. Als eerste volgt hieronder van elk type - een prachtig vrijwel gaaf zegel - een beeldvoorbeeld met een beknopte beschrijving.

V.6.1. Staande-figuurzegel en jachtzegel toont respectievelijk een staande- of een zittende-vrouwenfiguur op het zegel (vooral 13de eeuw).

Afb. V.2. Zegel Jutta van Ravensberg, vrouwe van Monschau, (1265-1266) (type 1, 1.15)¹²¹ (Foto H.S.A. Osnabrück).

V.6.2. Staande-figuurzegel en jachtzegel met tegenzegel toont respectievelijk een staande- of zittende-vrouwenfiguur op het zegel en een wapen op het tegenzegel. Was de dame ongehuwd dan toonde het tegenzegel het wapen van haar vader, maar was zij gehuwd het wapen van haar echtgenoot (13de eeuw).

Afb. V.3.1. Zegel Jutta van Nassau, vrouwe van Cuijk, (1285-1313) (type 2, 2.16)¹²²
(foto H.J.J. Vermeulen).

Afb. V.3.2 Tegenzegel Jutta van Nassau, vrouwe van Cuijk (1285-1313) (type 2, 2.16)¹²³ (foto H.J.J. Vermeulen).

V.6.3. Staande- of zittende-figuurzegel toont twee wapenschildjes op het zegel (rechts en links van de staande- en zittende-vrouwenfiguur) en een enkel of gedeeld wapen op het tegenzegel. Was de dame ongehuwd, dan was het wapen op het rechterschildje alsmede het wapen op het tegenzegel, indien gedeeld, dat van haar vader en het wapen op het linkerschildje dat van haar moeder. Was zij gehuwd, dan was het wapen op het rechterschildje alsmede het wapen op het tegenzegel, indien gedeeld, dat van haar echtgenoot en het wapen op het linkerschildje dat van haar vader (2e helft 13de en 1e helft 14de eeuw).

Afb. V.4.1. Zegel Aleid van Diest, vrouwe van Royère, (1278-1291) (type 3, 3.06)¹²⁴
(foto H.J.J. Vermeulen).

Afb. V.4.2. Tegenzegel Aleid van Diest, vrouwe van Royère, (1278-1291) (type 3, 3.06)¹²⁵ (foto H.J.J. Vermeulen).

- V.6.4. Staande- of zittende-figuurzegel met twee wapenschildjes op het zegel toont twee wapenschildjes (rechts en links van de staande- of zittende vrouwen-figuur) en had geen tegenzegel. Was de dame ongehuwd, dan was het wapen op het rechterschildje dat van haar vader en het wapen op het linkerschildje dat van haar moeder. Was zij gehuwd, dan was het wapen op het rechterschildje dat van haar echtgenoot en het wapen op het linkerschildje dat van haar vader (2e helft 13de en 1e helft 14de eeuw).

Afb. V.5. Zegel Philippa van Gelre, vrouwe van Valkenburg en Monschau, (1275-1333) (type 4, 4.02) (foto H.J.J. Vermeulen).

V.6.5. Wapenzegel toonde een gedeeld wapen op het zegel. Was de dame ongehuwd, dan werd rechts het vaderlijk wapen en links het moederlijk wapen gebruikt. Was de dame gehuwd dat werd rechts het wapen van haar echtgenoot en links het vaderlijk wapen gebruikt (14de en 15de eeuw).

Afb. V.6. Agnes van Lichtenberg, vrouwe van Hardenbroek, (1327-1367) (type 5, 5.32) (foto H.J.J. Vermeulen).

Uit het onderstaande blijkt dat de hierboven aangegeven typering in de praktijk niet altijd werden gevolgd. Teneinde dit te adstrueren, wordt hieronder een achttal afwijkende vrouwelijke zegels besproken.

1. Margaretha van Gelre, dochter van Otto II en Margaretha van Kleef, vrouwe van Coucy, (nr. 3.02), huwde Enguerrand de Coucy, (1250-1311). Zij voerde in 1266 op haar zegel een staande-figuurzegel met één ongebroken wapen (Coucy) en op haar tegenzegel een ongebroken wapen Coucy. Hier zou op het zegel een linker wapenschildje met het wapen van haar vader (Gelre) en op het tegenzegel een

- gedeeld wapen met rechts het wapen van haar echtgenoot (Coucy) en links dat van haar vader (Gelre) worden verwacht.
2. Maria van Gelre, dochter van Otto II en Philippa van Dammartin, vrouwe van Trankeel, Belle en Kestrecke, (1281-circa 1306), (nr. 3.04). Zij voerde in 1291 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Rechts Gelre en links Gelre en op haar tegenzegel een ongebroken wapen: Gelre. Hier zou op het zegel op het linkerschildje het moederlijk wapen (Dammartin) en op het tegenzegel een gedeeld wapen rechts dat van haar vader (Gelre) en links dat van haar moeder (Dammartin) worden verwacht.
 3. Maria van Brabant, oudste dochter van Godfried van Brabant-Aarschot en Johanna van Vierzon, vrouwe van Vierzon, (1297-†1331), (nr. 3.09), huwde Walram, graaf van Gulik, (1275-†1297). Zij voerde in 1308 en 1313 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Rechts Gulik en links Brabant-Aarschot en op haar tegenzegel een ongebroken wapen Gulik en in de vier nissen telkens Vierzon. Hier zou op het tegenzegel een gedeeld wapen rechts dat van haar echtgenoot (Gulik) en links dat van haar vader (Brabant-Aarschot) worden verwacht.
 4. Philippa van Gelre, dochter van Otto II en Philippa van Dammartin, vrouwe van Susteren, (1275-† na 1294) (nr. 4.02), huwde Walram, heer van Valkenburg, Monschau en Sittard, (1254-†1302). Zij voerde in 1276 op haar zegel twee wapenschildjes. Rechts Gelre en links Valkenburg. Hier gaat op het zegel de voorkeur uit naar het wapen van Philippa boven dat van Walram.
 5. Mechteld van Loon, dochter van Arnold en Margaretha van Vianden, (erf)gravin van Loon en Chiny, (1303-1331), (nr. 407), huwde Godfried van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, (1298-1331). Zij voerde van 1303 en 1305 op haar zegel een gedeeld wapen: I. Loon/Chiny en II. Heinsberg. Hier gaat op het zegel de voorkeur uit naar het wapen van Mechteld boven dat van Godfried.
 6. Katharina van Durbuy, dochter van Gerard van Luxemburg, heer van Durbuy, en Mechteld van Kleef, (1290-†1328), (nr. 5.23), huwde in eerste echt Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, (1261-†1287), en in tweede echt Wolfert van Borselen, heer van Veere, ridder, (1271-†1299). Zij voerde in 1312 op haar zegel een ongedeeld wapen (Luxemburg). Hier zou op het zegel een gedeeld wapen rechts dat van Wolfert, haar tweede echtgenoot (Borselen) en links dat van Gerard, haar vader (Luxemburg) worden verwacht. Haar beide echtgenoten waren echter al jaren geleden overleden.
 7. Johanna van Voorne, dochter van Albert en Mechteld van Wezemaal, vrouwe van Bergen op Zoom, (1341-†1349) (nr. 5.27). Zij voerde in 1341 als ongehuwde dochter op haar zegel een gedeeld wapen: I. Wezemaal en II Voorne. Rechtlijnig in de leer had dit I. Voorne en II. Wezemaal moeten zijn.
 8. Johanna van Voorne, dochter van Albert, en Mechteld van Wezemaal, vrouwe van Bergen op Zoom, (1341-†1349) (nr. 5.28), huwde Jan, heer van Valkenburg, Monschau en Bütgenbach, (†1352). Zij voerde in 1342 op haar zegel een gedeeld wapen: I. Valkenburg en II Voorne/ Wezemaal. Dit zou I. Valkenburg en II. Voorne moeten zijn.

Conclusie.

Het vrouwelijke zegel werd in de 13de tot 15de eeuw geregeld gebruikt. Uit het onderzoek blijkt dat er vijf verschillende typen vrouwenzegels zijn te herkennen.

Hieruit komt verder naar voren, dat de ongehuwde vrouw op haar zegel het wapen van haar vader (rechts) en dat van haar moeder (links) voerde en de gehuwde vrouw het wapen van haar echtgenoot (rechts) en dat van haar vader (links). De vorm van het zegel, dat door vrouwen werd gebruikt, blijkt twee basisvarianten te kennen. Zo werd voor de staande-figuurzegels de ovale vorm, en voor de jachtzegels en de wapen zegels de ronde vorm gehanteerd. Met het wapenzegel is de ontwikkeling van het vrouwelijke zegel eigenlijk voltooid. Na de middeleeuwen stond, voor zover is nagegaan, de verdere typologische ontwikkeling van het vrouwelijk zegel vrijwel stil. Hun zegels werden alleen nog maar gedetailleerder en ingewikkelder. Soms speelden de vorm van het zegel, de toevoegingen aan het wapen en de toevoegingen aan het wapenschild, alsmede het randschrift of de randschriften nog een rol. De ontwikkeling van het wapenschild uitte zich voornamelijk in de toevoegingen van helmen, helmtekens en schildhouders. Voor de genealogie is deze informatie van belang omdat daarmee de veranderlijkheid en verscheidenheid van het wapen en randschrift op het vrouwelijke zegel in de 13de tot 15de eeuw, middels typering en familiale informatie, kan worden aangetoond en verklaard, en als waardevolle informatielaag worden benut.

V.7. Ontwikkeling randschrift.

De interpretatie van de op- en inschriften op de zegels is voor de genealogie van groot belang. Het randschrift van het mannelijke en het vrouwelijke zegel geeft informatie over de voornaam, de toenaam, het bezit en de titel van de zegelaar of de zegelaarster. Ook kan het randschrift informatie geven over het familieverband (primogenitus, frater, filius, filia van, enz.) van beide. Hierbij moet een onderscheid worden gemaakt tussen het randschrift op het zegel en dat op het tegenzegel. De mannelijke zegels met een tegenzegel hebben daarop meestal een randschrift. Alleen de vrouwelijke zegels van het type 2 en 3 hebben een tegenzegel met een randschrift. De aanduiding van de zegelaar of de zegelaarster in de oorkonde hoeft niet altijd in overeenstemming te zijn met de inhoud van het randschrift van het zegel aan die oorkonde. Het is regelmatig het geval dat de zegelaar of de zegelaarster een nieuw bezit of een nieuwe titel heeft verworven of gekregen die wel in de oorkonde wordt vermeld maar nog niet op het zegelstempel is verwerkt. Het zegel ijlt als het ware na! Daarnaast kan het randschrift de informatie van de bezegelde tekst aanvullen, verhelderen of zelfs tegenspreken dan wel corrigeren.

V.7.1. Randschrift zegel.

De veranderlijkheid en verscheidenheid van de randschriften van de mannelijke en vrouwelijke zegels in de 13de, 14de en 15de eeuw uit de hoge, modale en lage adellijke families wordt in onderstaand overzicht getoond en verklaard.

In dit overzicht hebben veel zegelaars uit de vorstendommen en heerlijkheden in de Nederlanden in de late middeleeuwen een plaats gevonden. Beoogd is een verscheidenheid en representativiteit te bereiken die generaal observaties mogelijk maakt. Het betreft 13 mannelijke en 8 vrouwelijke zegels, die chronologisch - op basis van eerste vermelding - zijn geordend. Elk randschrift is een informatieve laag die voor iedere genealoog op zoek naar bruikbare gegevens, uit die vorstendommen en heerlijkheden in die tijd, van belang is, maar nog te weinig wordt benut. Uit elke beschrijving is een les te leren die voor de genealogie nuttig is.

Mannelijke zegels.

01. Gerard van Gelre, graaf van Boulogne, noemde zich op zijn zegel uit het jaar 1181/2¹²⁶: GE[RAR]DI • CO[MIT]IS • BOLONIE. Ida van Boulogne, zijn echtgenote, noemde zich op haar zegel van onbekende datum¹²⁷: IDE • COMITISSE • BOLONIE. Voornoemde Gerard, († kort voor 1182) was de oudste zoon van Hendrik, graaf van Gelre en Zutphen, (circa 1110-†1182), graaf van Gelre, (1138-1182), en Agnes N. Gerard is vóór zijn vader overleden.
Les: Gerard is graaf van Boulogne en geen graaf van Gelre.
02. Otto, graaf van Gelre en Zutphen, (1229-1271), heeft meerdere afdrukken van twee verschillende zegelstempels nagelaten. Op het eerste zegelstempel, waarvan een afdruk uit 1230¹²⁸, noemde hij zich: OTTONIS • COMITIS • GELRENSIS • ET • SUTFANIENSIS. Op het tweede zegelstempel, dat van 1236¹²⁹ tot 1270 werd gebruikt, is het randschrift van het tegenzegel nodig om Otto's voornaamste bezit aan te duiden. Het randschrift op dit tweede zegel luidt: OTTONIS • COMITIS • GHELRENCIS en dat op het tegenzegel: ET • ZUTPHANIENCIS.
Les: De randschriften van het zegel en het tegenzegel vullen elkaar aan.
03. Hugo Boeter, knape, zoon van Herbaren en jongste broer van Jan I, heer van Arkel, (1247-1284)¹³⁰, werd in een oorkonde uit 1284¹³¹: Hugo dictus Boeter, famulus, genoemd. Hij voerde als wapen twee gekanteelde dwarsbalken en als randschrift: (HU)GO • (BOE)TER • DE • ARCLE.
Les: Hugo Botter is een zoon uit het geslacht Van Arkel.
04. Reinier van Stolberg, heer van Gronsveld, werd in de oorkonde uit 1261¹³²: Reinerus nobilis vir, dominus de Grunsvelt, genoemd. Volgens een oorkonde uit 1255¹³³ was hij een zoon van Willem, heer van Stolberg en Gronsveld, en Lutgard. Op zijn zegel voerde hij als wapen: Een verkort kruis in elk der kwartieren vergezeld van een lelie en als randschrift: + S(IGILLUM) • REINARDI • DE • STOLB[ERG].
Les: De heer van Gronsveld stamt uit het geslacht Van Stolberg.
05. Floris van Holland, zoon van graaf Floris IV en Machteld van Brabant, voogd van Holland, (1256-†1258), noemde zich voor het eerst in 1255 en voor het laatst in 1258¹³⁴ in het randschrift op zijn zegel: FLORE(N)TII • DE • HOLLA(N)DIA • G(ER)MANI • D(OMI)NI • W(ILHELM)I • ROM(ANORUM) • REG(IS) • ILLUS(TRI)S.
Les: Floris van Holland is een broer van heer Willem, Roomskoning.
06. Sweder van Abcoude, ridder, noemde zich in de oorkonden uit 1268 en 1280¹³⁵: Suederus de Apekewoude, miles, of Suedherus de Apekewolde, miles. Hij bevestigde aan beide oorkonden een zegel met het wapen: Drie zuilen en het randschrift: + S(IGILLUM) • MILITIS • SVEDERI (1268) of + S(IGILLUM) • SVEDERI • MILITIS (1280).
Les: Sweder, ridder, stamt uit het geslacht Van Zuilen.
07. Hendrik van Gelre, ridder, (1269-1302)¹³⁶, die dertienmaal wordt vermeld, is vermoedelijk vóór 1310 overleden en in 1312 zeker dood. Hij voerde in 1273¹³⁷ en 1286 (3x)¹³⁸ als wapen: Een leeuw op een veld bezaaid met blokjes met een schuinbalk over alles heen (Gelre). Hij noemde zich in het randschrift van zijn zegel: HENRICI • MILITIS • F(RAT)RIS • COMITIS • GELRE(N)SIS¹³⁹. Ook in verschillende oorkonden noemde hij zich: Hendrik van Gelre, ridder, broer van Reinoud I, graaf van Gelre. Hij huwde tweemaal, ten eerste met Elisabeth, vrouwe van Grubbenvorst, weduwe van heer Willem I, heer van Millen, (1272-1272), ten

tweede met Elisabeth, voogdes van Stralen, (1310-1330). In een oorkonde van 1290 wordt hij 'Henricus miles dominus de Burne, frater nobilis viri domini comites Gelrie' genoemd. Aangezien Willem II van Millen, zijn stiefzoon, zich in 1299 heer van Grubbenvorst en Millen noemde en in 1326 met het huis te Grubbenvorst met alle toebehoren, het overste huis te Born, het overste huis te Wickerode, enz. werd beleend, mogen wij aannemen dat Hendrik zich heer van Born noemde als voogd over de kinderen van Willem I, heer van Millen, en Elisabeth, vrouwe van Grubbenvorst, zijn (overleden) echtgenote. Hendrik zet ons op het verkeerde been. Hij werd telkenmale broer van de graaf van Gelre (Reinoud I) genoemd, hij was ridder (en edelheer) en hij had op zijn wapen een (rechter)-schuinbalk. Hij is echter niet verwekt in het echtelijke bed van Otto II en Philippa van Dammartin, graaf en gravin van Gelre en Zutphen. Dit volgt uit het feit, dat hij geen belangrijke goederen heeft meegekregen en laag in de rangorde op de getuigenlijsten staat. Hij is bij drie gelegenheden in 1286 borg voor Reinoud I, graaf van Gelre, respectievelijk op de achtste en de elfde plaats in de getuigenrij. Hij is dus wel familie maar niet echt.

Les: De (rechter)schuinbalk maakt Hendrik, ridder, broer van de graaf van Gelre, tot een bastaard.

08. Herbaren van de Lede, ridder, (1272-1294) (1296[†]), zoon van Jan, en jongste broer van Floris, heer van de Lede, Hugo, heer van de Lede, en Jan van de Lede¹⁴⁰. Hij werd in de zeventien keren, dat hij onder de levenden werd vermeld, afwisselend Van de Lede en Van Haastrecht genoemd. In een eerste oorkonde uit 1272¹⁴¹ noemde hij zich Herbaren van de Lede, heer van Haastrecht en de Vlist, en in een oorkonde uit 1293¹⁴² Herbaren, heer van Haastrecht, ridder. Met uitzondering van de vermelding uit 1272 werd hij in alle overige vermeldingen als ridder bestempeld. Hij zegelde, zowel als Herbaren van de Lede en als Herbaren van Haastrecht, met hetzelfde zegelstempel. De mooiste afdruk, uit de vijf die van zijn zegelstempel bewaard zijn, stamt uit 1285¹⁴³. Het wapen op dit zegel toont: Twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken en het randschrift luidt: + S(IGILLUM) • HARBERNI • MILITIS • DE • HA(E)STRI(C)HT.

Les: Herbaren, ridder van Haastrecht, is een lid van het geslacht Van Arkel.

09. Hendrik van Loenersloot, ridder, werd in de oorkonde uit 1273¹⁴⁴: Henricus de Lonreslote, miles, genoemd. Hij voerde als wapen een Sint-Andrieskruis en als randschrift: S(IGILLUM) • HENRICI • SPLENTER • DE • L(ON)RESLO(ET).

Les: Hendrik Splinter van Loenersloot is een lid van het geslacht Van Loenersloot.

10. Willem IV van Horne, oudste zoon van Willem III, heer van Horne en Altena, heer van Kortessem, (1277-†1301), werd in de oorkonde van 1277¹⁴⁵: Legitimus filius et senior nobilis viri W(ILHELMII), domini de Horne et de Altena, genoemd. Hij voerde als wapen negen hoorns (3.3.2.1) en als randschrift: + WILL(ELMI) • DE • HORNE • P(RI)MOGE(N)ITI.

Les: Willem van Horne is het eerstgeboren kind van Willem van Horne.

11. Jan Mulart van Borselen, zoon van Hendrik Wisse van Borselen, ridder, (1290-†1303)¹⁴⁶, werd in de oorkonden van 1290¹⁴⁷: Jehans de Bersele en 1299¹⁴⁸: Janne van Bersele, ridder, genoemd. Hij huwde Beatrix van Haarlem, dochter van Willem en Katharina, vrouwe van Wissekerke, (1308-1331)¹⁴⁹. Hij voerde als wapen een dwarsbalk met drie sterren in het schildhoofd met een schuinstaak over alles heen en als randschrift: + S(IGILLUM) • IOH(ANN)IS • MULART • DE • WISSEKERKE.

Les: Jan Mulart van Wissekerke is een Van Borselen.

12. Costijn van Cats werd in de oorkonde uit 1292¹⁵⁰: Costijn van Cats, zoon van heer Hendrik, genoemd. Hij voerde als wapen een Sint-Andrieskruis van twaalf aanstotende ruiten met een dwarsbalk over alles heen en als randschrift: + S(IGILLUM) • COSTINI • F(ILIUS) • D(OMI)NI • HENRICI • MILITIS • DE • KAT(S).
Les: Costijn is een zoon van heer Hendrik ridder van Cats.
13. Nicolaas van Putten, knape, werd in de oorkonde van 1298¹⁵¹: Niclais van Pitte (PUTE?), cnape, genoemd. Hij voerde een gemetselde put met putgalg, waaraan een emmer op zijn zegel van 1296-1303¹⁵². Het vreemde randschrift noemde hem: NICOLAI • (D)E • PITTEO (PUTEO?).
Les: Het randschrift roept vraagtekens op met betrekking tot de toenaam van Nicolaas.

Vrouwelijke zegels.

01. Richarda van Scheyern-Wittelsbach, gravin van Gelre en Zutphen, (circa 1185-1231), huwde rond 1185 met Otto I, graaf van Gelre en Zutphen, (†1207). Na diens overlijden trad zij in en werd abdis van de Munsterabdij te Roermond. Uit beide perioden van haar leven zijn zegels bewaard gebleven. Afbeelding van de staande gravin met een boek in de hand en afbeelding van de staande abdis met beide handen een boek vasthoudend. Zij zegelde in 1201 en 1203¹⁵³ als gravin van Gelre: + RICHARDIS • DEI • GRATIA • GELRENSIS • COMITISSA en in 1229¹⁵⁴ als abdis van Roermond: ABBA(TI)SSE • DE • ROREMU(N)DE.
Les: Richardis is in 1201 en 1203 gravin van Gelre en in 1229 abdis van Roermond.
02. Aleid van Holland, dochter van graaf Floris IV en Machteld van Brabant, gravin van Henegouwen en voogdes van Holland, (1246-†1284), noemde zich voor het eerst in 1258 en voor het laatst in 1262¹⁵⁵: ALEIDIS • SORORIS • WI(LHELM)I • COMITIS • HOL(L)ENDIE en voor het eerst in 1264 en voor het laatst in 1284¹⁵⁶: AELYDIS • SORORIS • (QUON)DAM • WIL(HE)L(MI) • RE[GIS • RO]M(ANORUM) • ET • UXOR • (QUON)DAM • D(OMI)NI • IOH(ANN)IS • DE • AVENN(ES).
Les: Aleid noemt zich 1258-1262 zuster van Willem, graaf van Holland, en 1264-1284 zuster van wijlen Willem, Roomskoning, en echtgenote van wijlen heer Jan van Avesnes.
03. Het zegel van Philippa van Dammartin, (1253-†1277/81), weduwe van Raoul van Issoudun, graaf van Eu, (1214-1246), weduwe van Raoul, heer van Coucy, (1215-†1250), en weduwe van Otto II, graaf van Gelre en Zutphen, (circa 1215-†1271), is een mix van het randschrift op haar zegel, gebruikt tijdens haar eerste huwelijk, en het wapen op haar tegenzegel tijdens haar derde huwelijk. In die eerste periode was zij gravin van Eu en vrouwe van Arguel en dit komt vreemd genoeg nog op haar zegel uit 1271¹⁵⁷ tot uiting: [P]HILIPE • COMITIS(S)E • AVGI • ET • D(OMI)NE • [DE • ARGUELLO]. Op het tegenzegel van dezelfde datum voerde zij als wapen een leeuw op een veld bezaaid met blokjes (Gelre). Haar nieuwe tegenzegel met als randschrift: [SIGI]LLUM • MEUM • SECRE[TUM] zal vermoedelijk eerder klaar zijn geweest.
Les: Het randschrift op het zegel van Philippa is een kruisbestuiving van haar zegel als gravin van Eu met dat van haar als gravin van Gelre.

04. Beatrix wordt in de oorkonde uit 1261¹⁵⁸ Beatrix, edelvrouwe, echtgenote van Reinier, edelheer, heer van Gronsveld genoemd. De edelvrouwe staande met een lelietak. Het randschrift op haar zegel zonder wapen noemt haar: • BEATR[IC]IS • DOMINE • DE • STHOLBORG. De vernoeming in de oorkonde maakt duidelijk, dat edelvrouwe Beatrix met edelheer Reinier, heer van Gronsveld, was gehuwd. Het voormalige bezit van de heerlijkheid Stolberg komt vermoedelijk in het randschrift van haar zegel nog tot uiting.
Les: Beatrix is vrouwe van Stolberg en gehuwd met Reinier heer van Gronsveld.
05. Sophia van Mechelen, weduwe van Hendrik, heer van Breda, (1267-†1299/ 1300)¹⁵⁹ werd in een oorkonde uit 1291¹⁶⁰: Sophia de Machlinia, relict Henrici bone memorie quondam domini de Breda genoemd. Zij was tijdens het leven van haar man, (1250-1268), vrouwe van Breda en Bergen en na diens overlijden in 1274 vrouwe van Schoten en Merksem, in 1276 vrouwe van Schoten en Wouw en in 1288/89 vrouwe van Ligny¹⁶¹. Zij voerde in 1291¹⁶² een gedeeld wapen: I. Drie palen en II. Drie Sint-Andrieskruisen. Rs. : + S(IGILLUM) • SOPHIE FILIE • D(OMI)N(I) • MACHLI(NI)A.
Les: Sophia is een dochter van de heer van Mechelen.
06. Margaretha van Vlaanderen, gravin van Gelre en Zutphen, (1286-1331), huwde in 1286 met Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, (†1326) (afgezet in 1318). De staande gravin met ter weerszijden een wapenschildje, op het rechterschildje een leeuw met blokjes (Gelre) en op het linkerschildje een leeuw (Vlaanderen). Zij liet het feit, een dochter van de graaf van Vlaanderen te zijn, duidelijk op haar zegel van 1286 tot 1328¹⁶³ tot uitdrukking komen. Zij noemde zich daarop: MARGHARETE • FILIE • COMITIS • FLANDR(IE) • COMITISSE • GHELRE(NSI)S.
Les: Margaretha is een dochter van de graaf van Vlaanderen en gravin van Gelre.
07. Oda van Kruiningen, (1287-1312), vrouwe van Teilingen - tijdens haar eerste huwelijk met Willem III van Teylingen, (1272-†1283) - en vrouwe van Resseghem - tijdens haar tweede huwelijk met Gerard IV van Resseghem, (1276-1312) - voerde zij in 1312¹⁶⁴ een gedeeld wapen: I. Een staande leeuw met een barensteel van drie hangers (Teilingen) en II. Drie palen (Kruiningen) en als randschrift: + S(IGILLUM) • ODE • [FILIE] • D(OMI)NI • HUG(E)S • D[E] • C(RU)NI(N)GHE • MILITIS.
Les: Oda is de dochter van heer Hugo van Kruiningen.
08. Sophia van Mechelen, (1310-†1329), heeft in de periode dat zij met Reinoud II, graaf/hertog van Gelre en graaf van Zutphen, (circa 1295-†1343), was gehuwd twee zegelstempels gebruikt. Op het eerste stempel, waarvan een afdruk uit 1318¹⁶⁵ over is gebleven, staat de jonggravin met een wapenschildje in haar rechterhand waarop een leeuw met blokjes (Gelre), en aan haar linkerkant een wapenschildje waarop drie palen (Berthout). Zij noemde zich: SAPHIE • DE • MACHL(INIA) • UXOR • [REYN]ALDI • P(RI)MOG(ENITI) • COMITIS • GHELRI[E]. Op het tweede stempel, waarvan diverse afdrucken uit de periode 1327 tot 1328¹⁶⁶ bewaard zijn gebleven, staat de gravin met ter weerszijden een wapenschildje, op het rechterschildje een leeuw met blokjes (Gelre) en op het linkerschildje drie palen (Berthout). Zij noemde zich: SOPHYE • DE • MACHLINIA • COMITISSE • GELRENSIS.
Les: Sophia van Mechelen is in 1318 echtgenote van Reinoud I eerstgeborene van de graaf van Gelre en in (1327-1328) gravin van Gelre.

Conclusie.

Het randschrift op het zegel geeft veelal meer informatie dan op basis van de bezegelde tekst mag worden verwacht. Zo is er soms een kruisbestuiving van de titels uit meerdere huwelijken, zijn er familie-aanduidingen, zoals de dochter, (oudste) zoon, broer of zus van en wordt de toenaam van vader en de toenaam (via titel) van echtgenoot vermeld. Eveneens valt het op dat de combinaties van het wapen en randschrift vaak verhelderende inzichten opleveren. Hugo Boeter, knape, in de oorkonde blijkt Hugo Boeter van Arkel in het randschrift te zijn, Herbaren van de Lede, heer van Haastrecht en de Vlist, in de oorkonde is Herbaren van Haastrecht, ridder, in het randschrift en Jan Mulart van Borselen in de oorkonde is Jan Mulart van Wissekerke in het randschrift. Met de combinatie van de tekst in de oorkonde en die op de randschriften kan genealogisch grote winst worden geboekt.

V.7.2. Randschrift tegenzegel.

Naast het eigenlijke zegel is in veel gevallen ook sprake van toepassing van een tegenzegel. Het is de vraag of de bruikbaarheid van de informatielagen daarop voor de genealoog gelijk is aan die van het zegel. In onderstaand overzicht worden daarom voorbeelden van de veranderlijkheid en verscheidenheid van de randschriften van de mannelijke en vrouwelijke tegenzegels in de 13de, 14de en 15de eeuw van de adellijke families gegeven. Het betreft hier alleen de hoge adel. De modale adel, die slechts zelden een tegenzegel gebruikte, en de lage adel, die geen tegenzegel gebruikte, zijn uit dit overzicht weggelaten. Het betreft mannelijke en vrouwelijke tegenzegels, die binnen de subgroepen chronologisch - op basis van eerste vermelding - zijn geordend. De subgroepen worden gedefinieerd door de verschillen in de randschriften van de tegenzegels. Bij de eerste subgroep bestaat de tekst van het randschrift uit geheim-, klein-, tegen- of sluitzegel, bij de tweede subgroep uit de naam en titel van de zegelaar/zegelaarster en bij de derde subgroep uit de titel en soms de naam van de zegelaar/zegelaarster.

Het randschrift op het tegenzegel is meestal eenvoudiger dan dat op het zegel. Vaak luidt dit slechts (in vertaling) geheimzegel, kleinzegel, tegenzegel of sluitzegel. Soms werd dit randschrift vervangen door de naam alsmede de titel van de zegelaar/zegelaarster, zoals Willem, graaf [van] Friesland, (1204-1206)¹⁶⁷; Floris van Holland, (1255-1258)¹⁶⁸; Maria van Gelre, (1281-1201)¹⁶⁹; Elisabeth, jonkvrouw van Gelre, (1329)¹⁷⁰; Aleid, vrouwe van Putten en Strijen, (nà 1354-vóór 1361)¹⁷¹. Het eenvoudige randschrift op het tegenzegel kon ook worden aangevuld met de naam en de titel van de zegelaar of zegelaarster, zoals Geheimzegel graaf Otto van Gelre, (1207)¹⁷²; Geheimzegel graaf Gerard van Gelre, (1224-1227)¹⁷³; Geheimzegel M[achteld], gravin van Holland, (1259-1260)¹⁷⁴; Tegenzegel gravin van Kleef, (1298)¹⁷⁵; Tegenzegel vrouwe van Breda, (1276)¹⁷⁶; Geheimzegel gravin van Kleef, (1277)¹⁷⁷; Geheimzegel Floris, graaf van Holland, (1278-1295)¹⁷⁸; Sluitzegel gravin van Henegouwen, (128.)¹⁷⁹; Geheimzegel Margaretha, gravin van Gelre, (1286-1328)¹⁸⁰; Geheimzegel gravin van Holland, (1291)¹⁸¹; Geheimzegel Jan, graaf van Holland, (1297-1299)¹⁸²; Geheimzegel Elisabeth, gravin [van] Holland [en] Zeeland (1299)¹⁸³; Geheimzegel Maria, (1308-1313)¹⁸⁴; Kleinzegel gravin van Gulik, (1315)¹⁸⁵.

Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, (1271-1326), heeft gedurende zijn regeerperiode drie verschillende zegelstempels laten snijden. In alle voorkomende gevallen was het randschrift op deze zegels: Zegel Reinoud, graaf van Gelre; dat op

zijn tegenzegel: en van Zutphen, (1279-1318)¹⁸⁶. Reinoud had in feite zowel het randschrift van het zegel als dat van het tegenzegel nodig om zijn titels te kunnen weer-geven. Zijn opvolger Reinoud II heeft gedurende zijn leven vijf verschillende zegelstempels laten snijden. Van het oudste zegelstempel heeft het tegenzegel als randschrift: Geheimzegel van Reinoud eerstgeborene van de graaf van Gelre, (1321-1323)¹⁸⁷. Hij heeft gedurende zijn ruime regeerperiode als graaf en hertog van Gelre en graaf van Zutphen, vier verschillende zegelstempels laten snijden, (1326-1343)¹⁸⁸. Het randschrift op het eerste zegel (1326) was: Zegel van Reinoud, zoon van de graaf van Gelre; op het tweede (1327-1338): Reinoud, graaf van Gelre; op het derde (1339): Reinoud, bij de gratie Gods [hertog] van Gelre en op het vierde: Geheimzegel (zonder tegenzegel) van Reinoud, bij de gratie Gods hertog van Gelre¹⁸⁹. Het randschrift op het eerste en het tweede tegenzegel was: en van Zutphen; en op het derde tegenzegel: en graaf van Zutphen. Ook hier werd dus zowel het randschrift van het zegel als dat van het tegenzegel gebruikt om de titels een leesbare plaats te kunnen geven. Maria en Katharina van Gelre, zijn dochters hadden als randschrift op hun tegenzegels: Geheimzegel Maria, koningin van Schotland, (1460-1462)¹⁹⁰ en Geheimzegel Katharina, dochter tot Gelre, (1478)¹⁹¹. En 'last but not least' Philippa van Gelre, dochter van Adolf van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, voerde als randschrift op haar tegenzegel: Zegel Philippa bij de gratie Gods hertogin van Lotharingen en Bar, (1498)¹⁹².

Conclusie.

De randschriften op de kleinere tegenzegels bevatten veel minder informatie dan die op de zegels. Vaak bestaat de tekst uit niet meer dan geheim-, klein-, tegen- of sluitzegel of uit de naam en de titel van de zegelaar/zegelaarster of uit de titel en soms de naam van de zegelaar/zegelaarster. Soms is de ruimte voor het randschrift op het tegenzegel en die op het zegel nodig om de volledige titulatuur van de zegelaar te kunnen onderbrengen. Achteraf is duidelijk geworden dat voor de genealogie, in tegenstelling tot het randschrift op het zegel, heel weinig extra informatie uit het randschrift op het tegenzegel wordt verkregen. Het randschrift op het tegenzegel is, in vergelijking met het randschrift van het zegel, zeer eenduidig en weinig onderhevig aan veranderingen.

V.8. Ruiterzegel¹⁹³.

In de literatuur ontbreekt systematisch onderzoek naar het gebruik van het ruiterzegel. Afgezien van het iconografisch aspect - dat hier buiten beschouwing blijft - is het voor genealogisch onderzoek van belang of de toepassing van deze beeldtaal een binnen en tussen families onderscheidend element is geweest. Daarbij gaat het dus om de vraag of het gebruik van een ruiterzegel gerelateerd is aan de sociale rangorde en/of aan de hiërarchie binnen een familie. Met andere woorden, kan het al dan niet hanteren van dit type zegel iets zeggen over sociale stijging of daling binnen een familie of groep, dan wel over anciënniteit. Het hiernavolgende berust, zoals bij de hieraan voorafgaande paragrafen over de ontwikkeling van het vrouwelijk zegel en de ontwikkeling van het randschrift op het mannelijk en vrouwelijk zegel, op eigen waarneming.

Het ruiterzegel bestond meestal uit twee zijden, het zegel en tegenzegel. Het zegel (de voorzijde), waarop de ruiter te paard naar links of rechts rijdend, meestal met zwaard en schild werd afgebeeld. Het wapen kwam aanvankelijk alleen voor op het schild, maar later ook op de dekkleden en soms op de ridderschouder. De helm van de

ruiter werd vaak getooid met een helmteken en helmkleden, terwijl het hoofd van het paard soms van een hoofdtooi werd voorzien. Het wapen op het zegel van het ruiterzegel toonde dezelfde dynamische aanpassingen als hierboven beschreven. Op het tegenzegel (de achterzijde) werd meestal het wapen van de ruiter opnieuw afgebeeld. Het randschrift van dit tegenzegel kende twee varianten, de veel gebruikte eerste variant SIGILLUM SECRETUM (geheimzegel) en de minder gebruikte tweede variant CLAVIS SIGILLI (letterlijk: zegelsleutel). In de praktijk van het zegelen werd het zegel van het ruiterzegel op de strook aan de oorkonde bevestigd, waarna het tegenzegel van het ruiterzegel hier tegenaan werd gedrukt. De vertaling van CLAVIS SIGILLI met 'sluitzegel' geeft deze gang van zaken beter weer.

Een voorlopige inventarisatie levert de indruk op dat sommige leden van de hoge en modale adel, in de tweede helft van de 13de en eerste helft van de 14de eeuw een ruiterzegel gebruikten. Het ruiterzegel werd bij de hoge adel gebruikt door de regerend vorst en diens oudste zoon (o.a. Gerard, graaf van Boulogne, oudste zoon van Hendrik, graaf van Gelre en Zutphen, alsmede Reinoud II, oudste zoon van Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen) en bij hoge sondering door een ander familielid (Floris van Holland, namens Willem II, Roomskoning, zijn broer).

Naar het gebruik van het ruiterzegel door leden van de hogere en modale adel is nog veel meer onderzoek nodig. Een van de vragen die men zich kan stellen is of het ruiterzegel alleen door het hoofd van de familie werd gebruikt. Tot dusverre is een duidelijk antwoord daarop nog niet mogelijk.

In het geval van het geslacht van Borselen voerden Floris, heer van Borselen en Goes, ridder, uit de hoofdtak, en Hendrik Wisse van Borselen, ridder, en Wolfert van Borselen, ridder, uit een zijtak van de familie van Borselen, alle drie een ruiterzegel. Voor Floris, heer van Borselen en Goes, ridder, is dit als hoofd van de familie vanzelfsprekend, voor Hendrik Wisse van Borselen, ridder, die in de jaren 1263-1266, gemeenschappelijk met Peter, heer van Borselen en Goes, ridder, zijn broer optreedt, is dit begrijpelijk en voor Wolfert van Borselen, ridder, die in de jaren 1290-1299, na de moord op graaf Floris V en de zwakke graaf Jan I, geleidelijk aan de machtigste man was geworden in het graafschap Holland, is dit verklaarbaar (Geneagram Borgstelling 12 en Geneagram Vernoeming 33)¹⁹⁴.

Van de hoofdtak van het geslacht Van Kuyc hadden Jan I, heer van Cuijk, ridder, alsmede Hendrik van Kuyc, ridder, diens oudste, en Otto van Kuyc, ridder, diens jongste zoon, een ruiterzegel. Hendrik gebruikte het ridderzegel tijdens het leven van zijn vader. Hier is dus waarschijnlijk sprake van vorstelijke allure! Heer Jan I, heer van Cuijk, (1254-1308), had door zijn huwelijk met Jutta van Nassau, (1272-1313), en zijn rol in Duitsland, de Nederlanden en Engeland, een status die grensde aan die van de hoge adel. Hij was een schoonzoon van Hendrik II de Rijke Van Nassau, (1251†), en Mechteld van Gelre, († na 1251), daardoor was hij een zwager van Walram II, graaf van Nassau-Weilburg, (1289†), Otto I, graaf van Nassau-Dillenburg, (1290†), Gerard van Nassau, (1259-†1311), o.a. proost van Maastricht, Jan van Nassau, (1262-†1309), o.a. bisschop van Utrecht, en Adolf, graaf van Nassau-Weilburg, Roomskoning, (†1288)¹⁹⁵. Het land van Cuijk was daarenboven een rijksonmiddellijk leen. De jongste zoon Otto, heer van Cuijk, gebruikte het ridderzegel pas na het overlijden van Jan I, heer van Cuijk, zijn vader, Hendrik van Kuyc, zijn broer, en Jan II, heer van Cuijk, zijn oomzegger. Hij is dan hoofd van de familie! Van de zijtakken van het geslacht Van Kuyc, zoals Van Herpen, Van Asten en Escharen, Van Boxtel, en Van Leiden, gebruikte geen enkel lid een ruiterzegel (Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1). Hier lijken status en anciënniteit dus duidelijk een rol te spelen.

Mijn indruk is dat het ruiterzegel bij de hoge adellijke families in de regel alleen door de regerend vorst en diens oudste zoon en bij de modale adellijke families alleen door het hoofd van de familie en bij uitzondering door diens oudste zoon, werd gebruikt. Bij de lage adel heb ik in tegenstelling tot de hoge en modale adel, het gebruik van een ruiterzegel nergens aangetroffen. De conclusie moet dan ook luiden, dat onderzoek van het ruiterzegel als aparte categorie slechts een beperkte toegevoegde waarde voor het genealogisch onderzoek oplevert.

V.9. Meerdere zegelstempels.

In het door mij bestudeerde corpus is duidelijk naar voren gekomen dat de adellijke middeleeuwen in de loop van hun leven vaak over meer dan één zegel beschikten. De adellijke man verkreeg in ieder geval één zegelstempel bij zijn meerderjarigheid. De vrouw behorend tot de landsheerlijke, de 'landsheerlijke' families en de hoge adel had ook meestal een zegel. In de modale en lage adel, zoals de families Van Kuyc, Van Broekhuizen en De Cock, was dit lang niet altijd het geval. Binnen deze families was - door de vrouwelijke handelingsonbekwaamheid - het bezit en gebruik van het vrouwelijke zegel sterk ingeperkt. Bij de lage adel kwamen slechts bepaalde categorieën vrouwen voor het bezit en gebruik van een zegel in aanmerking.

Als het zegel verloren, versleten of gestolen was, werd hierin een begrijpelijke aanleiding gevonden om een nieuw zegelstempel te laten snijden. Indien op dat tijdstip de maatschappelijke status van de betreffende adellijke persoon, door een huwelijk, erfenis, ridderslag, functie- of een rangordewijziging, tevens was veranderd was dit opnieuw een reden om een nieuw zegelstempel te laten produceren. Bij een statusverandering kon ook direct een zegelaanpassing worden doorgevoerd. Ook opportunisme en toeëigening kunnen aanleiding zijn geweest om het wapen en randschrift op het zegel op onjuiste motieven te wijzigen. Binnen dit onderzoek zijn hiervan overigens geen voorbeelden gevonden.

Van drie personen in het bezit van meerdere zegelstempels geef ik hieronder als voorbeeld de zegelspecificaties. Het betreft Jan I, heer van Cuijk, ridder, (1254-1308), met vijf onderscheiden zegels, Otto, heer van Cuijk, ridder, enz., (1306-1350), met elf verschillende zegels, en Mechteld van Gelre, hertogin van Gelre en gravin van Zutphen, enz., (1336-†1384), met minimaal zes onderscheiden zegels.

1. Jan I, heer van Cuijk en Grave, ridder, (1254-†1308)¹⁹⁶, heeft vijf verschillende zegeltempels - voor een wapenzegel, verschillende ruiterzegels/geheimzegels en een kleinzegel - gebruikt. Hij wordt ridder in de periode tussen 16 augustus 1271¹⁹⁷ en 23 september 1276¹⁹⁸. In totaal zijn er 62 afdrukken van de verschillende zegelstempels in min of meer beschadigde staat van hem bewaard gebleven. Alle zegels en tegenzegels tonen het wapen van Kuyc twee dwarsbalken met acht merletten (3.2.3). De zegels hebben als randschrift + SIGILLUM IOHANNIS DOMINI DE KUC/KUIC en de tegenzegels hebben als randschrift: + SECRETUM IOHANNIS DOMINI DE KUC of + SECRETUM DOMINI DE KUC (Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1).
2. Otto van Kuyc, ridder, (1306-1350)¹⁹⁹, heeft elf verschillende zegelstempels gebruikt. De verschillende fasen uit het leven van Otto kunnen daarop worden afgelezen. Hij wordt ridder in de periode tussen 23 mei 1308 en 27 september 1312. Het vrijkwartier in zijn zegel als heer van Merum is niet te ontcijferen. Waarschijnlijk komt in dit vrijkwartier het wapen van Jutta van Nassau, zijn moeder - een klim-

mende, enkelstaartige leeuw op een veld bezaaid met blokjes - voor. Tijdens het leven van Jan I, heer van Cuijk, zijn vader, Hendrik, zijn oudste broer, (†1304), Willem, zijn oudere broer, (†1303), en Jan II, heer van Cuijk, zijn neef, (1308-1319), toonde het wapen van Otto van Kuyc een barensteel met vier hangers. Op de zegels met het vrijkwartier komt uiteraard deze barensteel niet voor. In totaal zijn er 53 afdrukken van de verschillende zegelstempels in min of meer beschadigde staat van hem bewaard gebleven. Alle zegels tonen het wapen van Kuyc twee dwarsbalken met acht merletten (3.2.3). De zegels hebben als randschriften + SIGILLUM OTTONIS DE KUYC DOMINI DE ZELHEM of DE MERHEM of DE KUYC De tegenzegels - totaal drie - hebben geen wapen en als randschrift S(IGILLUM) • SECRETI • MEI (Genegram Huwelijksvoorwaarden 1).

3. Mechteld van Gelre, (ca. 1325-†1384)²⁰⁰. Het gebruik van het vaderlijke en het moederlijke wapen, alsmede het wapen van de echtgenoten op het zegel wordt bijzonder mooi geïllustreerd in de serie (onderscheiden) zegels (een staande-figuurzegel en vijf wapenzegels) van Mechteld, hertogin van Gelre en gravin van Zutphen, (1371-1379). Zij was de tweede dochter uit het huwelijk van Reinoud, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, met Sophia Berthout, vrouwe van Mechelen. Mechteld van Gelre, die ca. 1325 werd geboren en op 21 september 1384 is gestorven, huwde tijdens haar lange leven driemaal. In eerste echt, in november 1336, met Godfried van Heinsberg, heer van Millen en Maaseik, (1336-†1342), zoon van Dirk, graaf van Loon en Chiny, alsmede heer van Heinsberg en Blankenberg, en Kunigonda van de Mark; in tweede echt, vóór 22 februari 1348, met Jan, graaf van Kleef, (1310-†1368), zoon van Dirk, graaf van Kleef, en Mechteld van Habsburg, en in derde echt, op 14 februari 1372, met Jan van Châtillon, graaf van Blois en Soissons, heer van Gouda, Schoonhoven, enz., (1372-†1381), zoon van Lodewijk van Châtillon, graaf van Blois, heer van Avesnes en Guise, en Johanna van Avesnes, gravin van Soissons, vrouwe van Beaumont, Chimay, Schoonhoven, Gouda, enz. In tegenstelling tot Margaretha, haar oudere zuster, en Isabella alsmede Maria, haar jongere zusters, is van Mechteld van Gelre geen zegel, zo zij er al een heeft gehad, als jonkvrouw bekend. Haar zusters noemden zich op hun jonkvrouwelijke zegel (wapenzegel), respectievelijk eerstgeborene van de graaf van Gelre en Zutphen (Margaretha)²⁰¹ en dochter van de hertog van Gelre (Isabella en Maria)²⁰²; zij voerden een gedeeld wapen: I. Gelre (vaderlijk wapen) en II. Berthout (moederlijk wapen). Het eerste zegelstempel (wapenzegel), waarvan afdrukken bewaard zijn gebleven, gebruikte Mechteld van Gelre²⁰³ in de periode 1345-1347. Zij was toen al weduwe van Godfried van Heinsberg (†1342) en waarschijnlijk nog niet hertrouwd (ca. 1348) met Jan van Kleef. Op dit zegelstempel noemde zij zich Mechteld van Gelre, vrouwe van Mechelen en Maaseik, en voerde zij een gedeeld wapen: I. Gelre (vaderlijk wapen) en II. Berthout (moederlijk wapen). De heerlijkheid Mechelen had zij ongetwijfeld van haar moeder Sophia Berthout geërfd en de heerlijkheid Maaseik had zij vermoedelijk van haar echtgenoot, Godfried van Heinsberg, als weduwgoed gekregen. Uit de periode, waarin zij gehuwd was met Jan, graaf van Kleef, (1310-†1368), zijn afdrukken van twee zegelstempels bewaard gebleven. Het eerste zegelstempel daarvan (wapenzegel) gebruikte zij²⁰⁴ in de periode 1349-1362. Hierop noemde zij zich Mechteld van Gelre, gravin van Kleef en vrouwe van Mechelen, en voerde zij een gedeeld wapen: I. Kleef (wapen echtgenoot) en II. doorsneden: a. Gelre (vaderlijk wapen) en b. Berthout (moederlijk wapen). Het tweede zegelstempel daarvan (wapenzegel) gebruikte zij²⁰⁵ in de periode 1365-1372. Hierop noemde zij zich Mechteld van Gelre, gravin van Kleef,

en voerde zij een gedeeld wapen: I. Kleef (wapen echtgenoot) en II. doorsneden: a. Gelre (vaderlijk wapen) en b. Berthout (moederlijk wapen). Hierbij moet nog worden opgemerkt, dat zij haar derde zegelstempel nog gebruikte (1372) na het overlijden (1368) van Jan van Kleef en nadat zij reeds een vierde zegelstempel had laten snijden. Het vierde zegelstempel (staande-figuurzegel), waarvan enkel en alleen één afdruk bewaard is gebleven, gebruikte Mechteld van Gelre²⁰⁶ in 1371. Zij is dan weduwe van Jan van Kleef (†1368) en nog niet hertrouwd (1372) met Jan van Châtillon. Op dit zegelstempel noemde zij zich waarschijnlijk (randschrift is fragmentarisch) nog gravin van Kleef en voerde zij als wapen: Kleef (wapen echtgenoot) (rechts) en gedeeld I. Gelre (wapen vader) en II. Berthout (wapen moeder) (links). Uit de periode, waarin zij gehuwd was met Jan van Châtillon, graaf van Blois en Soissons, heer van Gouda, Schoonhoven, enz., (1372-1381), zijn afdrukken van twee zegelstempels bewaard gebleven. Mechteld van Gelre was van 1371-1379, met min meer succes, hertogin van Gelre en gravin van Zutphen. Mogelijk is dit de verklaring voor het feit dat zij haar beide laatste zegelstempels geruime tijd door elkaar gebruikte: Een als hertogin van Gelre en gravin van Zutphen, welke titel zij na 1379 mocht behouden, en een als vrouw van Jan van Châtillon. Het eerste zegelstempel (wapenzegel) gebruikte zij²⁰⁷ in de periode 1374-1377. Hierop noemde zij zich: MECHTILD • DEI • GRA(CIA) • DUXISSE • GELR(IE) • COMETISSE • SUTPHAN(IE) en voerde zij een gedeeld wapen: I. doorsneden: a. Blois en b. gevierendeeld Henegouwen en Holland met een barensteel van drie hangers (met andere woorden het vaderlijk en moederlijk wapen van haar echtgenoot) en II. Gelre (vaderlijk wapen). Het tweede zegelstempel (wapenzegel) gebruikte zij²⁰⁸ in de periode 1375-1381. Hierop noemde zij zich: MECHTILD(IS) • DEI • GRA(CIA) • DUC(ISSE) • GELR(IE) • COMITISSE • BLESENS(IS) • (ET) • ZUPHAN(IENSIS) en voerde zij een gedeeld wapen I. Blois (wapen echtgenoot) en II. Gelre (vaderlijk wapen). Mechteld van Gelre, vrouwe van Millen en Maaseik, gravin van Kleef, hertogin van Gelre, gravin van Blois en Zutphen, heeft in haar leven zes onderscheiden zegelstempels gebruikt (Geneagram Algemeen 1).

Conclusie.

Het is opvallend dat Jan I, heer van Cuijk, en Otto van Kuyc, alsmede Mechteld van Gelre ingrijpende wijzigingen in hun leven hebben aangrepen om hun zegelstempels evolutionair en/of dynamisch aan te passen. Bij Jan van Kuyc, (ca. 1230-†1308), was de ridderslag de aanleiding en bij Otto van Kuyc waren het ridderschap, maar ook de verwerving en het verlies van de heerlijkheden Zelem en Merum, maar vooral de verwerving van het land van Cuijk de aanleidingen. Voor Mechteld van Gelre, vrouwe van Mechelen, (ca. 1325-†1384), zullen haar huwelijken met Godfried van Heinsberg, heer van Maaseik, (†1342), Jan, graaf van Kleef, (1310-†1368), en Jan van Châtillon, graaf van Blois en Soissons, heer van Gouda, Schoonhoven, enz., (1372-1381), alsmede de strijd om het hertogdom Gelre en het graafschap Zutphen, (1371-1379), de beweegredenen zijn geweest. Of Jan en Otto bij hun meerderjarigheid al een zegel hebben gekregen en of Mechteld een meisjeszegel heeft gehad is niet na te gaan. Voor het verlies, de slijtage en de diefstal van een zegelstempel zijn geen aanwijzingen in de bronnen bewaard gebleven.

V.10. Rangorde.

Aan het eind van dit hoofdstuk wordt ook aandacht besteed aan de rangorde. Aangezien de rangorde bij de getuigenissen, vernoemingen en bewapeningen een rol speelt is de behandeling daarvan op het eind van dit hoofdstuk op zijn plaats.

De vermeldingen van getuigen voor vorsten, landsheren en kerkelijke instellingen als bisdommen (bisschoppen en kapittels) en kloosters (abten en abdissen), enz., volgden, zoals blijkt uit veel rechtshandelingen in de bestudeerde periode, een duidelijke rangorde: geestelijken, leken, edelheren, ministerialen, ridders, knapen, oudere en jongere generaties. Dit had niet alleen betrekking op de rangorde van de getuigen en (mede)zegelaars in de tekst, maar ook op de rangorde van de zegelaars en (mede)zegelaars aan die oorkonde. Hetzelfde is het geval bij adellijke families in de late middeleeuwen in de Nederlanden. Duidelijke voorbeelden daarvan zijn de rangorden van de getuigen en (mede)zegelaars bij veel rechtshandelingen, zoals borgstellingen (beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen) en huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen van die adellijke families. Deze rangorde gold ook bij het voorofferen en paesnemen²⁰⁹.

Typische voorbeelden hiervan zijn een tweetal schenkingen repectievelijk van 20 april²¹⁰ en van 23 mei 1308²¹¹ door Jan I, heer van Cuijk, ridder, (1254-†1308), en Jutta van Nassau, zijn echtgenote, (1272-1313). Bij deze schenkingen speelt het merendeel van de nog levende kinderen uit het gezin van Jan I en Jutta en Jan II van Kuyc, de belangrijkste kleinzoon, alsmede het merendeel van de nog levende leden van de zijtakken van het geslacht Van Kuyc een rol. Van de samenstelling van het gezin van Jan I en Jutta is nog niet alles bekend. Hendrik van Kuyc, ridder, (1277-†1304)²¹², gehuwd met Aleid van Diest, (1278-1291)²¹³, de oudste zoon, sneuvelde in 1304. Hij had twee kinderen met name Jan II van Kuyc, (1308-1319)²¹⁴, en Margaretha van Kuyc, (1308)²¹⁵. Willem van Kuyc²¹⁶, (1295-†1303), gehuwd met Sophia van Gymnich, (1295-1301), de tweede zoon, sneuvelde in 1303. Hij liet bij zijn sneuvelen drie jonge kinderen achter. Jan I, heer van Hoogstraten, (1316-†1357)²¹⁷, Wenemar, (1324-1356)²¹⁸, en Margaretha, (1358)²¹⁹. Margaretha van Kuyc, alsmede Jan, Wenemar en Margaretha van Hoogstraten zullen in 1308 nog minderjarig zijn geweest en als gevolg daarvan onder voogdij zijn geplaatst (Geneagram Borgstelling 2 en Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1c, 1d en 2).

Op 20 april 1308 schonk Jan I, heer van Cuijk, ridder, met toestemming van Jutta, vrouwe van Cuijk, zijn echtgenote, Jan, proost van Sint-Servaas te Maastricht en *Sint-Pieter* te Leuven, en Otto, heer van Zelhem, hun zoons, alsmede Jan van Kuyc, hun kleinzoon, het merendeel van de gemeente in zijn heerlijkheid, tussen de heerlijkheid van de heer van Herpen en die van Jan van Boxmeer, alsmede die tussen de Maas en de Peel, tegen een jaarrente van tien pond, aan de inwoners van Beugen, Brakel, Cuijk, Linden, Beers, Mill, Escharen en Grave. Aangezien het goederen betrof waarover Jan I niet alleen kon beschikken, moesten niet alleen Jutta, zijn echtgenote, Jan en Otto, zijn zoons, en Jan van Kuyc, zijn kleinzoon, maar ook zijn overige Van Kuycse familieleden, waaronder Albert, heer van Herpen, Willem, heer van Boxel, Willem, heer van Escharen, Jacob, heer van Meerlo, ridders, en Hendrik van Haps, knape - om alle bedrieglijke aanspraken in de toekomst te voorkomen - instemmen met de schenking. Het origineel van deze schenking²²⁰ is samen met het merendeel van de zegels - waarvan sommige beschadigd - bewaard gebleven (Geneagram Borgstelling 2 en Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1c en 1d).

De schenkingsoorkonde en de daaraan hangende zegels maken duidelijk, dat alle nog levende kinderen, de belangrijkste kleinzoon en de nog levende familieleden in de juiste volgorde hun toestemming daaraan hebben gegeven en in dezelfde volgorde hun zegel aan deze schenking hebben gehangen. De rangorde, de anciënniteit, van de kinderen, het belangrijkste kleinkind, en de familieleden van Jan I en Jutta, werd volledig gevolgd (Geneagram Borgstelling 2).

Afb. V.7. : S.A. Grave, archief gemeente Grave, inv. nr. 1a (foto Peter Bersch, Cuijk).

Op 23 mei 1308 schonk Jan I, heer van Cuijk, ridder, met toestemming Theobald van Bar, bisschop van Luik, het kapittel van Luik, Arnold, deken van Cuijk en Hendrik, pastoor van Grave, Jutta, zijn echtgenote, Jan, proost van Sint-Servaas te Maastricht en Sint-Pieter te Leuven, en Otto van Kuyc, ridder, hun zoons, en Jan van Kuyc, hun kleinzoon, ter gelegenheid van de verheffing - met een deken en zes kanniken - van de parochiekerk van Grave tot kapittelkerk, 58 morgen akkerland bij Tiel, een jaarrente van 21 pond met 35 hoenders in Tiel, een rente van drie mud rogge en drie mud haver te Overasselt uit de goederen te Schonenberg en een jaarrente

van 40 pond uit de gruit en de molens te Grave aan de parochiekerk te Grave. Aangezien het goederen betrof waarover Jan I, waarschijnlijk alleen met instemming van Jutta, zijn echtgenote en zijn gezin kon beschikken, waren behalve Jutta, alleen Jan, *proost van Sint-Servaas te Maastricht en Sint-Pieter te Leuven*, Otto, heer van Zelem, ridder, zijn zoons, en Jan van Kuyc, zijn kleinzoon, onder de instemmers. Het origineel van deze stichting²²¹ is samen met een mooie serie Van Kuycse zegels eveneens bewaard gebleven. Opnieuw werd bij deze schenking door alle nog levende kinderen en het belangrijkste kleinkind van Jan I en Jutta in de juiste volgorde toestemming gegeven en werd in dezelfde volgorde hun zegel aan de schenking gehangen. De rangorde van de kinderen en het belangrijkste kleinkind van Jan I en Jutta, werd volledig gevolgd (Geneagram Borgstelling 2).

Afb. V.8 : S.A. Grave, archief deken en kapittel Sint-Elisabethkerk te Grave, inv. nr. 11 (foto Peter Bersch, Cuijk).

Dat Jan I, heer van Hoogstraten, en Wenemar, zijn broer, nog steeds betrokken waren bij het wel en wee van de familie Van Kuyc - dus deel uitmaakten van de maag-

schap - blijkt uit de vestiging van een jaarrente van 200 pond zwarte Tournaisen door Otto en Johanna, heer en vrouwe van Kuyc en Heverlé, op 25 november 1324²²², waarin beide heren acte de présence geven.

V.11. Eigenaardigheden.

Als de onderzoeker gewapend met de inzichten die hierboven zijn beschreven zijn materiaal gaat interpreteren kan het uiteraard voorkomen dat het bronnenmateriaal hem voor verrassingen plaatst. Voorbeelden hiervan zijn twee zegels van Gooswijn *van Randerode* aan de oorkonden van respectievelijk 13 februari²²³ en 19 juli 1247²²⁴. De oorkonder Gooswijn, proost van Sint-Jan te Utrecht, zegelt met zijn zegel als domdeken te Keulen (Afb'n. V.9.1/V.9.2).

Afb. V.9.1. : H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 210. Gipsafdruk zegel Gooswijn *van Randerode*, domdeken te Keulen (foto H.J.J. Vermeulen).

Afb. V.9.2. : H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 210. Gipsafdruk tegenzegel Gooswijn *van Randerode*, domdeken te Keulen (foto H.J.J. Vermeulen).

Ook de verkoop in 1249 (tussen begin april en 29 november)²²⁵, door elekt Gooswijn tevens proost van Sint-Jan te Utrecht, en het kapittel van Sint-Jan, van hun goederen te Geisseren, gelegen in het bisdom Keulen, aan Godfried en Sweder van *Wachtendonk* is zo'n voorbeeld. Gooswijn *van Randerode* zegelt met twee zegels. Het eerste als elekt en het tweede als proost van Sint-Jan (Afb. V.10).

Afb. V.10. : H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 980. Zegels Gooswijn van Randerode, elekt te Utrecht, Gooswijn van Randerode, proost van Sint-Jan, en het kapittel van Sint-Jan (foto H.J.J. Vermeulen).

Het volgende voorbeeld is van 10 augustus 1367. Op die dag erkent Dirk van Horne, heer van Perwijs en Duffel, momber van het land van Cuijk, dat hij van de stad en poorters van Grave een som geld heeft ontvangen en dat hij hun rechten niet zal verminderen doch vermeerderen. Deze oorkonde werd door een onbekende reden niet door Dirk van Horne maar door Hendrik, deken van Grave, gezegeld (Afb.V.11).

Afb. V.11. : S.A. Grave, archief gemeente Grave, nr. 10. Zegel Hendrik, deken te Grave (foto B.H.I.C./H.J.J. Vermeulen).

In het laatste voorbeeld blijkt, dat Arnold van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, (1423-1465) en (1471-1473), voor 1431 en na 1438 een zegel zonder tegenzegel voerde. In de tussenliggende jaren gebruikte hij van 1431 tot 1433 het zegel van Michael van Breda, zijn kanselier, van 1433 tot 1435 het zegel van Jan van Boetbergen, zijn erfmaarschalk, van 1435 tot 1437 de zegelring van Katharina van Kleef, hertogin van Gelre en gravin van Zutphen, zijn echtgenote, en in 1438 het zegel van Godfried Meckync, zijn kanselier, (1431-1438), als tegenzegel. Hij gebruikte slechts eenmaal, in 1472²²⁶, een tegenzegel zonder randschrift.

V.12. Evaluatie.

De bezegeling van een oorkonde is de bevestiging van gemaakte afspraken. Deze afspraken hebben betrekking op rechtshandelingen binnen de familie, zoals borgstellingen - beloften, verkopeningen, verpachtingen en verzoeningen - alsmede huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen. Het zegel wordt gevormd door de afdruk van het zegelstempel met het wapen en randschrift op het zegel en eventuele tegenzegel van de betreffende zegelaar/zegelaarster direct op of via was aan de oorkonde. Hierbij speelt ook de aanduiding van de zegelaar/zegelaarster in de oorkonde, zoals zijn/haar voor- en toenaam alsmede andere toevoegingen (eigendoms-titels, edelvrouwe/-heer, knape/ridder en familie-aanduidingen) een niet te onderschatten rol.

Gezien het belang van rechtshandelingen binnen de familie zou men een sterke continuïteit van de bewapening verwachten. In tegenspraak hiermee is gebleken dat zeker aan het begin van de 13de eeuw er sprake was van een grote veranderlijkheid en verscheidenheid in de bewapeningen. Het blijkt, dat de bewapeningen van de modale adel in de late middeleeuwen een duidelijke ontwikkeling hebben doorgemaakt. Aan het begin van deze periode waren de veranderlijkheid en verscheidenheid van de bewapening groot, terwijl aan het eind van deze periode deze veranderlijkheid en verscheidenheid van de bewapening vrijwel tot stilstand waren gekomen. Hierna is bij de modale adellijke families een periode van betrekkelijke rust in de bewapeningen ingetreden.

Uit onderzoek is gebleken, dat in de late middeleeuwen bij de bewapeningen duidelijke regels werden gehanteerd. Talrijke voorbeelden maken duidelijk, dat - door middel van gereguleerde veranderingen in het wapen - een rangorde van de leden binnen de familie tot uitdrukking werd gebracht. Hierbij moet een onderscheid worden gemaakt tussen de wapens die door mannen en de wapens die door vrouwen werden gebruikt. Bij het mannelijk wapen werden veranderingen op het volle wapen aangebracht, terwijl bij het vrouwelijk wapen combinaties van het wapen van vader (rechts) en van moeder (links) of van echtgenoot (rechts) en vader (links) werden toegepast.

Mannen bezaten in de middeleeuwen veel vaker een zegel (met tegenzegel) dan vrouwen²²⁷. Dit kan volledig worden teruggevoerd op het feit dat de ongehuwde/verloofde/gehuwde vrouw gedurende het grootste gedeelte van haar leven niet handelsbekwaam was. Waarschijnlijk kwamen slechts bepaalde groepen vrouwen, zoals erfdochters, geestelijke dochters en weduwen, voor het bezit en gebruik van een zegel in aanmerking.

Het vroege mannelijke wapen veranderde door wijziging van metaal/kleur of door toevoeging van een barensteel of linker schuinbalk niet opvallend. In het latere mannelijke zegel werden aan het oorspronkelijke wapen slechts barenstelen of vrijkwartieren toegevoegd. In veel mindere mate werd het wapen door deling of vierending aangepast. Bij de deling werd gekozen voor het vaderlijke wapen (rechts) in combinatie met het moederlijke wapen (links). De vierending was vaak het gevolg van de aanwinst van een nieuw gebied. Hierbij kwam het wapen van het oude gebied/familie in de kwartieren 1 en 2 en dat van het nieuwe gebied/familie in de kwartieren 3 en 4 terecht. De oudste zoon van een familie (of tak) voert het gebroken volle familie-wapen tijdens het leven van zijn vader. Na het overlijden van zijn vader werd hij hoofd van de familie (of tak) en voerde dan het ongebroken wapen van de familie (of tak). Zijn broers braken het familiewapen op een stereotype manier - meer hangers, vrijkwartier, deling, enz. Het voordeel hiervan is dat deze breuken summiere informatie

kunnen geven over de volgorde van de kinderen binnen het gezin en de familie van de moeder. De mannelijke wapens en randschriften op hun zegels leren ons het familie-wapen en de volgorde van de broers binnen het gezin kennen. Daarnaast wordt ook het bezit genoemd en het feit van het ridder zijn gememoreerd.

Het vrouwelijke wapen ontwikkelde zich in de late middeleeuwen langs vijf verschillende typologische lijnen. Deze typen kunnen vaak qua uitvoering en soms ook qua tijd van elkaar worden onderscheiden. Hierbij moet echter wel de kanttekening worden gemaakt, dat een bepaald type in het ene gewest wat vroeger en in het andere geweest wat later tot ontwikkeling kwam. Tevens moet niet uit het oog worden verloren, dat de overgang van het ene op het andere type vaak een zeer geleidelijke is. Er kunnen vijf ontwikkelingstypen worden onderscheiden. De ongehuwde staat van een vrouw is aan het wapen op haar zegel af te lezen. Zij voert, al dan niet gehalveerd, het wapen van haar vader (rechts) en dat van haar moeder (links). Is zij gehuwd dan gebruikt zij, al dan niet gehalveerd, het wapen van haar echtgenoot (rechts) en dat van haar vader (links). Het feit dat een adellijke vrouw een zegel heeft, geeft aan dat zij erfdochter, geestelijke dochter of weduwe is. Daarvoor is wel naast het zegel aanvullend bewijs nodig. Overgens is het gebruik van het familiewapen op de zegels van geestelijke zusters niet groot. Aan het type zegel is ook nog globaal de ontstaanstijd van dat zegel af te leiden. Het oudste type (type 1) heeft geen wapen en slechts een eenvoudig randschrift, dat alleen de voornaam en de titel van de vrouw vermeld. Soms werd het randschrift aangevuld met echtgenote van ... of eertijds echtgenote van... . De overige typen van de vrouwelijke zegels (type 2-5) geven informatie over de ontstaanstijd van het zegel.

Het mannelijk en vrouwelijk wapen op het zegel kan dus worden gebruikt als informatiedrager bij genealogisch onderzoek. Naast het wapen op het zegel is ook het randschrift op het zegel en tegenzegel van belang. Het randschrift van een mannelijk of vrouwelijk zegel geeft geregeld informatie over de voor- en toenaam, het bezit en de titel maar kan ook het familieverband van de zegelaar en de zegelaarster bevatten. Daarbij is duidelijk dat het randschrift op het tegenzegel minder aanvullende informatie bevat dan het randschrift op het zegel.

Sommige leden van de hoge adel, maar ook van de modale adel gebruikten, respectievelijk in de late middeleeuwen en in de tweede helft van de 13de en eerste helft van de 14de eeuw, een ruiterzegel. Het ruiterzegel werd bij de hoge adel – uitzonderingen daargelaten - gebruikt door de regerend vorst en diens oudste zoon. Bij de modale adel werd het ruiterzegel - uitzonderingen daargelaten - alleen door de oudste zoon van de hoofdtak gebruikt. De lage adel voerde, in tegenstelling tot de hoge en modale adel, geen ruiterzegel.

De familie, die belangrijke goederen erfde van een andere familie, nam meestal het wapen van die familie geheel of gedeeltelijk over. Voorbeelden hiervan zijn de tak van de burggraven van Leiden uit het geslacht Van Kuyc en de tak van de heren van Waardenburg uit het geslacht Van Broekhuizen. Zo ook als een familie met een bepaald wapen in een kwaad daglicht kwam te staan kon dit voor een andere familie met een vrijwel gelijk wapen een reden zijn om van wapen te veranderen.

Het mannelijk en vrouwelijk wapen op het zegel kan - samen met het randschrift op het zegel/tegenzegel - worden gebruikt als informatiedrager bij het genealogisch onderzoek.

In de middeleeuwen volgden de getuigen voor de vorsten, landsheren en kerkelijke instellingen (bisschoppen en kapittels), kloosters (abten en abdissen), enz., zoals blijkt uit talloze oorkonden, een bepaalde rangorde: geestelijken, leken, edelheren,

ministerialen, ridders, knapen, oudere en jongere generaties. De rangorde van de kinderen en kleinkind(eren) in/uit een gezin, alsmede van overige leden van een familie werd in de rechtshandelingen binnen middeleeuwse adellijke families strikt gehandhaafd. Ook in de bewapening werd de rangorde van de mannelijke kinderen uit een gezin en overige mannelijke leden van een familie tot uitdrukking gebracht. Deze rangorde kan daardoor een belangrijk instrument bij het ontwarren van genealogische knopen zijn. Hierbij moet niet uit het oog worden verloren dat meisjes vaak niet of pas na de jongens werden vermeld.

Tenslotte moet nogmaals worden benadrukt dat om voor de genealogie relevante conclusies op basis van bewapeningen - wapens en randschriften op zegels - te kunnen trekken er per familie zoveel mogelijk zegels, zowel via patrilineair als matri-lineair onderzoek, moeten worden verzameld.

Noten.

- ¹ G. Croenen, *Familie en Macht, De familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003, p. 37, afb. 1.
- ² H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 767.
- ³ Idem, nr. 652.
- ⁴ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, afb. 1, tegenover p. 224.
- ⁵ Averbode, abdij Averbode, archief abdij Averbode, sectie I, nr. 67.
- ⁶ H. van Bavel, O.Praem., *Regestenboek van het archief van de abdij van Berne, 1134-1400*, 1984, nr. 11.
- ⁷ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1305.
- ⁸ R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Munster, 1201- 1300*, 1871, dl. III, nr. 270.
- ⁹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1252.
- ¹⁰ M. Hüffner, *Bronnen voor de geschiedenis van de abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I, nr. 20.
- ¹¹ Idem, nr. 21.
- ¹² P. Vermast, *De heren van Bosinchem vóór 1300*, p. 31.
- ¹³ S. Muller Fz., *Regesten van het kapittel van sint-Pieter*, 1891, nr. 35.
- ¹⁴ E. Harenberg, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, 1991, dl. IV, nr. 1244.12.31 (na 1244.00.00).
- ¹⁵ L. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1866-1873, dl. I, nr. 442.
- ¹⁶ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1348.
- ¹⁷ P. Meilink, *Het archief van de abdij Egmond*, 1951, dl. II, nr. 60.
- ¹⁸ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1124.
- ¹⁹ Idem, nr. 1124.
- ²⁰ E. Harenberg, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, 1980, dl. I, nr. 1263.12.31 (na 1263.00.00).
- ²¹ Nationaal Archief, 's-Gravenhage, collectie losse zegels, inv. nr. 135.
- ²² J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1534.
- ²³ M. Flokstra, 'Middeleeuwse heren van Broekhuizen', in: *Publications de Limbourg*, 1997, jrg. 133, p. 148, fig. 1.
- ²⁴ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1569.
- ²⁵ Archives Départementales du Nord, B 405/2767 (musée nr. 92).
- ²⁶ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.2, nr. 2346.
- ²⁷ W. van Anrooij, 'Armorial, heralds and heraldry around 1400: the importance of the manuscript and the cultural-historical context', in: *Medieval art in the Northern Netherlands before Van Eyck: new facts and features*, (2014), p. 116-129.
- ²⁸ Idem, p. 118, rechterkolom, regel 19-20.
- ²⁹ Idem, p. 121, linkerkolom, regel 51; rechterkolom, regel 1-5
- ³⁰ Idem, p. 121, rechterkolom, regel 9-13.
- ³¹ C. Heffner, *Die deutschen Kaiser- und Königssiegel, nebst denen der Kaiserinnen, Königinnen und Reichsverweser*, (1875); J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), p. 446-486; O. Posse, *Die Siegel der deutschen Kaiser und Könige von 751 bis 1806*, (1909-1913); A. van Schilfgaarde, 'Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen', in: *Gelre*, (1967), nr. 33; A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel in de 13e en 14e eeuw*, (1999).
- ³² Nederland bezit twee belangrijke en omvangrijke collecties die voor het opzoeken van wapens van groot belang en grote waarde zijn. Beide collecties berusten op het Centraal Bureau voor Genealogie in 's-Gravenhage. De eerste collectie is die van R. Muschart met 50.000 zegelfiches en de tweede die van Steenkamp/Damstra met 150.000 aantekeningen, wapenafbeeldingen en originele lakafdrukken. Evenmin mogen de collectie Van Rhemen op Het Gelders Archief te Arnhem, de collectie van Buchel Booth op Het Utrechts Archief en in de Universiteitsbibliotheek te Utrecht, alsmede de collectie Van Spaen bij De Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage niet onvermeld blijven.
- ³³ H. Brugmans en K. Heeringa, *Het Corpus Sigillorum Neerlandicorum* (vóór 1300) (1937-1940); W. Ewald, 'Rheinische Siegel VI', in: *Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde*, XXVII, (1963), p. 1-88, Tafel 1-26; S. Frankewitz en G. Venner, *De zegels der steden en dorpen in het Overkwartier van Gelder, 1250-1798*, (1987); A. Houben, *Brabantse Heraldiek in Historisch Perspectief*, (1991); J. de Raadt, *Sceaux Armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, (1898-1903); J. Rietstap, 'Adellijke en voorname geslachten te 's-Hertogenbosch en in de Meijerij', in: *Heraldieke*

- Bibliotheek*, (1876), p. 219-310; G. Venner, 'De middeleeuwse stadzegels van Roermond', in: *Roermond stad met verleden*, (1985), p. 38-40; G. Venner, 'Maastrichtse schepenzegels uit de dertiende eeuw', in *Achter de Minderbroeders*, (1996), p. 155-177.
- ³⁴ W. Beelaerts van Blokland, *De Nederlandse kloosterzegels* (vóór 1600), van (1935-1948); E. Poncelet, *Les sceaux et les chancelleries des princes-évêque le Liege*, (1938); Frans van Mieris, *Beschrijving der bisschoppelyke munten en zegelen van Utrecht in 't byzonder, 1727*; G. Venner, 'Zegels in het archief van de abdij Kloosterrade', in: *Ontgonnen Verleden*, (1996), p. 43-76; G. Venner, 'Zegels in het archief van de proosdij Meerssen', in: *Jaarboek Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal*, (1997), p. 7-24; G. Venner, 'Zegels in het archief van de abdij Thorn', in: *Opera Omnia III, Geschied- en Heemkundige Kring 'Het Land van Thorn'*, (2005), p. 11-49; J. de Vey Mestdagh en J. de Boo, *Liber Sigillorum, De zegels in het archief van de ridderlijke Duitsche Orde, balije van Utrecht, tussen 1200-1811*, (1995).
- ³⁵ A. Hulshoff en G. Aders, in: *Die Geschichte der Grafen und Herren von Limburg und Limburg-Styrum und ihrer Besitzungen, 1200-1550*, (1963), dl. II.2, p. 821-856; Hans J. Domsta, *Geschichte der Fürsten von Merode im Mittelalter*, (1981); Godfried Croenen, *Familie en Macht, De familie Berthout en de Brabantse adel*, (2003) en Volker Tschuschke, *Die Edelherren von Ahaus*, (2007); H. Obreen, 'De heeren van Voorne', in: *De Nederlandsche Leeuw*, (1928), jrg. 46, kol. 289-301 en 354/360; H. Obreen, 'De heeren van Teylingen en van Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, (1926), jrg. 44, kol. 193-207, 234-243, 258-266, 290-299 en 353-361; H. Obreen, 'De heeren van Putten en van Strijen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, (1932), jrg. 50, kol. 291-300, 322-328 en 366-372; A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999; H. Vermeulen, 'Drie generaties van Oudshoorn, (1293-circa 1376)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, (1999), jrg. 116, nr. 3-4, kol. 49-75; H. Vermeulen, 'Het geslacht van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328', in: *De Nederlandsche Leeuw*, (2006), jrg. 123, nr's. 3 en 4; B. de Keijzer en H. Vermeulen, 'Het adellijk geslacht Van Batenburg, (1122-1351)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, (2008), jrg. 125, nr. 2.
- ³⁶ Redmer Alma, Conrad Gietman en Albert Mensema (red), *Adel en Heraldiek in de Nederlanden*, (2012).
- ³⁷ R. Laurent, *Inventaire de la collection de Moulages de sceaux des Archives Générales du Royaume à Bruxelles*, (2003).
- ³⁸ R. Laurent, *Les sceaux des princes territoriaux Belges du Xème siècle à 1482*, (1993).
- ³⁹ G. Demay, *Inventaire des sceaux de Flandre recueillis dans les dépôts d'archives, musées et collections particulières du département du Nord in Lille*, (1873),
- ⁴⁰ M. Flokstra, 'Een bijdrage tot de genealogie over de familie Broekhuizen, tak Sweder', in: *De Maasgouw*, 1985, jrg. 104, p. 153-170; M. Flokstra, 'De familie van Broekhuizen, tak Hubrecht', in: *De Maasgouw*, 1988, jrg. 107, p. 74-83; M. Flokstra, 'Geysteren in de middeleeuwen', in: *Castellogica*, 1988-1992, jrg. II, p. 19-32 en 33-48; M. Flokstra, 'De bezitters van het kasteel Ooijen door de eeuwen heen', in: *Castellogica*, 1992-1 p. 267-278; M. Flokstra, 'Middeleeuwse heren van Broekhuizen', in: *Publications de Limbourg*, 1997, jrg. 133, p. 141-190.
- ⁴¹ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, p. 12.
- ⁴² H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nrs. 719-727.
- ⁴³ H. Vermeulen, 'Het geslacht Van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2006, jrg. 123, nr. 3-4, afb. 1-4, 6-17, 19, 23-32.
- ⁴⁴ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nrs. 1048-1055.
- ⁴⁵ H.J.J. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?', in: *Ons Voorgslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, afb. 1-8.
- ⁴⁶ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'Hoe de Wassenaer's burggraven van Leiden werden', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. XL, tussen kol. 100 en 101.
- ⁴⁷ H.G.A., Arnhem, archief huizen Waardenburg en Neerijnen, inv. nr. 916-1.
- ⁴⁸ M. Flokstra, 'Middeleeuwse heren van Broekhuizen', in: *Publications de Limbourg*, 1997, jrg. 133, p. 141-190.
- ⁴⁹ G.M. van Aalst en J.C. Kort, *Regesten van het fonds Wassenaar in het huis archief Twickel, 1222-1599*, 1998, stambomen.
- ⁵⁰ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1344.
- ⁵¹ Idem, nr. 1345.
- ⁵² Idem, nr. 661.
- ⁵³ Idem, nr. 663.
- ⁵⁴ Idem, nr. 665.

- ⁵⁵ Voor de problematiek van de vervanging van het Latijn door het Middelnederlands in administraties zie: Dick E.H. de Boer, *Advenent cum brantledderis, or the combustion of Latin in a middle netherlandisch administrative concept*, in: R.I.A. Nip (e.a., ed.), *Media Latinas. A collection of essays to mark the occasion of the retirement of L.J. Engels*. Instrumenta Patristica XXVIII (Turnhout 1996), p. 29-51.
- ⁵⁶ Idem, *passim*.
- ⁵⁷ Hans J. Domsta, *Geschichte der Fürsten von Merode im Mittelalter*, (1981), dl. II, *passim*.
- ⁵⁸ Godfried Croenen, *Familie en Macht, de familie Berthout en de Brabantse adel*, (2003), *passim*.
- ⁵⁹ A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 173-186.
- ⁶⁰ Arie van Steensel, *Edelen in Zeeland*, Hilversum, 2010, p. 249; A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 182-183; E. Koch, 'Huwelijkssluiting en huwelijksmedegave van adellijke vrouwen in de late middeleeuwen', in: *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, 1993, jrg. 19, p. 143-167.
- ⁶¹ A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 173-185.
- ⁶² A. Schmidt, *Van de lusten geproefd*, 2004, p. 65.
- ⁶³ K.B. Brussel, Wapenboek van de heraut van Gelre, m.s. IV.1249, fol. 72v; B.N. Parijs, wapenboek van Bellenville, fr. 5230, fol. 38; J. Wap, *Geschiedenis van het land en der heeren van Cuyk*, 1858.
- ⁶⁴ K.B. Brussel, Wapenboek van de heraut van Gelre, m.s. IV.1249, fol. 73v; B.N. Parijs, wapenboek van Bellenville, fr. 5230, 38v.
- ⁶⁵ B.N. Parijs, Wapenboek van Bellenville, fr. 5230, 38v.
- ⁶⁶ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 746; H. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 1-39, tabel VI.
- ⁶⁷ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's. 747 en 748.
- ⁶⁸ Idem, nrs. 749, 750 en 751.
- ⁶⁹ Idem, nr's. 752, 759, 760 en 761.
- ⁷⁰ Idem, nrs. 753 en 754.
- ⁷¹ Idem, nrs. 755 en 756.
- ⁷² Idem, nrs. 757 en 758.
- ⁷³ Idem, nr. 759; A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979, p. 14.
- ⁷⁴ H. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 32-33, tabel VI.
- ⁷⁵ B. de Keijzer, 'De heren van Langerak', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2015, jrg. 132, nr. 2, p. 49-62.
- ⁷⁶ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1252.
- ⁷⁷ Idem, nr. 1253.
- ⁷⁸ J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), dl. II, p. 226, nr. 632; zegel als H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1253.
- ⁷⁹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1254.
- ⁸⁰ H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwsche geslachten van Holland en Zeeland, De heeren van Teylingen en van Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1926, jrg. 44, nr. 12, kol. 354, afb. 4.
- ⁸¹ Idem, afb. 4.
- ⁸² H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1255.
- ⁸³ H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwsche geslachten van Holland en Zeeland, De heeren van Teylingen en van Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1926, jrg. 44, nr. 12, kol. 355, afb. 6.
- ⁸⁴ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1256.
- ⁸⁵ H.R.v.A., 's-Gravenhage, collectie Van Spaen, inv. nr. 223, nr. T.
- ⁸⁶ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1534.
- ⁸⁷ Idem, nr. 1571.
- ⁸⁸ Idem, nr. 1674.
- ⁸⁹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 794.
- ⁹⁰ H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwsche geslachten van Holland en Zeeland, De heeren van Teylingen en van Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1926, jrg. 44, nr. 12, kol. 356.
- ⁹¹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 794.
- ⁹² E. Leemans-Prins, 'Un renversement d'alliances', in: *Gelders Mengelwerk*, 1980, p. 18-28.
- ⁹³ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 795.

- ⁹⁴ H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwsche geslachten van Holland en Zeeland, De heeren van Teylingen en van Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1926, jrg. 44, nr. 12, kol. 356.
- ⁹⁵ H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwsche geslachten van Holland en Zeeland, De heeren van Teylingen en van Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1926, jrg. 44, nr. 12, af.b. 8.
- ⁹⁶ B. de Keijzer, 'De heren van Langerak', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2015, jrg. 132, nr. 2, p. 49-62.
- ⁹⁷ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 24, nr's 4, 4a, 5, 6 (E.N. 1300?) en 7; H. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 1-39, tabel III.
- ⁹⁸ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 25, nr's 1 en 3.
- ⁹⁹ Idem, nrs 4 en 5.
- ¹⁰⁰ Idem, nr. 10.
- ¹⁰¹ Idem, nrs 12, 13 en 14.
- ¹⁰² Idem, nr. 8.
- ¹⁰³ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1038.
- ¹⁰⁴ Idem, nr. 1041.
- ¹⁰⁵ Streekarchief Grave, inv.nr. 1a; P. Doppler, Verzameling van charters en bescheiden betreffende het vrije rijkskapittel van Sint-Servaas te Maastricht, in: *P.S.H.A.L.*, 1931, jrg. 67, nr. 265.
- ¹⁰⁶ Streekarchief Grave, inv.nr. 1a; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des de duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre Meuse*, 1910, p.p., dl. I, nr. 231.
- ¹⁰⁷ C. Piot, *Inventaire des chartes des comtes de Namur*, 1890, nr. 374.
- ¹⁰⁸ A.R.A. 's-Gravenhage, verzameling losse zegels, nr. 155; S.A. Grave, archief gemeente Grave, nr. 1a; S.A. Grave, archief deken en kapittel Sint-Elisabethkerk Grave, nr. 11.
- ¹⁰⁹ H.S.A. Düsseldorf, archief abdij Kamp, oork. nr. 329; A.R.A.'s-Gravenhage, archief Vilvoordse charters, nr. 7.2.
- ¹¹⁰ Kasteel Wissen, grafelijk archief van Loe, 18.06.1319.
- ¹¹¹ Archives départementales du Nord, Lille, B. 264/7336 (musé nr. 69); idem, idem, B. 264/7070 (musée, nr. 58); A.R.A. Brussel, archief Brabant, nr. 621; L.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Odenkirchen, nr. 12; Streekarchief Grave, archief gemeente Grave, nr. 8 en G.A. Leuven, archief gemeente Leuven, inv. nr. 245bis.
- ¹¹² H.U.A., Utrecht, bissschoppelijk archief, inv. nr. 78-4, charter nr. 656.
- ¹¹³ S.A. Münster, archief domkapittel, I.F., nr. 11; idem, idem, Domburse, nr. 6a; idem, idem, Obediënzen, B. nr. 1.
- ¹¹⁴ G.A. Leuven, nr. 1317.
- ¹¹⁵ A.R.A. Brussel, archief Brabant, nr. 4181 en 4388.
- ¹¹⁶ G.A. Leuven, nr. 1322/122
- ¹¹⁷ A.R.A. Brussel, archief Brabant, nr. 6101.
- ¹¹⁸ J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897-1901, dl. II, p. 296; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1913, p.p., dl. V, nr. 4055; S.A. Hasselt, archief abdij Sint-Truiden, nr. 865.
- ¹¹⁹ J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897-1901, dl. I, p. 313. A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1913, p.p., dl. V, nr. 3381 en 3383; dl VI, nr. 4805; dl VII, nr. 5010; R.A. Arnhem, hertogelijk archief Brabant, varia, doos I, nr. 6.3.
- ¹²⁰ N.A. 's-Gravenhage, archief abdij Rijnsburg, inv. nr. 278 (4).
- ¹²¹ A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, afb. 2 (p. 481).
- ¹²² B.H.I.C. 's-Hertogenbosch, S.A. Grave, archief gemeente Grave, inv. nr. 1a; idem, idem, idem, archief deken en kapittel Sint-Elisabethkerk te Grave, inv. nr. 11.
- ¹²³ Idem, inv. nr. 11.
- ¹²⁴ Archives departementales du Nord, Lille, B. 4041/2561; S.A. Namen. Archief graven van Namen, nr. 228.
- ¹²⁵ Archives departementales du Nord, Lille, B. 4041/2561; S.A. Namen. Archief graven van Namen, nr. 228.
- ¹²⁶ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 2.
- ¹²⁷ O. Vredius, tab. 31b, p. 222.
- ¹²⁸ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 20.
- ¹²⁹ Idem, nr. 21 en 22.

- ¹³⁰ H. van Bavel, O.Praem, *Regestenboek van het archief van de abdij van Berne, 1134-1400*, nr. 76; L. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland, 1866-1873*, dl. I, nr. 442; M. Waale, 'Nogmaals een bijdrage tot de genealogie van het middeleeuwse adellijke geslacht Van Arkel', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2000, jrg. 117, kol. 10-12.
- ¹³¹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 733.
- ¹³² W. Buntinx, *Inventaris van het archief van de abdij van Hocht (Lanaken)*, 1970, nr. 13.
- ¹³³ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 891; B.A. Luik, archief abdij Herkenrode, nr's. 125-126.
- ¹³⁴ J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), p. 474-475, afb. 43.
- ¹³⁵ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 637-638.
- ¹³⁶ M. Flokstra, 'De burcht Grebben rond 1300', in: *Castellogica*, 1992, dl. II-2, p. 221-225.
- ¹³⁷ Abdij Averbode, archief abdij Averbode, sectie I, nr. 289.
- ¹³⁸ S.A. Lille, B. 405/2732; S.A. Namen, archief graven van Namen, inv. nr. 191; S.A. Lille, B. 405/2767.
- ¹³⁹ S.A. Lille, B. 405/2732.
- ¹⁴⁰ M. Waale, 'Nogmaals een bijdrage tot de genealogie van het middeleeuwse adellijke geslacht Van Arkel', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2000, jrg. 117, kol. 6-10.
- ¹⁴¹ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.1, nr. 1825.
- ¹⁴² F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1959, dl. V.1, nr. 2589.
- ¹⁴³ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1047.
- ¹⁴⁴ Idem, nr. 1064.
- ¹⁴⁵ Idem, nr. 954.
- ¹⁴⁶ A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979, p. 11-12.
- ¹⁴⁷ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 757.
- ¹⁴⁸ Idem, nr. 758.
- ¹⁴⁹ N.A. 's-Gravenhage, archief graven van Holland, inv. nr. 2117, fol. 41 (oud: L.R.K. nr. 433, fol. 41); H. Hamaker, 'De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche huis', in: *Werken Historisch Genootschap*, 1875, dl. I, p. 607.
- ¹⁵⁰ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 987.
- ¹⁵¹ Idem, nr. 1139.
- ¹⁵² H. Obreen, 'De heeren van Putten en Strijen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1933, jrg. 51, kol. 52, afb. nr. 4.
- ¹⁵³ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 7 en 8.
- ¹⁵⁴ Idem, nr. 9.
- ¹⁵⁵ J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), dl. II, p. 474-475, afb. 45 en 46.
- ¹⁵⁶ Idem, afb. 47 en 48.
- ¹⁵⁷ H. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland', in: *Ons Voor-geslacht*, 1987, 1967, nr. 23 en 24.
- ¹⁵⁸ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 892.
- ¹⁵⁹ P. Boeren, *De Heren van Breda en Schoten circa 1100-1281*, 1965, p. 229.
- ¹⁶⁰ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 773.
- ¹⁶¹ G. Croenen, *Familie en Macht, De familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003, p. 290 en 353-354.
- ¹⁶² H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 773.
- ¹⁶³ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 43-44.
- ¹⁶⁴ N.A. 's-Gravenhage, archief abdij Leeuwenhorst, inv. nr. 45.
- ¹⁶⁵ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 56.
- ¹⁶⁶ Idem, nr. 63.
- ¹⁶⁷ J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), dl. II, p. 460, nr. 22.
- ¹⁶⁸ Idem, p. 474, nr. 44.
- ¹⁶⁹ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 34.
- ¹⁷⁰ Idem, nr. 48.

- ¹⁷¹ H. Obreen, 'De heeren van Putten en Strijen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1933, jrg. 51, kol. 53, afb. 6.
- ¹⁷² A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 6.
- ¹⁷³ Idem, nr. 12.
- ¹⁷⁴ J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), dl. II, p. 466, nr. 33.
- ¹⁷⁵ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 14, nr. 3a.
- ¹⁷⁶ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 777.
- ¹⁷⁷ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 32.
- ¹⁷⁸ J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), p. 478, nr. 51.
- ¹⁷⁹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 545).
- ¹⁸⁰ J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), dl. II, p. 474, nr. 44.
- ¹⁸¹ Idem, p. 480, nr. 53.
- ¹⁸² Idem, p. 482, nr. 55.
- ¹⁸³ Idem, p. 484, nr. 56.
- ¹⁸⁴ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 27, nr. 1a.
- ¹⁸⁵ Idem, dl. VI, nr. 9a.
- ¹⁸⁶ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr's 37 en 38, 39 en 40 en 4 en 42
- ¹⁸⁷ Idem, nr. 55.
- ¹⁸⁸ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr's 53 en 54, 58 en 59 en 65 en 66
- ¹⁸⁹ Idem, nr. 68.
- ¹⁹⁰ Idem, nr. 115.
- ¹⁹¹ Idem, nr. 118.
- ¹⁹² J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), dl. II, p., nr. 123)
- ¹⁹³ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, De Nederlandsche zegels tot 1300, 1937-1940; Valeria Van Camp, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Henegouwen, Holland en Zeeland, schriftelijke communicatie tijdens de personele unie: Henegouwen, 1280-1345*, 2011, deel 2, bijlage VII, p. 167 e.v.; G. Croenen, *Familie en Macht, De familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003, bijlage, p. 298 e.v.; W. Ewald, *Rheinische Siegel*, 1963, Band VI; Helga Hemgesberg, *Die Herren von Löwenberg, Ein Beitrag zur Geschichte des Hauses Sponheim-Heinsberg*, 1988, tegenover pp. 15, 28 en 30; A. Hulshoff en G. Aders, *Die Geschichte der Grafen und Herren vom Limburg-Styrum und ihrer Besitzungen, 1200-1550*, 1963, Teil II, Band 2, p. 821 e.v.; Gottfried Kraus, *Heinrich I, Herr von Löwenberg und der Wildpark in Oberkassel*, 1990, p. 24-25; J. Kruisheer, 'De oorkonden van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studien*, 2-2, (1971), p. 446 e.v.; A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre en Zutphen*, 1967.
- ¹⁹⁴ H. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?', in: *Ons Voor- geslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 32-33, tabel VI.
- ¹⁹⁵ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, A. Dek, *Genealogie van het vorstenhuis Nassau*, 1970, A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967.
- ¹⁹⁶ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, p. 58-113.
- ¹⁹⁷ S.A.Keulen, hoofdoorkondenarchief, oork. nr. 365.
- ¹⁹⁸ H.U.A. Utrecht, stadsarchief Utrecht, inv. nr. I-61.
- ¹⁹⁹ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, p. 119-167.
- ²⁰⁰ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr's 43-46.
- ²⁰¹ Idem, nr. 72.
- ²⁰² Idem, nrs. 79 en 81.
- ²⁰³ Idem, nr. 73.
- ²⁰⁴ Idem, nr. 74.
- ²⁰⁵ Idem, nr. 75.

-
- ²⁰⁶ Idem, nr. 76.
- ²⁰⁷ Idem, nr. 77.
- ²⁰⁸ Idem, nr. 78.
- ²⁰⁹ A. Janse, *Ridderschap*, 2001, p. 96-98; H. Obreen, 'Geschillen wegens den voorrang in kerken tusschen Hollandsche edelen in de 14 eeuw', in: BVGO, 1912, 4^e reeks, dl 10, p. 308-340 (Het voorofferen en paesnemen waren ceremonies waarin het maatschappelijk aanzien van de leken werd weergegeven. Vanaf de vroegste tijden van de katholieke kerk werd door de gelovigen geofferd en gevredeskust. Het offer werd geschonken en de kus werd gegeven en doorgegeven, waarbij de volgorde van het offeren en het kussen een natuurlijke rangorde inhield. De priester kust een diaken, die kust een subdiaken en deze op zijn beurt iemand een van de leken. Het mondcontact werd op den duur steeds meer vermeden en vervangen door het kussen van een paasbord dat werd doorgegeven. De rangorde bij het offeren en het kussen bleef bewaard. Het zal niemand verbazen dat regelmatig tussen de adellijke gelovigen over de rangorde bij het voorofferen en paesnemen onenigheid bestond!).
- ²¹⁰ D. Enklaar, *Gemeene gronden in Noord-Brabant in de middeleeuwen*, 1941, nr. 156; G. Van Synghel, *Het digitaal oorkondenboek van Noord-Brabant*, nr. 1308.04.20.
- ²¹¹ A. van Agt en H. Essink, *Inventarissen van archieven der kerkelijke instellingen te Beers, Boxmeer en Grave*, 1963, p. 72, reg. nr. 2; G. Van Synghel, *Het digitaal oorkondenboek van Noord-Brabant*, nr. 1308.05.23.
- ²¹² J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981.
- ²¹³ M. Gay, *Les registres de Nicolas III*, 1898, fascicule I, p. 54; M. Piot, *Inventaire des archives de la Belgique, inventaire des chartes des comtes de Namur*, 1890, nr. 228.
- ²¹⁴ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, p. 232.
- ²¹⁵ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, p. 232.
- ²¹⁶ J. Lauwerys, 'Hoogstraten Vrijheid en Heerlijkheid, (XIIIe-XVIe eeuw)', in: *H.O.K.*, 1963; J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981.
- ²¹⁷ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, p. 232-233.
- ²¹⁸ Idem, p. 232.
- ²¹⁹ J. Lauwerys, 'Hoogstraten Vrijheid en Heerlijkheid, (XIIIe-XVIe eeuw)', in: *H.O.K.*, 1963; J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981; G.A. Tongeren, fonds Luc Breuls de Tiecken, inv. nr. 2a.
- ²²⁰ D. Enklaar, *Gemeene gronden in Noord-Brabant*, 1941, nr. 156.
- ²²¹ J. Wap, *Geschiedenis van het land en de heren van Cuyk*, 1858, p. 255-256.
- ²²² S.A. Grave, archief van de magistraat der stad Grave, nr. 3.
- ²²³ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1940, dl. II, nr. 1108.
- ²²⁴ Idem, nr. 1134.
- ²²⁵ Idem, dl. III, nr. 1195.
- ²²⁶ A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nrs 106-111.
- ²²⁷ Dit wordt volledig gestaafd met de vermeldingen en afbeeldingen van de zegels (met tegenzegels) van wereldlijke personen in het *Corpus Sigillorum Neerlandicorum* van H. Brugmans en K. Heeringa (1937-1940), in de *Geschiede der Fürsten von Merode* van Hans J. Domsta (1981, dl. II), en in *Familie en Macht, de familie Berthout en de Brabantse Adel* van Godfried Croenen (2003).

Casus Van Randerode

Hoofdstuk VI. Casus Van Randerode.

In de voorgaande hoofdstukken van deze studie zijn de bronnen, de methoden en het patri- en matrilineair familie-onderzoek - voor zover mogelijk - onafhankelijk van elkaar onderzocht. Hierin is het belang van de bronnen en methoden - getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden - onderkend. Tevens is aandacht besteed aan de draagwijdte van het patri- en matrilineaire familie-onderzoek, zowel in enige voorafgaande als enige volgende generaties. De beperking van deze onderzoeken is echter het kleine aantal generaties van de onderzochte families, waaraan het effect van de bronnen en methoden, alsmede het patri- en matrilineaire familie-onderzoek kon worden afgemeten. Daarnaast rijst de vraag of de uitkomsten uit de voorgaande studie het gedrag van de bronnen, de effectiviteit van de methoden en het patri- en familielijnare familie-onderzoek in een studie van een ‘volledige’ adellijke familie uit de middeleeuwen in de Nederlanden eveneens onderschrijven. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is - op basis van onderstaande argumenten - gekozen voor de familie Van Randerode.

Mijn belangstelling voor het familie Van Randerode stamt nog uit de tijd waarin ik, samen met Co Coldewey, bezig was met het geslacht van de edelheren Van Kuyc. Bij het onderzoek naar die familie bleef onder andere de vraag knagen hoe zij in het bezit van de rijksonmiddellijke heerlijkheid Boxtel, mogelijk samen met andere goederen te Achel, Hamont en Lille, was gekomen. Er waren enige aanwijzingen dat de familie Van Randerode daarin een rol heeft gespeeld. Het gebrek aan data met betrekking tot die familie was echter de reden dat verder onderzoek toen werd gestaakt. Door het onderzoek naar de familie De Cock, waaruit naar voren is gekomen dat data niet alleenzalmakend zijn, maar dat ook getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden, naast patri- en matrilineaire familie-relaties, bij het onderzoek moeten worden betrokken, is de nieuwsgierigheid opnieuw gewekt. Teneinde deze nieuwsgierigheid al dan niet te kunnen bevredigen wordt in de Casus Van Randerode en de Subcasus Van Randerode/Boxtel een poging ondernomen het transport van de heerlijkheid Boxtel en andere Brabantse goederen - mogelijk Achel, Hamont en Lille - van het geslacht Van Randerode en Van Randerode/Boxtel op dat Van Kuyc/Boxtel te reconstrueren.

VI.1. Inleiding.

Aan de hand van een verhandeling over het adellijke geslacht Van Randerode wordt gedemonstreerd hoe er in een lastige genealogische casus veel meer helderheid en structuur kan worden gebracht met behulp van de in de voorafgaande hoofdstukken verkregen inzichten en ontwikkelde methoden. In hoofdstuk IV, Vernoemingen, is de familie Van Randerode al even aan de orde geweest. Dat gebeurde bij de bespreking van de publicatie van Eberhard Quadflieg over *Katharina, Frau von Randerath, 1291-1307*. Daar is toen verwezen naar de opmerkelijk geringe kennis met betrekking tot de edelheren van Randerode, die vanaf het eind van de elfde eeuw voorkomen en die een sterke burcht aan de Würm, tussen Geilenkirchen en Heinsberg, bewoonden. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat genoemde familie al in het begin van de 15de eeuw is uitgestorven. Hierna zijn de bezittingen en de archieven verstrooid geraakt en deels verloren gegaan. Als gevolg hiervan hebben weinig verhandelingen over deze familie het licht gezien. Bruikbare publicaties zijn die van H. Hardenberg¹ (Schema 13) voor de eerste zeven generaties en E. Quadflieg² (Schema 14) voor de laatste vijf

generaties. Het geneagram bij D. Schwennicke³ van de familie van Randerode is, door zijn vele onjuistheden, onbruikbaar.

De armoede aan rechtstreekse, uit een familie-archief afkomstige, primaire bronnen is er dus de oorzaak van geweest dat van een belangrijk adellijk geslacht als de Van Randerodes slechts een uiterst lacuneuze genealogie beschikbaar is. Dit maakt een doordachte inpassing van de kennis over dit geslacht in bredere sociale analyses nagenoeg onmogelijk. Hoe bepalend de bronnensituatie is, valt eens te meer op bij vergelijking met die van het geslacht dat aan de basis van deze studie ligt: De Cock.

De archieven van de familie De Cock van Waardenburg en die van Neerijnen op de huizen Waardenburg en Neerijnen en dat van de familie Van Hemert op het huis Nederhemert - respectievelijk ca. 750 en ca. 295 oorkonden vóór 1500 - in het H.G.A. te Arnhem zijn veel rijker dan het archief van de familie Van Randerode - 1 oorkonde vóór 1500 - berustend op het H.S.A. te Duisburg. Hierbij zijn de omslagen en delen in beide eerstgenoemde archieven nog niet eens meegerekend. Met behulp van deze en enige andere archieven, was het mogelijk, door grondige analyses van de gevonden oorkonden/akten, enz., doordachte toepassingen van methoden, zoals getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden, alsmede patri- en matri-lineaire verwantschapsonderzoeken, de genealogie van vijf takken van de familie De Cock - Waardenburg, Isendoorn, Opijnen, Bruchem en Neerijnen - grotendeels te ontvouwen (ca. 500 pagina's, 33 geneagrammen en 135 afbeeldingen verzameld op de USB-stick). Het was tevens mogelijk om de in de loop van de onderzoekspraktijk ontdekte regels van de gevonden methoden veel verder te onderzoeken en toe te passen.

Voor de genealogie van de familie Van Randerode, wier bezit en archieven verstrooid zijn geraakt en deels verloren zijn gegaan, moesten andere wegen worden bewandeld. Middels het opzoeken van de bronnen, alsmede het bestuderen van de oorkondenboeken en publicaties is geprobeerd zoveel mogelijk vermeldingen van leden van het geslacht Van Randerode te achterhalen. Door dit regelmatig stuurloze onderzoek moesten de nasporingen veel ruimer worden opgezet. Talrijke documenten uit legio bronnen moesten worden gelokaliseerd en geanalyseerd en in de tekst worden verwerkt. De toepassing van de regels voor getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld en duidelijk haar dienst bewezen. Verder is met gebruikmaking van het patri- en matri-lineaire verwantschapsonderzoek elk spoor van een familielid of een -relatie van/met de familie Van Randerode gevolgd. Met deze sporen zijn onder andere de familierelaties van de familie Van Randerode met die Van Are, Van Heemskerk en Van Heinsberg verantwoord ontrafeld. Ondanks al deze inspanningen is de ontrafeling van de familierelaties van de familie Van Randerode met die van Van Gennep, Van Kinzweiler en Van Wevelinghoven wel in gang gezet maar nog niet voltooid.

Voor deze casus is de armoede aan primaire bronnen de aanleiding geweest om de zijdelingse verbanden en de daaraan gerelateerde bronnen te exploreren. Dit heeft - ook in de hierna volgende verslaglegging - het onvermijdelijke gevolg dat veel ogenschijnlijke zijpaden zijn bewandeld die uiteindelijk naar hetzelfde doel leiden als de deels opgebroken hoofdweg. Door bovendien ruim gebruik te maken van de in de voorafgaande hoofdstukken beschreven methodologische inzichten is de 'Casus Van Randerode' een genealogische test-case bij uitstek. De test toont aan dat het mogelijk is een beter gefundeerd overzicht van een familie samen te stellen, indien gebruik wordt gemaakt van de rol van de maatschap in de getuigenissen, de inzichten met betrekking tot een dominante vernoemingspraktijk en de beschikbare patri- en matri-lineaire data (Geneagrammen en Kwartierstaten Vernoeming 35-41).

In deze casus volgt de betoogstructuur de genealogische ordening en wordt dienovereenkomstig de gebruikelijke genealogische nummering gehanteerd. Daarbij worden alle opeenvolgende generaties in de stamreeks gekenmerkt door oplopende Romeinse cijfers (I, II, III). Hierbij krijgt de oudst gevonden voorvader het cijfer I, zijn zoon II, zijn kleinzoon III, enz. Binnen elke generatie worden de kinderen door oplopende Arabische cijfers (1, 2, 3, enz.) aangegeven. Hierbij krijgen de oudste zoon/dochter het cijfer 1, de tweede zoon/dochter het cijfer 2, de derde zoon/dochter het cijfer 3, enz. De gebruikte symbolen voor de levensfeiten zijn * voor geboorte, x voor huwelijk en † voor overlijden.

I. Onbekende Stamvader van het geslacht Van Randerode.

II.1 en II.2. Harper I, (1076/81-1109), en Meginher van Randerode, (1094-1104).

De allereerste vertegenwoordigers van de familie Van Randerode zijn Harper I en Meginher. Harper I van Randerode is tussen 1076 en 1081⁴ getuige voor gravin Adelheid, dochter van graaf Everhard en echtgenote van graaf Hendrik, bij de schenking van het landgoed Orthen aan de kerk van Sint-Maarten en Koenraad, bisschop van Utrecht. Vervolgens is hij in (1094)⁵ en (1099)⁶ getuige voor Herman III *van Hochstaden*, aartsbisschop van Keulen (als tweede getuige na Gerard van Hochstaden, de broer van de aartsbisschop). Tussen 1100 en 1110⁷ is hij gezamenlijk met Meginher, zijn jongere broer, getuige voor Frederik I *van Schwarzenberg*, aartsbisschop van Keulen, op 26 juni 1108⁸, getuige voor Burchard, bisschop van Utrecht, en op 1 januari 1109⁹ wederom getuige voor de aartsbisschop van Keulen. Ook wordt hij nog genoemd in een oorkonde van 13 april 1104¹⁰, die bij Meginher van Randerode, zijn broer, aan de orde zal komen. In deze zeven oorkonden wordt hij driemaal Van Boxtel en de overige keren Van Randerode genoemd wat ogenschijnlijk storend is en de onderzoeker op het verkeerde been kan zetten. Harper I van Boxtel/van Randerode heeft bij zijn onbekende echtgenote drie kinderen, Gerard I, Willem en Harper II, nagelaten.

Meginher wordt slechts viermaal vermeld. Voor het eerst in de hierboven genoemde oorkonde van 1094¹¹ wanneer hij getuige is voor de aartsbisschop van Keulen, en de tweede keer in (1100/1110)¹⁰⁸ wanneer hij samen met Harper, zijn oudere broer, opnieuw getuige is voor de aartsbisschop van Keulen. In de derde melding, die van 13 april 1104¹¹¹, laat Frederik I *van Schwarzenberg*, aartsbisschop van Keulen, weten dat Meginher van Randerode met toestemming van Harper I, diens enige broer en erfgenaam, het allodium Horrig bij Sügerath, een rente van 120 mud tarwe en allodia te Dorweiler aan het klooster Mariengraden te Keulen heeft geschonken. Hieruit blijkt, dat Meginher geen echtgenote of kinderen heeft nagelaten. Hij wordt nooit met de toenaam van Boxtel getooid. Wel wordt hij tussen 1100 en 1110 zonder toenaam broer van Harper van Boxtel genoemd. Hij sterft op 8 mei¹² van een onbekend jaar. Met zijn kinderloos overlijden verdwijnt de naam Meginher dan ook uit de genealogie van het geslacht Van Randerode.

De zeldzame voornamen Harper en Meginher in samenhang met de toenames Randerode en Boxtel maken het aannemelijk dat wij hier te maken hebben met twee edellieden die gezamenlijk twee goederencomplexen beheren.

III.1, III.2 en III.3. Gerard I, (1129), Willem, (1147), en Harper II van Randerode, (1144-1158).

Gerard I van Randerode wordt alleen vermeld op 10 februari 1129¹³ als getuige van Roomskoning Lotharius III. Willem van Randerode, kanunnik te Bonn, wordt alleen vermeld in 1147¹⁴. Harper II daarentegen wordt, tussen 1144 en 1158, vijf keer vermeld. De allereerste vermelding van Harper II vindt plaats in 1144¹⁵. Arnold I, aartsbisschop van Keulen, bevestigt in dit jaar het kapittel van Sint-Marie te Münster en het klooster van Sint-Kosmas en Damianus te Liesborn in het bezit van de door Werner van *Steusslingen*, bisschop van Münster, aan hen geschonken maar door Harper II van Boxtel betwiste hof te Würm. Vervolgens verschijnt Harper II in de eerder vermelde oorkonde van 1147 en is hij op 20 april 1152¹⁶ en 3 juli 1157¹⁷ in Keulen dan wel in Nijmegen, getuige voor Roomskoning Frederik I (Barbarossa) van Hohenstaufen. In de eerste oorkonde als Harper van Boxtel en in de tweede als Harper van Randerode. Harper II komt voor het laatst voor in 1158¹⁸ wanneer Reter, abt van Prüm, de schenking van een allodium te Merberen in Herbach aan de abdij van Kloosterrade bevestigt. Hierin is sprake van Harper II van Randerode, zoon van Harper I, die voogd was over de onder de hof Güsten ressorterende bezittingen van de abdij Prüm. De bevestiging door abt Reter vond plaats op deze hof. Harper II van Randerode liet geen mannelijke nakomelingen na, daar de voogdij over de hof Güsten in 1212 door een Dirk zonder toenaam werd uitgeoefend. Aangezien Harper II, die waarschijnlijk als derde zoon vernoemd is naar zijn vader, geen kinderen heeft achtergelaten verdwijnt ook zijn naam uit de genealogie van het geslacht Van Randerode.

IV.1. *Harper III van Randerode († jong).*

IV.2. Gooswijn van Randerode, (1147).

De eerste Van Randerode die in het kader van dit onderzoek vervolgens kan worden getraceerd is Gooswijn¹⁹. Hij is vermoedelijk de oudste zoon van Gerard I en N. van Heinsberg. Gezien de vernoemingssystematiek kan hij nog vooraf zijn gegaan door een oudere broer Harper III, die dan jong moet zijn overleden. Hij wordt alleen in een oorkonde van 1147²⁰ vermeld. Uit deze oorkonde blijkt dat aartsbisschop Arnold I van Keulen aan Gooswijn van Randerode toestemming heeft gegeven - aangezien hem de geldmiddelen ontbreken om zijn kruisvaartgelofte in te lossen - samen met Harper II, zijn oom van vaderszijde (patruus), zijn erfgoed te Dorweiler, voor 100 mark aan het klooster van Sint-Mariengraden te Keulen te verkopen. Hiervan was de helft reeds vroeger door wijlen Meginher, zijn oudoom (frater avi), aan hetzelfde klooster geschonken. Gooswijn draagt dit goed over met bewilliging van Harper II, zijn oom, zijn toekomstige erfgenaam indien hij zonder kinderen komt te overlijden. In deze oorkonde wordt ook melding gemaakt van Willem, kanunnik te Bonn, patruus van Gooswijn. In deze transactie wordt een drietal familieleden van Gooswijn aan de vergetelheid onttrokken. In de eerste plaats Harper II, Gooswijns oom, die tussen de jaren (1144-1158)²¹ afwisselend Van Boxtel en Van Randerode wordt genoemd, in de tweede plaats Meginher van Randerode, Gooswijns oudoom, die in de periode van 1094²² tot 1104, Van Randerode wordt genoemd, en in de derde plaats Willem, kanunnik te Bonn, Gooswijns oom van vaderszijde, die alleen in 1147 zonder toenaam wordt vermeld. Er is op dat moment nog geen sprake van kinderen van Gooswijn van Randerode.

Gooswijn van Randerode, (1147), is gehuwd met Elisabeth van Liedberg, (1166-1190). Het cartularum van de abdij Meer²³ bevestigt deze echtverbintenis ten dele. Elisabeth wordt daarin dochter van Herman, graaf van Liedberg, en Hadewig, genoemd en aangeduid als vrouwe van Randerode en Liedberg. Van Hadewig, haar moeder, wordt vermoed dat zij uit het grafelijke huis Van Kleef of Van Meurs stamt²⁴. Edelvrouwe Elisabeth van Liedberg is niet tevreden met de erfdeling tussen haar en gravin Hildegonda van Meer, haar zuster. Dit komt naar voren in de bevestiging door Reinoud van Dassel, aartsbisschop van Keulen, van een nieuwe erfdeling door Gerard, voogd van Keulen, op 22 februari 1166²⁵. De aartsbisschop van Keulen, meldt hierin dat Gerard, voogd van Keulen, op zijn bevel en met toestemming van de zonen van Elisabeth, een nieuwe erfdeling heeft gemaakt. Hierbij worden aan gravin Hildegonda het kasteel Meer met de ministerialen en alle andere toebehoren alsmede enige allodia en aan Elisabeth het kasteel Liedberg met de ministerialen en alle toebehoren alsmede enige allodia toegewezen. Getuigen hierbij zijn onder andere Gerard van Randerode en Willem, diens broer. Nadat de partijen te Paffeneich bij Neuss, voor Reinoud, aartsbisschop van Keulen, Herman, graaf van Saffenberg alsmede alle prioren en edelen van het land, met toestemming van de zoons en dochters van Elisabeth, deze erfdeling hebben goedgekeurd, wordt deze door Reinoud en veel getuigen bevestigd. De heerlijkheid Liedberg, het erfgoed van Elisabeth, wordt daarom bij Gerard II, heer van Randerode en Liedberg, haar zoon, gevonden. Elisabeth van Liedberg heeft Gooswijn van Randerode, haar echtgenoot, waarschijnlijk een aanzienlijk aantal jaren overleefd. Dit volgt uit een oorkonde van Philips van Heinsberg, aartsbisschop van Keulen, uit 1190²⁶ waarin de schenking wordt bevestigd van een drietal hoven door Hadewig, weduwe van Herman, graaf van Liedberg, alsmede Hildegonda, gravin van Meer, Elisabeth en Geertruida van Liedberg, haar dochters, aan het klooster Dünnwald. De aartsbisschop maakt van de gelegenheid gebruik om mede te delen, dat Hadewig en Geertruida in het klooster Dünnwald zijn ingetreden.

Gooswijn van Randerode en Elisabeth van Liedberg, zijn vrouw, hebben een aantal kinderen achtergelaten, waarvan alleen Gerard II en Willem I van Randerode/van Boxtel zijn achterhaald. Gerard II en Willem I hebben waarschijnlijk ook nog een broer Herman van Randerode, vernoemd naar Herman van Liedberg, zijn grootvader van moederszijde, en een zuster Heilwig van Randerode, vernoemd naar Hadewig of Heilwig?, haar grootmoeder van moederszijde, gehad. Herman is overleden op 4 mei²⁷ van een onbekend jaar als domkanunnik te Keulen en Heilwig in 1214²⁸ als non in het klooster van Sint-Marie te Münster. Gezien de vernoemingssystematiek is er tussen Herman en Willem I mogelijk nog ruimte voor een derde zoon, *Gooswijn*, vernoemd naar zijn vader. Als argument voor het vaderschap van Gooswijn kan ook nog worden aangevoerd, dat Gooswijn van Randerode, de zoon van Gerard II, dus zijn kleinzoon, en Gooswijn van Boxtel, de jongste zoon van Willem I van Kuyc, heer van Boxtel en Aleid van Diepenbeek, zijn achterachterachterkleinzoon, naar hem zijn vernoemd. Uit het huwelijk van Willem en Aleid zijn zes zoons en een dochter geboren. De kinderen uit dit huwelijk zijn volledig volgens de in hoofdstuk IV geschetste systematiek vernoemd. Gooswijn van Boxtel, (1292-1314), de jongste (zesde zoon) is vernoemd naar Gooswijn van Randerode, (1147). De grootvaders van moeders- en vaderszijde, de vader en twee overgrootvaders van vaders- en moederszijde waren bij de geboorte van Gooswijn reeds vernoemd. De zijde van Aleid van Randerode/Boxtel was nu aan de beurt. Haar vader en haar grootvader heetten beiden waarschijnlijk Willem, een voornaam die al was gebruikt. Logischerwijs viel de keuze nu op Gooswijn, haar overgrootvader (Schema 12).

De kinderen van Gooswijn van Randerode en Elisabeth van Liedberg zullen na 1148 en voor 1152 zijn geboren. Hiervoor is de deelname door Gooswijn aan de tweede kruistocht en de voogdij door Harper II over de kinderen van Gooswijn van belang. De Duitsers vertrokken voor de tweede kruistocht in mei 1147, zij leden grote verliezen in Turkije in 1147 en 1148 en het gros van de overlevenden zal in 1148 al weer in Duitsland terug zijn geweest. Gooswijn van Randerode is vermoedelijk niet lang na zijn terugkeer van de tweede kruistocht naar het Heilige Land overleden. In 1152²⁹ en 1157³⁰ blijkt Harper II van Boxtel, de oom van Gooswijn, de voogdij over de minderjarige kinderen en de goederen van Gooswijn en Elisabeth te voeren. Het is niet onwaarschijnlijk dat Harper II heeft geprobeerd de goederen van Gerard II van Randerode/Boxtel en Willem I van Boxtel/Randerode, zijn neven, in bezit te krijgen of minstens misbruik van de voogdij te maken. Dit heeft ongetwijfeld het ongenoegen van Gooswijn II, heer van Heinsberg, (ca.1100-ca.1166), opgewekt. In de Annales Aquensis staat dat Frederik, aartsbisschop van Keulen, ten behoeve van Gooswijn van Heinsberg, als straf voor *Harperni, ejusdem castri tutoris* de burcht Randerode in 1157 belegerde en verwoestte.

Het is goed denkbaar, gezien zijn voornaam, dat de moeder van Gooswijn een dochter is geweest van Gooswijn I, heer van Heinsberg en Valkenburg, (ca.1107-1118)³¹. De aanwezigheid van Gooswijn II van Heinsberg bij de uitspraak in het geschil over de hof te Würm in 1144³² en de belegering en verwoesting van de burcht Randerode namens Gooswijn II, door Frederik, aartsbisschop van Keulen, in 1157, steunen deze veronderstelling.

Afb.VI.1. Liedberg, kasteel Liedberg (foto H.J.J. Vermeulen).

V.1. Gerard II van Randerode/van Boxtel, (1166-1188).

De volgende generatie, die circa 1165 meerderjarig is, bestaat uit Gerard II en Willem I van Randerode en Boxtel. Zij worden tweemaal als broers vermeld. Op 22 februari 1166³³ als Gerard van Randerode en Willem, diens broer, en in 1173³⁴ als Gerard van

Boxtel en Willem, diens broer. In die jaren zijn de goederen te Randerode en Boxtel kennelijk nog steeds in gemeenschappelijk bezit. Gerard II van Randerode wordt nog meerdere keren vermeld, terwijl over Willem I van Boxtel de bronnen juist verder zwijgen. Gerard II van Randerode is in 1166³⁵ een van de vele getuigen van Reinoud van Dassel, aartsbisschop van Keulen. Daarna is hij bij verschillende gelegenheden in 1167³⁶, 1181³⁷, 1183-1190³⁸, 1186³⁹, 1187⁴⁰ en 1188⁴¹ getuige voor Philips van Heinsberg, aartsbisschop van Keulen.

Gerard II van Randerode is gehuwd met Beatrix. Zij worden als overleden echtpaar genoemd bij de stichting van de jaargetijden door Dirk van Randerode, koorbisschop te Keulen, hun oudste zoon. Gooswijn *van Randerode*, domdeken te Keulen, en magister Frank, domscholasticus te Keulen, de uitvoerders van het testament van Dirk van Randerode, koorbisschop te Keulen, stichten in juni 1247⁴² in de dom te Keulen jaargetijden voor Gerard II van Randerode, vader van Dirk (patris) (jaargetijde circa medium julii), voor Beatrix, moeder van Dirk (matris) (jaargetijde circa medium novembris), voor Jutta, zuster van Dirk (sororis) (jaargetijde circa medium decembris), voor Otto II *van Lippe*, bisschop van Utrecht, (jaargetijde circa medium augustus), en voor Dirk II *van Are*, bisschop van Utrecht, (jaargetijde circa medium octobris). De toenaam van Beatrix wordt in deze stichting van jaargetijden niet genoemd, zij stamt vrijwel zeker uit het geslacht Van Are-Hochstaden. Dit volgt uit een oorkonde van 1216, vermoedelijk van vóór 23-28 juli⁴³, waarin Engelbert II *van Berg*, aartsbisschop van Keulen, oorkondt, dat heer Gerard III van Randerode, die in de gevangenschap van Filips II Augustus, koning van Frankrijk, verkeert, met toestemming van zijn broers, echtgenote, verwanten en vrienden, de voogdij over de hoven van het aartsbisdom in de Roergouw voor 300 Keulse marken aan de proost en het kapittel van de Dom te Keulen heeft verpand. Door hun verblijf in de geestelijke stand geven beide broers van Gerard III vóór hun moeder toestemming voor de verpanding. Borgen voor deze verpanding zijn Otto II *van Lippe*, bisschop-elect van Utrecht, Arnold *van Born*, proost van Sint-Gereon te Keulen, Adolf, graaf van Berg, Gerard, graaf van Are, Otto van Wickerode, Dirk van Millendonk, Godfried van Hemmersbach, Bertram van Aldenhoven, Rembold van Orsbecke, Dirk van Koselare, Jan van Rode, Gerard van Horst, Gerard van Glene, Dirk Paffe, Gerard, advocatus, Dirk Dunkil, Dirk en Gooswijn van Randerode, broers. Zegelaars zijn Gooswijn van Randerode, domkanunnik te Keulen, broer van Gerard III, Engelbert II *van Berg*, aartsbisschop-elect, proost en aartsdiaken *te Keulen*, het domkapittel *van Keulen*, Otto II *van Lippe*, bisschop-elect van Utrecht, Adolf, graaf van Berg, Gerard, graaf van Are, Otto van Wickerode, Dirk van Millendonk en Godfried van Hemmersbach. *Het adagium borgen zijn familie* blijkt ook hier weer een belangrijk interpretatief hulpmiddel. De eerste, derde t/m. de zesde alsmede de zeventiende en de achttiende borg zijn familie van Beatrix. Dit geldt ook voor het merendeel van de zegelaars (Geneagram Vernoeming 36)⁴⁴. De voogdij over de hoven van het aartsbisdom in de Roergouw behoort - daar in ieder geval vijf vertegenwoordigers van het geslacht Van Are (Are-Nürburg en Are-Hochstaden) onder de borgen voorkomen - vermoedelijk tot de medegave van *Beatrix*. Beide nog levende takken van het geslacht Van Are zijn ruim vertegenwoordigd. De borgenlijst wordt aangevoerd door Otto II *van Lippe*, bisschop-elect van Utrecht, en Arnold *van Born*, proost van Sint-Gereon te Keulen, omdat zij tot de geestelijke stand behoorden. Of de overige borgen, de zevende t/m. zestiende ook tot de familie behoren, is zonder diepgaand vervolgonderzoek niet te zeggen. Beatrix, de echtgenote van Gerard II van Randerode, is vermoedelijk een dochter van *Dirk van Are, graaf van Hochstaden*, (1152-1195) en N. van Dagsburg. Gerard en Beatrix vernoemen Dirk, hun oudste zoon, naar *Dirk van Are, graaf van*

Hochstaden, diens grootvader van moederszijde. De gedachte dat Beatrix uit het geslacht van *Are-Hochstaden* stamt, wordt nog versterkt door de stichting in 1247 van de jaargetijden voor Dirk II van *Are*, bisschop van Utrecht, en Otto II van *Lippe*, bisschop van Utrecht, diens neef, door Dirk van Randerode, koorbisschop te Keulen. Ook worden Gerard III van Randerode, haar derde zoon, in 1241, en Gooswijn van Randerode, haar tweede zoon, op 20 en 28 februari 1260, als (bloed)verwant van Koenraad van Hochstaden, aartsbisschop van Keulen, (1238-1261), aangemerkt.

In het onderstaand schema zijn de borgen weergegeven voor de verpanding van de voogdij over de hoven van het aartsbisdom in de Roergouw in 1216 in opdracht van Gerard II van Randerode, waarvan de verwantschap met Beatrix, zijn echtgenote, waarschijnlijk is.

01. Otto II van *Lippe*, bisschop-elect van Utrecht, tak Are-Nürburg, vierde generatie achterachterneef van Beatrix.
02. Arnold van *Born*, proost van Sint-Gereon te Keulen (verwantschap ?).
03. Adolf VI, graaf van Berg, tak Are-Hochstaden, vijfde generatie, aangetrouwde neef.
04. Gerard, graaf van Are, tak Are-Nürburg, derde generatie, achterneef
05. Otto van Wickerode, tak Are-Hochstaden vierde generatie, neef.
06. Dirk van Millendonk, tak Are-Hochstaden, vierde generatie, neef⁴⁵.
07. Godfried van Hemmersbach (verwantschap ?).
17. Dirk van Randerode, zoon.
18. Gooswijn van Randerode, zoon.

De bovengenoemde Arnold van *Born*, proost van Sint-Gereon te Keulen en O.L.V. te Maastricht, (1223-1234)⁴⁶ - de tweede borg - moet ook een verwant van Beatrix zijn geweest. De mate van zijn verwantschap is door zijn verblijf in de geestelijke stand niet te duiden. Hij is een zoon van Gooswijn I van Born, (1150-1174)⁴⁷. De drie oorkonden van 4 november 1217⁴⁸, 1218⁴⁹ alsmede 1220⁵⁰, waarin verbanden tussen Hochstaden, Elslo en Randerode worden gelegd, kunnen het begin van de oplossing bieden.

Edelheer Godfried van Hemmersbach, (1216)⁵¹, de zevende borg, heeft waarschijnlijk ook verwantschappelijke banden met het geslacht Van Are. Zijn vader c.q. grootvader heette Ulrich van Hemmersbach een naam die ook bij de tak Van Are-Nürburg voorkomt. Hij bezat de heerlijkheid Hemmersbach (Kreis Bergheim/Erft) die enige generaties later, vermoedelijk via een erfdochter, aan het geslacht Van Merode kwam. Werner VI, heer van Merode, (1301-†1332), oorkondt sedert 26 januari 1326 als heer van Hemmersbach.

Volgens het jaargetijdenboek⁵² van de Dom te Keulen overlijdt Gerard II, heer van Randerode, Gooswijns vader, op 15 juni. Beatrix van *Are-Hochstaden*, vrouwe van Randerode, de moeder van Gooswijn, overlijdt op 13 november.

V.2. Herman van Randerode, domkanunnik te Keulen, († 4 mei)⁵³.

V.3. Gooswijn van Randerode, († jong).

V.4. Willem I van Randerode/van Boxel, (1166-1173), volgt p. 261.

V.5. Heilwig van Randerode, non in het klooster van Sint-Marie te Münster, (1214)⁵⁴.

VI.1. Dirk van Randerode, kanunnik van Sint-Gereon en koorbischop van Keulen, alsmede domkanunnik te Utrecht, domproost en aartsdiaken te Utrecht, (1208) (1216-†14. 04.1247).

Dirk van Randerode is vernoemd naar Dirk, graaf van Hochstaden, (1152-1195), zijn grootvader van moederszijde. De geregelde vernoeming van de oudste zoon naar de grootvader van vaderszijde lijkt hier dus niet gevolgd. De reden hiervoor kan zijn, dat de status van de familie van Are hoger is dan die van de familie van Randerode. Dirk is vermoedelijk een oudere broer van Gooswijn van Randerode. Dit is af te leiden uit de oorkonde van 1216⁵⁵, waarin *Theodericus en Gozwinus, fratres de Randerode*, de zeventiende en de achttiende borg voor heer Gerard van Randerode, *hun broer*, zijn. Bovendien wordt Dirk in alle vermeldingen samen met Gooswijn, zijn broer, altijd als eerste genoemd.

Dirk van Randerode zal bij zijn carrière in de geestelijke stand hulp en steun hebben gehad van Dirk II van Are, bisschop van Utrecht, (1197-1212)⁵⁶, en Otto II van Lippe, eveneens bisschop van Utrecht, (1216-1227)⁵⁷, zijn verwanten.

Dirk II van Are, bisschop van Utrecht, was een zoon van Ulrich, graaf van Are-Nürburg, en Kunigonda. Ulrich was een jongere broer van Lotharius, graaf van Are. Deze laatste was gehuwd met Hildegonda van Liedberg *van Meer*, de jongere zuster van Elisabeth, de moeder van Gerard II alsmede de grootmoeder van Dirk van Randerode. Hij was dus een achterneef van Dirk II van Are, bisschop van Utrecht. Otto II van Lippe, bisschop van Utrecht, was een zoon van Bernhard II, heer van Lippe, en Heilwig van Are. De laatste was een zuster van Dirk II van Are. Dirk van Randerode was dus een achterachterneef van Otto II van Lippe⁵⁸.

Dirk van Randerode wordt voor het eerst vermeld in 1208⁵⁹ als kanunnik van Sint-Gereon te Keulen. In de eerstvolgende vermelding uit 1217⁶⁰ wordt hij Dirk van Randerode, kanunnik van Sint-Maarten te Utrecht genoemd. Ook wordt hij, tussen maart 1226⁶¹ en 9 september 1243⁶², veelvuldig domproost te Utrecht genoemd soms aangevuld met de titel aartsdiaken van Utrecht. Hij wordt in deze serie vermeldingen nooit Van Randerode genoemd. Alleen in het randschrift van zijn tegenzegel is de combinatie van zijn voor- en toenaam TH(EODERICI) DE RAND(ERODE) bewaard gebleven. Dit is een duidelijk voorbeeld waarin het gebruik van de woorden uit de oorkonde en het randschrift op het zegel essentiële genealogische informatie oplevert. Hij wordt voor het laatst vermeld in mei 1246⁶³. Hij is dan koorbisschop en kanunnik van Sint-Gereon te Keulen. Dirk van Randerode overlijdt op 14 april 1247⁶⁴. In het jaargetijdenboek van de dom te Keulen staat zijn overlijden op 14 april genoteerd. In hetzelfde jaargetijdenboek⁶⁵ wordt Dirk van Randerode, koorbisschop, op 14.02., 17. 05., 16.06. en op 16.07., samen met Gerard, zijn vader, op 14.11. samen met Beatrix, zijn moeder, en op 14.12. samen met Jutta, zijn zuster, herdacht.

VI.2. Gooswijn van Randerode, domdeken en aartsdiaken te Keulen, proost van Sint-Jan te Utrecht en bisschop-elect van Utrecht, (1216-†1261).

Gooswijn van Randerode is vernoemd naar zijn gelijknamige grootvader van de zijde van vader. De geregelde vernoeming van de tweede zoon naar de grootvader van de zijde van moeder is hier niet gevolgd. Hij is een jongere broer van Dirk van Randerode. Dit is af te leiden uit de oorkonde van 1216⁶⁶, waarin *Theodericus en Gozwinus, fratres de Randerode*, de zeventiende en de achttiende borg voor heer Gerard van

Randerode, *hun broer*, zijn. Bovendien wordt Gooswijn in alle vermeldingen samen met Dirk, zijn broer, altijd als tweede genoemd.

Ook Gooswijn van Randerode zal bij zijn carrière in het geestelijke stand hulp en steun hebben gekregen van Dirk II van Are, bisschop van Utrecht, (1197-1212)⁶⁷, en Otto II van Lippe, eveneens bisschop van Utrecht, (1216-1227)⁶⁸, zijn verwanten.

Gooswijn van Randerode wordt bij zijn eerste vermelding in 1216⁶⁹. domheer te Keulen genoemd. Hij blijkt vanaf 22 juli 1224⁷⁰ tot 29 oktober 1252⁷¹ proost van Sint-Jan te Utrecht te zijn. Tegelijkertijd is hij vanaf 1216⁷² tot 29 oktober 1260⁷³ domdeken en aartsdiaken te Keulen. Op 15 september 1222⁷⁴ is hij ook nog koorbisschop van Keulen. Dat de domdeken te Keulen en de proost van Sint-Jan te Utrecht geen twee verschillende personen zijn, volgt uit een oorkonde van 29 oktober 1252⁷⁵, hierin wordt Gooswijn met al deze functies aangeduid. De oorkonde van 19 juli 1247⁷⁶ bezegelt hij als proost van Sint-Jan met het zegel van de domdeken te Keulen (Randschrift: + S(IGILLUM) GOZWINI MAIORIS I(N) COL(ONIA) DECANI ET ARCHID(IACONI).

Na het overlijden van Otto van Holland, bisschop van Utrecht op 27 maart of 4 april 1249⁷⁷ wordt Gooswijn van Randerode - ondanks het feit dat paus Innocentius IV op 20 april 1249⁷⁸ alle kiescolleges had verboden - door de kapittels tot bisschop van Utrecht gekozen. Aan een oorkonde uit 1249⁷⁹ - tussen begin april en eind november - zegelt Gooswijn van Randerode met twee zegels het eerste van Gooswijn, bisschop-elect van Utrecht en het tweede van Gooswijn, proost Sint-Jan te Utrecht. De paus, die het niet eens is met deze keuze, benoemt Hendrik I van Vianden tot bisschop van Utrecht. Gooswijn heeft geen andere keuze dan zich in juni 1250⁸⁰ terug te trekken⁸¹.

Gooswijn overlijdt op grond van het jaargetijdenboek van het domkapittel te Keulen op 6 februari⁸². Aangezien hij op 29 oktober 1260⁸³ nog wordt vermeld zal zijn overlijden vermoedelijk op 6 februari 1261 hebben plaatsgevonden. In hetzelfde jaargetijdenboek⁸⁴ komen nog enige verdere vermeldingen van hem voor. Gooswijn van Randerode, domdeken te Keulen, wordt op 9 januari, 6 februari (sterfdag), 7 maart, 7 april, 9 mei, 5 juni, 7 juni, 24 juni, 5 juli, 3 augustus, 3 oktober, 6 november en 11 december herdacht. Op 2 februari overlijdt op grond van hetzelfde getijdenboek Beatrix, vrouwe van Wassenberg, zuster van Gooswijn, domdeken te Keulen; op 15 juni Gerard, heer van Randerode, vader van Gooswijn, en op 13 november Beatrix, vrouwe van Randerode, moeder van Gooswijn van Randerode, domdeken te Keulen. Het is hierdoor duidelijk dat Gooswijn van Randerode, domdeken te Keulen, een zoon van Gerard, heer van Randerode, en Beatrix, vrouwe van Randerode, diens echtgenote, en een broer van Beatrix, vrouwe van Wassenberg, was. Uit de integratie van de gegevens uit verschillende bronnen wordt de familieband helderder.

Van Gooswijn van Randerode zijn afdrukken van vier zegelstempels bewaard gebleven. Hij heeft twee verschillende zegelstempels gebruikt als proost van Sint-Jan (en aartsdiaken van Utrecht), een als domdeken en aartsdiaken van Keulen en een als bisschop-elect van Utrecht. De beide laatste zegelstempels met tegenzegel. Twee mooie voorbeelden zijn de zegels van de domdeken en aartsdiaken van Keulen, aan de oorkonde uit 1247⁸⁵, en de bisschop-elect van Utrecht, aan de oorkonde uit 1249⁸⁶ (Afb. IV.1-4) (zie ook Hoofdstuk IV. Bewapening).

VI.3. Edelheer Gerard III, heer van Randerode en Liedberg, ridder, (1212-1257).

Gerard III wordt tussen 1212 en 1257 regelmatig vermeld. De eerste vermelding is uit de periode 1212 tot 1216⁸⁷. Hierin noemt hij zich heer van Liedberg, naar de erfenis

van Elisabeth, vrouwe van Liedberg, zijn grootmoeder. Het betreft de instemming van Adolf I, aartsbisschop van Keulen, voor een overdracht door Ludolf van Velmede c.s., van de grote en de kleine tienden van een hof en enige andere landerijen gelegen in de villa Cappenberg, leenroerig aan de Keulse aartsbisschop, aan het klooster Cappenberg. Een overdracht waarvoor ook Hendrik van Limburg, Gerard III en Gumprecht van Elnere hun toestemming geven. Gerard III is op 17 juli 1214 in de slag bij Bouvines door de koning van Frankrijk gevangen genomen. Dit volgt uit een oorkonde van Engelbert II *van Berg*, aartsbisschop van Keulen, uit 1216 vóór 23-28 juli⁸⁸. De aartsbisschop vermeldt hierin, dat heer Gerard - met toestemming van zijn broers, echtgenote, verwanten en vrienden - de voogdij over de hoven van het aartsbisdom in de Roergouw, ter financiering van het losgeld, aan de proost en het kapittel van de dom te Keulen heeft verpand. Gerard III wordt geregeld aangetroffen in het gevolg van de aartsbisschoppen van Keulen. In de jaren 1216 tot 1224⁸⁹ is hij zevenmaal getuige voor Engelbert II *van Berg*, aartsbisschop van Keulen. In de volgende jaren van 1235 tot 1252⁹⁰ komt hij samen met zijn broer, viermaal voor onder de getuigen voor twee aartsbisschoppen van Keulen, te weten Hendrik *van Molenark* en Koenraad van Hochstaden. Ook komt Gerard III een aantal keren voor onder de getuigen voor wereldlijke heren/vorsten. Op 1 januari 1236⁹¹, als edelheer Gerard van Liedberg, voor Rutger, edelheer van Brempt, in 1220 voor Arnold III, graaf van Loon, in 1230⁹², op 13 april 1237⁹³ en in juni 1251⁹⁴ voor Gerard, graaf van Gelre en Zutphen, op 23 februari 1243⁹⁵ voor Dirk, graaf van Hochstaden, en op 18 oktober 1248⁹⁶ en op 27 mei 1257⁹⁷ respectievelijk voor de Roomskoningen Willem II *van Holland* en Richard *van Cornwall*. Gerard III is ook betrokken bij de verkoop van de tienden en de schenking van het patronaatsrecht van de kerk van Othée aan de abdij van Herkenrode. Lotharius, graaf van Hochstaden, oorkondt op 4 november 1217⁹⁸ dat Arnold van Elsloo de tienden alsmede het patronaatsrecht van de kerk te Othée, die hij van de Keulse aartsbisschop, in leen hield, aan de abdij van Herkenrode heeft overgedragen, en dat hij deze overdracht heeft goedgekeurd. Ook Engelbert *van Valkenburg*, aartsbisschop van Keulen, hecht op 4 november 1217⁹⁹ als opperleenheer zijn goedkeuring aan deze overdracht op voorwaarde dat de abdij voornoemd jaarlijks een gouden pond aan het domkapittel te Keulen zal betalen. De overdracht van de tienden en het patronaatsrecht van de kerk te Othée is niet helemaal met gesloten beurzen gegaan. Arnold van Elsloo meldt immers in 1218¹⁰⁰, dat hij de tienden van Othée, met toestemming van *Engelbert II van Berg*, aartsbisschop van Keulen, en Lotharius, graaf van Hochstaden, van wie hij deze in leen (en achterleen) hield, voor 300 mark aan de abdij Herkenrode heeft verkocht. Het patronaatsrecht van de kerk van Othée daarentegen heeft hij geschonken. In de drie oorkonden komen Dirk van Heinsberg, Gerard III van Randerode en Otto van Wickerode onder de getuigen voor.

Gerard III is in het bezit van verschillende goederen. Het voornaamste bezit bestaat uit de kastelen en de heerlijkheden Randerode en Liedberg. Onderstaande belening toont aan, dat het kasteel Randerode in leen wordt gehouden van de hertog van Limburg, terwijl het kasteel Liedberg allodiaal bezit is, zoals dat ook uit de verwervingsgeschiedenis kan worden afgeleid. Verder is Gerard III in het bezit van de hof Würm, goederen te Prüm en de voogdij over de hoven van het aartsbisdom in de Roergouw. Gerard III verklaart in november 1225¹⁰¹ dat hij het kasteel en de stad Randerode, onder bepaalde voorwaarden, van Walram, hertog van Limburg, in leen heeft ontvangen. Tevens meldt hij, dat - indien hij niet aan de gestelde voorwaarden kan voldoen - het kasteel Liedberg aan de hertog in leen zal worden opdragen. Hij en zijn erven zullen het kasteel dan weer van hertog in leen terugontvangen. Op 25 april 1226¹⁰² oorkondt Hendrik *van Molenark*, aartsbisschop van Keulen, dat edelheer

Gerard III van Randerode, en Lodewijk I, zijn zoon, het 12 mark bedragende weide-recht - gevestigd op de voogdij over de aan hem leenroerige hoven Sint-Petrus in de Roergouw - met Koenraad *van Hochstaden*, domproost en het domkapittel te Keulen, samen met een karrenvracht wijn uit hun goederen te Erpel hebben geruild tegen de bezittingen van het domkapittel te Prüm.

In 1239¹⁰³ wordt de burcht Randerode opnieuw verwoest nu door Hendrik II, hertog van Brabant, (1235-1248). De wederopbouw daarvan zal Gerard III veel geld hebben gekost. Voor de financiering daarvan zette hij waarschijnlijk het middel van verpanding in. Het is dan ook niet vreemd dat de aartsbisschop van Keulen, Koenraad *van Hochstaden*, in september 1241¹⁰⁴ oorkondt, dat heer Lodewijk I *van Liedberg* eerstgeborene van Gerard III, heer van Randerode, zijn bloedverwant, in zijn bijzijn, de van diens vader leenroerige voogdij *in de Roergouw* vijf jaar lang voor 250 Keulse marken aan het domkapittel te Keulen heeft verpand. Op dezelfde datum¹⁰⁵ bevestigt heer Lodewijk I van Liedberg, dat hij samen met zijn vader en met toestemming van zijn echtgenote, de voogdij *in de Roergouw*, gedurende vijf jaar, voor 250 Keulse marken, aan het domkapittel te Keulen heeft verpand. De aartsbisschop van Keulen zegelt mee. Bij elk van de twee bovenstaande oorkonden zijn de domdeken, *Gooswijn van Randerode*, de domkanunnik te Keulen, C. Suevo, alsmede de edelheren *Gerard III*, heer van Randerode, *Dirk* van Meurs, *Gerard*, voogd van Keulen, en de broers van Budberg getuige. Reeds op 16 september 1243¹⁰⁶ is de verpanding van de voogdij in de Roergouw weer ongedaan gemaakt. Dit volgt direct uit twee oorkonden van die datum. In de eerste vragen *Gerard III* van Randerode en *Lodewijk*, zijn zoon, aan Koenraad *van Hochstaden*, aartsbisschop van Keulen, om de oorkonde betreffende de aflossing van de verpanding van de voogdij over de goederen van het aartsbisdom in de Roergouw aan het domkapittel te Keulen mee te bezegelen. In de tweede bezegelt Koenraad *van Hochstaden*, aartsbisschop van Keulen, de aflossing door *Gerard III* van Randerode en *Lodewijk*, zijn zoon. In 1244¹⁰⁷ tenslotte oorkondt Gerard III van Randerode, voogd van de hof te Würm, dat Dirk van Sestorpe, ridder, Aleid, diens echtgenote, en Godfried, diens zoon, alsmede diens dochter en haar echtgenoot, ten behoeve van de kerk van Liesborn en de kerk van Sint-Marie te Münster, van hun aanspraken op de bossen aldaar afstand hebben gedaan. Bij deze afstand bevinden Hendrik, heer van Heinsberg (1), Lodewijk I, zoon van Gerard III (2), Lambrecht, voogd van Heinsberg (3) en Boudewijn van Randerode (9) zich onder de vele (11) getuigen. Hendrik, heer van Heinsberg, en Lodewijk I *van Randerode*, zoon van Gerard III, bezegelen mede de oorkonde. De aanwezigheid van Hendrik, heer van Heinsberg, als eerste getuige, kan op een familierelatie met Gerard III van Randerode wijzen.

Edelheer Gerard III, heer van Randerode en Liedberg, ridder, (1212-1257), en zijn nog onbekende echtgenote hebben alleen een zoon, Lodewijk I van Randerode, nagelaten.

VI.4. *Elisabeth van Randerode, († jong).*

VI.5. Jutta van Randerode, (1247†).

Jutta van Randerode, de tweede dochter van Gerard II van Randerode, die mogelijk is vernoemd naar haar grootmoeder van moederszijde, en Beatrix van Are-Hochstaden, wordt alleen vermeld bij de stichting in juni 1247¹⁰⁸ van de jaargetijden voor wijlen Dirk van Randerode, korbisschop van Keulen door *Gooswijn van Randerode*, domdeken, en Frank, scholasticus te Keulen. Het jaargetijde van Jutta, hierin vermeld

als zuster van genoemde Dirk, wordt in december gevierd.

VI.6. Beatrix van Randerode, vrouwe van Wassenberg, (1223-1246†).

Beatrix van Randerode, de derde dochter van Gerard II van Randerode en Beatrix van Are-Hochstaden, is vernoemd naar haar moeder. Zij wordt slechts twee keer onder de levenden en eenmaal onder de doden vermeld. Op 1 oktober 1223¹⁰⁹ is Beatrix, aangeduid als vrouwe van Wassenberg, eerste getuige bij de kwijting door de proost, en het kapittel van het klooster te Wassenberg, van het kapittel van de kerk te Xanten van de koopsom voor het - met toestemming van edelheer Gerard van Wassenberg - verkochte goed te Mörmter. Opnieuw is sprake van haar in een oorkonde uit juni 1237¹¹⁰, waarin heer Geldof van Asselt meldt, dat hij de grote en kleine novaaltieden te Grathem met de kerk van Sint-Maria te Ophoven tegen een jaarrente van tien malder tarwe en vijftien malder haver heeft geruild. *Frederik*, proost te Wassenberg, edelheer *Gerard* van Wassenberg, edelvrouwe *Beatrix* van Wassenberg en de abdis van het klooster te Ophoven bezegelen deze ruil. Beatrix van Randerode is op 2 februari van een onbekend jaar overleden. Deze datum wordt vermeld in de inschrijving in het necrologium van de dom te Keulen¹¹¹: 02.02. *Obiit Beatrix, domina de Wassenberg, soror G., decani Colon(iensis)*. Gooswijn van Randerode, domdeken te Keulen, wordt in het necrologium van het domkapittel van Keulen zoon van Gerard van Randerode, en Beatrix, genoemd. Aldus is Beatrix, Gooswijns zuster, een dochter van Gerard en Beatrix voornoemd, en kan Beatrix van Randerode, vrouwe van Wassenberg, alleen de eerste echtgenote van edelheer Gerard II, heer van Wassenberg, zijn. Gerard II van Wassenberg wordt vermeld van 15 september 1222¹¹² tot september 1254¹¹³. Tussen deze twee data wordt hij een ruim aantal keren genoemd. Na de dood van Beatrix van Randerode, circa 1246¹¹⁴, hertrouwt Gerard II van Wassenberg met Elisabeth van Brabant, (1233-†1273), een dochter van hertog Hendrik I en Maria van Evreux, en weduwe van Dirk van Kleef, (1230-†1245)¹¹⁵. Hij is een zoon van Gerard I van Limburg, heer van Wassenberg¹¹⁶, (1180-†1225), en Beatrix van Meerheim, dochter van Rutger van Meerheim, (1212-1243). Gerard I van Limburg wordt vermeld van 1180/1215¹¹⁷ tot 1225 (en sterft 3-4 december 1225)¹¹⁸. Beatrix van Meerheim wordt vermeld in 1237¹¹⁹ en op 21 oktober 1243¹²⁰. In het eerste geval oorkondt Beatrix, vrouwe van Wassenberg, dochter van wijlen heer Rutger van Meerheim, en in tweede geval S., abdis te Ophoven, dat Beatrix van Wassenberg, weduwe, twee jaargetijden heeft gesticht. De eerste op 24 augustus voor edelheer Rutger van Meerheim, haar vader, en de tweede op 3 december voor edelheer *Gerard* van Wassenberg, haar echtgenoot.

Vrouwe Beatrix van Randerode, (1223-1246†), en heer Gerard II, heer van Wassenberg, (1222-1254), hebben slechts één zoon, Gerard III, (1253-1255). Deze enige zoon is vernoemd naar Gerard I van Limburg, heer van Wassenberg, (1180-†1225), zijn grootvader van vaderszijde. Hij wordt op 13 maart 1253¹²¹ als de eerstgeborene van edelheer Gerard, heer van Wassenberg vermeld. Hij wordt opnieuw opgemerkt in 1255¹²², wanneer Walram, hertog van Limburg, edelvrouwe Elisabeth van Brabant, weduwe van wijlen Gerard II, zijn bloedverwant, belooft in het bezit van enige allodiale en feodale goederen, door Gerard II, haar echtgenoot, met toestemming van Gerard III, diens eerstgeborene, nu heer van Wassenberg, aan haar gegeven te zullen handhaven. Gerard II is op 14 oktober 1257¹²³ reeds overleden. Op deze datum schenkt Elisabeth van Brabant, vrouwe van Sprimont, eertijds gravin van Kleef en weduwe van wijlen edelheer Gerard II, heer van Wassenberg, haar tiend

te Cartils in de parochie Gulpen, ten behoeve van een jaargetijde voor Gerard II, haar echtgenoot, Gerard III, haar zoon, en haarzelf aan de abdij van Kloosterrade.

VI.7. Boudewijn van Randerode, (1244).

Boudewijn van Randerode, mogelijk een zoon van Gerard II van Randerode en Beatrix van Are-Hochstaden, wordt alleen in 1244¹²⁴ vermeld.

VI.8. Willem II van Randerode/Boxtel, volgt p. 261.

VII.1. *Gerard IV van Randerode, († jong).*

VII.2. Edelheer Lodewijk I, heer van Randerode, ridder, (1226-1263).

Lodewijk I van Randerode moet - aangezien de voornaam Lodewijk in het geslacht Van Randerode tot nu toe niet voorkomt - vernoemd zijn naar zijn grootvader van moederszijde. Het is dus mogelijk - bij geldigheid van de dominante vernoemingspraktijk - dat hij een oudere broer (de eerstgeborene) - die in dat geval *Gerard IV van Randerode* zou hebben geheten - vernoemd naar diens grootvader van vaderszijde, heeft gehad. Die is daarom hierboven als vermoedelijke verwant ingevoegd.

Lodewijk I wordt op 25 april 1226¹²⁵ voor het eerst, met edelheer Gerard III van Randerode, zijn vader, vermeld. In 1229¹²⁶ is hij getuige voor Hendrik I *van Molenark*, aartsbisschop van Keulen en in 1237¹²⁷ noemt hij zich heer Lodewijk van Liedberg. D. Schwennicke¹²⁸ en E. Quadflieg¹²⁹ melden - zonder bron - dat Lodewijk van Randerode respectievelijk in 1238 en 1241 met Jutta uit een onbekende familie is gehuwd. In september 1241¹³⁰ oorkondt *Koenraad van Hochstaden, aartsbisschop van Keulen*, dat Lodewijk I *van Liedberg*, ridder, eerstgeborene (de veronderstelde oudere broer Gerard IV was overleden) van *Gerard III*, heer van Randerode, zijn bloedverwant, de voogdij over de hoven van het aartsbisdom in de Roergouw voor 250 Keulse marken aan het domkapittel te Keulen heeft verpand. In het verlengde hiervan vragen *Gerard III* van Randerode, en Lodewijk I, zijn zoon, op 16 september 1243¹³¹ aan de aartsbisschop van Keulen, hun brief met betrekking tot de verpanding van de voogdij over de hoven van het aartsbisdom Keulen in de Roergouw aan het domkapittel te Keulen mede te bezegelen. Wanneer Gerard III van Randerode, voogd van de hof Würm, in 1244¹³² meldt dat Dirk van Sestorpe c.s. van alle aanspraken op de bossen aldaar, ten behoeve van de kerk van Liesborn en die van Sint-Maria te Münster, afstand heeft gedaan, is Lodewijk, zijn zoon, een van de getuigen. In 1244¹³³ is Lodewijk I, heer van Liedberg, getuige bij de verkoop door Ludolf, heer van Kaster, van 17 morgen land voor 34 Keulse marken, aan de abdij van Heisterbach. Op 31 augustus 1244¹³⁴ is Lodewijk I van Randerode getuige voor Otto, graaf van Gelre en Zutphen, in augustus 1245¹³⁵ voor de schepenen van Neuss, in april 1246¹³⁶ - onder anderen met Gooswijn *van Randerode*, domdeken te Keulen, zijn oom, - voor Walram van Gulik en op 30 april 1246¹³⁷ voor Frederik, graaf van Hochstaden. Op 7 januari 1262¹³⁸ schelden Lodewijk I, heer van Randerode, en Lodewijk II, zijn eerstgeboren zoon, de abdis en het convent van het klooster Eppinghoven vrij van de tiendplicht op de goederen te Herde die zij aan de abdis en het convent hebben geschonken. Voor het laatst komt Lodewijk I, heer van Randerode, onder de levenden voor in 1263¹³⁹. Hij is dan medezegelbaar voor Gerard van Friemersheim c.s. Op 3 april 1264¹⁴⁰ is hij reeds overleden. Op die datum doet Lodewijk II, heer van Randerode, ten gunste van het Duitse Huis te Siersdorf afstand van zijn rechten op de

goederen te Ungershausen. De overgang van Lodewijk I op Lodewijk II wordt bevestigd middels het zegel van Lodewijk II aan de oorkonde. Hij, de heer van Randerode, noemt zich *primogenitus* in het randschrift van het zegel.

Edelheer Lodewijk I, heer van Randerode en Liedberg, ridder, (1226-1263), en Jutta, (1238-1241), diens echtgenote, hebben buiten Lodewijk II van Randerode ook nog een dochter Ermgard van Randerode, vermoedelijk vernoemd naar haar grootmoeder van moederszijde, achtergelaten.

VIII.1. *Gerard van Randerode, († jong).*

VIII.2. *Dirk van Randerode, († jong).*

VIII.3. Edelheer Lodewijk II, heer van Randerode en Liedberg, ridder, (1262-†1290-5).

Lodewijk II van Randerode is vernoemd naar Lodewijk I, zijn vader. Bij toepassing van de vernoemingssystematiek zal Lodewijk II waarschijnlijk twee oudere, jong overleden, broers moeten hebben gehad. Deze zullen in dat geval de namen *Gerard V*, vernoemd naar Gerard III, heer van Randerode en Liedberg, zijn grootvader van vaderszijde, en *Dirk*, vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde (mogelijk Dirk N.) hebben gevoerd. Zij zijn daarom hierboven als vermoedelijke verwanten toegevoegd. Lodewijk II wordt voor het eerst vermeld op 7 januari 1262¹⁴¹. Hij wordt dan de eerstgeboren zoon van Lodewijk I, heer van Randerode, genoemd. De benaming eerstgeborene is op het eerste gezicht strijdig met de reconstructie, maar is gerechtvaardigd als beide oudere broers reeds zijn overleden. Zie hiervoor de kwestie bij Friedrich von Klocke (1955)¹⁴² over het geslacht Van Volmestein.

In 1263¹⁴³ is Lodewijk II medezegelaar van Gerard van Friemersheim. Zoals boven reeds is aangehaald verkoopt Lodewijk II op 3 april 1264¹⁴⁴, zijn rechten op het goed te Ungershausen aan het Duitse Huis te Siersdorf. Op 27 en 28 oktober 1268¹⁴⁵, alsmede op 22 april 1269¹⁴⁶ is Lodewijk II medezegelaar van Ludolf, heer van Dijk, en diens kinderen. Walram IV, hertog van Limburg, die bij de overval op de stad Keulen op 14-15 oktober 1268, bij de Ulreport gevangen werd genomen, mocht in 1269 tijdelijk de Keulse gevangenis verlaten. Voorwaarde hierbij was dat hij zich - na een bepaalde tijd - weer als gevangene in Keulen zou melden. Voor deze belofte staan 26 van zijn leen- en burgmannen - zo ook heer Lodewijk II van Randerode (11°) - op 28 januari 1269¹⁴⁷ borg. Op 24 november 1273¹⁴⁸ oorkondt Rudolf I *van Habsburg*, Roomskoning, dat hij voor 3.000 mark de kastelen Liedberg, Kaster en Woeringen met alle toebehoren van edelheer Willem, graaf van Gulik, heeft bekomen en dat hij de graaf vervolgens met de kastelen heeft beleend. Hieruit kan worden opgemaakt, dat de familie Van Randerode het allodiale kasteel Liedberg met alle toebehoren en rechten, behalve het leen van de graaf van Holland - Kleinenbroich alsmede de gift van de kerk te Büttgen behorend tot de heerlijkheid Randerode en gelegen in het aartsbisdom Keulen¹⁴⁹ - aan Willem, graaf van Gulik, heeft overgedragen. Dit moet plaatsgevonden hebben tussen 1244¹⁵⁰, wanneer Lodewijk II, voor het laatst heer van Liedberg wordt genoemd en 24 november 1273¹⁵¹, wanneer edelheer Willem, graaf van Gulik, o.a. met het kasteel Liedberg met alle toebehoren wordt beleend. Deze verwerving van het kasteel Liedberg door de graaf van Gulik moet tussen 3 april 1264¹⁵² en 24 november 1273¹⁵³, tijdens het bewind van Lodewijk II, heer van Randerode, zijn gebeurd. Dit volgt uit de zoen van Richarda, gravin van Gulik, met Walram, proost te Aken, Otto, proost te Maastricht en Gerard, haar zoons, met Siefried *van*

Westerburg, aartsbisschop van Keulen, op 14 oktober 1279¹⁵⁴ (en 6 september 1299)¹⁵⁵. Hierin is onder andere de afspraak opgenomen, dat zij de burch Liedberg met alle toebehoren en rechten, zoals die in bezit van wijlen de edelheren Lodewijk I, heer van Randerode en Lodewijk II, diens zoon, zijn geweest, aan Siegfried zullen overdragen. Op 16 juli 1275¹⁵⁶ meldt Lodewijk II dat hij Lutgard, weduwe van heer Ingram van Bulbenheim, toestemming heeft gegeven de tienden van de hof te Dirlo aan het klooster Füssenich te verkopen. Deze transactie wordt op verzoek van de meesteres van het klooster Füssenich op 24 december 1276¹⁵⁷ door de aartsbisschop van Keulen bevestigd. Lodewijk II en Aleid, zijn echtgenote, komen - hij voor het laatst en zij voor het eerst - voor in een oorkonde van 13 november 1282¹⁵⁸. Bij deze gelegenheid doen zij afstand van hun rechten op 30 morgen land bij Bettendorf, die door Hendrik van Kinzweiler, aan het Duitse Huis te Sierstorp zijn verkocht. Eerst op 23 december 1289¹⁵⁹ is weer sprake van Lodewijk II, heer van Randerode. Hij verklaart op die datum, dat hij het kasteel en het dorp Randerode van Jan, hertog van Lotharingen, Brabant en Limburg, in leen heeft ontvangen op dezelfde manier als Gerard III, heer van Randerode, zijn grootvader, dit kasteel en dit dorp van Hendrik, hertog van Limburg en graaf van Berg, in leen hield. Deze belening door Jan is zeer logisch. Immers na de slag bij Woeringen - 5 juni 1288 - die een einde maakte aan de geschillen over de Limburgse opvolging is het hertogdom Limburg in het bezit van de hertog van Brabant gekomen. Hierna wordt niets meer van Lodewijk II, heer van Randerode, vernomen. Volgens E. Quadflieg overlijdt Lodewijk - zonder enig bewijs - tussen 1290/5¹⁶⁰.

Wie is nu Aleid, de echtgenote van Lodewijk II, heer van Randerode, vermeld in bovengenoemde oorkonde van 13 november 1282? In zijn publicatie: 'De vrouwen van Randerode en van Zandenburg (Veere)', maakt J. Zondervan¹⁶¹ de opmerking dat de gegevens van E. Quadflieg omtrent Lodewijk II en Aleid (Adelheid), diens vrouw, zeer hypothetisch zijn. Dat geldt volgens hem vooral voor het tweede huwelijk van deze heer, voor de verschillende kinderen en hun volgorde, alsmede voor de familie waaruit Aleid zou stammen. Eerder is reeds melding gemaakt van het feit, dat Quadflieg¹⁶² in een latere publicatie afstand heeft genomen van het veronderstelde bestaan van deze tweede echtgenote. Het blijft jammer, dat de vermeldingen van de diverse kinderen van Lodewijk II en Aleid, met uitzondering van Arnold, karig zijn. Hierdoor blijft voorzichtigheid geboden! In het hiernavolgende wordt een nieuwe poging tot identificatie van Aleid gedaan.

Nicolaas III van Putten oorkondt op 25 november 1294¹⁶³, dat hij aan Hadewig van Strijen, de zuster van Aleid, *vrouwe van Strijen*, zijn echtgenote, een jaarrente van 200 pond, gevestigd op een serie tienden heeft gegeven. Hadewig doet daarbij, ten behoeve van Nicolaas en Aleid, afstand van alles wat zij van haar vader, *Willem IV, heer van Strijen, (1275-1294†)*, en moeder *Oda van Borselen, (1288†)*, heeft geërfd en van alles wat zij van de vrouwe van Randerode, haar grootmoeder, nog zal erven. Dit wordt vijftien jaar later, op 23 juni 1309¹⁶⁴, bevestigd door Aleid van Putten en Strijen, die erkent dat zij de halve tiend te Uutalme, die de vrouwe van Randerode vroeger hield, onder bepaalde condities van het kapittel van Sint-Petrus te Utrecht in erfpacht heeft ontvangen. Op diezelfde dag verklaart Gijsbrecht, deken van het kapittel van Sint-Petrus te Utrecht, dat hij de halve tiend in Uutalme, eertijds gehouden door de vrouwe van Randerode, aan Aleid, vrouwe van Putten en Strijen, in erfpacht heeft gegeven. De grootmoeder van Aleid en Hadewig, de vrouwe van Randerode, kan niemand anders zijn dan Aleid, (1282-1309†), de echtgenote van heer Lodewijk II, heer van Randerode en Liedberg, (1262-†1290/5). Zij was de weduwe van Willem III van Strijen, (1253-1254). Aleid van Strijen, haar oudste kleindochter,

is naar haar vernoemd. Aleid hertrouwt ca. 1260 met heer Lodewijk II, heer van Randerode en Liedberg. De familienaam van Aleid, vrouwe van Randerode, is lastig te achterhalen. Quadflieg noemt haar Van Helpenstein en Zondervan duidt haar aan als een Van Heemskerk.

Voor de eerste opvatting - Aleid is een Van Helpenstein - pleit, dat Arnold I, heer van Randerode, in 1299 getuige, in 1300 oervederaar en in 1329 borg is voor verschillende leden van het geslacht Van Helpenstein. Lodewijk van Randerode domheer te Keulen, zegelt in 1298 met het wapen Randerode, met een klimmende leeuw (het wapen van de familie Van Helpenstein) daar overheen. Hij zou dan vernoemd zijn naar Lodewijk I, zijn grootvader van vaderszijde, en Hendrik van Randerode, heer van Greverode, (1310), zijn jongere broer, naar Hendrik van Helpenstein, zijn grootvader van moederszijde. De vernoeming van Arnold I, heer van Randerode, (1299-†1330), maar ook die van Dirk, kanunnik van Sint-Severijn te Keulen, (1321), en Willem van Randerode, (1310), blijven dan een raadsel.

Voor de tweede opvatting - Aleid is een Van Heemkerk - pleiten allerlei argumenten. Hiervoor moet eerst enig inzicht in de oudere generaties van de familie Van Heemskerk worden verkregen

Edelheer Arnold van Heemskerk, ridder, (1254-1290), het oudst bekende lid van de familie Van Heemskerk, is een belangrijk man in het graafschap Holland. In 1254 is sprake van edelheer Arnold van Heemskerk, burggraaf van Torenburg en baljuw van Kennemerland en in 1256 van Arnold van Heemskerk, burggraaf van Torenburg. Tussen 1257 en 1290 speelt dezelfde heer Arnold van Heemskerk een belangrijke rol in Holland en komt hij voortdurend onder de voornaamste edelen van dat graafschap voor. Volgens de onderzoekers J. Meerman, (1784), J. Craandijk, (1900), en H. Koenen, (1903)¹⁶⁵, kan deze Arnold van Heemskerk, een zoon van Gerard, die volgens hen wordt vermeld in 1249 en 1254, zijn geweest. Arnold heeft twee verschillende zegelstempels gebruikt. Van het eerste is één afdruk uit 1256¹⁶⁶ en van het tweede zijn vier afdrukken uit 1268, 1271, 1274/5 (2x)¹⁶⁷ bewaard gebleven. Worden het oudste zegel en de overige zegels met elkaar vergeleken, dan is het wapen - de leeuw - op het oudste zegel iets eenvoudiger. De randschriften op het oudste en de overige zegels zijn respectievelijk + SIGILL[UM] DE E[M]..... en + S(IGILLUM) ARNOLDI . MILITIS : DE : HEMESKERKE.

Arnold van Heemskerk, speelt ook een rol bij de overval bij de Ulrepoort te Keulen van 14 op 15 oktober 1268. Van deze aangelegenheid is een verzameling oervedebrieven bewaard gebleven in het historisch archief van de stad Keulen. Deze verzameling bestaat uit oorkonden, waarin de verwanten van edelheer Hendrik van Herpen, ridder, die bij die overval werd gedood, en edelheer Albert van Herpen, die bij diezelfde gelegenheid gevangen werd genomen, afzien van wraakneming op de burgers van Keulen. Deze verwanten zijn Everard *van Diest*, proost van Sint-Georg te Keulen, Willem, graaf van Gulik, Werner van *Merode*, ridder, Willem, eerstgeborene van de graaf van Gulik, Gerard van Blankenheim en Arnold van Diest, (9 juli 1271)¹⁶⁸; Jan Brien van Diest, heer van Linter, (26 juli 1271)¹⁶⁹, Arnold, heer van Crainhem, en Michael, zijn broer, (26 juli 1271)¹⁷⁰, Arnold, heer van Diest en burggraaf van Antwerpen, (2 juli 1271)¹⁷¹, Arnold en Gerard, broers, zoons van Lodewijk, heer van Leefdaal, (26 juli 1271)¹⁷², Godfried van Lewis en Gijsbrecht, zijn broer, (26 juli 1271)¹⁷³, Raso, heer van Liedekerke, en Jan, zijn broer, (26 juli 1271)¹⁷⁴, Godfried, heer van Wezemaal, en Gerard, zijn broer, (26 juli 1271)¹⁷⁵, Jan, heer van Kuyc (16 augustus 1271)¹⁷⁶, Willem, heer van Brederode, (16 augustus 1271)¹⁷⁷, Simon, heer van Haarlem, (16 augustus 1271)¹⁷⁸, Jan, heer van Renesse, en Costijn, zijn broer, (16 augustus 1271)¹⁷⁹, Gerard, oudste zoon van Arnold, heer van

Heemskerk, en Bertold, zijn broer, (17 augustus 1271)¹⁸⁰, Jan Persijn, heer van Velzen, (17 augustus 1271)¹⁸¹, Albert, heer van Voorne, Floris, zijn broer, Hugo van Voorne, heer van Heenvliet, en Dirk, zijn broer, (17 augustus 1271)¹⁸². Aan de datums te zien, zijn de in Duitsland wonende verwanten samen met Arnold van Diest op 9 juli 1271, die uit de Zuidelijke Nederlanden op 26 juli 1271 en die uit de Noordelijke Nederlanden op 16 en 17 augustus 1271 in Keulen op bezoek geweest om hun oervedebrieven te laten bezegelen. De uit de noordelijke Nederlanden afkomstige verwanten van edelheer heer Hendrik van Herpen en edelheer Albert van Herpen zijn nageslacht, via mannelijke of vrouwelijke lijn, van Dirk, (1198-1229), en Alverada, van Kuyc, (1129), heer en vrouwe van Voorne en burggraaf en burggravin van Zeeland. Voor Albert, heer van Voorne, en Floris, zijn broer, alsmede Hugo van Voorne, heer van Heenvliet, en Dirk, zijn broer, is dit zonneklaar. Voor Willem, heer van Brederode, Simon, heer van Haarlem, Jan, heer van Renesse, Costijn, zijn broer, en Jan Persijn, heer van Velzen, is dit in het hoofdstuk borgen, bewezen of aannemelijk gemaakt.

Arnold van Heemskerk, komt ook in die verzameling oervedebrieven voor. In een van deze brieven d.d. 17 augustus 1271¹⁸³ ziet hij - namens Gerard, zijn eerstgeborene en verwant van de edelheren Hendrik en Albert van Herpen - af van wraakneming op de burgers van Keulen.

Gerard van Heemskerk, oudste zoon van heer Arnold, stamt dus - in dit geval via vrouwelijke lijn - uit het geslacht Van Voorne. In 1271 zal hij nog minderjarig zijn geweest en onder de voogdij (blijkende geboorte) van zijn vader hebben gestaan. Gerard van Heemskerk behoort daardoor tot de maagschap Van Voorne. Hij moet door zijn moeder, een dochter Van Voorne, een achterkleinkind van Alverada van Kuyc, de tante van de edelheren Hendrik en Albert van Herpen, zijn geweest.

Hendrik van Heemskerk, de tweede zoon van heer Arnold, (1280-1319†), zal eveneens - via vrouwelijke lijn - uit het geslacht van Voorne stammen. Ook hij moet door zijn moeder, een dochter Van Voorne, een achterkleinkind van Alverada van Kuyc, de tante van de edelheren Hendrik en Albert van Herpen, zijn geweest. Een extra aanwijzing hiervoor is dat Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, in de beleningsoorkonde van 26 oktober 1309¹⁸⁴ Hendrik van Heemskerk zijn neef noemt. Gerard beleent Hendrik bij die gelegenheid met de woning, waarin deze nu woont, met twaalf morgen land te Naaldwijk, alsmede negen morgen land te Rijswijk, die van Floris van de Werve waren, en zeven morgen land in de Lier, binnen afterzusterkind niet te versterven. Deze goederen, afkomstig van de hofstede van Voorne, zijn als huwelijksgift gegeven aan zijn moeder. Medezegelaar bij deze belening is: Hendrik van Voorne, ridder, Gerards jongere broer¹⁸⁵.

Volgens het bovenstaande zijn Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1289-†1337), Gerard, (1271-1333), en Hendrik van Heemskerk, (1280-1319†), inderdaad neven. Gerard en Hendrik, de zoons van Arnold en de dochter Van Voorne, zullen dan respectievelijk naar hun grootvader van vaderszijde en hun grootvader van moederszijde zijn vernoemd.

Overzien wij de opvattingen dan ligt de keuze Aleid is een Van Heemskerk, door de sluitende bewijsvoering het meest voor de hand. Aleid brengt de voornaam Arnold in de familie Van Randerode, zij voert een klimmende leeuw als wapen en zij brengt een eigen goed in de Grote of Zuid-Hollandse Waard mee. Dit goed in het gerecht Almonde - dat van Randerode wordt genoemd - wordt later als bewijs daarvan door Maria, vrouwe Randerode, Duffel en Herlaar, haar achterachterkleindochter, en Maria van Horne, vrouwe van Duffel, Maria's dochter, op 23 maart 1411¹⁸⁶ en op 29 juni 1412¹⁸⁷ aan Engelbrecht, graaf van Nassau, heer van de Lek en Breda, ver-

kocht en overgedragen. Heilwig van Randerode, zij is de oudste dochter van Lodewijk II en Aleid van Heemskerk, is dan vernoemd naar *Heilwig van Voorne*, haar grootmoeder van de zijde van moeder. In omgekeerde volgorde van kleindochter naar grootmoeder is dus de voornaam van die grootmoeder gevonden. Gezien de status van de familie Van Voorne zal bij de keuze van de voornaam voor de oudste dochter niet op de grootmoeder van vaderszijde maar op die van moederszijde zijn gevallen. De vrouw van Lodewijk II, heer van Randerode en Liedberg, is dan te identificeren als Aleid van Heemskerk, (1282-1309†), dochter van Arnold, heer van Heemskerk, en *Heilwig van Voorne*.

Schema 4.

Edelheer Lodewijk II, heer van Randerode, ridder, (1262-†1290-1295), en edelvrouw Aleid van Heemskerk, (1282-1309†), zijn echtgenote, kregen zes kinderen.

- IX.1. Heilwig, (* ca. 1263 en † 3 november 1305), huwt Adam II, heer van de Bergh, (1301-†14 januari 1312)¹⁸⁸, vernoemd naar *Heilwig van Voorne*, haar grootmoeder van moederszijde.
- IX.2. Lodewijk, domkanunnik te Keulen, (1298)¹⁸⁹, vernoemd naar Lodewijk I, heer van Randerode en Liedberg, zijn grootvader van vaderszijde.
- IX.3. Arnold I, heer van Randerode, ridder, (1299-†1330), vernoemd naar Arnold, heer van Heemskerk, zijn grootvader van moederszijde.
- IX.4. Dirk, kanunnik van Sint-Severijn te Keulen, (1321), vernoemd naar de vader van Jutta, zijn overgrootvader van vaderszijde.
- IX.5. Hendrik, heer van Greverode, (1310), huwde Jutta van Saffenberg (1310), vernoemd naar Hendrik, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, zijn overgrootvader van moederszijde.

Een uit de bronnen en literatuur bekende Walram van Randerode, ridder, (1305-1333)¹⁹⁰ blijft buiten deze lijst. Ondanks de toenaam Van Randerode en het tegelijkertijd voorkomen in oorkonden waarin ook andere Van Randerodes worden genoemd wordt hij nooit als verwant van de kinderen van Lodewijk II en Aleid aangeduid.

In deze generatie past mogelijk ook nog een *Johanna van Randerode*, die gehuwd was met Willem Bot, *ambachtsheer van de Eem*, (1310†). Haar voornaam is ontleend aan die van Johanna Bot, ambachtswrouwe van de Eem, (1344-1364†), de

echtgenote van Jan II, heer van Gennepe, (1353-1364), haar kleindochter en haar toenaam aan een wapen op de tapijtschildering hoog op pilaar 9 in het koor van de dom te Utrecht¹⁹¹. Het wapen is onderdeel van de wapens van de vier grootouders van de genoemde Johanna Bot (Arkel, Bot, Virneburg en *Randerode*). In tegenstelling tot het wapen van Randerode (geruit) is dit wapen schuingeruit. Genoemd wapen, dat niet meer zichtbaar is in de dom, wordt weergegeven op fol. 11v in *Monumenta passim* in templs ac monasteriis van de hand van A. Buchelius. Misschien is bij het aftekenen een verkeerde stand van het wapen weergegeven schuingeruit in plaats van geruit (Hoofdstuk 1, Probleemstelling en Doelstelling, Kwartierstaat Gennepe).

Het is voorsnog onduidelijk waar hij/zij geplaatst kunnen worden.

VIII.4. Ermgard van Randerode, vrouwe van Bronkhorst en Rekem, (1260)¹⁹².

Ermgard van Randerode is de dochter van edelheer Lodewijk I, heer van Randerode, ridder, (1226-1263), en Jutta uit een onbekende familie, (1238-1241). Ermgard van Randerode is gehuwd met edelheer Willem, heer van Bronkhorst en Rekem, ridder. Dit kan worden aangetoond met de oorkonde van 29 oktober 1260¹⁹³ en met de zegelstempels van Jan van Bronkhorst, haar zoon. In de oorkonde heet zij Ermgard en op de zegelstempels voert Jan, als proost van Elst en van Oudmunster te Utrecht, naast de leeuw van Bronkhorst ook de ruiten van Randerode. De naam Lodewijk van haar tweede zoon, versterkt deze bewijsovering.

Haar echtgenoot Willem van Bronkhorst, die is vernoemd naar Willem, zijn grootvader van vaderszijde, wordt voor het eerst vermeld op 27 februari 1241¹⁹⁴. Op deze datum vernieuwt vrouwe Kunigonda *van Oldenburg*, vrouwe van Bronkhorst, samen met Willem, haar zoon, die dan waarschijnlijk nog onmondig (circa 10 jaar) is, de overeenkomst door wijlen Gijsbrecht, haar echtgenoot, en diens vader, met het kapittel te Zutphen gesloten. Vervolgens schenkt edelheer Willem van Bronkhorst en Rekem, op 29 oktober 1260 (en opnieuw op 6 november 1261¹⁹⁵), met toestemming van Ermgard *van Randerode*, zijn echtgenote. Gijsbrecht, proost van Emmerik en aartsdiaken te Utrecht, zijn broer, en vrouwe Kunigonda *van Oldenburg*, zijn moeder, ten behoeve van jaargetijden, het patronaatsrecht van de parochiekerk te Rekem, ten behoeve van het Norbertinessenklooster aldaar, aan Jan, abt, en het convent van de kerk van Cornillon. Willem van Bronkhorst, heer van Rekem, verzoekt op 29 oktober 1264¹⁹⁶ aan Hendrik *van Gelre*, bisschop van Luik, deze schenking te bevestigen. De positieve reactie van de bisschop volgt op 10 mei 1265¹⁹⁷. Op 26 augustus 1279¹⁹⁸ komt heer *Willem*, heer van Bronkhorst, voor in een oorkonde van Everard *van Diest*, bisschop van Münster. Hij wordt vervolgens vermeld op 7 december 1282, wanneer Gerard, heer van Ooij, oorkondt, dat hij het kasteel Ooij aan Dirk *VIII*, graaf van Kleef, heeft opgedragen en dat hij het kasteel voornoemd als open huis van de graaf voornoemd in leen heeft terugontvangen. Getuigen bij deze belangrijke opdracht zijn Willem, heer van Bronkhorst, Hendrik van Wilre, oom, Willem Doys en Wouter van Zuilen, ridders, bloedverwanten van Gerard. Op 6 juni 1290¹⁹⁹ is Willem nog getuige voor Godfried van Borculo, proost te Zutphen. Dit is zijn laatste vermelding. Aangezien op 24 juli 1294²⁰⁰ Gijsbrecht van Bronkhorst, zijn zoon, als heer van Bronkhorst voorkomt moet Willem vóór die datum zijn overleden.

Heer Willem van Bronkhorst is in 1265²⁰¹, 1267²⁰², 1269²⁰³ en 1270²⁰⁴ getuige voor Otto, graaf van Gelre en Zutphen, alsmede in 1271²⁰⁵, 1274²⁰⁶, 1279²⁰⁷, 1282²⁰⁸, 1286²⁰⁹ (6^e van 21 ridders), 4 juli 1286²¹⁰ (4^e van 20 ridders) en op 28 november 1286²¹¹ (3^e van 15 ridders) getuige voor Reinoud I, graaf van Gelre en hertog van Limburg.

Tussentijds waren er ook geschillen van Reinoud I, graaf van Gelre en hertog van Limburg, met Floris V, graaf van Holland. Verschillende edelen, onder wie heer Willem, heer van Bronkhorst, beloven op 14 oktober 1286²¹² dat zij zich zullen onderwerpen aan de uitspraak door Dirk VIII, graaf van Kleef, Albrecht, heer van Voorne, en Willem, heer van Horne, ridders, alsmede meester Gerard van Leiden en verklaren, wanneer Reinoud I zich niet aan de uitspraak houdt, dat zij in Utrecht in leistung (gijzeling) te zullen gaan.

De strijd van Reinoud I, graaf van Gelre en hertog van Limburg, met Jan, hertog van Lotharingen en Brabant, om het bezit van het hertogdom Limburg vindt zijn apotheose in de slag bij Woeringen op 5 juni 1288²¹³. Een aantal getrouwen, onder wie heer Willem, heer van Bronkhorst, wordt hier gevangen genomen. Deze gevangenschap zal zeker niet lang hebben geduurd, immers reeds op 11 december 1288²¹⁴ is Willem getuige voor Willem van Avesnes, bisschop van Kamerijk. De slag bij Woeringen brengt Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, in grote financiële problemen. De schulden aan Gwijde, graaf van Vlaanderen en markgraaf van Namen, zijn zo hoog opgelopen, dat graaf Reinoud en gravin Margaretha, zijn echtgenote, in februari 1291²¹⁵, genoodzaakt zijn voor vijf jaar, ten gunste van Gwijde, hun vader/schoonvader, afstand te doen van de graafschappen Gelre, Zutphen en Kessel. Heer Willem, heer van Bronkhorst, bevindt zich onder de instemmers met de afstand door graaf Reinoud en gravin Margaretha (12^e van 29 ridders).

Edelheer Willem, heer van Bronkhorst en Rekem, ridder, en edelvrouwe Ermgard van Randerode, zijn echtgenote, hebben zes kinderen achtergelaten. Dit zijn Kunigonda, Gijsbrecht, Lodewijk, Jan, Heilwig en mogelijk Floris.

IX.3. Edelheer Arnold I, heer van Randerode, ridder, (1299-†19.05.1330).

Arnold I, heer van Randerode, komt voor het eerst voor op 2 mei 1299²¹⁶. De tekst van deze eerste vermelding noemt hem edelheer Arnold, heer van Randerode. Hij is dan medezegelaar van edelheer Gerard van Helpenstein, Aleid, diens echtgenote, en Johanna, weduwe van heer Hendrik van Kinzweiler, hun bloedverwant. Kort hierna, op 28 mei 1300²¹⁷, verkoopt Arnold I met Katharina, zijn echtgenote, de hoeve Calfhoven te Niederlörick met alle toebehoren, voor 225 Brabantse marken, aan de prior, de magister en het convent van het klooster Meer. De twee volgende berichten geven, zoals de eerder genoemde tekst van 2 mei 1299, ook tekenen dat er van een bloedverwantschap tussen die Van Randerode en die Van Kinzweiler sprake was. Ten eerste doet Arnold I met bijval van Katharina van Blankenheim, zijn echtgenote, op 14 mei 1305²¹⁸ afstand van zijn leenrecht op 25 morgen akkerland bij de hof Leydesheym, die door Bernhard van Kinzweiler, ridder, met zijn toestemming, aan Bruno van Esch, proost, en het convent van het klooster te Heinsberg, waren verkocht. Ten tweede zijn Arnold I en heer Jan van Kinzweiler op 7 juni 1321²¹⁹ medezegelaars voor Winrik van Kinzweiler, knape, hun bloedverwant.

Twee heren van Heinsberg, Godfried, (1298-†1331), en Dirk, (1320-†1361), spelen een belangrijke rol in de financiële en materiële situatie van Arnold I. In het jaar 1302²²⁰ staat Arnold I aan Godfried, heer van Heinsberg en Blankenberg, toe de verpande tienden te Würm te lossen. Op 3 april 1308²²¹ verkopen edelheer Arnold I van Randerode en edelvrouwe Katharina van Blankenberg het gerecht Linnich, onder voorwaarden, aan Godfried en Mechteld van Loon, heer en vrouwe van Heinsberg en Blankenberg. Hierna verkoopt Arnold I op 28 juni 1310²²² het hoge en lage gerecht van het dorp Prümeren aan edelheer Godfried, heer van Heinsberg en Blankenberg, en ontvangt dit van hem weer terug in leen. Bij dezelfde gelegenheid draagt Arnold I

het kasteel Randerode als een open huis op aan Godfried. Tenslotte blijkt op 28 maart 1318²²³ dat Arnold I, heer van Randerode, ridder, en Lodewijk III, zijn zoon, aan Godfried, heer van Heinsberg, hebben beloofd het gerecht te Linnich niet te zullen verpanden of verkopen zonder het eerst te hebben aangeboden aan Godfried (Genea-gram Huwelijksvoorwaarden 1a).

Dat het tussen deze twee familie niet altijd over lossen, verkopen, opdragen en verpanden ging blijkt op 30 april 1326²²⁴, wanneer Godfried, heer van Heinsberg en Blankenberg, met toestemming van Dirk, zijn eerstgeborene, Jan en Godfried, zijn overige zoons, enige goederen aan Margaretha, zijn dochter, schenkt. Hierbij zijn Gerard, graaf van Gulik, Willem, diens zoon, ridder, Lodewijk, graaf van Loon, Willem, diens broer, ridder, en Jan van Valkenburg, Arnold, heer van Stein, en Arnold I, heer van Randerode, ridders, getuige.

Opnieuw gaat een allodium verloren, wanneer Arnold I en Hadewig, zijn echtgenote, op 27 mei 1324²²⁵ de rechtsmacht te Setterich aan Gerard, graaf van Gulik, opdragen om die vervolgens van de graaf weer in leen terug te ontvangen.

Bij twee belangrijke aangelegenheden speelt edelheer Arnold I opnieuw een rol. De eerste vindt plaats op 20 april 1317²²⁶, wanneer Gerard van de Mark, ridder, en Willem, heer van Bronkhorst en Batenburg, Arnold, graaf van Loon, kwijten van alles wat zij van hem uit de inkomsten van het dorp en het gerecht Rekem, hebben ontvangen. Op dezelfde dag²²⁷ belooft Gerard van de Mark, ridder, aan Arnold, graaf van Loon, dat hij het dorp Rekem, zonder diens toestemming, niet zal verkopen en in de heerlijkheid geen vesting zal oprichten. In beide gevallen zijn Godfried, heer van Heinsberg, Arnold, heer van Randenrode, en Arnold, heer van Stein, edelheren, de belangrijkste medezegelaars.

De tweede vindt plaats op 2 februari 1318²²⁸ wanneer de heerlijkheid Heusden met alle toebehoren, door Jan, heer van Saffenberg, en Sophia *van Heusden*, vrouwe van Saffenberg, voor 12.000 pond zwarte Tournoisen, aan graaf Willem III van Holland wordt verkocht²²⁹. Scheidsrechters bij deze verkoop waren Gerard, heer van Voorne, Otto van Kuyc en Arnold I, heer van Randerode, ridders. Borgen waren Gerard, heer van Heinsberg, en Otto van Kuyc, ridders, zaakwold (hoofdpersoon bij een rechtzaak) is heer Arnold I, heer van Randerode, en medezegelaars zijn Gerard, heer van Heinsberg, Otto van Kuyc, en Arnold I, heer van Randerode, ridders.

Edelheer Arnold I, heer van Randerode, ridder, (1299-†19.05.1330), huwt tweemaal. Ten eerste met edelvrouwe Katharina van Blankenheim, (1291-1308), en ten tweede met edelvrouwe Hadewig van Frenz, (1311-1335).

Katharina van Blankenheim, (1291-1308), Arnolds eerste echtgenote, is een dochter van Gerard IV, heer van Blankenheim, en Ermesinde van Durbuy. Samen met haar ouders, haar broers en haar zusters komt zij voor in een oorkonde van 5 augustus 1291²³⁰. Gerard, heer van Blankenheim, en Ermesinde *van Durbuy*, zijn echtgenote, ruilen hierin, met toestemming van hun kinderen, Frederik, Arnold, Mechteld en Katharina, een jaarrente van zes Keulse solidi, gevestigd op goederen in het dorp Essingen, tegen een jaarrente van vijf Keulse solidi gevestigd op goederen in het dorp Lehnerath, met het klooster Himmerode. In de rij kinderen ontbreekt Gerard, heer van Kasselburg (1335)²³¹. Hij is mogelijk de tweede zoon, vernoemd naar Gerard van Luxemburg, zijn grootvader van moederszijde, of de derde zoon, vernoemd naar Gerard van Blankenheim, zijn vader. De combinatie van 38 Kwartierstaat van Randerode 2 en de hierboven genoemde oorkonde van 5 augustus 1291 laat zien, dat in de familie Van Blankenheim de vernoeming hoog in het vaandel stond geschreven. Katharina van Blankenheim is naar Katharina van Durbuy, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, haar tante, vernoemd.

Hadewig van Frenz, (1311-1335), vrouwe van Stolberg en Setterich, een dochter van Willem van Stolberg en Mechteld van Reifferscheid en weduwe van Arnold van Gemmenich, is Arnolds tweede echtgenote. Arnold van Gemmenich wordt voor het eerst vermeld in 1285²³² en voor het laatst op 9 januari 1320²³³. Op deze laatste datum, vermaakt hij - als zieke man - het bos Villen met alle toebehoren, gelegen in het hertogdom Limburg, aan de abdij Burtscheid. Hadewig van Frenz, vrouwe van Stolberg en Setterich, hecht haar goedkeuring aan deze schenking. Hadewig zal kort daarna zijn gehuwd met Arnold I, heer van Randerode, met wie zij op 18 maart 1324²³⁴ voor het eerst en het laatst voorkomt. Hadewig van Frenz is een begerenswaardige weduwe voor Arnold I van Randerode. Hij is, gezien de verliezen van rechten en goederen - Würm, Prummeren en Linnich - voortdurend in geldnood en zij brengt met Stolberg en Setterich een imposant eigen bezit mee. Hadewig zegelt op 18 maart 1324 - wapen Gymnich en randschrift: S(IGILLUM) HADEWIGIS UXORIS ARNOLDI DE GIMENICH, als echtgenote van Arnold van Gemmenich en op 25 april 1331 - wapens Randerode (rechterschild) en Frenz (linkerschild) en het randschrift: S(IGILLUM) HADEWIGIS DOMINE DE RANDENRODE - als echtgenote van Arnold I van Randerode. Hadewig *van Frenz*, vrouwe van Setterich, weduwe van heer Arnold I, heer van Randerode, oorkondt op die datum dat zij 25 morgen akkerland aan de weg naar Aken bij Baesweiler en 5 morgen akkerland aan de weg naar Vlouke van de heer van Heinsberg en Blankenberg in leen houdt. Enige jaren later, op 23 maart 1335, verzoekt zij, wederom als Hadewig van Stolberg, weduwe van de heer van Randerode, aan de heer van Heinsberg *en Blankenberg* om edelheer Arnold van Arscheit, haar bloedverwant, met een bepaald leen - onder voorbehoud van haar vruchtgebruik - te belenen. In de daaropvolgende jaren is zij, gezien de welkomstdrankjes, geregistreerd in de rekeningen, een aantal malen op bezoek geweest in de stad Aken (1338, 3x; 1344, 1x en 1346, 1x)²³⁵. Bij deze bezoeken werd haar een welkomstdrank van 2 sekstarius (2 x een halve liter wijn) geschonken. De redenen voor deze bezoeken kunnen niet gemakkelijk worden achterhaald. Het is echter een feit dat de vrouwe van Stolberg een buur van de stad Aken was (Stolberg maakt tegenwoordig onderdeel uit van de stadsregio Aken). Mogelijk zal zij door de stad Aken bij belangrijke feesten zijn uitgenodigd. Zo bezocht in het jaar 1338 keizerin Margaretha, echtgenote van keizer Lodewijk IV, met haar beide zoons en een groot gevolg de vrije rijksstad Aken en in het jaar 1344 bezocht markgraaf Gerard van Gulik dezelfde stad. Het bezoek van de vrouwe van Stolberg aan de stad Aken in 1346 (11 juli) kan het gevolg zijn geweest van de feestelijkheden ter gelegenheid van de keuze van Karel IV van Luxemburg te Rhense bij Koblenz tot Roomskoning. Andere redenen kunnen zijn de betaling van renten op schulden of inkomsten van/door de stad of de vrouwe van Stolberg. In het jaar 1349²³⁶ maakt dezelfde bron melding van een drietal schenkingen aan de vrouwe van Stolberg, te weten een subsidie van 9 mark voor de inrichting van de kasteelkapel; 4 schilling en een vergoeding van 30 schilling voor de bemoeienissen bij het tot standkomen van een vergelijk. De vraag of in de vrouwe van Stolberg, in de vermeldingen van 1338, 1344 en 1346, nog Hadewig van Frenz, vrouwe van Stolberg en Setterich, moet worden gezien is moeilijk te beantwoorden. Zij wordt na 23 maart 1335 niet meer als zodanig vermeld.

Edelheer Arnold I, heer van Randerode, ridder, wordt voor het laatst vermeld op 13 juli 1329²³⁷. Willem, heer van Helpenstein, alsmede Frederik en Dirk, diens broers, verzoenen zich op deze dag met Hendrik II *van Virneburg*, aartsbisschop van Keulen. Dit vond plaats na een geschil waarbij Frederik en Dirk gevangen werden genomen, Ludolf, hun broer, werd gedood en het kasteel Helpenstein werd verwoest.

Zij beloven het kasteel Helpenstein niet te herbouwen en van het burgleen Horr te Hülchrath af te zien. Arnold I, heer van Randenrode, Koenraad, heer van Schleiden, Rutger, voogd van Keulen, Lodewijk III van Randerode en Philips van Kentenich, ridders, alsmede Frederik, heer van Wevelinghoven, en Hendrik, heer van Wickerode, hun bloedverwanten, zijn getuige.

Op 19 mei 1330 ²³⁸ overlijdt edelheer Arnold I, heer van Randerode, ridder. Edelheer Arnold I van Randerode en edelvrouwe Katharina van Blankenheim, zijn eerste echtgenote, hebben vier kinderen nagelaten.

- X.1. Lodewijk III, volgt, vernoemd naar Lodewijk II, heer van Randerode, zijn grootvader van vaderszijde.
- X.2. Mechteld, (1330-1365)²³⁹, huwt Jan IV, heer van Reifferscheid, (1317-1365)²⁴⁰, vernoemd naar Mechteld van Blieskastel of vernoemd naar Mechteld van Kleef, haar overgrootmoeders van moederszijde.
- X.3. Heilwig, kanunnikes te Thorn, (1336)²⁴¹, vernoemd naar *Heilwig* van Voorne, haar overgrootmoeder van vaderszijde.
- X.4. Hendrik, kanunnik van Sint-Severijn te Keulen, (1366)²⁴², vernoemd naar Hendrik, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, zijn betovergrootvader van vaderszijde.

De ouders, de grootouders, de overgrootouders en zelfs de betovergrootouder (op één stel na) van de kinderen van Arnold I van Randerode, en Katharina van Blankenheim, zijn bekend. Het is heel erg verwonderlijk dat na Lodewijk III, die is vernoemd naar zijn grootvader van vaderszijde, er vernoemingstechnisch een enorm gat valt tot de vernoeming van Mechteld naar haar overgrootmoeder van moederszijde, die van Heilwig naar haar overgrootmoeder van vaderszijde en die van Hendrik naar zijn betovergrootvader van vaderszijde. Hierdoor zijn drie grootouders en de ouders niet vernoemd. Aangezien de familie Van Randerode zeker de vernoemingssystematiek hanteerde zullen er meerdere kinderen tussen Lodewijk III, aan de ene kant, en Mechteld, Heilwig en Hendrik, aan de andere kant, zijn geboren. Deze kinderen zijn in de geschetste vernoemingsruimte ingevuld (Geneagram Vernoeming 38).

- X.1. Lodewijk III, volgt, vernoemd naar Lodewijk II, heer van Randerode, zijn grootvader van vaderszijde.
- X.2. *Gerard* vernoemd naar Gerard IV, heer van Blankenheim, zijn grootvader van moederszijde.
- X.3. *Aleid* vernoemd naar Aleid van Heemskerk, haar grootmoeder van vaderszijde.
- X.4. *Ermesinde* vernoemd naar Ermesinde van Durbuy, haar grootmoeder van moederszijde.
- X.5. *Arnold* vernoemd naar Arnold I, heer van Randerode, zijn vader.
- X.6. *Katharina* vernoemd naar Katharina van Blankenheim, haar moeder.
- X.7. Mechteld vernoemd naar Mechteld van Blieskastel of Mechteld van Kleef, haar overgrootmoeders van moederszijde.
- X.8. Heilwig vernoemd naar Heilwig van Voorne, haar overgrootmoeder van vaderszijde.
- X.9. Hendrik vernoemd naar Hendrik, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, zijn betovergrootvader van vaderszijde.

Afb.VI.2. Stolberg, kasteel Stolberg (foto H.J.J. Vermeulen).

X.1. Edelheer Lodewijk III, heer van Randerode, ridder, (1311-1364).

Lodewijk III van Randerode wordt voor het eerst vermeld op 27 maart 1311²⁴³. Hij krijgt dan, na opdracht door zijn vader Arnold I, het goed Kleinenbroich met alle toebehoren uit de Liedbergse erfenis en het patronaatsrecht van de kerk van Büttgen in het aartsbisdom Keulen in leen van graaf Willem III van Holland. Op dezelfde dag wordt jonkvrouw Jutta van Erperode, dochter van Godfried, zijn echtgenote, aan dit goed gelijftocht. Het is dus goed denkbaar, dat het huwelijk van Lodewijk III van Randerode en Jutta van Erperode kort hiervoor heeft plaatsgevonden

Jan III, hertog van Brabant en Limburg, (1312-1355), zal Lodewijk III niet veel later met de heerlijkheid Randerode hebben beleend. De belening van *Ludovicus, dominus de Randenrode*, met *castrum et villam de Randenrode integraliter* wordt vermeld in het leenboek van Jan III²⁴⁴, als afkomstig uit *de rotulo Wassenbergensi*. De kern van deze belening is opgenomen in de bevestiging daarvan door Lodewijk II, heer van Randerode, op 23 december 1289²⁴⁵. Hij erkent hierin te zijn beleend met het kasteel Randerode en alle toebehoren, zoals deze goederen door Gerard III, heer

van Randerode, zijn voorvader, (1212-1257), van Hendrik IV, hertog van Limburg en graaf van Berg, (1226-1247), in leen werden gehouden. De Wassenbergse boekrol²⁴⁶ is waarschijnlijk het leenboek van de heerlijkheid Wassenberg het stambezit van de hertogen van Gelre. Deze heerlijkheid is door het huwelijk van Jutta van Gelre, dochter van Gerard I en Sophia, (1150†), met Walram, hertog van Limburg, (1119-†1130), aan het hertogdom Limburg gekomen. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat de belening van Gerard III van Randerode door Hendrik IV, hertog van Limburg en graaf van Berg, in deze boekrol te vinden is. Het Limburgse hertogdom gaat na de dood van Ermgard van Limburg, erfdochter van Walram en Jutta van Kleef, (1276-†1283), de eerste echtgenote van Reinoud I, hertog van Limburg, graaf van Gelre en Zutphen, (*ca. 1255-†1326), en na de verloren slag bij Baesweiler uit het bezit van de graaf van Gelre over in dat van de hertog van Brabant. Het is daardoor begrijpelijk dat in het leenboek van Jan III, hertog van Brabant en Limburg, daar de heerlijkheid Wassenberg - via Gelre, Limburg, Gelre - aan Brabant was gekomen aan de Wassenbergse boekrol wordt gerefereerd.

In een oorkonde van 28 maart 1318²⁴⁷ beloven Arnold I en Lodewijk III dat zij het gerecht te Linnich met toebehoren niet zullen verpanden of verkopen alvorens het eerst aan Godfried, heer van Heinsberg en Blankenberg, als pand of koop te hebben aangeboden. Kennelijk zijn Arnold I en Lodewijk III in staat geweest deze eerdere verkoop op 3 april 1308²⁴⁸ aan Godfried ongedaan te maken. Het afwijkende hierbij is dat bij de verkoop was afgesproken dat deze binnen vijf jaar ongedaan gemaakt kon worden. In de tussenliggende periode zijn vermoedelijk nieuwe afspraken gemaakt waardoor het na tien jaar terugkopen van het gerecht Linnich tot de mogelijkheden behoorde. Vervolgens wordt er een lange periode niets meer van Lodewijk III van Randerode vernomen. Eerst op 13 juli 1329²⁴⁹ is weer sprake van hem. Op die datum verzoenen Willem, heer van Helpenstein, alsmede Frederik en Dirk, diens broers, zich met Hendrik II *van Virneburg*, aartsbisschop van Keulen. Hiervan zijn Arnold I, heer van Randerode, Koenraad, heer van Schleiden, Rutger, voogd van Keulen, Lodewijk III van Randerode en Philips van Kentenich, ridders, alsmede Frederik van Wevelinghoven en Hendrik, heer van Wickerode, getuige. Edelheer Arnold I, heer van Randerode, ridder, de vader van Lodewijk III, heer van Randerode, is op 19 mei 1330²⁵⁰ overleden.

De vier uit oorkonden bekende kinderen van Arnold I van Randerode en Katharina van Blankenheim zijn zoals hierboven aangegeven Lodewijk III, Mechteld, Heilwig en Hendrik. Alleen de verwantschap van Lodewijk III met Mechteld kan worden bevestigd. Hij wordt in 1341²⁵¹ zwager van Jan IV, heer van Reifferscheid, genoemd. Deze familierelatie wordt in drie andere oorkonden bevestigd. De eerste dateert van 27 juli 1341²⁵², wanneer Jan, heer van Reifferscheid, en Mechteld *van Randerode*, zijn echtgenote, het kasteel van Reifferscheid met alle toebehoren, voor 1.200 gouden schilden, aan Jan, koning van Bohemen en graaf van Luxemburg, in leen opgedragen. Hierbij treden Robert, graaf van Virneburg, en Hendrik, heer van Malberg, hun ooms, alsmede Lodewijk III van Randerode, broer van Mechteld, als medezegelaars op. In de tweede oorkonde, die van 31 oktober 1343²⁵³, beleent Walram, aartsbisschop van Keulen, Jan, heer van Reifferscheid, voor een periode van zes jaar met het maarschalkambt van Westfalen. Van deze belening zijn Reinoud van Westenburg, domkanunnik te Keulen, Gerard, heer van Blankenheim, Gerlach, heer van Isenburg, en Lodewijk III, heer van Randerode, verwanten van Jan, getuige. De laatste oorkonde dateert van 22 februari 1347²⁵⁴. Hierin dragen Jan van Reifferscheid en Mechteld *van Randerode*, zijn echtgenote, aan Boudewijn, bisschop van Trier, de heerlijkheid Thum bij Nideggen op in leen. Hiervan is onder andere Lodewijk III

getuige. Het is zonder meer duidelijk dat uit deze vermeldingen slechts informatie over de familie wordt verkregen met betrekking tot Lodewijk III van Randerode, de oudste zoon van Arnold I en Katharina van Blankenheim, en Mechteld, een na jongste dochter van ditzelfde echtpaar, gehuwd met Jan IV, heer van Reifferscheid.

Er zijn documenten die verwantschappen suggereren, maar waarvan inpassing van de erin genoemde personen in de Van Randerodemaagschap voorlopig ondoenlijk is. Willem van Gennep, aartsbisschop van Keulen, (1349-1362), noemt Lodewijk III van Randerode bij een viertal gelegenheden - 20 september 1350²⁵⁵, 23 september 1350²⁵⁶, 6 april 1353²⁵⁷ alsmede 21 januari 1357²⁵⁸ - zijn bloedverwant. Hetzelfde doet Floris van Wevelinghoven, die Lodewijk III en Arnold II, diens zoon, op 16 juli 1359²⁵⁹, als zijn verwanten aanmerkt. In het verdere verloop van dit verhaal worden Lodewijk III en Arnold II, diens zoon, ook bij een tweetal gelegenheden - 21 juli 1333²⁶⁰ en 4 mei 1362²⁶¹ - borgen voor Bernhard van Kinzweiler, ridder, en Arnold van Kinzweiler, knape, genoemd.

Volgens onderstaande oorkonden, waarin getuigenissen en borgstellingen met betrekking tot de familie en het bezit voor Dirk van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, later graaf van Loon en Chiny, alsmede Godfried van Loon, heer van Heinsberg en Blankenberg, diens neef, elkaar afwisselen, moeten er wel degelijk verwantschapsbanden zijn geweest van Dirk van Sponheim en Godfried van Loon, diens neef, met Lodewijk III en Arnold II, diens zoon. De eerste oorkonde, die deze overweging bovenhaalt, is van 31 oktober 1334²⁶². Dirk, heer van Heinsberg en Blankenberg, vestigt op deze datum de rente van 300 pond per jaar van Margaretha, zijn zuster, haar toegekend door wijlen Godfried, hun vader, op andere goederen en inkomsten. De edelheren Lodewijk, graaf van Loon en Chiny, zijn oom van de zijde van moeder, Willem, graaf van Gulik, Beatrix van Leuven, vrouwe van Herstal en Gaasbeek, zijn bloedverwante, Godfried van Heinsberg, kanunnik te Luik en proost van O.L.V. te Maastricht, zijn broer, Jan van Valkenburg, heer van Born en Herpen, en Lodewijk III, heer van Randerode, ridders, zijn getuige. Wanneer Jan III, hertog van Brabant, en Dirk, graaf van Loon en Chiny, heer van Heinsberg en Blankenberg, op 19 december 1337²⁶³ een verdrag sluiten zijn o.a. Otto, heer van Cuijk, Willem, heer van Horne en Altena, Jan van Valkenburg, heer van Born, Arnold, heer van Stein, Lodewijk III, heer van Randerode, Lodewijk, heer van Diepenbeek, Willem, heer van Petersheim, Arnold, voogd van Haspengouw en heer van Lummen, Oest van Elslloo, Walraven van Stein, Willem van Oreille, heer van Rummen, Willem van Hamal, heer van Elderen, ridders, getuige voor Dirk.

Ook speelt Lodewijk III een rol in drie oorkonden, die betrekking hebben op de verkoop van de schoutambten Yvois en Virton. In de eerste oorkonde, die van 1 september 1337²⁶⁴, oorkonden Arnold, heer van Blankenheim, Koenraad, heer van Schleiden, en Lodewijk III, heer van Randerode, dat zij - met toestemming van Jan, koning van Bohemen en graaf van Luxemburg, en Dirk, graaf van Loon en Chiny, alsmede heer van Heinsberg en Blankenberg - de bezegelde brieven van graaf Dirk voornoemd, *Kunigonda van de Mark*, diens echtgenote, en Godfried, hun zoon, met betrekking tot de overeenkomsten gesloten tussen koning Jan en voornoemde graaf Dirk over de verkoop van de schoutambten Yvois en Virton, in bewaring hebben. Daaraan voegen zij toe, dat zij deze brieven zullen overhandigen aan koning Jan voornoemd - zodra deze een kwijting van 85.000 gouden realen - van graaf Dirk voornoemd of diens rechthebbenden kan tonen. In het vervolg hierop meldt graaf Dirk op 29 april 1338²⁶⁵ dat hij van koning Jan, uit handen van de edelheren Lodewijk III, heer van Randenrode, Arnold, heer van Stein, en Lambrecht van Heinsberg, ridders, in mindering op de verkoopprijs van de schoutambten van Yvois

en Virton, een bedrag van 13.500 gouden realen heeft ontvangen. Tenslotte oorkondt koning Jan op 17 november 1340²⁶⁶ dat hij aan graaf Dirk voor de aankoop van de schoutambten Yvois, Virton en La Ferté, gelegen in het graafschap Chiny, nog 16.052,5 gouden reaal schuldig is. Borgen voor de belofte van koning Jan zijn onder andere Arnold en Gerard, heren van Blankenheim, broers, Lodewijk van Agimont, Koenraad, heer van Schleiden, Lodewijk III, heer van Randerode, en Thomas van Zevenborne, ridders.

Wanneer Dirk, graaf van Loon en Chiny, heer van Heinsberg en Blankenberg, op 13 februari 1342²⁶⁷ Reinoud, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, in lijn met de huwelijksvoorwaarden tussen Mechteld, diens dochter, en Godfried, zijn zoon, vraagt de medegave van Mechteld vast te stellen, zijn o.a. Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Lodewijk III, heer van Randerode, Jacob, heer van Meerlo, Seger van Swalmen, ridders, hier getuige van.

Lodewijk III, heer van Randerode en Erperode, en Arnold II van Randerode, diens zoon, ridders, zijn getuigen (2e en 5e v. 24) wanneer Willem, hertog van Gulik, graaf van Valkenburg en heer van Monschau, Gerard, graaf van Berg en Ravensberg, diens oudste zoon, enerzijds, en Dirk, graaf van Loon en Chiny, heer van Heinsberg en Blankenberg, anderzijds, op 7 februari 1357²⁶⁸ huwelijksvoorwaarden sluiten voor Philippa, dochter c.q. zuster van Willem en Gerard, met Godfried van Heinsberg, heer van Dalenbroek, broederszoon van Dirk. Vervolgens wordt Lodewijk III, heer van Randerode en Erperode, ridder, op 27 september 1360²⁶⁹ genoemd onder de leenmannen van *Dirk, graaf van Loon en Chiny, heer van Heinsberg en Blankenberg*.

Enige jaren later - op 16 juni 1362²⁷⁰ - verkoopt Godfried van Loon, heer van Heinsberg en Blankenberg, een jaarlijkse erfpacht van 200 malder rogge en 200 malder hooi, gevestigd op de inkomsten uit het kerspel Brakel, aan Werner van Breitenbend, ridder. Medezegelaars zijn Philippa van Gulik, vrouwe van Heinsberg en Blankenberg, Willem, hertog van Gulik, graaf van Valkenburg en heer van Monschau, en Lodewijk III, heer van Randerode, alsmede Heinsberg, Gangelt, Waldfeucht, Geilenkirchen en Brakel. Het wordt uit deze vermeldingen duidelijk dat edelheer Lodewijk III, heer van Randerode, ridder, een nauwe relatie, getuige, borg, bemiddelaar, leenman en medezegelaar, onderhield met edelheer Dirk van Sponheim, graaf van Loon en Chiny, heer van Heinsberg en Blankenberg, ridder, (1324-†1361).

Deze nauwe relatie is vermoedelijk een verwantschapsrelatie. Die zou het gevolg kunnen zijn van het vermoede huwelijk van Gerard I van Randerode met een onbekende dochter van Gooswijn I van Heinsberg. Dit lijkt niet waarschijnlijk, het is voor Lodewijk III veel generaties terug in de tijd. Ook is er een mogelijkheid dat de familierelatie verloopt via Katharina van Blankenheim. De genoemde heren van Blankenheim, Gerard en Arnold, zijn immers haar broers. Er is echter nog geen houvast voor een familierelatie Blankenheim/Sponheim gevonden. Het ligt veel meer voor de hand naar een familierelatie via Voorne/Sponheim te zoeken. Bij edelheer Arnold, heer van Randerode en Erperode, ridder, zal hierop worden teruggekomen.

Edelheer Lodewijk III, heer van Randerode, ridder, wordt voor het eerst vermeld op 27 maart 1311²⁷¹ en voor het laatst op 25 juni 1364²⁷². Daarna wordt hij nog driemaal, telkens als wijlen Lodewijk III, heer van Randerode, ridder, in 1379²⁷³ (2x) en 1381²⁷⁴, genoemd. Lodewijk huwt in 1311 Jutta van Erperode, erfdochter van Godfried. Lodewijk III en Jutta hebben, zoals gewoonlijk wordt aangenomen, twee kinderen, Katharina en Arnold II van Randerode, achtergelaten.

XI.1. Katharina vernoemd naar Katharina van Blankenheim, haar grootmoeder van vaderszijde.

XI.2. Arnold II vernoemd naar Arnold I van Randerode, zijn grootvader van vaderszijde.

Katharina, vermoedelijk de oudste dochter en het oudste kind, wordt vernoemd naar Katharina van Blankenheim, haar grootmoeder van vaderszijde. Een mogelijk eerste zoon, tweede kind, *Godfried*, wordt dan vernoemd naar Godfried van Erperode, zijn grootvader van moederszijde. Het volgende kind Arnold II wordt dan vernoemd naar Arnold I van Randerode, zijn grootvader van vaderszijde. Lodewijk, kanunnik te Stommeln, (1342), een mogelijke derde zoon, wordt dan vernoemd naar Lodewijk III, zijn vader. Dat leidt tot de volgende gezinsreconstructie.

XI.1. Katharina vernoemd naar Katharina van Blankenheim, haar grootmoeder van vaderszijde.

XI.2. *Godfried* vernoemd naar Godfried, heer van Erperode, zijn grootvader van moederszijde.

XI.3. Arnold II vernoemd naar Arnold I van Randerode, zijn grootvader van vaderszijde.

XI.4. Lodewijk van Randerode, kanunnik te Stommeln, (1342)²⁷⁵, vernoemd naar Lodewijk III van Randerode, zijn vader.

XI.1. Katharina van Randerode, (1347-1355†), huwt Dirk V, heer/graaf van Meurs, (1346-1372†).

Katharina van Randerode wordt alleen vermeld op 20 mei 1347²⁷⁶ en is op 13 december 1355²⁷⁷ al overleden. Op de eerste datum wordt een huwelijksverdrag met Dirk van Meurs gesloten die op de laatste datum is hertrouwd met Elisabeth van Rheden, vrouwe van Ochten en Baar, (1340-1382). Dirk van Meurs, is een zoon van Dirk IV en Kunigonda van Volmestein, heer/graaf en vrouwe/gravin van Meurs. Dirk heeft een oudere broer Frederik en twee jongere broers Jan en Walram. Frederik, Dirk, Jan en Walram van Meurs komen gezamenlijk voor in het magescheid van de goederen van Dirk IV, heer/graaf van Meurs, op 30 maart 1346²⁷⁸. Bij deze gelegenheid wordt Frederik de heerlijkheid/het graafschap Meurs en Krefeld met alle toebehoren toegewezen. Dirk en Jan krijgen de burcht en de heerlijkheid Didam met alle toebehoren. Walram krijgt een rente van 250 pond per jaar en een woning te Meurs voor de voorburcht. Frederik, heer/graaf van Meurs, overlijdt onder achterlating van Kunigonda, zijn dochter, vóór 7 juni 1356²⁷⁹. Op die datum vindt een magescheid plaats tussen Dirk en Jan van Meurs van de nagelaten goederen van Frederik, hun oudste broer. Op 23 augustus 1356²⁸⁰ tooit Dirk zich met de titel graaf van Meurs. Dirk V, heer/graaf van Meurs en Krefeld overlijdt begin 1372²⁸¹ plotseling op een tocht naar Pruisen. Op 11 mei 1372²⁸² is dan voor het eerst sprake van Frederik, graaf van Meurs, zijn zoon.

XI.2. *Godfried van Randerode*, († jong).

XI.3. Edelheer Arnold II, heer van Randerode en Erperode, ridder, (1347-1397).

Arnold II wordt bij een tweetal gelegenheden als zoon van Lodewijk III aangeduid. De eerste vermelding is van 16 juli 1359²⁸³ en de tweede van 7 juni 1379²⁸⁴.

Arnold II wordt bij zijn belening op 26 december 1352²⁸⁵ met 100 oude schilden op de rentmeester van Gouda door Jan van Henegouwen, heer van

Beaumont, (1326-†1356) en die op 10 juli 1362²⁸⁶ door Jan van Châtillon, heer van Gouda en Schoonhoven, (circa 1342-†1381), neef van de leenheer genoemd. Dat Jan van Henegouwen en Jan van Châtillon, als leden van de vorstelijke familie Van Avesnes, Arnold II van Randerode, als lid van een nobiles familie, met neef betitelden is met deze gang van zaken in overeenstemming.

Op 24 juli 1354²⁸⁷ is Arnold II een van de borgen (2e v. 12) van Dirk van Brederode, ridder, voor diens tijdelijke vrijlating uit de gevangenschap van heer Gerard van Heemskerk op het huis te Heemskerk. Deze familierelatie vindt zijn oorsprong in het huwelijk van Hildegonda van Voorne met Willem, heer van Brederode, alsmede het huwelijk van *Heilwig van Voorne* met Arnold, heer van Heemskerk, zoals hierna in beeld wordt gebracht in het schema.

Schema 5.

Op 14 februari 1367²⁸⁸ wordt Arnold II van Randerode neef genoemd van Godfried van Loon, heer van Heinsberg. Deze relatie vindt zijn oorsprong in de huwelijken van Albert van Voorne en *Heilwig* van Voorne, diens zuster, zoals hierna inzichtelijk wordt gemaakt in het schema.

Schema 6.

Arnold II en Maria van Sayn, heer en vrouwe van Randerode en Erperode, noemen op 12 oktober 1370²⁸⁹ Godfried van Loon, heer van Heinsberg, die hun borg is, hun zwager (aangetrouwde neef).

Hier komen de gegevens (van p. 236-238 en p. 242) voor de verwantschap van Lodewijk III, heer van Randerode, en Arnold II, diens zoon, met Dirk *van* Sponheim, graaf van Loon en Chiny, ook heer van Heinsberg en Blankenberg, en Godfried van Loon, heer van Dalenbroek, diens neef (oomzegger) bij elkaar²⁹⁰. Dirk, (1320-1361†), huwde met Kunigonda van de Mark, (1357†). Uit dit huwelijk werd slechts één kind geboren, met name Godfried van Heinsberg, heer van Mechelen en Maaseik. Genoemde Godfried huwde in 1336²⁹¹ met Mechteld van Gelre, (†1384), maar overleed, zonder kinderen na te laten, in 1342²⁹². De toekomstige erfgenaam van Dirk werd nu Godfried van Loon, heer van Dalenbroek, zoon van Jan, zijn broer. Jan van Sponheim, heer van Dalenbroek, huwde in 1324 met Katharina van Voorneburg, (1324-1364), en overleed in 1334. De toekomstige erfgenaam van Dirk werd nu Godfried van Loon, heer van Dalenbroek (oomzegger). Katharina van Voorneburg, de weduwe van Jan, trouwde opnieuw met Jan van Valkenburg, heer van Borne, Sittard en Susteren, (1314-†1356). Hij zal als echtgenote van Katharina en stiefvader van Godfried eveneens een rol in de maagschap hebben gespeeld. Aangezien het over familiegoederen en -aangelegenheden ging was de maagschap daarbij betrokken. De intensiefst betrokkenen waren Godfried van Loon, Lodewijk III van Randerode, Arnold II van Randerode, diens zoon, en Jan van Valkenburg. Zij waren daardoor de belangrijkste borgen, zegelaars, getuigen, enz., in de familieaangelegenheden van Dirk. Lodewijk III en Arnold II, diens zoon, waren dus via Heilwig van Voorne en Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, familie van Dirk van Sponheim, en Godfried van Loon, diens neef (oomzegger) (Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1). In onderstaand schema samengevat is dit.

Schema 7.

Edelheer Arnold II, heer Randerode, ridder, wordt voor het eerst vermeld in 1347²⁹³. Hij, heer van Randerode en Erperode, wordt voor het laatst vermeld op 8 juli 1397²⁹⁴. Daar tussendoor wordt hij nog regelmatig vermeld. Hij is eenmalig getuige (17 v. 23) voor Karel IV, keizer van Duitsland en koning van Bohemen, alsook markgraaf van Moravië en graaf van Luxemburg, wanneer deze op 25 juli 1349²⁹⁵ de voorrechten van de stad Aken bevestigt. Arnold II heeft waarschijnlijk aan de zijde van Wenceslaus van Bohemen, hertog van Lotharingen, enz., zijn leenheer, meegevochten in de slag bij Baesweiler. In deze slag heeft hij blijkbaar verliezen geleden die door zijn leenheer zijn vergoed. Dit kan verklaren waarom Arnold II, heer van Randerode en Erperode, op 11 maart 1377²⁹⁶ meldt dat de ontvanger Tilman van Roide hem uit naam van de hertog van Brabant, enz., 106 moutons heeft betaald. Op 14 februari 1353²⁹⁷ is hij getuige voor Hendrik van de Hoven, ridder, en op 17 september 1377²⁹⁸ voor Engelbert en Hendrik van Oest, broers.

Evenals Lodewijk III, zijn vader, komt Arnold II met enige regelmaat voor in de omgeving van de familie Van Sponheim. Op belangrijke kwesties, als het opstellen van huwelijksvoorwaarden, rust de verplichting de maagschap bijeen te roepen. Wanneer Willem, hertog van Gulik, graaf van Valkenburg en heer van Monschau, Gerard, graaf van Berg en Ravensberg, zijn oudste zoon, enerzijds, en Dirk, graaf van Loon en Chiny, heer van Heinsberg en Blankenberg, anderzijds, op 7 februari 1357²⁹⁹ voorwaarden sluiten voor het huwelijk van Philippa van Gulik, dochter en zuster van Willem en Gerard, met Godfried van Heinsberg, heer van Dalenbroek, zoon van de broer van Dirk, is dat het geval. Vijfentwintig ridders zijn getuige voor Willem, hertog van Gulik, enz, en twintig ridders voor Dirk, graaf van Loon en Chiny, enz. Onder de getuigen voor graaf Dirk, bevinden zich Lodewijk III, (2e v. 24) en Arnold II, *diens zoon*, (5e v 24). Bij een volgende gelegenheid op 16 maart 1363³⁰⁰ verklaart Arnold II, dat hij leenman van Godfried van Loon, heer van Heinsberg, enz., ridder, zijn neef, is geworden voor de tienden te Würm. Arnold II van Randerode is op 11 november 1364³⁰¹ getuige voor Godfried van Loon en Philippa van Gulik, heer en vrouwe van Heinsberg, Blankenberg en Leeuwenberg. Wanneer op 11 april 1366³⁰² de burgemeesters, de schepenen en de gemeente van Heinsberg verklaren dat zij Godfried van Loon, heer van Heinsberg, ridder, en Philippa van Gulik, diens echtgenote, getrouwd zullen dienen, zijn Eduard, hertog van Gelre, Arnold II, heer van Randerode, Jan van Mirlaer en de stad Roermond daarvan getuige. Op 14 februari 1367³⁰³ verklaart Godfried van Loon, heer van Heinsberg, dat hij de burchten Heinsberg, Geilenkirchen en Dalenbroek van de hertog van Gelre in leen houdt. Van deze verklaring zijn Philippa van Gulik, vrouwe van Heinsberg, zijn echtgenote, alsmede Arnold II, heer van Randerode, zijn neef, en Reinoud van Valkenburg, ridder, zijn broer, getuige. Op 12 oktober 1370³⁰⁴ komen Arnold II en Maria van Sayn, heer en vrouwe van Randerode en Erperode, voor het laatst in de omgeving van de heer van Heinsberg voor. Op die dag verklaren zij, dat Godfried van Loon, heer van Heinsberg, hun zwager, borg voor hen is geworden voor de betaling van 200 malder rogge, gedurende vier jaar, voor een schuld van 2.000 gulden, aan Godfried van de Bongard, ridder. Godfried is niet de enige borg voor deze betaling. Immers op 16 oktober 1370³⁰⁵ verklaart Arnold II dat hij Werner Buffel, in verband met de borgstelling voor de betaling aan Godfried van de Bongard, schadeloos zal houden.

Het bezit van Arnold II van Randerode heeft duidelijk een aantal wijzigingen ondergaan. Zo koopt hij op 27 februari 1368³⁰⁶ - samen met Maria van Sayn, zijn echtgenote - de vroomhof en de heerlijkheid Linnich, met uitzondering van het patronaatsrecht van de kerk en de voogdij van Güsten, van de abt en het convent van het klooster te Prüm. In het verlengde hiervan bevrijdt Arnold II op 8 april 1368³⁰⁷ de hof in de Kerkstraat te Linnich van elke dienst. Op 3 juni 1374³⁰⁸ oorkonden Jacob van Remagen en Kunigonda, zijn vrouw, burgers te Ahrweiler, dat zij de goederen te Gymnich en Wadenheim, van Arnold II in erfpacht hebben genomen. Als onderpand voor de betaling van de jaarlijkse erfpacht worden door Jacob en Kunigonda, zijn echtgenote, tweederde van een wijngaard, gesitueerd in het kerspel Wadenheim, aangewezen. Op 26 oktober 1385³⁰⁹ delen Arnold II en Maria, zijn echtgenote, aan de schepenen en de inwoners van Wadenheim en Jacob Remagen, burger te Ahrweiler, mee, dat Herman van Randerode gerechtigd is de wijnrenten te Wadenheim te innen. Als sluitstuk verklaren Jacob van Remagen en Kunigonda, dat zij op 8 juli 1397³¹⁰ de goederen gelegen in de kerspelen Wadenheim en Gymnich, die zij van Arnold II in erfpacht hadden genomen, aan Herman van Randerode, ridder, hebben verkocht. Reinoud, heer van Schoonvorst, verpand in 1379³¹¹ de hof Boslar aan Arnold II van Randerode. Ook Reinoud van Valkenburg, heer van Born en Sittard, draagt op 28 mei

1379³¹² zijn goederen te Boslar en Münz met alle toebehoren aan Arnold II van Randerode en Maria van Sayn, diens echtgenote, over. Niet veel later - op 7 juni vermoedelijk in 1379³¹³ - verkoopt Arnold II, zoon van wijlen Lodewijk III, een jaarrente van 100 pond zwarte Tournaisen, uit een jaarrente van 200 pond zwarte Tournaisen, gevestigd op de heerlijkheid Herpen met alle toebehoren, aan Reinoud van Valkenburg. Op 1 september 1389³¹⁴ tenslotte, verklaart Arnold II dat hij een jaarrente gevestigd op de tienden tussen Selikum en Neuss aan de abdij Camp verschuldigd is.

Arnold II, heer van Randerode en Erperode, ridder, is *tweemaal* gehuwd. In eerste echt met Margaretha van Leefdaal, dochter van Rutger van Leefdaal en Agnes van Kleef, (1347-1382), en in tweede echt met Maria van Sayn, dochter van Godfried en Maria van Dollendorf, (1358-1399). Margaretha was eerder gehuwd met Willem, heer van Cranendonk, ridder, (1355-1357†) (27 Kwartierstaat en 27.1 Geneagram Van Zevenborn). Zij wordt voor het eerst echtgenote van Arnold van Randerode genoemd in 1347³¹⁵ (op de achtste dag van een onbekende maand). In 1347 doen de schepenen van Brussel uitspraak in het geschil tussen de edelvrouwen Elisabeth, vrouwe van Grimbergen en Pietersheim, Margaretha, vrouwe van Eindhoven, Katharina, vrouwe van Bronkhorst, en vrouwe Agnes, vrouwe van Asse, zusters, dochters van wijlen heer Rutger van Leefdaal, burggraaf van Brussel, en hun voogden de edelheren Gijsbrecht, heer van Bronkhorst, ridder, echtgenoot van Katharina, Arnold van Randerode, ridder, echtgenoot van Margaretha, en Jan van Grimbergen, heer van Asse, ridder, echtgenoot van Agnes, enerzijds, en edelvrouwe vrouwe Margaretha, dochter van wijlen heer Philips, heer van Liedekerke, echtgenote van wijlen heer Jan van Leefdaal zoon van wijlen heer Rutger van Leefdaal, burggraaf van Brussel, anderzijds. Hierin is ook sprake van Lodewijk van Leefdaal, ridder, broer van Jan. Het volledige gezin van Rutger van Leefdaal, heer van Oirschot en Perk, ridder, inclusief hun echtgenoten, wordt in deze uitspraak genoemd. Margaretha van Leefdaal, de op-een-na oudste dochter, noemt zich voortdurend - namelijk in de oorkonden van 3 november 1358³¹⁶, 14 november 1363³¹⁷, 3 juni (1379)³¹⁸, 28 april (1381)³¹⁹ en op 3 juli 1382 - weduwe van wijlen heer Willem, (vroeger) heer van Cranendonk. Uitzonderingen daarop vormen bovengemelde uitspraak uit 1347, de melding van 26 december 1368³²⁰ en de verkoop van 7 juni (1379)³²¹. Op 26 december 1368 wordt zij vrouwe Margaretha van Leefdaal, dochter van wijlen heer Rutger van Leefdaal en zuster van wijlen heer Jan van Leefdaal, genoemd. Tenslotte noemt zij zich op 7 juni (1379) vrouwe van Eindhoven, echtgenote van Arnold II van Randerode, zoon van wijlen heer Lodewijk III. Aanvullend noemt zij zich op 3 juli (1382)³²² Margaretha van Leefdaal, weduwe van heer Willem van Cranendonk, non in het klooster van de Rijke Claren te 's-Hertogenbosch. In werkelijkheid wordt vrouwe Margaretha, vrouwe van Eindhoven, maar tweemaal – te weten in 1347 en op 7 juni (1379) - echtgenote van heer Arnold II van Randerode genoemd.

Arnold II, heer van Randerode en Erperode, ridder, is reeds in 1368 hertrouwd met Maria van Sayn. Tezamen worden zij op 27 februari 1368³²³, 12 oktober 1370³²⁴, 28 mei 1379³²⁵ en 26 oktober 1385³²⁶ als gehuwd gemeld. Na het overlijden van heer Arnold II, heer van Randerode en Erperode, komt Maria van Sayn op 21 februari 1391³²⁷ en op 2 december 1395³²⁸ nog als zijn weduwe voor.

In het bovenstaande is onmiskenbaar aangetoond dat Arnold II van Randerode tweemaal is gehuwd, als eerste met Margaretha van Leefdaal en als tweede met Maria van Sayn. Het eerste huwelijk roept echter nogal wat vragen op, aangezien Arnold II niet in 1347 al met Margaretha kan zijn gehuwd. Heer Willem van Zevenborn, heer van Cranendonk, wordt voor het laatst vermeld op 2 december 1356³²⁹ en Nicolaas

van Zevenborn, zijn opvolger, wordt voor het eerst op 2 april 1357³³⁰ heer van Cranendonk genoemd. De eerste echtgenoot van Margaretha van Leefdaal moet dus tussen 2 december 1356 en 2 april 1357 zijn overleden. Een tweede vraag die bij het eerste huwelijk wordt opgeroepen is gebaseerd op de omstandigheid, dat Margaretha van Leefdaal, weduwe van wijlen heer Willem van Cranendonk, nog op 3 juli (1382), als Margaretha van Leefdaal, weduwe van heer Willem van Cranendonk, non in het klooster van de Rijke Claren te 's-Hertogenbosch, voorkomt. Het laat zich aanzien, dat het huwelijk van Margaretha van Leefdaal met Arnold II van Randerode, slechts een kort leven beschoren is geweest. Correspondentie tussen de paus en de bisschop over een scheiding is niet bewaard gebleven. Het antwoord op de vraag of het huwelijk van vrouwe Margaretha van Leefdaal met heer Willem van Zevenborn door echtscheiding is ontbonden kan niet worden beantwoord. Het is onwaarschijnlijk dat dit huwelijk vrucht heeft gedragen.

Uit het huwelijk van edelheer Arnold II, heer van Randerode en Erperode, ridder, met Maria van Sayn zijn minstens vier kinderen geboren.

- XII.1. Jutta, erfgename van Erperode, (1378-1391†), huwt circa 1378 Adolf, graaf van Virneburg, (1334-1391†).
- XII.2. Lodewijk IV, (1382-1390†).
- XII.3. Maria, erfgename van Randerode, (1391-1414), huwt vóór 1391 Willem van Horne, heer van Duffel, (1371-1395).
- XII.4. Katharina, erfgename van Linnich, (1383-1415), huwt circa 1383 Hendrik van Nassau, graaf van Beilstein, (1374-†1410/12).

De vernoeming van de kinderen van Arnold II van Randerode en Maria van Sayn verloopt volgens de regels. Jutta, vermoedelijk de oudste dochter en het oudste kind, wordt vernoemd naar Jutta, vrouwe van Erperode, haar grootmoeder van vaderszijde. Een mogelijke zoon *Godfried*, het tweede kind, wordt vernoemd naar Godfried van Sayn, zijn grootvader van moederszijde. Lodewijk IV van Randerode, die vóór zijn vader overlijdt, wordt vernoemd naar Lodewijk III van Randerode, zijn grootvader van vaderszijde. Maria van Randerode, de tweede dochter, wordt naar Maria van Dollendorf, haar grootmoeder van moederszijde, vernoemd. Katharina van Randerode wordt, aangezien haar beide grootmoeders en moeder reeds zijn vernoemd, vernoemd naar Katharina van Blankenheim, haar overgrootmoeder van vaderszijde.

- XII.1. Jutta vernoemd naar Jutta, vrouwe van Erperode, haar grootmoeder van vaderszijde.
- XII.2. *Godfried* vernoemd naar Godfried, graaf van Sayn, zijn grootvader van moederszijde.
- XII.3. Lodewijk IV vernoemd naar Lodewijk III, heer van Randerode, zijn grootvader van vaderszijde.
- XII.4. Maria vernoemd naar Maria van Dollendorf, haar grootmoeder van moederszijde.
- XII.5. Katharina vernoemd naar Katharina van Blankenheim, haar overgrootmoeder van vaderszijde.

- XII.1. Jutta, erfgename van de helft van Erperode, (1378-1391†), huwt circa 1378 Adolf van Virneburg, graaf van Virneburg, (1334-1391†)³³¹.

Jutta van Randerode, de oudste dochter van Arnold II en Maria van Sayn, wordt slechts tweemaal vermeld. Deze vermeldingen zijn wel van belang. In de eerste melding van 21 mei 1378³³² sluiten Adolf, graaf van Virneburg, Jutta van Randerode, zijn echtgenote, een overeenkomst met Jan, graaf van Sayn, met betrekking tot de me- e van Maria van Sayn, hun schoonmoeder c.q. moeder. Dit maakt twee zaken duidelijk, ten eerste Jutta is een dochter van Maria van Sayn en ten tweede Jutta is gehuwd met Adolf, graaf van Virneburg. Op 21 februari 1391³³³ lijken Adolf, graaf van Virneburg, en Jutta van Randerode, echtelieden, reeds overleden. Hendrik en Katharina van Randerode, graaf en gravin van Nassau-*Beilstein*, alsmede Willem van Horn en Maria van Randerode, heer en vrouwe van Duffel en Herlaar, sluiten op die dag met hulp van Willem VI, hertog van Gulik en Gelre, Willem I van Gulik, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, een overeenkomst met edelheer Gerard van Blankenheim, heer van Kastelberg en Gerardstein, als voogd van Robrecht, graaf van Virneburg, diens schoonzoon, en Johanna van Blankenheim, zijn dochter, in verband met de heerlijkheden, de kastelen en het land van Randerode, Erperode en Linnich met toebehoren. Hierbij wordt overeengekomen dat Hendrik van Nassau, Katharina van Randerode, Willem van Horn en Maria van Randerode de voornoemde heerlijkheden Randerode en Linnich met alle toebehoren zullen behouden. Hendrik, Katharina, Willem en Maria zullen aan Gerard van Blankenheim, als voogd, 2.600 Rijnse gulden betalen. Na de dood van Maria van Sayn, vrouwe van Randerode en Erperode, de moeder van Jutta, Maria en Katharina van Randerode, zullen Robrecht van Virneburg en Johanna van Blankenheim, echtelieden, of hun erfgenamen nog de helft van het kasteel en de heerlijkheid Erperode, ontvangen.

Jutta van Randerode, vrouwe van Erperode, (1378-1391†), huwt Adolf, graaf van Virneburg, zoon van Ruprecht en Agnes van Westenburg, (1334-1391†). Jutta en Adolf krijgen een zoon Ruprecht IV, graaf van Virneburg, (1391-†1444)³³⁴.

XII.2. *Godfried van Randerode († jong).*

XII.3. Lodewijk IV van Randerode, (1382-1390†)³³⁵.

XII.4. Maria van Randerode, vrouwe van Randerode (tot 1392), (1391-1414), huwt vóór 1391 Willem van Horne, heer van Duffel, enz., (1371-1395)³³⁶.

Maria van Randerode krijgt volgens de overeenkomst van 21 februari 1391³³⁷, zoals bij Jutta, haar zuster, is aangegeven, samen met Katharina van Randerode, haar andere zuster, de heerlijkheden Randerode en Linnich met alle toebehoren. Na het overlijden van Maria van Sayn, haar moeder, zal zij samen met Katharina de helft van het kasteel en de heerlijkheid Erperode met de helft van alle toebehoren, erven. Het is aannemelijk dat bij de deling tussen de drie zusters het kasteel en de heerlijkheid Randerode met alle toebehoren aan Maria is toegeval. Haar eerste daad daarna is de verkoop van het kasteel en de heerlijkheid Randerode met alle toebehoren aan Willem I, hertog van Gulik en Gelre, graaf van Zutphen. Dit volgt uit de kwijting op 9 maart 1392³³⁸ van Willem I van 5.000 Rijnse gulden - een onderdeel van de verkoopsom van het kasteel en de heerlijkheid Randerode - door Hendrik van Horne, heer van Perwijs, namens Maria van Randerode, zijn (schoon)zuster. Een jaar later, op 31 maart 1393³³⁹, erkent Maria van Randerode, vrouwe van Duffel en Herlaar, dat zij 500 zware gulden van hertog Willem I, in mindering op hetgeen hij haar schuldig is, heeft ontvangen. Op 16 januari 1394³⁴⁰ erkent hertog Willem I 3.000 Rijnse gulden aan Maria van Randerode, vrouwe van Duffel, zijn nicht, schuldig te zijn. Ook

erkennen Willem I, *hertog van Gulik en Gelre, graaf van Zutphen*, alsmede Jan van Homoet, Robrecht van Apeltern, Jan van Rossem, ridders, Udo die Boese, Arnold van Lienen en Jan van de Have, knapen, op 4 augustus 1400³⁴¹, dat zij 1.400 Gelderse gulden aan edelvrouwe Maria van Randerode, vrouwe van Duffel en Herlaar, schuldig zijn. Maria komt voor het laatst voor op 9 september 1414³⁴². Op deze dag meldt Reinoud IV, hertog van Gulik en Gelre, graaf van Zutphen, dat hij alle oorkonden van wijlen Willem I, zijn broer, met betrekking tot een erfrente van 500 gulden gevestigd op de heerlijkheid Randerode van Maria van Randerode, vrouwe van Duffel en Herlaar, heeft ontvangen. Hertog Willem I had in 1392 de heerlijkheid Randerode voor 5000 Rijnse gulden van Maria gekocht en aan Willem van Horne, heer van Duffel en Herlaar, doorverkocht. Willem van Horne noemde zich (bij voorbeeld op 21 februari 1399³⁴³) heer van Duffel, Herlaar en Randerode. Hertog Reinoud IV geeft in plaats van de erfrente van 500 gulden op de heerlijkheid Randerode een lijfrente van 470 Rijnse gulden op de gruit en het veer te Zaltbommel aan Maria voornoemd.

Het goed Randerode, dat gelegen is in het ambacht Almonde, wordt eveneens verkocht. Op 23 maart 1411³⁴⁴ verkopen Maria van Randerode, vrouwe van Duffel en Herlaar, en Maria van Horne, gravin van Marre en Garniach, vrouwe van Duffel, het goed van Randerode, losbaar binnen acht jaar, aan Engelbrecht, graaf van Nassau, heer van de Lek en Breda. De schepenen van Sint-Geertruidenberg melden op 29 juni 1412³⁴⁵, als rechter en heemraden, dat vrouwe Maria van Randerode, vrouwe van Duffel en Geel, en Maria van Horne, vrouwe van Duffel, haar dochter, het land Randerode, gelegen in het ambacht Almonde, aan de jonker van Nassau, heer van de Lek en Breda, hebben overgedragen.

Maria van Randerode, vrouwe van Randerode (tot 1392), (1391-1414), huwt vóór 1391 Willem van Horne, heer van Duffel, enz., zoon van Dirk en Katharina Berthout, (1371-1395)³⁴⁶. Zij krijgen een dochter Maria van Horne, vrouwe van Duffel, enz., (1409-1436†).

XII.5. Katharina van Randerode, vrouwe van Linnich, (1383-1415), huwt circa 1383 Hendrik II, graaf van Nassau-Beilstein, (1374-†1410/2)³⁴⁷.

Katharina van Randerode krijgt volgens de overeenkomst van 21 februari 1391³⁴⁸, zoals bij Jutta, haar zuster, is aangegeven, samen met Maria van Randerode, haar andere zuster, de heerlijkheden Randerode en Linnich met alle toebehoren. Na het overlijden van Maria van Sayn, haar moeder, zal zij nog samen met Maria de helft van het kasteel en de heerlijkheid Erperode met de helft van alle toebehoren, erven. Waarschijnlijk is bij de deling tussen de zusters de heerlijkheid Linnich met alle toebehoren aan Katharina gekomen. Katharina van Randerode, vrouwe van Linnich, (1383-1415), huwt Hendrik II, graaf van Nassau-Beilstein, zoon van Hendrik I en Imagina van Westerburg, (1374-1410/2). Zij krijgen vijf kinderen Katharina, (1407-1459), Jan, graaf van Nassau-Beilstein, (1418-†1473), Willem, domproost te Mainz, (1410-†1430), Hendrik III, domproost te Munster, Mainz en Bonn, alsmede heer van Reichenstein en Liebenseid, (1426-†1477)³⁴⁹.

XII.6. Herman van Randerode, ridder, (1379-1417†).

Herman van Randerode komt op 26 oktober 1385³⁵⁰ plotseling uit de lucht vallen als Arnold II, heer van Randerode, en Maria van Sayn, zijn echtgenote, aan de schepenen en de inwoners van Wadenheim en Jacob van Remagen, een burger te Ahrweiler,

mededelen, dat Herman van Randerode gerechtigd is de wijnrenten te Wadenheim te innen. Arnold II deelt niet mede of en in welke mate Herman een verwant van hem is. In aanvulling verklaren Jacob van Remagen en Kunigonda, zijn echtgenote, dat zij op 8 juli 1397³⁵¹ de goederen gelegen in de kerspelen Wadenheim en Gymnich, die zij van Arnold II in erfpacht hadden, hebben verkocht aan Herman van Randerode, ridder. Het is onduidelijk hoe deze Herman van Randerode, ridder, (1379-1417†)³⁵², in de genealogie van het geslacht Van Randerode moet worden ingepast. Het valt op, dat hijzelf op 24 september 1395, 1 november 1395, 2 maart 1397, 5 januari 1405, 6 januari 1407, 24 augustus 1408 en Sophia van Randerode, zijn dochter, op 18 juli 1417 met het goed Kleinenbroich en het patronaatsrecht van de kerk te Büttgen wordt beleend³⁵³. Dit goed was vóór die tijd in bezit van Arnold I, daarna van Lodewijk III, die op 17 maart 1311 Jutta van Erperode, zijn echtgenote, daaraan lijftochtte. Daarna kwam het in bezit van Arnold II, die op 2 december 1395 zijn tweede echtgenote Maria van Sayn daaraan lijftochtte. Op 2 maart 1397³⁵⁴ werd heer Herman van Randerode, na de dood van heer Arnold II, heer van Randerode, beleend met het goed Kleinenbroich en het patronaatsrecht van de kerk te Büttgen. Herman wordt voor het eerst vermeld op 23 mei 1379³⁵⁵ en vervolgens op 7 oktober 1380³⁵⁶. In beide gevallen betreft het een belening met een rente op Rolduc door de hertog van Brabant. Een aanknopingspunt voor de inpassing van heer Herman van Randerode in het geslacht van Randerode is de verwantschap van Herman met het geslacht Van Blankenheim en dat Van Heinsberg-Loon. Bij een vijftal aangelegenheden, waarbij deze geslachten betrokken zijn, is Herman zegelaar of borg. Op 1 juli 1394³⁵⁷ is heer Herman van Randerode, medezegelaar voor Jan van Loon, heer van Dalenbroek. Bijna twee jaar later, te weten op 7 maart 1396³⁵⁸, wordt Herman van Randerode door Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, beleend met enige goederen die aan de bisschop waren vervallen. Herman wordt bij deze gelegenheid neef van de bisschop genoemd. Jan van Loon en Margaretha van Gennep, heer en vrouwe van Heinsberg, enz., oorkonden op 12 oktober 1396³⁵⁹ dat Jan en Agnes, heer en vrouwe van Stein, de burcht, het land en de heerlijkheid Leeuwenberg met alle toehoren aan hen hebben overgedragen en dat zij ten behoeve van Jan en Agnes een lijfrente van 1.500 hebben beloofd. Herman van Randerode is bij deze gelegenheid borg voor Jan en Margaretha. Ook wanneer Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, en Jan van Loon, heer van Heinsberg en Leeuwenberg, op 13 maart 1411³⁶⁰ voorwaarden voor het huwelijk van Willem van Loon met Elisabeth van Blankenheim sluiten bevindt heer Herman van Randerode zich onder de getuigen. Voor het laatst wordt Herman genoemd in een oorkonde van 13 juli 1419³⁶¹, waarin Jan van Loon en Margaretha van Gennep, heer en vrouwe van Heinsberg, enz., spreken van de hof en het huis te Heinsberg waar vroeger heer Herman van Randerode in woonde. Herman zal dus enige tijd hiervoor zijn overleden! Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, was een kleinzoon van Gerard VI, heer van Kasselburg, (1308-†1348/50)³⁶², die op zijn beurt een broer was van Katharina van Blankenheim, (1291-1307), echtgenote van Arnold I, heer van Randerode, (1299-1330). De veronderstelling, dat Herman van Arnold I afstamt is dus redelijk gefundeerd. Zoals reeds eerder is besproken bestond er ook een familierelatie van het geslacht Van Randerode met dat van Heinsberg-Loon. Ook voor deze familierelatie zijn er v.w.b. heer Herman van Randerode voldoende aanwijzingen.

Zoals uit het onderstaande blijkt, was er ook een familierelatie tussen het geslacht Van Randerode en dat Van Wevelinghoven. De inhoud van drie oorkonden, respectievelijk uit 1216, van 14 maart 1242 en 7 september 1308³⁶³ zou hier een teken van kunnen zijn. Uit deze oorkonden blijkt dat de kerk van Wevelinghoven van oudsher drie patronen had, met name de graven van Hochstaden, de edelheren van

Manderscheid en die van Wevelinghoven. Daarenboven verklaart Willem I, heer van Wevelinghoven, op 29 juni 1354³⁶⁴ dat de burcht Wevelinghoven met voorburcht, een open huis en Hochstadens burgleen, zijn. Het kan dus heel goed mogelijk zijn dat de edelheren van Wevelinghoven zoals de edelheren van Randerode, via de vrouwelijke lijn, afstammen van de graven van Are-Hochstaden.

Lodewijk III van Randerode en ook Arnold II, zijn zoon, worden in 1359³⁶⁵ verwanten van Willem I, heer van Wevelinghoven, en Floris *van Wevelinghoven*, onderdeken van Keulse Dom, genoemd. Dit is ook het geval met Herman van Randerode, die op 7 februari 1393³⁶⁶ neef van heer Frederik van Wevelinghoven, heer van Grubbenvorst, wordt genoemd. Op deze dag belooft de heer van Grubbenvorst, de 100 Rijnse gulden die hij van Floris, bisschop van Utrecht, ter delging van de schuld aan Herman van Randerode, zijn neef, heeft geleend, aan Floris voornoemd te zullen terugbetalen. Omdat er bijzonder weinig onderzoek is gedaan naar het geslacht van Wevelinghoven ligt de oplossing niet voor de hand. De essentie van de drie direct betrokken generaties van het geslacht Van Wevelinghoven is weergegeven in schema 22³⁶⁷. Lodewijk III respectievelijk Arnold II zijn dus verwanten en tijdgenoten van Frederik I en Willem I van Wevelinghoven. Herman van Randerode is een neef en een tijdgenoot van Frederik II van Wevelinghoven. Het is niet waarschijnlijk, dat de door Schwennicke voorgestelde tweede echtgenote van Willem I van Wevelinghoven, Lutgard van Erprode was. Lodewijk III en Arnold II van Randerode worden in 1359 verwant aan Willem I en Floris van Wevelinghoven genoemd, terwijl Willem I in 1363³⁶⁸ nog is gehuwd met Elisabeth waardoor een tweede huwelijk met Lutgard is uitgesloten. Daarenboven is Lodewijk III ouder dan Willem I en Floris. Getuige de vermelding in het necrologium, vermoedelijk van het klooster Langwaden - 11 septembris obiit Lucarda de Erprode, domina de Wevelinghoven³⁶⁹ - heeft Lutgard van Erperode, vrouwe van Wevelinghoven, daadwerkelijk bestaan. Mogelijk is zij een jongere zus van Jutta de echtgenote van Lodewijk III, heer van Randerode, en kan zij zijn gehuwd met Frederik I, heer van Wevelinghoven de weduwnaar van Aleid van Millen.

Schema 8.

Schema 9.

De vraag blijft of Willem I, Floris en Godfried van Wevelinghoven uit het huwelijk van Frederik I met Aleid van Millen of dat met Lutgard van Erperode stammen. Aleid van Millen is al in 1324 overleden, terwijl Frederik I nog in 1335 wordt vermeld. Willem I, heer van Wevelinghoven, Floris, domkanunnik te Keulen 1354, bisschop van Münster 1364 en bisschop van Utrecht 1379, en Godfried, domkanunnik te Keulen, worden in 1350 en 1354 voor het eerst vermeld. Het is dus heel goed mogelijk dat deze heren uit het tweede huwelijk stammen. Er is echter een oorkonde van 29 juni 1354³⁷⁰ waarin Willem I van Wevelinghoven, verklaart dat Frederik I en Aleid, zijn ouders, hun burcht Wevelinghoven met voorburcht, als een open huis en Hochstadens burgleen, hebben opgedragen aan Willem *van Gennep*, aartsbisschop van Keulen. Willem I, heer van Wevelinghoven, Floris de Oudere, zijn oom, Floris de Jongere en Godfried van Wevelinghoven, zijn broers, Keulse domkanunniken, alsmede Jan, heer van Rheydt, zijn verwanten, zegelen deze verklaring. Alleen Willem I van Wevelinghoven noemt zich zoon van Frederik I en Aleid. Godfried zou, hoewel zijn naam ook voorkomt bij de familie Van Randerode, vernoemd kunnen zijn naar Godfried, heer van Erperode, de vader van *Lutgard*.

XIII.1 Sophia van Randerode (1417).

Sophia van Randerode, dochter van Herman, wordt op 18 juli 1417³⁷¹ met het goed Kleinenbroich en het patronaatsrecht van de kerk te Büttgen beleend.

Afb.VI.3. Rechtsboven op deze pagina (149) van het wapenboek Berghammer (ca. 1440) het wapen Van Randerode (foto Rijksarchief Stockholm).

VI.2. Evaluatie.

De vondst en uitwerking van de borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden,

testamenten en voogdijstellingen, mede de inzet van vernoemingen en bewapeningen spelen bij het tot stand brengen van de genealogie van het geslacht Van Randerode en het inhoud geven aan de individuele vertegenwoordigers daarvan een belangrijke rol. Samen met de patri- en matrilineaire gegevens heeft dit er toe geleid dat de kennis van het geslacht Van Randerode en de individuele vertegenwoordigers daarvan sterk is toegenomen en inhoud of richting heeft gekregen.

Het opzetten van een zo volledig mogelijk patrilineair geneagram, aangevuld met een gedeeltelijke patri- en matrilineaire kwartierstaat van elke generatie (kinderen/ouders/grootouders) en/of een volledige patri- en matrilineaire kwartierstaat van meerdere generaties (kinderen/ouders/grootouders/overgrootouders, enz.) is hierbij noodzakelijk en heeft zijn nut daarbij bewezen. Ook geboorte-, huwelijks- en sterfdata kunnen - hoewel deze maar zelden bekend of benaderbaar zijn - vooral om generaties van elkaar te onderscheiden, goed worden gebruikt.

VI.2.1. Oudste vier generaties.

Van de eerste vier generaties van het geslacht Van Randerode zijn bijzonder weinig gegevens bewaard gebleven. De stamvader van het geslacht is nog niet gevonden. De gegevens voor Harper I van Randerode/Boxtel en Meginher van Randerode/Boxtel, diens jongere broer, uit de tweede generatie, alsmede Gerard I, Willem en Harper II van Randerode/Boxtel, broers, uit de derde generatie, zijn zo summier dat daar feitelijk methodologisch niets mee kan worden aangevangen

VI.2.2. Vijfde generatie.

Gooswijn van Randerode, (1147), vernoemd naar Gooswijn I van Heinsberg en Valkenburg, (1119-1128), zijn grootvader van moederszijde, huwt met Elisabeth van Liedberg, dochter van Herman en Hadewig van Lieberg, (1166-1190). Hij is tot nu toe de enig bekende vertegenwoordiger van deze generatie. Gezien de ongebruikelijke voornaam en de veelvuldige contacten van de familie Van Randerode met die Van Heinsberg is een verwantschap meer dan waarschijnlijk. Gooswijn zet de familie van Randerode voort. Daar is Gooswijn van Randerode, (1216-†1261), de tweede zoon van Gerard II van Randerode, (1166-1188), vernoemd naar zijn grootvader van vaderszijde, het bewijs van. Dit maakt Gooswijn de stamvader van de familie Van Randerode/Boxtel. Ook Gooswijn van Boxtel, (1293-1314), de zesde zoon van Willem I van Boxtel, (1257-1271†), en Aleid van Diepenbeek, (1245), is naar hem vernoemd. De opties van Willem en Aleid voor een voornaam voor hun zesde zoon waren zo beperkt, dat er na vijf generaties opnieuw bij de Gooswijn van Randerode werd uitgekomen. De jong overleden *Harper III* van Randerode, vernoemd naar Harper I van Randerode, (1076/81-1109), zijn grootvader van vaderszijde, is de oudere broer van Gooswijn van Randerode.

VI.2.3. Zesde generatie.

Gerard II van Randerode, (1166-1188), het oudste kind van deze generatie, huwt met Beatrix van *Are-Hochstaden*, dochter van Dirk, (1152-1195), en N. van Dagsburg. De oorkonde uit 1216 (vóór 23-28 juli), speelt - via de daarin vermelde borgen alsmede het adagium borgen zijn familie - een belangrijke rol. Gerard III, heer van Randerode en Liedberg, (1212-1257), en Gooswijn van Randerode, geestelijke, (1216-†1261), zoons van Gerard II en Beatrix van *Are-Hochstaden*, worden in deze familierelatie

bevestigd doordat zij, respectievelijk in september 1241 en op 20 en 28 februari 1260, verwanten van Koenraad van Hochstaden, aartsbisschop van Keulen, (1238-1261), worden genoemd. Deze generatie kan nog worden aangevuld met de jong overleden *Gooswijn* van Randerode, derde zoon, vernoemd naar zijn vader Gooswijn van Randerode, (1147).

VI.2.4. Zevende generatie.

Dirk van Randerode, (1216-†1247), en Gooswijn van Randerode, (1216-†1261), geestelijken, Gerard III, heer van Randerode en Liedberg, (1212-1254), Jutta van Randerode, (1247†), Beatrix van Randerode, (1223-1246†), en Boudewijn van Randerode, (1244), zijn op basis van de data en de vernoemingssystematiek in deze volgorde gezet. Dit kindertal kan tussen Gerard III en Jutta voornoemd nog worden aangevuld met de jong overleden *Elisabeth* van Randerode, vernoemd naar Elisabeth van Liedberg, (1166-1190), haar grootmoeder van vaderszijde.

VI.2.5. Achtste generatie.

Lodewijk I, heer van Randerode, (1226-1263), vermoedelijk vernoemd naar zijn onbekende grootvader van moederszijde, is qua data de enige vertegenwoordiger van deze generatie. Deze generatie kan echter worden aangevuld met de jong overleden *Gerard IV* van Randerode, de oudere broer van Lodewijk vernoemd naar Gerard II van Randerode, (1166-1188), zijn grootvader van vaderszijde.

VI.2.6. Negende generatie.

De jong overleden *Gerard V* van Randerode, vernoemd naar Gerard III, heer van Randerode en Liedberg, (1212-1257), zijn grootvader van vaderszijde, de jong overleden *Dirk* van Randerode, mogelijk vernoemd naar zijn onbekende grootvader van moederszijde, Lodewijk II, heer van Randerode en Liedberg, (1262-†1290/5), vernoemd naar Lodewijk I, heer van Randerode, (1226-1263), zijn vader, en Ermgard van Randerode, (1260), vermoedelijk vernoemd naar haar onbekende grootmoeder van moederszijde, vormen deze generatie. Daarnaast is met behulp van de data, de vernoemingssystematiek en de bewapening, alsmede eerder genoemde hulpmiddelen, *Aleid van Heemskerk*, (1282-†1309), dochter van Arnold, heer van Heemskerk, (1257-†1290), en *Heilwig van Voorne*, de echtgenote van Lodewijk II, heer van Randerode en Liedberg, (1262-†1290/5), gevonden.

VI.2.7. Tiende generatie.

De reconstructie van deze generatie is een voorbeeld van wat het analyseren van de vernoemingen aan inzichten oplevert. Heilwig van Randerode, (†1305), het oudste kind en de oudste dochter is vermoedelijk vernoemd naar *Heilwig van Voorne*, haar grootmoeder van moederszijde. Mogelijk was de grootmoeder van moederskant van betere komaf dan de grootmoeder van vaderskant en is aan die van moederskant de voorkeur gegeven. Lodewijk van Randerode, domkanunnik te Keulen, (1298), is vernoemd naar Lodewijk I, heer van Randerode en Liedberg, (1226-1263), zijn grootvader van vaderszijde, Arnold I, heer van Randerode, (1299-†1330), naar Arnold, heer van Heemskerk, zijn grootvader van moederszijde, Dirk van Randerode, kanunnik van Sint-Severijn te Keulen, (1321), naar *Dirk N.*, zijn vermoedelijke overgroot-

vader van vaderszijde, alsmede Hendrik van Randerode, heer van Greverode, (1310), naar *Hendrik, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland*, zijn overgrootvader van moederszijde. Van deze generatie zijn veel kinderen bekend. Via de voornaam Heilwig kan de voornaam van haar grootmoeder van moederszijde en via de voornaam Dirk de voornaam van zijn overgrootvader van vaderszijde worden achterhaald. Tot deze generatie behoort misschien ook de uit de bronnen en literatuur bekende Walram van Randerode, ridder, (1305-1333)³⁷². Het is - mede door het ontbreken van naamkundige aanwijzingen - vooralsnog onduidelijk waar hij geplaatst kan worden.

VI.2.8. Elfde generatie.

In deze generatie bevinden zich uitsluitend Lodewijk III, heer van Randerode, (1311-1364), vernoemd naar Lodewijk II, heer van Randerode, (1262-†1290/5), zijn grootvader van vaderszijde, Mechteld van Randerode, (1330-1365), vernoemd naar Mechteld van Blieskastel, (1238-1260), of Mechteld van Kleef, (1253-†1304), haar overgrootmoeders van moederszijde, Heilwig van Randerode, (1336), vernoemd naar *Heilwig van Voorne*, en Hendrik van Randerode, (1366), vernoemd naar *Hendrik, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland*, (1229-†1259), zijn betovergrootvader van vaderszijde. De ruime periode tussen de eerste vermelding van Lodewijk III, (1311), en die van Mechteld, (1330), Heilwig, (1336), en Hendrik, (1366), is de basis voor de veronderstelling dat er tussen Lodewijk III en Mechteld enige kinderen zijn geboren die jong zijn overleden. De vaststelling van het aantal en de volgorde van de kinderen is hierbij gebaseerd op de vernoemingssystematiek. *Gerard* van Randerode is vernoemd naar Gerard IV, heer van Blankenheim, (1250-1310), zijn grootvader van moederszijde, *Aleid* van Randerode naar Aleid van *Heemskerk*, (1282-1309†), haar grootmoeder van vaderszijde, *Ermesinde* van Randerode naar Ermesinde van Durbuy, (1291), haar grootmoeder van moederszijde, Arnold van Randerode naar Arnold I, heer van Randerode, (1299-†1330), zijn vader, en Katharina naar Katharina van Blankenheim, (1291-1308), haar moeder.

In de elfde generatie is ook de mogelijke verwantschap van de familie Van Randerode met die Van Sponheim, onder de loupe genomen. De vele bezigheden van Lodewijk III, heer van Randerode, (1311-1364), en Arnold II, (1347-1397), diens zoon, met Dirk van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, graaf van Loon en Chiny, (1320-†1361), en Godfried van Loon, heer van Dalenbroek, (†1395), diens neef, spelen hierin een doorslaggevende rol. Het is opvallend, dat Lodewijk III vaak getuige, borg, intermediair, leenman en medezegelaar van Dirk van Sponheim is. Door de evaluatie van deze bezigheden wordt het duidelijk dat er verwantschap tussen beide families bestaat die via Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1261-†1287), en *Heilwig van Voorne* tot stand is gekomen.

VI.2.9. Twaalfde generatie.

Katharina van Randerode, (1347-1355†), en Arnold II, heer van Randerode en Erperode, (1347-1397), zijn de enige leden van deze generatie die voorkomen in de bronnen. Ook deze generatie kan op basis van de vernoemingssystematiek worden aangevuld met de jong overleden *Godfried* van Randerode vernoemd naar Godfried, heer van Erperode, zijn grootvader van moederskant. *Lodewijk* van Randerode, kanunnik te Stommeln, (1342), vermoedelijk vernoemd naar Lodewijk III, heer van

Randerode, (1311-1364), zijn mogelijke vader, kan ook aan deze generatie worden toegevoegd.

VI.2.10. Dertiende generatie.

Deze generatie bestaat uit Jutta van Randerode, vrouwe van Erperode, (1378-1391†), Lodewijk IV van Randerode, (1382-1390†), Maria van Randerode, vrouwe van Randerode, (1391-1414), en Katharina van Randerode, vrouwe van Linnich, (1383-1415). Hiervan is Jutta vernoemd naar Jutta, vrouwe van Erperode, (1311), haar grootmoeder van vaderszijde. Lodewijk is vernoemd naar Lodewijk III, heer van Randerode, (1311-1364), zijn grootvader van vaderszijde. Maria is vernoemd naar Maria van Dollendorf, (1345-1364), haar grootmoeder van moederszijde, terwijl Katharina naar Katharina van Blankenheim, (1291-1307), haar overgrootmoeder van vaderszijde, is vernoemd. Op basis van de vernoemingssystematiek kan dit viertal worden aangevuld met de jong overleden tweede zoon *Godfried* vernoemd naar Godfried, graaf van Sayn, (1313-1354), zijn grootvader van moederszijde.

Herman van Randerode, ridder, (1379-1417†), behoort ook tot deze generatie. Hij stamt af van Arnold I en is verwant aan de familie van Blankenheim en die van Sponheim-Loon. Tevens is hij verwant aan het geslacht van Wevelinghoven. Hij is geen zoon van Arnold II, maar zijn vader behoort wel tot diezelfde generatie. Dat de verwantschap nauw moet zijn geweest blijkt uit de belening op 2 maart 1397 van heer Herman van Randerode na de dood van heer Arnold II, heer van Randerode, met het goed Kleinenbroich en het patronaatsrecht van de kerk te Büttgen³⁷³. De precieze band van heer Herman van Randerode met de familie is echter nog niet gekend (zie Schema 23).

In de dertiende generatie is ook de mogelijke verwantschap van de familie Van Randerode met die Van Wevelinghoven onder de aandacht gebracht. Het zijn beide adellijke geslachten van nobiles die in vrouwelijke lijn van het geslacht Van Are-Hochstaden afstammen. De vermoede familiebanden van Lodewijk III, heer van Randerode, (1311-1364), en Arnold II, (1347-1397), diens zoon, alsmede Herman van Randerode, (1379-1417†), met Willem I, heer van Wevelinghoven, (1350-1382), en Floris van Wevelinghoven, bisschop van Utrecht, (1354-†1393), en Frederik van Wevelinghoven, heer van Grebben, zijn nog niet aangetoond.

VI.3. Subcasus Van Boxtel.

Het was een forse uitdaging om van de oudste geschiedenis van de heerlijkheid Boxtel en haar heren/vrouwen een ‘helder’ beeld te krijgen. De heerlijkheid Boxtel met alle toebehoren was een rijksonmiddellijk leen. Dit betekende dat, hoewel de heerlijkheid Boxtel met alle toebehoren in het hertogdom Brabant was gelegen, de heerlijkheid met alle toebehoren in werkelijkheid van de Roomskoning c.q. keizer van Duitsland in leen werden gehouden. De inwoners van Boxtel betaalden dan ook geen belasting aan de hertog van Brabant en zij hoefden ook niet in de krijgsmacht van genoemde hertog. Dit blijkt ten dele uit een oorkonde van 6 januari 1335³⁷⁴, waarin Jan III, hertog van Brabant en Limburg, bevestigt dat heer Willem, heer van Boxtel, en diens onderdanen, op basis van vrijwilligheid hadden deelgenomen aan de algemene bede en bevestigt de voorrechten en vrijheden van de heer en Boxtel. Dit werd op 8 december 1358³⁷⁵ nogmaals, in soortgelijke bewoordingen, bevestigd door Wenceslaus en Johanna, hertog en hertogin van Brabant en Limburg, voor Dirk van Meerheim en Maria, heer en vrouwe van Boxtel, echtgenoten, De wetenschap dat de

heerlijkheid Boxtel en andere Brabantse goederen - Achel, Hamont en Lille - van de familie Van Kuyc/Boxtel een rijksonmiddellijk leen waren, wordt ontleend aan de keizerlijke leenbrief van 29 april 1356³⁷⁶, waarvan het origineel, met monogram maar zonder zegel, bewaard is gebleven. Hieruit blijkt dat edelvrouwe Maria *van Kuyc*, vrouwe van Boxtel, en edelheer Dirk van Meerheim, heer van Boxtel, haar echtgenoot en voogd, naar Praag zijn getrokken, en daar aan de keizer leenhulde hebben gebracht, de eed van trouw hebben afgelegd *en na vereffening van het heergewade* met de leengoederen zijn beleend. Maria *van Kuyc*, vrouwe van Boxtel, wordt daar met Dirk van Meerheim, haar voogd, door Constantijn van Cornu, ridder, als procurator van Karel IV, keizer van Duitsland en koning van Bohemen, met de leengoederen, die wijlen edelheer Willem van Boxtel, Maria's broer, van de keizer en het rijk zelf in bezit had en ook de onvervreembare rechten op deze leengoederen, die kennelijk van vroeger via haar broer van de keizer of van het rijk op enigerlei wijze in leen werden gehouden in bezit zijn gekomen van Maria, als eerste erfgenaam van dezelfde leengoederen en Dirk, haar echtgenoot, als haar beschermer en wettige voogd. Van deze belening waren drie bisschoppen en twee hertogen getuige.

In de leenbrief komt de opmerking voor dat de leengoederen die via Willem, haar broer, in het bezit van Maria zijn gekomen, al lang voor Willem en Maria van Kuyc/Boxtel rijksonmiddellijk waren. Hiervan uitgaande mag, zonder tegenspraak, worden aangenomen dat de heerlijkheid Boxtel met de andere Brabantse goederen - Achel, Hamont en Lille - ten tijde van de heren van Randerode/Boxtel vermoedelijk van allodia al rijksonmiddellijk waren geworden.

Naast de genealogie van de familie Van Randerode, als zodanig, blijft de vaststelling van de manier waarop de vererving van de rijksonmiddellijke heerlijkheid Boxtel en andere Brabantse goederen van het geslacht Van Randerode/Boxtel op dat Van Kuyc/Boxtel heeft plaatsgevonden, een lastig vraagstuk. De aantekeningen in het jaargetijdenboek van de dom te Keulen met betrekking tot het overlijden van Lodewijk *van Randerode* van Boxtel, zoon van Willem, de gedachtenis voor Aleid *van Randerode*, vrouwe van Boxtel, en Justina van Diepenbeek, *haar moeder*, het overlijden van Aleid *van Diepenbeek*, moeder van Lodewijk van Boxtel en Justina, alsmede de gedachtenis van deze Lodewijk *van Boxtel*, kanunnik te Keulen, hebben de gedachten over deze vererving richting gegeven. De oervedebrief van 26 juli 1271³⁷⁷ van Godfried van *Gors-op-Leeuw* en Gijsbrecht, diens broer, en de data van de familie Van Diepenbeek hebben eveneens een duit in het zakje gedaan. Daarnaast hebben de vernoeming van de kinderen van Aleid van Voerstelle (Boecstelle, Boxtel) en Hendrik, heer van Kuyc, alsmede die van Aleid van Diepenbeek en Willem, heer van Boxtel, een niet te onderschatten rol gespeeld.

De conclusie is hierbij zeker gerechtvaardigd dat - ondanks een groot gebrek aan primaire bronnen, maar wel met medewerking van getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen, rangorden en zorgvuldig patri- en matrilineair familie-onderzoek - in deze Subcasus een geloofwaardige transport van de rijksonmiddellijke heerlijkheid Boxtel van het geslacht Van Randerode en Van Randerode/Boxtel op dat Van Kuyc/Boxtel is gereconstrueerd.

De vraag blijft bestaan tussen welke leden van de familie Van Randerode en die Van Kuyc deze goederenpassage tot stand is gebracht. Hierbij zijn Willem I van Randerode/Boxtel, (1166-1173)³⁷⁸ (p. 218) en *Willem II van Randerode/Boxtel* (p. 224) de alfa en omega.

De belangstelling voor de afstamming van de heren van Boxtel ex Kuyc uit het geslacht Van Randerode is zeker niet uitbundig. Quadflieg³⁷⁹ laat er zich in het geheel

niet over uit. Hardenberg³⁸⁰ en Coenen³⁸¹ hebben duidelijk conflicterende meningen. Hardenberg meent dat de heren van Boxtel ex Kuyc van moederszijde afstammen van Willem I van Randerode/Boxtel, (1166-1173). Deze Willem van Randerode/Boxtel heeft volgens Hardenberg een zoon Willem II van Randerode/Boxtel, (1234?), alsmede een kleindochter en een kleinzoon. De kleindochter huwt met Hendrik, heer van Cuijk, (1227-1251). De kleinzoon is de vader van Aleid van Voerstelle, (1272)³⁸² - die huwt met Hendrik, graaf van Dale en Diepenheim, (1241-1272) - Lodewijk van Boxtel, kanunnik te Keulen en proost te Zyfflych, (1271-1309), en mogelijk Ghenekinus gezegd van de Aa, († vóór 30 juli 1314). De gedachte van Hardenberg dat Willem I van Randerode/Boxtel een kleinzoon zou hebben gehad kan niet juist zijn. Deze kleinzoon zou bij volwassenheid de heerlijkheid Boxtel hebben geërfd, en dat is niet het geval. Ook de oudste vertegenwoordiger van de familie Van de Aa is niet zoals Hardenberg oppert Ghenekinus (Gerard), maar Nicolaas Coleken Gruter³⁸³.

Schema 10.

Van der Aa

De Van der Aa's, nakomelingen van deze Nicolaas, voeren een geschakeerd veld met een vrijkwartier waarin een merlet, verwijzend naar de familie Van Kuyc, als wapen. Als Nicolaas een zoon zou zijn van Hendrik, heer van Cuijk, leveren de van der Aa's de proef op de som voor de afstamming van de heren van Boxtel van de heren van Randerode³⁸⁴. Nicolaas kan echter niet uit echte bedde stammen. In dat geval zouden zijn nakomelingen de heerlijkheid Boxtel hebben bezeten en het Kuycse wapen hebben gevoerd. Mogelijk ontlenden zij hun naam *aan het allodiale goed ter Aa, gelegen in het tot Boxtel behorende gehucht Selissen, vermoedelijk niet ver van het riviertje de Kleine Aa*³⁸⁵. In het verdere verloop van het verhaal kan de mogelijke afstamming van Nicolaas Coleken Gruter van de Van Kuyc's volkomen buiten beschouwing worden gelaten.

Hardenberg constateert, dat tussen Willem I van Randerode/Boxtel, (1166-1173), en Willem I van Kuyc/Boxtel, (1257-1271†) een moeilijke periode aanbreekt: waarin het gemis aan oorkonden over de Van Boxtel's ons zwaar op de proef stelt³⁸⁶. Alleen Chr. Butkens, maakt in zijn: *Trophées de Brabant*, de kanttekening, dat de erfdochter van Willem van Randerode omstreeks 1234 de heerlijkheid Boxtel aan Reinier (Rutger) van Herpen uit het geslacht van Kuyc, zou hebben gebracht. Butkens voert hiervoor geen bewijs aan. Rutger van Herpen is de vader van Hendrik en Albert van Herpen. De laatsten hebben van 14 op 15 oktober 1268, met veel andere ridders

de stad Keulen via de Ulrepoort aangevallen. Edelheer Hendrik van Herpen, ridder, is bij deze aanval gedood en edelheer Albert van Herpen is bij diezelfde gelegenheid gevangen genomen. Ter afsluiting van deze kwestie zijn in 1271 door veel magen van Hendrik en Albert van Herpen oervedebrieven aan de stad Keulen afgegeven. In een vorig hoofdstuk zijn de oervedebrieven van de afstammelingen uit de Noordelijke Nederlanden al besproken en op hun bruikbaarheid getoetst. Hieruit kan, zoals eerder reeds gemeld, de conclusie worden getrokken, dat de verwanten van edelheer Hendrik van Herpen, ridder, en edelheer Albert van Herpen, via mannelijke of vrouwelijke lijn, afstammen van Dirk, (1198-1229)³⁸⁷, en Alverada van Kuyc, (1129), heer en vrouwe van Voorne en burggraaf en burggravin van Zeeland,. Ook de verwanten uit Duitsland en de Zuidelijke Nederlanden hebben hun oervedebrieven aan de stad Keulen afgegeven. Deze verwanten zijn Everard *van Diest*, proost van Sint-Georg te Keulen, Willem, graaf van Gulik, Werner van *Merode*, ridder, Willem, eerstgeborene van de graaf van Gulik, Gerard van Blankenheim en Arnold van Diest, (9 juli 1271)³⁸⁸; Jan Brien van Diest, heer van Linter, (26 juli 1271)³⁸⁹, Arnold, heer van Diest en burggraaf van Antwerpen, (26 juli 1271)³⁹⁰, Arnold, heer van Crainhem, en Michael, zijn broer, (26 juli 1271)³⁹¹, Arnold en Gerard, broers, zoons van Lodewijk, heer van Leefdaal, (26 juli 1271)³⁹², Godfried van *Gors-op-Leeuw* en Gijsbrecht, zijn broer, (26 juli 1271)³⁹³, Raso, heer van Liedekerke, en Jan, zijn broer, (26 juli 1271)³⁹⁴, Godfried, heer van Wezemaal, en Gerard, zijn broer, (26 juli 1271)³⁹⁵. Aan de datum te zien zijn de in Duitsland wonende verwanten samen met Arnold van Diest op 9 juli 1271 en die uit de Zuidelijke Nederlanden op 26 juli 1271 in Keulen op bezoek geweest om hun oervedebrieven te laten bezegelen.

In tegenstelling tot de oervederaars uit de Noordelijke Nederlanden is er voor de oervederaars uit Duitsland en de Zuidelijke Nederlanden van edelheer Hendrik van Herpen, ridder, en edelheer Albert van Herpen nog hoegenaamd geen prominent echtpaar aan te wijzen waarvan deze oervederaars, via mannelijke of vrouwelijke lijn, afstammen. Over de families Van Crainhem, Van Diest en Van Brien van Diest, Van *Gors-op-Leeuw*, Van Leefdaal, Van Wezemaal is bar weinig gepubliceerd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de verwantschap van onderhavige families met de familie Van Kuyc van Herpen nog niet te duiden is. De meeste verwantschappen (4) van de familie Van Diest met de familie Van Kuyc en de familie Van Boxtel ontstaan eerst na bovengenoemde aanval in 1268 op Keulen (21 Kwartierstaat en 21.1 Geneagram Diest). Alleen de banden van het geslacht Van Leeuw met de familie Van Randerode en die Van Kuyc zijn te duiden. Hierop wordt later in deze subcasus teruggekomen.

In de benaderingswijze van Coenen³⁹⁶ zijn Willem I, heer van Boxtel, en zijn nakomelingen niet afkomstig uit het geslacht Van Kuyc maar uit dat Van Randerode. Gezien het feit dat Willem I, heer van Boxtel, en zijn nakomelingen allen het wapen van de familie Van Kuyc voerden lijkt die afstamming niet erg waarschijnlijk. Het blijft volledig onduidelijk hoe de door Coenen gepostuleerde genealogie van de heren van Boxtel tot stand is gekomen. Zonder aanvullende data zijn de conclusies van Coenen niet op hun waarde te schatten en vooralsnog buitengewoon onaannemelijk.

Vogels heeft zich eveneens, gezien een aantal overdenkingen op het internet - 09 februari 2011, 16 januari 2013, 07 februari 2014 en 21 juli 2016³⁹⁷ - met de overgang van de heerlijkheid Boxtel van de familie Van Randerode op die Van Kuyc beziggehouden. In tegenstelling tot Hardenberg laat hij die overgang niet via Willem van Randerode/Boxtel, (1166-1173), lopen, maar via Aleid van Randerode, *vrouwe van Boxtel*, (1272), - *een dochter van Gerard III van Randerode*, (1212-1257), en *N.N. (Lodewijksdochter?)* - en echtgenote van Hendrik, heer van Kuyc, (1226-1255). Het voorkomen van de voornamen Gerard en Lodewijk bij de familie Van Randerode

zal daarbij een verleidelijke rol hebben gespeeld. Deze doorgaande route is echter moeilijk begaanbaar. De door Vogels voorgestelde kinderen van Aleid van Randerode en Hendrik van Kuyc zijn: *Willem I, heer van Boxtel, (1257-1271†)*, *Gerard van Kuyc, (1265-1297)*³⁹⁸, en *Lodewijk van Boxtel, (1271)*. Willem I, heer van Boxtel, zal zich - als zoon van Hendrik van Kuyc en erfgenaam van de Aleid van Randerode - Willem, heer van Boxtel, zijn gaan noemen. In de hem volgende vijf generaties Van Boxtel noemt elk familielid zich zonder uitzondering Van Boxtel. Gerard van Kuyc, proost van Odiliënberg en Münstereifel, (1265-1297), noemt zich altijd Van Kuyc (10x). Hij zal dus geen zoon van Hendrik van Kuyc en Aleid van Randerode zijn geweest. Lodewijk van Boxtel, (1271)³⁹⁹, het voorgestelde derde kind van Hendrik van Kuyc en Aleid van Randerode, is volgens het jaargetijdenboek van de Dom te Keulen de zoon van een Willem. Het genoemde boek vermeldt *Obijt Lodowicus de Bucstelle dequo dantur due marce de Molenberg et quolibet mense due marce pro memoria Lodowici, jtem dantur due marce pro memoria Wilhelmi patris Lodowici de curia in Molenberg*⁴⁰⁰. Het laatste lid van bovengenoemd drietal kan dus evenmin een zoon van Hendrik van Kuyc en Aleid van Randerode zijn geweest. De kinderen uit het eerste huwelijk van Hendrik, heer van Kuyc, met N. van Persijn (Putten), noemen zich Van Kuyc, en die uit het tweede huwelijk, met Aleid van Boxtel, (1272)⁴⁰¹, Van Boxtel. De fundering onder de gedachte van Vogels, dat Aleid van Randerode een dochter van *Gerard III van Randerode, en N.N.* (Lodewijksdochter?) was, is daarmee weggefallen.

Het lijkt erop, dat de door Hardenberg voorgestelde vererving van de rijksonmiddellijke heerlijkheid Boxtel - via *Willem I en II van Randerode/Boxtel* - van de familie Van Randerode op de familie Van Kuyc toch nog een tweede kans moet krijgen. Van de broers Harper I, (1076/81-1109), en Meginher van Randerode, (1094-1104), wordt Harper I viermaal Van Randerode en driemaal Van Boxtel genoemd. Meginher van Randerode wordt nooit Van Boxtel genoemd. Wel wordt hij tussen 1100 en 1110 zonder toenaam eenmalig broer van Harper van Boxtel genoemd. Weer een generatie later wordt Harper II van Randerode - in de vier meldingen met toenaam, die van hem bewaard zijn gebleven - tweemaal Van Randerode en tweemaal Van Boxtel genoemd. Twee generaties later is er opnieuw sprake van een broederpaar in dit geval Gerard II, (1166-1188), en Willem I van Randerode/Boxtel, (1166-1173). Gerard II wordt in twaalf oorkonden vermeld, waarin hij altijd - met uitzondering van de oorkonde van 1173 - Van Randerode genoemd. In de oorkonde van 1173 is sprake van Gerard van Boxtel en Willem, zijn broer. Willem I wordt slechts tweemaal vermeld, de eerste keer met de toenaam Van Randerode en de tweede keer met de toenaam Van Boxtel. Gerard en Willem van Randerode/Boxtel zullen hun gezamenlijk bezit Randerode, Liedberg en Boxtel met een aantal Brabantse goederen - mogelijk Achel, Hamont en Lille - tijdens hun leven onder elkaar hebben verdeeld. Gerard II van Randerode zal hierbij de heerlijkheden Randerode en Liedberg en Willem I van Randerode/Boxtel de heerlijkheid Boxtel met de overige Brabantse goederen hebben verkregen. Bij de opvolgers van Gerard II is daarna geen sprake meer van goederen te Boxtel, enz. en bij de opvolgers van Willem I niet meer van goederen te Randerode, enz. Ook valt het op, dat de voornaam Willem in de tak Randerode en de voornaam Gerard in de tak Boxtel geheel niet meer voorkomt. Om Hardenberg te parafraseren: Het gemis aan oorkonden over de Boxtel's blijft ons zwaar op de proef stellen⁴⁰². De opmerking van Chr. Butkens, dat de erfdochter van Willem van Randerode omstreeks 1234 de heerlijkheid Boxtel aan Reinier (Rutger) van Herpen uit het geslacht van Kuyc, zou hebben gebracht, kan niet op waarheid berusten. Toch is er volgens Hardenberg⁴⁰³ weinig reden aan deze bewering alle waarde te ontfangen, mits men

voor Rutger van Herpen Hendrik van Kuyc leest. Hendrik, die tussen 1226⁴⁰⁴ en 1255⁴⁰⁵ voorkomt, wordt in 1240⁴⁰⁶ uitdrukkelijk als broer van Rutger, heer van Herpen, Godfried, kanunnik te Xanten, en Dirk van Kuyc vermeld. Er moet hiervoor een erfdochter Van Randerode/Boxtel hebben bestaan die met Hendrik, heer van Kuyc, is gehuwd. Belangrijke aanwijzingen hiervoor zijn drie inschrijvingen in het jaargetijdenboek⁴⁰⁷ van de Dom te Keulen. Te weten op respectievelijk 23 en 27 juni, een gedachtenis voor Aleid, vrouwe van Boxtel, en Justina van Diepenbeek, *haar moeder* - *Memo(ria) Aleydis d(omi)ne de Boystel et Justine de Deypenbec* – en van het overlijden van Aleid, moeder van Lodewijk van Boxtel en Justina - *Obiit Aleidis mater Lu(dowici) de Bugstel et Justina de quibus dant(ur) ij m(a)r(ci) de Mulenberg* - en van een gedachtenis voor Lodewijk voornoemd, kanunnik te Keulen - *Item mem(oria) p(re)dicti Ludewici canon(icus) Col(oniensis) de qua dat(ur) ij m(a)r(ci) de Molenberg*. De kinderen van Hendrik, heer van Kuyc, en Aleid, vrouwe van Boxtel, erven de heerlijkheid Boxtel met de overige Brabantse goederen en voeren het wapen van Kuyc al dan niet in aangepaste kleuren. De haar opvolgende heren van Boxtel zijn: Willem I, (1257-1271†)⁴⁰⁸, huwt Aleid van Diepenbeek, (1245)⁴⁰⁹, Willem II, (1281-1319)⁴¹⁰, huwt Maria van Diest, (1290)⁴¹¹, Willem III, (1323-1350)⁴¹², huwt Kunigonda van Dale, (1304-1331) (†1335)⁴¹³ en Willem IV, (1329-1355)⁴¹⁴, huwt Johanna van de Eem, (1344-1364†)⁴¹⁵. Het is duidelijk dat de voornaam Willem begonnen bij Willem I van Randerode/Boxtel, (1166-1173), zich op geleide van de vernoemingsregels bij de elkaar opvolgende heren van Boxtel - Willem I, II, III en IV Van Kuyc/Boxtel - heeft voortgezet. Het zal dan ook niet verbazen, dat het bestaan van Willem II van Randerode/Boxtel eens zal worden bewaarheid.

De - volgens Coldewey⁴¹⁶ - door toepassing van het adagium borgen zijn verwanten tot de familie Van Kuyc gerekende Hendrik van Deil treft onder zijn verwanten - borgen - op 26 oktober 1271⁴¹⁷ een zekere Lodewijk van Boxtel aan. Hij wordt in het meergenoemde jaargetijdenboek van de Dom te Keulen vermeld op 10 juni⁴¹⁸ en daar *Lodewijk, zoon van Willem*, genoemd. Deze Lodewijk van Boxtel, (1271), kan niet identiek zijn aan Lodewijk van Boxtel, domkanunnik en -proost te Keulen, alsmede proost te Zyfflich, (1286-1312†).⁴¹⁹ De eerste Lodewijk is waarschijnlijk nog een Van Randerode/Boxtel, terwijl de tweede reeds een Van Kuyc/Boxtel moet zijn.

De eerste Lodewijk is een Willemszoon *van Randerode*, en vermoedelijk een broer van *Aleid van Randerode*, vrouwe van Boxtel (Voerstelle, Boecstelle), terwijl de tweede Lodewijk van Boxtel een zoon van *Aleid van Diepenbeek*, vrouwe van Boxtel, is. Met deze exercitie komt het antwoord op de vraag Wie is de vader van *Aleid van Randerode*, vrouwe van Boxtel, (1272), en *Lodewijk van Randerode* van Boxtel, (1271), alsmede de overgrootvader van *Lodewijk van Kuyc* van Boxtel, domkanunnik en proost te Keulen, alsook proost te Zyfflich, (1286-1312†), steeds dichterbij. De nauwe familiebanden worden bevestigd door het feit, dat de kosten voor de getijden van *Aleid van Randerode/Boxtel*, *Lodewijk van Randerode/Boxtel*, haar broer, en *Lodewijk van Kuyc/Boxtel*, haar kleinzoon, op de hof te Molenberg worden verhaald. Indien bovenstaande redenering juist is, moet Lodewijk voor Aleid, zijn zuster, en zonder kinderen na te laten zijn overleden. De vader van Lodewijk van Boxtel, (1271), is gezien de melding in het jaargetijdenboek van de dom te Keulen, *Willem II van Randerode/Boxtel*. Hieruit wordt het duidelijk dat *Willem II* en zijn onbekende echtgenote, mogelijk een Lodewijksdochter *Van Leefdaal*, twee kinderen, *Aleid van Randerode*, vrouwe van Boxtel, (1272)⁴²⁰, en *Lodewijk van Randerode* van Boxtel, (1271), hebben nagelaten. *Aleid van Randerode*, vrouwe van Boxtel, huwt

twee keer, in eerste echt met Hendrik, heer van Kuyc, (1226-1255), en in tweede echt met Hendrik, graaf van Dale en heer van Diepenheim, (1224-1272)⁴⁹⁰. De kinderen uit het huwelijk van Aleid en Hendrik, zijn Willem en Aleid van Boxtel. Indien Hendrik, heer van Kuyc, en Aleid van *Randerode*, vrouwe van Boxtel, de systematiek van de vernoeming hebben gevolgd dan moet er - aangezien Aleid van Boxtel naar Aleid van *Randerode*, vrouwe van Boxtel, haar moeder, is vernoemd - nog met twee oudere dochters rekening worden gehouden.

01. Willem I van Boxtel, (1256-1271†), vernoemd naar *Willem II van Randerode/Boxtel*, zijn grootvader van moederszijde.
02. *Heilwig van Boxtel* vernoemd naar *Heilwig van Meerheim*, haar grootmoeder van vaderszijde.
03. *Dochter van Boxtel* vernoemd naar de onbekende echtgenote van *Willem II van Randerode/Boxtel*, haar grootmoeder van moederszijde.
04. Aleid van Boxtel, (1296†), vernoemd naar Aleid van *Randerode*, vrouwe van Boxtel, haar moeder.

Uit het eerste huwelijk van Hendrik, heer van Kuyc, (1226-1255)⁴²¹, met N. Persijn, dochter van Jan en Aleid van Altena, zijn Albert, Jan, Hendrik, Gerard en Alverada van Kuyc, geboren. Aangezien Albert I, heer van Kuyc, (1191-†1233)⁴²², grootvader van vaderszijde, al in het eerste huwelijk was vernoemd hoefde met die vernoeming in het tweede huwelijk geen rekening meer te worden gehouden. De oudste zoon uit het tweede huwelijk is daardoor vernoemd, naar *Willem II van Randerode/Boxtel*, zijn grootvader van moederszijde. Hendrik, heer van Kuyc, (1226-1255), moet, daar hij een zoon Gerard, vernoemd naar een verder verwijderd onbekend familielid, ook nog een derde zoon Hendrik hebben gehad. Aleid van Boxtel, het vierde kind van Hendrik uit het tweede huwelijk, huwt met Arnold van de Sluis, waarschijnlijk een zoon van Hendrik van Heusden en Elisabeth van N., (1274-1296†)⁴²³. Zij wordt alleen gemeld in een pauselijke reactie op het verzoek van edelheer Arnold van de Sluis voor de dispensatie in het beletsel van de vierde graad van bloedverwantschap tussen Aleid van Roistelle, zijn eerste, en Agnes van de Lek, zijn tweede echtgenote. Mogelijk is in de pauselijke kanselarij een B met een R en een c met een i verwisseld (Roistelle = Boestelle)⁴²⁴.

Aleid van *Randerode*, vrouwe van Boxtel, (1272)⁴²⁵, is - kort na 1255 - in tweede echt gehuwd met Hendrik, graaf van Dale en heer van Diepenheim, (1224-1272)⁴²⁶. Een van de twee aanwijzingen hiervoor is de aantekening in: De stamkroniek van het huis Diepenheim⁴²⁷. *Und heft alsoo graeff Hendrick een andere vrouwe getrout mit namen Alheidis van stamme und casteel Voerstelle gebooren, dronge by des Hertogenbusch gelegen und is sonder kinder verbleven*. Voerstelle (Boecstelle, Boxtel) is inderdaad dicht bij 's-Hertogenbosch gelegen (Opnieuw een verwisseling nu van een V met een B en een r met een c). Aleid wordt eenmaal, zonder toenaam, genoemd in een oorkonde uit 1272⁴²⁸, waarin sprake is van Hendrik, graaf van Dale, Otto, zijn erfgenaam, en Aleid, zijn echtgenote.

Het is opmerkelijk dat Willem I, heer van Boxtel, (1257-1271†), geen oervede met de stad Keulen heeft gezworen. Aangezien Willem I, heer van Boxtel, een broer (halfbroer) is van Jan I, heer van Kuyc, (1260-†1308)⁴²⁹, en een echte neef van de broers Hendrik, (†1268)⁴³⁰, en Albert van Herpen, (1268-1297)⁴³¹, zou de deelname aan de verzoening vanzelfsprekend zijn geweest. De meest redelijke verklaring hiervoor is, dat Willem I, heer van Boxtel, vóór juli 1271 is overleden. In dat geval zullen leden van verwante families zijn plaats hebben ingenomen. De in aanmerking

komende verwanten zijn dan Arnold van Leefdaal, en Gerard, diens broer, zoons van Lodewijk, heer van Leefdaal, (26 juli 1271)⁴³², Godfried van Leeuw en Gijsbrecht, zijn broer, (26 juli 1271)⁴³³, Raso, heer van Liedekerke, en Jan, zijn broer, (26 juli 1271)⁴³⁴, en Godfried, heer van Wezemaal, en Gerard, zijn broer, (26 juli 1271)⁴³⁵. Godfried van Leeuw en Gijsbrecht, zijn broer, zijn de enige twee waarvan een verwantschap met de Van Buxtels ex Kuyc kan worden aangetoond. Deze voorlopig enig begaanbare weg van de familie Van Leeuw naar de familie Van Buxtel loopt via de familie Van Diepenbeek.

Schema 11. Van Diepenbeek-Van Leeuw

Op 26 juli 1271⁴³⁶ oorkonden Godfried van Leeuw en Gijsbrecht, zijn broer, dat zij afzien van wraakneming op de burgers van Keulen. De gebroeders Godfried en Gijsbrecht van Leeuw hebben een zuster genaamd Oda. Zij wordt op 15 juli 1257⁴³⁷ vermeld als Oda zonder toenaam, echtgenote van Jacob, heer van Diepenbeek. Bij verschillende gelegenheden is Godfried van Leeuw borg of voogd voor een lid van de familie Van Diepenbeek. Zo is hij samen met anderen op 19 juli 1268⁴³⁸ borg voor Jacob, heer van Diepenbeek, bij de verkoop van het bos Mighelrake te Diepenbeek aan de abdij van Villers. Vervolgens is Godfried, heer van Gors-op-Leeuw, samen met Jacob, heer van Diepenbeek, op 22 april 1284⁴³⁹ borg voor de verkoop van goederen door Willem van Hamal, ridder, en Katharina, diens vrouw, aan het kapittel van Sint-Jan te Luik. In de oorkonde van 9 oktober 1285⁴⁴⁰ is sprake van Jacob, heer van Diepenbeek, ridder, en Jacob, Gijsbrecht en Justina, zijn kinderen, alsmede Godfried, heer van Gors-op-Leeuw, ridder, voogd van Justina, en in de oorkonde van 15

november 1285⁴⁴¹ van Jacob en Justina van Diepenbeek, Jacob, *heer* van Diepenbeek, ridder, hun vader, Gijsbrecht *van Diepenbeek*, hun broer, en Godfried van Leeuw, ridder, voogd van Justina, hun zuster.

Het is duidelijk, dat er een nauwe relatie heeft bestaan tussen de familie Van Leeuw en die Van Diepenbeek. Deze relatie is tot stand gekomen door het huwelijk van Oda van Leeuw, dochter van Gijsbrecht, met Jacob, heer van Diepenbeek, ridder. De relatie van de familie Van Diepenbeek met die van Van Boxtel loopt via Aleid van Diepenbeek. Aleid wordt samen met edelheer Jacob, heer van Diepenbeek, haar broer, op 4 maart 1245⁴⁴² vermeld. Jacob, meerderjarig zijnde, ratificeert bij die gelegenheid de schenking van de tienden van Sohain door Godfried van Hertines en Pontia, diens echtgenote - die met toestemming van Justina, zijn moeder, en Godfried, burggraaf van Colmont, zijn voogd, had plaatsgevonden - aan de abdij van Val Saint Lambert. Aleid huwt, zoals boven reeds behandeld, met Willem I, heer van Boxtel.

Door het samenstellen van het geneagram Van Diepenbeek-Van Leeuw is het idee ontstaan, dat Justina van Diepenbeek, dochter van Jacob, heer van Diepenbeek, (1235-1292), en Oda van Leeuw, (1257), de echtgenote van Willem I, heer van Boxtel, is geweest. Jacob van Diepenbeek is in 1235 nog minder- en pas in 1245 meerderjarig. Zijn dochter, Justina, zal circa 1245/8 zijn geboren. Zij zal dus een generatie jonger zijn. Willem I, heer van Boxtel, wordt slechts eenmaal, op 4 maart 1257⁴⁴³, vermeld. Op die datum doen edelheer Gooswijn, heer van Born, ridder, broeder Willem van Heisterbach, alsmede meester Gooswijn, cantor van de kerk van O.L.V. te Maastricht, uitspraak in de geschillen - met betrekking tot de dagelijkse heerlijkheden Achel, Hamont en Lille - tussen de deken en het kapittel van Sint-Servaas te Maastricht, aan de ene zijde, en edelheer Willem van Boxtel, aan de andere zijde. Zij wijzen aan de deken en het kapittel tweederde en aan Willem eenderde van de opbrengst toe.

Willem I, heer van Boxtel, (1257-1271†), en Aleid van Diepenbeek, (1245), hebben een zeven kinderen nagelaten. Een aantal broers wordt gemeld in een oorkonde van 21 december 1293⁴⁴⁴ waarin Willem, heer van Boxtel, ridder, een verklaring van Nicolaas Coleken Gruter, burger van 's-Hertogenbosch, bevestigt. Onder de getuigen komen Hendrik, kanunnik van Sint-Gereon te Keulen, Albert, Jacob en Gooswijn, broers van Willem, voor. Boven is reeds aangegeven dat er ook nog een zoon Lodewijk van Boxtel, domkanunnik en proost te Zyfflich, (1286-1312), is geweest. Hij is volgens het jaargetijdenboek van de Dom te Keulen de zoon van Aleid *van Diepenbeek*. Lodewijk van Boxtel wordt voor het eerst vermeld op 18 maart 1286⁴⁴⁵ en voor het laatst op 28 juli 1312⁴⁴⁶. Daar tussendoor wordt hij nog twaalf maal, afwisselend als domkanunnik te Keulen en proost van Zyfflich, vermeld. Van hem zijn vijf afdrucken van twee verschillende zegelstempels, respectievelijk als domkanunnik en proost van Zyfflich, bewaard gebleven. Hij is op 9 oktober⁴⁴⁷ tussen 28 juli 1312 en 30 juni 1315⁴⁴⁸ overleden. Aan de kinderschaar van Willem I, heer van Boxtel, en Aleid van Diepenbeek, moet ook nog een dochter Justina worden toegevoegd. Zij wordt alleen met haar voornaam vermeld in het jaargetijdenboek van de Dom te Keulen. Justina wordt daarin op 27 juni⁴⁴⁹ dochter van Aleid *van Diepenbeek* en zuster van Lodewijk van Boxtel, kanunnik te Keulen, genoemd. Zij is gehuwd met Willem van Millen, heer van Grubbenvorst, (1290-1326)⁴⁵⁰. In een aantal oorkonden wordt zij indirect vermeld. Op 23 juni 1305⁴⁵¹ wordt Willem van Boxtel, ridder, zwager van heer Willem van Millen genoemd. Op 22 april 1311⁴⁵² is sprake van Willem van Millen, heer van Wickerode, ridder, Katharina, zijn echtgenote, Willem, zijn eerstgeborene, Jutta, diens echtgenote, alsmede Elisabeth en Aleid, zijn dochters. Willem, heer van Boxtel, ridder, wordt in deze oorkonde zwager van Willem van Millen, heer van Wickerode, ridder, en oom van Willem van Millen, junior, genoemd. Katharina, dochter van Wickerode, is

op 30 september 1310⁴⁵³ de tweede echtgenote van Willem van Millen, heer van Wickerode. Justina van Boxtel moet vóór deze datum zijn overleden. Onder de dochters van Justina komt een Aleid voor. Zij is vernoemd naar Aleid van Diepenbeek, haar grootmoeder van de zijde van haar moeder.

01. Hendrik van Boxtel, kanunnik en rentmeester van het kapittel van Sint-Gereon te Keulen, (1293-1316), vernoemd naar Hendrik, heer van Kuyc, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Lodewijk van Boxtel, domkanunnik te Keulen en proost te Zyfflich, (1286-1312†), vernoemd naar Lodewijk, heer van Diepenbeek, zijn grootvader van moederszijde.
03. Willem II, heer van Boxtel, (1281-1319), vernoemd naar Willem I, heer van Boxtel, zijn vader.
04. Albert van Boxtel, (1293), vernoemd naar Albert, heer van Kuyc, zijn overgrootvader van vaderszijde.
05. Jacob van Boxtel, geestelijke, (1290-1293), vernoemd naar Jacob, heer van Diepenbeek, zijn oom van moederszijde.
06. Gooswijn van Boxtel, (1293-1311), vernoemd naar Gooswijn van Randerode, zijn oudvader van vaderszijde.
07. Justina van Boxtel, (1310†), vernoemd naar Justina, haar grootmoeder van moederszijde.

De laatste gedachten over de passage van de Buxtelse goederen van het geslacht Van Randerode/Boxtel op dat Van Kuyc/Boxtel zijn vastgelegd in Schema 12. Het is zinnig deze resultaten te vergelijken met de gedachten van Hardenberg (Schema 13) en die van Quadflieg (Schema 14) en dan waarschijnlijk tot de conclusie te komen dat er grote sprongen vooruit zijn gemaakt.

Schema 12. Vermoedelijke vererving van de heerlijkheid Boxtel van de familie Van Randerode op de familie Van Kuyc.

Schema 13. Geneagram Van Randerode volgens Hardenberg.

Nb. : Schrijfwijze voor- en toenaam aangepast aan Geneagram Vernoeming 35 (Van Randerode).

Schema 14. Geneagram Van Randerode volgens Quadflieg.

Jutta	Lodewijk	Maria	Katharina
v.v. Eperode (*ca.1359-†na 1391) (*ca. 1360) (1382 -1390†)		v.v. Randerode (*ca. 1363) (1391-1407)	v.v. Linnich (*ca. 1365) (1383-1415)
x		x v.v. 1391	x v.v. 1383
Adolf		Willem van Horne	Hendrik v. Nassau
gr.v. Virneburg (*1312-†1383)		h.v. Duffel en Berlaar (1374-1392)	gr. v. Nassau-Beilstein (1380-1412)

Nb. : Schrijfwijze voor- en toenaam aangepast aan Geneagram Vernoeming 35 (Van Randerode).

Noten.

- ¹ H. Hardenberg, *Het ontstaan van de vrijheid Tilburg*, 1955.
- ² E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath, 1291-1307*, 1958.
- ³ D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, 1979, Neue Folge, dl. VII, Tafel 159.
- ⁴ S. Muller en A. Bouman, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1920, dl. I, nr. 233.
- ⁵ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 250.
- ⁶ F. Oediger, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1954-1961, dl. I, nr. 1224.
- ⁷ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1901, dl. II, nr. 75.
- ⁸ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr. 95.
- ⁹ J. Hess, *Die Urkunden des Pfarrarchivs von St. Severin*, 1901, p. 8-12.
- ¹⁰ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1901, dl. II, nr. 31.
- ¹¹ F. Oediger, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1954-1961, dl. I, nr. 1211.
- ¹² Th. Lacomblet, 'Auszug aus dem Memorienbuche des Mariengradenstifts, aus dem 2 Hälfte des dreizehnten Jahrhunderts', in: *Archiv für die Geschichte des Niederrheins*, 1857, dl. II, p. 51.
- ¹³ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 304.
- ¹⁴ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 361.
- ¹⁵ L. Korth, 'Das Gräflich von Mirbach'sche Archiv zu Harff', in: *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 1892, dl. 55, nr. 1.
- ¹⁶ H. Beyer, *Urkundenbuch zur Geschichte Mittelrheinische Territorien*, 1860, dl. I, nr. 561.
- ¹⁷ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr. 144.
- ¹⁸ M. Polak en E. Dijkhof, *Oorkondenboek van de abdij Kloosterrade, 1108-1381*, 2004, nr. 30.
- ¹⁹ H. Hardenberg, *Het ontstaan van de vrijheid Tilburg*, 1955.
- ²⁰ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 361.
- ²¹ S. Muller en A. Bouman, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1920, dl. I, nr. 233; Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 250; F. Oediger, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1954-1961, dl. I, nr. 1224; C. Wampach, *Geschichte der Grundherrschaft Echternach im Frühmittelalter*, 1930, dl. I, nr. 102; Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 263; A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr. 95; Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 272.
- ²² Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 249; C. Wampach, *Geschichte der Grundherrschaft Echternach im Frühmittelalter*, 1930, dl. I, nr. 102;
- ²³ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 415
- ²⁴ H. Keussen, *Das adelige Frauenkloster Meer*, 1866, p. 7.
- ²⁵ Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. I, nr. 414.
- ²⁶ L. Korth, 'Das Kartular von Dünwald', in: *Zeitschrift des Bergischen Geschichtsverein*, jrg. 20, p. 60. in: *Zeitschrift des Bergischen Geschichtsverein*, jrg. 20, p. 60.
- ²⁷ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1863, dl. II, nr. 514, p. 611 (Necrologium des Domstiftes).
- ²⁸ R. Wilms, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Münster, 1201-1300*, 1871, dl. III, nr. 86.
- ²⁹ M.G.H.S.S., XVI, 686 en XXIV, 38; H. Beyer, *Urkundenbuch zur Geschichte der nittelrheinischen Territorien*, 1860, dl. I, nr. 561.
- ³⁰ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1901, dl. II, nr. 642; Post hoc etiam accepto pallio cum summa suorum tripudio Coloniam regrediens, in brevi castrum Randenrode ad favorem Gozuini de Heimesberg et iniuriam Harperni, eiusdem castri tutoris, obsidet et deicit, quod postmodum in melius restructur et firmiori vallo circumdatur, *Chronicum regia*, ed. Waitz, Rec. I, 95, Rec. II, 93.
- ³¹ J. van de Venne, *Geschiedenis van het kasteel van Valkenburg zijn heren en hun drossaarden*, 1951.
- ³² L. Korth, 'Das Gräflich von Mirbach'sche Archiv zu Harff', in: *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 1892, dl. 55, nr. 1.
- ³³ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1901, dl. II, nr. 832.
- ³⁴ H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, 1979, dl. I, nr. 69.
- ³⁵ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1901, dl. II, nr. 862.
- ³⁶ A. Müller, 'Die Herrschaft Randerath bis zu ihrer Einverleibung in das Herzogtum Jülich', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 1879, jrg. I, p. 192.

-
- ³⁷ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1901, dl. II, nr. 1160.
- ³⁸ Idem, nr. 1374.
- ³⁹ Idem, nr. 1260.
- ⁴⁰ Idem, nr. 1283.
- ⁴¹ Idem, nr's 1320, 1325 en 1327.
- ⁴² Idem, 1909, dl. III.1, nr. 1325.
- ⁴³ Idem, nr. 148.
- ⁴⁴ Ute Bader, *Geschichte der Grafen von Are*, (1979).
- ⁴⁵ E. Quadflieg, *Millendonk und seine Vererbung*, 1959.
- ⁴⁶ A.Janssen, c.s., *Castrum de Borne*, 1991.
- ⁴⁷ A.Janssen, c.s., *Castrum de Borne*, 1991.
- ⁴⁸ B.A. Luik, archief abdij Herkenrode, inv. nr. 11.
- ⁴⁹ Idem, inv. nr. 15.
- ⁵⁰ Idem, inv. nr. 37.
- ⁵¹ H. Domsta, *Geschichte der Fürsten von Merode im Mittelalter*, 1981, dl. II, p. 119
- ⁵² H.A.S. Keulen, Geistl. Abt. nr. 77 (Memorienbuch, Anfang 14 Jhr. ; circa 1310).
- ⁵³ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1863, dl. II, nr. 514, p. 611 (Necrologium des Domstiftes).
- ⁵⁴ R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Münster, 1201-1300*, 1871, dl. III, nr. 86.
- ⁵⁵ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1909, dl. III.1, nr. 148.
- ⁵⁶ C. Pijnacker Hordijk, *Lijsten der Utrechtsche prelaten voor 1300*, 1911, p. 34-5.
- ⁵⁷ Idem, p. 36-37.
- ⁵⁸ Ute Bader, *Geschichte der Grafen von Are*, (1979).
- ⁵⁹ K. Heeringa, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1940, dl. II, nr. 586.
- ⁶⁰ E. Harenberg, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, 1991, nr. 1217.05.29 (vóór 29.05.1217).
- ⁶¹ K. Heeringa, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1940, dl. II, nr. 759
- ⁶² Idem, nr. 1002.
- ⁶³ P. Joerres, *Urkundenbuch des Stiftes St. Gereon zu Köln*, 1893, nr. 124.
- ⁶⁴ C. Pijnacker Hordijk, *Lijsten der Utrechtsche prelaten voor 1300*, 1911, p. 48
- ⁶⁵ H.A.S. Keulen. Geistl. Abt. nr. 77 (Memorienbuch, Anfang 14 Jhr. ; circa 1310).
- ⁶⁶ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1909, dl. III.1, nr. 148.
- ⁶⁷ C. Pijnacker Hordijk, *Lijsten der Utrechtsche prelaten voor 1300*, 1911, p. 34-35.
- ⁶⁸ Idem, p. 36-37.
- ⁶⁹ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1909, dl. III.1, nr. 148.
- ⁷⁰ K. Heeringa, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1940, dl. II, nr. 721.
- ⁷¹ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1269.
- ⁷² R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1909, dl. III.1, nr. 148.
- ⁷³ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1531.
- ⁷⁴ P. Weiler, *Urkundenbuch des Stiftes Xanten*, 1935, nr. 84.
- ⁷⁵ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1269.
- ⁷⁶ K. Heeringa, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1940, dl. II, nr. 1134.
- ⁷⁷ E. Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches, 1198 bis 1448*, 2001, p. 825.
- ⁷⁸ Idem, p. 825.
- ⁷⁹ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1195; H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, tekst, p. 3 en 17; zegels, nr. 22, 23 en 167.
- ⁸⁰ E. Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches, 1198 bis 1448*, 2001, p. 825-826.
- ⁸¹ Anno 1250 Goeswinus 37 episcopus Trajectensis resignavit et electus est Heynricus. Necrologium van Egmond.
- ⁸² L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1863, dl. II, p. 606.
- ⁸³ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1531.
- ⁸⁴ H.A.S. Keulen, Geistl. Abt. nr. 77 (Memorienbuch, Anfang 14 Jhr. ; circa 1310).
- ⁸⁵ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, tekst, p. 17; zegels, nr. 165-166; K. Heeringa, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1940, dl. II, nr. 1134 (H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 210; foto afgietsels, inv. nr's 20-21).
- ⁸⁶ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, tekst, p. 3 en 17; zegels, nr. 22-23; F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1195

- (H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 980; foto afgietsels, inv. nr's 22-23).
- ⁸⁷ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1901, dl. III.1, nr. 134.
- ⁸⁸ Idem, nr. 148.
- ⁸⁹ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 57; R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1901, dl. III.1, nr. 163, 166, 171, 226, 256 en 404.
- ⁹⁰ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 203; R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1901, dl. III.1, nr. 845 en 957; Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 375.
- ⁹¹ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 211.
- ⁹² A. van de Ven, *Het oud-archief der gemeente Doesburg*, 1950, st. II, nr. 2.
- ⁹³ A. van Schilfgaarde, *Het archief van het huis Bergh*, 1932, regestenlijst dl. I, nr. 14.
- ⁹⁴ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 375; H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, nr. 11.
- ⁹⁵ Baron L. Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nr. 633.
- ⁹⁶ E. Meuthen, *Aachener Urkunden 1101-1250*, 1972, nr. 10 (18.10.1248).
- ⁹⁷ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1863, dl. II, nr. 372.
- ⁹⁸ M. Wolters, *Notice historique sur l'ancienne abbaye de Herckenrode*, 1849, p. 61, nr. 4.
- ⁹⁹ Bulletin de l'Institut Archéologique Liégeois, 1863, jrg. XI, p. 67 (Ontl. Wauters, VII, 527, onder verkeerde datum).
- ¹⁰⁰ M. Wolters, *Notice historique sur l'ancienne abbaye de Herckenrode*, 1849, p. 61, nr. 5.
- ¹⁰¹ H. Laurent, *Actes et documents anciens intéressants la Belgique conservés aux archives de l'état à Vienne*, 1196-1356, 1933, nr. 11.
- ¹⁰² R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1909, dl. III.1, nr. 584.
- ¹⁰³ Idem, nr. 959.
- ¹⁰⁴ Idem, nr. 1038.
- ¹⁰⁵ Idem, nr. 1039.
- ¹⁰⁶ Idem, nr's. 1089-1090.
- ¹⁰⁷ R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Munster, 1201- 1300*, 1871, dl. III, nr. 429.
- ¹⁰⁸ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1909, dl. III.1, nr. 1325.
- ¹⁰⁹ P. Weiler, *Urkundenbuch des Stiftes Xanten*, 1935, nr. 87.
- ¹¹⁰ R. van den Brand en S. Frankewitz, *Inventaris kasteel Haag*, 2008, nr. 1220.
- ¹¹¹ J. Th. Lacomblet, 'Necrologium van het domkapittel te Keulen', in: *Archiv für die Geschichte des Niederrheins*, 1860, dl. 3, p. 374-425.
- ¹¹² P. Weiler, *Urkundenbuch des Stiftes Xanten*, 1935, nr. 83.
- ¹¹³ S. Ernst, *Histoire du Limbourg*, 1837-1848, dl. VI, nr. 194.
- ¹¹⁴ D. Kastner, *Die Territorialpolitik der Grafen von Kleve*, 1972, p. 183-184.
- ¹¹⁵ Idem, p. 25 e.v. en 44.
- ¹¹⁶ P. Weiler, *Urkundenbuch des Stiftes Xanten*, 1935, nr. 83.
- ¹¹⁷ P. Doppler, 'Verzameling van charters en bescheiden betreffende het vrije rijkskapittel van St Servaas te Maastricht', in: *P.S.H.A.L.*, 1930, dl. 66, p. 245, nr. 57.
- ¹¹⁸ E. Teichmann, 'Das älteste Aachener Totenbuch', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 1916, jrg. 38, p. 145, nr. 337; J. Schoonbroodt, *Inventaire analytique et chronologique des archives de l'abbaye du Val-St.- Lambert, Lez Liège*, 1875-1880, dl. I, nr. 68.
- ¹¹⁹ S. Ernst, *Histoire du Limbourg*, 1837-1848, dl. VI, nr. 153.
- ¹²⁰ Euskirchen, kasteel Klein-Büllesheim, archief klooster Dalheim, oork. nr. 8. Onbezegeld.
- ¹²¹ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre Meuse*, 1914-1921, dl. I, nr. 55.
- ¹²² Idem, 1961, d.p., dl. I, p. 113.
- ¹²³ M. Polak en E. Dijkhof, *Oorkondenboek van de abdij Kloosterrade, 1108-1381*, 2004, nr. 112.
- ¹²⁴ R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Munster, 1201- 1300*, 1871, dl. III, nr. 429.
- ¹²⁵ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1909, dl. III.1, nr. 584.
- ¹²⁶ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840 - 1858, dl. II, nr. 164, noot 1.
- ¹²⁷ Idem, nr. 222.
- ¹²⁸ D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, Neue Folge, Band VII, Tafel 159.
- ¹²⁹ E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath, 1291-1307*, 1958, p. 12.

- ¹³⁰ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1909, dl. III.1, nr. 1038 (1292).
- ¹³¹ Idem, nr. 1089.
- ¹³² R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Munster, 1201- 1300*, 1871, dl. III, nr. 429.
- ¹³³ H. Keussen, *Urkundenbuch der Stadt Krefeld und der alten Grafschaft Mors*, 1938, dl. I, nr. 78.
- ¹³⁴ Baron L. Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nr. 647.
- ¹³⁵ J. Hennes, *Urkundenbuch des Deutschen Ordens*, 1861, dl. II, nr. 65.
- ¹³⁶ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 299.
- ¹³⁷ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1909, dl. III.1, nr. 1249.
- ¹³⁸ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 524.
- ¹³⁹ H. Keussen, *Urkundenbuch der Stadt Krefeld und der alten Grafschaft Mörs*, 1938, dl. I, nr. 111.
- ¹⁴⁰ J. Hennes, *Urkundenbuch des Deutschen Ordens*, 1861, dl. II, nr. 174.
- ¹⁴¹ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 524.
- ¹⁴² Fr. von Klocke, 'Die Filiation, ihre Konjektur und Injektur, insbesondere mit Rufnamen als 'Nachbenennung' im Personenkreis der Familie früherer Zeit', in: *Familie und Volk*, 1955, jrg. 4, p. 134 e.v.
- ¹⁴³ H. Keussen, *Urkundenbuch der Stadt Krefeld und der alten Grafschaft Mörs*, 1938, dl. I, nr. 111.
- ¹⁴⁴ J. Hennes, *Urkundenbuch des Deutschen Ordens*, 1861, dl. II, nr. 174.
- ¹⁴⁵ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 584; J. Hennes, *Urkundenbuch des Deutschen Ordens*, 1861, dl. II, nr. 196.
- ¹⁴⁶ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 590.
- ¹⁴⁷ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1860-1879, dl. II, nr. 507.
- ¹⁴⁸ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 646.
- ¹⁴⁹ J. Kort, 'Lenen van de graaf van Holland in Duitsland, 1311-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 378, p. 746-747.
- ¹⁵⁰ H. Keussen, *Urkundenbuch der Stadt Krefeld und der alten Grafschaft Mors*, 1938, dl. I, nr. 78.
- ¹⁵¹ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 646.
- ¹⁵² J. Hennes, *Urkundenbuch des Deutschen Ordens*, 1861, dl. II, nr. 174.
- ¹⁵³ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 646.
- ¹⁵⁴ Idem, nr. 730.
- ¹⁵⁵ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1913, dl. III.2, nr. 3686.
- ¹⁵⁶ Idem, nr. 2615.
- ¹⁵⁷ Idem, nr. 2697.
- ¹⁵⁸ J. Hennes, *Urkundenbuch des Deutschen Ordens*, 1861, dl. II, nr. 279.
- ¹⁵⁹ L. Galesloot, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant*, 1865, p.198; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1961, d.p., dl. I, p. 174.
- ¹⁶⁰ E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath (1291-1307)*, 1958, p. 10.
- ¹⁶¹ J. Zondervan, 'De vrouwen van Randerode en van Zandenburg (Veere)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1993, jrg. 110, kol. 475-517.
- ¹⁶² E. Quadflieg, *Nachträge und Berichtigungen, zu Heft 2, Katharina, Frau von Randerath, (1291-1307)*, und *Katharina, Frau von Born und Sittard, (1334-1364)*, 1958, p. 54.
- ¹⁶³ P. Ernsting en drs. J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Srijen*, 1969, nr. 26.
- ¹⁶⁴ S. Muller, Fz., *Regesten van het kapittel van Sint-Pieter, 1891*, dl.I, nr. 122; P. Ernsting en drs. J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, nr. 78.
- ¹⁶⁵ J. Meerman, *Geschiedenis van graaf Willem van Holland, roomsch-koning*, 1784, dl. II, p. 80; J. Craandijk, 'Proeve eener geschiedenis van het geslacht van Haarlem', in: *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde*, 1900, 4e reeks, dl. I, p. 96; H. Koenen, 'Het ridderlijk geslacht van Heemskerk in de middeleeuwen', in: *De Wapenheraut*, 1903, jrg. VII, p. 229.
- ¹⁶⁶ A.D.d.N. Lille, B. 231-1146.
- ¹⁶⁷ H.U.A., archief kapittel Sint-Marie, inv. nr. 529; H.A.S.Keulen, H.U.A., oork. nr. 368/1; Nationaal Archief 's-Gravenhage, archief abdij Leeuwenhorst, inv. nr. 17an en 17b.
- ¹⁶⁸ L. Ennen, *Quellen zu Geschichte zur Geschichte der Stadt Köln*, 1867, dl. III, nr. 48.
- ¹⁶⁹ Idem, nr. 51.
- ¹⁷⁰ Idem, nr. 51.
- ¹⁷¹ Idem, nr. 51.

-
- ¹⁷² Idem, nr. 51.
- ¹⁷³ Idem, nr. 51.
- ¹⁷⁴ Idem, nr. 51.
- ¹⁷⁵ Idem, nr. 51.
- ¹⁷⁶ Idem, nr. 51.
- ¹⁷⁷ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1571.
- ¹⁷⁸ Idem, nr. 1570.
- ¹⁷⁹ Idem, nr. 1569.
- ¹⁸⁰ Idem, nr. 1573.
- ¹⁸¹ Idem, nr. 1574.
- ¹⁸² Idem, nr. 1572.
- ¹⁸³ Idem, nr. 1573.
- ¹⁸⁴ C. Hoek, 'Repertorium op de grafelijk lenen in de Lier, Schipluiden en Vlaardingen, 1251-1648', in: *Ons Voorgeslacht*, 1973, jrg. 28, nr. 220, p. 95; J. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Voorne in Noord-Holland, Kennemerland, Waterland en Zeeland', in: *Ons Voorgeslacht*, 1977, jrg. 32, nr. 227, p. 411.
- ¹⁸⁵ H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwse geslachten van Holland en Zeeland: De heeren van Voorne', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 289-301 en 354-360; J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, 1272-1371*, 1972; H. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, p. 1/-39.
- ¹⁸⁶ S. Drossaers, *Het archief van de Nassauschen*, 1948 dl. I, regestenlijst I, nr. 982.
- ¹⁸⁷ Idem, nr. 996.
- ¹⁸⁸ E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath (1291-1307)*, 1958, p. 12.
- ¹⁸⁹ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1913, dl. III.2, nr. 3588.
- ¹⁹⁰ A. Huyskens en W. Mummenhof, *Regesten der Reichsstadt Aachen*, 1937, dl. II, nr. 567; E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath, (1291-1307)*, 1985, Heft 2, p. 20; Chr. Quix, *Geschichte der Stadt Aachen*, 1839-1840, nr. 309; F. Willems, *Stolberger Burgherren*, 1956, p. 75;
- ¹⁹¹ H. Vermeulen. De kinderen van Jan III, heer van Arkel, (1297-1324), en Kunigonda van Virneburg, (1314-1328), in: *Ons Voorgeslacht*, 2003, jrg. 58, nr. 553, p. 302.
- ¹⁹² Henri Vermeulen, 'Het geslacht Van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2006, jrg. 123, nr. 3 en 4.
- ¹⁹³ J. Daris, Notice historique sur l'abbaye de Beaurepart à Liège', in: *Notices historiques sur les églises du diocèse de Liège*, 1868, dl. IX, p. 357-358.
- ¹⁹⁴ D. Graswinckel, 'Het archief van het huis Bronkhorst', in: *Verslagen omtrent 's-Rijks Oude Archieven*, 1926, bijlage III, nr. 1.
- ¹⁹⁵ J. Daris, 'Documents inédits touchant le couvent des Norbertines à Reckheim', in: *Notices historiques sur les églises du diocèse de Liège*, 1871, dl. II, p. 140, nr. IV.
- ¹⁹⁶ A. Delescluse en D. Brouwers, *Catalogue des actes de Henri de Gueldre, prince-évêque de Liège*, 1900, p. 444-445, nr. IX.
- ¹⁹⁷ M. Wolters, *Notice historique sur l'ancien comté impérial de Reckheim*, 1848, p. 132-134, nr. 7.
- ¹⁹⁸ L. baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nr. 1005.
- ¹⁹⁹ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr. 24.
- ²⁰⁰ L.A.N.R.W. Duisburg, archief abdij Werden, oork. nr. 107.
- ²⁰¹ P. Bondam, *Charterboek der hertogen van Gelderland en graaven van Zutphen tot 1285, 1783-1809*, p. 574.
- ²⁰² F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.1, nr. 1730.
- ²⁰³ Th. Lacombet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 596.
- ²⁰⁴ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.1, nr. 1775.
- ²⁰⁵ W. Smelt, Het oud-archief van de gemeente Zutphen, 1941, dl. II, nr. 14; Jhr. D. Graswinckel, 1935, dl. II, nr. 13.
- ²⁰⁶ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1961, d.p., dl. I, p. 137; U. Sprengler-Reffgen, *Emmericher Urkundenbuch*, 828-1358, 1999, nr. 96.
- ²⁰⁷ R. Scholten, *Das Cistercienserinnen-Kloster Grafenthal oder Vallis Comitiss*, 1899, nr. 35.
- ²⁰⁸ W. Schleiden, *Kleve-Mark Urkunden, 1223-1368*, 1983, nr. 55.
- ²⁰⁹ L. van den Bergh, *Gedenkstukken tot opheldering der Nederlandsche geschiedenis*, 1842, dl. I, nr. XII (S.A. Lille, B 405/2732 en B 405/2733).
- ²¹⁰ Baron J. de Saint-Genois, *Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre*, 1843-1846, nr.

- 412.
- ²¹¹ L. van den Bergh, *Gedenkstukken tot opheldering der Nederlandsche geschiedenis*, 1842, dl. I, nr. XV (A.R.A., Brussel, 1er série, Trésor de Flandre, inv. nr. 2021 en S.A. Lille, B 405/2767).
- ²¹² L. baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nr. 1113 en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2274.
- ²¹³ J. Willems, *Rymkronyk van Jan van Heelu betreffende den slag van Woeringen van het jaar 1288*, 1836; Baron L. Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nr. 1150.
- ²¹⁴ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr. 14.
- ²¹⁵ J. Willems, *Rymkronyk van Jan van Heelu betreffende den slag van Woeringen van het jaar 1288*, 1836, codex diplomaticus, charter nr. CLVI.
- ²¹⁶ L.A.N.R.W. archief Gulik, oork. nr. 25.
- ²¹⁷ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, nr. 1052.
- ²¹⁸ E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath, (1291-1307)*, 1958, p. 20.
- ²¹⁹ L.A.N.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 61.
- ²²⁰ J. Schannat-G. Bärsch, *Eiflia Illustrata*, 1844, dl. II.2, p. 225.
- ²²¹ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, nr. 59 (15.03.1307).
- ²²² Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, nr. 87.
- ²²³ Idem, p. 43, noot 1.
- ²²⁴ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, nr. 211.
- ²²⁵ H. Andermahr, *Graf Gerhard VII. von Jülich (1297-1328)*, 1988, p. 128, nr. 80.
- ²²⁶ S. Bormans en E. Schoolmeesters, *Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège*, 1893-1933, dl. III, nr. 1007.
- ²²⁷ Idem, nr. 1008.
- ²²⁸ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 192-193.
- ²²⁹ P. Avonds en H. Brokken, 'Heusden tussen Brabant en Holland, (1317-1357), analyse van een grensconflicet', in: *Varia Historica Brabantica*, 1975, dl. IV.
- ²³⁰ A. Goerz, *Mittelrheinische Regesten*, 1887, dl. IV, nr. 1922.
- ²³¹ E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath (1291-1307)*, 1958, Heft 2, p. 10; Heinrich Müllers, *Niederrheinische Sitten bei der Namen- und Patenwahl für Neugeborene*, in: *Kultur und Leben*, 1926, Jrg. 3, S. 369 ff.; H. Mullers, *Die Leitnamensitte und die Mennonieten*, in: *Mitteilungen der Westdt. Gesellschaft für Familienkunde*, 1950, Band XIV, Sp. 41 ff.
- ²³² P. Bondam, *Charterboek der hertogen van Gelderland en graaven van Zutphen*, 1793, dl. III, nr. 146.
- ²³³ Chr. Quix, *Geschichte der ehemaligen Reichsabtei Burtscheid*, 1834, nrs. 258 en 259.
- ²³⁴ Deze oorkonde bevond zich in het vorstelijk archief Salm-Reifferscheid. Dit archief is aan het eind van de tweede wereldoorlog verloren gegaan. Voor de tekst zie A. Fahne en E. von Oidtman; A. Fahne, *Geschichte der Grafen, jetzigen Fürsten von Salm-Reifferscheidt*, 1866, dl. I.2, p. 77 en dl. II, p. 341, nr. 474; E. von Oidtman, 'Die Burg zu Stolberg und ihre Besitzer, insbesondere die Edelherrn von Stolberg-Frenz-Setterich', in: *Zeitschrift der Aachener Geschichtsvereins*, 1893, dl. 15, Heft 1, p. 19-22.
- ²³⁵ J. Laurent, *Aachener Stadtrechnungen (Ausgabe-Rechnungen) aus dem XIV Jahrhundert nach den Stadtarchivurkunden*, 1866, J. Laurent, 1866; F. Willems, *Stolberger Burgherren*, 1956, p. 76; een sextarius is het zesde gedeelte van een congius een Romeinse maat voor vloeibare zaken, ongeveer een halve liter).
- ²³⁶ J. Laurent, *Aachener Stadtrechnungen (Ausgabe-Rechnungen) aus dem XIV Jahrhundert nach den Stadtarchivurkunden*, 1866, J. Laurent, 1866; F. Willems, *Stolberger Burgherren*, 1956, p. 76-77.
- ²³⁷ Idem, nr. 244.
- ²³⁸ F. Bosbach, 'Das älteste Burtscheider Nekrolog', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 1898, dl. 20, p. 129; G. Eckertz, 'Das Verbrüderungs- und Todtenbuch der Abtei Gladbach', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 1880, jrg. II, p. 191 e.v.; E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath (1291-1307)*, 1958, Heft 2, p. 6.
- ²³⁹ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, nr. 247; F. Willems, *Stolberger Burgherren*, 1956, p. 82.
- ²⁴⁰ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, p. 186 A.2; F. Willems, *Stolberger Burgherren*, 1956, p. 82.
- ²⁴¹ J. Habets, *Archieven van het kapittel van Thorn*, 1889, dl. I, nr. 170.
- ²⁴² H. Schaeffer, 'Inventar und Regesten aus dem Kölner Pfarrarchiven', in: *Annalen des histrischen*

- Vereins für den Niederrhein*, 1901, jrg. 71, p. 94, nr 86.
- ²⁴³ J. Kort, 'Lenen van de graaf van Holland in Duitsland, 1311-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 378, p. 746-747.
- ²⁴⁴ L. Galesloot, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant*, 1865, p. 198.
- ²⁴⁵ A.R.A. Brussel, archief Brabant, cour feodale, nr. 1, fol. 95v.
- ²⁴⁶ Th. de Hemptinne, 'Vlaanderen en Henegouwen onder de erfgenamen van de Boudewijns', in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 1982, dl. II, p. 372-398, stamboom, p. 376; R. Jahn en J. Van Winter, 'De genealogie van de graven en hertogen van Gelre', in: *Het hertogdom Gelre*, 2003, p. 33-47; P. Moors, 'De man in het zadel', in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, 2009, dl. C, p. 53-86; Brochures, H. Verdonk, 1986, e.v.
- ²⁴⁷ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, p. 43, noot 1.
- ²⁴⁸ Idem, nr. 59 (15.03.1307).
- ²⁴⁹ Idem, nr. 244.
- ²⁵⁰ F. Bosbach, 'Das älteste Burtscheider Nekrolog', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 1898, dl. 20, p. 129; G. Eckertz, 'Das Verbrüderungs- und Todtenbuch der Abtei Gladbach', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 1880, jrg. II, p. 191 e.v; E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath (1291-1307)*, 1958, Heft 2, p. 6.
- ²⁵¹ J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897-1901, dl. II, p. 192
- ²⁵² A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires du Luxembourg*, 1910-1923, p.p., dl. II, nr. 810.
- ²⁵³ W. Janssen, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1973, dl. V, nr. 1079.
- ²⁵⁴ A. Müller, 'Die Herrschaft Randerath bis zu ihrer Einverleibung in das Herzogtum Jülich', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, 1879, jrg. I, p. 199)
- ²⁵⁵ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1863, dl. IV, nr. 321.
- ²⁵⁶ Idem, nr. 322.
- ²⁵⁷ W. Janssen, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1977, dl. VI, nr. 364.
- ²⁵⁸ Idem, nr. 918.
- ²⁵⁹ Idem, nr. 1228.
- ²⁶⁰ Ch. Quix, *Geschichte der Stadt Aachen*, 1839-40, nr. 309.
- ²⁶¹ H.A.S. Keulen, H.S.A., oork. Nr. 2/1213.
- ²⁶² S. Bormans en E. Schoolmeesters, *Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège*, 1893-1933, dl. III, nr. 1182.
- ²⁶³ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant en de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1910-1923, p.p., dl. I, nr. 456.
- ²⁶⁴ Idem, dl. II, nr. 715.
- ²⁶⁵ Idem, nr. 738.
- ²⁶⁶ Idem, nr. 790.
- ²⁶⁷ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, nr. 372.
- ²⁶⁸ Idem, nr. 567.
- ²⁶⁹ Idem, nr. 603.
- ²⁷⁰ L.A.N.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 167.
- ²⁷¹ J. Kort, 'Lenen van de graaf van Holland in Duitsland, 1311-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 378, p. 746-747.
- ²⁷² W. Janssen, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1982, dl. VII, nr. 143
- ²⁷³ Jhr. F. Beelaerts van Blokland, 'Edellieden vermeld in de oudste protocollen der 's-Hertogenbosche Schepenbank', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1913 jrg. 31, nr. 8, kol. 232 ; H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, heer van Herpen en Uden, 1314-1356*, 1980, p. 162.
- ²⁷⁴ G.A. 's-Hertogenbosch, archief gemeente, Bossche Protocollen, R. 1176, fol. 207.
- ²⁷⁵ W. Janssen, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1973, dl. V, nr. 849.
- ²⁷⁶ H. Keussen, *Urkundenbuch der Stadt Krefeld und der alten Grafschaft Mörs*, dl. I, nr. 434.
- ²⁷⁷ L. Schmitz, 'Urkunden des fürstlich Salm-Salm'schen Archiv in Anholt', in: *Inventare nichtstaatlichen Archive der Provinz Westfalen*, 1902, Beiband I: Regierungsbezirk Münster, Heft I: Kreis Borken, p. 151, nr. 396.
- ²⁷⁸ H. Keussen, *Urkundenbuch der Stadt Krefeld und der alten Grafschaft Mörs*, dl. I, nr. 426
- ²⁷⁹ Idem, nr. 499.
- ²⁸⁰ Idem, nr. 500.
- ²⁸¹ Idem, nr. 680.

-
- ²⁸² Idem, nr. 683.
- ²⁸³ W. Janssen, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1977, dl. VI, nr. 1228.
- ²⁸⁴ H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, heer van Herpen en Uden, 1314-1356*, 1980, p. 162.
- ²⁸⁵ J. Kort, 'Leenkamers van de graven van Blois, 1282-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1985, jrg. 40, nr. 349, p. 133.
- ²⁸⁶ Idem, p. 133.
- ²⁸⁷ H. Brokken, *Het ontstaan van de Hoekse en Kabeljauwse twisten*, 1982, p. 537-538, bijlage IE, nr. 12.
- ²⁸⁸ H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 174, fol. 103-104.
- ²⁸⁹ J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897-1901, dl. III, p. 298.
- ²⁹⁰ H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden*, 1980, overzichtstabel; H. Vermeulen, Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland, in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 1-39, tabel II en III.
- ²⁹¹ H.G.A. Arnhem, archief hertogon Mechteld, inv. nr. 1, reg. nr's 6-8
- ²⁹² H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, rekening van Werner van Deventer, 1342-43, fol. 74v. en 23 v.
- ²⁹³ A.R.A. Brussel, archief Merode-Westerlo, 08.00.1347.
- ²⁹⁴ L. Korth, 'Das Gräflich von Mirbach'sche Archiv zu Harff, in *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 1892, dl. 55, nr. 162,.
- ²⁹⁵ A. Huyskens en W. Mummenhof, *Regesten der Reichsstadt Aachen*, 1937, dl. II, p. 837.
- ²⁹⁶ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1910-1923, p.p., dl VII, nr. 5050.
- ²⁹⁷ W. Janssen, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1977, dl. VI, nr. 340.
- ²⁹⁸ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, nr. 800.
- ²⁹⁹ Idem, nr. 567.
- ³⁰⁰ L.A.N.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 177.
- ³⁰¹ C. Renger en J. Mötsch, *Inventar des herzoglich arenbergischen Archivs in Edingen/Enghien* (Belgien), 1997, dl. II, nr. 203.
- ³⁰² L.A.N.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 177.
- ³⁰³ H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 174, fol. 103-104.
- ³⁰⁴ J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897-1901, dl. III, p. 298.
- ³⁰⁵ P. Boselie, *Inventaris van het familiearchief Scheres-d'Olné te Baarlo, 1300-ca. 1880*, 1984, nr. 2098.
- ³⁰⁶ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, nr. 680
- ³⁰⁷ S.B. München, Sammlung Redinghoven, dl. 30, p. 289.
- ³⁰⁸ L. Korth, Das Gräflich von Mirbach'sche Archiv zu Harff, in: *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 1892, dl. 55, nr. 104.
- ³⁰⁹ Idem, nr. 128.
- ³¹⁰ Idem, nr. 162.
- ³¹¹ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, p. 423 A1; E. Quadflieg, *Monschau (1356-1956), Stadtwerdung und Bürgerhäuser*, 1965, nr. 324.
- ³¹² H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpoen en Uden, ridder, 1314-1356*, 1980, p. 162.
- ³¹³ Idem, p. 162.
- ³¹⁴ M. Dicks, *Die Abtei Camp am Niederrhein, (1123-1802)*, 1913, p. 309.
- ³¹⁵ A.R.A. Brussel, archief Merode-Westerlo, 08.00.1347.
- ³¹⁶ Idem, 03.11.1358 Vidimus d.d. 09.07.1384 door de proost van Coudenberg te Brussel.
- ³¹⁷ Idem, 14.11.1363. Vidimus d.d. 22.11.1384 door de deken en het kapittel van de kerk van Sint-Marie te Tongeren.
- ³¹⁸ G.A. 's-Hertogenbosch, archief gemeente, Bossche Protocollen, R. 1176, fol. 84.
- ³¹⁹ Idem, fol. 207.
- ³²⁰ A.R.A. Brussel, archief Merode-Westerlo, 26.12.1368.
- ³²¹ G.A. 's-Hertogenbosch, archief gemeente, Bossche Protocollen, R. 1176, fol. 84v.
- ³²² Idem, fol. 263v.
- ³²³ Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858, dl. III, nr. 680.
- ³²⁴ J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897-1901, dl. III, p. 298.
- ³²⁵ H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder, 1314-1356*, 1980, p. 162.

-
- ³²⁶ L. Korth, 'Das Gräfllich von Mirbach'sche Archiv zu Harff', in: *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 1892, dl. 55, nr. 128.
- ³²⁷ C. Renger en J. Mötsch, *Inventar des herzoglich arenbergischen Archivs in Edingen/Enghien* (Belgien), 1997, dl. II, nr. 307.
- ³²⁸ J. Kort, 'Lenen van de graaf van Holland in Duitsland, 1311-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 378, p. 746.
- ³²⁹ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1910-1923, p.p., dl. II, nr. 961.
- ³³⁰ Idem, nr. 1073.
- ³³¹ E. Quadflieg, Katharina, 'Frau von Randerath (1291-1307) und Katharina, Frau von Born und Sittard (1334-1364)', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, 1958, Heft 2, p.1-21.
- ³³² H. Schleicher, *Ernst von Oidtman und seine genealogisch-heraldische Sammlung in der Universitäts-Bibliothek zu Köln*, 1997, dl. 12, Mappe 965, Randerode, p. 496; E. Quadflieg, Katharina, 'Frau von Randerath (1291-1307) und Katharina, Frau von Born und Sittard (1334-1364)', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, 1958, Heft 2, p.19.
- ³³³ C. Renger en J. Mötsch, *Inventar des herzoglich arenbergischen Archivs in Edingen/Enghien* (Belgien), 1997, dl. II, nr. 307.
- ³³⁴ D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, Neue Folge, Band VII, 1979, Tafel 143.
- ³³⁵ E. Quadflieg, 'Katharina, Frau von Randerath (1291-1307) und Katharina, Frau von Born und Sittard (1334-1364)', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, 1958, Heft 2, p.1-21.
- ³³⁶ Idem, p.1-21.
- ³³⁷ C. Renger en J. Mötsch, *Inventar des herzoglich arenbergischen Archivs in Edingen/Enghien* (Belgien), 1997, dl. II, nr. 307.
- ³³⁸ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. III, nr. 175.
- ³³⁹ Idem, nr. 181.
- ³⁴⁰ P. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen, 1377-1397*, 1901, p. 130-132.
- ³⁴¹ P. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen, 1400-1404*, 1901, p. 56-58.
- ³⁴² C. Renger en J. Mötsch, *Inventar des herzoglich arenbergischen Archivs in Edingen/Enghien* (Belgien), 1997, dl. II, nr. 397.
- ³⁴³ H. Domsta, *Geschichte der Fürsten von Merode im Mittelalter*, 1981, dl. II, p. 557.
- ³⁴⁴ S. Drossaers, *Het archief van den Nassauschen domeinraad*, dl. I, regestenlijst van oorkonden, dl. I, nr. 982-1.
- ³⁴⁵ Idem, nr. 996.
- ³⁴⁶ E. Quadflieg, 'Katharina, Frau von Randerath (1291-1307) und Katharina, Frau von Born und Sittard (1334-1364)', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, 1958, Heft 2, p.1-21.
- ³⁴⁷ Idem, p.1-21.
- ³⁴⁸ C. Renger en J. Mötsch, *Inventar des herzoglich arenbergischen Archivs in Edingen/Enghien* (Belgien), 1997, dl. II, nr. 307.
- ³⁴⁹ A. Dek, *Genealogie van het vorstenhuis Nassau*, 1970, p. 124.
- ³⁵⁰ L. Korth, 'Das Gräfllich von Mirbach'sche Archiv zu Harff', in: *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 1892, dl. 55, nr. 128.
- ³⁵¹ Idem, nr. 162.
- ³⁵² R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln*, 1901, dl. II, nr. 832; J. Kort, 'Lenen van de graaf van Holland in Duitsland, 1311-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 378, p. 747; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1910-1923, p.p., dl VIII, nr. 5523 en 5696; L. Korth, 'Das Gräfllich von Mirbach'sche Archiv zu Harff', in: *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 1892, dl. 55, nr. 124, 128 en 128 noot 2; A. Tille en J. Krudewig, *Übersicht über den Inhalt der kleineren Archive der Rheinprovinz*, 1904, dl. II, p. 200, nr. 3; S. Muller Fz., *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht, (722-1528)*, 1917, dl. I, nr. 1068.
- ³⁵³ J. Kort, 'Lenen van de graaf van Holland in Duitsland, 1311-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 378, p. 746-747.
- ³⁵⁴ Idem, p. 746-747.
- ³⁵⁵ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1910-1923, p.p., dl. VIII, nr. 5523.
- ³⁵⁶ Idem, nr. 5696

- ³⁵⁷ L.A.N.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 88.
- ³⁵⁸ S. Muller Fz., *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht (722-1528)*, 1917, dl. I, nr. 1618.
- ³⁵⁹ N. Andernach, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1987, dl. X, nr. 1114.
- ³⁶⁰ L.A.N.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 271.
- ³⁶¹ Idem, oork. nr. 316.
- ³⁶² D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, Neue Folge, Band XI, 1986, Tafel 9.
- ³⁶³ G. Aders, Urkunden und Akten der Neuenahrer Herrschaften und Besitzungen Alpen, Bedbur, Hackenbroich, Helpenstein, Linnep, Wevelinghoven und Wülfrath, sowie der Erbvogtei Köln, in: *Inventare nichtstaatlicher Archive Rheinland*, 1977, dl. 21, nr. 1, 2 und 257.
- ³⁶⁴ W. Janssen, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1977, dl. VI nr. 558.
- ³⁶⁵ Idem, nr. 1228.
- ³⁶⁶ S. Muller Fz., *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht, (722-1528)*, 1917, dl. I, nr. 1158.
- ³⁶⁷ G. Aders, Urkunden und Akten der Neuenahrer Herrschaften und Besitzungen Alpen, Bedbur, Hackenbroich, Helpenstein, Linnep, Wevelinghoven und Wülfrath, sowie der Erbvogtei Köln, in: *Inventare nichtstaatlicher Archive Rheinland*, 1977, dl. 21; A. Bruns en W. Kohl, Inventar des fürstlichen Archivs zu Burgsteinfurt, in: *Inventare der nicht-staatlichen Archive Westfalens*, neue Folge, band 5, 1971; band 6, 1976; band 7, 183; J. Dilz, Het gebroken slot te Grubbenvorst, in: *Castellogica*, 1987, dl. I, p. 260 e.v.; B.H.I.C. 's-Hertogenbosch, archief kasteel Stapelen, inv. nr. 7; M. Flokstra, *Kastelen in het land van Kessel*, 2005, p. 206 e.v.; W. Kohl, Rheinische Urkunden aus dem gräflich Landsbergischen Archiv, in: *Inventare nichtstaatlicher Archive Rheinland*, 1962, dl. 8; R.H.C.L. Maasricht, archief schepensbank Lottum, evacuatiernr. 3728; L.A.N.R.W. gräflich Archiv Landsberg-Velen; D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, Neue Folge, Band VII, 1979, Tafel 166;
- ³⁶⁸ K. Tücking, *Urkunden aus dem Archive der Klarissen zu Neuss*, 1896, nr. 90
- ³⁶⁹ G. Aders, Urkunden und Akten der Neuenahrer Herrschaften und Besitzungen Alpen, Bedbur, Hackenbroich, Helpenstein, Linnep, Wevelinghoven und Wülfrath, sowie der Erbvogtei Köln, in: *Inventare nichtstaatlicher Archive Rheinland*, 1977, dl. 21, p. 341, nr. 1459.
- ³⁷⁰ W. Janssen, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1977, dl. VI, nr. 558.
- ³⁷¹ J. Kort, 'Lenen van de graaf van Holland in Duitsland, 1311-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 378, p. 746-747.
- ³⁷² A. Huyskens en W. Mummenhof, *Regesten der Reichsstadt Aachen*, 1937, dl. II, nr. 567; E. Quadflieg, *Kathrina, Frau von Randerath, (1291-1307)*, 1985, Heft 2, p. 20; Chr. Quix, *Geschichte der Stadt Aachen, 1839-1840*, nr. 309; F. Willems, *Stolberger Burgherren*, 1956, p. 75;
- ³⁷³ J. Kort, 'Lenen van de graaf van Holland in Duitsland, 1311-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 378, p. 746-747.
- ³⁷⁴ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1962, d.p., dl. II, p. 46-47.
- ³⁷⁵ Idem, p. 140.
- ³⁷⁶ B.H.I.C. 's-Hertogenbosch, collectie Cuypers van Velthoven.
- ³⁷⁷ L. Ennen, Quellen zur Geschichte der Stadt Köln, 1867, dl. III, nr. 51.
- ³⁷⁸ R.A. Hasselt, archief abdij Herckenrode; B.A. Luik, archief abdij Herckenrode; R.H.C.L. Maas-tricht, Archief proosdij Meerssen, inv. nr. 1038; Baron C. de Borman en E. Poncelet, *Oeuvres de Jacques Hemricourt, 1333-1403, Le miroir des nobles de Hesbaye*, 1925, dl. II, p. 243 en 285; S. Bormans en E. Schoolmeesters, *Cartulaire de l'église saint Lambert de Liège*, 1893-1933; J. Coldewey, 'Arnold van der Sluis, ridder, zijn afkomst en nageslacht (ca. 1245-1296)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1967, jrg. 84, kol. 361-378; J. Coldewey, *Heren van Kuyc (1096-1400)*, 1981; G. Despy, *Inventaire des archives de l'abbaye Villers*, 1959; L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1867, dl. III, nr. 51; P. Doppler, 'Verzameling van charters en bescheiden betreffende het vrije rijkskapittel van St. Servaas te Maastricht', in: *P.S.A.H.L.*, 1931, dl. 67, nr. 301; L. Galesloot, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant*, 1865, p. 195; J. Grauwels, *Regestenlijst der oorkonden van de landkommaderij Ouden-biezen en onderhorige kommanderijen*, 1966; J. Habets, *Archieven van het kapittel van Thorn*, 1889, dl. I, nr. 112; W. Janssen, *Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1973, dl. V, nr. 551; L. Lahaye, *Inventaire analytique des chartes de la collégiale de Saint-Jean l'évangéliste à Liège*, 1933; H. Laurent, *Actes et documents anciens intéressant la Belgique conservés aux archives de l'état à Vienne*, 1196-1356, 1933, nr. 67; J. Mötsch, *Regesten des Archivs der Grafen von Sponheim*,

- 1065-1437, dl. I-IV, 1987; J. Mötsch, *Genealogie der Grafen von Sponheim*, 1987; E. Poncelet, *Le livre des fiefs de l'église de Liège sous Adolphe de la Marck (1313-1344)*, 1898; E. Poncelet, *Les feudataires de la principauté de Liège sous Englebert de la Marck*, 1949; J. Paquay en Ch. van Swijgenhoven, 'Chartes et documents anciens concernant la paroisse de Diepenbeek', in: *Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg*, 1910, dl. 28; J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1900, dl. I, p. 378; J. de Roo van Alderwerelt, 'De graven van Vianden', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1960, jrg. 77, kol. 196 en 239; D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, Neue Folge, Band VII, 1979, Tafel 132; D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, Neue Folge, Band XI, 1986, Tafel 9; M. Wolters, *Codex diplomaticus Lossensis*, 1849, p. 84; J. Schoonbroodt, *Inventaire analytique et chronologique des archives de l'abbaye du Val-St.-Lambert, Lez Liège*, 1875-1880; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1910-1923, p.p., dl. I.
- ³⁷⁹ E. Quadflieg, 'Katharina, Frau von Randerath (1291-1307) und Katharina, Frau von Born und Sittard (1334-1364)', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, 1958, Heft 2, p.1-21.
- ³⁸⁰ H. Hardenberg, *Het ontstaan van de vrijheid Tilburg*, 1955, p. 44 e.v.
- ³⁸¹ J. Coenen, *Baanderheren, Boeren en Burgers*, 2004, hoofdstuk 2, p. 18 e.v.
- ³⁸² L.A.N.R.W., *Abteilung Westfalen*, Münster, klooster Cappenberg, oork. nr. 2.
- ³⁸³ N. Dinther, *Genealogie van der Aa, Middeleeuwen*, 2008.
- ³⁸⁴ H. Hardenberg, *Het ontstaan van de vrijheid Tilburg*, 1955, p. 47-48.
- ³⁸⁵ J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897-1901, dl. I, p. 158.
- ³⁸⁶ H. Hardenberg, *Het ontstaan van de vrijheid Tilburg*, 1955, p. 44-5.
- ³⁸⁷ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 490; J. de Fremery, *Cartularium Mariënweerd*, 1890, p. 15, nr. 18.
- ³⁸⁸ L. Ennen, *Quellen zu Geschichte zur Geschichte der Stadt Köln*, 1867, dl. III, nr. 48.
- ³⁸⁹ Idem, nr. 51.
- ³⁹⁰ Idem, nr. 51.
- ³⁹¹ Idem, nr. 51.
- ³⁹² Idem, nr. 51.
- ³⁹³ Idem, nr. 51.
- ³⁹⁴ Idem, nr. 51.
- ³⁹⁵ Idem, nr. 51.
- ³⁹⁶ J. Coenen, *Baanderheren, Boeren en Burgers*, 2004, hoofdstuk 2, p. 18 e.v.
- ⁵⁰⁸ https://groups.yahoo.com/neo/groups/soc_nederlandse_adel/info.
- ³⁹⁸ P. Weiler, *Urkundenbuch des Stiftes Xanten*, 1935, dl. I, nr. 218; M. Willemsen, 'Oorkonden en bescheiden aangaande de kerk en het kapittel van St. Odiliënberg', in: *P.S.A.H.L.*, 1886, dl. 23, nr. 13.
- ³⁹⁹ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1867, dl. III, nr. 55.
- ⁴⁰⁰ H.A.S.Keulen, *Sankt Gereon*, Rep. u. HS 6, fol. 31v; H.A.E.K. Keulen, *Dom A II 55*, fol. 90.
- ⁴⁰¹ L.A.N.R.W., *Abteilung Westfalen*, Münster, klooster Cappenberg, oork. nr. 2.
- ⁴⁰² H. Hardenberg, *Het ontstaan van de vrijheid Tilburg*, 1955, p. 44-45.
- ⁴⁷³ J. Coldewey, *De heren van Kuyc*, 1096-1400. 1981, p. 55 en 230.
- ⁴⁰³ H. Hardenberg, *Het ontstaan van de vrijheid Tilburg*, 1955, p. 45.
- ⁴⁰⁴ J. de Fremery, *Cartularium van de abdij Mariënweerd*, 1890, nr. 42.
- ⁴⁰⁵ K. Flink, e.a., 'Klevische Städteprivilegien (1241-1609)', in: *Klever Archiv*, 1989, nr. 8, p. 383-385.
- ⁴⁰⁶ M. Smeets en W. Keyser-Schuurman, 'Inventaris van het archief van de Munsterabdij te Roermond, 1220-1797', 1974, in: *Rijksarchief in Limburg*, nr. 8, nr. 42.
- ⁴⁰⁷ H.A.E.K. Keulen, *Dom A II 55*, fol. 23; H.A.S.Keulen, *Sankt Gereon*, Rep. u. HS, 6 fol. 31.
- ⁴⁰⁸ S.A. Hasselt, archief Grevenbroek, nr. 1.
- ⁴⁰⁹ J. Schoonbroodt, *Inventaire analytique et chronologique des archives de l'abbaye du Val-St.-Lambert, Lez Liège*, 1875-1880, dl. I, nr. 181.
- ⁴¹⁰ M. Dillo en G. Van Syngel, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, 2000, dl. I, nr. 1207; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1962, d.p., dl. II, p. 14.
- ⁴¹¹ A.R.A. Brussel, aanwinsten 1917, nr. 107.
- ⁴¹² H.U.A. Utrecht, verzameling Van Buchell Booth, inv. nr. 12, fol. 53v-4; B.H.I.C. 's-Hertogenbosch, archief Stapelen, nr. 7.
- ⁴¹³ S. Muller Fz, *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht*, 1917-1922, dl. I, nr. 217;

- H.U.A. Utrecht, verzameling Van Buchell Booth, inv. nr. 3, fol. 63; W. Chevallereau, *Leerrede op het eerste eeuwgetij van Diepenheims kerkvernieuwing, 1779. Bijvoegsel: Stamchronycke des huises Diepenheim*.
- ⁴¹⁴ G. ter Kuile, *Oorkondenboek Overijssel*, 1967, dl. IV, nr. 891; J. Cuvelier, *Inventaire des archives de la ville de Louvain*, 1929, dl. I, p. 140-142, nr. 245bis.
- ⁴¹⁵ S. Muller Fz., *Regesten van het kapittel van St. Pieter*, 1891, nr. 287; L.A.N.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 180.
- ⁴¹⁶ L. Lahaye, *Inventaire analytique des chartes de la collégiale de Saint-Jean l'évangéliste à Liège*, 1933, nr. 204.
- ⁴¹⁷ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1867, dl. III, nr. 55.
- ⁴¹⁸ H.A.S. Keulen, Sankt Gereon Rep. u. HS 6, fol. 31v; H.A.E.K. Keulen, Dom A II 55, fol. 90.
- ⁴¹⁹ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1913, dl. III.2, nr. 3088; Th. Lacomblet, *Archiv der Geschichte der Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, p. 148-150.
- ⁴²⁰ R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, die Urkunden des Bisthums Münster, 1201- 1300*, 1871, dl. III, nr. 931.
- ⁴²¹ J. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, p. 35-48.
- ⁴²² Idem, p. 54.
- ⁴²³ G. Brom, *Bullarium Traiectense*, 1891, dl. I, nr. 387; J. Coldewey, 'Arnold van der Sluis, ridder, zijn afkomst en zijn nageslacht (ca. 1245-1296)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1967, jrg. 84, kol. 361-378).
- ⁴²⁴ G. Brom, *Bullarium Traiectense*, 1891, dl. I, nr. 387.
- ⁴²⁵ R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Munster, 1201- 1300*, 1871, dl. III, nr. 931.
- ⁴²⁶ L. Grabandt, *De heerlijkheid Diepenheim tot 1331*, 1998; V. Tschuschke, *Die Edelherren von Ahaus*, 2007.
- ⁴²⁷ Ds. W. Chevallereau, *Leerrede op het eerste eeuwgetij van Diepenheims kerkvernieuwing, 1779. Bijvoegsel: Stam-chronycke des huises Diepenheim*.
- ⁴²⁸ R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Munster, 1201- 1300*, 1871, dl. III, nr. 931.
- ⁴²⁹ J. de Fremery, *Cartularium Mariënweerd*, 1890, nr. 74; J. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van oorkonden betreffende de bisschoppen van Utrecht, 1301-1340*, 1937, nr. 129.
- ⁴³⁰ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1876, dl. III, nr. 48-51.
- ⁴³¹ Idem, nr. 48-51.
- ⁴³² Idem, nr. 51.
- ⁴³³ Idem, nr. 51.
- ⁴³⁴ Idem, nr. 51.
- ⁴³⁵ Idem, nr. 51.
- ⁴³⁶ Idem, nr. 51.
- ⁴³⁷ G. Despy, *Inventaire des archives de l'abbaye de Villers*, 1959, nr. 245.
- ⁴³⁸ Idem, nr. 298.
- ⁴³⁹ L. Lahaye, *Inventaire analytique des chartes de la collégiale de Saint-Jean l'évangéliste à Liège*, 1933, nr. 204.
- ⁴⁴⁰ G. Despy, *Inventaire des archives de l'abbaye de Villers*, 1959, nr. 367.
- ⁴⁴¹ Idem, nr. 368.
- ⁴⁴² J. Schoonbroodt, *Inventaire analytique et chronologique des archives de l'abbaye du Val-St.-Lambert, Lez Liège*, 1875-1880, dl. I, nr. 182.
- ⁴⁴³ S.A. Hasselt, archief Grevenbroek, nr. 1.
- ⁴⁴⁴ H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, 1979, dl. I.1, nr. 503.
- ⁴⁴⁵ R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1913, dl. III.2, nr. 3088.
- ⁴⁴⁶ Th. Lacomblet, *Archiv der Geschichte der Niederrheins*, 1840-1858, dl. II, p. 148-150.
- ⁴⁴⁷ H.A.E.K. Keulen, Dom A II 55, fol. 23v; H.A.S.Keulen Sankt Gereon Rep. u. HS, 6 fol. 31v.
- ⁴⁴⁸ L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1870, dl. IV, nr. 25.
- ⁴⁴⁹ H.A.E.K. Keulen, Dom A II 55, fol. 31v; H.A.S.Keulen, Sankt Gereon Rep. u. HS, 6 fol. 90.
- ⁴⁵⁰ *Averbode, abdij Averbode*, archief abdij Averbode, sectie I, nr. 346; H.A.S.Keulen, archief Domkapittel, oork. nr. 2/966.
- ⁴⁵¹ E. Wisplinghoff, *Urkunden und Quellen zur Geschichte von Stadt und Abtei Siegburg*, 1964, dl. I, nr. 210.
- ⁴⁵² L.A.N.R.W. Duisburg, archief abdij Camp. oork. nr. 319.
- ⁴⁵³ H.A.S. Keulen, Domarchief, oork. nr. 1/845.

Familie De Cock

Hoofdstuk VII: Oorsprong en positie van de familie De Cock in het Gelders adellijk landschap.

VII.1. Inleiding en stand van zaken.

In dit hoofdstuk worden de mogelijke afkomst en de ontwikkeling van het geslacht De Cock, met inbegrip van de familiale bezittingen en de rol van leden van dit geslacht als bestuurders, gereconstrueerd, binnen de context van de bestuurlijke ontwikkeling van de Tieler- en Bommelerwaarden tussen circa 1250 en circa 1500 als onderdeel van het graafschap/hertogdom Gelre. Getoond wordt daarbij hoe het ruime bronnenmateriaal en de methoden die mede dankzij dit onderzoek zijn aangescherpt, kunnen worden ingezet. Mogelijk kan daarmee recht worden gedaan aan de in het hoofdstuk Problematiek en Doelstelling aangehaalde overtuiging van Enklaar en Van Foreest, dat de familiegeschiedenis - mits gebaseerd op degelijke bronnen en methoden - een flinke bijdrage kan leveren aan de geschiedwetenschap.

In het onderzoek naar de familie De Cock zijn dankzij de grote hoeveelheid bronnen de mogelijkheden van de methoden in het bijzonder van het patri- en matrilineaire familie-onderzoek duidelijk geworden. Dit heeft duidelijk gemaakt, dat door de in ruime mate aanwezige gegevens uit die bronnen onmiskenbaar regels voor de getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden kunnen worden geformuleerd en dat het patri- en matrilineaire familiegebouw vorm kan worden gegeven. Die gegevens uit de bronnen, die regels voor de methoden en dat patri- en matrilineaire familie-onderzoek zijn gaande het onderzoek naar de oorsprong en de positie van de familie De Cock in het Gelders adellijk landschap tot wasdom gekomen en toegepast. Deze methoden en dat patri- en matrilineaire familie-onderzoek zijn, uit de aard der zaak ook op andere families toepasbaar.

In de 13de en 14de eeuw werden enige niet-edele vrijen uit de Tieler- en Bommelerwaarden, zoals De Cocks, tot leenmannen van de graaf van Gelre en Zutphen. Zo verkocht heer Rudolf de Cock op 5 augustus 1265¹ met toestemming van Rudolf, Hendrik, Gijsbrecht en Willem, zijn zoons, 't kasteel Rhenoy met alle toebehoren, leen van Otto, graaf van Gelre, aan de graaf voornoemd; op dezelfde dag² ruilde Rudolf met Otto de eigen goederen tussen Beesd en Leerdam, enerzijds, en tussen Lek en Linge, anderzijds, tegen de lage heerlijkheden Hier, Opijnen en Neerijnen; op 27 juli 1310³ droeg Jan *de Cock* van Hemert het huis te Hemert met alle toebehoren op aan Reinoud, graaf van Gelre, en ontving dit op dezelfde dag van dezelfde graaf weer terug in leen en op 11 november 1345⁴ werd heer Willem de Cock van Isendoorn na een eerdere opdracht met het huis en de hoge heerlijkheid IJzendoorn, met uitzondering van het halsrecht, door Reinoud II, hertog van Gelre en graaf van Zutphen beleend. Ondanks het verlies van de belangrijke allodiale goederen bleven De Cocks door het bezit van hun leengoederen en hun werkzaamheden in het bestuur en de rechtspraak - een duidelijke rol in de Tieler- en Bommelerwaarden spelen. Voor een goed begrip van de macht en rijkdom van het geslacht De Cock zal de basis daarvoor hieronder worden uiteengezet.

De machtsbasis van het geslacht De Cock was hoofdzakelijk in de Tieler- en Bommelerwaard gelegen. In geografisch opzicht was de Tielerwaard een geheel, dat in het noorden werd begrensd door Culemborg, Buren en de Neder-Betuwe en in het zuiden door de Waal. De afbakening aan de oost- en westzijde is minder eenduidig, met name daar de grenzen van de gerechten waaruit de Tielerwaard was opgebouwd tijdens de middeleeuwen nog aan verandering onderhevig waren. Ten aanzien van de afbakening van de Tielerwaard is het bovendien de vraag wat te doen met de hoge

heerlijkheden Acquoy en Dalem. De heerlijkheid Acquoy was nooit een Gelders leen. Het nam altijd een speciale positie in, aanvankelijk als een leen van de heerlijkheid Voorne en later van het graafschap Holland⁵. De heerlijkheid Dalem was van oudsher in het bezit van de heer van Arkel. Deze heerlijkheid werd op 22 maart 1423⁶ door Floris van Dalem, op bepaalde voorwaarden, aan Arnold van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, verkocht. Afsluitend ruilde Reinoud II, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, op 10 september 1339⁷, de dorpen Oudheusden, Vlijmen, Hedikhuizen en Engelen, tegen de stad Tiel en de dorpen Zandwijk en Herwaarden - een Brabantse enclave in Gelders gebied - met Jan III, hertog van Brabant en Limburg. Tiel, Zandwijk en Herwaarden, hoewel gelegen in de Tielerwaard, bleven nadien als afzonderlijk rechterambt een eigen positie behouden⁸. Rhenoy, Beesd en Marienweerd lagen als enige dorpen van het ambt Tieler- en Bommelerwaarden op de rechteroever van de Linge en daardoor in een uithoek van het gebied. Strikt geografisch geredeneerd lagen de drie dorpen noch in de Tielerwaard, noch in de Bommelerwaard, maar tussen de heerlijkheden Acquoy, Buren en Culemborg, enerzijds, en de Linge, anderzijds. De Tielerwaard werd dus aan de westzijde begrensd door de Vijfherenlanden en de heerlijkheid Acquoy, aan de noordzijde door de heerlijkheden Buren en Culemborg alsmede de Neder-Betuwe, en aan de zuidzijde door de Waal. Ook de Bommelerwaard was geografisch een aaneengesloten gebied. Deze waard werd aan noordzijde begrensd door de Waal en aan de oost-, zuid- en westzijde door de Maas.

Het bezit van de graaf van Gelre was in de 12de eeuw nog een samenraapsel van allerlei goederen en rechten. Hij kon dus zijn gezag nog niet over een aaneengesloten gebied laten gelden. Eerst op het eind van de 12de eeuw blijkt dat het totale gebied, waarover de graaf van plaats tot plaats op basis van verschillende rechten zijn gezag uitoefende, meer en meer als een geografische eenheid werd beschouwd. De graaf werd vanaf die tijd niet langer meer gezien als een bezitter van allerlei verschillende rechten, maar als een landsheer, die - voor iedereen binnen de grenzen van die geografische eenheid - het opperste wereldlijke gezag vertegenwoordigde. De verwerving van het stroomregaal in de tweede helft van de 12de eeuw, heeft het aaneensmeden van verschillende gebieden en rechten, die in de loop der jaren waren verworven, in een duidelijke stroomversnelling gebracht⁹. De graaf van Gelre zal uit bestuurlijke motieven de aldus gevormde graafschappen Gelre en Zutphen in kleinere gebieden, ambten, hebben opgedeeld. De rekening van het graafschap Gelre over 1294-1295 spreekt voor het eerst van de ambtman van de Tieler- en Bommelerwaarden¹⁰. Van de zijde van de landsheer ontstond in de eerste helft van de 14de eeuw de duidelijke behoefte om in de ambten tussen het niveau van de ambtman en dat van de gerechtsbesturen nog een bestuurlijk tussenlaag te creëren. Waarschijnlijk waren de ambtmannen alléén niet in staat om in het gehele ambt het contact met de ingezetenen te onderhouden. Bovendien reisde de ambtman steeds door het ambt heen en weer en verbleef hij soms ook buiten het ambt, hetgeen het overleg niet bevorderde¹¹. In 1327 werd door de graaf van Gelre bepaald dat er naast de acht schepenen te Zaltbommel, vier schepenen voor de Tielerwaard en vier voor de Bommelerwaard moesten zijn¹². Reeds in 1335 werd de situatie in de Tieler- en Bommelerwaarden opnieuw gewijzigd. Zowel in de Tieler- als de Bommelerwaard kwamen tweemaal acht schepenen. De Tielerwaard kreeg de beschikking over twee schepenbanken, te Deil en Tuil, respectievelijk voor de inwoners van de Linge- en de Waalkant, en de Bommelerwaard, te Driel en Zuilichem, respectievelijk voor de ingezetenen van Driel, Herwijnen, Onsel en Rossem en de ingezetenen van de rest van de Bommelerwaard. Elke schepenbank had dus zijn eigen invloedsfeer, die in dit ambt als 'ening'

werd aangeduid. De Tielerwaard en de Bommelerwaard hadden elk hun eigen bode en behoorden kerkelijk tot het bisdom Utrecht¹³.

Afbeelding VII.1: Kaart van de Tieler- en Bommelerwaard.

De Gelderse samenleving werd gevormd door vier standen te weten nobiles (edelen), ministerialen (vrije dienstlieden), niet-edele vrijen en horigen (onvrijen)¹⁴. De eerste drie standen, die van nobiles, ministerialen en niet-edele vrijen vormden de Gelderse ridderschap. Zij hadden en behielden elk hun eigen juridische standskenmerken en vormden samen de sociale topklaag van de samenleving.

De eerste stand - de nobiles (edelen) – werd gevormd door leden van de hoge adel. Hiertoe behoorden onder meer de geslachten Van den Bergh, Van Batenburg, Van Bronkhorst, Van Rheden en Van Wisch. Leden van deze families behoorden tot de oeradel en waren als zodanig schildboortig. Zij waren de gelijken van de graaf of hertog en werden in de oorkonden vaak aangeduid met edelheer of -vrouwe. Sommige door hen bestuurde gebieden in het graafschap Zutphen - Baar, Bergh, Bronkhorst en Wisch - werden zoals later blijkt bannerheerlijkheden genoemd. Soms hielden de nobiles hun bezit, bijvoorbeeld de heerlijkheid Batenburg, in leen van de keizer van Duitsland. Door hun hogere afkomst, hun cumulatie van bezit en hun grotere daadkracht konden de nobiles – Van Gelre en Van Kuyck - soms een landsheerlijke of bijna

een landsheerlijke rol gaan spelen. Voor het merendeel van bovengenoemde geslachten was dat niet weggelegd. In de middeleeuwen werd de benaming neef of nicht gebruikt om de leden van deze stand aan te geven. De vorsten, zoals de hertogen van Brabant, de graven van Holland, de graven/hertogen van Gelre en de graven van Vlaanderen, gebruikten de benaming neef of nicht om elkaar en alleen de leden van de hoge adel, zoals die van de geslachten Van den Bergh, Van Batenburg, Van Bronkhorst, Van Rheden en Van Wisch, te betitelen. Hier is altijd sprake van eenrichtingsverkeer. Het komt er op neer dat de vorsten en de vorstinnen de mannelijke en vrouwelijk leden van de nobiles betitelden met neef of nicht, maar nooit andersom. Naar analogie van neef werd ook de naam zwager, dat wil zeggen een ministeriaal of een niet-edele man die met een nobiles vrouw was gehuwd, ook door de vorsten en vorstinnen gebruikt.

De tweede stand - de ministerialen (vrije dienstlieden) - kwam tot stand in de late-middeleeuwen door een verschuiving van de stand van de horigen naar die van de ministerialen. Daar het om juridische standen ging was voor een overstap een verklaring van de rechtbank nodig. Voor wie het kon betalen bleek die overstap niet moeilijk. Gelre raakte daardoor weldra bevolkt met zogenaamde ministerialen. In feite waren dit dus boeren die zich uit de horigheid hadden vrijgekocht en in de ministerialiteit waren overgegaan. Hun keurmedeplichtige grond was meestal bij hun eigen standsverbetering ook van status veranderd en erftijnsplichtig geworden. De stand van de ministerialen was van de drie standen der vrijen het meest bevoorrecht. Uit deze stand werden de mensen voor de verantwoordelijke functies gerekruteerd.

De derde stand - de niet-edele vrijen - werd gevormd door een vrij talrijke groep van grondbezitters. Zij behoorden niet tot de nobiles en niet tot de ministerialen. Het waren grondbezitters die leefden in het Middennederlandse rivierengebied. Zij waren weerbare boeren die door het Frankische rijksgezag waren neergezet in het grensgebied met de Friezen. De grondbezitters moesten het land zowel bewerken als beschermen. Zij waren geen edelen daarvan werd verwacht dat die hun eigen broek ophielden. Deze grondbezitters dankten een extra hoog weergeld aan koninklijk ingrijpen, hetgeen voor een echte edelman niet nodig zou zijn geweest. In het Middennederlandse rivieren gebied gingen zij als (heren) boeren functioneren.

Horigen (onvrijen) vormden de vierde stand. De gebruikelijke vorm van horigheid in Gelderland was de keurmedeplichtigheid. Daarbij moest bij het sterven van de keurmedige het beste stuk van de boedel aan de heer worden afgestaan.

Het behoren tot de ridderschap, opengesteld voor de nobiles, ministerialen en niet-edele vrijen, was niet een kwestie van juridische stand, maar van sociale klasse. Om tot de ridderschap te behoren, als ridder of knape, moest men rijk genoeg zijn om de privégrond niet met eigen hand te moeten bewerken en voorts te kunnen beschikken over een paard en harnas. De onvrijen bewerkten hun land met eigen hand, maar de ridders en knapen lieten dat, aangezien het niet paste bij een ridderlijke wijze van leven, door ondergeschikten doen. Daarbij paste wel de krijgsdienst te paard en verder ook het beheer van een landgoed of het bestuur van een deel van een graafschap of hertogdom, als richter of ambtman.

De derde stand, naast nobiles en ministerialen, werd in de steden en op het platte land van het Middennederlandse rivierengebied, gevormd door de niet-edele vrijen. Ze kwamen vooral voor in de Over- en Nederbetuwe, de Tieler- en Bommelerwaarden, het Land van Maas en Waal en het Rijk van Nijmegen. Als vrije boeren hadden zij zich kunnen handhaven en waren op vruchtbare grond tot welvaart gekomen. Deze bezitters van grond, die eeuwenlang onzichtbaar waren in de bronnen voor de geschiedenis, leefden daar vermoedelijk al sinds de Karolingische tijd als

vrije boeren en grondbezitters. Zij werden door een bestuurlijk vacuum heel weinig gehinderd door landsheerlijk of kerkelijk gezag. Het handgemeen tussen Floris van Holland, enerzijds, en Godfried en Herman van Kuyc, anderzijds, op 7 november 1133, heeft het bestuurlijk vacuum verdiept. Als gevolg hiervan liet eerstgenoemde het leven. In de daaropvolgende strafexpeditie begin 1134 door Lotharius III, keizer van Duitsland en Dirk VI, graaf van Holland, werden Herman en Godfried van Kuyc verdreven en werden de burcht te Arnsberg bezet en die te Malsen en Cuijk verwoest. Na de dood van Lotharius III eind 1137 keerden Herman en Godfried terug naar hun rijkslenen, respectievelijk het graafschap Arnsberg en het land van Cuijk, waarna zij vrede sloten met Dirk VI. De positie van het geslacht Van Kuyc was door deze affaire duidelijk verzwakt. Hun aspiraties om een landsheerlijk bestuur te vormen waren hiermee vervlogen. Geleidelijk aan gingen ook, aanvankelijk door schenkingen, maar vervolgens door broederdelingen en huwelijksvoorwaarden veel goederen verloren.

De Tieler- en Bommelerwaarden, welke door de heerlijkheid Arkel van het graafschap Holland, door de heerlijkheden Culemborg en Buren van het bisdom Utrecht en door de Maas van het hertogdom Brabant geheel werden gescheiden, lagen volledig open naar het graafschap Gelre. Geleidelijk aan is de graaf van Gelre begonnen zijn invloed in dit gebied te vergroten. Ook de niet-edele vrijen, die eeuwenlang in de bronnen voor de geschiedenis onzichtbaar waren geweest, kwamen nu in beeld. Pas toen de graaf c.q. hertog van Gelre, in de 13de en 14de eeuw zijn oog op dit gebied liet vallen, werd het voor deze groep niet-edelen interessant om een rol in diens omgeving te gaan spelen. Zij droegen hun allodia (eigen goederen) aan hem op om ze van hem weer in leen terug te ontvangen.

De belangrijke middeleeuwse adellijke families kunnen soms met behulp van een diep gravend genealogisch onderzoek tot ongeveer 1200 worden teruggevoerd. Veelal fragmentarisch en voorzien van de nodige vraagtekens. Dat is vaak voldoende om een redelijk staketsel van de onderzochte familie te bouwen. Voor wat betreft de familie De Cock is dit echter niet het geval. Vóór het jaar 1250 is geen enkel gegeven gevonden, dat de oudere generaties in beeld kan brengen. Dat is, aangezien de familie toen al uitgebreide goederencomplexen in bezit had, vreemd. Het zou heel goed kunnen, gezien het bovenstaande, dat de vroege vertegenwoordigers van het geslacht De Cock als niet-edele vrijen uit het graafschap Blois afkomstig waren. Als levende herinnering daaraan gebruikten zij mogelijk het wapen van de graven van Blois uit het huis Châtillon met een leeg schildhoofd.

Om toch de vier mogelijke oudste takken van de familie De Cock - De Cock van Waardenburg, De Cock van Hemert, Van Tuil en Van Haaften - op basis van de bronnen (1265, 1281 en 1282), getuigenissen, vernoemingen en bewapeningen alsmede rangorden vorm te geven is een gedeeltelijk hypothetisch geneagram opgezet (Geneagram Algemeen 01.1). De vererving van de hoge en lage heerlijkheid Hemert (leen van Altena) en de hoge en lage heerlijkheid Rhenoy (leen van Kuyc) spelen hierin eveneens een rol.

Over 'Het adellijk geslacht De Cock' is weinig gepubliceerd dat de toets der kritiek kan doorstaan. Het merendeel van die publicaties geeft alleen stamreeksen en genealogieën. De bewijsvoering hiervoor ontbreekt meestal volledig, waardoor niet duidelijk wordt wat waarheid en wat verzinsel is. Het ontzenuwen van deze reeksen en genealogieën is onbegonnen werk. Het lijkt daarom verstandiger deze publicaties ter zijde te schuiven¹⁵ en de genealogie van het geslacht De Cock opnieuw van de grond af aan op te bouwen.

VII.2. Ambten.

De ambten, die zich in de loop van de 13de eeuw tot bestuursdistricten hadden ontwikkeld, kenden als kleinste bestuurseenheid het gerecht. Voor de indeling van de ambten in lokale eenheden komen ook nog andere eenheden in aanmerking, namelijk kerkelijke districten, zoals parochies of kerspelen, en gemeenschappen van geërfden, zoals marken, maalschappen of gemeenten¹⁶. Om deze kleine territoriale eenheden te onderscheiden kan dus gebruik worden gemaakt van een indeling in gerechten, kerspelen, marken en maalschappen. De marken en maalschappen, die in de bronnen voor de Tieler-en Bommelerwaarden nauwelijks voorkomen, vallen af. Zodoende blijven de kerspelen en de gerechten over als mogelijkheden. In de schepenakten en particuliere oorkonden uit het begin van de 14de eeuw, die zijn opgenomen in het cartularium van de abdij Mariënweerd, wordt de ligging van de goederen vrijwel altijd aangeduid met *in jurisdictione de X*, geen enkele maal *in parochia de X*¹⁷. De stukken bewaard in andere archieven laten een meer doordacht beeld zien, maar ook hier wordt vanaf het midden van de 15de eeuw het gerecht de meest gangbare aanduiding¹⁸. De indeling in gerechten sluit dus het meest direct aan op de laatmiddeleeuwse bronnen en lijkt ook in praktisch opzicht het meest aangewezen voor de indeling van de beide waarden¹⁹.

Het dagelijks bestuur van een gerecht werd in de Tieler- en Bommelerwaarden door twee of meer buurmeesters, die door de geërfden werden aangesteld, uitgeoefend. De meeste gerechten in de Tieler- en Bommelerwaarden waren echter dagelijkse of lage heerlijkheden. Hierdoor trad naast de buurmeesters een schout/rechter namens de dagelijkse heer op. In de praktijk van elke dag spraken de buurmeesters, al dan niet samen met de schout/rechter van de dagelijkse heer, alleen recht in eenvoudige zaken. De gewichtiger zaken stonden tot 1327 uitsluitend ter berechting van de schepenbank in Zaltbommel, daarna van de schepenbank in de Tielerwaard en die in de Bommelerwaard en vanaf 1335 van de schepenbanken te Deil en Tuil in de Tielerwaard en die te Driel en Zuilichem in de Bommelerwaard²⁰.

VII.3. Stads- en landrechten.

Het oudste stads- en landrecht, uitgevaardigd door Reinoud I, graaf van Gelre, dateert van 1316²¹. Dit was voor de stad Zaltbommel, en ook de Tieler- en Bommelerwaarden bestemd. Het was niet bestemd voor Asperen, Hedel, Tiel, Zandwijk en Herwaarden, alsmede *aliis villis*. Asperen en Hedel waren hoge heerlijkheden. Tiel, Zandwijk en Herwaarden behoorden nog tot Brabant. Met *aliis villis* werden waarschijnlijk de dorpen Ammerzoden, Nederhemert en Poederroijen, ook hoge heerlijkheden, bedoeld. In dit stads- en landrecht werden onder andere boetes vastgelegd op het toebrengen van verwondingen van een lid lang en een nagel diep en op een vuistslag. Pleegde een inwoner van de Tieler- en Bommelerwaarden een dergelijke euvel daad dan was hij een boete aan de graaf of de hoge heer verschuldigd. Een inwoner van Zaltbommel daarentegen moest daarvoor voor de schepenen in die stad terechtstaan. Over de goederen van Zaltbommelse burgers, die in de Tieler- en Bommelerwaarden waren gelegen, moest eveneens voor de Bommelse schepenen recht worden gesproken. Vervolgens is het stads- en landrecht van Zaltbommel, alsmede dat van de Tieler- en Bommelerwaarden uit 1327²² van belang. Hier wordt onder andere de boete, ten behoeve van het slachtoffer en de graaf of de hoge heer, op een vuistslag vastgesteld. Op de goederen in het bezit van Zaltbommelse burgers in de Tieler- en Bommelerwaarden mocht alleen door de Zaltbommelse schepenbank beslag wor-

den gelegd. De aangeklaagde burger moest dan ook voor deze schepenbank terecht staan. Zaltbommelse burgers in het bezit van goederen in de Tieler- en Bommelerwaarden moesten, voor het onderhoud van de dijken, sloten en sluizen, zoals het de plaatselijke heemraden goeddunkt, hun aandeel in de lasten betalen. Het landrecht voor de Tieler- en Bommelerwaarden uit 1335²³ hield een beperking van de rechten van de dagelijkse heer in. In dit jaar kregen zowel de Tieler- als de Bommelerwaard de beschikking over twee eigen schepenbanken, respectievelijk voor de Tielerwaard te Deil en Tuil, en voor de Bommelerwaard te Driel en Zuilichem. De beperking hield in dat, op de dag dat de schepenbank in de vier genoemde dorpen zitting hield, de dagelijkse rechters geen boetes mochten opleggen of innen. De landbrief voor onder andere de Tieler- en Bommelerwaarden uit 1409²⁴ heeft geen nieuws voor de dagelijkse heren en zegt dat deze hun oude rechten behielden die zij van ouds hadden genoten.

Ook het dijkrecht van de Tielerwaard uit 1399²⁵ bevat nog gegevens over de rechten van de dagelijkse heer. Het bevat bepalingen over het schouwen en beheren van de bandijken rondom deze waard. De dijkgraaf en heemraden moesten na de schouw hun onderzoeksbevindingen aan de buurmeesters en schout van het dorp waarin de dijk gelegen was mededelen. De dijkgraaf en heemraden rapporteerden bijgevolg hun bevindingen aan het dorpsbestuur, dat in de dagelijkse heerlijkheid door de geërfden en de heer werd aangesteld. De dijkplichtigen in het dorp konden daarna de gesignaleerde gebreken herstellen. De dagelijkse heren uit de Tielerwaard verschijnen in het Lingegerecht uit 1459²⁶ als vertegenwoordigers van de geërfden van hun heerlijkheid. In een verdrag over de Boutensteinse sluis, waarvan twee versies respectievelijk uit 1426 en 1476²⁷ zijn bewaard, sluiten de heemraden van zes dorpen in de Tielerwaard, als vertegenwoordigers van de geërfden en dagelijkse heren van genoemde dorpen, een overeenkomst met de stad Zaltbommel. De dagelijkse heren van die dorpen traden hierbij op als zegelaars. Pas op het eind van de 16de eeuw is er sprake van een dagelijks landrecht voor de Tieler- en Bommelerwaarden²⁸. In het midden van de 17de eeuw blijkt, dat er nog steeds geen adequate codificatie van het recht van de dagelijkse heerlijkheid heeft plaatsgevonden. Al die tijd heeft men zich moeten behelpen met de artikelen die her en der verspreid in land- en dijkrechten waren te vinden en die niet bepaald uitmuntten in duidelijkheid. Met de regelmaat van de klok terugkerende opmerkingen als *de dagelijkse rechters blijven in al hun rechten, zoals zij die van ouds hadden genoten, gehandhaafd*, brengen niet meer duidelijkheid²⁹.

In een verordening van de schepenbank te Deil uit 1644³⁰ worden de wederzijdse verhoudingen tussen de dagelijkse en hoge heerlijkheden, enerzijds, en het ambt van de Tieler- en Bommelerwaarden, anderzijds, uit de doeken gedaan. Hieruit wordt ook duidelijk, dat er geen verschil bestond, ten aanzien van de grondbelasting, tussen de dagelijkse en hoge heerlijkheden. De ambtman had geen bevoegdheden over de molens, sluizen, weteringen, straten en alle andere dorpszaken. Ook wat betreft het omslaan van de kosten met betrekking tot de schouw van de molens, enz., was geen rol voor de ambtman weggelegd. Uitsluitend de dagelijkse heer mocht de boetes, die hiermee verband hielden, heffen en innen. De ambtslasten moesten zowel door de dagelijkse als de hoge heren over hun heerlijkheid worden omgeslagen. De hoge heerlijkheden echter waren vrijgesteld van de kosten die door de vier schepenbanken werden gemaakt, en ook van de bijdragen aan de salarissen van de dijkgraaf en heemraden. De hoge heerlijkheid voerde namelijk, als particuliere dijkstoel, een eigen schouw. De heer van Waardenburg mocht daarnaast nog recht spreken over schepen op de Waal, die aan de oevers van zijn heerlijkheid aanmeerden.

De verzamelde dorpssignaten geven een aardige indruk van de rechtspraak in de dagelijkse heerlijkheden. De rechtzaken, die in de dagelijkse heerlijkheid werden gevoerd, betroffen de contentieuze rechtspraak, dat wil zeggen de rechter doet uitspraak in de geschillen, en volontaire rechtspraak, dat wil zeggen de rechter regelt de zaken van administratieve aard. In het eerste geval betrof dit uitspraken na klachten met betrekking tot een onbetaalde schulden, achterstallige huren, niet nagekomen leveringscontracten, niet uitgevoerd aangenomen werken, achterstallige loonbetalingen, verwonden van vee en onrechtmatig in bezit nemen van gevonden voorwerpen. Ook een klacht tegen een tiendheffer, die de naburen hun jaarlijkse tiendmaaltijd had onthouden, werd daar in behandeling genomen. Om de aanklager schadeloos te stellen legde de schout van de dagelijkse heerlijkheid beslag op het roerend goed, de veldgewassen, het vee, de huisraad van de schuldenaar. Ging de schuld of schade de waarde van de roerende goederen van de aangeklaagde te boven, dan richtte de schout zich tot een schepenbank, die zowel op de roerende als onroerende goederen beslag konden leggen. Dit betrof vóór 1335 uitsluitend de schepenbank te Zaltbommel, maar daarna de schepenbanken te Deil en Tuil voor de Tielerwaard en die te Driel en Zuilichem voor de Bommelerwaard. In het tweede geval betrof dit de administratieve afhandeling van zaken als jaarrenten, borgstellingen, machtigingen, arbeidscontracten, pachtcontracten, huurcontracten, schuldbekentenissen, leveringscontracten en procestransporten. In sommige overeenkomsten was een strafbeding opgenomen in de vorm van een boete, terwijl ook een beding van reële executie voorkwam. Transport van onroerend goed kwam niet voor, aangezien dat tot 1335 uitsluitend tot de bevoegdheid van de Zaltbommelse schepenbank behoorde, en sinds genoemd jaar tot de bevoegdheid van de nieuw gevormde schepenbanken in de Tieler- en Bommelerwaarden³¹. De boetes opgelegd van wege de schending van de door de dagelijkse heer genoten rechten of wegens schending van de door de dagelijkse heer en heemraden gemaakte bepalingen komen geheel of gedeeltelijk aan de dagelijkse heer toe. Dit geldt ook voor de boetes voortvloeiend uit de dagelijkse rechtspraak.

VII.4. Heerlijkheden.

In januari van het jaar 1263³² is er in Tieler- en Bommelerwaarden voor het eerst iets te vinden dat in de richting wijst van het bestaan van een dagelijkse heerlijkheid. In die maand van dat jaar gaf Otto II, graaf van Gelre, de tienden, het dagelijkse gerecht en de dijschouw van 27 hoeven land te Rodengoie (bij Loevestein) aan edelheer Willem van Altena, ridder, in leen. Door deze belening, waarbij de graaf de hoge heerlijkheid aan zich hield, was de dagelijkse heerlijkheid Rodengoie ontstaan. Een vrijwel identiek geval deed zich voor op 5 augustus 1265 (Aanhangsels VII. a/b/c/d/e/f). Op die datum ruilde heer Rudolf de Cock zijn goederen, gelegen tussen Beesd en Leerdam, enerzijds, en die tussen de Lek en Linge, anderzijds, met Otto II, graaf van Gelre, tegen diens hoven Hiern, Opijnen en Neerijnen. Aangezien ook hier de graaf de hoge heerlijkheid aan zich hield kwamen er dus drie dagelijkse heerlijkheden. Deze drie heerlijkheden zijn afsplitsingen van het grafelijke rechtsgebied, dat oorspronkelijk naast de dagelijkse ook de hoge heerlijkheid omvatte³³. Daarmee komt het geslacht dat in deze studie centraal staat in beeld.

In een heerlijkheid was het overheidsgezag of een gedeelte daarvan in particuliere handen. Zij werden onderscheiden in dagelijkse en hoge heerlijkheden naar gelang de omvang van het overheidsgezag, dat door de bezitter van de dagelijkse of hoge heerlijkheid werd uitgeoefend. Tot de dagelijkse en hoge heerlijkheid behoor-

den de burgerlijke zaken en de strafbare feiten waarop lage boetes en tot de hoge heerlijkheid alle strafbare feiten waarop lijfstraffen stonden. In de Tieler- en Bommelerwaarden waren alle gerechten, met uitzondering van de hoge heerlijkheden Ammerzoden, Hedel, Nederhemert alsmede Poederoijen, dagelijkse heerlijkheden³⁴. Slechts enkele malen wordt er iets vernomen omtrent de omvang van het heerlijk gezag en de heerlijke rechten. In de middeleeuwse en in de 16de eeuwse stads-, land- en dijkrechten worden het heerlijk gezag en de heerlijke rechten in de dagelijkse heerlijkheid slechts zijdelings aangestipt³⁵.

Nà 1300 komen de gerechten in geografische zin veelvuldiger voor. Een groot aantal vermeldingen is te vinden in het cartularium van de abdij Mariënweerd, waarin een ruim aantal schepenoorkonden met betrekking tot overdrachten van onroerende goederen aan de abdij zijn opgenomen. Aanvankelijk vinden deze overdrachten plaats voor de schepenen te Zaltbommel, maar na 1327 voor de schepenen in de Tielerwaard en die in de Bommelerwaard en na 1336 ook voor de schepenen te Deil, Tuil, Driel of Zuilichem. Herhaaldelijk is in de beschrijving van de ligging van die goederen sprake van *in jurisdictione de X*. Gezien de preciese beschrijvingen van de ligging van het onroerend goed in het cartularium moeten de gerechten in het begin van de 14de eeuw al nauwkeurig begrensd zijn geweest. De gebruikte formulering *in jurisdictione* is dus geen nietszeggende plaatsaanduiding, maar geeft een duidelijk omgrensd gebied weer. Het geografisch kader van het later als dagelijkse heerlijkheid aangeduide gerecht bestond reeds in de tweede helft van de 13de eeuw³⁶.

VII.5. Overige heerlijke rechten.

De overige heerlijke rechten, die naast de rechtspraak werden genoten, werden in de oorkonden of afschriften daarvan meestal aangegeven onder de toevoeging het gerecht met alle toebehoren. Een toevoeging die de oplossing niet dichterbij brengt. In de handboeken wordt aan de dagelijkse heerlijkheid wel een hele serie andere rechten toegekend. Voorbeelden hiervan zijn het collatierecht, tiendrecht, tol-, veer- en visrecht, windrecht en de maaldwang, alsmede het recht van aanwas en opwas. Het is echter niet zeker of al deze rechten ook aan alle dagelijkse heerlijkheden in de Tieler- en Bommelerwaarden waren verbonden.

Onder collatierecht wordt het recht van de heer verstaan om een persoon als pastoor van de kerk aan te wijzen en voor benoeming aan de bisschop voor te dragen. De bisschop zal in de praktijk de voorgedragen persoon tot pastoor hebben benoemd. Volgens het kerkelijk recht kwam het collatierecht toe aan de stichter van de kerk en dat zal meestal de plaatselijke heer zijn geweest. In lang niet alle dagelijkse heerlijkheden was het collatierecht in handen van de heer, want ook verschillende geestelijke instellingen bezaten collatierechten. Indien zij niet zelf de stichter van de kerk waren moeten zij dit recht via de heer hebben verkregen. De heer kan ook het recht hebben om een vicaris - plaatsvervanger van de pastoor - voor te dragen. Oorspronkelijk is ook dit een kerkelijk en geen heerlijk recht. De heer kan dit recht, door zelf een vicarie te stichten, hebben verkregen. Dit laatste hield in dat hij inkomsten ter beschikking stelde voor het levensonderhoud van de vicaris. Het collatierecht gaf de heer niet alleen het recht tot het voordragen van de pastoor en vicaris, maar ook het recht om de koster en kerkmeester aan te stellen. Daarnaast bezat de dagelijkse heer het recht om de armenmeesters of Heilige Geestmeesters aan te stellen. Deze meesters beheerden de goederen en de fondsen van de Heilige Geesttafel, een instelling die tot doel had de armen van het dorp te helpen.

Ook het tiendrecht was van oorsprong een kerkelijk recht, dat tot een zakelijk recht was verworven. Hierdoor waren de tienden in de loop der tijden in handen gekomen van de meest uiteenlopende personen en instellingen. Een tiend was meestal het tiende gedeelte van de opbrengst van veldgewassen, vruchten, jongvee, enz., dat aan degene wiens grond men in gebruik had, als pacht, jaarlijks moest worden opgebracht. In veel gevallen zal de bezitter van het tiendrecht de plaatselijke kerk of heer zijn geweest. In de leenbrieven van de dagelijkse heerlijkheden wordt soms alleen van tienden gesproken zonder verdere aanduiding en soms worden ook de grenzen van de tiendblokken aangegeven. In het laatste geval bezat de heer slechts een gedeelte van de tienden, hetgeen in eerste geval moeilijker is uit te maken.

Ook andere rechten, zoals het tolrecht, het buitendijks (in rivieren en uiterwaarden) en het binnendijks (in weteringen en wielen) visrecht, het windrecht (het recht om een windmolen op te richten) en de maaldwang (het recht om de ingezetenen te dwingen op de windmolen van de heer te malen), het recht van aanwas (het recht op tegen de oever aangespoelde grond) en het recht van opwas (het recht op in de rivier opgekomen grond) waren nog rechten waarover de heer kon beschikken.

Op waterstaatkundig gebied bezat de dagelijkse heer eveneens rechten. Gezamenlijk met de buurmeesters had hij de bevoegdheid verordeningen te maken voor de schouw van de binnenlandse waterstaatkundige werken. Behoudens bij de dagelijkse en hoge heerlijkheden berustte deze bevoegdheid bij de dijkgraaf en diens heemraden. De buurmeesters en schout voerden de schouw over de binnenlandse waterstaatkundige werken, als de watergangen, sluizen en andere waterstaatkundige werken, uit. De dagelijkse heer trad hierbij op als de vertegenwoordiger van de geërfd en moest op de jaarlijkse afrekendag voor het financiële beheer verantwoording afleggen.

De top laag van nobiles, ministerialen en niet-edele vrijen in de Tieler- en Bommelerwaarden, die beschikte over echte stamgoederen en heerlijkheden, bestond uit een klein aantal personen. De gevolgde erfdelingspolitiek, waarbij de hoge en lage heerlijkheden met hun grondbezit onverdeeld bleven, leidde ertoe dat een grote hoeveelheid grond - circa 31% - in handen was geconcentreerd van deze relatief kleine groep. De absolute top van deze groep in de Tielerwaard was de heer van Waardenburg. Zijn grondbezit bedroeg circa 450 morgen (circa 3,75%), gelegen in zijn eigen machtsgebieden Hiern, Opijnen en Neerijnen. De stamhouders van de hoofdtakken van families als De Cock, Van Haaften, Van Herwijnen en Van Tuil, die meestal ook over een heerlijkheid beschikten, zaten qua grondbezit daar ruim onder. De voornaamsten onder hen beschikten waarschijnlijk gemiddeld over 150 à 250 morgen land³⁷.

In het mozaïek van emolumenten, waarop deze groep niet-edele vrijen hun sterke positie hadden gebouwd, springt één element duidelijk naar voren, namelijk de relatief hoge frequentie waarmee zij landsheerlijke ambten en functies bekleedden. Veel vaker dan leden van andere families komen zij bijvoorbeeld voor als raadsman of rentmeester van de graaf/hertog. Wellicht nog aantrekkelijker waren de ambten in de Tieler- en Bommelerwaarden. Deze ambten blijken meestentijds in handen van leden van bovengenoemde families te zijn geweest, die het ambtmanschap veelal voor langere tijd in pand wisten te krijgen. Weliswaar vereiste dit een grote investering van de pandnemer, ten bedrage van vele duizenden guldens, maar het versterkte zijn positie in hoge mate³⁸. Met het ambtmanschap verkreeg de pandnemer allereerst een inkomstenbron, die grote sommen gelds opleverde (boetes, leges, salarissen en andere ambtsemolumenten)³⁹. Behalve dat de pandnemer een mooie inkomstenbron kreeg, werd door het ambtmanschap bovendien ook zijn machtspositie op lokaal en regionaal niveau aanzienlijk versterkt, aangezien hij de vertegenwoordiger van de lands-

heer ter plaatste was geworden. Zijn machtspositie bereikte helemaal een grote hoogte als hij met het pand ook het recht verkreeg om lagere functionarissen aan te stellen. Als dezelfde persoon dan ook nog de dagelijkse rechtsmacht ter plaatse verwierf en de regalia, zoals het tol-, veer- en visrecht, de wind en molendwang, de accijns en gruit, in pand of in leen wist te krijgen, dan had hij naast een prachtige inkomstenbron ook bijna de bestuurlijke macht in handen, die hij weer kon gebruiken als middel om zijn financieel-economische macht te versterken. De directe en indirecte inkomsten uit zijn goederen- en machtcomplex kon deze schildboortige dan weer gebruiken voor een verdere accumulatie van ambten en goederen. De kleine groep niet-edele vrijen die een dergelijke positie wist te verwezenlijken kon hun financieel-economische kracht en hun bestuurlijk-juridische macht dus gebruiken om deze elkaar wederzijds te laten versterken. Daartoe moesten zij hun rechten, ambten en bezittingen wel concentreren in een bepaald gebied. De succesvolle families, zoals De Cock in Hiern, Opijnen en Neerijnen, hebben dit inderdaad gedaan. Hierdoor schoof er als het ware een bestuurlijke laag tussen de hertog en het betreffende gebied, welke voor de landsheer bijzonder ongunstig was⁴⁰.

VII.6. De familie Van Malsen.

In het rivierengebied had de familie Van Malsen tijdens de middeleeuwen een sterke machtspositie te Malsen (later Geldermalsen) opgebouwd. Zij beschikte in dit gebied over een uitgebreid goederenbezit. Deze sterke machtspositie te Malsen komt onder andere tot uitdrukking in de resten van een burcht die rond 1050 moet zijn gebouwd. Archeologen hebben de resten van deze burcht in 2007 in het centrum van Geldermalsen aangetroffen. Het burchtterrein was, op basis van de tot nu toe beschikbare gegevens, meer dan 100 m. in doorsnede. Het bestond uit een drie meter dikke tufstenen ringmuur met een brede gracht eromheen. Over de gebouwen op het burchtterrein, hoogstwaarschijnlijk een houten donjon, is niets bekend. Tufsteen, vulkanisch materiaal, was zeer zeldzaam. Het gebruik van tufsteen, dat van ver moest worden aangevoerd, duidt op een belangrijk verdedigingswerk met allure. Uit het uitgebreide wegennet rond de burcht blijkt verder dat het middeleeuwse, centraal gelegen, Malsen ook van strategisch belang was⁴¹.

De familie Van Malsen ging zich vanaf 1096 naar het land van Cuijk, een rijksleen, van Kuyc noemen. De familie verplaatste haar machtscentrum van Malsen naar Cuijk⁴². Ondanks de verplaatsing van het machtscentrum bleef de basis van de macht van de familie van Kuyc ook nadien vooral in het Lingegebied liggen. In de 12de eeuw bezaten de leden van dit geslacht Van Malsen niet alleen uitgebreide allodia in het rivierengebied, maar ook het graafschap Arnsberg, alsmede de heerlijkheden Cuijk, Boxtel en Herpen. Tevens bekleedden zij hoge kerkelijke posities. Zo is Andreas, (1096-1139), aartsdiaken voor de Kempen te Luik, kanunnik van Sint-Kruis te Luik, proost van Sint-Paulus te Luik, proost van Sint-Lambrecht te Luik en bisschop van Utrecht; Godfried, (1118-1134), proost van Sint-Severinus te Keulen, proost van Sint-Victor te Xanten, aartsbisschop-elekt van Keulen en kanunnik van Sint-Marie te Steinveld; Albert, (1174-1200), proost van Sint-Jan te Utrecht, aartsdiaken te Luik en bisschop van Luik. Ook sloten zij huwelijken met dochters uit de landsheerlijke families, zoals Herman van Malsen, (1057-ca.1080), met Ida van *Boulogne*, (1096)⁴³, Hendrik van Kuyc, (1096-1108), met Alverada van *Hochstaden*, (1108-1131) en Godfried van Kuyc, (1121-1158), met Jutta van Arnsberg, (1127-1128)⁴⁴. De familie Van Kuyc had in het rivierengebied een sterke positie, die niet of nauwelijks onderdeel was voor die van de hertogen van Brabant, graven van Gelre of

graven van Holland. In principe had de familie Van Kuyc zich tot een landsheerlijk geslacht kunnen ontwikkelen⁴⁵. In het algemeen wordt aangenomen dat deze ontwikkeling door de gebeurtenissen van 1133 een onverwacht halt werd toegeroepen. In dat jaar raakten de broers, Godfried en Herman van Kuyc, in conflict met Floris de Zwarte, (1110-1133)⁴⁶, een broer van de Dirk VI, graaf van Holland, (1108-1151)⁴⁷. Dirk en Floris waren zoons van Floris II, graaf van Holland, (1091-†1121), en Petronella van Saksen, (1123-†1144), dochter van Dirk, hertog van Opper-Lotharingen en Hedwig van Formbach. Petronella's moeder, Hedwig, had uit een eerder huwelijk met Gebhard, graaf van Supplinburg (†1075), een zoon Lotharius, die in 1125 roomskoning en in 1133 keizer van Duitsland werd. Petronella werd na het overlijden van Floris II voogdes over hun kinderen en bestuurdde het graafschap met vaste hand. Zij was politiek zeer actief en steunde in de jaren 1123-1125 keizer Lotharius, haar halfbroer, met een militaire expeditie in diens strijd tegen keizer Hendrik V van Duitsland. Bovendien mengde zij zich in 1119, na de dood van Boudewijn VII; in 1127, na de moord op Karel de Goede en in 1128 na de afzetting van Willem Clito, in de Vlaamse opvolging. Floris, de tweede zoon van Floris II, graaf van Holland, en Petronella van Saksen, toont de bekende trekken van de jongere zoon die, ongetrouwd blijvend, zonder duidelijke bezigheden en zonder deel van de vaderlijke erfenis, het zijn vader of in dit geval zijn broer duchtig lastig kon maken. In de vrijwel eigentijdse Egmondse Annalen komt Floris naar voren als een intelligente, innemende, maar ook eierzuchtige man. In de jaren tussen 1129 en 1133 was hij verwickeld in conflicten met Dirk VI, graaf van Holland, zijn broer, met Andreas, bisschop van Utrecht, en Godfried en Herman van Kuyc. Dit laatste conflict liep zo hoog op dat Floris op 7 november 1133 tijdens een handgemeen bij Utrecht werd gedood⁴⁸.

De Egmondse Annalen geven een genuanceerd beeld van de ruzie tussen Floris de Zwarte, enerzijds, en Godfried en Herman van Kuyc, anderzijds⁴⁹. Floris had - ondanks de weigering van Herman van Kuyc - zijn huwelijk met Heilwig van Rode, dochter van Arnold en Aleid van Malsen geprobeerd door te duwen. Ging dit niet goedschiks, door het aangaan van onderhandelingen of het aanbieden van geld, dan maar kwaadschiks, door dreigementen en geweld. Het is dus heel begrijpelijk dat Herman en Godfried, voor de verwoesting van hun goederen, Floris wilde straffen. Toen zij Floris bij Utrecht te pakken kregen hebben Godfried en Herman van Kuyc hem voor die verwoesting aansprakelijk gehouden en in een handgemeen gedood. Roomskoning Lotharius III was ongetwijfeld op de hoogte van de conflicten, tussen 1129 en 1133, van Floris de Zwarte met Dirk VI, graaf van Holland, diens broer, met Andreas van Kuyc, bisschop van Utrecht, alsmede met Godfried en Herman van Kuyc. De vraag is nu: heeft hij daadwerkelijk militair ingegrepen? Dirk VI, graaf van Holland, die ongewild van een wel erg lastig broertje was verlost zal vermoedelijk om dat verlies geen traan hebben gelaten. Mogelijk heeft Petronella, treurend over de dood van Floris, haar lievelingszoon, geprobeerd het vlammetje brandend te houden en Lotharius III, inmiddels keizer van Duitsland, haar halfbroer, en graaf Dirk, haar oudste zoon, aangezet tot een strafexpeditie tegen en een verbanning van Herman en Godfried van Kuyc. Het vermoeden bestaat, dat keizer Lotharius op de hofdag van 25 december 1133-1 januari 1134 de beslissing heeft genomen om graaf Herman van Kuyc en graaf Godfried van Arnsberg, als straf voor de doodslag op Floris de Zwarte, uit hun vaderland en van hun goederen, te verdrijven en te verbannen. Dit laatste zal dan in het voorjaar van 1134 hebben plaatsgevonden⁵⁰. Ook volgens de Egmondse annalen werden Herman en Godfried van Kuyc uit hun vaderland verdreven en verbannen. Mogelijk heeft keizer Lotharius het land van Cuijk en de graaf het rivie-

reng gebied voor zijn rekening genomen, waarbij mogelijk de burcht te Malsen en die te Cuijk werden verwoest. Het blijft natuurlijk heel goed mogelijk dat Floris de Zwarte de verwoesting van de burcht te Malsen al voor zijn rekening had genomen.

In 1131 had de familie Van Kuyc haar rijkslenen, bisschopszetel en allodia nog stevig in handen. Drie jaar later resteerde daar niet veel meer van. Godfried, aartsbisschop-elect van Keulen, werd nooit gewijd, terwijl Herman en Godfried van hun rijkslenen waren verdreven en verbannen. Herman en Godfried van Kuyc vielen dus terug op hun allodia in het rivierengebied. Terwijl de familie Van Kuyc kort daarvoor nog de aspiraties en mogelijkheden leek te hebben om zich tot landsheren te ontwikkelen, was deze kans nu volledig verkeken. Keizer Lotharius overleed in december 1137. Hierna keerden Herman en Godfried naar hun rijkslenen - het land van Cuijk en het graafschap Arnsberg - terug, en sloten zij vrede met Dirk VI, graaf van Holland, wiens leenmannen zij werden. In enkele jaren was de positie van het geslacht van Kuyc, in de Nederlanden, dus sterk verzwakt. Dit had bovendien tot gevolg dat - enkele uitzonderingen, zoals Albert van Kuyc, bisschop van Luik, (1196-1200), en Jutta van Nassau, vrouwe van Cuijk (1285-1313), echtgenote van Jan, heer van Cuik, daargelaten - slechts de lagere kerkelijke ambten voor hen openstonden en dat zij zich bij een huwelijk met kandidaten uit de niet-landsheerlijke adel tevreden moesten stellen. Desondanks bleef de familie Van Kuyc, samen met de families Van Altena, Van Arkel, Van Voorne, enz., tot de oeradel behoren. Zij bleven de gelijken van de graaf van Holland, de graaf van Gelre en de hertog van Brabant en werden in oorkonden vaak aangeduid met edelheer of -vrouwe.

De allodiale goederen van de familie Van Kuyc in het rivierengebied, lagen - voor zover dit nog valt te reconstrueren - in het gebied tussen de rivieren de Lek en de Waal begrensd door de gerechten Dalem en Zennewijnen, met een concentratie rond de rivier de Linge. De schenkingen van goederen in Enspijk, Deil, Beesd, Paveien, Geldermalsen, Buurmalsen, Tricht, Beusichem, Meteren en Zennewijnen die door de familie Van Kuyc aan geestelijke instellingen waren gedaan tonen dit duidelijk aan⁵¹. Ook de talrijke goederen in deze gerechten, die door de familie Van Kuyc in leen werden gegeven, zijn voorbeelden hiervan⁵². Daarnaast lagen ook de goederen, die bij broederdeling aan andere takken van de familie, zoals Van Arnsberg en Van Rietberg, Van Herpen en Van Boxtel, of bij uitboedeling aan andere families, zoals Van Voorne en De Cock, waren gekomen, in het Lingegebied. Het betrof goederen in Malsen, Wadenhoijen, Est, Meteren, Tricht, Deil, Acquoy, Beesd, Dalem, Kesteren en Rhenoy⁵³. De veronderstelling dat de families Van Arkel, Van Amstel, Van Buren en Van Voorne, hun goederen in dit gebied geheel of gedeeltelijk aan hun nauwe verwantschap met de familie Van Kuyc hadden te danken is zeer aannemelijk. De goederen, die van de familie Van Kuyc waren geweest, lagen, voor wat betreft de familie Van Arkel, te Dalem, Deil, Geldermalsen, Gellicum, Rumpst en Enspijk⁵⁴. De familie van Kuyc was haar goederen in het Lingegebied, hetzij door schenkingen, hetzij door broederdelingen, hetzij door uitboedeling, geleidelijk grotendeels kwijtgeraakt. Rond 1300 was van hun omvangrijke bezit in de Tielerwaard dan ook niet veel meer over. Toch resteerden er nog wel enige bezittingen, waarvan de heerlijkheid Meteren en Est ongetwijfeld de voornaamste was. Deze heerlijkheid is steeds in handen van de familie gebleven. In het begin van de 15de eeuw ging de heerlijkheid Meteren na Johanna van Kuyc, de laatste vrouwe van Cuijk, over op Elisabeth en Jan van Tiel, haar zuster en zwager⁵⁵.

VII.7. Familie De Cock (kok).

VII.7.1. Connectie familie Van Kuyc met familie De Cock.

De naam van de familie de Cock wordt, van 1250 tot 1310, afwisselend als Coc, de Coc, Coci, Cok, Cock, de Cock, Coco, Cocus, Koc, de Koc, Koch en Kock gespeld. Deze naam kan van de latijnse naam coquus = kok zijn afgeleid. Het is mogelijk, dat de heren Van Cuijk, als onderdeel van hun comitia Trajectensis - de functie van voogd en graaf van Utrecht - behalve over het schenkersambt ook over het koksambt hebben beschikt. Het schenkersambt is door de heren Van Cuijk in leen gegeven aan de heren van Beusichem. Dit blijkt onder andere uit de verkoop van de Cuijkse lenen in het sticht Utrecht, door Otto, heer van Cuijk ridder, op 27 januari 1327⁵⁶, aan Willem III, graaf van Holland, enz. Van deze verkoop wordt één leen uitgezonderd, namelijk het schenkersambt *Alse te dienen voor de nappe voor onsen heere den bisscop van Utrecht*. Hubrecht van Beusichem heeft dit ambt van Otto, heer van Cuijk, ridder, in leen. Het eventuele koksambt kan eveneens door de heren van Cuijk in achterleen zijn uitgegeven.

Het necrologium van Arnold van Vessem uit 1574 brengt ons misschien iets verder. Dit necrologium is het oudste bewaard gebleven dodenboek van de abdij van Berne, dat door Arnold van Vessem, abt van Berne, in 1574 is overgeschreven. Hij heeft dit werk, twee jaar nadat de abt en het convent van het klooster naar 's-Hertogenbosch in ballingschap zijn gegaan, voltooid. Hierin bevindt zich onderstaande inschrijving die - in het kader van de zoektocht naar de oudere generaties van het geslacht De Cock - een rol kan spelen.

Het necrologium van Arnold van Vessem uit 1574.

04.04., *secundo nonas aprilis*.

Commemoratio Ghisberti militis et I de uxoris pro quorum animabus Rodulphus filius eorum et duarum uxorem Rodolphi Ide et Gertrudis dedit nobis 10 solidos.

Afschr. : Mechelen, aartsbisdom Brussel-Mechelen, archief aartsbisdom Mechelen, necrologium Bernense, fol. 25.

Volgens † Georg van der Velden, O.Praem., de bewerker van het necrologium heeft Arnold van Vessem slechts een fraaie en zorgvuldig geschreven kopie van een ouder necrologium gemaakt. Hier lagen zeer oude dodenlijsten, met zelfs gegevens uit de twaalfde en de 13de eeuw, aan ten grondslag. De hoge ouderdom blijkt o.a. uit het feit, dat - in tegenstelling tot latere necrologia van andere abdijen die de namen ordenen in drie of vier categoriën - in het Bernse necrologium, evenals dat van het moederklooster Prémontré, de namen chronologisch zijn geordend. Van der Velden staat zijn gelijk door de bij de datum vermelde abt, prior, graaf, gravin, enz., zijn of haar plaats in de tijd te geven. Door dit monnikenwerk wordt duidelijk, dat de inschrijvingen circa 1150 beginnen. De vermelding van Gijsbrecht en Rudolf, met hun echtgenoten, is de eerste (oudste) inschrijving bij de desbetreffende datum. Het behoort dus qua tijd tot de mogelijkheid, dat Gijsbrecht en Rudolf - typisch De Cockse namen - uit het necrologium de grootvader en de vader van Rudolf I de Cock zijn geweest.

Afbeelding VII.2: (foto H.J.J. Vermeulen).

Rudolf I kan dan zijn gehuwd met een kleindochter van Hendrik II van Kuyc, (1158-1214), en Sophia van Rhenen, (1178-1203) oftewel een dochter van een *Hendrik van Kuyc*, de eventuele derde zoon van Hendrik en Sophia. Zij kan dit koksambt met de goederen te Rhenoy hebben meegebracht. Rudolf II de Cock, (1260-†1280), is dan vernoemd naar *Rudolf de Cock*, zijn grootvader van vaderszijde, en Hendrik de Cock, (1265-1309), zijn broeder, naar *Hendrik van Kuyc*, zijn grootvader van moederszijde (Geneagram Algemeen 01.1 alsmede Geneagrammen en Kwartierstaten Borgstelling 2)

De oorkonden uit/van 5 augustus 1265 (Aanhangsel VII.b/c); 1265 (Aanhangsel VII.d/e); 05-08.08.1265 (Aanhangsel VII.f); 1 mei 1280, 20 januari 1287 en 20 januari 1317⁵⁷ (Aanhangsel VII.g); spelen een belangrijke rol bij de tot standkoming van de gedachten over de hypothetische/werkelijke verwantschap in de vroege genealogie van de geslachten De Cock, Van Kuyc en Van Beusichem (Geneagram Algemeen 01.1). Op basis van bovenstaande oorkonden is ook een andere variant mogelijk (Geneagram Algemeen 01.2).

VII.7.2. Connectie families Van Haaften en Van Tuil met familie De Cock.

De vraag of en hoe de families Van Haaften en Van Tuil uit het geslacht De Cock zijn voortgekomen is moeilijk te beantwoorden. Een eerste aanwijzing is de verkoop

op 5 augustus 1265⁵⁸ van het kasteel bij Rhenoy en de ruil op dezelfde datum van de goederen tussen Beesd en Leerdam, alsmede die tussen de Lek en Linge met alle toebehoren, tegen de hoven Hiern, Opijnen en Neerijnen met alle toebehoren door Rudolf de Cock, ridder, en Otto, graaf van Gelre. De verwanten van Rudolf de Cock te weten Gijsbrecht van Tulen (Tuil), Jan de Cock (van Hemert) en Udo (Otto) van Havech (Haaften), ridders, zijn hierbij betrokken. De aanleiding hiervoor is, dat de naaste verwanten van Rudolf de Cock en Rudolf, Hendrik, Gijsbrecht en Willem, diens zoons, na hun dood problemen voor de dan regerende graaf van Gelre kunnen veroorzaken. Om zich hiertegen te beschermen zal Otto, graaf van Gelre, hebben geëist, dat de oudsten van elke tak waaruit de familie op dat moment bestond zouden getuigen. Niet alleen om hun instemming met de goederenruil tot uiting te brengen, maar ook om daarmee van hun eventuele rechten afstand te doen. Een volgende aanwijzing in dezelfde richting is een brief van 10 januari 1281⁵⁹ van Reinoud, graaf van Gelre en hertog van Limburg. Reinoud erkent bij deze gelegenheid, dat hij 900 kleine ponden Leuvens aan Thaddeus genaamd Willem, lombard te Den Bosch, schuldig is. Willem, heer van Horne, *Gerard*, heer van Batenburg, Otto, heer van Buren, Hendrik, heer van Gennep, Jan, genaamd Buc van Mere, edelheren, Alard van Driele, Jan *de Coc*, Willem Doys, *Theodericus*, voogd van Roermond, Wouter van Zolen (Zoelen), Rudolf *de Cock*, Rudolf van Hafte (Haaften) en Boudewijn van Driele, ridders, alsmede Peter van Thulen (Tuil), Nicolaas Tegnagel en Alexander van Rocheyrum, staan hierbij borg. Rudolf de Cock, Rudolf van Haaften en Peter van Tuil voeren hetzelfde wapen: Drie palen van vair met een schildhoofd. Bij Rudolf de Cock is het schildhoofd leeg, bij Rudolf van Haaften beladen met een barensteel van vijf hangers en bij Peter van Tuil beladen met (misschien) drie schelpen. De toenaam van de laatste twee is echter geen *De Cock*, maar volgens de tekst van de oorkonde Van Hafte en Van Thulen en volgens de randschriften van de zegels TUL en [TU]LLE.

Afbeelding VII.3 (foto A.A.J. van der Maat) (USB-stick)

1. Rudolf van Hafte (Haaften), ridder.
2. Rs. S(IGILLUM) E . TUL
3. Drie palen van vair en een schildhoofd, waarin een barensteel van vijf hangers.
4. Rond, .. mm.
5. Afhangend.
6. Geen tegenzegel.
7. 10.01.1281.
8. S.A.Lille, B. 1426/2330.

Afbeelding VII.4 (foto A.A.J. van der Maat) (USB-stick).

1. Peter van Thulen (Tuil), ridder.
2. Rs. + SI[G]..LUM .ETR[I] LLE
3. Drie palen van vair en een schildhoofd, waarin [drie schelpen].
4. Rond, ? mm.
5. Afhangend.
6. Geen tegenzegel.
7. 10.01.1281.
8. S.A.Lille, B. 1426/2330.

Op 5 april 1282⁶⁰ erkent Reinoud, graaf van Gelre en hertog van Limburg, aan

Thaddeus Cavenson, burger van Asti, genaamd Willem, lombard te Den Bosch, 3.000 pond Leuvens schuldig te zijn. Hierbij zijn Jan *de Koc* (Cock), Rudolf *de Coc* (Cock), Rudolf van Haveten (Haaften), ridders, alsmede Hendrik *de Coc* (Cock) en Peter van Tule (Tuil), knapen, samen met nog 20 andere edelheren, ridders en knapen, opnieuw borg voor de graaf van Gelre en hertog van Limburg. Een volgende aanwijzing, verborgen in de schepenbrief van 15 september 1292⁶¹, is het magescheid van 15 augustus 1291 tussen vrouwe Hadewig, weduwe van wijlen heer Gerard van Rossem, en hun kinderen, enerzijds, en Gerard, zoon van wijlen heer Gerard van Rossem, anderzijds, door Rudolf de Cock en Rudolf van Haaften, ridders. De familie Van Haaften voerde hetzelfde wapen als de familie De Cock, maar wel met een barensteel in het schildhoofd. Op basis van dit gegeven zou de familie Van Haaften de oudste jongere tak van de familie De Cock kunnen zijn geweest. De verschillende takken van de familie De Cock brachten alléén maar variaties in het schildhoofd van hun wapen aan. De barensteel, meestal als een breuk op een breuk, werd pas veel later en alleen door jongere takken, zoals De Cock van Neerijnen, De Cock van Nieuwaal en De Cock van Hemert, gebruikt.

VII.7.3. Herkomst familie De Cock.

Over de herkomst van de familie De Cock is niet veel bekend. Er is sprake van een Gijsbrecht de Cock van Hemert in 1250⁶² en een Gijsbrecht de Cock in 1258⁶³. In 1265⁶⁴ verschijnen Rudolf I de Cock, met Rudolf, Hendrik, Gijsbrecht en Willem, diens zoons, op het toneel. Rudolf I de Cock, een vrij man, blijkt dan in het bezit van van de dagelijkse en hoge heerlijkheid van het huis te Rhenoy met alle toebehoren, als leen van de graaf van Gelre. Ook is hij in het bezit van allodiale goederen tussen Beesd en Leerdam, alsmede tussen de Lek en Linge. Hij heeft dus reeds een stevige positie opgebouwd. Gezien het feit, dat de gerechten Beesd en Rhenoy midden in oud Cuijks gebied liggen is het niet onredelijk om aan te nemen, dat deze goederen ook van Cuijkse oorsprong zijn. Zoals de goederen in het gerecht Acquoy via een huwelijk naar de familie Van Voorne zijn gegaan, kunnen de goederen in de gerechten Beesd en Rhenoy ook middels een huwelijk aan de familie De Cock zijn gekomen. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat Jan, *heer* van Cuijk, knape, bij de ruil op 2 augustus 1265⁶⁵ getuige is voor Otto, graaf van Gelre. Door de ruil en de aankoop van bovengenoemde goederen breidt de graaf zijn machtspositie in dit gedeelte van het niemandsland uit en grendelt dit gebied af voor mogelijke Arkelse of Hollandse expansie.

De leden van de familie De Cock spelen, gezien hun goederen en huwelijken, al direct vanaf de vroegste vermeldingen een vooraanstaande rol in de middeleeuwse samenleving. Hierna zal een poging worden gewaagd om de plek in de samenleving, die deze rol rechtvaardigt, te verduidelijken. De bovengenoemde leden van het geslacht De Cock zijn de eerste representanten die, met naam en toenaam, in schriftelijke bronnen worden vermeld. De prille generaties zijn in de nevelen van de vroege middeleeuwen verborgen. Over deze generaties is niet veel gepubliceerd en bij wat er met twee voorbeelden is neergeschreven kunnen de nodige vraagtekens worden gezet. Het geschrevene lijkt vooral aan de fantasie te zijn ontsproten, zoals uit het volgende met opzet gekozen lange citaat uit een 19de eeuws artikel blijkt.

In de 19de eeuw werd over de herkomst van het geslacht flink geromantiseerd, zoals blijkt uit het eerste citaat ontleend aan de publicatie van C. van Leemkolk⁶⁶.

‘In het midden van de 13de eeuw leefde te Rhenoy een edelman met name Rudolf, gezegd de Cock, die heerlijke goederen bezat tusschen Beesd en Leerdam en de rivieren de Lek en Linge. Gesproten uit het beroemde huis van Chatillon, graven van Blois, althans hetzelfde wapen voerende, dankte hij, volgens de overlevering, aan eene eigenaardige bijzonderheid den bijnaam Cock. Zijn vader, Raoul van Chatillon, had, zoo verhaalt hij, in zoo hoge maten den toorn van zijn leenheer opgewekt, dat deze hem Coquin (bengel, deugniet) had genoemd. Dat kon de fiere edelman niet dulden. Hij spande samen met enige andere edellieden, stak de oproervaan op en versloeg vroeg op een morgen ’s-konings troepen. *Le coq a chanté de bon matin*, zeide deze, toen hem zulks werd geboodschapt, maar Raoul zich dien schimpnaam tot ene eer rekenende, bleef sedert den naam van Cock of Cocq voeren. Genoodzaakt tot de vlucht, nam hij de wijk bij zijn nicht Philippote van Dammartin, tweede vrouw van graaf Otto II van Gelre, en huwde kort daarna de dochter van den heer van Kuijk, door welk huwelijk, zoo wel als door aankoop, hij den eigendom verkreeg van bovengemelde goederen. Zij zoon Rudolf ruilde ze in 1265 met graaf Otto van Gelre tegen Hiern, Neerijnen en Opijnen, alle 's-graven bijzondere eigendommen, gelegen in de Tielerwaard’.

In dit duistere verhaal wordt een afstamming van het geslacht De Cock uit het geslacht Van Chatillon verondersteld. Hiervoor wordt geen enkel doorslaggevend argument laat staat een enkel bewijs aangevoerd. Het geschrevene wordt hierdoor op zijn minst ongeloofwaardig en dient daarom in de categorie mythevorming te worden ondergebracht.

Het tweede citaat, ontleend aan een publicatie van Van Goelst Meyer⁶⁷, is opgebouwd uit een samenraapsel van bestaande en niet-bestaande personen, van gesloten en niet-gesloten huwelijken en van juiste en onjuiste goederenverervingen.

‘Graaf Gerard II *van Gelre* had onder andere een dochter, Jolanda genaamd, die tweemaal huwde. Haar eerste echtgenoot was Ides, graaf van Soissons. Na diens dood hertrouwde zij met Boudewijn van Henegouwen. Uit dit huwelijk werd Jolanda van Henegouwen geboren. Ook zij huwde tweemaal. Haar tweede echtgenoot was Hugo de Châtillon. Uit dit huwelijk kwam Reinoud de Châtillon voort, die met een zekere jonkvrouw Coucy huwde. Uit laatstgenoemd huwelijk kwam Rudolph de Cock voort. De goederen, die hij hier bezat, waren afkomstig van een schenking door de graaf van Gelre aan diens dochter Jolande. Haar zoon Gerard erfde de Waalkant, de huidige Bommelerwaard, haar andere zoon, Hendrik, erfde de toenmalige Bommeler- en Tielerwaard. Dit is ruwweg het gebied tussen Haaften en Tiel, waarschijnlijk dus zonder het gebied tussen Waardenburg en Opijnen. De dochter Jolanda, Jolenta, erfde de grond rond Rhenoy. Rudolph de Cock erfde uiteindelijk alle bovengenoemde goederen en hij liet in 1265 de houten sterkte Waardenburg bouwen. Rudolph de Cock, eigenlijke naam Raoul de Châtillon, was de eerste van zijn geslacht die de geslachtsnaam de Châtillon wegliet en zich De Cock ging noemen’.

Door het volledige gebrek aan bewijs wordt de indruk gewekt, dat alles uit de duim is gezogen. Waarheid en verdictsel zijn niet van elkaar te onderscheiden. Het is duidelijk dat de genealogie, als doordacht vak, niet gebaat is bij een dergelijke benadering. In het navolgende zal worden getracht, met bewijzen en argumenten een betrouwbare reconstructie van de vroege generaties van het geslacht De Cock te maken. In het register in folio met de letter A, berustende in de rekenkamer van

Gelderland, komen deze vroege generaties van het geslacht De Cock en meer specifiek van de tak De Cock van Waardenburg in de vorm van een kroniek voor (Aanhangsel VII.a). De voornoemde kroniek is doorspekt met afschriften van oorkonden en gegevens betreffende de vroege generaties van het geslacht De Cock⁶⁸. Tijdens de behandeling van deze generaties, zullen de gegevens uit deze kroniek op hun betrouwbaarheid worden getoetst. Uiteraard kan ook de tekst in deze kroniek mystificaties, beeldvertekeningen en *invented traditions* bevatten.

De leden van het geslacht De Cock worden door de landsheren nooit neef of nicht genoemd⁶⁹. De scheiding is al bij een van de vroegste vermeldingen van leden van het geslacht De Cock op 10 januari 1281⁷⁰ duidelijk. Jan en Rudolf de Cock zijn in de groep van de ridders en niet in die van de edelheren opgenomen. Ook in de 14de en 15de eeuw worden geen leden van het geslacht De Cock edelheer of -vrouwe genoemd. De leden van het geslacht de Cock behoren in deze eeuwen dus niet tot de stand van de nobiles. In een iets latere periode voeren enige dochters uit het geslacht de Cock de titel vrouwe vóór hun voornaam⁷¹. Dit heeft echter niets met hun mogelijke afstamming uit een geslacht van nobiles te maken. Zij voerden deze titel alleen als echtgenote of weduwe van een ridder. Ook worden de leden van het geslacht De Cock nooit ministerialen genoemd. Alleen de aartsbisschop van Keulen, Wicbold, maakt op deze regel een wonderlijke, onbegrepen uitzondering. Hij noemt op 21 juli 1301⁷² edelheer Rudolf II de Cock, ridder, die hij als zijn leenman aanneemt, zijn ministeriaal. Het zal dus duidelijk zijn, dat de leden van het geslacht De Cock niet tot de groep van de nobiles noch tot de groep van de ministerialen, maar tot de groep van de vrije edelen behoren.

Op het eind van de 13de eeuw splitst de familie De Cock zich in verschillende takken. Dit zijn de takken De Cock van Waardenburg, De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem en De Cock van Neerijnen. In het merendeel van de gevallen heeft de graaf/hertog van Gelre de hoge rechtsmacht van hun heerlijkheden aan zich gehouden. Alleen met de heerlijkheden IJzendoorn en Hemert is het geslacht De Cock in het bezit van de dagelijkse en hoge heerlijkheid.

In het begin van de tweede helft van de 13de eeuw vindt er een verkoop en ruil van goederen plaats in de Tielerwaard door de familie De Cock aan/met de graaf Gelre en Zutphen. Van de verkoop door Rudolf I de Cock van Waardenburg, (1265-†1280), van het huis te Rhenoy met alle toebehoren aan Otto II, graaf van Gelre en Zutphen, (1229-1271), van de ruil door dezelfde Rudolf I met dezelfde graaf Otto II van goederen tussen Beesd en Leerdam, alsmede tussen de Lek en de Linge tegen de hoven Hiern, Neerijnen en Opijnen zijn afschriften van drie oorkonden over gebleven. In de eerste oorkonde van 5 augustus 1265⁷³ verklaart Rudolf I de Cock, ridder, dat hij met toestemming van Rudolf II, Hendrik, Gijsbrecht en Willem, zijn zoons, het huis te Rhenoy met alle toebehoren, welke goederen hij van Otto II, graaf van Gelre en Zutphen, in leen hield, aan de graaf voornoemd heeft verkocht (Aanhangsel VI.b/c). Vervolgens meldt Rudolf I de Cock, ridder, in een oorkonde van dezelfde datum, dat hij zijn goederen tussen Beesd en Leerdam, alsmede die tussen de Lek en Linge met alle toebehoren met Otto II, graaf van Gelre en Zutphen tegen de hoeven Hiern, Opijnen en Neerijnen met alle toebehoren, met uitzondering van de hoge heerlijkheid en de hof te Meteren, heeft geruild (Aanhangsel VI.d/e). In de beleningsoorkonde van 1265, *feria post Petri ad Vincula*⁷⁴, meldt dezelfde graaf van Gelre, dat hij met toestemming van Philippa van St. Pol, zijn echtgenote, drie hoeven genaamd Hiern, Opijnen en Neerijnen met alle toebehoren, waaronder de dagelijkse en hoge heerlijkheid met enige beperkingen met Rudolf de Cock, ridder, tegen de dagelijkse en hoge heerlijkheid van het huis te Rhenoy met alle toebehoren, heeft geruild (Aan-

hangsel VII.f). Hiervan zijn Rudolf, abt van Mariënweerd, Ricold van Ochten, Gerard van Batenburg, Willem van Hernen, Willem van Bronkhorst, Otto van Zoelen, Jan van Groesbeek, Willem van Tegelen, Otto van Haaften, ridders, en Jan van Kuyc, knape, getuigen. Het eerste bezwaar tegen deze oorkonde is, dat de dagelijkse en hoge heerlijkheid van het huis te Rhenoy met alle toebehoren zijn verkocht en niet geruild. In feite waren het de goederen tussen Beesd en Leerdam en tussen de Lek en Linge met alle toebehoren die tegen de hoeven Hiern, Opijnen en Neerijnen met alle toebehoren werden geruild. Daarnaast valt het op, dat in de datumregel van de belenings-oorkonde - 1265, feria post Petri ad Vincula - iets moet zijn weggefallen. Normaliter staat achter feria een getal, zoals prima (zondag), secunda (maandag), enz. Het is dus duidelijk dat voor deze oorkonde een datum die past bij de data van de twee overige oorkonden moet worden gevonden. Aangezien de belening van Rudolf I door Otto II pas na de overdracht van de goederen kan hebben plaats gevonden zal de datum op zijn vroegst 5 augustus 1265 (feria quarta post Palmarum) en op zijn laatst op 8 augustus (feria septima post Palmarum) zijn geweest. Het lijkt erop dat de tekst van de belening een compilatie van bestaande teksten (en aanvullende gedachten) is.

VII.7.4. Heerlijkheid Waardenburg.

De elkaar opvolgende eigenaars van het huis te Waardenburg (Rudolf I, Rudolf II, Gerard I, Jan, Gerard II en Agnes de Cock) noemen zich vanaf 1265 tot 1429 circa 70 maal heer of vrouwe van Waardenburg. Er wordt geen enkele duidelijkheid verkregen of dit de dagelijkse en hoge heerlijkheid of alleen de dagelijkse heerlijkheid betreft. In alle beleningen is alleen sprake van de heerlijkheid Waardenburg met alle toebehoren zonder nadere specificatie. Waarschijnlijk heeft de graaf/hertog van Gelre de hoge heerlijkheid van Hiern en Neerijnen volledig aan zich gehouden. Eerst op 25 september 1532⁷⁵ geeft Karel van Egmond, hertog van Gelre en Gulik, graaf van Zutphen, de hoge heerlijkheid van Hiern en Neerijnen en in november 1532 de tienden te Hiern en Neerijnen mee aan Katharina van Gelre, zijn bastaarddochter, bij haar huwelijk met Walram van Arkel. Het huis te Waardenburg, alsmede de dagelijkse heerlijkheid van de gerechten Hiern en Neerijnen, afkomstig van de familie De Cock, geeft Gerard van Arkel, heer van Heukelom, Ammerzoden en de Merwede, aan Walram van Arkel, zijn broer.

VII.7.5. Heerlijkheid IJzendoorn.

De heren van IJzendoorn uit het geslacht De Cock (Willem I, Willem II, Wouter, Willem III en Jacob) noemen zich vanaf 1335 tot 1441 zeer regelmatig (circa 50 x) heer van IJzendoorn. Rudolf II de Cock koopt de goederen te IJzendoorn met alle toebehoren op 17 april 1280⁷⁶ van de edelheren Hendrik en Godfried van Ochten, broers. Deze goederen komen na de dood van Rudolf II aan Willem I de Cock van Batenburg, de tweede zoon uit zijn huwelijk met Margaretha van Batenburg. Ten tijde van de verkoop van de goederen te IJzendoorn door de gebroeders Van Ochten waren deze goederen allodiaal. Dit is de logische gevolgtrekking uit het feit, dat gemelde goederen niet in het oudste leenboek van Gelre uit 1326⁷⁷ zijn opgenomen. Uit de oorkonde van 11 november 1345⁷⁸, waarin Reinoud III, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, Willem II van IJzendoorn, ridder, met het huis te IJzendoorn, de dagelijkse en hoge heerlijkheid van het dorp IJzendoorn, uitgezonderd het halsrecht, met alle toebehoren beleent, wordt duidelijk dat tussen 1326 en 1345 de allodiale heerlijkheid IJzendoorn aan de graaf/hertog van Gelre, moet zijn opgedragen. De beleningen van

Wouter, circa 1361, en die van Willem III, circa 1400, die hierop zouden moeten volgen, zijn niet gevonden. De daaropvolgende belening, die van Jacob, heer van IJzendoorn, vindt op 28 augustus 1439⁷⁹ plaats. Ook Jacob wordt met het huis te IJzendoorn en de dagelijkse en hoge heerlijkheid van het dorp IJzendoorn met alle toebehoren beleend. Wanneer Jacob van Isendoorn op 9 februari 1441⁸⁰ van Arnold van Egmond, hertog van Gelre en Gulik, graaf van Zutphen, toestemming krijgt om de goederen te IJzendoorn aan Jacob van Riemsdijk te verkopen, is alleen sprake van het huis en de heerlijkheid IJzendoorn.

VII.7.6. Vrij-eigen versus leen van de founding fathers.

In beide gevallen zijn de *founding fathers*, Rudolf I de Cock, ridder, van de tak De Cock van Waardenburg, en Willem I de Cock van Batenburg, van de tak van De Cock van Isendoorn, in het bezit van allodiale goederen en de daarbij behorende dagelijkse en hoge heerlijkheden. Later zijn deze allodiale goederen aan de landsheer van Gelre opgedragen. De dagelijkse en hoge heerlijkheid van het huis te Rhenoy met alle toebehoren wordt al in 1265 van Otto II, graaf van Gelre en Zutphen, in leen gehouden. Het huis te IJzendoorn en de dagelijkse en hoge heerlijkheid van het dorp IJzendoorn wordt, na opdracht in 1345, van Reinoud III, graaf van Gelre en Zutphen, in leen ontvangen. De goederen te Rhenoy oorspronkelijk in het bezit van de Waardenburgs zijn vermoedelijk afkomstig van de edelheren Van Kuyc en goederen te IJzendoorn van de edelheren Van Ochten. De heren van Waardenburg en die van IJzendoorn huwen meestal met vrouwen uit edele geslachten. Rudolf I de Cock van Waardenburg huwt vermoedelijk met een dochter van edelheer Hendrik II, heer van Cuijk, ridder, Rudolf II, met *Mechteld* van Loon, Margaretha van Batenburg en Elisabeth van de Sluis, Gerard I met Johanna van Buren, Gerard II met Henrica van Culemborg en Agnes met heer Willem, heer van Broekhuizen. Willem I de Cock van Batenburg huwt met Mabelia van Heukelom, Willem II de Cock van Isendoorn met Arnolda van Keppel, Wouter met Hadewig van Montfoort, Willem III met Elsvena van Loenersloot, en Jacob met Johanna van Herlaar. De familie De Cock kan door het bezit van de hoge heerlijkheden, maar ook door hun vroege huwelijken met edelvrouwen tot de vrije edelen worden gerekend. Het feit, dat zij niet onder de nobiles noch onder de ministerialen worden genoemd, draagt hier zeker aan bij.

VII.8. Bronnen.

De belangrijkste bron van gegevens voor het geslacht De Cock is het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen in Het Gelders Archief te Arnhem. Daarnaast zijn talloze archieven, waarin gegevens werden vermoed, onderzocht. Die archieven hier allen te vermelden voert te ver. In deze studie komen zij stuk voor stuk aan bod. Ook het gedeelte van het archief van de familie De Cock van Opijnen, in het bezit van de familie d'Oultremont, op het kasteel Warfusé in Saint-George sur Meuse, is ingezien.

Tijdens het verzamelen van de gegevens bleek, dankzij het aanleggen van een cartotheek met meer dan 6.000 persoonskaarten, dat de familie De Cock veel uitgebreider in beeld te krijgen is dan tot nu toe werd aangenomen. Dit leidde niet alleen tot een verbreding van de genealogie, maar ook tot een verdieping van het inzicht. Om het onderzoek en de publicatie daarvan hanteerbaar te houden was beperking noodzakelijk. Die beperking werd gevonden in de tijd. De zoektocht naar gegevens eindigde omstreeks 1500. Naast de hoofdtak De Cock van Waardenburg, bestaat er een hele serie zijtakken, zoals De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De

Cock van Bruchem, De Cock van Neerijnen, De Cock van Delwijnen, De Cock van Hemert en De Cock van Kerkwijk. Al deze takken te behandelen viel buiten het bestek van dit onderzoek. Ondanks het betoog voor een volledig patri- en matrilineair familie-onderzoek is hier uit pragmatische overwegingen gekozen voor de uitwerking van de hoofdtak en de zijtakken afstammend van Rudolf I de Cock van Opijnen. Hierdoor is de keuze gevallen op de takken De Cock van Waardenburg, De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem en De Cock van Neerijnen. Een gelukkige bijkomstigheid is, dat de zijtakken De Cock van Delwijnen en De Cock van Kerkwijk, in contrast met de tak De Cock van Hemert, pas na 1500 bloeien. De gegevens van de laatstgenoemde zijtak zijn natuurlijk wel gebruikt als aanvullende en toetsende bouwstenen.

VII.9. Getuigenissen.

In het vervolg van deze studie dringt zich de vraag op: spelen naast de bronnen eveneens de getuigenissen - zoals borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen - vernoemingen, bewapeningen en rangorden een duidelijke rol in het geslacht De Cock? Om die vraag te beantwoorden worden de verschillende typen getuigenissen behandeld.

VII.9.1. Borgstellingen.

Uit talrijke oorkonden en akten blijkt, dat bloedverwanten, zowel van vaders- als van moederszijde, als getuigen worden gevraagd. Meestal betreft dit de borgstelling bij beloften, verkopeningen, verpachtingen en verzoeningen, maar ook bij bevestigingen van de huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen. De verwanten staan hierbij garant voor de nakoming van de beloften, de betaling van de kooppenningen, betaling van de pachtpenningen en nakoming van de zakenafspraken. Ook kunnen zij volledig garant staan voor de naleving van de afspraken in de huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten oftewel voogdijstellingen. In voorkomende gevallen doen zij - als borg en/of getuige - afstand van hun rechten. De verwanten van beide zijden kunnen eveneens een verzoenende rol spelen. Zij worden dan aangesteld als scheidsrechters bij geschillen en nemen hierbij een sleutelpositie in. Daarnaast kan nog een hoofdscheidsrechter worden aangesteld die, in geval van onenigheid tussen de scheidsrechters, het laatste woord krijgt. In de praktijk is deze hoofdscheidsrechter vaak verwant aan beide partijen⁸¹. Van deze ter sprake gebrachte borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen zijn talrijke voorbeelden bewaard gebleven.

Borgstellingen hebben vaak betrekking op beloften tot schadeloosstelling. Zo belooft Jan van Waardenburg *van Nieuwaal* op 14 mei 1401⁸² om Willem de Cock van Neerijnen (zelfde generatie, maar ver familielid) van de borgstelling voor een betaling schadeloos te houden. Hetzelfde gebeurt op 10 april 1427⁸³, wanneer Jan, heer van Broekhuizen, Waardenburg en Ammerzoden, en Gerard, diens zoon, beloven om Dirk van Waardenburg *van Ophemert* (oudere generatie, achteroom van Jan) en op 23 september 1442⁸⁴ wanneer Jan van Rossem, zoon van heer Johan, heer van Zoelen, beloven om Arnold de Cock van Opijnen (zelfde generatie, maar ver familielid) van de borgstelling voor een betaling schadeloos te houden. De beloften kunnen ook betrekking hebben op de bevestiging van gemaakte afspraken. Zo belooft Jan van Beusichem en Culemborg, knape, op 19 oktober 1307⁸⁵, voor zich en voor Hubrecht, zijn zoon, verwekt bij Margaretha van Maurik, dochter van heer Gerard,

dat hij het kasteel Maurik, waarmee Hubrecht, door Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, is beleend als diens open huis te zullen bewaren. Jan, heer van Arkel, Arnold van Arkel, Hubrecht van Vianen, Hubrecht van Schonouwen, Steven van Beusichem, zoon van wijlen van wijlen heer Alard, ridders, Sweder van Abcoude, Sweder van Montfoort, Wouter van Zoelen, Dirk en Steven van Lienden, knapen, de borgen zijn allen familie (Geneagram Algemeen 02).

Borgstellingen spelen eveneens een belangrijke rol bij verkopen en verpachtingen. Wanneer heer Jan de Cock *van Hemert* op 27 maart 1281⁸⁶, met toestemming van Aleid, zijn echtgenote, zijn gehele tiend te Zennewijnen aan de proost en het convent van Mariënschoot aldaar verkoopt hebben heer Gerard van Rossem en heer Rudolf II, zijn verwanten (oudere generatie, oom (01.2) of achteroom (01.1) een duidelijke stem in het kapittel (Geneagram Algemeen 01.1 en 01.2, en De Cock van Waardenburg, p. 16). Ook bij de verpachtingen door de deken en het kapittel van Sint-Jan te Utrecht van de grote en de kleine tienden te Hiern, Opijnen en Neerijnen spelen de borgen een invloedrijke rol. De pachters zijn vanaf 1 mei 1280⁸⁷ Rudolf I de Cock van Waardenburg, vanaf 20 januari 1287⁸⁸ Rudolf II de Cock van Waardenburg, vanaf 20 januari 1317⁸⁹ Gerard I de Cock van Waardenburg, vanaf 7 maart 1345⁹⁰ Jan de Cock van Waardenburg, vanaf 7 mei 1345⁹¹ opnieuw Jan I de Cock van Waardenburg, vanaf 11 oktober 1367⁹² Gerard II de Cock van Waardenburg en vanaf 5 april 1407⁹³ Agnes de Cock van Waardenburg (Geneagram Algemeen 5.1 en Geneagram Borgstelling 3). Deze zeven verpandingen, gedurende 127 jaar, leveren niet alleen zes elkaar opvolgende dagelijkse heren/vrouwe van Waardenburg op, maar ook zes sets borgen. Het opvallende hierbij is, dat de borgen in 1280, 1287 en 1317 vrijwel uitsluitend leden van de familie Van Beusichem zijn. Eerst in 1345, 1367 en 1407 nemen de leden van de familie De Cock het voortouw over. De borgen op 1 mei 1280 zijn Sweder van Beusichem, ridder, en Alard van Beusichem, diens broer, Hubrecht van Beusichem en Splinter van Beusichem, broers, knapen, op 20 januari 1287 Hubrecht Schenker, Splinter, diens broer, ridders, Alard van Beusichem en Hubrecht van Vianen, knapen, en op 20 januari 1317 Hubrecht van Vianen, ridder, Jan van Beusichem, Otto van Buren en Gerard van Schonouwen, knapen. Op 7 mei 1345 Willem *de Cock* van Isendoorn, Arnold de Cock van Opijnen en Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, ridders, op 11 oktober 1367 Sweder van Waardenburg, ridder, Alard van Waardenburg, knape, broers van Gerard van Waardenburg, knape, en Rudolf van Waardenburg, knape, en op 5 april 1407 Jan van Broekhuizen van Loo, Jan *de Cock* van Waardenburg, zoon van Rudolf *de Cock* van Nieuwaal, Gijsbrecht de Cock van Waardenburg en Alard van Buren, zoon van Otto, knapen. Behalve Otto van Buren in 1317 en Jan van Broekhuizen van Loo in 1417 zijn bij de eerste drie verpandingen de borgen allemaal afkomstig uit de verschillende vertakkingen van de familie van Beusichem en in de laatste drie verpandingen uit die van het geslacht De Cock. De leer die hieruit getrokken kan worden is dat voor wat betreft de eerste drie verpandingen de borgen vermoedelijk verwanten van de familie de Cock uit de familie Van Beusichem en in de laatste drie verpandingen werkelijke verwanten uit de familie De Cock zijn.

Op 25 juni 1396⁹⁴ krijgt Willem de Cock van Isendoorn, ridder, de grote en de kleine tienden *jnden Broecke opt Middelveit ende opden Weerde* met alle toebehoren van Alfer, proost van het kapittel van Oudmunster te Utrecht in pacht. Borgen bij deze verpanding zijn: Rudolf, proost van Sint-Pieter te Utrecht, Wouter, ridder, Herbaren en Alard van Isendoorn, zoons van Willem. Wouter moet Rudolf, proost van Sint-Pieter, zijn jongere broer, volgens de rangorde voor laten gaan. (Geneagram Algemeen 8.1).

VII.9.2. *Huwelijksvoorwaarden.*

Huwelijksvoorwaarden geven meestal alleen informatie over de hoogte van de medegave van de ouders aan de bruid of de bruidegom en de morgengave van de bruidegom aan de bruid. Veelal worden er ook afspraken gemaakt wat er met die medegave en die morgengave moet gebeuren bij het overlijden van de bruid zonder/met kinderen of van de bruidegom zonder/met kinderen.

Thomas Oedynck, genaamd van Borken, Luiks notaris, instrumenteert op 15 september 1498⁹⁵ de voorwaarden voor het huwelijk van heer Adolf van Rechteren, zoon van wijlen Otto, bruidegom, en Katharina de Cock van Opijnen, dochter van Jan de Cock, heer van Opijnen, en Elisabeth *van Ranst*, bruid. De huwelijksvrienden van Katharina zijn Hendrik van Ranst, heer van Boxtel, (Liempde), Kessel (bij Antwerpen), Edichem, (Mortsel en Canticrode), haar grootvader van de zijde van moeder, Jan van Horne, broer van Gaasbeek, heer van Baucignies, Brijmoers, enz., (man van Adriana van Ranst, haar tante), ridders, en Hendrik van Doern. In deze serie voorwaarden wordt bepaald, dat Adolf de tienden te Daarle in het kerspel Hellendoorn, de hof met de tienden te Lottenberg in het kerspel Raalte, het erf Wechterholt in het kerspel Wijse, een erf gelegen in het kerspel Heino en een erf in het kerspel Ommen, zijn derde deel in het huis, de molen en verdere goederen genaamd de Breedenhorst en zijn verdere goederen die hij heeft of nog zal krijgen zal meebrengen; dat Jan de Cock, heer van Opijnen, de bruid het goed Tedingswaard, gelegen in het dorp Kerk-Avezaath in de Betuwe, alsmede de Rossemse Waard te Drumpt en het veer over de Linge zal meegeven, dat heer Hendrik van Ranst en vrouwe Henrica *van Haaften*, heer en vrouwe van Boxtel, enz., de bruid, als petekind van vrouwe Henrica, na de dood van heer Hendrik en vrouwe Henrica, een jaarlijkse rente van 50 Rijnse gulden zullen geven, dat Jan de Cock, heer van Opijnen, en Henrica *van Haaften*, vrouwe van Boxtel, enz. de uitzet en kleren voor de bruid zullen verzorgen; dat Jan van Horne, heer van Baucignies en Adriana *van Ranst* van Boxtel, zijn vrouw, van al hun rechten op de goederen afkomstig van Hendrik van Ranst en Henrica *van Haaften*, heer en vrouwe van Boxtel, gelegen in Gelre, ten behoeve van de kinderen van Jan de Cock, heer van Opijnen, afstand zullen doen, waarop Jan de Cock, heer van Opijnen, en Adolf van Rechteren van al hun rechten op de goederen die gelegen zijn in Boxtel, Kessel, Breda en verder in Brabant en Luik, afstand zullen doen (Geneagram Algemeen 17).

Dirk van Malburg, enerzijds, en jonkvrouw Margaretha van Haaften, dochter van Willem, anderzijds, sluiten op 4 mei 1469⁹⁶ de voorwaarden voor hun huwelijk. De huwelijksvrienden van Margaretha zijn Peter Ottenzn, kanunnik te Haaften, Willem, Gijsbrecht en Frederik de Cock van Neerijnen, broers, alsmede Otto en Willem van Haaften, broers. De indruk bestaat dat er tussen de familie Van Haaften en die van De Cock nauwe banden zijn. Zo huwt Walraven van Haaften, oudere broer van Willem, met Henrica de Cock van Neerijnen en Willem van Haaften, de vader van Margaretha, met Elisabeth of Maria de Cock van Neerijnen. Willem, Gijsbrecht en Frederik van Neerijnen zijn broers van Henrica en halfbroers van Elisabeth en Maria de Cock van Neerijnen. Walraven en Otto van Haaften zijn oudere broers van Willem van Haaften (Geneagram Algemeen 22.1 en 33).

Hubrecht, geestelijke en notaris, instrumenteert op 23 mei 1492⁹⁷ de voorwaarden voor het huwelijk van Joris van Hodenpijl, zoon van Arnold, enerzijds, met Johanna *de Cock* van Opijnen, dochter van Jan de Cock van Opijnen en Elisabeth *van Schengen*, anderzijds. Huwelijksvrienden van Johanna zijn Lodewijk van Schengen,

ridder, en Jan van Schengen, haar ooms, alsmede Adriaan en Cornelis de Cock *van Opijnen*, haar broers (Geneagram Algemeen 11.1).

VII.9.3. Magescheiden.

Rudolf de Cock en Rudolf van Haaften bewerkstelligen op 15 augustus 1291⁹⁸ een erfdeling/magescheid tussen vrouwe Hadewig, weduwe van heer Gerard van Rossem, en hun kinderen (2e huwelijk), enerzijds, alsmede Gerard, zoon van heer Gerard (1e huwelijk), anderzijds. Rudolf de Cock en Rudolf van Haaften zijn waarschijnlijk familie. Vermoedelijk treedt Rudolf de Cock op namens Gerard van Rossem en Rudolf van Haaften namens vrouwe Hadewig, Gerards stiefmoeder.

Arnold de Cock van Opijnen, Gijsbrecht de Cock van Neerijnen en Otto van Heukelom, zoon van Herbaren, ridders, bewerkstelligen op 14 januari 1362⁹⁹ een magescheid tussen Agnes, vrouwe van Waardenburg, weduwe van *Jan*, heer van Waardenburg, enerzijds, en Gerard, Sweder, Rudolf en Alard van Waardenburg, zoons van *Jan*, heer van Waardenburg, anderzijds (Geneagram Algemeen 0.3).

Dirk, heer van Wisch, knape, Sweder van Wisch en Arnold van Alpen, namens Agnes van Wisch, echtgenote van wijlen Jan de Cock van Opijnen, en Jan van Rossem, ridder, Winant van Arnhem en Jan van Leyenberg, bastaard, namens Hendrik van Ranst en Aleid *de Cock* van Opijnen, diens echtgenote, maken op 10 mei 1404¹⁰⁰ een goederenscheiding tussen Agnes, enerzijds, en Hendrik en Aleid, anderzijds, waarbij aan Agnes een jaarrente van 200 oude gouden schilden, alsmede haar medegave, haar morgengave en haar eigen juwelen worden toegewezen, hiervoor zullen Hendrik en Aleid de brief van Eduard, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, met de jaarrenten gevestigd op de gruit en het veer te Arnhem, alsmede enige andere goederen aan Agnes overhandigen en zullen zij het tekort, aangezien bovengenoemde jaarrenten op 121,5 oud gouden schild worden getaxeerd, uit hun goederen in de Betuwe aanvullen. Medezegelaars: Dirk van Wisch, ridder, vader van Agnes, en Hendrik van Ranst, echtgenoot van Aleid *de Cock* van Opijnen (Geneagram Algemeen 11.1 en 17).

De hierna volgende magescheiden tonen duidelijk hoe een gedeelte van het bezit van Gijsbrecht de Cock, heer van Hemert, (1415-1458†), en Eustachia van Brakel, (1430-1441), zijn echtgenote, op Peter de Cock van Hemert, (1430-1500), en Katharina de Cock van Hemert, (1430-1454†), twee van hun kinderen, vererft. Aangevuld met de goederen van Johanna van Herlaar, vrouwe van Poederoijen, (1458-1484), de echtgenote van Peter, vererven de goederen vervolgens op Johanna van Herlaar, vrouwe van Poederoijen, (1478-1523), en Cornelia, (1523†), haar zus, de kleinkinderen van Gijsbrecht en Eustachia. Uitgebreid met de goederen van Jan, heer van Rossem, (1478-1511), de man van Johanna, vrouwe van Poederoijen, vererven de goederen ten slotte op Maarten van Rossem, heer van Poederoijen, enz., (1478-1555†), en Margaretha van Rossem, (1517-1559†), achterkleinkinderen van Gijsbrecht en Eustachia. Maarten van Rossem heeft geen kinderen waardoor een groot gedeelte van zijn bezit aan Margaretha van Rossem, zijn zuster, komt. Het is opvallend dat in deze vier generaties - leden van andere takken van de familie De Cock - waaronder Arnold de Cock van Opijnen, (1429-1468†), gehuwd met Katharina de Cock van Hemert, Alfer, (1425-1474), diens broer, Willem de Cock van Neerijnen, (1439-1492), gehuwd met Johanna de Cock van Opijnen (haar eerste huwelijk), Gijsbrecht, (1451-1477), diens broer, Arnold de Cock van Delwijnen, gehuwd met Johanna de Cock van Opijnen (haar tweede huwelijk) en Jan de Cock

van Isendoorn, (1500-1555†), gehuwd met Margaretha van Rossem een opvallende rol spelen.

In deze magescheiden komen de familierelaties duidelijk naar voren. Arnold de Cock van Opijnen doet, als voogd van Katharina de Cock van Hemert, dochter van Gijsbrecht, heer van Hemert, en Eustachia van Brakel, zijn echtgenote, op 19 juli 1430¹⁰¹, 26 augustus 1438¹⁰² en 9 september 1438¹⁰³ afstand van de goederen te Ammerzoden, Tuil, Well en Zuilichem, die Katharina bij het sterven van Gijsbrecht en Eustachia, haar ouders, kan erven. Dit alles ten behoeve van Jan, Eustachius en Peter de Cock van Hemert, zoons van Gijsbrecht en Eustachia, haar broers. Op 1 september 1438¹⁰⁴ belooft Arnold dat hij aan Gijsbrecht, heer van Hemert, indien Katharina, diens dochter, en zijn echtgenote, zonder kinderen komt te overlijden, 3.000 Gelderse gulden zal betalen. Hiervoor staan Alfer, zijn broer, en Christina *van de Horst*, zijn moeder, weduwe van Arnold, zijn vader, Jan van der Stege, Gerard Marceliszn. en Jan van Ghiffen borg. Op 20 december 1454¹⁰⁵ doet Arnold de Cock van Opijnen, zoon van Katharina de Cock van Hemert afstand van de goederen, die Johanna, zijn zuster, van Katharina, wijlen hun moeder, zijn aangekomen. Jan, heer van Hemert, ridder, Eustachius van Hemert, Peter van Hemert, broers, Alfer de Cock van Opijnen en Gijbrecht de Cock van Neerijnen, bewerkstelligen op 19 april 1471¹⁰⁶ een magescheid tussen Jan de Kock van Opijnen, enerzijds, en Willem de Cock van Neerijnen, als voogd van jonkvrouw Johanna, zijn echtgenote en zuster van Jan voornoemd, anderzijds, met betrekking tot de nagelaten roerende en onroerende goederen van wijlen Arnold de Cock van Opijnen en jonkvrouw Katharina de Cock van Hemert, diens echtgenote, hun vader en moeder, waarbij aan Willem door Jan 27 Rijnse gulden, een jaarrente van 3 Rijnse guldens te Tuil en 200 overlandse Rijnse guldens worden toegewezen en waarbij wordt overeengekomen, dat wanneer genoemde Jan zonder kinderen komt te overlijden de uiterwaard gelegen te Opijnen, leen van Waardenburg en de twee bouwingen, genaamd Tedingswaard en gelegen te Kerk-Avezaat, leen van de abdis en het convent van Thorn, aan Willem zullen worden toegewezen. Op 25 januari 1523¹⁰⁷ bewerken Gooswijn van Rossem, deken te Rossem, Jan van Rossem, bastaard, schout, Dirk van Hemert, schout te Poederoijen, en Maarten van Tuil, een magescheid tussen Johanna van Hemert, dochter van wijlen Peter en wijlen Johanna van Herlaer, weduwe van *Jan* van Rossem, enerzijds, en Maarten van Rossem, heer van Poederoijen, haar zoon, anderzijds, waarbij Maarten aan Johanna levenslang een lijfrente met enige andere rechten geeft, waarbij Johanna aan Maarten alle goederen, allodiaal en leen, roerend en onroerend, die zij van Peter van Hemert, haar vader, Johanna van Herlaer, haar moeder, en van wijlen jonkvrouw Cornelia van Hemert, haar zuster, heeft geërfd, aan Maarten of diens erven zal geven en waarbij alle goederen, na de dood van Johanna en die van Maarten, naar Jan van Rossem, heer van Broekhuizen, en jonkvrouw Margaretha van Isendoorn, Johanna's zoon en dochter, en Maarten's broer en zus, zullen gaan. (Geneagram Algemeen 8.1, 11.1, 22.1, 31, Maagschap 2, en Vernoeming 09, 10 en 11).

VII.9.4. Testamenten.

Op 29 augustus 1396¹⁰⁸ keurt heer Wouter, heer van IJzendoorn, de beschikkingen van wijlen Arnolda van Keppel, vrouwe van IJzendoorn, zijn moeder, en wijlen Otto van Isendoorn, zijn broer, goed. Rudolf van Isendoorn, proost van Sint-Pieter te Utrecht en Alard van Isendoorn, zijn broers, zijn hierbij aanwezig. De beschikkingen hebben betrekking op de natuurlijke kinderen van Otto van Isendoorn, hun broers, en op vrouwe Jutta van Rutenborg en Mabelia van Lawick, hun zusters. In plaats van

Willem de Cock van Isendoorn, zijn zoon, die in het buitenland is, zegelen Rudolf en Alard van Isendoorn. De enige kinderen uit deze generatie die in deze beschikking niet worden genoemd zijn Willem van Isendoorn, zijn overleden oudste broer, alsmede Herbaren en Aleid van Isendoorn (Geneagram Algemeen 8.1).

Op 11 december 1451¹⁰⁹ bewerkstelligen Hendrik van Meer, heer van Stevensweert, Jan van Arendaal, heer van Well, Jan van Broekhuizen, heer van Wickerode, en anderen, een scheiding van goederen tussen de erfgenamen van wijlen Jan van Broekhuizen. Deze erfgenamen zijn Anna van Broekhuizen en van der Straten, zijn weduwe, Godart van Harff, Adriaan van Broekhuizen, Eustachius van Broekhuizen, Gooswijn Stecke, Frederik van Rutenberg, Willem van Kessel, Willem, Gerard en Jan van Broekhuizen, zoons van wijlen Hubrecht, en Agnes en Margaretha van Broekhuizen, dochters van wijlen Alard. Alle levende kinderen, met uitzondering van Elisabeth, abdis te Gravendaal, en alle levende kleinkinderen van heer Willem, heer van Broekhuizen, en vrouwe Agnes de Cock, vrouwe van Waardenburg, komen hier aan bod. In dit testament is de familierelatie van de erfgenamen duidelijk alleen de juiste rangorde van de erfgenamen is niet helemaal helder. Ondanks veel onderzoek blijft het waarom van de eerste plaats van Godart van Harff, de tweede plaats van Adriaan van Broekhuizen en de zesde plaats van Willem van Kessel onduidelijk. Dit probleem en de mogelijk oplossing daarvan wordt in het hoofdstuk getuigenissen uit de doeken gedaan (Geneagram Testament 1).

VII.9.5. Voogdijstellingen.

Drie borgtochten, specifiek met betrekking tot de familie De Cock worden gevonden in de oorkonden respectievelijk van 13 november 1318¹¹⁰, 8 januari 1344¹¹¹ en 4 januari 1349¹¹². In het eerste geval is het de voogdij van Willem van Isendoorn, zoon van wijlen heer Willem de Cock en vrouwe Mabelia van Heukelom, en in het tweede/derde geval de voogdij over de niet mondige kinderen van Alard van Buren en Mabelia van Kaets. De eerste borgtocht zal bij Willem I de Cock van Batenburg, heer van IJzendoorn, ridder, (1318†) worden besproken en de tweede/derde borgtocht bij Wouter de Cock van Isendoorn (Geneagram Algemeen 6 en 9).

VII.10. Vernoemingen.

In het hoofdstuk Vernoeming is een overdaad aan bewijs voor het gebruik van de vernoemingssystematiek binnen het geslacht De Cock aangevoerd. Onderstaande geneagrammen plus de bijbehorende tekst geven een duidelijk inzicht in het bestaan van dit fenomeen bij deze familie.

Geneagram Algemeen	01.1 en 01.2	De Cock.
Geneagram Algemeen	05.1 en 5.2	De Cock van Waardenburg.
Geneagram Algemeen	08.1	De Cock van Isendoorn.
Geneagram Algemeen	11.1	De Cock van Isendoorn.
Geneagram Algemeen	18	De Cock.
Geneagram Algemeen	19	De Cock van Bruchem.
Geneagram Algemeen	20	De Cock van Opijnen-Bruchem.
Geneagram Algemeen	21	De Cock van Waardenburg-Bruchem.
Geneagram Algemeen	22.1 en 22.2	De Cock van Neerijnen.
Geneagram Algemeen	25	De Cock-Van Heukelom.
Geneagram Algemeen	30	De Cock van Neerijnen.

Geneagram Algemeen	31	De Cock.
Geneagram Borgstelling	3	De Cock-Van Beusichem.
Geneagram Borgstelling	4	De Cock.
Geneagram Maagschap	5	De Cock van Hemert.
Geneagram Vernoeming	17	De Cock van Isendoorn 1.
Geneagram Vernoeming	18	De Cock van Isendoorn 2.
Geneagram Vernoeming	19	De Cock van Neerijnen.
Geneagram Vernoeming 19.1		De Cock van Neerijnen-Grauwert.
Geneagram Vernoeming	20	De Cock van Opijnen.

VII.11. **Bewapeningen.**

De regels voor de dynamiek van de bewapeningen werden in de familie De Cock niet uitbundig toegepast. Alle takken voerden hetzelfde basiswapen: Drie palen van vair in een rood veld met een gouden schildhoofd¹¹³. De enige uitzondering was Gerard I de Cock van Waardenburg, knape, (1310-1327†), die niet het basiswapen, maar een naar rechts gewende, enkelstaartige leeuw, voerde. Daar dit basiswapen niet van metaal/kleur verschilde, waren de verschillende takken niet van elkaar te onderscheiden. De zichtbare verschillen in het wapen van de verschillende takken, waren de breuken in het schildhoofd en de variaties van het helmteken - overigens alleen voor De Cock van Waardenburg en De Cock van Isendoorn. Het schildhoofd van de tak De Cock van Waardenburg was leeg, dat van De Cock van Isendoorn was rechts beladen met een (rode) naar rechts gaande leeuw, De Cock van Opijnen met een (rode) naar rechts gewende uitkomende leeuw (met zwarte tong en zwarte nagels) en een rad als schouderschild, De Cock van Neerijnen met drie (rode) hamers, De Cock van Bruchem met een (rode) naar rechts gewende uitkomende leeuw met een dubbele staart en een rad als schouderschild en De Cock van Hemert met een (zwarte) naar rechts gewende uitkomende leeuw (met rode tong en rode nagels)¹¹⁴. Hierop waren twee uitzonderingen, respectievelijk in het zegel van Jan de Cock, (1269-†1286) en Gerard I de Cock van Waardenburg, (1310-1327†). In het zegel van Jan de Cock was het schildhoofd beladen met een naar links gewende uitkomende leeuw (Afbeelding VI.5) en het wapen van Gerard toonde alleen een naar rechts gewende leeuw (De Cock Van Waardenburg, Afbeelding II.5).

Afbeelding VII.5 (foto: H.J.J. Vermeulen) (USB-stick).

1. Jan de Cock, ridder.
2. Rs. : + S(IGILLUM) IOHANNIS DICTI CHOC
3. Drie palen van vair en een schildhoofd met een naar links gewende uitkomende leeuw.
4. Rond, 45 mm.
5. Afhangend.
6. Geen tegenzegel.
7. 07.09.1277.
8. R.A. Arnhem, hertogelijk archief, nr. 14.

Toen de tak van het geslacht De Cock, die in het bezit was van de hoven Hiern en Opijnen, met Agnes de Cock van Waardenburg, vrouwe van Waardenburg en van Broekhuizen, (1385-1429), uitstierf, nam de tak De Cock van Isendoorn, het oorspronkelijke wapen: Drie palen van vair en een (leeg) schildhoofd over. De jongere

loten aan de tak De Cock van Waardenburg die van De Cock van Ophemert en De Cock van Nieuwaal, voerden dan al een barensteel, al dan niet met een extra breuk, in het schildhoofd. Er waren leden van de familie De Cock, die aan het wapen op hun zegel een helmteken en twee schildhouders toevoegden. Het helmteken van De Cock van Waardenburg was een blauwe kop en hals van een pauw met een gouden kroon en drie palen van vair in een rood helmkleed en dat van De Cock van Isendoorn was een rode, staande leeuw ook met een gouden kroon en drie palen van vair in een rood helmkleed¹¹⁵. Ook vierendeelden jongere leden van de familie hun wapen (De Cock van Hemert)¹¹⁶. De echtgenoten, zoals Mabilia van Arkel, Johanna de Cock, Agnes de Cock en Elsben van Loenersloot, deelden hun wapen.

VII.12. Rangorden.

De rangorde bestond ook binnen het geslacht De Cock. De orde werd gestuurd door de ontstaansvolgorde van de verschillende takken van het geslacht. Deze volgorde was, van oud naar jong: De Cock, De Cock van Waardenburg, De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem en De Cock van Neerijnen. Bij de uitwerking van de rangorde ging de oudere vóór de jongere tak, de oudere vóór de jongere generatie, en de nauwere (broer en zus, zwager en schoonzus, vader en moeder, oom en tante, alsmede grootvader en grootmoeder) vóór verdere verwantschap (magen en vrienden). Bovendien gaat binnen deze rangorde de man vóór de vrouw, de geestelijke vóór de leek en de ridder vóór de knape. Dit kan met behulp van enige oorkonden worden gestaafd.

In de eerste oorkonde van 6 november 1319¹¹⁷ beloven 22 edelen, op verzoek van Willem, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland, zich op basis van de uitspraak van Jan van Avesnes, heer van Beaumont, en Hendrik van Vlaanderen, graaf van Lodi, met Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, en die van Lienden, te zullen zoenen. In de lange getuigenrij hebben Gerard en Gijsbrecht (de Cock) van Waardenburg, knapen, de 6e en 7e, Ricold en Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, knapen, de 14e en 15e en Gerard en Willem de Cock van Bruchem, knapen, de 16 en 17e plaats. De volgorde van het ontstaan van de takken - De Cock van Waardenburg, De Cock van Bruchem (jongere tak ex De Cock van Opijnen) en De Cock van Neerijnen wordt dus geen geweld aan gedaan.

In de tweede oorkonde, vermoedelijk uit (1331)¹¹⁸, getuigen 76 edelen, dat Reinoud II, graaf van Gelre en Zutphen, het vruchtgebruik van een jaarrente uit de inkomsten van de Veluwe en uit goederen te Elst, Gent en Angeren, aan Alianora van Engeland, zijn echtgenote, heeft gegeven. In deze getuigenrij staan Ricold de Cock, ridder, op de 26e, Jan de Cock, ridder, op de 27e, Jan van Waardenburg, knape, op de 67e, Gijsbrecht de Cock, knape, op de 68e, Willem van Isendoorn, knape, op de 70e, Daniel de Cock, knape, op de 71e en Gerard van Bruchem, knape, op de 74e plaats. De regel eerst ridders en daarna knapen, alsmede de ontstaansvolgorde zal worden gevolgd. Ricold de Cock van Neerijnen en Jan de Cock van Opijnen, ridders, voeren in omgekeerde volgorde het De Cockse contingent van de getuigenlijst aan. De verdere getuigen, knapen, uit de familie De Cock, volgen de ontstaansvolgorde van de takken De Cock van Waardenburg (Jan de Cock van Waardenburg en Gijsbrecht de Cock van Nieuwaal, zijn oom), De Cock van Isendoorn (Willem de Cock van Isendoorn, neef van Jan de Cock van Waardenburg), De Cock van Hemert (Daniël de Cock) en De Cock van Bruchem (Gerard de Cock van Bruchem). Daniël de Cock is moeilijk te plaatsen in de genealogie van de familie De Cock. Hij komt slechts in twee oorkonden - die voor zijn plaatsbepaling kunnen worden gebruikt - voor. De

eerste oorkonde behelst een belofte van 1 januari 1332¹¹⁹. Hierin melden drie schepenen van Zaltbommel, dat Arnold van Hemert, Gijsbrecht van Herwijnen, Daniël de Cock en Gerard Friso senior, hebben beloofd de burcht van Hemert, ten behoeve van Reinoud II, graaf van Gelre en Zutphen, te zullen bewaren. Gezien zijn belofte zal Daniel de Cock een nauwe familierelatie met de tak De Cock van Hemert van de familie De Cock hebben gehad. In de tweede oorkonde, gedateerd 31 maart 1350¹²⁰, melden twee schepenen van Zuilichem, dat Arnold van de Dussen, zoon van wijlen heer Nicolaas, afstand heeft gedaan van zijn rechten op de goederen, die heer Daniël de Cock, ridder, had nagelaten en die heer Jacob van Appeltern, ridder, had geërfd. Tegelijkertijd heeft Arnold van de Dussen ook van zijn rechten op de 52 morgen land afstand gedaan. Heer Daniël de Cock had deze 52 morgen aan vrouwe Beatrix van de Dussen, dochter van heer Nicolaas, bij haar huwelijk met heer Jan de Cock van Bruchem, als medegave gegeven. De conclusie ligt hier dus voor de hand, dat heer Nicolaas van de Dussen, Arnold's vader, met een zuster van heer Daniël de Cock was gehuwd. Arnold had immers rechten op de erfenis van heer Daniël de Cock en was - daar de naam Arnold nieuw was bij het geslacht Van de Dussen - naar Arnold de Cock van Hemert zijn grootvader van de zijde van moeder vernoemd. Waarschijnlijk huwde een dochter van heer Daniël de Cock met heer Jacob van Appeltern. De laatste erfde immers de goederen van heer Daniël de Cock en heeft zijn zoon de naam Daniël - die nieuw is bij het geslacht Van Appeltern - gegeven. Vrouwe Beatrix de dochter van heer Nicolaas van de Dussen kreeg bij haar huwelijk circa 1330 met heer Jan de Cock van Bruchem de bovengenoemde 52 morgen land van heer Daniel de Cock als medegave. Heer Daniël de Cock, werd hiermee een aangehuwde oom van heer Jan de Cock van Bruchem. De Cockse getuigen zijn familie. Waarom Jan de Cock van Opijnen, ridder, voorrang moet verlenen aan Ricold de Cock van Neerijnen, ridder, en waarom Daniël de Cock van Hemert eerder getuigt dan Gerard I de Cock van Bruchem blijft voorlopig nog onduidelijk (Geneagram Algemeen 18).

In de derde oorkonde van 7 mei 1345¹²¹ getuigen Willem van Isendoorn, Arnold de Cock van Opijnen en Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, ridders, dat Jan de Cock, heer van Waardenburg, ridder, de grote en kleine tienden te Hiern, Opijnen en Neerijnen, alsmede de tiend van Gooswijn Helle, van de deken en het kapittel van de kerk van Sint-Jan te Utrecht in pacht heeft gekregen. Ook hier wordt de volgorde van ontstaan van de takken dus goed gevolgd.

VII.13. Evaluatie.

De Gelderse samenleving werd gevormd door vier standen te weten nobiles (edelen), ministerialen (vrije dienstlieden), niet-edele vrijen en horigen (onvrijen). De derde stand - de niet-edele vrijen - werd gevormd door een vrij talrijke groep van grondbezitters. Zij leefden in het Middennederlandse rivierengebied en waren weerbare boeren die door het Frankische rijksgezag waren neergezet in het grensgebied met de Friezen. De niet-edele vrijen moesten het land laten bewerken en helpen beschermen. In genoemd rivierengebied gingen zij als (heren) boeren functioneren. Tot deze stand behoorden ook de leden van het geslacht De Cock.

Toen de graaf van Gelre in de 12de eeuw zijn invloed in de Tieler- en Bommerwaardten vergrootte werd het voor niet-edele vrijen steeds interessanter om een rol in de rechtsgebied van de graaf te gaan spelen. Zij droegen hun allodia - eigen goederen - aan hem op om ze van hem weer in leen terug te ontvangen. Het ontstaan van het geslacht van De Cocks moet in deze context worden geplaatst. Zo verkocht heer Rudolf de Cock op 5 augustus 1265, met toestemming van zijn zoons, het kasteel

Rhenoy met alle toebehoren, leen van Otto, graaf van Gelre, aan de graaf voornoemd, en ruilde op dezelfde dag de eigen goederen tussen Beesd en Leerdam, alsmede die tussen Lek en Linge tegen de lage heerlijkheden Hier, Opijnen en Neerijnen met Otto. Op 27 juli 1310 droeg Jan *de Cock* van Hemert het huis te Hemert met alle toebehoren op aan graaf Reinoud en ontving dit op dezelfde dag van dezelfde graaf weer terug in leen en op 11 november 1345 werd heer Willem de Cock van Isendoorn na een eerdere opdracht met het huis en de hoge heerlijkheid IJzendoorn, door Reinoud II, hertog van Gelre en graaf van Zutphen beleend. Ondanks dit verlies van belangrijke allodia bleven De Cocks - door het bezit van hun leengoederen en hun werkzaamheden in het bestuur en de rechtspraak - een duidelijke rol in de Tieler- en Bommelerwaarden en het graafschap/hertogdom Gelre en graafschap Zutphen spelen.

De groep, waaronder nobiles, ministerialen en niet-edele vrijen in de Tieler- en Bommelerwaarden, die over echte stamgoederen en heerlijkheden beschikten, bestond uit een klein aantal personen. De gevolgde erfdelingspolitiek, waarbij de hoge en lage heerlijkheden met hun grondbezit onverdeeld bleven, leidde ertoe dat een grote hoeveelheid grond - circa 31% - in handen was geconcentreerd van dit kleine aantal personen. De absolute top van deze groep in de Tielerwaard was de heer van Waardenburg. Zijn grondbezit bedroeg circa 450 morgen (circa 3,75%), gelegen in zijn eigen machtsgebieden Hiern, Opijnen en Neerijnen. De stamhouders van de andere takken van families als De Cock, maar ook de families Van Haaften, Van Herwijnen en Van Tuil, die meestal ook over een heerlijkheid beschikten, zaten qua grondbezit daar ruim onder. De voornaamsten onder hen beschikten waarschijnlijk gemiddeld over 150 à 250 morgen land.

De familie De Cock stamde mogelijk - via vrouwelijke lijn - uit de familie Van Kuyc. De naam van de familie de Cock kan van de latijnse naam *coquus* = kok zijn afgeleid. Het is mogelijk, dat de heren Van Cuijk, als onderdeel van hun comitia Trajectensis - de functie van voogd en graaf van Utrecht - behalve over het schenkersambt ook over het koksambt hebben beschikt. Dit eventuele koksambt kan door de heren van Cuijk met een dochter aan een lid van de familie De Cock zijn medegegeven. De vermelding van een Gijsbrecht en Rudolf, met hun echtgenoten, in de eerste (oudste) inschrijving van circa 1150 bij de datum 4 april van het necrologium van de abdij van Berne, (1574), maakt het mogelijk dat deze Gijsbrecht en Rudolf - met typisch De Cockse namen - de grootvader en de vader van Rudolf I de Cock zijn geweest. Rudolf I kan dan zijn gehuwd met een kleindochter van Hendrik II van Kuyc, (1158-1214), en Sophia van Rhenen, (1178-1203) oftewel een dochter van een *Hendrik van Kuyc*, de eventuele derde zoon van Hendrik en Sophia. Zij kan dit koksambt met de goederen te Rhenoy hebben meegebracht. Rudolf II de Cock, (1265-1310), is dan vernoemd naar *Rudolf de Cock*, zijn grootvader van vaderszijde, en Hendrik de Cock, (1265-1309), zijn broer, naar *Hendrik van Kuyc*, zijn grootvader van moederszijde. De oorkonden uit/van 5 augustus 1265; 1265; 05/08.08.1265; 1 mei 1280, 20 januari 1287 en 20 januari 1317 spelen een belangrijke rol bij de tot standkoming van deze gedachten over de hypothetische/werkelijke verwantschap in de vroege genealogie van de geslachten De Cock en Van Kuyc. In het register in folio met de letter A, komen deze vroege generaties van het geslacht De Cock en meer specifiek de tak De Cock van Waardenburg voor.

De leden van de familie De Cock speelden, gezien hun goederen en huwelijken, al direct vanaf de vroegste vermeldingen een vooraanstaande rol in de middeleeuwse samenleving. Zij worden echter door de landsheren nooit neef of nicht genoemd. Dit wordt al duidelijk in de oorkonde van 10 januari 1281, waarin Jan en Rudolf de Cock in de groep van de ridders en niet in die van de edelheren zijn

opgenomen. Ook in de 14de en 15de eeuw worden geen leden van het geslacht De Cock edelheer of -vrouwe genoemd. De leden van het geslacht de Cock behoorden in deze eeuwen dus niet tot de hoge maar tot de modale adel. Op het eind van de 13de eeuw splitste de familie De Cock zich in verschillende takken. In het merendeel van de gevallen had de graaf/hertog van Gelre de hoge rechtsmacht van hun heerlijkheden, met uitzondering van de dagelijkse en hoge heerlijkheid IJzendoorn, aan zich gehouden.

De belangrijkste bron van gegevens voor het geslacht De Cock is het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen in Het Gelders Archief te Arnhem. Daarnaast zijn veel archieven, waarin gegevens werden vermoed, onderzocht. Vóór het jaar 1250 is met betrekking tot de familie De Cock, geen enkel gegeven bewaard gebleven dat de oudere generaties in beeld brengt. Dat is, aangezien de familie toen al uitgebreide goederencomplexen in bezit had, vreemd. Het zou heel goed kunnen, gezien het bovenstaande, dat de vroege vertegenwoordigers van het geslacht De Cock als niet-edele vrijen uit het graafschap Blois afkomstig waren. Mogelijk gebruikten zij zelfs als levende herinnering daaraan het wapen van de graven van Blois uit het huis Châtillon met een leeg schildhoofd. De conclusie is gerechtvaardigd dat de bronnen en de getuigenissen - zoals borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen - vernoemingen, bewapeningen en rangorden een duidelijke rol in het geslacht De Cock spelen. Het blijkt zonneklaar dat de getuigen bij getuigenissen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen vrijwel altijd - hoewel soms ver verwijderd - familie waren. Ook werden binnen de familie De Cock de vastgestelde regels met betrekking tot de vernoemingen, bewapeningen en rangorden stelselmatig gevolgd en bevestigd.

VII.13. Conclusie.

De ruim aanwezige gegevens met betrekking tot de familie De Cock heeft ertoe bijgedragen dat de genealogie van de takken De Cock van Waardenburg, De Cock van IJzendoorn, De Cock van Opijnen en de Cock van Neerijnen van die familie uitvoerig en verantwoord aan het papier kon worden toevertrouwd. Opvallend is echter dat door gebrek aan gegevens de tak De Cock van Bruchem van diezelfde familie nauwelijks uit de verf kwam en met veel vraagtekens achterbleef. Gelukkig zijn bij de uitwerking van de genealogie van de eerste vier takken van de familie De Cock een aantal opvallende genealogische wetmatigheden - ontleend aan getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden - aan het daglicht getreden, die bij families arm aan gegevens kunnen worden benut. Deze wetmatigheden hebben - toegepast bij de tak De Cock van Bruchem - tot een lichte verbetering van de genealogie geleid. De genealogie van de familie Van Randerode, die qua aanwezige gegevens in een iets betere positie verkeerde dan de tak De Cock van Bruchem, heeft meer baat bij deze wetmatigheden gehad. Zij hebben duidelijk geholpen - hoewel nog steeds met veel vraagtekens - bij het tot stand brengen van een acceptabele genealogie van deze familie. De opvallende genealogische wetmatigheden - ontleend aan getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden - die bij het onderzoek naar de familie De Cock aan het daglicht getreden, kunnen zonder terughoudendheid ook bij andere adellijke families in de late-middeleeuwen in de Nederlanden worden gebruikt. De conclusie: zonder methode geen goede genealogie en zonder goede genealogie geen goede sociale analyse is hier zonder meer op zijn plaats.

VII.15. Bijlage (zie ook USB-stick, X.1. Waardenburg, p. 26, 45 en 55).

Datum:	03.06.1314	22.09.1327	03.08.1362
Verkoper/pachters:	Gerard I de Cock van Waardenburg	Jan de Cock van Waardenburg	Gerard II de Cock van Waardenburg
<u>Neerijnen:</u>	Belenders:	Belenders:	Belenders:
21 morgen land te Neerijnen	Ricold z.v. Gijsbrecht de Cock, r. Gerard Hol	Ricold z.v. Gijsbrecht de Cock, r. Gerard Hol	Jan de Cock van Geffen, r. Willem Ridder sr.
<u>Hiern:</u>			
8 morgen, 1 hont, 8 roeden te	Gerard van Waardenburg Gerard van Waardenburg	De erf. van Gerard de Cock De erf. van Gerard de Cock	Gerard van Waardenburg Gerard van Waardenburg
3,5 morgen	De kerk te Hiern De pastoor te Hiern	De kerk te Hiern De pastoor te Hiern	De kerk te Hiern De pastoor te Hiern
2,5 morgen	Vrouwe Elisabeth* Hack van Tuyl	Vrouwe Elisabeth* Hack van Tuyl	Gijsbrecht de Cock, r. Abdij Marienweerd
4 hont	De kerk te Hiern Hack van Tuyl	De kerk te Hiern Hack van Tuyl	De kerk te Hiern Abdij Marienweerd
14 morgen, 10 roeden	Willem van Malberg, k. Gerard van Waardenburg.	Willem van Malberg Gerard de Cock	Gijsbrecht de Cock, r. Jan de Cock van Geffen, r.
7 morgen, 1,5 hont, 23 roeden	Willem van Malberg, k. De gemene weg naar de molen**	Willem van Malberg, k. De gemene weg naar de molen	Gijsbrecht de Cock, r. De gemene weg
3 morgen	Willem van Nuland Tyewelgracht	Willem van Nuland Tyewelgrave	Gijsbrecht van Bruchem*** Tyewelgrave

*Weduwe van Gijsbrecht de Coc, r; ** van Gerard van Waardenburg; ***z.v. Gerard de Cock van Bruchem, r.

Noten.

- ¹ L. Baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nr. 884.
- ² Idem, nr. 883.
- ³ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr. 110.
- ⁴ Idem, 1830-1875, dl. II, nr. 12.
- ⁵ H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder, 1314-1356*, 1980, passim.
- ⁶ J. Kort, 'Het leenhof van Jan van der Leede en zijn nazaten, 1254-1424', in: *Ons Voorgeslacht*, 1984, jrg. 39, nr. 345, p. 608.
- ⁷ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr. 353.
- ⁸ O. Moorman van Kappen, 'Hoe Tiel in 1339 van Brabants Gelders werd', *B.M. Gelre*, 1990, jrg. 81, p. 35-39.
- ⁹ J. Kuys, *De ambtman in het kwartier Nijmegen, ca. 1250-1543*, 1987) p.19-20.
- ¹⁰ L. Meihuizen, *De rekening betreffende het graafschap Gelre, 1294-1295*, 1953, rekening, p. 111-114, tekst, pp. 88-90.
- ¹¹ J. Kuys, *De ambtman in het kwartier Nijmegen, ca. 1250-1543*, 1987, p. 29.
- ¹² I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr. 215.
- ¹³ Idem, nr. 302.
- ¹⁴ Johanna Maria Winter, Johannes Stinner en Karl-Heinz Tekath, in: *Gelre-Geldern-Gelderland*, De Gelderse ridderschap, 2001, p. 287-290; Johanna Maria Winter, De Gelderse ridderschap, in: *Het hertogdom Gelre*, I. Jacobs, 2003, p. 310-314; Johanna Maria Winter, Adel en ridderschap in Gelre, tiende tot dertiende eeuw, in: *Adel en ridderschap in Gelderland, Tien eeuwen geschiedenis*, 2013, p. 13-27; B. van Bavel, *Transitatie en continuïteit*, 1999, p. 28.
- ¹⁵ H.U.A. Utrecht, *Familie Grothe*, inv. nr. 181; Jhr. C.Ph.L.van Kinschot, 'De Cock van Opijnen, van Weerdenburg, van Neerijnen en van Breuckum', in: *Wapenheraut*, 1914, p. 317-325, en 369-371; A. Ottevanger, 'Het Gelderse Geslacht De Cock van Opijnen in Noord-Brabant', in: *Brabantse Leeuw*, 1966, p. 104-108; A.F. van Goelst Meyer, 'Het geslacht De Cocq van Waardenburg', in: *Mededelingen van de historische kring West Betuwe*, 1976, jrg. 4, nr. 1, p. 32; J.N.A. Groenendijk, 'Was Henricus van Werva een De Cock', in: *Mededelingen van de historische kring West Betuwe*, 2002, jrg. 30, nr. 1, p. 13; J.N.A. Groenendijk, 'Het geslacht De Cock van Neerijnen', in: *Aqua Vitae*, 2011, jrg. 14, nr. 2, p. 16-35; P.v.d. Zalm, *Wapenalbum Bommelerwaard*, 2007.
- ¹⁶ J. Kuys, 'Dagelijkse heerlijkheden in de Bommeler- en Tielerwaard tot omstreeks het midden van de zeventiende eeuw', in: *BM Gelre*, 1978-1979, jrg. 70, p. 1-35.
- ¹⁷ J. de Fremery, *Cartularium Mariënweerd*, 1890, passim.
- ¹⁸ A. van de Ven, *Oud-archief van de gemeente Zaltbommel* (1935) en A. van de Ven, *Oud-archief Culemborg*, 1938, passim.
- ¹⁹ B. van Bavel, *Transitatie en continuïteit* 1999, p. 39-40.
- ²⁰ J. Kuys, 'Dagelijkse heerlijkheden in de Bommeler- en Tielerwaard tot omstreeks het midden van de zeventiende eeuw', in: *BM Gelre*, 1978-1979, jrg. 70, p. 1-35, passim.
- ²¹ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr. 167.
- ²² Idem, nr. 215.
- ²³ Idem, nr. 302.
- ²⁴ GGP, app. kol. 80-83.
- ²⁵ Idem, kol. 61-65.
- ²⁶ Idem, kol. 132-137.
- ²⁷ A. van de Ven, *Het oud-archief van de gemeente Zaltbommel*, 1935, reg. nr. 44 (1426) en reg. nr. 61 (1476).
- ²⁸ A. Martens van Sevenhoven, 'Het dagelijksch landrecht der Bommeler- en Tielerwaarden', in: *VMOVR* 1924, 7, p. 23-244.
- ²⁹ J. Kuys, 'Dagelijkse heerlijkheden in de Bommeler- en Tielerwaard tot omstreeks het midden van de zeventiende eeuw', in: *BM Gelre*, 1978-1979, jrg. 70, p. 7-8.
- ³⁰ Idem, p. 9.
- ³¹ A. van de Ven, 'De rechtsbedeeling bij de dorpsgerichten in de Bommeler- en Tielerwaarden', in: *VMOVR*, 1935, 8, p. 375-419.
- ³² L. baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nr. 859.
- ³³ Idem, nr. 883.
- ³⁴ J. Kuys, 'Dagelijkse heerlijkheden in de Bommeler- en Tielerwaard tot omstreeks het midden van de zeventiende eeuw', in: *BM Gelre*, 1978-1979, jrg. 70, p. 1.
- ³⁵ Idem, p. 5.

- ³⁶ J. Kuys, 'Dagelijkse heerlijkheden in de Bommeler- en Tielerwaard tot omstreeks het midden van de zeventiende eeuw', in: *BM Gelre*, 1978-1979, jrg. 70, p. 4.; J. de Fremery, *Cartularium Mariënweerd*, 1890, passim.
- ³⁷ B. van Bavel, *Transititatie en continuïteit*, 1999, p. 352.
- ³⁸ Idem, p. 352.
- ³⁹ J. Kuys, *De ambtman in het kwartier van Nijmegen (ca. 1250-1543)*, 1987, p. 51-53 en 65-67.
- ⁴⁰ B. van Bavel, *Transititatie en continuïteit*, 1999, p. 352-353.
- ⁴¹ J. van Renswoude, *V.U.*, Amsterdam (2007) en R. Wientjes, *Gelders Archief*, Arnhem, 2008.
- ⁴² De derde stelling, bij het proefschrift van dr. J. A. Coldewey, *De heren van Kuyc (1096-1400)*, 1981, luidt: 'In het licht van de in oorkonden meest toegepaste schrijfwijze van de naam van het geslacht Van Kuyc verdient wijziging van de spelling van de plaatsnaam Cuijk aanbeveling' is niet in vervulling gegaan. In het licht van deze stelling en de data, die daaraan ten grondslag liggen, is het historisch verantwoord de naam van deze familie te spellen, zoals hij meestal werd gespeld, ergo: Van Kuyc.
- ⁴³ E. de Marneffe, *Cartulaire de l'abbaye d'Afflighem*, (1905), nr. 6.
- ⁴⁴ B. van Bavel, *Goederenverwerving en goederenbeheer van de abdij Mariënweerd, (1129-1592)*, 1993, p. 112-117; Dr. J.A. Coldewey, *De heren van Kuyc, (1096-1400)*, 1981, pp. 7-14.
- ⁴⁵ Idem, p. 112-117.
- ⁴⁶ Henk 't Jong, *De dageraad van Holland, De geschiedenis van het graafschap 1100-1300*, 2018, p. 112 e.v.
- ⁴⁷ Idem, p. 76-77, 79-80 en 82-84.
- ⁴⁸ E. Cordfunke en F. Hugenholtz, *Gravin Petronilla van Holland, ca. 1082-1144*, 1990, pp. 51-57.
- ⁴⁹ M. Gumbert-Hepp en J. Gumbert, *Annalen van Egmond*, 2007, pp. 179-181. Tekst: 'En van deze moord was het volgende de oorzaak. Godfried en Herman, edele en fameuze mannen, hadden een nichtje, een dochter van hun zuster Aleida en Arnold van Rothem, Heilewief geheten. Nadat haar vader was gedood en haar moeder gestorven had haar oom Herman haar in zijn gezin opgenomen, met het voorstel dat hij haar steden en haar uitgestrekte bezittingen zou besturen totdat hij haar kon overgeven aan een passende man. Maar de dienstmannen van het jonge meisje, die hadden gehoord dat Floris een goede man was, vatten het plan op om hem tot heer te kiezen en het meisje in de echt met hem te verbinden. Dus zij ontvingen de zaakgelastigde van Floris welwillend en werden zijn mannen, waarna zij de steden van het meisje en de landgoederen en wat zij maar konden aan Floris toewezen. Bovendien eisten zij indringend samen met hem het meisje op van haar oom Herman om haar met Floris in de echt te verbinden. Maar die weigerde dat pertinent, en hij kon hiertoe op geen enkele manier bewogen worden, noch met geweld, noch met geld of dreigementen. Floris echter verwoestte met zijn manschappen al Hermans bezittingen te vuur en zwaard, en velen hielpen hem, omdat hij een verwant van de koning was, en hij belaagde zijn goederen en zijn leven op alle mogelijke manieren. Herman echter steunde op de hulp van zijn broer Godfried en vooral van de bisschop van Utrecht Andreas en had een niet onaanzienlijke hoeveelheid soldaten verzameld, en was niet minder bezig datgene op touw te zetten voor Floris wat deze voor hem in het vat had. De Utrechtenaren kozen de partij van Floris, zowel uit ontzag voor graaf Dirk als uit vrees voor koning Lotharius, en zij boden hulp naar vermogen en boden de jongeman in- en uitgang van de stad en huizen om te verblijven zo vaak als hij wilde. En Floris legde Leksmond, een stad van de bisschop, in as, en de bisschop weerhield hij met geweld van de stad binnen te gaan omdat hij hem tegenwerkte. Maar toen Floris op een dag met slechts tien gezellen, niets van een hinderlaag of vijandelijkheid vermoedend, de stad was uitgegaan, is hij plotseling opgemerkt en omsingeld door de twee voornoemde broers, die zonder dat hij het wist met een grote troepenmacht naar de stad waren gekomen, en toen hij probeerde te ontkomen en naar de stad terug te keren, en dat nog mogelijk geweest zou zijn, toen is zijn paard in Abstede gestruikeld, en viel hij eraf en is door hen gedood. Zijn lichaam is naar Rijsburg gebracht, en terstond is een bode uitgezonden om dit aan koning Lotharius te berichten. Deze was zeer ontstemd om deze moord en hij heeft Herman van Cuijk en Godfried van Arnsberg met steun van de graaf van Holland uit huis en vaderland verdreven, en tot vluchteling en balling gemaakt. En hij zou de dood van zijn neef met succes gewroken hebben als niet de dood hem had weggerukt tot hun grote blijdschap. Terstond keerden zij naar huis terug en zij werden mannen van graaf Dirk en zijn tot vriendschap en vrede met hem teruggekeerd'.
- ⁵⁰ J. Böhmer, *Regesta imperii*, 1843-1868, dl. IV.1, nr. 381.
- ⁵¹ O.a. OSU I, nr. 327 (vóór 13 september 1129); J. de Fremery, *Cartularium Mariënweerd*, 1890, nrs. 184 (3 mei 1317), 405 (08.07.1332) en 423 (20 mei 1334); OGZ, nrs. 1249.03.14, 27 maart 1281 en 12 april 1316; en B. van Bavel, *Mariënweerd*, pp. 232-233.
- ⁵² O.a. J. Kort, 'Repertorium op de Kuycse lenen in Holland, het Sticht en Gelre', in: *Ons Voorgeslacht*, 1989, 44, pp. 252-266 en 1990, 45, pp. 63-68 en 418-425.

- ⁵³ O.a. *Westfälisch Urkundenbuch* VII, nr. 464 (1 september 1237) en *OGZoud*, nr. 902 (25 juli 1267); en J. Kort, 'Lenen van de hofstede Voorne', *Ons Voorgeslacht*, 1977, 32, pp. 191-202.
- ⁵⁴ J. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Arkel in het graafschap Gelre, 1283-1647', *Ons Voorgeslacht*, 1985, 40, pp. 49-58.
- ⁵⁵ B. van Bavel, *Transitatie en continuïteit*, 1999, p. 144.
- ⁵⁶ A. van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949, st. II, regestenlijst dl. I, nr. 65.
- ⁵⁷ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.1, nr. 2028, dl. IV.2, nr. 2290, H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 272-3.
- ⁵⁸ L. Baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nr. 883.
- ⁵⁹ Idem, nr. 1025.
- ⁶⁰ B. Gaillard, *Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre (Vlaanderen), autrefois déposées au château de Rupelmonde (aujourd'hui à Gent)*, 1875, nr. 765.
- ⁶¹ H.G.A. Arnhem, *archief familie Van Randwijk*, inv. nr. 1111.
- ⁶² H. van Bavel, O.Praem, *Regesten abdij van Berne, 1134-1400*, 1984, nr. 49.
- ⁶³ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1179.
- ⁶⁴ L. Baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nrs. 883-884; P. Bondam, *Charterboek der hertogen van Gelderland en graven van Zutphen tot 1285, 1783-1809*, p. 574.
- ⁶⁵ P. Bondam, *Charterboek der hertogen van Gelderland en graven van Zutphen tot 1285, 1783-1809*, p. 574.
- ⁶⁶ C. van de Leemkolk, 'Rhenoy', in: *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, 1885, jrg. 13, p. 4-5.
- ⁶⁷ A. van Goelst Meyer, 'Het geslacht De Cocq van Waardenburg', in: *Mededelingen van de Historische Kring West-Betuwe*, 1976, jrg. 4, nr. 1, p. 29-30.
- ⁶⁸ H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 25, fol. 40v-50.
- ⁶⁹ De oudste leden van het geslacht de Cock, zoals Rudolf I, Rudolf II, Jan en Gerard II komen, respectievelijk 4x (4x ridder), 33x (2x knape en 31x ridder), 8x (8x ridder) en 12x (3x knape en 9x ridder), in de oorkonden voor. Wanneer zij samen met een landsheer voorkomen, zoals Rudolf I (Otto, graaf van Gelre, 4x), Rudolf II (Jan, hertog van Brabant, 1x; Otto, graaf van Gelre, 1x; Dirk, graaf van Kleef, 1x en Reinoud, graaf van Gelre, 6x) en Jan (Jan, hertog van Brabant, 1x; Otto, graaf van Gelre, 1x en Reinoud, graaf van Gelre, 1x) worden zij door de betreffende landsheer geen neef genoemd (zie aldaar).
- ⁷⁰ L. Baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876, nr. 1025.
- ⁷¹ Voorbeelden hiervan zijn Mechteld de Cock van Waardenburg, 1320, 1343 en 1369; Elisabeth de Cock van Opijnen, 1333; Petronella de Cock van Neerijnen, 1358 (2x), 1363 en 1391; Gillesje de Cock van Bruchem, 1359 (2x) en Agnes de Cock van Waardenburg, 1397, 1401, 1405, 1407, 1408 (3x), 1409 en 142 (zie aldaar). Mechteld was de weduwe van heer Arnold van Heukelom, heer van Leijenburg; Elisabeth de echtgenote van heer Willem, heer van Naaldwijk; Petronella de weduwe van heer Dirk, heer van Houweningen, alsmede de echtgenote en later de weduwe van heer Willem Bot van de Merwede, heer van Muilkerk; Gillesje de vermoedelijke echtgenote van heer Arnold de Cock van Opijnen en Agnes de Cock van Waardenburg de echtgenote en later de weduwe van heer Willem, heer van Broekhuizen, enz. (zie aldaar).
- ⁷² H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 25, fol. 40v.
- ⁷³ P. van Doorninck en dr. J. van Veen, *Acten betreffende Gelre en Zutphen, 1107-1415*, 1908, p. 118-119.
- ⁷⁴ H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 25, fol. 13.
- ⁷⁵ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. VI.3, nr. 1698.
- ⁷⁶ E. Harenberg, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, 1980, afl. 1, nr. 1281.12.13.
- ⁷⁷ P. van Doorninck, *Het oudste leenactenboek van Gelre, 1326*, 1898.
- ⁷⁸ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. II, nr. 12.
- ⁷⁹ H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, Gelderse leenkamer, inv. nr. 2, fol. 81.
- ⁸⁰ Idem, fol. 84.
- ⁸¹ G. Croenen, *Familie en macht, de familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003, p. 254-264.
- ⁸² A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288-1827*, 1980, dl. I, nr. 548.
- ⁸³ Idem, nr. 1.
- ⁸⁴ H.G.A. Arnhem, *archief familie de Cock van Opijnen*, inv. nr. 1.

- ⁸⁵ H. Vermeulen, 'Borgen zijn familie, De borgen van Jan van Beusichem en Culemborg, knape, op 19 oktober 1307', in: "Het liber amicorum voor Ben de Keijzer", *Ons Voorgeslacht*, 2010, jrg. 65, nr. 624, p. 394-408.
- ⁸⁶ E. Harenberg, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, 1980, dl. I, nr. 1282.03.27.
- ⁸⁷ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.1, nr. 2028.
- ⁸⁸ Idem, nr. 2290.
- ⁸⁹ H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 272-3.
- ⁹⁰ Idem, inv. nr. 272-5.
- ⁹¹ Idem, inv. nr. 272-7.
- ⁹² Idem, inv. nr. 272-8.
- ⁹³ Idem, inv. nr. 272-9.
- ⁹⁴ Idem, inv. nr. 1782-1.
- ⁹⁵ H. Bordewijk en R. de Raat, *Regestenlijst van het huisarchief Almelo, 1154-1578*, 1993, dl. I, nr. 722.
- ⁹⁶ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288 - 1827*, 1980, dl. I, nr. 611.
- ⁹⁷ A.R.A. Brussel, *archief Van Overschie van Neeryssche*, inv. nr. 441, charter 430.
- ⁹⁸ H.G.A. Arnhem, *archief familie Van Randwijk*, inv. nr. 1111.
- ⁹⁹ B. Slicher van Bath, *Archief der heeren van Ammerzoden*, 19.., reg. nr. 2.
- ¹⁰⁰ Isselburg, Kasteel Anholt, *vorstelijk archief Salm-Salm, archief huis Moyland, repertorium Seeland*, inv. nr. 7a, nr. 167, fol. 254-256.
- ¹⁰¹ P. van Doorninck, *Inventaris van het oud archief der heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert*, 1892, nr. 128.
- ¹⁰² Idem, nr. 129.
- ¹⁰³ Idem, nr. 130a.
- ¹⁰⁴ Idem, nr. 130.
- ¹⁰⁵ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288-1827*, 1980, dl. I, nr. 1926.
- ¹⁰⁶ Idem, nr. 561.
- ¹⁰⁷ R. Wartena, *Inventaris van het archief van het huis de Cannenburg*, 1969, nr. 64.
- ¹⁰⁸ Ostenfelde, *archief huis Vornholz, Nederlands gedeelte*, inv. nr. 1112.
- ¹⁰⁹ L. Korth, 'Das gräflich von Mirbach'sche Archiv zu Harff', in: *Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein*, 1894, dl. 57, p. 59-60.
- ¹¹⁰ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, 1830-1875*, dl. I, nr. 181.
- ¹¹¹ H.U.A. Utrecht, archief kapittel Sint-Pieter, inv. nr. 386-2, fol. 2-2v.
- ¹¹² Idem, fol. 3-3v.
- ¹¹³ H. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 12-36.
- ¹¹⁴ F. van Aesch en B. de Keijzer, *Het wapenboekje van Willem Jacobszn., circa 1565*, p. 32 (rode leeuw, met zwarte tong en zwarte nagels); P. Adam-Even, *l'Armorial universel du héraut Gelre, (1370-1395)*, 1971, nr. 891 (Neerijnen; rode hamers).
- ¹¹⁵ P. Adam-Even, *l'Armorial universel du héraut Gelre, (1370-1395)*, 1971, nrs. 1182 (Waardenburg) en 1216 (Isendoorn; rode leeuw).
- ¹¹⁶ H.U.A. Utrecht, *Verzameling Van Buchell Booth*, Monumenta, fol. 17v.
- ¹¹⁷ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland, 1753-1756*, dl. II, p. 225-226.
- ¹¹⁸ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, 1830-1875*, dl. I, nr. 252d.
- ¹¹⁹ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, 1830-1875*, dl. I, nr. 255; P. van Doorninck en dr. J. van Veen, *Acten betreffende Gelre en Zutphen, 1107-1415*, 1908, p. 249-250.
- ¹²⁰ P. van Doorninck, *Inventaris van het oud archief der heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert*, 1892, nr. 7.
- ¹²¹ H.U.A. Utrecht, archief kapittel van Sint-Jan, inv. nr. 272-7; afschr. : H.U.A. Utrecht, *Verzameling Van Buchell Booth*, inv. nr. 4, fol. 58.

Conclusie

Hoofdstuk VIII. Conclusie.

VIII.1. Inleiding.

Het fundament van dit onderzoek is gevormd door het jarenlange bronnen en methodenonderzoek naar de wederwaardigheden van het geslacht De Cock. De resultaten daarvan zijn voor het merendeel in de bijlagen, geneagrammen, kwartierstaten en afbeeldingen bij deze studie neergelegd. In dit onderzoek zijn deze resultaten het waard opnieuw als uitgangspunt en inleiding tot de problematiek en doelstelling te dienen. Enerzijds bevatten de gedegen analyses van de bronnen (bouwstenen) evenals de doordachte toepassingen van de methoden (toetsstenen) veel materiaal over de familie De Cock. Anderzijds culminerende de gedegen analyses van de bouwstenen en doordachte toepassingen van de toetsstenen in een overzicht van de ontwikkelingsgang van het geslacht De Cock. Dit geslacht speelde al omstreeks 1250 een rol in de Tieler- en Bommelerwaard. Zij waren niet-edele vrijen en vormden een tussenlaag van de bevolking. Toen waren zij reeds in het bezit van de allodiale heerlijkheid Rhe-
noy en eigen goederen tussen Beesd en Leerdam, enerzijds, en tussen de Lek en de Linge, anderzijds. Een gedeelte van deze goederen was waarschijnlijk afkomstig van het geslacht Van Kuyc waaraan zij vermoedelijk waren geparenteerd. In 1265 verkocht en/of ruilde Rudolf I de Cock, met toestemming van Rudolf II, Hendrik, Gijsbrecht en Willem de Cock, zijn zoons, deze goederen tegen de hoven Hiern, Opijnen en Neerijnen aan/met Otto II, graaf van Gelre en Zutphen. Dit hield in dat zij vanaf dat moment leenmannen waren geworden. De familie De Cock dijde al snel uit. Voor het onderzoek werd daarom uit praktische overwegingen gekozen voor de afstammelingen van Rudolf I de Cock. Dit houdt in dat alleen de takken De Cock van Waardenburg, De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem en De Cock van Neerijnen in dit onderzoek werden opgenomen.

Gaande het onderzoek ontstond de behoefte de inzichten voortgekomen uit het genealogisch onderzoek van de familie De Cock ook op andere adellijke families uit die tijd toe te passen. Door gevolg te geven aan deze behoefte werd het onderzoek steeds meer verschoven van het geslacht De Cock in de Tieler- en Bommelerwaarden tussen 1250 en 1500 naar een grote groep adellijke families in de Nederlanden in de late middeleeuwen. Veel familiale structuren en sociale netwerken uit het leven van deze adellijke families konden met behulp van gedegen analyses van de bronnen - documenten - en doordachte toepassingen van de methoden - getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden worden achterhaald. Door deze werkwijze te volgen werd overtuigend gedocumenteerd dat de oorkonder en borgen in de getuigenissen gewoonlijk familie van elkaar waren, dat de kinderen in de gezinnen door-
gaans volgens vaste regels werden vernoemd, dat de wapens van de mannen en vrouwen meestentijds volgens vaste regels werden gebroken, dat aan de rangorden van de borgen/getuigen/zegeleers strikt de hand werd gehouden en dat de familie De Cock van niet-edele vrijen naar modale Gelderse adel evolueerde.

Bij het uitwerken van de genealogie van het geslacht De Cock werd, zoals eerder reeds gememoreerd, alleen voor de afstammelingen van Rudolf I de Cock gekozen. Dat houdt in dat alleen voor de takken De Cock van Waardenburg, De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem en De Cock van Neerijnen is gekozen voor de volledige uitwerking van genealogie van deze takken. Voor de casus Van Randerode werd, om het effect van de getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden alsmede de inzet van patri- en matrilineair familie-onderzoek bij gebrek aan bronnen aan te tonen, eveneens gekozen voor de volledige uit-

werking van de genealogie van deze familie. De benadering, zoals gebruikt bij de familie De Cock en die Van Randerode, was niet nodig bij de grote groep adellijke families in de Nederlanden in de late middeleeuwen in deze studie. Voor deze laatste families die, in het kader van de zoektocht naar patri- en matrilineaire verwanten, hun rol speelden in de getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden werd alleen gekozen voor de relevante gedeelten in de genealogie van die families.

VIII.2. De genealogie als wetenschap.

Het lijkt verstandig om hetgeen in de inleiding met betrekking tot het genealogisch onderzoek is neergeschreven op deze plaats nogmaals onder de aandacht te brengen. Hieruit wordt duidelijk dat het genealogisch onderzoek naar adellijke families in de Nederlanden in de late middeleeuwen traditioneel meestal patrilineair was. De leden van de families, die deelnamen aan dat onderzoek, werden hierin zo lang mogelijk gevolgd. Het onderzoek wordt echter vruchtbaarder, wanneer niet alleen patri-, maar ook matrilineair naar bouwstenen (bronnen) en toetsstenen (methoden) wordt gezocht. Het zoeken naar en opsporen van voor- en toenamen, goederen, eigenaren, getuigen, borgen en medezegelaars behelsde onvermijdelijk dat andere families in een 'zijwaarts' onderzoek werden betrokken. De vruchtbaarheid van dat diepere onderzoek werd verder vergroot door niet alleen de horizontale of synchrone (vergelijkbare) generaties, maar ook de verticale of diachrone (oudere/jongere) generaties van die families in het onderzoek te betrekken. Bij dit patri- en matrilineaire familie-onderzoek nemen de kansen op het betrouwbaar vaststellen van de familienetwerken sterk toe. Het gaat dus om familiale en sociale contextualisering (het beschrijven van een familie of verwantschapsgroep vanuit verschillende gezichtspunten). Zowel patri- als matrilineair gericht genealogisch onderzoek vergroot de kans op het herkennen van essentiële familiale structuren. In de hoofdstukken, waarin de analyses van de bronnen en de toepassingen van de methoden een belangrijke rol spelen, werd dat aangetoond en getoetst. In deze studie werden gepubliceerde en ongepubliceerde bronnen alsmede tot nu toe vrijwel niet-toegepaste methoden gehanteerd. Op basis van die bronnen en die methoden was het geregeld mogelijk gefundeerde en/of gemotiveerde besluiten te nemen, waardoor aanvullingen en vernieuwingen op de eerder genoemde kennis zeker kon plaatsvinden. *Bouwsteen en Toetssteen, Een overweging van de bronnen en methoden van de genealogie gecentreerd rond het Gelderse geslacht De Cock*, beoogt door een gedegen analyse van die bronnen (bouwstenen) en een doordachte toepassing van die methoden (toetsstenen) te komen tot een deugdelijke kennis van een aantal adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 en een methodologische verfijning van de onderzoekspraktijk. Hierdoor kunnen de in Problematiek en Doelstelling gesignaleerde manco's in veel genealogische excercities worden ondervangen en de stamboom, in Enklaar's woorden, 'tot leven worden gewekt'. Een juist gebruik van bouwstenen en toetsstenen kan bovendien de angst van Van Foreest voor dilettantisme wegnemen.

In de onderhavige studie komen de onmisbare bronnen samen met de nuttige methoden uitgebreid aan bod. Hierbij was het in de eerste plaats zaak om uit de bronnen zoveel data te genereren dat de methoden onbelemmerd en optimaal konden worden ingezet en benut. Hiervoor waren langdurig patri- en matrilineair onderzoeken noodzakelijk, waarmee bij juiste toepassing veel winst kon worden geboekt.

In deze studie is daar waar het de familie Van Kuyc betreft gebruik gemaakt van het proefschrift over *De heren van Kuyc, 1096-1400*, 1981, van J. Coldeweyj. Gezien de betere bereikbaarheid van de bronnen en de moeiteloze verwerking van de

gegevens zijn er belangrijke aanvullingen gevonden. Deze brengen enige familie-relaties binnen het geslacht Van Kuyc maar ook met het geslacht De Cock duidelijk in beeld. Gedegen analyses van de bronnen en doordachte toepassingen van de methoden, alsmede het uitwerken van de patri- en matrilineaire familierelaties hebben deze relaties helder in beeld gebracht.

Dit onderzoek is gebouwd op twee stevige pijlers, met aan de ene kant de rijke bronnen en wetenschappelijk methoden en aan de andere kant de degelijk gefundeerde genealogie van een vijftal takken van het geslacht De Cock. Deze beide pijlers worden door twee brugdelen - met geneagrammen en kwartierstaten - met elkaar verbonden. Hierbij wordt de historicus aan de ene kant - door kennis te nemen van inhoud van die brugdelen - uitgenodigd zich in de genealogie te verdiepen. Mogelijk zal hij zich dan realiseren dat de genealogie veel meer inhoudt dan gedacht. De genealoog aan de andere kant wordt - door kennis te nemen van diezelfde brugdelen - uitgedaagd zich in de methodologie te verdiepen. Waarschijnlijk zal hij zich realiseren dat het fundament van de genealogie, door gebruik te maken van deze methodologiën, kan worden versterkt.

VIII.3. Doelstelling.

De doelstelling van de voorliggende historische studie van de familie De Cock was de geschiedenis van dit geslacht te beschrijven aan de hand van gedegen analyses van de bronnen en doordachte toepassingen van de methoden. Deze analyses en toepassingen vormen de bouwstenen en toetsstenen van dit onderzoek. Hieruit werd duidelijk, dat de getuigen bij borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen van de familie De Cock vrijwel altijd - hoewel soms ver verwijderd - familie waren. Ook werd duidelijk, dat binnen de familie De Cock de veronderstelde regels met betrekking tot getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden stelselmatig werden gevolgd. De vraag of deze wetenschappelijke methoden, waarvan het nut bij de familie De Cock werd aangetoond, ook in andere adellijke families, tussen 1250 en 1500, in de Nederlanden een rol hebben gespeeld kan hiermee in positieve zin worden beantwoord. Doordat over een langere periode, langs patri- en matrilineaire weg, ontleding en vergelijkingen werden gemaakt, waarvoor in Problematiek en Doelstelling een voorkeur was uitgesproken, werd een beter inzicht verkregen over het bestaan van dominante gebruiken bij getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden. Hiermee wordt een duidelijke bijdrage geleverd aan de verbetering van het genealogisch onderzoek. Deze gevolgtrekkingen worden door 68 Geneagrammen en Kwartierstaten, 33 Geneagrammen Algemeen, 26 schema's in de tekst en talloze zegelfoto's gevisualiseerd en gestaafd.

VIII.4. Verwantschap.

De middeleeuwse maatschappij bestond niet uit een verzameling individuen maar uit een verzameling families. Hierdoor kan worden aangenomen, dat niet alleen het onroerend maar ook het roerend goed familie-eigendom was en dat een vermogen niet van één persoon maar van de gehele familie en dus familievermogen was. Bij de overgang van het Germaans recht naar het oud-vaderlands recht kwam in het goederenbezit een opvallende verandering tot stand. Het aangeërfde goed veranderde van familie-eigendom naar privaat-eigendom. Ondanks deze wijziging kon de familie of een familielid verhinderen - via het recht van verzet - dat de eigenaar er over beschikte ten bate van niet-familieleden en het zodoende buiten de familie bracht. Kortom

het was mogelijk het recht van verzet, waardoor onroerend goed aan iemand buiten de familie zou komen, bij elke rechtshandeling in te zetten. De familieleden van de verkoper, wier medewerking niet, via vrije wil of via vergoeding, was verkregen konden het recht van verzet uitoefenen. De familieleden van de verkoper van een onroerend goed of onlichamelijke zaak (tiend-, cijns-, jacht-, vis- en veerrechten, erfpachten of huur van langere duur), hadden daarnaast het recht om tegen dezelfde prijs de reeds aangegane koop over te nemen, het goed/de zaak te naasten, via het zogenaamde naastingsrecht.

Het idee leeft dat de bewoners van de middeleeuwse Nederlanden verwanten tot in de vierde graad als familie beschouwden. Al deze verwanten werden in verband met het gemeenschappelijk familievermogen betrokken bij alle rechtshandelingen, zoals de borgstellingen, bij beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen, alsmede bij huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen, in een familie. De verwanten traden hier op als rechthebbenden dan wel mede-aansprakelijken. Zij zorgden er voor - al dan niet onder bepaalde voorwaarden - dat duidelijkheid werd geschapen door al dan niet afstand van hun rechten/plichten te doen. Dit had als doel de problemen, als gevolg van onduidelijkheden, in de toekomst te voorkomen en zekerheid te scheppen. Deze groep verwanten werd aangeduid als de maagschap (het Middel-Nederlandse woord voor verwant is mage). Deze maagschap is vooroudergeoriënteerd, maar niet op één voorouder (patrilineair), maar op alle voorouderparen (patri- en matrilineair). Aangezien in 1215 op het Concilie van Lateranen IV werd bepaald, dat verwantschap niet verder reikte dan tot en met de vierde graad ontstond het beeld, dat in de middeleeuwen niet verder dan tot en met de vierde graad werd gerekend. Er moet echter een onderscheid worden gemaakt tussen het kerkelijk recht (huwelijk) en het wereldlijk recht (rechtshandelingen). Bij het huwelijk moest de verwantschap verder strekken dan de vierde graad. Uit verschillende familie-onderzoeken komt naar voren dat bij rechtshandelingen alle levende verwanten tot de rechthebbenden dan wel mede-aansprakelijken werden gerekend. Verschillende geneagrammen, zoals Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1 en het Geneagram Verzoening 3, laten deze ruimere verwantschap zien. De Oerveden van de Duitse alsmede de Noord- en Zuidnederlandse edelen met de stad Keulen uit de tweede helft van de 13de eeuw zijn in hun gezamenlijkheid daar ook duidelijke voorbeeld van.

De gedachte in Problematiek en Doelstelling, dat rechtshandelingen waarbij alle nog levende verwanten waren betrokken een belangrijke kennisbron voor de samenstelling van familie en maagschap zijn, wordt door dit onderzoek bewaarheid.

Er moet nog onderscheid worden gemaakt tussen bloedverwanten - personen die voorouders gemeen hebben - en aanverwanten - personen waarbij een betrekking bestaat tussen de ene echtgenoot en de bloedverwanten van de andere. Het aange trouwde lid was geen familie en kon alleen als borg optreden in de rol van voogd over zijn kinderen. Cruciaal voor dit wel of niet optreden als borg was dus niet het gesloten huwelijk, maar het feit dat uit deze verbintenis kinderen waren geboren (blijkende geboorte).

In de middeleeuwse maatschappij was ook regelmatig sprake van magen en vrienden. Dit onderzoek heeft bevestigd dat magen familie waren en dat vrienden familie konden zijn. Indien met vrienden verwanten werden bedoeld, is het gevoelen, dat de magen nauwer familie waren dan de vrienden.

VIII.5. Bronnen.

Bij dit onderzoek is de fundamentele overtuiging in praktijk gebracht dat - zoals voor

ieder historisch onderzoek - het verantwoord gebruik van (zo veel mogelijk) bronnen de kern van het genealogisch onderzoek hoort te bepalen. Tot deze bronnen worden gerekend de akten, zoals oorkonden, afschriften, registers, cartularia, rekeningen, leenregisters, necrologia/memorieregisters/obituaria, alsmede pauselijke dispensaties, maar ook grafstenen, verzamelingen en zegels. In dit onderzoek werd veel aandacht besteed aan de gedegen analyse van de bronnen en een doordachte toepassing van de methoden, als getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden. De interpretatie van de informatielagen in de bronnen en uit de methoden geeft de patri- en matrilineaire familie-informatie een stevige impuls. Het zal echter niemand verbazen, dat de bouwstenen (rechtstreekse verwantschapsmeldingen) voor een geslaagd genealogisch onderzoek regelmatig ontbraken. Het onderzoek kon echter door het uitwerken van de toetsstenen (de niet-rechtstreekse verwantschapsmeldingen) opnieuw richting worden gegeven. De bestudering van de genealogie van middeleeuwse adellijke families tussen 1250 en 1500 in de Nederlanden vraagt dus niet alleen een gedegen analyse van de bronnen maar ook een doordachte toepassing van de methoden.

Het uitgangspunt van het voorliggende onderzoek was aanvankelijk om de geschiedenis en genealogie van het adellijke geslacht De Cock te beschrijven aan de hand van een zo breed/diep mogelijk bronnenonderzoek. Een gelukkige bijkomstigheid hierbij was, dat het archief van de takken De Cock van Waardenburg en De Cock van Neerijnen op de huizen Waardenburg en Neerijnen zeer rijk is. Dit in schrille tegenstelling tot het archief van de takken De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen en De Cock van Bruchem. Desondanks waren de gevonden gegevens ruim voldoende om, gebruikmakend van de combinatie van bronnen en methoden, de genealogie van de eerste vier takken op de kaart te zetten, maar waren de beschikbare gegevens ontoereikend om de laatste tak uitgebreid te achterhalen. Dit komt ook tot uiting bij de bespreking van de verschillende takken. Voor de eerste groep werden de meeste vragen beantwoord, maar voor de tweede groep bleven veel vragen onbeantwoord. Ook functioneerden de behandelde takken niet allemaal op hetzelfde niveau. Het bezit dat zij hadden en de rol die zij speelden, maar ook hun politieke voorspoed en tegenspoed bepaalden hun status. In de paragrafen bezit en rol aan het eind van de beschrijving van elk van de takken (Appendices I-V) wordt het wel en wee van die betreffende tak beschreven. Later is het terrein van dit onderzoek verbreed tot veel adellijke geslachten in de Nederlanden.

De bronnen voor de grote groep adellijke families in de late middeleeuwen in de Nederlanden worden door het beschikbaar komen van de oorkondenboeken, het betere bereik van de archieven en de talloze deelpublicaties steeds beter toegankelijk. Ook het bereik van de archieven in de verschillende archiefinstellingen wordt door het scannen van de bronnen en het beschikbaar komen daarvan op het internet steeds beter. De zegels aan/op de oorkonden blijven, daar waar sprake is van opsluiting in plastic omhulsels en het ontbreken van foto's, slecht toegankelijk als informatie-dragers.

VIII.6. Getuigenissen.

In de getuigenissen speelden de maagschap, magen en vrienden, een belangrijke rol. Om deze op te sporen moest een aantal adellijke geslachten tussen 1250 en 1500 in de Nederlanden zeer diep en breed worden uitgezocht. Het was onvoldoende alléén de hoofdtak van het betreffende geslacht te onderzoeken ook alle zijtakken moesten worden bekeken. Ook was het zaak, dat de aangehuwde vrouwen en mannen, maar mede hun ouders, grootouders, enz., indien mogelijk in kaart werden gebracht. De

enige drie gebeurtenissen, waarin expliciet sprake was van magen en vrienden, die in dit onderzoek qua verwantschap met goed gevolg werden nagetrokken, zijn een verzoening uit 1292 (1292 kort na 6 februari) (Geneagram Borgstelling 5 en 6), een belofte van 19 oktober 1307 (Geneagram Borgstelling 1) en een magescheid van 22 juli 1415 (Geneagram Magescheid 1). De ontleding van deze drie gebeurtenissen maakt aannemelijk dat er met betrekking tot de magen en vrienden zeker sprake was van een familierelatie en niet van een zakenrelatie. Er moet echter wel worden benadrukt dat de familiebanden van de magen nauwer waren dan die van de vrienden.

De beoordeling van de getuigenissen heeft aangetoond dat bij adellijke families tussen 1250 en 1500 in de Nederlanden ook de vernoemingssystematiek werd toegepast. Het samenspannen van de spelers - de oorkonders, belanghebbenden, borgen, getuigen, medezegelaars en de patri- en matrilineaire verwanten - aangetroffen in een groot aantal documenten brachten de structuur en samenstelling van verschillende families in kaart. Zelfs geven deze getuigenissen informatie of zelfs uitsluitel over de vormen en graden van verwantschap. De rangorden van de borgen, getuigen en medezegelaars in die getuigenissen konden duidelijk worden aangetoond. De rol van de getuigenissen wordt in een opeenvolging van geneagrammen en kwartierstaten, gebaseerd op borgstellingen, huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen, helder in beeld gebracht. In dit opzicht zijn Geneagrammen Borgstelling 2 (maagschap Van Kuyc 20 april 1308, 8 november 1313 en 25 november 1324) en 5 t/m 7 (maagschap Van Brederode 6 februari 1292, 7 februari 1292 en kort na 6 februari 1292) vier goede voorbeelden.

De in Problematiek en Doelstelling gestelde vraag of getuigenissen informatie of zelfs uitsluitel over de vormen en graden van die verwantschap geven wordt door dit onderzoek beantwoord. Het onderzoek heeft de weg gewezen naar de methodologische aspecten die daarbij aan de orde dienen te komen.

VIII.7. Vernoemingen.

Het toepassen van de vernoemingssystematiek, aangetoond in het De Cock-onderzoek, in een groot aantal adellijke families maakt duidelijk dat ook bij de adellijke families tussen 1250 en 1500 in de Nederlanden de vernoemingssystematiek werd toegepast. Met talrijke voorbeelden kan worden aangetoond, dat de eerste vier kinderen naar hun grootouders, de daarop volgende twee kinderen naar hun ouders en de daarna volgende kinderen naar hun overgrootouders werden vernoemd. Hierbij lijkt het overwegend zo te zijn dat de familie van vaderszijde het spits afbeet en de volgorde bepaalde. Was het eerste kind een zoon dan werd hij naar de grootvader van vaderszijde genoemd en was het eerst kind een dochter dan werd zij naar de grootmoeder van vaderszijde genoemd. De consequentie hiervan was, dat als een kind naar een overgrootvader werd genoemd er eerst kinderen, die naar hun grootouders en ouders waren vernoemd, dienen te zijn geweest. Ook aan de volgorde van de vernoeming naar vaderszijde/moederszijde/vaderszijde/moederszijde, enz. werd strikt de hand gehouden. Eerder dan in een formele wet bleek hier sprake te zijn van een algemeen geldende systematiek of traditie waarop toch regelmatig werd gevarieerd. Af en toe was er zelfs een beetje speelruimte. Het is dus mogelijk om met de voornamen van de grootouders, ouders, overgrootouders, enz. de voornamen en volgorde van de kinderen in het gezin te vinden. Ook andersom kunnen met de voornamen en volgorde van de kinderen de voornamen van hun grootouders/ouders/overgrootouders worden gevonden. Deze benadering maakt de kans op het vinden van de kinderen en het bepalen van juiste volgorde van die kinderen gemakkelijker. Er bestaat dus een gereede kans dat in grote gezinnen

niet alleen de beiderzijdse grootouders en ouders, maar ook de overgrootouders, enz., werden vernoemd. Het logische gevolg hiervan is, dat hoe jonger het kind was hoe verder de verwantschap reikte. Het Geneagram huwelijksvoorwaarden 1 (de 17 zegelaars van de huwelijksvoorwaarden van Jan van Heinsberg, heer van Dalenbroek, en Katharina van Voorneburg) en de Kwartierstaat 24 Holland 3 (de 13 kinderen van Floris V en Beatrix van Vlaanderen, graaf en gravin van Holland) twee voorbeelden van ver terugreikende vernoemingen.

De in Problematiek en Doelstelling geformuleerde verwachting, dat in veel gevallen met de voornamen van de grootouders, ouders, overgrootouders, enz. de voornamen en volgorde van de kinderen in het gezin kunnen worden gevonden is bewaarheid. Ook andersom kunnen met hulp van de voornamen van de kinderen de voornamen van hun grootouders/ouders/overgrootouders worden achterhaald. Mits met voorzichtigheid toegepast, kunnen hierdoor - ondanks lacunes in het bronnenmateriaal - incomplete genealogieën met een hoge mate van waarschijnlijkheid worden aangevuld.

VIII.8. Bewapeningen.

Het wapen en randschrift op het zegel aan of op een oorkonde, alsmede de vernoeming van de zegelaar in de oorkonde werd vaak, en wordt nog steeds gebruikt voor het herkennen van historische personen en het vaststellen van hun familiebanden. Het wapen van sommige families, zoals dat van Van Arkel, Van Buren, Van Diest, Van Haarlem, Van Heusden, Van Renesse, enz., lag al in het midden van de dertiende eeuw vast, terwijl het wapen van andere families, zoals dat van Van Beusichem, Van Bronkhorst, De Lek, Van Voorne, enz., nog volop evolueerden. Behalve het wapen is ook het randschrift op het zegel van belang. Het wapen werd door adellijke families tussen 1250 en 1500 in de Nederlanden gebruikt om familieleden van elkaar te onderscheiden.

Het wapen - van oorsprong een persoonlijk herkenningsteken - ontwikkelde zich vanaf de 12de eeuw tot een vast teken. Het wapen en randschrift werden onderdelen van het zegel dat door de zegelaar werd gebruikt om de door hem of door anderen uitgevaardigde overeenkomsten binnen de familie of gebieden te bekrachtigen. In de middeleeuwen werd bij de bewapeningen een doordachte systematiek gehanteerd. Talrijke voorbeelden maken duidelijk, dat - door middel van geregleerde veranderingen in het wapen - een rangorde van de leden binnen de familie werd nagestreefd. Hierbij werd een onderscheid gemaakt tussen de wapens die door mannen en de wapens die door vrouwen werden gebruikt. Bij het mannelijk wapen werden veranderingen op het volle wapen aangebracht. De reden voor dit alles was, dat alleen het hoofd van de familie het recht had zich van het volle (ongebroken) wapen te bedienen. Op het vrouwelijk wapen werden combinaties van het wapen van haar vader (rechts) en haar moeder (links) of haar echtgenoot (rechts) en haar vader (links) toegepast. Mannen bezaten in de middeleeuwen in vergelijking met vrouwen veel vaker een zegel/tegenzegel. De vrouwen waren in vergelijking met de mannen duidelijk in de minderheid. Dit werd veroorzaakt door het feit dat vrouwen niet handelingsbekwaam waren. Slechts bepaalde categorieën vrouwen, zoals erfdochter, geestelijke dochters en weduwen, kwamen voor het bezit en gebruik van een zegel in aanmerking. Genealogisch gezien wordt er veel meer geleerd van het vrouwelijke wapen dan van het mannelijke wapen op de zegels. Ook kan bij de bewapening de rangorde van de mannelijke kinderen uit een gezin en overige mannelijke leden van een familie tot uitdrukking worden gebracht. De bewapening kan ook daardoor een belangrijk instru-

ment zijn bij het ontwarren van genealogische knopen.

De analyse van de heraldische gegevens heeft de gedachte bewaarheid dat de bewapening - in het bijzonder op zegels - als een indentificerend hulpmiddel bij genealogische reconstructies een volwaardige eigen informatieve component biedt.

De wapens van de leden van de verschillende takken van het geslacht De Cock, die in de besprekingen van die takken (Appendices IX.I-5) zijn behandeld, worden bij de verbeelding van de zegels (Appendix IX.6) uitbundig geïllustreerd. Van de meeste mannelijke De Cocks zijn, in tegenstelling tot de vrouwelijke De Cocks en de echtgenoten van de mannelijke De Cocks, zegels bewaard gebleven. Het wapen op het zegel De Cock, drie palen van vair en een leeg schildhoofd, was in 1265 al uitontwikkeld. De enige uitzondering hierop is het wapen op het zegel uit 1314 van Gerard I de Cock van Waardenburg, dat een enkelstaartige leeuw als wapen toont (Afb. II.5). Het schildhoofd van de hoofdtak De Cock van Waardenburg was leeg, in dat van de tak De Cock van Isendoorn beladen met een naar rechts gaande leeuw, in dat van de tak De Cock van Opijnen evenals de subgroep De Cock van Bruchem beladen met een naar rechts gewende uitkomende leeuw met een schouderschildje waarop een vijfspakig rad en in dat van De Cock van Neerijnen beladen met drie hamers. Na het uitsterven van de tak De Cock van Waardenburg nam de tak De Cock van Isendoorn, ten teken dat zij nu de oudste tak van het geslacht De Cock waren geworden, het lege schildhoofd over. De zegels van de mannelijke en de vrouwelijke De Cock's en de echtgenoten voldoen volledig aan de gestelde regels.

VIII.9. Rangorden.

Uit talloze documenten blijkt, dat in de late middeleeuwen in de Nederlanden de borgen/getuigen/zegelaars voor vorsten, landsheren en kerkelijke instellingen als bisdommen (bisschoppen en kapittels) en kloosters (abten en abdissen), enz., volgens een bepaalde rangorde - geestelijken, leken, edelheren, ministerialen, ridders, knapen, oudere en jongere generaties - liepen. Ook in de adellijke families werd tussen 1250 en 1500 in de Nederlanden aan de rangorde van de leden strikt de hand gehouden. Anciënniteit, oudere en jongere generaties, oudere en jongere kinderen, alsmede het ridder- of knape-zijn speelden hierin een bepalende rol. Staaltjes hiervan zijn de rangorden van borgen/getuigen/zegelaars bij veel getuigenissen, zoals de borgstellingen, beloften, verkopeningen, verpachtingen en verzoeningen, alsmede de huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijsstellingen. Hetzelfde gold bij het voorofferen en paasnemen. Bij de bewapeningen werd de rangorde van de leden van de adellijke gemeenschap of adellijke families eveneens tot uitdrukking gebracht. In de verschillende uitingen van de adellijke gemeenschap en adellijke families werden in de late middeleeuwen in de Nederlanden de rangorden van de borgen/getuigen/zegelaars en leden in acht genomen.

De vraag in Problematiek en Doelstelling of borgen/getuigen/(mede)zegelaars bij rechtshandelingen een duidelijke rangorde tonen die informatie oplevert betreffende familiale samenhang wordt door dit onderzoek beantwoord.

VIII.10. De casus Van Randerode.

In deze studie kon het vroeg-uitgestorven nobiles geslacht Van Randerode, waarvan de bezittingen en archieven zijn verstrooid en (groten)deels verloren zijn geraakt, met behulp van de zeer beperkte bronnen, met patri- en matrilineair familie-onderzoek maar vooral met behulp van de getuigenissen en dominante vernoemingspraktijk wor-

den gereconstrueerd. Hierdoor is het o.a. mogelijk geweest de verwantschap van het geslacht Van Randerode met dat van Van Are aannemelijk te maken, met Van Sponheim-Heinsberg aan te tonen en met Van Kinzweiler en Van Wevelinghoven richting te geven. Voor Herman van Randerode, (1379-1417†) is nog geen definitieve plek in het geneagram van de familie Van Randerode gevonden. In deze casus kon de vererving van de heerlijkheid Boxtel en de andere Brabantse goederen van het geslacht Van Randerode/Boxtel op dat van Van Kuyc/Boxtel een geloofwaardig fundament worden voorzien. Dat laatste zou, zonder het jaargetijdenboek van de Dom te Keulen, vrijwel onmogelijk zijn geweest.

De veronderstelling in Problematiek en Doelstelling, dat in een complex analytisch voorbeeld, de inhoudelijke winst van een methodologisch sterkere benadering zichtbaar wordt, wordt door dit onderzoek bevestigd

VIII.11. Oorsprong, bezit en rol De Cock.

Het aantal genealogische publicaties over de familie De Cock is tot nu toe bijzonder klein, terwijl het rijke archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen anders zou doen verwachten. Dit is het eerste onderzoek waarin alle afstammelingen van Rudolf I de Cock, tussen 1250 en 1500, onderwerp van studie zijn. Gaande het onderzoek werd duidelijk dat mijn ervaringen in het genealogisch metier onbewust hadden geleid tot gedegen analyses van talrijke bronnen maar ook tot doordachte toepassingen van bepaalde methoden. Wanneer voor de familie De Cock, via patri- en matrilineaire familieonderzoek, niet alleen de rijke bronnen worden geanalyseerd, maar ook bepaalde methoden worden doordacht komt er verantwoorde genealogie van de gekozen takken van de familie De Cock te voorschijn (Appendices IX.1-7). Hierbij moet wel de kanttekening worden gemaakt, dat de gevonden gegevens om de genealogie van de takken De Cock van Waardenburg en De Cock van Neerijnen op de kaart te zetten ruim voldoende waren, maar dat de beschikbare gegevens om de genealogie van de takken De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen en De Cock van Bruchem volledig te achterhalen niet voldoende waren.

De bouwstenen, voortgekomen uit de bronnen, en de toetsstenen, bekomen uit de getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen, rangorden, versterken elkaar. Als gevolg van dit onderzoek naar het geslacht De Cock, is onomstotelijk vast komen te staan dat de oorkonder en borgen in de getuigenissen familie van elkaar waren, dat de kinderen in de gezinnen volgens vaste regels werden vernoemd, dat de wapens op de zegels volgens vaste regels werden gebroken en dat aan de rangorden van de getuigen/borgen/medezegelaars strikt de hand werd gehouden (Geneagrammen Algemeen 5.1, 5.2, 6, 8.1, 8.2, 11, 11.2, 18, 19, 20, 22.1 en 22.2 alsmede de zegelafbeeldingen). Ook is duidelijk geworden, dat de methoden meestal niet een afzonderlijke rol speelden maar vaak nauw met elkaar waren verweven. Gaandeweg rees de vraag kunnen de inzichten ontleend aan dit onderzoek met succes worden getoetst en toegepast op het onderzoek naar andere - adellijke - geslachten in de Nederlanden in de late middeleeuwen. Voor veel genealogische onderzoeken geldt immers dat zij aan een algemene praktijk zijn ontleend of op een communis opinio (meest voorkomende mening binnen een groep) zijn gebaseerd, zonder dat zij worden geschraagd door een duidelijke analyse van de bronnen en/of een doordachte toepassing van de methoden. Daarmee wordt vooral de kwestie ter zake doend of de bij het De Cock-onderzoek waargenomen patronen en wetmatigheden ten aanzien van de getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden, in meer algemene zin een rol spelen en derhalve voor de methodologie - verbreding wetenschappelijk insteek - van het genealogisch onderzoek van wezenlijk belang zijn. De confrontatie van de gegevens en conclusies uit het on-

derzoek van de familie De Cock met een groot aantal voorbeelden van elders heeft onomstotelijk aangetoond dat hier sprake is van een dusdanige parallelle en uniformiteit van waarnemingen en conclusies, dat daaraan een ruimere geldigheid en methodologische waarde kan worden toegekend.

VIII.12. Evaluatie.

In de Nederlanden ontbrak tussen 1250 en 1500 de moderne manier van administreren. Van het aanleggen van gemeentelijke basisadministraties, het opzetten van doop- en trouwboeken en het ontwikkelen van rechterlijke archieven was nog geen sprake. Als gevolg daarvan moest voor de kennis over die tijd worden teruggегреpen op andere beschikbare bronnen. Dit zijn hoofdzakelijk de akten uit bisschoppelijke, kapittel-, klooster-, parochie-, begijnhof-, stads-, lands-, familie- en huisarchieven. Hierin hebben niet alleen de akten, zoals oorkonden, afschriften, registers en cartularia, de registers en cartularia, maar ook de rekeningen en leenregisters een plek gevonden. Voor de geestelijke instellingen kwamen hier nog de necrologia/memorieregisters/obituaria en pauselijke dispensaties bij. Daarnaast kan ook nog worden gerekend op informatie van de grafstenen, uit de verzamelingen en zegels.

De bovengenoemde archieven zijn vaak verstrooid en deels verloren gegaan, terwijl de grafstenen en zegels ook geregeld geheel of gedeeltelijk verloren zijn gegaan of zwaar beschadigd. Het archief van de familie De Cock, maar ook hun grafstenen en zegels, kunnen hier als duidelijke voorbeelden worden gebruikt. De archieven van de tak De Cock van Waardenburg en de tak De Cock van Neerijnen zijn goed bewaard. Van de archieven van de takken De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen en De Cock van Bruchem zijn slechts schamele resten gespaard gebleven. Van de grafstenen zijn er slechts zes behouden, maar van de zegels van leden uit alle takken van de familie De Cock resteren 127 verschillende zegels.

Dit houdt in dat de genealogieën van de takken De Cock van Waardenburg en De Cock van Neerijnen veel beter zijn te onderbouwen en veel vollediger zijn te beschrijven dan die van De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen en De Cock van Bruchem. Overigens moet wel worden opgemerkt, dat in het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen ook geregeld informatie voorkomt over deze drie laatstgenoemde takken. Bij het beschrijven van grafstenen, het gebruik van verzamelingen en het verzamelen van zegels spelen ook de vaardigheden van de steenhouders en tekenaars van de grafstenen, de afschrijvers van de oorkonden alsmede de snijders van de zegelstempels een belangrijke rol. Van deze bronnen is lang niet alles bewaard gebleven. De bijwoorden - die in deze studie heel vaak worden gebruikt - mogelijk, misschien en waarschijnlijk geven in opklimmende volgorde de beoordeling van het betoog door de onderzoeker van zijn bevindingen weer. Soms zijn die bevindingen heel duidelijk en kunnen er conclusies aan worden verbonden. Maar geregeld zijn zij vaag, waardoor alleen veronderstellingen op basis van argumenten mogelijk zijn. Bij genealogisch onderzoek kunnen dan ook regelmatig geen conclusies worden getrokken, maar moet worden volstaan met veronderstellingen middels de kwalificatie mogelijk, misschien of waarschijnlijk. Op de duur kan de veronderstelling, door een nieuwe vondst, overgaan in een conclusie.

In essentie kan - alles bij elkaar genomen - deze studie worden beschouwd en toegepast als een proeve voor verantwoord genealogisch onderzoek. Een grote verscheidenheid aan voor de genealogie essentiële, bekende en onbekende bronnen is daartoe bevraagd op hun informatiedichtheid en getoetst op hun bruikbaarheid. In de uiteenlopende sets onderzoeksvragen betreffende verschijnselen als de familierelaties

bij getuigenissen, de systematiek van naamgeving, de dynamiek van bewapening, de stelselmatige toepassing van rangorde, etc. toe te passen op een zeer omvangrijk databestand, zijn richtlijnen gevonden die het genealogisch onderzoek voorzien van een betere inhoudelijke en hechtere methodologische basis. Door deze richtlijnen, zowel langs patri- en matrilineair familie-onderzoek toe te passen is bovendien aangetoond, dat verantwoord en vruchtbaar genealogisch onderzoek pas een volwaardige plaats kan krijgen binnen het historisch onderzoek, in het bijzonder van sociale netwerken, als die beide lijnen in het onderzoek vertegenwoordigd zijn.

Samenvatting

Hoofdstuk IX. Zusammenfassung.

IX.1. Einleitung.

Die vorliegende Arbeit *Bouwsteen en Toetssteen* beschäftigt sich mit der Quellenlage und den genealogischen Methoden in Bezug auf das geldrische Geschlechts De Cock. Diese Quellen- und Methodenanalyse widmet sich der Frage, ob diese sich für eine genealogische Forschung als qualitative Elemente eignen. Die Begriffe *Bouwsteen en Toetssteen* (Baustein und Prüfstein) wurden hierbei auf verschiedene Weise hantiert. In erster Linie waren diese Elemente verschiedener Art gerichtet auf das geldrische Geschlecht De Cock. Im Laufe der Untersuchung fand eine Erweiterung auf die adeligen Familien der Niederlanden zwischen 1250 und 1500 statt, die darum in dieser Untersuchung eine zentrale Stellung einnehmen. Die Untersuchung gründet auf gediegene Analyse der Quellen und durchgedachte Anwendung der Methodik, die der Rekonstruktion und Verifizierung der Verwandtschaftsverhältnisse dienen.

Die Ergiebigkeit dieser Forschungsarbeit wurde erhöht, indem nicht nur die horizontalen sondern auch die vertikalen Generationsverbände der eigenen und angeheirateten Familien berücksichtigt wurden. Bei dieser sogenannten patri- und matrilinearen Methode der Familienforschung nehmen die Chancen der Zuverlässigkeit zur Feststellung der Richtigkeit der Familiennetzwerke zu. Trotz erhöhter Chance die detaillierteren und tatsächlichen Familienstrukturen zu ergründen, wird diese Methode nur selten angewendet. Doch liefert die vorliegende Arbeit gute Gründe, um diese Herangehensweise großflächig anzuwenden. In den Kapiteln über Quellen, Zeugnisaussagen, Benennungen, Heraldik, Reihenfolgen, sowie den Fall Van Randerode und der Studie zum Ursprung der Familie De Cock wird diese Sichtweise weiter ausgeführt.

Die gediegene Analysen der Quellen und durchgedachte Anwendungen der Methoden sollen diese methodischen Ausgangspunkte bekräftigen. Dies ist notwendig, da ohne diese Analysen der Quellen und Anwendungen der Methoden eine genealogische Rekonstruktion der adeligen Familien und ihrer Verwandtschaftsstrukturen auf sozialer und politisch-historischer Ebene nicht möglich ist.

IX.2. Quellen.

Der Forscher mit Interesse in spätmittelalterlichen Familien der Niederlande hat keine einfache Aufgabe, denn es gibt keine Garantie, ob in bestimmte Quellen noch Bausteine für die bezügliche Familie vorhanden sind. Außerdem muss zwischen wesentlichen Quellen und primären und näheren Findbücher unterschieden werden. Zu den wesentlichen Quellen zählen Akten, wie Urkunden, Register, Chartularia, Rechnungen, sowie Lehnregister, Nekrologia bzw. Memorienregister oder Obituaria, päpstlicher Freisprechungen, Grabsteine und Versammlungen. Auch Siegelstempel und Siegel gehören zu den wesentlichen Quellen, die wichtige Ausgangspunkte dieser Untersuchung sind. Die primären und näheren Findbücher hingegen werden nur verwendet als Hilfsmittel um den Weg in die wesentlichen Quellen zu finden. Es steht außer Frage, dass das Spektrum der verwendeten Quellen für den Forscher im allgemeinen, für die Erforschung der spätmittelalterlichen adeligen Familien von großer Bedeutung ist, denn ohne welches ist die Erstellung einer gerechtfertigten Genealogie nicht möglich.

Für die genealogische Erforschung der adeligen Familien zwischen 1250 und 1500 in den Niederlanden ist es notwendig die Archive der landesherrliche Teile zu

untersuchen. Die neuen Ausgaben der Texte der Archivalien, unter anderen in den Urkundenbüchern von Holland, Zeeland, Utrecht, Geldern, Zutphen, Noord-Brabant, können für den Zeitraum vor 1300 meistens ohne Einsicht in die Originale gut verwendet werden. Nachteilig ist die Tatsache, dass die zugehörigen Siegel der Urkunden in diesen Publikationen schlecht herauskommen.

Viel Dokumente aus diesen Quellen nach 1300 sind unlängst über verschiedene Databases im Internet zugänglich geworden. Leider werden einige dieser Dokumente noch von veralteten und unvollständigen Beschreibungen ihrer ursprünglichen Quelle begleitet.

Andere wesentliche Quellen für die genealogische Forschung, wie Nekrologien, bzw. Memorieregistern oder Obituaria, päpstliche Freisprechungen, Grabsteine und Versammlungen, sind hingegen schlecht inventarisiert und dadurch schlecht zugänglich. Das *Repertorium van handschriften en edities van middeleeuwse necrologische bronnen betreffende Nederland* und die Datenbank MeMO (Medieval Memoria Online) liefern eine Übersicht in Text und Bild der in den Niederlanden erhaltenen Totenverzeichnisse usw. In MeMO werden neben den Nekrologien, bzw. Memorieregistern oder Obituaria, auch die Grabmonumente, Memoriendarstellungen und erzählenden Quellen des Totengedächtnisses angedeutet. Aus den oben genannten Quellenarten können mit einiger Mühe noch viele genealogische Daten zu Tage kommen. Im Kapitel *Bronnen* (Quellen) werden die Grabsteine, im Kapitel *Bewapeningen* (Heraldik) werden die Siegel behandelt.

Die Archive für die genealogische Erforschung der Familie De Cock befinden sich hauptsächlich im Het Gelders Archief in Arnhem. Dabei bilden das herzogliche Archiv und bestimmte Kloster-, Haus- und Familienarchive den wichtigsten Quellenbestand. Des Weiteren wurden die städtischen Archive von Arnhem, Nijmegen, Roermond und Zutphen zu Rate gezogen. Von größter Bedeutung sind jedoch die Archive der Häuser Waardenburg und Neerijnen sowie auch der Herrlichkeit Nederhemert, die für diese Arbeit am häufigsten analysiert wurden. Außerdem wurden die kleineren Archive der Familie De Cock van Opijnen, darunter auch der Teil, der im Besitz des Grafen d'Oultremont auf dem Château de Warfusé in Saint-George Sur Meuse ist, und der Herrlichkeit IJzendoorn miteinbezogen. Außer diesem Familienarchiv sind sechs Grabsteine und mehr als 134 Abdrücke von Siegelstempeln der Familie De Cock erhalten geblieben.

Dass die Digitalisierung und Zugänglichkeit von Archiven von Bedeutung für die genealogische Forschung ist, zeigt sich anhand der digitalen Ausgabe von 15 Registern der holländischen Grafen (1299-1345), mit zirka 3500 Dokumenten und der Folgeausgabe des *Oorkondenboek Noord-Brabant* (1131-1312), bisher 300 von insgesamt 750 Urkunden. Eigentlich sollten die betreffenden Archivverwaltungen alle Stücke nach 1300 digitalisieren und die Siegel fotografieren. Das Gleiche gilt für Register, Chartularia und Lehnregister. Idealerweise sollten von diesen Texten noch Regesten angefertigt werden. Diese Regesten - im eigentlichen Sinne handelt es sich hierbei um Zusammenfassungen der Urkunden - müssen alle relevanten Daten beinhalten, so dass eine gerechtfertigte, korrekte Analyse möglich ist.

IX.3. Zeugenaussagen

Die genealogische Forschung zu den adeligen Familien der Niederlanden im späten Mittelalter ist in erster Linie patrilinear. Die Forschung wird jedoch bereichert, wenn neben der patrilinearen Linie auch die matrilineare Linie in die Analyse miteinbezogen wird. Die Vor- und Nachnamen der Urkundenersteller, Namen von Landgütern,

der Anwohner, Zeuge, Bürgen und Misiegler können mehr Informationen über Verwandtschaftsverhältnisse liefern. Die Informationsbreite dieser Forschungsarbeit wird vergrößert, indem nicht nur die horizontalen bzw. synchronen Generationen, sondern auch nach den vertikalen, d.h. diachronen Generationen der angeheirateten Familien analysiert werden. Es handelt sich folglich um familiäre und soziale Kontextualisierung. Patrilineare und matrilineare genealogische Forschung vergrößert demzufolge die Möglichkeit zur Erkennung der essentiellen Familienstrukturen.

Es ist nicht überraschend, dass direkte Quellen über Verwandtschaftsverbände dünn gesät sind. Die genealogische Forschung steht und fällt mit dem Ausmaß an hinzugezogenen Quellen unterschiedlicher Form und gewinnt an Validität durch die Analyse diverser Beziehungs- und Verpflichtungsstrukturen, hinter denen sich verwandtschaftliche Beziehungen verbergen. Dieses Phänomen nennen wir Zeugenaussagen. Darunter fallen Bürgschaften bei rechtlichen Abkommen wie Gelöbnissen, Verkäufe, Verpachtungen und Versöhnungen, aber auch Eheverträgen, Gütertrennungen, Testamenten und Vormundschaften.

Der verbindende Faktor dieser Zeugnisse ist die *maagschap* (Blutsverwandte und Freunde bzw. Sippe). Das Ziel des Kapitels *Getuigenissen* (Zeugenaussagen) ist die Beweisführung, dass Bürgen für adelige Familien im wahren Sinne des Wortes Familien waren. Dieser Beweis bedeutet einen großen Schritt für die patrilineare und matrilineare Forschung dieser niederländischen Adelsfamilien des Spätmittelalters. Diese Erforschung ist dabei unmöglich ohne Analyse der Quellen - den Bausteinen. Bei der Erstellung der Genealogie einer Familie sind Zeugenaussagen aber auch - wie später deutlich werden wird - die Benennungen, Heraldik und Reihenfolgen als Prüfsteine unentbehrlich. Durch das Auffinden und Analysieren der Bausteine und das Ausarbeiten und Anwenden der Prüfsteine wird die Chance erhöht um sich eine Übersicht über eine Verwandtschaftsgruppe zu verschaffen.

Bisher wird in der Forschung häufig angenommen, dass spätmittelalterliche Niederländer Verwandte bis zum vierten Grad als Familie bezeichnet werden. Diese Verwandten waren bei Zeugenaussagen beteiligt und waren sowohl Rechtsnachfolger als auch stellvertretend haftbar. Durch die Akzeptanz oder Distanzierung ihres Rechtsanspruchs wurde Deutlichkeit in die Familienverhältnisse geschaffen. Ziel war eine rechtliche Sicherstellung für die Zukunft und diese Verwandtschaftsgruppe wird als *maagschap* (Blutsverwandte und Freunde bzw. Sippe) bezeichnet. Das Interessante an dieser Verwandtschaftsgruppe ist, dass diese sich nicht nur an die Vorfahren väterlicherseits, sondern auch mütterlicherseits orientiert, d.h. patri- und matrilinear. In Anbetracht der Tatsache, dass beim vierten Laterankonzil in 1215 bestimmt wurde, dass Verwandtschaft bis zum vierten Grad gelte, wurde im Mittelalter auch nicht weiter gerechnet. Rechtlich gesehen konnte die Bezeichnung Blutsverwandtschaft jedoch noch weiter ausgedehnt werden, so zeigt die vorliegende Arbeit. Bei verschiedenen Familienforschungen zeigt sich, dass alle lebende Verwandten zum Kreise der Personen mit Rechtsanspruch jeglicher gerechnet wurden. Die Urfehden deutscher und niederländischen Edelleuten mit der Stadt Köln aus der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts sind hiervon ein Zeugnis.

In mittelalterlichen Texten kommt die Kombination *maagschap en vriendschap* (Blutsverwandtschaft und Freundschaft) regelmäßig vor. Laut P. Hoppenbrouwers bildet sie eine Einheit und damit eine der vielen Tautologien des Mittelalters. Im täglichen Leben spielte die Existenz von Blutsverwandten und Freunden eine bedeutende Rolle, z.B. bei Rechtsprechungen. Letztendlich gestaltet sich die Beweisführung der Tautologie Blutsverwandtschaft Freundschaft schwierig, denn hierfür müssten Familienstrukturen bis ins Detail erforscht werden. Denn auch an-

geheiratete Ehepartner mussten inklusive ihrer Verwandtschaft miteinbezogen werden. Drei Beispielfälle dieser Art wurden in dieser Studie untersucht. Auf Basis dieser Beispiele lässt sich konstatieren, dass die Tautologie, d.h. die gleiche Wortbedeutung für Blutsverwandter und Freund tatsächlich existierte. Trotzdem bleiben Blutsverwandte beziehungstechnisch wichtiger in ihrer Bedeutung als Freunde, eine Bezeichnung, die auch geschäftlichen Beziehungsverhältnissen zugrunde gelegt wurde.

Die Erforschung zur Rolle der Blutsverwandtschaft in spätmittelalterlichen Familien erfordert demnach nicht nur eine tiefgehende Quellenforschung zu Personen und Gütern, sondern auch zu den Zeugenaussagen, den Ernennungen, der Heraldik und den Reihenfolgen. Es bestätigt sich dabei, dass Gütertrennung stattfand auf Basis der Hierarchie der Blutsverwandtschaft, während die Stiftung von Gezeiten und die Totenmessen Testamentarisch festgelegt wurden. Das Testament wurde von dem ältesten Sohn ebenfalls dafür verwendet um Teile der Familiengüter an die anderen Geschwister in Lehen zu geben. Kinderlose Ehepaare konnten mit einem Testament noch Personen adoptieren um den Familienbesitz zu sichern. Zu den Bürgen zählten im Allgemeinen immer blutsverwandte Familienmitglieder, insbesondere diejenigen, die auch den Rechtsanspruch auf den Familienbesitz und die Familienprivilegien hatten.

Aus der Zeit des Spätmittelalters sind in den Niederlanden zahlreiche Bürgschaften, Eheverträge, Gütertrennungen und Vormundschaften als Dokumente erhalten geblieben. Mittels dieser Akten ist es ein leichtes Vorgehen um die Beziehungsverhältnisse der betreffenden Personen abzulesen, denn sie werden häufig als solche gekennzeichnet. Hier gilt also nicht die Frage, ob eine Verwandtschaft vorliegt, sondern welche Art der Verwandtschaft. Auch die Frage nach dem Verhältnis zwischen Urkundenersteller und Blutsverwandten/Freunden/Bürgern ist hier relevant.

Diese Analyse erfordert nicht nur eine gute Kenntnis der Familien des Urkundenerstellers, sondern auch die der Blutsverwandten/Freunden/Bürgern. Problem hierbei ist, dass wir noch nicht über ausreichend Übersicht zu mittelalterlichen Adelsfamilien verfügen, weshalb wir nicht alle Verwandtschaftsbeziehungen definieren können. Um das gesetzte Ziel dieser Forschungsarbeit zu erreichen, wurden die Ergebnisse der gediegenen Analysen der Quellen und durchgedachte Anwendungen der Methoden verwendet. Waren diese nicht ausreichend, wurden Querverbände hinzugezogen. Eine Reihe von Fragen, diente hierzu als Leitfaden: Wie nannten die Urkundenersteller und Bürgen einander? Wurden Lehen oder Güter von der einen auf die andere Familie übertragen? Wurden Vornamen zwischen den Familien vererbt? Wurden Entschädigungsregelungen vom Urkundenersteller auf die Bürgen übertragen? Stimmen die chronologischen Daten der Generationen zwischen den Familien? Waren die Nachnamen eindeutig - wie De Cock, De Cock van Waardenburg, De Cock van Isendoorn, De Dock van Opijnen, De Cock van Bruchem und De Cock van Neerijnen - oder nicht eindeutig wie Van Teylingen, Van Brederode, Van de Doortoge usw.

Bei der Analyse der Zeugenaussagen ist deutlich geworden, dass der Aspekt der Blutsverwandtschaft in den spätmittelalterlichen Niederlanden eine unverzichtbare Rolle spielte bei den rechtlichen Aktivitäten der Adelsfamilien. Das Formulieren einer gerechtfertigten Genealogie ist dabei verknüpft an die Analyse der Blutsverwandtschaft der betreffenden Familie.

Ein besonderer Aspekt der Bürgschaft innerhalb der *maagschap* (Blutsverwandt und Freund bzw. Sippe) war die Forderung nach Blutsverwandtschaft. Dies bedeutete, dass man gemeinsame Ahnen bzw. Vorväter haben musste, wodurch angeheiratete Familienmitglieder rechtlich nicht in Frage kamen, außer als Vormund für in der Ehe geborene Kinder. Hieraus lässt sich zurecht schließen, dass die Verwandten

bei Bürgschaften, Eheverträgen, Gütertrennungen, Testamenten und Vormundschaften in einer festgelegten Reihenfolge erwähnt wurden. So wurde die ältere vor der jüngeren Generation, der ältere vor dem jüngeren Zweig und die engere Verwandtschaft als erste erwähnt. Außerdem wurden der Mann vor der Frau und der Geistliche vor dem Laien und der Ritter vor dem Knappen genannt.

IX.4. Benennungen.

Die Benennung adeliger Kinder in den Niederlanden zwischen 1250 und 1500 scheint an strenge Regeln verbunden zu sein. Obwohl hierüber ein allgemeiner Konsens besteht, gehen die Meinungen auf praktischer Ebene weit auseinander. Während meiner Forschungsarbeit zeigte sich, dass die Erforschung einer einzelnen Familie, um Systematik der Namensgebung zu ergründen, keinen Sinn macht. Ohne ausführliche patri- und matrilineare Ahnenforschung ist eine gerechtfertigte Genealogie, die die reine Ahnenforschung überschreitet, unmöglich. Es ist nicht nur notwendig, dass Eltern, sondern auch Onkel, Tanten, Cousins und Cousinen, Großeltern, Urgroßeltern und Familienmitglieder weiteren Grades so weit wie möglich hinzugezogen werden. Die Konsequenz ist dass mehrere Familien aus der gleichen Zeit und Region gleichzeitig untersucht werden müssen. Überdies fehlt häufig die genaue Anzahl und Geburtsjahre der Kinder der Familien, was die Analyse erschwert. Um die Herkunft zur Benennungen abzuleiten, ist es wiederum wichtig die weite Verwandtschaft väterlicher- und mütterlicherseits und deren Namensgebung zu kennen.

Es steht außer Frage dass Heinrich Müllers (1926/50) und Heinrich Holthusen (1954) den Ton angegeben haben für die von ihnen entdeckte Regel zur Benennung.

Müllers wollte methodisch von den Namen der vier ersten Kinder (am liebsten zwei Jungen und zwei Mädchen) die Namen der vier Großeltern ableiten. Die Reihenfolge der Benennung konnte dabei variieren. Die vier - von Generation zu Generation - wechselnden Vornamen nannte Müllers echte Erbnamen. Mit Hilfe dieser Erbnamen können die Vornamen der jeweiligen Großeltern mit großer Sicherheit hergeleitet werden. Wenn jedoch die Eltern weniger als vier Kinder bekommen haben, oder aber nur Kinder des einen Geschlechts, wodurch nicht alle vier Erbnamen vergeben werden konnten, dann wurden Namen auf die Enkelkinder übertragen. Die ältesten Kinder wurden zuerst nach den Urgroßeltern und die nächsten nach den Großeltern benannt, wenn deren Namen in der Generation dazwischen noch nicht vergeben waren. Die nächstgeborenen Geschwister bekamen die Namen verstorbener älterer Brüder oder Schwestern der Eltern, wenn diese einen Erbnamen getragen hatten. Die ältesten Kinder einer adeligen Familie konnten folglich sowohl Namen der Großeltern als auch Urgroßeltern tragen. Müller bezeichnete ihre Namen als verspätete Erbnamen. Kinder aus zweiter Ehe bekamen den Namen des verstorbenen ersten Ehepartners.

Holthusen hingegen ging einen Schritt weiter und wollte bei den ersten sechs Kindern (idealerweise drei Jungen und drei Mädchen) die Namen der Großeltern und Eltern wiederverwendet finden. Der älteste Sohn wurde nach dem Großvater väterlicherseits, der zweite nach dem Großvater mütterlicherseits und der dritte nach dem Vater benannt. Bei den Mädchen entsprechend der weiblichen Namen in gleicher Reihenfolge. Gemäß Holthusen werden also auch die Eltern benannt.

In dieser Forschungsarbeit wurden die Kritik sowie die Rekonstruktion der Theorie Müllers und Holthusens analysiert. Danach wurde diese an den eigenen Forschungsdaten geprüft. Es zeigt sich, dass tatsächlich diese Benennungssitte bei adeligen, niederländischen Familien zwischen 1250 bis 1500 Anwendung fand, wie sich an vielen Beispielen zeigen lässt. Wie bereits erwähnt ist genealogische Forschung

nur möglich bei ausführlicher patri- und matrilinearer Ahnenforschung. Bei einseitiger Betrachtung einer einzelnen Familie, ohne Berücksichtigung des sozialen Kontexts, bietet die Datenbreite zu wenig Analysestoff. Es müssen demnach mehrere Familien der gleichen Region aus dem gleichen Zeitraum betrachtet werden. Es ist notwendig, um über eine Übersicht möglichst vieler Verwandte väterlicher- und mütterlicherseits - als möglicher Lieferante - zu verfügen. Es kann nicht häufig genug betont werden, dass eine gediegene Quellenanalyse der *bouwstenen* (Bausteinen) die Basis bildet für jede genealogische Forschung. Dadurch kann eine gerechtfertigte Rekonstruktion des Netzwerkes eine mittelalterlichen Adelsfamilie angefertigt werden mit der durchgedachte Methodik der *toetsstenen* (Prüfsteinen).

Durch diese Herangehensweise ist es möglich um die genaue Anzahl und Geburtsreihenfolge der Kinder einer Familie zu rekonstruieren. Gleichzeitig können über die Namen der Kinder die Namen der Großeltern, Eltern und Urgroßeltern, abgeleitet werden, wie auch umgekehrt.

IX.5. Heraldik.

Das Besiegeln einer Urkunde diente der offiziellen Festlegung der gemachten Vereinbarungen der betreffenden juristischen Parteien. Die Vereinbarungen bezogen sich auf Abmachungen innerhalb der Familie, wie Bürgschaften, Eheverträge, Gütertrennungen, Testamenten und Vormundschaften, als auch außerhalb der Familie, wie Friedensverträge zwischen bestimmten Gebieten oder Bezeugungen auf höhere Ebene. Das Siegel besteht aus dem Wappen der Familie und dem Siegelumschrift, sowie dem Gegensiegel, an oder auf der Urkunde. Dabei spielt auch die Andeutung des Urkundenerstellers auf dem Siegel, d.h. Anreden oder Titel jeglicher Art (z.B. Edelfrau, Edelherr, Knappe, Ritter oder Besitzandeutungen) eine wichtige Rolle.

Das Wappen, anfänglich noch ein persönliches Erkennungszeichen, entwickelte sich ab dem zwölften Jahrhundert zu einem festen Zeichen, wobei die Farben und Darstellungen in diesem Entwicklungsprozess an feste Regeln gebunden waren. Schnell danach wurden das Wappen und die Umschrift Teil des Siegels das durch den Beglaubiger benutzt wurde, um die von ihm oder von Dritten beauftragen Abkommen innerhalb der Familie oder des Landes zu beglaubigen. Die ältesten Wappen in den Niederlanden stammen aus der zweiten Hälfte des 12. Jahrhunderts auf der Ebene von Fürsten, Landesherrn, Besitzern von Herrlichkeiten (*seigneurien*) und geistlichen Institutionen wie Bistümern und Klöstern. Daraufhin haben der mittlere und niedrigere Adel das Erbwappen als Familientradition übernommen. Etwas später folgten die Städte, Schöffen und prominente Bürger. Diese Entwicklung lässt sich mit Hilfe von erhaltenen Siegeln zurückverfolgen. Mitte des 13. Jahrhunderts waren viele Familienwappen fest gekennzeichnet, während andere Familienwappen noch einen Veränderungsprozess durchliefen.

Wenn eine Familie wichtige Güter einer anderen Familie erbte, übernahm sie gleichzeitig gänzlich oder teilweise das Wappen der Familie. Ein Fallbeispiel hierfür sind der Zweig der Burggrafen von Leiden, aus dem Geschlecht der Kuyt (vollständige Übernahme) und der Zweig der Herren von Waardenburg aus dem Geschlecht der Van Broekhuizen (teilweise Übernahme). Wenn allerdings eine Familie Schande über sich brachte, konnte dies für eine andere Familie mit dem gleichen oder ähnlichen Wappen ein Grund sein, um das eigen Wappen zu ändern. Das Geschlecht Van Wassenaar ist hierfür ein gutes Beispiel.

Im Spätmittelalter wurden in der Heraldik feste Regeln hantiert. In der vorliegenden Arbeit wird zum ersten Mal die Systematik dieser heraldischen Regeln unter-

sucht an einem sehr umfangreichen Corpus. Zahlreiche Beispiele zeigen, dass mit Hilfe regulativer Veränderungen des Wappens eine Geburtsreihenfolge der Kinder innerhalb der Familie verfolgt wurde. Hierbei zeigt sich ein deutlicher Unterschied in den Wappen der Männer und den Wappen der Frauen. Beim männlichen Wappen werden Veränderungen im vollen Wappenfeld sichtbar gemacht. Diese Veränderungen werden mit einem Bruch angedeutet und die Wappen werden gebrochen genannt. Denn nur dem Familienoberhaupt oblag das Recht, das vollständige Wappen zu tragen. Bei den fraulichen Wappen zeigt sich eine Zweiteilung. So wurde das väterliche Wappen rechts und das mütterliche Wappen links eingetragen, bzw. das des Ehemannes rechts und das des Vaters der Frau links. Außerdem besaßen Männer im Mittelalter viel häufiger ein eigenes Siegel als Frauen. Dies liegt begründet, dass Frauen im Mittelalter in der juristischen Minderheit waren und weniger handlungsfähig geachtet wurden. Nur bei den landesherrlichen Familien und denen des hohen Adels besaßen Frauen häufiger ein eigenes Siegel. Im mittleren und niedrigeren Adel war dies kaum der Fall. Wahrscheinlich besaß nur eine bestimmte Frauengruppe, wie Erbinnen, geistliche Töchter und Witwen ein Recht auf den Erhalt eines eigenen Siegels.

Das männliche Wappen änderte durch Veränderung von Metall/Farbe oder durch Hinzufügung eines Turnierkragens oder Linkerschrägbalkens kaum. Im späteren männlichen Wappen wurden nur Turnierkragen oder Oberecken hinzugefügt. Diese Brüche liefern Informationen über die Chronologie der Kinder in der Familie und Information der Familie der Mutter. Dass das Wappen zwei- oder viergeteilt wurde, kam wenig häufiger vor. Bei der Wappenteilung sehen wir am häufigsten das väterliche Wappen rechts und das mütterliche Wappen links. Die Vierteilung war häufig in Folge einer Hinzugewinnung eines neuen Landstriches, über das die Familie herrschte. Dann wurden die Wappen der alten Familie/Gebiet im ersten und zweiten Viertel gezeigt, das der neuen Gebiete im dritten und vierten Viertel.

Das frauliche Wappen hat eine lange Entwicklung durchgemacht. Dabei lassen sich chronologisch fünf verschiedene Typen unterscheiden. Der älteste Siegeltyp hat kein Wappen und nur eine einfache Umschrift. Die anderen vier Typen liefern mehr Information zur Entstehungszeit des Siegels, und beinhalten je nach Fall, ob die Frau verheiratet oder ledig war, Elemente des elterlichen Wappens oder das des Ehemanns. Dahingegen sind die Umschriften auf dem Siegel bzw. auch Gegensiegel ausführlicher.

Neben dem Wappen auf dem Siegel ist auch die Umschrift von Bedeutung. In dieser Studie hat sich gezeigt, dass sich aus den Umschriften der Siegel sehr viel Information zu den Vor- und Nachnamen, den Besitz, Titeln und den Familienverbänden ablesen lässt. Dies ist folglich genealogisch wichtige Information. Dabei zeigt sich ein Unterschied zwischen den Randschriften auf Siegeln und Gegensiegeln. So ist die Umschrift auf den Gegensiegel meist einfacher und enthält weniger Information. Häufig war dies nur ein Geheimsiegel, Kleinsiegel, Gegensiegel oder Verschlussiegel. Manchmal wurde die Randschrift ersetzt durch den Namen und Titel des Gläubigers, manchmal wurde diese hinzugefügt. Manche Grafen oder Herzöge brauchten sowohl das Siegel als auch das Gegensiegel um all ihre Titel zu erwähnen. Sehr aussergewöhnlich verwendete der Herzog von Geldern und Graf von Zutphen, Arnold von Egmond, das Siegel seiner Frau Katharina von Kleve oder das von Michael von Breda, seinem Kansler, Jan van Boetbergen, seinem Erbmarschall und Godfried Mecynck, seinem Kansler als Gegensiegel.

Der hohe und mittlere Adel verwendete ab der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts und ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts ein Reitersiegel. Das Reitersiegel wurde

beim hohen Adel vom regierenden Fürsten und seinem ältesten Sohn verwendet. Beim mittleren Adel hingegen nur vom Hauptzweig der Familie. Der niedrige Adel verwendete keine Reitersiegel.

Die Auffassung, dass der Adelige im Mittelalter über nur ein Siegel verfügte, muss definitiv als nichtig erklärt werden. Mit dem Erreichen der Volljährigkeit erhielt der adelige Mann ein Siegel. Auch die adelige Frau, die einer landesherrlichen Familie oder des hohen Adels angehörte, bekam ein eigenes Siegel mit dem Erreichen der Volljährigkeit. Beim mittleren und niedrigeren Adel war dies meistens nicht der Fall. Bei Verlust oder Beschädigung des Siegels wurde ein neues angefertigt. Bei einer Veränderung des Familienstandes oder des gesellschaftlichen Status, wie Heirat, Ritterschlag, Erbe oder Reihenfolge wurde ebenfalls ein neues Siegel in Auftrag gegeben. Die männlichen und fraulichen Wappen auf dem Siegel, können zusammen mit die Umschripte auf dem Siegel und Gegensiegel, dem Reitersiegel und dem Wechsel-siegel als wichtige Informationsquelle für die genealogische Forschung dienen.

Aus zahlreichen Urkunden wird deutlich, dass in den mittelalterlichen Vereinbarungen die Zeuge für die Fürsten, Bischöfe und geistigen Institutionen, einer bestimmten Reihenfolge unterstanden. Die Reihenfolge von Kindern und Enkelkindern einer Familie, als auch der übrigen Familienmitglieder, wurde in den mittelalterlichen adeligen Familien äußerst streng angewendet. Auch bei der Heraldik wurde die Reihenfolge der männlichen Kinder und übriger männlicher Familienmitglieder deutlich gemacht. Die Heraldik kann demnach als wichtige Quelle und als Instrument zur Systematisierung der Genealogie einer Familie dienen.

IX. 6. Casus Van Randerode.

In dieser Forschungsarbeit konnte die Genealogie der früh ausgestorbenen Familie der Von Randerode, von dem die Besitztümer sehr verstreut und teilweise verloren gegangen sind, mittels patri- und matrilinearer Untersuchung als auch mit Zeugenausagen und dominante Benennungssitten rekonstruiert werden. Dabei hat die in dieser Studie entwickelte Methodik eine Lösung geboten für die Probleme, die eine bisherige Rekonstruktion nicht möglich machten. Im Subcasus Van Boxtel ist mit der Vererbung der Herrlichkeit Boxtel und der anderen Brabanter Güter des Geschlechts Van Randerode/Boxtel - möglicherweise Achel, Hamont und Lille - an die Familie Van Kuyc/Boxtel ein glaubwürdiges Fundament gegeben.

IX.7. Ursprung der Familie De Cock.

Während des Versammelns der Personendaten der Familie de Cock, die über mehr als 6.000 Personenkarten aufgeführt ist, zeigte sich schnell, dass diese Familie umfangreicher war als bisher angenommen. Dies führte zu einer Erweiterung der Genealogie der Familie als auch einer Vertiefung in den Einblick in diese Familie. Um die Datenmassen hantierbar zu machen, wurden an einigen Stellen zeitliche Einschnitte gemacht. So wurde beispielsweise nur die Analyse zu den Nachkömmlingen von Rudolf I de Cock, Herr von Renoy (1265-1280) nur bis 1500 vollzogen.

Der Großteil der Repräsentanten der verschiedenen Familienzweige des Geschlechtes De Cock gehörte zum Landadel. In jedem Zweig der Familie spielten nur ein paar Personen eine wichtige Rolle im Herzogtum Geldern, das Stift Utrecht, das Herzogtum Brabant und der Grafschaft Holland. Im Abschnitt Besitz und Rolle, die der Beschreibung von jedem Familienzweig hinzugefügt wurde, werden die Unterschiede und Übereinstimmungen im Güterbesitz und die gesellschaftliche Rolle be-

schrieben, insofern die Quellenlage solch eine Analyse zuließ. Hierdurch erhielt die Genealogie eine sozialhistorische Ebene, die eine Eingliederung in eine breitere Analyse und die sozial-politischen Kontexte ermöglichte.

In sieben Appendixen werden die Ergebnisse dieser ersten wissenschaftlichen Erfassung der Familie De Cock im Spätmittelalter präsentiert. Innerhalb dieser Adelsfamilie bildeten die Zweige De Cock van Waardenburg, Batenburg und Nieuwaal, De Cock van Isendoorn, De Cock van Opijnen, De Cock van Bruchem en de Cock van Neerijnen die wichtigste Gruppen. Des Weiteren sind eine große Zahl von Siegelabbildungen (134), sowie eine beträchtliche Anzahl Geneagrammen und Ahnentafeln (108) (Teil 1 und 2) aufgeführt. Um diese Datenmasse zugänglich zu machen, werden diese digital auf einem USB-Stick zur Verfügung gestellt.

Die Frage, ob die Zeugenaussagen, Benennungen, Heraldik und Reihenfolgen auch im Geschlecht De Cock eine wichtige Rolle spielten, kann zweifelsohne mit ja beantwortet werden. Die anwesenden Personen bei Zeugenaussagen, Eheverträgen, Gütertrennungen, Testamenten und Vormundschaften waren fast immer, wenn auch manchmal entfernte, Familie. Bezüglich der Verwandtschaftsbezeichnung kann ein Unterschied gemacht zwischen Blutsverwandten und Freunden werden. Innerhalb der Familie De Cock wurden eine festgelegte Regelung bezüglich die Benennung, Heraldik und Reihenfolge systematisch hantiert. Hierdurch erwiesen sich die in dieser Forschungsarbeit angewendeten Untersuchungsverfahren von fundamentaler Bedeutung.

Literatuur

Hoofdstuk X. Literatuur.

A. Primaire niet-uitgegeven bronnen.

Het Gelders Archief, Arnhem.

- archief commanderie Sint-Jan.
- archief familie de Cock van Opijnen.
- archief familie van Randwijk.
- archief heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert.
- archief heerlijkheid IJzendoorn.
- archief heerlijkheid Spijk.
- archief heren van Ammerzoden.
- archief heren en graven van Culemborg.
- archief hof van Gelre en Zutphen.
- archief huis de Cannenburg.
- archief huis Doornenburg.
- archief huis Keppel.
- archief huis Soelen.
- archief huizen Waardenburg en Neerijnen.
- archief klooster Bethlehem.
- cartularium O.L. Vrouwenklooster te Renkum.
- familie Van Rhemen.
- hertogelijk archief charterverzameling.
- hertogelijk archief leenkamer.

Gemeente-archief, Arnhem.

- stadsoorkonden.

Gemeente-archief, Brielle.

- stadsoorkonden.

Algemeen Rijksarchief, Brussel.

- archief abdij van Sint-Geertruid te Leuven.
- archief Brabant
- archief Brabant leenhof.
- archief Brabant rekenkamer.
- archief familie van Boisschot
- archief familie de Merode-Westerloo.
- archief heren en stadarchief van Diest.
- archief van Overschie de Neeryssche.
- archief Verspreide oorkonden.
- archief Weense oorkonden.
- verzameling losse zegels.
- verzameling zegelafgietsels.

Koninklijke Bibliotheek, Brussel.

- cartularium Van Berchem, handschrift, inv. nr. 15.408.
- cartularium Mariënweerd, handschrift, inv. nr. 17.904.

Nordrhein-Westfälisches Hauptstaatsarchiv, Duisburg.

- archief heerlijkheid Heinsberg.
- archief heerlijkheid Odenkirchen.
- archief kapittel Emmerik.
- archief kerk van sint Gangulf te Heinsberg
- archief klooster Bedburg.

- archief klooster Werden.
- archief kommanderij Herrenstrunden.
- archief Kurköln.
- archief munsterkerk van sint Quirinus te Neuss
- depot stad Emmerik.
- familie-archief van Randerode.
- landarchief Berg.
- landarchief Geldern.
- landarchief Gulik.
- landarchief Gulik-Berg.
- landarchief Kleef.
- landarchief Kleef-Mark.

Collegium Augustinianum, Gaesdonck über Goch.

- archief klooster Gravendaal,

Kasteel Haag, Geldern.

- archief familie van Hoensbroek.

Rijksarchief, Gent.

- archief graven van Vlaanderen.

Streekarchief Grave.

- archief van de magistraat der stad Grave.

Koninklijke Bibliotheek, 's-Gravenhage..

- cartularium kapittel van Naaldwijk, inv. nr. 73E38.

Centraal Bureau Genealogie, 's-Gravenhage.

- dossier de Groot, collectie kolonel J.P. de Man.

Nationaal Archief, 's-Gravenhage.

- archief abdij Rijnsburg.
- archief abdij Leeuwenhorst.
- archief familie Heereman van Zuydtwijck.
- archief graven van Blois.
- archief graven van Holland.
- archief heerlijkheid Assendelft
- archief heren van Putten en Strijen.
- archief heren van Voorne.
- archief Nassause domeinraad.
- archief leen- en registerkamer van Holland.
- archief rekenkamer van Holland.
- collectie losse zegels.
- handschrift, inv. nr. 375.12, afkomstig R.A. Zuid-Holland.
- Handschriften, inv. nr. 512.
- Vilvoordse charters.

Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage.

- algemene handschriftencollectie.
- archief familie en heerlijkheid Matenesse.
- collectie van Spaen.

Noord-Hollands Archief, Haarlem.

-- archief abdij Egmond.

Rijksarchief, Hasselt.

-- archief abdij Sint-Truiden.

-- archief abdij Herkenrode.

-- archief heerlijkheid Grevenbroek.

-- archief landkommanderij Oudenbiezen en Onderhorige kommanderijen.

Huis Bergh, 's-Heerenberg.

-- archief huis Bergh.

Abdij Berne, Heeswijk.

-- archief abdij Berne.

-- archief klooster Zennewijnen.

Gemeente-archief, Helmond.

-- fonds stadsoorkonden.

Brabants Historisch Informatie Centrum, 's-Hertogenbosch.

-- archief charters Brabant.

-- archief kapittel van Heusden.

-- archief Karthuizerklooster het Hollandse huis te Sint Geertruidenberg.

-- archief kasteel Stapelen te Boxtel.

-- archief kloosters Marienkroon en Mariëndonk te Heusden.

-- archief klooster Sophiae Domus te Vught.

-- archief provinciaal genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant.

Erfgoed 's-Hertogenbosch.

-- archief Godshuizen.

-- archief schepenbank, Bossche protocollen,

-- archief gemeente 's-Hertogenbosch.

Kasteel Anholt, Isselburg.

-- vorstelijk archief Salm-Salm, archief huis Moyland, repertorium Seeland.

-- vorstelijk archief Salm-Salm, archief kasteel Anholt.

Stadsarchief, Keulen.

-- archief gemeente.

-- archief klooster Karthuizers.

Stadsarchief, Leuven.

-- oud-archief gemeente Leuven.

Bisschoppelijk archief Luik.

-- archief abdij Herkenrode.

Regionaal Historisch Centrum Limburg, Maastricht.

-- archief heerlijkheid Blitterswijk.

- archief huis Scheres.
- archief kasteel Well.
- archief klooster Maria Weide te Venlo.
- archief proosdij Meerssen

Aartsbissschoppelijk archief, Mechelen.

- archief abdij Berne, martyrologium-necrologium.

Staatsarchief, Münster.

- archief graafschap Tecklenburg.
- archief klooster sint Aegidii.
- archief Landsberg-Velen, afdeling Gemen.

Rijksarchief, Namen.

- archief graven van Namen.

Regionaal Archief, Nijmegen.

- archief gemeente Nijmegen.

Kasteel Vornholz, Ostenfelde.

- archief familie van Nagel, Nederlands gedeelte.

Abdij Postel, Postel.

- archief abdij Postel.

Archives départementales du Nord, Rijssel.

- archief abdij Saint Amand, 12 H 2, fol. 172-173, nr. 227.
- archief serie B 1426/2330; 1426/3223.
- premier cartulaire de Flandre, B 1561, nr. 333.

Gemeente-archief, Roermond.

- stadsoorkonden.

Château de Warfusé, Saint-George Sur Meuse.

- archief d'Oultremont, afdeling Balgoijen.

Abdij Averbode, Scherpenheuvel-Zichem.

- archief abdij Averbode, sectie I.
- archief abdij Averbode, sectie II.

Kasteel Burgsteinfurt, Steinfurt.

- vorstelijk archief Bentheim-Steinfurt.

Gemeente-archief Tongeren.

- Fonds Luc Breuls de Tiecken.

Abdij Tongerlo, Tongerlo.

- archief abdij Tongerlo.

Duitse Orde, Utrecht.

-- archief Duitse Orde.

Het Utrechts Archief, Utrecht.

-- archief bisschoppen.
 -- archief familie van Boetzelaer.
 -- archief Domkapittel.
 -- archief heren van Montfoort.
 -- archief kapittel van sint Jan.
 -- archief kapittel van sint Marie.
 -- archief kapittel van Oudmunster.
 -- archief kapittel van sint Pieter.
 -- archief kleine kapittels en kloosters.
 -- verzameling Buchell-Booth.
 -- verzameling losse aanwinsten.

Wenen, DOZA.

-- oorkonde dd. 22.07.1303.

Streekarchief Bommelerwaard, Zaltbommel.

-- archief gemeente Zaltbommel.
 -- cartularium Groote Bommelsche Gasthuis.

Weeshuis, Zaltbommel.

-- archief Bommelse weeshuizen.

Regionaal Archief, Zutphen.

-- stadsoorkonden.

Historisch Centrum Overijssel, Zwolle.

-- archief abdij ter Hunnepe.
 -- archief huis Almelo.
 -- archief huis Rechteren.

Nb. : Door het gebruik van talrijke archiefstukken uit meerdere archieven wordt in dit overzicht slechts verwezen naar de archieffondsen die zijn geraadpleegd, tenzij het om geïsoleerde documenten gaat. De specificaties zitten in de noten.

B. Uitgegeven bronnen.

G.M. van Aalst en A.C. Kort, *Regesten van het fonds Wassenaar in het huisarchief Twickel*, 1222-1599, (Den Haag, 1998).

Paul Adam-Even, *Armorial universel du heraut Gelre*, 1370-1395, (Lausanne, 1971).

Günter Aders, 'Urkunden und Akten der Neuenahrer Herrschaften und Besitzungen Alpen, Bedburg, Hackenbroich, Helpenstein, Linnep, Wevelinghoven und Wülfrath sowie die Erbvogtei Köln', in: *Inventare nichtstaatlicher Archive*, Rheinland, (Köln, 1977), Band 21.

A.L.G.M. van Agt en H.B.M. Essink, *Inventarissen van archieven der kerkelijke instellingen te Beers, Boxmeer en Grave*, (Cuyk, 1963).

Heinz Andermahr, *Graf Gerhard VII von Jülich, 1297-1328*, (Bonn, 1988).

Norbert Andernach, Richard Knipping, Wilhelm Jansen, Wilhelm Kisky, Friedrich Wilhelm Oediger,

Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter, (Düsseldorf, 1954-2001).

‘Inventaire analytique des archives du château d'Ansenbourg’, in: *Publications de l'institut G.D. de Luxembourg*, (Luxembourg, 1891), jrg. 47;

H. van Bavel O.Praem., *Inventaris van het archief van de cisterciënzerkloosters Mariënkroon en Mariëndonk, 1245-1631*, (’s-Hertogenbosch, 1972).

H. van Bavel O.Praem., *Regesten abdij van Berne, 1134-1500*, (Heeswijk, 1984-1990).

Jhr. W.A. Beelaerts van Blokland, jhr. D.P.M. Graswinckel, Elisabeth C.M. Prins en P. Dalmatius van Heel, O.F.M., *Nederlandsche Kloosterzegels, Benedictijnen en Cisterciënsers, vóór 1600*, (’s-Gravenhage, 1938-1948).

J. Belonje, ‘Stenen charters’, in: *Heemschutserie*, (Alkmaar, 1948), dl. 8, afb. 6-7.

F.W.J. van den Berg en A.P. van Schilfgaarde, *Inventaris van het archief van het huis Hackfort, 1349-1983*, (Arnhem, 1995).

L.Ph.C. van den Bergh, *Gedenkstukken tot opheldering der Nederlandsche geschiedenis*, (Leiden, 1842).

L.Ph.C. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, (’s-Gravenhage, 1866-1872).

L.Ph.C. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland, Necrologium van Egmond*, dl. I, (’s-Gravenhage, 1866), aanhangsel I, p. 334.

J.W. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van oorkonden betreffende de bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301-1340*, (Utrecht, 1937).

Ursmer Berlière, O.S.B., *Suppliques de Clément VI, 1342-1352*, in: *Analecta Vaticano-Belgica*, (Rome, Brugge, Parijs, 1906).

Heinrich Beyer, *Urkundenbuch zur Geschichte Mittelrheinische Territorien*, (Koblenz, 1860).

Peter Bondam, *Charterboek der hertogen van Gelderland en graaven van Zutphen tot 1285*, (Utrecht, 1783-1809).

H. Bordewijk en R.M. de Raat, *Regestenlijst van het huisarchief Almelo, 1154-1578*, (Zwolle, 1993).

S. Bormans en E. Schoolmeesters, *Cartulaire de l'église de Saint-Lambert de Liège*, (Brussel, 1893-1933).

J.A.M.Y. Bos-Rops, *Inventaris van het archief van de familie Heereman van Zuydtwijck, 1360-1880*, (’s-Gravenhage, 1987).

J.A.M.Y. Bos-Rops, *Inventaris van het archief van het huis Rumpt, 1372-1789*, (Arnhem, 1987).

F.X. Bosbach, ‘Das älteste Burtscheider Nekrolog’, in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, (Aken, 1898), Band 20, S. 129.

P.H.M. Boselie, *Inventaris van het familiearchief Scheres-d'Olene te Baarlo, 1300-ca. 1880*, (Maastricht, 1984).

Rien van den Brand en Stefan Frankewitz, *Inventaris kasteel Haag*, (Venray, 2008).

Gisbertus Brom, *Bullarium Trajectense*, (Haga Comitatus, 1891).

H. Bruch, *Chronographia Johannis de Beke*, (’s-Gravenhage, 1973).

H. Bruch, *Johannes de Beke, Croniken van den stichte van Utrecht ende van Holland*, ('s-Gravenhage, 1982).

H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, ('s-Gravenhage, 1937- 1940).

A.J. Brunt, *Inventaris van het huisarchief Twickel, 1133-1975*, (Zwolle/Delden, 1993).

J.B. Buntinx, L. Genicot, Ch. Kerremans en M.R. Thielemans, *Inventaire analytique du chartrier de l'abbaye de Sainte-Gertrude à Louvain, 1192-1431*, (Brussel, 1996).

J.W.J. Burgers, *Rijmkroniek van Holland, 366-1305*, (Den Haag, 2004).

J.W.J. Burgers en E.C. Dijkhof, *De oudste stadsrekeningen van Dordrecht, 1283-1287*, (Hilversum, 1995).

Valerie Van Camp, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Henegouwen, Holland en Zeeland, Schriftelijke communicatie een personele unie: Hengouwen, 1280-1345*, dl. I en II. Onderzoek en Bijlagen (Hilversum, 2011).

H.P.H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, ('s-Gravenhage, 1979).

Etienne van Caster en Roland op de Beeck, *De grafkunst in Belgisch Limburg*, (Assen, 1981).

M. Ignace de Coussemaker, *Cartulaire de l'abbaye de Cysoing et de ses dépendances*, (Lille, 1886).

Godfried Croenen, *De oorkonden van de familie Berthou, t 1212-1425*, (Leuven, 2006).

Joseph Daris, 'Notice historique sur l'abbaye de Beaurepart à Liège', in: *Notices historiques sur les églises du diocèse de Liège*, (Liège, 1868), dl. IX, p. 357-358.

Joseph Cuvelier, *Inventaire des archives de la ville de Louvain*, (Louvain, 1929).

J. Daris, 'Documents inédits touchant le couvent des Norbertines à Reckheim', in: *Notices historiques sur les églises du diocèse de Liège*, (Liège, 1871), dl. II, p. 140, nr. IV.

C. Dekker en dr. J. Kruisheer, *Het Victorinnenklooster Jeruzalem te Biezelinghe 1246-begin 17e eeuw*, (Odijk, 1973).

Alphinse Delescluse en Dieudonné Brouwers, *Catalogue des actes de Henri de Gueldre, prince-évêque de Liège*, (Bruxelles, 1900).

Georges Despy, *Inventaire des archives de l'abbaye de Villers*, (Bruxelles, 1959).

Andrée Despy-Meyer, 'Les chartes anciennes et les débuts de l'abbaye du Val-Saint-Bernard à Diest (1225-1300)', in: *Bulletins de la commission royale d'histoire*, (Bruxelles, 1964), dl. CXXX, p. 111-185.

L. Devillers, *Description analytique de cartulaires et de chartriers accompagnée du teste de documents utiles à l'histoire du Hainaut*, 8 dln. (Mons, 1865-1878).

L. Devillers, *Cartulaire des comtes de Hainaut depuis l'avènement de Guillaume II à la mort de Jacqueline de Bavière*, dl I, (Brussel, 1881).

M. Dillo, E.C. Dijkhof, E.J. Harenberg, F. Ketner en M.S. Polak, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326*, ('s-Gravenhage, 1980-2003).

M. Dillo, G.A.M. Van Synghel en E.T. van der Vlist, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, (Den Haag, 2000).

Hans J. Domsta, *Geschichte der Fürsten von Merode im Mittelalter*, (1981, Düren).

- P.N. van Doorninck, *Inventaris van het oud archief der heerlijkheid en gemeente Neder-Hemert*, (Haarlem, 1892).
- P.N. van Doorninck, *Het oudste leenactenboek van Gelre*, 1326, (Haarlem, 1898).
- P.N. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen (register B nr. 23), 1376-1392*, (Haarlem, 1900).
- P.N. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen (register B nr. 24), 1377-1397*, (Haarlem, 1901).
- P.N. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen (register B nr. 25), 1400-1404*, (Haarlem, 1901).
- P.N. van Doorninck, *Leenacten van Gelre en Zutphen, 1376-14022*, (Haarlem, 1901).
- P.N. van Doorninck en J. van Veen, *Acten betreffende Gelre en Zutphen (register B nr. 22 alsmede Dat Alste register en Oldste register, 1107-1415)*, (Haarlem, 1908).
- Pierre Doppler, 'Verzameling van charters en bescheiden betreffende het vrije rijkskapittel van St Servaas te Maastricht', in: *P.S.H.A.L.*, (Maastricht, 1930-1931), dl. 66-67.
- Pierre Doppler, 'Lijst der proosten van het vrije rijkskapittel van St. Servaas te Maastricht, 800-1797', in: *P.S.H.A.L.*, (Maastricht, 1936), dl. 72, p. 192 e.v.
- E. Dösseler en F.W. Oediger, *Die Lehnregister des Herzogtums Kleve*, (Siegburg, 1974).
- Th.W.J. Driessen en M.P.J. van den Brand, *1000 jaar Gennep*, (Nijmegen, 1975).
- S.W.A. Drossaers, *Het archief van den Nassauschen domeinraad*, ('s-Gravenhage, 1948-1955).
- G.C.M. van Dijck, *Inventaris van het archief van de balije van Utrecht der Johanniterorde, 1251-1815*, (Utrecht, 1975).
- K.F. van Dijk, 'De inkomsten van de pastorie en andere geestelijke instellingen in de Lier', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1979), jrg. 34, nr. 288.
- Gottfried Eckertz, 'Das Verbrüderungs- und Todtenbuch der Abtei Gladbach', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, (Aachen, 1880), Band II, S. 191 e.v.
- F. Ehlen, *Geschichte der Abtei Knechtsteden*, (Knechtsteden, 1904).
- D. Th. Enklaar, *Gemeene gronden in Noord-Brabant in de middeleeuwen*, (Utrecht, 1941).
- L. Ennen en G. Eckertz, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, (Köln, 1860-1879).
- L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln, Necrologium des Domstiftes*, (Köln, 1863), Nr. 514, Band II, S. 611.
- P. Ernsting en J.D. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, ('s-Gravenhage, 1969).
- M.A. Erens O.Praem, *De oorkonden der abdij Tongerlo*, (Tongerloo, 1948-1958).
- H.B.M. Essink, *De archieven van het Graafse Sint Catharina-Gasthuis*, (Cuyk/Grave, 1964).
- Wilhelm Ewald, *Rheinische Siegel*, (Bonn, 1963), Band VI.
- Johan Van der Eycken, *Inventaris van het archief van het Kartuizerklooster te Zelem, (1319) 1328-1796 (1799)*, (Brussel, 2008).

Klaus Flink, Bert Thissen en Wolf-Rüdiger Schleidgen, 'Klevische Städteprivilegien, (1241-1609)', in: *Klever Archiv*, (Kleve, 1989), Nr. 8, S. 383-385.

James de Fremery, *Cartularium der abdij Mariënweerd*, ('s-Gravenhage, 1890).

James de Fremery, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, ('s-Gravenhage, 1901).

R. Fruin, A. le Cosquino de Busy en M.I. van Soest, *Catalogus van het archief der heeren van Montfoort*, (Utrecht, 1920).

L. Galesloot, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant*, (Bruxelles, 1865).

L. Galesloot, *Inventaire des archives de la cour féodale de Brabant*, (Bruxelles, 1870-1884).

S. Génois, *Monuments Anciens, inv. M.S. de la Trésorerie de Hainaut*.

Freiherren M. Geyr zu Schweppenburg, *Inventarium des gräflich Wolff-Metterich'schen Archivs zu Gracht*, (Vinsebeck, 1925).

M. Jules Gay, *Les registres de Nicolas III*, (Paris, 1898).

B. Gaillard, *Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre (Vlaanderen), autre-fois déposées au château de Rupelmonde (aujourd'hui à Gent)*, (Gand, 1875).

Jhr. J.J. de Geer, 'Onuitgegeven oorkonden betreffende het slot, de stad en de heerlijkheid van Ijsselstein', in: *Codex diplomaticus Neerlandicus*, (Utrecht, 1860), 2e serie, dl. IV, afd. 1.

P. Goetschalckx, 'Cartularium van de abdij van sint Michiels te Antwerpen', in: *Bijdragen tot de geschiedenis, bijzonderlijk van het aloude hertogdom Brabant*, (Hoogstraten, 1914), jrg. 13.

Jhr. D.P.M. Graswinckel, 'Het archief van het huis Bronkhorst', in: *Verslagen omtrent 's-Rijks Oude Archieven*, ('s-Gravenhage, 1926), bijlage III, nr. 1.

Jhr. D.P.M. Graswinckel, *Het oud-archief der gemeente Arnhem*, (Arnhem, 1935).

Jhr. D.P.M. Graswinckel en H. Hardenberg, *Het archief van het kasteel Rechteren*, (Zaltbommel, 1941).

J. Grauwels, *Regestenlijst der oorkonden van de landkommaderij Oudenbiezen en onderhorige kommanderijen*, (Brussel, 1966).

Marijke Gumbert-Hepp en J.P. Gumbert, *Willem Procurator, Kroniek*, (Hilversum, 2001).

Jos Habets, 'Houthem-Sint-Gerlach en het adellijk stift aldaar', in: *P.S.A.H.L.*, (Maastricht, 1869), jrg. 6, *Necrologium*, p. 184.

Jos Habets, *Archieven van het kapittel van Thorn*, ('s-Gravenhage, 1889).

Dieter Hägermann en Jaap.G. Kruisheer, *Diplomata Regum et Imperatorum Germaniae, Heinrici Rasponis et Wilhelmi de Hollandia Diplomata*, (Hannover, 1989), Band 18.1.

H.G. Hamaker en H.J. Smit, alsmede Marie I. Van Soest en Ph. van Hinsbergen, *Rekeningen der graven en gravinnen van het Henegouwsche huis*, (Utrecht, 1875-1941).

H.G. Hamaker, *De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland*, (Utrecht, 1879).

K. Heeringa, *Inventaris van het archief van het kapittel ten Dom*, (Utrecht, 1929-1951).

Johann Heinrich Hennes, *Urkundenbuch des Deutschen Ordens*, (Mainz, 1861).

- H. den Hertog en B. de Keijzer, 'Het oudste register van graaf Florens met bijlagen', in: *Hollandse Bronnen*, (Rotterdam, 2009), dl. 4.
- Willem E. den Hertog, *De abdij van Loosduinen*, ('s-Gravenhage, 1997).
- Johannes Hess, *Die Urkunden des Pfarrarchivs von St. Severin*, (Köln, 1901).
- H. van Heussen, 'Het Necrologium der abdij ten Daal buiten Utrecht', in: *Histor. Episcop. Ultraject.*, (Utrecht, 1755), p. 136 e.v.
- C. Hoek, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Maasland', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1970), jrg. 25, nr. 187.
- C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1978), jrg. 33, nr. 279.
- C. Hoek, 'Repertorium op de grafelijke lenen te Delft, 1268-1648', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1984), jrg. 39, nr. 339.
- C. Hoek, 'Register op de grafelijke lenen te Bleiswijk, Hillegersberg, Kralingen, Overschie, Rotterdam, Schiebroek, Schoonderloo en Zevenhuizen, 1200-1648', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1986), jrg. 41, nr. 358.
- C. Hoek en J.C. Kort, 'De hofstede Egmond', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1988), jrg. 43, nr. 383.
- C. Hoek, 'Acten betreffende De Lier, Maasland en Schipluiden', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1991), jrg. 46, nr. 412 en 416.
- C. Hoek, 'Acten betreffende Delfland', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1997), jrg. 52, nr. 486 en 488.
- J.A.M. Hoekx, *Archief van het klooster der Rijke Claren te 's-Hertogenbosch, 1335-1668*, ('s-Hertogenbosch, 1965).
- Konstantin Höhlbaum, 'Das Urkunden-Archiv der Stadt Köln seit d. J. 1397', in: *Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln*, (Köln, 1889), Band VI, Heft 18.
- Maria Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg*, ('s-Gravenhage, 1951).
- A. Hulshof, *Oorkonden aangaande de betrekkingen der Gelderse vorsten tot Frankrijk*, (Arnhem, 1912).
- N.N. Huyghebaert, *Les documents nécrologique*, (Turnhout, 1972).
- J., 'Een necrologium der St. Servaasabdij te Utrecht', in: *Archief voor de kerkelijke geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, (Utrecht, 1901), jrg. 27.
- Antheun Janse en Ingrid Biesheuvel, *Johan Huyssen van Kattendijke-kroniek*, (Den Haag, 2005).
- A.C.M. Kappelhof, *Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch*, ('s-Hertogenbosch, 1980-1989).
- Dieter Kastner, 'Die Urkunden des Gräfllich von Loëschens Archivs von Schloss Wissen', in: *Inventare nichtstaatlichen Archive*, (Brauweiler, 2004-2005), dl. 42-43.
- Hermann Keussen, *Urkundenbuch der Stadt Krefeld und der alten Grafschaft Mörs*, (Krefeld, 1938).
- Jos Kloft, *Inventar des Urkundenarchivs der Fürsten von Hatzfeldt-Wildenburg zu Schönstein/Sieg*, (Bonn, 1975).

A.C.F. Koch, J.G. Kruisheer en E.C. Dijkhof, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, ('s-Gravenhage, 1970-2005).

J.C. Kort, *Het archief van de heren van Voorne burggraven van Zeeland, 1272-1371*, ('s-Gravenhage, 1972).

J.C. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, ('s-Gravenhage, 1981).

J.C. Kort, *Het archief van de familie van Matenesse en van de heerlijkheid Matenesse, 1251-1917*, ('s-Gravenhage, 1988).

J.C. Kort, 'Repertorium op de lenen van de Hofstede Voorne in Zuid-Holland, Het land van Gelre, Het Sticht van Utrecht, Putten en Heenvliet, 1199-1648', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1977), jrg. 262, nr. 260.

J.C. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Voorne in Noord-Holland, Kennemerland, Waterland en Zeeland', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1977), jrg. 32, nr. 267.

J.C. Kort, 'Een leen van Willem van Oegstgeest, 1309-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1984), jrg. 39, nr. 342, p. 430.

J.C. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Altena, 1232-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1985), jrg. 40, nr. 349.

J.C. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Arkel in het graafschap Gelre, 1283-1647', *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1985), jrg. 40, nr. 352.

J.C. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Teilingen 1258-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1985), jrg. 40, nr. 356.

J.C. Kort, 'Leenhoven van de heren van Vianen, 1292-1666', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1985), jrg. 40, nr. 352.

J.C. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1987), jrg. 42, nr. 377.

J.C. Kort, 'Lenen van de graaf van Holland in Duitsland, 1311-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1987), jrg. 42, nr. 378.

J.C. Kort, 'Repertorium op de Kuycse lenen in Holland, het Sticht en Gelre', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1989), jrg. 44, nr. 396 en 1990, jrg. 45, nr's, 402 en 410.

J.C. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Kennemerland, 1203-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1990), jrg. 45, nr's. 403-406.

J.C. Kort, *Overzicht van de leenkamers in Holland*, (Den Haag, 1996).

J.C. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Heusden', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1997), jrg. 52, nr. 483.

J.C. Kort, 'Repertorium op de lenen van Gaasbeek', in: *Historische reeks Kromme-Rijng gebied 6*, (Hilversum, 2001).

Leonard Korth, 'Das gräflich von Mirbach'sche Archiv zu Harff', in: *Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein*, (Köln, 1892 en 1894), Band 55 en 57.

Leonard Korth, 'Das Kartular von Dünwald', in: *Zeitschrift des Bergischen Geschichtsverein*, (Bonn, 1885), Jhg. 20, S. 60.

Christoph, Jakob Kremer, *Akademische Beiträge zur Gölch- und Bergischen Geschichte*, (Mannheim, 1769).

J.G. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, ('s-Gravenhage/ Haarlem, 1971).

G.J. ter Kuile, *Oorkondenboek van Overijssel*, (Zwolle, 1967).

Godefroid Kurth, *Chartes de l'abbaye de Saint-Hubert en Ardenne*, (Bruxelles, 1903).

Theodor Josef Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, (Siegburg, 1840-1858).

Theodor Josef Lacomblet, 'Auszug aus dem Memorienbuche des Mariengradenstifts, aus dem 2 Hälfte des dreizehnten Jahrhunderts', in: *Archiv für die Geschichte des Niederrheins*, (Köln, 1857), Band II, S. 51.

Leon, Henri, Pierre, Joseph Lahaye, *Inventaire analytique des chartes de la collégiale de Saint-Jean l'évangéliste à Liège*, (Bruxelles, 1921-1933).

J. Laurent, *Aachener Stadtrechnungen (Ausgabe-Rechnungen) aus dem XIV Jahrhundert nach den Stadtarchivurkunden*, (Aachen, 1866).

Henri Laurent, *Actes et documents anciens intéressant la Belgique conservés aux archives de l'état à Vienne, 1196-1356*, (Bruxelles, 1933).

J. Loeff, *Het archief der commanderij van St. Jan te Arnhem*, (1950, 's-Gravenhage).

'Cartulaire du Prieuré de Mariëntha', in: *Publications de l'institut R.G.D. de Luxembourg*, (Luxembourg, 1885-1886), jrg. 41-42.

Adriana J. Maris, *Het archief van het kapittel van sint Walburg te Arnhem*, (Arnhem, 1931).

Adriana J. Maris, *Repertorium op de Stichtse leenprotocollen*, dl. I, De Nederstichtse leenakten (1349-1581), ('s-Gravenhage, 1956).

P.A. Meilink, *Het archief van de abdij van Egmond*, ('s-Gravenhage, 1951).

P.J. Meij en A.H. Jenniskens, *Het archief van de graven en hertogen van Gelre graven van Zutphen*, (Arnhem, 1977).

P. Meurs, 'Inventaris van bescheiden van de heeren van Brederode en latere bezitters van de heerlijkheid Vianen berustende in het Fürstliches Haus- und Landesarchiv te Detmold', in: *Verslagen omtrent 's-Rijks oude archieven*, ('s-Gravenhage, 1909), jrg. 32.

Erich Meuthen, *Aachener Urkunden, 1101-1250*, (Aachen, 1972).

Frans van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Friesland*, (Leiden, 1753-1756).

Johannes Mötsch, *Regesten des Archivs der Grafen von Sponheim, 1065-1437*, (Koblenz, 1987).

P.L. Muller, *Regesta Hannonensia, 1299-1345*, ('s-Gravenhage, 1881).

S. Muller, Fz., *Regesten van het kapittel van sint Pieter*, ('s-Gravenhage, 1891).

S. Muller, Fz., *Regesten van het archief der stad Utrecht*, (Utrecht, 1896).

S. Muller Hz., 'Het oudste register van graaf Florens', in: *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, (Utrecht, 1901), jrg. 22, p. 265 e.v.

S. Muller Fz. en M.I. van Soest, *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht, (722-1528)*, (Utrecht, 1917-1922).

S. Muller Fz., A.C. Bouman, K. Heeringa, F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, (Utrecht/'s-Gravenhage, 1920-1959).

I.A. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland tot 1538*, (Arnhem, 1830-1875).

J.C. Overvoorde en J.W. Verburgt, *Archief der secretarie van de stad Leiden, 1253-1575*, (Leiden, 1937).

J. Paquay en Ch. van Swijgenhoven, 'Chartes et documents anciens concernant la paroisse de Diepenbeek', in: *Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg*, (1910), dl. 28.

Charles Piot, *Inventaire des chartes des comtes de Namur*, (Bruxelles, 1890).

M.S. Polak en E.C. Dijkhof, *Oorkondenboek van de abdij Kloosterrade, 1108-1381*, (Den Haag, 2004).

Edouard Poncelet, *Le livre des fiefs de l'église de Liège sous Adolphe de la Marck, 1313-1344*, (Bruxelles, 1898).

Edouard Poncelet, *Les feudataires de la principauté de Liège sous Englebert de la Marck*, (Bruxelles, 1949).

J. Th. de Raadt, *Sceaux Armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, (Bruxelles, 1898-1903).

F.J. Raymaekers, 'Cartularium ad chronicon Diestense', in: *Bulletins de la commission royale d'histoire*, (Bruxelles, 1861), 3e série, dl. II.

Frédéric, Auguste, Ferdinand, Thomas baron de Reiffenberg, 'Chronologie historique des sires de Diest en Brabant', in: *Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, (Bruxelles, 1844), dl. I.

Frédéric, Auguste, Ferdinand, Thomas baron de Reiffenberg, *Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, (Bruxelles, 1873), dl. 3.

'Chartes de la famille Reinach déposées aux archives du Grand-Duché de Luxembourg', in: *Publications de l'institut R.G.D. de Luxembourg*, (Luxembourg, 1877), Jhg. 33.

Christian Renger en Johannes Mötsch, *Inventar des herzoglich arenbergischen Archivs in Edingen/Enghien*, (Koblenz, 1997).

E. Reusens, 'Documents concernant la chartreuse dite du Mont-Saint-Jean Baptiste à Zeelhem, près de Diest', in: *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, (Bruxelles, 1879), dl. 16.

E. Reusens, 'Documents relatifs à l'abbaye norbertine de Heylisseem', in: *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, (Bruxelles, 1895), dl. 25.

F.J. van Rooijen, 'Het register van het kapittel van sint Adriaan te Naaldwijk', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1991), jrg. 46, nr. 418.

Joseph Ruwet, *Cartulaire de l'abbaye Cistercienn du Val-Dieu*, (Bruxelles, 1955).

Jules baron de Saint-Genois, *Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre*, (Gand, 1843-1846).

Heinrich Volbert Sauerland, 'Urkunden und Regesten zur Geschichte der Rheinlande aus dem Vaticanischen Archiv', in: *Publ. d. Gesch. f. Rhein. Geschichtskunde*, (Bonn, 1905-1910), Band IV.

Heinrich Schaeffer, 'Inventar und Regesten aus dem Kölner Pfarrarchiven', in: *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, (Köln, 1901), Jhg. 71, Band I und 1903, Jhg. 76, Band II.

A.P. van Schilfgaarde, *Het archief van het huis Bergh*, (Nijmegen, 1932).

- A.P. van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, (Den Haag, 1949).
- A.P. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288-1827*, (Arnhem, 1980).
- Herbert M. Schleicher, *Ernst von Oidtman und seine genealogisch-heraldische Sammlung in der Universitäts-Bibliothek zu Köln*, (Köln, 1992-1999).
- Wolf-Rüdiger Schleidgen, *Kleve-Mark Urkunden, 1223-1368*, (Siegburg, 1983).
- Robert Scholten, *Das Cistercienserinnen-Kloster Grafenthal oder Vallis Comititis*, (Kleve, 1899).
- A.A.M. Schmidt-Ernsthausen, *Archief van der graven van Blois, 1304-1397*, ('s-Gravenhage, 1982).
- L. Schmitz, 'Urkunden des fürstlich Salm-Salm'schen Archiv in Anholt', in: *Inventare nichtstaatlichen Archive der Provinz Westfalen*, (Münster, 1902), Beiband I: Regierungsbezirk Münster, Heft I: Kreis Borken.
- Ferdinand Schmitz, *Urkundenbuch der Abtei Heisterbach*, (Bonn, 1908).
- J.G. Schoonbroodt, *Inventaire analytique et chronologique des archives de l'abbaye du Val-Saint-Lambert, Lez Liège*, (Liège, 1875-1880).
- J.M. Sernee, S.W.A. Drossaers en jhr. W.G. Feith, *De archieven van kloosters en andere stichtingen in Delfland*, ('s-Gravenhage, 1920).
- Detlev Schwennicke, *Europäische Stammtafeln, Neue Folge*, (Marburg, 1978-2012).
- J.B. Sivr, 'Het necrologium der adellijke abdij van O.L. Vrouw Munster te Roermond', in: *P.S.H.A.L.* (Maastricht, 1876), dl. 13, p. 169-280
- Fr. Gervasius Slechten, *Necrologium monasterii S. Mariae Sanctique Joannis Baptistae in Averbode, Ordinis Praemonstratensis*, (Scherpenheuvel-Zichem, 1920).
- Baron L.A.J.W. Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen tot 05.06.1288*, ('s-Gravenhage, 1872-1876).
- Baron L.A.J.W. Sloet, *Het hoogadellijk, vrij wereldlijk stift te Bedbur bij Kleef en zijn juffers*, (Amsterdam, 1897).
- Baron J.J.S. Sloet, J.S. van Veen en jhr. A.H. Martens van Sevenhoven, *Register op de leenakten-boeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen* (kwartier van Arnhem, kwartier van Nijmegen, kwartier van Zutphen, Overkwartier en Uitheems), (Arnhem, 1904-1924).
- B.H. Slicher van Bath, *Archief der heeren van Ammerzoden*, (Arnhem, 1932).
- M.K.J. Smeets en W.E.S.L. Keyser-Schuurman, *Inventaris van het archief van de Munsterabdij te Roermond, 1220-1797*, (Maastricht, 1974).
- W.E. Smelt, *Het oud-archief van de gemeente Zutphen*, (Utrecht, 1941).
- M. Spierings, 'Het obituarium of dodenboek van de Sint-Janskerk te 's-Hertogenbosch (1280-1435', in: *Boschboom Bladeren*, ('s-Hertogenbosch, 1979), nr. 23.
- M.Ch. Stallaert, 'Inventaire analytique des chartes concernant les seigneurs et la ville de Diest', in: *Compte rendu de la commission royale d'histoire*, (Bruxelles, 1876), 4e serie, dl. 3.
- Andrea Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, (Köln/Weimar/Wien, 1999).
- G.A.M. Van Syngel, *Het digitaal oorkondenboek van Noord-Brabant* = <http://www.donb.nl>

Eduard. Teichmann, 'Das älteste Aachener Totenbuch', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, (Aken, 1916), jrg. 38.

A. Tille en J. Krudewig, *Übersicht über den Inhalt der kleineren Archive der Rheinprovinz*, (Bonn, 1904).

J.H.W. Unger, *Regestenlijst voor Rotterdam en Schieland tot in 1425*, (Leiden, 1907).

A.J. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen in 's-Gravezande', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1983), jrg. 38, nr. 330.

A.J. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen te Naaldwijk', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1983), jrg. 38, nr. 332.

A.J. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen te Wateringen', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1983), jrg. 38, nr. 334.

A.J. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Monster, 1242-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1983), jrg. 38, nr. 334, p. 577;

A.J. van der Valk, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Teilingen, 1258-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1985), jrg. 40, nr. 356.

G. van der Velden O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografiënreeks heemkundekring Onsenoort*, (Nieuwkuijk, 1985), nr. 3.

G. van der Velden, O.Praem., *Het necrologium van Arnold van Vessem uit 1574*, (Heeswijk, 1986).

A.J. van de Ven, *Oud-archief van de gemeente Zaltbommel*, (Zaltbommel, 1935).

A.J. van de Ven, *Oud-archief Culemborg*, (Utrecht, 1938).

A.J. van de Ven, *Het oud-archief der gemeente Doesburg*, (Doesburg, 1950).

J. Verbeemen, *Inventaris van het archief der heren en van het stadsarchief van Diest*, (Brussel, 1961).

Alphonse Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre Meuse*, (Bruxelles, 1910-1922), I partie.

Alphonse Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre Meuse*, (Bruxelles, 1961-1962), II partie

Alphonse Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre Meuse*, (Bruxelles, 1961-1988), III partie.

Alphonse Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires du Luxembourg*, (Bruxelles, 1914-1921).

J.H. de Vey Mestdagh en J.A. de Boo, *Liber Sigillorum*, (Utrecht, 1995).

Cyriel Vleeschouwers, *De oorkonden van de Sint-Baafsabdij te Gent (819-1321)*, (Brussel, 1990-1991).

Camille Wampach, *Urkunden- und Quellenbuch zur Geschichte des altluxemburgische Territorien bis zur burgundischen Zeit*, (Luxemburg, 1935-1955).

E. Warlop, *The Flemish nobility before 1300*, (Kortrijk, 1976).

R. Wartena, *Het archief van de Cannenburg*, (Arnhem, 1969).

P. Weiler, *Urkundenbuch des Stiftes Xanten*, (Xanten, 1935).

N. Werveke, 'Archives de Betzdorf et de Schuttbouurg', in: *Publications de l'institut G.D. de*

Luxembourg, (Luxembourg, 1908), Band 62.

Hendrik van Wijn, 'Necrologium Egmundense', in: *Huiszittend Leeven*, (Amsterdam, 1812), II.1.

M. Wildeman, 'Oirconden betreffende de familie van Isendoorn à Blois (1456-1847)', *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1907), jrg. 27, nr. 11, 246-252.

J.F. Willems, *Rymkronyk van Jan van Heelu betreffende den slag van Woeringen van het jaar 1288*, (Brussel, 1836).

M. Willemsen, *Codex diplomaticus Bergensis*, (Roermond, 1886).

R. Wilmans, *Westfälisches Urkundenbuch, Die Urkunden des Bisthums Münster, 1201-1300*, (Münster, 1871), Band III.

M.J.W. Wolters, *Notice historique sur l'ancien comté impérial de Reckheim*, (Gand, 1848).

M.J.W. Wolters, *Codex diplomaticus Lossensis*, (Gand, 1849).

Gabriël Wymans, *Inventaire analytique du chartrier de la trésorie des comtes de Hainaut*, (Bruxelles, 1985).

C. Secundaire literatuur.

F.H.J. van Aesch en B. de Keijzer, *Het wapenboekje van Willem Jacobszn., circa 1565*, (Rotterdam, 2006).

Redmer Alma, 'Vernoeming in de stad Groningen en de Ommelanden in de 16e eeuw', in: *Naamkunde*, (Leuven, 2003-2004), jrg. 35.

Redmer Alma, Conrad Gietman, Albert Mensema (red), *'Adel en heraldiek in de Nederlanden: adellijke identiteit en representatie'*, (Hilversum, 2012).

Theodoor, Adriaan, Arnold, Maria van Amstel, *De heren van Amstel*, (Hilversum, 1999).

Frans Angevaare, *Rechtsprekers & Schuinsmarcheerders, De geschiedenis van het geslacht Van Noordwijk & Van de Boekhorst*, (Noordwijk, 2014).

Wim van Anrooij, 'Armorial, Heraldry and Heraldry around 1400: The Importance of the Manuscript and the cultural-historical Context', in: Anne-Maria J. van Egmond and Claudine A. Chavannes-Mazel (eds.), *Medieval Art in the Northern Netherlands before Van Eyck: New Facts and Features*, (Utrecht, 2014), pp. 116-129, 211-213.

P. Avonds en H.M. Brokken, 'Heusden tussen Brabant en Holland, (1317-1357)', in: *Varia Historica Brabantica*, ('s-Hertogenbosch, 1975), dl. IV, p. 1-95.

Ute Bader, *Geschichte der Grafen von Are*, (Bonn, 1979).

B.J.P. van Bavel, *Goederenverwerving en goederenbeheer van de abdij Mariënweerd, 1129-1592*, (Hilversum, 1993).

B.J.P. van Bavel, *Transitie en continuïteit*, (Hilversum, 1999).

Jhr. W.A. Beelaerts van Blokland, *De praktijk van het leenrecht in Gelderland*, (Leiden, 1910).

Jhr. W.A. Beelaerts van Blokland, 'Vaststelling van de identiteit van enkele edelvrouwen', in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, ('s-Gravenhage, 1912), 4e reeks, dl. 10, p. 256-257.

- Jhr. F. Beelaerts van Blokland, 'Edellieden vermeld in de oudste protocollen der 's-Hertogenbossche Schepenbank', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1913), jrg. 31, nr. 8, kol. 232.
- Jhr. W.A. Beelaerts van Blokland, 'De burggraven van Leiden vóór 1339, Heer Willem van Oegstgeest en zijn nakomelingschap', in: *De Nederlandsche leeuw*, ('s-Gravenhage, 1922), jrg. 40, kol. 1-8.
- Jhr. W.A. Beelaerts van Blokland, 'Jongere takken van het geslacht van Wassenaer, vóór 1300 daaruit gesproten', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1922), jrg. 40, kol. 297-310.
- Jhr. W.A. Beelaerts van Blokland, 'De bakermat van het geslacht Van Foreest', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1935), jrg. 53, kol. 171-176.
- Jhr. W.A. Beelaerts van Blokland, 'De maatschappelijke stand van de oude van der Woert's en van Foreesten', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1935), jrg. 53, kol. 200-201.
- Jhr. P. Beelaerts van Blokland, 'De oudere generaties van het geslacht der heeren van Egmond', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1938), jrg. 65, kol. 24-30 en 60-64.
- Albert H. Rausch Benrath, *Vorarbeiten zu die Kaiserin Theophano*, (Paderborn, 1941).
- A.S. de Blécourt (7e druk, bewerkt door H.F.W.D. Fischer), *Kort begrip van het oud-vaderlands burgerlijk recht* (Groningen, 1969).
- Arnoud-Jan Bijsterveld, 'Memoria and Nobility-Research in the Netherlands', in: *Verortete Herrschaft*, (Bielefel, 2014), p. 211-232.
- Wim Blokman en Peter Hoppenbrouwers, *Eeuwen des onderscheids, een geschiedenis van middeleeuws Europa* (Amsterdam, 2016, achtste geheel herziene druk).
- D.E.H. de Boer en E.H.P. Cordfunke, *Graven van Holland*, (Zutphen, 1995).
- D.E.H. de Boer, E.H.P. Cordfunke en H. Sarfatij, *Wi Florens, De Hollandse graaf Floris V in de samenleving van de 13e eeuw*, (Utrecht, 1996).
- P.C. Boeren, *De heren van Breda en Schoten*, ca. 1100-1281, (Leiden, 1938).
- Camille, Theodore, Frédéric, baron de Borman, en Edouard Poncelet, *Oeuvres de Jacques Hemricourt, 1333-1403, Le miroir des nobles de Hesbaye*, (Brussel, 1925).
- W. Bouwman, 'Het Henegouws-Hollands riddermatig middeleeuws geslacht De Zars/Van Zaers', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1993), jrg. 110, kol. 193-226.
- Erich Brandenburg, *Die Nachkommen Karls der Gosse*, (Leipzig, 1936).
- H.M. Brokken, *Het ontstaan van de Hoekse en Kabeljauwse twisten*, (Zutphen, 1982).
- H. Brokken (red.), *Heren van Stand. Van Wassenaer, 1200-2000, Achthonderd jaar Nederlandse adelsgeschiedenis*, (Zoetermeer, 2001).
- J.P. ter Brugge, 'Het geslacht van Wateringhe', in: *Historisch Jaarboek Westland*, (De Lier, 1990), p. 65-84.
- Paul Brusse en Peter Henderikx, e.a., *Geschiedenis van Zeeland*, (Utrecht, 2012).
- J.W.J. Burgers, 'De Hollandse graven hebben hun oorkonden nu op het net', in: *E-data and research*, vol. 6, nr. 2, ISSN 1872-0374.
- J.W.J. Burgers, 'Allinus, grafelijke kapelaan en Egmondse geschiedschrijver', in: *Het spoor van Egbert*, (Hilversum, 1997).

A. von Brandt, *Werkzeug des Historikers, Eine Einführung in die historischen Hilfswissenschaften*, (Stuttgart, 2007).

Wilhelmus Chevallereau, *Leerrede op het eerste eeuwgetij van Diepenheims kerkvernieuwing*, (Deventer, 1779). Bijvoegsel: Stamchronycke des huises Diepenheim.

Joseph, Marie, Alois Coenen, *Graaf en Grafelijkheid*, (Utrecht, 1986).

Jean Coenen, *Baanderheren, Boeren en Burgers*, (Boxtel, 2004).

J.A. Coldewey, 'Arnold van der Sluis, ridder, zijn afkomst en nageslacht', in: *Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1967), jrg. 84, kol. 361-378.

J.A. Coldewey, *De heren van Kuyc, 1096-1400*, (Tilburg, 1981).

E.H.P. Cordfunke, *Gravinnen van Holland: huwelijk en huwelijkspolitiek van de gravinnen uit het Hollandse huis*, (Zutphen, 1987).

E.H.P. Cordfunke en F.W.N. Hugenholtz, *Gravin Petronilla van Holland, ca. 1082-1144*, (Zutphen, 1990).

E.H.P. Cordfunke, *Een Hollands-Schots avontuur, 1291-1292*, (Utrecht, 2005).

E.H.P. Cordfunke, 'Een klein landjonkertje? Gerard van Velsen en zijn afstamming', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 2010), jrg. 127, nr. 6, p. 178-182.

E.H.P. Cordfunke, *Floris V*, (Zutphen, 2011).

J. Craandijk, 'Wat leert ons van den Berghs oorkondenboek van Holland en Zeeland omtrent de Teilingens in de dertiende eeuw?', in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, ('s-Gravenhage, 1899), 3^e reeks, dl. X, p. 61-77.

J. Craandijk, 'Proeve eener geschiedenis van het geslacht van Haarlem', in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, ('s-Gravenhage, 1900), 4^e reeks, dl. I, p. 96 e.v.

G. Croenen, 'Maria van Berlaar en de Spiegel Historiae', in: *In verscheidenheid, Liber Amicorum prof. dr. em. Robert van Passen*, (Aartrijke, 1993), p. 63 e.v.

G. Croenen, *Familie en Macht, De familie Berthout en de Brabantse adel*, (Leuven, 2003).

A.W.E. Dek, *Genealogie der graven van Holland*, ('s-Gravenhage, 1954).

A.W.E. Dek, *Genealogie der heren van Cruijningen*, ('s-Gravenhage, 1957).

A.W.E. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, ('s-Gravenhage, 1958).

A.W.E. Dek, *Genealogie der heren van Brederode*, ('s-Gravenhage, 1959).

A.W.E. Dek, 'Bijdrage tot de genealogie van het geslacht Van Arkel', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1966), jrg. 83, kol. 272-290.

A.W.E. Dek, *Genealogie van het vorstenhuis Nassau*, (Zaltbommel, 1970).

A.W.E. Dek, 'De adellijke geslachten Van Culemborg en Van Vianen, stammende uit de heren van Bosinchem alsmede de uit de Van Culemborg's spruitende heren van Boxmeer', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1975), jrg. 92, kol. 82-115 en 125-136.

A.W.E. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, (Zaltbommel, 1979).

A.W.E. Dek, 'Het nageslacht van Philips van Duivenvoirde eerste heer van Polanen', in: *Ons*

Voorgeslacht, (Rotterdam, 1983), jrg. 38, nr. 327, p. 97-134.

M. Dicks, *Die Abtei Camp am Niederrhein, 1123-1802*, (Moers, 1913).
Geertrudis van Dijk en Hans van Wijhe, *Het geheim van de Wijenburg*, (Vught, 2009).

B.K.S. Dijkstra, *Een stamboom in been. Vier eeuwen graven en gravinnen van het Hollandse Huis*, (Zutphen, 1991).

Pierre Doppler, 'Lijst der proosten van het vrije rijkskapittel van St. Servaas te Maastricht, 800-1797', in: *P.S.A.H.L.*, (Maastricht, 1936), dl. 72, p. 192 e.v.

Anton Fahne, *Geschichte der Grafen, jetzigen Fürsten von Salm-Reifferscheidt*, (Köln, 1866).

Jhr. H.A. van Foreest, *Het oude geslacht Van Foreest, 1250-1570*, (Assen, 1950).

M. Flokstra, 'De middeleeuwse burchtheren van Kessel, 1279-1542', in: *Castellogica*, (Doorn, 1981), jrg. I, p. 65-80.

M. Flokstra, 'Een bijdrage tot de genealogie over de familie Van Broekhuizen, tak Sweder', in: *De Maasgouw*, (Maastricht, 1985), dl. 104, p. 156-171.

M. Flokstra, 'Een bijdrage over de heren van Geijsteren in de 15^e eeuw', in: *Munsters in de Maasgouw, Werken L.G.O.G.*, (Maastricht, 1986), nr. 9, p. 57-107.

M. Flokstra, 'De familie Van Broekhuizen en de hof Ter Binnen', in: *Horster Historiën*, (Horst, 1986), dl. I, p. 57-76.

M. Flokstra, 'De familie Van Broekhuizen, tak Hubrecht', in: *De Maasgouw*, (Maastricht, 1988), dl. 107, p. 74-83.

M. Flokstra, 'Geysteren in de middeleeuwen', in: *Castellogica*, (Doorn, 1988), dl. II, p. 18-48.

M. Flokstra, en Th. J. Van Rensch, 'Geschiedenis van de heerlijkheid Horst tot het begin van de zestiende eeuw', in: *Horster Historiën*, (Horst, 1988), dl. 2, p. 31-94.

M. Flokstra, 'De bezitters van het kasteel Ooijen door de eeuwen heen', in: *Castellogica*, (Doorn, 1992), 1^e stuk, p. 267-278 en 2^e stuk, p. 287-296.

M. Flokstra, 'De middeleeuwse heren van Broekhuizen', in: *P.S.H.A.L.*, (Maastricht, 1997), nr. 133, p. 141-190.

Robin Fox, *Kinship and Marriage, An Anthropological Perspective* (ook in Nederlandse vertaling: *Verwantschap en huwelijk*) (1983).

J. Fox, 'Belening gezamenlicherhand in het graafschap Holland: nieuw inzicht uit een nieuw ontdekte oorkonde', in: *NAB*, (1980), 84, p. 267-7.

Robert, Jacobus Fruin, 'De jongere tak der Van Teylingens', in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, ('s-Gravenhage, 1899), 3^e reeks, dl. X, p. 78-99.

Erwin Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches, 1198-1448*, (Berlin, 2001).

Jhr. W.A. Gevers Deynoot, 'Genealogie van den Woude, de heren van Warmond', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1964), jrg. 81, p. 76-102

Corien Glaudemans, *Om die wrake wille. Eigenrichting, veten en verzoening in laat-middeleeuws Holland en Zeeland, ca. 1350-ca. 1550*, (Hilversum, 2003).

Adriaan, Ferdinand van Goelst Meyer, 'Het geslacht De Cocq van Waardenburg', in: *Mededelingen van de Historische Kring West-Betuwe*, (Geldermalsen, 1976), jrg. 4, nr. 1, p. 29-30.

- Jacques Le Gof, *La naissance du Purgatoire*, (Paris, 1984).
- Jack Goody (ed.), *The Character of Kinship* (1973). Daarin met name: Edmund Leach, *Complementary Filiation and Bilateral Kinship* (p. 53-58)
- L. Grabandt, *De heerlijkheid Diepenheim tot 1331*, (Diepenheim, 1998).
- J. Grauwels en M. van der Eycken, *Regestenlijst van de oorkonden van de Benediktijnerabdij van Sint-Truiden*, (Brussel, 1993).
- J.W. Groesbeek, 'Arkelania Vetera, opmerkingen dr. O. Merckens', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1943), jrg. 60, kol. 263-268.
- J.W. Groesbeek, 'De heren van Arkel', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1954), jrg. 71, kol. 106-115.
- W.A. van Ham, 'Het doorluchtige huis van Bergen op Zoom', in: *Spiegel der Historie*, (Zaltbommel, 1969), jrg. 4, p. 161 en afb. 17.
- H. Hanssen, Pr., *Inventaris van het oud archief der stad, municipaliteit en gemeente Venlo*, (Venlo, 1919).
- H. Hardenberg, 'Het ontstaan van de vrijheid Tilburg', in: *H.J.A.M. Schurink en J.H. Mosselveld, Van heidorp tot industriestad*, ('s-Hertogenbosch, 1955), p. 29-74.
- Dirk Heirbaut, 'Over lenen en families, (ca. 1000-1305), Een studie over de vroegste geschiedenis van het zakelijk leenrecht in het graafschap Vlaanderen', in: *Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België v. Wetenschappen en Kunsten*, (Brussel, 2000), Nieuwe reeks, nr. 2.
- Helga Hemgesberg, 'Ein Beitrag zur Geschichte des Hauses Sponheim-Heinsberg', in: *Studien zur Heimatgeschichte der Stadt Bad Honnef am Rhein*, (Bad Honnef, 1988), Heft. 6.
- Th. de Hemptinne, 'Vlaanderen en Henegouwen onder de erfgenamen van de Boudewijns', in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, ('s-Gravenhage, 1982), dl. II, p. 372-398.
- J.P.C.A. Hendriks, *Dussen*, (Tilburg, 1983).
- Willem E. den Hertog, *De abdij van Loosduinen*, (Rijswijk, 1997).
- H. Holthusen, 'Die Vererbung eines seltenen Vornamens (Otrave) in sechs Jahrhunderten', in: *Familie und Volk*, (Hamburg, 1954-1955), Jahrgang 3, Heft 2, S. 42-48.
- P.C.M. Hoppenbrouwers, *Een middeleeuwe samenleving. Het land van Heusden, ca. 1360-ca. 1515*, (Wageningen, 1992).
- P.C.M. Hoppenbrouwers, 'Maagschap en vriendschap', in: *Holland*, (Hilversum, 1985), jrg. 17, nr. 2, p. 69-108.
- P.J. Horsman, *Abuysen ende desordien*, (Amsterdam, 2009).
- A.L. Hulshoff en G. Aders, *Die Geschichte der Grafen und Herren von Limburg und Limburg-Styrum und ihrer Besitzungen, 1200-1550*, (Assen, 1963-1968).
- A. Huyskens en W. Mummenhof, *Regesten der Reichsstadt Aachen*, (Köln, 1937).
- Theodor Ilgen, *Quellen zur inneren Geschichte der Rheinische Territorien, Herzogtum Kleve*, (Bonn, 1921).

Ralf G. Jahn en Johanna Maria van Winter, 'De genealogie van de graven en hertogen van Gelre', in: *Het hertogdom Gelre*, (Utrecht, 2003), p. 33-47.

Antheun Janse, *Ridderschap in Holland*, (Hilversum, 2001).

Antheun Janse, 'Wie was Willem van Oegstgeest?', in: *Vereniging Oud Oegstgeest*, (Oegstgeest, 2001), jrg. 13, extra nr. p. 1-19.

K.J.Th. Janssen de Limpens, 'Genealogie van Broeckhuysen', in: *De Maasgouw*, (Maastricht, 1959), jrg. 78, p. 188-189.

Hein 't Jong, *De dageraad van Holland, De geschiedenis van het graaschap 1100-1300*, (Utrecht, 2018), p. 264-266.

Mayke de Jong, 'Het vagevuur: een nieuwe visie van statische naar dynamische middeleeuwen', in: *Volkkundig Bulletin*, (Amsterdam, 1984) jrg. 10.

Dieter Kastner, *Die Territorialpolitik der Grafen von Kleve*, (Düsseldorf, 1972).

B. de Keijzer en H.J.J. Vermeulen, 'Het adellijk geslacht Van Batenburg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 2008), jrg. 125, nr. 2, p. 29-42.

B. de Keijzer, 'De oudere generaties van de familie Van Wassenaar opnieuw bezien', in: *De Nederland-sche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 2010), jrg. 127, nr. 2-3, p. 45-53.

B. de Keijzer, *De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden*, (Rotterdam, 2011).

B. de Keijzer, 'De afstamming van Gerard van Velzen opnieuw bekeken', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 2011), jrg. 128, p. 38-40.

B. de Keijzer, 'De heren van Langerak', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 2015), jrg. 132, nr. 2, p. 49-62.

J.R. baron van Keppel, *Bannerheren van Keppel*, in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, (Arnhem, 1916), dl. 19, p. 35-74.

H. Keussen, *Das adelige Frauenkloster Meer*, (Krefeld, 1866).

T. Klaversma, *De heren van Cranendonk en Eindhoven, ± 1200-1460*, (Eindhoven, 1969).

T. Klaversma, 'De geslachten van Altena en Horne tot ca. 1300', in: *P.H.A.S.L.*, (Maastricht, 1978), jrg. 114.

Friedrich von Klocke, *Fürstenbergsche Geschichte*, 1939.

Friedrich von Klocke, 'Die Filiation, ihre Konjektur und Injektur, insbesondere mit Rufnamen als "Nachbenennung" im Personenkreis der Familie früherer Zeit', in: *Familie und Volk*, (Hamburg, 1955), jrg. 4, p. 134 e.v.

P. Kloos, *Culturele antropologie, Een inleiding*, (Assen, 1974).

L.J. van der Klooster, 'De oude hofstede te Sassenheim', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1959), jrg. 76, kol. 446-472.

L.J. van der Klooster, 'Over de herkomst van de Van Wassenaar's en de Van Raephorst'en en van Jacob, burggraaf van Leiden', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1983), jrg. 100, kol. 175-194.

Bert Koene, *Voor graaf en geslacht*, (Hilversum, 2005).

H.J. Koenen, 'Het ridderlijk geslacht van Heemskerk in de middeleeuwen', in: *De Wapenheraut*, ('s-

Gravenhage, 1903), jrg. VII, p. 229.

J.C. Kort, 'Van Alkemade, 1200-1782', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1997), jrg. 144, kol. 250-261.

J.C. Kort en R.C. Hol, *Wassenaer de Oudste, Het archief van de familie Van Wassenaer Van Duvenvoorde*, (Hilversum, 2002).

J.C. Kort, 'Bezit en eigendom in het land van Altena in de Middeleeuwen', in: *Historische reeks land van Heusden en Altena*, (Genderen, 2004), dl. 13, p. 9-36.

Jan Kuys, 'Dagelijkse heerlijkheden in de Bommeler- en Tielerwaard tot omstreeks het midden van de zeventiende eeuw', in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, (Arnhem, 1978-1979), jrg. 70, p. 1-35.

Jan Kuys, *De ambtman in het kwartier Nijmegen, ca. 1250-1543*, (Nijmegen, 1987).

J. Lauwerys, 'Hoogstraten Vrijheid en Heerlijkheid, (XIIIe-XVIe eeuw)', in: *Hoogstratens Oudheidkundige Kring*, (Hoogstraten, 1963), p. 5-6.

Edmund Leach, *Social Anthropology* (1982) (Daarin met name het hoofdstuk 'Marriage, Legitimacy, Alliance', p.176-211).

E. Leemans-Prins, 'Un renversement d'alliances', in: *Gelders Mengelwerk*, (Zutphen, 1980), p. 18-28.

C. van de Leemkolk, Rhenoy, in: *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, (Utrecht, 1885), jrg. 13, p. 4-5.

W. Lenselink en A. Monna, 'Studies over het Zeeuwse en Leidse burggraafschap', in: *Instituut voor middeleeuwse geschiedenis der rijksuniversiteit Utrecht*, (Utrecht, 1976), nr. 37, p. 3-62.

Th. Leuridan, 'Les seigneurs de Cysoing', in: *Les mémoires de la société d'émulation de Roubaix*, (Roubaix, 1898), 3e serie, dl. V.

Comte Guy de Liedekerke, *Histoire de la maison de Gavre et de Liedekerke*, (Bruxelles, 1957).

Freek Lugt, *Het goed van Oegstgeest*, (Leiden, 2010).

Edward De Maesschalck, *De graven van Vlaanderen, 861-1384*, (Davidfonds Leuven, 2012).

J. de Man, 'Arkelania Vetera, opmerkingen dr. O. Merckens', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1943), jrg. 60, kol. 269-286.

Ans A. Manten, 'Het geslacht Van Mijnden en het kasteel Ruwiel', in: *Tijdschrift Historische Kring Breukelen*, (Breukelen, 1991), jrg. 6, nr. 1, p. 41-53.

Lieve Marien, *De heren van Diest*, (Leuven, 1970).

Adriana J. Maris, 'Sterfdata van Heer Jan III (X) van Arkel en zijn eerste echtgenote Mabelia van Voorne', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1971), jrg. 88, k. 75.

J.C. Maris van Sandelingenambacht, 'Historie van het Arkelwapen anno 1621 van Christoffel Peter Cornelisz. Van Ghilse, vergezeld van allerhande commentaar', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1971), jrg. 88, nr. 5, kol.130-146 en 170-199.

J. Meerman, *Geschiedenis van graaf Willem van Holland, roomsch-koning*, ('s-Gravenhage, 1784).

L.S. Meihuizen, *De rekening betreffende het graafschap Gelre, 1294-1295*, (Arnhem, 1953).

O. Merckens, 'Arkelania Vetera', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1943), jrg. 60, kol. 225-265.

Michael Mitterauer, *Ahnen und Heilige, Namengebung in der europäischen Geschichte* (München, 1993).

J.Ph. de Monte ver Loren en J.E. Spruit, *Hoofddlijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse Omwenteling* (7^e druk, Deventer, 2000).

Geertruida de Moor, *Verborg en geborgen*, (Hilversum, 1994).

Olav Moorman van Kappen, 'Hoe Tiel in 1339 van Brabants Gelders werd', in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, (Arnhem, 1990), jrg. 81, p. 35-39.

P. Moors, 'De man in het zadel. Graaf Otto I van Gelre, zijn moeders en zijn land', in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, (Arnhem, 2009), dl. C, p. 53-86.

Johannes Mötsch, 'Genealogie der Grafen von Sponheim', in: *Jahrbuch für Westdeutsche Landesgeschichte*, (Koblenz, 1987), Jhg. 13, p. 63-179.

S. Muller Fz., J.A. Feith en R. Fruin, *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*, (Hilversum, 1998).

Aegidius Müller, 'Die Herrschaft Randerath bis zu ihrer Einverleibung in das Herzogtum Jülich', in: *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, (Aachen, 1879), Jhg. 1, S. 199 e.v.

Henrich Müllers, 'Niederrheinische Sitten bei der Namen- und Patenwahl für Neugeborene', in: *Kultur und Leben, Monatschrift für kulturgeschichtliche und biologische Familienkunde*, (Nürnberg, 1926), Jhg. 3, Heft 12, S. 369-374.

Heinrich Müllers, 'Die Stammeltern des reformierten Geschlechts Nierstrass', in: *Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde*, (Köln, 1935), Band VIII, Heft 6, S. 211-220.

Heinrich Müllers, 'Die Leinamensitte und die Mennoniten', in: *Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde*, (Köln, 1950), Band XIV, Heft 2, S. 42-45.

Kees Nieuwenhuijsen, *Strijd om West-Frisia*, (Utrecht, 2016).

Henri Obreen, *Geschiedenis van het geslacht Van Wassenaar*, (Leiden, 1903).

Henri Obreen, *Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, 1256-1296*, (Gand, 1907).

Henri Obreen, 'Van Teylingen en Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1926), jrg. 44, kol. 193-207; 234-243; 258-266; 290-299 en 353-361 en ('s-Gravenhage, 1927), jrg. 45, kol. 39-41.

Henri Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwse geslachten van Holland en Zeeland. Het geslacht van Borselen. Tak der heeren van Vere', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1927), jrg. 45, kol. 294-306.

Henri Obreen, 'De heeren van Putten en Strijen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1932), jrg. 50, kol. 291-300, 322-328, 366-372; 1933, jrg. 51, kol. 8-10 en 52-55.

Ernst von Oidtman, 'Die Burg zu Stolberg und ihre Besitzer, insbesondere die Edelherren von Stolberg-Frenz-Setterich', in: *Zeitschrift der Aachener Geschichtsvereins*, (Aachen, 1893), Band. 15, Heft 1, S. 19-22.

Ernst von Oidtman, 'Rheinische Ahnentafeln', in: *Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde*, (Neustadt a.d. Aisch, 1913), Band 1, Nr. 1, S. 2-8.

Ton Oosterhuis, *De moordzaak Floris de vijfde*, (Amsterdam, 1999).

Johan Oosterman, e.a., *Ik, Maria van Gelre, De hertogin en haar uitzonderlijke gebedenboek, (1380-1429)*, (2018, Waanders Uitgevers Zwolle en Museum Het Valkhof, Nijmegen

C. Pijnacker Hordijk, *Lijsten der Utrechtsche prelaten voor 1300*, (Groningen, 1911).

P.S.C. van der Plas, 'Het geslacht Van Voorschoten, later geheten Van Cralingen, Opkomst, bloei en neergang', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 2013), jrg. 130, nr. 1, p. 19-49.

Nico Plomp, *Woerden 600 jaar stad*, (Woerden, 1972).

P. Prevos, *De families Prevaes, Prevos en Prevaas*, (Maastricht, 1999).

Eberhard Quadflieg, 'Erbsnamensitte beim Aachener und Kölner Patriziat im 13. bis 16. Jahrhundert', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, (Aachen, 1958), Heft 1, S. 11-13.

Eberhard. Quadflieg, 'Katharina, Frau von Randerath, 1291-1307, und Katharina, Frau von Born und Sittard, 1334-1364', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, (Aachen, 1958), Heft 2, S.1-21.

Eberhard Quadflieg, 'Katharina, Frau von Randerath, 1291-1307, und Katharina, Frau von Born und Sittard, 1334-1364', in: *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte, Nachträge und Berichtigungen, zu Heft 2*, (Aachen, 1958), S. 54.

Eberhard Quadflieg, 'Caesar Francks deutsche Ahnen', in: *Zeitschrift für Musik*, (Leipzig, 1940), Nr. 107, S. 517 e.v.;

Eberhard Quadflieg, 'Caesar Francks Familienbeziehungen zu Aachen', in: *Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde*, (Köln, 1940), Nr. 12, S. 115 u.w.

Eberhard Quadflieg, *Monschau, 1356-1956, Stadtwerdung und Bürgerhäuser*, (Monschau, 1965).

Christian Quix, *Geschichte der ehemaligen Reichsabtei Burtscheid*, (Aachen, 1834).

Christian Quix, *Geschichte der Stadt Aachen*, (Aachen, 1840).

F.J.E. Raymaekers, *Het kerkelijk en liefdadig Diest. Geschiedenis der kerken, kapellen, kloosters, liefdadige gestichten*, (Leuven, 1870).

Jhr. Th. van Rheineck Leyssius, 'Van Borselen', in: *De Nederlandsche leeuw*, ('s-Gravenhage, 1928), jrg. 46, kol. 11-13.

J.K.H. de Roo van Alderwerelt, 'De graven van Vianden', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1960), jrg. 77, p. 213-215.

Joseph Roelen, 'Leit- oder Erbsnamensitte?', in: *Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde*, (Köln, 1956), Heft 8, S. 373 u.w.

J. van der Schaar, *Uit de wordingsgeschiedenis der Hollandse doop- en familienamen*, (Assen, 1953).

A.P. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, (Arnhem, 1967).

A.P. van Schilfgaarde, 'Het adellijk geslacht Van Rossem', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1953), jrg. 70, kol. 134-149.

Coen O.A. Schimmelpenninck van der Oije, Frank Keverling Buisman, Marc V.T. Tenten, en Fred J.W. van Kan, *Adel en ridderschap in Gelderland, Tien eeuwen geschiedenis*, 2013.

Wim Schmelzer, *De abdij van Egmond gereconstrueerd*, (Haarlem, 2004).

Ariadne Schmidt, 'Van de lusten geproefd', in: *Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis*, (Amsterdam, 2004), p. 65-83.

Philipp Schofield (ed.), *Seals and their context in the middle ages*, (Oxford, 2015).
Edward Shorter, *The making of the modern family*, (New York, 1975).

K. Sierksma, *De traditie der voornamen*, (Naarden, 1946).

A. Somers, 'Voornaamgeving in het graafschap Vlaanderen in de twaalfde eeuw. Bevindingen van een ontmoeting tussen onomastiek en sociale geschiedenis', in: *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis*, 10 (2007), p. 47-93.

Baron Willem Anne van Spaen, *Oordeelkundige inleiding tot de historie van Gelderland*, (Utrecht, 1801-1805).

Arie van Steensel, *Edelen in Zeeland*, (Hilversum, 2010).

Alex van Stipriaan en Thomas Polimé, *Kunst van overleven, Marroncultuur uit Suriname*, (Groningen, 2009).

C.L. Temminck Groll, Cannenburch en zijn bewoners, in: *De Cannenburch en zijn bewoners*, (Zutphen, 1990), p. 25-68.

Volker Tschuschke, *Die Edelherrn von Ahaus*, (Vreden, 2007).

Jan Vaes, *De graven van Loon*, (Davidfonds Leuven, 2016).

Maurice Vanhaeck, *La généalogie des seigneurs de Cysoing*, (Lille, 1935).

G. van der Velden, 'De oorkonde van 1212 betreffende een verdrag tussen Dirk, heer van Altena, en Jan, heer van Heusden', in: *Met Gansen Trou*, (Onsenoort, 1996), jrg. 46, nr. 4, p. 49-53.

J.M. van de Venne, *Geschiedenis van het kasteel van Valkenburg zijn heren en hun drossaarden*, (Valkenburg, 1951).

Jan H. Verhoog, *Onvoltooide roem, De eerste negen heren van Brederode, 1203-1473*, (Bergen, 1997).

Jan Willem Verkaik, *De moord op graaf Floris V*, (Hilversum, 1996).

P.G.F. Vermast, 'De heeren van Goye', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1949), jrg. 66, kol. 259-313, 330-410, 420-435; 1950, jrg. 67, kol. 166-178, 194-229 en 235-251.

P.G.F. Vermast, 'De heeren van Boesinchem voor het jaar 1300', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1953), jrg. 53, kol. 27-51.

Henri J.J. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder, 1314-1356*, (Nijmegen, 1980).

Henri J.J. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 1987), nr. 368, p. 6-7.

Henri J.J. Vermeulen, 'Drie generaties van Oudshoorn', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1999), jrg. 116, kol. 49-75.

Henri J.J. Vermeulen, 'De kinderen van Jan III, heer van Arkel, 1297-1324, en Kunigonda van Virneburg, 1314-1328', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 2003), jrg. 58, nr. 553, p. 277-308.

Henri J.J. Vermeulen, 'Het geslacht Van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 2006), jrg. 123, kol. 97-124, 197-238 en 351-352.

Henri J.J. Vermeulen en B. de Keijzer, 'Het adellijk geslacht Van Batenburg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 2008), jrg. 125, nr. 2, p. 29-42.

Henri J.J. Vermeulen, 'Borgen zijn familie', in: *Ons Voorgeslacht*, (Rotterdam, 2010), jrg. 65, nr. 624, p. 394-408.

M.J. Waale, 'Nogmaals een bijdrage tot de genealogie van het middeleeuwse adellijke geslacht Van Arkel', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 2000), jrg. 117, kol. 5-6.

Jan J.F. Wap, *Geschiedenis van het land en der heeren van Cuyk*, (Utrecht, 1858).

G.W.C. van Wezel, *De Onze-Lieve-Vrouwenkerk en de grafkapel voor Oranje-Nassau*, (Zwolle, 2002).

Franz Willems, *Stolberger Burgherren*, (Stolberg, 1956).

Johanna Maria van Winter, *Ministerialiteit en ridderschap in Gelre en Zutpen*, 1962.

Johanna Maria van Winter, 'Dirk I bis, een nieuwe Hollandse graaf', in: *Holland*, (Rotterdam, 1983), jrg. 15, p. 185-198.

M.J. Wolters, *Notice historique sur l'ancienne abbaye de Herckenrode*, (Gand, 1849).

J.W. Zondervan, 'De vrouwen van Randerode en van Zandenburg', in: *De Nederlandsche Leeuw*, ('s-Gravenhage, 1993), jrg. 110, kol. 474-517.

Aanhangsels

Aanhangsels

Hoofdstuk I: Problematiek en doelstelling.

Hoofdstuk I: Aanhangsel Problematiek en doelstelling.**I. Kwartierstaat Johanna en Margaretha van Gennep.****Gennep**

Hendrik v. Gennep h.v. Gennep (1330-†1336) x N.N	N.N. x N.N	Willem Bot (a.h. v.d Eem) (1310†) x <i>Johanna v. Randerode</i>	Jan III v. Arkel h.v. Arkel (1297-1326) x Kunigonda v. Virneburg (1321-1328)
Jan I v. Gennep h.v. Gennep (1324-1342)	N.N	Gijsbrecht Bot a.h. v.d. Eem (1310-1344†)	Margaretha v. Arkel (1344-†1368).
Jan II v. Gennep h.v. Gennep (1353-1364†)	1355		
Johanna v. Gennep v.v. 1/2 Gennep (1368-†1413) x 1355 Reinoud I v. Brederode h..v. Brederode (1396-†1417)	Margaretha v. Gennep v.v. 1/2 Gennep (1372-†1419) x 2 1390 Jan III v. Loon h.v. Heinsberg, enz. (1395-†1438)		

Aanhangsels

Hoofdstuk II: Bronnen.

Hoofdstuk II: Aanhangsels Bronnen.

Ila. P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1890, p. 73.

Beschrijving.

12.04.1317, dingsdag na Paschen.

Heer Johan van Arkel verlijdt Herbaren Florensz. met het gerecht van Ammersgraveland, den ban, boete en thijs en 2/3 der tienden.

Afschr. : N.A.'s- Gravenhage, Reg. in Beieren, fol. 159.

Regest.

12.04.1317, 1317, des dinxendaghe na beloken Paeschen.

Johan, heer van Arckel, oorkondt, dat Herdberen (Hereberen) van den Berge, zijn neef, het gerecht Ammersgravelandt en het Achterland met alle toebehoren aan hem heeft opgedragen en overgedragen, en dat hij, met toestemming van Willem, graaf van Henegouwen, Hollant en Zeelant, heer van Vrieslant, Herdbere[n] Florkenszn., met de goederen voornoemd heeft beleend.

Afschr. : N-H.A. Haarlem, L.R.K., nr. 27, fol. 328v-329.

Ilb. P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1890, p. 104.

Beschrijving.

22.03.1322, 1321, maendag na halfvasten.

Dit verlij wordt aan diens zoon Arnoud van Liesveld bevestigd.

Afschr. : N.A. ‘-Gravenhage, Reg. in Beieren, fol. 159.

Regest.

22.03.1322, 1321, manendages na Halfvasten.

Johan, heer van Arkel, oorkondt, dat hij Arnoude van Liesvelde, zoon van wijlen Hardbaren, zoon van Floreken, zijn neef, met het gerecht Ammersgravelant en Achterlande met alle toebehoren (hoog en laag gerecht, het huis en de tweedeel van alle tienden), als een recht erfleen, heeft beleend. Medezegelaars: Otten, heer van Asperen, en Hardbaeren van Arkel, zijn broer, ridders, zijn leenmannen (Heergewade: Twintig penningen).

Afschr. : N-H.A. Haarlem, L.R.K. nr. 27, fol. 329-329v.

IIC. A. van Schilfgaarde, Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288 - 1827, 1980, dl. I, nr. 538.

Beschrijving.

23.10.1431, 1431, op sente Severinus dach.

Akte van huwelijksvoorwaarden van Willem *van Haeften* van Ysendoorn en Adryaan, dochter van Gijsbert die Kock.

Oorspr. : H.G.A. Arnhem, archief huizen Waardenburg en Neerijnen, inv. nr. 553-1.

Regest.

23.10.1431, 1431, op sente Severinus dach.

Dirck van Brakell en Franck Pycke, enerzijds, en Walraven van Haeften en Henric Doelvoet, anderzijds, sluiten voorwaarden voor het huwelijk tussen Willem van Ysenderen, enerzijds, en jonkvrouw Adryaen, dochter van Gijsbert Kocks, anderzijds, waarbij door Gijsbert voornoemd 41 1/2 morgen land, gelegen in de gerichten Hellu en Herwijnen, en 200 Arnhemse gulden per jaar aan Adryaen voornoemd worden toegezegd, waarvan Willem voornoemd 20 Arnhemse gulden per jaar levenslang aan jonkvrouw Lijsbetten en jonkvrouw Marien, dochters van Gijsbert voornoemd, zal geven, waarbij Willem voornoemd een lijftocht van 32 oude Franse schilden per jaar voor Adryaen voornoemd zal vestigen en waarbij Adriaen voornoemd de rechten op de goederen van Gijsbrecht voornoemd, met uitzondering van het huis en de hofstad met 14 morgen land te Nederynen, een tijns van 15 oude Franse schilden, de goederen te Vauderik en de goederen die hem met Fye, zijn echtgenote, zijn aangekomen zal houden.

Oorspr. : H.G.A. Arnhem, archief huizen Waardenburg en Neerijnen, inv. nr. 553-1.
Zes afhangende zegels.

IId. A. van Schilfgaarde, Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288-1827, 1980, dl. I, nr. 553-2.

Beschrijving.

28.09.1439, 1439, op sunte Michiels avent des heiligen engels.

Kwijting voor de bruidsschat.

Oorspr. : H.G.A. Arnhem, archief huizen Waardenburg en Neerijnen, inv. nr. 553-2.

Regest.

28.09.1439, 1439, op sunte Michiels avent des heiligen engels.

Willem van Haefte oorkondt, dat hij de 337 1/2 Hollandse Wilhelmusschilden, die hem bij het huwelijk met de dochter van Gijsbert die Koc van Nederynen waren toegezegd, van Gijsbert voornoemd heeft ontvangen.

Oorspr. : H.G.A. Arnhem, archief huizen Waardenburg en Neerijnen, inv. nr. 553-2.

Afhangend zegel van Willem van Haefte (z/zb).

Ile. J. Bos-Rops, Inventaris van het archief van het huis Rumpt te Geldermalsen, 1372-1789, 1987, inv. nr. 1.

Beschrijving.

1371.

Akte van belening van Otto van Asperen, Herbertsz., met het huis en de hofstad te Rumpt en de molen, het gemaal en het windrecht te Herwijnen, door hertog Reinoud van Gelre.

Oorspr. : H.G.A. Arnhem, archief huis Rumpt, inv. nr. 1.

Regest.

25.11.1371, tot Nyemegen, 1371, op sent Kathrinendach.

Reynout, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, oorkondt, dat hij Otte van Asperen, zoon van Herbar, met de hofstad en alle toebehoren, gelegen in het kerspel Roemde, buitendijks tussen de Linge, enerzijds, en de dijk, anderzijds, en de heren van Sent Marienwerde aan het ene eind en de hofstede van de kerk te Roemde aan het andere eind, eertijds van Gerit van Asperen, ridder, ten Zutphense rechten (Heergewade: Een pond) en met de molen, het gemaal en de wind te Herwinen, eertijds van Gerit van Herlaer, heer van Poyderoien, ridder, eveneens ten Zutphense rechten, heeft beleend. Getuigen: Johan van Benthem, Johan van Wie, ridders, e.a.

Oorspr. : H.G.A. Arnhem, archief huis Rumpt, inv. nr. 1. Afhangend zegel van Reinoud, hertog van Gelre en graaf van Zutphen.

IIf. Mr. A. van Schilfgaarde, Het archief der heeren en graven van Culemborg, 1949, dl. II, nr. 41a.

Beschrijving.

04.04.1315, des vrydages na beloken Paesschen.

Alart, heer van Bueren, en zijn oudste zoon Otto doen ten behoeve van het convent van Mariënweert afstand van hun rechten op tienden tussen Trichtervelt en Beesd, van recht op waterafvoer en van weiderecht op land van de abdij.

Afschr. : H.G.A. Arnhem, archief heren en graven van Culemborg, inv. nr. 1787, fol. 403v; vidimus dd. 02.05.1374 door Simon van Westcappel, prior te Asperen.

Regest.

04.04.1315, 1315, des vrydages na beloken Paesschen.

Alard, heer van Buren, en Otte, zijn oudste zoon, oorkonden, dat zij, ten gunste van de abt en het convent van het klooster Marienwaerde, van alle aanspraak op de tienden tussen Trichtervelt en Beesde, van alle recht op waterafvoer door het land van de abdij beneden Tricht en van het weiderecht op land van de abdij tussen Trichtervelt en Beesdervelt, afstand hebben gedaan. Getuigen: Edelheer Jhan, heer van Arkel, en Harbern van Arkel, diens broer, ridder, Gheraerd van Waerdenberch, Jhan van Hemert, Arnoud van Uutwijk, Jan van Zoelmonde en Steven van der Weiden.

Afschr. : H.G.A. Arnhem, archief heren en graven van Culemborg, inv. nr. 1787, fol. 403v, vidimus dd. 02.05.1374 door Simon van Westcappel, prior te Asperen.

Ilg. A. van Schilfgaarde, Het archief der heeren en graven van Culemborg, 1949, dl. II, nr. 51a.

Beschrijving.

12.06.1321, in sente Odolfdage.

Johan van Aemstel beleent Arnout van Scalcwiick met het huis te Scalcwiick met 4 morgen land, waarmede zijn vader heer Arnout van Scalcwiick door des oorkonders vader de heer van Aemstel beleend was geweest.

Afschr. : H.G.A. Arnhem, archief heren en graven van Culemborg, inv. nr. 1787, fol. 109. 193 v en 194v.

Regest.

12.06.1321, 1321, in sente Odolfdage.

Johan van Aemstel oorkondt, dat hij Arnout van Scalkwijck met het huis te Scalkwijck en vier morgen land, alsmede anderhalve morgen land, gelegen ter Kerckenwaert, die heer Arnout van Scalkwijck, diens vader, van de heer van Aemstel, zijn vader, in leen hield, heeft beleend en dat Arnout voornoemd, wanneer Johan van Culemborg, aan wie Johan van Aemstel het goed voornoemd heeft verkocht, de manschap van Arnout voornoemd verlangt, dat Johan voornoemd dan Arnout voornoemd op dezelfde manier als heer Arnout van Scalkwijck, diens vader, door de heer van Aemstel, zijn vader, zal belenen. Getuigen: Willem Ottensoen en Arnout die Cock, leenmannen.

Afschr. : H.G.A. Arnhem, archief heren en graven van Culemborg, inv. nr. 1787, fol. 109.

IIIh. H. van Bavel, Inventaris van het archief van de cisterciënzerkloosters Mariënkroon en Mariëndonk, 1245-1631, 1972, nr. 27.

Beschrijving.

30.06.1347, 1347, des saterdaghes na der octaven van sente Peter ende sente Pouwels.

Jhan van Wijfliet, heer van Blaersvelt, oorkondt, dat hij de halve tiend in Babilonienbroec van Jhan, bisschop van en het sticht Utrecht, in leen heeft ontvangen en dat hij de tiende voornoemd aan Elzebeen, dekenisse van Ghorichem, zijn moeder, in vruchtgebruik heeft gegeven.

Oorspr. : B.H.I.C. 's-Hertogenbosch, archief kloosters Mariënkroon en Mariëndonk, inv. nr. 169a. Afhangend zegel van Jan van van Wijtvliet, heer van Blaasveld.

Nb. : In de originele tekst staat geen Ghorichem (Gorinchem), maar Gherichem (Gerresheim).

Iii. H. van Bavel, Regesten abdij van Berne, 1134-1400, 1984, nr. 154.

Regest.

08.05.1315, 1315, feria quinta ante festum Pentecostes.

Arnoldus genaamd Poeldonc en Johannes Franc, schepenen te Buschoducis, oorkonden, dat Wellinus, zoon van wijlen Hille, hun medeschepen, het goed Thenoddenvelt, met alle toebehoren, dat Wellinus voornoemd als bruidschat aan Ricoldus, de echtgenoot van Marghareta, zijn dochter, had geschonken, aan Ricoldus voornoemd heeft overgedragen en dat Ricoldus voornoemd het goed voornoemd, ten behoeve van de abt en het convent van het klooster Berne, aan de proost van dat klooster heeft verkocht. Borgen: Zijn schoonvader Roverus, kanunnik te Tyl, en diens broer Theodericus.

Oorspr. : Heeswijk, abdij Berne, archief abdij Berne, inv. nr. II N 12. Afhangende zegels van Arnold Poeldonc en Jan Franc, schepenen te 's-Hertogenbosch.

Nb. : In werkelijkheid staan er als borgen: Wellinus, zijn schoonvader, Roverus, kanunnik te Tyl, en diens broer Theodericus. Waarschijnlijk zijn dit: Wellen, zijn schoonvader, Arnold Rover, kanunnik te Tiel, en Dirk, diens broer.

IIj. J. baron Sloet, Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen, kwartier Nijmegen, 1924, p. 78.

Beschrijvingen.

29a.

Die windmeulen tot Apelteren met den gemale tot Apelteren ende tot Altvorst met al heuren tobehoren, tot Zutphenschen rechte bij.

00.00.1444: Mechteld van Weerdenborch van Nijwal, erve hares oldevaders, Arnts voorn. Hulder haer man Wilhem van Berchem.

00.00.1469: Eadem.

Regest.

23.05.(14)44, XLIII, sabbato post Ascensionis domini.

Arnold van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, oorkondt, dat hij Mechtelden (Mechtelt) van Werdenberg van Nijwal, erfgenaam van Arnt van Apelteren, haar grootvader, met de wind, de windmolen en het gemaal te Apelteren en Altvorst, met alle rechten en tobehoren, in die mate dat de inwoners van Apelteren noch Altvoirst, op straffe van verbeurte van vier pond de ene helft voor de hertog en de andere helft voor Mechtelden, nergens anders mogen malen dan op voornoemde molen, ten Zutphense rechten heeft beleend. Hulder: Wilhem van Berchem, haar echtgenoot en voogd. Getuigen: Johan, heer van Ghemen en Johan van Boitberg, erfmaarschalk van het land van Gelre, leenmannen.

Afschr. : H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, Gelderse leenkamer, inv. nr. 2, fol. 213.

Regest.

13.10.(14)69, LXIX, des vrydaigs post Victoris.

Adolf van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, oorkondt, dat hij Willem van Berchem, heer van Maesacker, voogd van Mechtelden van Weerdenberg en Nyewael, erfgename van Arnt van Apelteren, haar grootvader, met de wind, de windmolen en het gemaal te Apelteren en Altvoirst, met alle rechten en tobehoren, in die mate dat de inwoners van Apelteren en Altvoirst, op straffe van verbeurte van vier pond de ene helft voor de hertog en de andere helft voor Mechteld, nergens anders mogen malen dan op voornoemde molen, ten Zutphense rechten heeft beleend.

Afschr. : H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, Gelderse leenkamer, inv. nr. 3, fol. 14.

J. baron Sloet, Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen, kwartier Nijmegen, 1924, p. 686.

Beschrijving.

301b.

Een huys ende hofstat in den kerspel van Brueckhem gelegen, ende een windmeule met den gemale van Brueckem ende Kerckwick, met den winde, tot Zutphenschen rechten ontfangen bij.

18.09.1473: Lijsbet van Berchem, huysfrou Wolters van Hamel geheiten van Elderen, ridders, bij transport Mechtelts voorn.

Regest.

18.09.(14)73, 73, upte(n) XVIIIen dach in september.

Karel van Bourgondië, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, oorkondt, dat hij vrouwe Lysbet, dochter van Willem van Berchem, echtgenote van heer Wolter van Hamell genaamd van Elderen, heer van Monchiell, als efgenaam van Willem voornemd, met de dagelijkse heerlijkheid van de dorpen Brueckhem en Kirckwyck, de hofstede met het huis te Brueckhem, een molenwerf waar wijlen heer Jan die Kock, ridder, een windmolen op had staan en waar nu een windmolen op staat, alsmede de wind en het gemaal te Brueckhem en Kiirckwyck, waardoor inwoners van Brueckhem en Kirckwyck, op straffe van verbeurte van een pond nergens anders mogen malen dan op voornemde molen, ten Zutphense rechten heeft beleend. Hulder: Heer Wolter, haar echtgenoot en voogd. Getuigen: Hinrick de Voss van Steynwyck en Peter van der Wercken, leenmannen van Gelre.

Afschr. : H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, Gelderse leenkamer, inv. nr. 6, fol. 32v-33.

IIk. E. Dösseler en F. Oediger, Die Lehnregister des Herzogtums Kleve, 1974, nr. 527.

Beschrijvingen.

527.

Die heerschap van Maesacker myt all oiren toebehoren, gelegen tussen Maesen ende Waele, myt leenen, myt mannen, myt hoge gerichte, myt leghe gerichte, myt erfnis ende myt tynse bynnen dycks ende buten dycks ind myt der vagedien van Apeltaeren, myt enen ponde to verhergeweden (1370).

19.12.1395: Arnt van Apelteren.

29.11.1441: Mechtelt van Werdenberch, *kleindochter* wilnere Arndtz van Apeltoren, huwt Wilhem van Berchum.

23.07.1451: Mechtelt van Werdenborgh, die echte huisfr(ouwe) is Wilhems van Berchum.

13.09.1473: Her Wolter van Hemell anders gen. van Elderen, here to Mon schare, oirre dochter Lysbeth echte man.

Regest.

19.12.1395, 1395, dominica post Lucie.

Adolph, enz., oorkondt, dat wijlen Dideric, graaf van Cleve, zijn overgrootvader, Dideric van Apelteren, zoon van heer Johan, ten Sutphense rechten, met het goed Maesacker met alle toebehoren heeft beleend en dat hij Arnt van Apelteren, met het goed voornoemd, heeft beleend. Getuigen: Henric van Bylant, kanunnik te Caemerick, en Johan van Daernick, ridder (Heergewade: Een pond).

Afschr. : H.S.A. Duisburg, Kleve-Lehen, Generalia, nr. 1, fol. 165.

Regest.

28.11.1441, 1441, up den dinsdach na sinte Katherinen daige virginis et martiris.

Adolph, hertog van Cleve en graaf vander Marke, oorkondt, dat hij Mechtelt van Weerdenborgh, *kleindochter* van wijlen Arnd van Apeltoeren, met het goed die Maessacker, met de heerlijkheid en de manschap, alsmede alle rechten en toebehoren, ten Zutphense rechten, heeft beleend en dat Wilhem van Bergghem, echtgenoot en voogd van Mechtelt, de eed heeft afgelegd en hulde heeft gedaan. Getuigen: Wilhem Smullingh en Arndt van Gestelen, zijn leenmannen (Heergewade: Een pond).

Afschr. : H.S.A. Duisburg, Kleve-Lehen, Spezialia, nr. 90.1. Vidimus d.d. 29.11.1441 door Willem van Berchem; afschr. : Idem, Kleve-Lehen, Generalia, nr. 2, fol. 43v- 44.

Regest.

29.11.1441, 1441, op den godesdach na sinte Katherinen daige virginis et martiris.

Wilhem van Berghhem, oorkondt, dat Adolph, hertog van Cleve en graaf vander Marke, Mechtelt van Weerdenborgh, zijn echtgenote, met het goed die Maessacker, met de

heerlijkheid en de manschap, alsmede alle rechten en toebehoren, ten Zutphense rechten, heeft beleend (Heergewade: Een pond).

Oorspr. : H.S.A. Duisburg, Kleve-Mark, Lehen, Spezialia, nr. 90.1 Afhangend zegel van Willem van Berchem; afschr. : Idem, Kleve-Lehen, Generalia, nr. 2, fol. 43v-44.

Regest.

23.07.1451, 1451, des XXIIIsten daige jnder maent julio.

Johan, *hertog van Cleve en graaf vander Marke*, oorkondt, dat hij, na de dood van *Adolf*, zijn vader, Mechtelt van Werdemborgh, echtgenote van Wilhem van Berchum, met het goed die Maesacker, met de heerlijkheid en de manschap, alsmede alle rechten en toebehoren, ten Zutphense rechten, heeft beleend, dat hij Wilhem van Berchum, echtgenoot en voogd van Mechtelt, aan het goed voornoemd heeft gelijftocht en dat voornoemde Wilhem de eed heeft afgelegd en hulde heeft gedaan. Getuigen: Elbert van Alpen en Goissen Stecken, zijn leenmannen (Heergewade: Een pond).

Afschr. : H.S.A. Duisburg, Kleve-Mark, Lehen, Generalia, nr. 3, fol. 197v-198.

Regest.

13.09.1473, 1473, op des heiligen Cruyssavent.

De schrijver oorkondt, dat Arnt van Apeltaeren, voogd van jonkvrouw Mechtelt van Werdenberch, echtgenote van wijlen Wilhem van Berchum, het goed genaamd die Maesacker, met de heerlijkheid en de manschap, alsmede alle rechten en toebehoren, aan *Jan, hertog van Kleef en graaf van de Mark*, heeft opgedragen en dat de hertog voornoemd Wolter van Hamell, genaamd van Elderen, heer van Monschare, ridder, echtgenote van Elisabeth, haar dochter, met het goed voornoemd, ten Zutphense rechten, heeft beleend. Getuigen: Johan van Loe, Ott van Wylaike, ridders, en Helmich Bentyng (Heergewade: Een pond).

Afschr. : H.S.A. Duisburg, Kleve-Mark, Lehen, Generalia, nr. 3, fol. 306v-307

II.1 De Cock van Opijnen

Rudolf I de Cock (1265-1280†) x <i>N. d.v. Hendrik N</i>	Jan II van Heusden heer van Heusden (1242-1268†) x Aleid van Arberg (1281-1303) x 2 Widekind v. Wittgenstein gr.v. Wittgenstein (1274-1307)	Otto II van Buren heer van Buren (1263-1309) x Sophia van Schalkwijk (1271 m.j)	Jacob III v. Lichtenberg (1293-†1304) x N. N.
Hendrik de Cock (1265-1309) x	<i>Aleid</i> van Heusden (* v. 1268) x	Arnold van Buren (1305†) x	Elisabeth van Lichtenberg (1332-1335†)
Jan de Cock van Opijnen (1318-1333) x		N. van Buren	
Hendrik de Cock van Opijnen, heer van Nijenbeek en rentmeester van Gelre, (1341-1359). Arnold de Cock van Opijnen, (1341-1363†) Jan de Cock van Opijnen, (1348-1364). <i>Otto</i> Rudolf de Cock van Opijnen, (1343-1371). Jacob de Cock (van Opijnen), (1357). Gijsbrecht de Cock van Opijnen, domproost en aartsdiaken te Utrecht, (1349-1391) (†20.05.1391). Aleid de Cock van Opijnen, (1382).			

II.m De Cock van Isendoorn

Willem de Cock van Isendoorn (1397-1442) x Adriana van Brakel (1418-1429†)	Gijsbrecht van Sterkenburg h. v. Sterkenburg (1418-1459) x Gloria van Akersloot (1439-1468)	Jan van Rossem h.v. Rossum (1430-1467) x Margaretha van Groesbeek (1429-1453)	Peter de Cock van Hemert (1437-1518†) x ca. 1458 Johanna van Loon vr. v. Poederoijen (1458-1484)
Wouter de Cock van Isendoorn (1424-1474) 1456	Katharina van Sterkenburg vr. v. Sterkenburg (1443-1473†)	Jan van Rossem h. v. Rossum (1478-1511) v. 1468	Johanna de Cock van Hemert vr. v. Poederoijen (1478-1523)
Jan de Cock van Isendoorn (1500-1555†)		Margaretha van Rossem vr. v. Cannenburg, Lathum en Bredevoort (1517-1559†)	
(56 jaar) v. 1511 (17 jaar)			
Adriaan de Cock van Isendoorn domkanunnik te Utrecht (1527-†1566)			

Aanhangsels

Hoofdstuk III: Getuigenissen.

Hoofdstuk III. Aanhangsels Getuigenissen.

IIIa. Geslacht Van de Woerd. Borgstelling.

In verband met de vermoedelijke familierelatie van het geslacht Van de Woerd met het geslacht Van Teylingen-Van Brederode, is hier - vanaf denkkelijk de tweede generatie van deze familie - plaats voor argumentatie over de familie-relatie vrijgemaakt.

Inleiding.

De plaats van Floris III van de Woerd en Floris IV, zijn zoon, in de maagschap van de families Van Voorne en Van Teylingen (Van Teylingen en Van Brederode), is niet eenvoudig te bepalen. De literatuur¹ over het geslacht Van de Woerd, dat slechts van 1213 tot 1354 in de bronnen voorkomt, is spaarzaam. Bovendien wordt het onderzoek naar het geslacht Van de Woerd ernstig belemmerd door de steeds terugkerende naam Floris, waardoor de opeenvolgende generaties moeilijk van elkaar zijn te onderscheiden. De eerste mededelingen over het geslacht Van de Woerd komen uit de studies van jhr. W. Beelaerts van Blokland en jhr. H. van Foreest. Het doel van deze studies was meer duidelijkheid in de oorsprong van het geslacht Van Foreest te scheppen. Beide onderzoekers komen hierbij tot het inzicht, dat het geslacht Van Foreest waarschijnlijk aan het geslacht Van de Woerd is ontsproten. Beelaerts brengt de leden van het geslacht van de Woerd op een lijn met die van Voorne, Putten, Teylingen, Brederode en hun gelijken in die tijd. Hoe het zij, zelfs wanneer de afstamming van de familie Van de Woerd uit die Van Voorne - kleine landsheren - vast zou staan is het wel zeker, dat deze jongere tak zich niet in die klasse wist te handhaven, doch weldra naar een groep vrije leenmannen is overgegaan. Het valt op, dat het bezit leenroerig aan de heren van Voorne, de heren van Teylingen en de graven van Holland, niet erg groot is. Het is onmogelijk hen qua bezit met de heren van Voorne of van Teylingen op één lijn te stellen. Het is echter een feit, dat zij - ondanks hun bescheiden bezittingen - in de hoogste kringen verkeerden en als vertrouwensmannen van de graaf optraden. De bloedlijn is dus belangrijker dan bezit.

Waarschijnlijk stamt het geslacht Van de Woerd via de vrouwelijke lijn uit dat Van Voorne. De meest sprekende aanwijzing hiervoor is de oorkonde van 6 december 1230². Op deze datum wordt Floris van de Woerd, bloedverwant van Hendrik, heer van Voorne, genoemd. Hij krijgt bij deze gelegenheid toestemming het goed, dat hij van Hendrik in leen houdt, bij gebrek van een zoon, ook op zijn oudste dochter en haar afstammelingen of op Herbaren, zijn broer, en diens zoons te vererven. Hiervan zijn hoge edelen, zoals *Godfried*, proost van Xanten, Hugo, broer van Hendrik, *Nicolaas* van Haarlem, *Wouter* van Haarlem, *Theodericus* van Wassenaar, *Hugo* van Naaldwijk, *Bartholomeus* van Maarland, alsmede *Hugo* en *H. van Maarland* getuige. Misschien is *Godfried*, proost van Xanten, een broer van Alverada van Kuyc, de moeder van Hendrik en Hugo van Voorne. De getuigen uit de geslachten Van Haarlem, Van Wassenaar, Van Naaldwijk en Van Maarland behoren allen tot de maagschap van de familie Van Voorne. De verwantschap van *IJsbrand*, (1204-1231), en *Wouter* van Haarlem, (1215-1237), *oom en neef*³, loopt via het geslacht Persijn. Hierover meer in aanhangsel IIe. *Dirk*, alias *Theodericus*, van Wassenaar, (1205-1248)⁴, is volgens de Keijzer een zoon van Philips van Wassenaar, (1200-1205), en een dochter van Dirk van

Voorne, (1198-†1228). Hij baseert zijn vermoeden, dat Dirk van Wassenaar aan dit huwelijk is ontsproten, onder andere op de vernoemingssystematiek en veronderstelt een vermoedelijk jong overleden oudste zoon Jacob, vernoemd naar diens grootvader van vaderszijde. Daarnaast is sprake van Dirk van Wassenaar zelf, (1200-1205), vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde, Philips van Wassenaar, (1215-†1248), vernoemd naar zijn vader, en Bartholomeus, (1225-1276), vernoemd naar een oom of oudoom van moederszijde. De Keijzer geeft als extra argument, dat de voornaam Bartholomeus, van de jongere broer van Dirk, in die tijd eigenlijk alleen maar voorkomt bij de families Van Voorne en Van Haarlem. De laatste familie valt af omdat er geen relatie met de familie Van Wassenaar te bespeuren valt. Het is echter wel waarschijnlijk, dat de familie Van Haarlem, zoals boven reeds opgemerkt, verwant is aan de familie Van Voorne. De verwantschap van Hendrik van Naaldwijk, lid van een jongere tak van de familie Van Voorne, is duidelijk. Ten laatste *Bartholomeus*, (1230), en *Hugo* van Maarland (waarschijnlijk vader en zoon)⁵. De naam Maarland zal aan de parochie met dezelfde naam vlakbij Den Briel zijn ontleend. Mogelijk is de familie Van Maarland in Maarland eveneens een jongere tak van de familie Van Voorne. Ook de namen *Bartholomeus* en *Hugo* wijzen in die richting.

Een volgende aanwijzing voor de afkomst van het geslacht Van de Woerd uit dat Van Voorne wordt gevonden in de bekrachtiging, tussen 24 februari 1227 en 20 november 1229⁶, door Aleid, gravin-weduwe van Holland, van de verpanding door Nicolaas Persijn van de tiend van Heimond aan de abdij Mariënweerd. Zij verzoekt hierbij de edelheren Dirk, heer van Voorne, Floris van de Woerd en Hendrik van Naaldwijk, getuigen in genoemde bekrachtiging, deze zonodig te bevestigen. Deze bevestigingen zijn niet gegeven en/of niet bewaard. Het lijkt er sterk op, dat deze edelheren als vertegenwoordigers van drie takken van het geslacht Van Voorne borg staan voor Nicolaas Persijn van Haarlem, de zoon van Jan Persijn, (1204-1222), en de zuster van IJsbrand van Haarlem, alsmede de halfbroer van Nicolaas I, heer van Putten, (1229-1230)⁷ (aanhangel IIe). De oorkonde, opgenomen in het cartularium van de abdij Mariënweerd is niet expliciet gedateerd. De terminus post quem 24 februari 1227⁸ is, i.v.m. een schuld van 100 pond door Nicolaas Persijn van Haarlem aan genoemde abdij, volgens Kruisheer het tijdstip van de verpanding van de tiend van Heimond. De terminus ante quem is volgens Kruisheer het overlijden van Dirk, heer van Voorne, ridder, op 21 november 1229. Kort houdt het overlijden van Dirk van Voorne zonder toelichting op 31 december 1228⁹. Ondanks het feit dat deze oorkonde verdacht voorkomt kan hier sprake zijn van de vertegenwoordigers van drie takken van het geslacht Van Voorne. Van Voorne zelf, Van de Woerd via de vrouwelijke lijn en Van Naaldwijk via de mannelijke lijn (Geneagram Borgstelling 9). Als de schijn niet bedriegt is Floris I van de Woerd, (1200-1233), een *echte* neef van de broers Hendrik en Hugo van Voorne. Hendrik van Naaldwijk, (1227/9-1230), daarentegen, waarschijnlijk een zoon van Hugo, is een achterneef. Zelfs een kleine eeuw later, op 26 oktober 1309¹⁰, wordt Hendrik *van de Woerd*, door Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, nog zijn neef genoemd.

I. Floris I van de Woerd, edelheer, ridder, (1200-1233).

Heer Floris komt het eerst voor onder de getuigen (11e van 16) voor Dirk, graaf van Holland, die op 3 november 1200¹¹ een verdrag met Hendrik, hertog van Lotharingen, sluit. Ergens tussen 1206 en 27 augustus 1215¹² verklaart Willem,

graaf van Holland, dat hij de door Dirk, graaf van Holland, zijn broer, tussen Bergen en Alkmaar aangelegde dijk heeft laten herstellen. Hij beschouwt het daardoor in cultuur te brengen land als zijn eigendom, maar geeft het slikland tussen Aremersweet en Winnemersweet almede de tiend, voor zover zij die ook reeds op het oude land bezat, aan het klooster Egmond. Floris I van de Woerd is getuige (8e van 9) hiervan. Opnieuw komt hij voor als getuige, na Hugo van Fornes (Hugo van Voorne) en Boudewijn van Harleke (Bartholomeus van Haarlem), bij de verklaring in Londen van Willem, graaf van Holland, op 29 maart 1213¹³, dat hij leenman van Jan, koning van Engeland is geworden. Op 5 november 1214¹⁴ sluiten Hendrik, hertog van Lotharingen, en Willem, graaf van Holland, voorwaarden voor het huwelijk van Machteld en Floris, hun kinderen. Getuigen zijn onder andere Floris I (21e van 24) en Willem van de Woerd (22e van 24), ridders. Ook bij de bekrachtiging op 5 december 1216¹⁵ door Willem, graaf van Holland, van de schenking van drie morgen land te Heimond door gravin Aleid, weduwe van Dirk, graaf van Holland, zijn broer, is Floris I van de Woerd (4e van 7) getuige. Geruime tijd later, te weten tussen 24 februari 1227 en 20 november 1229¹⁶, verklaart Aleid, gravin-weduwe van Holland, dat zij de verpanding van de tiend te Heimond aan de abdij Marienweerd, door Nicolaas Persijn, ridder, heeft bekrachtigd en zij verzoekt de edelheren Dirk, heer van Voorne, Floris I van de Woerd en Hendrik van Naaldwijk, getuigen in genoemde oorkonde, dit zonodig te bevestigen. In de oorkonde van 6 december 1230¹⁷ vergunt Hendrik, heer van Voorne, dat het leengoed van Floris I van Woerd, zijn bloedverwant, bij gebrek van een zoon ook zal vererven op diens oudste dochter en haar afstammelingen of op Herbaren, diens broer, en diens zoons. De Voornse leengoederen worden dus onversterfelijk. Op dezelfde pagina van het register uit het archief van de heren van Voorne, waaraan bovenstaande vergunning is ontleend, staat de omschrijving van het leengoed: 'Florens van der Woert hout van den heere van Vorne hondert marghen lants in Naeldwyc ende vier marghen met der woninghe ende enen vrye hoeve lants in Maseland ghelegghen'. In de laatste oorkonde, van 1 maart 1233¹⁸, waarin Floris I van de Woerd, ridder, wordt vermeld, verklaart Floris, graaf van Holland, dat Gijsken van Lier het land en de rechten in De Lier, die door hem van heer Dirk van Wassenaar in leen worden gehouden, voor 100 Hollandse ponden en achttien morgen land bij Hundeshel aan Godfried, abt van Marienweerd, heeft verkocht, dat hij als leenheer van Dirk deze verkoop goedkeurt en dat hij het land en die rechten in De Lier, aan de abdij Marienweerd overdraagt. Edelheer Floris I van de Woerd, ridder, is de 2e van 7 getuigen. Uit de eerder weergegeven oorkonden blijkt dat Floris I twee broers heeft gehad, Willem (5 november 1214) en Herbaren (6 december 1230). Willem wordt in tegenstelling tot Herbaren geen broer genoemd. De echtgenote van Floris I is onbekend. Hun vermoedelijke zoon is Floris II van de Woerd. Van het zegelstempel van Floris I van de Woerd is geen afdruk bewaard gebleven.

II. Floris II van de Woerd, knape, (1255-1256).

Floris II van de Woerd wordt slechts tweemaal vermeld. De eerste keer op 15 februari 1265¹⁹ wanneer Willem van Benthem, ridder, Ada van Made, zuster van Bartholomeus, zijn echtgenote, lijftocht aan 30 Hollandse ponden gevestigd op de tiende te Stompwijk en 20 pond op de hof van Valkenburg. Dirk van Teylingen, Willem van Brederode, Floris I, diens broer, Jan Persijn, Arnold van Heemskerk, ridders, en Floris II van de Woerd bevestigen deze lijftocht. De tweede keer op 7

februari 1266²⁰, wanneer Willem van Benthem, ridder, Ada van Made, zuster van Bartholomeus, zijn echtgenote, als huwelijksgeve voor de duur van haar leven een jaarrente van 50 pond toekent. Dezelfde personen staan hiervoor borg en zullen bij moeilijkheden bij de inning van de medegave in Delft in leistung gaan. De echtgenote van Floris II van de Woerd stamt waarschijnlijk uit het geslacht van Teylingen. Chronologisch is zij dan een dochter van Willem II, heer van Teylingen, (1198-†1244). De argumentatie voor deze veronderstelling vindt hieronder plaats bij de verzoening van heer Dirk II, heer van Brederode, met Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, op 6 februari 1292²¹ en de verzoening van Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, kort na 6 februari 1292²². De verzoening met de vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland is daarbij het meest behulpzaam. Voor het vinden van de familierelaties wordt hierbij alleen uitgegaan van de borgen voor Dirk II, heer van Brederode, en niet die voor Jan van Renesse. Bij de eerste verzoening wordt de oorkonde met vier borgen gevolgd door vijf afzonderlijke oorkonden met elk één borg. Bij de tweede verzoening wordt de oorkonde met acht borgen niet gevolgd door afzonderlijke oorkonden. Bij de gezamenlijke borgen van de eerste en de tweede verzoening worden, in tegenstelling tot de individuele borgen bij de eerste verzoening, geen familierelaties aangegeven. De afzonderlijke borgen zijnde Jan van Teilingen, Dirk van Teylingen, zoon van Simon, Willem II van Oegstgeest, Gijsbrecht IV, heer van Amstel, en Herman V van Woerden, ridder, worden respectievelijk bloedverwant (eerste drie borgen), neef (vierde borg) en zwager (vijfde borg) van heer Dirk II, heer van Brederode, genoemd. In de eerste verzoening, die met heer Dirk II, heer van Brederode, ridder, zijn zowel Floris III als Floris IV onder de borgen. In de tweede verzoening, die met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, wordt alleen Floris III onder de borgen vermeld. De eerste vier borgen bij de tweede verzoening zijn ridder (Geneagrammen Borgstelling 5, 6 en 7).

De borgen van Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1280-†1318), bij de verzoening op 6 februari 1292 met graaf Floris V, evenals die bij de verzoening kort na 6 februari 1292, van heer Dirk II, heer van Brederode, met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, behoren tot de maatschap van de familie Van Teylingen. Het merendeel van de borgen is op tamelijk eenvoudige wijze in de bestaande genealogiën van het geslacht Van Teylingen onder te brengen. Op basis van andere aanwijzingen - de leengoederen, de verwantschapsrelaties en de vernoemingen - kunnen de voorouders van moederskant van Floris III van de Woerd, (1281-1292), bij de familie van Teylingen in kaart worden gebracht.

De verwantschap van Floris III van de Woerd loopt via het huwelijk van een dochter van Willem II, heer van Teylingen, ridder, (1198-†1244), met Floris II van de Woerd, (1265-1266), zijn vader. Een ander genealogisch hulpmiddel, dat hier te pas komt, is dat de getuigen c.q. borgen in middeleeuwse oorkonden een bepaalde rangorde volgden. Deze rangorde is de oudere vóór de jongere generatie, de oudere vóór de jongere tak, en nauwere verwantschap (broer en zus, zwager en schoonzus, vader en moeder, oom en tante, alsmede grootvader en grootmoeder) vóór verdere (magen en vrienden). Bovendien gaat binnen deze volgorde de man vóór de vrouw, de geestelijke vóór de leek en de ridder vóór de knape. Wordt de rangorde van de borgen van het geslacht Van Teylingen, bij de verzoening van Dirk II, heer van Brederode, ridder, met vrouwe Katharina,

vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, bekeken dan zijn alle nog levende oudsten van de verschillende takken van het geslacht Van Teilingen (Van Teylingen en Van Brederode), zowel in mannelijke als vrouwelijke lijn, voorgesteld. Dit alles aangevuld met *Gerard van Velzen*, gehuwd met Hildegonda (Gerard geen borg, aanverwant zonder blijkende geboorte), en Herman V van Woerden, gehuwd met Elisabeth, twee zussen van Dirk van Brederode. Op basis van deze rangorde wordt de dochter, die huwt met Floris II van de Woerd, hoger ingeschaald (in de rangorde eerder) dan de dochter, die huwt met Dirk van Oegstgeest, lager ingeschaald (in de rangorde later). De kleindochter van deze oudste onbekende dochter heet Hazetiaan van de Woerd. De naam van haar grootmoeder kan dan *Hazetiaan* van Teylingen zijn geweest.

De constatering, dat Floris II van de Woerd met een dochter uit het geslacht van Teylingen is gehuwd, wordt verder onderbouwd door het feit dat Floris II en zijn opvolgers leengoederen van de heerlijkheid Van Teylingen in bezit (leen) hebben gehad en doorgegeven. Heer Kerstant van Raaphorst, gehuwd met Aleid van de Woerd, de achterkleindochter van Floris II, hield in 1284²³ 100 morgen en twee hont land op het Slik in het ambacht van Monster en dat van Naaldwijk in leen van de heer van Teilingen (laatste heer van Teylingen † 1283). Ook Dirk van Raaphorst, zijn zoon, was in 1329²⁴ in het bezit van deze Teylingse goederen. De omschrijving van dit goed volgt uit de inschrijving in het *Oudste Register van graaf Florens*, waarin staat ‘Dieric van Raporst hout jeghens .c. morghen lands, huys ende hof legghende te Naeltwiic ende in Monsterambocht, dat siin ouders *Kerstant van Raaphorst en Hazetiaan van de Woerd* gehouden hebben van den huse van Teylinghe, ende ander lude al voirt van hem houden’²⁵. Laatstgenoemde Dirk van Raaphorst, ridder, (1329-1350†), is een zoon van Kerstant van Raaphorst, ridder, (1281-†1325), een kleinzoon van Dirk van Raaphorst, (1261-†1272) en een achterkleinzoon van Kerstant van Raaphorst, († 1238). De eerste leenman *Kerstant* evenals de tweede *Dirk* zijn de enige twee Raaphorst’ en die voor de belening met de 100 morgen *en twee hont* land op het Slik in het ambacht van Monster en Naaldwijk in aanmerking komen. Deze honderd morgen *en twee hont* zullen door *Hazetiaan* van Teylingen aan de Van de Woerds zijn gekomen. *Hazetiaan* van Teylingen zal deze goederen bij haar huwelijk met Floris II van de Woerd van Willem II, heer van Teylingen, haar vader, hebben meegekregen. De afstamming uit het geslacht Van Teylingen wordt bij de verkoop van zes morgen land te Wateringen door Hendrik van de Woerd aan zijn tante vrouwe Christina van Teilingen, abdis te Leeuwenhorst, op 19 januari 1322²⁶ nog verder onderbouwd. De echtgenote van Floris II is *Hazetiaan* van Teylingen. Hun zoon is Floris III van de Woerd. Van het zegelstempel van Floris II van de Woerd is geen afdruk bewaard gebleven.

III. Floris III van de Woerd, ambachtsheer van Naaldwijk, knape, (1281-1292).

Floris III van de Woerd zal circa 1281²⁷ zijn vader zijn opgevolgd. In dat jaar wordt hij door de graaf van Holland beleend met het ambacht van Naaldwijk en een vrije hoeve. Deze hoeve wordt in 1387²⁸ omschreven als 40 morgen, binnen- en buitendijks land met huis en hofsteden, genaamd de Woerdhoeve, strekkende van de Maaslandse sluis zuidwaarts tot het Bommeer, 20 morgen land in de Achtienmorgen²⁹, de vogelleg van de waard in Poelduinen, de tiende van de Geest te Naaldwijk de tiende te Honselaarsdijk, en 16 schellingen op de Quints-wetering te Monster. In hetzelfde jaar wordt hij door de heer van Voorne met 100

morgen land in Naaldwijk en 4 morgen land en een woning alsmede een vrije hoeve land in Maasland beleend. Op 5 januari 1285³⁰ draagt Hendrik I van Naaldwijk 17 morgen, in de ambachtsheerlijkheid van Floris III van de Woerd, over aan de balie van Utrecht van de Johanniters te Utrecht. Bij de verzoening op 27 oktober 1285³¹, van Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, en Arnold van Amstel, broers, met Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, is Floris III van de Woerd, zoon van Floris II, knape, borg voor de Van Amstel's. Floris III van de Woerd wordt samen met Floris IV, zijn zoon, voor het laatst vermeld op 6 februari 1292³² als borg Dirk II van Brederode, ridder (Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, eerste borg). In de oorkonde kort na 6 februari 1292, waarin Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, zich verzoenen met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, is alleen sprake van Floris III van de Woerd. Borgen voor Dirk, bij deze verzoening, zijn Gijsbrecht IV, heer van Amstel, Floris I van Brederode, Herman V van Woerden, Willem IV, heer van Strijen, ridders, Jan van Teylingen, Floris III van de Woerd, Dirk van Teylingen, zoon van heer Simon, en Willem II van Oegstgeest, *knapen*. Dit is nog steeds Floris III van de Woerd, *knapen*, daar hij in de borgstelling - in overeenstemming met de rangorde - direct door Dirk van Teylingen, zoon van Simon, en Willem II van Oegstgeest wordt gevolgd (Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, eerste borg). De in het verdrag tussen Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, en Jan van Sierck, bisschop van Utrecht, van 7 mei 1293³³ genoemde getuige Floris van de Woerd is waarschijnlijk, gezien zijn plaats in het midden van het contingent knapen, Floris IV van de Woerd. Jammer genoeg ontbreekt aan deze oorkonde zijn zegel. Floris III zal vermoedelijk tussen 6 februari 1292 en 7 mei 1293 zijn overleden. Floris III van de Woerd, knape, (1281-1292), is vermoedelijk met Aleid van Naaldwijk, dochter van Hendrik I en Ermgard van de Lek, (1302-1309), gehuwd. Zij wordt voor het eerst vermeld in het testament van 9 april 1302³⁴ van van Hendrik I van Naaldwijk, ridder, haar vader, (1285-1304). Floris III van de Woerd, die al is overleden, komt in dit testament niet voor. Aleid van Naaldwijk is blijkens de opmerking van haar vader - 'Voirt Aleide mire dochter sterve ic eer si man nemet drie hondert pont' - nog niet hertrouwd. De tweede keer wordt zij vermeld op 16 juni 1309³⁵ wanneer door Nicolaas III, heer van Putten, en Willem I van Naaldwijk, ridder, in de geschillen tussen de jonkvrouw van de Woerd en Willem van de Woerd, haar zoon, uitspraak wordt gedaan. Aleid van Naaldwijk wordt in deze uitspraak alleen aangeduid als de jonkvrouw van de Woerd. Een eerste aanwijzing voor het huwelijk van Floris III met Aleid wordt gevonden in een brief van 24 november 1306³⁶ van de stad Dordrecht aan de graaf van Holland. Hierin staat een opvallende zinsnede 'Dat de heer van Put en Stryen in de oorlog tegen de Vlaemingen Florense van der Woert en Henricke van Zulen, ridders, die beide synen moeyen kinderen (kinderen van een tante van vaders- of moederskant van Nicolaas II) waren', alsmede 45 knapen uit zijn land heeft verloren. De tweede aanwijzing is de belening van Floris III van de Woerd in 1281³⁷ met de ambachtsheerlijkheid Naaldwijk. Van het bezit van deze heerlijkheid is bij Floris II van de Woerd nog geen sprake. De genoemde heerlijkheid zal afkomstig zijn van de familie Van Naaldwijk, die naast de hoge heerlijkheid ook de ambachtsheerlijkheid in bezit zal hebben gehad. Hendrik I, heer van Naaldwijk, ridder, moet dan van Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, toestemming hebben gekregen de ambachtsheerlijkheid Naaldwijk aan Aleid, zijn dochter, bij haar huwelijk met Floris III van de

Woerd mede te geven. De derde aanwijzing zit verscholen in de genoemde uitspraak van 16 juni 1309³⁸. Deze uitspraak wordt gedaan door Nicolaas III, heer van Putten, en Willem I van Naaldwijk, ridder. Aangezien het een familieaangelegenheid betreft zullen de scheidsrechters ook familie zijn geweest. De familierelatie van Nicolaas III van Putten met Willem van de Woerd loopt via zijn moeder, Beatrix van Haarlem, naar Simon II van Haarlem, zijn grootvader van moederszijde. Die van Willem van de Woerd met Nicolaas III van Putten, loopt via zijn moeder, Aleid van Naaldwijk, zijn grootmoeder, Ermgard van de Lek, naar Beatrix van Haarlem, zijn overgrootmoeder van moederszijde. Simon II en Beatrix, zijn broer en zus.

De kinderen van Floris III en Aleid van Naaldwijk, dochter van Hendrik I van Naaldwijk en Ermgard van de Lek, zijn Floris IV, vernoemd naar zijn grootvader van vaderszijde, Willem, vernoemd naar zijn overgrootvader van vaderszijde, Hendrik, vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde, en Hazetiaan van de Woerd mogelijk vernoemd naar haar grootmoeder van vaderszijde. De kleindochter van Floris III en dochter van Hendrik van de Woerd en Kunigonda, is Aleid, vernoemd naar haar grootmoeder van vaderszijde. De ambachtsheerlijk Naaldwijk vererft op Willem van de Woerd, zijn tweede zoon. Van Floris III van de Woerd is één afdruk van zijn zegelstempel bewaard gebleven, aan de oorkonde van 27 oktober 1285³⁹. Hij wordt daarin Floris, zoon van Floris, knape, genoemd. Wapen: Een hoekige dwarsbalk. Rs. + S(IGILLUM) FLOR[E](N)CII FILIUS FLORE(N)CII DE WORT⁴⁰. Het zegel van Floris III aan de oorkonde van 6 februari 1292 is, in tegenstelling tot dat van Floris IV, zijn zoon, verloren.

Schema 15.

IV.1. Floris IV van de Woerd, ridder, (1285-†1304).

Floris IV wordt voor het eerst vermeld op 27 oktober 1285⁴¹ als borg bij de verzoening van Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, en Arnold van Amstel, broers, met Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland. Samen met Floris III, zijn vader, is hij op 6 februari 1292 borg voor Dirk II van Brederode, ridder, bij diens verzoening met graaf Floris V. Wanneer graaf Floris V op 7 mei 1293⁴² een verdrag met Jan, bisschop van Utrecht, sluit is Floris IV van de Woerd opnieuw een van de borgen. Op 28 augustus 1293⁴³ verklaart graaf Floris V, dat Katharina, vrouwe van Voorne, burggravin van Zeeland, en Gerard, haar zoon, de goederen die heer Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, in Poeldijk, Naaldwijk en Heenvliet had bezeten, als erfdeel aan jonkvrouw Mabelia van Voorne heeft toegewezen en dat vrouwe Mabelia hierbij van alle verdere aanspraken op de nalatenschap van Albert en Aleid, haar ouders, heeft afgezien. Floris IV van de Woerd is hierbij een van de medezegelaars. Daarna komt Floris IV nog driemaal voor, ten eerste op 22 juli 1295⁴⁴ samen met Gerard *van Naaldwijk*, pastoor te Naaldwijk, bij de verkoop door Herman van Poelduinen van land in het Nieuwland, ten behoeve van de eerstvolgende kruistocht naar het Heilige land, ten tweede op 9 augustus 1299⁴⁵ bij de beslechting van een geschil tussen Gerard de Bruin, kapelaan in de kerk te Naaldwijk, en Arnold de Coe, over negen morgen land, en ten derde op 6 november 1299⁴⁶ als zegelaar voor Jan van Wateringen die geen zegel heeft. Floris IV van de Woerd, ridder, sneuvelt op 24 maart 1304⁴⁷ in de strijd tegen de Vlamingen. De dood van Floris wordt bevestigd door een brief van de stad Dordrecht⁴⁸ aan de graaf van Holland. Hierin staat, zoals wij eerder hebben gezien, dat Floris van de Woerd en Hendrik van Zuilen, moeyen kinderen (kinderen van een tante van vaders- of moederzijde) van Nicolaas II van Putten waren. Hiervoor komen dus een zuster van Nicolaas II van Putten of een van Beatrix van Haarlem in aanmerking (Geneagram Borgstelling 8 en 9). Van Floris IV van de Woerd is één afdruk van zijn zegelstempel bewaard gebleven. Dit hangt aan de oorkonde van 6 februari 1292⁴⁹. Hij wordt daarop Floris, zoon van Floris, knape, genoemd. Wapen: Een hoekige dwarsbalk. R. s. : + S(IGILLUM) FLOR(IS) FLOR(IS) SONE VA(N) D(E) WOERT. Hij heeft ongeveer hetzelfde zegelstempel als zijn vader. Het enige verschil is het randschrift, dat bij Floris III in het latijn bij Floris IV in het Nederlands is gesteld.

Conclusie.

Het is waarschijnlijk dat Floris III van de Woerd, knape, (1281-1292), en Floris IV van de Woerd, ridder, (1285-†1304), zijn zoon, respectievelijk in de zesde en zevende graad familie zijn van Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1268-†1318).

Voor de geïnteresseerde lezer volgen nu nog, in een kleiner corps, de overige generaties van het geslacht Van de Woerd. Zij spelen geen rol bij de argumentering voor de familierelatie van het geslacht Van de Woerd met het geslacht Van Teylingen-Van Brederode. Er is echter zo weinig gepubliceerd over dit geslacht, dat deze vermeldingen zin hebben en waarschijnlijk aanvullende reacties oproepen.

IV.2. Willem van de Woerd, ambachtsheer van Naaldwijk, knape, (1304-1336).

Willem van de Woerd, vernoemd naar Willem van Teylingen, zijn overgrootvader van vaderskant, wordt voor het eerst - als opvolger van Floris IV, zijn broer - vermeld in 1304⁵⁰. Hij wordt

dan door de graaf van Holland beleend met een vrije hoeve, bestaande uit 40 morgen binnen- en buitendijs land met huis en hofsteden, genaamd de Woerdse hoeve, strekkende van de Maaslandse sluis zuidwaarts tot het Bommeer. In hetzelfde jaar wordt hij door de heer van Voorne beleend met zijn goed, bestaande uit 100 morgen land in Naaldwijk en 4 morgen land met een huis. Kort hierna is er een verschil van mening ontstaan met de jonkvrouw van der Woerd, zijn moeder. Dit liep zo hoog, dat enige familieleden uitspraak moesten doen. Op 16 juni 1309⁵¹ doen Nicolaas III, heer van Putten, en Willem van Naaldwijk, *achterneven*, uitspraak. De jonkvrouw van de Woerd behoudt daarbij haar lijftocht en haar rechtmatig erfdeel. Aleid en Willem, haar zoon, zullen de inboedel en de dieren gelijkelijk verdelen en Aleid zal aan Willem, haar zoon, alle schulden kwijtschelden. Hendrik is op 21 december 1315⁵² borg (11 van 20) bij de huwelijksvoorwaarden van Willem van Horne en Altena en Oda van Putten. Op 21 februari 1317⁵³ krijgt Willem een belofte van schadeloosstelling van een borgstelling voor Hugo van Sottegem, heer van Putten en burggraaf van Gent; idem op 22 februari 1317⁵⁴ opnieuw een belofte van schade-loosstelling voor een borgstelling van de graaf. Op 6 april 1321⁵⁵ is Willem zegelaar van de huwelijksvoorwaarden van Hendrik van Brederode en Isabella van Fontaines; op 5 januari 1326⁵⁶ is hij aangeland aan acht morgen land in Monstambacht van Jan van Wateringen, knape; op 16 december 1326⁵⁷ bekent hij de getuigenissen met betrekking tot de landscheiding te hebben gehoord; op 15 augustus 1327⁵⁸ is hij getuige voor Jan van Polanen (2e van 4); op 27 november 1328⁵⁹ is hij getuige (16e van 18) voor de afstand van het merendeel van de inkomsten uit het burggraafschap van Zeeland door Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, en Albrecht diens zoon, aan Willem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland (oorkonde van de graaf Willem III) en idem 28 november 1328⁶⁰ (16e van 18) (oorkonde van de heer Gerard). Op 15 oktober 1329⁶¹ maakt Willem van de Woerd zijn testament. Hierin geeft een jaarrente van een pond, gevestigd op zijn land in Noordinghe, voor een jaargetijde aan de kloosters Egmond, Leeuwenhorst en Rijnsburg, alsmede 10 schellingen, gevestigd op hetzelfde land, aan het kapittel te Naaldwijk en verder een pond aan de koster te Naaldwijk, vijf pond aan de abdij Loosduinen, vijf pond aan de abdij Koningsveld, een pond aan de Karmelieten te Haarlem en een pond aan de Jacobijnen te Haarlem. In 1330⁶² oorkonden Willem van Naaldwijk, ridder, Hendrik de Visser en Daniel van de Velde, op verzoek van Gerard, heer van Voorne, hun leenheer, dat zij uitspraak zullen doen in het geschil tussen de heer van Voorne, enerzijds, en Willem van de Woerd, anderzijds. Het geschil tussen beide heren alsmede de uitspraak door de scheidsrechters worden niet duidelijk. In 1330 vóór 20 mei⁶³ is Willem een van de raden (4e van 9) bij de huwelijksvoorwaarden van Jan van Egmond en Ghyote van Amstel van IJsselstein; op 30 juni 1330⁶⁴ melden Willem van de Woerd, ambachtsheer van Naaldwijk, en Hendrik van de Woerd, zijn broer, dat broeder Hendrik, commandeur van Maasland, vier morgen land gelegen in het ambacht van Lier, eigendom van commanderij en de Duitse Orde, tegen vier morgen land en een hofstede van Gerard Baeck (Baecke) heeft geruild; op 15 juli 1330⁶⁵ is hij een van de huwelijkslieden (8 van 11) bij de voorwaarden voor het huwelijk van Jan, zoon van graaf Willem, bij Trude Boudewijnsdr., enerzijds, met Christina van Alkemade, dochter van Dirk, anderzijds. Wanneer Willem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland, na uitspraak door heer Gerard van Heemskerk, Jacob van Moordrecht, ridder, op 2 november 1330⁶⁶ toestemming geeft de goederen waarop de lijftocht van zijn dochter is gevestigd te verkopen is Willem van de Woerd getuige (8e van 11). In hetzelfde jaar, op 10 november⁶⁷, geven Willem en Hendrik van de Woerd, broers, land, gelegen in het ambacht Monster en dat van Naaldwijk, dat Simon van de Zee, priester, van vrouwe Hazetiaan, vrouwe van Raaphorst, had gekocht, aan hem ten vrij eigen. Vrouwe Hazetiaan, vrouwe van Raaphorst, wordt hier niet als zuster van Willem en Hendrik aangeduid. Vervolgens oorkondt Willem van de Woerd, ambachtsheer van Naaldwijk, op 11 mei 1332⁶⁸, dat heer Jacob Makedoer vijf morgen land aan de abt van Mariënweerd heeft afgestaan en dat Jan Makedoer, diens broer, deze vijf morgen namens de abt heeft aanvaard. Uit het testament van Simon van de Zee, d.d. 30 mei 1333⁶⁹, blijkt dat hij een kapelanie op het altaar van sint Nicolaas in de kerk van Noordwijk heeft gesticht. Hiervoor gebruikt hij onder andere het land te Monster en Naaldwijk, dat hij van vrouwe Hazetiaan van Raaphorst heeft gekocht en dat later door Willem en Hendrik van de Woerd ten vrij eigen is gegeven. Op 5 augustus 1335⁷⁰ maakt Elisabeth, weduwe van heer Willem van de Made, haar testament. Hierbij schenkt zij geld en goederen aan talloze geestelijke instellingen voor haar jaargetijde, alsmede aan vrouwe Katharina van Velzen, non te Rijnsburg, haar nicht, vrouwe Heilwig van Randerode, en vrouwe Agnes van Cralingen, non te Leeuwenhorst. Elisabeth, weduwe van heer Willem van der Made, oorkondster, zegelt samen met heer Jan van Petten, deken van Kennerland, Willem van de Woerd, jonkvrouw Sophia, diens echtgenote, haar zuster en jonkvrouw Aleid van Haarlem, zuster van de heer van der Lecke, excuteurs testamentair, alsmede Arnold van

Berkenrode en Simon van Zaanden, zoon van Hugo, schepenen te Haerlem, dit testament. Willem van de Woerd, ambachtsheer van Naaldwijk, wordt voor het laatst vermeld op 2 augustus 1336⁷¹, wanneer hij een rente van een Hollands pond, een rente van 12 schellingen, die zijn echtgenote had vermaakt, en een rente van 10 schellingen, allen gevestigd op land in Noordinghe, vermaakt aan het kapittel te Naaldwijk. Volgens het necrologium van Egmond overlijdt hij na 17 augustus 1336⁷². Het heeft er echter alle schijn van, dat Willem van de Woerd, eerder is overleden dan de datum die het necrologium van Egmond aangeeft. Op 22 juni 1336⁷³ verklaart Willem III, graaf van Henegouwen en Holland, heer van Friesland, immers dat hij aan Gerard Bertold, zoon van Hendrik van *Heemskerk*, knape, de goederen, die hem van wijlen Willem van de Woerd zijn aangekomen, te weten 20 morgen land, genaamd de 18 morgen en gelegen in het ambacht Monster, tussen heer Willem van Naaldwijk, aan de noordzijde, Jan van Egmond met de Doortoge, aan de oostzijde, heer Willem van Naaldwijk, aan de zuidzijde, en 11 morgen allodiaal land, die Aleid, dochter van Hendrik van de Woerd, echtgenote van Gerard, van Willem van de Woerd zijn aangekomen, aan de westzijde, de tienden te Naaldwijk op de Geest, de tienden te Honselaarsdijk, de windmolen in het ambacht Naaldwijk en een jaarrente van 16 schellingen, als een recht leen niet te versterven, voor 460 pond Hollands, heeft verkocht. Tevens verklaart graaf Willem III bij deze gelegenheid, dat hij Aleid, dochter van Hendrik van de Woerd aan de helft van die goederen heeft gelijftocht. Willem van de Woerd is, als volgt uit het testament van Elisabeth, weduwe van heer Willem van de Made, met Sophia, haar zuster, gehuwd. Elisabeth en daardoor ook Sophia zijn dochters van Walewijn van Sassenheim⁷⁴. Willem van de Woerd, ambachtsheer van Naaldwijk, knape, (1304-1336), en Sophia van Sassenheim, (1335)⁷⁵, dochter van Walewijn, hebben geen kinderen nagelaten. Willem van de Woerd is vermoedelijk pas vanaf 1330 in het bezit van de ambachtsheerlijkheid Naaldwijk. Mogelijk heeft Aleid van Naaldwijk, zijn moeder, de ambachtsheerlijkheid tot haar dood in lijftocht gehad. Na het overlijden van Willem is voornoemde heerlijkheid aan het graafschap teruggevallen. Dit wordt bevestigd door de verkoop op 9 september 1340⁷⁶ van de aan graaf Willem III teruggevallen ambachtsheerlijkheid Naaldwijk door graaf Willem IV voor het leven aan heer Dirk II van Brederode. Van Willem van de Woerd is één tekening en (vermoedelijk één) afdruk van zijn zegelstempel bewaard gebleven, van/aan de oorkonde van 30 juni 1330⁷⁷. Wapen: Een hoekige dwarsbalk. Rs. : . .(.....) WILLEM VAN DER WOERT

IV.3. Hendrik van de Woerd, (1309-1330).

Hendrik van de Woerd, vernoemd naar Hendrik van Naaldwijk, zijn grootvader van moederskant, wordt voor het eerst vermeld op 26 oktober 1309⁷⁸. Hij wordt dan door Gerard, heer van Voone en burggraaf van Zeeland, die Hendrik zijn neef noemt, met een woning, gelegen te Naaldwijk, 12 morgen land, gelegen bij diens woning, 9 morgen land, gelegen te Rijswijk en 7 morgen land, gelegen in den Lier, niet te versterven binnen achterzusterskind, beleent. Een ruim aantal jaren later, te weten op 13 oktober 1320⁷⁹, begiftigt Gerard van Raaphorst, ridder, de door hem en wijlen Jutta, zijn echtgenote, gestichte vicarie in de kerk van Leiderdorp. Hij schenkt daarvoor land, dat tussen het land van Hendrik van Heemskerk en Hendrik van de Woerd, gelegen is. Op 19 januari 1322⁸⁰ verkoopt Hendrik van de Woerd zes morgen land te Wateringen aan vrouwe Christina van Teylingen, abdis te Leeuwenhorst, zijn tante; op 15 augustus 1327⁸¹ is hij getuige voor Jan van Polanen (3e van 4); op 24 september 1329⁸² wordt hij door de graaf Willem III van Holland ten vrij eigen met vijf morgen land te Popsouwe (Papsouw, Abtsouwe) beleend; op 30 juni 1330⁸³ melden Willem van de Woerd, ambachtsheer van Naaldwijk, en Hendrik van de Woerd, zijn broer, dat broeder Hendrik, commandeur van Maasland, vier morgen land gelegen in het ambacht van Lier, eigendom van commanderij en de Duitse Orde, tegen vier morgen land en een hofstede van Gerard Baeck (Baecke) heeft geruild; op 10 november 1330⁸⁴ geven Willem en Hendrik van de Woerd, broers, land, gelegen in het ambacht Monster en dat van Naaldwijk, dat Simon van de Zee, priester, van vrouwe Hazetiaan, vrouwe van Raaphorst, had gekocht, aan hem ten vrij eigen. Uit het testament van Simon van de Zee, d.d. 30 mei 1333, blijkt dat hij een kapelanie op het altaar van sint Nicolaas in de kerk van Noordwijk heeft gesticht. Hiervoor gebruikt hij onder andere het land te Monster en Naaldwijk, dat hij heeft gekocht van vrouwe Hazetiaan van Raaphorst en dat later door Willem en Hendrik van de Woerd aan hem ten vrij eigen was gegeven. Hendrik van de Woerd is vóór 22 juni 1336⁸⁵ overleden. Op die datum bevestigt Willem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland, dat hij de goederen, die hem van wijlen Willem van de Woerd zijn aangekomen, te weten 20 morgen land, genaamd de 18 morgen en gelegen in het ambacht Monster, en de 11 morgen allodiaal land, die Aleid van de Woerd, dochter van Hendrik, echtgenote van Gerard, van Willem van de Woerd zijn aangekomen,

de tienden te Naaldwijk op de Geest, de tienden te Honselersdijk, de windmolen in het ambacht Naaldwijk en een jaarrente van 16 schellingen, als een recht leen niet te versterven, voor 460 pond Hollands, aan Gerard Bertold, zoon van Hendrik van Heemskerk, knape, heeft verkocht en dat hij Aleid van de Woerd aan de helft van de goederen heeft gelijftocht. Volgens een mededeling uit 1346⁸⁶ wordt Kunigonda, dochter van Wouter van de Woerd, en echtgenote van Hendrik van de Woerd, met 8 ½ morgen land te Abtswoude beleend. In een tweetal ongedateerde mededelingen⁸⁷ vermaken Hendrik van de Woerd, broer van Willem, en jonkvrouw Kunigonda, echtgenote van Hendrik, respectievelijk een jaarrente van tien Hollandse schellingen, gevestigd op zes morgen land in het ambacht Naaldwijk, en een jaarrente van 10 pond, gevestigd op tien hont land in het ambacht Naaldwijk, aan 't kapittel te Naaldwijk. Hendrik van de Woerd is met Kunigonda van de Woerd, dochter van Wouter, gehuwd. Hendrik van de Woerd, knape, (1309-1336 †), heeft samen met Kunigonda van de Woerd, (1346), een dochter, Aleid van de Woerd, nagelaten. Hendrik van de Woerd is geen ridder geworden. Van Hendrik van de Woerd is één tekening en (vermoedelijk één) afdruk van zijn zegel bewaard gebleven, van/aan de oorkonde van 30 juni 1330⁸⁸. Wapen: Een hoekige dwarsbalk met een barensteel van drie hangers. Rs. : . . (.....) HENRIC ... DER WOERT

IV.4. Hazetiaan van de Woerd, (1330-1343).

Hazetiaan wordt voor het eerst vermeld in een oorkonde van 10 november 1330⁸⁹. Op deze datum geven Willem en Hendrik van de Woerd, broers, het land, gelegen in het ambacht Monster en het ambacht Naaldwijk, dat vrouwe Hazetiaan, vrouwe van Raaphorst, aan Simon van de Zee, priester, had verkocht, ten vrij eigen aan Simon. In de tekst van de oorkonde wordt de familierelatie van vrouwe Hazetiaan met Willem en Hendrik niet aangegeven. Het land dat door Hazetiaan wordt verkocht is allodiaal. Om dit weg te kunnen schenken heeft zij de toestemming van Willem en Hendrik nodig. Vrouwe Hazetiaan, vrouwe van Raaphorst, zal vermoedelijk dus de zuster van Willem en Hendrik van de Woerd zijn geweest. In werkelijkheid zal ver - weduwe - Hazetiaan van de Woerd, vrouwe - echtgenote van een ridder - van Raaphorst, zijn geweest. Zij wordt opnieuw genoemd in het testament van Simon van de Zee, die op 30 mei 1333⁹⁰ - onder andere met het land te Monster en Naaldwijk, gekocht van vrouwe Hazetiaan van Raaphorst en ten vrij eigen gekregen van Willem en Hendrik van de Woerd - een kapelanie op het altaar van sint Nicolaas in de kerk van Noordwijk sticht. Zij wordt nogmaals genoemd in een getuigenis van 11 november 1343⁹¹ van Kerstiaan - waarschijnlijk een foute lezing van Hazetiaan, weduwe van Kerstiaan - vrouwe van Raaphorst, waarin zij getuigt dat heer Dirk van *Kuyc*, burggraaf van Leiden, de grootvader van wijlen Dirk van *Kuyc*, burggraaf van Leiden, en heer Hugo van Heenvliet, de grootvader van Justina, dochter van Hugo de Gouwer, kinderen van een zus en broer waren. Volgens jhr. W. Beelaerts van Blokland⁹², in zijn studie 'Vaststelling van de identiteit van enkele edelvrouwen' zal zij in 1343 al op een vergevorderde leeftijd zijn geweest, anders zou men haar niet gevraagd hebben om informatie over zulke oude zaken. Volgens Beelaerts is er nog een ander afschrift naar het origineel van de oorkonde van 11 november 1343⁹³, dat in het archief van de prins de Ligne als opvolger van de Van Wassenaars berustte, bewaard gebleven. Uit dit afschrift volgt, dat haar voornaam niet Kerstiaan maar Haestiaan (Hazetiaan) en dat het wapen op haar zegel een schuinbalk was (Het wapen Van de Woerd: Een hoekige dwarsbalk en dat van Raaphorst: Gedwarsbalkt van zes stukken).

Vrouwe Hazetiaan van de Woerd was gehuwd met heer Kerstant van Raaphorst, (1281-1223). Voor het eerst wordt hij vermeld in 1281⁹⁴ en voor laatst op 12 mei 1323⁹⁵. Daar tussendoor wordt hij nog zo'n 50 maal vermeld. Kerstant van Raaphorst, ridder, speelt een belangrijke rol aan het hof van graaf Floris V, graaf Jan I en graaf Willem III. Voor graaf Jan I en graaf Willem III was hij enkele malen gezant naar het Engelse hof. Ook is hij regelmatig getuige voor de graven Floris V, Jan I en Willem III. De waarschijnlijkheid van het hierboven beredeneerde huwelijk van vrouwe Hazetiaan van de Woerd met heer Kerstant van Raaphorst kan nog verder worden onderbouwd met het gegeven, dat Dirk van Raaphorst, (1329-1350†)⁹⁶, hun ene zoon, gehuwd met Mechteld van Oudshoorn, (1327-1376)⁹⁷, een dochter Hazetiaan, (1357-1361†)⁹⁸, en Gerard van Raaphorst, ridder, (1223-1335)⁹⁹, hun andere zoon, gehuwd met Agnes van Duivenvoorde, (1333-1335†)¹⁰⁰, een zoon Floris, (1332-1377)¹⁰¹, hebben gekregen.

V.1. Aleid van de Woerd, (1336-1354†).

Aleid van de Woerd wordt voor het eerst vermeld op 31 augustus 1336¹⁰². Op die datum oorkondt Willem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland, dat hij de goederen

hem aangekomen van Willem van de Woerd, te weten 20 morgen land, de Achtienmorgen, genaamd, gelegen in het ambacht Monster, de tienden te Naaldwijk en te Honselersdijk, de windmolen in het ambacht Naaldwijk, 16 schellingen per jaar op de Quintswetering en de vogelleg van de waard te Poeldunen, voor 460 Hollandse ponden aan Gerard Bertold van Heemskerk, zoon van Hendrik, knape, heeft verkocht en overgedragen. Hij vervolgt, dat hij Gerard voornoemd met de goederen voornoemd, als een recht erflen niet te versterven binnen afzusterkind, heeft beleend, en dat hij jonkvrouw Aleid van de Woerd, dochter van Hendrik, echtgenote van Gerard Bertold voornoemd, vervolgens daarmee heeft beleend. Op de aankoopkosten wordt de schuld van 60 Hollandse ponden van graaf Willem III, voor de vervulling door Gerard Bertold van het baljuwschap van Medenblik, in mindering gebracht. Gerard Bertold van Heemskerk koopt in feite de grafelijk leengoederen van Floris IV en Willem van de Woerd, met uitzondering van de ambachtsheerlijk Naaldwijk, die na het overlijden van Willem van de Woerd, aan de graaf zijn teruggeval- len. Enige jaren later is er een geschil ontstaan, tussen die van Naaldwijk en die van Heemskerk, over het voorofferen in de kerk te Naaldwijk. Graaf Willem IV doet op 14 maart 1339¹⁰³ uitspraak tussen heer Hendrik van Naaldwijk en Hendrik, diens zoon, enerzijds, en Gerard Bertold, namens *Aleid* van de Woerd, diens echtgenote anderzijds. Hij bepaalt, dat de vrouwe van Naaldwijk voorrang heeft boven de vrouwe van de Woerd en dat heer Willem van Naaldwijk, en Hendrik, diens zoon, voorrang hebben boven Gerard Bertold. In de inventaris van *Het archief van de heren van Voorne en burggraven van Zeeland* door Kort zijn enige stukken uit andere bronnen uit de jaren 1330 en 1347 opgenomen. Deze stukken geven gedurende een korte periode het wel en wee van de hofstede de Hoge Woerd in Maasland en 100 morgen in Naaldwijk, m.a.w. het Voornse leen van de familie Van de Woerd, weer vanaf 1230. Uit deze stukken volgt dat Willem van Naaldwijk e.a. in 1330 een uitspraak in het geschil tussen Gerard, heer van Voorne *en burggraaf van Zeeland* en Willem van de Woerd, met betrekking tot de voorwaarden van het goed de Woerd, hebben toegezegd¹⁰⁴.

Aleid van Woerd, (1336-1346) (1354†)¹⁰⁵, huwt met Gerard Bertold van Heemskerk, zoon van Hendrik, en Beatrix van Haarlem, ridder, (1330-1346) (1354†)¹⁰⁶. Uit dit huwelijk zijn drie zoons, Hendrik, Herbaren en Gerard, en een dochter, Wilhelmina, geboren. Alleen zij speelt in dit onderzoek een rol. Op 4 maart 1381¹⁰⁷ bevestigt jonkvrouw Wilhelmina van de Woerd *van Heemskerk* het testament van Willem van de Woerd, haar oudoom. Jonkvrouw Wilhelmina van de Woerd *van Heemskerk* maakt zelf haar testament op 25 juli 1399¹⁰⁸. Hierin is sprake van een jaarrente van 42 schellingen voor het kapittel te Naaldwijk vanwege het testament van Willem van de Woerd, ambachtsheer van Naaldwijk, *haar oudoom*, en Sophia, diens echtgenote, van een jaarrente voor hetzelfde kapittel van tien schellingen vanwege het testament van jonkvrouw Kunigonda, haar grootmoeder, een jaarrente voor hetzelfde kapittel van 40 groten voor de jaargetijden van heer Gerard Bertold van Heemskerk, haar vader, en jonkvrouw van Vinkenbroek, diens echtgenote, haar moeder, Hendrik van de Woerd *Heemskerk*, diens zoon, haar broer, en haarzelf, een jaarrente van een pond voor de kerk te Naaldwijk voor haar jaargetijde, een jaarrente van 40 groten voor de H. Geest te Naaldwijk voor haar jaargetijde en een jaarrente van drie pond aan hetzelfde kapittel voor haar daggetijde en waarbij zij een jaarrente van vijf pond levenslang voor Machteld Dekensdochter, vestigt en waarbij zij eenmalig 50 pond aan Beatrix van de Woerd *Heemskerk*, dochter van Hendrik, haar nicht, mits zij trouwt met toestemming van de familie, de hofstede, waarop zij woont, levenslang aan jonkvrouw Jutta, al haar kleren, met uitzondering van de bontmuts die naar Agnes, de dienstbode, gaat, 50 pond aan Jutta en Machteld Dekensdochter voornoemd en nog enkele kleine legaten vermaakt. Zegelaars: Nicolaas van de Poel, kanunnik en pastoor, en Philips Nachtegaal, schout te Naaldwijk. Het enige eigenaardige is dat haar moeder jonkvrouw van Vinkenbroek wordt genoemd. Gezien de periode waarin Aleid van de Woerd, (1336-1346), en Gerard Bertold van Heemskerk, (1330-1346), haar ouders, leven is er geen ruimte voor een tweede echtgenote van Gerard Bertold! Van Aleid van de Woerd en Gerard Bertold van Heemskerk zijn geen afdrukken van hun zegelstempels bewaard gebleven.

IIIb. Geslacht van Oegstgeest. Borgstelling.

In verband met de vermoedelijk familierelatie van het geslacht Van Oegstgeest met het geslacht Van Teylingen-Van Brederode, worden hier - vijf generaties van deze familie - besproken.

I. Willem I van Oegstgeest, (1201).

De oudste vertegenwoordiger van het geslacht - Willem I van Oegstgeest - treedt eenmalig op. Hij is getuige bij een overdracht in 1201¹⁰⁹ van twee hoeven in De Lier aan de abdij van Rijnsburg door Dirk VII en Aleid, graaf en gravin van Holland. De getuigenlijst, waarop Otto van Bentheim, *oom van de graaf*, Floris, broer van de graaf, Simon I van Haarlem, Willem II van Teylingen, Arnold *van Rijswijk*, dapifer, Jacob, burggraaf *van Leiden*, Willem I van Oegstgeest en Frank van Warmond voorkomen, geeft een beeld van de entourage van de graaf. Het feit dat Willem I van Oegstgeest samen met twee naaste verwanten van de graaf en een viertal vooraanstaande edelen hierop voorkomt duidt erop dat ook hijzelf tot de Hollandse adel gerekend mag worden. Janse¹¹⁰ komt, na enig wikken en wegen, tot de conclusie dat Willem I van Oegstgeest in 1201 heer van de Oude Hof en de daarbijbehorende heerlijkheid moet zijn geweest. Dit lijkt aannemelijk, maar deze stellingname is nog geenszins bewezen.

II. Dirk van Oegstgeest, (1221-1242).

Dirk van Oegstgeest verschijnt in twee grafelijk oorkonden van februari 1221¹¹¹. Hij is de laatste en een na laatste getuige, maar dan wel samen met vertegenwoordigers van de geslachten Van Teylingen, Van Egmond en Van Duivenvoorde, met andere woorden de crême de la crême van de Hollandse adel. Daarna komt hij nog éénmaal voor in de oorkonde van 18 september 1242¹¹², waarin Willem II, graaf van Holland, land tussen Monster en Stinckendwale, dat Dirk van hem in leen houdt aan hem in eigendom geeft. Het lijkt erop dat deze Dirk van Oegstgeest een zoon van de eerder genoemde Willem I van Oegstgeest is geweest.

De echtgenote van Dirk van Oegstgeest stamt waarschijnlijk uit het geslacht Van Teylingen. Chronologisch gezien moet zij dan een dochter van Willem II, heer van Teylingen, (1198-†1244), zijn geweest. Het hoe en waarom van deze veronderstelling wordt duidelijk bij de onderstaande verzoening van heer Dirk II, heer van Brederode, met Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, op 6 februari 1292¹¹³ en de verzoening van Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, kort na 6 februari 1292. De verzoening met de vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland is daarbij het meest behulpzaam. Voor het vinden van de familierelaties wordt hierbij alleen uitgegaan van de borgen van Dirk II, heer van Brederode, en niet die van Jan van Renesse. Bij de eerste verzoening wordt de oorkonde met vier borgen gevolgd door vijf afzonderlijke oorkonden elk met één borg. Bij de tweede verzoening wordt de oorkonde met acht borgen niet gevolgd door afzonderlijke oorkonden. Bij de gezamenlijke borgen van de eerste en de tweede verzoening worden, in tegenstelling tot de individuele borgen bij de eerste verzoening, geen familierelaties aangegeven. De afzonderlijke borgen Jan van Teylingen, Dirk van Teylingen, zoon van Simon, Willem II van Oegstgeest, Gijsbrecht IV, heer van Amstel, worden bloedverwant (eerste drie borgen), neef

(vierde borg) en zwager (vijfde borg) van heer Dirk II, heer van Brederode, genoemd. De eerste vier genoemde borgen bij de tweede verzoening zijn ridder (Geneagrammen Borgstelling 5, 6 en 7). De borgen van Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1280-†1318), bij de verzoening met graaf Floris V, evenals die bij de verzoening van heer Dirk II, heer van Brederode, met Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, behoren tot de maagschap van de familie Van Teylingen. Het merendeel van de borgen is op tamelijk eenvoudige wijze in de bestaande genealogiën van geslacht Van Teylingen onder te brengen. Op basis van andere aanwijzingen - de leengoederen, de verwantschapsrelaties en de vernoemingen - kunnen de voorouders van moederskant bij de familie Van Teylingen in kaart worden gebracht.

Een ander genealogisch hulpmiddel, dat hier te pas komt, is dat de getuigen c.q. borgen - zoals boven reeds vermeld - een bepaalde rangorde volgden. Wordt de volgorde van de borgen van het geslacht Van Teylingen, bij de verzoening van Dirk II, heer van Brederode, ridder, met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, bekeken, dan zijn alle nog levende oudsten van de verschillende takken van het geslacht Van Teylingen (Van Teylingen en Van Brederode), zowel in mannelijke als vrouwelijke lijn, vertegenwoordigd. Dit alles aangevuld met *Gerard van Velsen*, gehuwd met Hildegonda (Gerard geen borg, aanverwant zonder blijkende geboorte) en Herman V van Woerden, gehuwd met Elisabeth (Herman wel borg, aanverwant met blijkende geboorte), twee zussen van Dirk II van Brederode. Op basis van deze rangorde wordt de dochter, die huwt met Dirk van Oegstgeest, lager ingeschaald (in rangorde later) dan de dochter, die huwt met Floris II van de Woerd (in rangorde eerder). De kleindochter van deze jongste onbekende dochter heet Elisabeth van Oegstgeest. De naam van haar grootmoeder kan dan *Elisabeth* van Teylingen zijn geweest.

De constatering, dat Dirk van Oegstgeest met een dochter uit het geslacht van Teylingen is gehuwd, wordt verder onderbouwd door het feit dat Willem II, zijn zoon, en Christina, zijn kleindochter, goederen van de heerlijkheid Van Teylingen in leen hebben gehad. In 1281¹¹⁴ wordt Willem II van Oegstgeest met 28 morgen op de Mors in het ambacht Oegstgeest en 15 pond uit hofsteden te Leiden beleend. Willem II heeft ook het goed Oegstgeest¹¹⁵ in leen. De datum van deze belening is niet bewaard gebleven. Gezien het bovenstaande zal ook deze belening in 1281 hebben plaatsgevonden. Uit twee andere vermeldingen, vermoedelijk uit 1283¹¹⁶, volgt dat Willem II met Teylingse goederen in de Rijs-wijkerbroek en zes pond uit de tijns te Voorhout, zoals Dirk, zijn vader, is beleend. *Elisabeth* van Teylingen zal deze goederen bij haar huwelijk met Dirk van Oegstgeest van Willem II, heer van Teilingen, haar vader, hebben meegekregen. De echtgenote van heer Dirk van Oegstgeest, (1221-1242), is dus *Elisabeth* van Teylingen. Aangezien Willem II van Oegstgeest, hun zoon, in een leenakte uit 1281¹¹⁷ wordt vermeld, kan worden aangenomen dat zijn vader, Dirk van Oegstgeest, dan is overleden. Van Dirk van Oegstgeest, ridder, is geen afdruk van zijn zegelstempel bewaard gebleven.

III. Willem II van Oegstgeest, ambachtsheer van Oegstgeest, ridder, (1281-1322†).

De literatuur over Willem II van Oegstgeest is nogal verwarrend. De twee meest aansprekende studies zijn die van jhr. W. Beelaerts van Blokland uit 1922 en die van A. Janse uit 2001¹¹⁸. Willem II wordt voor het eerst vermeld in een leenakte

uit 1281¹¹⁹. Hierin wordt medegedeeld, dat het goed van Gerard van Ter Aar, de koren- en smaltienden van Ter Aar en de gift van de kerk wanneer Gerard zonder erfgenaam overlijdt, zullen terugvallen aan Willem II van Oegstgeest, de leenheer. In hetzelfde jaar¹²⁰ krijgt Willem II 28 morgen op de Mors in het ambacht Oegstgeest en 15 pond uit hofsteden te Leiden - waarmee vroeger Dirk, de broer van Jacob, burggraaf van Leiden, (1200-1223)¹²¹, was beleend - in leen. Willem II heeft ook het goed Oegstgeest¹²² in leen. Verder blijkt uit een tweetal vermeldingen, vermoedelijk uit 1283¹²³, dat Willem II met Teylingse goederen in de Rijswijkerbroek en zes pond uit de tijns te Voorhout, zoals Dirk, zijn vader, is beleend. Willem II van Oegstgeest, knape, is op 27 oktober 1285¹²⁴ borg bij de verzoening van Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, heer Gijsbrecht IV, heer van Amstel, en Arnold van Amstel, broers, met Jan van Nassau, elect van Utrecht, en Floris V, graaf van Holland. Hij wordt daarin geen verwant van de gebroeders van Amstel genoemd. In de borgstelling op 6 februari 1292¹²⁵ van Willem II van Oegstgeest voor heer Dirk II, heer van Brederode, bij de verzoening met graaf Floris V, noemt Willem II zich bloedverwant van Dirk II. Hij is ook borg in 1292¹²⁶ - op 6 februari of kort daarna - bij de verzoening van Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, ridders, met vrouwe Katharina van Voorne, burggravin van Zeeland. Hij wordt daarin geen verwant van Jan en Dirk II genoemd. Op 27 mei 1302¹²⁷ zijn Dirk II, heer van Brederode, ridder, en Dirk van Teylingen en Willem II van Oegstgeest, knapen, medezegelaars van Elisabeth van Nijveld, abdis, en het convent van het klooster Leeuwenhorst. Wanneer Jan, abt van sint Paulus te Utrecht, op 28 juli 1306¹²⁸ Beatrix van de Doortoge, zoals Dirk van Brederode, (1291-1306†), haar vader, en Floris I van Brederode, (1266-1293), haar grootvader, met de tienden te Zevenhuizen beleent, is Willem II van Oegstgeest, knape, getuige. Op 8 december 1309¹²⁹ beleent Willem II van Oegstgeest, ridder, Arnold en Simon van Noordwijk, kinderen van Gerard, zijn oom, (mogelijk gehuwd met een zus van Dirk van Oegstgeest, vader van Willem II) met een jaarrente van 25 schellingen uit de schot te Lisse en een jaarrente van twee pond uit de schot te Voorhout. Gerard had die jaarrente van hem in leen gehouden en weer aan hem opgedragen. Dirk II, heer van Brederode, en Dirk van Raaphorst, ridders, alsmede Simon van Teylingen, knape, neven van heer Willem II, zijn hiervan getuige (Geneagram Borgstelling 11). Het is duidelijk, dat Willem II van Oegstgeest, zowel aan de familie van Brederode als aan die van Teylingen, verwant is. Willem II van Oegstgeest en Jan van de Werve oorkonden op 1 maart 1312¹³⁰, dat Frank van Hoylede, ridder, de tienden in De Lier aan Dirk van Wale heeft overgedragen. Zegelaar voor Willem II van Oegstgeest is heer Willem van de Made. Heer Willem II van Oegstgeest, Christina, zijn dochter, en Jan uten Waarde, zijn schoonzoon, schenken op 25 maart 1312¹³¹ een jaarrente van 40 Hollandse schellingen, gevestigd op hun vroentijns in de ambachten Kerkwerve en Rijnsburg, aan het altaar van Sint-Maria in de kerk van Kerkwerve. Voor het laatst wordt Willem II vermeld in 1320¹³², wanneer hij, bij zijn overlijden, 3,5 morgen land aan de pastorie en andere geestelijke instellingen in De Lier schenkt.

Willem II van Oegstgeest is niet, zoals jhr. Beelaerts van Blokland veronderstelt een broer van heer Hendrik van Kuyc, burggraaf van Leiden, (1266-1319†)¹³³. Hij noemt zich, zoals boven reeds gemeld, nooit Van Leiden en voert een ander wapen dan de Kuyc'se burggraven van Leiden. Hij kan daardoor nooit de jongere, volle broer van Hendrik, burggraaf van Leiden, zijn geweest. Bovendien is Willem II van Oegstgeest, in tegenstelling tot Willem van Leiden, tot ridder geslagen. Dat er wel degelijk een familierelatie, maar dan van een andere

orde, tussen Hendrik, burggraaf van Leiden, en Willem II van Oegstgeest heeft bestaan wordt duidelijk uit de brief van Willem III, graaf van Holland, van 15 mei 1313¹³⁴. In deze brief verklaart de graaf, dat hij, in de geschillen tussen heer Hendrik, burggraaf van Leiden, enerzijds, en Christina van Oegstgeest, dochter van Willem II, diens nicht, samen met Jan uten Waarde, haar echtgenoot, anderzijds, uitspraak heeft gedaan. Waarschijnlijk was Willem II van Oegstgeest dus met een zuster van Hendrik, burggraaf van Leiden, gehuwd. Deze zuster kan, gezien het feit dat Willem II van Oegstgeest een kleindochter Mabelia heeft, *Mabelia* hebben geheten. Zij kan dus de ambachtsheerlijkheid Oegstgeest, als leen van het burggraafschap Van Leiden, hebben meegebracht.

Uit het bovenstaande komt naar voren, dat heer Willem II van Oegstgeest een bloedverwant van heer *Gijsbrecht IV*, heer van Amstel, heer Dirk II, heer van Brederode, en Floris III van de Woerd moet zijn geweest. Heer Willem II van Oegstgeest, ambachtsheer van Oegstgeest, (1281-1322†), is mogelijk gehuwd met *Mabelia*, dochter van Dirk van Kuyc, (1240-1253), en Christina *Bokel*, burggravin van Leiden, (1251-1253). Zij hebben samen twee dochters, Christina, (1312-1337†), en Elisabeth, abdis van Leeuwenhorst, (1358-1366†)¹³⁵. Willem II heeft daarnaast nog een bastaardzoon Floris, (1364)¹³⁶, die terecht of onterecht heer Hendrik, burggraaf van Leiden, zijn oom noemt. Heer Willem II van Oegstgeest is vóór 27 augustus 1322¹³⁷ overleden. Van hem is een afdruk van zijn zegelstempel bewaard gebleven. Het toont als wapen: Drie pompebladeren met als randschrift: + S(IGILLUM) • W[IJ]LLH(ELM)I • DE • OISGEIST.

Conclusie.

Het is waarschijnlijk dat Willem II van Oegstgeest, ridder, (1281-1316), in de zesde graad familie is van Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1268-†1318).

Voor de geïnteresseerde lezer volgt nu nog, in een kleiner corps, aanvullende informatie over het geslacht Van Oegstgeest. Er is zo weinig gepubliceerd over Christina van Oegstgeest, Elisabeth, abdis van Leeuwenhorst, haar zuster, Floris van Oegstgeest, haar bastaardbroeder, en Willem Mabelia Uten Waard, haar dochter, dat deze vermeldingen zin hebben en waarschijnlijk aanvullende reacties oproepen.

IV.1: Christina van Oegstgeest, (1312-1337†).

Christina van Oegstgeest, de oudste van de twee dochters van heer Willem II van Oegstgeest en *Mabelia* van Leiden, is naar Christina *Bokel*, burggravin van Leiden, haar grootmoeder van moederszijde vernoemd. Zij wordt voor het eerst vermeld op 25 maart 1312¹³⁸. Op die datum schenkt zij samen met heer Willem II van Oegstgeest, haar vader, en Jan uten Waarde, haar echtgenoot, een jaarrente van 40 Hollandse schellingen aan het altaar van Sint-Maria in de kerk van Kerkwerf. Na het overlijden van heer Willem II, haar vader, krijgt Christina een geschil met Hendrik, burggraaf van Leiden, *haar oom*. De uitspraak in dit geschil door Willem III, graaf van Holland, vindt plaats op 15 mei 1313¹³⁹. In deze uitspraak worden alle leengoederen van Willem II van Oegstgeest aan Hendrik en alle eigen goederen aan Christina en Jan toegewezen. De graaf en de burggraaf volgen kennelijk de weg van een recht leen, waarbij het leengoed bij onstentenis van een mannelijke erfgenaam aan de leenheer, in dit geval de burggraaf van Leiden, terugvalt. Op 22 juli 1313¹⁴⁰ oorkondt graaf Willem III, dat Jan uten Waarde, Christina van Oegstgeest, diens echtgenote, aan het huis Ten Waarde met 20 morgen land heeft gelijftocht. Kennelijk hebben Christina en Jan niet berust in het verlies van de ambacht Oegstgeest. Op 27 augustus 1322¹⁴¹ volgt opnieuw een uitspraak door graaf Willem III, waarin hij Jan uten Waarde, knape, een jaarrente van 20 Hollandse ponden geeft. Deze rente zal na Jans dood, als een recht leen, komen aan de kinderen die hij heeft of die hij nog zal krijgen bij *Christina van Oegstgeest*, heer Willemsdochter, zijn echtgenote. Deze rente, zal - als de burggraaf van Leiden aan Jan het goed van wijlen

heer Willem II van Oestgeest geeft of wanneer *Dirk*, burggraaf van *Leiden* overlijdt en het goed van heer Willem II aan de graaf versterft en indien deze het goed van heer Willem II aan Jan geeft - vervallen. Op dezelfde datum¹⁴² belooft graaf Willem III, dat hij Jan uten Waarde, knape - als diens rechten gefundeerd zijn - zal helpen bij het verkrijgen van het goed van wijlen heer Willem II van Oestgeest, diens schoonvader. Hij belooft tevens Jan voornoemd of diens kinderen, die hij heeft of die hij nog zal krijgen bij *Christina van Oegstgeest*, heer Willemsdochter, diens echtgenote, met het goed van wijlen Willem II van Oegstgeest, als het aan de graaf versterft, als een recht leen te belenen. Willem III, graaf Holland, meldt op 24 april 1327¹⁴³, dat Christina van Oegstgeest, weduwe van Jan uten Waarde, met zijn toestemming, vijf morgen land, gelegen op de Mors in het ambacht Oestgeest, heeft verkocht. Volgens het oude register van graaf Floris, houdt Christina van Oegstgeest op 26 september 1328¹⁴⁴ (volgens Kort 1329)¹⁴⁵ ook een derde gedeelte van de tiende van Okkenburg in Rijswijkerbroek, dat van heer Willem II van Oegstgeest, was en dat haar ouders van de heer van Teylingen hebben gehouden, in leen. Op 17 juli 1330¹⁴⁶ geeft graaf Willem III aan jonkvrouw Christina, weduwe van Jan uten Waarde, gedurende haar leven, een jaarrente van vijf Hollandse ponden. In 1334¹⁴⁷ blijkt dat de jonkvrouw van Oegstgeest ook nog vijf pond uit de tiende te Rijswijk in leen heeft. Christina van Oegstgeest, rechthebbende op het bezit van het goed Oegstgeest, is vóór 9 december 1339¹⁴⁸ overleden. Graaf Willem III beleent op die datum Willem-Mabelia uten Waarde, dochter van Jan en *Christina van Oegstgeest*, met het goed Oegstgeest, zoals *Dirk*, burggraaf van *Leiden* het hield en zoals het hem van de burggraaf was aangekomen. Van Jan uten Waarde, knape, is, in tegenstelling tot Christina van Oegstgeest, zijn echtgenote, een afdruk van zijn zegel aan de oorkonde van 25 maart 1312¹⁴⁹ bewaard gebleven.

IV.2. Elisabeth van Oegstgeest, abdis van Leeuwenhorst, (1358-1366†)¹⁵⁰.

Elisabeth van Oegstgeest, de jongste van de twee dochters van heer Willem II van Oegstgeest en *Mabelia* van Leiden, is naar *Elisabeth* van Teylingen, haar grootmoeder van vaderszijde vernoemd. Zij blijkt op 11 mei en 20 augustus 1358 abdis van Leeuwenhorst te zijn. Zij moet vóór 7 juni 1366, wanneer Badelog van Adrichem, als abdis in functie is, zijn overleden.

IV.3. Floris van Oegstgeest, bastaard, (1364)¹⁵¹.

Floris van Oegstgeest, bastaardzoon van heer Willem II, wordt slechts eenmaal vermeld. Hij getuigt op 16 februari 1364, dat de vrije afwatering op de Amstel - waarover de inwoners van Oud Kalslagen en die van Nieuwveen, enerzijds, en de inwoners van Amstelland, anderzijds, een geschil hadden - door de inwoners van Oud Kalslagen, met toestemming van de graaf van Holland, en met raad van Hendrik, burggraaf van Leiden, alsmede Willem van Egmond, van proost Willem en de heer van Amstel, diens broer, was gekocht. Voorts getuigt hij dat hij veel knapen heeft horen vertellen dat zij erbij waren toen de watergang werd gekocht en het handvest daarvoor, bezegeld met de zegels van de proost van Sint-Jan, de heer van Amstel, diens broer, de burggraaf van Leiden en Willem van Egmond, werd gegeven. Ook getuigt hij, dat hij deze heren, zijn verwanten, kende, dat de heer van Amstel, proost Willem en zijn vader *moeijen kinderen* waren, en dat Hendrik, burggraaf van Leiden, zijn oom was. De conclusie, die hieruit getrokken mag worden, is dat *Gijsbrecht IV*, heer van Amstel en Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, diens broer, alsmede *Willem II van Oegstgeest*, de vader van Floris van Oegstgeest, kinderen van moeders- of vaderszuster waren, en dat Hendrik, burggraaf van Leiden, de oom Floris was. Met andere woorden indien de moeder van Willem van Oegstgeest een dochter uit het geslacht Van Teylingen is dan is de moeder van Gijsbrecht IV, heer van Amstel, en Willem, proost van Sint-Jan te Utrecht, zijn broer, ook een dochter uit hetzelfde geslacht. De verwantschap van Willem II van Oegstgeest met Gijsbrecht IV en Willem van Amstel loopt via het huwelijk van een dochter van Willem I, heer van Teylingen, ridder, (1198-1244), met Dirk van Oegstgeest, zijn vader.

V.1. Willem-Mabelia uten Waarde, ambachtsvrouw van Oegstgeest, (8 december 1339-1 oktober 1340) (1326-1365†)¹⁵²

Willem-Mabelia uten Waarde, (1326-1365†), de enige dochter van Christina van Oegstgeest, en Jan uten Waarde, is naar Willem II van Oegstgeest en *Mabelia* van Kuyc van Leiden, haar grootvader en grootmoeder van moederszijde vernoemd. Zij trouwt tweemaal. Ten eerste met Floris van Kralingen, (1334-1340†)¹⁵³, en ten tweede met Wouter van Merenstein, (1358-1392)

¹⁵⁴. Gedurende haar leven voltrekt zich het verlies van het ambacht Oegstgeest voor haar en haar nakomelingen. Op 9 december 1339¹⁵⁵ beleent Willem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland, jonkvrouw Willem-Mabelia uten Waarde, dochter van Jan, met het ambacht Oegstgeest, zoals *Dirk*, burggraaf van Leiden, dit van hem had gehouden en zoals het hem van de burggraaf was aangekomen. Vervolgens wordt jonkvrouw Willem-Mabelia uten Waarde gehuwd met Floris van Cralingen op 2 april 1340¹⁵⁶ door graaf Willem III in het bezit van het leen tot 1 oktober 1340 bevestigd. Uiteindelijk doet jonkvrouw Willem-Mabelia van Oegstgeest (uten Waarde), in ruil voor een door graaf Willem III uit te keren jaarrente van 50 Hollandse ponden gevestigd op de tienden van Waddingsveen met de oorkonde van 12 januari 1342¹⁵⁷ afstand van haar rechten op het goed Oegstgeest.

Schema 16.

Schema 17.

IIIc. Geslacht van Amstel. Borgstelling.

In verband met de vermoedelijk familierelatie van Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, (1252-1303), met Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1268-†1318), wordt hier de argumentatie voor die verwantschap aangevoerd.

V. Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, (1252-1303).

De meest recente studies, waarin de familie Van Amstel een rol speelt, zijn die van Th. Van Amstel¹⁵⁸ en B. de Keijzer¹⁵⁹. In dit onderzoek wordt gepoogd, op basis van borgen zijn familie, alle borgen voor heer Gijsbrecht IV, heer van Amstel, Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, en Arnold van Amstel, broers, alsmede Herman V, heer van Woerden, vermeld in de verzoeningsoorkonden van 27 oktober 1285 en 21 maart 1288, in een logisch, beargumenteerd familieverband onder te brengen. Een van de gevolgtrekkingen van dit onderzoek is, dat Gijsbrecht III, heer van Amstel, ridder, (1235-1249), de vader van Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, (1252-1303), Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, (1265-1290), en Arnold van Amstel, ridder, (1267-1291), met *Sophia van Teylingen*, dochter van Willem II van Teylingen, (1198-†1244) is gehuwd.

In het begin van dit onderzoek stelt De Keijzer zich de vraag ‘Waarom treffen we de Van Brederode’s niet aan onder de borgen bij zowel Van Woerden als bij de Van Amstel’s’. Deze vraag is ingegeven door het feit, dat Gijsbrecht IV, heer van Amstel, zich op 7 februari 1292 neef en Herman V, heer van Woerden, ridder, zich op diezelfde datum zwager van Dirk II, heer van Brederode, ridder, noemt.

Het antwoord op deze vraag is niet eenvoudig te geven. De Van Amstel’s en Van Woerden hebben zich, in de periode 1276-1280, ten opzichte van Floris V, graaf van Holland, en Jan van Nassau, elect van Utrecht, misdragen. De Van Amstels hebben daarvoor vanaf 1280 in gevangenschap gezeten terwijl Herman van Woerden in 1281 op de vlucht geslagen. Eerst op 27 oktober 1285¹⁶⁰ en 21 maart 1288¹⁶¹ hebben zij zich met de graaf en de elect verzoend. Dirk II, heer van Brederode, ridder, staat in de periode 1272-1289, gezien de eerste tocht naar West-Friesland in 1272, de strijd tegen de Van Amstel’s en Van Woerden in 1280-1281, de tweede en derde tocht naar West-Friesland in 1282 en 1288, als baljuw van Kennemerland in 1288¹⁶² en als medezegelaar van het vredesverdrag met West-Friesland op 21 maart 1289¹⁶³, duidelijk aan de kant van graaf Floris V. Voor de Van Amstel’s en Van Woerden zullen de Van Brederode’s, hun vijanden, daardoor niet als borgen aanvaardbaar zijn geweest. In de periode daarna heeft Dirk II, heer van Brederode, ridder, zelf ten opzichte van graaf Floris V, een scheve schaats gereden. Hij blijkt op 8 mei 1290¹⁶⁴ al geruime tijd met Zeeuwse edelen en Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen, (1257-†1305), tegen graaf Floris V samen te spannen. De afsluiting van deze collaboratie met de graaf van Vlaanderen vindt op 11 juni 1290¹⁶⁵ te Biervliet plaats. Jan van Renesse en Dirk II van Brederode, ridders, verklaren op deze dag, dat zij - de gevangen - Floris V, graaf van Holland, trouw zullen dienen en in geval van onenigheid met hem zich aan het oordeel van Jan I, hertog van Brabant, enz., zullen onderwerpen. Zodra Floris V weer in vrijheid is laat hij Jan van Renesse en Dirk II van Brederode oppakken en in Geertruidenberg gevangen zetten. Op 6 februari 1292¹⁶⁶ verzoenen Jan en Dirk II zich vooropig met Floris V.

Voor de Van Amstel's en Van Woerden waren de Van Brederode's vóór circa 1288 niet als borgen aanvaardbaar. Ruim vóór 8 mei 1290 zullen de Van Brederode's niet voor graaf Floris V als borgen aanvaardbaar zijn geweest. De Van Brederode's spelen hierdoor in ieder geval geen rol bij de verzoening van graaf Floris V met de Van Amstel's op 27 oktober 1285¹⁶⁷ en Van Woerden op 21 maart 1288¹⁶⁸.

Gijsbrecht IV van Amstel, zoon van Gijsbrecht III en *Sophia van Teylingen*, huwt volgens De Keijzer in eerste echt met Bertha van Woerden en in tweede echt met een dochter van Kuyc¹⁶⁹. Gijsbrecht IV is tweemaal borg voor Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1268-†1318), respectievelijk op 6 februari 1292 en in 1292 - op 6 februari of kort daarna. In het eerste geval noemt Gijsbrecht IV zich neef van Dirk II en in het tweede geval wordt er geen familie-relatie aangegeven. Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, is bij de verzoening in 1292 - op 6 februari of kort daarna - van Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, ridders, met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, de eerste borg. Volgens De Keijzer ziet het er naar uit dat de borgen in een bepaalde rangorde, dat wil zeggen de ridder vóór de knaap, de oudste vóór de jongste en de nauwste vóór de verder verwijderde verwant, worden gepresenteerd. Als dit juist is zal Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, in de oorkonde van 1292, op 6 februari of kort daarna, als eerste borg voor Dirk II, heer van Brederode, ridder, een hele nauwe familierelatie met deze heer hebben gehad. De borgen in genoemde oorkonde - aangevuld met de borgstellingen van Dirk van Teylingen, zoon van heer Simon¹⁷⁰, Jan van Teylingen¹⁷¹, Willem II van Oegstgeest¹⁷², alle drie van 6 februari 1292, Gijsbrecht IV van Amstel¹⁷³ en Herman V van Woerden¹⁷⁴, beide van 7 februari 1292 - zijn Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, Floris van Brederode, ridder, Herman V, heer van Woerden, ridder, Willem IV, heer van Strijen, ridder, Jan van Teylingen, knape, Floris III van de Woerd, knape, Dirk van Teylingen, heer Simonszn., knape, en Willem II van Oegstgeest, knape. De borgen in de oorkonde van 1292, op 6 februari of kort daarna, worden magen en vrienden van Dirk II, heer van Brederode, genoemd. Het is duidelijk uit de genealogische literatuur, dat Floris I van Brederode, ridder, (1266-1293), een oom van Dirk II, heer van Brederode, ridder, is. De verwantschap van Willem IV, heer van Strijen, ridder, zal in aanhangsel IIIf worden besproken en die van Floris III van de Woerd, knape, is in aanhangsel IIIa al onder de aandacht gebracht. De Van Brederode's gaan hierbij vóór de Van Teylingen's en de ridders vóór de knapen. Gijsbrecht IV van Amstel, (1252-1303), is een zoon van van Gijsbrecht III van Amstel, (1235-1249), en, zoals verderop zal worden aangetoond, een dochter van Dirk I van Teylingen, dros-saard, (1203-1231). Hij is dus daadwerkelijk een neef van Dirk II. Deze dochter zal in verband met rangorde eerder zijn geboren dan Floris I van Brederode.

Gijsbrecht IV van Amstel is daardoor de eerste en Floris I van Brederode de tweede borg. Als derde borg treedt Herman V van Woerden, daadwerkelijk de zwager van Dirk II van Brederode, op. Willem IV van Strijen is een aangehuwde verwant van Willem, heer van Teylingen, (1272-†1283). De overige borgen waaronder Jan van Teylingen, Floris III van de Woerd, Dirk van Teylingen, zoon van heer Simon, en Willem II van Oegstgeest, volgen binnen dezelfde generatie als vertegenwoordigers van steeds jongere staken, via de mannelijke en vrouwelijke lijn, van de familie Van Teylingen.

Eerder in dit onderzoek is al gemeld, dat de familie Van Teylingen en die Van Brederode afstammen van Willem van Teylingen, (1174)¹⁷⁵. De Keijzer

stelt, dat de moeder van Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, en Arnold van Amstel, ridder, een Van Teylingen is. Het is dus heel verklaarbaar en passend in het spraakgebruik om de betiteling neef te gebruiken. Hij merkt op, dat Gijsbrecht IV van Amstel op 7 februari 1292 Dirk II van Brederode zijn neef noemt. Dit terwijl bij dezelfde verzoening er op 6 februari 1292 ook borgstellingen zijn van Jan van Teylingen, Dirk van Teylingen, heer Simonszoon, en Willem II van Oegstgeest. Zij melden slechts *wes maech ic ben* (bloedverwant). Er komt dus volgens De Keijzer blijkbaar een schijnbaar verwaarloosbare nuancerings in de betiteling naar voren. Inderdaad moet er een onderscheid worden gemaakt tussen de borgen uit de staken Van Brederode en die Van Teylingen. De verwantschap van de borgen Van Brederode (neef en zwager) is nauwer dan die van Van Teylingen (bloedverwant). Als alle borgen aan de juiste staak worden toegewezen vervalt deze schijnbaar verwaarloosbare nuancerings.

Volgens de eerder gemelde getuigenis uit 1364 van Floris van Oegstgeest, bastaard, zijn *Gijsbrecht IV*, heer van Amstel, en Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, diens broer, alsmede *Willem II van Oegstgeest*, de vader van Floris van Oegstgeest, kinderen van moeders- of vaderszuster, en is Hendrik, burggraaf van Leiden, zijn oom. Met andere woorden: Indien de moeder van Gijsbrecht IV, heer van Amstel, en Willem, proost van Sint-Jan te Utrecht, diens broer, een dochter uit het geslacht Van Teylingen is dan is de moeder van Willem II van Oegstgeest ook een dochter uit hetzelfde geslacht. Hieruit komt naar voren, dat de schoonvader van Gijsbrecht IV van Amstel een Van Teylingen is. Dirk I van Teylingen, drossaard, (1203-1231), de jongere broer van Willem II, heer van Teylingen, (1198-†1244), is deze schoonvader. Uit het onderzoek van Jan H. Verhoog¹⁷⁶ blijkt dat gemelde Dirk I van Teylingen in totaal 15 maal in de oorkonden wordt genoemd. In zes gevallen zelfstandig als Dirk van Teilingen in 1213, 1220 (2x), 1224 en 1230 (2x)¹⁷⁷, in twee gevallen als Dirk drossaard in 1203 en 1215¹⁷⁸ en in zeven gevallen als Dirk, broer van Willem van Teilingen, in 1205 (2x), 1217, 1222, 1226 (2x) en 1230¹⁷⁹. Hierbij moet echter wel worden aan aangetekend, dat Dirk I van Teylingen in werkelijkheid de stamvader van het geslacht Van Brederode is. Een mooie aanvulling op deze zienswijze zit in de oorkonde van 14 september 1293¹⁸⁰. Hierin schenkt Herman V van Woerden, ridder, voor het zielenheil van Elisabeth, zijn vrouw, en dat van zijn ouders, het patronaatsrecht en de kerk van Harmelen en Waarder aan de balijs van Sint-Katharina van de Johanniterorde te Utrecht. Gijsbrecht IV, heer van Amstel, *zijn neef*, en Dirk II, heer van Brederode, ridder, *zijn zwager*, zijn getuigen bij deze gift. Bij de inschrijving in het necrologium Egmondense van het overlijden, op 6 april 1302¹⁸¹, van Hildegonda van Voorne wordt Dirk I drossaard, de vader van *Willem*, heer van Brederode, haar echtgenoot, evenmin Van Brederode genoemd 'Hildegondis, uxor domini de Brederode, filii domini Theoderici drossaet, filia domini de Voerne, anno M^o CCC^o 2'. De schrijver wist kennelijk, dat de naam Van Brederode in de tijd van Dirk I nog niet werd gebruikt. Eerst in de oorkonde van 6 augustus 1244¹⁸², wanneer graaf Willem II aan verschillende lieden een veen in de Poeliën verkoopt, wordt heer Willem - zwager van Gijsbrecht III van Amstel - van Brederoda genoemd (Geneagram Borgstelling 7). De meest aanneemelijke verklaring voor de naam Brederode, is - volgens Jan H. Verhoog¹⁸³ - dat, ten behoeve van de vóór medio 13e eeuw begonnen bouw van het eerste Brederodehuis bij Santpoort, een groot bosperceel zal zijn gerooid - in de volksmond Brede Rode genoemd - en bouwklaar zijn gemaakt.

Uit het bovenstaande is helder geworden, dat Gijsbrecht III, heer van Amstel, ridder, (1235-1249), met een dochter uit het geslacht Van Teylingen is gehuwd. In tegenstelling tot de conclusie van De Keijzer is dit niet een dochter van Willem II, heer van Teylingen, ridder, (1198-†1244), maar van Dirk I van Teylingen, ridder, (1203-1231), diens jongere broer.

Conclusie.

Het is waarschijnlijk dat Gijsbrecht, heer van Amstel, ridder, (1252-1303), in de derde graad familie is van Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1268-†1318).

IIId. Geslacht van Woerden. Borgstelling.

In verband met de vermoedelijk familierelatie van Herman V van Woerden, ridder, (1274-1317), met Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1268-†1318), wordt hier de argumentatie voor die verwantschap aangevoerd.

V. Herman, heer van Woerden, ridder.

De literatuur van de familie Van Woerden is zeer beperkt. Er zijn slechts twee bruikbare publicaties, namelijk die van N. Plomp¹⁸⁴ en B. de Keijzer¹⁸⁵. De conclusie uit deze publicaties is, dat Herman V (bij Plomp VI), heer van Woerden, ridder, (1274-1317) (bij Plomp 1268-1296), zoon van Herman IV en Clementia van Montfoort, in eerste echt huwt met een dochter uit het geslacht van de Lede en in tweede echt met Elisabeth van Brederode (bij Plomp Elisabeth van Brederode?) (1295)¹⁸⁶. De tweede echtgenote van Herman V, heer van Woerden, ridder, stamt inderdaad uit het geslacht Van Brederode. Dit wordt duidelijk uit de tekst van de verzoeningsoorkonde van 7 februari 1292¹⁸⁷, waarin heer Herman V van Woerden zich borg stelt voor *haren Didderic van Brederode, riddere, minen suagher*. De voornaam van de tweede echtgenote wordt gevonden in een oorkonde van 14 september 1293¹⁸⁸, waarin Herman V van Woerden, ridder, voor het zielenheil van Elisabeth, zijn echtgenote, en dat van zijn ouders, het patroonaatsrecht van de kerken te Harmelen alsmede te Waarder aan de balije van Sint-Katharina van de Johanniterorde te Utrecht schenkt. Heer Gijsbrecht IV, heer van Amstel, *aangetrouwde neef*, en heer Dirk II, heer van Brederode, *zwager*, zijn hiervan - zonder aanduiding van een familierelatie - getuige. In twee aanvullende oorkonden, beide van 15 januari 1295¹⁸⁹ sticht Herman een ge-dachtenis voor hem en Elisabeth, zijn echtgenote, in het kapittel van Oudmunster te Utrecht en schenken zij, met hetzelfde oogmerk, opnieuw enige goederen aan de balije van Sint-Katharina. Wanneer de familierelatie is ontstaan is niet met zekerheid te zeggen. Willem, heer van Brederode, ridder, (1244-1284), huwt circa 1255 met Hildegonda van Voorne. Hun kinderen zijn heer Dirk II, heer van Brederode, (1268-†1318), vernoemd naar zijn grootvader van vaderszijde, *Mabelia* vernoemd naar Mabelia van Cysoing, haar grootmoeder van moederszijde, Alverada, vernoemd naar Alverada van Heusden, haar grootmoeder van vaderszijde, *Hildegonda*, vernoemd naar Hildegonda van Voorne, haar moeder, Elisabeth, Aleid, vernoemd naar *Aleid van Persijn*, haar overgrootmoeder van vaderszijde en Richarda. Als Elisabeth het vijfde kind en de vierde dochter uit dit huwelijk is zal zij circa 1267-1268 (1255 + 5 x 2,5 jaar) zijn geboren en circa 1279-1280 (1267-1268 + 12) huwbaar zijn geweest. Het ziet er naar uit, dat Herman V van Woerden in oktober 1284¹⁹⁰ weer in het Utrechtse is. Een huwelijk en blijkende geboorte vóór 21 maart 1288 behoren daardoor tot de mogelijkheden.

Conclusie.

Het is waarschijnlijk dat Herman V van Woerden, ridder, (1274-1317), in de tweede graad aanverwant (zwager) is van Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1268-†1318).

IIIe. Geslachten Persijn, Van Voorne en Van Putten. Borgstelling.

In dit aanhangsel komt de verbindende rol van de voornamen, het wapen en het bezit binnen het geslacht Persijn van Putten aan de orde.

Het is niet erg ongeloofwaardig dat het geslacht Van Putten, langs de familie Van Voorne, stamt uit het geslacht Persijn. Deze gedachte is gebaseerd op de voornamen, het wapen en het bezit in/van beide geslachten. De voornamen Hugo en Nicolaas, die niet veel werden gebruikt, kwamen voor bij Van Voorne en Persijn (Hugo) alsmede bij Persijn en Van Putten (Nicolaas). De wapens van het geslacht Persijn gedwarsbalkt van zes gouden en blauwe stukken, de oneven balken beladen met 9 rode sint Andrieskruisjes (4.3.2) en dat van het geslacht Van Putten gedwarsbalkt van zes gouden en blauwe stukken, de oneven balken beladen met 9 zilveren sint Andrieskruisjes (4.3.2) zijn vrijwel identiek¹⁹¹. De heerlijkheid Putten bestaande uit 'Putten, Puterland en Puttermoer, Berwoutsmoer en die Ham, Strienemonde, laag en hoog, tienden en visrechten' was een leen van de hofstede Voorne¹⁹². Tenslotte bestonden er verschillende familierelaties tussen die van Persijn en die van Van Putten die de verwantschap van beide geslachten, via het geslacht Van Voorne, geloofwaardig maken. De eerste aanwijzing is een oorkonde van 5 december 1216¹⁹³. Graaf Willem I van Holland bevestigt hierin, dat gravin Aleid, weduwe van graaf Dirk VII van Holland, tussen 1210 en 5 december 1216¹⁹⁴, drie morgen land te Heimond (bij De Lier) aan de abdij Mariënweerd heeft geschonken. In de oorkonde uit 1210 van gravin Aleid is o.a. Jan Persijn getuige en in die uit 1216 van graaf Willem I is dat o.a. Jan van Putten. Uit de vermoedelijke naamswijziging van Jan Persijn in Jan van Putten kan worden afgelezen dat de heerlijkheid Putten van het geslacht Van Voorne op dat Van Persijn is overgegaan. De oudere tak van het geslacht Persijn zal zich daarna Van Putten zijn gaan noemen en de jongere tak zal zich Van Persijn, aanvankelijk Van Persijn van Haarlem, zijn blijven noemen. Ruim tien jaar later op 24 februari 1227¹⁹⁵ belooft Nicolaas I Persijn van Haarlem de abdij Mariënweerd in het ongestoorde bezit van de door hem aan haar, voor een schuld van 100 pond, in pand gegeven tiend van Heimond te zullen houden. De borgen voor Nicolaas I Persijn van Haarlem voor deze belofte zijn IJsbrand van Haarlem, zijn moeders broeder, Wouter van Haarlem, *zijn neef*, Willem van Egmond, (in plaats van Gerard van Egmond, (1229-†1242), gehuwd met Beatrix van Haarlem, diens zoon)¹⁹⁶ en Bartholomeus van Haarlem, *zijn neef*, en de getuigen zijn Willem van Teylingen (broer van *Sophia* gehuwd met Wouter van Haarlem), Jacob, burggraaf van Leiden, Gerard van Teylingen (broer van *Sophia* gehuwd met Wouter van Haarlem), Genekinus en Simon van Rijswijk (neven van Bertha en F(iorentia) van Rijswijk, respectievelijk de echtgenote van Dirk van Wassenaar en die van Philips van Duivenvoorde)¹⁹⁷ e.a. Het ziet er dus naar uit dat ook Jacob, burggraaf van Leiden, met een dochter Van Haarlem of Van Wassenaar moet zijn getrouwd of een moeder Van Haarlem of Van Wassenaar moet hebben gehad. Het is waarschijnlijk dat het geslacht Persijn naast de goederen in Heimond (De Lier), ook in de ambachtsheerlijkheid Naaldwijk, oud bezit van Van Voorne en Van Naaldwijk, goederen heeft gehad. Immers Willem van de Woerd, ambachtsheer van Naaldwijk, verklaart op 11 mei 1332¹⁹⁸ dat Jan Persijn aangeland is aan vijf morgen land die aan de abdij Mariënweerd zijn geschonken. Het verband Persijn van Putten en Persijn van Haarlem komt duidelijk naar voren in twee oorkonden van respectievelijk 15 december 1240¹⁹⁹ en 26 februari 1246²⁰⁰. Nico-

laas I Persijn, ridder, speelt zowel bij een schenking als bij een belening door Nicolaas I van Putten een rol van betekenis. De schenking betreft die van de tienden van de Juttesloot tot aan Strienemond aan de Camera sancte Marie in Noord-Beveland en de belening met het land te Korendijk, de visserij, de tiend en het ambacht alsmede de halve korentiende van het oude land van Spijkenisse van Willem Oboli alsmede Nicolaas en Jan, diens zoons. Kennelijk is voor de schenking en belening door Niolaas I van Putten de instemming van Nicolaas I van Persijn, die ook rechten op deze goederen zal hebben gehad, noodzakelijk. Een heel goed voorbeeld van het feit dat borgen (in dit geval medezegelaars) familie zijn wordt door de oorkonde van 29 april 1267²⁰¹ in beeld gebracht. Bij deze gelegenheid geeft Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, het huis te Velde met alle toebehoren bij de kerk te Maasland aan Floris van de Velde in erfleen. De medezegelaars van deze belening zijn heer Hugo van Voorne, heer van Heenvliet, Alberts oom, heer Dirk van Voorne, Alberts oom, heer Jan II Persijn, (zoon van Nicolaas I Persijn van Haarlem, grootmoeder Van Voorne), Alberts oom, heer Willem van Brederode (huwde Hildegonda van Voorne, Alberts zus), heer Arnold van Heemskerck, ridder, (huwde Heilwig van Voorne, Alberts zus), en Jan van Renesse (zoon van Hildegonda van Voorne, Alberts zus) (Geneagram Borgstelling 5; Hildegonda moet dan ouder zijn geweest dan Heilwig). De gedachte van een gemeenschappelijk belang wordt nog versterkt door de uitspraak op 5 november 1303²⁰² in een geschil over de ambachten, tienden, visserijen en erven in de Tieselijnswaard, tussen graaf Jan II van Holland, enerzijds, en Willem van Wendelnesse, Gillis van Barendrecht, Willem van Wijtvliet, en enige anderen, anderzijds. Nicolaas II Persijn, ridder, Nicolaas III, heer van Putten, *achterachterneven*, Filips van Duvenvoorde (achterkleinzoon van Agnes Persijn), Vrieze van der Mye, baljuw van Zuid-Holland, en Jan ver Diedwienzn., burger van Dordrecht, als belanghebbenden in dit gebied, zijn hierbij de scheidsrechters. Het is duidelijk dat in deze geschillenregeling Nicolaas II Persijn, ridder, uit de jongere tak, omdat hij ridder is voor gaat op Nicolaas III, heer van Putten, uit de oudere tak. Uiteindelijk wordt de familieband nogmaals bevestigd bij tweemaal gelegenheden, respectievelijk van 15 januari en 22 februari 1304²⁰³, door Nicolaas III, heer van Putten, die Dirk en Jan Persijn, broers, zijn neven noemt. Als laatste opmerking, v.w.b. de familieband Persijn van Putten, Van Voorne en Persijn van Haarlem, kan hier nog aan worden toegevoegd, dat op 21 oktober 1321²⁰⁴, Willem, graaf van Henegouwen, samen met *Gerard*, heer van Voorne, uitspraak doet in de geschillen tussen Jan Persijn, zoon van heer Nicolaas II, enerzijds, en jonkvrouw Diderica Clais Persijn²⁰⁵, dochter van Dirk, broer van Nicolaas II, anderzijds. De verwantschap Van Voorne en Persijn blijkt hier dus nog steeds een rol te spelen.

De verbindingspersoon bij uitstek in deze familietriologie is Jan Persijn, (1204-†1224)²⁰⁶. Hij huwde waarschijnlijk driemaal. In eerste echt met een dochter van Hugo van Voorne, heer van Putten, (1167-1189)²⁰⁷, erfdochter van de heerlijkheid Putten. In tweede echt met een dochter van IJsbrand van Haarlem, (1162-1174)²⁰⁸, zuster van IJsbrand, (1204-1231)²⁰⁹, en Simon, (1198-1215)²¹⁰. In derde echt met Aleid van Altena, dochter van Boudewijn, (1229-1230)²¹¹. Aleid van Altena, dochter van Boudewijn, de vermoedelijke schoonmoeder van Hendrik, heer van Kuyc, wordt in beide oorkonden weduwe van Jan van Putten (Potte/Potthe), en echtgenote van Hendrik van Arkentel, genoemd (Geneagrammen Borgstelling 8 en 9).

Conclusie.

Het is mogelijk dat het geslacht van de heren van Putten, via de familie Van Voorne, uit het geslacht van de heren van Waterland, stamt²¹².

Schema 18.

Jan II Persijn, heer van Waterland, (1257-†1283), heeft een dochter Jutta, (1327), gehuwd met Jan van Bergen, (†1328), en nog een onbekende dochter verloofd met Gerard van Velsen, (1276-†1296) (Geneagram Borgstelling 8)

III. Geslachten van Kruiningen, Teilingen, Borselen en Strijen. Borgstelling.

In dit aanhangsel wordt de familierelatie van heer Willem IV, heer van Strijen, (1275-1294†), met heer Willem III, heer van Teylingen, (1272-†1283), ontward.

De literatuur met betrekking tot het geslacht Van Strijen en de daarmee samenhangende families Van Kruiningen, Van Teylingen en Van Borselen is niet uitbundig. De nuttigste onderzoeken zijn die van Dek, Dekker en Kruisheer, Fruin, Hardenberg, Muller, Obreen en Zondervan²¹³. Het eenvoudigste uitgangspunt is het werk van Dekker en Kruisheer, samen met dat van Zondervan. Uit het schema en de data toegevoegd aan het werk van Dekker en Kruisheer komt naar voren, dat het geslacht Van de Maalstede en dat Van Kruiningen uit een en dezelfde stam voortkwamen. Uit de vier oudste generaties van het geslacht Van Kruiningen - ook gebruikmakend van het werk van Dek en Hardenberg - ontstaat een beeld, zoals weergegeven in Geneagram Borgstelling 12. Een veelzeggende oorkonde hierbij is die van februari 1234²¹⁴, waarin Wolfert van de Maalstede - in verband met een overdracht van goederen in het ambacht Hulst aan de abdij Ter Duinen - meldt dat hij met Dirk, zijn broer, Godfried van Kruiningen, de zoon van zijn broer Wouter, met Peter, de zoon van zijn broer Willem, met Willem van Zabbinge, de echtgenoot van zijn zuster, en met Bertha, zijn andere zuster, heeft overlegd. Dit gezin is door Dekker en Kruisheer schematisch weergegeven. Wouter van Kruiningen en Wolfert, diens zoon, alsmede Willem van de Maalstede waren kennelijk op dit tijdstip al overleden, immers Godfried van Kruiningen en Peter van de Maalstede geven in plaats van hun vaders en broer toestemming aan Wolfert van de Maalstede, hun oom, om familiegoed te vervreemden. De familierelatie van Wolfert van de Maalstede en Godfried van Kruiningen wordt nog verder onderbouwd door de tekst in de oorkonde van juli 1240²¹⁵, waarin Godfried spreekt over heer Wolfert van de Maalstede, avunculi mei (mijn oom van vaderszijde). Het is dus duidelijk dat alle directe familieleden hun toestemming voor deze vervreemding hebben geven.

In onderstaande beschouwing worden gedeelten van de genealogiën van de geslachten Van Kruiningen, Van Teylingen, Van Borselen en Van Strijen behandeld. Tevens wordt hierin van de gelegenheid gebruik gemaakt om de derde en vierde generatie van het geslacht Van Teylingen te schonen.

II. 2. Godfried, heer van Kruiningen, ridder, (1234-†1265).

Godfried van Kruiningen wordt voor het eerst vermeld in februari 1234 en voor het laatst op 16 mei 1265²¹⁶. Daar tussendoor komt hij, als ridder vanaf juni 1238²¹⁷, regelmatig voor. In juli 1240²¹⁸ is sprake van Wolfert, zijn overleden vader, en van Bela, zijn nog levende moeder. Zijn echtgenote edelvrouwe Oda van Beveren, dochter van Hugo en *Oda* van Tilburg, wordt vermeld in mei 1263²¹⁹ en op 15 april 1264²²⁰. Godfried en Oda hebben twee zoons, Hugo en Wouter, en vermoedelijk een dochter. Zowel van Godfried van Kruiningen als van Oda van Beveren is een afdruk van de voor- en achterzijde van hun zegelstempel bewaard gebleven²²¹.

III.1. Hugo, heer van Kruiningen en medeheer van Woensdrecht, ridder, (1263-1294).

Hugo van Kruiningen, de oudste zoon van Godfried en Oda, wordt van 1263²²² tot 1294²²³ vermeld. Hij is heer van Kruiningen en medeheer van Woensdrecht, alsmede ridder. Hugo wordt regelmatig vermeld, meestal met Wouter, zijn jongere broer. Hij is gehuwd met Maria van Souburg, (1270-1336)²²⁴. Hugo en Maria hebben drie kinderen: Jan I, heer van Kruiningen en medeheer van Woensdrecht, ridder, Willem en Oda van Kruiningen²²⁵. Van Hugo is een afdruk van de voor- en achterzijde van zijn zegelstempel bewaard gebleven²²⁶.

III.2. Wouter, medeheer van Woensdrecht, ridder, (1263-1296).

Wouter van Kruiningen, de jongste zoon van Godfried en Oda, wordt vermeld van 1263²²⁷ tot 1292²²⁸ en 1296²²⁹. Hij is medeheer van Woensdrecht alsmede ridder. Wouter komt regelmatig voor, meestal samen met Hugo, zijn oudere broer. Hij is gehuwd met Elisabeth uit een onbekende familie, die alleen wordt vermeld in 1270²³⁰. Zij, Wouter en Elisabeth, hebben één zoon Gillis van Kruiningen, medeheer van Woensdrecht, ridder²³¹. Van Wouter is een afdruk van zijn zegelstempel bewaard gebleven²³².

III.3. *Hadewig van Kruiningen*, († v. 05.1263).

Nergens wordt melding gemaakt van een *dochter* van Godfried, heer van Kruiningen, ridder, (1234-†1265), en Oda van Beveren, (1263-1264). De enige mogelijkheid om de familierelatie van het geslacht Van Kruiningen met het geslacht Van Borselen te ontwarren is de vervreemding van een gedeelte van de tiend en het patronaatsrecht van de kerk te Tilburg. Een oorkonde uit mei 1263²³³, alsmede een van 15 april 1264²³⁴, spelen hierin een belangrijke rol. In de eerste vermelding doet Godfried van Kruiningen, ten gunste van de abt en het convent van Tongerlo, afstand van een gedeelte van de tiend en het patronaatsrecht van de kerk te Tilburg. Hij meent hierop door edelvrouwe Oda, zijn echtgenote, alsmede Hugo, ridder, en Wouter, zijn kinderen, recht te hebben. In deze oorkonde is alleen sprake van Hugo en Wouter de beide zoons. Naast enige geestelijken zijn de edelheren Jacob van Pumbeke, *oom van Oda van Beveren*²³⁵, Peter en Hendrik van Borselen, broers, ridders, alsmede Boudewijn van Stavenisse, getuige. Zij doen dit ten teken, dat zij met de afstand van de rechten op een gedeelte van de tiend en het patronaatsrecht van de kerk te Tilburg instemmen. In de tweede oorkonde kwijten heer *Godfried*, heer van Kruiningen, en *Oda*, zijn echtgenote, de abdij en het convent van Tongerlo van de betaling van 100 Leuvense ponden waartoe deze zich hadden verplicht als koopsom voor een gedeelte van de tiend en het patronaatsrecht van kerk te Tilburg. Bij deze gelegenheid kwijten zij eveneens de edelheren Boudewijn van Stavenisse en Peter van Borselen van hun borgstelling. Bestudering van beide oorkonden maakt duidelijk, dat tussen het geslacht Van Kruiningen en het geslacht Van Borselen een enge familierelatie moet hebben bestaan. Deze nauwe familierelatie kan alleen zijn ontstaan door het huwelijk van een van beide edelheren Van Borselen, Peter of Hendrik, met een *dochter* Van Kruiningen. Gezien de borgstelling van Peter van Borselen en de voornaam Peter van zijn kleinzoon en achterkleinzoon - Peter van de Lek, zoon van Hendrik en Jutta van Borselen (Geneagram Bewapening1) en Peter van Beu-

sichem, zoon van Gerard en Bertha van Egmond (Kwartierstaat Vernoeming 7) - zal de echtgenote van Peter van Borselen een *dochter* van Godfried van Kruiningen en Oda van Beveren zijn geweest. Deze *dochter* moet dan wel vóór mei 1263 zijn overleden anders had ook zij met de afstand van haar rechten moeten instemmen.

Peter, heer van Borselen en Goes, ridder, is de zoon van heer Nicolaas en een onbekende moeder, (1263-1278). Hij wordt op 21-27 mei 1263²³⁶ voor het eerst, als zoon van heer Nicolaas, met Hendrik, zijn broer, en Imagina, hun zus-ter, vermeld. In de hierop volgende periode wordt hij nog vijftien keer vermeld. In zes van deze vijftien oorkonden spelen leden van de familie Van Kruiningen een rol. Twee hiervan, die van mei 1263 en die van 15 april 1264, zijn boven al besproken. De overblijvende vier zijn die van 16 mei 1265²³⁷, waarin Margaretha, gravin van Vlaanderen, verklaart, dat zij zich zal neerleggen bij de overeenkomst waarin de geschillen tussen Aleid, weduwe van Jan van Avesnes, enerzijds, en heer Godfried van Kruiningen, alsmede heren Peter en Hendrik van Borselen, broers, anderzijds, zullen worden bijgelegd; de oorkonde van 11 maart 1268²³⁸, waarin heren Hugo en Wouter, heren van Kruiningen, broers, verklaren dat zij vier oorkonden bij de abt van Ter Doest hebben gedeponneerd - de eerste de verdeling van de goederen van de heren Peter en Hendrik van Borselen, broers, de tweede de scheidsrechterlijke uitspraak tussen genoemde heren, ten derde de verlening van tienden door de abt van sint Paulus te Utrecht aan heer Peter van Borselen en ten vierde de verlening van tienden door de deken en het kapittel van Sint-Pieter te Utrecht aan dezelfde heer - met de wens dat die stukken alleen aan de heren van Kruiningen of hun gemachtigden mogen worden afgegeven; ten-slotte de oorkonde uit 1271²³⁹, waarschijnlijk 6 november, waarin heer Peter van Borselen, ridder, aan Hendrik van de Lek als huwelijksgift voor Jutta, zijn doch-ter, de betaling van 1.200 Hollandse ponden toezegt. Peter voornoemd, alsmede Hugo en Wouter van Kruiningen, broers, ridders, Jan en Gerard van de Maal-stede, broers, Hugo en Nicolaas van Baarsdorp, broers, Nicolaas en Wolfert *van Borselen*, zoons van heer Hendrik Wisse, broers, ridders, Willem, zoon van Hendrik Buffels, ridder, en Boudewijn, zoon van Dankard staan hiervoor borg. Graaf Floris V zegelt mee. Op 15 augustus 1276²⁴⁰ bevestigen de schepenen van Dordrecht de borgstelling door Hugo en Wouter van Kruiningen, Jan van de Maalstede, ridders, Gerard van de Maalstede, Nicolaas van Baarsdorp en Boude-wijn, zoon van heer Dankard, voor Peter van Borselen, ridder, in verband met diens toezegging van 150 Engelse ponden aan Hendrik van de Lek, ridder, *zijn schoonzoon*. Op 1 jan 1267²⁴¹ verleent graaf Floris V, op verzoek van edelheer Peter van Borselen, ridder, zijn bloedverwant, aan de inwoners van Goes tol-vrijdom in het graafschap Holland en op 18 september 1276²⁴² is hij een van de getuigen van graaf Floris V, die aan de inwoners van Kampen, Zwolle, Deventer, Wilsum en de naburige steden enige voorrechten verleent. Heer Peter wordt nog achtmaal, op 1 augustus 1264²⁴³, 16 mei 1265²⁴⁴, april 1266/7²⁴⁵, 6 juli 1267²⁴⁶, 1268²⁴⁷, 11 maart 1268²⁴⁸, 7 september 1272²⁴⁹ en 8 september 1272²⁵⁰, meestal met Hendrik, zijn broer, of diens kinderen vermeld. Het is onmiskenbaar, dat leden van het geslacht Van Kruiningen uit het geslacht Van de Maalstede een zeer opvallende rol in het leven van Peter van Borselen hebben gespeeld. Een huwelijk van Peter met een *dochter* van Godfried is daardoor onmiskenbaar. Deze *dochter* zal - gezien Hadewig van Strijen, haar kleindochter - door haar ouders *Hadewig* zijn genoemd. Peter, heer van Borselen en Goes, (1263-1278), en genoemde *Hadewig* van Kruiningen, († vóór mei 1263), hebben drie kinderen

nagelaten. Floris, heer van Borselen en Goes, ridder, (1282-†1322)²⁵¹, Jutta, (1271-1276)²⁵² en nog een dochter (1288†). Van Peter van Borselen zijn twee afdrukken van zijn zegelstempel bewaard gebleven²⁵³.

IV.1. Oda van Kruiningen, vrouwe van Teylingen en Rasseghem, (1287-1312).

Oda van Kruiningen is een van de kinderen van heer Hugo, heer van Kruiningen, en Maria van Souburg. Oda huwt, zoals aannemelijk zal worden gemaakt, twee maal. In eerste echt met heer Willem III, heer van Teylingen, zoon van Dirk en Geertruida, (1272-†1283), en in tweede echt met heer Gerard IV, heer van Rasseghem, zoon van Gijsbrecht II en Maria van Leeuwerghem, (1287-1312) (Geneagram Algemeen 13.1). Er zijn verschillende oorkonden die dat staven. Zo beleent graaf Floris V op 10 juni 1287²⁵⁴, Philips van Wassenaar, knape, onder voorbehoud van de rechten van jonkvrouw Oda, weduwe van wijlen heer Willem III van Teylingen, met de tienden van Wassenaar. Twee jaar later, op 16 mei 1289²⁵⁵, blijkt vrouwe Oda gehuwd met edelheer Gerard IV, heer van Rasseghem. Opnieuw wordt zij vermeld op 5 februari 1312²⁵⁶, wanneer heer Gerard, heer van Rasseghem, en Oda, vrouwe van Rasseghem, zijn echtgenote, al hun land in Voorhout, aan vrouwe Aleid Scrivers en heer Nicolaas, haar zoon, verkopen. Op bovengenoemde drie tijdstippen wordt zij alleen Oda genoemd. De vraag over haar afkomst is hiermee nog niet beantwoord.

In twee publicaties wordt gesuggereerd, dat zij een Van Teylingen en in een derde, dat zij een Van Wassenaar is. Deze publicaties zijn van de hand van R. Fruin²⁵⁷, S. Muller, Hz.²⁵⁸ en H. Obreen²⁵⁹. Samenvattend komen zij tot de conclusie, dat heer Dirk, heer van Teylingen, (1245?) (1245/51-1282), (†1282) en Geertruida, vrouwe van Teylingen, (†1282/3), twee zoons - heer Willem III, heer van Teylingen, (1272?) (1276-†1283), en Jan, (1276-1297) (1304†) - en vijf dochters - Mechteld (?), huwt heer Gerard, heer van de Wateringen, (1260-1287), Christina, abdis van Leeuwenhorst, (1322-1342) (†1343), Margaretha van Teylingen, vrouwe van Hagestein, huwt Gijsbrecht uten Goye, heer van Hagestein, jonkvrouw Willem van Teylingen en Ada huwt Rasseghem - hebben nagelaten. Obreen meldt daarenboven, dat Willem III, heer van Teylingen, geen ridder is geworden en dat hij zijn vader slechts enkele weken heeft overleefd. Hij sterft op 1 januari 1283 en heeft bij Oda van Wassenaar, zijn echtgenote, geen kinderen nagelaten.

In reactie hierop kunnen enige gemotiveerde wijzigingen in de genealogie van het geslacht Van Teylingen worden aangebracht. (Geneagram Algemeen 7). Het is zonneklaar dat heer Dirk van Teylingen en Geertruida, zijn echtgenote, maar twee zoons, Willem III, (1272-†1283), en Jan, (1276-1304†), en hooguit drie dochters, Mechteld (1273†)²⁶⁰, Margaretha, (1276-1305) (1320-1321)²⁶¹ en Christina, (1305-†1342)²⁶², hebben nagelaten. Oda en jonkvrouw Willem van Teylingen, zijn geen dochters van Dirk en Geertruida. De argumenten hiervoor zijn de volgende. Oda en Wilhelmina komen niet voor in het testament van Jan van Teylingen, (1276-†1304). In dit testament van 15 december 1299²⁶³, meldt Jan van Teylingen, dat hij, met toestemming van vrouwe Margaretha, zijn zuster, Dirk II, heer van Brederode, ridder, (zijn achterneef), en Dirk *van Teylingen*, heer Simonsz., zijn neef, zijn land in het ambacht Lisse en 47 morgen land in Warmonderbroek, als vrij eigen, na zijn dood, aan Jan van Wateringen, zijn neef, heeft toegezegd, dat hij een stuk land in Warmonderbroek met al de rechten, na zijn dood, aan Gijsbrecht, *halfbroer* van Jan voornoemd, zijn neef, heeft toe-

gezegd, dat hij het huis te Warmond met 10 morgen land, na de dood van vrouwe Margaretha, diens moeder, mits toestemming van de leenheer, heeft toegezegd aan Gijsbrecht, en dat hij 20 morgen land bij de Binkhorst in het ambacht Voorburg, na zijn dood, aan Bertha, *halfzuster* van Jan, zijn nicht heeft toegezegd. Tevens meldt Jan dat Gijsbrecht en Bertha deze goederen, niet voor hun vijftiende jaar mogen verkopen, en dat de inkomsten in de tussenliggende periode door *Dirk II*, heer van Brederode, en *Dirk van Teylingen*, heer Simonszn, (kennelijk de voorgeden) zullen worden geïnd. Naast Jan van Teylingen, zegelen Dirk II, heer van Brederode, ridder, *zijn achterneef*, en *Dirk van Teylingen*, heer Simonsz., zijn neef, alsmede vrouwe Margaretha van Teylingen, vrouwe van Hagestein, zijn zuster, dit testament. Alle staken van de familie Van Teylingen (Van Brederode) zijn hierbij, in verband met hun mogelijke rechten op deze goederen betrokken. Dirk II, heer van Brederode, ridder, gaat vóór Dirk van Teylingen, zoon van Simon, knape. De eerste Dirk is immers ridder en de tweede knape.

Oda en Wilhelmina komen evenmin voor in het testament van Christina van Teylingen, abdis van Leeuwenhorst, (1305-†1342). In dit testament gedateerd 15 juni 1342²⁶⁴ sticht de abdis, met toestemming van het convent van Leeuwenhorst, jaargetijden voor haarzelf, *Dirk en Geertruida*, haar ouders, Willem en Jan van Teylingen, *haar broers*, alsmede *Margaretha van Teylingen*, vrouwe van Hagestein, haar zuster, Jan van Wateringen, ridder, Jan en Gijsbrecht uten Goye, jonkvrouw Bertha *uten Goye* van Brakel, jonkvrouw Margaretha *uten Goye* van Rossem, *haar neven en nichten*, Dirk, *heer van Valkenburg en Monschau*, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, en zuster Clarissa van Velzen. Alle nog levende vertegenwoordigers van de generatie van heer Willem III, heer van Teylingen, (1272-†1283) en die van Jan van Wateringen, (1282-1306) (1309†), met uitzondering van de tweede dochter en het jongste kind van Margaretha van Teylingen, komen hier ter sprake.

Oda komt, in tegenstelling tot Wilhelmina, niet voor in de uitspraak van 4 mei (13)33²⁶⁵ door graaf Willem III van Henegouwen, in het langlopende geschil tussen Willem van Brawoude, genaamd van Engeland, en Jan van Wateringen, ridder. Gedeeltelijk gaat dit geschil over het vrij-eigen land van jonkvrouw Wilhelmina van Teylingen, dat aan de zes kinderen van *Margaretha van Teylingen*, vrouwe van Hagestein, was toegefallen. Hiervan waren zesde delen gekomen aan Jan uten Goye (1), Gijsbrecht uten Goye, (2), *Bertha uten Goye* (3), *echtgenote van* Eustachius van Brakel, de dochter van *Geertruida uten Goye* (4), *echtgenote van* heer Jacob aan Lichtenberg, *Margaretha uten Goye* (5), *echtgenote van* heer Gooswijn van Rossem, en aan het kind uten Goye (6). Jan uten Goye, Gijsbrecht uten Goye, Eustachius van Brakel en de dochter van heer Jacob van Lichtenberg hadden hun zesde delen verkocht aan Dirk van de Wale, gehuwd met Maria, (1309-1312†), weduwe van Jan van Wateringen²⁶⁶. Deze had ze weer doorverkocht aan Willem van Brawoude die door de graaf in het bezit daarvan wordt bevestigd.

In dit onderzoek is ook de oorkonde van 5 juni 1312²⁶⁷ uit het archief van abdij Leeuwenhorst van groot belang. Hieraan hangen de zegels van heer Gerard IV, heer van Rasseghem, en Oda, vrouwe van Rasseghem, zijn echtgenote. Het wapen van Gerard vertoont: Een staande leeuw naar rechts kijkend (met op de schouder een lelie); dat van Oda een gedeeld wapen: Rechts: Een staande leeuw met een barensteel van drie hangers (haar echtgenoot) en links: Drie palen (haar vader). Het rechterwapen van Oda, dat van haar echtgenoot, de staande leeuw met de barensteel van drie hangers, wijst niet naar het wapen van heer Gerard IV,

heer van Rasseghem, (1276-1312) maar naar dat van heer Willem III, heer van Teylingen, (1272-†1283). Het feit, dat in de oorkonde van Floris V, van 10 juni 1287²⁶⁸, sprake is van jonkvrouw Oda, weduwe van wijlen Willem III van Teylingen, versterkt deze gedachte. Kennelijk is Oda nog niet in staat geweest haar zegelstempel aan de nieuwe situatie aan te passen. Volgens het *Corpus Sigillorum Neerlandicorum* van H. Brugmans en K. Heeringa, (1937-1940), voerden de opvolgende heren van Teylingen te beginnen met Wilhelmus de Theilinghen, ridder, in 1226, een onduidelijk wapen (nr. 1252); Willelmus de Theilingen, in 1237, een leeuw met een barensteel van vijf hangers (nr. 1253); Theodericus de Teylinghen, ridder, in 1256, een leeuw met een barensteel van ? hangers (nr. 1254) en Theodericus de Theylinge, ridder, in 1274, een leeuw met een barensteel van vijf hangers (nr. 1255). Van heer Willem III, heer van Teylingen, (1272-1283†), is geen zegel bekend. Gezien het zegel van Oda van Kruiningen zou dit wel eens: Een leeuw met een barensteel van drie hangers kunnen zijn. Het linkerwapen, dat van haar vader, kan naar verschillende geslachten, zoals Berthout²⁶⁹, Van Ranst²⁷⁰ en Van Kruiningen, wijzen. De keuze valt op Van Kruiningen. Opnieuw volgens het *Corpus Sigillorum Neerlandicorum* voerden Walterus de Cruninga, in 1214 (2x), een leeuw als wapen (nr. 1019); Godefridus, domicellus de Cruninghe, in 1234, de zegelaar te paard met een valk (nr. 1020); Godefridus dictus miles ac dominus de Cruninghe, 1240, een dwarsbalk waaroverheen een versmald sint Andrieskruis (nr. 1021); G. dominus de Cruninghen, in 1256 en 1264, een dwarsbalk waaroverheen een versmald sint Andrieskruis (nr's. 1022 en 1023); Walterus de Cruninghe, miles, in 1269, drie palen (nr. 1026); Hugo, miles et dominus de Cruninghe, in 1270, 1284 en 1293, drie palen (nr's 1027 en 1028); Jehans de Cruninghes, in 1290 drie palen (nr. 1029) en Jan, here van Cruninghe, ridder, 1299 (2x), drie palen met een vrijschild waarin een vijfpuntig spoorrad (nr's 1029 en 1030). Het randschrift van het zegel van Oda, vrouwe van Rasseghem, is het sluitstuk van de zoektocht naar haar afkomst. Dit randschrift, dat vrijwel volledig is bewaard gebleven, luidt:

+ S(IGILLUM) ODE [FILIE] D(OMI)NI : HUG(E)S : D[E] C(RU)NI(N)GHE :
MILITIS

Hier zien wij dus het randschrift van het zegel van Oda, dochter van Hugo, heer van Kruiningen, ridder.

Gerard IV van Rasseghem de echtgenoot van Oda van Kruiningen, wordt, samen met Maria, zijn moeder, en Gijsbrecht, zijn oudere broer, voor het eerst vermeld op 15 mei 1276²⁷¹. Hij komt samen met Oda, vrouwe van Rasseghem, zijn echtgenote, voor het laatst voor op 5 februari 1312²⁷². Daar tussendoor wordt Gerard IV nog acht keer vermeld. Gerard V, heer van Rasseghem en Lens, (1312-1334)²⁷³, gehuwd met Adelise van Gaveren, erfdochter van Philips, vrouwe van Liedekerke en Breda, (1312-†1343), is hun zoon.

Oda van Kruiningen, (1287-1312), heeft niet alleen in haar tweede huwelijk met heer Gerard IV, heer van Rasseghem, (1276-1312), maar ook in haar eerste huwelijk met heer Willem III, heer van Teylingen, (1272-†1283), een kind gekregen. Een aanwijzing hiervoor wordt gevonden in de oorkonde van oudjaarsnacht (31.12) (1331/32)²⁷⁴. Hierin meldt heer Gerard V van Rasseghem, heer van Lens en Liedekerke, dat hij, ten behoeve van graaf Willem III van Holland van alle aanspraken op de landen van Teylingen en Warmond, die hem van jonkvrouw Wilhelmina van Teylingen, zijn zuster, zijn aangekomen, afstand

heeft gedaan. In het oorkondenboek²⁷⁵ van de graven van Henegouwen komt deze oorkonde niet voor. Het origineel en de eventuele afschriften zijn kennelijk verloren gegaan. Er moet dus worden volstaan met gemelde aantekening in de inventaris van de tresorie van Henegouwen. Wilhelmina van Teylingen zal de dochter van Willem, heer van Teylingen, (1272-†1283), en Oda van Kruiningen, (1287-1312), zijn geweest. Zij is dan inderdaad de halfzuster van Gerard van Rasseghem, heer van Lens en Liedekerke, (1312-1334). Volgens het leenrecht kan Wilhelmina de grafelijke lenen van haar vader niet erven, maar zij zal ongetwijfeld wel vrij-eigen goederen van haar vader hebben meegekregen! Wilhelmina komt slechts een klein aantal keren in de bronnen voor. Voor het eerst komt zij voor op 26 mei 1305²⁷⁶, wanneer zij, samen met Dirk van Teylingen, haar voogd, aan Dirk Vastrat het recht van opvolging op twee derde deel van zeven morgen land, waarop Dirk's woning staat, voor diens oudste dochter geeft. Kort hierna, op 12 juni 1305²⁷⁷, sticht zij een kapel in de kerk van Voorhout en doteert deze kapel met een jaarrente van 12 pond. Vervolgens verkoopt zij 5 1/2 morgen, 2 hont en 50 gaarden land op de Gantiel op 1 mei 1310²⁷⁸ aan het klooster te Loosduinen. De laatste keer, dat zij in levende lijve wordt vermeld is op 15 mei 1310²⁷⁹. Op deze dag sticht zij voor de zielen van haar ouders, *Willem III, heer van Teylingen en Oda van Kruiningen*, en haarzelf, met goedkeuring van de abt van Egmond, patroon van de kerk van Voorhout, en van heer Jacob van Oudshoorn, pastoor van Voorhout, een kapellanie te Voorhout. De begeving en de collatie, waarvoor zij een rente van 12 Hollandse ponden heeft geschonken, zullen bij de abt van Egmond berusten. Op 11 januari 1317²⁸⁰ en 27 april 1317²⁸¹ verklaart graaf Willem III van Holland dat de goederen van jonkvrouw Wilhelmina van Teylingen, aan hem zijn vervallen. Jonkvrouw Wilhelmina van Teylingen, de laatste vertegenwoordig(st)er van de hoofdstam van het geslacht Van Teylingen, is vermoedelijk tussen 15 mei 1310 en 11 januari 1317 overleden. Dit wordt op 5 juni 1321²⁸² nog eens aangevuld door Christina van Bergen, abdis, en het convent van Leeuwenhorst. De abdis en het convent oorkonden op die datum, dat zij de jaarrente van 5 Hollandse ponden - die wijlen jonkvrouw Wilhelmina van Teylingen, haar nicht, gevestigd op het land en het goed van Wilhelmina in het ambacht Vlaardingen, aan hen heeft vermaakt - aan Willem van Brauwaarde (Brawoude), genaamd van Engeland, hebben verkocht. Simon van Benthem, ridder, en Jan van Bergen, knape, haar neven, zijn hiervan getuige.

IV.3: *Oda van Borselen*, (1288†).

De echtgenote van heer Willem IV, heer van Strijen, (1275-1294†), wordt alleen genoemd in het register van de paalscheiding tussen Brabant en Holland²⁸³. Hierin meldt Jan van Kruiningen, ridder, op 4 oktober 1326, dat hij ten tijde van de slag bij Woeringen (1288) met heer Floris van Borselen naar de heer van Strijen, die met wijlen de zuster van heer Floris gehuwd was geweest, in Oosterhout is gereden. Over de identiteit van deze heer Floris van Borselen is enige discussie ontstaan tussen jhr. Th. van Rheineck Leyssius en H. Obreen²⁸⁴. De vraag daarbij was 'Is in het register sprake van Floris van Borselen, heer van Borselen en Goes, ridder, (1282-†1323)²⁸⁵, of van Floris van Borselen, heer van Schoudee, ridder, (1299-†1344)²⁸⁶. In de overzichten van Obreen en later Dek behoort de eerste Floris tot de IIIe en de tweede tot de IVe generatie van de familie Van Borselen. De eerste Floris wordt voor het eerst ridder genoemd op 16 februari 1299²⁸⁷ en de tweede in 1309²⁸⁸. In 1288 zijn dus geen van beide

Florissen ridder. Floris van Borselen, heer van Borselen en Goes, is reeds gehuwd in 1282²⁸⁹ en sneuvelt op 22 juni 1322²⁹⁰. Wolfert I, heer van Veere, ridder, (1271-†1299)²⁹¹, huwt vóór 18 november 1282²⁹² met Sibilía van Praet. Aangenomen dat Floris, heer van Schoudee, (1299-†1344), het derde kind van Wolfert en Sibilía is, zal hij, gezien het geboortjaar van zijn vader circa 1250²⁹³ niet vóór (1250 + 15/20 + 7,5) 1272/1277 zijn geboren. Floris van Borselen, de zoon van Wolfert en Sibilía, zal dan in 1288 minimaal 11 en maximaal 16 jaar zijn geweest. Een deel van de oplossing wordt aangereikt door de gegevens betreffende Hadewig van Strijen, vrouwe van Roosendaal, (1294-1331†), een dochter van heer Willem IV, heer van Strijen, en *Oda* van Kruiningen, die Floris, *heer van Borselen en Goes*, op 25 november 1294²⁹⁴ haar oom noemt. De rest van de oplossing wordt gegenereerd door J. Zondervan²⁹⁵ die aantoonst, dat Hendrik van Borselen via Hendrik Wisse van Borselen, zijn overgrootvader, de jongere broer van Peter van Borselen *de vader van Floris van Borselen, heer van Borselen en Goes* gewoon in de vierde graad verwant is aan Beatrix van Putten en Strijen (Geneagram Borgstelling 12).

Schema 19.

V. Willem IV, heer van Strijen, ridder, (1275-1294).

Willem IV, heer van Strijen, ridder, (1275-1294†), zoon van Willem III en *Aleid van Heemskerk*, is dus gehuwd met *Oda* van Borselen, dochter van heer Peter, heer van Borselen en Goes, en *Hadewig* van Kruiningen, (1288†). Volgens de vermeldingen, die bewaard zijn gebleven staat Willem, heer van Strijen, ridder, regelmatig in contact met Floris V, graaf van Holland. Bij het eerste geregistreerde contact op 23 juli 1276²⁹⁶ wordt Willem door graaf Floris V in verband met een klacht van de abt en het convent van Ter Doest op de vingers getikt. De voorouders van Willem hadden het goed Heiligenberg aan de abdij Ter Doest geschonken. Willem was kennelijk in de veronderstelling, dat hij nog rechten op dit goed kon doen gelden. In eerste aanleg is graaf Floris V onverbiddelijk en gelast Willem de abdij in het ongestoorde genot van genoemd goed te laten. Willem is het hier niet mee eens en heeft kennelijk graaf Floris V om interventie gevraagd. Op 17 maart 1277²⁹⁷ doet graaf Floris V uitspraak in het geschil tussen Willem van Strijen, enerzijds, en de abt en het convent van Ter Doest, anderzijds. Willem wordt gesommeerd de abdij in het ongestoorde genot van het goed Heiligenberg te laten. De abt en het convent van Ter Doest aan de andere kant moeten Willem een ros ter waarde van 70 Hollandse ponden of dat bedrag in geld geven. Samen met de *edelheren* Albert van Voorne, Arnold van Heemskerk en Gerard van Wateringen, ridder, is *edelheer* Willem IV van Strijen, op 28 maart 1283²⁹⁸ getuige voor graaf Floris V bij een verdrag met *edelheer* Willem, heer van Horne en Altena, ridder. De burgers van Dordrecht krijgen op 7 juni 1284²⁹⁹ van graaf Floris V tolvrijdom door het gehele graafschap. Bovendien stelt hij hen vrij van de rechten die zij de heer van Strijen en de onmondige heer van Putten gewoon waren te voldoen. Ook hiertegen zal heer Willem IV, heer van Strijen, hebben geprotesteerd. Graaf Floris V geeft geen krimp en beveelt Willem op 8 september 1284³⁰⁰ voortaan geen wijn en brood dan wel betalingen in geld daarvoor te eisen van de burgers van Dordrecht die de tol van Strienemonde passeren. Ook bij de grote verzoeningen in de laatste decennia van de dertiende eeuw speelt Willem een rol. Zo is heer Willem IV, heer van Strijen op 27 oktober 1285³⁰¹ overborg - met 20 man - in verband met de geschillen van Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder, Willem van Amstel, proost van Sint-Jan te Utrecht, en Arnold van Amstel, met graaf Floris V. Als gevolg hiervan is hij op dezelfde datum³⁰² borg voor dezelfde broers in verband met de betaling van een schuld van 2.000 Hollandse ponden aan graaf Floris V. Ook is heer Willem IV, heer van Strijen, op 21 maart 1288³⁰³ overborg - met 10 man - voor Herman V, heer van Woerden, in verband met diens geschillen met graaf Floris V. Enige jaren later op 22 maart 1290³⁰⁴ verleent graaf Floris V aan *Willem IV*, heer van Strijen, voor de ingezetenen van Nieuwervaart dezelfde tolvrijdom als de andere ingezetenen van Strijen bezitten. Als onderdeel van het herstel van de orde tussen graaf Floris V en de edelen uit Zeeland, verklaren negenentwintig edelen uit dit gedeelte van het graafschap, waaronder heer Willem IV, heer van Strijen, op 2 juni 1290³⁰⁵, dat zij zich zullen schikken naar de uitspraak die Gwijde, graaf van Vlaanderen, Jan I, hertog van Brabant, en Robert, graaf van Nevers, oudste zoon van Gwijde, in deze geschillen zullen doen. Op 8 juni 1290³⁰⁶ neemt hertog Jan I van Brabant het op zich om samen met Gwijde, graaf van Vlaanderen, en Robert, graaf van Nevers, diens oudste zoon, uitspraak te doen in de geschillen van graaf Floris V met graaf Gwijde over de leenhulde voor Zeeland bewesten Schelde. Uiteindelijk doen Gwijde, graaf van Vlaanderen, Jan I, hertog van Brabant en Robert, graaf

van Nevers, oudste zoon van Gwijde, op 12 juni 1290³⁰⁷ uitspraak. Heer Willem IV, heer van Strijen, is o.a. getuige voor Floris V, graaf van Holland. In een aparte oorkonde verzoent Willem IV, heer van Strijen, zich met graaf Floris V. Hij verklaart op 11 december 1290³⁰⁸ graaf Floris V trouw te zullen dienen. Wolfert van Borselen, Jan, heer van Arkel, Herbaren van de Lede, Herbaren van Drongelen, ridders, en Floris van Borselen, knape, bezegelen samen met Willem IV, heer van Strijen, ridder, deze verklaring.

Zoals boven al uitgebreid aan de orde is gekomen zijn Gijsbrecht IV van Amstel, Floris I van Brederode, Herman V van Woerden, Willem IV van Strijen, ridders, Jan van, Floris III van de Woerd, Dirk *van Teylingen*, zoon van heer Simon, en Willem II van Oegstgeest in 1292 (6 februari of kort daarna)³⁰⁹ borgen voor Dirk II, heer van Brederode, die zich samen met Jan van Renesse, met vrouwe Katharina *van Durbuy*, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, verzoent. Wanneer Floris V, graaf van Holland, en Jan II, bisschop van Utrecht op 7 mei 1293³¹⁰ een verbond sluiten bevindt heer Willem IV, heer van Strijen, zich onder de borgen (9e van 36). De laatste gelegenheid, dat Willem IV zich nog onder de levenden bevindt is op 5 juni 1293³¹¹. Herbaren *van de Lede*, heer van Haastrecht, geeft op die datum de ingezetenen van Lopik een afwatering door de Vliet naar de IJssel. Floris, graaf van Holland, Jan, heer van Arkel, Willem IV, heer van Strijen, Arnold van Arkel, heer van Noordeloos, Jan, heer van der Lede, Arnold, heer van Bergambacht, Walram van Benthem en Arnold van Benschop, zoon van heer Arnold van Amstel, zijn hiervan getuige.

Conclusie.

De verwantschap van heer Willem IV, heer van Strijen, (1275-1294†), met heer Willem III, heer van Teylingen, (1272-†1283), loopt mogelijk via Oda van Borselen, (1288†), zijn echtgenote, en Oda van Kruiningen, (1287-1312), echtgenote van Willem III van Teylingen. Oda van Kruiningen en Oda van Borselen zijn kleindochters van Godfried, heer van Kruiningen, (1234-†1265) en dus nichten van elkaar (Geneagram Borgstelling 7 en 12). Willem IV, heer van Strijen, is daardoor een aanverwant met blijkende geboorte in de zesde graad van Dirk II, heer van Brederode, ridder, (1268-†1318).

Aanhangsel IIIg. Geslacht van Broekhuizen.

Magescheid.

Dit aanhangsel verschilt van de andere omdat hier voor de familierelaties bijna volledig kan worden volstaan met een verwijzing naar de geneagrammen. De casus is voor het begrip van het fenomeen magescheid dermate illustratief dat er voor is gekozen de betreffende oorkonde integraal te transcriberen en de rechtshandeling in een inleidend regest samen te vatten.

Regest:

Roelman van Arendael, heer van Well, ridder, Jan van Broichusen, Hendrik van Broichusen, broers, Jan van Wyckrade en Dirk van Wyckrade, broers, en Segher van Broichusen, oorkonden op 22 juli 1415 dat zij een scheiding en deling tussen Agnes van Weerdenborgh en Jan, Willem, Jan, Hubrecht, Sweder, Alard en Henrica, haar kinderen, van de door Willem, heer van Broekhuizen, haar echtgenoot en hun vader nagelaten goederen tot stand hebben gebracht, daarbij krijgt:

01. Agnes van Weerdenborgh het slot en de heerlijkheid Waardenburg met het beding dat deze, na haar overlijden, aan Jan, haar oudste zoon, zullen komen, en dat de leenmannen van deze heerlijkheid haar zullen huldigen als tuchteres en Jan, haar oudste zoon, als erfheer.
02. Jan, oudste zoon, de heerlijkheid Broekhuizen met lenen, renten en kerkgift, onder de verplichting om aan Jan, heer van Loe, zijn broer, een jaarlijkse erfrente van 50 Rijnse gulden, losbaar met 600 Rijnse gulden, uit te keren.
03. Willem van Broichusen het hofmeesterambt van Gelre, het slot en de heerlijkheid Geysteren, alsmede de heerlijkheden Oirlo en Oostrum.
04. Jan van Broichusen, junior, die reeds eerder de heerlijkheid Loe had verkregen, een erfelijke jaarrente van 100 oude schilden gevestigd op de heerlijkheid Waardenburg.
05. Hubert van Broichusen een huis in de stad Culemborg, goederen en jaarpachten te Bueren, goederen te Maurik, alsmede de halve tol van Venlo.
06. Sweder van Broichusen de tienden van Swolgen, de korentienden van Vorst, de hof opten Stock te Broekhuizen, de hof Hol te Well, en de halve tol van Venlo.
07. Alard van Broichusen een erfelijke jaarrente van 50 oude schilden gevestigd op de heerlijkheid Waardenburg, de halve windmolen te Rade en de goederen te Rade, die van de heer van Meerlair afkomstig waren.
08. Henrica van Broichusen de heerlijkheid, het huis en het slot te Grubbenvorst en Velden met alle toebehoren.

Aan een niet met name genoemde dochter, gehuwd met Willem van Kessel, wordt een erfelijke jaarrente van 50 oude schilden, overeenkomstig haar huwelijksvoorwaarden, gevestigd op de heerlijkheid Waardenburg, toebedeeld.

Zegels:

01. Agnes van Broekhuizen *van Waardenburg* (z) (l.b en gerestaureerd).
02. Jan, heer van Broekhuizen (z) (z.b en gerestaureerd).

03. Willem van Broekhuizen (z) (z.b en gerestaureerd).
04. Jan van Broekhuizen (verloren).
05. Hubert van Broekhuizen (verloren).
06. Sweder van Broekhuizen (verloren).
07. Alard van Broekhuizen (verloren).
08. Roelman van Arendael, heer van Well, ridder (z) (gaaf).
09. Jan van Broekhuizen (z) (l.b en gerestaureerd).
10. Hendrik van Broekhuizen (z) (gaaf).
11. Jan van *Broekhuizen* van Wickerode (z) (z.b).
12. Dirk van *Broekhuizen* van Wickerode (verloren).
13. Seger van Broekhuizen (verloren).

Tekst.

Wy Roelman van Arendael, here toe Wel, ritter, Johan van Broichusen, Heynric van Broichusen, gebroeders, Johan van Wyckrade ende Deric van Wyckrade, gebroeders, ende Segher van Broichusen doen kont ende kenlic allen luden, die desen brieff sulen sien of hoeren lesen, dat voir ons comen syn vrouwe Agnese van Broichusen ende te Weerdenborgh ende Iohan, alste soen, here tot Broichusen, ende Willem van Broichusen, Johan van Broichusen, Hubert van Broichusen, Sweder van Broichusen, Alart van Broichusen ende Heynric, dochter te Broichusen, moeder, broeder ende suster, hebben van ons magen begeert ende gebeden dat wy se sceyden willen van allen guede, erve ende reet guet, dat heren Willem, here tot Broichusen, dem Got benade, achter gelaten heeft doe he [starf] ende vrouwe Agnese voirseit achter laeten sal als sy niet langer en is dat wy mage ende vrint voirseit gedaen hebben in alsulker maten ende formen als hir na bescreven steet, dat is te weten in den irsten dat de vrouwe van Broichusen ende te Weerdenborgh hebben ende halden sal dat huys ende die herelicheit van Weerdenborgh ende gericht, so woe dat gelegen is, amptlude, bade setten ende ontsetten, ende dair tot den voirscreven huse ende slot sal sy vrouwe Agnese voirseit hebben die tynde ende dye vyftich mergen lants die men haldende is van den heren van sunte Iohan, also die tot Weerdenborgh plegen te dyenen, uytgesceyden dat cleyn tyntken dat in die eerftail behoirt voirseit ende die ander tynde ende lant voirseit, geacht voir sestehalf hondert scilde ende die bongart, is geacht voir vyfthyen scilde, ende achtyenden halven mergen, so weyde so lant, om dat huys gelegen, dairt vrouwen Agnesen gedelichte is, geacht voir vyfendertich scilde, maect te samen seshondert, ende uyter desen erven, guede ende tyenden voirseit sal vrouwe Agnese voirseit geven des iaers, den hern van sunte Iohan hondert scilde, dymen den hern voirseit geldende is, tsiaers uyt desen voirscreven tynden ende lande, so behelt vrouwe Agnese voirseit vijfhondert scilde tot den voirscreven huse ende slot ende herelicheit; voirt ist gevoirwert dat vrouwe Agnese voirseit hebben sal die tseventich scilde te Nymegen ende twe hondert gulden des iaers, na ingehalt der brieven die dair op gemaect sijn; voirt ist gevoirwert al vyscheryen, die nyet te renten en staen, sullen an den voirscreven huse bliven, duven ende hoenre, capuyn ende wasche, die tot den voirscreven huse behoeren, dat sal vrouwe Agnese ende Jan, alste soen, ellick halff boeren des iaers; voirt ist gevoirwert wat lande of weyde, die tot den renten van Weerdenborgh ghehorende syn, so wellic hoerre van vrouwe Agnese ende Iohan voirseit des lants geseyt heeft, die sal die scare dat iaer dair van boeren ende weder dair van uytgeven of afslaen na beloepe des anderen lants dat te Weerdenborgh toebehorende is; voirt ist gevoirwert dat vrouwe Agnese voirseit halden sal dat voirscreven huys in maten, dat is te weten

off vrouwe Agnese voirseit aflyvich worde dat Got verbiede, dat Johan alste soen voirseit syn huys, slot ende herelicheit als dan weder hebben sal ende dair voir sal vrouwe Agnese voirseit Iohan alste soen voirscreven guede wysheit doen; voirt ist gevoirwert oft sake were dat vrouwe Agnese voirseit Iohan alste soen voirseit der wysheit nyet en dede als voirsseit is, so sal Iohan voirseit de wonyngen een hebben opten huse te Weerdenborgh die sal vrouwe Agnese voirseit Iohan voirseit doen van tween een welkur vrouwe Agnese voirsseit wil sonder arge-list; voirt ist voirwert oft sake were dat Iohan voirseit by vrouwe Agnese opten huse voirseit bleve, dat Johan voirseit vrouwe Agnese voirseit geenreleyde krot noch hynder doen en sal anders dan voirseit, ende des selven gelycs sal vrouwe Agnese voirseit Johan voirseit weder om doen; voirt ist voirwert so wat gesyn vrouwe Agnese voirseit opten voirscreven huse halden wil die sulen Iohan voirseit eden ende huldinge doen; oft sake were dat vrouwe Agnese voirseit aflyvich worde dat Got verbiede dat dat voirscreven gesyn als dan dat huys, slot ende herelicheit voirseit, woe dat gelegen is, van Ian voirseit of synen erven nyet brengen en sulen die van Iohan voirseit comen weren ende ewelic voirt an die klacht te blyven ende horen wil dair mede te doen; voirt ist voirwert al sulken huys ende slot ende herelicheit voirseit, als vrouwe Agnese voirseit bewyst is, dat sal bliven an Iohan voirseit ende syne erven die voirscreven staen als vrouwe Agnese voirseit niet langer en is; voirt ist gevoirwert al leen ende leenman, die tot der herelicheit van Weerdenborgh voirseit hoeren, die sulen huldinge doen vrouwe Agnese voirseit als eenre vrouwe ende tuchterse ende Iohan voirseit als enen eerfhere; voirt is gevoirwert dat men dat voirscreven slot halden sal alst gewoenlic is na hoere vermogen op dat dair geen ander versumenys in en koem; voirt ist gevoirwert dat Iohan alste soen ende synen erven hebben sulen die herelicheit van Broichusen myt allen synen toebehoeren, so woe die gelegen is, uytgesceyden dye gudinge dye synen broederen dair an bewesen is ende hoeren erven, dat is te weten, dat Iohan alste soen voirseit synen broeder Iohan, here te Loe, uter herelicheit van Broichusen reyken sal ende overgeven alle jaer vyftich Rynsche gulden op sunte Andries dach des heyligen apostels, acht dage voir off na ombegrepen, welke vyftich Rynsche gulden Iohan alste soen voirseit afleggen mach ende syn erven mit seshondert Rynsche gulden alle iaer op sunte Andries dach, acht dage voir of na, ombegrepen mit der jaerscaen; voirt ist gevoirwert dat Sweder, myn broeder, hebben sal die tynde te Swolgen mit hoeren toebehoeren ende die karen-tynde te Vorst ende vort den den hoff opter Stoct ende her Iohan Ludincks guet plach te wesen dair bij gelegen op datum dys briefs ineen geslagen; voirt ist gevoirwert dat Iohan alste soen voirseit hebben sal al leen, leenman, kormede die tot Broichusen gehoren; ende die kircgyfte tot Vorst als dat geboirt; voirt ist gevoirwert dat Iohan alste soen voirseit ende synen erven hebben sulen al tynse mit hoeren toebehore hoerende in die herelicheit van Broichusen, dair syn broeder nyet an geguet en sijn in desen mage-gesceyt; voirt ist gevoirwert dat Iohan alste soen hebben sal ende syn erven als voirscreven staen an der herelicheit van Weerdenborgh vyftehalfhondert scilde an eerftale toe Weerdenborgh so die getaxeert is; voirt ist gevoirwert dat Iohan alste soen voirseit betalen ende uytreyken sal die vyfentwyn-tich gulden ende die hondert placken die men iaerlix uten voirscreven tynden geldende is; so blyft Iohan alste soen voirseit nochtan vyftehalf hondert scilde na der taxeringen des guets van Weerdenborgh, van welken vyftehalf hondert scilde voirseit Iohan alste soen voirseit geven sal of syne erven Willem van Kessel of synen erven vyftich alde scilde des iaers na inhalt des hilichbrives die dairop gemaect is; voirt ist gevoirwert dat Iohan alste soen voirseit ende syne erven Iohan synen broeder, here te Loe, ende synen erven bewisen sal an eerftale gelijc die getaxeert is an

der herelicheit van Weerdenborgh hondert scilde des iaers; voirt ist gevoirwert dat Iohan alste soen voirseit ende syn erven Alart, synen broeder, ende synen erven bewysen sal an eerftale gelyc die geacht is an die herelicheit van Weerdenborgh vijftich scilde des iaers, ende als dese voirscreven gudinge gedaen ende bewyst is als voirscreven steet so sal Iohan alste soen voirseit behalden ende syn erven an der herelicheit van Weerdenborgh voirs. vierhondert scilde an gelyc dat getaxeert [is], also lange als vr[ou]we Agnese voirseit leeft ende dairna sal Iohan alste soen voirseit bliven here tot Weerdenborgh als voirseit steet; voirt ist gevoirwert dat men dat voirscreven slot halden sal als dat gewoenlic is nae hoeren vermogen op dat dair geen ander versuennisse in an kome; voirt ist gevoirwert dat Willem van Broichusen voirseit ende syn erven hebben sullen dat haefmeysterampt des lands van Gelre mit synen toebehoeren, ende dair toe sal hebben die voirgenoemde Willem dat huys ende slot tot Geysteren [mit]ter herelicheit Orle, Oestrem mitten herborgh inder stat gelegen dat is getaxeert voir twee hondert scilde, dat een iaer beter dat ander iaer erger; voirt ist gevoirwert dat Hubert ende syn erven voirseit hebben sullen den halven tol tot Venle so die brief dairvan an handen die dair opgemaect sijn; voirt ist gevoirwert dat Sweder van Broichusen voirseit ende syn erven hebben sullen eerflic die tynde tot Swolgen mit hoeren toebehoere ende die korentynde tot Vorst ende den hof opten Stock ende dat guet dat her Jan Ludyncs plach te wesen, beyde mit synen toebehoer gelegen tot Broichusen, ende vier malder pachts te Blitterswyc des iaers myt oire toebehoeren ende acht tyns groit myt hoiren toehoiren, toebehoir ende den hof opten Hol mit synen toebehoir gelegen in den kirspel van Wel, ende dair toe sal Sweder voirseit hebben den tol tot Venlo halff na inhalt des briefs die daer op gemaect is; voirt ist gevoirwert dat Alart van Broichusen ende syn erven hebben sullen erflic vyftich alde scilde des jairs an der herelicheit van Weerdenborgh, die Alart voirseit dair bewyst syn an erftail also als dat erve huden te dage getaxeert is, ende die halve wyntmolen tot Rade mit hoiren toebehoiren ende voirt dat goit te Rade dat des hern van Meerlair plach te wesen myt allen synen toebehoiren, tyns, pacht, gewyn ende geweerff, also als dat in den kirspel van Rade gelegen is nyet uytgescheyden gelyc die brieve dairvan in halden die dair opgemaect syn; voirt ist gevoirwert dat Heynric, dochter toe Broichusen, hebben sal ende hoir erven alle alsulke herelicheit, huys ende slot tot Grebbenvurst ende Velden mit alle sinen toebehoeren, nyet uytgescheyden nae inhalt des briefs ende voirwarden die dair op gemaect syn; voirt sal die kircgifte gegeven bliven gelyc sy ghegeven is; voirt ist gevoirwert dat Jan alste soen ende Willem gebruders voirseit, alle leen ontfangen sullen die tot hueren herelicheden horende syn ende sullen oiren bruderen belenen tot allen tyden als sych dat geboert sonder heergewede; voirt ist gevoirwert dat vrouwe Agnese vurseit Johan alste soen, Willem, Johan, Hubert, Sweder, Alart ende Heynric, dochter, vurseit, geenre leyde recht an erve of an guet hebben noch behalden en sullen anders dan mit namen in ons machgescheit bescreven steet ende mit namen in ons machgescheit bewyst is beheltlic Jan voirseit der herelicheit van Loe als hi die te voeren gehadt heeft; voirt ist gevoirwert of saike were dat enige tot sprake of vorderinge queem van Peter Inghen Rade ende Heynric van Blitterswyc dat sullen die brueder gelyc dragen ende verantwerden een ygelic na syre geboer; ende weert saike dat die here van Meerlair yet eyssende were van ons dair wy mit recht nyet tegen seggen en muchten, wat kunde scolt dat were als voirscreven steet, dair sullen wy mallic anderen oic af ontheffen, wellic onser dies niet en dede van ons bruederen voirseit van synen deel die sal in riden tot Venlo mit synen live als om die bruder manen of doen manen den des neet were; voirt ist gevoirwert dat vrouwe Agnese ende Heynric, dochter, voirgenoemd geen scolt betalen en sullen

van wegen ons mans en de vaders hern Willems, here tot Broichusen, dem Got benade; voirt ist gevoirwert of yemant van ons bruderen eynich goit behielde datter kirken jaïrgulde dat sullen sy oen reyken ende betalen dair sych dat gebuert; voirt ist gevoirwert dat vrouwe Agnese voirseit inwynnen ende werven sal of sy kan, Alarts goit van Weerdenborgh, ende dat sal vrouwe Agnese voirseit hebben also lange als sij leeft; ende wanneer vrouwe Agnese voirseit niet langer en is so sal voirscreven Alarts goit vallen ende erven op oire soene voirseit gelijc; voirt ist gevoirwert als Alart vurseit tot synen mundigen dagen comen is, dat hi dan kiezen mach of hi syn kynsdeel hebben wil of dat hi dit vurscreven maechgescheit halden wil; voirt ist gevoirwert so wat guede ilken brueder voirseit bewesen is an den maechgescheit voirseit dat sal hi erflic hebben, hetsy voir dode of na dode vrouwe Agnese vurseit, sonder dat der loysen steet; voirt ist gevoirwert of dat sake were dat eynich goit of erve vonden worde, dat in desen maechgescheit nyet gecleert en were, dat sullen dese gebrueder voirseit tot gelijke deylingen staen; ende wy vrouwe Agnese vurge-noemd, Johan alste soen, Willem, Iohan, Hubert, Sweder, Alart ende Heynric, doch-ter tot Broichusen, voïrgenoemd hebben samelic dit voirscreven maechgescheit gesekert ende gelaift, sekeren ende gelaven, in goiden trouwen ende in rechten eyt-stat ende hebben samelijc lyfflyc ten heyligen gesworen al dit voirscreven maech-gescheit gelyc voirscreven ende gecleert steet mallic anderen dat vast ende stede te halden an al argelyst ende wederseggen ende hebben samelic voirseit onse segele an dese apenen brief ende an dit voirscreven maechgescheit gehangen; ende om te meere sekerheit ende vestenisse wil so hebben wij voirseit onse voirscreven mage ende vrinde gebeden dat sij oire segele an dese apenen brief ende an dit voirscreven maechgescheit by die onse hangen willen, dat wij mage ende vriende vurge-noemd gerne gedaen hebben om beden wil onser mage ende vriende voïrgenoemd. Gege-ven int jaer ons hern dusent vierhondert ende vyftyen op sunte Marien Magdalenen-dach.

Geldern, Schloss Haag, Archiv Schloss Haag, oork. nr. 1034.

Conclusie.

Het magescheid van 22 juli 1415 brengt duidelijkheid in de verdeling van de goederen van heer Willem, heer van Broekhuizen, en vrouwe Agnes van Waardenburg, zijn echtgenote, tussen Agnes en hun kinderen (Geneagram Magescheid 1 en Geneagram Vernoeming 10/11).

IIIh. Geslacht Van Heusden.

Voogdijstelling.

In dit aanhangsel wordt beschreven hoe de heerlijkheid Heusden tijdens de voogdij van Jan V, heer van Heusden, zoon van Jan III en Ermgard van Cranendonk, de heerlijkheid Heusden een speelbal was tussen Jan van de Elshout en Willem van Horne, heer van Cranendonk, zijn voogden, enerzijds, en Jan en Jutta van Heusden, heer en vrouwe van Saffenberg, anderzijds. Dit alles in het perspectief van de politieke bedoelingen van Dirk VIII, graaf van Kleef, leenheer, Jan III, hertog van Lotharingen, Brabant en Limburg, *leenheer*, en Willem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland.

P. Avonds en H. Brokken³¹² veronderstellen, dat Floris V, graaf van Holland door de op 31 mei 1290³¹³ afgedwongen opdracht van de stad en de vrijheid van Heusden door Jan III, heer van Heusden, aan de graaf van Holland vaste greep op Heusden krijgt. Bij deze opdracht wordt echter voorbijgegaan aan het feit dat Dirk VIII, graaf van Kleef, de onbetwiste leenheer van de stad en vrijheid van Heusden is. Genoemde leenhulde wordt dan ook op 1 februari 1296³¹⁴ door Jan III, heer van Heusden, weer ongedaan gemaakt. Hiervoor wordt als argumentatie gebruikt dat de opdracht onrechtmatig is geschied daar de graaf van Kleef van oudsher leenheer van Heusden is. In werkelijkheid blijft de stad en vrijheid van Heusden dus een leen van de graaf van Kleef.

In bovengenoemde opdracht is alleen sprake van de stad en vrijheid van Heusden. Het kasteel - allodiaal bezit - valt buiten deze afgedwongen opdracht. Avonds en Brokken vermoeden dat deze burcht in 1279³¹⁵, in een conflict tussen de stad 's-Hertogenbosch en Jan III, heer van Heusden, en na het ingrijpen van de hertog Brabant, aan hertog Jan I in leen wordt opgedragen en dat daarmee de Brabantse penetratie van Heusden een aanvang neemt. Volgens onderzoeker Hoppenbrouwers³¹⁶ echter wordt de eerste stap naar inlijving gezet in de jaren 1317-1319. De ruzie binnen familie Van Heusden na de voortijdige dood in 1316 van Jan IV, heer van Heusden, loopt zo hoog op, dat de ene partij naar de hertog van Brabant en de andere partij naar de graaf van Holland stapt. Avonds en Brokken daarentegen menen dat aan de Brabantse suzeriniteit een luchtje zit en dat zij pas tijdens de Brabants-Hollandse oorlog om Heusden in de zomer van 1318 is geconstrueerd. Een andere mening is echter dat het kasteel, dat geen leen is van de graaf van Kleef maar allodiaal bezit van de heer van Heusden, in de eerste helft van 1317 aan hertog van Brabant in leen is opgedragen.

Op 27 juli 1317³¹⁷ stelt Jan III, hertog van Brabant, Jan van de Elshout, voogd van de minderjarige Jan V, aan tot kastelein van Heusden. Dit kan alleen als het allodiale kasteel van Heusden door de heer van Heusden aan de hertog van Brabant is opgedragen. Welke rol Jan van de Elshout hierin heeft gespeeld wordt niet duidelijk. Opvallend is wel dat de hertog Jan van de Elshout op bovengenoemde datum aanstelt tot schout van Tiel en hem op dezelfde dag³¹⁸ daarvan belooft schadeloos te houden. Het feit alleen al dat Jan van de Elshout op de dag van zijn aanstelling tot kastelein van Heusden door hertog Jan III tot schout van Tiel wordt benoemd geeft te denken. De rol van Willem, heer van Cranendonk, ook voogd van de minderjarige Jan V, blijft onduidelijk. De overdracht van het kasteel van Heusden aan de hertog van Brabant zal dus tijdens de voogdij van Jan V hebben plaatsgevonden. Op 13 oktober 1318³¹⁹ spreekt Jan III, hertog van

Brabant, immers over de goederen die hem van het kind van Heusden zijn aangekomen. Ook Jan, heer van Saffenberg en Heusden, en Sophia, vrouwe van Heusden en Saffenberg, laten zich niet onbetuigd. Zij verkopen de heerlijkheid Heusden met alle toebehoren op 2 februari 1318³²⁰ aan Willem, graaf van Holland, en dragen de stad Heusden op 14 juni 1318³²¹ aan hem op. Vermoedelijk denken zij deze rechten te kunnen ontlenen aan een oorkonde van 6 augustus 1294³²². Dirk VIII, graaf van Kleef, belooft hierin dat, wanneer de heer van Heusden *Jan III* zonder mannelijke erfgenamen komt te overlijden, hij Willem van Horne en Sophia van Heusden, met de heerlijkheid Heusden en alle toebehoren zal belenen. Aangezien Willem van Horne inmiddels is overleden, Jutta van Heusden ondertussen is hertrouwd en uit het tweede huwelijk van Jan III van Heusden nog een zoon, Jan V, is geboren, zullen deze aanspraken van Sophia inmiddels wel teloor zijn gegaan. Desalniettemin moeten Jan en Sophia in de lente van 1318 de stad Heusden toch feitelijk onder controle hebben gehad. Dit volgt uit de wetenschap dat zij op 19 maart 1318³²³ een handvest aan Heusden hebben gegeven. Deze controle van Jan en Sophia strekt zich echter niet uit over het kasteel van Heusden, dat zich in handen van Jan van de Elshout bevindt. Als het in de zomer van 1318 tussen Holland en Brabant een gewapend conflict uitbreekt om Heusden is dit de situatie. De gegevens over de feitelijk toedracht van de gewapende actie zijn zeer mager. In juli 1318³²⁴ riep Willem III, graaf van Holland, zijn manschappen op voor de veldtocht. Eind augustus begin september 1318³²⁵ schijnt het beleg van *het kasteel van Heusden*, dat door Jan van de Elshout en de zijnen - gesteund door Jan III, hertog van Brabant - wordt verdedigd, te hebben plaatsgevonden. Over het verloop daarvan wordt niets medegedeeld. Lang hebben de krijgsverrichtingen niet geduurd. Reeds op 13 oktober 1318³²⁶ legt Jan III, hertog van Brabant, zijn geschil met Willem III, graaf van Holland, over de goederen die hem van het kind van Heusden zijn aangekomen, voor aan de uitspraak van Arnold van Helbeke, Jan van Raadshoven en Willem van Wilre, ridders, namens hem, en Daniel van de Merwede, Simon van Benthem en Gerard van Raaphorst, ridders, namens de graaf. De zes aangezochte scheidsrechter zijn niet tot een uitspraak gekomen. Vervolgens wenden hertog Jan III van Brabant, en graaf Willem III van Holland, zich tot graaf Gerard van Gulik. De uitspraak in de geschillen met betrekking tot Heusden tussen Brabant en Holland is door graaf Gerard van Gulik grondig voorbereid. Van beide zijden zijn getuigenverklaringen afgenomen. Op basis van dit feitenmateriaal heeft graaf Gerard van Gulik, op 25 september 1319³²⁷ uitspraak gedaan. In zijn scheidsrechterlijk vonnis weegt Gerard eerst zorgvuldig de aangevoerde argumenten. Tenslotte concludeert hij dat de aanspraken van Holland het minst zijn gefundeerd, dat de hertog van Brabant - als leenheer - met de graaf van Kleef - als leenheer en leenman - de sterkste bewijzen hebben en dat derhalve Jan V van Heusden het leen terecht van Kleef houdt. Jan V van Heusden wordt op 13 oktober 1318³²⁸ nog als het kind van Heusden aangemerkt en op 21 mei 1319³²⁹ voor het eerst als heer van Heusden vermeld. Op de laatste datum moet hij dan de vijftienjarige (ergo: meerderjarige) leeftijd hebben bereikt. Zijn geboorte moet dus in 1305 hebben plaatsgevonden. Op 21 mei 1319³³⁰ geeft hij als heer van Heusden een jaarrente van 200 pond Tournoisen aan Jan van de Elshout, hetgeen hij twee dagen daarna³³¹ 'alze mondich' door de schepenen van Heusden laat bevestigen. Opnieuw als Jan V, heer van Heusden, belooft hij op 21 mei 1319³³² de raad van de heer van Cranendonk en Jan van de Elshout niet in de wind te zullen slaan. Ten laatste belooft Jan V, als heer van Heusden, op 21 mei 1319³³³, de heer van Cranendonk

en Jan van de Elshout van alle beloften die zij namens hem als voogden hebben gedaan te zullen ontheffen, hetgeen hij twee dagen daarna³³⁴ ‘als self mondich’ eveneens door de schepenen van Heusden laat bevestigen. Aangezien de beleeningsoorkonde van 13 januari 1317³³⁵ is gecancelleerd zal Jan V, heer van Heusden, vermoedelijk ook binnen de gestelde termijn van zes weken, al dan niet met de hulp van *Gerard*, heer van Horne en Altena, *Jan van Berlaar*, heer van Helmond, *Willem*, heer van Cranendonk, en Hendrik, heer van Gennep, de som van 6.000 pond zwarte Tournaisen, die zijn voogden indertijd aan Jan van Halen, lombard, hebben betaald, hebben teruggegeven en zelf met de heerlijkheid zijn beleend. Willem III, graaf van Holland, heeft zich niet tegen de uitspraak van Gerard, graaf van Gulik, verzet. Wel verlangt hij na enige tijd de afhandeling van een aantal zaken die zijn blijven liggen. Op 13 oktober 1321³³⁶ worden gaaf Willem III, van Holland, en hertog Jan III van Brabant, het opnieuw eens over een scheidsrechterlijke uitspraak in deze nasleep van het conflict rond Heusden. Floris Berthout, heer van Mechelen, Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, Jan, heer van Arkel, en Rutger van Leefdaal, ridders, krijgen de opdracht uit te maken wie de hoge heerlijkheid van Eethen en Meeuwen toekomt. Tijdens de voorbereidingen van de uitspraak wordt de hoge heerlijkheid in handen van Jan, heer van Arkel, gelegd. De scheidsrechters zullen ook aangeven welke vergoedingen door hertog Jan III, graaf Willem III en de stad 's-Hertogenbosch moeten worden betaald en zij zullen uitspraak doen in de geschillen over het land van Heusden tussen Jan V van Heusden en Jan van de Elshout, enerzijds, en Jan van Drongelen, anderzijds. De aanspraken van Jan, heer van Saffenberg, die bij de hertog van Brabant in ongenade is gevallen, zijn hierbij op voorhand uitgesloten. De vier scheidsrechters hebben hun taak serieus opgevat. Het resultaat van hun besprekingen te Hoogstraten en te Mechelen is in de oorkonde van 12 januari 1322³³⁷ neergelegd. Als gevolg van deze uitspraak moet Willem III, graaf van Holland, 2.500 pond Tournaisen aan Jan III, hertog van Brabant, en de stad 's-Hertogenbosch betalen. Hertog Jan III van Brabant, moet op zijn beurt 300 pond Tournaisen aan graaf Willem III van Holland, betalen. Jan van Drongelen moet van de hoge heerlijkheid en zijn ambachten afstand doen en ontvangt vanwege de dood van zijn broer *Robrecht* in het conflict rond Heusden, van Jan V van Heusden een erfelijke jaarrente van 50 pond Tournaisen. Jan V van Heusden en Jan van de Elshout moeten goederen ter waarde van respectievelijk 100 en 50 pond Tournaisen aan graaf Willem III opdragen, waarna zij voor een jaarrente van respectievelijk 100 en 50 (100) pond Tournaisen leenmannen van de graaf zullen zijn. Met deze scheidsrechterlijke uitspraak is een eind gekomen aan het conflict rond Heusden. Kort hierna op 21 januari 1322³³⁸ beleent Jan III, hertog van Brabant, Jan V, heer van Heusden, met de hoge heerlijkheid Eethen en Meeuwen. Ook Jan V, heer van Heusden, en Jan van de Elshout hebben zich kort na de uitspraak op 24 juni 1322³³⁹ aan hun verplichtingen ten opzichte van de Willem III, graaf van Holland, voldaan.

Conclusie.

De bespreking van wederwaardigheden van de stad en vrijheid heerlijkheid Heusden, alsmede het kasteel van Heusden, tijdens de voogdij - eind 1316 tot begin 1319 - van Jan V van Heusden, door Willem, heer van Cranendonk, en Jan van de Elshout, toont de voetangels en klemmen waarmee de voogdij voor de minderjarige gepaard is gegaan

Afb. Aanhangsel IIIa.1. Zegel Jan V, heer van Heusden (1317-1331†).
Oorspr. : N.A. 's-Gravenhage, Handschriften inv. nr.
375.12 (Foto H.J.J. Vermeulen).

Noten.

- ¹ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'De bakermat van het geslacht Van Foreest', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1935, jrg. 53, kol. 171-176; Jhr. Dr. W. Beelaerts van Blokland, 'De maatschappelijke stand van de oude van der Woert's en van Foreesten', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1935, jrg. 53, kol. 200-201; Jhr. H. van Foreest, *Het oude geslacht Van Foreest, 1250-1570*, 1950, p. 20-27; B. de Keijzer, 'De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden', in: *Ons Voorgeslacht*, 2011; A. Janse, *Ridderschap in Holland*, 2001, p. 248 e.a.
- ² J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 511.
- ³ J. Burger, 'Allinus, grafelijk kapelaan en Egmondse geschiedschrijver', in: *Het spoor van Egbert*, 1997, 65 e.v. ; J.M.A. Coenen, *Graaf en grafelijkheid*, 1986, bijlage I; J. Kort, *Het archief van de heren van Haarlem*, 1976, p. IV-VII, XI; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 468.
- ⁴ B. de Keijzer, 'De oudere generaties van de familie Van Wassenaer opnieuw bezien', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2010, jrg. 127, p. 50-51.
- ⁵ L. van der Klooster, 'Nieuwe gegevens betreffende Bartholomeus van der Made en zijn naaste verwanten', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1936, jrg. 54, kol. 87-92).
- ⁶ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 492.
- ⁷ H. Obreen, 'De heeren van Putten en Strijen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1932, jrg. 50, kol. 291-300, 322-328, 366-372; 1933, jrg. 51, kol. 8-10 en 52-55.
- ⁸ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 468.
- ⁹ J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne, 1272-1371*, 1972, tabel I
- ¹⁰ N.A. 's-Gravenhage, archief graven van Holland, inv. nr. 712, fol. 160.
- ¹¹ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr. 244.
- ¹² Idem, nr. 356.
- ¹³ Idem, nr. 319.
- ¹⁴ Idem, nr. 347.
- ¹⁵ Idem, nr. 370.
- ¹⁶ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 492.
- ¹⁷ Idem, nr. 510.
- ¹⁸ Idem, nr. 547.
- ¹⁹ J. Kort, 'Grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1990, jrg. 45, p. 109.
- ²⁰ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1407
- ²¹ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. V, nr. 2688-2689.
- ²² Idem, nr's. 2683, 2684, 2685, 2686, 2687, 2688, 2689, 2694 en 2695
- ²³ A. van der Valk, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Teilingen, 1258-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1985, jrg. 40, nr. 356, p. 704.
- ²⁴ Idem, p. 704.
- ²⁵ S. Muller Hz., 'Het oudste register van graaf Florens', in: *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, 1901, jrg. 22, p. 265.
- ²⁶ Jh. W. Beelaerts van Blokland, 'De bakermat van het geslacht van Foreest (van de Woerd)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1935, jrg. 51, kol. 175.
- ²⁷ C. Hoek, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Maasland', in: *Ons Voorgeslacht*, 1970, jrg. 25, nr. 187, p. 118-119; A. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen in 's-Gravezande', in: *Ons Voorgeslacht*, 1983, jrg. 38, nr. 330, p. 277; A. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen te Naaldwijk', in: *Ons Voorgeslacht*, 1983, jrg. 38, nr. 332, p. 428-430; A. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen te Wateringen', in: *Ons Voorgeslacht*, 1983, jrg. 38, nr. 334, p. 585; J. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Voorne in Noord-Holland, Kennemerland, Waterland en Zeeland', in: *Ons Voorgeslacht*, 1977, jrg. 32, nr. 267, p. 409-410.
- ²⁸ C. Hoek, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Maasland', in: *Ons Voorgeslacht*, 1970, jrg. 25, nr. 187, p. 118-9.
- ²⁹ J. de Fremery, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1901, nr. 228.
- ³⁰ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.2, nr. 2203.
- ³¹ Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2237.
- ³² E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. V, nr. 2692.
- ³³ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. V, nr. 2795.
- ³⁴ K.B. 's-Gravenhage, cartularium kapittel van Naaldwijk, fol. 18v.
- ³⁵ P. Ernsting en J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, nr. 76.

-
- ³⁶ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 59.
- ³⁷ *Idem* noot 180.
- ³⁸ P. Ernsting en J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, nr. 76.
- ³⁹ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2237.
- ⁴⁰ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1381.
- ⁴¹ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2237.
- ⁴² E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. V, nr. 2795.
- ⁴³ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. V, nr. 2820.
- ⁴⁴ F. de Fremery, *Supplement op het oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1901, nr. 302.
- ⁴⁵ F. de Fremery, *Supplement op het oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1901, nr. 329.
- ⁴⁶ F. de Fremery, *Supplement op het oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1901, nr. 333).
- ⁴⁷ Willem Procurator, *Kroniek*, 2001, p. 223.
- ⁴⁸ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 59.
- ⁴⁹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1382.
- ⁵⁰ C. Hoek, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Maasland', in: *Ons Voorgeslacht*, 1970, jrg. 25, nr. 187, p. 118-9.
- ⁵¹ P. Ernsting en J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, nr. 76.
- ⁵² P. Ernsting en J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, nr. 125.
- ⁵³ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 168, (01.03.1316).
- ⁵⁴ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 169 (02.03.1316).
- ⁵⁵ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 251-252 (06.04.1321).
- ⁵⁶ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 157 (00.00.1327).
- ⁵⁷ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 409-410.
- ⁵⁸ C. Hoek, 'Acten betreffende De Lier, Maasland en Schipluiden', in: *Ons Voorgeslacht*, 1991, jrg. 46, nr. 416, p. 219, nr. 173.
- ⁵⁹ J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, 1271-1371*, 1972, nr. 45.
- ⁶⁰ J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, 1271-1371*, 1972, nr. 45.
- ⁶¹ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 181.
- ⁶² J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, 1272-1371*, 1972, nr. (246).
- ⁶³ S. Drossaers, *Het archief van de Nassause domeinraad*, 1955, dl. II, regestenlijst van oorkonden, dl. I, nr. 90.
- ⁶⁴ H.U.A., verzameling van Buchell Booth, inv. nr. 12, fol. 37v-38.
- ⁶⁵ A. Dek, *Genealogie der graven van Holland*, 1954, p. 34 en 45, noot 108.
- ⁶⁶ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 504.
- ⁶⁷ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 192.
- ⁶⁸ J. de Fremery, *Cartularium der abdij Mariënweerd*, 1890, nr. 404.
- ⁶⁹ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 215.
- ⁷⁰ M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I, nr. 210.
- ⁷¹ F. van Rooijen, 'Het register van het kapittel van sint Adriaan te Naaldwijk', in: *Ons Voorgeslacht*, 1991, jrg. 46, nr. 418, p. 287.
- ⁷² H. van Wijn, 'Necrologium Egmundense', in: *Huiszittend Leeven*, 1812, II.1, p. 122.
- ⁷³ NA. 's-Gravenhage, archief graven van Holland, inv. nr. 712, fol.158.
- ⁷⁴ L. Van der Klooster, 'De oude hofstede te Sassenheim', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1959, jrg. 76, kol. 446-472.
- ⁷⁵ M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I, nr. 210; L. van der Klooster, 'De oude hofstede te Sassenheim en haar bewoners', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1939, jrg. 76, p. 455.
- ⁷⁶ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 643.

- ⁷⁷ Museum Meermanno Westreenianum 's-Gravenhage; H.U.A., verzameling Van Buchell Booth, inv. nr. 12, fol. 37v-38.
- ⁷⁸ N.A. 's-Gravenhage, archief graven van Holland, inv. nr. 712, fol. 160.
- ⁷⁹ R. Fruin, mr. A. le Cosquino de Busy en M. van Soest, *Catalogus van het archief der heeren van Montfoort*, 1920, nr. 23.
- ⁸⁰ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p.111 (18.01.1323).
- ⁸¹ C. Hoek, 'Acten betreffende De Lier, Maasland en Schipluiden', in: *Ons Voorgeslacht*, 1991, jrg. 46, nr. 416, p. 219, nr. 173.
- ⁸² C. Hoek, 'Repertorium op de grafelijke lenen te Delft (1268-1648)', in: *Ons Voorgeslacht*, 1984, jrg. 39, nr. 339, p. 314.
- ⁸³ H.U.A., verzameling van Buchell Booth, inv. nr. 12, fol. 37v-38.
- ⁸⁴ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 192.
- ⁸⁵ N.A. 's-Gravenhage, archief graven van Holland, inv. nr. 712, fol. 158.
- ⁸⁶ C. Hoek, 'Repertorium op de grafelijke lenen te Delft (1268-1648)', in: *Ons Voorgeslacht*, 1984, jrg. 39, nr. 339, p. 315; mr. S. Muller Hz, 'Het oude register van graaf Florens', in: *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, 1901, jrg. 22, p. 241.
- ⁸⁷ F. van Rooijen, 'Het register van het kapittel van sint Adriaan te Naaldwijk', in: *Ons Voorgeslacht*, 1991, jrg. 46, nr. 418, p. 287.
- ⁸⁸ Meermanno Westreenianum 's-Gravenhage; afschr. : H.U.A., Verzameling van Buchell Booth, inv. nr. 12, fol. 38.
- ⁸⁹ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 192.
- ⁹⁰ Idem, p. 215.
- ⁹¹ F. Van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland, 1753-1756*, dl. II, p. 680.
- ⁹² Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'Vaststelling van de identiteit van enkele edelvrouwen', in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, 1912, 4e reeks, dl. 10, p. 256-257. Intussen is mij, jhr. W. Beelaerts van Blokland, uit een ander afschrift dezer acte, indertijd gemaakt naar het origineel, hetwelk in het archief van de prins de Ligne, als opvolger van de Van Wassenaars, berustte, gebleken, dat haar voornaam niet juist is weergegeven en zij Hazetiaan heette. Zij is derhalve te vereenzelvigen met ver Hasekine, vrouwe van Raaphorst, die voorkomt in een acte van 10.11.1330 (archief abdij Leeuwenhorst), en was ongetwijfeld eens de echtgenote van Kerstant van Raaphorst, ridder, en bezitter van Raaphorst, overleden in 1322. Ook haar eigen familienaam is waarschijnlijk eerlang vast te stellen aan de hand van het feit dat de verklaring van 11.11.1343 door haar werd bezegeld en een tekening van haar wapen toonde, blijkens een afbeelding van dit zegel onder bovengenoemd afschrift van het origi-neel: Een schuinbalk (Afschr. : Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage, Algemene Handschriftencollectie, inv. nr. 1, fol. IX).
- ⁹³ Hoge Raad van Adel, Den Haag, Algemene handschriftencollectie, inv. nr. 1, fol. 9.
- ⁹⁴ C. Hoek, 'Repertorium op de grafelijke lenen in De Lier, Schipluiden en Vlaardingingen, 1252-1648', in: *Ons Voorgeslacht*, 1973, jrg. 28, nr. 220, p. 72-73.
- ⁹⁵ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 113; dr. J. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van oorkonden betreffende de bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301-1340*, 1937, nr. 1129; L. van der Klooster, 'Over de herkomst van de Van Wassenaar's en de Van Raephorst'en en van Jacob, burggraaf van Leiden', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1983, jrg. 100, kol. 175-194. Henri J.J. Vermeulen, 'Drie generaties van Oudshoorn', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1999, jrg. 116, kol. 49-75; H. Brokken (red.), *Heren van Stand. Van Wassenaer, 1200-2000, Achthonderd jaar Nederlandse adelsgeschiedenis*, 2001.
- ⁹⁶ H.J.J. Vermeulen, 'Drie generaties Van Oudshoorn', in: *De Nederlanndsche Leeuw*, 1999, jrg. 116, kol.49-75.
- ⁹⁷ Idem, kol.49-75.
- ⁹⁸ Idem, kol.49-75.
- ⁹⁹ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 114.
- ¹⁰⁰ C. Hoek, 'Register op de grafelijke lenen te Bleiswijk, Hillegersberg, Kralingen, Overschie, Rotterdam, Schiebroek, Schoonderloo en Zevenhuizen, 1200-1648', in: *Ons Voorgeslacht*, 1986, jrg. 41, nr. 358, p. 178; H. van Wijn, 'Necrologium Egmundense', in: *Huiszittend Leeven*, 1812, II.1, p. 108.
- ¹⁰¹ G. Brom, *Bullarium Trajectense*, 1891, nr. 873; F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland, 1753-1756*, dl. III, p. 340-341.
- ¹⁰² F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland, 1753-1756*, dl. II, p. 584; A. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Naaldwijk, 1198-

- 1648', in: *Ons Voorgeslacht*, 1983, jrg. 38, nr. 332, p. 429.
- ¹⁰³ M. van Hoof, E. Schreuder en B. Slot, *De archieven van de Nassause domeinraad, 1581-1811*, 1997, nr. 6645.
- ¹⁰⁴ J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne burggraven van Zeeland, 1272-1371*, 1972, p. 126-127.
- ¹⁰⁵ A. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Naaldwijk, 1198-1648', in: *Ons Voorgeslacht*, 1983, jrg. 38, nr. 332, p. 429; J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, 1272-1371*, 1972, nr. (249); Idem, nr. (250).
- ¹⁰⁶ J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, 1272-1371*, 1972, nr. (246); Idem, nr. (249); Idem, nr. (250).
- ¹⁰⁷ F. van Rooijen, 'Het register van het kapittel van sint Adriaan te Naaldwijk', in: *Ons Voorgeslacht*, 1991, jrg. 46, nr. 418, p. 287.
- ¹⁰⁸ Idem, p. 288.
- ¹⁰⁹ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr. 250.
- ¹¹⁰ A. Janse, 'Wie was Willem van Oegstgeest?', in: *Vereniging Oud Oegstgeest*, 2001, jrg. 13, extra nr. p. 1-19.
- ¹¹¹ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr.'s 412-413.
- ¹¹² J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 627.
- ¹¹³ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. V, nr.'s. 2688-2689.
- ¹¹⁴ J. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 377, p. 699.
- ¹¹⁵ C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, 1978, jrg. 33, nr. 279, p. 660, 92 bis.
- ¹¹⁶ S. Muller, Hz., 'Het oude register van graaf Florens', in: *B.M.H.G.*, 1901, jrg. 22, p. 115 en 255. J. de Fremery, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1901, nalezing nr. 3.4 en 3.32; J. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Teilingen 1258-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1985, jrg. 40, nr. 356, p. 719.
- ¹¹⁷ J. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 373, p. 390.
- ¹¹⁸ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'De burggraven van Leiden vóór 1339, Heer Willem van Oegstgeest en zijn nakomelingschap', in: *De Nederlandsche leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 1-8; A. Janse, 'Wie was Willem van Oegstgeest', in: *Vereniging Oud Oegstgeest*, 2001, jrg. 13, extra nummer, p. 1-19; F. Lugt, *Het goed van Oegstgeest*, 2010.
- ¹¹⁹ J. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 373, p. 390.
- ¹²⁰ Idem, nr. 377, p. 699.
- ¹²¹ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1910, p.p., dl. I, nr. 7; M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I.1, nr. 15.
- ¹²² C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, 1978, jrg. 33, nr. 279, p. 660, 92 bis.
- ¹²³ S. Muller, Hz., 'Het oude register van graaf Florens', in: *B.M.H.G.*, 1901, jrg. 22, p. 115 en 255. J. de Fremery, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1901, nalezing nr. 3.4 en 3.32; J. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Teilingen 1258-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1985, jrg. 40, nr. 356, p. 719.
- ¹²⁴ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2237.
- ¹²⁵ Jhr. dr. W. Beelaerts van Blokland, 'De burggraven van Leiden vóór 1339', in: *De Nederlandsche leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 6-7, bijlage I; Mr. L. van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1866-1873, dl. II, nr. 804 (zie ook nr. 802).
- ¹²⁶ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr. 269.
- ¹²⁷ N.A. 's-Gravenhage, collectie charters Warmond, inv. nr. 62.
- ¹²⁸ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'De burggraven van Leiden vóór 1339', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 3.
- ¹²⁹ J. Kort, 'Een leen van Willem van Oegstgeest, 1309-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1984, jrg. 39, nr. 342, p. 430.
- ¹³⁰ C. Hoek, 'Acten betreffende De Lier, Maasland en Schipluiden', in: *Ons Voorgeslacht*, 1991, jrg. 46, nr. 416, p. 234.
- ¹³¹ M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I.1, nr. 133.

- ¹³² K. van Dijk, 'De inkomsten van de pastorie en andere geestelijke instellingen in de Lier', in: *Ons Voorgeslacht*, 1979, jrg. 34, nr. 288, p. 343.
- ¹³³ J. Overvoorde en dr. mr. J. Verburgt, *Archief der secretarie van de stad Leiden, 1253-1575*, 1937, nr. 105; M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis van de abdij Rijnsburg*, 1951, dl.I.1, nr. 165.
- ¹³⁴ F. Van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 133 en C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, 1978, jrg. 33, p. 660-661.
- ¹³⁵ G. de Moor, *Verborgten en geborgen*, 1994, p. 80-88.
- ¹³⁶ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. III, p. 172 (naar van Leeuwen); Mr. dr. J. Overvoorde en dr. mr. J. Verburgt, 1937, *Archief der secretarie van de stad Leiden, 1253-1575*, p. 212, nr. 105; Dr. F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1649 (naar van Mieris).
- ¹³⁷ C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, 1978, jrg. 33, nr. 279, p. 661, 92 bis.
- ¹³⁸ M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I.1, nr. 133.
- ¹³⁹ C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, 1978, jrg. 33, p. 660-661.
- ¹⁴⁰ J. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 377, p. 708-709.
- ¹⁴¹ C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, 1978, jrg. 33, p. 660-661.
- ¹⁴² Idem, p. 660-661.
- ¹⁴³ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 161.
- ¹⁴⁴ S. Muller, Hz., 'Het oude register van graaf Florens', in: *B.M.H.G.*, 1901, jrg. 22, bijlage A, p. 292.
- ¹⁴⁵ J. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Teilingen, 1258-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1985, jrg. 40, nr. 356, p. 710.
- ¹⁴⁶ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 189.
- ¹⁴⁷ H. Hamaker en dr. H. Smit, *Rekeningen der graven en gravinnen van het Henegouwsche huis*, 1875 - 1878, dl. I, p. 226.
- ¹⁴⁸ C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, 1978, jrg. 33, nr. 279, p. 661.
- ¹⁴⁹ M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I.1, nr. 133.
- ¹⁵⁰ G. de Moor, *Verborgten en geborgen*, 1994, p. 80.
- ¹⁵¹ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. III, p. 172 (naar van Leeuwen); Mr. dr. J. Overvoorde en dr. mr. J. Verburgt, 1937, *Archief der secretarie van de stad Leiden, 1253-1575*, p. 212, nr. 105; F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1949, dl. III, nr. 1649 (naar van Mieris).
- ¹⁵² Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'De burggraven van Leiden vóór 1339', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 7, bijlagen II, III, VII, X en XI; H. Hamaker, *Rekeningen der graven en gravinnen van het Henegouwsche huis*, 1876, dl. II, p. 44, 159-160; C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, 1978, jrg. 33, p. 645; C. Hoek en J. Kort, 'De hofstede Egmond', in: *Ons Voorgeslacht*, 1988, jrg. 43, nr. 383, p. 214; J. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 377, p. 125, 406, 699, 708-709, 718; jrg. 45, nrs. 403-406, p. 125; P. Meilink, *Het archief van de abdij van Egmond*, 1951, dl. II, nr. 396 en 557; P. Meurs, 'Inventaris van bescheiden van de heeren van Brederode en latere bezitters van de heerlijkheid Vianen berustende in het Fürstliches Haus- und Landesarchiv te Detmold', in: *Verslagen omtrent 's-Rijks oude archieven*, 1909, jrg. 32, p. 19; S. Muller Hz., 'Het oude register van graaf Florens', in: *B.M.H.G.*, 1901, jrg. 22, p. 235; J. Unger, *Regestenlijst voor Rotterdam en Schieland tot in 1425*, 1907, nr. 566; A. van der Valk, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Monster, 1242-1647', in: *Ons Voorgeslacht*, 1983, jrg. 38, nr. 334, p. 577.
- ¹⁵³ P. van der Plas, 'Het geslacht Van Voorschoten, later geheten Van Cralingen, Opkomst, bloei en neergang', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2013, jrg. 130, nr. 1, p. 24.
- ¹⁵⁴ A. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 1958, p. 77-78; Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'De burggraven van Leiden vóór 1339', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 50, bijlagen VII en XI; C. Hoek en J. Kort, 'De hofstede Egmond', in: *Ons Voorgeslacht*, 1988, jrg. 43, nr. 383, p. 214; J. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 374, p. 406; J. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Rijnland, 1222-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 374, p. 406; P. Meilink, *Het archief*

- van de abdij van Egmond, 1951, dl. II, nr. 396.
- ¹⁵⁵ C. Hoek, 'De leenkamers van de heren van Wassenaar', in: *Ons Voorgeslacht*, 1978, jrg. 33, nr. 279, p. 661.
- ¹⁵⁶ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 618-619 (02.04.1339).
- ¹⁵⁷ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'De burggraven van Leiden vóór 1339', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 7, bijlage III.
- ¹⁵⁸ Th. Van Amstel, *De heren van Amstel, 1105-1378*, 1999.
- ¹⁵⁹ B. de Keijzer, *De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden*, 2011.
- ¹⁶⁰ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2237.
- ¹⁶¹ Idem, nr. 2347.
- ¹⁶² Idem, nr. 1363.
- ¹⁶³ F. Van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 478.
- ¹⁶⁴ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2470.
- ¹⁶⁵ Idem, nr. 2487.
- ¹⁶⁶ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr's. 2688-2689.
- ¹⁶⁷ F. Ketner, *Oorkondenboek sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.2, nr. 2247.
- ¹⁶⁸ Idem, 2333.
- ¹⁶⁹ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr's. 2688-2689.
- ¹⁷⁰ Idem, nr. 2685.
- ¹⁷¹ Idem, nr. 2686.
- ¹⁷² Idem, nr. 2687.
- ¹⁷³ Idem, nr. 2694.
- ¹⁷⁴ Idem, nr. 2695.
- ¹⁷⁵ P. Meilink, *Het archief van de abdij Egmond*, 1951, dl. II, nr. 15.
- ¹⁷⁶ J. Verhoog, *Onvoltooide roem, de eerste negen heeren van Brederode, 1203-1473*, 1997, p. 71.
- ¹⁷⁷ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr's. 339, 405 en 406; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr's. 442, 498, en 503.
- ¹⁷⁸ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr's. 262 en 357.
- ¹⁷⁹ Idem, nr's. 373, 274, en 379; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, dl. II, 1986, nr's. 427, 460, 477 en 496.
- ¹⁸⁰ G. van Dijck, *Inventaris van het archief van de balije van Utrecht der Johanniterorde, 1251-1815*, 1975, nr. 7.
- ¹⁸¹ H. van Wijn, 'Necrologium Egmondense', in: *Huiszittend Leeven*, 1812, p. 105.
- ¹⁸² J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, dl. II, 1986, nr. 644.
- ¹⁸³ J. Verhoog, *Onvoltooide roem, De eerst negen heeren van Brederode, 1203-1473*, 1997, p. 85.
- ¹⁸⁴ N. Plomp, *Woerden 600 jaar stad*, 1972, p. 14-21.
- ¹⁸⁵ B. de Keijzer, *De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden*, 2011.
- ¹⁸⁶ Idem, 2011.
- ¹⁸⁷ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr. 2695.
- ¹⁸⁸ G. van Dijck, *Inventaris van het archief van de balije van Utrecht der Johanniterorde, 1251-1815*, 1975, nr's. 7; F. Ketner, *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*, 1959, dl. V.1, nr. 2599.
- ¹⁸⁹ F. Ketner, *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*, 1959, dl. V.1, nrs. 2665-2667.
- ¹⁹⁰ Idem, dl. IV, nr. 2196.
- ¹⁹¹ P. Adam-Even, *l'Armorial universel du héraut Gelre (1370-1395)*, 1971, nr's 808 en 1037; H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 1119, 1120, 1121, 1122, 1136, 1137, 1138 en 1139; J. de Raadt, *Sceaux Armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1901, dl. III, p. 172 en 114;
- ¹⁹² J. Kort, 'Repertorium op de lenen van de Hofstede Voorne in Zuid-Holland, Het land van Gelre, Het Sticht van Utrecht, Putten en Heenvliet, 1199-1648', in: *Ons Voorgeslacht*, 1977, jrg. 262, nr. 260, p. 203.
- ¹⁹³ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr. 370.
- ¹⁹⁴ Idem, nr. 369.
- ¹⁹⁵ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr's 468 en 469.
- ¹⁹⁶ A. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 1958, p. 9. Wat is nu de verklaring voor het feit dat Willem I, heer van Egmond, (1215-†1234), in de oorkonde van 24 februari 1227 borg is

- voor Nicolaas I Persijn van Haarlem. De drie overige borgen zijn allen leden van het geslacht Van Haarlem. Willem van Egmond was gehuwd met Badelog met een onbekende toenaam. Omdat Gerard van Egmond, (1229-†1242), zijn zoon, met Beatrix van Haarlem was gehuwd kan deze toenaam niet Van Haarlem zijn. Dek maakt de opmerking, dat Gerard, de zoon van Willem I, het H. Land bezocht en op 8 oktober 1229 een kapel op het slot Den Hoef liet wijden. De meest voor de hand liggende verklaring is dat dit bezoek tijdens de vijfde kruistocht, (1213-1221), of de zesde kruistocht, (1228-1229), heeft plaatsgevonden. In de vijfde kruistocht speelde graaf Willem I een opvallende rol en de zesde kruistocht stond onder leiding van roomskeizer Frederik II. Als Gerard van Egmond in 1227 niet in Nederland was moet hij dus met de zesde kruistocht zijn meegegaan of solitair als pelgrim zijn gegaan. Als dat het geval is zal Willem I, heer van Egmond, waarschijnlijk de plaats van Willem van Egmond, zijn zoon, hebben ingenomen.
- ¹⁹⁷ B. de Keijzer, 'De oudere generaties van de familie Van Wassenaar opnieuw bezien', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2010, jrg. 127, nr. 2-3, p. 45-53.
- ¹⁹⁸ J. de Fremery, *Cartularium der abdij Mariënweerd*, 1890, nr. 404.
- ¹⁹⁹ P. Ernsting en drs. J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, nr. 160.
- ²⁰⁰ Idem, nr. 8.
- ²⁰¹ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1447.
- ²⁰² J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II, nr. 916.
- ²⁰³ P. Ernsting en drs. J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, nr's 42-43.
- ²⁰⁴ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 99.
- ²⁰⁵ H. Vermeulen, 'Drie generaties Van Oudshoorn', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1999, jrg. 156, nr. 3-4, p. 60.
- ²⁰⁶ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr. 267; H. van Wijn, 'Necrologium Egmundense', in: *Huiszittend Leeven*, 1812, dl. II.1, p. 127.
- ²⁰⁷ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr's 160 en 218.
- ²⁰⁸ Idem, nr's 151, 152, 160 en 166.
- ²⁰⁹ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr's 267, 268, 288, 356, 358, 360, 423 en 457; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, 427, 468, 476 en 501.
- ²¹⁰ A. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1970, dl. I, nr's 243, 244, 250, 252, 262, 272, 288, 305, 356 en 360.
- ²¹¹ M. Smeets en W. Keyser-Schuurman, *Inventaris van het archief van de Munsterabdij te Roermond, 1220-1797*, nr's 29 en 30.
- ²¹² J. Craandijk, Het geslacht Persijn van Waterland, in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, 1902, vierde reeks, dl. II, p. 97-12; J.M.A. Coenen, Graaf en Grafelijkheid, 1986; H.J.J. Vermeulen, Drie generaties Oudshoorn, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1999, jrg. 116, nr. 3-4, kol. 49-37; E.H.P. Cordfunke, Macht en Aanzien, 2013, p. 55-64.
- ²¹³ A. Dek, *Genealogie der heren van Cruijningen*, 1957; A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979; C. Dekker en dr. J. Kruisheer, *Het Victorinnenklooster Jeruzalem te Biezelinghe 1246-begin 17e eeuw*, 1973; R. Fruin, 'De jongere tak der Van Teilingen's', in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, 1899, 3^e reeks, dl. X, p. 78-99; H. Hardenberg, 'Het ontstaan van de vrijheid Tilburg', 1965-1966; S. Muller, Hz., 'Het oude register van graaf Florens', in: *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, 1901, jrg. 22, p. 90-356; H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwse geslachten van Holland en Zeeland: De heeren van Teilingen en van Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1926, jrg. 44, kol. 203-204; H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwse geslachten van Holland en Zeeland: Het geslacht van Borselen. Tak der heeren van Vere', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1927, jrg. 45, kol. 294-306; H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwse geslachten van Holland en Zeeland: De heeren van Putten en van Strijen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1932, jrg. 50, kol. 67-75 en J. Zondervan, 'De vrouwen van Randerode en van Zandenbur'g, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1993, jrg. 110, kol. 474-517.
- ²¹⁴ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II, nr. 55.
- ²¹⁵ Idem, dl. II, nr. 604.
- ²¹⁶ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1388.
- ²¹⁷ Idem, dl. II, nr. 564.
- ²¹⁸ Idem, dl. II, nr. 604.
- ²¹⁹ Idem, dl. III, nr. 1318.

-
- ²²⁰ Idem, dl. III, nr. 1348.
- ²²¹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's. 1020, 1021, 1022 en 1023 (Godfried), 1024 en 1025 (Oda).
- ²²² J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1318.
- ²²³ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. V, nr. 2909.
- ²²⁴ G. Croenen, Maria van Berlaar en de Spiegel Historiae, in: *In verscheidenheid, Liber Amicorum prof. dr. em. Robert van Passen*, 1993, p. 65; idem, *De oorkonden van de familie Berthout 1212-1425*, 2006, nr. 299.
- ²²⁵ A. Dek, *Genealogie der heren van Cruijningen*, 1957, p. 7.
- ²²⁶ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's. 1027 en 1028.
- ²²⁷ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1318.
- ²²⁸ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. V, nr. 2692.
- ²²⁹ A. Dek, *Genealogie der heren van Cruijningen*, 1957, p. 7.
- ²³⁰ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1544.
- ²³¹ A. Dek, *Genealogie der heren van Cruijningen*, 1957, p. 7-8.
- ²³² H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1026.
- ²³³ M. Erens, *De oorkonden der abdij Tongerlo*, 1948, dl.1, nr. 190.
- ²³⁴ Idem, nr. 193.
- ²³⁵ H. Hardenberg, *Van Heidorp tot Industriestad*, 1955, p. 65-66.
- ²³⁶ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1317.
- ²³⁷ Idem, nr. 1388.
- ²³⁸ Idem, nr. 1466.
- ²³⁹ Idem, nr. 1582.
- ²⁴⁰ Idem, nr. 1835.
- ²⁴¹ Idem, nr. 1437.
- ²⁴² Idem, nr. 1754.
- ²⁴³ Idem, nr. 1364.
- ²⁴⁴ Idem, nr. 1388.
- ²⁴⁵ Idem, nr. 1445.
- ²⁴⁶ Idem, nr. 1454.
- ²⁴⁷ Idem, nr. 1464.
- ²⁴⁸ Idem, nr. 1466.
- ²⁴⁹ Idem, nr. 1609.
- ²⁵⁰ Idem, nr. 1611.
- ²⁵¹ A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979, p. 11; J. Zondervan, 'De vrouwen van Randerode en van Zandenburg (Veere)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1953, jrg. 110, kol. 475-495.
- ²⁵² Idem, kol. 475-495.
- ²⁵³ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's. 747-748.
- ²⁵⁴ G. van Aalst, *Regesten van het fonds Wassenaar in het huisarchief Twickel, 1222-1599*, 1998, nr. 6.
- ²⁵⁵ Archives Départementales du Nord, archief abdij Saint Amand, 12 H 2, fol. 172-173, nr. 227.
- ²⁵⁶ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 46.
- ²⁵⁷ R. Fruin, 'De jongere tak der Van Teilingens', in: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, 1899, 3e reeks, dl. X, p. 78-99.
- ²⁵⁸ S. Muller, Hz., Het oude register van graaf Florens, in: *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, 1901, jrg. 22, p. 90-356.
- ²⁵⁹ H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwse geslachten van Holland en Zeeland, De heeren van Teilingen en van Brederode', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1926, jrg. 44, kol. 203-204.
- ²⁶⁰ J. ter Brugge, 'Het geslacht van Wateringhe', in: *Historisch Jaarboek Westland*, 1990, p. 65-84.
- ²⁶¹ G. Wymans, *Inventaire analytique du chartrier de la trésorie des comtes de Hainaut*, 1985, nr. 390; F. van den Berg en A. van Schilfgaarde, *Inventaris van het archief van het huis Hackfort, 1349-1983*, 1995, p. 62; P. Vermast, 'De heeren van Goye', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1949, jrg. 66, p. 362; J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 1947 (uiterlijk 1305, zonder motivatie); F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland, 1753-1756*, dl. II, p. 544-545; dr. G. de Moor, *Verborg en geborgen*, 1994, p. 597-598.
- ²⁶² P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 4, 111, 126, 154, 157, 168, 187, 197 (3x), 205 (2x), 209, 221, 236 (2x), 242 (2x), 270, 287 (2x); N.A.'s-Gravenhage, archief abdij Leeuwenhorst, charter nr's. 94a, 120, 145; jhr. W. Beelaerts van Blokland, e.a., *Nederlandsche kloosterzegels vóór 1600*, 1938-1948, dl. II, Cisterciënsers, nr. 355; G. de Moor, *Verborg en geborgen*, 1994, p. 597-598.

- ²⁶³ H.G.A., archief huis Hackfort, inv. nr. 277, fol. 1.
- ²⁶⁴ N.A. 's-Gravenhage, archief abdij Leeuwenhorst, inv. nr. 1, fol. 78v.
- ²⁶⁵ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 544-545
- ²⁶⁶ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'Dirk van den Wale en zijn maagschap', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 135-144; J. ter Brugge, 'Het geslacht van der Wateringhe', in: *Historisch Jaarboek Westland*, 1990, p. 65-84; J. Kort, 'Repertorium op de lenen van de hofstede Putten, 1229-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1979, jrg. 34, p. 5.
- ²⁶⁷ P. Muller, *Regesta Honnonensia*, 1881, p. 46.
- ²⁶⁸ G. van Aalst, *Regesten van het fonds Wassenaar in het huisarchief Twickel, 1222-1599*, 1998, nr. 6.
- ²⁶⁹ G. Croenen, *Familie en Macht, De familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003.
- ²⁷⁰ A. Verkooren *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1910-1923, pp., dl. VI, nr. 4232, 4233, 4234; dl. VIII, nr. 5563; 1961, tp. dl. I, nr. 6463, 6786, enz
- ²⁷¹ Archives Departementales du Nord, premier cartulaire de Flandre, B 1561/333.
- ²⁷² P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 46.
- ²⁷³ S. Drossaers, *Het archief van de Nassausche domeinraad*, 1948, dl. I, regestenlijst van oorkonden, dl. I, nr's. 147, 149, 161, 169, 174, 178, 179, 185, 233, 253, 254, 457, 458, 528, 529, 531, 532, 842 en 936; F. Cerutti, *Middeleeuwse rechtsbronnen van stad en heerlijkheid Breda*, 1972, dl. I, p. 108-115, 118-119, 123-125, 130-139, 157-158, 188-189, 221-228, 237-238.
- ²⁷⁴ S. Géniois, *Monuments Anciens*, inv. M.S. de la Trésorie de Hainaut, D.D. 40. S. 418.
- ²⁷⁵ Gabriel Wymans, *Inventaire analytique du chartrier de la trésorie des comtes de Hainaut*.
- ²⁷⁶ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 13 (25.05.1305).
- ²⁷⁷ P. Meilink, *Het archief van de abdij van Egmond*, 1951, st. 2, nr. 136.
- ²⁷⁸ J. Sernee, dr. S. Drossaers en jhr. mr. W. Feith, *De archieven van kloosters en andere stichtingen in Delfland*, 1920, p. 183-184, nrs. 3 en 6.
- ²⁷⁹ P. Meilink, *Het archief van de abdij van Egmond*, 1951, st. 2, nr. 155.
- ²⁸⁰ J. Kort, 'Repertorium op de grafelijke lenen in Kennemerland, 1203-1650', in: *Ons Voorgeslacht*, 1990, jrg. 45, nrs. 403-406, p. 93.
- ²⁸¹ J. Unger, *Regestenlijst voor Rotterdam en Schieland tot in 1425*, 1907, nr. 324.
- ²⁸² F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 257; dr. G. de Moor, *Verborg en geborgen*, 1994, p. 79 en 558.
- ²⁸³ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 257; N.A. 's-Gravenhage, archief van de graven van Holland, inv. nr's. 602, fol. 18.
- ²⁸⁴ Jhr. Th. van Rheineck Leyssius, 'Van Borselen', in: *De Nederlandsche leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 11-13, en dr. H.Obreen, 'Het geslacht Van Borselen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 58-59.
- ²⁸⁵ J. Kruisheer/E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, 2005, dl. IV-V, nr's. 2027, 2033, 2104, 2451, 2470, 2471, 2472, 2482, 2483, 2489, 2490, 2532, 2533, 2668, 2692, 2721, 2795, 2909, 2944, 2945, 3194, 3231, 3265, 3278, 3361, 3444, 3462, 3507, 3508, 3516 en 3517.
- ²⁸⁶ A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979, p. 14.
- ²⁸⁷ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 3444.
- ²⁸⁸ H. Obreen, 'Het geslacht van Borselen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1927, jrg. 45, kol. 298.
- ²⁸⁹ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2027.
- ²⁹⁰ A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979, p. 11.
- ²⁹¹ Idem, p. 12 en 14.
- ²⁹² J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2079.
- ²⁹³ A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979, p. 12.
- ²⁹⁴ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2945.
- ²⁹⁵ J. Zondervan, 'De vrouwen van Randerode en van Zandenburg, (Veere)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1993, jrg. 110, kol. 481.
- ²⁹⁶ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1743.
- ²⁹⁷ Idem, nr. 1768.
- ²⁹⁸ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2102.
- ²⁹⁹ Idem, nr. 2154.
- ³⁰⁰ Idem, nr. 2177.
- ³⁰¹ Idem, nr. 2237.

-
- ³⁰² Idem, nr. 2238.
³⁰³ Idem, nr. 2347.
³⁰⁴ Idem, nr. 2446.
³⁰⁵ Idem, nr. 2482.
³⁰⁶ Idem, nr. 2483.
³⁰⁷ Idem, nr. 2490.
³⁰⁸ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2545.
³⁰⁹ E. Dijkhof en J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. V, nr. 2692.
³¹⁰ Idem, dl. V, nr. 2795.
³¹¹ Idem, dl. V, nr. 2799.
³¹² P. Avonds en H. Brokken, *Heusden tussen Brabant en Holland, (1317-1351), Analyse van een grensconflict*, 1975, p. 18-29.
³¹³ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr's. 2480 en 2481.
³¹⁴ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 2005, dl. V, nr. 3090.
³¹⁵ P. Avonds en H. Brokken, *Heusden tussen Brabant en Holland, (1317-1351), Analyse van een grensconflict*, 1975, p. 14-16.
³¹⁶ P. Hoppenbrouwers, *Een middeleeuwe samenleving. Het land van Heusden (ca. 1360-ca. 1515)*, deel A, p. 4-5.
³¹⁷ G. v.d. Velden O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografiënreeks heemkundekring Onsenoort*, 1985, nr. 3, nr. 73.
³¹⁸ Idem, nr. 74.
³¹⁹ J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II, nr. 580.
³²⁰ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Friesland, 1753-1756*, dl. II, p. 192-193.
³²¹ J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II, nr. 865.
³²² L. Van den Bergh, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland, 1866-1873*, dl. II, nr. 899 (24.02.1295).
³²³ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Friesland, 1753-1756*, dl. II, p. 194.
³²⁴ H. Hamaker, *De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland*, 1879, dl. I, p. 165-167 en 198-199.
³²⁵ Idem, dl. I, p. 165-166 en 167 en 174.
³²⁶ J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II, nr. 580.
³²⁷ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1961, d.p., dl. II, p. 15.
³²⁸ J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II, nr. 580.
³²⁹ G. v.d. Velden O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografiënreeks heemkundekring Onsenoort*, 1985, nr. 3, nr. 83.
³³⁰ Idem, nr. 83.
³³¹ Idem, nr. 86.
³³² Idem, nr. 84.
³³³ Idem, nr. 103.
³³⁴ Idem, nr. 85.
³³⁵ Nationaal Archief 's-Gravenhage, archief Vilvoordse charters, nr. 7.2.
³³⁶ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Friesland, 1753-1756*, dl. II, p. 261-263.
³³⁷ J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II, nr. 583.
³³⁸ G. v.d. Velden O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografiënreeks heemkundekring Onsenoort*, 1985, nr. 3, nr. 97.
³³⁹ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Friesland, 1753-1756*, dl. II, p. 295.

Aanhangsels

Hoofdstuk IV: Vernoemingen.

Hoofdstuk IV: Aanhangsels Vernoemingen.

De vernoeming van adellijke kinderen in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 was - zoals blijkt uit de hieraan voorafgaande verhandeling - aan strenge regels gebonden. In de aanhangsels wordt de vernoemingssystematiek aan de hand van een ruim aantal voorbeelden aangetoond en begrijpelijk gemaakt. Voor de overzichtelijkheid en hanteerbaarheid van het geheel zijn in de tekst een aantal schema's en in een aparte map veel geneagrammen en kwartierstaten opgenomen. In de schema's worden de in de tekst besproken personen in beeld gebracht en in de kwartierstaten en geneagrammen worden gedeelten van veel families, patri- en matrilineair, in kaart gebracht. De veelheid aan data, personen, enz., vraagt hierom. In genoemde schema's komen een aantal adellijke families af en toe beperkt maar soms uitgebreid aan de orde. In de geneagrammen en kwartierstaten worden veel adellijke families in meerdere generaties, zowel patri- als matrilineair, zo volledig mogelijk gevolgd. In de laatste zeven geneagrammen wordt de onderlinge samenhang van de families Van Are, Van Randerode en Van Kuyc zichtbaar gemaakt. Bij de bestudering van de families in deze geneagrammen en kwartierstaten blijkt dat behalve vernoemingen, ook volgorden, getuigenissen en bewapeningen een onmiskenbare rol spelen. Deze ruime verzameling schema's, geneagrammen en kwartierstaten, geven een goed beeld van een ruim aantal adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en 1500. Uit de aard der zaak is het resultaat, afhankelijk van het data-aanbod en de inzetbaarheid van hulpmiddelen, meer of minder bevredigend. Er zijn schema's, kwartierstaten en geneagrammen, die met behulp van deze data en die hulpmiddelen heel goed uit de verf komen, maar ook andere waarbij/-mee dat niet het geval is.

Conventies.

De onderstaande conventies geven aan waarom de naam van een persoon of een familierelatie cursief is weergegeven, wanneer een persoon voor het eerst en voor het laatst wordt vermeld, waarom de naam van een persoon vet is gedrukt of onderstreept, wanneer een kwartierstaat patrilineair en/of patri- en matrilineair is georiënteerd, hoe de geneagrammen en kwartierstaten zijn genummerd en waarop deze zijn gebaseerd.

01. De cursief gedrukte namen in de tekst, de geneagrammen, de kwartierstaten en de appendices geven aan dat de voor- of toenaam van de betreffende persoon niet als zodanig in de betreffende bron voorkomt maar uit andere overwegingen, maar ook met behulp van rangorden, getuigenissen, benoemingen of bewapeningen aannemelijk is.
02. De cursief gedrukte familierelaties in de tekst en de geneagrammen geven aan de familierelatie van de betreffende persoon niet als zodanig in de betreffende bron voorkomt maar uit andere overwegingen aannemelijk is.
03. De jaartallen bij de personen in de tekst, de geneagrammen, de kwartierstaten en de appendices geven de jaartallen weer waarin deze personen voor het eerst en voor het laatst in de bronnen worden genoemd. Staat er een kruisje vóór het jaartal dat is de persoon in kwestie in dat jaar overleden, maar staat het kruisje achter het jaartal dat is de persoon in kwestie al (in dat jaar of eerder) overleden.

04. De personen met een vet geschreven naam zijn maagschapsleden maar ook medezegelaars of erfgenamen; de personen met een onderstreepte naam zijn oorkonders.
05. De geneagrammen zijn patrilineair georiënteerd en bestrijken meerdere generaties van één familie en de kwartierstaten zijn patri- en matrilineair georiënteerd en bestrijken verschillende generaties van meerdere families.
06. Het nummer achter het geneagram of de kwartierstaat verwijst naar de noot met de bronnen voor dat geneagram of die kwartierstaat.
07. Voor de leesbaarheid van de randschriften zijn punten tussen de woorden geplaatst en zijn geen < > maar [] haken gebruikt.

In drieënveertig Geneagrammen (patrilineair) en vierendertig Kwartierstaten (patri- en matrilineair) - het gevolg van een samenspel tussen bronnen en methodieken - wordt de samenhang van een aantal adellijke families, tussen 1250-1500, in de Nederlanden in beeld gebracht.

Eerst worden, als uitvalsbasis van het commentaar op de karaktermoord op Heinrich Müllers door prof dr. Friedrich von Klocke en de discussie over de gids- en erfnamen, een geneagram van de familie Van Volmestein en een overzicht van gidsnamen gepresenteerd (Geneagrammen Vernoeming 1 en 2).

01. Geneagram Van Volmestein (zie: Geneagrammen en Kwartierstaten, Deel I).
02. Gidsnamen (zie: Geneagrammen en Kwartierstaten, Deel I).

03. Kwartierstaat Van Amstel ¹.

Deze kwartierstaat van het Utrechtse geslacht Van Amstel betreft vier generaties vanaf 1235. Hierin worden Gijsbrecht van Amstel, heer van IJsselstein, (1279-†1343), en Bertha van Heukelom, (1304-†1322), zijn echtgenote, hun kinderen, ouders en grootouders in beeld gebracht. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt bemoeilijkt door het ontbreken van de echtgenote van Jan van Merlo, zoon van Gerard, de echtgenote van Herbaren van de Lede, zoon van Floris, alsmede de toenaam van de moeder en de grootvader van moederskant van Bertha van Heukelom.

De mannelijke en vrouwelijke vertegenwoordigers in de kwartierstaat zijn afwisselend naar vaders- en moederszijde vernoemd. Op 14 juni 1304² en op 30 juni 1304³ is er sprake van Arnold, Otto en Jan als oudste kinderen van Gijsbrecht van IJsselstein. Op 14 augustus 1311⁴ maken Gijsbrecht van IJsselstein en Bertha *van Heukelom*, zijn echtgenote, hun testament. Arnold, hun oudste zoon, en Otto, Herbaren, Jan, Willem, alsmede Agnes, hun kinderen, zijn hun erfgenamen. In een volgende oorkonde van 20 december 1318⁵ van Gijsbrecht van IJsselstein, ridder, zijn Jan, koster van Sint-Marie te Utrecht, Willem, domkanunnik te Utrecht, en Arnold, zijn zoons, medezegelaars, alsmede Otto en Herbaren, zijn overige zoons, medegetuigen. De conclusie ligt voor de hand, dat Otto en Herbaren hun jongere broers Jan en Willem, omdat zij geestelijken zijn, voor hebben moeten laten gaan. Opnieuw worden Gijsbrecht, heer van IJsselstein, ridder, alsmede Arnold, zijn oudste

zoon, Jan, kanunnik van Sint-Marie te Utrecht, Willem, domkanunnik te Utrecht, alsmede Otto en Herbaren, knapen, zijn zoons, in deze volgorde genoemd in een oorkonde van 17 oktober 1321⁶. Gijsbrecht van Amstel, heer van IJsselstein, Beatrix en Bertha van Heukelom, respectievelijk de vader, de grootmoeder van moederszijde en de moeder, worden dus niet vernoemd. In het testament van Gijsbrecht van IJsselstein en Bertha *van Heukelom* worden vijf zoons vermeld. Qua naamgeving wordt de derde zoon naar zijn vader vernoemd. Aan de rij kinderen kan dus tussen Otto en Herbaren van Amstel een zoon *Gijsbrecht*, vernoemd naar zijn vader, worden toegevoegd.

De kinderen van Gijsbrecht van Amstel en Bertha van Heukelom zijn:

01. Arnold van IJsselstein vernoemd naar Arnold van Amstel, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Otto van IJsselstein vernoemd naar Otto van Arkel, heer van Heukelom, zijn grootvader van moederszijde.
03. *Gijsbrecht van IJsselstein* mogelijk als derde zoon vernoemd naar zijn vader Gijsbrecht van Amstel, heer van IJsselstein.
04. Herbaren van IJsselstein vernoemd naar Herbaren van de Lede, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. Jan van IJsselstein vernoemd naar Jan van Merlo, zijn overgrootvader van vaderszijde.
06. Willem vermoedelijk vernoemd naar zijn onbekende betovergrootvader van moederszijde.
07. Agnes van IJsselstein, echtgenote van Hendrik, burggraaf van Montfoort, vernoemd naar Agnes van Merlo haar grootmoeder van vaderszijde.

04. Kwartierstaat Van Amstel 2⁷.

Deze kwartierstaat van het Utrechtse geslacht Van Amstel betreft vier generaties vanaf 1267. In deze staat worden Arnold van Amstel, heer van IJsselstein, (1304-†1363), en Maria van Avesnes, (1309-1344), zijn echtgenote, hun kinderen, ouders en grootouders in beeld gebracht. Arnold en Maria hebben in ieder geval drie kinderen. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt bemoeilijkt door het ontbreken van de moeder en de grootouders van moederskant van Maria.

In de oorkonde van 12 februari 1363⁸, het testament van Arnold van Amstel, heer van IJsselstein, is sprake van zijn dochters Van Egmond *Guyote*, Van Sars *Bertha*, Van Goor *Katharina*, non bij de Claren ten Bossche *Antonia*, Van Vianen *Beatrix*, Van Brederode *Bertha* en Maria van Goor. Dit zijn niet allemaal dochters van Arnold en Maria. De laatste vier zogenaamde dochters zijn in werkelijkheid kleindochters (22 Kwartierstaat Van Egmond). Zij zijn de dochters van Jan van Egmond en Guyote van IJsselstein. De Clarisse te 's-Hertogenbosch is Antonia van Egmond⁹. Kleindochter Beatrix, dochter van Jan van Egmond en Guyote van IJsselstein, is kort voor 24 april 1353¹⁰ gehuwd met Gijsbrecht van Beusichem, heer van Vianen en Goy. Kleindochter Bertha huwt omstreeks 13 december 1360¹¹ en circa 3 juni 1371¹², achtereenvolgens met Walraven van Brederode en Gerard van Culemborg. In beide huwelijksverdragen wordt zij respectievelijk de dochter van Egmond en de dochter van Guyote, vrouwe van IJsselstein, genoemd. Maria van Goor

is de dochter van Katharina van IJsselstein en Daniël van Horne, heer van Goor. Maria is waarschijnlijk, aangezien zij op 9 juni als '*Mariae de Goir, sororis nostrae*', in het necrologium van het adellijk stift Houthem-Sint-Gerlach¹³ wordt herdacht, na het overlijden van Daniël in het klooster ingetreden. Eén kind, met de naam *Maria*, is op geleide van de vernoemings-systematiek aan het kindertal toegevoegd.

De kinderen van Arnold van Amstel en Maria van Avesnes zijn:

01. Guyote, vrouwe van IJsselstein, vernoemd naar Gwijde van Avesnes, bisschop van Utrecht, haar grootvader van moederszijde.
02. Bertha van IJsselstein vernoemd naar Bertha van Heukelom, haar grootmoeder van vaderszijde.
03. *Maria van IJsselstein* mogelijk als derde dochter vernoemd naar Maria van Avesnes, haar moeder.
04. Katharina van IJsselstein, vrouwe van Goor, mogelijk vernoemd naar haar overgrootmoeder van moederszijde, de moeder van *Antonia N.*, de vermoedelijke maitresse van Gwijde van Avesnes, bisschop van Utrecht.

05. Kwartierstaat Arkel¹⁴.

De kwartierstaat van het Hollandse geslacht Van Arkel betreft vier generaties vanaf 1227. Hierin worden Arnold van Arkel, heer van Noordeloos, (1289-1312†), en Aleid de Cock, zijn echtgenote, hun kinderen, ouders en grootouders in beeld gebracht. Arnold en Aleid hebben vier kinderen. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt zeer bemoeilijkt door het ontbreken van de moeder en de grootouders van vaders- en moederskant van Aleid. Het is heel goed mogelijk, dat Elisabeth van Arkel, die naar haar grootmoeder van vaderszijde is genoemd een oudere zuster heeft gehad die naar de onbekende grootmoeder van moederszijde is vernoemd. Eén dochter, met een nog onbekende voornaam, is op geleide van de het afwisselen van de vernoeming naar vaders- en moederszijde aan het kindertal toegevoegd.

De kinderen van Arnold van Arkel en Aleid de Cock zijn:

01. Jan van Arkel, heer van Noordeloos, vernoemd naar Jan I, heer van Arkel, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Rudolf van Arkel vernoemd naar Rudolf de Cock, heer van Renoy, zijn grootvader van moederszijde.
03. Arnold van Arkel vernoemd naar zijn vader Arnold van Arkel, heer van Noordeloos.
04. *Dochter van Arkel* mogelijk als oudste dochter vermoemd naar haar grootmoeder van moederszijde.
05. Elisabeth van Arkel van Noordeloos mogelijk als tweede dochter vernoemd naar *Elisabeth* van Heusden, haar grootmoeder van vaderszijde.

06. Kwartierstaat¹⁵ Van Beusichem 1.

Deze kwartierstaat van het Gelderse geslacht Van Beusichem betreft vier generaties vanaf 1271. Hierin worden Hubrecht IV van Beusichem, heer van

Culemborg, (1307-†1347), en Jutta van de Lek, vrouwe van de Lek, (1347†), zijn echtgenote, hun kinderen (en echtgenoten), ouders en grootouders in beeld gebracht. Hubrecht en Jutta hebben zeven kinderen. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt bemoeilijkt door het feit dat de ouders van Hubrecht IV - Jan I van Beusichem, heer van Culemborg, (1301-1321), en Margaretha van Maurik, (†1306), diens eerste echtgenote - slechts één kind hebben nage-laten. Door dit gemis aan kinderen zijn Maria van Arkel, Jan's moeder, Gerard van Maurik, (1297-1299), Jan's schoonvader, en Mechteld van Lienden, Jan's schoonmoeder, Jan zelf en Margaretha, zijn echtgenote, niet vernoemd. Bij toepassing van de vernoemingssystematiek zal de volgende generatie teruggrijpen op deze niet-vernoemden. Hubrecht en Jutta zullen daar dus rekening mee hebben gehouden.

De kinderen van Hubrecht en Jutta zijn drie jongens en vier meisjes:

01. Jan II, heer van Culemborg, (1347-†1377), vernoemd naar zijn grootvader van vaderszijde.
02. Gerard, heer van Culemborg, (1363-†1394), vernoemd naar zijn overgrootvader van vaderszijde.
03. Peter van Culemborg, heer van Boxmeer, (1361-1388†), vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde.

De volgorde van de meisjes is Mechteld, Maria, Jutta en Henrica. Zij komen in deze volgorde voor in een oorkonde van 27 februari 1390¹⁶. Gerard, heer van Culemborg en de Lek, noemt in deze oorkonde de vrouwe van Montfoort, wijlen de vrouwe van de Vliet, de vrouwe van Mijnden en de vrouwe van Waardenburg, zijn zusters.

01. Mechteld van Culemborg, (1348-1390), gehuwd met Sweder II van Montfoort, (†1375), is mogelijk als oudste dochter vernoemd naar Mechteld van Lienden, haar overgrootmoeder van vaderszijde.
02. Maria van Culemborg, (1374-1390†), gehuwd met Gerard van Vliet, (†1365), is mogelijk als tweede dochter vernoemd naar Maria van Arkel, haar overgrootmoeder van vaderszijde.
03. Jutta van Culemborg, (ca. 1357-1390), de derde dochter gehuwd met Wouter van Mijnden, (1353-1425), is vernoemd naar Jutta van Wasse-naar, haar grootmoeder van moederszijde of naar haar Jutta, vrouwe van de Lek, haar moeder.
04. Henrica van Culemborg, (1390-1409), de vierde dochter gehuwd met Gerard de Cock, (1362-1399), is vernoemd naar Hendrik II, heer van de Lek, haar overgrootvader van moederszijde.

Op geleide van de vernoemingssystematiek zijn drie kinderen, *Margaretha, Hubrecht en een onbekende zoon of dochter van Culemborg*, aan de kindershare toegevoegd. De mix van de jongens en de meisjes in het gezin van Hubrecht en Jutta is, op basis van de vernoemingssystematiek, vermoedelijk als volgt.

01. Jan II, heer van Culemborg, (1347-†1377), vernoemd naar Jan I, heer van Culemborg, zijn grootvader van vaderszijde (Jans vader Hubrecht IV was al vernoemd naar vader Hubrecht III van Beusichem).
02. Mechteld van Culemborg, (1348-1390), gehuwd met Sweder II van Montfoort, (†1375), mogelijk vernoemd naar Mechteld van Lienden, haar overgrootmoeder van vaderszijde (verlate erfnaam: grootmoeder van Hubrecht van moederszijde).
03. Maria van Culemborg, (1374-1390†), gehuwd met Gerard van Vliet, (†1365), mogelijk vernoemd naar Maria van Arkel, haar overgrootmoeder van vaderszijde (verlate erfnaam: grootmoeder van Hubrecht van vaderszijde).
04. Gerard, heer van Culemborg, (1363-†1394), vernoemd naar Gerard van Maurik, zijn overgrootvader van vaderszijde (verlate erfnaam: grootvader van Hubrecht van moederszijde).
05. *Margaretha* van Culemborg, vernoemd naar Margaretha van Maurik, haar grootmoeder van vaderszijde.
06. Jutta van Culemborg, (ca. 1357-1390), gehuwd met Wouter van Mijnden, (1353-1425), als derde dochter vernoemd naar Jutta van de Lek, haar moeder.
07. *Hubrecht* van Culemborg als derde zoon vernoemd naar Hubrecht IV, heer van Culemborg, zijn vader.
08. Peter van Culemborg, heer van Boxmeer, (1361-1388†), vernoemd naar Peter van de Lek, zijn grootvader van moederszijde.
09. *Zoon of dochter* vernoemd naar een verwant van vaderszijde.
10. Henrica van Culemborg, (1390-1409), gehuwd Gerard de Cock, heer van Waardenburg, (1362-1399), vernoemd naar Hendrik II, heer van de Lek, haar overgrootvader van moederszijde.

De naam Hubrecht verdwijnt niet uit de nazaten van Hubrecht IV van Beusichem en Jutta van de Lek. Zo hebben Peter van Culemborg, (1361-1388†), en Johanna Boc van Meer, vrouwe van Boxmeer, (1361-1375), zijn echtgenote, één kind met de naam Hubrecht. Hij is vernoemd naar Hubrecht IV van Beusichem, zijn grootvader van vaderszijde. Henrica van Culemborg, (1349-1409), en Gerard II de Cock, heer van Waardenburg, (1362-1399), haar echtgenoot, hebben één kind met de naam Agnes. Zij is vernoemd naar Agnes, dochter van Sweder, (1333-1362), haar grootmoeder van vaderszijde (de moeder van Gerard II de Cock, heer van Waardenburg). Agnes de Cock van Waardenburg, (1385-1429), huwt Willem, heer van Broekhuizen, (1363-1415†). Zij krijgen tien kinderen, waaronder een zoon Hubrecht, (1405-1443), (8^e kind) (Geneagram Vernoeming 11).

07. Kwartierstaat Van Beusichem 2¹⁷.

Deze kwartierstaat van de Gelderse geslacht Van Beusichem betreft vier generaties vanaf 1301. Hierin worden Gerard van Beusichem, heer van Culemborg, (1363-†1394), en Bertha van Egmond, (1371-†1413), zijn vrouw, hun kinderen, ouders, grootouders en een aantal overgrootouders in beeld gebracht. Het grote voordeel van deze kwartierstaat is, dat de ouders en de grootouders van beide kanten bekend zijn. Dek¹⁸ geeft Gerard van Culemborg en Bertha van Egmond de volgende kinderen: Hubert (Hubrecht),

Jan, Sweder, Arend (Arnold), Peter, Gerard, Bertha, Jutta, Mechteld en Margaretha. De systematiek van vernoemingen volgend moeten hieraan vermoedelijk nog drie kinderen worden toegevoegd. Gerard van Culemborg en Bertha van Egmond hebben waarschijnlijk dertien kinderen. De meer waarschijnlijke volgorde, in afwijking van die van Dek, van deze kinderschaar is:

01. Hubrecht van Beusichem vernoemd naar Hubrecht IV van Beusichem, heer van Culemborg, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Jan van Beusichem vernoemd naar Jan, heer van Egmond, zijn grootvader van moederszijde.
03. Gerard vernoemd naar Gerard van Beusichem, heer van Culemborg, zijn vader.
04. *Wouter van Beusichem* mogelijk als vierde zoon vernoemd naar Wouter II, heer van Egmond, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. Peter van Beusichem vernoemd naar Peter, heer van de Lek, zijn overgrootvader van vaderszijde.
06. Arnold van Beusichem vernoemd naar Arnold van Amstel, heer van IJsselstein, zijn overgrootvader van moederszijde.
07. Sweder van Beusichem mogelijk vernoemd naar Sweder van Beusichem, maarschalk, (1248-1284), een verre verwant van vaderszijde.
08. *Guyote van Beusichem* mogelijk als oudste dochter vernoemd naar Guyote, vrouwe van IJsselstein, haar grootmoeder van moederszijde.
09. Jutta van Beusichem vernoemd naar Jutta van de Lek, haar grootmoeder van vaderszijde.
10. Bertha van Beusichem vernoemd naar Bertha van Egmond, haar moeder.
11. Margaretha van Beusichem vernoemd naar Margaretha van Maurik, haar overgrootmoeder van vaderszijde.
12. *Beatrix van Beusichem* mogelijk als vijfde dochter vernoemd naar Beatrix van de Doortoge, haar overgrootmoeder van moederszijde.
13. Mechteld van Beusichem vernoemd naar *Mechteld* van Lienden, haar betovergrootmoeder van vaderszijde.

08. Kwartierstaat Van Brederode 1¹⁹.

Deze kwartierstaat van het Hollandse geslacht Van Brederode telt vier generaties vanaf 1174. Hierin worden Floris I van Brederode, heer van de Doortoge, (1266-1293), en *Badelog* van Egmond, zijn echtgenote, hun kinderen, ouders en grootouders onvolledig in beeld gebracht. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt bemoeilijkt door het ontbreken van de naam en toenaam van de echtgenote van Willem I van Teylingen, de toenaam van de schoonmoeder van Dirk I van Brederode en de toenaam van de moeder van Gerard van Egmond. Dek geeft Floris I bij een onbekende echtgenote vijf kinderen Dirk, Jan, Floris, een onbekende dochter en Badelog. Hieraan kunnen op geleide van de vernoemingssystematiek vermoedelijk nog drie kinderen worden toegevoegd. Gerard, heer van Egmond, (1229-1242), en Beatrix van Haarlem, (1261), hebben volgens Dek twee kinderen, Willem en Sophia. Aangezien de echtgenote van Willem I, heer van Egmond, (1215-†1234), en de jongste dochter van Floris I van Brederode, heer van de

Doortoge, (1266-1293), Badelog heetten, kan de moeder van deze jongste dochter *Badelog* van Egmond zijn geweest. Zij is dan - nà Willem van Egmond, die vernoemd is naar Willem I van Egmond, zijn grootvader van vaderszijde, Sophia van Egmond, die vernoemd is naar *Sophia van Teylingen*, haar grootmoeder van moederszijde - naar Badelog, haar grootmoeder van vaderszijde vernoemd. Veelal worden via de voornamen van de grootouders, ouders en overgrootouders, de voornamen van de kinderen gevonden. Maar ook andersom kan via de voornaam van een kind - Badelog van Brederode - en de voornaam van een overgrootmoeder - Badelog - en de wetenschap dat Gerard, heer van Egmond, minimaal twee kinderen - Willem en Sophia - heeft gehad, de voornaam van de moeder, *Badelog* van Egmond, van dat kind worden gevonden.

De kinderen van Floris I van Brederode en *Badelog* van Egmond zijn:

01. Dirk van Brederode vernoemd naar Dirk I van Brederode, zijn grootvader van vaderszijde.
02. *Gerard van Brederode* mogelijk als tweede zoon vernoemd naar Gerard van Egmond, heer van Egmond, zijn grootvader van moederszijde.
03. Floris van Brederode vernoemd naar Floris I van Brederode, zijn vader.
04. *Willem van Brederode* mogelijk als vierde zoon vernoemd naar Willem I, heer van Egmond, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. Jan van Brederode vernoemd naar Jan I, heer van Heusden, zijn overgrootvader van vaderszijde.
06. *Beatrix van Brederode* mogelijk als oudste dochter vernoemd naar Beatrix van Haarlem, haar grootmoeder van moederszijde.
07. *Alverada van Brederode* mogelijk als tweede dochter vernoemd naar Alverada, haar grootmoeder van vaderszijde.
08. Badelog mogelijk als derde dochter vernoemd naar *Badelog* van Egmond, haar moeder.

Beatrix of *Alverada van Brederode* huwt met Floris van Wassenaar, heer van Duivenvoorde, (1282-†1301), zoon van Arnold van Duivenvoorde, (1248-1268). Het huwelijk van Floris is waarschijnlijk kinderloos gebleven, waardoor de vernoeming in de volgende generaties niet is te vervolgen.

09. Kwartierstaat Van Brederode ²⁰.

Deze kwartierstaat van het Hollandse geslacht Van Brederode telt vijf generaties vanaf 1268. Hierin worden Walraven I, heer van Brederode, (1396-†1417), en Johanna van Vianen, vrouwe van Ameide en Vianen, (1414-†1418), hun kinderen, ouders, grootouders en overgrootouders in beeld gebracht. Het opzetten van deze kwartierstaat is, door de aanwezigheid van de voornamen van een drietal kinderen, de grootouders, de ouders, de overgrootouders en zelfs het merendeel van de betovergrootouders, onverwacht lastig. De voorwaarden voor het huwelijk van Walraven I van Brederode en Johanna van Vianen worden gesloten op 11 augustus 1414. Walraven I van Brederode overlijdt op 1 december 1417 en Johanna van Vianen sterft op 18 april 1418 in het kraambed. Voor Johanna duurde dit huwelijk dus circa 45 maanden. Dek en Verhoog geven Walraven I van Brederode en Johanna van

Vianen drie kinderen Reinoud II, Gijsbrecht en Walravina. Hier kunnen op via de vernoemingssystematiek denkkelijk nog twee kinderen, Hendrik en Walraven, worden toegevoegd. Walravina het jongste kind werd volgens diezelfde systematiek naar haar kort daarvoor overleden broer vernoemd. Als dit alles op waarheid berust moet er toch minimaal van één tweeling sprake zijn geweest.

De kinderen van Walraven I van Brederode en Johanna van Vianen zijn:

01. Reinoud van Brederode vernoemd naar Reinoud I, heer van Brederode, zijn grootvader van vaderszijde.
02. *Hendrik van Brederode* mogelijk als tweede zoon vernoemd naar Hendrik, heer van Vianen, zijn grootvader van moederszijde.
03. *Walraven van Brederode* mogelijk als derde zoon vernoemd naar Walraven I van Brederode, zijn vader
04. Gijsbrecht van Brederode vernoemd naar Gijsbrecht, heer van Vianen en Goye, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. Walravina van Brederode mogelijk vernoemd naar Walraven I, heer van Brederode, haar vader.

De kinderen van Dirk III, heer van Brederode, (1328-†1377), en Beatrix van Valkenburg, (1340-†1354), zijn - volgens Dek en Verhoog - Reinoud, Walraven, Dirk en Willem. Tijdens het leven van Dirk, hun vader, worden Dirk in 1356 en 1357 en Reinoud, Willem en Walraven - altijd in deze volgorde - tussen 1364 en 1370 vermeld. De volgorde van de zoons is daardoor vermoedelijk Reinoud van Brederode, vernoemd naar Reinoud, heer van Valkenburg, zijn grootvader van moederszijde, Willem van Brederode naar Willem, heer van Brederode, zijn grootvader van vaderszijde, Dirk van Brederode naar Dirk III, heer van Brederode, zijn vader, en Walraven van Brederode naar Walraven, heer van Valkenburg, zijn overgrootvader van moederszijde. Ondanks het feit dat Dirk van Brederode als eerste van de vier broers wordt genoemd is toch gekozen voor de systematiek van de vernoeming waarbij Dirk als derde zoon naar Dirk III, zijn vader, is vernoemd. De volgorde van de vernoeming - het eerst naar de grootvader van vaderszijde en vervolgens naar de grootvader van moederszijde - is hier omgewisseld. Hier is vermoedelijk een verschil in status tussen de familie van de vader en die van de moeder in het spel. De vergelijking van de status van het geslacht van Valkenburg met die van Brederode kan in het voordeel van het geslacht van Valkenburg zijn uitgevallen.

Schema 20.

Brederode-Valkenburg

De kinderen van Reinoud I, heer van Brederode, (1354-†1390), en Johanna, vrouwe van Gennep, (1368-1364†), zijn volgens Dek Dirk, Jan, Walraven en Willem. Hieraan kan met behulp van de vernoemingssystematiek vermoedelijk nog een kind worden toegevoegd. De kinderen van Reinoud I, heer van Brederode, (1354-†1390), en Johanna, vrouwe van Gennep, (1368-†1413), zijn dan Dirk van Brederode, kloosterling, vernoemd naar Dirk III, heer van Brederode, zijn grootvader van vaderszijde, Jan, heer van Brederode, vernoemd naar Jan, heer van Gennep, zijn grootvader van moederszijde, *Reinoud van Brederode* vernoemd naar Reinoud I, heer van Brederode, zijn vader, Walraven, heer van Brederode vernoemd naar Walraven, heer van Valkenburg, zijn overgrootvader van vaders/moederszijde, en Willem van Brederode vernoemd naar Willem, heer van Brederode, zijn overgrootvader van vaderszijde. Dit gezin volgt de systematiek van de vernoeming.

Schema 21.

Brederode-Gennep.

Aan de kinderschaar van dit gezin is, op geleide van de vernoemingssystematiek, een zoon toegevoegd.

10. Kwartierstaat Van Broekhuizen 1²¹.

Deze kwartierstaat van het Limburgse geslacht Van Broekhuizen betreft zes generaties vanaf 1354. Gerard, heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg, (1427-1444), en Walravina van Brederode, (1418-1444), zijn echtgenote, hun kinderen (en kleinkinderen), ouders en grootouders, alsmede het merendeel van hun over- en betovergrootouders worden hierin in beeld gebracht. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt, door de beschikbaarheid van al deze gegevens, in geen enkel opzicht belemmerd. Deze overdaad aan gegevens is te danken aan het uitgebreide onderzoek naar deze familie door Marinus Flokstra. Gerard en Walravina hebben volgens Flokstra vijf kinderen Jan, Walraven, Reinier, Willem en Adriaan.

De kinderen van Gerard van Broekhuizen en Walravina van Brederode zijn:

01. Jan van Broekhuizen, heer Waardenburg, enz. vernoemd naar Jan van Broekhuizen, heer van Waardenburg, enz., zijn grootvader van vaderszijde.
02. Walraven van Broekhuizen, heer van Ammerzoden, vernoemd naar Walraven I, heer van Brederode, zijn grootvader van moederszijde.
03. *Gerard van Broekhuizen* mogelijk als derde zoon vernoemd naar Gerard van Broekhuizen, heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg, zijn vader.
04. Reinier van Broekhuizen vernoemd naar Reinoud I, heer van Brederode, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. Willem van Broekhuizen vernoemd naar Willem, heer van Broekhuizen, zijn overgrootvader van vaderszijde.
06. Adriaan vernoemd naar Adriana van Brakel, zijn grootmoeder van vaderszijde.

Aan de kinderschaar van dit gezin is, op geleide van de vernoemingssystematiek, een zoon toegevoegd.

De kinderen van Jan van Broekhuizen, (1445-1468), en Elisabeth van Haaften, (1468-†1504), zijn:

01. Walravina van Broekhuizen vernoemd naar Walravina van Brederode, haar grootmoeder van vaderszijde.
02. Gerard van Broekhuizen vernoemd naar Gerard, heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg, zijn grootvader van vaderszijde.

Bij dit gezin is het oudste kind, een dochter, vernoemd naar Walravina van Brederode, haar grootmoeder van vaderszijde. Hiermee is tevens Walraven, heer van Haaften en Herwijnen, haar grootvader van moederszijde, vernoemd. Het tweede kind, een zoon, werd daarom niet naar zijn grootvader van moederszijde, Walraven van Haaften, maar naar zijn grootvader van vaderszijde, Gerard van Broekhuizen, vernoemd.

De kinderen van Reinier van Broekhuizen, (1450-1496), en Ermgard van Groesbeek, (1460-1500), zijn.

01. Walravina van Broekhuizen vernoemd naar Walravina van Brederode, haar grootmoeder van vaderszijde.
02. *Hadewig van Broekhuizen* mogelijk als tweede dochter vernoemd naar Hadewich van Redinchaven, haar grootmoeder van moederszijde.
03. Ermgard van Broekhuizen vernoemd naar haar betovergrootmoeder van vaderszijde Ermgard van Groesbeek, haar moeder.

Aan de kinderschaar van dit gezin is, op geleide van de vernoemingssystematiek, een dochter toegevoegd. De overgrootmoeders Adriana van Brakel en Johanna van Vianen zijn voor zover bekend niet vernoemd.

11. Kwartierstaat Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg²².

Deze kwartierstaat en dit geneagram van het Limburgse geslacht Van Broekhuizen raakt acht generaties, waarvan vier matri- en vier patrilineair, vanaf 1319. Hierin worden Willem, heer van Broekhuizen, (1363-1415†), en Agnes de Cock, vrouwe van Waardenburg, (1385-1429), zijn echtgenote, en het leeuwendeel van hun voor- en nageslacht in beeld gebracht. De enige obstakel is het ontbreken van de grootmoeder van Jan van Broekhuizen, (1354-1380), en de ouders en grootouders van Elisabeth van Buderich, (1368), diens echtgenote. Een extra bemoeilijkende factor voor de vernoemingssystematiek is het feit, dat Jan en Elisabeth ogenschijnlijk slecht twee kinderen hebben nagelaten, Willem, heer van Broekhuizen, (1363-1415†), en Jan van Broekhuizen, heer van de hof Ter Binnen, (1394-1424). Omdat het eerste voorkomen van Willem en Jan ruim uit elkaar liggen zullen met hoge mate van waarschijnlijkheid in het tijdsbestek tussen deze beide jongens nog meer kinderen zijn geboren. Agnes de Cock van haar kant is ogenschijnlijk enig kind. Van haar mannelijke voorouders zijn voor zover wij kunnen nagaan Jan de Cock, (1327-1362†), grootvader van vaderszijde, Hubrecht IV van Culemborg, (1307-1347†), grootvader van moederszijde, en Gerard de Cock, (1362-1392), vader, niet vernoemd. Van haar vrouwelijke voorouders zijn Jutta van de Lek, (1347†), grootmoeder van moederszijde, en Henrica van Culemborg, (1390-1409), moeder, niet vernoemd. Indien nodig zullen Willem en Agnes met deze verlate erfnamen rekening hebben gehouden en deze niet vernoemde voorouders voorrang hebben verleend. In totaal zijn er 3 onbekende en 3 bekende mogelijk verlate erfnamen aan de kant van Van Broekhuizen en 6 bekende mogelijk verlate erfnamen aan de kant van De Cock. Het is natuurlijk heel goed mogelijk dat Jan van Broekhuizen en Elisabeth van Buderich, aan de ene kant, en Gerard de Cock en Henrica van Culemborg, aan de andere kant, nog meer kinderen hebben nagelaten. Deze kinderen zullen dan volgens de gebruikelijke erfnamen - dat zijn dan geen verlate erfnamen - zijn vernoemd. Deze kinderen komen niet uit de bronnen naar voren of zijn op jonge leeftijd overleden. Willem en Agnes hebben negen kinderen Elisabeth, Gerarda, Jan, Henrica, Willem, Jan, Hubrecht, Sweder en Alard. Aan deze kinderschaar kan, op basis van één bron, nog een dochter - Agnes, non te Mariaweide - worden toegevoegd. Bekijken wij deze kinder-

schaar dan is er, aangezien de jongste drie zoons - Hubrecht, Sweder en Alard - naar hun moederskant worden vernoemd, nog ruimte voor kinderen die naar hun vaderskant kunnen worden vernoemd. Het magescheid van 22 juli 1415 (Getuigenissen, aanhangsel IIg. Magescheid) tussen Agnes, weduwe van Willem, enerzijds, en Jan, haar oudste zoon, en Willem, Jan, Henrica, Hubrecht, Sweder, Alard (nog minderjarig) en haar overige kinderen, anderzijds, geeft de volgorde van de jongens van Willem en Agnes. In het magescheid ontbreken Elisabeth, abdis te Gravendaal, en Agnes, non te Maria-weide, eveneens kinderen van Willem en Agnes, die waarschijnlijk bij hun intrede in het klooster zijn uitgeboedeld. Bovendien wordt in deze reeks kinderen Gerarda, in tegenstelling tot Willem van Kessel, haar echtgenoot, gemist. Willem van Kessel krijgt, overeenkomstig zijn huwelijksvoorwaarden, een erfelijke jaarrente van 50 oude schilden, gevestigd op de heerlijkheid Waardenburg, van Jan van Broekhuizen, zijn neef.

De kinderen Willem van Broekhuizen en Agnes de Cock van Waardenburg zijn:

01. Elisabeth van Broekhuizen, oudste dochter, vernoemd naar Elisabeth van Buderich, haar grootmoeder van vaderszijde.
02. Gerarda van Broekhuizen naar Gerard de Cock van Waardenburg, haar grootvader van moederszijde vernoemd.
03. Jan van Broekhuizen, oudste zoon, vernoemd naar Jan van Broekhuizen, zijn grootvader van vaderszijde.
04. Henrica van Broekhuizen vernoemd naar Henrica van Culemborg, haar grootmoeder van moederszijde.
05. Willem van Broekhuizen, de vermoede derde zoon, naar Willem, heer van Broekhuizen, zijn vader, vernoemd.
06. Agnes van Broekhuizen, de vermoede derde dochter, vernoemd naar Agnes de Cock van Waardenburg, haar moeder.
07. Jan van Broekhuizen vernoemd naar Jan van Broekhuizen, zijn overgrootvader van vaderszijde.
08. Hubrecht van Broekhuizen vernoemd naar Hubrecht van Culemborg, zijn overgrootvader van moederszijde.
09. Sweder van Broekhuizen vernoemd naar Sweder N., zijn vermoedelijke betovergrootvader van moederszijde.
10. Alard van Broekhuizen vernoemd naar Alard III, heer van Buren, zijn betbetovergrootvader van moederszijde.

Het is opvallend dat in dit gezin toch nauwlettend de vernoemingssystematiek wordt gevolgd. Kennelijk heeft de vorige generatie, die van Jan van Broekhuizen en Elisabeth van Buderich, alsmede die van Gerard de Cock en Henrica van Culemborg, meer erfnamen verbruikt dan verwacht.

Gerarda verbruikt een mannelijke erfnaam waardoor Willem, haar broer, in feite de tweede zoon, de derde zoon wordt en naar Willem, zijn vader, wordt vernoemd en Agnes, haar zus, in feite de vierde dochter, de derde dochter wordt en naar Agnes, haar moeder, wordt vernoemd. Agnes en Willem worden op 15 november 1385²³ voor het eerst samen vermeld. Hij wordt het laatst vermeld op 17 maart 1412²⁴ en zij op 8 maart 1429²⁵. Een huwelijk dus van minimaal 27 jaar. Tussen Jan, vernoemd naar Jan, zijn

grootvader van vaderszijde, en Alard, vernoemd naar zijn betbetovergrootvader van moederszijde is, in verband met de afwisseling van de vernoeming naar vaders- en moederszijde, vermoedelijk nog ruimte voor twee kinderen vernoemd naar Sophia van Loe, alsmede de vader of moeder van Elisabeth van Buderich, hun overgrootmoeders/-vader.

12. Kwartierstaat Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg A.

Op 15 augustus 1397 meldt Willem van Gulik, hertog van Gelre en Gulik, graaf van Zutphen, dat hij Gerard *de Cock*, heer van Waardenburg, met het huis te Waardenburg met alle toebehoren heeft beleend. Tevens wordt gemeld dat Jan van Waardenburg, oudste zoon van heer Willem van Broekhuizen en vrouwe Agnes, diens echtgenote, dochter van genoemde Gerard, het wapen van Waardenburg zal aannemen en dat Jan met eerdergenoemde goederen, behalve de lijftocht van Henrica van Culemborg, vrouwe van Waardenburg, zijn grootmoeder van moederskant, zal worden beleend. Jan van Broekhuizen valt met Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg een rijke erfenis ten deel. Daarenboven is Adriana van Brakel, zijn echtgenote, de erfdochter van Brakel en Willigen. Jan van Broekhuizen, (1397-1441), en Adriana van Brakel, (1407-1441), hebben waarschijnlijk vier kinderen, namelijk Gerard, heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg, (1427-1444), hun oudste zoon, Eustachius, heer van Brakel, (1434-1465), hun jongste zoon, alsmede Henrica, (1435-1457), en Agnes, (1441-1443), hun dochters, nage-laten. Op de vernoemingen in dit gezin is geen peil te trekken. Wordt onderstaand geneagram bekeken en wordt daar de vernoemingssystematiek op toegepast dan ontstaat een volledig ander beeld.

Schema 22.

Broekhuizen-Brakel.

Is dat beeld juist?

De kinderen van Jan van Broekhuizen, (1397-1441), en Adriana van Brakel, (1407-1441), zouden volgens het geneagram en de vernoemingssystematiek zijn *Willem van Broekhuizen* vernoemd naar Willem van Broekhuizen, zijn grootvader van vaderszijde, Eustachius van Broekhuizen vernoemd naar Eustachius van Brakel, zijn grootvader van moederszijde, vervolgens *Jan van*

Broekhuizen vernoemd naar Jan van Broekhuizen, zijn vader, *Otto van Broekhuizen* vernoemd naar Otto van Asperen van Vuren, zijn overgrootvader van moederszijde, Gerard van Broekhuizen vernoemd naar Gerard de Cock van Waardenburg, zijn overgrootvader van vaderszijde, *Katharina van Broekhuizen* vernoemd naar Katharina van Asperen van Vuren, haar grootmoeder van moederszijde, Agnes van Broekhuizen vernoemd naar Agnes de Cock van Waardenburg, haar grootmoeder van vaderszijde, *Adriana van Broekhuizen* vernoemd naar Adriana van Brakel, haar moeder, en Henrica van Broekhuizen vernoemd naar Henrica van Culemborg, haar overgrootmoeder van vaderszijde.

Om verschillende redenen kan dit beeld niet in overeenstemming zijn met de werkelijkheid. Ten eerste meldt de Waardenburgse kroniekschrijver, dat *Dese voirsseide Johan van Werdenberch had te wive joffrouw Ariaen, here Steeskens oudste erfdochter van Brakel ende had dair mede die borch ende heerlicheit tot Brakel ende Willigen bi Scoenhoven, daer Johan bij kreech Gerit van Werdenberch, Steesken van Werdenburch, joffrouw Henric Gosen Stecken wijf inden lande van Cleve ende joffrouw Agnes Frederics wijf van Rutenberch int sticht van Utrecht, daer nae nam sij Johan van Bellinchoven inden lande van Cleve*. De kroniek geeft hiermee het aantal kinderen en de volgorde van die kinderen in het gezin weer. Daarbij is Gerard - aangezien hij de heerlijkheden Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg (de goederen van zijn vader), en Eustachius de heerlijkheid Brakel en Willigen (de goederen van zijn moeder) erft - zeker de oudste van de twee. Iets dergelijks komt naar voren bij Henrica en Agnes. Henrica is waarschijnlijk ouder dan Agnes, immers Henrica huwt reeds in 1435 en Agnes eerst in 1443 (aangenomen dat dit haar eerste huwelijk is). Ten tweede speelt de verdeling van de goederen van wijlen Jan van Broekhuizen, heer van Loe, enz., (1405-1451), op 11 december 1451 hierbij ook een rol. Als rechthebbenden op deze goederen van Jan voornoemd worden Anna van Broekhuizen van de Straten, (1437-1468), diens weduwe, Godart van Harff, (zwager van Anna), Adriaan van Broekhuizen, Eustachius van Broekhuizen, Gooswijn Stecke, Frederik van Rutenberg, Willem van Kessel (zwager van Anna), Willem, Gerard en Jan van Broekhuizen, broers, alsmede Agnes en Margaretha van Broekhuizen opgevoerd. Deze volgorde van de rechthebbenden is een redelijk mooi voorbeeld van de rangorde binnen de familie Van Broekhuizen. De verwantschap van deze erfgenamen wordt in het Geneagram Vernoeming 12A/B/C/D inzichtelijk gemaakt. Wordt dit geneagram bekeken dan blijkt, dat de plaats in de generatie en de hoogte van de generatie vrijwel steeds wordt geëerbiedigd. Het is echter vreemd, dat Eustachius van Broekhuizen, Gooswijn Stecke en Frederik van Rutenberg voorrang moeten verlenen aan Adriaan van Broekhuizen. De eersten zijn kinderen c.q. schoonkinderen van Jan van Broekhuizen en Adriana van Brakel, echtelieden, en de laatste is een zoon van Hubrecht van Broekhuizen en Machteld van Brempt, echtelieden, de jongere broer van Jan van Broekhuizen, heer van Loe, enz. Aangenomen wordt dat Gerard, Eustachius, Henrica en Agnes, in deze volgorde de kinderen van Jan, heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg, en Adriana, vrouwe van Brakel en Willigen, zijn. Inmiddels is nog maar sprake van drie van de vier kinderen, een kind en twee schoonzonen, van Jan van Broekhuizen en Adriana van Brakel. Hun oudste zoon, te weten Gerard van Broekhuizen, heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg, die

voorkomt van 1427 tot 1444, is vermoedelijk al overleden. Waarom Jan, heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg, hun oudste kleinzoon, die voorkomt van 1445 tot 1468, dan niet in de schoenen van zijn vader treedt blijft onduidelijk. Overigens heeft deze Jan wel, volgens het testament van Jan van Broekhuizen, heer van Loe, enz., het hofmaarschalkambt van Gelre en 250 malder rogge op de heerlijkheid Broekhuizen geërfd. De eerste opwellende gedachte was, dat Adriaan van Broekhuizen, (1443-1484), een zoon van Hubrecht van Broekhuizen, voogd zou zijn over de kinderen van Jan van Broekhuizen en Adriana van Brakel. Dit is echter niet het geval. Jan van Broekhuizen, de oudste zoon van Jan en Adriana, komt reeds in 1445 als heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg voor. Ten derde zijn er slechts vier kinderen uit de bronnen bekend zijn.

De vernoeming van de kinderen van Jan van Broekhuizen en Adriana van Brakel is dus niet volgens de gebruikelijke vernoemingssystematiek verlopen. Waarschijnlijk is, in verband met de macht aan goederen en geld van de familie De Cock van Waardenburg, gekozen voor een vernoeming naar Gerard de Cock van Waardenburg en Henrica van Culemborg, de laatste heer en vrouwe van Waardenburg uit het geslacht De Cock. Zo zal Gerard, oudste zoon naar Gerard de Cock van Waardenburg, zijn overgrootvader van vaderszijde, Eustachius, tweede zoon, naar Eustachius, zijn grootvader van moederszijde, Henrica naar Henrica van Culemborg, haar overgrootmoeder van vaderszijde, en Agnes naar Agnes de Cock van Waardenburg, haar grootmoeder van vaderszijde zijn vernoemd. Misschien moet dan tussen Henrica en Agnes, in verband met de afwisseling vaders- en moederszijde en de tijd tussen het huwelijk van Henrica (1435) en dat van Agnes (1443), nog een plaats voor een dochter *Katharina*, vernoemd naar Katharina van Asperen van Vuren, haar grootmoeder van moederszijde, worden ingeruimd (zie ook Getuigenissen II.5. testamenten).

De kinderen van Gerard van Broekhuizen, (1427-1444), en Walravina van Brederode, (1418-1444), zijn:

01. Jan van Broekhuizen vernoemd naar Jan van Broekhuizen, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Walraven van Broekhuizen vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde Walraven, heer van Brederode,.
03. *Gerard van Broekhuizen* mogelijk als derde zoon vernoemd naar Gerard van Broekhuizen, zijn vader.
04. Reinier van Broekhuizen vernoemd naar Reinoud van Brederode, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. Willem van Broekhuizen vernoemd naar Willem van Broekhuizen, zijn overgrootvader van vaderszijde.
06. *Eustachius van Broekhuizen* mogelijk als zesde zoon vernoemd naar Eustachius van Brakel, zijn overgrootvader van moederszijde.
07. Adriaan van Broekhuizen vernoemd naar Adriana van Brakel, zijn grootmoeder van vaderszijde.

De kinderen van Eustachius van Broekhuizen, (1434-1465), en Geertruida van Zevenbergen, (1443-1478), zijn:

01. Jan van Broekhuizen, heer van Brakel, vernoemd naar Jan, heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Arnold van Broekhuizen, heer van Brakel, vernoemd naar Arend van Zevenbergen, heer van Heesbeen, zijn grootvader van moederszijde.
03. *Eustachius van Broekhuizen* mogelijk als derde zoon vernoemd naar Eustachius van Broekhuizen, zijn vader.
04. Hendrik van Broekhuizen, broeder Duitse Orde, vernoemd naar Hendrik van Rotselaar, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. *Willem van Broekhuizen* mogelijk als vijfde zoon vernoemd naar Willem van Broekhuizen, zijn overgrootvader van vaderszijde.
06. Gerard van Broekhuizen vernoemd naar zijn betovergrootvader van vaderszijde Gerard de Cock van Waardenburg.
07. Adriaan van Broekhuizen vernoemd naar Adriana van Brakel, zijn grootmoeder van vaderszijde.
08. Maria van Broekhuizen vernoemd naar Maria van Rotselaar, haar grootmoeder van moederszijde.
09. *Geertruida van Broekhuizen* mogelijk als (derde) dochter vernoemd naar Geertruida van Zevenbergen, haar moeder (Adriana van Brakel en Maria van Rotselaar, de beide grootmoeders, zijn reeds vernoemd).
10. Agnes van Broekhuizen vernoemd naar Agnes de Cock van Waardenburg, haar overgrootmoeder van vaderszijde.

Flokstra geeft Eustachius van Broekhuizen, (1434-1465), en Geertruida van Zevenbergen, (1443-1478), de navolgende kinderen Jan, Arnold, Gerard, Hendrik, Adriaan, Agnes en Maria. Hij heeft dus minder kinderen en soms is de volgorde anders.

13. Kwartierstaat Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg B.

De kinderen Hubrecht van Broekhuizen, (1405-1443), en Mechteld van Brempt, (1405-1424), zijn:

01. Willem van Broekhuizen vernoemd naar Willem, heer van Broekhuizen, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Adriaan van Broekhuizen vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde.

Flokstra geeft Hubrecht van Broekhuizen, (1405-1443) en Mechteld van Brempt, (1405-1424), hetzelfde aantal kinderen maar in een andere volgorde.

Adriana van Broekhuizen, (1476-1524), dochter van Adriaan van Broekhuizen, heer van Geijsteren, (1443-1484), en Margaretha van Arnhem, (1432-1506), dochter van Dirk en Jutta van Leembeek, is vernoemd naar Adriaan van Broekhuizen, (1443-1484), haar vader. Op geleide van de vernoemings-systematiek zal zij twee oudere zussen, te weten *Mechteld* vernoemd naar Mechteld van Brempt, haar grootmoeder van vaderszijde, en *Jutta* vernoemd naar Jutta van Leembeek, haar grootmoeder van moederszijde, hebben gehad.

14. Kwartierstaat Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg C.

De kinderen van Sweder van Broekhuizen, (1410-1437), en Heilwig van Betgenhusen, (1410), zijn:

01. Willem van Broekhuizen vernoemd naar Willem van Broekhuizen, zijn grootvader van vaderszijde.
02. *N. van Broekhuizen* mogelijk als tweede zoon vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde.
03. *Sweder van Broekhuizen* mogelijk als derde zoon vernoemd naar Sweder van Broekhuizen, zijn vader.
04. Gerard van Broekhuizen vernoemd naar Gerard de Cock, heer van Waardenburg, zijn overgrootvader van grootmoederszijde.
05. Jan van Broekhuizen vernoemd naar Jan van Broekhuizen zijn overgrootvader van vaderszijde.

Flokstra geeft aan Sweder van Broekhuizen, (1410-1437), en Heilwig van Betgenhusen, (1410), drie kinderen: Willem, Gerard en Jan.

De kinderen van Gerard van Broekhuizen, (1442-1488) en Katharina van Tytz, (1460), zijn:

01. Sweder van Broekhuizen vernoemd naar Sweder van Broekhuizen, zijn grootvader van vaderszijde
02. Cornelis van Broekhuizen mogelijk vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde.
03. Heilwig van Broekhuizen vernoemd naar Heilwig van Betgenhusen, haar grootmoeder van vaderszijde.

Flokstra geeft Gerard van Broekhuizen, (1442-1488) en Katharina van Tytz, (1460), eveneens drie kinderen maar in een andere volgorde: Heilwig, Sweder en Cornelis.

De kinderen van Jan van Broekhuizen, (1449-1491), en Johanna van Derde, (1468), zijn:

01. Agnes van Broekhuizen vernoemd naar Agnes de Cock van Waardenburg, haar overgrootmoeder van vaderszijde.

Vermoedelijk zijn hier nog drie dochters aan voorafgegaan, respectievelijk *Heilwig* vernoemd naar Heilwig van Betgenhusen, haar grootmoeder van vaderszijde, *een onbekende dochter* vernoemd naar haar grootmoeder van moederszijde, en *Johanna* vernoemd naar Johanna van Derde, haar moeder.

Flokstra kent slechts één dochter van Jan van Broekhuizen, (1449-1491), en Johanna van Derde, (1468) Agnes.

15. Kwartierstaat Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg D.

De kinderen van Alard van Broekhuizen, (1415-1448), en Maria van Daert, (1451-1482), zijn:

01. Agnes van Broekhuizen, vernoemd naar Agnes de Cock van Waardenburg, haar grootmoeder van vaderszijde.
02. Margaretha van Broekhuizen mogelijk vernoemd naar haar onbekende grootmoeder van moederszijde.

Flokstra kent eveneens twee dochters van Alard van Broekhuizen, (1415-1448), en Maria van Daert, (1451-1482), Agnes en Margaretha.

16. Kwartierstaat + 16.1 Geneagram Van Bronkhorst²⁶.

De kwartierstaat en het geneagram van het Gelderse/Belgisch-Limburgse (Loon) geslacht Van Bronkhorst betreft vier en zes generaties vanaf 1191/1195. In deze bescheiden worden Willem, heer van Bronkhorst, (1314-†1328), en Johanna, vrouwe van Batenburg, (1318-1351), zijn echtgenote, hun kinderen, ouders, grootouders en een groot gedeelte van hun overgrootouders in beeld gebracht. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt slechts bemoeilijkt door het ontbreken van de moeders van Gerard van Batenburg en Jan van Kuyc. Willem en Johanna hebben waarschijnlijk vier kinderen. Aan dit kindertal is slechts één kind op geleide van de vernoemingssystematiek toegevoegd.

01. Gijsbrecht, heer van Batenburg en Bronkhorst, vernoemd naar Gijsbrecht, heer van Bronkhorst en Rekem, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Dirk van Bronkhorst vernoemd naar Dirk, heer van Batenburg, zijn grootvader van moederszijde.
03. *Willem van Bronkhorst* mogelijk derde zoon vernoemd naar Willem, heer van Bronkhorst, zijn vader.
04. Boudewijn van Bronkhorst vernoemd naar Boudewijn, heer van Steinfurt zijn overgrootvader van vaderszijde.

Gezien de verstoring van de vernoemingssystematiek door Boudewijn van Bronkhorst moet er misschien ook nog een plaats worden ingeruimd voor een zoon *Gerard van Bronkhorst*, vermoemd naar Gerard van Batenburg, zijn eerste overgrootvader van moederszijde of een zoon *Jan van Bronkhorst*, vernoemd naar Jan van Kuyc, zijn tweede overgrootvader van moederszijde.

17. Kwartierstaat De Cock van Isendoorn 1.

Deze kwartierstaat van het Gelderse geslacht De Cock van Isendoorn betreft ruim vier generaties vanaf 1265. Hierin worden Willem II de Cock, heer van IJendoorn, (1318-1359), en Arnolda van Keppel, (1330-1396†), zijn echtgenote, hun kinderen, ouders, grootouders en hun gedeeltelijk bekende overgrootouders in beeld gebracht. Willem II en Arnolda hebben waarschijnlijk twaalf kinderen. Drie kinderen zijn op geleide van de vernoemingssystematiek aan het kindertal toegevoegd. Het opzetten van deze kwartierstaat

wordt bemoeilijkt door het ontbreken van de echtgenote van Rudolf I de Cock, Herbaren van Arkel en Wouter van Keppel. Ook de grootmoeders van Willem II en Arnolda zijn gebrekkig overgeleverd.

De kinderen van Willem II de Cock van Isendoorn en Arnolda van Keppel zijn:

01. Willem de Cock van Isendoorn vernoemd naar Willem I de Cock van Isendoorn, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Wouter de Cock van Isendoorn vernoemd naar Wouter, heer van Keppel, zijn grootvader van moederszijde.
03. Rudolf de Cock van Isendoorn, proost Sint-Pieter te Utrecht, vernoemd naar Rudolf II de Cock, zijn overgrootvader van vaderszijde.
04. *Dirk de Cock van Isendoorn* als vierde zoon vernoemd naar Dirk, heer van Keppel, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. Otto de Cock van Isendoorn vernoemd naar Otto I van Arkel, heer van Heukelom, zijn overgrootvader van vaderszijde.
06. *Arnold de Cock van Isendoorn* als zesde zoon vernoemd naar Arnold van Heusden van de Sluis, zijn overgrootvader van moederszijde.
07. Herbaren de Cock van Isendoorn vernoemd naar Herbaren van Arkel de vader van Otto I van Arkel, heer van Heukelom, zijn betovergrootvader van vaderszijde.
08. Alard de Cock van Isendoorn mogelijk vernoemd naar Alard IV, heer van Buren, zijn achterneef (zie onder).
09. Jutta de Cock van Isendoorn vernoemd naar Jutta van Heusden van de Sluis, haar grootmoeder van moederszijde.
10. Mabelia de Cock van Isendoorn vernoemd naar Mabelia van Heukelom, haar grootmoeder van vaderszijde.
11. *Arnolda de Cock van Isendoorn* als derde dochter vernoemd naar haar moeder Arnolda van Keppel.
12. Aleid de Cock van Isendoorn vernoemd naar haar overgrootmoeder van vaderszijde, mogelijk Aleid van Kuyc.

Schema 23.

18. Kwartierstaat De Cock van Isendoorn 2.

Deze kwartierstaat van het Gelderse geslacht De Cock van Isendoorn betreft ruim vier generaties vanaf 1397. Hierin worden Ernst de Cock van Isendoorn, heer van Sterkenburg, (1482-1539†), en Oda van Mijnden, (1499-†1517), zijn echtgenote, hun kinderen en hun overige verwanten grotendeels in beeld gebracht. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt nauwelijks bemoeilijkt, omdat alle verwanten - met uitzondering van de ouders van Gloria van Akersloot, de moeder van Gijsbrecht van Sterkenburg en de moeder van Johanna van IJsselstein - bekend zijn. Door deze gelukkige omstandigheid kunnen op geleide van de vernoemingssystematiek vijf onbekende kinderen aan de zeven bekende kinderen van Ernst en Oda worden toegevoegd.

De kinderen van Ernst de Cock van Isendoorn en Oda van Mijnden zijn:

01. *Wouter de Cock van Isendoorn* mogelijk als oudste zoon vernoemd naar Wouter de Cock van Isendoorn, zijn grootvader van vaderszijde.
02. *Anton de Cock van Isendoorn* vernoemd naar Anton van Mijnden, zijn grootvader van moederszijde.
03. *Ernst de Cock van Isendoorn* mogelijk als derde zoon vernoemd naar Ernst de Cock van Isendoorn, zijn vader.
04. *Amelis de Cock van Isendoorn* mogelijk als vierde zoon vernoemd naar Amelis, heer van Mijnden en Kronenburg, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. *Willem de Cock van Isendoorn* vernoemd naar Willem de Cock van Isendoorn, zijn overgrootvader van vaderszijde.
06. *Jacob de Cock van Isendoorn* mogelijk als zesde zoon vernoemd naar Jacob van Zuylen van Nijeveld, zijn overgrootvader van moederszijde.

07. Gijsbrecht de Cock van Isendoorn vernoemd naar Gijsbrecht, heer van Sterkenburg, zijn overgrootvader van vaderszijde.
 08. *Elisabeth de Cock van Isendoorn* mogelijk als oudste dochter vernoemd naar Elisabeth van Zuylen van Nijeveld, haar grootmoeder van moederszijde.
 09. Katharina De Cock van Isendoorn vernoemd naar Katharina, vrouwe van Sterkenburg, haar grootmoeder van vaderszijde.
 10. Oda de Cock van Isendoorn vernoemd naar Oda van Mijnden, haar moeder.
 11. Adriana de Cock van Isendoorn vernoemd naar Adriana van Brakel, haar overgrootmoeder van vaderszijde.
 12. Johanna de Cock van Isendoorn vernoemd naar Johanna van IJsselstein, haar overgrootmoeder van moederszijde.
19. Kwartierstaat De Cock van Neerijnen.

De kwartierstaat van het Gelderse geslacht De Cock van Neerijnen betreft vijf generaties vanaf 1265. Hierin worden Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, (1337-1362), en Goede uten Ham, (1363-1386), zijn tweede echtgenote, hun kinderen en hun overige slecht overgeleverde verwanten in beeld gebracht. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt vooral bemoeilijkt door het ontbreken van de ouders en de grootouders van Petronella, de *voornaam* van de grootmoeder en overgrootmoeder van vaderszijde van Gijsbrecht en de voor- en toenaam van de grootmoeder van Goede uten Ham. Ook de echtgenoten Loef uten Ham en Dirk Grauwert, zijn nog niet gevonden. Dankzij de oorkonde van 19 augustus 1367²⁷, waarin Willem, Frederik, Gijsbrecht, Dirk, Rudolf, Christina, Elisabeth en Bertha kinderen van Gijsbrecht de Cock van Neerijnen en Goede uten Ham worden genoemd, alsmede de kwartierstaat waarin de ouders en een deel van de grootouders worden genoemd, kan de kinderschaar van de bekende kinderen op geleide van het vernoemingssysteem met de onbekende kinderen worden uitgebreid.

De kinderen van Gijsbrecht de Cock van Neerijnen alsmede Petronella N. en Goede uten Ham, zijn met een slag om de arm:

Eerste huwelijk:

01. Petronella vernoemd naar Petronella N., haar grootmoeder vaderszijde.

Tweede huwelijk:

01. Willem de Cock van Neerijnen vernoemd naar Willem de Cock van Neerijnen, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Frederik de Cock van Neerijnen vernoemd naar Frederik uten Ham, zijn grootvader van moederszijde.
03. Gijsbrecht de Cock van Neerijnen vernoemd naar Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, zijn vader.
04. *Peter de Cock van Neerijnen* vernoemd naar Peter Grauwert, zijn overgrootvader van moederszijde.

05. *Zoon* vermoedelijk vernoemd naar onbekende overgrootvader van vaderszijde
06. Dirk de Cock van Neerijnen vernoemd naar Dirk Grauwert, zijn betovergrootvader van moederszijde.
07. Rudolf de Cock van Neerijnen vernoemd naar Rudolf I de Cock, zijn betovergrootvader van vaderszijde.
08. Christina de Cock van Neerijnen vernoemd naar Christina Grauwert, haar grootmoeder van moederszijde.
09. Elisabeth de Cock van Neerijnen mogelijk vernoemd naar *Elisabeth*, haar overgrootmoeder vaderszijde, moeder van Willem de Cock van Neerijnen, (1301-1341†), of moeder van Petronella, (1341†).
10. *Goede de Cock van Neerijnen* mogelijk als derde dochter vernoemd naar Goede uten Ham, haar moeder.
11. *Dochter* vermoedelijk vernoemd naar de onbekende overgrootmoeder van vaderszijde.
12. Bertha de Cock van Neerijnen vernoemd naar Bertha van Zuilen, haar overgrootmoeder van moederszijde.

Schema 24.

De Cock-Grauwert

* Frederik, Gijsbrecht, *Peter*, *Zoon*, Dirk, Rudolf, Christina, Elisabeth, *Goede*, *Dochter* en Bertha.

20. Kwartierstaat De Cock van Opijnen.

De kwartierstaat van het Gelderse geslacht De Cock van Opijnen betreft bijna vier generaties vanaf 1265. Hierin worden Jan de Cock van Opijnen, (1318-1333), en N. van Buren, zijn echtgenote, hun kinderen, hun ouders en hun grootouders met lastige lacunes in beeld gebracht. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt vooral bemoeilijkt, door het ontbreken van de voornaam van de echtgenote Jan de Cock van Opijnen. Daarenboven zijn de *voornaam* van de echtgenote van Rudolf I de Cock en de voor- en toenaam van de echtgenote van Jacob III van Lichtenberg nog onbekend. Aan het kindertal van Jan de Cock²⁸ en zijn echtgenote wordt op geleide van de vernoemings-systematiek slechts een kind toegevoegd.

De kinderen van Jan de Cock van Opijnen en N. van Buren zijn:

01. Hendrik de Cock van Opijnen vernoemd naar Hendrik de Cock, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Arnold de Cock van Opijnen vernoemd naar Arnold van Buren, zijn grootvader van moederszijde.
03. Jan de Cock van Opijnen vernoemd naar Jan de Cock van Opijnen, zijn vader.
04. *Otto de Cock van Opijnen* als vierde zoon vernoemd naar Otto, heer van Buren, zijn overgrootvader van moederszijde.
05. Rudolf de Cock van Opijnen vernoemd naar Rudolf I de Cock, zijn overgrootvader van vaderszijde.
06. Jacob de Cock *van Opijnen* vernoemd naar Jacob III van Lichtenberg, zijn overgrootvader van moederszijde.
07. Gijsbrecht de Cock van Opijnen vernoemd naar Gijsbrecht de Cock, zijn oudoom van vaderszijde.
08. Aleid de Cock van Opijnen mogelijk als enige dochter vernoemd naar *Aleid* van Heusden, haar grootmoeder van vaderszijde.

21. Kwartierstaat + 21.1 Geneagram²⁹ Van Diest.

De kwartierstaat en het geneagram van het Brabantse geslacht Van Diest telt vier en drie generaties vanaf 1188. In deze bescheiden worden Arnold V, heer van Diest en burggraaf van Anwerpen, (1249-1297), en Elisabeth van Mortagne, (1278-1310), zijn echtgenote, hun kinderen en uitzonderlijk hun ouders, alsmede alle grootouders en overgrootouders, en daarnaast de bekende broers en denklijke zusters van Arnold IV, heer van Diest, (1232-1265), in beeld gebracht. Arnold V en Elisabeth hebben ogenschijnlijk zeven kinderen die qua vernoeming moeilijk op een rijtje te krijgen zijn. Het is ontzettend jammer dat over deze belangrijke Belgische familie eigenlijk geen diepgravende studies zijn gedaan. Om de genealogische feiten zoveel mogelijk te achterhalen zijn veel bronnen onderzocht. Uit dit onderzoek blijkt onder andere, dat de gezinnen van Arnold IV, heer van Diest, en Gerard, heer van Zelem, broers, klein waren. Hierdoor zijn op het eerste gezicht waarschijnlijk meerdere erfnamen eerst in een volgende generatie gebruikt. Uit de aard van de zaak zijn in dit onderzoek alleen de telgen van Arnold IV van Diest, (1232-1265), en Machteld van Béthune, (1194-†1252), van belang. Kijkend naar hun ouders, dan zijn die van Arnold IV van Diest vernoemd en die van Machteld van Béthune niet. Als Arnold IV van Diest en Machteld van

Béthune géén kinderen met de naam Willem, vernoemd naar Willem II van Béthune, en Machteld, vernoemd naar Machteld van Dendermonde, onder hun kroost hebben gehad worden in het vernoemingssysteem hun voornamen verlate erfnamen. Aleid van Diest, vrouwe van Royère, is vernoemd naar Aleid van Hengebach, haar grootmoeder van vaderszijde. Hierdoor is zij waarschijnlijk het oudste kind en de oudste dochter. Aangezien bij een volgend kind de ouders van Machteld van Béthune, te weten Willem II van Béthune en Machteld van Dendermonde, voor vernoeming in aanmerking komen zal dit kind in het geval het een jongen was Willem en in het geval het een meisje was Machteld zijn genoemd. Het tweede kind van Arnold IV van Diest en Machteld van Béthune zal dus Willem of Machteld zijn genoemd. Arnold V van Diest, vernoemd naar Arnold III, zijn grootvader van vaderszijde, is dan hun derde kind en Machteld of Willem hun vierde kind. Het ligt meer voor de hand, aangezien Willem IV van Diest en Machteld van Béthune slechts twee bekende kinderen hebben en tussen deze twee kinderen ruimte voor meerdere kinderen bestaat, de erfnamen in deze generatie zijn gebruikt en niet als verlate erfnamen in de volgende generatie.

Het is zeer opvallend dat elke generatie van de familie Van Diest, met uitzondering van die van de kinderen van Arnold V, heer van Diest, en Elisabeth van Mortagne, door een Arnold wordt aangevoerd. De keuze aan erfnamen is hierdoor sterk beperkt. De volgorde van de zonen van Arnold V, heer van Diest en burggraaf van Antwerpen, (1249-1297), en Elisabeth van Mortagne, (1278-1310), is gelukkig bekend. In twee oorkonden, ten eerste een akkoord tussen Gerard, heer van Diest, en de stad Diest, van 24 juni 1307³⁰ en ten tweede de verdeling van de erfenis van Arnold V, heer van Diest, hun vader, van 23 augustus 1315³¹, worden zij Gerard, Jan, Thomas, Arnold en Arnold genaamd Van Westfalen, broers, genoemd. In dit rijtje komt in ieder geval geen Arnold, oudste zoon, vernoemd naar Arnold IV, heer van Diest, zijn grootvader van vaderszijde, voor. De twee bekende dochters van Arnold V van Diest en Elisabeth van Mortagne zijn Jolanda, gehuwd met Lodewijk van Oudenaarde, heer van Lummen, en Maria, gehuwd met Willem van Kuyc, heer van Boxtel³². Onder deze kinderen wordt Machteld vernoemd naar Machteld van Béthune, haar grootmoeder van vaderszijde, en Elisabeth vernoemd naar Elisabeth van Mortagne, haar moeder, gemist.

De kinderen van Arnold V, heer van Diest, en Elisabeth van Mortagne, zijn echtgenote, zijn volgens de gangbare genealogiën:

01. Gerard van Diest vernoemd naar Gerard van Diest, heer van Zelem, zijn oudoom van vaderszijde.
02. Jan van Diest vernoemd naar Jan van Diest, bisschop van Lübeck, zijn oudoom van vaderszijde.
03. Thomas van Diest vernoemd naar zijn overgrootvader van moederszijde Thomas II van Coucy, heer van Vervins.
04. Jolanda van Diest vernoemd naar Jolanda van Coucy, haar grootmoeder van moederszijde.
05. Maria van Diest vernoemd naar *Maria van Diest*, haar oudtante van vaderszijde.
06. Arnold van Diest.
07. Arnold van Diest van Westfalen (mogelijk een bastaard)³³.

In deze vernoemingen is geen enkele regelmaat te ontdekken. Op geleide van de vernoemingssystematiek kan de kinderschare van Arnold V, heer van Diest en burggraaf van Antwerpen, en Elisabeth van Mortagne mogelijk als volgt worden gereconstueerd:

01. *Arnold van Diest* vernoemd naar Arnold IV van Diest, zijn grootvader van vaderszijde.
02. *Everhard van Diest* vernoemd naar Everhard IV, burggraaf van Doornik en heer van Mortagne, zijn overgrootvader van moederszijde.
03. Gerard van Diest vernoemd naar Gerard van Diest, heer van Zelem, zijn oudoom van vaderszijde.
04. Jolanda van Diest vernoemd naar Jolanda van Coucy, haar grootmoeder van moederszijde.
05. Jan van Diest vernoemd naar Jan van Diest, bisschop van Lübeck, zijn oudoom van vaderszijde.
06. Thomas van Diest vernoemd naar Thomas II van Coucy, heer van Vervins, zijn overgrootvader van moederszijde.
07. *Machteld van Diest* als tweede dochter vernoemd naar Machteld van Béthune, haar grootmoeder van vaderszijde.
08. *Elisabeth van Diest* als derde dochter vernoemd naar Elisabeth van Mortagne, haar moeder.
09. Maria van Diest vernoemd naar *Maria van Diest*, haar oudtante van vaderszijde.
10. Arnold van Diest (toch nog vernoemd naar Arnold V, heer van Diest, zijn vader, of naar Arnold, zijn jongoverleden broer?).
11. Arnold van Diest van Westfalen (toch nog vernoemd naar Arnold, burggraaf van Doornik en heer van Mortagne, zijn grootvader van moederszijde).

22. Kwartierstaat Van Egmond³⁴.

De kwartierstaat van het Hollandse geslacht Van Egmond betreft vier generaties vanaf 1283. Hierin worden Jan, heer van Egmond, (ca. 1310-†1369), en Guyote van Amstel, vrouwe van IJsselstein, (1330-1375†), zijn echtgenote, hun kinderen, ouders, grootouders en enige overgrootouders in beeld gebracht. Alléén de toenaam van de grootmoeder van Guyote, de maitresse van Gwijde van Avesnes, bisschop van Utrecht, (ca. 1253-†1317), ontbreekt. In het testament van Arnold van Amstel, heer van IJsselstein, (1304-†1363), opgemaakt op 12 februari 1363³⁵, wordt kennisgemaakt met drie dochters en vier kleindochters van Arnold. De oudste van deze drie dochters is Guyote van Amstel, vrouwe IJsselstein, (1330-†1375). In 1330 vóór 20 mei³⁶ maken Gijsbrecht van Amstel, heer van IJsselstein, Arnold van Amstel van IJsselstein, ridder, en Jan van Egmond voorwaarden voor het huwelijk van Guyote van Amstel van IJsselstein, dochter heer Arnold voornoemd en Maria van Avesnes, met Jan van Egmond. De kleindochters genoemd in bovengenoemd testament zijn Antonia, non bij de Rijke Claren in 's-Hertogenbosch, Beatrix, zijn dochter Van Vianen, en Bertha, zijn dochter Van Brederode. Zij zijn dochters van Jan, heer van Egmond, en Guyote van Amstel, vrouwe van IJsselstein. Volgens de rangorde zal heer Arnold zijn religieuze kleindochter voor de andere kleindochters hebben geplaatst. Beatrix van Egmond is ver-

noemd naar Beatrix van Brederode, vrouwe van de Doortoge. Zij huwt ca. 1355³⁷ - als Beatrix van Egmond, dochter van Jan, heer van Egmond, en Guyote, vrouwe van IJsselstein - Gijsbrecht van Beusichem, heer van Vianen en Goye, burggraaf van Utrecht. Bertha van Egmond, vernoemd naar Bertha van Heukelom, haar overgrootmoeder van moederszijde, huwt op 13 december 1360³⁸ - als Bertha, dochter van *Jan*, heer van Egmond - in eerste echt Walraven van Brederode en in 1371³⁹ - als Bertha dochter van Guyote van *IJsselstein* - in tweede echt Gerard van Culemborg. Antonia van Egmond, non bij de Rijke Klaren te 's-Hertogenbosch, zou wel eens naar haar overgrootmoeder van moederszijde, de maitresse van Gwijde van Avesnes, bisschop van Utrecht, kunnen zijn vernoemd. Dek komt in zijn genealogie van de heren en graven van Egmond tot de volgende slotsom met betrekking tot de kinderen van Jan, heer van Egmond, en Guyote, vrouwe van IJsselstein, Arnold, Willem, Gerard en Albrecht, Beatrix, Bertha, Maria, Katharina, Antonia, Elisabeth en Margaretha. Dit loopt echter niet helemaal gelijk met de uitkomsten van een nieuwe reconstructie.

De kinderen van Jan, heer van Egmond, en Guyote, vrouwe van IJsselstein, zijn:

01. Beatrix van Egmond vernoemd naar Beatrix, vrouwe van de Doortoge, haar grootmoeder van vaderszijde (in testament 1363).
02. Arnold van Egmond vernoemd naar Arnold van Amstel, heer van IJsselstein, zijn grootvader van moederszijde.
03. Willem vernoemd naar Willem III, heer van Egmond, de oudere broer van Wouter II, zijn grootvader van vaderszijde.
04. Maria van Egmond vernoemd naar Maria van Avesnes, haar grootmoeder van moederszijde (niet in testament 1363) (†).
05. *Jan van Egmond* als derde zoon vernoemd naar Jan, heer van Egmond, zijn vader.
06. *Guyote van Egmond* als derde dochter vernoemd naar Guyote van Amstel, vrouwe van IJsselstein, haar moeder (niet in testament) (†).
07. Elisabeth van Egmond vernoemd naar Elisabeth van Strijen, haar overgrootmoeder van vaderszijde (niet in het testament) (†).
08. Bertha van Egmond vernoemd naar Bertha van Heukelom, haar overgrootmoeder van moederszijde (in het testament van 1363).
09. *Ermgard van Egmond*, vernoemd naar Ermgard van Putten, haar overgrootmoeder van vaderszijde (niet in het testament) (†).
10. Antonia van Egmond vernoemd naar *Antonia* mogelijke maitresse van Gwijde, bisschop van Utrecht, haar overgrootmoeder van moederszijde (in het testament van 1363).
11. Gerard van Egmond vernoemd naar Gerard, heer van Egmond, zijn overgrootvader van vaderszijde.
12. Albrecht van Egmond vernoemd naar Albrecht van Wittelsbach, ruwaard van Holland (1358) en graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland (1389).

Gerard en Albrecht worden in een oorkonde van 1370 door Guyote, hun moeder, haar jongste zonen genoemd. Zij kunnen als 11e en 12e kind tussen 1350 en 1360 zijn geboren. Het is dus mogelijk dat Albrecht van Egmond

naar Albrecht van Wittelsbach is vernoemd. De Katharina van Egmond in het lijstje van Dek is geen van Egmond maar een van Amstel. De Margaretha van Egmond uit hetzelfde lijstje is niet terug te vinden.

23. Kwartierstaat Holland 1.

Deze kwartierstaat van een gedeelte van het Hollandse Huis betreft vier volgende graven van Holland uit dit Huis met als oudste vertegenwoordiger graaf Floris III, (1157-1190). Hierin worden Floris IV, graaf van Holland, (*1210-†1234), en Machteld van Brabant, (1214-1267), zijn echtgenote, hun kinderen, ouders en grootouders in beeld gebracht. Alle benodigde verwanten zijn bekend. Floris en Machteld hebben waarschijnlijk zes kinderen nage-laten. Slechts één kind is op geleide van de vernoemingssystematiek aan het kindertal toegevoegd. De vijf bekende kinderen worden genoemd in een in-schrijving in het necrologium van Egmond *De predictis Florentio et Mach-tildi nati sunt rex Wilhelmus, Florentius, Aleidis, Margareta, en Machteldis*⁴⁰. Op geleide van de vernoemingssystematiek zijn de zes kinderen in de juiste volgorde geplaatst.

De kinderen van graaf Floris IV en gravin Machteld van Brabant zijn:

01. Roomskoning Willem II, graaf van Holland, (1227-†1256), vernoemd naar Willem I, graaf van Holland, (1189-†1222), zijn grootvader van vaderszijde.
02. *Hendrik van Holland* als tweede zoon vernoemd naar Hendrik I, hertog van Brabant, (1165-1235), zijn grootvader van moederszijde.
03. Floris, voogd van Holland, (1256-1258), vernoemd naar Floris IV, graaf van Holland, (*1210-†1234), zijn vader.
04. Machteld van Holland vernoemd naar Machteld van Boulogne, haar grootmoeder van moederszijde, en/of Machteld van Brabant, (1214-1267), haar moeder.
05. Aleid, voogdes van Holland, (1246-†1284), vernoemd naar Aleid van Gelre, (1197-†1218), haar grootmoeder van vaderszijde.
06. Margaretha van Holland, (1249-1277), vernoemd naar Margaretha van Limburg, haar overgrootmoeder van moederszijde.

24. Kwartierstaat Holland 2.

Deze kwartierstaat van een gedeelte van het Hollandse Huis betreft vier volgende graven uit dit Huis met als oudste vertegenwoordiger graaf Willem I, (1189-†1222). Hierin worden Roomskoning Willem II, graaf van Holland, (1227-†1256), en Roomskoningin Elisabeth van Brunswijk, (ca. 1230-1266), zijn echtgenote, hun kinderen, ouders en grootouders in beeld gebracht. Alle benodigde verwanten zijn ook hier bekend. Willem II van Holland en Elisabeth van Brunswijk hebben slechts twee kinderen nagelaten. Gedurende hun korte huwelijk, nauwelijks vier jaar (25 januari 1252 tot 28 januari 1256) en de drukke activiteiten in het H.R. Rijk en (West-)Friesland, is er vrij weinig tijd geweest om meer kinderen te verwekken en te dragen.

De kinderen van Roomskoning Willem II van Holland en Roomskoningin Elisabeth van Brunswijk, zijn:

01. Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, (*1254-†1296), vernoemd naar Floris IV, graaf van Holland, (*1210-†1234), grootvader van vaderszijde
02. Machteld van Holland, (*1255/6-1256), vernoemd naar Machteld van Brandenburg (ca. 1210-1261), grootmoeder van moederszijde.

25. Kwartierstaat Holland 3⁴¹.

Deze kwartierstaat van een gedeelte van het Hollandse Huis betreft vier opeenvolgende graven van Holland uit dit Huis met als oudste vertegenwoordiger graaf Floris IV, (*1210-†1234). Hierin worden Floris V, graaf van Holland, (*1254-†1296), en Beatrix van Vlaanderen, (*1253/4-†1296), zijn echtgenote, hun kinderen, ouders en grootouders in beeld gebracht. Alle benodigde verwanten zijn bekend. Floris V van Holland en Beatrix van Vlaanderen hebben veel kinderen verwekt. Van deze kinderen zijn er maar twee - Margaretha, (*1280/1-†1295) en Jan, (*1284-†1299; 15 jr.) – volwassen geworden. Het necrologium van Egmond⁴² noemt het bestaan van zeven kinderen, zes jongens en een meisje, die in de abdij van Loosduinen onder een enkele steen zijn begraven *Sex filii predictorum - Florencius V et Beatrix - et una filia requiescunt in Lausdunis sub uno lapide*. Ook Melis Stoke⁴³, laat zich in zeer algemene termen uit over de kinderen uit *Floris wan an sinen wive kinder, de lettelt te live bleven tot haren daghen*. De eerste die de kinderen bij naam noemt is Jan van Beke.

J. v. Beke (Lat.)⁴⁴
(kort na 1346)

J. v. Beke (NI)⁴⁵
(circa 1390)

J.H. v. Kat.⁴⁶
(circa 1395)

01. Theodricus
02. Florencium
03. Wilhelmum
04. Ottonem
05. Wilhelmum
06. Florencium
07. Iohannem
08. Beatricem
09. Machtildim
10. Elizabeth
11. Margaretham

- Diderike
- Florens
- Willam
- Otten
- Johan
- Beatrice
- Mechtelde
- Margriete

- Jan
- Dirck
- Fflorijs
- Florijs
- Willem
- Willem
- Otte
- Beatrij
- Elizabet
- Machtelt
- Margriet

In de Latijnse versie van de kroniek van Jan van Beke is sprake van 11 en in de Nederlandse vertaling van 8 kinderen. In de Johan Huyssen van Kattendijke kroniek is weer sprake van 11 kinderen. In deze laatste kroniek is waarschijnlijk teruggekeerd naar het aantal kinderen uit de Latijnse kroniek van Jan van Beke. Dezelfde verwarring heeft zich ook in de moderne literatuur gemanifesteerd. H. Obreen, 1907, zeven tot acht kinderen⁴⁷, A. Dek, 1954, negen kinderen⁴⁸, E. Cordfunke, 1987, zeven kinderen en misschien nog meer⁴⁹, D. de Boer en E. Cordfunke, 1995, negen kinderen waarvan twee met

levenskansen⁵⁰, D. de Boer, E. Cordfunke en H. Sarfatij, 1996, vermoedelijk negen kinderen⁵¹, W. den Hertog, 1997, negen kinderen⁵² en minstens negen kinderen bij E. de Maerschallck, 2012⁵³. E. Cordfunke probeert met behulp van de vernoemingssystematiek de eerste zeven kinderen van Floris V en Beatrix hun plaats in het grafelijk gezin aan te wijzen. Het zijn Willem (?), Gwijde (?), Floris (?), Jan, Machteld (?), Elisabeth (?) en Margaretha. In zijn weergave worden de mannen volgens middeleeuwse gewoonte gevolgd door de vrouwen.

Floris V, graaf van Holland, en Beatrix van Vlaanderen, huwen op 3 of 4 augustus 1269 (15/16 jaar oud)⁵⁴. Op 6 augustus 1269⁵⁵ wordt voor het eerst de echtgenote van Floris V genoemd. De gravin wordt niet met naam en toenaam genoemd, maar het is Beatrix van Vlaanderen, gravin van Holland. Het huwelijk van Floris V en Beatrix zal na 24 juni 1268⁵⁶ (graaf Floris V wordt 14 jaar), najaar 1268⁵⁷ (graaf Floris V is in Brugge) en 18 juni 1269⁵⁸ (graaf Gwijde is in Leiden) zijn gesloten. Uit een drietal⁵⁹ schuldbekentenissen - d.d. 6, 14 en 15 augustus 1269 - volgt dat graaf Floris V in die periode te Geertruidenberg veel uitgaven heeft gedaan voor onder andere een prandium (bruilofsmaal) en een schenking in baar geld aan Beatrijs. Het lijkt er dus op dat Floris V en Beatrix op zaterdag 3 of zondag 4 augustus 1269 te Geertruidenberg zijn gehuwd. Uit hun huwelijk zijn veel kinderen geboren. De meeste kinderen van Floris V en Beatrix zijn echter niet levensvatbaar. Op 13 januari 1276⁶⁰ is blijkbaar geen enkele mannelijke erfgenaam van Floris V en Beatrix in leven. Op die datum doet Roomskoning Rudolf de toezegging aan Jan van Henegouwen, dat hij - indien Floris V zonder wettige erfgenamen in rechte lijn overlijdt - hem en zijn erfgenamen met het graafschap Holland zal belenen. De twee kinderen van Floris V en Beatrix, die een voor die tijd volwassen leeftijd hebben bereikt, zijn Margaretha en Jan. Margaretha is eind 1280 of begin 1281 geboren (vóór 20 maart 1281⁶¹ wanneer Floris V zich in Engeland bevindt om de verloving van zijn dochter voor te bereiden), zij wordt op 5 juli 1281⁶² verloofd aan Alfons van Engeland maar sterft in 1295⁶³. Daar op 5 juli 1281 melding wordt gemaakt van het feit dat Floris V nog geen zoon heeft moet Jan, de jongste zoon van Floris, na die datum zijn geboren. Voor Jan wordt op 12 augustus 1284⁶⁴ een huwelijksverdrag gesloten. Hij is vermoedelijk begin 1284 geboren en sterft op 10 november 1299⁶⁵. De oudste bron - kort na 1346 - waarin de kinderen van Floris V en Beatrix worden opgesomd - is de Latijnse versie van de kroniek van J. van Beke. In deze kroniek wordt verteld dat Floris V en Beatrix 11 kinderen hebben gehad. In deze verhandeling over de kinderen van Floris V en Beatrix wordt deze bron gebruikt. Wanneer de vernoemingssystematiek nauwgezet wordt toegepast en nauwlettend wordt gevolgd moeten er in totaal 13 kinderen zijn geweest. In tegenstelling tot de opsomming bij Jan van Beke moet de volgorde van de vrouwelijke gezinsleden zijn geweest. Machteld, de oudste, Elisabeth, de tweede, Beatrix, de derde, en Margaretha, de vierde dochter. Machteld van Holland is vernoemd naar Machteld van Béthune, haar grootmoeder van moederszijde, Elisabeth van Holland naar Elisabeth van Brunswijk, haar grootmoeder van vaderszijde, Beatrix van Holland naar Beatrix van Vlaanderen, haar moeder, en Margaretha van Holland naar Margaretha van Constantinopel, gravin van Vlaanderen en Henegouwen, haar overgrootmoeder van moederszijde. De drie dochters - Machteld, Elisabeth en Beatrix - zijn vóór Margaretha geboren. Daar de oudste dochter naar de

grootmoeder van moederszijde is vernoemd zal zij niet het oudste kind van Floris V en Beatrix zijn geweest en zal zij een oudere broer hebben gehad. De volgorde van de mannelijke gezinsleden is dan Willem, *Gwijde*, Floris, Floris, Willem, Otto, *Robrecht*, Dirk en Jan. De mix van de meisjes en de jongens in het gezin van Floris V en Beatrix is moeilijk te bepalen.

Het eerste ankerpunt is de huwelijksdatum van Floris V en Beatrix die, gezien het voorgaande, op 3-4 augustus 1269 wordt gesteld. Een tweede ankerpunt is de geboorte van Margaretha, die tussen eind 1280 en 20 maart 1281 heeft plaatsgevonden. Tussen de huwelijksdatum van Floris V en Beatrix en de geboorte van Margaretha zijn minstens vijf kinderen of meer bij meerlingen geboren. Een derde ankerpunt is de geboorte van Jan van Holland, die als dertiende kind de rij sluit, in begin 1284. Tussen begin 1269 en begin 1284 zijn er 13 kinderen geboren. Beatrix zal in deze periode, waarin geluk en verdriet elkaar hebben afgewisseld, vrijwel voortdurend zwanger zijn geweest.

De kinderen van graaf Floris V en gravin Beatrix van Vlaanderen, zijn:

01. Willem van Holland vernoemd naar Roomskoning Willem II, graaf van Holland, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Machteld van Holland vernoemd naar Machteld van Béthune, haar grootmoeder van moederszijde.
03. Elisabeth van Holland vernoemd naar Elisabeth van Brunswijk, haar grootmoeder van vaderszijde.
04. Beatrix van Holland vernoemd naar Beatrix van Vlaanderen, haar moeder.
05. *Gwijde van Holland* als tweede zoon vernoemd naar Gwijde, graaf van Vlaanderen, zijn grootvader van moederszijde.
06. Floris van Holland vernoemd naar Floris V, graaf van Holland, zijn vader.
07. Margaretha van Holland vernoemd naar Margaretha van Constantinopel, gravin van Vlaanderen en Henegouwen, haar overgrootmoeder van moederszijde.
08. Floris van Holland vernoemd naar Floris IV, graaf van Holland, zijn overgrootvader van vaderszijde.
09. Willem van Holland vernoemd naar Willem van Dampierre, graaf van Vlaanderen, zijn overgrootvader van moederszijde.
10. Otto van Holland vernoemd naar Otto I, hertog van Brunswijk, zijn overgrootvader van vaderszijde.
11. *Robrecht van Holland* vernoemd naar Robrecht VII van Béthune, voogd van Atrecht en heer van Dendermonde, zijn overgrootvader van moederszijde.
12. Dirk van Holland vernoemd naar Dirk VII, graaf van Holland, de oudere broer van Floris IV, graaf van Holland.
13. Jan van Holland vernoemd naar Johanna van Constantinopel, gravin van Vlaanderen en Henegouwen, de oudere zus van Margaretha, gravin van Vlaanderen en Henegouwen.

Een analyse van de vernoemingen en toepassing van de veronderstelde systematiek kan derhalve leiden tot de bijstelling van een incompleet overgeleverde genealogie.

26. Kwartierstaat Van Sponheim⁶⁶.

De kwartierstaat van het Duitse geslacht Van Sponheim betreft vier generaties vanaf 1298. Hierin worden Godfried van Loon, heer van Dalenbroek en Heinsberg, graaf van Loon en Chiny, (†1395), echtelieden en Philippa van Gulik, vrouwe van $\frac{1}{4}$ Gulik, (†1390), hun kinderen (met echtgenoten), ouders, grootouders en overgrootouders in beeld gebracht. Het opzetten van deze kwartierstaat wordt gehinderd door het ontbreken van de voornaam van de echtgenote van Hendrik van Voorne, heer van Acquoy. Godfried van Loon en Philippa van Gulik hebben zes kinderen nagelaten, waarvan er een op geleide van de vernoemingssystematiek is teruggevonden.

De kinderen van Godfried van Loon en Philippa van Gulik zijn:

01. Jan van Loon, heer van $\frac{1}{4}$ Gulik, Heinsberg, Blankenberg en Leeuwenberg, vernoemd naar Jan, heer van Dalenbroek, zijn grootvader van vaderszijde.
02. *Willem van Loon* als tweede zoon vernoemd naar Willem, graaf/hertog van Gulik, zijn grootvader van moederszijde.
03. Godfried van Sponheim, kanunnik te Keulen en Maastricht, vernoemd naar Godfried van Loon, heer van Dalenbroek en Heinsberg, graaf van Loon en Chiny, zijn vader.
04. Johanna van Loon vernoemd naar Johanna van Avesnes, haar grootmoeder van moederszijde.
05. Katharina van Loon vernoemd naar Katharina van Voorneburg, vrouwe van Acquoy, haar grootmoeder van vaderszijde.
06. Philippa van Loon vernoemd naar Philippa van Gulik, vrouwe van $\frac{1}{4}$ Gulik, haar moeder.

Ook Jan van Loon, heer van $\frac{1}{4}$ Gulik, Heinsberg, Blankenberg en Leeuwenberg, en Margaretha, vrouwe van Gennep, zijn echtgenote, houden zich aan de vernoemingssystematiek. Philippa van Loon, hun oudste dochter en eerste kind, is vernoemd naar Philippa van Gulik, haar grootmoeder van vaderszijde. Jan, hun oudste zoon en tweede kind, is vernoemd naar Jan, heer van Gennep, zijn grootvader van moederszijde, *Godfried van Loon*, de tweede zoon, zal naar Godfried van Sponheim, zijn grootvader van vaderszijde, zijn vernoemd, Jan van Loon, de derde zoon, is vernoemd naar Jan van Loon, zijn vader, *Gijsbrecht van Loon*, de vierde zoon, zal naar Gijsbrecht Bot van de Eem, zijn overgrootvader van moederszijde zijn vernoemd en Willem van Loon is vernoemd naar Willem, graaf/hertog van Gulik, zijn overgrootvader van vaderszijde.

Schema 25.

27. Kwartierstaat + 27.1 Geneagram Van Zevenborn⁶⁷.

De kwartierstaat en het geneagram van het Luxemburgse geslacht Van Zevenborn heeft betrekking op vier en drie generaties vanaf 1268. In de kwartierstaat en het geneagram worden Thomas, heer van Zevenborn, (1292-1352), en Ermgard van Horne, vrouwe van Hedel, (1323-1342), zijn echtgenote, hun kinderen en ouders, alsmede bijna drie van de vier grootouders en nagenoeg drie van de vier overgrootouders in beeld gebracht. Het grote gemis in deze weergave zijn de onbekende ouders en grootouders van Aleid, (1270-1301), de echtgenote van Nicolaas, heer van Zevenborn, (1246-1301). Toch heeft dit betrekkelijk weinig invloed op het gebruik van de vernoemingssystematiek binnen deze generaties van het geslacht Van Zevenborn. Alle kinderen van Thomas van Zevenborn en Ermgard van Horne hebben door het strikt volgen van deze systematiek hun naam en plek in dit gezin gekregen.

De kinderen van Thomas van Zevenborn en Ermgard van Horne zijn:

01. Aleid van Zevenborn, oudste kind en oudste dochter, vernoemd naar Aleid N., haar grootmoeder van vaderszijde.
02. Willem van Zevenborn, heer van Cranendonk, vernoemd naar Willem III van Horne, heer van Cranendonk, zijn grootvader van moederszijde.
03. Nicolaas van Zevenborn, geestelijke, later heer van Cranendonk en Zevenborn, vernoemd naar Nicolaas, heer van Zevenborn, zijn grootvader van vaderszijde.
04. Elisabeth van Zevenborn, vrouwe van Cranendonk en Zevenborn, vernoemd naar Elisabeth van Stein, haar grootmoeder van moederszijde.
05. Thomas van Zevenborn, geestelijke, vernoemd naar Thomas, heer van Zevenborn, zijn vader.

06. Ermgard van Zevenborn, kanunnikes, later vrouwe van Cranendonk, Haps en Zevenborn, vernoemd naar Ermgard van Horne, vrouwe van Hedel, haar moeder.
07. Jan van Zevenborn, geestelijke, later heer van Cranendonk, Haps en Zevenborn, vernoemd naar Jan, heer van Zevenborn, zijn overgrootvader van vaderszijde.
08. Jutta van Zevenborn, kanunnikes, vernoemd naar haar onbekende overgrootmoeder van vaderszijde.

Tussen Jan van Zevenborn, geestelijke, enz. en Jutta van Zevenborn, kanunnikes, is in verband met de afwisseling van de vernoeming naar vaders- en moederszijde, nog ruimte voor een zoon of dochter vernoemd naar een overgrootvader/-moeder van moederszijde met de naam Arnold, Katharina of Johanna.

28. Geneagram van Arkel-Van Kleef⁶⁸.

In dit geneagram wordt het omgaan met de vernoemingssystematiek van de Hollandse familie Van Arkel vanaf 1297 en de Duitse familie Van Kleef vanaf 1287 in beeld gebracht. Van het echtpaar Jan IV, heer van Arkel, (1322-1360), en Ermgard van Kleef, (1311-†1362), zijn vier kinderen, te weten Mechteld, Jan, Otto en Elisabeth uit onderzoeken bekend. Aan deze kinderrij kunnen op geleide van de vernoemingssystematiek *Mabelia* en *Ermgard* worden toegevoegd. Volgens deze systematiek is *Mabelia*, de tweede dochter, vernoemd naar haar grootmoeder van vaderszijde en *Ermgard*, de derde dochter, vernoemd naar Ermgard van Kleef, haar moeder.

De kinderen van Jan IV van Arkel en Ermgard van Kleef zijn:

01. Mechteld van Arkel vernoemd naar Mechteld van Virneburg, haar grootmoeder van moederszijde.
02. Jan van Arkel vernoemd naar Jan III, heer van Arkel, zijn grootvader van vaderszijde.
03. Otto van Arkel vernoemd naar Otto, graaf van Kleef, zijn grootvader van moederszijde.
04. *Mabelia van Arkel* als tweede dochter vernoemd naar Mabelia van Voorne, haar grootmoeder van vaderszijde.
05. *Ermgard van Arkel* als derde dochter vernoemd naar Ermgard van Kleef, haar moeder.
04. Elisabeth van Arkel als vierde dochter vernoemd naar *Elisabeth*, haar overgrootmoeder van vaderszijde.

29. Geneagram Van Arkel-Van Virneburg⁶⁹.

In dit geneagram wordt het omgaan van de Hollandse familie Van Arkel vanaf 1260 en de Duitse familie Van Virneburg vanaf 1270 met de systematiek van vernoeming in beeld gebracht. Van het echtpaar Jan III, heer van Arkel, (1297-†1324), en Kunigonda van Virneburg, (1314-1328), zijn vier kinderen, te weten Margaretha, Kunigonda, Jan en Robert uit onderzoeken bekend.

De kinderen van Jan III van Arkel en Kunigonda van Virneburg zijn:

01. Margaretha van Arkel vernoemd naar *Margaretha*, haar grootmoeder van vaderszijde.
02. Kunigonda van Arkel vernoemd naar Kunigonda van Kuyc, haar grootmoeder van moederszijde.
03. Jan van Arkel vernoemd naar Jan II, heer van Arkel, zijn grootvader van vaderszijde.
04. Robert van Arkel vernoemd naar Robert, graaf van Virneburg, zijn grootvader van moederszijde.

30. Geneagram Van Buren⁷⁰ en Geneagram Algemeen 9 en 10.

Het geneagram van de Gelderse geslacht Van Buren betreft acht generaties vanaf 1190. In dit geneagram kan de vernoemingssystematiek binnen deze familie redelijk goed worden gevolgd. Jammergenoeg kan in dit geneagram vrijwel alleen met patrilineaire en bijna niet met matrilineaire gegevens worden gewerkt. Het geslacht Van Buren is, zoals bij zoveel middeleeuwse adellijke families, weinig onderzocht. De gepubliceerde genealogiën zijn dan ook een samenraapsel van vaststaande feiten alsmede veronderstellingen. Doch wij nemen aan dat ook in deze familie, hoewel de tot nu toe bekende gezinnen niet groot zijn, de vernoemingssystematiek zal zijn gevolgd. De elkaar opvolgende heren Otto I, (1190-1213), Alard I, (1214-1243), Alard II, (1248-1262), Otto II, (1263-1309), Alard III, (1297-1316), Otto III, (1310-1324), Lambrecht, (1320-1339), Alard IV, (1336-1343), Lambrecht II, (1344-1347), en Alard V, (1349-1407), maken dit duidelijk. De enige, nog niet verklaarde afwijking, is de opvolging van Alard I door Alard II. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn, dat er twee oudere broers van Alard II, waaronder een Otto, vóór hun vader zijn overleden. Otto III heeft geen kinderen nagelaten en wordt opgevolgd door Lambrecht I, zijn broer, (1320-1339). Deze wordt op zijn beurt weer opgevolgd door Alard IV, (1336-1343), vernoemd naar Alard III, de vader van Lambrecht I. Alard IV, die huwt met Mabelia van Kaets, (1336-1368), heeft twee kinderen, Alard V, (1349-1407), en Elisabeth, vrouwe van Liesveld, (1362-1383), nagelaten. Bij het doorspitten van de getuigenverhoren en andere stukken met betrekking tot het proces in appèl (1353, z.d.) over het recht op de tienden te Malsen, tussen jonkvrouw Mabelia, weduwe van Alard IV, heer van Buren, en voogdes van Alard V, heer van Buren, haar zoon, enerzijds, en het kapittel van Sint-Pieter te Utrecht, anderzijds, voor de officiaal van de aartsbisschop van Keulen duikt echter een oudste zoon Lambrecht op! Van deze Lambrecht II van Buren is onder andere sprake in een oorkonde van 8 januari 1344⁷¹. Hierin meldt Otto van Buren, knape, dat hij, ten behoeve van jonkvrouw Mabelia, weduwe van Alard IV van Buren, zijn neef, van de voogdij over de onmondige kinderen van Alard IV - tot Lambrecht, zoon van Mabelia, mondig wordt of Mabelia hertrouwt - afstand heeft gedaan en dat hij Otto van Buren, heer van Arcen, zijn neef, zoon van wijlen heer Arnold van Buren, heer van Arcen, zijn broer, eveneens afstand van de voogdij voornoemd zal laten doen. Voorts beloven Otto van Buren, knape, voornoemd, samen met Otto, heer van Heukelom, Jan, heer van Waardenburg, Willem de Cock van Isendoorn, Arnold de Cock van Opijnen, Jan van Heukelom, broer van de heer van Heukelom, Jan van

Heukelom, zoon van de heer van Heukelom, Jan van Wijhe, ridders, Willem van Isendoorn en Jan van Zoelmond, knapen, voogd en magen, dat zij Otto van Buren, zoon van wijlen Lambrecht, wanneer deze meerderjarig wordt, ten behoeve van jonkvrouw Mabelia voornoemd, van diens rechten op de voogdij voornoemd afstand zal laten doen. Zegelaars van deze oorkonde zijn Otto van Buren, knape, alsmede Otto, heer van Heukelom, Jan, heer van Waardenburg, Willem de Cock van Isendoorn, Arnold de Cock van Opijnen, Jan van Heukelom, broer van de heer van Heukelom, Jan van Heukelom, zoon van de heer van Heukelom, Jan van Wijhe, ridders, en Jan van Zoelmond, knape, voogd en magen. Willem *de Cock* van Isendoorn, knape, heeft geen zegel, en neemt genoegen met dat van de anderen. In deze oorkonde is sprake van Lambrecht II van Buren, zoon van Alard IV en Mabelia. De naam 'Lambert' is niet doorgehaald. In de tekst staat boven de naam van 'Lambert' waarschijnlijk 'Alaerd'. Bij het overschrijven van de tekst van de oorkonde uit 1344 naar de tekst van het getuigenverhoor in (1353) zal de afschrijver zich hebben gerealiseerd, dat de Lambrecht II van Buren uit 1344 in (1353) was overleden en opgevolgd door Alard V van Buren, diens jongere broer. Lambrecht II van Buren, die op 8 januari 1344 wordt vermeld, is geen één-dagsvlinder. Ook op een aantal andere data tot 18 september 1347 is sprake van Lambrecht II van Buren. Eerst in 1348 wordt jonkvrouw Mabelia, echtgenote van wijlen Alard IV, heer van Buren, voogd van Alard V, heer van Buren, haar zoon, genoemd⁷². De vermelding van Lambrecht II van Buren, samen met Mabelia, zijn moeder en voogdes, op 18 maart 1350 is onjuist. De oorkonde van die datum door de officiaal van Utrecht, die uitspraak doet in het geschil over de tienden van Malsen, is een vidimus. Hierin worden tevens verschillende andere oorkonden van vóór 18 september 1347 aangehaald. In de generatie van Lambrecht II, heer van Buren, (1344-1347), vernoemd naar Lambrecht I, heer van Buren, zijn grootvader van vaderszijde, zou men nog een derde zoon, vernoemd naar Gijsbrecht van Kaets, heer van Beusichem, zijn grootvader van moederszijde, verwachten. Alard V, heer van Buren, is vernoemd naar Alard IV, heer van Buren, zijn vader. Elisabeth van Buren, vrouwe van Liesveld, is vernoemd naar Elisabeth van Beusichem, haar grootmoeder van moederszijde. Ondanks het feit, dat het geneagram Van Buren hoofdzakelijk op patrilineaire data is gegrondvest, zijn hierin de familiebanden van de zegelaars aan de oorkonde van 8 januari 1344 toch goed te volgen.

31. Geneagram Van Cysoing⁷³.

In dit geneagram wordt de toepassing van de vernoemingssystematiek door het Franse (Nord-Pas-de-Calais) geslacht Van Cysoing vanaf 1207 in beeld gebracht. Van het echtpaar Hellin I, heer van Cysoing, (1257-1285†), en Johanna, (1261-1264), zijn eerste, en Aleid van Diest, (1278-1291), zijn tweede echtgenote, zijn vier zoons, te weten Arnold II, (1276-1286), en Hellin II, (1289-1304), uit het eerste huwelijk, en Jan van Diest, (1291-1297), Anold III, (1305-1314), en nog een dochter Beatrix, (1314-1343), uit het tweede huwelijk uit de bronnen bekend. Aangezien deze kinderen, met uitzondering van Jan, in de tijd na elkaar heer of vrouwe van Cysoing zijn geweest staat de volgorde van de jongens binnen dit gezin vrijwel vast. De vernoemings-systematiek volgend kan aan deze kinderrij, aangezien de vader van Johanna

nog niet en vader Hellin I van Cysoing wel is vernoemd, nog een zoon met de naam van die grootvader worden toegevoegd. De vernoeming van Beatrix is lastig te achterhalen. Op geleide van de vernoemingssystematiek moet zij waarschijnlijk verschillende oudere zusters hebben gehad. Ten eerste mogelijk *Machteld van Cysoing* (eerste huwelijk) vernoemd naar Machteld van Bethune, haar grootmoeder van moederszijde, ten tweede *Sibilla van Cysoing* (eerste huwelijk) vernoemd naar Sibilla van Wavrin, haar grootmoeder van vaderszijde, ten derde *Aleid van Cysoing* (tweede huwelijk), vernoemd naar Aleid van Diest, haar moeder, en ten vierde *Maria van Cysoing* (tweede huwelijk) vernoemd naar Maria N., haar overgrootmoeder van vaderszijde. Aleid van Hengebach, haar overgrootmoeder van moederszijde, is al vernoemd. Uiteindelijk blijft als enige mogelijkheid voor Beatrix over, dat zij naar Beatrix van Diest, haar oudtante van moederszijde, is vernoemd.

De kinderen van Hellin I van Cysoing alsmede van Johanna, zijn eerste, en Aleid van Diest, zijn tweede echtgenote, zijn:

Eerste huwelijk:

01. Arnold II, heer van Cysoing, vernoemd naar Arnold I, heer van Cysoing, zijn grootvader van vaderszijde.
02. *Zoon van Cysoing* vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde, de vader van Johanna, zijn moeder.
03. *Mechteld van Cysoing* mogelijk als oudste dochter vernoemd naar Mechteld van Bethune, haar grootmoeder van moederszijde.
04. *Sibilla van Cysoing* mogelijk als tweede dochter vernoemd naar Sibilla van Wavrin, haar grootmoeder van vaderszijde.
05. Hellin II, heer van Cysoing, vernoemd naar Hellin I, heer van Cysoing, zijn vader.

Tweede huwelijk:

06. Jan van Diest, heer van Royère, vernoemd naar Jan, heer van Cysoing, zijn overgrootvader van vaderszijde (Zijn grootvader van vaderszijde, Arnold II van Cysoing, was al vernoemd).
07. Arnold III, heer van Cysoing, vernoemd naar Arnold IV, heer van Diest, zijn grootvader van moederszijde (was nog niet vernoemd).
08. *Aleid van Cysoing* mogelijk als (derde) dochter vernoemd naar Aleid van Diest, haar moeder.
09. *Maria van Cysoing* mogelijk als vierde dochter vernoemd naar Maria N., haar overgrootmoeder van vaderszijde.
10. Beatrix, vrouwe van Cysoing, vernoemd naar naar Beatrix van Diest, haar oudtante van moederszijde.

32. Geneagram Persijn-Van Horne-Van Abcoude⁷⁴.

Het geneagram van het Hollands-Limburgse (Loon) geslacht Persijn-Van Horne-Van Abcoude - heren en vrouwen van Putten en Strijen - betreft zeven generaties vanaf 1204. In de oudste generaties is, door een gebrek aan vrouwen (onbekende vrouwen of ontbrekende voor- of toenamen) en aan

kinderen (veel kinderen sterven jong), het bewijs, dat de vernoemingssystematiek werd nageleefd, erg lastig te leveren. Jan I, (1204-†1224), de zoon van Dirk, (1162-1167), de op een na oudste vertegenwoordiger van de familie van Persijn, huwt driemaal (Geneagram Borgstelling 9). In eerste echt met een onbekende dochter van Hugo van Voorne, in tweede echt met *Bertha* een dochter van IJsbrand van Haarlem en in derde echt met Aleid van Altena, dochter van Boudewijn. De volgende generatie bestaat uit Nicolaas I, heer van Putten, (1229-1248†), Hugo, (1235), uit het eerste huwelijk, Nicolaas Persijn van Haarlem, (1227-1255), uit het tweede huwelijk, en een *dochter* uit het derde huwelijk. Voor het feit, dat in deze generatie tweemaal een Nicolaas, respectievelijk Nicolaas I Persijn van Putten, vermoedelijk de oudste, en Nicolaas Persijn van Haarlem, vermoedelijk de jongste zoon, voorkomt is nog geen enkele aanwijzing gevonden. De tweede zoon Hugo van Persijn van Putten is vernoemd naar Hugo van Voorne, zijn grootvader van moederszijde. De derde generatie bestaat uit Jan II van Putten, (1246), een onbekende *zoon*, Nicolaas II, heer van Putten, (1268-1276†), en Bertha, (1276-1277). Jan II is naar Jan I, zijn grootvader van vaderszijde en de onbekende tweede *zoon* zal naar de onbekende grootvader van moederszijde zijn vernoemd. Nicolaas II is naar Nicolaas I, heer van Putten, zijn vader, en Bertha de enige bekende dochter zal naar haar grootmoeder van vaderszijde zijn vernoemd. Nicolaas II is met Beatrix van Haarlem, (1277), dochter van Simon, gehuwd. Hiervoor zijn - behalve haar voornaam - twee aanvullende gegevens gevonden. De eerste aanwijzing is, dat jonkvrouw Bertha, dochter van wijlen heer Nicolaas I Persijn van Putten, op 26 maart 1277⁷⁵ jonkvrouw Beatrix, vroegere echtgenote van Nicolaas II, *heer van Putten*, haar broer, haar (schoon)zuster noemt. De tweede aanwijzing is, dat de tweede zoon van Nicolaas II en Beatrix, die vernoemd is naar zijn grootvader van moederszijde, Simon heet. De laatste naam komt geregeld voor bij het geslacht Van Haarlem (Geneagram Borgstelling 8). Ermgard, (1306-1309), wordt in Geneagram Vernoeming 34 besproken. In het rest van dit geneagram worden de kinderen van Nicolaas III, heer van Putten, en Aleid, vrouwe van Strijen, die van Oda van Putten en Willem, heer van Horne en Altena, alsmede die van Johanna van Horne, vrouwe van Putten en Strijen, en Gijsbrecht, heer van Abcoude, in beeld gebracht.

De kinderen van Nicolaas III, heer van Putten, (1273-†1311), en Aleid, vrouwe van Strijen, (1287-†1316) zijn.

01. Beatrix, vrouwe van Putten en Strijen, vernoemd naar Beatrix van Haarlem, haar grootmoeder van vaderszijde.
02. Oda van Putten vernoemd naar *Oda* van Borselen, haar grootmoeder van moederszijde.
03. Aleid, vrouwe van Putten en Strijen, vernoemd naar Aleid, vrouwe van Strijen, haar moeder.

De kinderen van Willem, heer van Horne en Altena, (1301-†1343), en Oda van Putten, (1305-1332†) zijn.

01. Johanna van Horne vernoemd naar haar grootmoeder van vaderszijde Johanna van Leuven.

02. Aleid van Horne, kanunnikes vernoemd naar Aleid, vrouwe van Putten en Strijen, haar grootmoeder van moederszijde.
03. Gerard, heer van Horne en Altena, vernoemd naar Gerard, heer van Horne en Altena, zijn grootvader van vaderszijde.
04. Oda van Horne vernoemd naar Oda van Putten, haar moeder.
05. Agnes van Horne vernoemd naar Agnes *van Perwijs*, moeder van Gerard, heer van Horne en Altena, haar overgrootmoeder van vaderszijde
06. Beatrix van Horne vernoemd naar Beatrix van Haarlem, haar overgrootmoeder van moederszijde.
07. Elisabeth van Horne vernoemd naar Isabelle van Beveren, moeder van Johanna van Leuven, vrouwe van Gaasbeek, haar overgrootmoeder van vaderszijde.

De kinderen van Gijsbrecht, heer van Abcoude, (1331-1375), en Johanna van Horne, vrouwe van Putten en Strijen, (1340-†1356) zijn.

01. Sweder van Abcoude, heer van Gaasbeek, Putten en Strijen, vernoemd naar Sweder, heer van Abcoude, zijn grootvader van vaderszijde.
02. Willem van Abcoude vernoemd naar Willem van Horne, heer van Horne en Altena, zijn grootvader van moederszijde.
03. Mabelia van Abcoude vernoemd naar haar grootmoeder van vaderszijde Mabelia van Arkel,

De familie Persijn, heren van Putten en later van Putten en Strijen, alsmede twee generaties van de familie Van Horne en die van de familie Van Abcoude, volgen nauwgezet de vernoemingssystematiek.

33. Kwartierstaat Van Heusden-N.N.-Van de Lek-Van Borselen⁷⁶.

De kwartierstaat van het Brabants-Hollands-Zeeuwse geslacht Van Heusden-Van de Lek-Van Borselen betreft vier generaties vanaf 1200. Hierin worden Arnold van Heusden van de Sluis, (1274-1296†) en Agnes van de Lek, (1291), zijn tweede echtgenote, hun kinderen (met echtgenoten), ouders, grootouders en meeste overgrootouders ten tonele gevoerd. In deze kwartierstaat komen alleen de moeder van Arnold van de Sluis, alsmede zijn grootouders van moederskant er bekaaid vanaf. Arnold van de Sluis en Agnes van de Lek kregen zes dochters. Dit wordt bevestigd in de oorkonde van 13 juni 1310⁷⁷, waarin Arnold Cameren en Bernhard Litte, schepenen te Heusden, verklaren dat jonkvrouw Johanna van de Sluis met haar voogd, ten behoeve van jonkvrouw Jutta van Keppel, vrouwe Elisabeth, vrouwe van Waardenburg, vrouwe Beatrix van de Dussen, vrouwe Agnes, vrouwe van Haamstede, en jonkvrouw Arnolda van de Sluis, haar zusters en erfgenamen, van de goederen, die zij eerder van heer Arnold van de Sluis, haar vader, en later van vrouwe Agnes *van de Lek*, haar moeder, heeft geërfd, afstand heeft gedaan. De juiste volgorde van de dochters - Jutta, Elisabeth, Beatrix, Agnes en Arnolda - wordt door deze schepenoorkonde duidelijk. Alleen de plaats van Johanna van de Sluis, de schenkster, in de meisjesrij blijft onduidelijk. In de tweede helft van de dertiende eeuw echter speelde Wolfert van Borselen, (*ca 1250-†1299)⁷⁸, een belangrijke rol in het graafschap Holland en Zeeland,

alsmede de heerlijkheid Friesland. In de periode van 1296 tot 1299 had hij feitelijk het volledige graafschap Holland in zijn macht. Arnold van de Sluis als jongere zoon uit het geslacht Van Heusden kon bij hem nog in de schaduw staan. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat Arnold van de Sluis en Agnes van de Lek hun oudste dochter naar Jutta van Borselen, zijn schoonmoeder/haar moeder uit de oudste tak van het geslacht Van Borselen vernoemen. Afwisselend worden de volgende dochters naar *Elisabeth*, Beatrix van Haarlem, *Johanna*, Agnes van de Lek en Arnold van de Sluis vernoemd. De volgorde van de vernoeming is hier dus de grootmoeders, twee van de vier overgrootmoeders en de ouders.

De kinderen van Arnold van de Sluis en Agnes van de Lek zijn:

01. Jutta van de Sluis vernoemd naar Jutta van Borselen, haar grootmoeder van moederszijde.
02. Elisabeth van de Sluis als tweede dochter vernoemd naar *Elisabeth*, haar grootmoeder van vaderszijde.
03. Beatrix van de Sluis naar *Beatrix van Haarlem*, haar overgrootmoeder van moederszijde.
04. Johanna van de Sluis mogelijk vernoemd naar *Johanna*, de grootmoeder van moederszijde van Arnold van Heusden van de Sluis (haar overgrootmoeder van vaderszijde).
05. Agnes van de Sluis vernoemd naar Agnes van de Lek, haar moeder.
06. Arnolda van de Sluis vernoemd naar Arnold van de Sluis, haar vader.

De voor- en de toenaam van de echtgenote van heer Hendrik I, heer van de Lek zijn onbekend. In het nageslacht van Hendrik komt de voornaam Beatrix regelmatig voor. Beatrix van de Lek een dochter van Peter en Jutta van Wassenaar, Beatrix van de Sluis een dochter van Arnold en Agnes van de Lek en Beatrix van Alkemade een dochter van Dirk en Aleid van de Lek, zijn ongetwijfeld - gezien het feit dat hun moeders en grootmoeders van vaders- en moederszijde bekend zijn - naar deze overgrootmoeder vernoemd. Beatrix van Veldhuizen, dochter van Simon van Teylingen, en Aleid van Alkemade, is ook naar deze voormoeder vernoemd. De voornaam van de echtgenote van heer Hendrik I, heer van de Lek, is terugredenerend daardoor *Beatrix*. De enige aanwijzing voor de familienaam van Beatrix zit verscholen in de borgstelling van 23 oktober 1268⁷⁹. Op deze datum neemt Hendrik I, heer van de Lek, het gerecht Lopik in erfpacht van de deken en het kapittel van Sint-Marie te Utrecht. Borgen voor het betalen van de pachtpenningen zijn Simon van Haarlem, Jan Persijn, Gijsbrecht, heer van Amstel, Arnold van Heemskerk, Sweder van Beusichem, Sweder van Abcoude, Steven van Wisch, ridders, alsmede Nicolaas, heer van Putten, en Otto van Buren. Uitgaande van het adagium dat borgen familie zijn, zullen deze borgen - in verschillende graden van bloedverwantschap - familie van Hendrik I van de Lek zijn geweest. Het ligt daardoor voor de hand dat de eerste borg, Simon van Haarlem, ook het nauwste familielid van de erfpachtnemer moet zijn geweest.

Schema 26.

In de familie Van Haarlem komen ook verschillende vrouwen voor met de voornaam Beatrix. Het voortouw wordt hierbij genomen door Beatrix van Voorne, (1278)⁸⁰. Zij is de eerste echtgenote van heer Simon II van Haarlem, (1245-†1280). Het nageslacht van heer Simon II van Haarlem en Beatrix van Voorne is in het bezit van Mijzen, Ursem en het Noordeind van Schermer. Deze goederen zijn afkomstig van en leenroerig aan de heerlijkheid Voorne. Willem van Haarlem, zoon van Simon II, lijftocht Katharina, zijn echtgenote, 21 juni 1283⁸¹ *Met Misen, Ursem ende Noirtende van Scermer....., dat mijns vaders lien was van den hiere van Voerne*. Ook is van Simon II een oervedebrief van 16 augustus 1271⁸² voor de edelheren Hendrik, heer van Herpen, en Albert van Herpen, diens broer, verwanten van de Van Voornes, bewaard gebleven. Alles duidt daardoor op een verwantschap van Beatrix met de Van Voornes. Zij kan dan een dochter van Dirk, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1198-1228), en Alverada van Kuyc, (1229), zijn geweest. Dirk van Haarlem, de tweede zoon van Simon II, is naar deze Dirk van Voorne vernoemd. De tweede is Beatrix van Haarlem, (1261)⁸³, de zuster van Simon II, de derde is Beatrix van Haarlem, (1277), een van de dochters van Simon II, de vierde is Beatrix van Haarlem, (1308-1331), een van de dochters van Willem Simonszn. van Haarlem, (1276-†1317), en de vijfde is Beatrix van Diepenheim, (1337-1343), een dochter van Simon van Diepenheim. Deze laatste Simon is op zijn beurt weer een zoon van Hendrik Simonszn. van Haarlem (alias van Diepenheim). De derde en vierde Beatrix ontleen hun naam aan Beatrix van Voorne, hun moeder respectievelijk grootmoeder van

vaderszijde. Beatrix van Diepenheim verkreeg haar naam van Beatrix van Voorne, haar overgrootmoeder van vaderszijde. De enige Beatrix, die als echtgenote voor Hendrik I van de Lek is aanmerking komt, is *Beatrix van Haarlem*, de dochter van Wouter en *Sophia van Teylingen*, de zuster van Simon II, Wouter en Willem van Haarlem. Beatrix van Voorne is immers géén Van Haarlem en de overige drie Beatrixen zijn te jong respectievelijk veel te jong om met Hendrik I van de Lek in het huwelijksbootje te kunnen stappen.

Ben de Keijzer heeft het in zijn *Borgen*⁸⁴ bij het verkeerde eind, wanneer hij schrijft over *Wouter en Willem haren Symons broederen van Herlem, knapen*. Hij schrijft *Onder de andere borgen komen geen formuleringen voor, zoals bij Wouter en Willem van Haarlem het geval is. Het unieke karakter daarvan pleit voor een andere benadering*. De Keijzer wekt de veronderstelling dat Wouter en Willem, broers van heer Simon II van Haarlem, de voorgeden zijn van Willem en Dirk van Haarlem, de zoons van Simon II. Zij treden volgens hem op als *borgen namens* die kinderen, met andere woorden als voorgeden. Hij veronderstelt dat Willem en Dirk, de zoons van Simon II, wellicht in 1285 nog te jong waren om zelfstandig op te treden. Wouter en Willem van Haarlem noemen zich broers van Simon II, dat is niet bijzonder, laat staan uniek. Zij zullen echter geen borgen namens de kinderen van Simon II zijn geweest. Simon II komt voor het eerst voor op 23 november 1245⁸⁵ en overlijdt tussen 24 september⁸⁶ en 1 december 1280⁸⁷ (in totaal wordt hij 66 keer vermeld). Uit deze vermeldingen kan worden geconcludeerd, dat Simon II circa 1220 is geboren en omstreeks 1250 is gehuwd. Willem en Dirk, zoons van Simon II van Haarlem en Beatrix van Voorne, zullen in 1285 dus ruim volwassen zijn geweest. Zij komen al vanaf respectievelijk 1276⁸⁸ en 1275⁸⁹ als zelfstandige jongelieden in de geschriften voor. Het is dus duidelijk dat Wouter en Willem van Haarlem geen borgen namens de kinderen van Simon II, hun broer, zijn geweest. Als Simon II in 1285 nog had geleefd had er in de verzoeningsoorkonde van 27 oktober 1285⁹⁰ gestaan: *Simon van Haarlem, ridder, Wouter en Willem van Haarlem, knapen, broers*.

Voor wat betreft de verwantschap met de van Amstels moet niet worden gezocht bij de familie van de eerste echtgenote van Simon II van Haarlem, maar bij de moeder van Simon, Wouter en Willem van Haarlem, broers. Op 18 november 1261⁹¹ verklaren Lubbert, abt, en het convent van Egmond, enig abdijland in Limmen en omgeving aan edelheer Simon II van Haarlem, ridder, tegen 50 pond Hollands, 120 ganzen en 100 kippen per jaar in erfpacht te hebben gegeven. Hierbij is de bepaling opgenomen, dat de erfpacht op de nog niet geboren zoons van Simon II van Haarlem, daarna op Wouter en Willem van Haarlem, diens broers, en vervolgens op Willem van Egmond, zoon van Gerard en Beatrix van Haarlem, diens zuster, zal vererven. Dirk, heer van Teylingen, Jan Persijn, Hugo van Naaldwijk, Jacob van de Woude, Gerard van Wateringen, ridders, en Willem van Egmond, zijn borg. Wanneer op 24 september 1280⁹² Dirk, heer van Teylingen, ridder, met toestemming van Floris V, graaf van Holland, het ambacht Alblas voor 800 pond Hollands en een vat wijn aan Nicolaas van Subborg, ridder, verkoopt, bevinden Simon II van Haarlem, Nicolaas van Cats, Willem van Egmond, Simon van Teylingen, broer van Dirk, Jacob van den Woude, ridders, meester Gerard van Leiden en meester Hendrik, klerk van de graaf, zich naast de graaf onder de zegelaars. In beide gevallen is heer Simon II van Haarlem, eerste

borg en eerste zegelaar, na graaf Floris V. Het ligt dus meer voor de hand in de moeder van heer Simon II van Haarlem een dochter van Willem I, heer van Teylingen, (1174), en een zuster van Willem II, heer van Teylingen, (1198-†1244), en Dirk van Teylingen, (1198-†1244) te zien (Geneagram Borgen 6). Deze dochter kan heel goed - gezien Sophia van Egmond, haar kleindochter - *Sophia van Teylingen* zijn geweest. Een bijgedachte kan ook nog zijn, dat Willem II, heer van Teylingen, (1198-†1244), met *een zus* van Wouter van Haarlem is gehuwd. De tweede zoon van Willem van Teylingen en de oudste zoon van Wouter van Haarlem worden beide Simon, een tamelijk zeldzame voornaam, genoemd.

Schema 27.

Beatrix van Haarlem, (1261)⁹³, de zuster van heer Simon II van Haarlem, kan naar de nog onbekende echtgenote van Simon I van Haarlem, (1198-1215), zijn vernoemd. Zij is gehuwd met Gerard, heer van Egmond, (1229-1242). Volgens Dek hertrouwt Gerard - op basis van de vermelding in het necrologium van de abdij van Egmond *Anno 1262, die XX aprilis ob Mabelia de Egmonda*⁹⁴ - met Mabelia van Egmond. Mabelia is een dochter van Willem I, heer van Egmond, (1215-†1234), en Badelog, (†1244), en daardoor een (schoon)zuster van Gerard I, heer van Egmond, (1229-1242) en Beatrix van Haarlem, (1261). Zij is regulair vernoemd naar haar grootmoeder van vaderszijde. Gerard, heer van Egmond, sterft volgens hetzelfde necrologium op 25 december 1242⁹⁵. Beatrix, zijn echtgenote, daarentegen komt nog voor op 18 november 1261⁹⁶. In de boven reeds gesignaleerde oorkonde van 18 november 1261⁹⁷, waarin een aantal abdijlanden aan heer Simon II van Haarlem in erfpacht worden gegeven, geeft Lubbert II, abt, en het convent van Egmond, duidelijk de samenstelling van het gezin Van Haarlem weer. Dat bestaat uit Simon, (1245-†1280), Wouter, (1261-1285), en Willem van Haarlem, (1261-1282), alsmede Willem van Egmond, (1276-†1317), de zoon van Beatrix, hun zuster.

Schema 28.

Beatrix van Haarlem is, na het overlijden van Gerard, heer van Egmond, (1229-†1242), hertrouwd met Hendrik I, heer van de Lek, (1243-1270).

34. Geneagram Van Brederode-Persijn-Van Egmond-Van Leiden⁹⁸.

De geneagrammen van de Hollandse geslachten Van Brederode, Persijn, Van Egmond en Van Leiden betreffen vier generaties vanaf 1203, 1229, 1229 en 1240. Voor deze vier families zijn ingekorte geneagrammen gemaakt, waardoor in de tweede generatie duidelijke beperkingen zijn aan gebracht in de vertegenwoordiging van die families. Desondanks kan het verband tussen deze families goed worden beoordeeld. Hierbij spelen wederom getuigenissen en ook vernoemingen een belangrijke rol. De geslachten Van Brederode, Persijn, Van Egmond en Van Leiden zijn in de dertiende eeuw nauw aan elkaar verwant. Een opmerkelijke oorkonde van 16 juni 1309⁹⁹ geeft daar duidelijk blijk van. De heer van Brederode, de burggraaf van Leiden en de heer van Putten doen in deze oorkonde uitspraak in het geschil tussen Willem van Leiden, enerzijds, en Floris van de Doortoge, anderzijds, over de voogdij van Beatrix jonkvrouw van de Doortoge. De heer van Brederode is op deze datum Dirk II, (1268-†1318), de burggraaf van Leiden is Hendrik van Kuyc, (1266-1319), en de heer van Putten is Nicolaas III Persijn, (1273-†1311). Dirk II van Brederode, Nicolaas III van Persijn en Willem van Leiden zijn van dezelfde generatie. Hendrik van Kuyc is van een vroegere generatie. Dirk II van Brederode, ridder, treedt op namens zijn neef Floris II van de Doortoge, (1297-1310), Hendrik van Kuyc, burggraaf van Leiden, ridder, namens Willem van Leiden, (1306-1331), zijn jongste zoon, en Nicolaas III van Persijn, heer van Putten, ridder, namens vrouwe Ermgard, vrouwe van de Doortoge, (1306-1309), *zijn zuster*. De uitspraak houdt in dat Willem van Leiden en *Ermgard*, vrouwe van de Doortoge, diens echtgenote, ten behoeve van Floris II van de Doortoge, *oom van Beatrix jonkvrouw van de Doortoge*, voor 400 pond afstand zullen doen van de voogdij. Uit de uitspraak wordt duidelijk dat de heer van Putten de voogdij over *Beatrix jonkvrouw van de Doortoge* indertijd aan *Ermgard*, vrouwe van de Doortoge, na de dood van Dirk van de Doortoge, (1291-†1306), haar eerste echtgenoot, heeft opgedragen. Zij is echter hertrouwd met Willem van Leiden en moet, zoals waarschijnlijk in de huwelijksvoorwaarden is vastgelegd, afstand doen van de voogdij over haar eigen kind. Jonkvrouw Beatrix van de Doortoge, koopt op 28 januari 1306¹⁰⁰ van graaf Willem III van Holland, enz., de 30 morgen land waar *het huis Doortoge* op staat, alsmede het ambacht Zevenhuizen met de visserij en de gruit en het ambacht Zegwaard met de tiend, die door het overlijden van heer Dirk van de Doortoge, haar vader, aan graaf Willem III waren vervallen, voor 450 pond. Beatrix wordt tegelijkertijd met deze goederen door de graaf als een recht leen beleend. Uit deze transactie blijkt dat op de tiende van het ambacht Zegwaard, de lijftocht van vrouwe Ermgard, haar moeder, is gevestigd. Ook wordt bij deze transactie bepaald dat genoemde goederen, indien Beatrix vóór vrouwe Ermgard overlijdt, voor de rest van haar leven, aan vrouwe Ermgard zullen komen.

Vrouwe Ermgard wordt alleen vermeld in genoemde oorkonden van 28 januari 1306 en 16 juni 1309. Zij blijkt in eerste echt met Dirk van de Doortoge, ridder, (1291-1306†), en in tweede echt met Willem van Leiden,

knapen, (1306-1331), te zijn gehuwd. Het is aannemelijk dat vrouwe Ermgard op 21 februari 1317¹⁰¹ nog in leven is. Op die datum hebben Hugo van Zottegem en Beatrix, heer en vrouwe van Putten, alsmede burggraaf en burggravin van Gent, een schuld van 550 pond Hollands bij de lombarden van Schiedam (Geneagram Algemeen 12). Bij die gelegenheid leggen zij al hun goederen in Holland en Zeeland in handen van graaf Willem III. Gerard van Raaphorst, Gerard van Heemskerk, Willem van Naaldwijk, Dirk Bokel, ridders, Willem van Leiden, Dirk van der Made, Jan van Bergen en Willem van de Woerd zijn bij deze transactie borgen voor Hugo en Beatrix. In het verlengde hiervan belooft graaf Willem III op 22 februari 1317¹⁰² Dirk Bokel, ridder, Dirk van de Made, Jan van Bergen, Gerard van Raaphorst, Willem van Naaldwijk, Gerard van Heemskerk, ridders, Willem van Leiden en Willem van de Woerd van de borgtocht, ten behoeve van Hugo, heer van Putten, ridder, voor die 550 pond Hollands bij de lombarden van Schiedam, schadeloos te houden. In beide activiteiten is Willem van Leiden de eerste borg onder de knapen. Door zijn huwelijk met vrouwe Ermgard is hij een verwant van Hugo en Beatrix. Vermoedelijk is vrouwe Ermgard kort vóór 28 maart 1326¹⁰³, wanneer heer Dirk, burggraaf van Leiden, op verzoek van zijn broer, Willem van Leiden, Badelog, diens tweede echtgenote, aan verschillende goederen lijftocht, overleden. Door de voogdijregeling van 16 juni 1309 en de borgstelling van 22 februari 1317, duidelijke familie zaken, is aannemelijk dat vrouwe Ermgard uit het geslacht Persijn (Van Putten) stamt. Het is dan ook aannemelijk dat Beatrix van de Doortoge, vrouwe van Zevenhuizen en Zegwaard, (1306-†1323), haar dochter, naar Beatrix van Haarlem, haar grootmoeder van moederszijde is vernoemd. Ook in het geslacht Van Egmond wordt de vernoemingssystematiek nageleefd. In Geneagram Vernoeming 34 - Van Brederode-Persijn-Van Egmond-Van Leiden - worden slechts twee kinderen van Gerard, heer van Egmond, (1229-†1242), en Beatrix van Haarlem, (1261), genoemd. In werkelijkheid hebben zij minstens vier kinderen (Schema 27 en 28). Willem II, heer van Egmond, (1242-†1304), vernoemd naar Willem I, heer van Egmond, zijn grootvader van vaderszijde, Wouter van Egmond, (1266)¹⁰⁴ vernoemd naar Wouter van Haarlem, zijn grootvader van moederszijde, *Badelog van Egmond* vernoemd naar Badelog, haar grootmoeder van vaderszijde en Sophia van Egmond, (†1309), vernoemd naar *Sophia van Teylingen*, moeder van Beatrix van Haarlem, haar grootmoeder van moederszijde. Badelog van de Doortoge, vermoedelijk de derde dochter van Floris I van de Doortoge, (1266-1293), en *Badelog van Egmond*, oudste dochter van Gerard I van Egmond, heer van Egmond, (1229-†1242), en Beatrix van Haarlem, (1261), is waarschijnlijk vernoemd naar Badelog, (†1244), de echtgenote van Willem I, heer van Egmond.

Dirk II, heer van Brederode, (1268-†1318), heeft vermoedelijk nog als broer en zusters gehad *Hendrik*, († jong), Alverada, (1300-1323), huwt Dirk van Poelgeest, *Mabelia*, († jong), *Hildegonda*, (1285-1287), huwt Gerard van Velzen, Elisabeth, (1293-1295), huwt Herman V van Woerden, Aleid, (1300-1330), huwt Gerard van Egmond en Richarda, non te Rijnsburg, (1303-1325). In het graf van Willem, heer van Brederode, (1244-1284), ridder, hun vader, in de kerk van Velsendorp, zijn sporen aangetroffen van een grote en een kleine kist. De kleine kist heeft vermoedelijk op de grote kist gestaan. Naast het skelet van Willem zijn in het graf de resten van een embryo en twee kinderen van hooguit 1,5 tot 2 jaar oud gevonden. De vondst van de restanten van

deze twee kinderen maakt het aannemelijk dat wij hier met twee kinderen van heer Willem van Brederode en vrouwe Hildegonda van Voorne, te maken hebben. Dit maakt het bestaan, volgens de vernoemingssystematiek, van *Hendrik* en *Mabelia* van Brederode mogelijk

Dirk van de Doortoge, (1291-1306†) heeft vermoedelijk als broers en gezusters *Gerard*, Floris II, (1297-1310), *Willem*, Jan (†1297), *Beatrix*, *Alverada* en Badelog, (1326-1330), gehad.

35. Tenslotte.

De onderhavige studie heeft aangetoond dat in de middeleeuwen adellijke families in de Nederlanden tussen 1250 en 1500 hun kinderen volgens een dominante traditie vernoemden. Met talrijke voorbeelden kan worden aangetoond, dat de eerste vier kinderen naar hun grootouders, de daaropvolgende twee kinderen naar hun ouders en de daarna volgende kinderen naar hun overgrootouders werden vernoemd. Hierbij lijkt het overwegend zo te zijn dat de familie van vaderszijde het spits afbeet en de volgorde bepaalde. Was het eerste kind een zoon, dan werd hij naar de grootvader van vaderszijde genoemd en was het eerste kind een dochter dan werd zij naar de grootmoeder van vaderszijde vernoemd. Was het tweede kind een zoon (dochter) en was het eerste kind een zoon dan werd hij (zij) naar de grootvader (grootmoeder) van moederszijde (vaderszijde) vernoemd. Was het tweede kind een zoon (dochter) en was het eerste kind een dochter, dan werd hij (zij) naar de grootvader (grootmoeder) van vaderszijde (moederszijde) vernoemd, enz.

De volgorde van de vernoeming - eerst naar de grootvader van vaderszijde en vervolgens naar de grootvader van moederszijde - werd soms omgewisseld. Dit werd ingegeven door het verschil in status tussen de familie van de vader en die van de moeder.

In een klein gezin was het onmogelijk de voornamen - erfnamen - van de grootouders en de ouders allemaal te gebruiken. Op deze gemiste erfnamen - verlate erfnamen - kon dan in de volgende generatie worden teruggevallen. Dit leidt voor de onderzoeker soms tot een verwarrende vertekening van het patroon. Wanneer de oudste zoons uit opeenvolgende generaties dezelfde naam hadden werd op de broers van de vader/grootvader/overgrootvader, enz. teruggevallen. Het blijkt dat een vernoeming naar een vroeg overleden broer/zus van vader/ moeder voorkwam. Ook de vernoeming van kinderen uit een tweede huwelijk naar de overleden stiefvader/-moeder kwam voor. In gezinnen met veel kinderen, waarbij op de voornamen van de overgrootouders werd teruggevallen, nam het aantal vernoemingen naar de doden toe.

Uiteraard waren er uitzonderingen op deze vernoemingssystematiek. Een veel voorkomende uitzondering, getuige de namen *Adriana*, *Diderica*, *Gerarda*, *Henrica*, *Johanna*, *Walravina*, *Wilhelmina*, enz., was, dat de betreffende dochter niet naar haar grootmoeder/moeder/overgrootmoeder, maar naar haar grootvader/vader/overgrootvader werd vernoemd. Bestond het gezin alleen uit meisjes dan kreeg het zesde meisje een voornaam die berust op de vrouwelijke vorm van de voornaam van haar vader.

Indien een kind naar een overgrootouder werd vernoemd moesten er eerst kinderen, die naar hun grootouders/ouders waren vernoemd, zijn geweest. Ook de vernoemingsvolgorde naar vaderszijde/moederszijde/vaderszijde/moederszijde, etc. werd strikt aangehouden.

De volgorde van de kinderen binnen het gezin is meestal moeilijk vast te stellen. Vaak werden in de documenten eerst de jongens genoemd en daarna pas de meisjes. De chronologische volgorde van de jongens en/of de meisjes volgt soms uit deze bewaarde data. De geregelde vernoeming naar de grootouders, de ouders en de overgrootouders kan hierbij helpen om de volgorde vast te stellen. Het vaststellen van de volgorde van de jongens en meisjes binnen het gezin gaat echter meestal heel moeizaam. De huwelijksvoorwaarden, voogdijstellingen en magescheiden, enz. kunnen hierbij soms de helpende hand bieden.

Om bovenstaande vernoemingssystematiek al dan niet te kunnen bevestigen zijn gegevens betreffende kinderrijke gezinnen noodzakelijk. De kinderen uit deze gezinnen moeten dan wel in leven blijven en hun volgorde binnen het gezin moet vaststaan. In het algemeen waren de gezinnen groot, maar de kindersterfte was aanzienlijk. Hierdoor bereikten veel kinderen de volwassenheid niet en gingen hun namen verloren.

De voornaam is nooit alleenzigmakend als bewijs voor of plaatsing binnen een verwantschap. De gedachte, dat de vernoeming een op zich zelf staand bewijsmiddel zou zijn voor het aantonen van een verwantschap, is niet realistisch. De vernoeming kan hooguit een richting aangeven waarin die verwantschap moet worden gezocht. Deze richtingaanwijzing kan twee kanten op. Zijn de voornamen van de grootouders/ouders/overgrootouders bekend, dan kan hieraan bruikbare informatie over de mogelijke voornamen van de kinderen alsook de eventuele volgorde van die kinderen binnen het gezin worden ontleend. Zijn daarentegen de voornamen van de kinderen en de volgorde van de kinderen binnen het gezin bekend, dan kan hieraan bruikbare informatie over de mogelijke voornamen van de grootouders/ouders/overgrootouders worden ontleend. Gegevens kunnen verder worden ontleend aan de bronnen, getuigenissen, vernoemingen en bewapeningen. Ook de activiteiten waarbij de maagschap wordt betrokken, zoals borgstellingen (beloften, verkopen, verpachtingen en verzoeningen), huwelijksvoorwaarden, magescheiden, testamenten en voogdijstellingen, spelen een belangrijke rol.

Noten.

- ¹ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de heeren en graven van Culemborg*, 1949; S. Drossaers, *Het archief van de Nassause domeinraad*, 1955, dl. II.1.
- ² F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland, 1753-1756*, dl. II, p. 41.
- ³ Idem, p. 41.
- ⁴ S. Drossaers, *Het archief van de Nassause domeinraad*, 1955, dl. II, regestenlijst van oorkonden, dl. I, nr. 42.
- ⁵ Jhr. J.J. de Geer, 'Onuitgegeven oorkonden betreffende het slot, de stad en de heerlijkheid van IJsselstein', in: *Codex diplomaticus Neerlandicus*, 1860, 2e serie, dl. IV, afd. 1, p. 102-103.
- ⁶ J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981, dl. II, nr. 793.
- ⁷ W. Bouwman, 'Het Henegouws-Hollands riddermatig middeleeuws geslacht De Zars/Van Zaers', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1993, jrg. 110, kol. 193-226; A. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 1958; S. Drossaers, *Het archief van de Nassause domeinraad*, 1955, dl. II.1; A. van Schilfgaarde, *Het archief van de heeren en graven van Culemborg*, 1949; P. Vermast, 'De heeren van Goye', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1949, jrg. 66.
- ⁸ S. Drossaers, *Het archief van de Nassause domeinraad*, 1955, dl. II, regestenlijst van oorkonden, dl. I, nr. 310.
- ⁹ A. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 1958, p. 16.
- ¹⁰ S. Drossaers, *Het archief van de Nassause domeinraad*, 1955, dl. II, regestenlijst van oorkonden, dl. I, nr. 250.
- ¹¹ A. Van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949, dl. II, nr. 189.
- ¹² Idem, nr. 235.
- ¹³ J. Habets, 'Houthem-Sint-Gerlach en het adellijk stift aldaar', in: *PSAHL*, 1869, jrg. 6, necrologium, p. 184.
- ¹⁴ Jhr. A. van Asch van Wijck, 'Nadere oorkonden uit het archief Buren, Stukken betreffende de geschillen tussen de heren van Arkel en Vianen, 1380-1390', in: *Codex diplomaticus Neerlandicus*, 1853, 2e serie, dl. II, afd. 1; P. Avonds en H. Brokken, 'Heusden tussen Brabant en Holland, (1317-1357), analyse van een grensconflict', in: *Varia Historica Brabantica*, 1975, dl. IV; J. Coldewey, 'Arnold van der Sluis, ridder, zijn afkomst en nageslacht', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1967, jrg. 84; A. Dek, 'Bijdrage tot de genealogie van het geslacht Van Arkel', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1966, jrg. 83; J. Groesbeek, 'Arkelania Vetera, opmerkingen dr. O. Merckens', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1943, jrg. 60, k. 40-41; J. Groesbeek, 'De heren van Arkel', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1954, jrg. 71; J., 'Een necrologium der St. Servaasabdij te Utrecht', in: *Archief voor de kerkelijke geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, 1901, jrg. 27, p. 136; J. de Man, 'Arkelania Vetera, opmerkingen dr. O. Merckens', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1943, jrg. 60; O. Merckens, 'Arkelania Vetera', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1943, jrg. 60; G. van der Velden, O.Praem., 'Inventaris van de in 1441 geregistreerde Heusdense charters', in: *Monografieënreeks*, nr. 3, 1985, nr. 14; M. Waale, 'Nogmaals een bijdrage tot de genealogie van het middeleeuwse adellijke geslacht Van Arkel', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2000, jrg. 117, k. 5-6.
- ¹⁵ G. van Aalst, *Regesten van het fonds Wassenaer in het huisarchief Twickel, 1222-1599*, 1998; A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979; A. Dek, *Genealogie der heren van Brederode*, 1959; A. Dek, 'De adellijke geslachten Van Culemborg en Van Vianen, stammende uit de heren van Bosinchem alsmede de uit de Van Culemborg's spruitende heren van Boxmeer', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1975, jrg. 92; A. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 1958; B. de Keijzer, 'De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden', in: *Ons Voorgeslacht*, 2011; L. van der Klooster, 'Over de herkomst van de Van Wassenaar's en de Van Raephorsten en van Jacob, burggraaf van Leiden', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1983, jrg. 100; A. Manten, 'Het geslacht Van Mijnden en het kasteel Ruwiel', in: *Tijdschrift Historische Kring Breukelen*, 1991, jrg. 6, nr. 1, p. 41-53; H. Obreen, *Geschiedenis van het geslacht Van Wassenaar*, 1903; A. van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949; J. Verhoog, *Onvoltooide roem, de eerste negen heren van Brederode, 1203-1473*, 1997; Henri J.J. Vermeulen, 'Borgen zijn familie, de borgen van Jan van Beusichem en Culemborg, knape, op 19 oktober 1307', in: *Ons Voorgeslacht*, 2010, jrg. 65.
- ¹⁶ A. Van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949, dl. II, nr. 335.

- ¹⁷ Kwartierstaat Van Beusichem 1.
- ¹⁸ A. Dek, 'De adellijke geslachten Van Culemborg en Van Vianen, stammende uit de heren van Bosinchem alsmede de uit de Van Culemborg's spruitende heren van Boxmeer', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1975, jrg. 92, kol. 82 e.v.
- ¹⁹ H. van Bavel, O.Praem., *Regestenboek van het archief van de abdij van Berne, 1134-1400*, 1984, nr. 11; A. Dek, *Genealogie der heren van Brederode*, 1959; A. Dek, 'Het nageslacht van Philips van Duivenvoirde eerste heer van Polanen', in: *Ons Voorgeslacht*, 1983, jrg. 38, nr. 327, p. 97 e.v.; A. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 1958; W. Schmelzer, *De abdij van Egmond gereconstrueerd*, 2004; J. Verhoog, *Onvoltooide roem, de eerste negen heren van Brederode, 1203-1473*, 1997.
- ²⁰ A. Dek, *Genealogie der heren van Brederode*, 1959; J. van de Venne, *Geschiedenis van het kasteel van Valkenburg zijn heren en hun drossaarden*, 1951; J. Verhoog, *Onvoltooide roem, de eerste negen heren van Brederode, 1203-1473*, 1997; P. Meurs, 'Inventaris van bescheiden van de heeren van Brederode en latere bezitters van de heerlijkheid Vianen berustende in het Fürstliches Haus- und Landesarchiv te Detmold', in: *Verslagen omtrent 's-Rijks oude archieven*, 1909, jrg. 32, p. 3 (14.08.1356); *A.D.d.N. Lille*, B. 269/7879 (15.05.1357); A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1962, d.p., dl. II, p. 155 (12.05.1364); *L.A.N.R.W. Duisburg*, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. Nr. 182 (23.06.1364); A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1962, d.p., dl. II, p. 156 (24.06.1364); idem, d.p., dl. II, p. 160-161 (01.05.1365); P. Meurs, 'Inventaris van bescheiden van de heeren van Brederode en latere bezitters van de heerlijkheid Vianen berustende in het Fürstliches Haus- und Landesarchiv te Detmold', in: *Verslagen omtrent 's-Rijks oude archieven*, 1909, jrg. 32, p.4 (09.07.1365); A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1962, d.p., dl. II, p. 163 (16.09.1365); idem, d.p., dl. II, p.163-164 (20.09.1365); F. Van Mieris, *Het groot charterboek der graaven van Holland en van Zeeland en heeren van Vriesland, 1753-1756*, dl. III, p. 194 (15.08.1366); A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1962, d.p., dl. II, p. 175 (1370); P. Meurs, 'Inventaris van bescheiden van de heeren van Brederode en latere bezitters van de heerlijkheid Vianen berustende in het Fürstliches Haus- und Landesarchiv te Detmold', in: *Verslagen omtrent 's-Rijks oude archieven*, 1909, jrg. 32, p. 19 (17.06.1377).
- ²¹ M. Flokstra, 'De middeleeuwse burchtheren van Kessel, 1279-1542', in: *Castellogica*, 1981, jrg. I, p. 65-80; M. Flokstra, 'Een bijdrage tot de genealogie over de familie Broekhuizen, tak Sweder', in: *De Maasgouw*, 1985, jrg. 104, p. 153-170; M. Flokstra, 'De familie van Broekhuizen, tak Hubrecht', in: *Maasgouw*, 1988, jrg. 107, p. 74-83; M. Flokstra, 'Geysteren in de middeleeuwen', in: *Castellogica*, 1988-1992, jrg. II, p. 19-32 en 33-48; M. Flokstra, 'De bezitters van het kasteel Ooijen door de eeuwen heen', in: *Castellogica*, 1992-1 p. 267-278; M. Flokstra, 'Middeleeuwse heren van Broekhuizen', in: *P.S.A.H.L.*, 1997, jrg. 133, p. 141-190.
- ²² M. Flokstra, 'Middeleeuwse heren van Broekhuizen', in: *P.S.A.H.L.*, 1997, jrg. 133, p. 141-190.
- ²³ P. van Doorninck, *Acten betreffende Gelre en Zutphen 1376-1392*, 1900, p. 27-28.
- ²⁴ H. Hanssen, Pr., *Inventaris van het oud archief der stad, municipaliteit en gemeente Venlo*, 1919, nr. 40
- ²⁵ H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, Gelderse leenkamer, inv.nr. 2, folio 168.
- ²⁶ H. Vermeulen, 'Het geslacht Van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328,' in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2006, jrg. 123, kol. 97-124, 197-238 en 351-352.
- ²⁷ A. van Schilfgaarde, *Het archief van de huizen Waardenburg en Neerijnen, 1288-1827*, 1980, dl. I, nr. 540.
- ²⁸ H. Vermeulen, *De familie de Cock van Opijnen*, 2019.
- ²⁹ P. Boeren, *De heren van Breda en Schoten, ca. 1100-1281*; S. Bormans en E. Schoolmeesters, *Cartulaire de l'église de Saint-Lambert de Liège, 1893-1933*, dl. I-IV; I. de Coussemaker, *Cartulaire de l'abbaye de Cysoing*, 1886; G. Croenen, *Familie en macht, de familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003; G. Despy, *Inventaire des archives de l'abbaye de Villers*, 1959; A. Despy-Meyer, 'Les chartes anciennes et les débuts de l'abbaye du Val-Saint-Bernard à Diest (1225-1300)', in: *Bulletins de la comission royale d'histoire*, 1964, dl. CXXX, p. 111-185; S. Drossaers, *Het archief van den Nassauschen domeinraad*, 1948, dl. I en II; M. Erens, O. Praem, *Oorkonden der abdij Tongerlo*, 1950, dl. I-IV; J.

- Van der Eycken, *Inventaris van het archief van het Kartuizerklooster te Zelem*, (1319) 1328-1796 (1799), 2008; E. Gatz, *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, 1198-1448, 2001, p. 352; J. Grauwels en M. van der Eycken, *Regestenlijst van de oorkonden van de Benediktijnerabdij van Sint-Truiden*, 1993; L. Marien, *De heren van Diest*, 1970; D. Hägermann en J. Kruisheer, *Diplomata Regum et Imperatorum Germaniae, Heinrichi Rasponis et Wilhelmi de Hollandia Diplomata*, 1989, dl. 18.1; M. Polak en E. Dijkhof, *Oorkondenboek van de abdij Kloosterrade, 1108-1381*, 2004; J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897-1901, dl. I-IV; F. Raymaekers, 'Cartularium ad chronion Diestense', in: *Bulletins de la comission royale d'histoire*, 1861, 3e série, dl. II; F. Raymaekers, *Het kerkelijk en liefdadig Diest. Geschiedenis der kerken, kapellen, kloosters, liefdadige gestichten*, 1870; E. Reusens, 'Documents concernant la chartreuse dite du Mont-Saint-Jean Baptiste à Zeelhem, près de Diest', in: *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, 1879, dl. 16; E. Reusens, 'Documents relatifs à l'abbaye norbertine de Heylissem', in: *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, 1895, dl. 25; F. de Reiffenberg, 'Chronologie historique des sires de Diest', in: *Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, 1844, dl. I; M. Stallaert, 'Inventaire analytique des chartes concernant les seigneurs et la ville de Diest', in: *Compte rendu de la commission royale d'histoire*, 4e serie, dl. 3; J. Verbeemen, *Inventaris van het archief der heren en van het stadsarchief van Diest*, 1961; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1914-1921, p.p., dl. I-VIII; E. Warlop, *The Flemish nobility before 1300*, 1976, dl. I-IV; M. Wolters, *Codex diplomaticus Lossensis*, 1849.
- ³⁰ G.A. Diest, archief gemeente, litt. A. nr. 27. G.A. Diest, archief gemeente, litt. A. nr. 27.
- ³¹ A.R.A. Brussel, archief heren en stad Diest, inv. nr. 5.
- ³² A.R.A. Brussel, aanwinsten 1917, nr. 107.
- ³³ J. de Raadt, *Sceaux Armoriés des Pays-Bas et des pays Avoisinants*, 1903, dl. IV, p. 115, fig.2).
- ³⁴ Jhr. P. Beelaerts van Blokland, 'De oudere generaties van het geslacht der heeren van Egmond', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1938, jrg. 65, kol. 24-30 en 60-64; A. Dek, *Genealogie der heeren en graven van Egmond*, 1958; E. Drossaers, *Het archief van de Nassause domeinraad, 1949-1955*, dl. I en II; C.B.G., 's-Gravenhage, Dossier de Groot (collectie Kolonel J.P. de Man); J. Kort, 'Van Alkemade, 1200-1782', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1997, jrg. 144, kol. 250-261.
- ³⁵ S. Drossaers, *Het archief van de Nassause domeinraad*, 1955, dl. II, regestenlijst van oorkonden, dl. II, nr. 310.
- ³⁶ Idem, nr. 90.
- ³⁷ N.A. 's-Gravenhage, archief graven van Holland, inv. nr. 257, fol. 19.
- ³⁸ A. van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949, dl. II, nr. 189.
- ³⁹ Idem, nr. 235.
- ⁴⁰ 'Necrologium van Egmond', in: *L. van den Bergh, ookondenboek van Holland en Zeeland*, 1866, dl. I, aanhangsel I, p. 334.
- ⁴¹ E. Cordfunke, *Een Hollands-Schots avontuur, 1291-1292*, 2005; R. Jahn en J. Van Winter, *De genealogie van de graven en hertogen van Gelre*, 2003; E. de Maesschalck, *De graven van Vlaanderen, 861-1384*, 2012; A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967.
- ⁴² 'Necrologium van Egmond', in: *L. van den Bergh, ookondenboek van Holland en Zeeland*, 1866, dl. I, aanhangsel I, p. 335.
- ⁴³ Melis Stoke, *Rijmkroniek van Holland, 366-1305*, 2004, p. 167, 4590 (1301-1302, 1305).
- ⁴⁴ H. Bruch, *Chronographia Johannis de Beke*, 1973, p. 227 (Beke, cap. 74^e) (Kroniek geschreven kort na 1346).
- ⁴⁵ H. Bruch, *Johannes de Beke, Croniken van den stichte van Utrecht ende van Holland*, 1982, p. 147 (Beke, 175) (Kroniek geschreven omstreeks 1390).
- ⁴⁶ A. Janse e.a., *Johan Huyssen van Kattendijke-kroniek*, 2005.
- ⁴⁷ H. Obreen, *Floris V, graaf van Holland en Zeeland en heer van Friesland, 1256-1296*, 1907, p. 23.
- ⁴⁸ A. Dek, *Genealogie der graven van Holland*, 1954, p. 6-7.
- ⁴⁹ E. Cordfunke, *Gravinnen van Holland*, 1987, p. 102-103.
- ⁵⁰ D. de Boer en E. Cordfunke, *Graven van Holland*, 1995, p. 71.
- ⁵¹ D. de Boer, E. Cordfunke en H. Sarfatij, *Wi Florens*, 1996, p. 30.
- ⁵² W. den Hertog, *De abdij van Loosduinen*, 1997, p. 115.

-
- ⁵³ E. de Maesschalck, *De graven van Vlaanderen, 861-1384*, 2012, p. 244.
- ⁵⁴ E. Cordunke, *Gravinnen van Holland*, 1987, p. 101-105; Henk 't Jong, *De dageraad van Holland*, 2018, p. 264-266
- ⁵⁵ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1502.
- ⁵⁶ J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studiën*, dl. 2-1, p. 119-120.
- ⁵⁷ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr's. 1483 en 1484.
- ⁵⁸ J. Kruisheer, 'De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299', in: *Hollandse Studiën*, dl. 2-2 (oorkonde d.d. 3 juli 1269 waarin wordt gemeld dat de graaf van Holland en die van Vlaanderen op 18 juni in Leiden aanwezig waren).
- ⁵⁹ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr's 1502, 1503 3n 1504.
- ⁶⁰ Idem, nr. 1711.
- ⁶¹ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 1947
- ⁶² Idem, nr. 1967.
- ⁶³ J. Burgers, *Rijmkroniek van Holland, 366-1305, door een anonieme auteur en Melis Stoke*, 2004, vs. 5473 en 7415.
- ⁶⁴ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2172.
- ⁶⁵ 'Necrologium van Egmond', in: *L. van den Bergh, ookondenboek van Holland en Zeeland*, 1866, dl. I, aanhangsel I, p. 335.
- ⁶⁶ H. Andernach, *Graf Gerhard VII von Jülich, (1297-1328)*, 1988; D. de Boer, en E. Cordfunke, *Graven van Holland*, 1995; A. Dek, *Genealogie der graven van Holland*, 1954; Th. Driessen en M. van den Brand, *1000 jaar Gennep*, 1975; H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder, (1314-1356)*, 1980; H. Vermeulen, 'Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?', in: *Ons Voorgslacht*, 1987, jrg. 42, p. 1-42; H. Vermeulen, 'De kinderen van Jan III, heer van Arkel, (1297-1324), en Kunigonda van Virneburg, (1314-1328)', in: *Ons Voorgeslacht*, 2003, jr. 58.
- ⁶⁷ G. Aders, 'Urkunden und Akten der Neuenahrer Herrschaften und Besitzungen Alpen, Bedburg, Hackenbroich, Helpenstein, Linnep, Wevelinghoven und Wülfrath sowie die Erbvogtei Köln', in: *Inventare nichtstaatlicher Archive, Rheinland*, 1977, dl. 21; 'Inventaire analytique des archives du château d'Ansembourg', in: *Publications de l'institut G.D. de Luxembourg*, 1891, jrg. 47; U. Berlière, O.S.B., 'Supplique de Clément VI, 1342-1352', in: *Analecta Vaticano-Belgica*, 1906; S. Bormans en E. Schoolmeesters, *Cartulaire de l'église de Saint-Lambert de Liège, 1893-1933*; Buntinx, e.a., *Inventaire analytique du chartrier de l'abbaye de Sainte-Gertrude à Louvain, 1192-1431*, 1996; S. Drossaers, *Het archief van de Nassause domeinraad, 1948-1955*, dl. I-II; W. Jansen, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1977, dl. VI; A. Kappelhof, *Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch*, 1980-1989, dl. I-X; T. Klaversma, *De heren van Cranendonk en Eindhoven, ± 1200-1460*, 1969; G. Kurth, *Chartes de l'abbaye de Saint-Hubert en Ardenne*, 1903; Th. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, 1840-1858; 'Cartulaire du Prieuré de Mariënthal', in: *Publications de l'institut R.G.D. de Luxembourg*, 1885-1886, jrg. 41-42; I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875; 'Chartes de la famille Reinach déposés aux archives du Grand-Duché de Luxembourg', in: *Publications de l'institut R.G.D. de Luxembourg*, 1877, jrg. 33; J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants*, 1897-1901; C. Renger/J. Mötsch, *Inventar des herzoglich Arenbergischen Archivs in Edingen/Enghien*, dl. 2; H. Schaefer, 'Inventare und Regesten aus den Kölner Pfarrarchiven', in: *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 1903, jrg. 76, dl. II; H. Sauerland, 'Urkunden und Regesten zur Geschichte der Rheinlande aus dem Vaticanischen Archiv', in: *Publ. d. Gesch. f. Rhein. Geschichtskunde*, 1905-1910, dl. IV; A. van Schilfgaarde, *Het archief van het huis Bergh*, 1932; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, 1910-1922, pp., dl. I-VIII; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires du Luxembourg*, 1914-1921, dl. I-V; C. Wampach, *Urkunden- und Quellenbuch zur Geschichte des altluxemburgische Territorien bis zur burgundischen Zeit*, 1940-1949, dl. IV-VII; N. Werveke, 'Archives de Betzdorf et de Schuttbourg', in: *Publications de l'institut G.D. de Luxembourg*, 1908, dl. 62; M. Wolters, *Codex diplomaticus Lossensis*, 1849.

- ⁶⁸ D. Kastner, *Die Territorialpolitik der Grafen von Kleve*, 1972; H. Vermeulen, 'De kinderen van Jan III, heer van Arkel, (1297-1324), en Kunigonda van Virneburg, (1314-1328)', in: *Ons Voorgeslacht*, 2003, jrg. 58..
- ⁶⁹ H. Vermeulen, 'De kinderen van Jan III, heer van Arkel, (1297-1324), en Kunigonda van Virneburg, (1314-1328)', in: *Ons Voorgeslacht*, 2003, jrg. 58.
- ⁷⁰ L. van den Bergh, *Gedenkstukken tot opheldering der Nederlandsche geschiedenis*, 1842, dl. I; J. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van oorkonden betreffende de bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301-1340*, 1937; G. Brom, *Bullarium Trajectense*, 1891, dl. I; S. Drossaers, *Het archief van den Nassause domeinraad*, 1948-1955, dl. I-II; J. de Fremery, *Cartularium der abdij Marienweerd*, 1890; L. Galesloot, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant*, 1865; S. Muller Fz. En A. Bouman, K. Heeringa, F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1920-1959, dl. I-V; A. Koch, J. Kruisheer en E. Dijkhof, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1970-2005, dl. I-V; J. Kort, *Het archief van de graven van Holland, 889-1581*, 1981; W. Schleidgen, *Kleve-Mark Urkunden, 1223-1368*, 1983, dl. I; J. Loeff, *Het archief der commenderij van St. Jan te Arnhem*, 1950; F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland, 1753-1756*, dl. I-IV; S. Muller, Fz., *Regesten van het kapittel van Sint-Pieter*, 1891; I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875; Baron J. de Saint-Genois, *Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre*, 1843-1846; 'Een necrologium der Sint-Servaasabdij te Utrecht', in: *Archief voor de kerkelijke geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, 1901, jrg. 27, p. 149; A. van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949; L. baron Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen*, 1872-1876.
- ⁷¹ H.U.A., archief kapittel Sint-Pieter, inv. nr. 386-2, fol. 2-2v.
- ⁷² Idem, inv. nr's. 384-1, 384 1a en 384-2a. 386-2, fol. 3-3v.
- ⁷³ A.R.A. Brussel, archief Vlaanderen; B. Gaillard, *Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre*, 1857; Th. Leuridan, 'Les seigneurs de Cysoing', in: *Les mémoires de la société d'émulation de Roubaix*, 1898, 3e serie, dl. V; A.D.d.N, Lille, *Tresor des chartes*, inventaire chronologique manuscrit en 9 volumes, dl. I, 706-1287; C. Piot, *Inventaire des chartes des comtes de Namur*, 1890; M. de Reiffenberg, *Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, 1844, dl. I, III, chartrier de Namur; M. Vanhaeck, *La généalogie des seigneurs de Cysoing*, 1935; C. Vleeschouwers, *De oorkonden van de Sint-Baafsabdij te Gent (819-1321)*, 1990; E. Warlop, 'Petegem and Cysoing', in: *The Femish Nobility before 1300*, dl. IV, nr. 169, p. 1050-1060.
- ⁷⁴ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, 'De burggraven van Leiden vóór 1339', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1921, jrg. 39; J. Coenen, *Graaf en Grafelijkheid*, 1986; E. Corfunke, *Macht en Aanzien*, 2013; A. Dek, *Genealogie der heren van Brederode*, 1959; P. Ernsting en drs. J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969; A. Koch, J. Kruisheer en E. Dijkhof, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1970-2005, dl. I-V; J. Kort, *Archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland, (1272-1371)*, 1972; H. Obreen, 'Bijdragen tot de kennis der middeleeuwse geslachten van Holland en Zeeland, De heeren van Putten en Strijen', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1932, jrg. 50; J. Verhoog, *Onvoltooide roem, de eerste negen heren van Brederode, 1203-1473*, 1997.
- ⁷⁵ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1776.
- ⁷⁶ P. Avonds en H. Brokken, *Heusden tussen Brabant en Holland, (1317-1357), analyse van een grensconflict*, in: *Varia Historica Brabantica*, 1975, dl. IV; J. Burger, 'Allinus, grafelijke kapelaan en Egmondse geschiedschrijver', in: *Het spoor van Egbert*, 1997, p.65 e.v.; J. Coenen, *Graaf en grafelijkheid*, 1986, bijlage I; J. Coldewey, 'Arnold van der Sluis, ridder, zijn afkomst en nageslacht, (1245-†1296)', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1967, jrg. 84, kol. 361-378 en *Bernensia* 13, 1968, p. 1-24; A. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 1958; A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979; J. Hendriks, *Dussen*, 1983; J. baron van Keppel, 'Bannerheren van Keppel', in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, 1916, dl. 19; B. de Keijzer, *De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden*, 2011; A. Koch, J. Kruisheer en E. Dijkhof, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1970-2005, dl. I-V; J. Kort, *Het archief van de heren van Voorne burggraven van Zeeland*, 1972; J. Kort, *Het archief van de heren van Haarlem*, 1976, p. IV-VII, XI; J. Kort, 'Familie van Alkemade', in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1997, jrg. 114, kol. 255-257; P. Meilink, *Het archief van de abdij Egmond*, 1951; S. Muller Fz. En A. Bouman, K. Heeringa, F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1920-1959, dl. I-V; H. Obreen,

- ‘Bijdrage tot de kennis der middeleeuwsche geslachten van Holland en Zeeland’, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1927, jrg. 45.
- ⁷⁷ L. baron Sloet, *Het hoogadellijk, vrij wereldlijk stift te Bedbur bij Kleef en zijn juffers*, 1897, nr. 53.
- ⁷⁸ A. Dek, *Genealogie der heren van Borselen*, 1979, p. 12-139.
- ⁷⁹ F. Ketner, *Oorkondenboek van het sticht Utrecht tot 1301*, 1954, dl. IV.1, nr. 1746.
- ⁸⁰ J. Kort, ‘Repertorium op de grafelijke lenen in Kennemerland, 1203-1650’, in: *Ons Voor-geslacht*, 1989, jrg. 44, nr. 391, p. 74.
- ⁸¹ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2119.
- ⁸² L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1867, dl. III, nr. 51.
- ⁸³ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1273.
- ⁸⁴ B. de Keijzer, *De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden*, 2011.
- ⁸⁵ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1986, dl. II nr. 673.
- ⁸⁶ Idem, 1997, dl. IV, nr. 1921.
- ⁸⁷ Idem, nr. 1924.
- ⁸⁸ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, nr. 543bis.
- ⁸⁹ J. Kort, ‘Repertorium op de grafelijke lenen in Kennemergevolg, 1267-1650’, in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, p. 520.
- ⁹⁰ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 2237.
- ⁹¹ P. Meilink, *Het archief van de abdij van Egmond*, 1951, dl. 2, nr. 71.
- ⁹² J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1997, dl. IV, nr. 1921.
- ⁹³ Idem, 1992, dl. III, nr. 1273.
- ⁹⁴ ‘Necrologium van Egmond’, in: *L. van den Bergh, oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1866, dl. I, aanhangsel I, p. 334.
- ⁹⁵ ‘Necrologium van Egmond’, in: *L. van den Bergh, oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1866, dl. I, aanhangsel I, p. 334.
- ⁹⁶ J. Kruisheer, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1273.
- ⁹⁷ Idem, nr. 1273.
- ⁹⁸ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, ‘De burggraven van Leiden vóór 1339’, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1921, jrg. 39, kol. 364-365, bijlage III; Jhr. W. Beelaerts van Blokland, ‘Jongere takken van het geslacht van Wassenaer, vóór 1300 daaruit gesproten’, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 297-310; H. Brokken, *Heren van Stand*, *Van Wassenaar, 1200-2000*, p. 67 en 72; A. Dek, *Genealogie der heren van Brederode*, 1959; A. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 1958; P. Ernsting en J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, p. 20, nr. 75; M. Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis van de abdij Rijnsburg*, 1951, dl. I-II; ‘W. Lenselink en A. Monna, Studies over het Zeeuwse en Leidse burggraafschap’, in: *Bijdragen van het Instituut voor middeleeuwse geschiedenis der rijksuniversiteit Utrecht*, 1976, nr. 37; G. De Moor, *Verborgten en geborgen*, 1994; Necrologium van Egmond, in: *L. van den Bergh, oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 1866, dl. I, aanhangsel I; H. Obreen, ‘Bijdragen tot de kennis der middeleeuwse geslachten van Holland en Zeeland: De heeren van Putten en van Strijen’, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1932, jrg. 50, kol. 291-300, 322-328 en 366-372; J. Verhoog, *Onvoltooide roem, de eerste negen heren van Brederode*, 1997.
- ⁹⁹ P. Ernsting en drs. J. Winsemius, *Regesten van oorkonden en akten voorkomende in de registers van de heren van Putten en Strijen*, 1969, nr. 75.
- ¹⁰⁰ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, ‘De burggraven van Leiden vóór 1339’, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1921, jrg. 39, kol. 364, bijlage II.
- ¹⁰¹ F. van Mieris, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*, 1753-1756, dl. II, p. 168 (01.03.1316).
- ¹⁰² Idem, p. 169 (02.03.1316).
- ¹⁰³ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, ‘De burggraven van Leiden vóór 1339’, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1921, jrg. 39, kol. 365-366, bijlage VI.
- ¹⁰⁴ J. Kruisheer, *Oorkonden van Holland en Zeeland tot 1299*, 1992, dl. III, nr. 1433.

Aanhangsels

Hoofdstuk V: Bewapeningen.

Hoofdstuk V: Aanhangsels Bewapeningen.

In deze aanhangsels wordt de ontwikkeling van de wapens van een aantal families meer en detail beschrijvend gevolgd. Het betreft de families Van Beusichem, Van Bronkhorst, Van de Lek en Van Voorne. De keuze is op deze families gevallen omdat van een voldoende aantal leden van deze families genoeg zegels met het steeds opnieuw aangepaste wapen bewaard zijn gebleven. Hierdoor kunnen de voortschrijdende, evolutionaire aanpassingen (blijvend) van hun basiswapens bijzonder duidelijk worden gevolgd.

V.a. In dit aanhangsel wordt de evolutie van het wapen van de familie Van Beusichem tot circa 1350 beschreven (Geneagram Algemeen 3).

Het oudst bekende wapen van de familie Van Beusichem op het zegel van Steven van Beusichem, ridder, (1213-1249), dateert uit (1239)¹. Op dit zegel voerde hij als wapen: Geschuinbalkt van zes stukken met twee dwarsbalken over alles heen. Het randschrift noemt hem: STE[PHANUS] • VAN • BUSI(N)CHEM. De twee dwarsbalken zouden kunnen wijzen op een verwantschap met het geslacht Van Kuyc dat eenmalig twee dwarsbalken als wapen voerde. De Van Kuycse voornamen komen bij Van Beusichem overigens niet voor. Als er al sprake is van een huwelijk Van Beusichem (Geschuinbalkt van zes stukken) - Van Kuyc (Twee dwarsbalken), betreft dit Stevens ouders. Als deze basisgedachte juist is, dan is hier dus sprake van een vaderlijk wapen gebroken met dat van de moeder.

Sweder van Beusichem, maarschalk, (1248-1284), de tweede zoon van heer Steven, gebruikte - vermoedelijk in de tijd na elkaar - als wapen: Drie zuilen (1273 en 1280)² alsmede drie zuilen met twee schildjes; rechterschildje: Geschuinbalkt van acht stukken; linkerschildje: Geschuinbalkt van acht stukken en twee dwarsbalken over alles heen (1280)³. De randschriften, respectievelijk + S(IGILLUM) • SVEDE[RI] • DE BOSINCHEM • MILITIS, + S(IGILLUM) • SVEDERI • DE • BUOSEN-CHEM • MILITIS en + S(IGILLUM) • SWED[ERI] • MILITIS • DE • BOESI(N)-CHEM en de wapens tonen aan dat hier sprake is van drie verschillende zegelstempels.

Alard van Beusichem, (1280-1298), de jongste broer van maarschalk Sweder, gebruikte als wapen: Drie zuilen met een barensteel van vijf hangers (1294)⁴. Volgens het randschrift: + S(IGILLUM) • ALARDI • DE • BOSINGHE(M) • [MIL]ITIS, was hij ridder.

Hubert III van Beusichem, schenker, (1271-1300), gebruikte als wapen: Drie zuilen (1273, 1280 en 1296)⁵. Volgens de randschriften liet hij, evenals zijn oom de maarschalk, in de loop van de tijd drie verschillende zegelstempels snijden. De oudste twee randschriften: + S(IGILLUM) • HUBERTI • DE • BUZENKEM en + S(IGILLUM) • HUBERTI • DE BUSENKHEIM laten alleen een verschil in de toenaam zien, terwijl hij volgens het jongste randschrift: + S(IGILLUM) • HUBE[RTI] • [PIN-CE]RNE • MIL[ITIS] • [DE] • [BOSINCH]EM mogelijk Hubrecht pincerna ridder van Beusichem wordt genoemd.

Dirk Splinter van Beusichem, (1271-1305), de jongere broer van schenker Hubrecht III, gebruikte als wapen: Drie zuilen (1280)⁶ of drie zuilen met een barensteel van vijf hangers (1288 en 1296)⁷. Ook hier is sprake van meerdere zegelstempels. Op het eerste zegelstempel noemt hij zich: DIDERIC • SPLINTER • VAN • BUSINKEM en op het tweede: SPLINTERI • MIL(ITIS) • DE • BOSINCHEM. Hij is dus na 1280 tot ridder geslagen.

Hubrecht van Beusichem, heer van Vianen, (1277-1318), de oudste neef van schenker Hubrecht III en Dirk Splinter, gebruikte als wapen: Drie zuilen (1288)⁸ of drie zuilen met twee schildjes. Rechterschildje: Geschuinbalkt van zes stukken; linkerschildje: Geschuinbalkt van zes stukken en twee dwarsbalken over alles heen (1289 en 1318)⁹. Hier is sprake van twee zegelstempels. Op het oudste noemt hij zich: HUBERTI • DE • VIANEN • FAMULI en op het jongste: HUBERTI • DE • VIANEN • MILITIS. In 1288 was hij nog knape en in 1289 ridder.

Hendrik van Beusichem, heer van Vianen, (1324-†1352), achterneef van Jan van Beusichem, heer van Culemborg, gebruikte in 1349¹⁰ en 1351¹¹ als wapen: Drie Zuilen. Op het zegel uit 1351 noemt hij zich: HENRICI • DE • VIANEN • MILITIS.

Steven van Beusichem van de Wale, (1305-1308), een neef van Hubrecht van Beusichem, heer van Vianen, gebruikte als wapen: Geschuinbalkt van zes stukken en twee dwarsbalken over alles heen (1306 en 1308)¹². Het randschrift noemt hem: STEPHANUS • DE • BOSINCHEM • [MILITIS].

Sweder van Beusichem van de Wale, (1314), een jongere broer van Steven, voerde als wapen: Geschuinbalkt van zes stukken en twee dwarsbalken over alles heen (1314)¹³ en noemt zich op dit zegelstempel: SVEDERI • DE • BOSINCHEM.

Jan van Beusichem, heer van Culemborg, zoon van schenker Hubrecht III, (1301-1321), gebruikte als wapen: Drie zuilen (1305, 1310, 1312 en 1318)¹⁴. Op alle afdrukken van zijn zegelstempel noemt hij zich: JOHAN(N)IS • DE • BOSINCHEM • FAM(U)LI.

Hubrecht van Beusichem van Schonouwen, (1301-1312), gebruikte als oudste zoon van Dirk Splinter van Schonouwen, en oudste neef van Jan van Beusichem, heer van Culemborg, als wapen: Drie zuilen met een barensteel (1306 en 1312)¹⁵. Op beide afdrukken van zijn zegelstempel noemt hij zich: HUBERTI DE • BOSINCHE(M) • MILITIS.

V.b. In dit aanhangsel wordt de evolutie van het wapen van de familie Van Bronkhorst tot circa 1360 beschreven (Geneagram Vernoeming 16 en 16.1).

Het oudst bekende wapen van de familie Van Bronkhorst, op het zegel van Gijsbrecht, heer van Bronkhorst en Rekem, (1230-1241†), dateert uit (1241)¹⁶. Het heeft: Een beurtelings gekanteelde dwarsbalk. Het randschrift van het zegel is verloren.

Willem, heer van Bronkhorst en Rekem, ridder, (1241-1291), de oudste zoon van Gijsbrecht voornoemd, wijzigde zijn wapen nogal radicaal en voerde: Een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers (1286)¹⁷. Het randschrift noemt hem: WILLELMI • MILITIS • DE • BRUNCHORST.

Van Gijsbrecht, proost van Emmerik en aartsbisschop van Bremen, (1260-†1306), de jongere broer van Willem, is geen afdruk van zijn zegelstempel als proost van Emmerik bewaard gebleven. Van de verschillende zegelstempels, minstens vijf, van hem als aartsbisschop van Bremen, zijn ondanks de verliezen tijdens de tweede wereldoorlog, veel afdrukken bewaard gebleven (1278 en 1286)¹⁸. De talrijke zegels van Gijsbrecht van Bronkhorst, aartsbisschop van Bremen, hebben geen wapen(s). Hierdoor is er heraldisch geen samenhang met de familie Van Bronkhorst aan te tonen. Het randschrift noemt hem: + GISELBERTUS • DEI • GRA(TIA) • S(ANC)TE • BREMEN(SIS) • ECCL(ESIE) • ARCHIEP(I)S(COPI).

Gijsbrecht, heer van Bronkhorst en Rekem, ridder, (1283-1315†), Lodewijk van Bronkhorst, proost te Bremen en domproost te Hamburg, (1311-1329†), en Jan van Bronkhorst, (1288), proost te Elst (1312) en Oudmunster, (1315-1322 en 1323-1346), alsmede bisschop van Utrecht, (1322-1323 en 1341), zijn broers, oomzeggers van Gijsbrecht, aartsbisschop van Bremen, voerden als wapen een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers. Hierbij moet wel worden opgemerkt, dat de bovengenoemde Jan van Bronkhorst, zoon van Willem en Ermgard van Randerode, op zijn zegel als proost te Elst, (1312)¹⁹, en dat als proost van Oudmunster, (1315)²⁰, zowel zijn vaderlijk wapen: Een enkelstaartige leeuw met een barensteel van (vijf) hangers (Bronkhorst) als zijn moederlijk wapen: Geruit (Randerode) voerde. Dezelfde Jan van Bronkhorst, voerde als bisschop van Utrecht, (1322-1323 en 1341), op z'n zegel twee wapenschilden. Rechts: Een gekroonde, enkelstaartige leeuw (Bronkhorst) en links: Een kruis (Utrecht). Op zijn tegenzegel voerde hij een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers. Het randschrift op het zegel van Gijsbrecht, heer van Bronkhorst en Rekem, ridder, luidt: [+] S(IGILLUM) • G[ISEL]BERTI • DE • BRU[NCHOR]ST • MIL(ITIS) (1312)²¹. Het randschrift op het zegel van Lodewijk van Bronkhorst, domproost te Hamburg luidt: S(IGILLUM) • LODEWICI • P[RE]POSITI • [HAM]BURGEN(SI) (1311)²². Het randschrift op het zegel van Jan van Bronkhorst als proost te Elst luidt: [S(IGILLUM) • [I]OH(ANN)IS • DE • BRU[NCHORST] • P[RE]PO(S)ITI • I(N) • ELS[T] (1312)²³, dat als proost van Oudmunster: S(IGILLUM) • IOH(ANNIS) • D(E) • BRUNCHORST • P(RE)P(OSI)TI • [S](AN)[C](T)[I] • SALVATOR(IS) • TRAIECT(ENSIS) • ECC(L)E(SIE) (1317)²⁴, als gekozen en bevestigde bisschop van Utrecht, luidt het randschrift op het zegel: [S(IGILLUM)] • [IOH(ANN)I]S • EL(EC)TI • E[T] • [CONFIRMATI] • IN • EPISCOPUM • [TRAJECTEN(SIS)] en het tegenzegel: + SIG[IL]LUM • SECRETUM (1323)²⁵ en opnieuw als proost van Oudmunster, zegel: S(IGILLUM) • IOH(ANNIS) • D(E) • BRU[NCHORST] • P(RE)[P](OSI)[TI] • [S](AN)[C](T)[I] • SALVAT[OR](IS) • [TRAI]ECT(ENSIS) • ECC(L)E(SIE) en tegenzegel: + S(IGILLUM) • SECRETUM • IOH(ANNI) • DE • BRUNCHORST (1327)²⁶.

Willem, heer van Bronkhorst, Rekem en Batenburg, ridder, (1314-1328)²⁷, de oudste zoon van Gijsbrecht, heer van Bronkhorst en Rekem, gebruikte als wapen een Sint-Andrieskruis in drie kwartieren vergezeld van een omgekeerde droogscheerders-schaar en in het bovenste kwartier een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers (1318). Het randschrift op zijn zegel luidt: + S(IGILLUM) • WILL(EL)MI • DE • BRO(NCHOR)ST • [D](OMI)[NI] • DE BATE(N)BORG. Het bezit van de heerlijkheid Bronkhorst alsmede de riddertitel komt niet tot uiting in het randschrift op zijn zegel.

Gijsbrecht van Bronkhorst, (1322-1358†), de oudste zoon van Willem, heer van Bronkhorst, en Johanna, vrouwe van Batenburg, voerde als heer van Bronkhorst: Een gekroonde, enkelstaartige leeuw als wapen en later als heer van Bronkhorst en Batenburg een schild met een gekroonde, enkelstaartige leeuw, omgeven door drie schilden met een Sint-Andrieskruis, in alle kwartieren vergezeld van een omgekeerde droogscheerders-schaar (1339, 1342 en 1353)²⁸. Vermoedelijk heeft hij drie zegelstempels laten snijden. Op het eerste noemt hij zich Gijsbrecht van Bronkhorst (1339), op het tweede heer Gijsbrecht van Bronkhorst, ridder (1342) en op het derde Gijsbrecht, heer van Bronkhorst en Batenburg (1353). Het bezit van de heerlijkheden Bronkhorst en Batenburg komt dus alleen tot uiting in het randschrift op zijn derde zegel.

Dirk, (1322-1336), en Boudewijn, (1322-1347†), zijn broers, gebruikten als wapen een Sint-Andrieskruis in drie kwartieren vergezeld van een omgekeerde droogscheerders-schaar en in het bovenste kwartier van een gekroonde, enkelstaartige leeuw. De randschriften van hun zegels luiden: [+] [S](IGILLUM) • THEODERICI • DE • [BATE(N)BORG] (1328)²⁹ en + S(IGILLUM) • BOUDEWI(NI) • DE • BATE(N)-BORG (1328)³⁰.

Gijsbrecht van Bronkhorst de Oude, (1325-1369), Gijsbrechts oom, gebruikte een enkelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers als wapen. Rs. : + S(IGILLUM) • GYSELBERTI • DE • BRUNCHORST.

Gijsbrecht van Bronkhorst de Jonge, (1325-1381), de zoon van Gijsbrecht de Oude, gebruikte als wapen een enkelstaartige leeuw met een barensteel van drie hangers (1351)³¹. Rs. : + [S(IGILLUM)] • [GI]SEL[BER]TI • D(E) • BRUNCHORST.

Beatrix van Bronkhorst, abdis te Metelen, (1341-1383), de derde dochter van Gijsbrecht de Oude en jongere zus van Gijsbrecht de Jonge, en Willem van Bronkhorst, (1360-1378), de jongste zoon van Gijsbrecht de Oude en jongste broer van Gijsbrecht de Jonge, gebruikten als wapen een enkelstaartige leeuw met een barensteel van drie hangers. Zij noemen zich op het randschrift van hun zegel respectievelijk Beatrix van Bronkhorst, abdis te Metelen. Rs. [S(IGILLUM) BEATRICIS DE] BRUNCHOR... ..TISSE I(N) METELEN, (1376)³² en Willem van Bronkhorst, [+ S(IGILLUM)] • [WI]LLEM : VAN : BRUNCHORST, (1368)³³.

V.c. In dit aanhangsel wordt de evolutie van het wapen van de familie Van de Lek tot 1340 beschreven (Geneagram Bewapening 1 en 2).

Het oudst bekende wapen van de familie Van de Lek op het zegel van Folpert II, heer van de Lek, (1217-1249†), dateert uit 1233³⁴. Het is: Geschuinbalkt van negen stukken en een gaande leeuw over alles heen. Folpert II gebruikte twee verschillende zegelstempels met hetzelfde wapen. Alleen de afdruk van het eerste zegelstempel uit 1233³⁵ heeft een driehoekige vorm. De afdrukken van het tweede zegelstempel uit 1241³⁶ en 1243³⁷ hebben een ronde vorm. De randschriften van de bewaard gebleven zegels van Folpert II zijn op enige kleine resten na - + SIG en ERT - verloren gegaan. Samen met het randschrift op de tekening van het zegel van 1243³⁸ in de verzameling Van Buchel Booth - RTI • DE • LEC is de veronderstelling, dat het volledige randschrift: + SIG[IL-LUM • FOLP]ERTI • DE • LEC is geweest, zeker op zijn plaats.

Hendrik I, heer van de Lek, ridder, (v.1243-1271†), de zoon van Folpert II, heeft vier verschillende zegelstempels laten snijden. Het oudste zegelstempel werd alleen op 9 augustus 1249³⁹ gebruikt. Het wapen op dit zegel is een naar rechts gaande leeuw over alles heen. Het origineel van het zegel is zwaar beschadigd. Om het randschrift te kunnen ontcijferen/aanvullen moet ook hier de tekening van het zegel van deze datum in de verzameling Van Buchel Booth⁴⁰ te hulp worden geroepen. Het randschrift op deze tekening is: + SIGILLUM • HENRICI • DE • LECKA. Het tweede zegelstempel, dat tussen 1255⁴¹ en 1265⁴² werd gebruikt, toont een ruiter te paard met volle wapenrusting. Het wapen op het schild, is: Geschuinbalkt van zes stukken. Het randschrift van het zegel is: + S(IGILLUM) • HENRICI • DE • LECKA. Het bijbehorende tegenzegel heeft hetzelfde wapen. Het randschrift is: + SIGILLUM • SECRETE. Het derde stempel, dat op 23 oktober 1268⁴³ werd gebruikt, toont een ruiter te paard met volle wapenrusting. Het wapen op het schild en de dekken is: Geschuinbalkt van zes stukken. Het randschrift op het zegel is: + S(IGILLUM) • HENRICI • D[(OMI)NI] • DE • [L]E(C)[KA] • MILITIS. Het bijbehorende tegenzegel heeft hetzelfde wapen en het randschrift is: + S(IGILLUM) • HENRICI • D(OMI)NI • DE • LE(C)KA. Het jongste zegelstempel, dat op 24 maart 1269⁴⁴ werd gebruikt, toont een ruiter te paard met volle wapenrusting. Het wapen op het schild heeft: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. Het randschrift op het zegel is verloren. Het bijbehorende tegenzegel heeft hetzelfde wapen en het randschrift is: S(IGILLUM) • HENRICI • D(OMI)NI • DE • LECKA. Het opvallende is, dat Hendrik van de Lek, hoewel hij zich reeds in 1255 heer van de Lek en ridder noemt, dat niet op het tweede zegelstempel tot uitdrukking laat komen.

Hendrik II, heer van de Lek en Werth, ridder, (1271-1305), de zoon van Hendrik I, heeft twee verschillende zegelstempels laten snijden. Het eerste zegelstempel heeft hetzelfde wapen als het tweede en derde zegelstempel en het tweede zegelstempel hetzelfde wapen als het vierde zegelstempel van zijn vader. Het wapen op het eerste zegelstempel, gebruikt op 3 november 1271⁴⁵ en in februari 1276⁴⁶, is: Geschuinbalkt van zes stukken en het randschrift is: + S(IGILLUM) • HENRICI • DE • LECKA • FAMULI. Het tweede zegelstempel, gebruikt in 1285⁴⁷, 1295⁴⁸, 1296⁴⁹, 1298⁵⁰ en 1299⁵¹, toont een ruiter te paard met volle wapenrusting. Het wapen op het schild en de paardendekken is: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. Het randschrift op het zegel is: S(IGILLUM) • HENRICI • D(OMI)NI • DE • LECKA • MILITIS. Het bijbehorende tegenzegel heeft hetzelfde wapen en het randschrift is: + SECRETE • CLAVIS • SIGILLI • D(OMI)NI • DE • LECKA. Hendrik II, heer van de Lek, komt op 12 juni 1305 - samen met Heilwig van Bentheim, zijn tweede echtgenote, en Peter

van de Lek, ridder, zijn zoon - voor het laatst voor. Zijn ernstig beschadigde zegel zonder tegenzegel aan deze oorkonde heeft als randschrift: S(IGILLUM) • HE[NRICI] • [D(OMI)NI] • [DE] • [L]EC[KA] • [MILITIS]. Hendrik II noemt zich in 1271 eerstgeborene van wijlen heer Hendrik van de Lek en knape. In feite is hij dan al heer van de Lek. Hendrik II noemt zich in 1276 wel heer van de Lek en knape.

Peter, heer van de Lek en Werth, ridder, (1296-1339), de zoon van Hendrik II, heeft gedurende zijn leven een drietal verschillende zegelstempels laten snijden. Van het eerste zegelstempel - een wapenzegel - is slechts één afdruk (1305)⁵² bewaard. Het toont waarschijnlijk: Een gekroonde, (dubbelstaartige leeuw). Het randschrift, waarvan weinig over is - . . . (.....) • • ... • .. • LECKE • M..... - is vermoedelijk te interpreteren als: S(IGILLUM) • PETRI • D(OMI)NI • DE • LECKE • MILITIS. Het tweede zegelstempel, waarvan twee afdrukken (1322 en 1333)⁵³ zijn bewaard, toont ook: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw, maar nu met versieringen. Het randschrift is na samenvoeging van de twee restanten: + S(IGILLUM) • PET[RI] • D(OMI)NI • DE • LECKE. Hij noemt zich op deze wapenzegels geen ridder, terwijl hij in de oorkonden al vanaf 1296⁵⁴ ridder blijkt te zijn. Het derde zegelstempel, waarvan zes afdrukken (drie uit 1327⁵⁵ en drie uit 1335⁵⁶) zijn bewaard, toont op het zegel: Een ruiter te paard en op het bijbehorende tegenzegel: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. Op het schild van de ridder en de dekken van het paard: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. Het randschrift op het zegel is: SIGIL[LUM] • PETRI • D(OMI)NI] • DE • LEC[KE] • MILITIS en op het tegenzegel: + SIGILLUM • SECRETUM.

Hendrik IV, heer van de Lek en Werth, ridder, (1321-1342†), de laatste mannelijke loot aan de oude stam, is het tweede kind van Peter. Hij heeft drie stempels laten snijden. De afdrukken van deze stempels tonen uitsluitend wapenzegels en geen ruiterzegel. Van het eerste zegelstempel zijn drie afdrukken (1329, 1330 en 1331)⁵⁷, van het tweede zegelstempel drie afdrukken (uit 1335)⁵⁸ en van het derde zegelstempel één afdruk (1340)⁵⁹ bewaard gebleven. Qua beeld en opschrift verschillen de drie stempels weinig van elkaar. Het wapen op het eerste en het tweede stempel is: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel met drie hangers. Het wapen op het derde zegelstempel heeft de barensteel met drie hangers verloren. Hendrik IV wordt op de eerste zegelstempel, in tegenstelling tot de tweede en de derde, geen ridder genoemd. Rs. : Wapenzegel 1: (samengesteld uit de drie afdrukken): + S(IGILLUM) • [HE]N-RICI • VAN • DER • LECKE en wapenzegel 2 en 3: + S(IGILLUM) • D(OMI)NI • H(ENRICI) • DE • LECKE • MILITIS.

De heren van Haps en de voogden van Stralen uit het geslacht Van de Lek voerden ook: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw. De heren van Haps aangevuld met een borstschild Kuyc: Twee dwarsbalken met acht merletten (3.2.3).

V.d. In dit aanhangsel wordt de evolutie van het wapen van de familie Van Voorne tot 1370 beschreven (Bewapening 3).

Het oudst bekende wapen van de familie Van Voorne op het zegel van Hugo, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, oudste zoon van Dirk, (1198-1213), dateert uit 1203⁶⁰. Het heeft: Een gaande leeuw. Hetzelfde wapen komt voor op het tegenzegel van het (ruiter)zegel van Dirk, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1198-†1228), de jongere broer van Hugo, uit 1220 en 1226⁶¹. In de volgende generatie, die van Hendrik, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1229-†1259), de oudste zoon van Dirk, voltrokken zich twee veranderingen in het wapen van het geslacht Van Voorne. Op het (ruiter)zegel van Hendrik, uit 1237 en 1245⁶², heeft het zegel en het tegenzegel een klimmende leeuw als wapen. Dit in tegenstelling tot zijn (ruiter)zegel uit 1258⁶³, dat op het zegel en het tegenzegel, een klimmende, aanziende leeuw toont.

De overige leden van het geslacht Van Voorne, zoals Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, (1261-†1287), Floris van Voorne, (1261-1271), Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, (1289-†1337), Albert van Voorne, heer van Bergen op Zoom, (1325-1331), Mechteld, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, (1321-†1372), Katharina van Voorne(burg), vrouwe van Acquoy, (1324-1364), en Johanna van Voorne, vrouwe van Bergen op Zoom, (1341-†1349), van wie zegels bewaard zijn gebleven, voerden allen - met uitzondering van Albert van Voorne, heer van Bergen op Zoom, op diens jachtzegel uit 1328 - de klimmende, aanziende leeuw als (vaderlijk) wapen⁶⁴. Daarnaast zijn er uit de periode vóór 1300, voor zover bekend nog de zegels van twee jongere zoons uit het geslacht Van Voorne bewaard gebleven. Dit zijn de zegels van Hugo van Voorne, heer van Heenvliet, ridder, (1228-1271), en Dirk van Voorne, ridder, (1245-1275) - Hugo dictus de Vorne, dominus de Heimvliet, et Theodericus, fratres - broers van Hendrik, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, (1229-†1259). Zij worden vermeld in en hebben gezegeld aan een oorkonde van 17 augustus 1271⁶⁵, waarin zij samen met Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, (1261-†1287), alsmede Floris van Voorne, (1261-1271) - Albertus, dominus de Vorne et Florentius, fratres - zoons van genoemde Hendrik, aan de stad Keulen beloofden geen wraak te zullen nemen voor de dood van Hendrik van Herpen, ridder, en de gevangenneming van Albert van Herpen, diens broer, hun magen bij de overval op de stad Keulen in 1268. Het (ruiter)zegel en het tegenzegel van Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, tonen de klimmende, aanziende leeuw (op dit zegel naar links kijkend) (Rs. : S(IGILLUM) • D(OMI)NI • DE • VORNES • MILITIS • CASTELLAN[I • S]JELANDIA en CONTRASIGILLUM); het wapenzegel van Floris van Voorne, eveneens een klimmende, aanziende leeuw (Rs. : + S(IGILLUM) • FLORENCII • DE • VORNE); het (ruiter)zegel - zonder tegenzegel - van Hugo van Voorne, een volle neef, toont een gaande leeuw (Rs. : + S(IGILLUM) • D[OMINI] • HUGONIS • DE • VORNE), en het wapenzegel van Dirk van Voorne, zijn broer, een klimmende, aanziende leeuw met een schuinstaak over alles heen (en een vrijkwartier? en een slang?) (Rs. : + [THEODER]ICI • MILITIS • DE • VORREN). De eerste bespreking van bovengenoemde zegels komt voor in: 'Quellen zur Geschichte der Stadt Köln', door L. Ennen, 1867, dl. III, nr. 51. De volgende beschrijving en de afbeelding van gemelde zegels wordt aangetroffen in: *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, door H. Brugmans en K. Heeringa, 1937-40, nr's 1312-1317. In: *De heren van Heenvliet tot 1400* ⁶⁶ maakt J. Kort de opmerking dat: 'Hoewel de foto - van het (ruiter)zegel van Hugo van

Voorne, heer van Heenvliet, ridder, (1228-1271), van 17 augustus 1271, in het stadsarchief van Keulen, oorkonde nr. 366 - in het Corpus geen duidelijkheid verschaft, laat het origineel een schuinstreep over alles heen zien'. In tegenstelling tot Kort hebben Ennen/Brugmans/Heeringa, die het zegel van Hugo moeten hebben gezien, alvorens het te fotograferen en beschrijven, geen van drie de schuinstreep gesignaleerd. De persoonlijke waarneming van het zegel bracht evenmin een schuinstreep aan het licht.

In de dertiende eeuw braken, zoals in de verhandeling van de ontwikkeling van het wapen aannemelijk is gemaakt, de legitieme leden van een familie, indien nodig, hun wapen vaak door een verandering van metaal/kleur of door de toevoeging van een barensteel of (rechter)schuinbalk. Gelet op de bovenstaande beschrijving van de zegels is het zeer waarschijnlijk dat Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, ridder, (1261-†1287), en Floris van Voorne, (1261-1271), Hugo van Voorne, heer van Heenvliet, ridder, (1228-†1287), en Dirk van Voorne, ridder, (1245-1275), broers, de dertiende eeuwse regels van de zegelkunde in acht hebben genomen. Albert voerde het volle familiewapen, Floris en Hugo braken hun vaderlijk wapen door een verandering van metaal/kleur, Dirk brak zijn vaderlijk zegel door de toevoeging van een schuinstaak over alles heen (en een vrijkwartier? waarin een slang?). Voor Hugo van Voorne, van wie de heren van Heenvliet afstamden, is de verandering van metaal/kleur heel goed aan te tonen. Volgens de: *Historische beschrijving der vrije en hoge heerlijkheid van Heenvliet*, door G. 't Hart, 1949, tussen p. 32 en 33, plaat 4, voerden de heren van Heenvliet uit het geslacht van Voorne als wapen: Een zilveren, klimmende, aanziende leeuw op een rood veld met een rode, aanziende leeuw als helmteken (zonder bron). G. Ros-de Korte beschrijft in: *De geschiedenis van het geslacht van Heenvliet*⁶⁷ op basis van het *Armorial General* van J. Rietstap, 1884, dl. I (2e druk), het wapen van de oudste heren van Heenvliet als: Een zilveren, klimmende, aanziende leeuw op een rood veld, getongd en genageld van blauw. Volgens J. Kort in: *De heren van Heenvliet tot 1400*⁶⁸ voerden de heren van Heenvliet uit het geslacht van Voorne als wapen: Een zilveren, (klimmende), aanziende leeuw op een rood veld, getongd en genageld van blauw (eveneens zonder bron). De bevestiging van de wapenverandering wordt gegeven door Claes Heinen, de samensteller van: *Beyerens wapenboek*⁶⁹ die het wapen van de heren van Heenvliet uit het geslacht van Voorne tekende als zijnde: Een zilveren, klimmende, aanziende leeuw op een rood veld, genageld en getongd van blauw. Dit alles in tegenstelling tot het wapen van de heren/vrouwe van Voorne uit het geslacht van Voorne dat in het *Wapenboek van de heraut Gelre*⁷⁰ en in het *Beyerens Wapenboek* werd getekend als zijnde: Een gouden, klimmende, aanziende leeuw op een rood veld, genageld en getongd van blauw. Het wapen van her Huye van Henevliet (Hugo van Voorne, heer van Heenvliet, ridder, (1364-1409) is, zoals het voorkomt in *Beyerens wapenboek* (Een klimmende aanziende leeuw; zonder kleur), afgebeeld in: *Rietstaps handboek der wapenkunde* door C. Pama⁷¹.

De zegels van de vrouwelijke leden van het geslacht van Voorne zijn dun gezaaid. Er zijn slechts afdrukken van vijf zegelstempel - allen wapenzegels - bekend, te weten afdrukken uit 1339, 1342 en 1346 van het eerste en een afdruk uit 1371 van het tweede zegelstempel van Mechteld, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, (1321-†1372)⁷², een afdruk uit 1354 en een uit 1364 van het zegelstempel van Katharina van Voorn(burg), vrouwe van Acquoy, (1324-1364)⁷³, en een afdruk uit 1341 van het eerste en een uit 1342 van het tweede zegelstempel van Johanna van Voorne, vrouwe van Bergen op Zoom, (1341-†1349)⁷⁴.

De beide zegelstempels van Mechteld van Voorne, naar de afdrukken uit 1339 en 1342⁷⁵, enerzijds, en 1346 en 1371⁷⁶, anderzijds, tonen een gedeeld wapen: I. Een

gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Valkenburg) en II. Een klimmende, aanziende leeuw (Voorne). Het is duidelijk dat hier het wapen van Dirk, heer van Valkenburg en Monschau, (1333-†1346), haar tweede echtgenoot (rechts), en dat van Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1289-†1337), haar vader (links), zijn weergegeven.

Katharina van Voorneburg, vrouwe van Acquoy, (1324-1364), dochter van Hendrik van Voorne, heer van Acquoy, (1308-1320), jongere broer van Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1289-1337), huwde twee keer. In eerste echt met Jan van Heinsberg, heer van Dalenbroek, (1324-†1334), en in tweede echt met Jan van Valkenburg, heer van Born, Susteren en Sittard, (1314-†1356). Beide heren voerden hetzelfde wapen. Katharina van Voorne(burg), voerde volgens de afdrukken van haar zegelstempel uit 1354⁷⁷ en 1364⁷⁸ een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van drie hangers (haar echtgenoot) en II. Een klimmende, aanziende leeuw eveneens met een barensteel van drie hangers (haar vader). Aangezien Katharina op het randschrift van haar zegel - Katharina van Voorneburg, vrouwe van Born en Sittard - wordt genoemd, stamt dit zegel uit de periode dat zij met Jan van Valkenburg was gehuwd⁷⁹.

Johanna van Voorne, vrouwe van Bergen op Zoom, (1341-†1349), dochter van Albert van Voorne, (1325-†1331), en Mechteld van Wezemaal, vrouwe van Bergen op Zoom, (1313-†na 1353), huwde Jan van Valkenburg, heer van Bütgenbach, en na 1346 ook heer van Valkenburg en Monschau, (1333-†1352)⁸⁰. Haar eerste zegelstempel, naar de afdruk uit 1341⁸¹, laat ook een gedeeld wapen zien: I. Drie lelies (Wezemaal) en II. Een klimmende, aanziende leeuw (Voorne). Omdat Johanna was gehuwd met Jan van Valkenburg, heer van Bütgenbach, (1333-†1352), een jongere broer van bovengenoemde Dirk, en omdat Johanna een dochter was van Albert van Voorne, heer van Bergen op Zoom, een (oudere) broer van bovengenoemde Mechteld van Voorne, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, zou men op dit zegel verwachten: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van drie hangers, m.a.w. het wapen van haar echtgenoot⁸² en II. Een klimmende, aanziende leeuw, m.a.w. het wapen van haar vader zonder barensteel (Albert, haar vader, en Gerard, haar grootvader van vaderskant, waren respectievelijk in 1331 en 1337 overleden)⁸³. Johanna huwde Jan van Valkenburg eerst in 1340 en vermoedelijk was haar nieuwe zegelstempel nog niet klaar. Als ongehuwde dochter van Albert van Voorne en Mechteld van Wezemaal zou men verwachten: I. Een klimmende, aanziende Leeuw (vader) en II. Drie lelies (moeder). Daar de heerlijkheid Voorne en het burggraafschap van Zeeland aan haar neus voorbij waren gegegaan en zij zich met de heerlijkheid Bergen op Zoom tevreden had moeten stellen, zal zij dit ook in haar wapen tot uitdrukking hebben willen brengen en het wapen van Wezemaal (moeder) boven dat van Voorne (vader) hebben verkozen. Het tweede zegelstempel van Johanna, naar de afdruk uit 1342⁸⁴, laat een volledig ander wapen zien. Opnieuw gebruikt zij een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van drie hangers en II. doorsneden: a. Een klimmende, aanziende leeuw en b. Drie lelies. Het rechterwapen is zonder twijfel dat van Jan van Valkenburg, heer van Bütgenbach, haar echtgenoot, en het doorsneden linkerwapen dat van Albert van Voorne, haar vader, en Mechteld van Wezemaal, vrouwe van Bergen op Zoom, haar moeder.

De overige vrouwelijke leden van het geslacht van Voorne volgden, voor zover er zegels van hen bewaard zijn gebleven, eveneens de gangbare zegelkundige regels uit die tijd. Er zijn slechts afdrukken van vier zegelstempels - allen wapenzegels - bekend. Een afdruk uit 1293 en een uit 1296 van een ovaal zegelstempel van Katharina

van Durbuy⁸⁵, een afdruk uit 1303 en een uit 1312 van een rond zegelstempel eveneens van Katharina van Durbuy⁸⁶, een afdruk uit 1324 van het zegelstempel van Heilwig van Borselen⁸⁷, een afdruk uit 1328 en een uit 1339 van het zegelstempel van Mechteld van Wezemaal, vrouwe van Bergen op Zoom⁸⁸. De afdrukken van de zegels van Katharina van Durbuy, (1280-†1328), dochter van Gerard van Luxemburg en Mechteld van Kleef, en tweede echtgenote van Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1261-†1287), zijn slechts fragmentarisch bewaard gebleven. De afdruk uit 1312 van het ronde zegelstempel laat een gedeeltelijke beschrijving van het zegel toe. Het toont een klimmende leeuw met een barensteel van drie hangers als wapen⁸⁹. Gerard van Luxemburg, heer van Durbuy, die een jongere zoon was van Walram, hertog van Luxemburg, en Ermesinde, gravin van Namen, diens tweede echtgenote, brak zijn vaderlijk wapen, getuige een zegel uit 1289, met een barensteel van drie hangers⁹⁰. Ditzelfde wapen wordt dus gevonden op het zegel van Katharina van Durbuy, zijn dochter, in de periode dat zij weduwe was van zowel Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1261-†1287), als van Wolfert van Borselen, heer van Veere, (†1299). Het zegel van Heilwig van Borselen, (1297-†1328), dochter van Wolfert, heer van Veere, en Sibilla *van Praet*, eerste echtgenote van Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1289-†1337), uit 1322, toont een gedeeld wapen: I. Een klimmende, aanziende leeuw (haar echtgenoot) en II. Een dwarsbalk met drie sterren in het schildhoofd (haar vader). Het zegel van Mechteld van Wezemaal, vrouwe van Bergen op Zoom, (1313-1353), dochter van Arnold, heer van Bergen op Zoom, en Johanna van Loon, echtgenote van Albert van Voorne, (1325-†1331), toont een gedeeld wapen: I. Een klimmende, aanziende leeuw met een barensteel van drie hangers (Voorne) en II. Drie (2,1) lelies (Wezemaal). Uit het voorafgaande blijkt duidelijk dat de mannelijke en vrouwelijke leden van het geslacht van Voorne alsmede de echtgenoten van de Van Voornes de heraldische regels hebben geëerbiedigd.

V.e. In dit aanhangsel worden de vrouwelijke zegels van type 1 t/m. 5 beschreven. Hierin hebben veel zegelaarsters uit de vorstendommen en heerlijkheden in de Nederlanden in de late middeleeuwen een plaats gevonden. Deze sterke representativiteit maakt generale observaties mogelijk. De randschriften op de zegels zijn in het Nederlands weergegeven.

V.e.1. Type 1: Een rijdende, staande- of zittende-vrouwenfiguur.

- 1.01. Aleid van Kleef, gravin van Holland (1198) (staand)⁹¹.
Rs. : Zegel Aleid, gravin van Holland.
- 1.02. Aleid van Heinsberg, gravin van Kleef (1200) (zittend)⁹².
Rs. : Zegel Aleid van Heinsberg, gravin van Kleef.
- 1.03. Aleid van Kleef, gravin van Holland (1201 en 1237) (rijdend)⁹³.
Rs. : Zegel Aleid, gravin van Holland.
- 1.04. Alverada, gravin van Molbach (1208) (rijdend)⁹⁴.
Rs. : Zegel Alverada, gravin van Molbach,
- 1.05. Lutgard, vrouwe van Breda (1216)⁹⁵.
Rs. : Zegel Lutgarda, vrouwe van Breda (Lelie).
- 1.06. Imagina, vrouwe van Altena (1224) (staand)⁹⁶.
Rs. : Zegel [IMAG]IN [V]A[N] [AL]TENA.
- 1.07. Richarda van Scheyern-Wittelsbach, abdis te Roermond (1203) (staand)⁹⁷.
Rs. : Zegel [Richarda bij de gratie Gods gravin van Gelre].
- 1.08. Ada, gravin van Loon en Holland, (1226) (rijdend)⁹⁸.
Rs. : Zegel Ada, [gravin van Loon en Holland].
- 1.09. Beatrix van Valkenburg (tussen 1230 en 1240) (staand)⁹⁹.
Rs. : Zegel Beatrix
- 1.10. Beatrix van Merheim van Wassenberg (1237) (staand)¹⁰⁰.
Rs. : Zegel Beatrix van Wassenberg.
- 1.11. Mechteld van Gelre, gravin van Nassau (1238 en 1247) (staand)¹⁰¹.
Rs. : Geheimzegel Mechteld, gravin van Nassau.
- 1.12. Richarda van Holland (1243) (rijdend)¹⁰².
Rs. : Zegel Richarda, jonkvrouw van Holland.
- 1.13. Margaretha van Hochstaden, gravin van Berg (1249-1250) (staand)¹⁰³.
Rs. : Zegel Margaretha, echtgenote [van] Adolf, zoon [van de] hertog van Limburg.
- 1.14. Elisabeth van Brunswijk, gravin van Holland (1259 en 1260) (zittend)¹⁰⁴.
Rs. : Zegel Elisabeth bij de gratie Gods Roomskoningin SEMPER AUGUSTA
- 1.15. Jutta van Ravensberg, vrouwe van Monschau (1265-1266) (rijdend)¹⁰⁵.
Rs. : Zegel Jutta, vrouwe van Monschau.
- 1.16. Margaretha van Gelre, gravin van Hochstaden (1265) (staand)¹⁰⁶.
Rs. : Zegel Margaretha, eertijds gravin van Hochstaden.
- 1.17. Agnes, vrouwe van Heinsberg (1267) (staand)¹⁰⁷.
Rs. : [Zegel Agne]s, vrouwe van Heinsberg.
- 1.18. Hadewig van Kessel, gravin van Neuenahr (1276) (staand)¹⁰⁸.
Rs. : Zegel Hadewig, eertijds gravin van Neuenahr.
- 1.19. Philippa van Gelre, vrouwe van Valkenburg, Monschau en Sittard (staand).
Rs. : Vrijwel op DOMI verloren¹⁰⁹.

1.20. Margaretha van Isenburg, vrouwe van Meurs (1301) (staand)¹¹⁰.

Rs. : Zegel Margaretha, vrouwe van Meurs.

1.21. Margaretha van Hochstaden, gravin van Berg, (1303) (rijdend)¹¹¹.

Rs. : Zegel Margaretha, gravin van Berg.

Ergo: Op zes zegels een rijdende-, op 11 een staande- en op twee een zittende-vrouwen-figuur. In een geval (1.05) ontbreekt de vrouwenfiguur.

V.e.2. Type 2: Een staande- of zittende-vrouwenfiguur met een wapen op het tegenzegel.

2.01. Ida, gravin van Boulogne, (1181-1216). Het wapen op het tegenzegel uit een onbekend jaar: Drie bollen (Boulogne) (staand)¹¹².

Rs. Z. : Zegel Ida, gravin van Boulogne; Rs. Tz. : Mijn geheimzegel.

2.02. Ada, gravin van Loon en Holland, (1203-1223). Het wapen op het tegenzegel uit 1213 en 1218: Vijf dwarsbalken (Loon) (rijdend)¹¹³.

Rs. Z. 1213: Zegel Ada, gravin van Loon en Holland; Rs. Tz. : Crede sigillo.

Rs. Z. 1218: Zegel Ada, gravin van Loon en Holland; Rs. Tz. : Geen.

2.03. Maria van Brabant, gravin van Holland, (1214-1260). Het wapen op het tegenzegel van 1223 tot 1241: Afsesleten (rijdend)¹¹⁴.

Rs. Z. : Zegel Maria, gravin [van] Holland; Rs. Tz. : Geheimzegel.

2.04. Aleid van Sponheim, gravin van Kleef (1255-1303) (rijdend). Het wapen op het tegenzegel uit 1260: Een hartschild met een scepterrad (Kleef) (rijdend)¹¹⁵.

Rs. Z. : Zegel Aleid, gravin van Kleef; Rs. Tz. : Mijn geheimzegel.

2.05. Dezelfde als 2.04 (rijdend). Het wapen op het tegenzegel uit 1265: Een hartschild met een scepterrad (Kleef) (rijdend)¹¹⁶.

Rs. Z. : Zegel Aleid, gravin van Kleef; Rs. Tz. : Tegenzegel gravin van Kleef.

2.06. Dezelfde als 2.04. Het wapen op het tegenzegel uit 1267, 1293 en 1298: Een hartschild met een scepterrad (Kleef) (rijdend)¹¹⁷.

Rs. Z. : 1267 en 1298: Zegel Aleid, gravin van Kleef; Rs. Tz. : Tegenzegel gravin van Kleef.

2.07. Aleid van Holland, (1246-†1284). Het wapen op het tegenzegel van 1258 en 1262: Een leeuw (Holland) (rijdend)¹¹⁸.

Rs. Z. : Zegel Aleid, zuster [van] Willem, graaf [van] Holland; Rs. T. : Sluitzegel.

2.08. Machteld van Brabant, gravin van Holland, (1214-†1267). Het wapen op het tegenzegel uit 1259 en 1260: Een staande leeuw (Brabant) (rijdend)¹¹⁹.

Rs. Z. : Zegel Machteld, gravin [van] Holland; Rs. Tz. : Geheimzegel [van] M(achteld), gravin [van] Holland.

2.09. Richarda van Gelre, gravin van Gulik, (1251-†1293/1298). Het wapen op het tegenzegel uit 1261, 1280 en 1289: Een staande leeuw (Gulik) (rijdend)¹²⁰.

Rs. Z. : Zegel Richarda, gravin van Gulik; Rs. Tz. : Sluitzegel.

2.10. Oda van Gageldonk, (1240-1265). Het wapen op het tegenzegel uit 1264: Een dwarsbalk, waarover een versmald Sint-Andrieskruis (Kruiningen) (rijdend)¹²¹.

Rs. Z. : Onduidelijk; Rs. Tz. : Mijn eigen geheimzegel.

2.11. Elisabeth van Gelre, gravin van Berg, (1259-1315). Het wapen op het tegenzegel uit 1267 en 1292: Een Burcht [op een berg (Berg?)] (rijdend)¹²².

Rs. Z. : Zegel Elisabeth, gravin van Berg; Rs. Tz. : Mijn geheimzegel.

- 2.12. Johanna van Leuven-Gaasbeek, vrouwe van Heinsberg, (1258-1303). Het wapen op het tegenzegel uit 1268 en 1275: Een dubbelstaartige leeuw (Heinsberg) (rijdend)¹²³.
Rs. Z. : Zegel Johanna, vrouwe van Heinsberg; Rs. Tz. : Geheim[zege].
- 2.13. Philippa van Dammartin, gravin van Gelre en Eu, alsmede vrouwe van Arguel, (1253-1277). Het wapen op het tegenzegel uit 1271: Een staande leeuw op een veld bezaaid met blokjes (Gelre) (staand)¹²⁴.
Rs. Z. : [P]hilippa, gravin [van] Eu en vrouwe [van] Arguel; Rs. Tz. : Mijn geheimzege.
- 2.14. Elisabeth van Breda, vrouwe van Breda, († 1281). Het wapen op het tegenzegel uit 1276 een gedeeld wapen: I. Een leeuw (Brabant) en II: Drie Sint-Andrieskruisen (Breda) (rijdend)¹²⁵.
Rs. Z. : Zegel Elisabeth, vrouwe van Breda; Rs. T.z. : Tegenzegel vrouwe van Breda.
- 2.15. Margaretha van Gelre, gravin van Kleef, (1260-†1282/1287). Het wapen op het tegenzegel uit 1277: Een hartschild met een scepterrad (Kleef) (rijdend)¹²⁶.
Rs. Z. : Zegel Margaretha, gravin van Kleef; Rs. Tz. : Geheim[zege] gravin van Kleef.
- 2.16. Jutta van Nassau, vrouwe van Kuyc, (1285-1313). Het wapen op het tegenzegel uit 1308 (2x): Twee dwarsbalken met acht merletten (Kuyc) (staand)¹²⁷.
Rs. Z. : Zegel Ju[tta], [vrou]we van Kuyc; Rs. Tz. : Sluitzege.

Ergo: Het wapen op het tegenzegel is 12 maal dat van haar echtgenoot, driemaal dat van haar vader (2.01, 2.07 en 2.08) en eenmaal onbekend (2.03).

V.e.3. Type 3. Een staande- of zittende-vrouwenfiguur met twee wapenschildjes op het zege en een enkel of gedeeld wapen op het tegenzegel.

- 3.01. Aleid van Holland, dochter van Floris IV, graaf van Holland, en Machteld van Brabant, (1246-†1284), huwde Jan van Avesnes, graaf van Henegouwen, (*1218-†1257). Zij toonde op haar zege (eerst voorkomend in 1264 en laatst in 1284) een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapen. Rechterwapen: Een adelaar (Heilige Roomse Rijk) en linkerwapen: Een staande leeuw (Holland). Op het tegenzegel een gedeeld wapen: I Een halve adelaar (Heilige Roomse Rijk) en II: Een halve staande leeuw (Holland)¹²⁸.
Rs. Z. : Zegel Aleid, zuster [van] wijlen Willem, Roomskoning, en echtgenote [van] wijlen heer Jan van Avesnes; Rs. Tz. : Geheimzege.
- 3.02. Margaretha van Gelre, dochter van Otto II, graaf van Gelre en Zutphen, en Margaretha van Kleef, (†1286), huwde vóór 1262 Enguerrand, heer van Coucy en Oisy, (1250-1311). Zij toonde op haar zege in 1266 een staande-vrouwenfiguur met aan de linkerzijde een wapenschildje. Wapen: Gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair (Coucy). Op het tegenzegel een wapenschildje. Wapen: Gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair (Coucy)¹²⁹.
Rs. Z. : Zegel Margaretha, vrouwe van Coucy; Rs. Tz.: Geheimzege.
- 3.03. Philippa van Luxemburg, dochter van Hendrik II, graaf van Luxemburg, en Margaretha van Bar, gravin van Henegouwen, (1271-†1311), huwde Jan II, graaf van Henegouwen, (*ca. 1247-†1304. Zij toonde op haar zege in april 128. een staande vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Het rechter-schildje: Een staande leeuw (Henegouwen) en op het linkerschildje: Gedwars-

balkt, waarover een staande, (gekroonde) leeuw (Luxemburg). Op het tegenzegel een gedeeld wapen: I. Een staande leeuw (Henegouwen) en II. Gedwarsbalkt, waarover heen een staande, gekroonde leeuw (Luxemburg)¹³⁰.

Rs. Z. : Zegel Philippa, gravin [van] Henegouwen; Rs. Tz. : Sluitzegel gravin [van] Henegouwen.

- 3.04. Maria van Gelre, dochter van Otto II, graaf van Gelre en Zutphen, en Philippa van Dammartin, (1281-ca.1306), vrouwe van Trankeel, enz. Zij toonde op haar zegel in 1291 een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre) en op het linkerschildje: Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre). Op het tegenzegel: Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre)¹³¹.

Rs. Z. : Maria, jonkvrouw van Gelre; Rs. Tz. : Geheimzegel Maria van Gelre.

- 3.05. Beatrix van Vlaanderen, dochter van Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen, en Machteld van Béthune, (*ca. 1253/4-†1296), huwde Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, (*1254-†1296). Zij toonde in 1291 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapen. Rechterwapen: Een staande leeuw (Holland) en linkerwapen: Een staande leeuw (Vlaanderen). Op het tegenzegel: Een staande leeuw (Holland)¹³².

Rs. Z. : Zegel Beatrix, gravin [van] Holland; Rs. Tz. : Geheimzegel gravin [van] Holland.

- 3.06. Aleid van Diest, vrouwe van Royère, dochter van Arnold V en Elisabeth van Mortagne, (1278-1291), huwt in eerste echt Hellin I, heer van Cysoing, (1257-1285†), en in tweede echt Hendrik van Kuyc, (1277-†1304). Zij toonde in 1282¹³³, 1291¹³⁴ en 1296¹³⁵ op haar zegel een staande vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Geschuinbalkt van zes stukken (Cysoing) en op het linkerwapen: Twee dwarsbalken (Diest). Op het tegenzegel een gedeeld wapen. I. Twee dwarsbalken (Diest) en II. Gedwarsbalkt van zes stukken (Cysoing).

Rs. Z. : Zegel Aleid van Diest, vrouwe van Cysoing; Rs. Tz. : Mijn geheimzegel.

- 3.07. Elisabeth van Engeland, dochter van Eduard I, koning van Engeland, en Alianora van Castilië, (*1282-†1316), huwde Jan I, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland, (*1284-†1299). Zij toonde op haar zegel in 1299 een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw (Holland) en op het linkerschildje: Drie boven elkaar geplaatste lopende leeuwen (Engeland). Op het tegenzegel een leeuw (Holland).¹³⁶

Rs. Z. : Zegel [Elisa]beth, gravin [van] Holland, Zeeland ; Rs. Tz. : Geheimzegel van E(lisabeth), gravin [van] Holland.

- 3.08. Margaretha van Vlaanderen, dochter van Gwijde, graaf van Vlaanderen, en Isabella van Luxemburg, weduwe van Alexander, prins van Schotland, (1286-†na 1328), huwde 1286 Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, (*ca. 1255-†1326). Zij toonde op haar zegel van 1286 tot 1328 een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre) en op het linkerschildje: Een staande leeuw (Vlaanderen). Op het tegenzegel: Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre)¹³⁷.

Rs. Z. : Zegel Margaretha, dochter [van de] graaf van Vlaanderen, gravin van Gelre; Rs. Tz. : Geheimzegel Margaretha, gravin [van] Gelre.

- 3.09. Maria van Brabant, oudste dochter van Godfried van Brabant, heer van Aarschot, en Johanna, vrouwe van Vierzon, (1297-†1331), huwde Walram, graaf van Gulik, zoon van Willem IV en Richarda van Gelre, (1275-†1297). Zij toonde in

1308 en 1313 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw (Gulik) en op het linkerschildje: Een staande leeuw met een barensteel van vijf hangers (Brabant-Aarschot). Op het tegenzegel: Een staande leeuw (Gulik). In de vier nissen naast het schild telkens: Een gevierendeeld schild (Vierzon)¹³⁸.

Rs. Z. : Zegel Maria, gravin [van] Gulik; Rs. Tz. : Geheimzegel Maria.

- 3.10. Elisabeth van Brabant, jongste dochter van Godfried van Brabant, heer van Aarschot, en Johanna, vrouwe van Vierzon, (1299-†1349/1355), huwde Gerard VII, graaf van Gulik, (1297-1328)¹³⁹. Zij toonde in 1315 en 1334 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw (Gulik) en op het linkerschildje: Een staande leeuw met een barensteel van vier hangers (Brabant-Aarschot). Op het tegenzegel een gedeeld wapen. I. Een staande leeuw (Gulik); II. Een gevierendeeld schild (Vierzon)¹⁴⁰.

Rs. Z. : Geheimzegel Elisabeth gravin [van] Gulik; Rs. Tz. : Kleinzegel gravin [van] Gulik.

- 3.11. Elisabeth van Gelre, dochter van Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, en Margaretha van Vlaanderen, (1299-†1354), non, later abdis, in het convent van Sint-Clara te Keulen. Zij voerde in 1319, 1327 en 1329 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre) en op het linkerschildje: Een staande leeuw (Vlaanderen) Op het tegenzegel: Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre)¹⁴¹.

Rs. Z. : Elisabeth, jonkvrouw van Gelre; Rs. Tz. : Jonkvrouw [Eliza]bet [van] Gelre.

- 3.12. Aleid, vrouwe van Putten en Strijen, dochter van Nicolaas, heer van Putten, en Aleid, vrouwe van Strijen, (1326-†1361), huwde met Boudewijn, heer van Praet, (1311-†1373). Zij toonde op een onbekende datum (na 1354 gezien het overlijden van haar oudste zuster Beatrix) op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Gedwardsbalkt van zes stukken, de oneven balken beladen met 4.3.2 Sint-Andrieskruisen (Putten); wapen op het linkerschildje: Drie (2.1) Sint-Andrieskruisen (Strijen). Op het tegenzegel: Een gedeeld wapen: I. Half Putten en II. Half Strijen (I. Gedwardsbalkt van zes stukken, de oneven balken beladen met 4.3.2 Sint-Andrieskruisen (Putten) en II. Drie sint Andrieskruisen (Strijen)¹⁴².

Rs. Z. : Zegel: Aleid, vrouwe van Putten en Strijen; Rs. Tz. : Aleid, vrouwe van Putten en Strijen.

Ergo: Het wapen op het tegenzegel is vijfmaal gedeeld en zevenmaal niet-gedeeld.

V.e.4. Type 4. Een staande- of zittende-vrouwenfiguur met twee wapenschildjes op het zegel.

Gelre.

- 4.01. Richarda van Holland, dochter van Willem I, graaf van Holland, en Aleid van Gelre, (1243-†1262). Zij toonde in 1250 en 1259 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapen. Het rechterwapen: Een adelaar (Heilige Roomse Rijk) en het linkerwapen: Een staande leeuw (Holland)¹⁴³.

Rs. Z. : Zegel Richarda, jonkvrouw van Holland.

- 4.02. Philippa van Gelre, dochter van Otto II, graaf van Gelre en Zutphen, en Philippa van Dammartin, vrouwe van Susteren, (1275-†na 1294), huwde Walram van Valkenburg, heer van Valkenburg, Monschau en Sittard, (1254-†1302). Zij toonde in 1276 op haar zegel een rijdende-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre) en op het linkerschildje: Een dubbelstaartige leeuw (Valkenburg)¹⁴⁴.
Rs. Z. : Zegel Philippa, vrouwe van Valkenburg en van Monschau. (Voorkeur Gelre).
- 4.03. Oda van Kruiningen, dochter van Hugo, heer van Kruiningen, en Maria van Souburg, vrouwe van Teilingen en Ressegem, (1287-1312), huwde in eerste echt Willem, heer van Teilingen, (1272-†1283), en in tweede echt Gerard IV, heer van Ressegem, (1276-1312). Zij toonde in 1312 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw met een barensteel van drie hangers (Teilingen) en op het linkerschildje: Drie palen (Kruiningen)¹⁴⁵.
Rs. Z. : Zegel Oda, [dochter] van heer Hugo van Kruiningen, ridder.
- 4.04. Margaretha van Gelre, dochter van Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, en Margaretha van Vlaanderen, (1305-†1333), gehuwd met Dirk IX, graaf van Kleef, zoon Dirk VIII en Margaretha van Habsburg, (1297-†1347). Zij toonde van 1316 tot 1328 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een hartschild met een scepterrad (Kleef) en op het linkerschildje: Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre)¹⁴⁶.
Rs. Z. : Zegel Margaretha, gravin [van] Kleef.
- 4.05. Sophia Berthout, vrouwe van Mechelen, dochter van Floris Berthout, heer van Mechelen, en Mathilde van de Mark, (1311-†1329), huwde Reinoud II, graaf van Gelre en Zutphen, (1311-†1343). Zij toonde in 1318 op haar eerste zegelstempel en van 1327 tot 1328 op haar derde zegelstempel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw op een veld bezaaid met blokjes (Gelre) en op het linkerschildje: Drie palen (Berthout)¹⁴⁷.
Rs. Z. : 1318: Zegel Sophia van Mechelen, echtgenote van [Rei]noud, eerstgeborene [van de] graaf van Gelre.
Rs. Z. : 1327: Zegel Sophia van Mechelen, gravin [van] Gelre.
- 4.06. Philippa van Gelre, dochter van Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, en Margaretha van Vlaanderen, (1319-†1352), non in het convent van Sint-Clara te Keulen. Zij voerde in 1319, 1327 en 1328 op haar zegels, afkomstig van twee zegelstempels, een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw op een veld bezaaid met blokjes (Gelre) en op het linkerschildje: Een staande leeuw (Vlaanderen)¹⁴⁸.
Rs. Z. : Philippa, jonkvrouw van Gelre.
- 4.07. Margaretha van Gelre, oudste dochter van Reinoud II, graaf van Gelre en Zutphen, en Sophia Berthout, vrouwe van Mechelen, (1333-†1344). Zij voerde in 1333 en 1335 een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een staande leeuw op een veld bezaaid met blokjes (Gelre) en op het linkerschildje: Drie palen (Berthout)¹⁴⁹.
Rs. Z. : Margaretha, eerstgeborene van de graaf [van] Gelre en Zutphen.

Sponheim.

- 4.08. Kunigonda van de Mark, dochter van Everhard van de Mark en Ermgard van Berg, (1320-1357†), echtgenote van Dirk II, heer van Heinsberg en Blankenberg, graaf van Loon en Chiny, (1320-†1361). Zij voerde in 1339 en 1346 een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje een gevierendeeld wapen: 1 en 4: Gedeeld: I. Vijf dwarsbalken (Loon), en II. Twee afgewende zalmen op veld bezaaid met kruisjes (Chiny); 2 en 3: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Heinsberg) en op het linkerschildje: Een in drie rijen geschakeerde dwarsbalk (Mark)¹⁵⁰.
Rs. Z. : Zegel Kunigonda, gravin van Loon en Chiny, en vrouwe van Heinsberg en Blankenberg.
- 4.09. Margaretha van Heinsberg, abdis te Thorn, (1331-1359), dochter van Godfried van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, en Mechteld van Loon, (erf)gravin van Loon en Chiny, voerde in 1354 en 1359 een staande vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechter wapenschildje: Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Heinsberg) en op het linker wapenschildje een gedeeld wapen: I. Vijf dwarsbalken (Loon) en II. Twee afgewende zalmen op een veld bezaaid met kruisjes (Chiny)¹⁵¹.
Rs. Z. : Zegel ter zaken van Margaretha van Heinsberg.

Overigen.

- 4.10. Kunigonda van Oldenburg, dochter van Maurits en Salome van Are, (1232-1264), huwde Gijsbrecht, zoon van Willem en Geertruid N., heer van Bronkhorst en Rekem, (1230-1241†). Zij toonde in 1241 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Gevierendeeld (Ahaus) en op het linkerschildje: Twee smalle verhoogde dwarsbalken (Oldenburg). Dit zegel stamt nog uit de periode dat zij met Godfried, heer van Ahaus, (1224-1226), was gehuwd¹⁵².
Rs. Z. : ONEG
- 4.11. Agnes, dochter van onbekende ouders, (1259-1288), huwde Hendrik III van Borculo, zoon van Hendrik II en Eufemia van Coevorden, heer van Borculo en Coevorden, (*1233-1288). Zij toonde in 1288 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met een lelie in haar rechter- en een wapenschildje in haar linkerhand. Op het schild: Drie bollen¹⁵³.
Rs. Z. : Zegel Agnes, vrouwe van Borculo en van Coevorden.
- 4.12. Aleid van Harnes, vrouwe van Boulaar, dochter van Philips III, heer van Boulaar, en Imagina van Herzele, (1267-1294), huwde Raso VIII van Gavere, heer van Breda en Liedekerke, (1267-†1306/8). Zij toonde in 1290 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Op het rechterschildje: Een effen schild met een hartschild (Harnes?) en op het linkerschild: Drie leeuwen (Gavere-Liedekerke)¹⁵⁴.
Rs. Z. : Aleid, vrouwe van Boelaar. Nb. : Zij heeft ook een ouder zegel uit 1283 waarop een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een lelie¹⁵⁵.
- 4.13. Aleid van Alkemade, dochter van Hendrik, heer van de Lek, en Beatrix van Haarlem, (1277-1333†), huwde Dirk van Alkemade, (1277-1293). Zij toonde in 1293 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschild-

je. Op het rechterschildje: Een staande leeuw (Alkemade) en op het linkerschildje: Een (gekroonde), dubbelstaartige leeuw (de Lek)¹⁵⁶.

Rs. Z. : Aleid van Alkemade.

- 4.14. Richarda van Kuyc van Arnsberg, dochter van Lodewijk, graaf van Arnsberg¹⁵⁷, (1289-1304), huwde Willem, graaf van Dale en heer van Diepenheim, (1292-1304). Zij voerde op het zegel uit 1304 een zittende-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Het schildje rechts: Zes bereklauwen (Dale) en het schildje links: Een adelaar (Arnsberg)¹⁵⁸.

Rs. Z. : Richarda, gravin van Dale.

- 4.15. Katharina van Blankenheim, dochter van Gerard IV, heer van Blankenheim, en Ermesinde van Durbuy, (1291-1308), huwde Arnold I, heer van Randerode, (1299-†1330). Zij toonde op haar zegel in 1305, zonder staande- of zittende-vrouwenfiguur, twee verschillende wapenschildjes. Op het rechterschildje: Een klimmende leeuw met een barensteel van vijf hangers (Blankenheim) en op het linkerschildje: Geruit (Randerode)¹⁵⁹.

Rs. Z. :ATHERINE

- 4.16. Aleid, vrouwe van Herlaar, dochter van Arnold, heer van Herlaar, en N.N., (1309-1315), huwde Gerard van Loon, (1272-1310). Zij toonde op haar zegel in 1309 een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Rechterschildje: Drie gekroonde leeuwekoppen (Loon) en linkerschildje: Een beurte-lings gekanteelde dwarsbalk (Herlaar)¹⁶⁰.

Rs. Z. : Onleesbaar.

- 4.17. Beatrix, vrouwe van Putten en Strijen, dochter van Nicolaas, heer van Putten, en Aleid, vrouwe van Strijen, (1311-†1354), huwde in eerste echt met Hugo van Sotteghem, heer van Sotteghem en burggraaf van Gent, (1311-1320†), en in tweede echt met Gwijde van Vlaanderen, (1321-†1343). Zij toonde op haar zegel in 1319, 1320 en 1324 (3x) een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Rechterschildje. Een gevierendeeld wapen: 1 en 4. Gegeerd van tien stukken, de even geren beladen met een kruisje (Sotteghem); 2 en 3. Een (hermelijnen) schildhoofd (Gent); linkerschildje: Een gedeeld wapen: I. Gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken beladen met 4.3.2 Sint-Andrieskruisen (Putten) en II. Drie (2,1) sint Andrieskruisen (Strijen)¹⁶¹. Tijdens haar tweede huwelijk bleef zij haar wapen breken met dat van Hugo van Sotteghem, haar eerste echtgenoot.

Rs. Z. : Beatrix, burggravin van Gent, vrouwe van Putten en Heusden.

- 4.18. Elisabeth van Millen, vrouwe van Grubbenvorst, dochter van Willem en Justina van Boxtel, (1311-†1355), huwde Frederik II, heer van Bergh, (1319-1331). Zij voerde in 1333 op haar zegel een staande-vrouwenfiguur met aan weerszijden een wapenschildje. Rechterschildje: Een gekroonde, enkelstaartige leeuw en een schildzoom beladen met penningen (Bergh); linkerschildje: Een enkele dwarsbalk (Millen)¹⁶².

Rs. Z. : Elisabeth [van] Bergh.

- 4.19. Aleid, vrouwe van Putten en Strijen, dochter van Nicolaas, heer van Putten, en Aleid, vrouwe van Strijen, (1326-†1361), huwde met Boudewijn, heer van Praet, (1311-†1373). Zij toonde in 1357 en 1358 op haar zegel drie wapenschilden (1.2) : Boven: Een Sint-Andrieskruis (Praet); rechts onder: Gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken beladen met 4.3.2 Sint-Andrieskruisen (Putten) en linksonder: Drie (2.1) Sint-Andrieskruisen (Strijen)¹⁶³.

Rs. Z. : Aleid vrouwe van Putten, Strijen en Praet.

Ergo: Twee wapens/wapenschildjes in zestien gevallen, een wapenschildje in twee gevallen en drie wapenschildjes in een geval. In zestien gevallen prevaleerde het vaderlijk geslacht en in drie gevallen het moederlijk geslacht.

V.e.5. Type 5. Wapenzegel.

Gelre.

- 5.01. Sophia Berthout, vrouwe van Mechelen, dochter van Floris Berthout, heer van Mechelen, en Mathilde van de Mark, (1311-†1329), huwde Reinoud II, graaf van Gelre en Zutphen, zoon van Reinoud I, graaf van Gelre en Zutphen, en Margaretha van Vlaanderen, (1311-†1343). Haar tweede zegelstempel toonde in 1319 een gedeeld wapen: I. Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre) en II. Drie palen (Berthout)¹⁶⁴.

Rs. : Verloren.

- 5.02. Alianora van Engeland, dochter van Eduard II, koning van Engeland, en Isabella van Frankrijk, (1318-†1355), huwde Reinoud II, graaf/hertog van Gelre en graaf van Zutphen. Zij gebruikte vijf verschillende zegelstempels, respectievelijk in 1335-1343, 1339, 1339, 1344-1350 en 1352-1354. Zij toonden alle vijf een gedeeld wapen: I. Een staande leeuw op een veld met blokjes (Gelre) en II. Drie boven elkaar geplaatste lopende leeuwen (Engeland)¹⁶⁵.

Rs. : 1335-1343: Zegel Alianora, dochter [van de] koning [van] Engeland, gravin van Gelre en Zutphen; 1339: Zegel Alianora, dochter [van de] koning [van] Engeland, gravin van Gelre en Zutphen; 1339: Zegel Alianora bij de gratie Gods hertogin [van] Gelre en gravin [van] Zutphen; 1344-1350: Zegel Alianora, dochter [van de] koning van Engeland, hertogin van Gelre en gravin van Zutphen; 1352-1354: Zegel Alianora, [dochter van de koning van Engeland, hertogin van Gelre en vrouwe van de Veluwe.

- 5.03. Isabella van Gelre, dochter van Reinoud II, graaf/hertog van Gelre en graaf van Zutphen en Sophia Berthout, vrouwe van Mechelen, non vanaf 1363 abdis te Grafenthal, (1345-†1376). Zij voerde in 1345 en 1350 als non en in 1360, 1365 en 1369 non en abdis op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre) en II. Drie palen (Berthout)¹⁶⁶.

Rs. : Zegel Isabella, dochter [van de] hertog van Gelre.

- 5.04. Maria van Gelre, dochter van van Reinoud II, graaf/hertog van Gelre en Zutphen, en Sophia Berthout, vrouwe van Mechelen, (1345-†1397), huwde Willem VI, hertog van Gulik, (1362-†1393). Zij voerde 1346-1349 als jonkvrouw op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre) en II. Drie palen (Berthout)¹⁶⁷.

Rs. : Zegel Maria, dochter [van de] hertog van Gelre.

- 5.05. Dezelfde als 5.04. Zij voerde 1367-1376 als hertogin van Gulik op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Een staande leeuw (Gulik) en II. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre)¹⁶⁸.

Rs. : Zegel Maria van Gelre, hertogin van Gulik.

- 5.06. Dezelfde als 5.04. Zij voerde 1377-1380 als hertogin van Gulik en Gelre, gravin van Zutphen, op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Een staande leeuw (Gulik) en II. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre)¹⁶⁹.

Rs. : Zegel Maria, hertogin van Gulik en Gelre.

- 5.07. Dezelfde als 5.04. Zij voerde 1384-1388 als hertogin van Gulik en Gelre, gravin van Zutphen op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Een staande leeuw (Gulik) en II. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre)¹⁷⁰.
Rs. : Zegel Maria bij de gratie Gods hertogin van Gulik en Gelre.
- 5.08. Maria van Brabant, dochter van Jan III, hertog van Brabant en Maria van Evreux, vrouwe van Turnhout, (1347-†1399), huwde Reinoud III, hertog van Gelre en graaf van Zutphen. Zij voerde 1356-1376 op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre) en II. Gevierendeeld: 1 en 4. Een staande leeuw (Brabant) en 2 en 3. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre)¹⁷¹.
Rs. : Zegel Maria van Brabant, hertogin [van] Gelre.
- 5.09. Dezelfde als 5.08. Zij voerde 1377-1396 op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw en II. Gevierendeeld: 1 en 4. Een staande leeuw (Brabant) en 2 en 3. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre)¹⁷².
Rs. : Zegel Maria van Brabant, hertogin van Gelre.
- 5.10. Katharina van Beieren, dochter van Albrecht van Beieren, *graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland*, en Margaretha van Brieg, hertogin van Gelre en gravin van Zutphen, (1358-†1400), huwde Willem I, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, (1363-1402). Zij voerde 1380-1386 op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre) en II. Gevierendeeld: 1 en 4. Schuingeruit (Beieren) en 2 en 3. Nogmaals gevierendeeld: 1 en 4. Een staande leeuw (Henegouwen) en 2 en 3. Een staande leeuw (Holland)¹⁷³.
Rs. : Zegel Katharina bij de gratie Gods hertogin van Gelre en gravin van Zutphen.
- 5.11. Maria van Harcourt, dochter van Jan IV, graaf van Harcourt en Aumale, en Katharina van Bourgondië, (1404-†na 1427), huwde 1405 Reinoud IV, hertog van Gelre en Gulik, graaf van Zutphen, (*ca. 1365-†1423). Zij voerde 1412-1426 op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Nogmaals gedeeld 1. Een omgewende leeuw (Gulik) en 2. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre); II. Gevierendeeld: 1 en 4. Twee dwarsbalken (Harcourt) en 1 en 4. Een met leliën bezaaid veld, over alles heen een schuinbalk (Bourbon)¹⁷⁴.
Rs. : Zegel Maria, hertogin van Gulik en Gelre en gravin van Zutphen.
- 5.12. Katharina van Kleef, dochter van Adolf, hertog van Kleef, en Maria van Bourgondië, (*1417-†1476), huwde Arnold van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, zoon van Jan, heer/graf van Egmond, en Maria van Arkel, (*1410-†1473). Zij gebruikte drie licht verschillende zegelstempels, ofwel 1435-1437, 1436-1465 en 1469-1470. Zij toonden alle drie een gedeeld wapen: I. Nogmaals gedeeld: 1. Een omgewende, gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre), 2. Een staande leeuw (Gulik), II. doorsneden: a. Een scepterrad (Kleef) en b. Een in drie rijen geschakeerde dwarsbalk (Mark)¹⁷⁵.
Rs. : (1435-1437) Geen; (1436-1465) Zegel Katharina van Kleef, hertogin [van] Gelre en Gulik, alsmede gravin [van] Zutphen; (1469-1470) Zegel Katharina van Kleef, hertogin [van] Gelre en Gulik, alsmede gravin [van] [Zutphen].
- 5.13. Maria van Gelre, koningin van Schotland, dochter van Arnold van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, en Katharina van Kleef, (1433-1463). Zij gebruikte twee licht verschillende zegelstempels, repectievelijk in 1459 alsmede van 1460 tot 1462. Zij toonden beiden een gedeeld wapen : I. Een staande

leeuw (Schotland) en II. Nogmaals gedeeld 1. Een omgewende, gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre) en 2. Een staande leeuw (Gulik)¹⁷⁶.

Rs. : (1459) Zegel Maria, koningin [van] Schotland, dochter [van de] hertog van Gelre en Gulik; (1460-1462) Geheimzegel van Maria, koningin [van] Schotland.

- 5.14. Katharina van Gelre, dochter van Arnold van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, en Katharina van Kleef, (ca. 1439-1497). Zij toonde in 1477 op haar zegel twee wapenschildjes. Op het rechterschildje: Een omgewende, gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre) en op het linkerschildje: Een staande leeuw (Gulik)¹⁷⁷ (Geen gedeeld wapen).

Rs. : Zegel Katharina, dochter [van de] hertog van Gelre en Gulik, graaf [van] Zutphen.

- 5.15. Dezelfde als 5.14. Zij voerde 1478-1487 op haar wapenschild twee toegewende helmen met de helmtekens, rechts: Een scherm van pauwenveren met een leeuwje, en links: Een drakenkop tussen een vlucht¹⁷⁸ (Geen gedeeld wapen).

Rs. : Geheimzegel van Katharina, dochter [van] Gelre.

- 5.16. Margaretha van Gelre, dochter van Arnold van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen, en Katharina van Kleef, hertogin van Palts-Simmern, (1436-1486), huwde 1454 Frederik I van de Palts-Simmern, (1417-1480). Zij voerde in 1484 een gevierendeeld wapen: 1 en 4. Schuingeruit (Beieren) en 2 en 3. Een gekroonde leeuw (Palts)¹⁷⁹. Het is onduidelijk of hier niet een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Gelre) wordt gevoerd.

Rs. : Zegel Margaretha, hertogin [van] Beieren 1484.

Sponheim.

- 5.17. Mechteld van Loon, erfdochter van Arnold, graaf van Loon en Chiny, en Margaretha van Vianden, (1303-1331), huwde Godfried van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, (1298-†1331). Zij voerde in 1300 en 1303 op haar wapenschild een gedeeld wapen: I. Vijf dwarsbalken (Loon) en II. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van vijf hangers (Heinsberg)¹⁸⁰.

Rs. : Zegel Mechteld, vrouwe van Heinsberg.

- 5.18. Kunigonda van de Mark, dochter van Everhard, graaf van de Mark, en Ermgard van Berg, (1320-1357†), huwde Dirk II, heer van Heinsberg en Blankenberg, (1320-1361†). Zij voerde in 1339 op haar zegel een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Heinsberg) en II. Een in drie rijen geschakeerde dwarsbalk (Mark)¹⁸¹.

Rs. : Zegel Kunigonda, gravin van Loon en Chiny, vrouwe van Heinsberg en Blankenberg.

- 5.19. Margaretha van Gennep, dochter van Jan, heer van Gennep, en Johanna Bot van de Eem, vrouwe van Gennep, (1372-†1419), huwde in eerste echt Jan, heer van Lienden en erfschenker van Gelre, (1356-1381†). Zij voerde in 1373 een gedeeld wapen: I. Een kruis (Lienden) en II. Een Sint-Andrieskruis, in elk der kwartieren vergezeld van een omgekeerde droogscheerdersschaar (Gennep)¹⁸².

Rs. : [Zegel Margar]etha van Gennep, vrouwe van Lienden.

- 5.20. Dezelfde als 5.19 huwde in tweede echt Jan van Loon, heer van Dalenbroek, Heinsberg, enz., (1381-†1438). Zij voerde in 1396¹⁸³ (eerst voorkomend in 1395¹⁸⁴ en laatst in 1419¹⁸⁵), een gedeeld wapen : I. doorsneden: a. Vijf dwarsbalken (Loon) en twee afgewende zalmen op een veld bezaaid met kruisjes (Chiny) en

Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Heinsberg) en II. Een Sint-Andrieskruis, in elk der kwartieren met een omgekeerde droogscheerdersschaar (Gennep)¹⁸⁶.

Rs. : Zegel Margaretha van Gennep, vrouwe van Heinsberg.

- 5.21. Philippa van Gulik, vrouwe van $\frac{1}{4}$ Gulik, dochter van Willem, graaf van Gulik, en Johanna van Avesnes, (1357-†1390), gehuwd met Godfried van Heinsberg, heer van Dalenbroek, Heinsberg, enz., (†1395), voerde in 1380 een gedeeld wapen: I. Doorsneden: a. Vijf dwarsbalken (Loon) en b. Twee afgewende zalmen op een veld bezaaid met kruisjes (Chiny) en II. Een staande leeuw (Gulik)¹⁸⁷.

Rs. : [Zegel Phi]lippa van Gulik, gravin van Loon en Chiny [en] vrouwe van Heinsberg en Blankenberg.

Voorne.

- 5.22. Katharina van Durbuy, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, dochter van Gerard van Luxemburg, heer van Durbuy, en Mechteld van Kleef¹⁸⁸, (1280-†1328), huwde in eerste echt Albert, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1261-†1287), en in tweede echt Wolfert van Borselen, heer van Veere, (1271-1299†). Zij voerde in 1312 als wapen: Een klimmende leeuw met een barensteel van drie hangers (Luxemburg)¹⁸⁹ (Geen gedeeld wapen).

Rs. : Vrijwel verloren (VORN.)

- 5.23. Heilwig van Borselen, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, dochter van Wolfert van Borselen en Sibilla *van Praet*, (1297-†1328), huwde Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, (1287-†1337). Zij voerde in 1322 een gedeeld wapen: I. Een klimmende, aanziende leeuw (Voorne) en II. Een dwarsbalk met drie sterren in het schildhoofd (Borselen)¹⁹⁰.

Rs. : Vrijwel verloren.

- 5.24. Mechteld van Wezemaal, dochter van Arnold en Johanna van Loon, vrouwe van Bergen op Zoom, (1323-† na 1353), huwde in eerste echt Albert van Voorne, zoon van Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, en Heilwig van Borselen, (1325-†1331), en in tweede echt Reinoud van Kleef, zoon van Dirk Luf en Elisabeth van Virneburg¹⁹¹, (1321-1340)¹⁹². Zij voerde in 1328 en 1339 een gedeeld wapen: I. Een klimmende, aanziende leeuw met een barensteel van drie hangers (Voorne) en II. Drie lelies (2,1) (Wezemaal)¹⁹³.

Rs. : + S(IGILLUM) LEN • VORNE • D(OMI)NE • D(E) • B(ER)GIS • [AD] • ZOEM (DICK vragen)!

- 5.25. Mechteld, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, dochter van Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, en Heilwig van Borselen, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland, (1321-†1372), huwde in eerste echt Dirk van Kleef, zoon van Dirk, graaf van Hülchrath, (†1332), en in tweede echt Dirk van Valkenburg, zoon van Reinoud en Maria van Bautersheim, heer van Valkenburg en Monschau, (†1346). Zij gebruikte twee zegelstempels. De afdrukken uit 1339 en 1342 van het eerste zegelstempel en die uit 1346 en 1371 van het tweede zegelstempel tonen allen een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw (Heinsberg) en II. Een klimmende, aanziende leeuw (Voorne)¹⁹⁴.

Rs. : Onleesbaar.

- 5.26. Johanna van Voorne, dochter van Albert van Voorne, heer van Bergen op Zoom, en Mechteld van Wezemaal, vrouwe van Bergen op Zoom, (1341-†1349), huwde Jan van Valkenburg, zoon van Reinoud en Maria van Bautersheim, heer van Valkenburg, Monschau en Bütgenbach, (†1352). Zij voerde in 1341 een gedeeld

wapen: I. Drie lelies (2.1) (Wezemaal) en II. Een klimmende, aanziende leeuw met een barensteel van drie hangers (Voorne) (Voorkeur moederlijk wapen).

Rs. : Zegel Johanna van Bergen (op Zoom).

Als ongehuwde dochter van Albert van Voorne en Mechteld van Wezemaal zou men een gedeeld wapen: I. Een klimmende, aanziende leeuw (vader) en II. Drie lelies (moeder) hebben verwacht. Aangezien de heerlijkheid Voorne en het burggraafschap van Zeeland aan haar neus voorbij waren gegaan en zij zich slechts met de heerlijkheid Bergen op Zoom tevreden had moeten stellen, zal zij dit ook in haar zegel tot uitdrukking hebben gebracht en het wapen van Wezemaal boven dat van Voorne hebben verkozen. Haar nieuwe zegelstempel als echtgenote van Jan van Valkenburg was vermoedelijk nog niet klaar.¹⁹⁵

- 5.27. Johanna's tweede zegel, naar een afdruk uit 1342 laat een volledig ander wapen zien. Opnieuw gebruikte zij een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, staande leeuw met een barensteel van drie hangers (Valkenburg) en II. doorsneden: a. Een klimmende, aanziende leeuw (Voorne) en b. Drie lelies (Wezemaal). In haar zegel het wapen van haar echtgenoot (rechts) en dat van haar ouders (links)¹⁹⁶.

Rs. : Onleesbaar

- 5.28. Katharina van Voorneburg, dochter van Hendrik van Voorne, heer van Acquoy, en Aleid van Kuyc, vrouwe van Acquoy, (1339-1364), huwde in eerste echt Jan van Heinsberg, heer van Dalenbroek, (1326-1334), en in tweede echte Jan van Valkenburg, heer van Born, Susteren en Sittard, (1314-†1356). Zij voerde op haar zegel uit 1354 en 1364 een gedeeld wapen: I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw met een barensteel van drie hangers (Valkenburg) en II. Een klimmende, aanziende leeuw met een barensteel van drie hangers (Voorne)¹⁹⁷.

Rs. : Zegel Katharina van Voorneburg, vrouwe van Born en Sittard.

Overigen.

- 5.29. Sophia van Mechelen, dochter van Wouter V Berthout, heer van Mechelen, en Maria N., (1267-1298), vrouwe van Breda (1268), Ekeren en Merksem (1274), Wouw en Schoten (1276), huwde Hendrik V, zoon van Hendrik IV, heer van Breda, en Elisabeth N., heer van Breda en Schoten, (1250-†1268). Zij voerde in 1291 een gedeeld wapen: I. Drie palen (Berthout) en II. Drie Sint-Andrieskruisen (Breda)¹⁹⁸ (Voorkeur moederlijk wapen).

Rs. : Zegel Sophia, dochter [van de] heer van Mechelen.

- 5.30. Oda van Putten en Strijen, dochter van Nicolaas III, heer van Putten, en Aleid, vrouwe van Strijen, (1305-†1332), huwde Willem, heer van Horne en Altena, (1301-1343†). Zij voerde in 1322 een gedeeld wapen: I. Drie Hoorns (Horne) en II. Gedwardsbalkt van zes stukken, de oneven balken beladen met 4, 3, 2 Sint-Andrieskruisen (Putten)¹⁹⁹.

Rs. : Zegel Oda, vrouwe van Horne.

- 5.31. Sophia Doys, vrouwe van Bilant en Bergh, dochter van Jan, heer van Bilant, en Katharina van Zuilen, (1345-†1381), huwde in 1348 Willem van de Bergh, zoon van Frederik en Elisabeth van Millen, (1338-†1387). Zij voerde in 1351 tot 1357 een gedeeld wapen. I. Een gekroonde, dubbelstaartige leeuw en een schildzoom beladen met penningen (Bergh) en II. Een kruis (Bilant)²⁰⁰.

Rs. : Zegel Sophia, vrouwe van Bilant en van Bergh.

- 5.32. Agnes van *Lichtenberg*, dochter van Jacob IV, schepen te Utrecht, en Mechteld van Heukelom, vrouwe van Hardenbroek, (1327-1367), huwde Gijsbrecht, heer

van Hardenbroek, (1330-1363). Zij voerde in 1367 een gedeeld wapen; rechts: Drie lelies (2.1) op een schild met een geschulpte schildzoom (Lichtenberg) en links: Twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken (Heukelom)²⁰¹. Aangezien haar echtgenoot vóór 29.07.1365²⁰² was overleden is zij waarschijnlijk teruggekeerd naar een vroeger wapen uit haar ongehuwde staat. Agnes hertrouwt Hendrik van Hermalen (1367) (Voorkeur moederlijk wapen).

Rs. : Zegel A[g]nes, vrouwe [van Hard]enbroe[k].

- 5.33. Maria van Sayn, dochter van Godfried, heer van Sayn, en Maria van Dollendorf, (1368-1399), huwde Arnold II, heer van Randerode, Erperode en Linnich (1347-†1390). Zij voerde van 1370 tot 1385 een gedeeld wapen: I. Geruit (Randerode) en II. Een klimmende, aanziende, dubbelstaartige, leeuw (Sayn)²⁰³.

Rs. : van Sayn

Ergo: De wapens op 31 zegels zijn gedeeld en de wapens op drie zegels zijn niet-gedeeld. In drie gevallen gaat de voorkeur naar de moederlijke familie uit.

V.f. In dit aanhangsel wordt een serie zegelende vrouwen uit de hoge adel, alsmede erfdochters en weduwen benoemd.

Van Kuyc.

01. Aleid van Diest, vrouwe van Royère, dochter van Arnold V en Elisabeth van Mortagne, (1278-1291), huwt in eerste echt Hellin I, heer van Cysoing, (1257-1285†), en in tweede echt Hendrik van Kuyc, (1277-†1304). Zij zegelde in 1282²⁰⁴, 1291²⁰⁵ en in 1296²⁰⁶ (erfdochter/weduwe 1e huwelijk).
02. Aleid van Diest, dochter van Gerard van Diest, heer van Zelem, en Mechteld N., (1271-1307), vrouwe van Zelem, huwde in eerste echt Wouter van Berchem, (1270-†1304), en in tweede echt Otto, heer van Kuyc, enz., (1306-1350). Zij zegelde in 1307²⁰⁷ (erfdochter/weduwe 1e huwelijk).
03. Agnes van Kuyc, dochter van Jan I, heer van Kuyc, en Jutta van Nassau, (1303-1345), huwde Hendrik van Sponheim, heer van Leeuwenberg, (1287-1343). Zij zegelde in 1303, 1309, 1311, 1316, 1333, 1335, 1336 en 1338 (3x)²⁰⁸ (hoge adel).
04. Jutta van Nassau, dochter van Hendrik II, graaf van Nassau, en Mechteld van Gelre, (1272-1313), huwde Jan, heer van Kuyc, (1254-†1308). Zij zegelde in 1308²⁰⁹ (hoge adel).
05. Johanna van Vlaanderen, dochter van Willem van Dampierre en Aleid van Clermont, (1327-1342), huwde in eerste echt Gerard, heer van Diest, (1286-1334†), en in tweede echt Otto, heer van Kuyc, enz., (1306-1350). Zij zegelde in 1327 en 1329²¹⁰ (hoge adel/1e huwelijk).
06. Johanna van Kuyc, dochter van Wenemar, heer van Kuyc, en Aleid de Cock van Opijnen, vrouwe van Kuyc (tot 1400), Est en Meteren, (1394-1426), huwde Willem van Gulik, bastaardzoon van Willem I, hertog van Gulik en Gelre, graaf van Zutphen, bij Mechteld van Brakel, (1394-1402) (gescheiden). Zij zegelde in 1394, 1396, 1399 (2x), 1400 en 1422²¹¹ (erfdochter).
07. Johanna van Polanen van de Lek, dochter van Hendrik van Polanen van de Lek, heer van de Heeswijk en Dinther, en Johanna van Ghistelles, vrouwe van Heeswijk en Dinther, alsmede Moergestel en Asten, (1428-†1454), huwde Jan IV van Kuyc, heer van Hoogstraten, enz., (1377-†1442). Zij zegelde in 1426 en 1460²¹² (erfdochter).

Van Kuyc van Leiden.

01. Justina de Gouwer, dochter van Hugo de Gouwer en Elisabeth van Heenvliet, (1319-1357)²¹³, huwde in eerste echt Jan Sceven, (1311-1319†)²¹⁴, in tweede echt Dirk II van Kuyc, burggraaf van Leiden, (1305-1339†)²¹⁵ en in derde echt Jan Aelman, bastaard van van Wilem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, heer van Friesland, (1339-†1389)²¹⁶. Zij zegelde in 1334²¹⁷ (weduwe 1e huwelijk).

Van Kuyc van Boxtel.

01. Kunigonda van Dale, dochter van Hendrik, graaf van Dale en heer van Diepenheim, en Richarda van Kuyc van Arnsberg, gravin van Dale en vrouwe van Diepenheim, (1303-†1328), huwde circa 1316 in eerste echt Otto V, graaf van Tecklenburg, (scheiding) en circa 1324 in tweede echt Willem III van Kuyc, heer

van Boxtel, enz., (1323-†1350). Zij zegelde in 1320, 1322, 1331 (6x) en 1333²¹⁸ (hoge adel/erfdochter).

02. Maria van Kuyc, dochter van Willem, heer van Boxtel, enz, en Kunigonda, gravin van Dale en vrouwe van Diepenheim, vrouwe van Boxtel, Oyen, Achel, Hamont en Lille, (1329-1374)²¹⁹, huwde Dirk van Meerheim (1321-1363)²²⁰. Zij zegelde in 1361 en 1374²²¹ (erfdochter).

Van Broekhuizen.

01. Aleid van Broekhuizen, dochter van N. van Broekhuizen en N.N., abdis te Neuss, (1367-1382). Zij zegelde in 1372 (2x) en in 1379²²² (geestelijke dochter).
02. Mechteld van Broekhuizen, dochter van *Jan de Jonge, heer van Broekhuizen, en Elisabeth van Buderich*, (1382-1388), huwde Salentin van Arendaal, (1372-1388†). Zij zegelde in 1388²²³ (weduwe).
03. Elisabeth van Broekhuizen, dochter van Willem, heer van Broekhuizen, en Agnes de Cock, vrouwe van Waardenburg, abdis van Gravendaal, (1418-1469). Zij zegelde in 1448 en 1452²²⁴ (geestelijke dochter).
04. Gerarda van Broekhuizen, dochter van Willem, heer van Broekhuizen, en Agnes de Cock, vrouwe van Waardenburg, (1411-1467), huwde in 1411 Willem van Kessel, (1404-1467). Zij wordt gelijftocht aan goederen te Blerik en zegelde in 1443²²⁵ met twee van elkaar verschillende zegels (lijftocht).
05. Henrica van Broekhuizen, dochter van Willem, heer van Broekhuizen, en Agnes de Cock, vrouwe van Waardenburg, (1415-1455), erfde de heerlijkheid, het huis en het slot te Grubbenvorst en Velden met alle toebehoren, huwde 1418 Godart van Harff, (1418-1468). Zij zegelde in 1451²²⁶ (erfdochter).
06. Anna van de Straten, vrouwe van Wissen, (1437-1468), huwde vóór 1431 Jan van Broekhuizen, heer van Loe en Geysteren, (1405-1451). Zij zegelde in 1462 en 1468²²⁷ (weduwe).
07. Maria van Daert, (1451-1482), huwde Alard van Broekhuizen, (1415-1448). Zij zegelde in 1452²²⁸ (weduwe).
08. Henrica van Broekhuizen, dochter van Jan, heer van Waardenburg, Broekhuizen en Ammerzoden, en Adriana, vrouwe van Brakel, (1435-1451), erfde in 1451 de heerlijkheid Wallach met alle toebehoren, huwde Gooswijn Stecke, (1431-1475)²²⁹. Late erfenis. Nog geen nieuw zegel gesneden (erfdochter).
09. Ermgard van Groesbeek, dochter van Jan, heer van Heumen, Malden en Beek, en Hadewig van Redinchaven, (1460-1500), erfde het kasteel Kalbeck, huwde Reinier, heer van Broekhuizen, (1450-1496). Zij zegelde in 1474 en 1498²³⁰ (erfdochter).
10. Adriana van Broekhuizen, dochter van Adriaan van Broekhuizen en Margaretha van Arnhem, vrouwe van Half-Geysteren, (1476-1524), huwde in 1476 in eerste echt Frederik Schellart van Obbendorp en in tweede echt tussen 1495 en 1501 Andries van Vissenich genaamd Bell. Zij zegelde in 1495²³¹ (erfdochter/weduwe).
11. Walravina van Broekhuizen, dochter van Jan, heer van Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg, en Elisabeth van Haaften, vrouwe van Waardenburg, (1481-1514), huwde in 1481 Otto van Arkel, heer van Heukelom, (1481-1496). Zij zegelde in 1503²³² (erfdochter/weduwe).
12. Walravina van Broekhuizen, dochter van Reinoud, heer van Broekhuizen, en Ermgard van Groesbeek, vrouwe van Broekhuizen, (1490-1507), huwde vóór 5 mei

1490 Steven van Zuilen van Nijeveld, (1490-1507). Zij zegelde in 1496²³³ (erfdochter).

13. Agnes van Broekhuizen, dochter van Reinoud, heer van Broekhuizen, en Ermgard van Groesbeek, vrouwe van Kalbeck, (1497-1539), huwde vóór 1498 in eerste echt Jan, heer van Voorst en Keppel, (1498-1500), en in tweede echt Dirk van Haaften, heer van Gameren, (1495-1538). Zij zegelde in 1496²³⁴ (erfdochter).

Van Batenburg en Bronkhorst.

01. Elisabeth van Elsloo, dochter van Arnold III, heer van Elsloo en *Johanna N.*, vrouwe van Batenburg, (1282-1291†), huwde Gerard, heer van Batenburg, (1247-1291†). Zij zegelde in 1282²³⁵ (hoge adel).
02. Mabelia van Batenburg, dochter van Gerard, heer van Batenburg, en Mabelia N., abdis te Elten, (1308-1333). Zij zegelde in 1333²³⁶ (geestelijke dochter).
03. Heilwig van Bronkhorst, dochter van Willem, heer van Bronkhorst en Rekem, en Ermgard van Randerode, (1289-1331†), gravin van Holstein, huwde Hendrik, graaf van Holstein, (1272-†1304). Zij zegelde in 1304²³⁷ (weduwe).
04. Elisabeth van Steinfurt, dochter van Boudewijn, heer van Steinfurt, en Elisabeth van de Lippe, abdis van ter Hunnepe, vroeger vrouwe van Bronkhorst, (1282-1347). Zij huwde Gijsbrecht, heer van Bronkhorst en Rekem, (1283-1315†). Zij zegelde in 1334²³⁸ (vrouwe van Bronkhorst, weduwe) en in 1340²³⁹ (abdis van ter Hunnepe) (geestelijke dochter).
05. Beatrix van Bronkhorst, dochter van Gijsbrecht van Bronkhorst, de Oude, en Geertruid van Gemen, abdis te Metelen, (1341-1386†). Zij zegelde in 1376²⁴⁰ (geestelijke dochter).

De Cock van Waardenburg.

01. Johanna de Cock van Waardenburg, dochter van Jan de Cock, heer van Waardenburg, en Agnes N., (1372-1375), huwde Otto Doys van Bilant van Loenen, (1359-1368). Zij zegelde in 1372²⁴¹ (weduwe)
02. Agnes de Cock van Waardenburg, dochter van Gerard II de Cock, heer van Waardenburg, en Henrica van Culemborg, vrouwe van Waardenburg, (1385-1429), huwde Willem, heer van Broekhuizen, (1374-1415†). Zij zegelde in 1409²⁴² en 1415²⁴³ (erfdochter).

De Cock van Isendoorn.

03. Mabelia van Arkel van Heukelom, dochter van Otto I van Arkel, heer van Heukelom, en N. van Kuyc, (1318-1335), huwde Willem de Cock, heer van IJzendoorn, (1318†). Zij zegelde in 1335²⁴⁴ (weduwe).
04. Hadewig van Montfoort, dochter van Roelof, heer van Heulestein, en Agnes van Oudshoorn, vrouwe van Heulestein, (1361-1391), huwde Wouter de Cock, heer van IJzendoorn, (1361-1391). Zij zegelde in 1369 (2x), 1370, 1374 en 1376²⁴⁵ (erfdochter).
05. Johanna van Doornik, dochter van onbekende ouders, bezit goederen te Zutphen, (1392-1413), huwde Herbaren de Cock van Isendoorn, (1369-1396†). Zij zegelde in 1392²⁴⁶ (erfdochter).

06. Elsbenā van Loenersloot, dochter van Splinter, heer van Loenersloot, en Elsbenā van Zuilen, vrouwe van Loenersloot, (1399-1448), huwde Willem III de Cock, heer van IJzendoorn, enz., (1377-1431). Zij zegelde in 1407, 1408 (2x), 1413 en 1422²⁴⁷ (erfdochter).
07. Folswina van Druten, dochter van Willem en een onbekende moeder, (1406-1431), huwde Alard de Cock van Isendoorn, (1376-1401†). Zij zegelde in 1431²⁴⁸ (erfdochter).
08. Katharina van Sterkenburg, dochter van Gijsbrecht, heer van Sterkenburg, en Gloria van Akersloot, vrouwe van Sterkenburg, (1443-1473†), huwde Wouter de Cock van Isendoorn, (1424-1474). Zij zegelde in 1456 en 1466²⁴⁹ (erfdochter).

De Cock van Neerijnen.

09. Petronella de Cock van Neerijnen, dochter van Gijsbrecht de Cock van Neerijnen en Oda *van Barendrecht*, (1358-1390), huwde in eerste echt met Dirk, heer van Houweningen, (1344/5-1358†) en in tweede echt Willem Bot van de Merwede, ambachtsheer van (Dussen-)Muilkerk, (1358-1380). Zij zegelde in 1380²⁵⁰ (erfdochter/weduwe).
10. Goede uten Ham, dochter van Frederik uten Ham en Christina Grauwert, (1363-1386), huwde Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, (1337-1362). Zij zegelde in 1384²⁵¹ (weduwe).

Van de vrouwen uit de takken De Cock van Opijnen en De Cock van Bruchem zijn nog geen zegels bekend.

V.g. In dit aanhangsel worden de randschriften van de verschillende zegelstempels Van Jan I, heer van Cuijk, ridder, en Otto van Kuyc, heer van Zelem, Merum en Cuijk, ridder, alsmede Mechteld van Gelre, (ca. 1325-†1384)²⁵², vrouwe van Mechelen en Maaseik, gravin van Kleef, hertogin van Gelre, gravin van Blois en Zutphen, beschreven.

V.g.1. Jan, heer van Kuyc, ridder, (1254-†1308)

- 01: + SIGIL[LUM] • [I]OHANNI • [D(OMI)NI • DE • K]UC.
S.A. Keulen, hoofdoorkondenarchief, oork. nr. 365, 16.08.1271 (wapenzegel).
- 02: S(IGILLUM) • IOHANNIS • D(OMI)NI • DE KUC • MILITIS.
S.A. Lille, B 4053/3521, 09.1293 (ruiterzegel met tegenzegel).
- 03: + S(IGILLUM) • IOHANNIS • [DO]MINI • DE • KUIC.
A.R.A. Brussel, archief Brabant, nr. 187, 11.12.1301 (kleinzegel).
- 04: Randschrift verloren.
H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, nr. 292, 21.02.1307 (kleinzegel).
- 05: S(IGILLUM) • IOHANNIS • D(OMI)NI • DE • KUC • MILITIS.
S.A. Grave, archief deken en kapittel Sint-Elisabethkerk Grave, nr. 11, 23.05.1308 (ruiterzegel met tegenzegel).

V.g.2. Otto van Kuyc, heer van Zelem, Merum en Kuyc, ridder, (1306-1350).

- 01: + S(IGILLUM) • OTTONIS • DE • KUYC • DOMINI • DE • ZELHEM
S.A. Grave, archief deken en kapittel Sint-Elisabethkerk, inv. nr. 11, 23.05.1308 (wapenzegel).
- 02: + S(IGILLUM) • OTTONIS • DE • KUYC • DOMINI • DE • MERHEM.
N.A. 's-Gravenhage, verzameling losse zegels, inv. nr. 153a (ruiterzegel).
- 03: + S(IGILLUM) • DOMINI • OTTONIS • DE • KUYC
G.A. Leuven, archief gemeente, inv. nr. 1296, 27.09.1312 (kleinzegel).
- 04: + S(IGILLUM) • OTTONIS • D(OMI)NI • DE • KUYC • MILITIS.
Kasteel Wissen, grafelijk archief Loe, inv. nr. 15, 08.06.1319 (wapenzegel).
- 05: + S(IGILLUM)
L.R.W. Duisburg, archief abdij Burtscheid, oork. nr. 159, 24/30.05.1324 (kleinzegel).
- 06: + SIGILLUM • OTTONIS • DOMINI • DE • KUC
Grave, archief Sint-Catharinagasthuis, inv. nr. 178, 29.07.1327 (wapenzegel).
- 07: + SIGILLUM • OTTONIS • DOMINI • DE • KUC.
G.A. Leuven, archief gemeente, inv. nr. 1300, 25.11.1327 (ruiterzegel).
- 08: + SIGILLUM • OTTONIS • DOMI • NI • DE • KUYC.
N.A. 's-Gravenhage, verzameling losse zegels, inv. nr. 153 (ruiterzegel).
- 09: + SIGILLUM • OTTONIS • DOMINI • DE • KUYC.

Grave, archief Sint-Catharinagasthuis, inv. nr. 1051, 19.11.1334 (wapenzegel).

10. + SIGILLUM • OTTONIS • DOMINI • DE • KUYC
S.A. Namen, archief graven van Namen, inv. nr. 677, 07.08.1343 (wapenzegel).

- 11: SIGILLUM • SECRETI • MEI
H.S.A. Wiesbaden, fonds 170, nr. 325, 06.08.1347 (geheimzegel).

V.g.3. Mechteld van Gelre, (ca. 1325-†1384)²⁵³, vrouwe van Maaseik en Mechelen, gravin van Kleef, hertogin van Gelre, gravin van Blois en Zutphen (zie p. 193-194).

01. + S(IGILLUM) MECHTELDIS DE GHELRIA • D(OMIN)E • DE • MECHLINIA ET DE EYKE.

H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. 2, reg. 33 (gedeeld wapenzegel).

02. S(IGILLUM) MECLTILDIS : DE : GHEL(RIA) : CO(M)ITISSE : CLEVEN(SIS) : D(OMI)NE : DE : MECLI(NIA).

H.S.A. Duisburg, archief Kleef-Mark, nr. 351 (gedeeld wapenzegel).

03. S(IGILLUM) MECTELD(IS) • DE • GELR(IA) • COMITISSE • CLEVEN(SIS).

H.S.A. Duisburg, archief Kleef-Mark, nr. 539 (gedeeld wapenzegel).

04. S(IGILLUM) CO..... ..SIS

H.S.A. Duisburg, archief Kleef-Mark, nr. 351 (staande vrouwenfiguur met ter weerszijden een wapenschildje).

05. + S(IGILLUM) MECHTILD • DEI • GRA(CIA) • DUXISSE • GELR(IE) • COMETISSE • SUTPHAN(IE)

S.A. Noordwest-Veluwe, oud archief Harderwijk, inv. nr. 81, reg. 88 (gedeeld wapenzegel).

06. S(IGILLUM) MECHTILD(IS) • DEI • GRA(CIA) • DUC(ISSE) • GELR(IE) • COMITISSE • BLESENS(IS) • (ET) • ZUPHAN(IENSIS).

H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, nr. 684 (gedeeld wapenzegel).

Noten.

- ¹ P. Vermast, *De heren van Bosinchem vóór 1300*, p. 31.
- ² H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, tekst p. 70, beeld nr. 719 en 721.
- ³ Idem, nr. 720.
- ⁴ Idem, nr. 727.
- ⁵ Idem, nr's 722, 723 en 724.
- ⁶ Idem, nr's 725 en 726, alsmede P. Vermast, *De heren van Bosinchem vóór 1300*, p. 39.
- ⁷ Idem, nr's 725 en 726, alsmede P. Vermast, *De heren van Bosinchem vóór 1300*, p. 39.
- ⁸ S. Muller Fz., Regesten van het kapittel van Sint-Pieter, 1891, nr's 88 en 203, alsmede P. Vermast, *De heren van Bosinchem vóór 1300*, p. 40.
- ⁹ S. Muller Fz., Regesten van het kapittel van Sint-Pieter, 1891, nr's 88 en 203, alsmede P. Vermast, *De heren van Bosinchem vóór 1300*, p. 40.
- ¹⁰ P. Vermast, De heeren van Goye, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1950, jrg. 66, nr. 11, kol. 382.
- ¹¹ Idem, kol. 384.
- ¹² P. Vermast, *De heren van Bosinchem vóór 1300*, p. 42.
- ¹³ Idem, p. 42.
- ¹⁴ Idem, p. 43-4, alsmede A. van de Ven, *Het oud-archief van de gemeente Culemborg*, 1938, nr. 4.
- ¹⁵ Idem, p. 47-9.
- ¹⁶ H. Vermeulen, Het geslacht Van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2006, jrg. 123, kol. 101, afb. 2.
- ¹⁷ Idem, afb. 4.
- ¹⁸ Idem, afb. 31 en 32.
- ¹⁹ I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr. 130.
- ²⁰ S. Muller Fz., *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht*, 1917, dl. I, nr. 385.
- ²¹ H. Vermeulen, Het geslacht Van Bronkhorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2006, jrg. 123, kol. 114, afb. 14.
- ²² Idem, afb. 6.
- ²³ Idem, afb. 7.
- ²⁴ Idem, afb. 8.
- ²⁵ Idem, afb. 9.
- ²⁶ Idem, afb. 10.
- ²⁷ Idem, afb. 17.
- ²⁸ Idem, afb. 23, 24 en 25
- ²⁹ Idem, afb. 19.
- ³⁰ Idem, afb. 20.
- ³¹ Idem, afb. 27.
- ³² Idem, afb. 28.
- ³³ Idem, afb. 29.
- ³⁴ H.S.A. Düsseldorf, archief klooster Bedburg, oork. nr. 19.
- ³⁵ Idem, oork. nr. 19.
- ³⁶ DOZA Wenen, oork. d.d. 20.05.1241
- ³⁷ J. de Vey Mestdag en J. de Boo, 1995, *Liber Sigillorum*, dl. I, p. 44, nr. 400.
- ³⁸ H.U.A. Utrecht, verzameling Van Buchel Booth, inv. nr. 25, fol. 33
- ³⁹ J. de Vey Mestdag en J. de Boo, 1995, *Liber Sigillorum*, dl. I, p. 44, nr. 401; H.U.A. Utrecht, verzameling Van Buchel Booth, inv. nr. 25, fol. 21v.
- ⁴⁰ H.U.A. Utrecht, verzameling Van Buchel Booth, inv. nr. 25, fol. 66.
- ⁴¹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1051, 1052; Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage, collectie Van Spaen, inv. nr. 223, n. 106
- ⁴² J. de Vey Mestdag en J. de Boo, 1995, *Liber Sigillorum*, dl. I, p. 44, nr. 402; H.U.A. Utrecht, verzameling Van Buchel Booth, inv. nr. 25, fol. 66.
- ⁴³ H.U.A., Utrecht, archief kapittel Sint-Marie, inv. nr. 529-1.
- ⁴⁴ H.S.A. Düsseldorf, archief klooster Bedbur,
- ⁴⁵ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1053.
- ⁴⁶ H.S.A. Düsseldorf, archief klooster Kamp, oork. nr. 187.
- ⁴⁷ H.U.A. Utrecht, archief kapittel van Sint-Marie, inv. nr. 1648-2.
- ⁴⁸ Idem, inv. nr. 1649-3.

- ⁴⁹ Idem, inv. nr. 1650; Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage, collectie Van Spaen, inv. nr. 223, n. 106.
- ⁵⁰ S.A. Gent, archief graven van Vlaanderen.
- ⁵¹ Archives Départementales du Nord, B 247/4176 (musée nr. 60).
- ⁵² I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr. 80.
- ⁵³ H.U.A., Utrecht, verzameling Van Buchel Booth, inv. nr. 12, fol.20v; I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr. 268.
- ⁵⁴ Th. Ilgen, *Quellen zur inneren Geschichte der Rheinische Territorien, Herzogtum Kleve*, 1921, dl. I, p. 333.
- ⁵⁵ S. Drossaers, *Het archief van den Nassauschen domeinraad*, 1948, dl. II, regestenlijst van oorkonden, dl. I, nr. 186; I. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1830-1875, dl. I, nr's 215 en 219.
- ⁵⁶ H.R. van Adel, 's-Gravenhage, collectie van Spaen, inv. nr. 223, n. 106 (tekening zegel in archief kapittel Sint-Marie te Utrecht); P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 13 (foutieve datering) en p. 231;
- ⁵⁷ P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 176; S. Muller Fz., *Regesten van het Archief van de Bisschoppen van Utrecht*, 1917, dl. I, nr's 649 en 656.
- ⁵⁸ H.R. van Adel, 's-Gravenhage, collectie van Spaen, inv. nr. 223, n. 106 (tekening zegel in archief kapittel Sint-Marie te Utrecht); P. Muller, *Regesta Hannonensia*, 1881, p. 31 (foutieve datering) en p. 231;
- ⁵⁹ H.U.A., Utrecht, archief domkapittel, inv. nr. 1266-4.
- ⁶⁰ H. Obreen, De heeren van Voorne, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 358 en afbeelding 1; H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1305.
- ⁶¹ H. Obreen, De heeren van Voorne, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 358 en afbeelding 2; H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 1306 en 1307.
- ⁶² H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 1308 en 1309.
- ⁶³ H. Obreen, De heeren van Voorne, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 358 en afbeelding 2; H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 1310 en 1311.
- ⁶⁴ H. Obreen, De heeren van Voorne, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 358 en afbeeldingen 5, 6, 7, 8, 9, 11 en 12; H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 1314, 1315, en 1318; H. Vermeulen, Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?, in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 34, afb. 8; G.A. Brielle, inv. nr's C 1, 4, 5, 6, 7, 12 en 14; N.A. 's-Gravenhage, archief Nassause Domeinraad, inv. nr. 432.
- ⁶⁵ S.A. Keulen, archief gemeente Keulen, oorkonde nr. 366; L. Ennen, *Quellen zur Geschichte der Stadt Köln*, 1867, dl. III, nr. 51.
- ⁶⁶ *De Nederlandsche Leeuw*, 1978, jrg. 95, kol. 108-121.
- ⁶⁷ Idem, 1972, jrg. 82, kol. 258.
- ⁶⁸ Idem, 1978, jrg. 95, kol. 108.
- ⁶⁹ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, *Beyeren quondam Gelre armorum rex de ruyris, (1375-1414)*, 1933.
- ⁷⁰ P. Adam-Even, *L'armorial universel du héraut Gelre*, 1971, nr. 1039.
- ⁷¹ 1961, p. 53, afb. 30.
- ⁷² H. Obreen, De heeren van Voorne, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 360 en afb. 12; G.A. Brielle, inv. nr's C 12 en 14; H.G.A. archief heren en graven van Culemborg, inv. nr. 6100.
- ⁷³ H. Vermeulen, Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?, in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 31, afb. 3.
- ⁷⁴ W. van Ham, Het doorluchtige huis van Bergen op Zoom, in: *Spiegel der Historie*, 1969, jrg. 4, p. 161 en afb. 17; G.A. Brielle, inv. nr. C 12.
- ⁷⁵ H. Vermeulen, Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?, in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 32, afb. 1.
- ⁷⁶ Idem, afb. 2.
- ⁷⁷ Idem, afb. 3.
- ⁷⁸ A. van Schilfgaarde, *Het archief der heeren en graven van Culemborg*, 1949, dl. I, nr. 209.
- ⁷⁹ H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, 1314-1356*, 1980, p. 13-44.
- ⁸⁰ Idem, p. 44.
- ⁸¹ H. Vermeulen, Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?, in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 32, afb. 4.
- ⁸² J. van de Venne, *Geschiedenis van het kasteel van Valkenburg, zijn heren en hun drossaarden*, 1951, afb. 26.
- ⁸³ H. Obreen, De heeren van Voorne, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 359-360 en afb. 11.
- ⁸⁴ H. Vermeulen, Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?, in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 32, afb. 5.

-
- ⁸⁵ H. Obreen, De heeren van Voorne, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 359 en afb. 10.
- ⁸⁶ M. Hüffer, Bronnen voor de geschiedenis der abdij Rijnsburg, in: *Rijksgeschiedkundige publicatien*, 1951, kleine serie, dl 31, p. 55 en 66.
- ⁸⁷ H. Obreen, De heeren van Voorne, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1928, jrg. 46, kol. 359.
- ⁸⁸ W. van Ham, Het doorluchtige huis van Bergen op Zoom, in: *Spiegel der Historie*, 1969, jrg. 4, p. 161 en afb. 16.
- ⁸⁹ H. Toll, Sicco et sa descendance jusqu'à l'an 1318, in: *De Navorscher*, 1904, jrg. 54, afb. 21.
- ⁹⁰ J. de Raadt, *Sceaux armoriés des Pays-Bas et de pays avoisinants*, 1897-1901, dl. II, p. 395.
- ⁹¹ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 452, nr. 11; H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 505.
- ⁹² A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, afb. 6 (p. 459-461).
- ⁹³ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 482, nr. 12; H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 506.
- ⁹⁴ A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, afb. 1 (p. 444).
- ⁹⁵ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 768.
- ⁹⁶ Idem, nr. 655.
- ⁹⁷ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 8.
- ⁹⁸ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 454, afb. 16a.
- ⁹⁹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 1273.
- ¹⁰⁰ A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, afb. 8 (p. 528).
- ¹⁰¹ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 10.
- ¹⁰² J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 468, nr. 35.
- ¹⁰³ A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, afb. 7 (p. 377).
- ¹⁸⁸ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 474, nr. 41.
- ¹⁰⁵ Henri J.J. Vermeulen, *Bouwsteen en Toetssteen*, 2020, p. 176, afb. V.2.
- ¹⁰⁶ A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, afb. 9 (p. 433).
- ¹⁰⁷ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 23, nr. 5.
- ¹⁰⁸ A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, afb. 13 (p. 482).
- ¹⁰⁹ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr. 30.
- ¹¹⁰ A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, afb. 11 (p. 479).
- ¹¹¹ Idem, afb. 3 (p. 377).
- ¹¹² A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967, nr's 3 en 4.
- ¹¹³ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 453-454, afb. 13-14 en 15-16.
- ¹¹⁴ Idem, p. 462, afb. 26 en 27.
- ¹¹⁵ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 14, nr. 1.
- ¹¹⁶ Idem, nr. 2 en 3a.
- ¹¹⁷ Idem, nr's 3-3a.
- ¹¹⁸ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 476, afb. 45 en 46.
- ¹¹⁹ Idem, p. 466, afb. 32 en 33.
- ¹²⁰ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr's 18 en 19.
- ¹²¹ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 1024 en 1025; A. Dek, *Genealogie der heren van Crujningen*, 1957; H. Hardenberg, *Het ontstaan van de vrijheid Tilburg*, in: *Van Heidorp tot Industriestad*, 1955, p. 28-74.
- ¹²² A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr's 25 en 26.
- ¹²³ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 24, nr. 3.
- ¹²⁴ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr's 23 en 24.

- ¹²⁵ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 776 en 777; P. Boeren, *De heren van Breda en Schoten*, 1965; G. Croenen, *Familie en Macht, De familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003.
- ¹²⁶ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr's 31 en 32.
- ¹²⁷ Henri J.J. Vermeulen, Bouwsteen en Toetssteen, 2020, p. 177-178 en 196-197, afb. V.3.1, V.3.2, V.7 en V.8; S.A. Grave, archief Grave, inv. nr. 1a en archief deken en kapittel Sint-Elisabethkerk te Grave, inv. nr. 11.
- ¹²⁸ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 476, nr. 47 en 48.
- ¹²⁸ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr's 27 en 28.
- ¹³⁰ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 544 en 545.
- ¹³¹ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr's 34 en 35.
- ¹³² J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 480, nr's 52 en 53.
- ¹³³ R.A. Doornik (vernield in mei 1940).
- ¹³⁴ R.A. Namen, archief graven van Namen, inv. nr. 232.
- ¹³⁵ Archives départementales du Nord, Lille, B 4041/2561.
- ¹³⁶ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr's 539 en 540.
- ¹³⁷ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr's 43 en 44.
- ¹³⁸ D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln, Neue Folge*, Band XVIII, 1998, Tafel 27; W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 27, nr's 1 en 1a.
- ¹³⁹ Heinz Andermahr, Graf Gerhard VII von Jülich (1297-1328), in: *Schriften zur Rheinischen Geschichte*, 1988, Heft 8.
- ¹⁴⁰ D. Schwennicke, *Europäische Stammtafeln, Neue Folge*, Band XVIII, 1998, Tafel 27; W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 2, nr's 9 en 9a.
- ¹⁴¹ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr's 47 en 48.
- ¹⁴² H. Obreen, De heeren van Putten en Strijen, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1933, jrg. 51, kol. 53, afb. 8.
- ¹⁴³ J. Kruisheer, *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 1971, dl. II, p. 468, nr. 36.
- ¹⁴⁴ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr. 29.
- ¹⁴⁵ Nationaal Archief, 's-Gravenhage, archief abdij Leeuwenhorst, inv. nr. 45.
- ¹⁴⁶ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967, nr. 49.
- ¹⁴⁷ Idem, nr's 56 en 63.
- ¹⁴⁸ Idem, nr's 45 en 46.
- ¹⁴⁹ Idem, nr. 72.
- ¹⁵⁰ Idem, tafel 25, nr. 7.
- ¹⁵¹ Idem, nr. 9.
- ¹⁵² H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 800; H. Vermeulen, Het geslacht van Bronkorst en de boedelscheiding van 26 oktober 1328, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 2006, jrg. 123, nr. 3 en 4.
- ¹⁵³ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, nr. 740.
- ¹⁵⁴ Idem, nr. 785.
- ¹⁵⁵ Idem, nr. 784.
- ¹⁵⁶ J. Kort, Van Alkemade, 1200-1782, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1997, jrg. 114, kol. 255-256.
- ¹⁵⁷ S.A. Keulen, archief domkapittel, oork. 1/704.
- ¹⁵⁸ H.U.A., Utrecht, bisschoppelijk archief inv. nr. 99: H. Jongbloed, Cunegunde van Dale-Diepenheim (1303/04 -24 augustus 1335), in: *Overijsselse Historische Bijdragen*, 2015, stuk 130, p. 9-52.
- ¹⁵⁹ E. Quadflieg, *Katharina, Frau von Randerath* (1291-1307), 1954, p. 9, afb. 2.
- ¹⁶⁰ H.G.A., Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 549; P. van Doorninck en J. van Veen, *Acten betreffende Gelre en Zutphen, 1107-1415*, 1908, p. 255-256.
- ¹⁶¹ H. Obreen, De heeren van Putten en Strijen, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1933, jrg. 51, kol. 53, afb. 6.
- ¹⁶² A. van Schilfgaarde, *Het archief van het huis Bergh*, Inleiding p. 81 en afb. nr. 6.

-
- ¹⁶³ Idem, afb. 9.
- ¹⁶⁴ A. van Schilfgaarde, *Zegels en Genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre*, 1967 nr. 57.
- ¹⁶⁵ Idem, nr's 64, 64a, 69, 70 en 71.
- ¹⁶⁶ Idem, nr's. 79 en 80.
- ¹⁶⁷ Idem, nr. 81.
- ¹⁶⁸ Idem, nr. 82.
- ¹⁶⁹ Idem, nr. 83.
- ¹⁷⁰ Idem, nr. 84.
- ¹⁷¹ Idem, nr. 90.
- ¹⁷² Idem, nr. 91.
- ¹⁷³ Idem, nr. 101.
- ¹⁷⁴ Idem, nr. 105.
- ¹⁷⁵ Idem, nr's. 111, 112 en 113.
- ¹⁷⁶ Idem, nr's 114 en 115.
- ¹⁷⁷ Idem, nr. 117.
- ¹⁷⁸ Idem, nr. 118.
- ¹⁷⁹ Idem, nr. 116.
- ¹⁸⁰ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 24 nr. 8.
- ¹⁸¹ Idem, tafel 25, nr. 6.
- ¹⁸² L.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 195.
- ¹⁸³ L.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 246.
- ¹⁸⁴ L.R.W. archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 239.
- ¹⁸⁵ L.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 316.
- ¹⁸⁶ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 26, nr. 9.
- ¹⁸⁷ W. Ewald, e.a., *Rheinische Siegel*, 1963, dl. VI, tafel 26, nr. 4.
- ¹⁸⁸ L.R.W. Duisburg, archief Kleef-Mark, oork. nr. 11; A.R.A. Brussel, archief Vlaanderen, inv. nr. 2070, 2071 en 2072; S.A. Mons, Luxemburgse charter, inv. nr. 14.
- ¹⁸⁹ H. Vermeulen, Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland, in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 34 en afb. nr. 6.
- ¹⁹⁰ Idem, afb. nr. 7.
- ¹⁹¹ A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, p. 456.
- ¹⁹² D. Kastner, *Die Territorialpolitik der Grafen von Kleve*, 1972, p. 193-194.
- ¹⁹³ H. Vermeulen, Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland, in: *Ons Voorgeslacht*, 1987, jrg. 42, nr. 368, p. 35 en afb. nr. 8.
- ¹⁹⁴ Idem, p. 35 en afb. nr's 1 en 2; G.A. Brielle, inv. nr. C12 (1342); H.G.A. Arnhem, archief heren en graven van Culemborg, inv. nr. 6100 (1371).
- ¹⁹⁵ Idem, p. 30 en afb. 4.
- ¹⁹⁶ Idem, p. 30 en afb. 5.
- ¹⁹⁷ Idem, p. 35 en afb. 3; H. Vermeulen, *Jan van Valkenburg, heer van Born en Sittard, Herpen en Uden, ridder*, 1980.
- ¹⁹⁸ H. Brugmans en K. Heeringa, *Corpus Sigillorum Neerlandicorum*, 1937-1940, mr. 773; P. Boeren, *De heren van Breda en Schoten*, 1965; G. Croenen, *Familie en Macht, De familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003.
- ¹⁹⁹ H. Obreen, De heeren van Putten en Strijen, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1933, jrg. 51, kol. 53, afb. 7.
- ²⁰⁰ A. van Schilfgaarde, *Het archief van het huis Bergh*, Inleiding, p. 82, afb. 13.
- ²⁰¹ Henri J.J. Vermeulen, *Bouwsteen en Toetssteen*, 2020, p. 182, afb. V.6.
- ²⁰² Jhr. W. Beelaerts van Blokland, De afstamming van het geslacht Van Hardenbroek, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1918, jrg. 36, kol. 145-148.
- ²⁰³ A. Stieldorf, *Rheinische Frauensiegel*, 1999, p. 491, nr. 280.
- ²⁰⁴ R.A. Doornik (vernield in mei 1940).
- ²⁰⁵ R.A. Namen, archief graven van Namen, inv. nr. 232.
- ²⁰⁶ Archives départementales du Nord, Lille, B 4041/2561.
- ²⁰⁷ Averbode, abdij Averbode, archief abdij Averbode, sectie I, nr. 626.
- ²⁰⁸ Wenen, Doza, oork. d.d. 1303.07.22; L.R.W. Duisburg, archief abdij Siegburg, oork. nr. 159; L.R.W. Duisburg, archief Berg, oork. nr. 91; S.A. Bergen, archief graven van Henegouwen, inv. nr. 514; L.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr. 90; S.A. Keulen, bestand 1161, oork. nr. 16; L.R.W. Duisburg, archief heerlijkheid Heinsberg, oork. nr's 98, 103, 104 en 105.
- ²⁰⁹ S.A. Grave, archief Grave, inv. nr. 1a.

- ²¹⁰ J. Verbeemen, *Inventaris van het archief der heren en van het stadsarchief van Diest*, 1961, nr. 7; G.A. Diest, litt. A., nr. 28.
- ²¹¹ S.A. Grave, archief gemeente Grave, inv. nr. 27; Grave, archief Sint-Catharinagasthuis, inv. nr. 1612; Mill, archief parochie Mill, nr. geen; H.U.A., Utrecht, archief burggraven van Montfoort, inv. nr's 370.1 en 370.2; H.G.A., Arnhem, hertogelijk archief, aanwinst 1953, nr. I.6.; N.A.'s-Gravenhage, archief Nassause domeinraad, dl. II, inv. nr. 367.
- ²¹² G. van Elsen, *Geschiedenis van de heeren van Heeswijk en Dinther*, p. 43, tekening van het zegel van Johanna van de Lek, vrouwe van Heeswijk, enz., van een onbekende datum en uit een onbekende bron; A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse*, t.p. dl. IV, nr. 10.368: 's-Heerenberg, archief huis Bergh, inv. nr. 1117.
- ²¹³ N.A. 's-Gravenhage, archief graven van Holland, inv. nr. 255, fol. 1v (oud: L.R.K. nr. 37, fol. 1v); A. Brunt, *Inventaris van het huisarchief Twickel, 1133-1975*, 1993, dl. 5, p. 1042.
- ²¹⁴ Jhr. W. Beelaerts van Blokland, De burggraven van Leiden vóór 1339, Jan Sceven en zijn nakomeling-schap, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 41-51.
- ²¹⁵ A. Brunt, *Inventaris van het huisarchief Twickel, 1133-1975*, 1993, dl. 5, p. 1042; Jhr. W. Beelaerts van Blokland, De burggraven van Leiden vóór 1339, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. 40, kol. 7, bijlage II.
- ²¹⁶ A. Dek, *Genealogie der Graven van Holland*, 1954, p. 35.
- ²¹⁷ N.A. 's-Gravenhage, archief abdij Rijnburg, inv. nr. 317; Jhr. W. Beelaerts van Blokland, Hoe de Wasse-naer's burggraven van Leiden werden, in: *De Nederlandsche Leeuw*, 1922, jrg. 40, tussen kol. 100 en 101.
- ²¹⁸ S.A. Münster, archief klooster Sint-Aegidii, oork. nr. 73a; S.A. Münster, archief graafschap Tecklenburg, oork. nr. 20; H.U.A., Utrecht, archief bisschoppen, inv. nr's 78.5 en 78.6; idem, archief kapittel Oudmunster, inv. nr. 2589.1; idem, archief kapittel Sint-Pieter, inv. nr. 1199; idem, archief kapittel Sint-Jan, inv. nr. 1439; idem, kapittel Sint-Marie, inv. nr. 2268.1; 's-Gravenhage, Hoge Raad van de Adel, collectie Van Spaen, inv. nr. 223, D.N. 70).
- ²¹⁹ Inventare nichtstaatlichen Archive der Provinz Westfalen, Band: Regierungsbezirk Munster, Heft IV, Kreis Steinfurt, p. 279; R.A. 's-Hertogenbosch, archief Stapelen, inv. nr. 10.
- ²²⁰ W. Kisky, *Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, 1915, dl. IV, nr. 1235; H.S.A. Duisburg, archief klooster te Gerresheim, oork. nr. 96.
- ²²¹ S.A. Hasselt, archief heerlijkheid Grevenbroek, inv. nr. 10; H.G.A., Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 695; 's-Gravenhage, Hoge Raad van Adel, collectie Van Spaen, inv. nr. 223, M.N. 63.
- ²²² L.R.W. Duisburg, archief Sint-Quirinus te Neuss, oork. nr's 30, 32, 33 en 36.
- ²²³ L.R.W. Duisburg, archief Kurköln, oork. nr. 1132.
- ²²⁴ Gaesdonk, archief klooster Gravendaal (op datum).
- ²²⁵ R.A.L., Maastricht, archief klooster Maria Weide te Venlo, inv. nr's 65 en 66.
- ²²⁶ S.A. Keulen, archief Karthauserklooster, oork. 3/565.
- ²²⁷ Wissen, kasteel Wissen, Urkunden des Gräflich v. Loëschen Archiv, inv. nr's 841 en 928.
- ²²⁸ Idem, inv. nr. 677.
- ²²⁹ J. van der Loo, *Die Herren Stecke*, 1985, dl. I en II.
- ²³⁰ Idem, inv. nr. 1261.
- ²³¹ Geldern, Schloss Haag, oork. nr. 4280.
- ²³² H.G.A., archief huizen Waardenburg en Neerijnen, inv. nr. 1439.
- ²³³ Idem, inv. nr. 1246.
- ²³⁴ Idem, inv. nr. 1246.
- ²³⁵ L.R.W. Duisburg, archief kommanderij Herrenstrunden, oork. nr. 32.
- ²³⁶ Utrecht, Duitse Orde, archief Duitse Orde, inv. nr. 1592.
- ²³⁷ S.A. Lübeck, archief klooster Sint-Jan, oork. nr. 184.
- ²³⁸ H.C.O., archief abdij ter Hunnepe, inv. nr. 531.
- ²³⁹ Idem, inv. nr. 253.
- ²⁴⁰ Idem, inv. nr. 62.
- ²⁴¹ 's-Heerenbergh, huis Bergh, archief huis Bergh, inv. nr. 5381.
- ²⁴² R.A. Arnhem, archief heren en graven van Culemborg, inv. nr. 10.
- ²⁴³ Geldern, archief kasteel Haag, inv. nr. 1034.
- ²⁴⁴ Ostenfelde, archief huis Vornholz, Nederlands gedeelte, inv. nr. 1111.
- ²⁴⁵ H.U.A., archief kapittel van Oudmunster, inv. nr. 1434-a-1 en 1434-a-2; R. Fruin, *Archief der heeren van Montfoort*, 1920, p. 100, nr. 89, 99 en 107.
- ²⁴⁶ H.U.A., Utrecht, verzameling Van Buchell Booth, inv. nr. 3, fol. 69.

-
- ²⁴⁷ N.A., 's-Gravenhage, archief familie Heereman van Zuydtwijck, inv. nr. 2272; H.U.A., Utrecht, bisschoppelijk archief, inv. nr. 139-1; H.G.A., Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 819; H.U.A., Utrecht, archief kapittel Oudmunster, inv. nr. 1782-3; H.R.v.A., 's-Gravenhage, archief Matenesse, inv. nr. 523.
- ²⁴⁸ Ostenfelde, archief huis Vornholz, Nederlands gedeelte, inv. nr. 1104.
- ²⁴⁹ H.R.v.A., 's-Gravenhage, archief Matenesse, inv. nr. 543; Ostenfelde, archief huis Vornholz, Nederlands gedeelte, inv. nr. 1108.
- ²⁵⁰ Idem, fol. 25.
- ²⁵¹ H.U.A., Utrecht, verzameling Van Buchell Booth, inv. nr. 6, fol. 46.
- ²⁵² A. van Schilfgaarde, *Zegels en genealogische gegevens van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen*, 1967.
- ²⁵³ Idem, nr's 73, 74, 75, 76, 77 en 78.

Aanhangsels

**Hoofdstuk VII: Oorsprong en positie van de familie De Cock in het Gelders
adellijk landschap**

Hoofdstuk VII. Aanhangsels oorsprong en positie van de familie De Cock in het Gelders adellijk landschap.

VII.a. Kroniek van de tak De Cock van Waardenburg.

H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 25, fol. 40/45v (oud: Register in folio, getekend met de letter A, berustende in de rekenkamer van Gelderland, fol. 40/45v).

Dese heer Rodolph, ridder, h(er) Rolofsz. voirs(eid), he(re) tot Werde(n)berch*, an(n)o M CC LXXXIII maecte(n) tot Werde(n)berch den sael en(de) den ronden toern, dese had bi sijn vrou Gerit de Coc, he(re) tot Werde(n)berch, en(de) Gijsb(er)t de Coc, die was geguedt tot Nyewel en(de) Gamere(n) M CCC XII en(de) had Johans de Voecht docht(er) van Tuyl, welc memorie gesciet op su(n)te Gertrude(n) avo(n)t en(de) Gijsb(er)ts voirs(eid) opt(en) XVIIJ dach nove(m)br(is), hier q(ua)m af Rolof de Coc va(n) W(er)de(n)berch aend(en) Hovel. Jt(em) he(re) Rodolph voirs(eid) had Margriet va(n) Bate(n)borch, die starf jnt jair M CC XCIX Rufi, daer bleef af h(er) Gerit de Coc van Bate(n)borch, her Willem de Coc, ridder, tot Ysendoe(re)n, ende Bela va(n) Liende(n), hoer sust(er), die starf sonder geboert. Jtem noch h(er) Rolof de Coc van Baten(borch) die starf Pet(er) ad cathed(ra)m en(de) Henric de Coc, sijn bruer, va(n) Batenborch, dese twee gegoedt tot Vuern, en(de) vrou Jut was hoere sust(er) Dircks wijf va(n) Roy. Dese he(re) Rodolph de Coc, die and(er) he(re) va(n) Werdenberch, starf jnt jair ons He(re)n M CCC XV.

* De verwijzing slaat op een voorgaande akte d.d. 21.07.1301, waarbij Wicboldus, aartsbisschop van Keulen en aartskanselier voor Italië, oorkondt, dat hij edelheer Roldolphus genaamd Koc, ridder, zijn ministeriaal, voor 150 Brabantse mark als leenman heeft aangenomen.

Jc Gheraet va(n) Weerdenberch, here va(n) Puflic, doe cont alle de(n) ghene(n), die desen brief sullen sien of horen lesen, dat ic overeen ghedragen bin tieghen ve(re)n Mabelien, mijnre suster, he(re)n Willaem sdCoecs wijf was, mijns broders alse va(n) Willaem va(n) Ysendaer, mine(n) neve, hore(n) soen, die he(re)n Willaems zoen was, jn alsoelke(n) maniere(n) alse hier bescreve(n) sijn, en(de) dat es te verstaen dat dese vrouwe voerg(enoemd) sal wesen monbaer des kijns Willaems en(de) alle sijns goets va(n) deser tijt nu alse Pincste(re) coemt over vier jaren, maer waert tsaec dat dit kijnt voerg(enoemd) storve, dat Got verbiede(n) moet, binne(n) desen vier jare(n) soe soude die vrouwe voersc(reven) alsoelc ghoeft weder te voren vuet heffen va(n) des kijnz ghode alsie daer in gheleghet hadde, oec waert dat tsaec dat dese voerg(enoemde) vrouwe man naem binnen deser voerseder thijt, soe soude sie oec opheffen te vore(n) t(er) goed(er) rekenini(n)ghe alsoelc ghelt alsie gheleghet hadde in des kijns orbaer voerg(enoemd) en(de) dkijnt soude voert sijns selves monbaer wese(n), mede esser oec gesproken dat dit voerseide kijnt gheen huwelijc doe(n) en sal binnen deser voergenoe(m)d(er) thijt ten si bide(n) ghemeide(n) rade der gheenre die desen brief bezeghelt hebbe(n), en(de) the(n)de(n) vier jaren naest come(n)de soe soude Will(aem) voerg(enoemd) wesen sijns selves monbaer, waert oech dese vrouwe en(de) Willaem, hoer zoen, voerscr(even) same(n) winni(n)ghe won(n)e(n) binne(n) des(en) voersproke(n)re thijt die soele(n) sie beide ghelijc deilen, en(de) op dat alle dese voerseide vorwarde(n) vaste en(de) stade blive(n) soele(n), soe heb ic Gheraet voerg(enoemd) desen brief bezeghelt met mine(n) zeghel, en(de) hebbe ghebede(n) he(re)n Otten, here va(n) Aspe(re)n, he(re)n Ghizebrecht va(n) Malcen, he(re)n Aernde

va(n) Hokelem, he(re)n Johan den Coc, ridders, Staesken van Brakel, Herbere(n) va(n) Hokelem en(de) Ricoude, he(re)n Ghizebrechts sdCocs zoen, dat sie dese(n) brief mede bezeghelt hebben en(de) alle dese voerseide ponte(n) mede ghelovet hebbe(n) te houden, eelc na sijnre macht, sonder argelist, en(de) wi Otte, here va(n) Aspe(re)n, Ghizebrecht van Malcen, Aernt va(n) Hokelem, Johan dCoc, riddere, Herberen va(n) Hokelem, Staeske(n) va(n) Brakel en(de) Rykout, he(re)n Ghizebrechts sdCoecs zoen knape(n), om bede(n) wille Gheraerts va(n) Werde(n)berch voerg(e-noemd) ende om des kijns orbaer Willaems va(n) Ysendaer en(de) sijn besten, en(de) oec om dat wij alle dese voerseide pu(n)te(n) mede ghelovet hebbe(n) te houde(n) en(de) te voldoen, eelc nae sijnre macht, sonder argelist, soe hebben wij desen brief mede bezeghelt met ons selves zeghelen, ghegheve(n) jnt jaer ons he(re)n Goeds dusent • CCC • en(de) • XVIII • des mane(n)daghes nae sente Martijns dach in de(n) wijnter.

Dese voers(eide) Gerit de Coc mit de(n) wrige(n)den hals was die derde heer va(n) Werde(n)berch had Johan(n)a des he(re)n docht(er) va(n) Bue(re)n, daer bleef af h(er) Joha(n) de Coc va(n) Werde(n)berch en(de) Alart va(n) Buere(n), sijn bruer, en(de) vrou Mechtelt, wedue he(re)n Aernts va(n) Hokelem en(de) va(n) Leyenberch, daer q(ua)m af Ger(ri)t van Leyenberch, borchgreve tot Nymege(n) en(de) h(er) Herbe(re)n en(de) Claes va(n) Leienb(erch), gebroedere, dese Gerit va(n) W(er)de(n)berch voirs(eid) hilicte(n) Margriet, een erfdocht(er) h(er) Gerit de Coc va(n) Bate(n)borch, sijns broder docht(er), aen Herbe(re)n des he(re)n soen va(n) Aspe(re)n of aen sine(n) broer va(n) dien gheslecht, en(de) gaf daer mede die heerlicheit va(n) Vuern, anno M CCC XX, hier sijn die va(n) Vuern voert af komen. Dese Gherit, die dorde heer va(n) Werde(n)berch, starf jnt jaeir ons He(re)n M CCC en(de) XXXIX, opte(n) Dartien-avont.

Johan de Coc was die vierde heer van Werdenberch en(de) was knecht M CCC XXXVII en(de) ridder MCCC XL en(de) na(m) tot eenre vrouwe(n) Agnes, die wedue was H(er)berens va(n) Hokelem en(de) v(er)kege die mo(m)berscap over va(n) Otten, hoe(re)n soen, va(n) he(re)n Otte(n), he(re) va(n) Aspe(re)n M CCC XXXIII. Dese Otte va(n) Hok(e)l(e)m w(er)t ridd(er) en(de) tymm(er)de en(de) was he(re) van Ackoye, daer qua(m) af ; her Joha(n) de Coc voirs(eid) had bi deser voirs(eide) vrou Agnes h(er) Gerit va(n) Werde(n)berch, h(er) Zweder va(n) Werde(n)berch tot Ophem(er)t, Rolof van Werde(n)berch tot Nyewael en(de) Alart va(n) Werde(n)berch tot Vuern, en(de) vrou Janna, he(re)n Otte(n) wijf va(n) Bilant van Loene(n), aldus wash(er) Otte va(n) Ackoy voirs(eid) een broer hier toe va(n) vrou Agnes wege(n). Jt(em) dese h(er) Johan de Koc was rentmeist(er) des lants va(n) Gelre mit h(er) Henric va(n) Krycke(n)beeck doeme(n) screef M CCC LV etc., en(de) tym(m)er)de(n) tot W(er)de(n)berch de(n) grote(n) vierca(n)t toern jnt oest einde mit der ri(n)gmuere(n) en(de) dat voerborcht. Jt(em) die vette h(er)toch Reynaut va(n) Gelre heeft ghegeve(n) he(re)n Johan de Coc voirs(eid) dat gemael tot Hier en(de) Ynen, dat niema(n)t daer wone(n)de anderswaer maelen en sal dan daer of h(er) Joha(n) mach de(n) selve(n) af peinde(n) drie pont cleine soe dic dat gesciede, ende wederstriete dat hem, soe ghebidt die he(re) voirs(eid), sine(n) amptma(n) en(de) richt(er) va(n) Tielrewert die drie pont de(n) he(re) va(n) Werdenberch te halve(n) uyt te peynde(n), geg(even) jnt jair ons he(re)n M CCC en(de) LVI, feria qui(n)ta p(ost) Pasche. Eduart, h(er)toge va(n) Gelre dit selve ghemael ghegeve(n) va(n) woerde te woerde als voers(creven) steet he(re)n Joha(n) de Coc voirs(eid) opte(n) selve(n) dat(um) en(de) dach als voerscr(even) steet, jn p(resen)tia Jo de Strate, Jo de Mierlar et Otto de

Bue. Dese h(er) Johan de Coc, die vierde he(re) va(n) Weerde(n)berch, starf jnt jaer ons He(re)n M.CCC. en(de)

H(er) Gherit de Coc was die vijfde heer va(n) Werde(n)berch ende had vrou Henrick , docht(er) he(re) va(n) Culenborch, daer hij bij had Agnes een enighe dochter, die gaf hi he(re)n Willem van Broechusen, erfhoefmeist(er) der lande van Gelre, als hierna bescreve(n) steet ontfinck hij en(de) maecte(n) sijn goet. It(em) h(er)toch Willem va(n) Gelre, etc., co(n)firmiirt Gerit de Coc, he(re) van Werde(n)berch, alle brieve die greve Otte va(n) Gelre sine(n) alde(re)n gegeve(n) heeft, anno M CCC LXXIX, Jacobi ap(osto)li. It(em) opte(n) selve(n) dach Gerit verlijdt die werden, visscherien va(n) bove(n) Opine(n) aengaende tot de(n) Gootshuis dijc va(n) Tuyl toe, mit alle(n) opcomi(n)ge(n) en(de) aenval te wat(er) en(de) te lande.

Wij Willem van Gulich bij Goits gnade(n) h(er)toge va(n) Gelre ende greve va(n) Zutphe(n), doin kont allen lude(n) mit desen open(en) brieve, dat wij verlijt hebbe(n) ind verliet Gherit, he(re) van Werdenb(er)ch, dat huys tot Weerdenberch mit allen sine(n) toebehoe(re)n, jnd voert alle alsulc goet als als hij en(de) sijn alde(re)n en(de) voervade(re)n van ons en(de) va(n) onsen alde(re)n en(de) voirvade(re)n ghehalde(n) hebn, the halden va(n) ons ind va(n) onsen nacomelinge(n), hij en(de) sijn naecominghe(n), tot alsulke(n) rechte(n), als hij end sijn alde(re)n dat va(n) ons en(de) van onsen alde(re)n ghehalde(n) en(de) heerghebracht hebbe(n), mit alsulke(n) vurwerde(n) als die heer va(n) Werdenburch voirs(eid) aflivich geworden is, dat dan Johan va(n) Werdenb(er)ch, alste soen h(er) Willems va(n) Broechusen, die hij heeft bij vrouwe(n) Agnesen, docht(er) des he(re)n va(n) Werde(n)b(erch) voers(eid) den naem en(de) wape(n) va(n) Werde(n)berch behalde(n) en(de) vuere(n) sal, jnd mede sal Joha(n) voirs(eid) hebbe(n) ende behalde(n) die rechte nahant aende(n) huys tot Werde(n)b(erch) mit alle(n)sine(n) toebehoe(re)n, jnd aen alle alsulc goet als die hee(re) va(n) Werde(n)b(erch) after laet jnd hi va(n) ons te leen te halde(n) plach, jnd dat voirs(creven) huys va(n) Werde(n)b(erch) mit allen sine(n) toebehoe(re)n jnd alle guet voirg(enoemd) sulle(n) wij of onse erve(n) Joha(n) voirs(eid) verliet ind verlene(n), te halden va(n) ons ind va(n) onsen nacomeli(n)ge(n), he ind sine nacomeli(n)ge, in alle(n) de(n) schine ind recht als dat die hee(re) va(n) Werde(n)b(erch) voir(seid) va(n) ons ind va(n) onsen alde(re)n dat heergebracht ind ghehalde heeft, weeroec dat sake dat Johan aflivich worde sonder wittaftighe, leve(n)dighe blike(n)de geboert acht(er) hem te late(n), soe solde dat Jacop, he(re) tot Mierlaer, en(de) Johanna van Broechusen, vrouwe tot Mierlaer, hebbe(n) dat voirs(creven) erfdrossaet en(de) erfhoefmeist(er) ampt mit allen sine(n) toebehoe(re)n vercoft he(re)n Willem, he(re) tot Broechusen, ende Jacops en(de) Johan(n)a kijnder, als Johan en(de) Henric, hebbe(n) dese coep mit hoe(re)n vader en(de) moeder belieft en(de) besegelt jnt jair ons He(re)n M CCC en(de) XC, des mane(n)dag(es) na alre heilige(n) dach, bij (con)sent h(er)toch Willems van Gelre, etc.

H(er)toch Reynalt dit erfhoefmeist(er) ampt v(er)lijt h(er) Wille(m) va(n) Broechuse(n) in tege(n)woirdich(ei)t Johans va(n) Loen, hee(re) to Hensberch en(de) to Le-we(n)berch, he(re)n Johans Schelarts va(n) Obbendorp, he(re)n Willems va(n) Zintzich, he(re)n Willems va(n) Vlatte(n), ritte(re)n, jnt jair M CCCC en(de) II, op sunte Pet(er)s avo(n)t. H(er)toch Reynalt noch dit erfhoefmeist(er) ampt v(er)lijt Wille(m) va(n) Broechusen, h(er) Wille(m)sz., in tege(n)woirdich(ei)t Roelmans va(n) Are(n)dael, Johans va(n) Broechusen en(de) Dircs van Vlodorp M CCCC XV, feria q(ua)rta p(ost) Lamb(er)ti. H(er)toge Arnolt noch dit erfhoefmeist(er) ampt v(er)lijt Willem

voirs(eid) voir man(n)e(n) Pet(er) va(n) Steenberge(n) va(n) Nye(n)beke en(de) Johan va(n) Vossem, jnt jair M CCCC XXIII, op sunte Laurens avont.

VII.b. Verkoopakte van het kasteel bij Rhenoy, 5 augustus 1265 (eerste bron).

H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 174, fol. 38v/39 (Oud: register A (alste register), fol. 38v/39; idem: Idem, idem, aanw. 1941 I, a, 1, fol. 38v/39 (oud: B nr. 22 (oldste register), fol. 38v /39).

Regest:

Rodolphus genaamd Cock, ridder, oorkondt dat hij, met toestemming van Rodolphus, Henricus, Gyselbertus en Wilhelmus, zijn zoons, het kasteel bij Reynoy met alle toebehoren, dat hij van (Otto), graaf van Gelrie (en Zutphen), in leen hield, aan de graaf voornoemd heeft verkocht.

Tekst:

Jtem dat h(er) Rodolph die Cock, ridd(er), mit wille en(d)e consent sijnre soene v(er)-coft heeft erflich den greve van Gelre sijn borch tot Reynoy mit hoe(re)n toebehoe(re), die hi voir vande(n) greve te leene hyelde, etc.

Universis presentes literas visuris Rodolphus, miles, dictus Cock, salutem et cognoscere veritatem, ad noticiam presencium et futurorum volumus pervenire, quod de voluntate et consensu Rodolphi, Henrici, Gyselberti et Wilhelmi, nostrorum liberorum, castrum nostrum apud Reynoy cum suis attinenciis, quod a comite Gelrie tenuimus feodali titulo, eidem comiti vendidimus et optulimus et suis heredibus, hereditarie et pacifice tenendum et possidendum, presencium testimonio literarum, datum anno Domini M CC LXV, feria quarta post Petri ad vincula.

VII.c. Verkoopakte van het kasteel bij Rhenoy, 5 augustus 1265 (tweede bron).

S.B. München, Codex Germanicus, 2213/10, fol. 98v.

Rodolphus, miles, dictus Cock, Ottoni, comiti Gelrens, vendit castrum suum apud Reynoy. Universis presentes litteras visuris Rodolphus, miles, dictus Cock, salutem et cognoscere veritatem, ad noticiam presentium et futurorum volumus pervenire, quod de voluntate et consensu Rodolphi, Henrici, Ghyselberti et Wilhelmi, nostrorum liberorum, castrum nostrum apud Reynoy cum suis attinentiis, quod a comite Gelrie tenuimus feodali titulo, eidem comiti vendidimus et obtulimus et suis heredibus hereditarie et pacifice tenendum et possidendum presentium tenore litterarum, datum anno Domini M CC LXV, feria quarta post Petri ad vincula.

VII.d. Goederenruil in de Tielerwaard, 5 augustus 1265 (eerste bron).

H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 174, fol. 78v/79 (oud: register A (alste register), fol. 78v/79; idem: Idem, idem, aanw. 1941 I, a, 1, fol. 78v/79 (oud: B nr. 22 (oldste register), fol. 78v /79).

Regest:

Rodolphus genaamd Coch, ridder, oorkondt dat hij zijn goederen tussen Beesd en Lerdamme (Lerdammis) en tussen Leccam en Legenam met alle toebehoren, met

Ottone, graaf van Gelrie (en Zutphen), tegen de hoven Hyren (Heyrn), Nederynen en Opynen met alle toebehoren, uitgezonderd het hoog gericht en de hof Meteren heeft geruild. Getuigen: Ghijsbertus (Ghysbertus) van Tulen, Iohannis (Johannis) genaamd Koch (Kock) en Udo van Havech, ridders, zijn bloedverwanten.

Tekst:

Woe dat heer Roloff die Cok, ridder, gewysselt heeft myt greeff Otten van Gelre en (de) alle siin goede tussen Beesd en (de) Leerdamme en (de) tussen de Lecken en (de) der Ling(en) en (de) oeck in der Ling(en) etc., om ander goed(en) die in den brieffe genompt siin etc.

Universis presentes literas visuris Rodolphus, miles, dictus Coch salutem et cognoscere veritatem, ad noticiam presencium et futurorum volo pervenire quod ego de voluntate mea et consensu heredum meorum et amicorum cum illustro viro Ottone, comite Gelrie, super concambio bonorum talem inivi convencionem, videlicet, quod omnia bona mea inter Beesd et Lerdammis et inter Leccam et inter Legenam iacencia, videlicet in ageris, cultis et incultis, pascuys, pratis, decumis, pyscatione, insulis ac alii quocumque modo sitis, cum iudicio superiori et inferiori, dicto comiti et suis heredibus contuli hereditarie et pacifice optinenda et possidenda, vice versa dictus comes tres curtes suas, videlicet Heyrn en (de) Nederynen en (de) Opynen, cum omnibus attinenciis eorundem trium curtium, videlicet ageris, insulis, pratis, decimis ac aliis in aquis sive terris quibuscumque modis sitis, et cum omni iure, prout hucusque tenuit et possedit, alto iudicio ibidem et curte de Meteren cum suis attinenciis sibi et heredibus suis permanentibus, que curtis nullam communitatem pascuorum in pascuis (in) Heyren optinebit communitas vero pascuorum , contulit pacifice et quiete ab ipso et heredibus suis attinendas et possidendas titulo feodali, preterea concessit mihi predictus comes, ut ex predictis tribus curtibus tanta bona dictus, a quibus bona predicta et possedi, dare possum assignari, quanta tenui ab eisdem, residuum vero bonorum cum heredibus meis a dicto comite et suis heredibus titulo feodali ad ius Zutphaniense tenebo et possidebo, et predictas tres curtes a predicto comite et suis heredibus integraliter et feodali optinebo, quousque per predictum comitem et per me per expensas ipsius comitis procuretur ad dominos, quibus assignata quanta ab eisdem tenui et possedi, promisi insuper ego et heredes mei dicto comiti et heredibus suis procurare et precavere sine expensis meis ad dominos, (a) quibus dicta bona tenui et possedi, quod dicta bona vacare non nec esse absoluta, et predictus comes sive heredes sui herwagium, si quod de dictis solvi vel dari contigerit, persolvat, et dicta bona non vacabunt, quousque dictum concambium plenarie fuerit terminatum, ego vero et mei heredes, cuicumque comes voluerit sive sui heredes, dicta bona sine herwagio aliquo concedam, et si unus obierit, qui dicta bona tenuerit, alii cuicumque comes voluerit, dicta bona sine herwagio concederit, jtem dictum est, quod a qualibet curte de tribus curtibus prenomatis unum (unum) hominem, quemcumque voluero, ponere possum et locare, hominibus vero comiti corpore attinentibus exclusis, et dicti homines et dictis curtibus manentes a precaria et servicio ipsius comitis et suorum iudicum liberi erunt et absoluti, pro aliis vero ipsius comitis seu expedicione publica exceptis, promitto insuper predicto comiti et suis heredibus, quod omnem inpeticionem debitam, quam idem comes vel sui heredes occasione dictorum bonorum incurrere poterunt, ubi de iure teneo et debeo, deponam, id ipsum predictus comes sive heredes sui mihi et meis heredibus facere debent et promiserunt, insuper annuit mihi idem comes, et super montem de Hyere municionem lineam de trescentis libris (Lovaniensibus), quam ab

ipso comite et suis heredibus ego et mei heredes tenebimus titulo feodali, construere potere edificare, ita tamen, quod, si ego vel heredes mei, quod Deus avertat, homicidium aliquod perpetrarem, de hoc, nisi ego vel heredes mei ad dictam municionem confugerem, per incendium dicta municionis ab dicto comite vel heredibus non debet iudicare, homines vero in terra comitis extra pacem missos aut alios malefactores super dicta municione non debeo retinere, quod si hoc facerem, illos predictus comes super dicta municione poterit (arripere) sine aliqua contradictione et de ipsis, prout ius requirit, iudicare, ego vero cum pueris meis omnibus bonis predictis, ipsi comiti ante assignatis, renunciavi effestucando, hoc autem omnia premissa arata et firma a meis heredibus et a me inviabiliter observentur, presentes literas, una cum sigillis meorum consangwineorum Ghijsberti de Tulen, Johannis dicti Koch et Udonis de Havech, militum, duxi sigillandas, datum et actum apud Novimagium, anno Domini M•CC• sexagesimo quinto, feria quarta post Petri ad Vincula.

VII.e. Goederenruil in de Tielerwaard, 1265 (tweede bron).

S.B. München, Codex Germanicus, 2213/10, fol. 98v.

1264, feria quarta post Petri ad vincula. Rodolphus, miles, dictus Coik, bona sua inter Beesde et Leerdammis, et inter Leccam et Lingnam iacentia videlicet in agris cultis et incultis, pascuis, pratis, decimis, piscatorum, insulis ac aliis quocunque modo sitis cum indicio superiori et inferiori confert Otto comiti Gelrius, qui eidem vice versa confert tres curtes, videlicet Heym, Nederynen et Oppynen cum omnibus atinentiis, sigillavit ipse et eius consanguinei Ghyselbertus de Tulen, Iohannis de Coik, et Udo de Havet(en), milites.

VII.f. Goederenruil in de Tielerwaard, 05/08 augustus 1265 (derde bron).

H.G.A. Arnhem, hertogelijk archief, inv. nr. 25, fol. 13.

Otte, greve va(n) Gelren, heeft aen den lande va(n) Gelre geworve Nijmege(n) en-(de) Bomel en-(de) Wageni(n)ge(n) tot stede(n) gesticht etc., en-(de) bi rade en-(de) co(n)sent vrou Philip va(n) Simpol, gewisselt drie hove, als Hier, Nederyne(n) en-(de) Opinen mit allen hoe(re)n toebehoe(re)n mitte(n) hogen en-(de) lege(n) gerichtten, som(m)ige heerlicheit en-(de) co(n)dicien uytgescheiden, teghen he(re)n Rodolph de Cock, ritter, en-(de) heeft hem die verlijt in ene(n) erfleen en-(de) hem georloft te tym-(m)eren opte(n) berch tot Hier dat nu Weerdenberch heit, hier tege(n) had greef Otte voers(creven) dat huys tot Rynoey mitt(er) hoger en-(de) leger heerlicheit en-(de) mit sine(n) erfenissen strecke(n)de uyt der Lingen inder Lecken, etc., hier wae(re)n over als Rodolph, abt va(n) sunte Marienweerde, Rycolt van Ochten, Gerart va(n) Batenburch, Wilhem va(n) H(er)nen, Wilhem va(n) Bronchorst, Otte van Sulen, Johan van Groesbeeck, Wilhem van Tyglen, Ude van Haeften, ritte(re)n, en-(de) Johan van Cuke, knape, jnt jaer ons He(re)n M.CC. LXV, feria p(ost) Pet(ri) ad vincula, me(n)se augusto. Hier na starf greef Otte voers(creven) jnt jair ons He(re)n M.CC. LXXI, opten tiende(n) dach in januario en-(de) tot Nyencloester begrave(n)

Deel I

Inhoudsopgave Geneagrammen en Kwartierstaten

II. Bronnen

1. Van Wijtvliet
2. De Rover
3. Van Bilant
4. De Cock-Van de Merwede

III. Getuigenissen

Borgstellingen

1. Van Beusichem-Van de Lede
2. Van Kuyc
3. De Cock-Van Beusichem
4. De Cock
5. Van Voorne-Van Brederode-Van Renesse-Van de Woerd
6. Van Teylingen-Van Brederode-Van Renesse 1
7. Van Teylingen-Van Brederode-Van Renesse 2
8. Van Haarlem
9. Van Persijn
10. Van Oegstgeest
11. Van Teylingen-Van Brederode-Van Renesse 3
12. Van Kruiningen-Van Teylingen-Van Borselen

Huwelijksvoorwaarden

1. Van Heinsberg-Van Loon-Van Voorne-Van Kuyc
2. Van Kuyc

Magescheiden

1. Van Broekhuizen
2. Van Broekhuizen-Van Büderich-De Cock van Waardenburg-Van Beusichem
3. Van Brederode-Van Gennep-Van Beusichem-Van Loon
4. Van Brakel
5. De Cock van Hemert-Van Herlaar-Van Rossem

Testamenten

1. Van Broekhuizen
2. Van Broekhuizen

Voogdijstelling

1. Van Heusden

IV. Vernoemingen

1. Van Volmestein
2. Gidsnamen
3. Van Amstel 1
4. Van Amstel 2
5. Van Arkel
6. Van Beusichem 1
7. Van Beusichem 2
8. Van Brederode 1
9. Van Brederode 2
10. Van Broekhuizen 1
11. Van Broekhuizen 2
12. Van Broekhuizen 3
13. Van Broekhuizen 4
14. Van Broekhuizen 5
15. Van Broekhuizen 6
16. Van Bronkhorst
- 16.1. Van Bronkhorst
17. De Cock van Isendoorn 1
18. De Cock van Isendoorn 2
19. De Cock van Neerijnen
- 19.1. De Cock van Neerijnen
20. De Cock van Opijnen
21. Van Diest
- 21.1. Van Diest
22. Van Egmond
23. Van Holland 1
24. Van Holland 2
25. Van Holland 3
26. Van Sponheim
27. Van Zevenborn
- 27.1. Van Zevenborn
28. Van Arkel-Van Kleef
29. Van Arkel-Van Virneburg
30. Van Buren
31. Van Cysoing.
32. Van Persijn-Van Horne-Van Abcoude
33. Van Heusden-Van N.N.-Van de Lek-Van Borselen
34. Van Brederode-Van Persijn-Van Egmond-Van Leiden
35. Van Randerode
36. Van Are

37. Van Randerode 1
38. Van Randerode 2
39. Van Randerode 3
40. Van Kuyc 1
41. Van Kuyc 2

V. Bewapeningen

1. Van de Lek
2. Van de Lek
3. Van Voorne

Conventies:

01. De cursief gedrukte namen in de tekst, de geneagrammen, de kwartierstaten en de appendices geven aan dat de voor- of toenaam van de betreffende persoon niet als zodanig in de betreffende bron voorkomt maar uit andere overwegingen en ook met behulp van getuigenissen, vernoemingen, bewapeningen en rangorden, aan-nemelijk is.
02. De cursief gedrukte familierelaties in de tekst en de geneagrammen geven aan dat de familierelatie van de betreffende persoon niet als zodanig in de betreffende bron voorkomt maar uit andere overwegingen aannemelijk is.
03. De jaartallen bij de personen in de tekst, de geneagrammen, de kwartierstaten en de appendices geven de jaartallen weer waarin deze personen voor het eerst en voor het laatst in de bronnen worden genoemd. Staat er een kruisje vóór het jaartal dat is de persoon in kwestie in dat jaar overleden, maar staat het kruisje achter het jaartal dat is de persoon in kwestie al (in dat jaar of eerder) overleden.
04. De personen met een vet geschreven naam zijn maagschapsleden maar ook medezegelaars of erfgenamen; de personen met een onderstreepte naam zijn oorkonders.
05. De geneagrammen zijn patrilineair georiënteerd en bestrijken meerdere generaties van één familie en de kwartierstaten zijn patri- en matrilineair georiënteerd en bestrijken verschillende generaties van meerdere families.
06. Het nummer achter het geneagram of de kwartierstaat verwijst naar de noot met de bronnen voor dat geneagram of die kwartierstaat.

Geneagram Bronnen 1 (van Wijtvliet).

Geneagram Bronnen 2 (De Rover).

Geneagram Bronnen 3 (Van Bilant).

Geneagram Bronnen 4 (De Cock-Van de Merwede).

Rudolf de Cock van Opijnen blijkt in 1347 bij de dispensatie voor zijn huwelijk met Sophia uten Houte in de vierde graad verwant te zijn met Jan van de Merwede. B. De Keijzer, De Borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden, 2011, p. 69.

Geneagram Borgstelling 1 (Van Beusichem-Van de Lede, 19.10.1307).

1) Hubrecht IV	Dirk <i>Splinter</i> v. <i>Lienden</i>	Steven <i>Splinter</i> v. <i>Lienden</i>	Wouter v. Zoelen
(1307 minj.; 1314 meerj.) (1307-1347†)	(1307-1317†)	(1307-1317†)	(1307-1327)
x Jutta v.d. Lek			x Margaretha
(1347-1360†)			(1320-1321)
Culemborg		Lienden	Zoelen

Oorkonder:

Jan van Beusichem, heer van Culemborg, knape

Borgen:

1. Jan III, heer van Arkel, ridder.
2. Arnold van Arkel, ridder.
3. Hubrecht van Vianen, ridder.
4. Hubrecht van Schonouwen, ridder.
5. Steven van Beusichem, zoon van Alard, ridder.
6. Sweder van Abcoude, knape.
7. Sweder van Montfoort, knape.
8. Wouter van Zoelen, knape.
9. Dirk van Lienden, knape.
10. Steven van Lienden, knape.

Geneagram Borgstelling 2 (Van Kuyc, 20.04.1308, 08.11.1313 en 25.11.1324).

1) Aleid († v. 1133)	2) Godfried (1121-1158) gr. v. Arnsberg x 1127/1128 1. Jutta v. Arnsberg d.v. Frederik en Aleid v. Limburg x 1140/1145 2. Heilwig v. Renen d.v. Godfried en Sophia v. Bemmels o.a.			2) Herman (1121-1167) h.v. Kuyc
x Arnold v. Rode (1104-1125)				
Heilwig v. Rode (1129-1133)	1) Hendrik v. Arnsberg (1145-1203) gr. v. Arnsberg Arnsberg/Rietberg	2) Frederik († 1164/1165)	2) Alverada (1205) x Otto v. Benthem z.v. Dirk en Sophia v. Rheineck (1170-†1207) gr.v. Benthem <u>Benthem</u>	Hendrik II v. Kuyc (1158-1214) h. v. Kuyc x Sophia v. Renen d.v. Dirk (1178-1203) vr.v. Herpen o.a.
Godfried (1178-1191†)	Lutgard v. Perk (1198-1219) x Godfried v. Breda z.v. Hendrik en Chistina h.v. Breda (1198-1213)	Albert (1191-†1233) h.v. Kuyc x Heilwig v. Merheim d.v. Rutger en N. (v. Horne) o.a.	Alverada (1229) x Dirk. v. Voorne z.v. Dirk en N.v. Naaldwijk h.v. Voorne en bg.v. Zeeland (1198-1228†)	Hendrik

Hendrik III (1226-1255) h.v. Kuyc	Margaretha (1236-1243)	Dirk (1240-1253) b.g. v. Leiden 	Rutger I (1226-1267) h.v. Herpen	Willem I (1240†) h.v. ½ Asten en Escharen
x 1. N.v. Putten d.v. Jan en Aleid v. Altena 2. Aleid v. Voerstelle d.v. Willem v.v. Boxtel (1272)	x Folpert II v.d. Lek z.v. Folpert I en Olende v. Smithusen (1217-†1249)		x Maria v. Diest d.v. Arnold III en Aleid v. Hengebach	
			o.a. 	o.a.
1) Albert (1240-1246)	1) Jan I van Kuyc (1254-†1308) h.v. Kuyc	1) Gerard (1265-1297) pr. Odiliëberg en Munstereifel	2) Willem I (1256-1271†) h.v. Boxtel	Albert I (1268-1297) h.v. Herpen
	x Jutta van Nassau d.v. Hendrik en Mechteld v. Gelre (1272-1313)		x Aleid v. Diepenbeek d.v. Lodewijk en Justina o.a. 	
			o.a. 	o.a.
Hendrik (1277-†1304) sneuveld	Willem (1295-†1303) sneuveld	Jan (1306-1325) proost v. Maastricht/ Leuven	Gerard (1296-1306†) proost v. Leuven	Otto (1306-1350) h.v. Zelhem
x Aleid v. Diest d.v. Arnold IV en Mathilde v. Bethune (1278-1291)	x Sophia v. Gymnich d.v. Wenemar en Johanna v. Elsloo (1295-1301)		x 1. Aleid v. Zelem d.v. Gerard v. Diest en Mechteld (1271-1307) 2. Johanna v. Heverlé d.v. Hendrik en Maria v. Grimbergen (1318-1332)	x Maria v. Diest d.v. Arnold en Elisabeth v. Mortagne (1290)
				o.a.

Jan II (1308-1319)	Margaretha (1308)	Jan III /I (1316-†1357) h.v. K/H/A	Wenemar (1324-1356)
	x Jan IV	x Katharina Berthout	x Elisabeth tSmeds
	z.v. Jan III en Adelissa (1308-†1316) h.v. Heusden	d.v. Hendrik (1358)	d.v. Wouter (1344)

Willem III (1323-1350) h.v. Boxtel	Marina (1315-1328) vr.v. Herpen
x Kunigonda v. Dalen d.v. Hendrik en Richarda van Arnsberg (1304-1331) gr.v. Dalen	x Jan v. Valkenburg z.v. Walram Philippa v. Gelre (1314-1356) h.v. Born, enz.

(20.04.1308).

Getuigen:

Oorkonders;

Jan I, heer van Kuyc.

Jutta, vrouwe van Kuyc, zijn echtgenote.

Getuigen:

1. Jan, proost te Maastricht en Leuven, zijn zoon.
2. Otto, heer van Zelhem, ridder, zijn zoon.
3. Jan II van Kuyc, zijn kleinzoon.
4. Albert II, heer van Herpen, ridder.
5. Willem II, heer van Boxtel, ridder.
6. Willem II, heer van Escharen, ridder.
7. Jacob III, heer van Meerlo, ridder.
8. Hendrik van Haps, knape.

Hendrik III (1226-1255) h.v. Kuyc	Margaretha (1236-1243)	Dirk (1240-1253) b.g. v. Leiden 		Rutger I (1226-1267) h.v. Herpen	Willem I (1240†) h.v. ½ Asten en Escharen
x 1. <i>N.v. Putten</i> d.v. Jan en Aleid v. Altena 2. <i>Aleid v. Voerstelle</i> d.v. Willem v.v. Boxtel (1272) 	x Folpert II v.d. Lek z.v. Folpert I en Olende v. Smithusen (1217-†1249)			x <i>Maria v. Diest</i> d.v. Arnold III en Aleid v. Hengebach	
1) Albert (1240-1246)	1) <u>Jan I van Kuyc</u> (1254-†1308) h.v. Kuyc	1) Gerard (1265-1297) pr. Odiliënberg en Munstereifel	1) Alverada (1272†)	2) Willem I (1256-1271†) h.v. Boxtel	o.a. Albert I (1268-1297) h.v. Herpen
	x <u>Jutta van Nassau</u> d.v. Hendrik en Mechteld v. Gelre (1272-1313) 		x Jacob II v. Mirlaer z.v. Jacob h.v. Meerlo (1240-† 1268)	x <i>Aleid v. Diepenbeek</i> d.v. Lodewijk en Justina o.a. 	o.a. Arnold (1282) h.v. ½ Asten en Escharen
Hendrik (1277-†1304) sneuveld	Willem (1295-†1303) sneuveld	Jan (1306-1325) proost v. Maastricht/ Leuven	Gerard (1296-1306†) proost v. Leuven	Otto (1306-1350) h.v. Zelhem	o.a. Willem II (1281-1319) h.v. Boxtel
x Aleid v. Diest d.v. Arnold IV en Mathilde v. Bethune (1278-1291)	x Sophia v. Gymnich d.v. Wenemar en Johanna v. Elsloo (1295-1301)			x 1. Aleid v. Zelem d.v. Gerard v. Diest en Mechteld (1271-1307) 2. Johanna v. Heverlé d.v. Hendrik en Maria v. Grimbergen (1318-1332)	x Maria v. Diest d.v. Arnold en Elisabeth v. Mortagne (1290)
					o.a. Rutger II (1313-1324) h.v. Herpen
					Albert II (1302-1308) h.v. Herpen
					Willem II (1306-1308) h.v. ½ Asten en Escharen

<u>Jan II</u> (1308-1319)	<u>Margaretha</u> (1308)	<u>Jan III /I</u> (1316-†1357) h.v. K/H/A	<u>Wenemar</u> (1324-1356)
	x	x	x
	Jan IV	Katharina Berthout	Elisabeth tSmeds
	z.v. Jan III en Adelissa (1308-†1316) h.v. Heusden	d.v. Hendrik (1358)	d.v. Wouter (1344)

<u>Willem III</u> (1323-1350) h.v. Boxtel	<u>Marina</u> (1315-1328) vr.v. Herpen
x	x
Kunigonda v. Dalen d.v. Hendrik en Richarda van Arnsberg (1304-1331) gr.v. Dalen	Jan v. Valkenburg z.v. Walram Philippa v. Gelre (1314-1356) h.v. Born, enz.

(08.11.1313).

Oorkonder:

Jan II, heer van Kuyc.

Medezegelaars:

1. Jan, proost te Maastricht en Leuven, zijn oom.
2. Otto van Kuyc, ridder, zijn oom.
3. Hendrik, heer van Haps, ridder, zijn neef.
4. Jan van Amstel, zijn zwager.
5. Rutger II, heer van Herpen, zijn neef (leenheer).

Hendrik III (1226-1255) h.v. Kuyc		Margaretha (1236-1243)		Dirk (1240-1253) b.g. v. Leiden 		Rutger I (1226-1267) h.v. Herpen		Willem I (1240†) h.v. ½ Asten en Escharen	
x 1. <i>N.v. Putten</i> <i>d.v. Jan en Aleid v. Altena</i> 2. <i>Aleid v. Voerstelle</i> <i>d.v. Willem</i> v.v. Boxtel (1272)		x Folpert II v.d. Lek z.v. Folpert I en Olende v. Smithusen (1217-†1249)				x <i>Maria v. Diest</i> <i>d.v. Arnold III en Aleid</i> <i>v. Hengebach</i>			
		o.a.				o.a.			
1) Albert (1240-1246)		1) <u>Jan I van Kuyc</u> (1254-†1308) h.v. Kuyc		1) Gerard (1265-1297) pr. Odiliënberg en Munstereifel		2) Willem I (1256-1271†) h.v. Boxtel		Albert I (1268-1297) h.v. Herpen	
		x <u>Jutta van Nassau</u> d.v. Hendrik en Mechteld v. Gelre (1272-1313)		x Jacob II v. Mirlaer z.v. Jacob h.v. Meerlo (1240-† 1268)		x <i>Aleid v. Diepenbeek</i> <i>d.v. Lodewijk</i> <i>en Justina</i> o.a.		o.a.	
o.a.									
Hendrik (1277-†1304) sneuvelt		Willem (1295-†1303) sneuvelt		Jan (1306-1325) proost v. Maastricht/ Leuven		Gerard (1296-1306†) proost v. Leuven		Otto (1306-1350) h.v. Zelhem	
x Aleid v. Diest d.v. Arnold IV en Mathilde v. Bethune (1278-1291)		x Sophia v. Gymnich d.v. Wenemar en Johanna v. Elslloo (1295-1301)				x 1. Aleid v. Zelem d.v. Gerard v. Diest en Mechteld (1271-1307) 2. Johanna v. Heverlé d.v. Hendrik en Maria v. Grimbergen (1318-1332)		x Maria v. Diest d.v. Arnold en Elisabeth v. Mortagne (1290)	
								o.a.	
</									

Jan II (1308-1319)	Margaretha (1308)	Jan III /I (1316-†1357) h.v. K/H/A	Wenemar (1324-1356)
	x Jan IV	x Katharina Berthout	x Elisabeth tSmeds
	z.v. Jan III en Adelissa (1308-†1316) h.v. Heusden	d.v. Hendrik (1358)	d.v. Wouter (1344)

Willem III (1323-1350) h.v. Boxtel	Marina (1315-1328) vr.v. Herpen
x Kunigonda v. Dalen d.v. Hendrik en Richarda van Arnsberg (1304-1331) gr.v. Dalen	x Jan v. Valkenburg z.v. Walram Philippa v. Gelre (1314-1356) h.v. Born, enz.

(25.11.1324).

Oorkonders:

Otto, heer van Kuyc.
Johanna, vrouwe van Heverlé, zijn echtgenote.

Borgen

1. Jan, proost te Maastricht en Leuven, zijn broer.
2. Jan III/I van Hoogstraten, ridder, zijn neef.
3. Wenemar van Hoogstraten, ridder, zijn neef.
4. Jan van Amstel, ridder, zijn neef.
5. Jacob IV van Mirlaer, ridder.
6. Hendrik van Haps, ridder.
7. Enz.

20.04.1308: Jacob van Mirlaer, heer van Meerlo, ridder, en Hendrik van Haps, knape (géén Van Amstel).

08.11.1313: Hendrik, heer van Haps, ridder, en Jan van Amstel, *knape* (géén Van Mirlaer).

25.11.1324: Jacob, heer van Meerlo, ridder, en Hendrik van Haps, ridder (géén Van Amstel).

Opmerking: Rutger van Kuyc, heer van Herpen, (1226-1267), is ouder dan Dirk van Kuyc, burggraaf van Leiden, (1240-1253) (Zij zijn i.v.m. de ruimte in het geneagram gewisseld). In 1308, 1313 en 1324 doet Van Kuyc van Leiden niet mee. De Van Kuycs staan kennelijk nog steeds in een slechte reuk in Holland. In 1313 doet Van Kuyc van Boxtel niet mee! Waarom ?

[illegible]

<hr/> 1) Gerard de Cock (1310-1327†) x Johanna v. Buren (1314) Waardenburg	<hr/> 1) Jan (1301-1321) 1) Jutta 1) Margaretha 1) Agnes 1) Steven 2) Hubert 2) Elisabeth Culemborg	<hr/> Hubrecht (1301-1312) Gerard (1317) <i>Dochter</i> Schonouwen	<hr/> 1) Gijsbrecht 2) Jan 2) Gijsbrecht 2) Bertha 2) <i>Geertruid</i> 2) Margaretha 2) Kind	<hr/> Sweder (1308-1333) h.v. Vianen Nicolaas Steven Katharina Reinoud Hendrik	<hr/> 1) Alard III h.v. Buren (1297-1316) x Adelissa de Vries d.v. Lambrecht (1309)	<hr/> 1) Arnold († 1305) x Elisabeth v. Lichtenberg d.v. Jacob III (1332-1335)
			Vianen			
			<hr/> Otto III h.v. Buren (1310-1324) x Aleid v. Avesnes b.d.v. Jan (1312-1357†)	<hr/> Lambrecht I h.v. Buren (1320-1339) x Mechteld v. Heukelom d.v. Jan I (1326-1349)	<hr/> Johanna (1314) x Gerard de Cock v. Waardenburg z.v. Rudolf (1310-1327†)	<hr/> Jan (1332) x Jan de Cock v. Opijnen z.v. Hendrik (1328-1334†)
			Buren			
(01.05.1280)	(20.01.1287)		(20.01.1317)			
Oorkonder:	Oorkonder:		Oorkonder:			
Rudolf I de Cock, ridder.	Rudolf II de Cock, ridder.		Gerard de Cock van Waardenburg, knape.			
Borgen:	Borgen:		Borgen:			
1. Sweder van Beusichen, ridder.	1. Hubrecht van Beusichem, ridder.		1. Hubrecht van Vianen, ridder.			
2. Alard van Beusichem, knape, broers.	2. Splinter van Beusichem, ridder, broers.		2. Jan van Beusichem, knape.			
3. Hubrecht van Beusichem, knape.	3. Alard van Beusichem, knape.		3. Otto van Buren, knape.			
4. Splinter van Beusichem, knape, broers.	4. Hubrecht van Beusichem, knape.		4. Gerard van Schonouwen, knape.			

Geneagram Borgstelling 4 (De Cock, 14.01.1362).

Gerard de Cock	Sweder	Rudolf	Alard	Gijsbrecht de Cock
h.v. Waardenburg (1362-1399)	h.v. Ophemert (1362-1402)	h.v. Nieuwaal (1362-1402)	geg. te Vuren (1362-1420)	v. Waardenburg (1368-1407)
x				
Henrica v. Culemborg (1390-1409)				
Agnes de Cock vr.v. Waardenburg (1385-1429)		Jan de Cock v. Waardenburg (1398-1430)		
x				
Willem v. Broekh. h.v. Broekhuizen (1374-1415†)				
o.a.				
Jan v. Broekhuizen h.v. L/G/O/S erfh.v. Gelre (1405-1451)				

Magescheiders:

1. Arnold de Cock van Opijnen, ridder.
2. Gijsbrecht de Cock van Neerijnen, ridder.
3. Otto van Heukelom, zoon van Herbaren, ridder, en Agnes.

Erfgenamen:

1. Agnes, weduwe, vrouwe van Waardenburg, enerzijds.
2. Gerard van Waardenburg,
3. Sweder van Waardenburg,
4. Rudolf van Waardenburg,
5. Alard van waardenburg, haar zoons, anderzijds.

Geneagram Borgstelling 5 (Van Voorne-Van Brederode-Van Renesse-Van Woerd, 06.02. en 07.02.1292).

Jan h.v. Renesse (1267-1296†) x Margaretha Scarpord d.v. Hugo vr.v. Nesse (1289-1312) Renesse	Costijn (1270-1280)	Dirk II h.v. Brederode (1268 -†1318) x Maria v.d. Lek d.v. Hendrik en Jutta v. Borselen (†1307) Brederode	Dirk h.v.d. Doortoge (1291-1306†) x Ermgard (1306) Doortoge	Floris III a.h.v. Naaldwijk (1281-1292) x Aleid v. Naaldwijk d.v. Hendrik en Ermgard (1302-1309)		
			Floris IV (1285-†1304)	Willem a.h.v. Naaldwijk (1304-1336) x Sophia v. Sassenheim d.v. Walewijn (1335)	Hendrik (1309-1336†) x Kunigonda d.v. Wouter (1346) Aleid (1336-1354†) x Gerard Bertold v. Heemskerk z.v. Hendrik (1336-1354†)	Hazetiaan (1330-1343) x Kerstant v. Raaphorst z.v. Dirk (1281-†1322)

Dr. jhr. W. Beelaerts van Blokland, in: De Nederlandsche Leeuw, 1929, jrg. 47, kol. 60/61
Heren van Voorne te Bergen op Zoom,
G. Juten, in: De Nederlandsche Leeuw, 1928, jrg. 48, kol. 364/367.
De heren van Voorne en hun heerlijkheid,
C. Hoek, in: Van West-Voorne tot St. Adolfsland, 1979, p. 115/145.
Het archief van de heren van Voorne, burggraven van Zeeland,
Dr. J. Kort, 1972.
De heren van Voorne,
Dr. H. Obreen, in: De Nederlndsche Leeuw, 1928, jrg. 48, kol. 289/301 en 354/360.
La race ainée des van Voorn,
H. Toll. In: De Navorscher, 1913, p. 304/343.

Geneagram Borgstelling 7 (Van Teylingen-Van Brederode-Van Renesse 2, kort na 06.02.1292).

Oorkonders:

Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, ridders (verzoening met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland).

Magen en vrienden:

1. Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder.
2. Floris I van Brederode, ridder.
3. Herman V van Woerden, ridder.
4. Willem IV, heer van Strijen, ridder.
5. Jan van Teylingen.
6. Floris III van de Woerd.
7. Dirk *van Teylingen*, heer Simonszn.
8. Willem II van Oegstgeest.

Geneagram Borgstelling 7 (Van Teylingen-Van Brederode-Van Renesse 2, kort na 06.02.1292).

Oorkonders:

Jan van Renesse en Dirk II, heer van Brederode, ridders (verzoening met vrouwe Katharina, vrouwe van Voorne en burggravin van Zeeland).

Magen en vrienden:

1. Gijsbrecht IV, heer van Amstel, ridder.
2. Floris I van Brederode, ridder.
3. Herman V van Woerden, ridder.
4. Willem IV, heer van Strijen, ridder.
5. Jan van Teylingen.
6. Floris III van de Woerd.
7. Dirk *van Teylingen*, heer Simonszn.
8. Willem II van Oegstgeest.

Geneagram Borgstelling 8 (Van Haarlem).

<hr/>		<hr/>		<hr/>	
1) Willem v. Haarlem (1276-†1317)	1) Beatrix (1277)	1) Dirk (1275-1304) a.h.v. Sloten	2) Hendrik v. Diepenheim (1307-1320) a.h.v. Sloten (1318) x	1) Willem II h.v. Egmond (1242-†1304) 1) Sophia	2) Hendrik II h.v.d. Lek (1271-1305)
x	x				
1. Katharina (1290)	Nicolaas II h.v. Putten		<i>N.v. Abcoude</i>		
2. Geertruida v.d Wateringen (1316)	(1268-1276†)				
<hr/>		<hr/>		<hr/>	
Jan v. Haarlem (1307-1308)	Beatrix (1308-1331)	Heilwig (1308-1317)	Jan v. Bergen († 1321)	Simon (1320-1339)	
x	x	x	x		
Aleid v.d. Lek (1335-1343)	1. Jan Mulard h.v. Wissenkerke (1290-1303)	Alfer v.d. Horst	Jutta Persijn (1327)		
	2. Gerard v. Heemskerk (1271-1333)				
		<hr/>		<hr/>	
		Goda (1321-1377)	Jutta (1328-1343†)	Beatrix (1337-1343)	

Geneagram Borgstelling 9 (Van Persijn).

x

1311 1. Hugo v. Sotteghem
z.v. Gerard en Maria v. Gent
h.v. Sotteghem en bg. Gent
(1311-1320†)
1321 2. Gwijde v. Vlaanderen
z.v. Willem en Aleid v. Nesle
h.v. Richebourg
(1321-†1343)

x 1315

Willem v. Horne
z.v. Gerard en Johanna v. Leuven
h.v. Horne en Altena
(1301-†1343)

x v. 1326

Boudewijn v. Praet
z.v. Boudewijn
h.v. Praet
(1311-†1373)

Geneagram Borgstelling 10 (Van Oegstgeest).

Geneagram Borgstelling 11 (Van Teylingen-Van Brederode-Van Renesse 3, 08.12.1309)

Geneagram Borgstelling 12 (Van Kruiningen-Van Teylingen-Van Borselen).

1. Wilhelmina v. Teylingen (1305-1317)		2. Gerard V h.v. Lens en Rasseghem (1320-1334)
		x
		Adeliese v. Gavere d.v. Philips en Sophia v.v. Liedekerke en Breda (1312-†1343)
S/H		Johanna v. Gavere v.v. Lens en Liedekerke (1356-1395)

Aleid v.v. Strijen (1287-†1316)		Hadewig v.v. Roosendaal (1294-1331†)
x ca. 1293		x ca. 1300
Nicolaas III v. Putten z.v. Nicolaas en Beatrix h. Putten (1273-†1311)		Raso VIII v. Gavere z.v. Raso en Margaretha h.v. Liedekerke en Breda (1267-1306/8†)
Beatrix		S/H
Oda v. Putten x Willem van Horne		
Aleid		
Oda v. Horne (3 ^e dochter)		
x		
Jan v. Polanen		
Oda v. Polanen		

De heren van Breda en Schoten.

Dr. P. Boeren, 1965.

Het Victorinnenklooster Jeruzalem te Biezelinge 1246-begin 17^e eeuw,

Dr. C. Dekker en dr. J. Kruisheer, 1973.

Het archief van de Nassauschen domeinraad,

Dr. A. Drossaers, 1948, dl. I.

De oorkonden van de abdij Tongerlo,

Dr. M. Erens, O.Praem, 1948, dl. I.

Het ontstaan van de vrijheid Tilburg,

Mr. H. Hardenberg, 1965/6.

Genealogie der heren van Cruijningen,

Dr. A. Dek, 1957.

Genealogie der heren van Borselen,

Dr. A. Dek, 1979.

The Flemish nobility before 1300,

Dr. Hist. E. Warlop, 1976, dl. III.

De vrouwen van Randerode en van Zandenburg (Veere),

J. Zondervan, in: De Nederlandsche Leeuw, 1993, jrg. 110, k. 475/517.

Willem, heer van Strijen en (Oda) van Borselen, hebben twee dochters met name Aleid en Hadewig.

Willem, heer van Strijen en (Oda) van Borselen, hebben o.a. een kleindochter Oda van Putten.

Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1a (Van Sponheim-Van Loon, 1324).

J. de Roo van Alderwerelt, De graven van Vianden, in: De Nederlandsche Leeuw, 1960, jrg. 77, p. 213/215.
D. Schwennicke, Europäische Stammtafeln, Neue Folge, Band XVIII, Tafel 25 en 57.
H. Hemgesberg, Ein Beitrag zur Geschichte des Hauses Sponheim-Heinsberg, 1988.
J. Vaes, De graven van Loon, 2016.

Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1b (Van Voorne, 1324)

Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1c (Van Kuyc, 1324)

Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1d (Van Kuyc, 1324)

Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1e (Van Kuyc, 1324)

Vernoeming kinderen Jan I en Jutta van Nassau, heer en vrouwe van Kuyc.

Kind:	Vernoemd naar:
01. Hendrik	Hendrik II, graaf van Nassau.
02. Willem	Willem van Kuyc, heer van Asten en Escharen, jong-overleden broer van Hendrik III; Hendrik III, heer van Kuyc, is al vernoemd.
03. Mechteld	Mechteld van Gelre, gravin van Nassau.
06. Jan	Jan I, heer van Kuyc.
07. Gerard	Gerard van Nassau, geestelijke broer van Jutta van Nassau (of Gerard van Kuyc, geestelijke broer Van Jan I).
13. Kunigonda	Kunigonda N, gravin van Nassau.
14. Otto	Otto, graaf van Gelre.
16. Agnes	Agnes, moeder van Otto, graaf van Gelre, of Agnes van Loon, moeder van Richarda van Scheyern-Wittelsbach, gravin van Gelre.
<i>Dochter</i>	N. van Putten.
<i>Jutta</i>	Jutta van Nassau, vrouwe van Kuyc.
<i>Albert</i>	Albert, heer van Kuyc.
<i>Heilwig</i>	Heilwig van Merheim, vrouwe van Kuyc.
<i>Jan</i>	Jan van Putten.
<i>Aleid</i>	Aleid van Altena.
<i>Walram</i>	Walram I, graaf van Nassau.
<i>Richarda</i>	Richarda van Scheyern-Wittelsbach, gravin van Gelre.

Geneagram Huwelijksvoorwaarden 1f (Van Kuyc, 1324)

Zegelaars van de huwelijksvoorwaarden van Jan van Heinsberg, heer van Dalenbroek, en Katharina van Voorneburg (1324)

01. Godfried van Sponheim, heer van Heinsberg en Blankenberg, *vader bruidegom*.
02. Gerard, heer van Voorne en burggraaf van Zeeland, *oom bruid*.
03. Arnold van Loon, *grootvader bruidegom*.
04. Hendrik van Sponheim, heer van Leeuwenberg, *oom bruidegom*, mede namens Agnes van Kuyc, zijn echtgenote, *tante bruid*.
05. Lodewijk, graaf van Loon en Chiny (oom bruidegom).
06. Willem van Oreille, heer van Rummen, namens Johanna van Loon, zijn echtgenote, *tante bruidegom*.
07. Jan, heer van Arkel, namens Mabelia van Voorne, zijn echtgenote, *tante bruid*.
08. Jan van Kuyc, proost van sint Seraas te Maastricht en sint Petrus te Leuven, *oom bruid*.
09. Otto, heer van Kuyc, *oom bruid*.
10. Dirk van Heinsberg, *broer bruidegom*.
11. Godfried van Heinsberg, *broer bruidegom*.
12. Albert van Voorne, heer van Bergen op Zoom, *neef bruid*.
13. Dirk van Kleef, graaf van Hülchrath, namens Mechteld van Voorne, zijn echtgenote, *nicht bruid*.
14. Hendrik van de Lek, heer van Haps, *neef bruid*.
15. Jan van Kuyc, heer van Hoogstraten, *neef bruid*.
16. Wenemar van Kuyc van Hoogstraten, *neef bruid*.
17. Jan van Amstel, *neef bruid*.

Arnold van Wezemaal, heer van Bergen op Zoom, de eerste echtgenoot van Johanna van Loon, vrouwe van Kwabeke, overlijdt tussen 27 september 1312 en 21 juli 1313 (W. van Ham, Het doorluchtige huis van Bergen op Zoom, 1977, p. 76).

2 Van Kuyc

Hendrik II van Kuyc z.v. Herman h.v.Kuyc (1158-1214) x Sophia van Renen d.v. Dirk v.v. Herpen (1178-1203)		Ruprecht II van Nassau z.v. Ruprecht I en Beatrix van Limburg g.v. Laurenburg (1154-1158)	Hendrik van Gelre z.v. Gerard en Ermgard van Zutphen g.v. Gelre en Zutphen (1138-†1182) x Agnes (1179†)
Albert van Kuyc h.v. Kuyc (1191-†1233) x Heilwig van Merheim d.v. Rutger	Jan van Putten h.v. Putten (1216-1229†) x Aleid van Altena d.v. Boudewijn (1229-1230)	Walram I van Nassau g.v. Nassau (1176-†1198) x Kunigonda (1198)	Otto van Gelre g.v. Gelre en Zutphen (1182-†1207) x Richarda van Scheyern- Wittelsbach d.v. Otto en Agnes van Loon (†1231)
Hendrik III van Kuyc h.v. Kuyc (1226-1255) broer Willem (1240†)	Dochter	Hendrik II van Nasau g.v. Nassau (1198-1251†)	Mechteld van Gelre (1221-1247)
		vóór 1221	
Jan I van Kuyc h.v. Kuyc (1254-†1308) geestelijke broer Gerard (1265-1297)	Jutta van Nassau (1272-1313) geestelijke broer Gerard (1259-†1311)		
<p>Naast de bekende kinderen van Jan I, heer van Kuyc, en Jutta van Nasau, vrouwe van Kuyc: Hendrik, Willem, Mechteld, Jan, Gerard, Kunigonda, Otto en Agnes, is er zeker nog ruimte, gezien Otto, vernoemd naar Otto van Gelre, zijn overgrootvader, en Agnes, vernoemd naar Agnes de moeder van Otto van Gelre of Agnes van Loon, haar overovergrootmoeders, voor een extra aantal kinderen: <i>Onbekende dochter, Jutta, Albert, Heilwig, Jan, Aleid, Walram en Richarda.</i></p> <p>Het aantal, de volgorde en de mix van de kinderen van Jan van Kuyc en Jutta van Nassau is slechts bij benadering te ontsluiëren.</p>			

Geneagram Magescheid 1 (Van Broekhuizen, 22.07.1415).

Willem (1363-1415) h.v. Broekhuizen	Jan (1394-1424) Ter Binnen	Roelman v. Arendaal (1391-1435) h. Well	Jan (1370-1390) h.v. Wickerode	Hendrik (1374-1405) h.v. Wickerode	Jan (1377-1418) Ter Horst	Hendrik (1411-1397)	Seger (1396-1425) h.v. Ooijen
x v. 15.11.1385			x	x	x		
Agnes de Cock (1385-1429)			Isabella v. Endelsdorp (1370-1399)	Chrtina van Monument (1374-1397)	Goda v. Eyll (1420-†1438)		
			Jan (1397-1454) h.v. Wickerode	Dirk (1397-1427)			
			x	x			
			1. Aleid v. Merode (1416-1441†)	Margaretha v. Schoonvorst (1424-1431)			
			2. Margaretha v. Gymnich (1434-1482)				

Getuigen: Magen en Vrienden.

1. Roelman van Arendaal, heer van Well, ridder.
2. Jan van Broekhuizen.
3. Hendrik van Broekhuizen, broers.
4. Jan van *Broekhuizen* van Wickerode.
5. Dirk van *Broekhuizen* van Wickerode, broers.
6. Seger van Broekhuizen (van Ooijen).

Geneagram Magescheid 2 (Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock van Waardenburg-Van Beusichem, 20.01.1457).

Magescheiders:

1. Jan, heer van Broekhuizen en Waardenburg, erfhofmeester van Gelre.
2. Walraven van Broekhuizen, heer van Ammerzoden.
3. Reinier van Broekhuizen, enerzijds.
4. Gijsbrecht van Brederode, domproost en proost van Oudmunster te Utrecht.
5. Reinoud, heer van Brederode en Ameide.
6. Eustachius van Broekhuizen van Waardenburg.
7. Arnold de Cock van Opijnen, anderzijds.

Geneagram Magescheid 3 (Van Brederode, Van Gennep, Van Beusichem, van Loon, bij 20.01.1457).

Wapenboek Van Buchell.
Monumenta, fol. 7v.

<u>Brederode</u>	<u>Gennep</u>	<u>Beusichem</u>	<u>Loon</u>
Willem (1268-†1316)	Jan h.v. Gennep (1336-1342)	Hendrk h.v. Vianen en Goye (1346-†1352)	Dirk h.v. Ameide en Bokhoven (1312-1351)
x	x	x	x
Elisabeth v. Kleef d.v. Dirk en Elisabeth v. Virneburg (1311-†1361)	N.N.	Katharina uten Goye d.v. Gijsbrecht (1349)	Heilwig v. Arkel d.v. Herbaren en en Elisabeth (1312-1337)
Dirk h.v. Brederode (1328-†1377)	Jan h.v. Gennep (1353-1364†)	Gijsbrecht h.v. Vianen en Goye (1351-†1391)	Jan h.v. Ameide en Bokhoven (1353-1393†)
x	x	x	x
Maria v. Valkenburg d.v. Reinoud en Maria v. Bautershem (1340-†1354)	Johanna Bot v.d. Eem d.v. Gijsbrecht en Margaretha v. Arkel (1344-1364†)	Beatrix v. Egmond d.v. Jan en Guyote v. IJsselstein (1353-1389)	Maria v. Asperen d.v. <i>Otto en Aleid v. Avesnes</i> (1360-1393)
Reinoud h.v. Brederode (1354-†1390)	Johanna vr.v. Gennep (1368-†1413)	Hendrik h.v. Vianen (1372-†1417)	Heilwig vr.v. Ameide (1372-1408)
Walram v. Brederode h.v. Brederode (1396-† 1417)	x 1414	Johanna v. Beusichem vr. v. Ameide en Vianen (1414-1418)	
Reinoud v. Brederode (1415-†1473) Gijsbrecht v. Brederode (1416-†1475), bisschop van Utrecht (1455-1456) Walravina v. Brederode (1434-1444)			

Geneagram Magescheid 4 (Van Brakel, bij 20.01.1457).

Geneagram Magescheid 5 (De Cock van Hemert-Van Herlaar-Van Rossem, 25.01.1523).

Magescheiders:

1. Gooswijn van Rossem, deken te Rossum.
2. Jan van Rossem, bastaard, schout te Rossum.
3. Dirk van Hemert, schout te Poederoijen.
4. Maarten van Tuyll.

Erfgenamen:

1. Johanna van Hemert, dochter van Peter en Johanna van Herlaar, zus van Cornelia, weduwe van Jan van Rossem, enerzijds.
2. Jan van Rossem, heer van Broekhuizen, haar zoon.
3. Maarten van Rossem, heer van Poederoijen, haar zoon.
4. Margaretha *van Rossem* van Isendoorn, haar dochter, anderzijds.

Geneagram Testament 1 (Hubrecht van Broekhuizen, 24.03.1443).

Oorkonder.

Heer Dirk Hillen vanden Baent, notaris van het Heilige Rooms Rijk, instrumenteert het testament van Hubrecht van Broekhuizen, ridder.

Erfgenamen.

1. Mechteld van Brempt, diens echtgenote.
2. Willem van Broekhuizen, diens overleden zoon.
3. Adriaan van Broekhuizen, diens zoon

Executeurs testamentair.

1. Jan van Broekhuizen, diens broer.
2. Hendrik van Loeven.
3. Godart Hillen.

Getuigen.

1. Rutger, patroon te Kempen.
2. Hendrik van Nuyn.

Geneagram Testament 2 (Jan van Broekhuizen, 11.12.1451).

Magescheiders:

1. Hendrik van Meer, heer van Stevensweert, ridder.
2. Jan van Arendaal, heer van Well, ridder.
3. Jan van Broekhuizen, heer van Wickerode.
4. Elbert van Alpen, heer van Hönnepel.
5. Dirk Schenk van Nideggen, heer van Afferden.
6. Karel Spede, heer van Meerlo.
7. Jan Tengnagel van Meerwijk.
8. Jan van Brempt.
9. Jan van Efferden.
10. Hendrik van Meerwijk.
11. Willem Kelner.
12. Willem Spaen, pastoor te Horst.

Erfgenamen:

1. Anna van der Straten, enerzijds.
2. Godart van Harff.
3. Adriaan van Broekhuizen.
4. Eustachius van Broekhuizen.
5. Gooswijn Stecke.
6. Frederik van Rutenborg.
7. Willem van Kessel.
8. Willem van Broekhuizen.
9. Gerard van Broekhuizen.
10. Jan van Broekhuizen, broers.
11. Agnes van Broekhuizen.
12. Margaretha van Broekhuizen, zussen, anderzijds.

Geneagram Voogdijstelling 1 (Van Heusden).

Geneagram Vernoeming 01 (Van Volmestein).

Dirk I van Volmestein
 z.v. Hendrik en Sophia van Altena
 (1250-1313)
 h.v. Volmestein
 x
 1. Elisabeth van Brackel
 d.v. Bertold en *Lutgard*
 (1250-1285)
 2. Kunigonda van Dortmund
 d.v. Koenraad II en Gisela
 (1286-1303)

1) Bertold (1269)	1) Hendrik (1297)	1) Dirk II (1298-1323) h.v. Volmestein	1) Everhard (1290-1312) kanunnik te Kappenberg	1) Werner (1295-1331) domproost te Paderborn	1) Hendrik (1307)	2) Lutgard (1298)	2) Sophia (1298-†1324)	2) Kunigonda (1298-1339)	2) Mechteld (1298-1340)
----------------------	----------------------	--	---	---	----------------------	----------------------	---------------------------	-----------------------------	----------------------------

x

Gosta van Rinkerode
 d.v. Gerwin en *Reke*
 (1304-†1318)

Dirk III (1313-1349) h.v. Volmestein	Gerwin (1313-1371)	Elisabeth (1313-†1338)	Reke (1313)
--	-----------------------	---------------------------	----------------

Geneagram Vernoeiming 02 (Gidsnamen)

3 Amstel 1

<p>Gijsbrecht III van Amstel z.v. Gijsbrecht II heer van Amstel (1235-1249)</p> <p>x</p> <p><i>Sophia</i> van Teilingen d.v. Dirk I en Alverada van Heusden</p>	<p>Jan van Merlo z.v. Gerard (1263-1277)</p>	<p>Herbaren van de Lede z.v. Floris (1227-1243)</p>	<p><i>Willem N.</i></p>
<p>Arnold van Amstel (1267-1278)</p>	<p>Agnes van Merlo</p>	<p>Otto van Arkel h.v. Heukelom (1254-1283)</p>	<p>1. Beatrix N.</p>
<p>Gijsbrecht van Amstel heer van IJsselstein (1279-†1343)</p>		<p>1. Bertha van Heukelom (1304-†1322)</p>	
<p>Arnold h.v. IJsselstein (1304-†1363)</p> <p>x</p> <p>Maria van Avesnes d.v. Gwijde bisschop v. Utrecht (1309-1344)</p>		<p>Otto (1304-†1354)</p>	<p><i>Gijsbrecht</i></p>
<p>Herbaren (1311-1358)</p>		<p>Jan (1304-1348)</p>	<p>Willem (1311-1363)</p>
<p>Agnes (1311-†1360)</p> <p>x</p> <p>Hendrik II van Montfoort z.v. Sweder en Katharina van Holland bg.v. Montfoort (1323-1331)</p>			

4 Amstel 2

Arnold van Amstel z.v. Gijsbrecht III en <i>Sophia</i> van Teilingen (1267-1278) x Agnes van Merlo d.v. Jan	Otto van Arkel z.v. Herbaren h.v. Heukelom (1254-1283) x 1. Beatrix N.	Jan I van Avesnes z.v. Bouchard en Margaretha van Vlaanderen gr.v. Henegouwen (1218-1283) x1246 Aleid van Holland d.v. Floris IV en Machteld van Brabant (1246-†1284)	N.N. x N.N.
Gijsbrecht van Amstel h.v. IJsselstein (1279-†1343)	1. Bertha van Heukelom (1304-†1322)	Gwijde van Avesnes b.v. Utrecht (ca. 1253-†1317)	<i>Antonia N.</i>
Arnold van Amstel h.v. IJsselstein (1304-†1363)	Maria van Avesnes (1309-1344)		
1310			
Guyote (1330-1373†) vr.v. IJsselstein x Jan van Egmond z.v. Wouter II en Beatrix van de Doortoge h.v. Egmond (ca 1310-†1369)	Bertha (1347-†1370) x Willem Barat de la Haye z.v. Willem en Maria du Sart h.v. Sars en Maisnil (1350-†1365)	<i>Maria</i>	Katharina (1344-1363) vr.v. Goor x Daniël van Horne z.v. Daniël en Johanna van Fexhe h.v. Goor (1313-1364)

5 Arkel

Herbaren van de Lede z.v. Floris (1227-1243)	Arnold van Heusden z.v. Jan en Aleid heer van Heusden (1200-1242†) x Aleid van Heinsberg d.v. Dirk en Isalda v. Limburg (1224-1225)	Rudolf de Cock	Hendrik N.
Jan I heer van Arkel (1253-1264) x	Elisabeth van Heusden	Rudolf de Cock h.v. Renoy (1265-1280†) x	N. N
Arnold van Arkel heer van Noordeloos (1289-1312†) x	Aleid de Cock		
Jan van Arkel, heer van Noordeloos (1312-1327†) Rudolf van Arkel (1358†) Arnold van Arkel (1312) Dochter Elisabeth van Arkel van Noordeloos, abdis van sint Servaas te Utrecht (1358)			

6 Beusichem 1

<p>Hubrecht III van Beuschem z.v. Hubrecht II en <i>Jutta</i> van Loenersloot h.v. Culemborg (1271-1300)</p> <p>x</p> <p>1. <i>Maria</i> van Arkel d.v. Jan I</p> <p>2. Clementia van Woerden d.v. Herman en N.v.d. Lede</p> <p>(1303-1316)</p>	<p>Gerard van Maurik z.v. Saffatinus</p> <p>(1297-1299)</p> <p>x</p> <p><i>Mechteld</i> van Lienden</p>	<p>Hendrik II van de Lek z.v. Hendrik h.v.d. Lek</p> <p>(1271-1305†)</p> <p>x</p> <p>1. Jutta van Borselen d.v. Peter en <i>Hadewig</i> van Kruiningen (1271-1276)</p>	<p>Dirk II van Wassenaar z.v. Philips</p> <p>(1300-1316)</p> <p>x</p> <p>Alverada van Leiden d.v. Hendrik en Halewina van Egmond (1307-1316)</p>			
<p>1. Jan I van Beusichem h.v. Culemborg (1301-1321)</p>	<p>1. Margaretha van Maurik</p> <p>(†1306)</p>	<p>Peter van de Lek h.v.d. Lek (1305-1339)</p>	<p>Jutta van Wassenaar</p> <p>(1290)</p>			
<p>1. Hubrecht IV van Beusichem heer van Culemborg (1307-†1347)</p>		<p>Jutta van de Lek vr.v.d. Lek (1347†)</p>				
<p>Jan II h.v. Culemborg (1347-†1377)</p>	<p>Mechteld (1348-1390)</p> <p>x</p> <p>Sweder II van Montfoort (†1375)</p>	<p>Maria (1374-1390†)</p> <p>x</p> <p>Gerard van Vliet (†1365)</p> <p> </p>	<p>Gerard h.v. Culemborg (1363-†1394)</p> <p>x hvw 1371</p> <p>Bertha van Egmond (†1365)</p>	<p>Jutta (ca. 1357-1390)</p> <p>x</p> <p>Wouter van Mijnden (1353-1425)</p>	<p>Peter (1361-1388†)</p> <p>x</p> <p>Johanna Boc van Meer (1361-1375)</p>	<p>Henrica (1390-1409)</p> <p>x</p> <p>Gerard de Cock (1362-1399)</p>
<p><i>Margaretha</i> tussen Gerard en Jutta, <i>Hubrecht</i> tussen Jutta en Peter, alsmede zoon of dochter tussen Peter en Henrica</p>						

7 Beusichem 2

<p>Jan I van Beusichem z.v. Hubrecht III en Clementia van Woerden h.v. Culemborg (1301-1312)</p> <p>x</p> <p>1. Margaretha van Maurik d.v. Gerard en <i>Mechteld</i> van Lienden (†1306) 2. Petronella van Abcoude d.v. Gijsbrecht en N. van Cats d.v. (1308-1329)</p>	<p>Peter van de Lek z.v. Hendrik en Jutta van Borselen h.v. Lek (1305-1339)</p> <p>x</p> <p>Jutta van Wassenaar d.v. Dirk II en Alverada van Leiden (1290)</p>	<p>Wouter II van Egmond h.v. Egmond z.v. Gerard en Elisabeth v. Strijen (1312-†1321)</p> <p>x</p> <p>Beatrix van de Doortoge d.v. Dirk en Ermgard (1306-†1323)</p>	<p>Arnold van Amstel h.v. IJsselstein (1304-†1363)</p> <p>x</p> <p>Maria van Avesnes b.d. van Gwijde, b. van Utrecht (1309-1344)</p>
<p>1. Hubrecht IV van Beusichem heer van Culemborg (1307-†1347)</p>	<p>Jutta van de Lek (1347†)</p>	<p>Jan van Egmond h.v. Egmond (ca. 1310-†1369)</p>	<p>Guyote van IJsselstein vr.v. IJsseltein (1331-1376)</p>
<p>Gerard van Beusichem h.v. Culemborg (1363-†1394)</p>		<p>Bertha van Egmond (1371-†1413)</p>	
<p>hvw. 1371</p>			
<p>Hubrecht Jan Gerard <i>Wouter</i> Peter Arnold Sweder</p> <p><i>Guyote</i> Jutta Bertha Margaretha <i>Beatrix</i> Mechteld</p>			

8 Brederode 1

Willem I van Teilingen (1174)	Jan I van Heusden z.v. Arnold en Justina h.v. Heusden (1184-1217) x <i>Aleid Persijn</i> (1200†)	Willem I van Egmond z.v.Wouter en Mabelia h.v. Egmond (1215-†1234) x Badelog (†1244)	Wouter van Haarlem z.v. Simon en <i>Beatrix</i> (1215-1237) x <i>Sophia</i> van Teilingen				
Dirk I van Brederode (1203-1231)	<i>Alverada</i> van Heusden	Gerard van Egmond h.v. Egmond (1229-1242)	Beatrix van Haarlem (1261)				
Floris I van Brederode h.v. de Doortoge (1266-1293)		<i>Badelog</i> van Egmond Nb. : Gerard, heer van Egmond, heeft minimaal twee kinderen: Willem en Sophia.					
Dirk	<i>Gerard</i>	Floris	<i>Willem</i>	Jan	<i>Beatrix</i>	<i>Alverada</i>	Badelog
Nb. : <i>Beatrix</i> of <i>Alverada</i> huwt met Floris van Wassenaar, heer van Duvenvoorde, (1282-†1302), zoon van Arnold van Duvenvoorde, (1248-1268).							

9 Brederode 2

Willem van Brederode z.v. Dirk II en Maria van de Lek h.v. Brederode (1268-†1316) x Elisabeth van Kleef d.v. Dirk en Elisabeth van Virneburg (1311-†1316)	Jan van Gennep z.v. Hendrik heer van Gennep (1336-1342)	Hendrik van Vianen z.v. Hubrecht en Agnes heer van Vianen en Goye (1346-†1352) x Katharina uten Goye d.v. Gijsbrecht (1349)	Dirk van Loon z.v. Gerard en Aleid van Herlaar h.v. Ameide en Bokhoven (1312-1351) x 1. Heilwig van Arkel d.v. Herbaren en Elisabeth (1312-1337)
Dirk III van Brederode h.v. Brederode (1328-†1377) x Beatrix van Valkenburg d.v. Reinoud en Maria van Bautershem (1340-†1354)	Jan van Gennep h.v. Gennep (1353-1364†) x Johanna Bot van de Eem d.v. Gijsbrecht en Margaretha van Arkel (1344-1364†)	Gijsbrecht van Vianen h.v. Vianen en Goye (1351-†1391) x Beatrix van Egmond d.v. Jan en Goyote van IJsselstein (1353-1389)	Jan van Loon h.v. Ameide en Bokhoven (1353-1393†) x Maria van Asperen d.v. Otto en Aleid van Avesnes (1360-1393)
Reinoud I van Brederode h.v. Brederode (1354-†1390)	Johanna van Gennep vr.v. Gennep (1368-†1413)	Hendrik van Vianen h.v. Vianen (1372-†1417)	Heilwig van Loon vr.v. Ameide (1372-1408)
x 1355		x 1373	
Walraven I van Brederode h.v. van Brederode (1396-†1417)		Johanna van Vianen vr.v. Ameide en Vianen (1414-†1418)	
x hvw. 11.08.1414			
Reinoud II van Brederode (1415-†1473) Hendrik Walraven Gijsbrecht van Brederode (1416-†1475), bisschop van Utrecht (1455-1456) Walravina van Brederode (1418-1444)			

10 Broekhuizen 1

Jan van Broekhuizen z.v. Jan en Sophia van Loe h.v. Broekhuizen (1354-1380) x Elisabeth van Buderich (1368)	Eustachius van Brakel (1321-1367)	Dirk III van Brederode z.v. Willem en Maria van de Lek heer van Brederode (1328-†1377) x Beatrix van Valkenburg d.v. Reinoud en Maria van Bautershem (1340-†1354)	Gijsbrecht van Vianen z.v. Hubrecht en Agnes heer van Vianen en Goye (1351-†1391) x Beatrix van Egmond d.v. Jan en Guyote van IJsselstein (1353-1389)
Willem van Broekhuizen h.v. Broekhuizen (1363-1415†) x Agnes de Cock van Waardenburg d.v. Gerard en Henrica van Culemborg (1385-1429)	Eustachius van Brakel h.v. Brakel (1368-1412†) x Katharina van Asperen v. Vuren d.v. Otto en N.N. (1370-1412)	Reinoud I van Brederode h.v. Brederode (1354-†1390) x 1355 Johanna van Gennep d.v. Jan en Johanna Bot van de Eem vrouwe van Gennep (1368-†1413)	Hendrik van Vianen h.v. Vianen (1372-†1417) x 1373 Heilwig van Loon d.v. Jan en Maria van Asperen vrouwe van Ameide (1372-1408)
Jan van Broekhuizen h.v. Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg (1397-1441) x ca 1407	Adriana van Brakel v.v. Brakel (1407-1441)	Walraven I van Brederode h.v. Brederode (1396-†1417) x 1414	Johanna van Vianen vrouwe van Ameide en Vianen (1414-1418)
Gerard van Broekhuizen h.v. Ammerzoden, Broekhuizen en Waardenburg (1427-1444)		Walravina van Brederode (1418-1444)	
1434			
Jan (1445-1468) h.v. A/B/W x Elisabeth v. Haaften (1468-†1504) Walravina Gerard	Walraven (1450-1491) h.v. A	Gerard	Reinier (1450-1496) h.v. B x Ermgard v. Groesbeek (1460-1500) Walravina Hadewig Ermgard Agnes
Willem (1450-1508) domkan. U	Adriaan (1450-1508) domkan. U		

Geneagram Vernoeming 11 (Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg).

Geneagram Vernoeming 12 (Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg A).

Mogelijke kinderen van Jan en Adriana:
-- *Katharina* (tussen Henrica en Agnes)

Mogelijke kinderen van Gerard en Walravina:
-- *Gerard* (tussen Walraven en Reinier)
-- *Eustachius* (tussen Willem en Adriaan)

Mogelijke kinderen van Eustachius en Geertruida:
-- *Eustachius* (tussen Arnold en Hendrik)
-- *Willem* (tussen Hendrik en Gerard)

Geneagram Vernoeming 13 (Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg B).

Geneagram Vernoeming 14 (Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg C).

Willem (1441-1480)	Gerard (1442-1488)	Jan (1449-1491)
geestelijke <i>vader Maria</i>	x	x
<i>Sweder</i>	Katharina v. Tytz (1460)	Johanna v. Derde (1468)
	Sweder (1467-1480)	Agnes (1471-1514)
	Cornelis (1480-1507)	
	Heilwig (1488-1536)	
	C.1	C.2

Geneagram Vernoeming 15 (Van Broekhuizen-Van Buderich-De Cock-Van Culemborg D).

|
—
Agnes
(1451-1465)
Margaretha
(1451-1482)

16 Bronkhorst

<p>Willem van Bronkhorst z.v. Gijsbrecht en Kunigonda van Oldenburg h.v. Bronkhorst en Rekem (1241-1290)</p> <p style="text-align: center;">x</p> <p>Ermgard van Randerode d.v. Lodewijk en Jutta (1260)</p>	<p>Boudewijn van Steinfurt z.v. Ludolf en Elisabeth van Benthem h.v. Steinfurt (1244-1316)</p> <p style="text-align: center;">x</p> <p>Elisabeth van de Lippe d.v. Bernhard en Agnes (1270-1316†)</p>	<p>Gerard van Batenburg z.v. Dirk h.v. Batenburg (1247-1291†)</p> <p style="text-align: center;">x</p> <p>1. Mabelia (1254) 2. Elisabeth van Elsloo d.v. Arnold III en <i>Johanna</i> (1282-1291†)</p>	<p>Jan van Kuyc z.v. Hendrik en N. Putten h.v. van Kuyc (1260-1308)</p> <p style="text-align: center;">x</p> <p>Jutta van Nassau d.v. Hendrik en Mechteld van Gelre (1272-1313)</p>
<p>Gijsbrecht van Bronkhorst h.v. Bronkhorst en Rekem (1283-1315†)</p> <p style="text-align: center;">x</p>	<p>Elisabeth van Steinfurt (1282-1347)</p>	<p>2) Dirk van Batenburg h.v. Batenburg (1286-1311)</p> <p style="text-align: center;">x</p>	<p>Mechteld van Kuyc (1291-1318)</p>
<p>Willem van Bronkhorst h.v. Bronkhorst (1314-†1328)</p>	<p>Johanna van Batenburg vr.v. Batenburg (1318-1351)</p> <p style="text-align: center;">x</p>		
<p>Gijsbrecht h.v. Batenburg en Bronkhorst (1322-1358†)</p>	<p>Dirk (1322-1336)</p>	<p><i>Willem</i></p>	<p>Boudewijn (1322-1347†)</p>

Geneagram Vernoeming 16.1 (Van Bronkhorst).

17 De Cock van Isendoorn 1

<p>Rudolf II de Cock z.v. Rudolf I (1265-1310)</p> <p>x ca. 1275</p> <p>2. Margaretha van Batenburg d.v. Gerard en Mabelia (†1299)</p>	<p>Otto I van Arkel z.v. Herbaren h.v. Heukelom (1254-1282)</p> <p>x</p> <p>1. Beatrix N. 2. N.v. Kuyc</p>	<p>Dirk van Keppel z.v. Wouter h.v. Keppel (1261-1302†)</p> <p>x</p> <p>Beatrix van <i>Almelo</i> (1290-1302)</p>	<p>Arnold van Heusden z.v. Hendrik en <i>Elisabeth</i> (1274-†1296)</p> <p>x 1288</p> <p>2. Agnes van de Lek (1291-1310)</p>
<p>Willem I de Cock h.v. Isendoorn (1318†)</p> <p>x</p>	<p>Mabelia van Heukelom (1318-1335)</p>	<p>Wouter van Keppel h.v. Keppel (1290-1330†)</p> <p>x</p>	<p>Jutta van de Sluis (1310-1330)</p>
<p>Willem II de Cock van Isendoorn h.v. IJendoorn (1318-1359)</p> <p>x</p>		<p>Arnolda van Keppel (1330-1396†)</p>	
<p>Willem Wouter Rudolf <i>Dirk</i> Otto <i>Arnold</i> Herbaren Alard Jutta Mabelia <i>Arnolda</i> Aleid</p>			

18 De Cock van Isendoorn 2

<div>Willem de Cock van Isendoorn z.v. Alard en Folswina van Druten</div> <div>(1397-1442)</div> <div>x</div> <div>Adriana van Brakel d.v. Jan en Johanna van Bloenstein (1418-1429†)</div>	<div>Gijsbrecht van Sterkenburg z.v. Ernst h. v. Sterkenburg</div> <div>(1418-1459)</div> <div>x</div> <div>Gloria van Akersloot (1439-1468)</div>	<div>Amelis IV van Mijnden z.v. Amelis III en Margaretha van Kronenburg h.v. Mijnden en Kronenburg</div> <div>(1434-1461)</div> <div>x 1434</div> <div>Johanna van IJsselstein d.v. Herbaren (1434-1445)</div>	<div>Jacob van Zuilen van Nijeveld z.v. Steven en Elisabeth van Ooij</div> <div>(1425-1473)</div> <div>x</div> <div>Oda van Montfoort d.v. Jan en Kunigonda van Bronkhorst (1430-1460)</div>
<div>Wouter de Cock van Isendoorn (1424-1474)</div> <div>1456</div>	<div>Katharina van Sterkenburg vr. v. Sterkenburg (1443-1473†)</div>	<div>Anton van Mijnden (1465-1499†)</div> <div>x</div>	<div>Elisabeth van Zuilen van Nijeveld (1499-1527)</div>
<div>Ernst de Cock van Isendoorn h.v. Sterkenburg (1482-1539†)</div> <div>x</div>		<div>Oda van Mijnden (1499-†1517)</div>	
<div>Wouter Anton Ernst Amelis Willem Jacob Gijsbrecht Elisabeth Katharina Oda Adriana Johanna</div>			

19 De Cock van Neerijnen

Rudolf I de Cock (1265-1280†) x <i>1. N.v. Kuyc d.v. Hendrik 2. N.v. Puiflik d.v. Willem</i>	N.N.	Loef uten Ham (1285)	Dirk Grauwert (1286)
Gijsbrecht de Cock van Neerijnen (1265-1301†) x <i>Elisabeth v. Malberg</i>	N.N. x N.N.	Frederik uten Ham (1285-1325)	Peter Grauwert (1286-†1328) x Bertha van Zuilen (†1309)
Willem de Cock van Neerijnen (1301-1341†)	Petronella (1341†)	Frederik uten Ham (1326-1381†)	Christina Grauwert (1360-1362†)
Gijsbrecht de Cock van Neerijnen (1337-1362)		Goede uten Ham (1363-1386)	
Willem (1360-1416) Frederik (1367-1396) Gijsbrecht (1367-1425) <i>Peter</i> <i>Zoon</i> Dirk (1367-1406) Rudolf (1367-1417) Christina (1367-1386) Elisabeth (1367-1389) <i>Goede</i> <i>Dochter</i> Bertha (1367-1376)			

Geneagram Vernoeming 19.1 (De Cock van Neerijnen-Grauwert).

Nb. : Bertha van Zuilen sterft op 04.06.1309. Goede uten Ham is veel jonger dan Gijsbrecht de Cock van Opijnen.

20 De Cock van Opijnen

Rudolf I de Cock (1265-1280†) x <i>1. N. v. Kuyc d.v. Hendrik 2. N.v. Puiflik d.v. Willem</i>	Jan van Heusden heer van Heusden (1242-†1268) x Aleid van Arberg (1281-1303) x 2 Widekind v. Wittgenstein gr.v. Wittgenstein (1274-1307)	Otto van Buren heer van Buren (1263-1309) x Sophia van Schalkwijk (1271 m.j)	Jacob III v. Lichtenberg (1293-†1304) x 1. N. N. 2. N.v.Wulven
Hendrik de Cock (1265-1309) x	Aleid van Heusden (* v. 1268)	Arnold van Buren (1305†) x	Elisabeth van Lichtenberg (1332-1335)
Jan de Cock van Opijnen (1318-1333) x		N. van Buren	
Hendrik de Cock van Opijnen, heer van Nijenbeek en rentmeester van Gelre, (1341-1359). Arnold de Cock van Opijnen, (1341-1362). Jan de Cock van Opijnen, (1348-1364). Otto Rudolf de Cock van Opijnen, (1343-1371). Jacob de Cock van Opijnen, (1357). Gijsbrecht de Cock van Opijnen, domproost en aartsdiaken te Utrecht, (1349-1391) (†20.05.1391). Aleid de Cock van Opijnen, (1382).			

21 Diest

<p>Arnold III van Diest z.v. Arnold II en Clementia h.v. Diest (1188-1230†)</p> <p>x</p> <p>Aleid van Hengebach d.v. Everhard en Jutta van Gulik (1233-1250†)</p>	<p>Willem II van Béthune z.v. Robert V en Aleid van Saint Pol (1177-†1214)</p> <p>x</p> <p>Machteld van Dendermonde d.v. Wouter en Adelize van Buischere vr.v. Dendermonde (1190-1225†)</p>	<p>Everhard IV Radulf z.v. Boudewijn en Heldiarde bg.v. Doornik en h.v. Mortagne (1192-1226)</p> <p>x</p> <p>1. Elisabeth van Edingen d.v. Engelbert IV en Ida van Avesnes (1218)</p>	<p>Thomas II van Coucy z.v. Rudolf I en Alix van Dreux h.v. Vervins (1180-1252)</p> <p>x</p> <p>Mathilde van Rethel d.v. Hugo en Felicitas van Beaufort (1200-1255)</p>
<p>Arnold IV van Diest h.v. Diest (1232-1265) x 1. Oda (<i>Guda</i>) van Antwerpen (1229/1230†)</p>	<p>2. Machteld van Béthune (1194-†1252)</p>	<p>1. Arnold van Mortagne bg.v. Doornik en h.v. Mortagne (1226-1265)</p>	<p>Jolanda van Coucy (ca. 1230-1289)</p>
<p>2. Arnold V van Diest h.v. Diest en bg.v. Antwerpen (1249-1297)</p> <p>Arnold IV van Diest en Machteld van Béthune hebben min- stens twee kinderen: Aleid en Arnold V</p>		<p>Elisabeth van Mortagne (1278-1310)</p>	
<p><i>Arnold</i> <i>Everhard</i> Gerard Jolanda Jan Thomas <i>Machteld</i> <i>Elisabeth</i> Maria Arnold Arnold h.v. Diest b.v. Utrecht h.v. Zelem h.v. Eine v. Westfalen (1286-1334†) (†1326) (1281-†1340) (1301-1349) (1290) (1307-1337†)(1307-1325†)</p>			

Geneagram Vernoeming 21.1 (Van Diest).

22 Egmond

<p>Gerard van Egmond z.v. Willem II en Ada h.v. Egmond (1283-†1300)</p> <p>x</p> <p>Elisabeth van Strijen d.v. Willem en <i>Elisabeth van de Lede</i> (†1297).</p>	<p>Dirk van de Doortoge z.v. Floris h.v. Zevenhuizen en Zegwaard (1291-†1306)</p> <p>x</p> <p>Ermgard van Putten d.v. Nicolaas en Beatrix v. Haarlem (1306-1309)</p>	<p>Gijsbrecht van Amstel z.v. Arnold en <i>Agnes</i> van Merlo h.v. IJsselstein (1279-†1343)</p> <p>x</p> <p>Bertha van Heukelom d.v. Otto en Beatrix N. (1304-†1322)</p>	<p>Gwijde van Avesnes z.v. Jan I en Aleid van Holland b.v. Utrecht (ca. 1253-†1317)</p> <p>x</p> <p><i>Antonia N.</i></p>														
<p>Wouter II van Egmond h.v. Egmond (1312-†1321)</p> <p>jongere broer van Willem III (†1312)</p>	<p>Beatrix van de Doortoge vr.v. Zevenhuizen en Zegwaard (1306-†1323)</p>	<p>Arnold van Amstel h.v. IJsselstein (1304-†1363)</p>	<p>Maria van Avesnes (1309-1344)</p>														
<p>Jan van Egmond h.v. Egmond (ca. 1310-†1369)</p>		<p>Guyote van Amstel vr.v. IJsselstein (1330-1375†)</p> <p>Zussen: Bertha en Katharina.</p>															
<p>v. 20.05.1330</p>																	
<table><tr><td>Beatrix</td><td>Arnold</td><td>Willem</td><td>Maria</td><td><i>Jan</i></td><td><i>Guyote</i></td><td>Elisabeth</td></tr><tr><td></td><td>Bertha</td><td><i>Ermgard</i></td><td>Antonia</td><td>Gerard</td><td>Albrecht</td><td></td></tr></table>				Beatrix	Arnold	Willem	Maria	<i>Jan</i>	<i>Guyote</i>	Elisabeth		Bertha	<i>Ermgard</i>	Antonia	Gerard	Albrecht	
Beatrix	Arnold	Willem	Maria	<i>Jan</i>	<i>Guyote</i>	Elisabeth											
	Bertha	<i>Ermgard</i>	Antonia	Gerard	Albrecht												

23 Holland 1

<div>Floris III gr.v. Holland (1157-1190)</div> <div>x 1162</div> <div>Ada v. Schotland (1162-†1208)</div>	<div>Otto I gr.v. Gelre en Zutphen (1182-1207)</div> <div>x</div> <div>Richardis v. Scheyern- Wittelsbach (1173-1231)</div>	<div>Godfried III hert. v. Brabant (1142-1190)</div> <div>x</div> <div>Margaretha v. Limburg (1135-1172)</div>	<div>Matthaeus van de Elzas (1160-1173)</div> <div>x</div> <div>Maria v. Engeland gr. v. Boulogne (1136-1182)</div>		
<div>Willem I gr.v. Holland (1189-† 1222)</div> <div>x 1198</div>	<div>Aleid v. Gelre (1197-†1218)</div>	<div>Hendrik I hert. v. Brabant (1165-1235)</div> <div>x 1179</div>	<div>Machteld v. Boulogne (1161/5-1210)</div>		
<div>Floris IV gr. v. Holland (*1210-†1234)</div> <div>x 1224</div>	<div>Machteld v. Brabant (1214-1267)</div>				
<div>Willem II gr.v. Holland Rooms-Koning (1227-†1256)</div>	<div>Hendrik</div>	<div>Floris voogd v. Holland (1256-1258)</div>	<div>Machteld</div>	<div>Aleid voogdes v. Holland (1246-†1284)</div>	<div>Margaretha (1249-1277)</div>

24 Holland 2

<div>Willem I gr.v. Holland (1189-†1222)</div> <div>x 1198</div> <div>Aleid v. Gelre (1189-†1218)</div>	<div>Hendrik I hert.v. Brabant (1165-1235)</div> <div>x 1179</div> <div>Machteld v. Boulogne (1161/5-1210)</div>	<div>Willem hert.v. Lüneburg (1184-1213)</div> <div>x</div> <div>Helena v. Denemarken (1180-1233)</div>	<div>Albrecht II markgr.v. Brandenburg (ca. 1175-1220)</div> <div>x</div> <div>Machteld v. Lausnitz (ca. 1185-1255)</div>
<div>Floris IV gr.v. Holland (*1210-†1234)</div> <div>x 1224</div>	<div>Machteld v. Brabant (1214-1267)</div>	<div>Otto I hert.v. Brunswijk (1204-1252)</div> <div>x</div>	<div>Machteld v. Brandenburg (ca. 1210-1261)</div>
<div>Willem II gr.v. Holland en Rooms-Koning (1227-†1256)</div> <div>x 1252</div>		<div>Elisabeth v. Brunswijk (ca. 1230-1266)</div>	
<div>Floris V gr.v. Holland (*1254-†1296)</div>		<div>Machteld (*1255/6-1256)</div>	

25 Holland 3

<div>Floris IV gr.v. Holland (*1210-†1234)</div> <div>x</div> <div>Machteld v. Brabant d.v. Hendrik en Machteld v. Boulogne (1214-1267)</div> <div>Floris IV jongere broer van Dirk VII (1190-1203)</div>	<div>Otto I hert. v. Brunswijk (1204-1252)</div> <div>x</div> <div>Machteld v. Brandenburg (ca. 1210-1261)</div>	<div>Willem v. Dampierre gr.v. Vlaanderen (1195-1206)</div> <div>x</div> <div>Margaretha v. Constantinopel d.v. Boudewijn en Maria v. Champagne gr. v. Henegouwen (1212-1280)</div> <div>Margaretha jongere zus van Johanna v. Constantinopel (1206-1244)</div>	<div>Robrecht VII v. Bethune v.v. Atrecht, h.v. Dendermonde en Béthune (1200-1248)</div> <div>x</div> <div>Elisabeth v. Morialmé (ca. 1190-ca. 1260)</div>
<div>Willem II gr.v. Holland Rooms-Koning (1227-1256)</div> <div>x 1252</div>	<div>Elisabeth v. Brunswijk (ca. 1230-1266)</div>	<div>Gwijde v. Dampierre gr.v. Vlaanderen (1251-1305)</div> <div>x 1246</div>	<div>Machteld v. Béthune (1246-1263)</div>
<div>Floris V gr. v. Holland (*1254-†1296)</div>	<div>Beatrix v. Vlaanderen (*1253/4-†1296)</div> <div>x 1268/9</div>		
<div>Willem Machteld Elisabeth Beatrix <i>Gwijde</i> Floris Margaretha Floris Willem Otto <i>Robrecht</i> Dirk Jan (*1280/81-†1295) (*1284-†1299)</div>			

26 Sponheim

<p>Godfried van Sponheim z.v. Dirk en Johanna van Leuven h.v. Heinsberg en Blankenberg (1298-†1331)</p> <p>x</p> <p>Mechteld van Loon d.v. Arnold en Margaretha van Vianden (1303-1331)</p>	<p>Hendrik van Voorne z.v. Albert en Katharina van Durbuy h.v. Acquoy (1308-1320)</p> <p>x</p> <p>Aleid van Kuyc d.v. Jan en Jutta van Nassau</p>	<p>Gerard VII van Hengebach z.v. Willem IV en Richarda van Gelre gr. v. Gulik (1274-1328)</p> <p>x</p> <p>Elisabeth van Brabant d.v. Godfried en Johanna van Vierzon (1299-1355†)</p>	<p>Willem III van Avesnes z.v. Jan II en Philippa van Luxemburg gr.v. Holland en Henegouwen (ca. 1286-†1337)</p> <p>x</p> <p>Johanna van Valois d.v. Karel en Margaretha van Anjou (ca. 1294-†1342)</p>		
<p>Jan v. Sponheim h.v. Dalenbroek (1326-†1334)</p>	<p>Katharina v. Voorneburg v.v. Acquoy (1334-1364)</p>	<p>Willem v. Gulik gr/hert.v. Gulik (1304-†1361)</p>	<p>Johanna v. Avesnes (1315-†1374)</p>		
<p>Godfried v. Loon h.v. Dalenbroek en Heinsberg gr.v. Loon en Chiny (†1395)</p>		<p>Philippa v. Gulik v.v. 1/4 Gulik (†1390)</p>			
1355					
<p>Jan van Loon h.v. 1/4 Gulik, Heinsberg, Blankenberg, Leeuwenberg (1383-1439†)</p> <p>x</p> <p>1. Margaretha van Gennep vr.v. Gennep (1371-†1419)</p> <p>2. Anna van Solms (1393-1429)</p>	<p>Willem</p>	<p>Godfried kan. Keulen en Maastricht (1371-1398)</p>	<p>Johanna (1375-1416†)</p> <p>x 1375</p> <p>Willem VI h.v. Horne en Altena (1369-†1415)</p>	<p>Katharina (1388-1389)</p> <p>x 1388</p> <p>Gijsbrecht van Buren (1388-1402)</p>	<p>Philippa (1388-1410)</p> <p>x</p> <p>1. Gerard van Tomberg (1381-†1400)</p> <p>2. Gumprecht van Neuenahr (1423-1433)</p>

27 Zevenborn

Jan van Zevenborn, z.v. Nicolaas h.v. Zevenborn (1233-1268)	N.N.	Willem II van Horne z.v. Willem I en Katharina h.v. Cranendonk (1289-1303)	Arnold van Elsloo z.v. Arnold II en Elisabeth h.v. Stein (1268-1275†)				
x	x	x	x				
Elisabeth van <i>Turri</i> (1235)	N.N.	Katharina van Gulik d.v. Willem en Richarda van Gelre (1279-1308)	Johanna van Valkenburg d.v. Dirk en Aleid van Loon (†18.08)				
Nicolaas v. Zevenborn h.v. Zevenborn (1246-1301)	Aleid (1270-1301)	Willem III van Horne h.v. Cranendonk (1305-1321†)	Elisabeth van Stein (1296-1323)				
x		x					
Thomas van Zevenborn h.v. Zevenborn (1292-1352)	Ermgard van Horne vr.v. Hedel (1323-1342)						
x 1323							
Aleid (1340-1375)	Willem h.v. C. (1355-1357†)	Nicolaas geestelijke h.v. C. en Z. (1344-1368†)	Elisabeth vr.v. C. en Z. (1360-1388)	Thomas geestelijke (1344-1368†)	Ermgard kanunnikes vr.v. C., H. en Z (1350-1399)	Jan geestelijke h.v. C., H. en Z (1344-†1385)	Jutta kanunnikes (1350)

Geneagram Vernoening 27.1 (Van Zevenborn-Van Horne).

C = Cranendonk
H = Haps
Z = Zevenborn

Geneagram Vernoeming 28 (Van Arkel-Van Kleef).

Geneagram Vernoeming 29 (Van Arkel-Van Virneburg).

Geneagram Vernoeming 30 (Van Buren, oorkonde 08.01.1344 en 04.01.1349).

V	1. Alard III h.v. Buren (1297-1316) x Adelissa de Vries d.v. Lambrecht (1309)				1. Arnold (1305†) x Elisabeth v. Lichtenberg (1332-1335)	2. Arnold h.v. Arcen (1311-1342)	2. Otto v. Stralen (1311-1346)	Gijsbrecht v. Kaets h.v. Beusichem (1301-1336) x (1322) Elisabeth v. Beusichem d.v. Hubrecht en Clemence h.v. Culemborg (1317-1328)	Steven (1292-1323)
VI	Otto III h.v. Buren (1310-1324) x Aleid v. Avesnes (1317-†na 1352)	<u>Lambrecht I</u> h.v. Buren (1320-1339) x Mechteld v. Heukelom (1327-1349)	Johanna (1314) x Gerard de Cock v. Waardenburg (1310-1327†)	Jan (1332-1342)	(Dochter)	Otto I h.v. Arcen (1332-1359) 	Otto v. Reigersfoort (1347-1377) 	Mabelia v. Kaets v.v. Beusichem (1336-1368) x Alard v. Buren h. v. Buren	Jan k. v. Zoelmond (1315-1344) (1336-1343)
VII	Alard IV h.v. Buren (1336-1343) x <u>Mabelia v. Kaets</u> v.v. Beusichem d.v. Gijsbrecht en Elisabeth v. Beusichem (1336-1368)	Elisabeth non	<u>Otto</u> v. <u>Balgoijen</u> (1344-1364)	Sophia (1353) x Willem v. Doornik h.v. Doornenburg (1353†)	Jan de Cock h.v. Waardenburg (1327-1360) 	Arnold de Cock v. Opijnen (1322-1363) 			Alard v. Zoelmond (1337) x (1337) Elisabeth v. Niendale (1337)
VIII	Lambrecht II h.v. Buren (1344-1347)	Alard V h.v. Buren (1349-1407)	Elisabeth v.v. Liesveld (1362-1383)				V Dochter v. Willem van Buren (1326) x Willem van Wijhe (1312-1326)		
							VI Jan van Wijhe r. (1331-1344)		

Geneagram Vernoening 31 Van Cysoing.

Mechteld en Sibilla tussen *Zoon* en Hellin II, alsmede *Aleid en Maria* tussen Arnold III en Beatrix.

Geneagram Vernoeming 32 (Persijn-Van Horne-Van Abcoude).

1300	Beatrix v. Putten vr.v. Putten en Strijen (1311-†1354)	Oda (1305-1332†)	Aleid vr.v. Putten en Strijen (1326-†1361)				
	x	x 1315	x v. 1326				
1311	1. Hugo v. Sotteghem z.v. Gerard en Maria v. Gent h.v. Zottegem en bg. Gent (1300-1320†)	Willem v. Horne z.v. Gerard en Johanna v. Leuven h.v. Horne en Altena (1301-†1343)	Boudewijn v. Praet z.v. Boudewijn h.v. Praet (1311-†1373)				
1321	2. Gwijde v. Vlaanderen z.v. Willem en Aleid v. Nesle (1321-†1343)						
1330	Johanna (1340-†1356) v.v. G/H x	Aleid (1343-1360†) x	Gerard (1343-†1345) h.v. H/A/G/H	Oda (1348-†1353) x	Agnes (1363-1392) abdis Rijnsburg	Beatrix (1340-1362) priorin Ouderghem	Elisabeth (1353) x
	Gijsbrecht v. Abcoude z.v. Sweder en Mabelia v. Arkel h.v. Abcoude (1331-1375)	Dirk v. Horne z.v. Willem en Elisabeth v. Stein h.v. Cranendonk (1321-1343†) g.k.		Jan II v. Polanen z.v. Jan I en Katharina v. Brederode h.v. Breda (1339-†1378)			Jan II v. Heukelom z.v. Otto II h.v. Heukelom (1343-1363)
1360	Sweder v. Abcoude h.v. G/P/S (1361-†1400) Willem Mabelia			Jan III v. Polanen h.v. Breda (1360-†1394) Beatrix Oda			Otto III v. Heukelom h.v. Heukelom (1381-1407) Beatrix Elisabeth
A=Altena H=Herlaar H=Horne	G=Gaasbeek P=Putten S=Strijen						

33 Van Heusden-Van N.N.-Van de Lek-Van Borselen

<p>Arnold II z.v. Jan I en Aleid h.v. Heusden (1200-1242†)</p> <p>x</p> <p>Machteld van Heinsberg d.v. Dirk van Kleef en Isalda van Limburg (1221-1254†)</p>	<p>N.N.</p> <p>x</p> <p><i>Johanna</i></p>	<p>Hendrik I van de Lek z.v. Folpert en Olende van Smithusen h.v.d. Lek (1243-1270)</p> <p>x</p> <p><i>Beatrix van Haarlem</i> d.v. Wouter en <i>Sophia</i> van Teilingen (1261)</p>	<p>Peter van Borselen z.v. Nicolaas h. Borselen en Goes (1263-1282†)</p> <p>x</p> <p><i>Hadewig</i> van Kruiningen d.v. Godfried en Oda van Gageldonk (†v. 05.1263)</p>		
<p>Hendrik van Heusden (1242-1270)</p>	<p><i>Elisabeth</i></p>	<p>Hendrik II van de Lek h.v. Lek (1271-1305)</p>	<p>Jutta van Borselen (1271-1276)</p>		
<p>Arnold van Heusden van de Sluis (1274-1296†)</p>		<p>2. Agnes van de Lek (1291)</p>			
<p>Jutta van de Sluis (1310-†1331)</p> <p>x</p> <p>Wouter van Keppel z.v. Dirk en Beatrix <i>van Almelo</i> h.v. Keppel (1301-†1330)</p>	<p>Elisabeth van de Sluis 1310</p> <p>x</p> <p>Rudolf II de Cock z.v. Rudolf h.v. Waardenburg (1265-1310)</p>	<p>Beatrix van de Sluis (1310-1322†)</p> <p>x</p> <p>Jan van de Dussen z.v. Jan en Elisabeth (1298-1329†)</p>	<p>Johanna van de Sluis (1310-1330)</p>	<p>Agnes van de Sluis (1307-13321)</p> <p>x</p> <p>Witte van Holland z.v. Floris V h.v. Haamstede (1280/2-†1321)</p>	<p>Arnolda van de Sluis (1310)</p>

Geneagram Vernoeming 34 (Van Brederode-Persijn-Van Egmond-Van Kuyc van Leiden).

_____|_____
Beatrix v.d. Doortoge
vr.v. Zevenhuizen en Zegwaard
(1306-†1323)
x
Wouter II
z.v. Gerard en Beatrix v. Haarlem
h.v. Egmond
(1312-†1321)

Geneagram Vernoeming 35 (Van Randerode).

Dirk kanunnik te Keulen domproost te Utrecht aartsdiaken te Keulen koorbisschop te Keulen (1208) (1216-†1247)	Gooswijn domdeken te Keulen proost s. Jan te Utrecht aartsdiaken te Utrecht bisschop-elect te Utrecht (1216-†1261)	Gerard III h.v. Randerode en Liedberg (1212-1257)	Elisabeth († jong)	Jutta (1247†)	Beatrix (1223-1246†)	Boudewijn (1244)	Willem II van Randerode/ Boxtel x N. d.v. Lodewijk van Leefdaal x	
		Gerard IV		Lodewijk I h.v. Randerode (1226-1263) x Jutta (1238-1241)		Aleid van Voerstelle Boecstelle v.v. Boxtel (1272) x 1. Hendrik van Kuyc z.v. Albert en Heilwig v. Meerheim h.v. Cuijk (1226-1255) 2. Hendrik van Dale z.v. Otto I en Richardis van Altena g.v. Dale en h.v. Diepenheim (*1224) (1224-1272) (†1272/3)		Lodewijk v. Boxtel (1271)
Gerard V	Dirk	Lodewijk II h.v. Randerode en Liedberg (1262-†1290/5) x Aleid v. Heemskerk d.v. Arnold en Heilwig van Voorne (1282-1309†)		Ermgard (1260) x Willem v. Bronkhorst z.v. Gijsbrecht en Kunigonda van Oldenburg h.v. Bronkhorst en Rekem (1241-1294†)	1) Willem h.v. Boxtel (1257-1271†) 1) Heilwig (†jong)		1) Dochter (†jong)	1) Aleid v. Roistelle Bocstelle (1272-1291†) x Arnold v.d. Sluis z.v. Hendrik v. Heusden en Elisabeth (1274-1296†)

	Heilwig (†1305) x Adam II v.d. Bergh z.v. Frederik I en Heilwig v. Oyen h.v.d. Bergh (1301-†1312)	Lodewijk domkanunnik te Keulen (1298)	Arnold I h.v. Randerode (1299-†1330) x 1. Katharina v. Blankenheim d.v. Gerard en Ermesinde v. Durbuy (1291-1308) 2. Hadewig v. Frenz d.v. Willem en Mechteld v. Reifferscheid v.v. Stolberg en Setterich (1311-1335)	Dirk kanunnik v. sint Severijn te Keulen (1321)	Hendrik h.v. Greverode (1310) x Jutta v. Saffenberg (1310)	Willem (1310)	Walram (1305-1333)	
1) Lodewijk III h.v. Randerode (1311-1364) x Jutta v. Erperode d.v. Godfried v.v. Erperode (1311)	1) Gerard († jong)	1) Aleid († jong)	1) Ermesinde († jong)	1) Arnold († jong)	1) Katharina († jong)	1) Mechteld (1330-1365) x Jan IV v. Reifferscheid z.v. Jan en Richarda v. Frenz h.v. Reifferscheid en Bedburg (1317-1365)	1) Heilwig (1336)	1) Hendrik (1366)
Katharina (1347-1355†) x 1347 Dirk V gr. v. Meurs z.v. Dirk IV en Kuni- gonde v. Volmestein (1346-1372†)	Godfried († jong)	Arnold II h.v. Randerode en Erperode (1347-1397) x 1. Margaretha v. Leefdaal d.v. Rutger en Agnes v. Kleef v.v. Eindhoven (1347-1382) 2. Maria v. Sayn d.v. Godfried en Maria v. Dollendorf (1358-1399)	Lodewijk kan. te Stommeln (1342)					

2) Jutta v.v. Erperode (1378-1391†) x ca. 1378 Adolf v. Virneburg gr. v. Virneburg (1334-1391†)	2) <i>Godfried</i> († jong)	2) Lodewijk IV (1382-1390†)	2) Maria v.v. Randerode (1391-1414) x vóór 1391 Willem v. Horne h.v. Duffel (1371-1395)	2) Katharina v.v. Linnich (1383-1415) x ca. 1383 Hendrik II v. Nassau gr. v. Nassau-Beilstein (1374-†1410/2)
---	--------------------------------	--------------------------------	---	--

Geneagram Vernoeming 36 (Van Are, oorkonde 00.00.1216).

Gerard gr.v. Are	Lotharius II gr.v. Hochstaden	Koenraad v. Hochstaden ab.v. Keulen	Margaretha v. Hochstaden
(ca.1225-1266)	(1208-1237)	(1238-1261)	(1240-1314†)
x Elisabeth v. Sponheim	x Margaretha v. Gelre		x Adolf VI gr.v. Berg
(1265)	(1227-1265)		(1218-1259)
	Dirk II gr.v. Hochstaden (1237-1246)		
	x Bertha v. Monschau (1240-1254†)		

Engelbert, aartsbisschop-elect van Keulen (Gerard, heer van Randerode, gevangene van Philips II August, koning van Frankrijk).

Borgen:

01. Otto II *van Lippe*, bisschop-elect van Utrecht.
02. Arnold *van Born*, proost van sint Gereon te Keulen.
03. Adolf VI, graaf van Berg.
04. Gerard, graaf van Are.
05. Otto II van Wickerode.
06. Dirk II van Millendonk.
07. Godfried van Hemmersbach.
08. Bertram van Aldenhoven.
09. Rembold van Orsbecke.
10. Dirk van Coslar.
11. Jan van Rode.
12. Gerard van Horst.
13. Gerard van Glene.
14. Dirk Paffe.
15. Gerard, advocaat.
16. Dirk Dunkil.
17. Dirk van Randerode en
18. Gooswijn van Randerode, broers.

Zegelaars:

01. Gooswijn van Randerode, broer van Gerard, domkanunnik te Keulen.
02. Engelbrecht, aartsbisschop-elect van Keulen, domproost en aartsdiaken.
03. Het domkapittel.
04. Otto II *van Lippe*, bisschop-elect van Utrecht.
05. Adolf VI, graaf van de Berg.
06. Gerard, graaf van Are.
07. Otto II van Wickerode.
08. Dirk II van Millendonk.
09. Godfried van Hemmersbach.

37 Randerode 1

Gerard III van Randerode z.v. Gerard II en <i>Beatrix van Are-Hochstaden</i> h.v. Randerode en Liedberg (1212-1257)	<i>Dirk N.</i>	<i>Gerard van Heemskerk</i> (1249-1254)	Hendrik van Voorne z.v. Dirk en Alverada v. Kuyc h.v. Voorne en burggraaf van Zeeland (1229-†1259) x Mabelia van Cysoing d.v. Jan en Maria (1231)			
Lodewijk I h.v. Randerode en Liedberg (1226-1263) x	Jutta (1238-1241)	Arnold heer van Heemskerk (1254-1290)	<i>Heilwig</i> van Voorne (1282-1309†) x			
Lodewijk II h.v. Randerode en Liedberg (1262-†1290/5) x		Aleid van Heemskerk (1282-1309†)				
Heilwig (†1305) x Adam II h.v.d. Bergh (1301-†1312)	Lodewijk domk. te K (1298) 1. Katharina v. Blankenheim (1291-1307) 2. Hadewig v. Stolberg (1311-1335)	Arnold I h.v. Randerode (1299-†1330) x	Dirk kan. s. Severijn te K. (1321)	Hendrik h.v. Greverode (1310) x Jutta v. Saffenberg (1310)	Willem (1310)	Walram (1305-1333)

38 Randerode 2

Lodewijk I van Randerode z.v. Gerard II en Beatrix van Hochstaden h.v. Randerode en Liedberg (1226-1263) x Jutta (1238-1241)	Arnold van Heemskerk z.v. Gerard h.v. Heemskerk (1257-†1290) x Heilwig van Voorne d.v. Hendrik en Mabelia van Cysoing (1282-1309)	Frederik I van Blankenheim z.v. Gerard III en Jutta van Hengebach h v. Blankenheim (1225-1275) x 1248 Mechteld van Blieskastel d.v. Hendrik en Agnes van Sayn (1238-1260)	Gerard van Luxemburg z.v. Walram III en Ermesinde van Namur h.v. Durbuy (1223-†1303) x 1253 Mechteld van Kleef d.v. Dirk en Elisabeth van Brabant (1253-†1304)					
Lodewijk II h.v. Randerode en Liedberg (1262-†1290/5) x	Aleid van Heemskerk (1281-1309†)	Gerard IV h.v. Blankenheim (1250-1310) x	Ermesinde van Durbuy (1291)					
Arnold I h.v. Randerode (1299-†1330) x		Katharina van Blankenheim (1291-1307)						
Lodewijk III h.v. Randerode (1311-1364) x Jutta van Erperode d.v. Godfried v.v. Erperode (1311)	Gerard (†jong)	Aleid (†jong)	Ermesinde (†jong)	Arnold (†jong)	Katharina (†jong)	Mechteld (1330-1365)	Heilwig (1336)	Hendrik (1366)

38 Randerode 2

Lodewijk I van Randerode z.v. Gerard II en Beatrix van Hochstaden h.v. Randerode en Liedberg (1226-1263) x Jutta (1238-1241)	Arnold van Heemskerk z.v. Gerard h.v. Heemskerk (1257-†1290) x Heilwig van Voorne d.v. Hendrik en Mabelia van Cysoing (1282-1309)	Frederik I van Blankenheim z.v. Gerard III en Jutta van Hengebach h v. Blankenheim (1225-1275) x 1248 Mechteld van Blieskastel d.v. Hendrik en Agnes van Sayn (1238-1260)	Gerard van Luxemburg z.v. Walram III en Ermesinde van Namur h.v. Durbuy (1223-†1303) x 1253 Mechteld van Kleef d.v. Dirk en Elisabeth van Brabant (1253-†1304)					
Lodewijk II h.v. Randerode en Liedberg (1262-†1290/5) x	Aleid van Heemskerk (1281-1309†)	Gerard IV h.v. Blankenheim (1250-1310) x	Ermesinde van Durbuy (1291)					
Arnold I h.v. Randerode (1299-†1330)	Katharina van Blankenheim (1291-1307) x							
Lodewijk III h.v. Randerode (1311-1364) x Jutta van Erperode d.v. Godfried v.v. Erperode (1311)	Gerard (†jong)	Aleid (†jong)	Ermesinde (†jong)	Arnold (†jong)	Katharina (†jong)	Mechteld (1330-1365)	Heilwig (1336)	Hendrik (1366)

39 Randerode 3

Arnold I van Randerode z.v. Lodewijk II en Aleid van Heemskerk h.v. Randerode en Liedberg (1299-†1330) x Katharina van Blankenheim d.v. Gerard IV en Ermesinde van Durbuy (1291-1308)	Godfried van Erperode z.v. Dirk h.v. Erperode (1262-1269)	Jan van Sponheim z.v. Godfried en Jutta van Isenburg g.v. Sayn (1287-†1324) x Elisabeth van Hessen d.v. Hendrik van Brabant en Aleid van Brunswijk-Lüneburg (†1293)	Jan van Dollendorf z.v. Gerlach en Aleid van Arnsberg h.v. Kronenburg (1302-1325†) x Aleid van Vianden d.v. Philips en Lucie van Neuerburg (†1376)	
Lodewijk III h.v. Randerode (1292/4-1364) x	Jutta van Erperode v.v. Erperode (1311)	Godfried van Sponheim g.v. Sayn (1313-1354) x2	Maria van Dollendorf (1345-1364)	
Arnold II h.v. Randerode, Erperode en Linnich (1347-1397) x1358		Maria van Sayn (1358-1399)		
Jutta v.v. Erperode (1378-1407†) x ca. 1378 Adolf v. Virneburg gr. v. Virneburg (1378-†1383)	Godfried (†jong)	Lodewijk (1382-1390†)	Maria v.v. Randerode (1376-1414) x ca. 1391 Willem v. Horne h.v. Duffel (1371-1395)	Katharina v.v. Linnich (1383-1415) x ca. 1383 Hendrik v. Nassau gr.v. Beilstein (1374-†1410/2)

40 Kuyc 1

Herman van Kuyc z.v. Hendrik en Alverada h.v. Kuyc (1121-1167)	Rutger van Meerheim (1129-1147) x Heilwig van Rode d.v. Arnold en Aleid van Kuyc	Gooswijn van Randerode/ Boxtel (1147) x Elisabeth van Liedberg (1166-1190)	Van Leefdaal
Hendrik van Kuyc h.v. Kuyc (1158-1214) x Sophia van Renen d.v. Dirk (1178-1203)	Rutger van Meerheim (1177-1212†) x N. v. Horne	Willem I van Randerode/ Boxtel (1166-1179)	Lodewijk van Leefdaal
Albert van Kuyc h.v. Kuyc (1191-†1233) x	Heilwig van Merheim	Willem II van Randerode/ Boxtel (1234?)	Dochter Van Leefdaal
Hendrik van Kuyc h.v. Kuyc (1226-1255) x 1. N. van Putten, d.v. Jan en Aleid van Altena		Aleid van Randerode v.v. Boxtel (1272).	
x 2			
2) Willem I (1257-1271†) h.v. Boxtel x Aleid van Diepenbeek d.v. Lodewijk en Justina	2) Heilwig (†jong)	2) Dochter (†jong)	2) Aleid.v. Boxtel (1291†) x Arnold van de Sluis z.v. Hendrik en Elisabeth (1274-1296†)
1e huwelijk: Albert, Jan, <i>Hendrik</i> , Gerard en Alverada van Kuyc. 2e huwelijk: Willem, <i>Heilwig</i> , <i>Dochter</i> en Aleid van Boxtel. Albert en Hendrik zijn al vernoemd in het 1e huwelijk.			

41 Kuyc 2

Hendrik van Kuyc z.v. Herman h.v. Kuyc (1158-1214) x Sophia van Renen d.v. Dirk v.v. Herpen (1178-1203)		Willem I van Randerode/ Boxtel z.v. Gooswijn van Randerode en Elisabeth van Liedberg (1166-1173)		Lodewijk van Diepenbeek (1156)		N.N.	
Albert van Kuyc h.v. Kuyc (1191-†1233) x Heilwig van Merheim d.v. Rutger en N. van Horne		Willem II van Randerode/Boxtel (1234?) x N. van Leefdaal d.v. Lodewijk		Lodewijk van Diepenbeek (1180)		N.N.	
Hendrik van Kuyc h.v. Kuyc (1226-1255) x 1: N. v. Putten d.v. Jan en Aleid van Altena x2		Aleid van Randerode v.v. Boxtel (1272) zus van Lodewijk van Randerode (1271)		Lodewijk van Diepenbeek h.v. Diepenbeek (1226-1229) x		Justina (1234-1245)	
Willem I van Kuyc h.v. Boxtel (1257-1271†)				Aleid van Diepenbeek (1245) zus van Jacob, heer van Diepenbeek, (1235-1292) x			
Hendrik kan./rentm. s. Gereon te Keulen (1293-1316)	Lodewijk kan./proost dom te Keulen. /Zyfflich (1286-1312†)	Willem II h.v. Boxtel (1281-1319) x Maria van Diest (1290)	Albert (1293)	Jacob geestelijke (1290-1293)	Gooswijn kan. Gereon te Keulen (1293-1314)	Justina (1310†) x Willem van Millen h.v. Grubbenvorst (1290-1326)	

Geneagram Bewapening 1 (Van de Lek).

1. Hendrik III (1296-1305†)	1. Peter (1296-1339) h.v.d. Lek en Werth (h.v. Perk) x <i>N.v. Leefdaal</i>	Gijsbrecht II (1309-1314) vgd.v. Stralen h.v. Well en Arcen Van de Lek 2	Agnes (1291-1310†) x Arnold v.d. Sluis z.v. Hendrik v. Heusden en Elisabeth (1274-†1296)	Sophia (1284-1328) x Dirk Doys z.v. Willem en Mechteld (1284-1313†) h.v. Bilant	Aleid (1335-1343) x Jan v. Haarlem z.v. Willem en Geertruida (1307-1308)
Jutta (1347†) x Hubrecht v. Beusichem z.v. Jan en Petronella v. Maurik (1307-1347) h.v. Culemborg	Hendrik IV (1321-1342†) h.v.d. Lek x ca. 1320 1. Margaretha v. Hagenstein d.v. Jan uten Goye en N.N. v.v. Hagestein (1318-1333†) vr.v. Hagenstein 2. Margaretha v. Horne d.v. Gerard en Ermgard v. Kleef	Beatrix (1339) non te Vreden			

Geneagram Bewapening 2 (Van de Lek).

Geneagram Bewapening 3 (Van Voorne).

1. Mabelia (1293-†1313) x 1305 Jan v. Arkel z.v. Jan h.v. Arkel (1297-†1324)	2. Gerard h.v. Voorne en bg.v. Zeeland (1289-†1337) x 1297 1. Heilwig v. Borselen d.v. Wolfert en <i>Sibilla v. Praet</i> (1297-†1328) 1332 2. Elisabeth v. Kleef d.v. Dirk en Margaretha v. Gelre (1332-†1382)	2. Hendrik h.v. Acquoy (1308-1320) x <i>Aleid</i> v. Kuyc d.v. Jan en Jutta v. Nassau	
1) Willem (†1319)	1) Albert (1325-†1331) x 1325 Mechteld v. Wezemaal d.v. Arnold en Johnna v. Loon v.v. Bergen op Zoom (1313-1353)	1) Mechteld v.v. Voorne en bg.v. Zeeland (1321-†1372) x 1321 1. Dirk v. Kleef z.v. Dirk en N.N. (1309-†1332) 1326 2. Dirk v. Valkenburg z.v. Reinoud en Maria v. Boutersem h.v. Valkenburg en Monschau (1333-†1346)	Katharina v.v. Acquoy (1324-1364) x ca. 1324 1. Jan v. Heinsberg z.v. Godfried en Mechteld v. Loon h.v. Dalenbroek (1324-†1334) ca. 1336 Jan van Valkenburg z.v. Walram en Philippa v. Gelre h.v. Born, Sittard en Susteren (1314-†1356)
	Johanna v.v. Bergen op Zoom (1341-†1349) x 1340 Jan v. Valkenburg z.v. Reinoud en Maria Boutersem h.v. Bütgenbach, Valkenburg en Moschau (1333-†1352)		

Deel I

Index Geneagrammen en Kwartierstaten

Amstel	Borgstelling Vernoeming	6, 7, 11. 3, 4, 7, 18, 22.
Are	Vernoeming	36.
Arkel	Algemeen Vernoeming	02, 03, 04, 2.1, 2.2, 4, 6, 10. 4, 5, 17, 28, 29.
Avesnes	Vernoeming	4, 22, 26.
Batenburg	Vernoeming	16.
Béthune	Vernoeming	21, 21.1, 25.
Beusichem	Algemeen Borgstelling Magescheid Vernoeming	02, 3. 1, 3. 2, 3. 6, 7, 9, 10, 11
Bilant	Bronnen	3.
Blankenheim	Vernoeming	38.
Borselen	Borgstelling Vernoeming	12. 33.
Bossche	Algemeen	26.
Bot	Algemeen	29.
Brabant	Vernoeming	23, 24.
Brakel	Algemeen Magescheid Vernoeming	04, 6. 4. 10.
Brandenburg	Vernoeming	24.
Brederode	Algemeen Borgstelling Magescheid Vernoeming	7. 5, 6, 7, 11. 3. 8, 9, 10, 22, 34.

Broekhuizen	Magescheid	1, 2.
	Testament	1, 2.
	Vernoeming	10, 11, 12, 13, 14, 15.
Bronkhorst	Vernoeming	16, 16.1.
Brunswijk	Vernoeming	24, 25.
Büderich	Magescheid	2.
	Vernoeming	11.
Buren	Algemeen	9, 10.
	Vernoeming	30.
Bymmen	Algemeen	16.
Cock	Algemeen	01.1, 01.2, 04, 6, 11.2, 18, 26.
	Bronnen	4.
	Borgstelling	4.
	Vernoeming	5, 19, 19.1, 20.
Cock van Bruchem	Algemeen	19, 20, 21, 25.
Cock van Hemert	Algemeen	31.
	Magescheid	5.
Cock van Isendoorn	Algemeen	8.1, 8.2, 25.
	Vernoeming	17, 18.
Cock van Neerijnen	Algemeen	22.1, 22.2, 25, 30, 31, 32.
	Vernoeming	19, 19.1.
Cock van Opijnen	Algemeen	11.1, 20, 25, 31.
	Vernoeming	20.
Cock van Waardenburg	Algemeen	5.1, 5.2, 21, 25.
	Magescheid	2.
	Vernoeming	11.
Coucy	Vernoeming	21.
Cysoing	Vernoeming	31.
Dampierre	Vernoeming	25.

Diepenbeek	Vernoeming	41.
Diest	Vernoeming	21, 21.1.
Dollendorf	Vernoeming	39.
Druten	Algemeen	8.2.
Edingen	Algemeen	13.1, 13.2.
Egmond	Vernoeming	7, 8, 22, 34.
Elsloo	Vernoeming	27.
Elzas	Vernoeming	23.
Erperode	Vernoeming	39.
Gavere	Algemeen	13.1, 13.2.
Gelre	Algemeen	1.
Gennep	Magescheid Vernoeming	3. 9, 26.
Gidsnamen	Vernoeming	2.
Goye	Algemeen	7.
Grauwert	Vernoeming	19, 19.1.
Haaften	Algemeen	33.
Haamstede	Algemeen	11.2.
Haarlem	Borgstelling Vernoeming	8. 8.
Ham	Vernoeming	19, 19.1.
Heemskerk	Vernoeming	37, 38.
Heeswijk	Algemeen	2.2, 24.
Hengebach	Vernoeming	26.
Herlaar	Magescheid	5.

Heusden	Algemeen Voogdij Vernoeming	11.2. 1. 8, 17, 20, 33.
Holland	Vernoeming	23, 24, 25.
Horne	Algemeen Vernoeming	12. 27, 27.1, 32.
Houte	Algemeen	13.2.
Houweningen	Algemeen	27.
Keppel	Vernoeming	17.
Kleef	Vernoeming	28.
Knode	Algemeen	26.
Kruiningen	Borgstelling	12.
Kuyc	Algemeen Borgstelling Huwelijksvoorwaarden Vernoeming	15. 2. 1, 2. 16, 34, 40, 41.
Lede	Algemeen Borgstelling Vernoeming	02, 2.1, 2.2. 1. 3, 5.
Lek	Bewapening Vernoeming	1, 2. 6, 7, 33.
Lichtenberg	Vernoeming	20.
Lienden	Algemeen Borgstelling Vernoeming	02, 5.2. 1. 6, 7.
Loon	Huwelijksvoorwaarden Magescheid Vernoeming	1, 2 3. 9.
Luxemburg	Vernoeming	38.
Malsen	Algemeen	6.

Maurik	Vernoeming	6.
Meerheim	Vernoeming	40.
Merlo	Vernoeming	3.
Merwede	Algemeen	28.
Ochten	Algemeen	23.
Oegstgeest	Borgstelling	6, 7, 10, 11.
Persijn	Algemeen	12.
	Borgstelling	9.
	Vernoeming	32, 34.
Putten	Algemeen	12.
	Borgstelling	9.
	Vernoeming	32, 34.
Radulf	Vernoeming	21.
Randerode	Vernoeming	35, 37, 38, 39 40, 41.
Ranst	Algemeen	17.
Renese	Borgstelling	5, 6, 7, 11.
Rossem	Magescheid	5.
Rover	Algemeen	26.
	Bronnen	2.
Sponheim	Vernoeming	26, 39.
	Huwelijksvoorwaarden	1, 2.
Steinfurt	Vernoeming	16.
Sterkenburg	Vernoeming	18.
Strijen	Borgstelling	12.
	Vernoeming	32.
Teylingen	Algemeen	7, 28.
	Borgstelling	6, 7, 11, 12.

Virneburg	Vernoeming	29.
Volmestein	Vernoeming	1.
Voorne	Bewapening	3.
	Borgstelling	5.
	Huwelijksvoorwaarden	1, 2
	Vernoeming	26, 37.
Wassenaar	Vernoeming	6.
Woerd	Borgstelling	5, 6, 7, 11.
Wijtvliet	Bronnen	1.
Zevenborn	Vernoeming	27, 27.1.
Zottegem	Algemeen	13.1, 13.2.
Zuilen	Algemeen	12, 14.
	Vernoeming	18, 32.